

Національна академія наук України
Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника
Науково-дослідний інститут пресознавства

УКРАЇНСЬКА ПРЕСА

в Україні та світі

XIX–XX ст.

Історико-бібліографічне дослідження

Том 5

1917 р.

Львів-2019

Друкується за ухвалою вченої ради
Львівської національної наукової
бібліотеки України ім. В. Стефаника
Робота виконана
у Науково-дослідному інституті пресознавства
ЛННБ України ім. В. Стефаника

ББК Ч617.3(0)5/6+Ч617.3(4Ук)5/6
УДК 070(=161.2)(477+100)“1917”
У-45

Укладачі:

член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук,
професор *М. М. Романюк* (керівник проекту),
доктор наук із соціальних комунікацій, професор *Л. В. Сніцарчук*,
доктор філологічних наук, старший науковий співробітник *М. М. Комариця*,
кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник *Н. М. Кулеша*

Відповідальний редактор

Л. В. Сніцарчук

Рецензенти:

доктор історичних наук, професор *І. В. Крупський*,
доктор філологічних наук, професор *Н. М. Сидоренко*,
доктор філологічних наук, професор *Ю. Е. Фінклер*

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст. : Історико-бібліографічне дослідження. —
Т. 5: 1917 р. / НАН України, Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника,
Науково-дослідний інститут пресознавства; уклад.: *М. М. Романюк* (керівник проекту),
Л. В. Сніцарчук, *М. М. Комариця*, *Кулеша Н. М.* Львів, 2019. 672 с.

У п'ятому томі видання докладно досліджено умови виникнення, функціонування і розвитку української преси, яка почала виходити 1917 р. на українських етнічних землях і поза її межами. Основна частина бібліографії української преси цього періоду охоплює бібліографічні описи газет, журналів, бюлетенів, що виходили українською мовою в усіх її історичних, територіальних, діалектних різновидах на різних континентах і двомовних (українською та іншими мовами), а також українських іншомовних часописів.

Алфавітний покажчик часописів, іменний покажчик редакторів і видавців, іменний покажчик, покажчик місць видання часописів, а також додаток «Порічний реєстр часописів» як найважливіші елементи апарату видання підвищують наукову цінність дослідження.

Для пресознавців, істориків, джерелознавців, бібліографів, книгознавців, краєзнавців, працівників ЗМІ та бібліотек, педагогів, архівістів, державних і громадсько-політичних діячів.

ISBN 978-966-02-3162-8
ISBN 978-966-02-9052-5 (Т. 5)

© ЛННБ України ім. В. Стефаника, 2019
© Науково-дослідний інститут пресознавства, 2019

ВІД УКЛАДАЧІВ

П'ятий том історико-бібліографічного дослідження «Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.» містить анотовані описи українських часописів (газет, журналів, бюлетенів, вісників та ін.) українською мовою та двомовних, що почали виходити у 1917 р. на українських етнічних землях і за їх межами. Основна частина видання складається із двох розділів: «Бібліографія української преси» і «Бібліографія іншомовної преси» (англійською, німецькою, польською, російською, угорською, французькою мовами).

При відборі української преси кінця XIX — початку XX ст. укладачі керувалися методологічними принципами, які виклав В. Ігнатієнко у праці «Бібліографія української преси 1816—1916» (Харків; Київ, 1930). У передмові до цього видання він зауважував: якщо для бібліографії дореволюційних українських пресодруків «найдоцільнішою системою опису буде система, побудована на принципі територіально-етнографічному в комбінації з ознакою мови», то для видань, що побачили світ після 1917 р., «треба застосовувати принцип державно-територіальний»¹, долучаючи українські часописи Галичини, Закарпаття й Буковини та «українських колоній по інших країнах». В. Ігнатієнко, виходячи із тогочасних ідеологічних настанов, трактував формування УРСР як прояв державності. Насправді інші історичні реалії, а саме — проголошення Універсалів Української Центральної Ради, робота Генерального Секретаріату, були свідченням складних процесів становлення національної державності на теренах УНР, однак сам бібліографічний принцип залишається чинним.

Обмеження хронологічних рамок цього тому 1917 роком зумовлено інтенсивним розвитком пресо-видавничого руху в той час: як зауважував В. Ігнатієнко, Лютнева революція спричинила «справжню революцію в розвитку преси на Наддніпрянщині»². Інформаційна мережа, представлена часописами від одноднівок до тижневиків і щоденників різних напрямів, розвинулася не тільки у таких великих центрах, як Київ, Харків, Полтава, Одеса, «а й по таких містах і містечках, як Тараща, Біла Церква, Умань, Липовець, Звенигородка, Ніжин, Лубні, Ромни, Суми, м. Широке на Катеринославщині та інші міста»³. У тих випадках, коли нове видання було продовженням дореволюційного часопису з іншою назвою на кшталт земських відомостей, губернських чи повітових вістей, освітянських, економічних газет/журналів, у примітках вказано назву часопису-попередника із зазначенням позиції у попередніх томах «Української преси...» або ж вказано назву без зазначення позиції, якщо це видання як російськомовне не було включене до попередніх томів національної бібліографії української преси.

З огляду на окреслену концепцію до п'ятого тому увійшло ширше коло місцевих видань, зокрема російськомовних, які домінували у Східному та Південному регіонах України. Це дало змогу увиразнити тогочасний політичний дискурс, симетрично простежити вектори політичних, ідеологічних і

¹ Ігнатієнко В. Бібліографія української преси 1816—1916. Харків; Київ, 1930. С. 12.

² Ігнатієнко В. Українська преса (1916—1923рр.): історико-бібліографічний етюд. [Київ], 1926. С. 69.

³ Там само. С. 71.

культурних дискусій на сторінках преси. Натомість до тому не увійшли видання колишніх російських, згодом — більшовицьких (V, VII, VIII, XIX, X та XII) армій, які просувалися з боями українськими землями, де й вийшла частина номерів цих газет.

У процесі укладання було використано також методологічні засади, сформульовані свого часу Юрієм Меженком при підготовці репертуару української книги. Архівний протокол наради у Бібліотеці АН УРСР 21—22 грудня 1945 р., присвяченої укладанню «Бібліографії української книги 1798—1914 рр.», опублікований Львівською національною науковою бібліотекою України ім. В. Стефаника 1991 р. під назвою «На шляху до створення репертуару української книжки».

Кожний часопис опрацьовано згідно зі «Схемою повного бібліографічного опису періодичного видання»⁴, розробленою у Науково-дослідному інституті пресознавства Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника. Бібліографічний опис за усі роки видання часопису складається із таких обов'язкових елементів:

- **назва**, різновиди її подання, паралельна назва іншою мовою;
- **підзаголовок** (підзаголовки — із зазначенням, коли відбулися зміни);
- **періодичність** виходу часопису (іноді є частиною підзаголовка);
- **дата** виходу першого числа видання;
- **редактори чи редактори-видавці**, прізвища яких подано зі збереженням правопису оригіналу;
- **місце видання**, його зміни. Топоніми вказано за вихідними даними видання, у випадку їх відсутності — встановлено за бібліографічними джерелами і зазначено у квадратних дужках;
- **роки виходу** часопису;
- **видавець** або **видавництво**;
- **назви друкарень** та їх **адреси**;
- **адреси редакції, адміністрації, контори, експедиції**;
- **кількісна характеристика** (річники, випуски, числа/номери);
- **формат, тираж, обсяг** (при частій зміні подано тільки мінімальний і максимальний);
- **передплата** річна (при її відсутності — піврічна, квартална чи місячна); **ціна** окремого числа/номера;
- **наявність чисел** (за роками виходу) у фондах книгозбірень в Україні та за її межами.

У кожному із вказаних елементів опису в круглих дужках зазначено хронологічні межі поданої інформації (рік та число/номер, коли сталися зміни).

Примітки містять відомості про тимчасове припинення виходу часопису, інформацію про перейменування, варіативність підзаголовка на титульному аркуші чи обкладинці річника й окремих чисел, наявність гасел або присвят у логотипі, мову видання, а також додатків або ж газет, що друкувалися на сторінках часопису, сучасну назву місця видання тощо. Важливим елементом приміток є відомості про тяглість видання.

У розширеній **анотації** подано історію створення і функціонування досліджуваного часопису, проаналізовано особливості його структури і змісту. У цитатах, назвах статей, тематичних розділів і рубрик, як і у вихідних даних періодичного видання, збережено правопис оригіналу.

Справжні прізвища авторів публікацій, зазначених у часописі під криптонімом чи псевдонімом, які були з'ясовані на основі «Словника українських псевдонімів та криптонімів (XVI—XX ст.)» О. Дея, біобібліографічного т. 1 видання «10 років української літератури (1917—1927)» А. Лейтеса

⁴ Романюк М. М., Галушко М. В. Схема повного бібліографічного опису періодичного видання // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. Львів, 1994. Вип. 1. С. 271—290.

і М. Яшека, «Біографічного довідника до історії українців Канади» М. Марунчака та інших джерел, подано в дужках, наприклад Микола Євшан (М. Федюшка), Микита Сріблянський (М. Шаповал), Володимир Сивенький (В. Самійленко).

Завершальні елементи бібліографічного опису — **Бібліографія, Література, Архівні джерела, Електронні джерела** — містять відомості про досліджуваний часопис із бібліографічних, енциклопедичних, архівних джерел.

Однак не всі бібліографічні описи опрацьовано за повними комплектами періодичних видань, і тому деякі з них не можуть бути інформаційно вичерпними. Окремі часописи опрацьовано за неповними комплектами або й за одним числом з огляду на їх наявність у фондах книгосховищ України та недоступність до фондів книгосховищ за межами України. Періодичні видання, які не вдалося розшукати і переглянути *de visu*, позначені астериском та описано на основі опублікованих бібліографічних або літературних джерел та архівних матеріалів.

Усі бібліографічні описи подано за алфавітом назв часописів, однак алфавітний принцип укладання не передбачає врахування літер «ѣ» і «ъ» при збереженні їх на письмі. Одноimenні видання подано за хронологічним принципом. Певні зміни пов'язані з тим, що цей том, на відміну від попередніх, охоплює видання лише одного року. Прізвища авторів зазначено після бібліографічного опису кожного пресодруку.

Для виявлення українських періодичних видань, що вийшли друком у 1917 р., використовувалися бібліографічні праці: «Часописи Поділля: Історично-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776—1926) та 10-ліття існування УСРР» (Вінниця, 1927—28), «Газети Радянської України 1917—1920 рр. (За матеріалами газетних фондів Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР)» (Київ, 1979), «Газети України 1917—1920 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Київ, 2014), «Київські газети 1838—1940 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського» (Київ, 2015), «Преса України: Газети 1917—1920 рр.» (Київ, 1997), «Одеська періодична преса років революції та громадянської війни 1917—1921» (Одеса, 1929), «Guide to Ukrainian Canadian Newspapers, Periodicals and Calendar-Almanacs 1903—1970» (Едмонтон, 1985), «Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики та Календарів-Альманахів на Мікрофільмах (1886—1976)» (Міннеаполіс, Міннесота, 2005), «Список поврежденных изданий за 1917 год» (Петроград, 1919), «Газеты дореволюционной России 1703—1917» (Санкт-Петербург, 2007), «Русские газеты периода 1917—1922 гг. в фондах Государственной библиотеки СССР имени В. И. Ленина» (Москва, 1982), «Газеты СССР» у 5 томах (Москва, 1970—1980); списки: «Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії (1838—1917 рр.)» (Львів; Київ, 1995), «Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії (1838—1917 рр.)» (Львів; Київ, 1996), покажчик «Періодичні видання Подільської губернії (1838—1917 рр.)» (Львів; Київ, 1999); матеріали архівів українських видавництв і редакцій періодичних видань початку ХХ ст., що зберігаються у відділі рукописів ЛННБ України ім. В. Стефаника, фондах центральних і обласних державних архівів України, а також наукові праці (А. Животко «Рукописні часописи української молоді» (Львів, 1938) й «Історія української преси» (Мюнхен, 1989—90); ін.) та окремі пресознавчі публікації.

Допоміжний апарат містить: «Порічний реєстр часописів», який фіксує тривалість виходу кожного періодичного видання за роками, іменний покажчик редакторів і видавців (після кожного зазначено номер позиції, під яким описано часопис, що його редагувала чи видавала названа особа), іменний покажчик, покажчик місць видання часописів. До тому додано також список використаних у бібліографічних описах скорочень слів, не передбачених Державним стандартом України «ДСТУ 3582: 2013. Бібліографічний опис скорочення слів і словосполучень українською мовою» та міждержавним

стандартом «ГОСТ Р. 7.0.12—2011. Библиографическая запись. Сокращение слов и словосочетаний на русском языке. Общие требования и правила».

Для бібліографування преси використані фонди Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника, Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. І. Франка, Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Державної наукової архівної бібліотеки у м. Києві, Одеської національної наукової бібліотеки, Наукової бібліотеки Одеського національного університету ім. І. Мечникова, Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка, Російської національної бібліотеки, Центрального державного історичного архіву України у м. Львові, Центрального державного історичного архіву України у м. Києві, Державного архіву Львівської області, Державного архіву Тернопільської області тощо. Окремі елементи бібліографічного опису, особливо відомості про наявність періодичних видань у фондах книгозбірень України та інших країн, подавалися за опублікованими каталогами і бібліографічними покажчиками, імідж-каталогами Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського, Одеської національної наукової бібліотеки, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Центральної наукової бібліотеки Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки тощо.

У видавничій перспективі Науково-дослідного інституту пресознавства ЛННБ України ім. В. Стефаника — наступні томи національної бібліографії, тож розраховуємо на компетентні зауваги і творчу підтримку фахівців, причетних до вивчення української преси — вагомої складової інтелектуальної спадщини та історичної пам'яті нації. Водночас сподіваємося, що цей том стане надійним джерелознавчим підґрунтям для пресознавчих студій науковців, аспірантів та студентів про Українську революцію 1917—1921 рр.

СПИСОК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

адм.	адміністрація
адр.	адреса
БКМ	Бердянський краєзнавчий музей
БРАН	Бібліотека Російської академії наук, м. Санкт-Петербург, Російська Федерація
БУКУ	Бібліотека Українського католицького університету, м. Львів
ВОКМ	Вінницький обласний краєзнавчий музей
ВОУНБ	Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. К. А. Тімірязєва
г.	годник
ДА АРК	Державний архів в Автономній Республіці Крим, м. Сімферополь
ДАВО	Державний архів Волинської області
ДАДнО	Державний архів Донецької області
ДАДО	Державний архів Дніпропетровської області
ДАКО	Державний архів Кіровоградської області
ДАМО	Державний архів Миколаївської області
ДАОО	Державний архів Одеської області
ДАПО	Державний архів Полтавської області
ДАРФ	Державний архів Російської Федерації, м. Москва
ДАСО	Державний архів Сумської області
ДАХмО	Державний архів Хмельницької області
ДАХО	Державний архів Харківської області
ДАЧО	Державний архів Чернігівської області
ДНАБ	Державна наукова архівна бібліотека, м. Київ
ДНІМ	Дніпропетровський національний історичний музей ім. Д. Яворницького
дол.	долар
ДОУНБ	Дніпропетровська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Первоучителів слов'янських Кирила і Мефодія
ДПБ	Державна публічна історична бібліотека Росії, м. Москва
ДСПБ	Державна суспільно-політична бібліотека Росії, м. Москва
ДЦМСР	Державний центральний музей сучасної історії Росії, м. Москва
експ.	експедиція
зол.	золотий
кор.	корона
ЛННБ	Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника
МІК	Музей історії м. Кам'янське
НБ ІПЕД	Наукова бібліотека Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса, м. Київ
НБ КПНУ	Наукова бібліотека Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка
НБ ЛНУ	Наукова бібліотека Львівського національного університету ім. І. Франка
НБ ОНУ	Наукова бібліотека Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.

НБУВ	Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, м. Київ
обс.	обсяг
ОІКМ	Одеський історико-краєзнавчий музей
ОЛМ	Одеський літературний музей
ОННБ	Одеська національна наукова бібліотека
передпл.	передплата
р.	річник
РДБ	Російська державна бібліотека, м. Москва
РНБ	Російська національна бібліотека, м. Санкт-Петербург
т.	тираж
ф.	формат
ХДНБ	Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка
ХОУНБ	Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеса Гончара
ЦДАВО	Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, м. Київ
ЦДАГО	Центральний державний архів громадських об'єднань України
ЦДАУ	Центральний державний історичний архів України, м. Київ
ЦДІАУ	Центральний державний історичний архів України, м. Львів
цт.	цент
ч.	число
част.	частина
ЧІМ	Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського
ЧОУНБ	Чернігівська обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка
BDIC	Bibliothèque de documentation internationale contemporaine (Бібліотека сучасної міжнародної документації; м. Нантерр, Франція)
BNF	Bibliothèque Nationale de France (Національна бібліотека Франції; м. Париж, Франція)
CUL	Carleton University Library (Бібліотека Карлтонського університету; м. Оттава, Канада)
IHRC	Immigration Histori Research Center (Центр дослідження історії еміграції; м. Міннеаполіс (Міннесота), США)

**БІБЛІОГРАФІЯ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ**

БОРЗЕНСКАЯ ГАЗЕТА. — Выходит по поне-
дѣльникамъ, средама и пятницама. № 1. 1917,
29 марта.

Вр. ред. В. И. Обуховскій (1917 № 1—15), А. Же-
галовъ (1917 № 16—40). — **Борзна, 1917:** *Тип.* Н-ковъ
Г. Л. Арлозорова. *Адр. ред. і адм.:* Борзна, Мужская
гимназія.

Вийшло: 1917 — № 1—40; *Передпл.:* на 1 мѣс.
55—70 к. *Ц.* номера 3, 4 к.

Наявність у фондi: **ДНАБ:** 1917 — № 5; **РДБ:**
1917 — № 1—7; **РНБ:** 1917 — № 1—40.

Примітки: Мова видання — російська та
українська.

«Борзенская Газета» — видання громадсько-полі-
тичного спрямування, основна мета якого — повідом-
ляти читачів про поточну внутрішньополітичну ситу-
ацію в Україні та Росії, а також всебічно висвітлювати
розвиток економіки повіту.

Переважна більшість публікацій — це кореспон-
денції, які висвітлювали події у сфері внутрішньої
політики та стан економіки України й Росії. На
сторінках газети подавалися матеріали про вибори до
виконавчих комітетів, статті, в яких роз'яснювалася
специфіка роботи Всеросійських Установчих зборів,
а також функціонування системи виборчого права
тощо.

Низка матеріалів публікувалась українською мо-
вою, зокрема стаття В. Нужного «До українців» (№ 4),
у якій окреслено причини державного перевороту
1917 р. в Росії, проаналізовано вплив цих подій на
політичну ситуацію в Україні. Згодом україномовні
повідомлення регулярно вмішувались у рубриці «Бор-
зенская жизнь»: у них йшлося про створення об'єднань
ремісників, налагодження системи продовольчого
постачання тощо. У виданні друкувались матеріали
засідань т. зв. економічної повітової ради, губернських
продовольчих зборів, загальних зборів повітового то-
вариства, зібрань окремих гуртків громадян-українців

за участі місцевих військових депутатів, на яких з
метою розширення культурно-просвітницької роботи
й активізації місцевої політичної діяльності у місті
та повіті ініціювалося створення Українського то-
вариства, а також обговорювалось питання обрання
делегатів на Український конгрес у Києві.

Рубрики газети: «Борзенская жизнь», «По Россіи»,
«Мѣстная жизнь», «Война», «Маленькій фейлетон»,
«Письмо в редакцію», «Объявления» та ін.

Автори публікацій: О. Елланський, А. Жигалов,
В. Лютцау, К. Прокопенко, Г. Сараєва, С. Семенова
та ін.

Останній (40-й) номер вийшов 30 червня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год.
С. 6; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 18; Газеты
дореволюционной России... С. 32.

Р. Бліхарський

БОРОТЬБА: Орган Центр. Комітету Укр. П. С.- Р.
(1917); Орган Української Партії Соціалістів-
Революціонерів (Лівого крила) (1918 ч. 1—8); Орган
Центрального Комітету Української Партії Соціалістів-
Революціонерів (1918 ч. 9 — 1919 ч. 24); Орган
Центрального Комітету Української Партії Соціалістів-
Революціонерів (комуністів) (1919 ч. 30—141); Орган
Центр. Комітету Української Комуністичної Партії
(боротьбистів) (1919 ч. 142—161, 198, 199, 1920
ч. 1—51); Орган Правобережн. Бюро Ц. К. Української
Комуністичної Партії (боротьбистів) (1920 ч. 58—
75). — Виходить один раз на тиждень (1917), що-дня,
крім днів після свят (1918—1920). № 1. 1917, 1 трав.

Редагує Редакційний відділ Ц.К.П.У.С.-Р. (1917
№ 1, 2), Видавничий Комітет Ц. К.У.П.С.-Р. (1917
№ 4), Видавнича Комісія при Бюро Ц.К.У.П.С.-Р.
(1917 № 6/7—15/16), редакційна колегія (1918 ч. 1,
55 — 1919 ч. 10), колегія (1918 ч. 2—8, 1919 ч. 142,
198 — 1920 ч. 4). *За ред. відповідає* С. Бачинський,

Боротьба

Ів. Лизанівський (1918 ч. 9—14), М. Шраг (1918 ч. 15—54). *Під ред.* В. Елланського, Олек. Шумського і А. Бубнова (1919 ч. 18—24). *Ред.* Вас. Елланський (1919 ч. 30—141, 1920 ч. 21—51), Микола Любченко, Микола Христовий (Псьолеви́ч) (1920 ч. 53—75). *Ред. колегія:* В. Елланський (Блакитний), М. Паньків (1919 ч. 143—161, 1920 ч. 5—20), Михайло Паньків, Микола Любченко (1919 ч. 188—197). — **Київ, 1917—1920:** *Вид.* Українська Партія Соціалістів-Револуціонерів (1917 — 1918 ч. 8); *Вид.* Центральний Комітет У.П.С.-Р. (1918 ч. 9—54, 1919 ч. 4—30); *Вид.* Літер. Відділ Ц.К.У.П.С.-Р. (1918 ч. 55—57). *Вид.* Ц.К.У.П.С.-Р.(К.) (1919 ч. 33—141); *Вид.* Ц.К.У.П.С.-Р. (б.) (1919 ч. 142—187, 198 — 1920 ч. 35); *Видання* Літературного Відділу Центрального Комітету Української Комуністичної Партії (боротьбистів) (1919 ч. 188—197, 1920 ч. 53—57). *Друк.* Київського Союзу кредитового, Володимирська, 30 (1917 № 1—5); *Друк.* «Послѣднихъ Новостей», Думська пл., 3 (1917 № 6/7—15/16); *Друк. і літ.* Товариства І. М. Кушнерева та Спільки в Києві (1918 ч. 1—54, 1919 ч. 4—161, 198, 199, 1920 ч. 1—75); *Друк.* бувш. «Южная Копѣйка», Велика Васильківська, 38 (1918 ч. 56, 57); *Друк.* «Робітничої Книгарні», Хрещатик, 42 (1919 ч. 188—197). *Адр. ред.:* Київ, Львівська, 10 (1917 № 1—4), Святославська, 11А (1917 № 5), Рильський пер., 2 (1917 № 6/7—10), Педагогічний Музей (1917 № 11—15/16), Караваєвська вул., 5 (1918 ч. 1—54, 1919 ч. 4 — 1920), В.-Васильків., 38 (1918 ч. 55—57). *Адр. контори:* Караваєвська, 5 (1918 ч. 1—54, 1919 ч. 198 — 1920 ч. 38), В.-Володимирськ., 61б (1918 ч. 55—57), Хрещатик, 35 (1919 ч. 4—161), Прорізна, 26 (ріг Михайлівської) (1920 ч. 33—75).

Вийшло: 1917 — № 1—6/7, 8—12/13, 14, 15/16, 1918 — Ч. 1—57, 1919 — Р. 5 ч. 1(58)—199, 1920 — Р. 6 ч. 1—75; *Ф.* 25,5×19,5 см (1917), від 45×31 см до 69×46 см (1918—1920); *Обс.* 8—24 с. (1917), 2 с., 4 с. (1918—1920); *Передпл.:* до кінця року 3 крб 50 к. (1917 № 1—5), на 1 міс. 1 крб — 1 крб 25 к. (1917 № 6/7—15/16), 6 крб (1918 ч. 1—54), 20 грн (1918 ч. 55—57), 30 грн (1919 ч. 4—127), 50 грн (1919 ч. 128—161). *Ц.* числа 10 к. (1917 № 1—4), 20—30 к. (1917 № 5, 8—14, 1918 ч. 1—54), 40 к. (1917 № 15/16), 90 шагів (1918 ч. 55—57), 75 к. (1919 ч. 4—101), 1 крб (1919 ч. 102—161), 4 крб (1919 ч. 188 — 1920), на провінції 90 к. (1919 ч. 86—101), 1 крб 20 к. (1919 ч. 102—161).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — № 1—4, 8—12/13, 1918 — Ч. 19—21, 26, 29, 31—36, 38—41, 44, 46, 49—54, 56, 57, 1919 — Р. 5 ч. 48(105), 58,

67(124), 1920 — Р. 6 ч. 46; **НБУВ:** 1917 — № 1—9, 11—15/16, 1918 — Ч. 1—57, 1919 — Р. 5 ч. 4(61)—6, 9, 10, 18—20, 24, 30, 33—36, 40, 41, 45—47, 86—161(218), 188—197, 198, 199, 1920 — Р. 6 ч. 1—75; **НБ ЛНУ:** 1917 — № 10, 14, 15/16, 1918 — Ч. 19, 53, 1919 — Р. 5 ч. 59, 67—69, 72—79, 85, 103, 141, 143, 157; **ДНАБ:** 1917 — № 1—3, 6/7—13, 15/16, 1918 — Ч. 3, 1919 — Р. 5 ч. 1—17, 19—86, 94; **НБ ОНУ:** 1917 — № 2, 3, 6/7, 10, 12/13, 14; **РДБ:** 1920 — Р. 6 ч. 32—36, 38—51, 53—59, 63—65, 67—73; **CUL:** 1917 — № 2, 4—13, 1919 — Ч. 2.

Примітки: Гасла газети: «Борітеся — поборете!»; від ч. 30 за 1919 р. — «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!». Вказуючи від 1919 р. річники газети (Р. 5), редакція декларувала, що видання є наступником нелегального часопису «Боротьба» (1915 р.) (*див.* Т. 4, № 653). Додатки: 1919 р. — «Свято праці» (*див.* 1919 р.), 1920 р. до ч. 3 — «Пам'яті борців».

Упродовж усього періоду випуску видання послідовно виражало партійну ідеологію свого видавця. Спочатку у центрі уваги редакції були справи УПСР, згодом (після розколу партії у травні 1918 р.) — діяльність її лівого крила, а з перетворенням партійної організації у серпні 1919 р. на Українську комуністичну партію (боротьбистів) й аж до добровільної самоліквідації партії газета пропагувала ідеологію національного комунізму.

У передовій статті № 1 за 1917 р. редакція констатувала, що революція 1917 р. не принесла українцям бажаної волі, тому здобувати її доведеться у боротьбі: «Коли наша партія задумувала видавати свою газету і назвала її “Боротьба”, де-хто запитував: яка тепер може бути “боротьба”? за що? з ким? адже-ж революція скинула царське правительство і самого царя і тепер, мовляв, запанувала в Росії свобода... [Українська Партія Соціалістів-Револуціонерів] завше боролася не тільки за свободу політичну, але і за свободу будувати новий громадський та економічний лад... І от організувати народ для одностайної боротьби за трудові інтереси — наша задача».

Провідна тема публікацій часопису 1917 р. — висвітлення державотворчого процесу в Україні. Обстоюючи ідею української самостійності, редакція відзначала вороже ставлення російської демократії до спроб національного самовизначення українців (Христюк П. Про «штики» (1917. № 2). На сторінках видання з'ясовувалися можливості федеративного устрою Російської держави: «Чому ми домагаємося федеративної демократичної республіки?» (1917.

Київ, Ст. Сит. 27-ого Квітня р. 1917.
Українська Партія Соціалістів-Революціонерів.

Ціна окремого числа 10 коп. *Київський* Борітеся — поборете!

БОРОТЬБА

Орган Центр. Комітету Укр. П. С. Р.

Умови
передплати:
3 18-го квітня до
1-го жовт. 1 карб.
До кінця року
3 кр. 50 к.

Адреса
редакції
(тимчасова): Київ,
Львівська № 10.
Однінна редакція
щодня од 10 до 2 г.
диск.

№ 1. Виходить один раз на тиждень. 1 травня н. ст. 1917.
18 квітня с. ст.

БОРОТЬБА.

Коли наша партія задумала видавати свою газету і назвала її „Боротьба“, де-хто запитував: яка тепер може бути „Боротьба“? за що? з ким? адже-ж революція скинула царське правительство і самого царя і тепер, мовляв, запанувала в Росії свобода.

Це правда. В Росії, а разом з тим і в нашій Україні, запанувала свобода. Народ може жити так, як хоче. Може розвивати свої сили й прямувати тими дорогами, які йому покажуться найкращими.

Але чи все здобув собі трудовий народ разом з цією свободою? І чи все дала трудовому народові теперішня свобода?

Всі багатства, як земельні, так і інші (фабрики, заводи, копальні), з яких живе все людство, осталися в тих самих руках, що і раніш. Широкими земельними просторами і тепер володіють пани-поміщики, фабрики та заводи як і раніш, в руках капіталістів.

Народ здобув свободу, але ця свобода дала народові лиш можливість боротись за свої трудові інтереси, за кращу долю трудових мас, за соціалістичний громадський лад.

І ось коли ця можливість одкритої боротьби за трудові інтереси з'явилась, треба організувати народ, треба з'єднати його, щоб народ знав, які порядки економічні та громадські заводити треба тепер і чого добиватися в Установчих зборах (Учред. соборані).

Раніш власть над народом і над всіма його багатствами була в руках самодержавного царя та його прибічників. Тепер власть перейшла в руки тих, хто панує економічно, в руки буржуазії.

Трудовий народ повинен зробити так, щоб ця власть в державі перейшла до нього і щоб все те, що належить буржуазії, належало не окремим людям, а всьому трудовому народові.

Укр. П. С. Р. завше боролася не тільки за свободу політичну, але і за свободу будувати новий громадський та економічний лад.

І тепер, коли волю політичну вже здобуто, треба трудовому народові думати за дальшу боротьбу, за дальше своє життя.

І от організувати народ для одностайної боротьби за трудові інтереси — наша задача.

Задача велика і трудна.

Наш Кобзарь нас закликав:
„борітеся — поборете!“

І ми будемо боротись, будемо єднати трудовий народ для боротьби за кращу будучину, за соціалізм, бо ми віримо, що організований народ поборе все, що стоїть на шляху його розвитку і здолає влаштувати своє життя так, як підказують йому його інтереси.

№ 3), «На шляху до федерації» (1917. № 11), М. Ш-г
«Шлях до заключення федерації» (1917. № 15/16);

висвітлювалося протистояння між Центральною
Радой та російським Тимчасовим урядом: «Наступ-

лення чи боротьба за мир?» (1917. № 4), «Одкрито карти!» (1917. № 12/13); подавалася інформація про діяльність селянських спілок, вибори до органів міського самоврядування тощо. Особливого значення на сторінках часопису протягом першого року виходу набували матеріали про назрілу потребу піднесення національної самосвідомості та культурно-освітнього рівня військовиків з метою створення патріотичної української армії. Водночас «Боротьба» містила численні матеріали, присвячені роз'ясненню програмних завдань партії та її ідеологічної платформи: «Чого домагається українська партія соціалістів-революціонерів» (1917. № 1), А. П-о «По питанням партійної дисципліни» (1917. № 15/16). У газеті надруковано програму й статут УПСР, постанови конференції партії (1917. № 5), звіти про перебіг партійних з'їздів есерів (1917. № 6/7, 14, 15/16) та інші документи.

На ідеологічне спрямування часопису вплинув розкол УПСР 1918 р., внаслідок якого «Боротьба» стала органом лівого крила партії (боротьбистів), що захопили ЦК і виступали за співпрацю з більшовиками. На шпальтах видання почали з'являтися публікації, в яких пропагувалася радянська форма влади й висміювалася «національна хвороба в Галичині»: «Під жовто-блакитними ганчірками» (1919. Ч. 67). Основне завдання «Боротьби» у цей період — сприяти проведенню організаційної роботи у партійному середовищі.

На початку 1918 р. у центрі уваги часопису опинилися події, що передували гетьманському перевороту, зокрема арешт німецькими солдатами українських міністрів під час засідання Центральної Ради: «Всесвітній скандал» (1918. Ч. 54). Після виходу ч. 54 за 1918 р. настанала 7,5-місячна перерва у випуску часопису — у період Гетьманату видавання «Боротьби» було заборонено, а редакцію заарештовано. У ч. 55, у зверненні «Од редакції», йшлося про те, що протягом цього часу газета функціонувала підпільно й з'являлася один раз на тиждень (ця інформація викликає сумніви, оскільки не збереглося жодного примірника з часу гетьманського панування; крім того, перше число після відновлення газети вийшло як 55-й номер). Діяльність гетьманської влади та прихід до влади Директорії, її тактика у сфері внутрішньо- та зовнішньополітичних відносин тривалий час перебували серед найважливіших питань, порушуваних на сторінках «Боротьби». Наприкінці 1918 р. у багатьох публікаціях (зокрема в статті А. Терещенка «До праці» (1918. Ч. 55) констатовано, що розходження у партії привели до її очищення та повернення на єдино правильний шлях соціальної революції.

На початку 1919 р. автори значної кількості статей, зокрема передовиць, зосереджувалися на результатах та перспективах революційних подій в Україні, на шляхах вирішення основних державних проблем («Перспективи революції на Україні» (1919. Ч. 4), І. О. «Національне в революції» (1919. Ч. 5), «Рішення національного питання» (1919. Ч. 41); ін.). На перших сторінках газети й надалі вміщувалися статті, що в негативному світлі подавали діяльність національних провідників, партизанських отаманів та свідомої інтелігенції («Гади» (1919. Ч. 103), Вал. Б-ий «“За шмат гнилої ковбаси”» (Перспективи самостійницької жовтоблакити)) (1919. Ч. 119—121), Валер Блакитний «Запроданці» (1919. Ч. 137), В. Гарт «Єднання жовтоблакитної реакції і наше завдання» (1919. Ч. 149), Гарт «Слинява демократія» (1919. Ч. 159); ін.). До центральних тем «Боротьби» 1919 р. належали також партійні справи, зокрема питання тактики і перспектив об'єднання українських комуністичних сил. У ч. 36 за 1919 р. надруковано статут УПСР (комуністів), у ч. 142 — акт про злиття УПСР (комуністів) та УСДРП (незалежних лівих), унаслідок якого постала Українська комуністична партія (боротьбистів).

Партійне життя стало провідною темою 1920 р., оскільки УКП(б) вступила в активну боротьбу з КП(б)У за право бути єдиною комуністичною силою в Україні. Серед основних аргументів стосовно партійної першості, які наводилися в більшості публікацій, — тісний зв'язок боротьбистів з місцевим життям, їхня обізнаність з особливостями психології українського трудового люду, бачення оптимальних способів розв'язання ключових політичних та економічних проблем тощо. Протистояння двох провідних комуністичних партій призводило до систематичних взаємних обвинувачень у пресі, а органи УКП(б) та КП(б)У — «Боротьба» і «Комуніст» — постійно вміщували полемічні матеріали керівників своїх партій. Редакторів «Боротьби» В. Елланському й співробітникам часопису неодноразово доводилося відповідати на звинувачення більшовиків у націоналізмі, сепаратизмі, партизанщині, наочно доводити опонентам неправильність їхніх рішень через незнання українських реалій тощо (В. Б-ий «До розважності» (1920. Ч. 4) та «Основне завдання» (1920. Ч. 6), Мих. Кр-ий «Юпітер, ти сердишся...» (1920. Ч. 45); ін.). Основні положення ідеологічної платформи УКП(б), питання тактики та взаємин з іншими політичними організаціями викладено в опублікованій у ч. 13, 15 за 1920 р. промові О. Шумського на Київській міській партійній конференції.

У той же період у «Боротьбі» надруковано низку матеріалів, що відображали ідейні дискусії комуністів-боротьбистів з іншими партіями, зокрема з УСДРП (незалежними) (В. Б-ий «“Безхвости” про хвостики та комунізм» (1920. Ч. 18) та УПЛСР (борьбистів) (П. Люнко «Єдиним фронтом» (1920. Ч. 40).

Спротив боротьбистів гегемонії КП(б)У та загострення конфлікту між цими партіями були центральними темами на сторінках видання аж до всепартійної конференції УКП(б), що стала поворотним пунктом в історії розвитку українського комуністичного руху через рішення про створення єдиної комуністичної партії. Обмірковування практичного втілення цього наміру — основне питання «Боротьби» наприкінці березня 1920 р. (Микола Любченко «Справа об'єднання» (1920. Ч. 67); ін.). У ч. 71 за 1920 р. надруковано постанову ЦК УКП(б) про ліквідацію партії та статтю В. Блакитного «У.К.П.(б.) зникла — хай живе комунізм!». Незважаючи на це, «Боротьба» продовжувала виходити до повного передання справ Правобережного бюро. Останнє число видання містило редакційну передовицю «Боротьба не скінчилася» — про підсумки видання газети, статтю М. П-ча «Єдина комуністична партія», в якій підкреслено важливість об'єднання провідних українських комуністичних сил у переддень виборів до рад депутатів, та низку світлих, на яких зображено події з історії УКП(б).

Протягом усієї історії випуску часопису значну частину його публікацій становили статті, присвячені питанням фінансової політики уряду, грошової реформи, індустріального розвитку України, реформування структури державного управління економікою (С. Остапенко «Увага до економічних справ» (1918. Ч. 31), «До питання про фінансову політику України» (1918. Ч. 39); ін.). Будучи переконаною у тому, що стабільне народне господарство є основою міцної держави, редакція неодноразово зверталася до теми організації економіки на нових засадах: Н. Шинкаренко «Наші економічні перспективи» (1919. Ч. 4), «Нариси організації народного господарства» (1919. Ч. 6, 35), Ів Яголко «Комуністичні шляхи боротьби з економічною руйною» (1920. Ч. 65); ін. Автори деяких публікацій акцентували проблему розвитку надзвичайно важливої для України цукрової галузі: А. Г. Р. «Аграрна реформа на Україні. Золото України» (1919. Ч. 5), К. Барбаченко «Перспективи цукрової промисловості» (1919. Ч. 116), Лозинський «Становище цукрової промисловості» (1920. Ч. 5); ін.

Особлива увага редакції завжди була прикута до проблеми реформування сільського господарства та

земельних відносин, якій присвячено низку статей: А. Терниченко «Аграрна реформа на Україні» (1918. Ч. 42), Олекса Т. «Аграрна проблема і земельна політика» (1919. Ч. 35), Х-ко «Сільсько Госп. Спілки (Артілі)» (1919. Ч. 96). У 1920 р. на сторінках «Боротьби» подавалися «Аграрно-політичні нариси», автор яких (підп.: Агр-м) розглядав питання сільського господарства в контексті політики більшовиків та власної партії. Він наголошував, зокрема, на хибності рішень КП(б)У в аграрній галузі, на необхідності розуміння психології українського селянина та врахування його схильності до спільного господарювання («Революція та земельна справа» (1920. Ч. 1), «Про сільсько-господарські комуні» (1920. Ч. 2), «Гуртові господарства» (1920. Ч. 9), «Лісова справа» (1920. Ч. 26); ін.).

Автори видання висвітлювали також діяльність уряду в освітній сфері, стан науки, проблеми бібліотечної, видавничої, музейної та архівної справ тощо («Чергові завдання середнього шкільництва» (1918. Ч. 14), М. Біляшівський «Справа наших архівів» (1918. Ч. 32), «До утворення національної бібліотеки» (1918. Ч. 37), Н. «До питання про нову школу» (1919. Ч. 41), М. Л. «Академія Наук» (1919. Ч. 190), Микола Любченко «Справи освітні» (1919. Ч. 191). У «Боротьбі» надруковано окремі матеріали з питань розвитку української преси (Г. Піддубний «Українська преса в Америці» (1918. Ч. 22), замітки про випуск деяких газет чи журналів («Гедз» (1918. Ч. 2; ін.) й відомості про передплату на низку видань, серед яких — «Борьбист», «Борьба», «Молот», «Народня Воля», «Прийдешне», «Реп'яхи», «Робітничая Газета», «Українське Пасішництво», «Шлях». У виданні порушувалося питання розвитку пролетарської культури (Юр. Мих. «Пролетарське мистецтво» (1919. Ч. 92), М. Трирог «Петлюрівщина в мистецтві» (1920. Ч. 68); ін.).

У газеті публікувалися фейлетони, зокрема І. Азовського та Г. Михайличенка (під псевд. Гнатко). В. Елланський підписував свої фейлетони псевдонімом В. Гартований, а віршовану сатиру подавав за підписом В. Проноза-Мрійник. У багатьох фейлетонах, серед яких — «Благий мат» Коко (1920. Ч. 4), «З дитячої літератури» (1920. Ч. 45), висміювалися нападки комуністів і боротьбистів на УКП(б) на сторінках власних пресових органів.

Неодмінною рисою газети в усі роки випуску було наповнення її сторінок численними інформаційними матеріалами. Оперативні суспільно-політичні повідомлення подавалися під рубриками: «Телеграми»,

«Всякі звістки», «За границею», «Вісти з-за кордону», «В Росії», «В Петлюрівському царстві», «В стані контр-революції». Повідомлення про події українського громадсько-політичного життя містилися також під рубриками: «По Україні», «У Києві» та «Дописи». У газеті подавалося чимало офіційних матеріалів — стенограми засідань Малої Ради, офіційні документи, повідомлення Генерального штабу УНР тощо, які друкувалися під рубриками: «Распорядження уряду», «Мала Рада», «Накази, розпорядження та оголошення», «Офіційна частина» та ін. Рубрики «Війна», «Оперативна сводка», «З фронту», «Червоний фронт» наповнювали матеріали, що висвітлювали ситуацію на фронті. Завдяки повідомленням рубрик «З соціалістичного руху» й «Світова революція» активно пропагувалися соціалістичні цінності. Партійні справи були провідною темою публікацій рубрик: «На партійні теми», «З партійного життя», «З діяльності Центрального Комітету Української Партії Соціалістів-Револьюціонерів» та «Життя партії». Для висвітлення діяльності інших українських партій існувала рубрика «З життя партій». У рубриці «Хроніка» часто вміщувалася інформація організаційного змісту (відомості про підготовку до з'їздів, провадження різноманітних навчальних курсів тощо). У газеті повідомлялося про події в освітній галузі та культурному житті (рубрики: «Народня освіта», «Театр і мистецтво», «Бібліографія»). Художні твори й новини літературного процесу друкувалися під рубриками «Літературні новини» та «Літературний куток».

Автори публікацій часопису: Я. Білозор, М. Біляшівський, Н. Григорієв, В. Елланський (Блакитний) (псевд. і крипт.: Валер Блакитний, В. Гарт, В. Б-ий, В. Б.), Б. Зарудний, В. Ігнатівич, Дмитро Ісаєвич, Г. Клунний, Г. Куля, Іван Лизанівський (крипт.: Ів. Л.), Микола Любченко (крипт.: М. Л.), І. Маєвський, Гнат Михайличенко (псевд.: Гнатко, Ігнатій Михайлич, Т. Михко), М. Михальчук, Л. Народніченко, Ол. Несвій, Ю. Новаковський, Г. Піддубний, Антон Приходько (псевд.: А. Прийдешній), О. Ригель, Михайло Семенко (псевд.: М. Трирог), А. Терниченко, М. Христовий (псевд. і крипт.: М. Псьолевиц, М. П-ч), П. Христюк, М. Шаповал (псевд.: М. Сріблянський), Н. Шинкаренко, М. Шраг (крипт.: М. Ш-г), М. Яловий (крипт.: Мих. Кр-ий) та багато ін. Чимало публікацій підписано псевдонімами й криптонімами. У ч. 55 за 1918 р. у рекламі власного видання вказано й інші прізвища співробітників: В. Дем'яновський, Наум Калужний, М. Критерій, М. Куць, Вяч. Лашкевич, М. Литвиненко, О. Лісовик, С. Лободюк, Максимович, Ар. Миколук,

Мих. Панченко, Мих. Полозов, А. Терешків, В. Чопало, Мих. Шинкар, Ястржемський та ін.

Видавання «Боротьби» припинилося через входження УКП(б) у КП(б)У. 4 квітня 1920 р. вийшло останнє (75-те) число газети.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 7; Список повременных изданий за 1918 год. С. 10; Газеты СССР 1917—1960. Т. 1. С. 139; Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького. С. 24; Газеты 1917—1922 годов... С. 91; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 6, 7; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 11, 12; Газети України 1917—1920 років... С. 16; The Batchinski Collection... Р. 54; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 310.

Література: ЕУ. 1993. Т. 1. С. 163; Животко А. Історія української преси. С. 222, 223.

М. Процик-Кульчицька, У. Чубай

716

БУДЯК: Тижневий журнал гумору і сатири. — № 1. 1917, листоп.

Ред. С. Паночіні. — **Київ, 1917:** Вид. Видавничка Спілка «Будяк». *Друк.* Губерніяльного Правління, Київ. *Адр. ред.:* Київ, вул. Маріїнсько-Благовіщ., № 119.

Вийшло: 1917 — № 1—3; Ф. 35×26 см; *Обс.* 12 с.; *Передпл.:* до кінця року 4 крб. *Ц.* номери 85 к., на залізниці 95 к.

Наявність у фонді: **НБ ЛНУ:** 1917 — № 2; **ДНАБ:** 1917 — № 1—3; **РДБ:** 1917 — № 1, 2; **РНБ:** 1917 — № 1, 2.

Ілюстрований гумористично-сатиричний часопис «Будяк» мав виразно національне спрямування, а його карикатури та дружні шаржі виконані з високою художньою майстерністю. У виданні вміщено чимало дотепних шаржів та карикатур на членів уряду та відомих діячів Української Народної Республіки, зокрема Михайла Грушевського, Володимира Винниченка: дружні шаржі Г. Злого на М. Грушевського, який, мов пророк, стоїть на українській землі і вказує двома пальцями польському панству, що «землі ці є власність всього трудового народу», та Ів. Малюра — на Винниченка п. н. «Проект пам'ятника В. Винниченкові» (№ 2). На останній сторінці обкладинки цього ж номера подано сатиричний малюнок «Проголошення Української Народної Республіки». На ньому зображено, як керівники уряду УНР урочисто обходять фронт військ Київського гарнізону.

На сторінках «Будяка» траплялися й дошкульні карикатури, які ілюстрували окремі матеріали української тематики, зокрема проект герба України. У баченні редакції видання український герб — це

золота корова — символ плодючості української землі — з трьома головами, які символізували різні верстви населення України.

Коли ж публікації стосувалися противників українського руху, тоді «Будяк» уміщував гостросатиричні карикатури. Серед них, зокрема, карикатура О. Суд-а п. н. ««Кієвлянинське» насіння буйно проросло», на якій зображено розлютовану зграю «потвор» — співробітників часопису «Кієвлянин».

Візуальний ряд журналу вдало доповнювали гумористичні та сатиричні текстові матеріали — усмішки, фейлетони, оповідання, листи тощо. Дотепністю відзначалися й редакційні замітки. В одній із них з гумором писалося, що великим національним святом став вихід першого номера «Будяка», на який радісно відгукнулися наші громадяни, розкидані по всій земній кулі. Серед них був Ів. Сверло з віршем «Будяк», у якому частково викладено програму журналу. Від імені автора вірша редакція радила читачам ходити обережно, щоб не вскочити в «Будяк», бо ким би вони не були — заможними, вельможними чи небораками — «Всіх шпарить, всіх глушить (!), / Всіх коле «Будяк»».

Редакція висвітлювала різноманітні аспекти суспільного життя. Дотепно відгукувалася про «Молодий театр» Леся Курбаса, критикувала, на її погляд, недосконалу книгу В. Дубровського «Московсько-Українська фразеологія» і викривала комуністичну ідеологію. Зокрема, в оповіданні О. Грудницького «Комуніст» йшлося про те, як бездомний комуніст Микита створив у помешканні двох довірливих студентів комуну й розпоряджався їхніми коштами — ділив усе чуже порівну, «по-справедливості», але з таким станом речей студенти не стали миритися.

С. Нетті і Де-Бор у статті «Так мовив Лесь Курбас (Прохаємо не змішувати з Заратустрою)» (№ 2) іронічно пародіювали Леся Курбаса та його візію нового мистецтва; Абрам Ціндгольц'єнко у листі до редакції вимагав забезпечення прав меншин і його особисто у мовному плані. Він вирішив вивчати українську мову за книгою В. Дубровського «Московсько-Українська фразеологія» і, щоб зробити приємність знайомій українці, розмовляв з нею українською, дотримуючись рекомендацій цієї книги, але якість мови образила пані. Тож Абрам Ціндгольц'єнко вимагав від редакції, Генерального Секретаріату і Центральної Ради захисту своїх прав.

На сторінках журналу вміщувалися різні матеріали, зокрема вірші, у яких критикувалися вади національного характеру або ж з ліричним гумором відтворювалися патріотичні настрої. Так, у публікації

«Свідомі українки» Омелько Бородай стверджував, що світогляд «свідомої українки» залежить від світогляду її «лідера», а коли вона вже досить підстаркувата і встигла змінити безліч «лідерів», то, мабуть, разів зо двадцять належала до кожної партії, тому такий світогляд зветься «рухливим».

Часопис мав декілька рубрик: «З біжучої хвилі», «По вітру листе...», «Наше листування», «Оповідки».

Серед цікавих авторів часопису — Омелько Бородай, О. Грудницький, С. Нетті і Де-Бор, Абрам Ціндгольц'єнко. З віршами виступали Варлаам Л., І. Лисенко, Сумний Грицько.

Рисунки підписано прізвищами та псевдонімами таких художників, як: Г. Злотий, Ів. Маляр, О. Судомора (він же — О. Суд) та ін.

У кінці номера, в «Оповідках», редакція вміщувала заклики до передплати як власного часопису, так і інших українських видань, зокрема «Нової Ради», «Народньої Волі», «Робітничої Газети», «Селянської Думки».

Другий і третій номери часопису вийшли у грудні 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 181; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 14, 15.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 233.

В. Габор

717

БЮЛЕТЕНЬ ВОЛИНСЬКОГО ГУБЕРНІАЛЬНОГО КОМІСАРА ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ. — 1917, 4 груд.

Ред. М. І. Конацький. — **Житомир, 1917:** Волинська Губерніяльна друк.

Вийшло: 1917 — 4 груд.; Ф. 43,5×31 см; Обс. 2 с.; Ц. 5 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — 4 груд.

Дочірнє видання «Вістника Волинського Губерніяльного Комісара Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки» містило зміст одного з документів української влади, що стосувався реорганізації армії, задля якнайшвидшого оприлюднення (текст подано російською мовою), а також звернення «До Українців» — військовиків та тих, «хто виборов волю нашої Україні», — «сторожко» оберігати країну, не дозволяти ворогу пересуватися територією УНР, не допускати жодного насильства щодо населення.

Л. Сніцарчук

БЮЛЕТЕНЬ НАРОДНОЇ ВОЛІ. — 1917,
29 жовт.

Ред. Микола Ковалевський. — **Київ, 1917:** Вид. Укр. Селянськ. Спілка, Центр. Укр. Кооператив. Комітет. Друк. Київського Союзу Кредитового.

Вийшло: 1917 — 29 жовт.; Ф. 50×33 см; Обс. 2 с.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — 29 жовт.; **ДНАБ:** 1917 — 29 жовт.

Примітки: Бюлетень вийшов замість чергового номера газети «Народня Воля» (див. № 864).

Редакція «Народньої Волі» зазначала, що газета не вийшла на прохання «Комітету печаті», протестуючи проти розпорядження штабу Київської військової округи оточити військами будинок, в якому засідала рада робітничих і солдатських депутатів. У бюлетені вміщено кілька інформаційних заміток, що свідчили про складну політико-військову ситуацію у Києві після більшовицького перевороту в Росії, — генерал штабу Київської військової округи Трегубов видав наказ заарештувати раду робітничих і солдатських депутатів. Після дебатів рада прийняла резолюцію лідера київських більшовиків Г. П'ятакова, який виступив із закликом підтримати революцію, створити революційний комітет, передати йому всю повноту влади й доручити впровадження постанови II Всеросійського з'їзду рад, що відбувся у Петрограді («Початок контрреволюції у Києві», «У Київській раді робочих і солдатських депутатів»).

Натомість Мала Рада на останньому засіданні ухвалила передати всю владу Генеральному Секретаріату, засудила спроби Київського військового гарнізону та козачого з'їзду захопити владу всупереч розпорядженням Крайового комітету, сформованого Малою Радою, — у газеті подано тези виступів М. Грушевського, В. Винниченка, М. Ковалевського («Хід подій у Києві», «Мала Рада»).

У столиці України у той час тривали Третій Всеукраїнський військовий з'їзд та Козачий всефронтний з'їзд. На Всеукраїнському військовому з'їзді було вирішено проголосити Українську демократичну республіку на основі принципу самовизначення націй, висунуто вимогу до Центральної Ради й Генерального Секретаріату взяти всю повноту влади в свої руки, об'єднавши землі в етнічних межах України та скликавши українські Установчі збори. З'їзд рішуче засудив спроби узурпації влади керівництвом Київської військової округи («Третій Всеукраїнський військовий з'їзд», «Козачий всефронтний з'їзд у Києві»). У бюлетені вміщено «Резолюцію Рад робітничих і

солдатських комітетів, військових комітетів і Управ професійних союзів» про недопущення громадянської війни та зосередження влади в руках революційного комітету при Центральній Раді.

Редакція інформувала про засідання українських громадських товариств та організацій, становище в Росії, зокрема в Москві та на Дону, про рішення Одеського військово-революційного комітету, в якому переважали більшовики, щодо підтримки збройного повстання у Петрограді, незважаючи на вимогу українців, членів комітету, визнати Центральну Раду єдиним повноправним представником влади українського народу.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 9; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 15; Газети України 1917—1920 років... С. 21.

М. Комариця

**БЮЛЕТЕНЬ ПОЛТАВСЬКОГО МІЙСЬКОГО
САМОВРЯДУВАННЯ.** — № 1. 1917, 21 груд.

Отв. ред. С. Е. Косенко. — **Полтава, 1917:** Изд. Полтавская городская управа.

Вийшло: 1917 — № 1, [?]; Ф. 43×35 см; Обс. 2 с.; Ц. номера 15 к.

Наявність у фондi: **ДНАБ:** 1917 — № 1.

Примітки: Видання двомовне — усі матеріали дублювалися російською мовою.

На сторінках «Бюлетеня...» надруковано переважно офіційні матеріали — накази начальника міської міліції, обов'язкові постанови та звернення голови міської управи до населення Полтавщини. Зокрема, міська управа як виконавчий орган найвищої адміністративної влади в Полтаві зверталася до полтавчан з приводу вбивства в місті отамана Богданівського полку Ластівченка, яке викликало хвилю заворушень серед населення, із проханням не піддаватися на провокацію ворогів Української Народної Республіки і не чинити самосудів.

У замітці «До моменту» редакція наголошувала на потребі консолідації всіх українських революційно-демократичних сил Полтавщини незалежно від їхніх соціально-політичних поглядів та підтримання ними вже існуючих органів самоврядування, яким передано владу на місцях III Універсалом Української Центральної Ради.

У виданні функціонувала рубрика «В мійській Управі», під якою подавалася важлива для полтавчан інформація про стан забезпеченості України харчо-

вими продуктами та товарами першої необхідності, а також друкувалися оголошення міської управи.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 11; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 9.

О. Серета

720

БЮЛЛЕТЕНИ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОПОЛЧЕНИЯ ЮГО-ЗАПАДНОГО ФРОНТА. — Выходит еженедельно. № 1. 1917, 17(30) авг.

Ред. Редакционная Комиссия. — **Житомир, 1917:** Издаются Культурно-Просветительной Комиссией Исполнительного Комитета (1917 № 1—8). *Изд.* Редакционная комиссия (1917 № 11, 12/13). *Волинская Губернская Тип.* (1917 № 1—8); *Тип.* Исполнительного Комитета Ополчения Юго-Западного фронта (1917 № 11, 12/13). *Адр. ред.:* Житомир, Исполнительный Комитет Ополчения Юго-Западного Фронта.

Вийшло: 1917 — № 1, 2, 3/4—11, 12/13; *Ф.* 42×30 см; *Обс.* 4 с., подвійного номера 8 с.; *Передпл.:* на міс. 40 к. *Ц.* номера 10 к., подвійного номера 20 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 1, 3/4—8, 11, 12/13; **ДНБ:** 1917 — № 1, 2, 5—7; **РДБ:** 1917 — № 1—12/13; **РНБ:** 1917 — № 1—12/13.

Примітки: Мова видання — російська та українська.

Мету створення і головне завдання громадсько-політичного видання редакційна комісія окреслила так: «Наша ціль, наша задача — помочь дѣлу спасения родины и закрѣпление завоеваний революции» ([Програмна замітка]. № 1). Серед інших завдань бюлетеня, зазначених у цій публікації, — «просвѣщение темныхъ массъ народа», «подготовка къ выборамъ въ Учредительное Собрание».

Захист демократичних засад розвитку Російської держави, припинення війни — основні теми більшості надрукованих матеріалів (Новиковъ Мих. Задача момента. № 1; Владимирскій Григорій. Поникшее знамя. № 3/4; Владимирскій Гр. Гдѣ спасение. № 11). Численні статті присвячено окресленню політичної ситуації у країні та за кордоном, ознайомленню читачів із завданнями Установчих зборів, переконанню у необхідності активної участі у виборах до них тощо (Торицынъ. Очередная задача. № 1; Новиковъ Мих. Къ переживаемому моменту. № 3/4; Владимирскій Г. Отвѣтственность власти. № 5; Владимирскій Г. Когда близится... № 7).

Водночас редакція бюлетеня орієнтувалася й на україномовного читача. Зокрема, вона надавала

можливість Всеукраїнській раді військових депутатів, її функціональному підрозділу — культурно-просвітній комісії — популяризувати свою діяльність серед військовослужбовців українського походження, вести серед них національну просвітницьку та організаційну роботу, спрямовану здебільшого на створення у різних підрозділах регулярних військ російської армії українських військових рад, гуртків, громад, комітетів. У № 1 опубліковано звернення «До товаришів-українців», автор якого (за підписом В. Б.), закликав українських солдатів до самоорганізації (переконував, що «організація згуртовує сили народу, надає йому міцї», а військо — «то та частина народу, яка на разі потреби активно зможе повстати за здобуту волю») та створення української газети, яка «з'єднає наші думки не дивлячись на те, що будемо віддалені одні од одного може на сотні верст». Він наголошував: «... тепер, коли йде перебудова Росії, нам конче треба подбати аби при сьому не забути наші національні інтереси. А се можливо тільки тоді, коли ми самі візьмемося до роботи, до перетворення Росії на країну вільних народів.» Автор заявляв, що боронячи здобутки Лютневої революції українці відстоюють й «свою національну волю». Окрім того, у 5-му номері бюлетеня було відкрито «Український відділ», в якому опубліковано звернення культурно-просвітньої комісії до «вояків-українців» про збір пожертв «на рідну справу», тобто для забезпечення діяльності національних демократичних інституцій, зокрема Всеукраїнської ради військових депутатів, та на «виборчий фонд» до українських Установчих зборів. У бюлетені вміщено «Резолюції першого українського військового з'їзду П.-З. фронту відбувшогося 4—10 жовтня 1917 року» (№ 8).

Серед публікацій видання — звернення, телеграми, протоколи засідань виконавчого комітету ополчення Південно-Західного фронту, ухвалені резолюції, проект положення про вибори до Установчих зборів в армії і на флоті. Офіційні матеріали (накази й розпорядження голови Тимчасового уряду О. Керенського, військового комісара Південно-Західного фронту) публікувалися у відділі «Часть официальная».

На сторінках тижневика функціонували також рубрики: «Хроника Ополчения», «Библиография», «Печать», «Вопросы и отвѣты», «Почтовый ящик».

Авторами публікацій видання були: Микола Бондаренко (крипт.: Ник. Бон-ко), Григорій Владимирскій, І. Вороніцин, Георгій Михайлов, Михайло Новиков.

Останній (12/13-й) номер вийшов 30 листопада (13 грудня) 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 9; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 22; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 11; Газеты дореволюционной России... С. 36.

О. Дроздовська

721

БЮЛЛЕТЕНЬ ВѢСТНИКА ПОЛТАВСКАГО ГУБЕРНСКАГО ОБЩЕСТВЕННАГО КОМИТЕТА. — 1917, 1 нояб.

За відп. ред. П. І. Чижевський. — **Полтава, 1917:** *Тип.* Полтавскаго Губернскаго Общественаго Комитета.

Вийшло: 1917 — 1 нояб., 2 нояб., 3 нояб.; *Ф.* 44×36 см (1917 1 нояб.), 50×23 см (1917 2, 3 нояб.); *Обс.* 2 с.; *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — 1 нояб., 2 нояб., 3 нояб.; РНБ: 1917 — 1 нояб., 2 нояб., 3 нояб.

Примітки: Додаток до газети «Вѣстникъ Полтавскаго Губернскаго Общественаго Комитета» (див. № 729). Мова видання — російська та українська.

У бюллетені домінували матеріали, що ознайомлювали читачів із подіями Жовтневого збройного перевороту у Петрограді та ставленням до них Української Центральної Ради і російських політичних сил, прихильних до Тимчасового уряду. На його сторінках опубліковано відозви Української Центральної Ради і Генерального Секретаріату, у яких населення України заклиалося до дотримання спокою, а також інформувалося про дії цих органів української влади щодо стабілізації ситуації на території УНР. У номері за 2 листопада опубліковано відкритий лист-звернення п. н. «Граждане, члены совѣта рабочих и солдатских депутатовъ» В. Короленка, де письменник заявив, що засуджує дії більшовиків, і закликав до припинення «партійного насилія и произвола» та скликання Установчих зборів. У цьому ж номері вміщено замітку, в якій розкритиковано виданий більшовиками декрет «О печати» та закриття більшості періодичних видань громадсько-політичного спрямування («Орудіе безсилія»).

Серед інших надрукованих матеріалів — оперативні зведення з фронтів Першої світової війни, повідомлення про ситуацію у столиці України, які подавалися під рубрикою «У Києві».

Рубрика «Хроника» вміщувала повідомлення про роботу Генерального Секретаріату та Секретаріату народної освіти зокрема щодо реорганізації та українізації освітньої системи, організаційну ро-

боту Української партії соціалістів-федералістів та діяльність губернської земської управи.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 19, 27; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 11.

О. Дроздовська

722*

БЮЛЛЕТЕНЬ КЛИНЦОВСКОГО СОВЕТА РАБОЧИХ И СОЛДАТСКИХ ДЕПУТАТОВЪ. — Выходитъ еженедельно. № 1. 1917, 27 сент.

Ред. А. Е. Берестечко (1917 № 1—4, 10), Д. А. Понизовский (1917 № 5). — **Клинцы, 1917:** *Изд.* Исполнительный комитет С. Р. и С. Д. *Тип.* К. Н. Клапцова (1917 № 1—4); *Тип.* Д. Лыкова (1917 № 5—8, 10). *Адр. ред.:* Клинцы, Исп. Комит. С. Раб. и Солд. Деп.

Вийшло: 1917 — № 1—8, 10; *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНБ: 1917 — № 1, 2, 4, 5, 10; РДБ: 1917 — № 1, 2, 4, 5, 10; РНБ: 1917 — № 1, 2, 4, 5, 10.

Примітки: № 9 за листопад 1917 р. вийшов п. н. «Извѣстия Клинцовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ» (див. № 1096). Клинці Чернігівської губ. — тепер Брянська обл., Російська Федерація. Мова видання — російська та українська.

На сторінках газети друкувалися різножанрові статті політичної та економічної тематики («Продовольственный кризисъ въ Клинцахъ» С. Косова, «Из деревни» Антона Гілевича, «На фабрике» М. Сапожкова; ін.), а також численні офіційні матеріали, зокрема протоколи засідань ради робітничих і солдатських депутатів й ухвалені резолюції.

У № 10 (грудень 1917 р.) вміщено статтю «Бажання щирих Українців». Її автор (підп.: А. С.), аналізуючи діяльність Української Центральної Ради та переконуючи громадськість у необхідності працювати за її настановами, підкреслював: «Ми — Українці тепер свободний народ — маємо свою рідну мову...». Окрім того, він, обстоюючи ідею федеративного союзу України та Росії, закликав: «Будуйте ж, сини і дочки України, свою владу на Україні, прокладайте шлях до Російської федерації!! Будуйте і рятуйте єдність російської держави: творіть її силу і міць!!!».

У виданні функціонували рубрики: «Местная жизнь», «Из жизни местных рабочих», «От Совета профессиональных союзов», «Из рабочей жизни», «Хроника», «Письмо в редакцию» та ін.

Останній (10-й) відомий номер вийшов у грудні 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 11; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 89; Т. 4. С. 400; Газеты дореволюционной России... С. 39.

О. Дроздовська

723

БЮЛЛЕТЕНЬ УКРАИНСКОЙ РАДЫ ВОЕННЫХ И РАБОЧИХ ДЕПУТАТОВЪ ГОР. СЕВАСТОПОЛЯ. — № 1. 1917, [груд.].

Ред.-вид. Ком. Сев. Ради. — **Севастополь, 1917—1918:** *Тип.* «Кр. Вѣст.» И. Л. Неймана.

Вийшло: 1917 — № 1—4, [?], 1918 — № 1, 2, [?]; *Ф.* 54×35 см; *Обс.* 1 с.; *Ц.* номера 12 к. (1917 № 4), 15 к. (1918 № 2).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 4, 1918 — № 2.

Примітки: Мова видання — російська та українська.

Наявне число бюлетеня за 1917 р. містило публікації «Вопросы Украинской фракции Ц. И. К. Народн. Ком.» та «Рада и Смольный», в яких подано перелік пропозицій і вимог щодо майбутнього розподілу владних повноважень у межах федеративної республіки, висловлених російському урядові українською фракцією Центральної виборчої комісії до Установчих зборів. Однак Рада Народних Комісарів не підтримала ці вимоги, оскільки вони передбачали офіційне визнання нею Української Народної Республіки і встановлення федеративного зв'язку між країнами.

Важливість результатів виборів до Установчих зборів для демократичного майбутнього українського народу пояснено у зверненнях окружної комісії з виборів до Установчих зборів: «Къ гражданамъ Украинской Народной Республики», «Къ гражданамъ украинской демократической республики» і «Отъ избирательной комиссиі».

У публікації «Форма украинской арміи» вміщено текст телеграми генерального секретаря військових справ С. Петлюри до всіх армійських формацій з докладним описом нової тимчасової форми для військовиків різних рангів.

Під рубрикою «По Україні» подано перелік постанов, прийнятих на губернському з'їзді демократичних організацій, який тривав від 30 листопада до 2 грудня 1917 р. Зокрема, учасники з'їзду єдиним тимчасовим українським парламентом визнали Українську Центральну Раду, а найвищим крайовим органом — Генеральний Секретаріат, які до оголошення результатів виборів до Установчих зборів без перешкод мали втілювати у життя задекларовані соціальні

та політичні реформи. Підтримку УЦР висловили також представники солдатів-селян 11-ї армії. Вони заявили, що не допустять втручання більшовиків у внутрішню політику України («Армія про Цен. Раду і большевиків»). У двох інших замітках повідомлено про роззброєння частини 2-го гвардійського корпусу в районі м. Жмеринка та жорстокість більшовицьких солдатів.

1917 р. українською мовою подавалися лише матеріали рубрики «По Україні», а наступного року більшість публікацій газети були україномовними, серед них — «Відповідь ген. Секретаріата совітові народніх комісарів», підписана Винниченком та Шульгиним, «Резолюція 2-го військового Українського з'їзду Західного фронту».

Другий номер вийшов 5 січня 1918 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 13; Газети України 1917—1920 років... С. 31.

3. Наконечна

724

ВЕРХНЕДНІПРОВСКАЯ НАРОДНАЯ ГАЗЕТА. — № 1. 1917, 1 июля.

Ред. Редакционная Комиссия Комитета (1917 № 11—32), Редакционная Комиссия (1917 № 33—37). — **Верхнедніпровскъ, 1917:** *Издається* при участіи Верхнедніпровскаго Уѣзднаго Земства мѣстнымъ Культурно-Просвѣтительнымъ Комитетомъ Общественныхъ Организаций (Союзъ Кооперативовъ, Уѣздный Народный Комитетъ, Союзъ Земскихъ служащихъ, Школьный Комитетъ, Верхнедн. Общество Сельскаго Хозяйства [та ін.]). *Тип.* А. Л. Любовскаго. *Адр. ред. і контори:* Верхнедніпровскъ, Земская ул., д. Любовскаго.

Вийшло: 1917 — № 1—37; *Ф.* 53×34 см; *Т.* 2100—2200 пр.; *Обс.* 4 с. (1917 № 11—14, 16—37), 2 с. (1917 № 15); *Передпл.:* до конца года 1 р. 50 к. (1917 № 11—25), 1 р. (1917 № 26—32). *Ц.* номера 5 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 11—37; **ДНАБ:** 1917 — № 26, 31; **ДАДО:** 1917 — № 23; **ДПІБ:** 1917 — № 3, 11, 21, 24—37; **РДБ:** 1917 — № 10—37; **РНБ:** 1917 — № 1—3, 20, 21, 23—37.

Примітки: № 15 вийшов як «Экстренный выпускъ». Періодичність виходу — два рази на тиждень. Мова видання — російська та українська. У 1918 р. виходила п. н. «Верхнедніпровська повітова земська газета» (див. 1918 р.).

«Верхнедніпровская Народная Газета» — суспільно-політичне видання соціалістичного спрямування,

яке виходило під девізами «Земля и Воля» та «Вся власть Учредительному Собранию». Мета періодичного органу: «...оставаясь строго безпартійнымъ, поддерживать социалистическія теченія политической жизни, уклоняясь въ то же время, по возможности, отъ всякой полемики на своихъ страницахъ» (Къ читателямъ. № 37).

Видання орієнтувалося на політичний курс Тимчасового уряду, тому на його сторінках регулярно публікувалися урядові постанови, заяви, розпорядження. Зокрема, часто з'являлися заклики підписуватися на «Заємъ Свободы» для підтримки російської армії у продовженні війни до переможного кінця.

Читачам роз'яснювалися закони та реформи уряду. Насамперед увага зверталася на нюанси особливо важливого на той момент закону про вибори до Установчих зборів (Выборы въ Учредительное Собрание. № 13, 15, 17, 18, 20). В очікуванні на вибори цій темі присвячувалося більшість передових статей газети (Состоится ли выборы въ Учредительное Собрание 12 ноября? № 19; Учредительное Собрание и его задачи. № 28, 29; Посягательство на Учредительное Собрание. № 32). Короткі повідомлення про підготовку до виборів подавалися у рубриці «Русская жизнь» під заголовком «Учредительное Собрание». Друкувалися списки кандидатів у депутати, читачів агітували голосувати за представників партії есерів, меншовиків, бундівців, народно-соціалістичної, єврейської соціал-демократичної та ін. партій. Згодом у газеті були опубліковані результати виборів, а також повідомлення про перебіг подій, пов'язаних з намаганнями більшовиків зірвати перше засідання Всеросійських Установчих зборів (Лебедевъ В. Смертельный вызовъ. № 33), та проведення неофіційного засідання (Учредительное Собрание; Первое засѣданіе (Фантазія). № 32). Газетні публікації дають уявлення про те, як жителі сіл і містечок Верхньодніпровського повіту готувалися до цієї важливої державної події (День 28 ноября въ г. Верхнедніпровскѣ; Подготовка деревни къ выборамъ въ Учредительное Собрание. № 32).

У № 33 опубліковано оголошення Головної комісії зі справ виборів до Установчих зборів Української Народної Республіки, де оголошувалися терміни подання списків кандидатів, виборців та дати проведення виборів.

Виборам до Установчих зборів передували вибори до місцевих органів самоврядування. У № 12 надруковано звернення Генерального секретаріату Української Центральної Ради від 26 липня 1917 р. «До громадянства України» із закликом не ігнорувати,

а свідомо здійснити свій громадянський обов'язок і взяти участь у виборах до волосних та повітових народних рад. У газеті подавалися списки кандидатів по різних виборчих округах Верхньодніпровського повіту. У № 16 опубліковано «Составъ Новой Земской Управы», виборчий процес також підсумовувала публікація «Изь дѣятельности волостныхъ земствъ» (№ 17).

З огляду на запровадження адміністративної реформи в обіг було введено нове поняття — волосне земство, сутність якого з'ясовували публікації видання (О Волостномъ Земстве. № 14; По поводу § 78 закона Временнаго Правительства о Волостномъ Земствѣ. № 16), окреслювали основні функції, що мали виконувати виборні органи на різних адміністративних рівнях (О разграниченіи дѣятельности волостныхъ, уѣздныхъ и губернскаго земствъ. № 15; О взаимоотношеніяхъ между уѣздными и волостными земствами. № 17).

У газеті дотично порушувалося національне питання у контексті дискусій щодо доцільності входу України у Російську федеративну республіку на правах автономії (Къ украинскому учительству. № 12). У резолюції Катеринославського губернського селянського з'їзду наголошувалося, «що Український рух, розширюючись та углиблюючись з перших днів революції, повинен заслуговувати самого серйозного відношення до себе», «визнаючи правильно організований Генеральний Секретаріат Центральної Ради головним органом Центральної Ради та Тимчасового Уряду на Україні, протестуючи протів поділення України шматками взагалі і виділення Катеринославщини особливо, настоює на негайному приєднанні Катеринославщини до України» (Катеринославський Селянський з'їзд. № 18). У № 28 надруковано замітку «Універсаль обѣ Украинской республикѣ» — про проголошення III Універсалу УЦР.

У рубриці «Обзоръ событій» (№ 11) під заголовком «Тревожныя событія» описувалися події, що передували відомому виступу генерала Л. Корнілова. Була надрукована заява О. Керенського, де генерал оголошується заколотником: 26 серпня Корнілов прислав до Керенського члена Державної думи В. Львова нібито з вимогою генерала передати йому всю повноту державної влади. Корнілов назвав таке формулювання неправдивим і провокаційним. Він не визнав легітимності рішення про складення ним обов'язків верховного головнокомандувача російської армії. До цієї проблеми на сторінках газети поверталися досить часто з виражено негативним відгуком про генерала і як особистість, і як військово-політичного діяча. Для подолання кризи влади Тимчасового уряду 14 ве-

ресня було скликано Демократичну нараду. Читачів коротко інформували про підсумки цього важливого політичного заходу (Демократическое совѣщаніе. № 16), оприлюднили оновлений склад уряду (Новый кабинетъ министровъ. № 17).

Про протистояння більшовицьких сил і Тимчасового уряду, очоленого О. Керенським після відставки Л. Корнілова, газета повідомляла у кількох випусках п. н. «Событія въ Петроградѣ». У № 27 містилися повідомлення про виданий Військово-революційним комітетом більшовиків указ про арешт та передання суду О. Керенського.

Діяльність більшовиків, які самовільно захопили владу, стала головним предметом обговорення в газеті (Единственный выходъ. № 30; Къ лекціи «Большевизмъ и большевики». № 34; Анна Л. Большевицкая слѣпота. № 37). Так, з'явилася інформація про їх таємні переговори з Німеччиною з метою підписання мирного договору (Слухи о предложеніяхъ большевиковъ заключить миръ. № 27; Отвѣтъ нѣмцевъ на предложенія большевиковъ. № 29; Переговоры о сепаратномъ мирѣ. № 31; Нѣмецкія условія мира. № 33). У виданні надруковано телеграфне повідомлення зі США, в якому уряд країни заявляв, що, коли Росія почне переговори про сепаратний мир, Штати розірвуть з нею будь-які дипломатичні відносини (Заявленіе Соединенныхъ Штатовъ. № 29).

У рубриці «Обзоръ событийъ» п. н. «Война» подавалися офіційні повідомлення про дипломатичні зв'язки воюючих держав, а також інформація про бойові дії на різних фронтах.

Редакція видання у статті «Пройденный путь» (№ 37) своїм завданням визначала насамперед політичну просвіту широких кіл населення. З цією метою у газеті була опублікована серія статей, зокрема: «Французская республика» (№ 17), «Швейцарская федеративная республика» (№ 18), «Крестьянское царство» (№ 24). З метою ознайомлення читачів з історією революційного та громадянського руху публікувалися статті: «Бабушка Русской Революціи Е. К. Брешко-Брешковская» (№ 12; автор: І. Кузнецов), «Соціализмъ, его возникновение и развитіе» (№ 14), «А. Н. Радищевъ — защитникъ крестьянской доли» (№ 21), «Декабристы» (№ 37) та ін.

У газеті розглядалося питання, що гостро стало на той момент, — аграрна політика держави. Аналізувалися причини малоземелля населення: основними факторами, що призвели до такого стану речей, названо реформу 1861 р., приріст населення, низький розвиток міст та індустріалізації, перенаселення

окремих (переважно південних) губерній (Аграрный вопросъ. № 6, 11). Найбільш нагальні проблеми у цій галузі мали розглядатися на I Всеукраїнському аграрно-економічному з'їзді, організованому УЦР, про що повідомлялося у рубриці «Земская жизнь» (№ 11). У № 20 подано статтю «Общій планъ дѣятельности Губернскихъ, Уѣздныхъ и Волостныхъ Земельныхъ Комитетовъ по подготовкѣ земельной реформы», де розглядалися окремі моменти, пов'язані з розподілом землі серед населення. У газеті публікувалися кількісні показники земельних володінь Європейської частини Росії залежно від типу власності (приватна, державна, удільна земля), ландшафту, що впливає на придатність землі для залучення її у господарське виробництво (ліси, луки, гори та ін.) (Онуфрієвъ В. Земельный вопросъ. № 28, 29, 33).

У газеті торкалися проблеми продовольчого забезпечення регіону: «Отъ Продовольственной Управы» (№ 21), «Положеніе продовольственного дѣла въ уѣздѣ и передача его въ вѣдѣніе земства» (№ 22), у рубриці «Земская жизнь» функціонувала підрубрика «Продовольственное дѣло».

Автори видання дискутували питання організації освіти в нових державних реаліях (Педагоги и родители. № 14). Відстежувалися усі важливі зрушення у цій сфері на загальнодержавному та місцевому рівнях (Въ комитетѣ по народному образованію. № 13; Отъ Правленія Школьнаго Совета. № 32). Декларувалися основні вимоги, згідно з якими освіта мала стати загальнодоступною та обов'язковою, а також науково-практичною (Задачи Земства въ области народного образованія. № 21). Наводилися аргументи на користь українізації народної школи, що сприятиме ефективності навчання україномовних дітей (Къ украинизаціи народной школы. № 19).

Газета висвітлювала основні новини із Всеросійського церковного помісного собору, на якому 28 жовтня 1917 р. було відновлено патріарший устрій російської Церкви, поклавши кінець її синодальному періоду (Всероссійскій Церковный Помѣстный Соборъ. № 11, 12, 16, 19).

У рубриці «Русская жизнь» друкувалися тематично розрізнені матеріали: від питань війни (Виступленіе Финляндіи. № 15) до торгово-економічної політики (Чайная монополія. № 15). Рубрики «Вѣсти изъ уѣзда» та «Хроника» мали локальний характер: поряд з повідомленнями про події господарсько-економічного, культурного, освітнього, політичного життя окремих населених пунктів повіту тут подавалася інформація про адміністративні правопорушення та кримінальні

злочини. Діяла рубрика «Письмо въ редакцію», де жителі Верхньодніпровського повіту повідомляли про події місцевого життя.

Постановою Верхньодніпровського земсько-го зібрання від 10 серпня 1917 р. було прийнято рішення про ліквідацію газети «Земскій Листок» з переданням усіх матеріальних засобів, що були в її розпорядженні, культурно-просвітньому комітету на користь «Верхнедніпровской Народной Газеты». Однак матеріальне становище видання залишалося досить скрутним. У статті «Пройденный путь» (№ 37) редакція оголосила про припинення виходу газети виключно з матеріальних причин: Верхньодніпровське повітове земство, яке до цього фінансувало газету, з початку 1918 р. планувало випускати власний періодичний орган.

Останній (37-й) номер вийшов 31 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 14; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 105; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 43; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 78, 79; Газеты дореволюционной России... С. 46.

К. Стецюк

725

ВѢСТНИКЪ ВОЛЫНСКАГО ГУБЕРНСКАГО ВКОМИССАРА ВРЕМЕННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА. — Выходитъ три раза въ недѣлю по вторникамъ, четвергамъ и субботамъ, кромѣ дней, слѣдующимъ за праздниками. Г. 1. № 43. 1917, 20 апр.

Ред. Н. И. Конацкій. — **Житомиръ, 1917:** Печатається въ Волынской Губернской Тип. Адр. контори і ред.: по Б.-Бердичевской ул., д. № 10, во дворѣ.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 43—139; Ф. 59,5×40,5 см; Обс. 2 с.; Передпл.: съ доставкой на 12 м. 6 р., безъ доставки 5 р. Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Г. 1 № 48, 66, 78, 112, 130, 136, 137, 138; РДБ: 1917 — Г. 1 № 54, 56—92, 94—114, 116, 117, 119, 121—123, 126—131, 133—139; РНБ: 1917 — Г. 1 № 43—139.

Примітки: Видання продовжувало нумерацію номерів газети «Волынскія Губернскія Вѣдомости» (1838—1917). Від № 140 за 17 листопада 1917 р. виходило як «Вѣстникъ Волинскаго Губерніяльнаго Комісара Генеральнаго Секретаріату Української Народньої Республіки = Вѣстникъ Волинскаго Губернскаго Комиссара» (див. № 758). Мова видання — російська та українська.

«Вѣстникъ...» був офіційним виданням російського Тимчасового уряду в тогочасній Волинській губернії,

який у кінці свого виходу вміщував окремі публікації й українською мовою, зокрема відозву Генерального Секретаріату Української Центральної Ради до війська й громадян України з приводу припинення міжусобної війни в країні. Цілком закономірною стала в листопаді 1917 р., від № 140, трансформація часопису в українське урядове видання.

У № 66 опубліковане звернення Тимчасового уряду до українського народу із закликом не йти згубним шляхом роздріблення сил і не завдавати смертельного удару всій державі «въ нетерпѣливомъ стремленіи теперь же закрепить формы государственнаго устройства Украинѣ», а дочекатися, щоб Україна отримала «вільний устрій» від всенародних Установчих зборів. У цьому ж номері надруковано постанову Тимчасового уряду щодо проведення виборів до Установчих зборів та наказ про проведення виборів волосних земських гласних.

На сторінках видання публікувалися постанови Тимчасового уряду з різних питань, зокрема «О поселковомъ управленіи» (№ 120—122, 126, 128, 130), про умови дострокового звільнення (№ 130).

Місцеві події знаходили відображення під рубрикою «Отъ Волинскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета», тут вміщувалися звіти президії — т. зв. журнали, а під рубрикою «Служебныя перемѣны» оприлюднювалися списки переміщення по Волинській губернії тощо.

Іноді редакція передруковувала з інших видань статті на актуальні теми, зокрема Миколи Бережанського «Надо бороться съ пьянствомъ» (№ 78) та без зазначення авторства «Сила народного сопротивления въ войнѣ» (№ 112).

Газета мала «Часть официальную», в межах якої функціонували рубрики: «Отъ Временнаго Правительства», «Отъ Волинскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета», «Телеграммы», «Административныя извѣстія», «Служебныя перемѣны», «Объявленія».

Останній (139-й) номер вийшов 14 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 24; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 14; Газеты дореволюционной России... С. 64.

В. Габор

726

ВѢСТНИКЪ ЛИТИНСКАГО УѢЗДНАГО ИСПОЛНИТЕЛЬН. КОМИТЕТА: Еженедѣльное издание. — № 1. 1917, [трав.].

Ред. русскаго отдѣла А. Дмитріевъ, укр. отдѣла Д. Лебединецъ. — **Литинь, 1917:** Изданіе Литинскаго

уѣздного Исполнительнаго Комитета. *Тип.* А. Кожуха и М. Бибергала, Литинѣ. *Адр. ред.:* Литинѣ, Под. губ. помѣщеніе Уѣздной Милиціи.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ф.* 50×34 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на годъ 8 р. *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 2.

Примітки: Під назвою видання зазначалося, що виконавчий комітет зобов'язував волосні комітети після отримання примірника газети негайно надсилати його до сільських і містечкових виконавчих комітетів. Мова видання — українська і російська.

Редакція «Вѣстника...» висловлювала повну підтримку усім рішенням і розпорядженням Тимчасового уряду та обстоювала неподільність Російської держави, гостро критикуючи будь-які прояви національного сепаратизму (А. Дмитрієв «Руки прочь!»). У виданні друкувалися циркуляри і постанови Тимчасового уряду.

Значну увагу автори «Вѣстника...» приділяли висвітленню діяльності Литинського повітового виконавчого комітету: детально інформувалося про його засідання, вміщувалися звернення до населення повіту.

Неоднозначно на сторінках часопису оцінювалося мовне питання загалом та української школи зокрема. Редактор української частини Д. Лебединець (під крипт. Л. Д.) у публікації «До рідних синів України» наголошував на потребі підвищення культурного рівня українського селянства та подолання комплексу меншовартості українців, які, виїжджаючи на роботу до міста, масово «ломають язика на чужу мову москоську» і цураються рідного слова. Іншу думку висловлював А. Дмитрієв (за підп. А. Д.) у замітці «Учительські съѣзды въ Литинѣ», вважаючи, що потрібно дбати насамперед про покращання фінансової ситуації в освітній сфері, а не зосереджуватися на питанні українізації шкільництва, яка нібито штучно насаджується селянам. Культурна тематика представлена заміткою «Спектакль въ пользу кружка “Объединенной Молодежи”».

Окрім того, на сторінках часопису обговорювалися важливі у той час проблеми регіонального самоврядування, соціальних гарантій для робітників, як-от: С. Лященко «Чи треба земства», А. Д. «Восьмичасовой рабочий день».

Редакція зверталася до сільської інтелігенції, зокрема вчителів, із проханням надсилати до газети дописи про події місцевого громадського та господарського життя.

Публікації газети об'єднувалися у рубрики: «Печать» (огляд суспільно-політичної ситуації у Росії за матеріалами російської преси), «Хроніка» (новини громадсько-культурного життя Літинщини, кримінальна хроніка).

У кінці номерів вміщувалися редакційні оголошення та приватні повідомлення.

Єдиний (2-й) наявний номер побачив світ 19 травня 1917 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 58; Періодичні видання Подільської губернії... С. 11.

О. Середа

727

ВѢСТНИК ОБЛАСТНОГО И КИЕВСКАГО СОВѢТОВ РАБОЧИХ И СОЛДАТСКИХ ДЕПУТАТОВ. — № 1. 1917, 1 нояб.

Ред.: не подано. — **Кієв, 1917:** *Тип.* Киевскаго Совѣта Рабочих Депутатов, Александровская, 45.

Вийшло: 1917 — № 1—4; *Ф.* 45×30 см; *Обс.* 2 с.; *Ц.* номера 15 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 1; **НБУВ:** 1917 — № 1—4; **РДБ:** 1917 — № 1; **РНБ:** 1917 — № 1—4.

Примітки: Мова видання — російська та українська.

У статтях «Революция побѣждаетъ», «Кто такой Керенскій», «Из-за чего борьба», «Кто мятежники?», «Время баррикад прошло» висвітлено важливі суспільно-політичні події, окреслено завдання більшовицьких місцевих рад робітничих і солдатських депутатів та їхні взаємини з представниками інших партій. У публікації «Да здравствуетъ революционное единство!» роз'яснено процес формування робітничо-селянського уряду України (до статті додано «Общее положение о печати» за підписом В. Леніна). Про економічну стратегію більшовиків, принципи формування рад йшлося у публікаціях: «Очередная задача момента», «О землѣ», «От Комиссариата труда».

У статті «Українська політика», в якій пропагувався пріоритет соціальних питань над національними, стверджувалось: «Та здійснити свої завдання українська демократія може лише тоді, коли вся Росія буде дійсно демократичною республікою...» (№ 4).

Інформаційно-хронікальні матеріали подано під рубриками: «Телеграммы» («Радіотелеграммы»), «Кієвская хроника» («В Кієвѣ»), «Постановленія Правительства».

Поміж текстом уміщено гасла: «Да здравствуетъ революционное правительство Совѣтовъ!», «Вся зем-

Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 77—81; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 46; Пресса Украины: Газеты 1917—1920 рр. С. 15; Газеты дореволюционной России... С. 52; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 54, 55; Газети України 1917—1920 років... С. 135.

М. Комариця

728

ВѢСТНИКЪ ОДЕССКАГО ЗЕМСТВА. — Выходитъ два раза въ недѣлю (1917 — 1918 № 77), еженедѣльно (1918 № 78 — 1919). — Г. 1. № 1. 1917, 21 апр. (4 мая).

Ред. Коллегия (1917 № 1—23). Отв. ред. А. Н. Токарежвскій (1917 № 24—36), Н. В. Лучинскій (1917 № 37 — 1919 № 3/4), И. П. Панинъевъ (1919 № 7—12/13). — **Одесса, 1917—1919:** Изд. Одесское Уѣздное Земство. Тип. «Техникъ», Одесса, Екатерин., 58 (1917 — 1918 № 86); Тип. Всероссийскаго Земскаго Союза, Одесса, Красный пер., 11 (1918 № 1(87) — 1919). Адр. ред.: Одесская уѣздная земская управа (1918 № 1 — 1919).

Выйшло: 1917 — Г. 1 № 1—46, 1918 — Г. 1 № 47, 48, Г. 2 № 49—86, 1(87)—4/5(90/91), 6, 7/8, 9/10, 11—16/17, 18—20/21(106/107), 1919 — Г. 3 № 22/23(108/109), 24/25(110/111), 3/4(26/27), 7, 8/9, 10/11, 12/13(33/34); Ф. 43×30 см (1917 — 1918 № 86), 24×16 см (1918 № 87 — 1919); Обс. 4 с. (1917 — 1918 № 86), 24 с., подвійних чисел 32 с. (1918 № 1(87) — 1919); Передпл.: на 1 мѣс. 12 к. (1917 № 24—26), 75 к. (1917 № 37, 1918 № 48—86), 1 р. (1918 № 1(87)—19(105), 3 р. 50 к. (1919). Ц. номера 3 к. (1917 № 24—27), 8 к. (1917 № 37 — 1918 № 86), 40 к. (1918 № 1(87) — 19(105), 1 р. (1919).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 24, 26, 27, 37, 1918 — Г. 1 № 48, Г. 2 № 49, 52, 75—79, 81, 83—86, 1(87)—16/17, 19, 1919 — Г. 3 № 22/23, 24/25, 3/4, 7—12/13; **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 6—9, 15, 17—21, 23—27, 1918 — Г. 2 № 83; **ОННБ:** 1917 — Г. 1 № 1—46, 1918 — Г. 1 № 47, 48, Г. 2 № 49—68, 70—86, № 1(87)—16/17, 19, 1919 — Г. 3 № 22/23, 24/25, 3/4, 7—12/13; **РДБ:** 1917 — Г. 1 № 31, 32, 37.

Примітки: У 1917—1918 рр. газета розсилалася безкоштовно волосним і сільським управам, земським школам, бібліотекам. 1919 р. помилка в нумерації: № 3/4(26/27) вийшов замість № 5/6(26/27). Мова видання — російська та українська.

«Вѣстникъ...» відображав крізь призму діяльності регіональних органів управління усі тогочасні проблеми державного та місцевого значення. 1917 р. пер-

шочерговими були питання виборів до Всеросійських Установчих зборів, ситуація на фронтах, зокрема масове дезертирство, спричинене більшовицькою агітацією, тому головними завданнями часопису визначалися створення дисциплінованої соціалістичної армії, забезпечення хлібом солдатів і мирного населення, просвіта селян. Редакція намагалася з'ясувати причини продовольчої кризи, насамперед вплив війни на її розвиток, наголошувала на завданні кооперативів підтримувати економічну стабільність у країні, засуджувала як спроби генерала Л. Корнілова організувати влітку 1917 р. державний переворот, так і більшовицьке збройне повстання у листопаді того ж року («Положеніє въ странѣ», «Къ выборамъ въ Учредительное Собраніе», Е. Г. «Учредительное Собраніе и Правительство», «Къ выборамъ въ Учредительное Собраніе», М. І. Пташицький «Малодушіе не спасает», М. Орлик (псевд.: Орлов) «Какимъ путемъ пришла Россія къ хлѣбной монополіи», Л. «Движеніе Каледина», «Прекращеніе мятежа генерала Корнилова»). У газеті вміщено, зокрема, офіційну заяву п. н. «Попытка государственного переворота» за підписом голови Тимчасового уряду О. Керенського.

Міжнародну проблематику порушено в публікаціях: «Ночь передъ паденіемъ Риги», «Америка оказываетъ гражданскую помощь новой Россіи», «Возстаніе лѣвыхъ эсеровъ въ Москвѣ», В. Г. «О чемъ думаютъ американцы» та «Грядущая бѣда».

Видання до липня 1918 р. виходило у газетному форматі, а потім з'являлося друком як тижневий журнал (із подвійною нумерацією). У передовиці № 1(87) за 1918 р. редакція обґрунтовувала причини цієї зміни: двотижнева газета не може повноцінно інформувати читачів про актуальні політичні події, друкувати концептуальні статті та всебічно висвітлювати земське життя. Однак зміна формату не вплинула на політичний напрям, редакція і надалі захищала демократичні цінності, приділяла значну увагу життю у повіті.

Упродовж 1918 р. неодноразово змінювався суспільно-державний устрій країни: війна, що тривала вже кілька років, наголошувалося в газеті, є боротьбою за владу над народом, а не за його права, бо лише загальне виборче право виражає справжню волю народу. На сторінках часопису висвітлено мирні переговори у Брест-Литовську, зокрема відмінності позицій представників української, німецької та російської делегацій, згодом — мирні переговори між гетьманською Україною та радянською Росією, наголошено на тих пунктах т. зв. «програми миру»

В. Вильсона, що засвідчували прагнення світових країн бачити Росію одним державним утворенням, а не сукупністю національних держав, йшлося також про перманентні зміни в українському уряді, боротьбу з більшовицькими військами. Це насамперед низка матеріалів автора під криптонімом Е. Г.: «Сепаратный и общій миръ», «Миръ съ Великороссіей», «Наканунъ конца», «Затяжка мирныхъ переговоровъ», «Слухи о перемѣнахъ», а також статті «Близкій миръ» П. Васильєва, «Международная комиссія по снабженію» С. Аваліані, «Нѣсколько дней спустя...» М. І. Пташицького, «Наступленіе германцевъ» Н. Л., «Во что обошлось хозяйничаніе нѣмцевъ нашему краю» С. Редакція у передовицях прагнула узагальнити постреволюційний досвід у ширшому історичному контексті, нагадуючи у статтях «Два народныхъ праздника» й С. Аваліані «Двѣ годовщины», що в лютому 1919 р. відзначається не лише річниця падіння самодержавства, а й 59-річчя з дня визволення селянства Російської імперії від кріпацтва; шукала певні аналогії між цими роковинами.

Реформа органів місцевого самоврядування висвітлювалася у публікаціях «Чрезвычайное Одесское Уѣздное Земское Собрание», А. А. Бориневича «По поводу закрытія земскихъ собраний», М. Могилянського «В справі земської реформи», Л. Найдича «Волостная общественная жизнь», К. «Первое чрезвычайное собрание уполномоченныхъ Одесскаго союза потребительскихъ обществъ 15—16 февраля 1919 г.». На тлі матеріалів аналітичного й організаційного характеру чи не у єдиній статті М. Могилянського «Новороссія и Украина» дискутувалася проблема етнографічних і географічних особливостей Півдня України.

З огляду на переважання аграрного сектора в економіці повіту особливу увагу автори часопису звертали на державну політику у галузі сільського господарства, агрономії, зокрема на проведення агрономічно-ветеринарної наради, яка відбулася 15—21 травня 1918 р. в Одесі, піднесення кооперації. У віснику наголошувалося, що кооперація, як і соціалізм, передбачає захист інтересів трудівників та визволення їх від влади капіталу, що це найкращий засіб для розвитку дрібних селянських господарств та підвищення продуктивності їхньої праці; висвітлювався зміст нових урядових документів у галузі сільськогосподарського виробництва, вміщувалися матеріали про з'їзд хліборобів-демократів, резолюція про здійснення операцій купівлі-продажу землі, зустріч гетьмана П. Скоропадського із великими землевласниками («Агрономическое совѣщаніе», «Очередная задача: Отъ

агрономическаго отдѣленія Одесской Земской Управы», К. І. Христов «Агрономія и сельское хозяйство», «Экскурсія крестьянъ на опытное поле и селекціон. станцію въ г. Одессѣ», «Будущее коопераціи», Р. Д. «Какъ и откуда взялись кооперативы», Кернажицький І. «Финансовое положеніе кредитной коопераціи» та «Товарообмен и кооперація», Б. А. Дувін «Хліборобы, дѣлайте пожнивную вспашку (лушеніе стерни)!»), І. Онілов «Очерки крестьянскаго хозяйства», І. Кушнір «Лошадь: Выборъ лошади, ея пороки и обманы барышниковъ», Е. Г. «Законъ о земельныхъ сделкахъ», «Земельный вопросъ», С. Аваліані «Очерки крестьянскаго хозяйства», «О снабженіи населенія продовольствіемъ и посѣвными сѣменами: Доклад земскому собранію 21 дек. 1918 г.». Урядову постанову про обмеження ввезення до України російських грошових знаків, затвердження статуту Південного народного кооперативного банку дискутували статті: «Денежный вопросъ», «Бумажные деньги и дороговизна», П. Кернажицький «Украинбанк».

Після перетворення «Вѣстника...» у журнал однією із чільних стала освітня тематика. З одного боку, зрозумілою була необхідність реформи дореволюційної шкільної системи, з іншого — існував страх щодо втрати в суспільстві здобутків російської культури, тому деякі автори наполягали на необхідності збереження одночасно російської та української шкіл. Так, у № 14(100) за 1918 р. вміщено багато матеріалів про відомого російського письменника І. Тургенєва та святкування у школах його ювілею. У статтях освітньої тематики наголошено на необхідності перегляду шкільних програм, ґрунтовнішого вивчення природничих наук, висловлено думку про організацію при школах музеїв і бібліотек, а при земській управі — пересувного музею шкільних підручників, заснування спеціалізованих шкіл для сліпих (низка публікацій М. С.: «Школа в деревне», «О школьныхъ музеяхъ», «О высшей крестьянской школѣ», «Внѣшкольное образованіе и культурныя задачи земства», П. Васильєва: «Украинская или русская школа», «Школа и освобожденіе крестьянъ», «Очередная задача общественной педагогики», «Программы школъ для взрослыхъ», а також А. Петровського «Воспитательный обмѣнъ детьми между городомъ и деревней» і «Школа для слѣпыхъ», А. М. «Шипы и тернии внѣшкольного образованія: Письмо въ редакцію», «Совѣщаніе дѣятелей по внѣшкольному образованію Одес. уѣзда»). Серед інших культурологічних матеріалів — статті А. Панкратова «О народномъ театрѣ», М. С. «Къ ст. “О народномъ театрѣ”», К. Брешковської «Буржуй».

Автор останньої застерігала проти поширеної практики словесних «наліпок» на людей інтелектуальної праці, бо чим розвинутіше суспільство, тим більше воно потребує й цінує таких людей.

Поруч із освітньою на сторінках часопису висвітлювалася і медична тематика. У публікаціях цього типу порушувалися переважно питання профілактики й лікування інфекційних та вірусних хвороб, а також організації роботи медичних працівників: А. А. Едемський «Азіатская холера», А. Ліберфарб «Сыпной тиф», В. П. «Объ условіяхъ работы ветеринарнаго персонала въ Одесскомъ уѣздѣ», М. А. «Объ участковыхъ медико-санитарныхъ совѣтахъ».

Постійна газетна рубрика «По Украинѣ» («Украина») з'являлася від № 27 за 1917 р. (раніше інформація про події в регіонах України друкувалася під рубрикою «По Россіи») й містила відомості про підготовку Генеральним Секретаріатом законодавчих актів, які б остаточно відокремили Україну від Росії, про формування за наказом В. Винниченка в російській армії добровільних полків «вільного козацтва», оперативні повідомлення штабу українських військ, а також інформацію про партійні та громадські з'їзди, відкриття нових освітніх закладів. У ній подано офіційну заяву уряду Української Народної Республіки проти поширення наклепів на Центральну Раду й Генеральний Секретаріат з метою дискредитації української влади, а згодом — акти гетьманського уряду, матеріали, що містили роз'яснення мети репресій проти українських соціалістичних лідерів, інформацію про настрої українців у різних регіонах, зокрема щодо присутності на українській території німецьких військ.

Під постійною рубрикою «Одесса», обсяг якої був значно збільшений 1918 р., друкувалася інформація про чергові засідання ради селянських депутатів, процес українізації в регіоні, губернський з'їзд українських учителів, загальний міський робітничий страйк, організацію громадської безпеки («Въ совѣтѣ крестьян. депутатовъ», «Одесса во главе Херсонщины», «Первое демократическое Херсонское Губернское Земское Собрание», «Съѣздъ украинскихъ учителей» та «Украинскій учительскій съѣздъ», «Къ выборамъ Одесско-Херсонскаго архієпископа», «Забастовка», «Отправка красногвардейцевъ въ Германію», «Организация общественной безопасности», «О боевыхъ дружинахъ», «Повышение таксы на хлѣбъ», «Денежные переводы изъ Россіи»).

1917 р. у виданні функціонували рубрики: «Вѣсти о войне» (підрубрики: «Западный фронтъ», «Румынскій фронтъ», «Кавказскій фронтъ»; замітки:

«Положеніе на фронтѣ», «Рѣшительные мѣры», «Наступленіе», «Какъ сражаются войска Румынскаго фронта» тощо); «Заграницей и в Россіи»; «По губернии и уѣзду» («По губернии», «По уѣзду») (вибори до волосного та повітового земств й основні рішення місцевої, зокрема земської, влади, державна цінова політика, розвиток мануфактурного виробництва на Півдні України, діяльність Союзу службовців Одеського земства, об'єднання робітничих споживчих товариств в єдину споживчу спілку, відкриття юридичного бюро при земстві, зріст політичної та військової анархії в регіоні, самосуди над озброєними грабіжниками); «По Россіи» (боротьба з продовольчою кризою, результати виборів до Петроградської міської думи, підсумки засідання продовольчих організацій Київської губернії щодо подолання продовольчої кризи, перспективи врожаю на українських чорноземах, випадки застосування військової сили при відмові постачальників здавати урожай продовольчій комісії, розгром виборчої дільниці на Полтавщині); «По деревнямъ и селамъ»; «Объявленіе».

Від № 1(87) у часописі з'явилася постійна рубрика «Земское дѣло» із підрубриками: «Народное образование» (про курси українознавства, загальне зібрання членів Одеської повітової спілки учителів-українців, навчальні звіти за семестри); «Внѣшкольное образование»; «Агрономія и сельское хозяйство» (всеукраїнський з'їзд садівників, продаж вуликів населенню Одеси, відкриття в Одесі народних сільськогосподарських шкіл, облік урожаю 1918 р.); «Народное здравіе» (відомості про роботу медико-санітарного відділу, статистика інфекційних захворювань); «Ветеринарное дѣло»; «Вопросы права»; «Продовольственное дѣло»; «Кооперация» (мета й завдання кооперативної торгівлі, відомості про протерміновані позики у кредитних кооперативах); «По уѣзду. — Корреспонденции»; «Официальный отдѣлъ» («Официальные свѣденія»); «Внѣшнее и внутреннее обозрѣніе» (основні політичні події в Україні та за кордоном); «Разныя извѣстія»; «Объявленіе».

У часописі вміщено посмертні згадки про вчених М. Туган-Барановського і О. Фортунатова, лікарів К. П. Концевича й Ф. К. Розенфельда, директора Полтавської сільськогосподарської дослідної станції Ф. Третьякова.

Серед опублікованих у часописі документів — «Од головної Комісії по справах виборів до Установчих Зборів Української Народної Республіки», «Законъ о гражданствѣ», «Статут Одеської Повітової Спілки Українців-Учителів», «Отъ Одесской Уѣздной Про-

довольственной Управы. Волостнымъ Продовольственнымъ Комитетамъ» та «Всемъ Волостнымъ и Городскимъ Продовольственнымъ Управамъ Одесскаго Уѣзда», «До всіх повітових народних управ» — лист за підписом народного міністра освіти М. Василенка та голови бібліотечно-архівного відділу В. Модзалевського стосовно збирання інформації про наявність архівних матеріалів у повітових управах. Також друкувалися оголошення Одеської повітової земської управи, Херсонської окружної управи у справі виборів до Установчих зборів, оголошення про відкриття при управі юридичного бюро, курсів українознавства для учителів початкових шкіл, списки пожертв на користь військовополонених по Одеському повіті.

У «Вѣстнику Одесскаго Земства» рекламувалися часописи «Наша Кооперація», «Южный Кооператоръ», книги видавництва «Гигієна».

Останній (12/13(33/34)-й) номер датовано 4 квітня 1919 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 21, 22; Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 214; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 46; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 10, 11; Преса України: Газети. 1917—1920 рр. С. 15; *Бельский М. Р., Ижик Л. В.* Журналы старой Одессы. С. 15; Газети України 1917—1920 років... С. 35.

М. Комариця

729

ВѢСТНИКЪ ПОЛТАВСКАГО ГУБЕРНСКАГО ОБЩЕСТВЕННОГО КОМИТЕТА = ВІСТНИК ПОЛТАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМІТЕТУ (1917 № 1—149, 157—167); **ВІСТНИК ПОЛТАВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМІТЕТУ** (1917 № 150—156). — Виходить двічі на тиждень (1917 № 1—8/9), щоденно, окрім понеділка і днів після праждникових (1917 № 10—167). № 1. 1917, берез.

За відп. ред. В. Щербаківський (1917 № 1—41), З. Гусаченко (1917 № 42—150), П. І. Чижевський (1917 № 151—167). — **Полтава, 1917: Типо-лит.** Полтавскаго Губернскаго Правленія (1917 № 1—16); *Тип.* Полтавскаго Губернскаго Общественнаго Комитета (1917 № 17—167). *Адр. ред. і контори:* Полтава, Губернська печатня (1917 № 1—40), вул. Монастирська, д. Лютеранської Кирхи, № 4 (1917 № 41—167).

Вийшло: 1917 — № 1, 2, 3/4, 5/6, 7, 8/9—167; *Ф.* 62×42 см (1917 № 1—67), 45×37 см (1917 № 68—113, 150—167), 54×37 см (1917 № 114—149); *Т.* 15 000 пр. (1917 № 10—40); *Обс.* 2—6 с.; *Передпл.:* до 1 мая 50 к. (1917 № 1—8/9), з доставкою і

пересилкою з 2-го травня і до кінця року 10 р. (1917 № 10—113), до 2 р. вѣ мѣсяць (1917 № 114—167). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1—8/9, 56), 8 к. (1917 № 10—55, 57—113), 10 к. (1917 № 114—167).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 26, 35, 38, 39, 57, 86, 100, 117, 118, 154; **ДНАБ:** 1917 — № 2—77, 79—105, 107—167; **ДАПО:** 1917 — № 2, 33—35, 37, 45; **РДБ:** 1917 — № 85—91, 93—101, 103, 111—137, 139, 140, 142, 144, 145, 158, 161, 162; **РНБ:** 1917 — № 134.

Примітки: № 2 датовано 22 березня 1917 р. Мова видання — українська та російська. У листопаді 1917 р. вийшов «Бюллетень Вѣстника Полтавскаго Губернскаго Общественнаго Комитета» (див. № 721).

Газета була офіційним виданням Полтавського губернського громадського комітету, якому належала уся повнота влади у місті та губернії як місцевому органу Тимчасового уряду. Часопис засновано для популяризації нової моделі суспільних відносин на теренах колишньої Російської імперії, яка ґрунтувалася на демократичних засадах (Від Редакції. № 2). Серед головних завдань «Вѣстника...» — інформування населення губернії про важливі події суспільно-політичного життя в Україні та Росії.

Низка матеріалів інформаційно-просвітнього характеру передовсім була покликана ознайомлювати читачів із метою формування, завданнями, структурою, світоглядними позиціями та реформаторською діяльністю Тимчасового уряду Росії, а також роз'яснювати доцільність створення у регіонах губернських, земських та волосних громадських комітетів, напрями роботи утворених при губернському громадському комітеті профільних комісій тощо.

У «Вѣстнику...» опубліковано просвітні статті Мусія Кононенка, в яких автор тлумачив повноваження Установчих зборів, особливості загального виборчого права, переваги таємного голосування, окреслював основні ознаки вільного суспільства, роз'яснював, «що таке конституція і що республіка» (До селян. № 5/6, 7; Про монархію та демократичну республіку. № 60—65), переконував у необхідності купівлі державних облігацій і створення Національного фонду (Гроши — сила, гроши — перемога! № 8/9; Українській національний фонд. № 15). У № 164 опубліковано статтю М. Грушевського «Проект української конституції».

На сторінках газети систематично друкувалися повідомлення про роботу УЦР та низки товариств (як-от Українського військового клубу ім. Павла Полуботка),

спрямовану на реформування усіх ланок національного життя. Зокрема, у таких публікаціях ішлося про заходи щодо провадження справочинства українською мовою, створення українського Національного фонду, організацію українського війська, націоналізацію школи, збір податків з населення України тощо (Українські домагання; Засідання Центральної Ради; Військове українське Зібрання; Українська організація в середніх школах. № 5/6; Податки на будівництво автономії на Україні. № 61). Майже у кожному номері вміщено репортажі, огляди, звіти про перебіг численних офіційних заходів, як-от: Всеукраїнський національний конгрес (№ 7), селянський з'їзд у Полтаві (№ 8/9), з'їзди духовництва і мирян Полтавської єпархії (№ 14) та Подільської губернії (№ 16), установчий з'їзд УПСР (№ 18), I та II всеукраїнські військові з'їзди (№ 19, 20, 43), Український губернський з'їзд у Полтаві (№ 34), екстрені губернські земські збори (№ 52), З'їзд представників народів та областей колишньої Російської імперії (З'їзд народів) (№ 116), що були покликані ретранслювати домагання українських громадсько-політичних сил щодо встановлення федеративного демократичного ладу в Росії та утвердження національно-територіальної автономії України.

Окрім того, у виданні досить докладно висвітлювалася робота губернського та повітових громадських комітетів, Полтавської міської думи, Полтавського губернського інформаційного бюро (Въ Полтавскомъ уѣздномъ общественномъ комитетѣ. № 5/6; Освѣдомительная Комиссія П. Г. О. К. № 8/9; Извѣстія губернскаго продовольственнаго комитета. № 34; Кротевичъ Л. Второе засѣданіе новой городской думы. № 77; Щепотьев В. Комитет охорони пам'яток старовини і мистецтва на Полтавщині. № 80; Від Полтав. Інформаційного Бюро. № 125). У «Вѣстнику...» публікувалися матеріали, які свідчили про активізацію національного життя у краї та в Україні загалом, як-от про роботу полтавської «Просвіти», повітових селянських спілок, різних станових організацій (Українське Товариство «Просвіта» в Полтаві. № 5/6; Загальні Збори Українського Правничого Товариства. № 19; Загальні збори членів Т-ва Шкільної Освіти. № 25; Собрание Полтавскаго Союза Женщинъ. № 34; Чайківський Т. З життя Просвіт на Полтавщині. № 52; Третій лѣсной съѣздъ въ Полтавѣ. № 72; Від Головної Ради всеукраїнської поштово-телеграфної спілки. № 134).

Серед актуальних проблем тогочасного життя Полтавщини, які порушувалися у різножанрових

публікаціях, — українізація навчального процесу у початкових школах, боротьба за підвищення загального рівня освіти населення краю, створення філій товариства «Просвіта», важке становище сільської інтелігенції, організація селянства, вирішення продовольчого питання і проведення земельної реформи тощо (Заклик до учителів шкіл початкових на Полтавщині. № 3/4; Націоналізація народньої просвіти на Поділлі. № 12; Кононенко М. Пани і люде. № 26; Дурдуковський В. Про складання кадрів учителів. № 28; Доклади вчительки Чубової що до шкільних справ. № 40; Про українізацію шкіл. № 107; Рилицький М. В. Основные задачи земельной реформы на Украинѣ въ связи съ экономическими особенностями края. № 150).

Принагідно на сторінках видання подавалися передруки публіцистичних статей актуальної тематики з київського щоденника «Нова Рада», зокрема Р. Матушевського «Права національних меншостей» (№ 17), І. Чопівського «Економічні справи України» (№ 29, 30).

У деяких газетних матеріалах, що друкувалися як окремо, так і в межах рубрики «З життя партії», висвітлювалася діяльність українських соціалістичних партій, зокрема УСДРП та УПСР (Укр. Соціаль-Револьюційна Партія. № 7; Конференція У. С.-Д.Р.П. № 12; З'їзд української партії соціалістів федералістів. № 107).

На сторінках «Вѣстника...» вміщено багато офіційних матеріалів: положення про Полтавський губернський громадський комітет, протоколи його засідань, програма «Полтавського з'їзду для заснування селянського союзу» (№ 5/6), резолюції, ухвалені на конференції УСДРП, Всеукраїнському національному конгресі (№ 8/9), учительських з'їздах у Гайсині (№ 15) і Катеринодарі (№ 16), правила організації комітетів Селянської спілки (№ 22), статут Українського правничого товариства (№ 26), універсали УЦР (№ 45, 163), декларації Генерального Секретаріату (№ 58) тощо. Також друкувалися постанови, розпорядження, звернення до населення Тимчасового уряду (іноді під непостійними рубриками «Від Временного Правительства» («Дѣйствія Правительства»), Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату, іноді — заклики до населення України громадських і політичних організацій, партій підтримувати «новий державний лад» та діяльність УЦР (Заклик. № 5/6; Від Полтавського Українського Комітету. № 20; До громадянства України. № 105; До Громадян на Полтавщині. № 109).

У газеті опубліковано рецензію на місячник гуртка Полтавської школи садівництва «Садів Квіти» (В. Щ. Журнал молоді. № 118), повідомлення про плани центрального бюро Всеукраїнської учительської спілки щодо видавання часопису «Вільна Українська Школа» та про склад його редакційного колективу (Журнал «Вільна Українська Школа». № 120) й кілька віршів М. Кононенка.

Досить активно на сторінках газети популяризувалася україномовна друкована продукція. Під рубрикою «Література і наука» (згодом — під рубриками «Бібліографія» та «Українські газети») публікувалися списки, повідомлення про вихід у світ, анотації, рідше — рецензії на українські пресодруки («Боротьба», «Вісти Київського губерніального виконавчого комітету», «Вістник Т-ва Просвіта у Катеринославі», «Київська Земська Газета», «Книгарь», «Книжний Бюлетень», «Народні Бажання», «Народня Воля», «Нова Рада», «Рідне Слово», «Рілля», «Робітничка Газета», «Школа і Життя», «Шлях») та книжкові видання.

Повідомлення, рідше — замітки про події громадсько-політичного життя на Полтавщині, в Україні загалом, а також у Росії й низці країн Європи подавалися під рубриками: «Мѣстная жизнь», «По Україні», «У Києві», «У Полтаві» («На Полтавщині»), «Вісти з краю», «По Росії», «За кордономъ», «Хроника».

Окрім зазначених, на сторінках видання функціонували рубрики: «Война», «На фронтах наших союзниковъ», «Экономическій отдѣлъ», «Українськи гуртки», «3 робітничого життя», «Дописи», «Происшествія», «3 газет», «Телеграммы», «Объявления».

Авторами матеріалів «Вѣстника...» були: В. Андрієвський, С. Василів, В. Дурдуківський, Мусій Кононенко, Л. Кротевич, І. Миколайчук, Теодор Чайківський, В. Щепотєв, Вадим Щербаківський (під крипт. В. Щ.).

Останній (167-й) номер газети вийшов 15 листопада 1917 р. Припинення виходу щоденника редакція пояснювала так: «Тепер, коли український народ і всі народи України згуртувалися коло свого Українського Правительства, біля своїх нових народніх земств та дум, тепер, коли він здобувся на Українську Народню Республіку, — роля Громадського Комітету скінчилася. Разом з тим скінчилася і роля нашої газети, котра ставила своєю метою освітити українському народові шлях до землі і волі до нового життя» (Від редакції. № 167). У цьому ж номері редакція зазначила, що після виборів представників від Полтавщини до Всеросійських Установчих зборів вийде ще одне число

газети, «щоб повідомити людність про результати виборів».

Бібліографія: Вечерницький А. Українська преса // Книгарь. 1917. Ч. 2. С. 76; Список повременных изданий за 1917 год. С. 29; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 47; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 19; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 16; Газеты дореволюционной России... С. 54; Газети України 1917—1920 років... С. 63; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 222, 224.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 10.

О. Дроздовська

730

ВИБОРЧИЙ ЛИСТОК ДО ГОРОДСЬКОЇ ДУМИ. — Виходить не менш одного разу на тиждень. Ч. 1. 1917, 27 трав.

Ред.: не зазначено. — **Харків, 1917:** Видає Харківський Комитет У.С.-Д.Р.П. Кооперативна друк., Харків, Чеботарська вул., 32. *Адр. ред.:* Подольський, 9.

Вийшло: 1917 — Ч. 1; Ф. 36×27 см; Обс. 2 с.; Ц. числа 5 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Ч. 1.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!».

«Виборчий Листок до Городської Думи» — друкований орган Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), на сторінках якого домінували агітаційні матеріали. Основну увагу у виданні звернено на підготовку до виборів до міської ради, зокрема, обговорювалося питання об'єднання українських соціал-демократів із російськими партійцями. З цього приводу редакція висловила чітку позицію: УСДРП приєднується до соціально-економічної програми російської соціал-демократичної партії, однак, «вважаючи... що класова боротьба робітництва може найкраще розвиватися в умовах національної свободи», вона обстоюватиме національно-територіальну автономію України, відновлення прав української мови у справочинстві та шкільництві, відродження української культури і преси тощо. Про це йшлося у передовій статті «Чого ми хочемо од Нової Городської Думи» та замітці Миколи «Своїми руками все собі здобудемо!».

Проблеми відновлення політичних і національних прав українського народу та подолання комплексу меншовартості серед робітництва і селянства порушувалися у публікації «“Хохли” чи Українці», автор якої розглядав це питання через призму історичних подій.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 18.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 224.

О. Серeda

731

ВІЙСЬКОВИЙ ВІСТНИК: Орган Генерального Секретарства Військових Справ Української Народної Республіки. — Ч. 24/25. 1917, [23 груд.].

Ред.: не зазначено. — **Київ, 1917:** Друк. Київського Кредиту, Волод., 30. *Адр. ред.:* Київ, Терещенківська вул., буд. ч. 2.

Вийшло: 1917 — Ч. 24/25; Ф. 34,5×25,5 см; Обс. 8 с.; Ц. числа 30 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Ч. 24/25; **ДНАБ:** 1917 — Ч. 24/25.

Примітки: До № 22/23 за 1 грудня 1917 р. виходив як «Вістник Генерального Секретаріату Військових Справ Української Народної Республіки» (див. № 759).

«Військовий Вістник» був друкованим органом Генерального секретарства військових справ УНР і містив матеріали офіційного характеру.

У наявному числі опубліковано накази по військовому секретарству УНР генерального секретаря С. Петлюри щодо кадрових призначень в армії, підпорядкування різних структур відділам Генерального Секретаріату, формування військових підрозділів. Також надруковано закони — про вибори до Установчих зборів (зокрема загальні положення та статті, які торкалися виборчого права військовиків і порядку виборів у армії) та про амністію.

У виданні інформувалося про передплату українських часописів та вміщувалися рекламні оголошення різних товариств.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 18; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 16; Газети України 1917—1920 років... С. 40.

О. Серeda

732

ВІЛЬНА ДУМКА: Вістник Української Військової Ради Південно-Західного фронту (1917 № 6, 7); Вістник Української Військової Ради Південно-Західного фронту (1917 № 8 — 1918). — № 6. 1917, 10 груд.

Редагує Комісія. — **Бердичів, 1917—1918:** Видає Фронтowa Рада. Друк. Л. Сіроки (1918). *Адр. ред.:* Бердичів, Махновська вул., № 54.

Вийшло: 1917 — № 6—11, 1918 — № 12—14; Ф. 40×30 см; Обс. 2 с. (1917 № 10), 4 с.; *Передпл.:* від 1 грудня до кінця року 1 крб 50 к. (1917), на один міс. 1 крб 50 к. (1918). Ц. номери 15 к. (1917 № 6—9, 11, 1918), 10 к. (1917 № 10).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1918 — № 12, 14; **НБУВ:** 1917 — № 6—11, 1918 — № 12, 13; **ДНАБ:** 1918 — № 13.

Примітки: До № 5 за 8 грудня 1917 р. газета виходила п. н. «Козацька Думка» (див. № 841).

Окремі публікації подано російською мовою.

У центрі уваги редакційного колективу газети були українські політичні актуалії, зокрема, читачів інформувалося про діяльність Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату (Генеральный Секретариат Украины и «Народные Комиссары». № 6; Чергова сесія Центральної Ради. № 9; Перед святами. № 10); під рубрикою «Офіціальні відомості» та окремо публікувалися накази цих органів влади (Справа миру. Від Генерального Секретаріату Української Народної Республіки всім воюючим і нейтральним державам. № 8; Відозва Генерального Секретаріату. № 9). У № 9 з'явилися рубрики «В Центральній Раді» та «В Генеральнім Секретаріаті».

Окрім того, у часописі подано відомості про перебіг таких з'їздів, як: «Українській військовий з'їзд Південно-Західного фронту» (№ 6—8, 11, 13), «З'їзд українців інженерних і технічних частин П. 3. фронту» (№ 8).

Агітуючи громадськість взяти участь у виборах до українських Установчих зборів, редакція надавала інформаційну підтримку Українській соціал-демократичній робітничій партії та Партії українських соціал-революціонерів, зокрема, вміщувала списки їхніх кандидатів (№ 8—11).

Основні рубрики «Вільної Думки»: «Вісти з фронту», «По Україні», «Всякі звістки», «З газет та журналів».

Художні твори почали з'являтися у газеті лише від 11-го номера. Це — «Піснь о Вѣщѣмъ Олегѣ» Олександра Фліта, передрукована із «Свободной Мысли», оповідання «Сон» М. М-ця (№ 12), патетичні вірші Дмитра Загула «Ви всі, що покинули рідний поріг...» (№ 12) й О. Олеса «Дай руку, мій вітре крилатий...» (№ 13).

Останній (14-й) номер вийшов 15 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1918 год. С. 39; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 18; Газети України 1917—1920 років... С. 40.

Література: Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 122.

З. Наконечна

Передплата на один місяць
1 карб. 50 коп.

Автори можуть діставити платною
як свої статті. Ред. Ком. залишає
собою право скорочувати та вибрати
будь-які.

Адрес: Бердичів, Матковська 54

Вісник Української Військової Ради Південно-Західного фронту.

№ 14.

Понеділок, 15 січня 1918 року.

№ 14

Нехай живе Незалежна Українська Народня Республіка!

Універсал Української Центральної Ради.

Твоєю силою, волею і словом
стає на землі Українській ВІЛЬ-
НА НАРОДНА РЕСПУБЛІКА. Спри-
ятимась дозичим діям вряту-
вати твою — бардо за волюности
і прагду трудящых.

[illegible][illegible]

Ми, Українська Центральна Рада, зробили всі заходи, щоб не допустити цієї братоубивчої війни двох сусідніх народів, але петроградське правління не хотіло йти на зустріч і вела Далі криваву боротьбу з нашим народом і Російською імперією. Це саме петроградське правління, народних козаків почало затискати і кати і катувати нашу війну, катувати і до того ще «світличення». Шкоди поділяти кров, знов не

шасний трудовой народ повинен
власть свою взять

Ми, Українська Інтернаціоналістська Ріда, обрана з'їздом солдатів, робітників і солдатів України, на таку прастаї ніяк не можемо, ніякж не можемо підтримувати не бачимо, бо український народ хоче миру. Ми демократичний повстання будувати не можемо. Але для цього, щоб не руські правителіство, а ми можемо не ставати Україну — державу.

для того, щоб нести свій кра-
сиву і важку роботу, до-
скриплюючи революції та во-
лю і ми, Українська Централь-
на Рада, оповістимо всіх громадян
України, — ОДИН УКРАЇНСЬКА НА-
РОДНА РЕСПУБЛІКА СТАЄ СА-
МОСТІННОЮ, ІН ВІД КОГО НЕ
ЗАЛЕЖНОЮ, ВІЛЬНОЮ СУВЕ-
РЕННОЮ ДЕРЖАВОЮ УКРАЇН-
СЬКОГО НАРОДУ.

3. У нас є суспільна держава, як у нас: Росія, Польща, Австрія, Румунія, Туреччина та інші, ми хочемо жити в згоді з ними, але ні одна з них не може втручатися в життя Самостійної Української Республіки: НАШІ УНІЇ БУДУ НАЛЕЖАТИ ТІЛЬКО НАРОДНОМУ УКРАЇНІ, імені якого, поки збереться, Українські Установи Збіра, будуть правити ми, Українські Центральні Ради, представляючи робочого народу, і будуть, і будуть, і солідатів та наші національні органи, і який, і який матиме назву РАДИ НАРОДНИХ МІНІСТРІВ.

Отъ викаютъ: присяже
моу Правительству Республики
нашею, Радѣ Народныхъ Министровъ,
и съего дню ВЕСТИ РОСКОШАТЪ
УЩЕ НЕЮ ДЕТЕВЪЮЮ ПРОСМ
МУЖЪ на централнаго державна
ишломъ самостійно и ДОНЕСТИ ИХ
ДО КІНЦА, не дожидаясь ни
како переиждоу къ бѣгу, ахъ не
будъ частинъ буюю Россійскою Им
періи, и установити ихъ, щобъ кра
иши роснучае свое государское
жизнѣ и сосѣдъ и збогу. Шо же
ишъ, ишъ, ишъ, ишъ, ишъ, ишъ,
написаніи, шо ишъ, ишъ, ишъ,
ишъ нашъ край, то присягнумо
правительству Украинскою Народною

Республіки твердо і рішуче на-
магаються боротися з ними, а всіх
громадян цієї Республіки 33%
ДІКАРНО, як даного життя БІ-
РОНИТИ ДОБРОТУ І СВОБОДУ
НАВНОГО І АННОУ.

Народна Українська Держава повинна бути створена від населення в Петрограді наймандатівців, які мають право Української Республіки.

ТАКОЖЕ ЗНАЧАВ НАШ НАРОД, ЗАЩОМУ
НАШ НАРОД, РОБІЛА ГОСПОДАРСТВО.
ТОВЕР ТУМУ МІСТАТЬ БІЛЬШЕ КІНЦІ.
ІНШЕ, ЯК АРМІЯ БУДЬ ЗАБОЮВАТИ
ПРИПИСУЄМО ОДНІСКАТИ
ВОЯКІВ, ПІСЛЯ ПІДТВЕРДЖЕННЯ
МІНИСТРІВ, ПЕРЕГОВІРІВ — РОС-
ПУСТИТИ АРМІЮ ЗОВСІМ, А
ПОТІМ, ЗАВІСКИ, ПОШІВІТИ АРМІЮ,
ЗАБІВІТИ НАРОДІВ ІНШОГО
НАРОДУ, АЛЕ НАШ НАРОД, ОДНІС
РОБОВОГО НАРОДУ, А НЕ
ЗАВІСКИ НАШОГО НАРОДУ. ПОРІВ-
НАЛИ ІНШОГО І ДОБІВІЛИ ІНШОГО
НАРОДУ, АЛЕ НАШ НАРОД, ОДНІС
РОБОВОГО НАРОДУ, А НЕ

[illegible]

В сирій земній, мовісі,
забрали на останній сесії кміт,
яку виробила закон про переліку
землі трудовою народом без ви-
бору, прийняли за основу СКА-
СУВАННЯ ВЛАСНОСТІ І СОЦІА-
ЛІЗАЦІЮ ЗЕМЛІ, відносно чого
постановили за своєю сесією
сей буде відповідно до кількох
в повній Центральній Раді, і Рада
Народних Міністрів знову всіх за-
яв, щоб ПЕРЕДАЧА ЗЕМЛІ НА
РУКИ ТРУДЯЩИХ ВІД, ДО ПО-
ЧАТКУ ВСЯКИХ РОБОТ ЧИ

РЕЗ ЗЕМЕЛЬНИ КОМПЕТИТИ ЛЮ-
ДИНЬО ВІДБУЛАСЬ. Лес, во-
ди і ще багата мінерали, що
діля українського тріщинного
шару, перепадіть в приватизації
Украї (правительств), Ізраїлю
Української Республіка.

Відніс також відбірні на со-
бе чотири зарплати, стипен-
дію України, бачили зарплати
фахівц. майстерів, але бачили
стипендію, бачили зарплату
Мірошніченко.

рп. Тетер з'явився, отримав
пенсію. Раді Народних Міні-
стрів козачки присутності за ПЕР-
ВЕДЕННЯ ВОХ ЗАВОДІВ І ФАБ-
РИК НА МІРНИЙ СТАН, НА ПІ-
РОБЛЕННЯ ПРОДУКТІВ, ПОТ-
РІВНИХ НАСАМПЕРЕД ТРУД-
НИМ МАСАМ.

Та сама війна вивела з СОНІ ТИСЯЧ БЕЗРОБНИХ, а ТАКОЖЕ ДІТЕЛІВ, — а Самоціль Народні Республіки України не повинна терпіти ні однієї трагічної людини. Правительство Республіки має ПІЯНИТИ ПРОМИСЛОВІСТЬ ДЕРЖАВИ, має розпочати Теорію роботи у всіх галузях, де ВСІ БЕЗРОБНІ МОГЛИ БИ ЗНАЙТИ ПРАЦЮ; а правління свої сили і зусилля всіх асоціацій до "забезпечення скалярних" та потягнутих олігархів.

За старого лагу торговці та ринку потерпаючи наслідками набулих проблемних класів величезні капітали, — однієї Народної Української Республіки бере в свої руки майже цілу частину національного доходу з НЕЙ ПОВЕРТАТИМЕ НА КОРИСТЬ НАРОДУ; зрозуміло, як будуть приносити, а за корону! і визнанням за кордоном, буде виступи сайа Деркава-наша. ЩОБ НЕ БУЛО ТАКОГО ДОРОЖНИХ ЛІКУ ТЕРПІТЬ НАЙМЕНШІЙ КІЯСЯ ЧЕРЕС СІВКУ ЯНІНЦІ. Прямистістю Республіки не виконано само приватизувати розробити, а в Україні, як закінчилося, про се в такому про монополію за-за, куля, шахири, котому янінці продуктів, товарів, з яких ми

733*

ВІЛЬНА ПРАЦЯ. — 1917,
22 трав.

Ред. А. Г. Фельдштейн. — **Сміла, 1917.** Адр. ред.:
Сміла, Володимирська ул., д. 17.

Вийшло: 1917 — 22 трав.

Примітки: Видання вийшло як спеціальний не-
нумерований випуск з № 15 газети «Свободный
Трудъ» (див. № 1258).

Про вихід у світ «Вільної Праці» редакція «Нової
Ради» інформувала: «Під такою назвою у м. Смілі
на Київщині вийшла у день Шевченкового Свята, 22
травня, місцева російська соц.-дем. газета “Свобод-
ный Трудъ”» (ч. 15). Ідея україномовного випуску
«Свободного Трудя» належала його редактору —
А. Фельдштейну.

У «Вільній Праці» було вміщено передмову про
Т. Шевченка п. н. «Панове Громадо!» до добірки
його поезій: «Заповіт», «Сестрі», «Я не нездужаю»,
«Хоча лежачого й не б'ють», «Молитва», «І тут і
всюди»; статті Єв. Малого «Чи бути Росії федератив-
ною республікою?», Євгена Вирового «Л. Г. Дейч та
В. О. Посе про українську справу», А. Фельдштейна
«Братам українцям», а також гімн «Ще не вмерла
Україна» та ін.

Література: «Вільна Праця» // Нова Рада. 1917. № 66.

В. Габор

734*

ВІЛЬНА СПІЛКА: Орган Української Партії
Соціалістів-Федералістів. — Виходить раз у два
тижні. Ч. 1. 1917.

Київ, 1917. Адр. ред. і контори: вул. Володимирсь-
ка, № 42.

Вийшло: 1917 — Ч. 1, [?].

Передпл.: до кінця року 2 крб 50 к.

Примітки: На основі оголошення про перед-
плату, опублікованого на сторінках вересневого
числа щоденника «Нова Рада», припускаємо,
що газета почала виходити восени 1917 р.

У праці «Українська преса в 1918 році» З. Кузеля
подає двотижневик у списку видань 1917 р., які «пере-
стали виходити вже з початком 1918 р. або не згадують
ся ніде в часописах...».

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С.5;
Періодичні видання Києва... С. 16; ЛННБ. Від. рукописів.
Ф. 202. Спр. 30. Арк. 243.

Література: [Оголошення] // Нова Рада. 1917. № 139;
Література, наука й мистецтво // Вільне слово. Зальцведель,
1917. Ч. 93; Кузеля З. З культурного життя України. С. 9, 61;
Волобуєва А. Політична преса Києва кінця XIX — початку

XX ст. // Українська періодика: історія і сучасність: доп.
та повідомл. дев'ятої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів,
28—29 жовт. 2005 р. Львів, 2005. С. 98.

О. Дроздовська

735

ВІЛЬНА УКРАЇНА. — Виходе раз в тиждень (1917
№ 2—12), 2 рази на тиждень (1917 № 17—20).
Р. 1. № 1. 1917, [30 берез.].

Ред. Ів. Ів. Крижановський (1917 № 2—4), Ф. Ло-
вещький (1917 № 8,9), В. Д. Камінський (1917
№ 11—32). За ред. В. Д. Камінський (1917 № 5—7). —
Умань, 1917: Видає Союз українських автономистів-
федералістів в Умані (1917 № 2—9). *Електрична друк.*
«Енергія» в Умані, Дейновська ул. (1917 № 2—12);
Електрична друк. С. Г. Галкін в Умані, Садова ул.
(1917 № 15—32). Адр. ред. і контори: Садова ул.,
№ 16, Комерційна школа (1917 № 7—11).

Вийшло: 1917 — Р. 1 № 1—32; Ф. 30×22,5 см (1917
№ 2—12), 43×27 см (1917 № 15—32); Обс. 4—12 с.;
Передпл.: 3 р. 50 к. з пересилкою (1917 № 2—9),
до кінця року з пересилкою 3 крб (1917 № 15—25),
2 крб 50 к. (1917 № 26—27), 2 крб (1917 № 28), 1 крб
(1917 № 30). Ц. номери 7 к. (1917 № 2—9), 10 к. (1917
№ 11—32).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Р. 1 № 4;
НБУВ: 1917 — Р. 1 № 2—9, 11, 12, 15, 17—28, 30—32;
ДНАБ: 1917 — Р. 1 № 2—8, 10—12, 17—19.

Примітки: Наявний № 2 за 1917 р. датовано
6 квітня. У підзаголовку — гасла: «Домагай-
мося демократичної федеративної республіки
для Росії і автономії для України!», «Хай живе
Українська Народня Республіка!».

Часопис «Вільна Україна», що почав виходити
невдовзі після Лютневої революції 1917 р., засвідчив
еволюцію поглядів Центральної Ради на державний
статус України. У перших числах газети пропагу-
валася характерна для багатьох видань того часу
ідея культурної автономії, важливою складовою якої
був розвиток національної мови. Редакція часопи-
су в передовій статті зазначала, що видає газету
українською мовою, аби вона була зрозумілою для
народу. Водночас гідні осуду поширені прояви зне-
ваги української мови як «мужичої», бо лише той
народ вартий свободи, що поважає себе: «Та сміятися
тепер не посміють над вільним та великим (тридцять
мільйонів нас!) народом». Редакція зверталася із
проханням передавати газету «од хати до хати», щоб
якомога більше людей змогли її прочитати.

В опублікованих у «Вільній Україні» статтях
роз'яснено не лише тогочасну суспільно-політичну

та економічну ситуацію і сутність вимог автономії для України (І. Подорожній «Організуйтесь!», «Що дала всім громадянам революція?»; Ф. Ловецький «Про Українську Центральну Раду», «Про виборчі права», «Про автономію України»; В. Шмегель «Про вільне козацтво і яким воно повинно бути»), а й історичні причини та наслідки входження України до Російської держави (Ф. Ловецький «Як поєдналась Україна з московською державою», «Як жилося нашому народові за царських порядків»). Про українсько-російські взаємини в контексті нових політичних реалій йшлося у статтях: «Українська справа й російська демократія», «Проголошення Російської Республіки», І. П[одорожній] «Про стосунки між Російською демократією на Україні і Українською», у яких тісно пов'язано проблеми політичної орієнтації та адміністративного устрою, зокрема виборів до Установчих зборів. Редакція газети вмістила низку документів: текст III Універсалу із розлогим коментарем («Універсал Української Центральної ради»), доповідь В. Винниченка на Другому Всеукраїнському військовому з'їзді («В. Винниченко про сучасний політичний момент»), а також «Од Тимчасового Уряду до Українського Народу», «Програм Уманської Селянської Спілки», «До всіх організацій Української Партії соціалістів-революціонерів», «Губерніального Земельного Комітету відозва: До людности України». Після більшовицького перевороту 1917 р. було нівельовано попередні домовленості між Центральною Радою та Тимчасовим урядом: ультиматум Ради Народних Комісарів до Української Центральної Ради редакція трактувала як фактичне оголошення війни Україні («Нова війна», «Петроградське большевицьке правительство об'являє війну Україні: Ультиматум совіта народніх комісарів»).

Визначальна роль у процесі побудови держави відводилася розвитку національної свідомості, базовою складовою якого були школа й «Просвіта». Особливого значення освітні завдання набували в контексті тривалої русифікації українців царською владою (Ловецький «Як заснувати «Просвіту», О. Залозна «Про народню школу»). Денаціоналізація поширювалася не тільки на освітнє й культурне життя, а й на релігійне: священники прилюдно визнавали свою провину перед народом, виправдовуючись «тиском самодержавія» («Київський український єпархіяльний з'їзд духовенства та мирян»).

Серед актуальних економічних проблем — питання власності на землю, зокрема передання селянам майна великих землевласників, контролю за

вищеньням, продажем та розподілом хліба через харчові комітети; організації сільськогосподарських кооперативів (О. І. «Вовчі зуби та лисячий хвіст», Ф. Певний «Харчова справа», В. Шмегель «Про артілі для посіву сахарних бураків»). Важливим питанням кооперативного руху присвячено окремий «Кооперативний розділ».

У газеті надруковано гімн «Ще не вмерла Україна» («Український Народний гімн»), у редакційній примітці до якого висловлено сподівання, що слова про «московську неволю» залишаться лише сумною згадкою.

Хронікальні матеріали подано під рубриками: «З українського життя», «З російського життя», «За кордоном», «Місцеве життя», «По повіті», «Війна», «Українські газети й журнали» («Українські газети»), «Дописи».

У виданні вміщено рекламу низки тогочасних українських часописів, зокрема: «Нова Рада», «Народня Воля», «Робітнича Газета», «Стерно», «Театральні Вісти» (Київ), «Українське Слово» (Одеса), «Рідне Слово» (Харків), «Подільська Воля» (Вінниця), «Звенигородська Зоря», а також Уманської комерційної школи, місцевих підприємств, магазинів, складів сільськогосподарської техніки.

Останнє (32-ге) наявне у фондах число датовано 31 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременних изданий за 1917 год. С. 181; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 18; Газети України 1917—1920 років... С. 40; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 235, 1845.

Література: ЕУ. 1993. Т. 1. С. 281; ЕУ. 1993. Vol. 5. Р. 605; Кузеля З. З культурного життя України. С. 9; Тернопільський Ю. Л. Українська преса... С. 34; Животко А. Історія української преси. С. 224.

М. Комариця

736

ВІЛЬНА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА: Орган Всеукраїнської Учительської Спілки. — Виходить щомісяця, починаючи з серпня (окрім двох літніх місяців). Р. 1. Т. I. № 1. 1917, верес.

Редагує Комітет (1917—1918/1919 № 5), ред. ком.: О. Дорошкевич, К. Лебединцев, Я. Чепіга (1919/1920 № 4/5). *За ред. відповідає* С. Черкасенко (1917 № 1). *Під заг. ред.* О. Дорошкевича (1918/1919 № 10 — 1919/1920 № 3), Гр. Іваниці (1919/1920 № 4/5) і при найближчій участі Лебединцева К., Чепіги Я. (1918/1919 № 10 — 1919/1920 № 3), Музиченка О., Петруся В., Підгаєцького В., Родникова В., Русової С. (1918/1919 № 10 — 1919/1920). *За відп. ред.* Я. Чепіга (1918/1919 № 3). *Відп. ред.* О. Дорошкевич (1917

№ 2 — 1918/1919 № 2, 4 — 10, 1919/1920). — **Київ, 1917—1920:** Видає Всеукраїнська Учительська Спілка. Друк. Т-ва «Друкар», В.-Володимирська, № 34 (1917 № 1); Друк. Акц. Т-ва «Петро Барський у Києві» (1918 № 10 — 1918/1919), Хрещатик, № 40 (1917 № 2 — 1918/1919); Друк. Всеук. Кооп. Видавн. Союзу, Хрещ[атик], 40 (1919/1920). Адр. ред.: Київ,

В.-Володимирська, 57, «Педагогічний музей» (1917 № 2 — 1918 № 5/6), Ірининська вул., № 6 (1918 № 8/9), Басейна, № 11 (1918 № 10 — 1918/1919 № 5), Ірининська вул., № 4 (1918/1919 № 6/7 — 1919/1920).

Вийшло: 1917 — Р. 1 т. I № 1—3/4, 1918 — Р. 1 т. II № 5/6, 7, 8/9, 10, 1918/1919 — Р. 2 т. I № 1—5, т. II № 6/7—10, 1919/1920 — Р. 3 т. I № 1—4/5; *Ф.* 26,5×17,5 см; *Обс.* 64—108 с.; *Передпл.:* на рік 12 крб (1917 № 1), поки-що треба присилати 15 крб (1917 № 2 — 1918/1919 № 3), на рік 30 крб (1918/1919 № 4 — 1918/1919 № 6/7), 35 крб (1918/1919 № 8, 9),

80 крб (1918/1919 № 10 — 1919/1920 № 3), до кінця року 150 крб (1919/1920 № 4/5). *Ц.* номери 1 крб 50 к. (1917 № 1), 1 крб 60 к. (1917 № 2), 2 крб 50 к. (1917 № 3/4 — 1918 № 5/6), 3 крб 75 к. (1918 № 8/9, 1918/1919 № 1—3), 3 крб 50 к. (1918 № 10), 8 крб (1918/1919 № 6/7), 10 крб (1918/1919 № 8—10), 30 крб (1919/1920 № 1—3), 100 крб (1919/1920 № 4/5).

Наявність у фондi: **ЛННБ:** 1917 — Р. 1 т. I № 1—3/4, 1918 — Р. 1 т. II № 5/6, 7, 10, 1918/1919 — Р. 2 т. I № 1—5, т. II № 6/7—10, 1919/1920 — Р. 3 т. I № 1—4/5; **ДНАБ:** 1917 — Р. 1 т. I № 1—3/4, 1918 — Р. 1 т. II № 5/6—10, 1918/1919 — Р. 2 т. I № 1—5, т. II № 6/7—10, 1919/1920 — Р. 3 т. I № 1—4/5; **ОННБ:** 1917 — Р. 1 т. I № 1—3/4, 1918 — Р. 1 т. II № 5/6—10, 1918/1919 — Р. 2 т. I № 1; **ХДНБ:** 1917 — Р. 1 т. I № 1—3/4, 1918 — Р. 1 т. II № 5/6—10, 1918/1919 — Р. 2 т. I № 1—5, т. II № 6/7—10, 1919/1920 — Р. 3 т. I № 1—4/5.

Примітки: За Енциклопедією Українознавства та бібліографією З. Кузелі, відповідальним редактором 1917 р. був С. Черкасенко. Перше число кожного річника датовано початком навчального, а не календарного року. Серед постійних співробітників журналу — Л. Білецький, Г. Голоскевич, О. Грушевський, О. Дорошкевич, П. Зайцев, М. Зеров, Е. Зерова, І. Огієнко, С. Русова, С. Сірополько, Є. Тимченко, П. Холодний та ін. (понад 50 осіб). У 1919—1920 рр. журнал друкувався за дозволом військової цензури.

Журнал «Вільна Українська Школа», що виходив за участю «кращих українських і закордонних педагогічних сил», засвідчив потужний інтелектуальний потенціал українського вчительства, що тривалий час було змушене працювати в умовах заборони навчання рідною мовою, нищення освіти як базової складової національної культури. Публікації часопису яскраво відображали зміни політичного курсу тогочасної української влади. Так, у 1917—1918 рр. основним завданням були українізація школи, видавання нових підручників і складання шкільних програм, устійнення правопису. Часто суто політичні гасла, як-от заклик до федерації з Росією, опосередковано впливали на тематику літературознавчих розвідок. У статті «Федеративна ідея в творах Шевченка» С. Русової ідея «братолубія» трактована як «велике політично-етичне гасло», порятунок від економічних і соціальних бід. Із приходом до влади Директорії, що змінила уряд гетьмана П. Скоропадського, всебічно розвивалася соціалістична за змістом концепція

«трудової школи», вносячи відчутну тенденційність у висвітлення педагогічних проблем.

Обговоренню проблеми шкільної реформи, визначенню сутності поняття «трудова школа» присвячено редакційну статтю «Перемога Директорії і реформа школи», низку авторських публікацій («Реформа школи чи шкільна реформація?» О. Музиченка, «Трудовий принцип і познання» В. Петруся, «“Трудова школа” П. П. Блонського» Я. Чепіги). Завданням нової школи визначено виховання розуму дитини на протигагу класичній формі навчання, боротьбу з «інтелектуалізмом», навчання методом індукції. Трудова школа передбачала не лише впровадження ремісничих і сільськогосподарських дисциплін, а й домінуючий принцип творчості, розвиток самостійного мислення учня, висловлювалися навіть думки про шкідливість підручників. Соціалістична трудова школа мала бути звільнена від релігійного знання, бо «досвідне знання мало можливість стати твердо на власні ноги без допомоги віри й метафізики». У практичній реалізації концепції «трудової школи» активно використовувався «багатий досвід Московщини» (О. Гройнім «Совітська школа»). Переваги радянської школи полягали, на думку автора, у загальнодоступності й уніфікованості (без поділу на класичні, реальні, комерційні школи тощо). Редакція вважала, що на протигагу поширеній за часів Гетьманату практиці тимчасових проєктів уряд Директорії повинен провести ґрунтовну реформу освіти («Меморандум Всеукраїнської Учительської Спілки до Директорії Української Народньої Республіки»).

Одним із чільних напрямів розвитку української педагогічної думки було вивчення досвіду українського та світового шкільництва. У статтях «Життя, вчителство і педагогічні погляди Г. С. Сковороди» В. Родникова, «Іван Франко педагогом» П. Клепатського йшлося про національні освітні традиції, у статті «Наша “не-своя” школа» М. Сімашкевича — про антиукраїнський характер російської школи. У виданні функціонувала окрема постійна рубрика «Школа в Західній Європі й Америці».

Для вдосконалення освітнього процесу було складено й опубліковано у «Вільній Українській Школі» методичні матеріали: «Тимчасові програми для ниж-

чих початкових шкіл», «Зразкові програми трудової школи», «Положення про Єдину Трудову Школу Української Соціалістичної Республіки», видано нові україномовні підручники. У травні 1918 р. Правописною комісією при Міністерстві освіти ухвалено «Найголовніші правила українського правопису»,

теж надруковані на сторінках видання. Проблеми національного виховання, особливо вивчення рідної мови та історії у початковій школі, нерозривно пов'язувалися з дослідженням дитячої психології (О. Левитський «Сучасні методи навчання грамоти і вимоги до грамоток (букварів)», П. Клименко «Навчання історії у початковій школі», П. Клепатський «Дитячі іграшки, їх психологічне і педагогічне значіння», В. Зінківський «3 лекцій по педагогічній психології», Я. Чепіга «Навчання грамоти без букваря»). У журналі пропагувалася також ідея літніх шкільних таборів. Особливу увагу педагоги й лікарі звертали на шкільну гігієну, про що йшла мова, зокрема, на II Всеукраїнському з'їзді лікарів у жовтні 1918 р., а запорукою гармонійного розвитку дитини визначалося фізичне виховання.

Специфіку вивчення окремих шкільних предметів проаналізовано у статтях «Природознавство й математика в школі» М. Крупського, «Образотворчі мистецтва та їх роль в єдиній трудовій школі» Т. Сафонова, «Сонце, життя і школа» О. Биби, «Сільське хазяйство і початкова школа» П. Тушкана. У добірці п. н. «Свята українського письменства» вміщено методичні матеріали для організації шкільних вечорів на честь українських письменників — І. Котляревського, П. Куліша, Т. Шевченка, К. Широцького; досвідчені вчителі ділилися знаннями із колегами щодо організації літературних вечорів, а також театральних вистав. У № 7 за березень 1918 р. переважну більшість публікацій присвячено Т. Шевченкові, їх автори торкалися важливих теоретичних питань — історії Шевченкового «Букваря», культу поета; пропонували сценарії для проведення шкільних шевченківських вечорів.

Редакція друкувала матеріали про організаційну діяльність вчителства — з'їзди, наради, шкільні кооперативи, що містилися, як правило, в рубриках «3 життя вчительських спілок», «Хроника» («Шкільна хроника»), «Ріжні звістки» («Дрібні звістки»). Актуальними темами публікацій були питання стану шкільництва у різних регіонах України, організації учительських курсів, боротьба з антиукраїнською агітацією і вимога закріплення державного статусу української мови, а також забезпечення шкіл підручниками, відбудови зруйнованих під час війни шкіл, лікарської допомоги педагогам, їх скрутного матеріального становища; містилася інформація про учительські вакансії.

Під рубрикою «Нові книги» (пізніше — «Бібліографія») публікувалися рецензії на нові підручники й

художні твори для дітей, містилися огляди української дитячої літератури, пропонувався список книжок, які бажано мати в шкільній бібліотеці. Систематично друкувалися «Бюлетені Видавничого Відділу Міністерства Освіти й Мистецтва».

Некрологи вбитих більшовиками вчителів, зокрема колишніх українських урядовців Б. Бабича, І. Гавриша, В. Науменка, А. Пінчука, Ю. Щириці, містила рубрика «Жертви червоного терору». У журналі надруковано лист до редакції М. Грінченкової зі спростуванням висловленої у некролозі В. Науменка думки про другорядну роль Б. Грінченка в укладанні словника української мови. Перегляд рукописного оригіналу словника, на її думку, може найкраще довести, хто був його фактичним редактором.

У виданні рекламовано нові часописи й книги, зокрема видавництва «Українська школа». У № 4/5 за 1919/1920 н. р. вміщено додатки: «Справоздання Центрального Бюро Всеукраїнської Учительської Спілки» та «Справоздання окремих комісій при Ц.Б.В.У.С.» — матеріали III з'їзду делегатів Спілки 19 січня 1920 р. Того ж року Спілку було реорганізовано у Всеукраїнську спілку робітників школи та соціалістичної культури. Редакція сподівалася, що журнал, проіснувавши два з половиною роки, зможе продовжити свою професійно-педагогічну працю як орган новоствореної організації, однак видання відновлене не було. У № 4/5 за 1919/1920 н. р. зазначено, що журнал припиняє існування.

Бібліографія: Кондра С. Спроба реєстру української періодичної преси на 1918 рік // Книгарь. 1918. Ч. 16. С. 1004; Список повременных изданий за 1917 год. С. 181; Список повременных изданий за 1918 год. С. 39; Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 42; Українська періодична преса в фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького. С. 7; Українські періодичні видання у фонді ХДНБ... Вип. 1. С. 27.

Література: ЕУ. 1993. Т. 1. С. 281; ЕУ. 1993. Vol. 5. Р. 605; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; [Страшкевич В.]. «Вільна Українська Школа»: Орган Всеукраїнської Учительської Спілки. Перший (1917—1918) і другий (1918—1919) шк. рік // Книгарь. 1919. Ч. 23/24. С. 1601—1606. (Підп.: В. Поточний); Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 122; Животко А. Історія української преси. С. 229.

М. Комариця

737

ВІЛЬНЕ ЖИТТЯ: Видання Української Громади у Тіфлісі. — Виходить що тижня. № 1. 1917, 17 верес.

Редагує Редакційно-Видавничу Комісія при Українській Громаді у Тіфлісі. — **Тіфліс, 1917: Тип. Штаба Кавказського воєнного округу. Адр. контори і ред.:** Тіфліс, Судебна, 33.

Вийшло: 1917 — № 1, 2/3, 4/5, [?]; *Ф.* від 35×23,5 см до 30×23,5 см; *Обс.* 4 с. (1917 № 1, 4/5), 8 с. (1917 № 2/3); *Передпл.:* на 1 міс. 60 к. *Ц.* номери 10 к. (1917 № 1, 4/5), 20 к. (1917 № 2/3).

Наявність у фонді: БРАН: 1917 — № 1—4/5; РДБ: 1917 — № 2/3; РНБ: 1917 — № 1—4/5.

Примітки: Тіфліс — тепер м. Тбілісі, Грузія.

Громадсько-політична газета Української громади у Тіфлісі, яка виходила замість припинених «з приводу технічних обставин» на другому числі «Українських Вістей Закавказзя», була покликана стати рупором національної пропаганди серед жителів української колонії в Грузії та українських військовиків на Кавказькому фронті. Виходячи у період трансформації державно-суспільного укладу Російської імперії та активізації вимог національно-територіальної української автономії, вона перш за все інформувала про актуальні громадсько-політичні події в Україні та Росії. Коментуючи нові політичні реалії, автори видання акцентували увагу на забезпеченні національних прав і свобод у «національно-різномаїтній Росії», щоб «кожна нація мала право вимагати для себе сприятливих умов для свого розвитку», оскільки затвердження республіканського ладу в колишній царській Росії не вирішило національного питання. Для української нації, яка не цілком ще й усвідомила себе нею з низки об'єктивних причин, «потрібна національно-політична свідомість, зовнішнім боком якої є організація», завдяки якій можливим буде досягнення духовного і економічного розвитку (Новий лад. № 1).

Звернення та відозви українських центральних представницьких органів влади подавалися під заголовками «Від Української Центральної Ради» та «Від Генерального Секретаріату України». Для ознайомлення з перебігом З'їзду представників народів та областей колишньої Російської імперії, який відбувся у вересні 1917 р. за ініціативою Української Центральної Ради з метою розв'язання цивілізованим шляхом корінних національних проблем, та ухваленими на ньому рішеннями у газеті було вміщено детальний звіт п. н. «З'їзд народів у Києві» (№ 2/3).

Про завдання української демократії у той час, її розбіжності з поглядами російських демократів щодо автономії України йшлося у статті Г. Хименка «Наші політичні завдання»: «Як тільки почалося домагання українських демократів на права вільного

самоуправління, то зараз же російська демократія, принаймні інтелігентна, стала на диби — несвоевременно» (№ 2/3).

З діяльністю споріднених українських партій у Галичині ознайомлювала передрукована з «Робітничої Газети» стаття Володимира Темницького «Українська соціаль-демократія Австрії в часи війни» (№ 2/3). З посиланням на газету «На-

родня Воля» було також опубліковано зреферовану статтю Є. Онацького про його подорож на Кубань (Військова Кубанська Рада. № 4/5).

Оскільки значну частину читачів газети становили українські вояки, які знаходилися на Кавказькому фронті, більшість публікацій висвітлювали військову проблематику. Гостро стояло питання створення українських військових формувань на Кавказі, де в різних частинах перебувало багато українських вояків, які зовсім не орієнтувалися в нових політичних умовах, а інформацію черпали виключно з російських газет, «котрі про наші українські діла або мовчать, або пишуть саму брехню, вигадки неправдиві» (прапорщик Пенчук «Для чого потрібні Українські національні полки» (№ 2/3). Особливо актуальним це завдання ставало напередодні виборів до Установчих зборів, оскільки успішну агітацію за

українських представників можливо було провести лише в національних військових частинах: «Коли ми, українці — вояки Кавказького фронту, всі до одного згуртуємося, то ми тоді досягнемо свого діла дуже швидко». Ця тема розвивалася у передовиці наступного числа, де ставилося нагальне завдання перед українськими офіцерами, лікарями та урядовцями бути «провідниками української національної ідеї серед салдатів».

Про новини у середовищі українських вояків інформували кореспонденції під рубрикою «Про українське військо».

Під загальним заголовком «Українці на Кавказькому фронті» були зібрані повідомлення про перші кроки Української військової ради Кавказького фронту стосовно анкетування розпорешених по Кавказькому фронті українських вояків для об'єднання їх у національні військові частини; створення передумов націоналізації військ Кавказького фронту шляхом спільної діяльності військових союзів грузинів, вірменів, українців; анонсувався «Український військовий з'їзд у Трапезонді», який мав відбутися 25—30 жовтня 1917 р. (№ 4/5).

Під спільною назвою «Українське військо на російському фронті» були опубліковані замітки: «Українські військові з'їзди», «Панахіда на фронті по гетьманові Івані Мазепі», «На вічну згадку» (№ 4/5).

Попри військовиків-українців, Українська громада у Тифлісі сприяла згуртуванню багатьох українських робітників, які працювали на місцевих залізницях, завдяки організації Української спілки залізничників Закавказьких залізниць (Артем. Українці Закавказьких залізниць. № 4/5).

Окрім деяких статей, матеріали також компонувалися під тематичними рубриками. Рубрика «Наш Край» подавала інформацію місцевого значення, зокрема, тут було вміщено звіт про діяльність ради Української громади у Тифлісі від часу її заснування. Під рубрикою «З українського життя» («Українське життя», «На Україні») об'єднувалися кореспонденції з України політичної і громадсько-культурної тематики; інформувалося про діяльність української діаспори на Далекому Сході, прояви українського культурного руху на Кубані, Ставрополі тощо. Про українізацію освіти та створення українських освітніх інституцій велася мова у матеріалах рубрики «Про рідну школу».

Огляд преси, зокрема російської та польської, містили публікації рубрики «З часописів».

Під рубрикою «Дописи» подавалися кореспонденції з місць дислокації військових частин у регіоні з пере-

важаючим українським складом, зокрема, Гнат Гей повідомляв про Ерзерумську військову крайову громаду, її діяльність у справі «згуртувати та зміцнити всіх українців Ерзерумського району на національному ґрунті, заснувати на Кавказі українські військові частини, підготувати агітаційно українські маси до повного автономного ладу на Україні, та до наближучихся Установчих Зборів» (№ 1); про налагодження національного життя серед українців Трапезунда, незважаючи на шалений опір місцевої виконавчої влади Тимчасового уряду та російських організацій, йшлося у дописі автора під псевдонімом Свій (Трапезонд. № 2/3).

Літературна частина часопису вміщувалася у підвалі «серединних» сторінок, де були опубліковані поетичні твори поручика Г. Гасенка (національний марш «Над усе!», написаний у жовтні 1914 р. у берлінській в'язниці, вірш «І сині і жовті...», «гимн патріотів» «Свій до свого»).

На останній сторінці газети рекламувалися українські часописи, зокрема «Нова Рада», «Робітничка газета», діяла рубрика «Українські газети».

Рада Української громади у Тифлісі намагалася згуртувати навколо себе всі українські угруповання цього краю, звертаючись із проханням надсилати статuti, адреси та інші дані про українські гуртки, спілки, громади.

Редакція газети закликала читачів до активної співпраці, очікуючи від них дописів, віршів, постанов зібрань і т. ін.

Останній (4/5-й) наявний номер датовано 19 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 181; Газеты 1917—1922 годов... С. 91; Газеты дореволюционной России... С. 63; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1271—1273.

Н. Кулеша

738

ВІЛЬНЕ ЖИТТЯ. — № 98. 1917, 3 дек.

Ред. Редакційний Комитетъ. — **Хороль, 1917—1918:** *Тип.* Л. Р. Затурскаго, Хороль, Мало-Кременчугская ул., соб. домъ. *Адр. ред. і контори:* Лагодинска, № 54, д. Кривусева.

Вийшло: 1917 — № 98—108, 1918 — № 1—42, [?]; *Ф.* 44×31 см; *Обс.* 4 с., 5 с. (1918 № 14); *Передпл.:* на 4 міс. 3 р. 60 к. (1917 № 98 — 1918 № 17), 6 р. (1918 № 18—42). *Ц.* номери 5 к. (1917 № 98, 99), 10 к. (1917 № 100 — 1918 № 5), 15 к. (1918 № 9), 20 к. (1918

№ 11—17, 20—42), 25 к. (1918 № 18, 19), на ст. жел. дор. 15 к. (1917 № 108 — 1918 № 5).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 98—108, 1918 — № 1, 2, 4, 5, 9, 11—20, 22, 24—33, 35, 36, 38—42.

Примітки: Видання продовжувало нумерацію чисел газети «Извѣстія Хорольскаго Общественнаго Комитета» (див. № 828). Нумерація чисел валова. До складу редакційного комітету входили: Лев Безпалько, Михайло Бринцов, Ілля Димський, Дмитро Лисенко, Яків Некраха та Ісаак Палій. Від № 40 за 1918 р. у часописі конфісковано низку матеріалів. Мова видання — українська і російська. Виходило за дозволом військової цензури.

«Вільне Життя» — часопис демократичного антибільшовицького спрямування, який мав на меті виступати проти «сухого формалізму» й обстоювати свободи, здобуті революцією, право народу на вільний розвиток і самопізнання. Видання позиціонувалося як безпартійне. У № 100 за 1917 р. редакція пояснювала причини зміни назви газети на «Вільне Життя», мотивуючи це потребою розширення тематичного діапазону матеріалів часопису та його вихід за межі офіційності.

Як і декларувала редакція, у «Вільному Житті» основна увага зосереджувалася на висвітленні й аналізі суспільно-політичної ситуації. Значну частину публікацій становили матеріали антибільшовицької тематики, автори яких прогнозували неминуче збайдужіння народних мас до «більшовицької авантюри» та остаточну втрату більшовиками своїх позицій не лише в Україні та Росії, а й у світі: Б. Воронов «Въ чемъ выходъ» (1917. № 98), І. П-й (крипт. І. Палія) «Роковой шагъ» (1917. № 102) і «Поправѣніе общества» (1917. № 103). Багато уваги приділялося відображенню суспільно-політичних подій у Росії, оцінці їхнього потенційного впливу на припинення політичної кризи в Україні та з'ясуванню шляхів виходу із неї: І. П-й «Что же будетъ дальше?», П. Калинкович «Де-кілька уваг що до самостійности» (1918. № 9; Передрук з «Української Республіки»).

Якщо у перших кількох номерах автори видання з обережністю розмірковували над вирішенням українського питання, радше вважали несвоєчасним і надуманим акцентування цієї проблеми націоналістичними силами (Україна наша рідна мати. 1917. № 99), то вже у № 101 за 1917 р. редакція чітко сформулювала свою позицію: справді народною

українською владою визнавалася Українська Центральна Рада та Генеральний Секретаріат і обстоювалося право українського народу на самовизначення у своїй державі — Українській Народній Республіці. У газеті систематично інформувалося про рішення Генерального Секретаріату та подавалися постанови УЦР. У передових статтях українське громадянство закликалося проявити високу національну свідомість та згуртованість і взяти активну участь у виборах до українських Установчих зборів, на які покладалися особливі сподівання.

Із приходом до влади гетьмана Павла Скоропадського на сторінках «Вільного Життя», як і більшості тогочасних часописів, чимало уваги приділялося особі гетьмана та його політиці у сферах економіки, науки і культури (друкувалися його звернення до українського народу), інформувалося про склад та діяльність нового уряду.

Питання налагодження господарського життя в Україні заторкував автор під псевдонімом Ф. Д. Реаліст у публікації «Економічне становище України» (1918. № 16, 17), відзначаючи високий потенціал українських земель та природних ресурсів. Про необхідність відродження кооперативного руху та вирішення його проблем йшлося у розлогій статті Н. Каблукова «Новый строй жизни и кооперация» (1918. № 3—5) та замітці Я. Н. (крипт. Я. Некрахи) «Про кооперацію» (1918. № 14).

У багатьох матеріалах порушувалися актуальні освітні проблеми, зокрема, наголошувалося на потребі реорганізації шкільництва у Хорольському повіті та підтримки середніх і професійних освітніх навчальних закладів, а також на запозиченні досвіду європейських країн у галузі освіти: Старий учитель «Противъ теченія» (1917. № 102, 103), Грицько Самойлівець «Історія українського руху середнєшкільників м. Хорола» (1917. № 104, 105). Редакція також вважала своєчасним підвищення освітнього рівня українського селянства, відродження просвіти на селі: Я. Некраха «До Учителів» (1917. № 102), Людослав Селянський «Громадським діячам повіту під розвагу» (1918. № 12), Просвітянин «Несіть просвіту на село!» (1918. № 19; Передрук з «Народньої Волі»).

Поза увагою газети не залишилася і виховна проблематика: Старий учитель «Добрий починъ» (1917. № 99) і «Дѣтскіе сады и трудовая школа» (1918. № 32, 33), Людослав Селянський «Як заняті працею родичі забезпечують правильне виховання своїм малим дітям» (1918. № 19), І. Палій «Мысли о воспитаніи» (1918. № 30).

У виданні опубліковано низку історичних статей: 3. «Де-що з нашого минулого» (1918. № 14, 15), «Про Україну» (1918. № 38), автори яких, опираючись на історичні факти, підкреслювали автохтонність українців та відповідно їх право на національну державу. У № 33—36 за 1918 р. друкувалася розлога розвідка Людослава Селянського «Ідея самостійности України і славянська федерація».

Номер 12 за 1918 р. майже повністю присвячено постаті Т. Шевченка — аналізу його творчості, життєвого шляху та національної позиції: Н. Петренко «Т. Г. Шевченко і наші дні», В. Ш. «Поховайте та вставайте!», Я. Н. «Любов Шевченка до рідного краю», у ньому також опубліковано лист Г. Квітки-Основ'яненка до Т. Шевченка.

Культурна тематика представлена низкою заміток І. Димського (під крипт. Д.) про місцеве аматорське театральне життя, вміщено посмертну згадку про М. Коцюбинського (1918. № 25) та некролог А. Короленка (1918. № 32).

У виданні опубліковано поезії Івана Верещаки, М. Вороного, Надії Кибальчич, Олексі Кобця (псевд. О. Варавви), С. Макарова, В. Самійленка, Лесі Ясенко, заборонені раніше вірші Т. Шевченка; оповідання Л. Толстого; п'єси С. Макарова; фейлетони І. Димського, авторів під псевдонімами і криптонімами. Від № 16 за 1918 р. редакція подавала російсько-український словничок.

У «Части официальной» 1917 р. друкувалися оголошення та повідомлення Хорольської повітової комісії у справах виборів до українських Установчих зборів, подано статут товариства «Вільне Козацтво» для ознайомлення населення Хорольщини із його діяльністю; 1918 р. публікувалися обов'язкові постанови, циркуляри Генерального Секретаріату, оповіщення Хорольської повітової земської управи, накази повітового коменданта, а також закони УНР.

У газеті функціонували такі рубрики: «Мѣстная жизнь» («Місцеве життя») (новини громадсько-культурного життя Хорольщини), «Телеграммы» («Разныя извѣстія», «Военные извѣстія», «Ріжні звістки») (хроніка воєнних подій та мирних переговорів, офіційні повідомлення Генерального Секретаріату, новини з Росії), «Послѣднія новости» («Останні новини») (міжнародні події і повідомлення з міст України), «До українознавства» (матеріали краєзнавчої, літературознавчої та етнографічної тематики тощо), «Сельско-хозяйствен. отдѣл» (поради із раціонального господарювання), «По Россіи», «На Полтавщині», «Объявленія», «Произшествія» (місцева

кримінальна хроніка), «Почтовый ящикъ», «Всячина», «Афоризмы», «Нові видання». Від № 104 за 1917 р. у рубриці «Разныя извѣстія» започатковано підрубрику «Большевики и Украина», під якою докладно інформувалося про перебіг антибільшовицької війни.

Серед авторів часопису — Б. Воронов, Б., В. Ш., М. Б., П. П.

Останній (42-й) наявний номер побачив світ 23 червня 2008 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1918 год. С. 39; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 11; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 18.

Література: Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 122.

О. Середа

739

ВІЛЬНЕ СЛОВО. — Виходить двічі на тиждень (1917 — 1918 № 5), раз на тиждень (1918 № 9—20). Р. І. № 2. 1917, [черв.].

Ред. Валентин Ус (1917), Редакційна Комісія (1918). — **Золотоноша, 1917—1918: Видається** Золотонішським Товариством «Просвіта» в спілці з повітовим і городським комітетами [та із Золотонішським кооперативним товариством] (1917); Золотонішським Земством (1918). *Друк.* Рабіновича і Шефтеля, Золотоноша. *Адр. ред.:* помешкання Повітового Комітету на Миколаївськ. майдані (1917), помешкання Повітового Земства (1918).

Вийшло: 1917 — Р. І № 2—46, 1918 — Р. І № 1—20, [?]; *Ф.* 42,5×29,5 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 міс. 60 к. (1917), 1 р. (1918 № 5—16), 1 р. 35 к. (1918 № 20). *Ц.* номери 7 к. (1917), 25 к. (1918 № 5—16).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Р. І № 3—8, 12, 15—22, 24—38, 41—43, 46, 1918 — Р. І № 5, 20; **ДНАБ:** 1917 — Р. І № 4, 5, 7—10, 22, 24, 30—37, 40, 43, 45, 46, 1918 — Р. І № 9—11, 13—16.

Примітки: У логотипі — гасла: «Хай живе Національно-Територіальна Автономія України в федеративно-демократичній Росії! Земля і воля народів!». На с. 2 № 41, 42 за 1917 р. — «Хай живе Вільна Українська Демократична Республіка! Земля і воля народів!». Деякі повідомлення друкувалися «язичієм». № 1 газети вийшов п. н. «Вісти з “Просвіти”» (*див.* № 744).

Необхідність висвітлення й аналізу швидкоплинних політичних подій в Україні та інформування населення про місцеві новини зумовила появу в Золотоноші громадсько-політичної газети «Вільне Слово». Її публікації засвідчували чітку проукраїнську

позицію редакції, яка активно критикувала діяльність російського уряду супроти українського народу та обстоювала його право на автономію. Так, у передовій статті № 3 за 1917 р. наголошувалося на безглуздість прагнення «московської демократії» зробити Київ російським містом та зазначалося, що ідеологія «Совета Солдатских и Рабочих Депутатов» та їхніх соратників, які вважали себе представниками Києва, чужі корінному населенню і не можуть ним підтримуватися. Подібними за змістом були передовиці й наступних чисел — у них критикувалася політика Росії і заклиалося українців до організації з метою боротьби за свої права.

Серед інших публікацій політичної тематики — статті, присвячені діяльності Центральної Ради, автори яких на початках існування часопису висловлювали їй повну довіру і підтримку, а від № 17 за 1917 р. визначали ведену нею політику як «боязку»: «Центральна Рада мусить рішуче змінити свою політику і звернутися до всіх недержавних націй, щоб утворити з ними міцний непохитний союз» (№ 18). Редакція часопису ознайомлювала читачів з роботою інших владних органів, як-от: Генеральний Секретаріат (1917. № 3), міська дума (1917. № 17), волосне земство (1917. № 18), а також із процесом та результатами виборів до них, інформувала про створення рад селянських депутатів (1917. № 7), постанови, прийняті на їхніх засіданнях (1917. № 8), перебіг Золотоніського повітового селянського з'їзду та його постанови (1917. № 16, 28), подавала звернення «Від Генерального Секретаріату України» (1917. № 28) та «Од Українського Військового Генерального Комітету» (1917. № 34) до українського народу.

Оскільки «Вільне Слово» — газета місцева і як така мусить давати відомості про місцеве життя, головним чином життя селянське» (Од Редакції «Вільного Слова». 1917. № 21), багато уваги приділялося проблемам селян, зокрема необхідності створення спілок для захисту їхніх прав. Як саме потрібно засновувати селянську спілку та чим вона повинна займатися, пояснював читачтву Степовик у публікації «Про селянську спілку» (1917. № 3). Цю тему продовжила редакція у передових статтях та замітках під рубриками «Вісті з повіту», «Хроніка». Пекуча на різних історичних етапах існування українства проблема землі знайшла своє відображення у розлогіх публікаціях «Земельна справа на Україні» (1917. № 8) та «Земельна справа на Полтавщині» (1917. № 16), автори яких інформували читачів, кому саме (купцям, дідачам, громадам) і скільки належить земельних наділів.

Історичну тематику представлено у газеті наридами: «Україна і Швеція (Із історії української державної ідеї)» (1917. № 7), «Про минуле нашого краю» (1917. № 26), «Де що з минулого міста Золотоноші» (1917. № 27). С. Шелухин у публікації «В справі проголошення Української Республіки» (1917. № 46) на основі історичних фактів довів окремішність української нації, що підтверджувало її право на незалежність.

Загальнополітичні, місцеві, культурні та кримінальні події традиційно висвітлювалися у замітках і повідомленнях рубрик: «Хроніка», «Новини», «Вісті з повіту», «Лист до редакції» («Лист на имя редактора»), «Чутки». Про перебіг воєнних подій інформувала рубрика «Війна», про новини за кордоном — «По за межами України». У кінці кожного номера вміщувалася рубрика «Оголошення».

Літературна частина представлена у виданні поезіями: «Розпогодилося» І. Яценка (1917. № 12), «Царь миру» М. Д., «Похід» Якимом Штиркалом (1917. № 25), оповіданням «Учителька» (1917. № 37) та «Казочкою для дітей» (1917. № 42) В. Шинкаренка, «Фейлетоном» Н. Неумиваки (1917. № 37).

Ймовірно, що газета перестала існувати після виходу (20-го) номера 17 жовтня 1918 р. Причиною могли бути як фінансові труднощі, так і кардинальні зміни у внутрішній політиці України. Редакція ще у № 5 повідомила читачів про «Арешт міністрів у Центральній Раді» і про те, що «генерал Скоропадський оголосив себе гетьманом всієї України» («Останні вісті»).

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 5; Список повременных изданий за 1917 год. С. 16; Периодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 11; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 18; Газеты дореволюционной России... С. 63; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 41, 43.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 226.

3. Наконечна

740

ВІЛЬНЕ СЛОВО. — Виходить що-тижня (1918).
№ 1. 1917, 28 жовт.

Редагує Комітет. — **Ольгопіль, 1917—1918:** Друк. Лівіта та Волинського (1918). *Адр. ред.:* м. Ольгопіль на Поділля, В. Петровському (1918).

Вийшло: 1917 — № 1—5, 1918 — № 6—16; *Ф.* 22×18 см; *Обс.* 4—8 с.; *Передпл.:* на рік 1 крб (1918). Безплатно розсилається кооперативам і инш.

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1918 — № 13; **ДНАБ**: 1918 — № 7, 16.

Примітки: Наявний № 7 датовано 18 січня 1918 р.

На сторінках регіональної суспільно-політичної газети «Вільне Слово» домінували публікації про важливі загальнополітичні події в Україні та Росії загалом і місцеві — зокрема. Редакція вміщувала повідомлення «Від Голови Генерального Секретаріату» за підписом Генерального секретаря внутрішніх справ УНР В. Винниченка про розпочату Петроградським «Советом Народніх Комісарів» війну з УНР (1918. № 7) та інформацію про результати виборів до Всеросійських Установчих зборів в Ольгопільському повіті (1918. № 7) і до українських Установчих зборів (1918. № 16).

Лідером виборів до Всеросійських Установчих зборів була Українська партія соціалістів-революціонерів. Так, за їхній список № 1 до російського законодавчого органу проголосувало в Ольгопільському повіті 86,8 відсотка, а на Поділлі — 79,6 відсотка виборців. За підсумками голосування в Ольгопільському повіті та Полтавській губернії до Установчих зборів було обрано 30 депутатів за списком № 2 Української партії соціалістів-революціонерів.

Автори часопису інформували про перипетії виборів до волосних органів влади, зокрема неголосування через певні непорозуміння та агітацію (Зосіма. Прогавили вибори. 1918. № 16), тощо.

Редакція коротко повідомляла читачів про громадсько-культурні події краю. Наприклад, І. Христич інформував про панахиду по Т. Шевченку в ольгопільському храмі (1918. № 16).

На сторінках періодичного видання містилися також вірші, гумористично-сатиричні малюнки з натури тощо.

Автори матеріалів газети: Зосіма (справж.: Д. Г. Зосіматю), І. Христич, Г-КО та ін.

Уже з самого початку часопис мав матеріальні труднощі. Це засвідчують редакційні повідомлення 1917 р. («чергові № № вийдуть тоді, як редакція буде мати гроші і час») та 1918 р. («№ 8 вийде тоді, як редакція буде мати гроші» (№ 7)).

Останній (16-й) номер побачив світ 24 квітня 1918 р.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 р. С. 1005; Часописи Поділля. С. 58, 65; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 18; Періодичні видання Подільської губернії... С. 9.

Література: Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 122.

В. Габор

741*

ВІНОК КАЙДАНАМ: [Стінна газета]. — 1917.

Йозефштадт, 1917.

Примітки: Йозефштадт — тепер один із районів Відня (Австрія).

Стінну газету «Вінок Кайдана» випускали у світ українські військовополонені у таборі Йозефштадт. Часопис гостро критикувала редакція іншої стінної газети — «Свободне Слово» (Йозефштадт, 1917; див. № 905), називаючи його публікації «буагома-ранням», а сам «Вінок Кайдана» — не гідним називатися часописом. У таборовій газеті «Наш Голос» (Йозефштадт, 1917—1918; див. № 865) Поміrkований (псевд. Я. Сича) в огляді «Наша таборова преса» (1917. Ч. 1) дорікав «Вінку Кайдана» за невизначену «самобутність», надмірну критику і брутальні вислови.

Література: Сидоренко Н. Національно-духовне самоствердження. Част. 1. С. 81, 82.

В. Габор

742

ВІСТИ ГОЛОВНОЇ КОМІСІЇ ПО СПРАВАХ ВИБОРІВ ДО УСТАНОВЧИХ ЗБОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ. — Виходять двічі на тиждень (1917 — 1918 № 14), раз на тиждень (1918 № 15—19). № 1. 1917, 7 груд.

Ред. В. Бойко. — **Київ, 1917—1918**: Видає «Головна Комісія по справах виборів до Установчих Зборів Укр. Нар. Республіки». Друк. Київської Губернської Народньої Управи, Володимирська, № 33. Адр. ред. і контори: Київ, Володимирська, 33.

Вийшло: 1917 — № 1—7, 1918 — № 8—19; Ф. 25×17 см; Обс. 4—12 с.; Передпл.: до кінця виборів 4 крб.

Наявність у фонді: **ЛННБ**: 1918 — № 12; **НБУВ**: 1917 — № 1—7, 1918 — № 8—19; **ДНАБ**: 1917 — № 2, 4, 5, 7, 8, 1918 — № 8—19; **ХДНБ**: 1918 — № 10—12.

Офіційне видання Головної комісії по справах виборів до Установчих зборів було засновано з метою інформувати громадськість про підготовчі процеси, перебіг та результати цих виборів. У часописі діяли «Відділ офіційний» і «Відділ неофіційний». «Відділ офіційний» містив IV Універсал Української Центральної Ради (№ 1), закони і постанови Центральної Ради та Генерального Секретаріату, що стосувалися виборів (Постанови Української Центральної Ради що до затверджен-

ня закону про вибори до українських установчих зборів. № 1; 8 сесія Української Центральної Ради. № 3), циркуляри, витяги з протоколів засідань й інші документи Головної комісії по справах виборів до Установчих зборів (Засідання 1-ше Головної комісії. № 1; рубрика: «Головна комісія»), пояснення щодо їх належної підготовки і проведення, інформацію про діяльність місцевих органів влади, які відповідали за проведення цих виборів, зразки постанов виборчих комісій (замітки під рубрикою «Хід виборчої роботи на місцях»). У «Відділі неофіційному» опубліковано «відомости про хід виборчої роботи на місцях», передруковані з «провінціальної» преси (рубрики «Виборчий рух на Україні», «З газет та журналів»), та бібліографію.

У виданні подано «Списки кандидатів до Установчих зборів Української Народньої Республіки, зареєстровані Окружними комісіями України» (№ 7, 8), від № 10 опубліковано повідомлення про хід виборів у певних округах та їх результати. У № 19 Комісія надрукувала перелік обраних членів Установчих зборів УНР, однак, враховуючи низку фактів порушення виборчого процесу, зазначила, що ці вибори «не можуть бути дійсним показником волі Українського народу».

Оскільки часопис був суто передвиборним видавничим проектом, ймовірно, що після закінчення цієї політичної акції він припинив своє існування.

Останній (19-й) номер датовано 25 квітня 1918 р.
Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 6; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 19; Українські періодичні видання у фондї ХДНБ... Вип. 3. С. 52, 53; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 20; Газети України 1917—1920 років... С. 44.

3. *Наконецна*

743*

ВІСТИ ЄЛИСАВЕТСЬКОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ. — № 1. 1917.

Єлисаветград на Херсонщині, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Примітки: Єлисаветград — тепер м. Кропивницький.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Кузеля З. З культурного життя України. С. 9.

В. Габор

744

ВІСТИ З «ПРОСВІТИ»: Неперіодичний орган. — № 1. 1917, 21 трав. (маю).

Ред. «Рада Просвіти». — **Золотоноша, 1917:** Видає Золотонішське Товариство «Просвіта». Друк. Рабиновича і Шефтеля, м. Золотоноша.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 29×21,5 см; Обс. 8 с.

Наявність у фондї: **НБУВ:** 1917 — № 1; **ДНАБ:** 1917 — № 1.

Примітки: Продовжився п. н. «Вільне Слово» (див. № 739).

Друкованим органом національно-патріотичного спрямування опікувалася місцева «Просвіта», заснована 29 квітня 1917 р. («Од Золотонішської Просвіти»). У наявному номері вміщено кілька заміток і повідомлень, а також низку поезій, зокрема М. Д. Костенка, Ю. Шкрумеляка, та деякі інші вірші, об'єднані п. н. «Вірші Наших Солдат полонених в Австрії». А. Борзяк у публікації «Розумійте язичі» констатував «великий зріст інтенсивності» українського руху «в останні дні». М. Д. ознайомив читачів із «Коротеньк[ою] історі[єю] українського руху в Золотонішському повіті». Ол. Ф. порадив, «Які газети нам читать?», надавши необхідні відомості про вихід таких національних часописів, як: «Боротьба», «Народня Воля», «Нова Рада», «Робітничя Газета» (Київ), «Українське Слово» (Одеса), «Наше Життя» (Петроград). У тому ж номері вміщено заклик надсилати одноденний заробіток до Києва з нагоди т. зв. дня Національного фонду на потреби Української держави.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 12; Газети України 1917—1920 років... С. 41.

В. Ковпак

745

ВІСТИ З УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ У КИЄВІ (1917 № 1—3); **ВІСТИ З УКРАЇНСЬКОЇ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ** (1917 № 4 — 1918). — № 1. 1917, 19 березоля.

Видає і редагує Комітет Української Центральної Ради (1917 № 1, 2), Президіум Української Центральної Ради (1917 № 20/21 — 1918). *Укладає і видає* Комітет Української Центральної Ради (1917 № 3—19). — **Київ, 1917—1918:** Друк. В. Бондаренко та П. Гніздовського, Михайлівська, 18 (1917 № 1—2, 4—7); Друк. Акц. Т-ва «Петро Барський» (1917 № 3); Друк. Української Центральної Ради (1917 № 9 — 1918). *Адр. ред.:* Київ, Володимирська вул., Педагогічний Музей, «Вісти Укр. Центр. Ради» (1917 № 1), В.-Володимирська вул., Педагогічний Музей (1917 № 2 — 1918).

Вийшло: 1917 — № 1—11/12, 13—15/16, 17—20/21, 22/23, 24, 1918 — № 25; Ф. від 42×35 см до 33,5×25 см; Обс. 2 с., 4 с., здвоєні номери 8 с.; Пе-

редпл.: до кінця року 8 р. Ц. номера 5—15 к., здвоєних номерів 30 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 1—3, 17, 19; НБУВ: 1918 — № 25; ДНАБ: 1917 — № 1—7, 9—15/16, 19—24, 1918 — № 25; РНБ: 1917 — № 1—4.

Українська Центральна Рада видавала часопис, в якому публікувалися універсали, постанови та звернення загального плану УЦР, важливі соціально-

ченком з Тимчасовим урядом, займали значну частину газетної площі, нерідко й цілі номери, наприклад № 19 за 1917 р.

Перший номер «Вістей...» відкривався заголовком «Сьогодні у Києві українська маніфестація!!!» та постановою УЦР з приводу майбутнього всеукраїнського з'їзду. Редакція повідомляла читачів про основну мету діяльності Української Центральної Ради, яка

політичні та військові рішення й резолюції УЦР й Малої Ради та її комісій. Перші сторінки «Вістей...» відкривалися переважно публікаціями під заголовками: «Від Центральної Ради», «Від Української Центральної Ради», «Засідання Малої Ради» та ін. Доволі часто звіти із сесій та загальних зборів УЦР і засідань Малої Ради й ухвалені на них резолюції та звіти про переговори, зокрема делегації на чолі з генеральним секретарем Центральної Ради В. Винни-

«організувалася 7 марта, обєднуючи українські організації на спільних домаганнях: територіальної автономії України з державною українською мовою, з забезпеченням прав національних меншостей — Росіян і иньших». У виданні опубліковано список членів президії УЦР (1917. № 20/21), а також повідомлення про організацію та діяльність Українського військового комітету, створення Українського військового клубу ім. Павла Полуботка (у № 2 вміщено його статут) і

резолуцію загальних зборів УЦР щодо формування першого українського полку (1917. № 3) тощо.

На сторінках газети друкувалися: Універсали Української Центральної Ради від 10 червня 1917 р. (1917. № 9) та від 3 липня 1917 р. (1917. № 10), «Деклярація Секретаріату Центральної Ради» (1917. № 10), постанови Української Центральної Ради в справі організації губернських, повітових та міських українських рад (1917. № 5) та Тимчасового уряду (1917. № 10), «Інструкція Генеральному Секретаріату Тимчасового Уряду на Україні» за підписом О. Керенського (1917. № 20/21) тощо.

У «Вістях...» докладно висвітлювався перебіг Українського національного з'їзду, який відбувся у Києві 6—8 квітня 1917 р., зокрема, вмішувалися короткі виклади доповідей голови УЦР М. Грушевського, губернського комісара М. Суковкіна та прийняті резолюції, витяги з отриманих телеграм-привітань і перелік листовних поздоровлень з різних регіонів України (1917. № 3, 4).

Редакція широко інформувала читачів про роботу багатьох всеукраїнських зібрань, вміщуючи на сторінках газети прийняті на них резолюції й постанови, зокрема 1-го та 2-го військових (1917. № 7, 11/12, 13), 1-го селянського (1917. № 9, 11/12), 1-го Всеукраїнського робітничого та 2-го вчительського (1917. № 15/16) з'їздів, а також українського кооперативного з'їзду у Києві (1917. № 1), 1-го з'їзду залізничників у Харкові, який відбувся 29 червня — 1 липня 1917 р. (1917. № 17). У виданні друкувалися також резолюції учасників першого Українського свята свободи (1917. № 2), звернення-заклик до української громадськості Товариства українських поступовців (автономістів-федералістів) згуртуватися для оборони українського національного руху перед посиленням наступом російського уряду (1917. № 1). Із зверненням «До українців професорів і преподавателів вищих шкіл» щодо українізації не лише нижчих та середніх, а й вищих навчальних закладів виступив професор М. Грушевський.

Особливо зворушливо на сторінках часопису висвітлено перше Українське свято свободи, яке за рішенням УЦР відзначалося у Києві 19 березня 1917 р. Автори репортажу «Свято Вільної України» Г. І. та В. Ф. захоплено розповідали про урочисту маніфестацію українців у Києві, виголошене привітання М. Грушевського та панакхиду «За мучеників України» (1917. № 2).

У центрі уваги редакції була також діяльність різних комісій УЦР та ініційована нею кампанія зі збо-

ру коштів на український Національний фонд, на користь якого йшов і прибуток від продажу «Вістей...».

Під рубрикою «Український рух» редакція вміщувала повідомлення про заснування і діяльність українських комітетів та громад у Петрограді, Одесі, Бердичеві, інших населених пунктах України, про проведення віч і мітингів. У багатьох повідомленнях інформувалося читачів про діяльність різних українських партій, зокрема соціалістів-народників, соціал-демократів.

Рубрикація у часописі була неширокою. Серед важливих рубрик — «Громадські установи» та «Український рух».

Останній (25-й) номер часопису вийшов у січні 1918 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 19; Газеты дореволюционной России... С. 64; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 21, 22; Газети України 1917—1920 років... С. 44.

Література: ЕУ. 1993. Т. 1. С. 289; ЕСУ. 2005. Т. 4. С. 613; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Кузеля З. З культурного життя України. С. 10, 57; Животко А. Історія української преси. С. 227.

В. Габор

746

ВІСТИ КИЇВСЬКОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ ПРИ ГУБЕРНІАЛЬНОМУ КОМИСАРОВІ ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ = ИЗВѢСТІЯ КІЕВСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА ПРИ ГУБЕРНСКОМЪ КОМИССАРѢ ВРЕМЕННАГО ПРАВИТЕЛЬСТВА (1917 № 1—4); **ВІСТИ КИЇВСЬКОГО ГУБЕРНІАЛЬНОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ ПРИ ГУБЕРНІАЛЬНОМУ КОМИСАРОВІ ТИМЧАСОВОГО УРЯДУ = ИЗВѢСТІЯ КІЕВСКАГО ГУБЕРНСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА ПРИ ГУБЕРНСКОМЪ КОМИССАРѢ ВРЕМЕННАГО ПРАВИТЕЛЬСТВА** (1917 № 5—14/15); Додаток до «Київської Земскої Газети» (1917 № 1). — № 1. 1917, [квіт.].

Ред.: не подано. — **Київ, 1917:** Друк. Т-ва «П. С. Носенко», Володимирська, 34 (1917 № 1, 3, 4); Друк. Губерн. Викон. Комітету (1917 № 2, 5—14/15). *Адр. ред.:* Інститутська вул., № 40.

Вийшло: 1917 — № 1—14/15; Ф. 27,5×19 см; Обс. 29 с. (1917 № 1), 15 с. (1917 № 2, 6, 8, 11, 12), 16 с. (1917 № 3—5, 7, 10), 24 с. (1917 № 14/15).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 3, 14/15; **ДНАБ:** 1917 — № 1—14/15; **НБ ОНУ:** 1917 — № 7.

Примітки: Мова видання — українська та російська.

Офіційне видання містило постанови, накази, протоколи засідань Київського губернського виконавчого комітету, на яких розглядалося формування і налагодження роботи владних структур різних рівнів, методи координування діяльності громадських інституцій, релігійні питання. Зокрема, на одному із засідань порушувалася проблема вільного переходу з православної конфесії у католицьку (Восьмі збори Київського Губерніяльного Виконавчого Комітету. № 3). Адміністративне управління на місцях, справи міського та земського самоврядування були предметом обговорення на нараді повітових комісарів (№ 3, 4).

У «Вістях...» опубліковано відозви, розпорядження, накази Української Центральної Ради, Генерального Секретаріату УЦР та Тимчасового уряду Росії: «Постанова Тимчасового Уряду про заведення земельних комітетів» (№ 6), «Універсал Української Центральної Ради до українського народу» (№ 10), «Відозва Українського Генерального Секретаріату в продовольчій справі» (№ 11), «Постанови Тимчасового Уряду» (№ 12), «Від Генерального Секретаря Української Центральної Ради по внутрішніх справах» (№ 14/15) та ін. Позиції Української Центральної Ради щодо майбутнього державного устрою України простежувалися у «Резолюції про інструкцію» (№ 14/15), прийнятій УЦР. Зокрема, у цій публікації наголошено, що «Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріату Української Центральної Ради», затверджена Тимчасовим урядом, не може бути підтримана українською владою, оскільки вона суперечить угоді, укладеній між Тимчасовим урядом Росії й УЦР, і перешкоджатиме підготовці України до автономного існування.

Порядок заснування громадських організацій, які не мають комерційної мети, та проведення зборів визначено у розпорядженні «Про товариства та спілки» генерального губернського комісара (№ 3).

Часопис припинив існування 30 вересня 1917 р., на 14/15-му числі, оскільки, повідомила редакція, від 1 вересня почав виходити «реформований» офіційний орган Київського губернського виконавчого комітету п. н. «Київські Губерніяльні Вісти».

Бібліографія: Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 116, 117; Газети України 1917—1920 років... С. 45; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477.

3. *Наконецна*

747

ВІСТИ КОМІТЕТУ РАДИ СЕЛЯНСЬКИХ ДЕПУТАТІВ (1917 № 1—5); **ВІСТИ РАДИ СЕЛЯНСЬКИХ ДЕПУТАТІВ** (1917 № 6—20): Тиждень Селянська газета. — № 1. 1917, 17 серп.

Видає і редагує Комітет Ради Селянських Депутатів. — **Сквира, 1917:** Друк. Б. М. Квята, Сквира. *Адр. ред.:* Сквира, Народний Дім.

Вийшло: 1917 — № 1—20; Ф. 35×27 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* до кінця року 2 крб (1917 № 1—3, 11—15), 1 крб 50 к. (1917 № 4—10). *Ц. номери* 12 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—12, 14, 16, 17—20; **ДНАБ:** 1917 — № 1, 2, 4; **РНБ:** 1917 — № 1—11.

Примітки: Від січня 1918 р. газета продовжувала виходити п. н. «Спілка» (див. 1918 р.).

Поява «Вістей...» була зумовлена потребою оперативного інформування селян Сквищини про найважливіші події громадсько-політичного життя в Україні. Як зазначала редакція у передовій статті, часопис насамперед мав на меті захищати інтереси українських селян та «подавати відомости про те, як працює орган селянства, Повітова Рада Селянських Депутатів, що робиться в повітовому Земстві, де в селі є які небудь непорядки то що», а також «різні поради, що до організації селянства на місцях» (№ 1).

Редакція «Вістей...» висловлювала підтримку Українській Центральній Раді як найвишій владі в Україні та обстоювала національно-територіальну автономію Української держави, також детально інформувала читачів про всі зміни політичної ситуації в Києві, вміщувала звернення УЦР. Зокрема, про це йшлося у передових редакційних статтях без назви та у низці інших публікацій: «Подарунок з Петрограду» (№ 1), «Чого ми бідні й темні?» (№ 2), О. Л. «Готуйтеся» (№ 4), «Вся влада в руках Центральної Ради» (№ 12), «Земля та воля» (№ 16), «Українські Установчі Збори» (№ 18). У № 14 опубліковано III Універсал Української Центральної Ради.

На сторінках часопису порушувалися інші важливі для української громадськості суспільно-політичні проблеми: «Про вибори до Установчих Зборів» (№ 1), «Про тверді ціни» (№ 2), Подорожній «Про вибори до Установчих Зборів» (№ 4), «Всеукраїнська Рада селянських депутатів винесла такі постанови» (№ 5), «Повітовий Селянський з'їзд» (№ 6).

Низку заміток присвячено актуальному питанню функціонування органів земського самоврядування: «Волосна Народня Рада» (№ 1), «Які тепер є у нас установи і що вони повинні робити» (№ 2), «Хто хазяїн?» (№ 6). В інших матеріалах інформувалося про вибори до повітової народної ради і подавалася історія заснування та завдання «Селянської Спілки»: «Що таке повітова Народня Рада» (№ 6, 7), «Українська Селянська Спілка» (№ 7), «Що повинні робити вибра-

ні Волосні Народні Ради» (№ 8), «Що треба зробити Повітовій Народній Раді на Сквирщині» (№ 9), «І знова перемога селянства!» (№ 11), «Повітова Народня Рада» (№ 20).

Поза увагою авторів «Вістей...» не залишалися освітні проблеми: наголошувалося на доцільності проведення курсів для вчителів із метою подальшого викладання у школі дітям українською мовою (Вчителі а селяне. № 3), організації філій «Просвіти» у містечках та селах Сквирщини (До селянства Сквирщини. № 3).

У виданні діяли такі рубрики: «Всякі звістки», «Останні вісти», «Дописи», «Література, наука», «Оголошення».

Більшість публікацій підписано псевдонімами та криптонімами. Серед авторів — Іс. Михайлович.

Останній (20-й) номер побачив світ 28 грудня 1917 р., у його передовій статті редакція зазначала, що «вмірають “Вісти” — і натомість з нового року почне виходити нова молода “Спілка”».

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 3; Список повременных изданий за 1917 год. С. 181, 182; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 20; Газеты дореволюционной России... С. 64; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 207.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 10; Животко А. Історія української преси. С. 226.

О. Середа

748

ВІСТИ ПО СПРАВАХ ВИБОРІВ ДО УКРАЇНСЬКИХ УСТАНОВЧИХ ЗБОРІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОКРУЖНОЇ КОМІСІЇ. — № 1. 1917, 12 груд.

Ред.: не подано. — **Полтава, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1—3, [?]; Ф. 46,5×37 см; Обс. 2 с.; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: На останній сторінці зазначено, що наклад видання зберігався та окремі примірники продавалися Полтавською окружною комісією.

«Вісти...» як друкований орган Полтавської окружної комісії мали на меті висвітлювати вибори до українських Установчих зборів, а також подавати населенню Полтавщини якнайповнішу інформацію щодо виборчої кампанії та сприяти залученню якнайбільшої кількості виборців.

У першому номері редакція пояснювала важливість проведення виборів до Установчих зборів для України, а також наголошувала на обов'язковій участі полтавчан у цих виборах. У виданні друкувалися результа-

ти виборів до Всеросійських Установчих зборів на Полтавщині.

Основний зміст видання становили офіційні матеріали — оголошення, звернення і телеграми Головної комісії у справах виборів та Полтавської окружної комісії, постанови Української Центральної Ради щодо затвердження закону про вибори до українських Установчих зборів, деякі зміни до цього закону, а також ухвали Генерального Секретаріату. Окрім того, у «Вістях...» надруковано перелік партій, зареєстрованих для участі у виборах, та список виборчих дільниць Переяславського повіту Полтавської губернії.

Останній (3-й) наявний номер побачив світ 15 грудня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 12; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 20.

О. Середа

749

ВІСТИ ПОЛТАВСЬКОЇ РАДИ РОБІТНИЧИХ, СОЛДАЦЬК. І СЕЛЯНСЬК. ДЕПУТАТІВ (1917 № 34); **ВІСТИ ПОЛТАВСЬКОЇ РАДИ РОБІТНИЧ., ВОЯЦЬКИХ ТА СЕЛЯНСЬКИХ ДЕПУТАТІВ** (1917 № 35). — № 34. 1917, 15(27) груд.

Ред.: не подано. — **Полтава, 1917:** *Изд.* революційного комітета (1917 № 34). *Губерн. тип. Адр. контори і ред.:* в помешканні Рад (бувний губернаторський буд.).

Вийшло: 1917 — № 34, 35; Ф. 46,5×35 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 1 міс. 2 крб 25 к., для робітників, солдат і селян коли звернуться до редакції, на 1 міс. 2 крб 10 к. *Ц. номера* 15 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 34; ДНАБ: 1917 — № 34, 35.

Примітки: До № 33 за 14(27) грудня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Полтавскаго Совѣта революціи» (див. № 826). У логотипі — гасла: «Вся влада Радам!», «Хай живе Українська Народна Республіка!». У № 34 допущено помилку у датуванні — мало бути 28, а не 27 грудня за н. ст. Мова видання — українська та російська. Від 22 січня (4 лют.) 1918 р. виходили «Вісти Ради» (див. 1918 р.).

«Робітничя та селянська газета» тематично і структурно є ідентичною своїй попередниці. Її зміст становили публікації політичної тематики: статті «Наша сила» (№ 34), А. Заливчого «Політика в українській народній республіці», М. Стенича «Къ текущему моменту» (№ 35), звернення «Граждане Полтавы»

та «К учащейся молодежи» народного комісара А. Луначарського (№ 34), що агітували підтримати більшовиків, відозва комітету Полтавської організації УСДРП до селян, «які живуть не далеко від Полтави і мають змогу послати членів в Полтавську раду депутатів» (№ 34).

Рубрики часопису: «Телеграммы», «Дѣйствія Правительства», «Письмо в редакцію», «Из жизни партій», «На Україні», «Об'явления».

Першу сторінку № 34 відведено під рекламу.

Останній (35-й) наявний номер вийшов 31 грудня 1917 р. (за н. ст. — 12 січня 1918 р.).

Бібліографія: Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети... С. 183; Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 24, 25; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 361; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 12; Газети України 1917—1920 років... С. 56, 57.

3. Наконечна

750

ВІСТИ УКРАЇНЗАПКОМІТЕТУ: Орган Українського Військового Комітету Західного фронту. — Виходить раз на тиждень. № 1. 1917, 10 лип.

Ред.: не подано. — **Мінськ, 1917:** Видає Український Військовий Комітет Західного фронту. *Адр. ред.:* Мінськ, вул. Підгорна, № 27, Український Військовий Комітет.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 41,5×30,5 см; *Обс.* 4 с.; Ц. номера 8 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1.

«Вісти Українзапкомітету» — українське військове видання, яке виходило за межами України як офіційний орган Українського військового комітету Західного фронту.

Випускаючи газету, видавці сподівалися, що вояки-українці підтримають часопис і нададуть «сил для поширення органу змістом».

«Вісти Українзапкомітету» мали яскраво виражений національний характер. Зокрема, у наявному номері редакція вмістила II Універсал Української Центральної Ради від 3 липня 1917 р., а також «Протокол урочистого засідання тимчасового Українського Комітету Західного фронту і урочистих загальних зборів Мінської Української Громади 22-го червня», яким схвалено Універсал.

Основну увагу редакція приділяла висвітленню діяльності тимчасового Українського військового комітету Західного фронту. У публікації «Від Комітету» подано історію створення та найближчі завдання Комітету «Української організації Західного фрон-

ту», статут якої розроблено Мінською українською громадою. Першочерговими завданнями Комітету було скликання 1-го українського фронтового з'їзду, щоб обрати постійний склад Українського військового комітету Західного фронту і представників Західного фронту на 2-й Всеукраїнський військовий з'їзд.

Редакція інформувала про нараду військових агітаторів і вчителів-українців — представників Українського військового комітету Західного фронту від 16 червня 1917 р. та діяльність цього Комітету, подавала короткі повідомлення про його засідання, діяльність видавничої комісії та комісії з розповсюдження літератури. У часописі висвітлювано життя гуртків та громад на Західному фронті, зокрема, вміщено оголошення про загальні збори й порядок денний Мінської української громади та протест громади 7-го інженерного полку проти виступу командувача полку підполковника Плетньова, який у своїй промові несправедливо звинувачував М. Грушевського.

У виданні оприлюднено список членів Українського військового комітету Західного фронту.

У газеті функціонували рубрики «З життя фронтового Українського Комітету» та «З життя Гуртків і Громад на Західному фронті».

Література: Животко А. Історія української преси. С. 234.

В. Габор

751

ВІСТИ УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО З'ЇЗДУ КАВКАЗСЬКОГО ФРОНТУ. — № 1. 1917, 29 жовт.

Ред.: не подано. — **Трапезонд, 1917:** Вид. Літературно-видавнича комісія 1-го Українського Військового з'їзду Кавк. фронту. *Адр. ред.:* Тифліс, Судебна ул., 33.

Вийшло: 1917 — № 1—6; Ф. 34×21 см; *Обс.* 2 с.; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 4—6; ДНАБ: 1917 — № 4—6; РНБ: 1917 — № 4—6.

Примітки: Періодичність виходу — щоденна.

У надзаголовку — гасло: «Хай живе вільна Україна!», а в логотипі — заклик: «Голосуйте за список № 4». Трапезонд (Трапезунд) — тепер м. Трабзон, Туреччина.

У перший день роботи форуму, який відкрив комісар Трапезундського району Григорій Хименко, було обрано голову (Івана Герасимова) й ухвалено програму з'їзду, обрано комісію для вироблення

статуту Української військової ради Кавказького фронту та плану організаційної роботи на місцях, а також літературно-видавничу комісію для видання «Вістей...».

У газетних публікаціях наголошено, що члени Української військової ради повинні дбати про згуртування вояків-українців, піднімати їхню національну самосвідомість, забезпечувати українською пре-

сою, стежити за тим, щоб розмовною мовою цих вояків була рідна, пропагувати захист національних та соціальних інтересів українського народу серед інших народів колишньої Росії («Що повинні робити Ради», «Управління Радами», «Що до інших укр. організацій»). Замітка «З кого складається Українська Центральна Рада» містила статистичні дані про партійний склад УЦР (переважна більшість її членів були соціалістами).

У газеті опубліковано постанови 1-го Українського військового з'їзду Кавказького фронту, що друкувалися під рубрикою «Постанови з'їзду» («I. Про сучасний мент; II. Про припинення війни і демобілізацію; III. Про Українську центральну Раду; IV. Про Генеральний Секретаріат; V. Про поділ України; VI. Про землю; VII. Про Українське військо; VIII. Про Вільне Козацтво; IX. Про освіту; X. Про Українські Установчі Збори» тощо). Серед інших вміщених у часописі документів — Статут Української військової ради Кавказького фронту, в якому окреслено мету, завдання та склад Ради, коментар п. н. «Про постанови Всеукраїнського військового з'їзду».

У № 1 подано коротку інформацію з Бердичева («Український Військовий з'їзд Південно-Західного фронту»), а в останньому номері функціонували рубрики «По Україні» (із замітками: «Національні меншости на Україні», «В Чорноморській Флотській Раді», «Українське питання») та «За кордоном».

Перший номер ілюстровано портретом гетьмана Богдана Хмельницького.

Останній (6-й) номер вийшов 3 листопада 1917 р. *Бібліографія:* Газеты дореволюционной России... С. 64.

Література: Сегеда С. П. Історичні засади виникнення преси українських військових формувань // Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: наук. вісн. і зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 20. С. 61.

М. Комариця

752

ВІСТИ УКРАЇНСЬКОГО КЛУБА В м. ХАРБИНІ. — № 1. 1917, 21 черв.

[Редагує] Рада Українського Клуба. — Харбин, 1917: Тип. Заамурского Округа.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 49×34 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 15 к.

Наявність у фондi: НБУВ: 1917 — № 1.

У передовиці «До українського громадянства» правління Українського клубу окреслювалася діяльність цієї першої української організації в Маньчжурії за 10 років і труднощі, пов'язані з переслідуванням українців у царській Росії, з одного боку, та відсутністю внутрішньої єдності й організованості — з іншого. Одним із першочергових завдань Українського клубу було будівництво нового приміщення для організації, в якому планувалося розмістити насамперед школу та читальню.

У статтях «В чому наша сила?», «Новий шлях», «Далекосхідний всеукраїнський з'їзд», «Вступайте членами клубу!», Ярмоленка «До товариства»,

Олекси Северіяна «Не одною мірою» йшлося про національно-культурну діяльність українців на Далекому Сході та політичні перспективи України, виховання у них готовності захищати свої соціальні та національні права. Автор останньої статті зазначав, що «російське громадянство досить багато веде розмов

про підбиті народи, як бельгійці, серби, чехи і інші. Але балачки ці і гарні слова про право на самоозначення стосуються завше до тих народів, які живуть в чужих державах, а не в Росії».

Під рубрикою «Хроніка» вміщено інформаційні повідомлення про закладення першого каменя під приміщення української школи-клубу та організацію спільного добродійного концерту хорів трьох місцевих церков. На сторінках газети надруковано резолюції Українського національного з'їзду-конгресу в Києві у квітні 1917 р. («Чого хотят українці») та звернення комітету Національного фонду при Українській Центральній Раді («День Національного фонду»). На першій сторінці газети вміщено оголошення про культурні акції, проведені Українським клубом.

Серед поетичних творів — «Ще не вмерла Україна» П. Чубинського, «Не пора, не пора...» І. Франка, «Новий Український марш» (народна пісня «Гей, не дивуйте, добрії люде»), «Лошак» С. Руданського.

Бібліографія: Газети України 1917—1920 років... С. 257.

Література: Попок А. Діяльність української преси на Далекому Сході // Альманах Українського Народного Союзу 1998. Парсіпанні; Нью Йорк, 1998. С. 199.

Електронні джерела: Українці в Китаї. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Українці_в_Китаї.

М. Комариця

753

ВІСТИ УКРАЇНСЬКОГО ПРАВОСЛАВНОГО ЦЕРКОВНОГО СОБОРУ. — Виходитимуть тричі на тиждень. № 1. 1917, 31 груд.

Редагує Редакційний Комітет. — **Київ, 1917—1918:** Видає Православна Церковна Рада. Друк. Києво-Печерської Лаври. Адр. ред.: Київ, Миколаївська пл., 8 гімназія. Адр. контори: Духовна Консисторія.

Вийшло: 1917 — № 1, 1918 — 5 січ., [?]; Ф. 35×24 см; Обс. 4 с.; Передпл.: місячно тимчасово 3 крб. Ц. номера 30 к.

Наявність у фондi: ДНАБ: 1917 — № 1; БРАН: 1917 — № 1; РДБ: 1918 — 5 січ.

Примітки: У логотипі — гасло: «Слава Богові, во віки слава!», а під логотипом — «Хай живе вільна незалежна Українська Православна Церква!».

Часопис було видано з нагоди підготовки до проведення у січні 1918 р. у Києві Українського православного церковного собору — знаменної події в житті української Церкви. У передовій статті В. Липківського (підп.: В. Ліпковський) підкреслювалося, що завдяки зусиллям української влади з'явилася чудова нагода після майже трьохсотлітньої «темряви» для об'єднання українського духовництва та розбудови церковного життя, тож «народня воля і Христова свобода — от два світліх гасла, котрі поведут нашу рідну Україну по дорозі правди і світла!».

Про значення Українського православного собору для українства йшлося також у публікації «До Собору» автора під криптонімом А. Ол.

Під рубрикою «Церковне життя на Україні» надруковано статтю С. Филипенка «Боротьба за Український Православний Церковний Собор», в якій йшлося про численні перешкоди, які довелося долати «працьовникам цієї величезної мрії», аби домогтися скликання церковного зібрання на всеукраїнському рівні. Основною перепорою була відмова московського патріарха Платона надати дозвіл на його проведення і взяти

участь у соборі через порушене українцями питання про автокефалію української Церкви. Відтак Церковна рада змушена була пристати на вимоги церковного владики і не обговорювати цієї проблеми на соборі.

Рубрика «Дописи та інформації» вміщувала повідомлення про представницьку квоту делегатів собору та різні організаційні моменти.

У кінці номера надруковано програму собору.

Бібліографія: Газети 1917—1922 годов... С. 92; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 20; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 23.

О. Серета

754

ВІСТИ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ У МІСТІ ТРАПЕЗОНДІ (1917 № 1—6, 11—13); **ВІСТИ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ У м. ТРАПЕЗОНДІ** (1917 № 7—10, 14). — № 1. 1917, 14 квіт.

Ред. Гр. Хименко (1917 № 1). *Ред.-вид.* Редакційна Комісія «Української Громади у м. Трапезонді» (1917 № 2—13), Редакц. Комис. Краєвої Ради (1917 № 14). — **Трапезонд, 1917: Вид.** Організаційна Комісія «Українська Громада у м. Трапезонді». *Тип.* Михайліді (1917 № 11—12); *Друк.* Михайліді (1917 № 13, 14).

Вийшло: 1917 — № 1—14; *Ф.* 35×22 см (1917 № 1—5, 11—13), 46×37 см (1917 № 7—10), 45,5×32,5 см (1917 № 14); *Обс.* 2 с.; *Ц.* номера 6 к. (1917 № 1—10), 7 к. (1917 № 11—14).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 13; **РНБ:** 1917 — № 1—5, 7—14.

Примітки: Від № 15 за 4 жовтня газета виходила п. н. «Вісти Української Краєвої Ради Закавказу» (див. № 755). Трапезонд (Трапезунд) — тепер м. Трабзон, Туреччина.

Навесні 1916 р. війська Кавказького фронту царської армії, у якій значну частину особового складу становили українці, захопили Східну Анталію (Туреччина) з містом-портом Трапезунд. Після Лютневої революції 1917 р. у Трапезунді було організовано Українську громаду, яка почала видавати свій друкований орган «Вісти Української Громади у місті Трапезонді» (далі — «Вісти...»).

Українську громаду засновано з метою вироблення у місцевих українців політичного світогляду для участі у тогочасних політичних подіях. Цю мету передбачалося здійснювати шляхом читання українських книжок та літератури іншими мовами з українознавства; проведення лекцій, бесід, рефератів, театральних вистав; розповсюдження книг поміж місцевими

українцями; організації концертів та вечірок; облаштування книгозбірні; роз'яснення сучасних політичних подій; заснування політичних партій та постійного інформування про життя в Україні. Керівництво друкованим органом забезпечувала редакційна комісія з п'яти членів та трьох кандидатів (№ 1). Визначаючи політичні завдання Громади, редактор часопису акцентував потребу «обридіти всіх тутешніх земляків... щоб вони мали певний політ світогляду на ті події, які творяться в сучасний час в Росії і як до їх відноситись», що дасть змогу долучитися до встановлення демократичного державного ладу в Україні і посприє «збиранню» українських земель (Хименко Гр. Політичні завдання нашої громади. № 4).

У програмі «Вістей...» зазначалося, що видавець газети з метою згуртування «до купи усіх тутешніх українців» без огляду на їхні партійні симпатії поставив перед собою такі завдання: виховання національної свідомості серед місцевих українців, допомога в організації самоосвіти шляхом публікування статей «по українській історії, мові, письменству, музиці, географії», роз'яснення тогочасного політичного укладу і тлумачення його з української точки зору. «Таким чином напрямок газети є чистоукраїнсько-культурницький з метою: 1) утворити українську атмосферу для тутешніх українців; 2) дати змогу висловитися на сторінках газети кожному українцеві-ці, до якої б партії вони не належали, окрім... напрямків чорносотених, погромних» (Биковський Л. Завдання нашої газети. № 2). Г. Хименко, ознайомлюючи читачів з політичною ситуацією в Україні, діяльністю Української Центральної Ради, закликав: «Ми ж Українці, загнані неволею в далеку чужину — теж повинні взятись за самосвідомість, щоб коли повернувшись до дому, то вже з певним поглядом, але не з бентежністю» (Всі вперед — всі враз! № 1).

Редактор газети вів авторську колонку «З сучасного Українського життя», у матеріалах якої роздумував над різними аспектами відродження України та національного життя: про необхідність ставати справжніми українцями, позбуватися комплексу меншовартості, про красу рідної мови (Не стидись, а вчись. № 2), організацію Першого українського полку ім. Б. Хмельницького (Український полк. № 5), про український Національний фонд (№ 7); ін.

Першочергова увага на сторінках часопису приділялася інформуванню про події в Україні, від яких залежало майбутнє української державності, в газеті оприлюднювалися офіційні документи, зокрема Універсали Української Центральної Ради (№ 11, 13).

У виданні функціонували тематичні рубрики «По Україні» («На Україні») (короткі кореспонденції з України), «Вісти з України». Матеріали торкалися різних ділянок суспільного життя: державотворчої (Українська Центральна Рада у Києві; Український Військовий Комитет. № 1), освітньої (Уряд і українська школа; Українська шкільна справа. № 1), економічної (Кооперативний з'їзд у Києві. № 1).

Обговорюючи проблеми українсько-російських відносин, редакція газети констатувала незмінність у несприйнятті Росією прагнення України до самостійності, незалежно від змін у владних кабінетах. Ця тема порушувалася у публікаціях: «Нова Росія і стара цензура», Г. Хименко «Стара політика» (№ 10), А. Кримський «Що думають про автономію України правдиві російські демократи?» (№ 12).

Заохочуючи навернення до рідної мови, культури, за приклад ставилися відрадні події українізації на Кубані (Огієнко. На Кубані. № 4), наголошувалося на необхідності чистоти мови і розуміння термінів (Муленко М. Папуга. № 7), давалася гідна відповідь ворогам українства констатацією походження російської культури і науки з українських витоків (Посталовський П. Україножерам. № 8). Для вільної орієнтації у навколишньому світі пропонувалося займатися самоосвітою, розширювати свій світогляд і нагромаджувати знання (Муленко М. Берись до книжки. № 5).

Широко висвітлювалося перебування А. Кримського у Трапезунді у публікації «А. Е. Кримський» (№ 14; підп.: Палій), яка, зокрема, ознайомлювала читачів з діяльністю вченого (текст доповнено його фотопортретом).

21 липня 1917 р. у газеті був опублікований II Універсал Української Центральної Ради, тож політично-агітаційна секція Української громади оприлюднила звернення до українських вояків із закликом готуватися до анонсованих виборів до Всеросійських Установчих зборів: «Не забувайте же що ви є українці, і повинні голосувати тільки за українські соціалістичні партії... Бо є люди, які ховаючись під прапором російської соціалістичної партії нам добра бажають стільки, скільки мачуха сиротам. Так отже, організуйтеся, щоб ні один голос не пішов на користь чужим. Як все це треба робити, то ви визнаєте від Трапезондської Української Громади, яка стоїть на сторожі Українського життя на чужині» (№ 13).

Газета виконувала освітлювальну функцію, намагаючись донести до читацької аудиторії глибинний зміст історичних подій, свідками яких він став, допомогти звільнитися «масі, яка не мала змоги

виховуватись політично» від старих, нав'язаних їй ворожою пропагандою, стереотипів. Так, М. Муленко у фейлетоні «Діти» (№ 13) викривав авторів місцевого «Трапез. Лист.» (ймовірно, «Трапезондській Военный Листок»), які висвітлювали українське питання (їхні тексти — «отрута, оздоблена медом та цукром дешевого, купленого за гривеник соціалізму, опоює довірливих дітей з табору “повчаючихся” і робить своє діло. Замість правдивого розуміння біжучих подій, в думках поселюються перекутні поняття, шкідливі, небезпечні...»). Одночасно Г. Хименко у статті «Чого так сталося» (№ 13) роз'яснював поточний політичний момент і звинувачував російську пресу (як буржуазну, так і демократичну) у наклепницьких нападках на Українську Центральну Раду.

Як орган Української громади, часопис інформував читачів про її діяльність, вміщуючи протоколи зборів, звіти про святкування шевченківських днів (Тарасове свято у м. Трапезонді. № 7) та проведення інших акцій.

Рубрика «Депеши» вміщувала повідомлення-«телеграми» з України та Росії (зокрема Кубані).

Під рубрикою «Хроніка» об'єднувалася інформація про місцеві події, наприклад, анонсувалося лекції професора А. Кримського у приміщенні Громади (№ 13), повідомлялося про виставу драматичної секції цієї організації «Назар Стодоля» (№ 13). Огляд тогочасної преси представлено у матеріалах рубрики «З газет та журналів».

Літературну частину часопису становили патріотичні поезії Б. Грінченка, М. Старицького, П. Чубинського, Т. Шевченка, оповідання С. Васильченка «Ювілейні легенди».

Намагаючись налагодити мережу власних кореспондентів, газета зверталася з «проханням до шановних читачів надсилати кореспонденції о діяльності окремих українських гуртків: полкових, ротних і инш.». Видавати часопис українською мовою у тогочасному Трапезунді було вкрай важко. Осередки українських політичних партій, Української громади, Українського військового комітету військ Анатолійського узбережжя проводили активну діяльність, однак виконавчий комітет Тимчасового уряду та російські організації у краї намагалися перешкоджати будь-яким проявам українського національного життя: «...взагалі російські організації ставляться дуже вороже до українців. Трапезондська рос. Газета “Трапезондській Военный Листок” з своїм редактором Сепелевеном просто ідять укр. громаду Трапезонда» (Свій. Трапезонд // Вільне Життя. 1917. № 2/3).

У газеті неодноразово повідомлялося про складнощі випуску українського часопису: «...черговий примірник газети № 11 не вийшов вчасно через те, що через ворогів українського життя стара друкарня відмовилась друкувати...» (Від редакції. № 11); «За браком робочих рук в друкарні останні №№ газети вийшли в поменшенім розмірі і несвоєчасно. Редакція повідомляє шановних передплатників що єю ужиті заходи побільшити формат газети і видавати її що тижня або й двічі на тиждень» (№ 13) і т. п.

Останній (14-й) номер вийшов 26 вересня 1917 р. Від № 15 газета почала виходити під новою назвою, ставши друкованим органом Закавказької української крайової ради: «Згідно постанови представників українських організацій Тіфліса, Батума, Ерзерума і инш. у Трапезонді існуватиме Закавказька Українська Краєва Рада в яку ввійдуть представники армії і краю. Печатним органом Ради буде газета “Вісти Українськ. Краєвої Ради Закавказзя”. Голова редакц. Комис. П. Посталовський» (№ 14).

Бібліографія: Газеты дореволюционной России... С. 64; Газеты України 1917—1920 років... С. 257.

Література: Свій. Трапезонд // Вільне Життя. 1917. № 2/3; Животко А. Історія української преси. С. 272.

Електронні джерела: Гужва Д. Г. Русская военная периодическая печать в годы Первой мировой войны // Военно-исторический журнал. 2007. № 12. С. 38. URL: http://rusasww1.ru/view_post.php?id=130.

Н. Кулеша

755

ВІСТИ УКРАЇНСЬКОЇ КРАЄВОЇ РАДИ ЗАКАВКАЗУ. — № 15. 1917, 4 жовт.

[Редагує] Редакц. Комис. Краєвої Ради. — **Трапезонд, 1917.** Адр.: Трапезонд, Краєва Рада, Редакційна Комісія [вул. Республіканська, 6]; Адр.: Типографія Бр. Сераси в Трапезонді.

Вийшло: 1917 — № 15—17; Ф. 50×29, 45×32 см; Обс. 2 с. Ц. номера 10 к.

Наявність у фондів: **НБУВ:** 1917 — № 15—17; **РНБ:** 1917 — № 15—17.

Примітки: Газета виходила замість видання «Вісти Української Громади у місті Трапезонді» (див. № 754), продовживши її нумерацію чисел. Голова редакційної комісії — П. Посталовський. Трапезонд — тепер м. Трабзон, Туреччина.

У першому числі новоствореної газети повідомлено: «Згідно постанові представників українськ[их] організацій Тіфліса, Батума, Ерзерума і инш. у Трапезунді існує Закавказька Українська краєва рада, в яку вход. представники армії і краю». Базо-

вим друкованим органом названо «Вісти Української Краєвої Ради Закавказзя».

Редакція, як і її попередниця, продовжувала обговорювати низку проблем, пов'язаних із політичним вибором України, підтримуючи «соціалістичний український уряд — Центральну Раду та Генеральний секретаріат». В опублікованому «Статуті Української партії соціалістів-революціонерів в Трапезунді»

відзначено один із важливих аспектів діяльності партійців — «з'єднати всіх українців Закавказзя і Кавказького фронту під прапор Землі і Волі, національно-територіальної автономії України і федеративного устрою в Росії». Задля цього було окреслено основні завдання — поширювати серед своїх членів «освіту, національне самовизначення і найголовніше домагання переведення в життя: перше соціалізації землі... і друге громадської допомоги всім незаможним бідним хліборобам і робітникам».

Рубрики «Від редакції», «По Україні», «З газет», «Хроніка» повідомляли про динаміку українського

життя. Зокрема, у зверненні «Українці!!!» йшла мова про вибори делегатів до Установчих зборів та їхню місію — вибороти «право самим рішати про свою долю у своїй рідній хаті». Опубліковано «наш рідний список № 4 кандидатів по виборчій фронтовій окрузі Кавказького фронту, виставлений Українськими соціалістичними партіями».

Місцеві новини повідомляли про українську маніфестацію з нагоди підняття Чорноморським флотом українського прапора, перебіг партійної конференції УПСР у Трапезунді, мітинг українців у грецькому театрі міста, про необхідність вислати представників до Києва на з'їзд військового медичного і ветеринарного персоналу. Газета розповідала про особливості перебування українців на Кавказькому фронті, про діяльність первинних організацій «Просвіт», що функціонували у місцях згуртування українців на Закавказзі, про відкриття нових українських осередків — культурних, навчальних, громадських, сповіщала про заснування «пішого» Українського козацького полку ім. гетьмана П. Сагайдачного та важкого Гарматного дивізіону цього ж легендарного імені.

Читачів інформовано також про «Українізацію війська» — указ О. Керенського, «націоналізацію війська на Кавказі», відкриття дивізійних філій товариства «Просвіта». 25—30 жовтня 1917 р. Український військовий комітет військ Анатолійського узбережжя скликав перший Український військовий з'їзд Кавказького фронту, що відбувся зусиллями офіцерських кадрів у Трапезунді. У газеті докладно висвітлено його перебіг і специфіку обговорення проблем «сучасного менту»: завершення війни, земельне питання, освіта, інші проблеми, що необхідно було першочергово вирішити в Україні.

Серед авторів газети — Григорій Хименко (Хименко Грицько Микитович, Грицько Цвях) — один з ініціаторів створення Української громади на Кавказькому фронті і, як зазначено у «Списку № 4 кандидатів в Установчі Збори...» (ч. 15), — «Український Комісар Трапезундського укріпленого району і військ Анатолійського побережжя, Голова Українського Військового Комітету у Трапезунді, Голова Трапезундського комітету УСДРП, прапорщик». Автор публікацій: «На передодні з'їзду», «Перед нами карта України», низки інформаційних матеріалів.

Жанровий портрет газети — передовиці, вірші (І. Франко, А. Кримський), фейлетони (П. Посталовський, Г. Хименко) малі новинарські форми, звіти, коментарі, звернення тощо. У виданні рекламовано українську пресу, яку доставляли з Києва, — газети

«Боротьба», «Нова Рада», «Шлях». Частина матеріалів, надрукована в новинарських рубриках газети, черпалася саме з цих видань.

Незважаючи на оголошену передплату на три місяці, вийшло у світ лише три її числа.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 260; Газеты дореволюционной России... С. 64.

Л. Сніцарчук

756*

ВІСТІ УКРАЇНСЬКОЇ СЕЛЯНСЬКОЇ СПІЛКИ. — Ч. 1. 1917.

Київ, 1917.

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 6; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 23.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 10; Животко А. Історія української преси. С. 226; Владимиров В. М. Історія української журналістики (1917—1991): навч. посіб. Київ, 2007. С. 12.

О. Дроздовська

757

ВІСТІ КАМ'ЯНЕЦЬКОГО ПОВІТОВОГО ВИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМІТЕТА. — № 1. 1917, 21 квіт.

Ред. В. Злотчанський. — **Кам'янець-Подільський, 1917—1918:** Друк. Св.-Троїцького Брацтва, Кам'янець-Подільск (1917 № 1—4/5); *Тип.* Подольського Губернського Правління (1917 № 6).

Вийшло: 1917 — № 1—4/5, 6, 1918 — № 1; Ф. 43,5×34,5 см (1917 № 1), 50,5×35,5 см (1917 № 2—6); *Обс.* 2 с., 4 с. (1917 № 4/5); *Передпл.:* на міс. без доставки 20 к. (1917 № 2—4/5), 25 к. (1917 № 6). *Ц.* номери 5 к. (1917 № 1—4/5), 7 к. (1917 № 6).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—6; **ДНАБ:** 1917 — № 1—3.

Примітки: Під логотипом у виданні зазначено: «Волостним, сільським і містичковим Комітетам газета висилається даремно»; «Газета видається місцевою мовою і українським правописом». 1917 р. від № 2 у підзаголовку — пояснення: «Треба вимовляти и як ы, є як йе, ї як йи».

1918 р. від № 2 видання продовжилося п. н. «Известия Камянец-Подольского совета рабочих и солдатских депутатов» (*див.* 1918 р.).

У редакційній статті, вміщеній у № 2, відзначалося, що «Вісті...» мають на меті інформувати населення повіту про діяльність Кам'янецького повітового виконавчого комітету і про все, «що може цікавити селян в теперішній час». Редакція роз'яснювала читачам, що

перший номер часопису для полегшення його прочитання був надрукований «мішаним» правописом, однак надалі він виходитиме лише українським правописом, і висловлювала сподівання на розуміння такого кроку.

Основний зміст видання становили замітки, в яких висвітлювалася діяльність комітету, та матеріали офіційного характеру — численні постанови, розпорядження комітету, рекомендації (про позики новій владі, обов'язкове навчання у школі рідною мовою, дозволи на перевезення продуктів тощо), офіційні телеграми міністрів хліборобства та внутрішніх справ УНР, відозва Тимчасового уряду, в якій йшлося про програму нового уряду щодо воєнних подій та економічного безладдя у державі.

Редакція часопису наголошувала на необхідності побудови в Україні демократичної республіки, відзначаючи, що «більш як 250 літ Україна і український народ терпіли цю страшну наругу від Московщини», тому настав час відновити свої історичні права на державність (Матушевський Ф. Царь чи республіка? № 3). У тому ж номері надруковано гімн «Ще не вмерла Україна».

Особливе місце у «Вістях...» відводилося господарським питанням, які вимагали нагального вирішення на державному рівні. У статті «Чому треба дбати про цукрову промисловість» (№ 3; передрук із «Нової Ради») наголошувалося на потребі відродження в Україні цієї промисловості, занедбаної під час війни, зокрема, пропонувалося збільшити посівні площі під цукровий буряк. У № 6 повідомлялося про новий закон стосовно державної торгівлі хлібом, т. зв. хлібної монополії, яка передбачала, що кожен повинен був заявити про власні запаси зерна, борошна та круп. Систематично інформувалося про ціни на продукти харчування, які продавалися у Кам'янецькому повітовому управлінні.

Поза увагою редакції не залишилася й актуальна того часу проблема збору коштів на український Національний фонд — на сторінках «Вістей...» заклиалося прилучитися до цієї акції і доказати своїм ворогам, що «не вмерла Україна і слава і воля» (№ 4/5).

Окрім того, інформувалося про з'їзди селянських депутатів повіту та кооперативний з'їзд. У кінці номерів розміщувалися оголошення про збори Комітету, вакансії.

Шостий номер вийшов 8 червня 1917 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 58, 59; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 252; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 19; Періодичні видання Подільської губернії... С. 9.

О. Серета

758

ВІСТНИК ВОЛИНСЬКОГО ГУБЕРНІАЛЬНО-КОМІСАРА ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ = ВѢСТНИКЪ ВОЛЫНСКАГО ГУБЕРНСКАГО КОМИССАРА (1917 № 141—143); ВІСТНИК ВОЛИНСЬКОГО ГУБЕРНІАЛЬНОГО КОМІСАРА ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1917 № 145 — 1918 № 13); ВІСТНИК ВОЛИНСЬКОГО ГУБЕРНІАЛЬНОГО КОМІСАРА (1918 № 14—32, 1920). — Виходить тричі на тиждень, у вівторок, четвер і суботу, крім днів післясвяткових. № 140. 1917, листоп.

Ред. М. Конацький. — [Житомир], 1917—1918, 1920: Волинська Губерніяльна Друк. (1917 № 141 — 1918 № 32). Адр. контори і друк.: В.-Бердичівська ул., д. № 10.

Вийшло: 1917 — № 140—154, 1918 — № 1—32, 1920 — № 1—7, [?]; Ф. 58,5×41,5 см (1917), 30×20 см (1918); Обс. 2—12 с.; Передпл.: з приставкою на 12 міс. 12 крб (1917), 36 крб (1918), 1 міс. 50 крб (1920), без приставки 10 крб, для обов'язкових передплатників 8 крб (1917). Ц. номери 10 к. (1917), 30 к. (1918), 5 крб (1920).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1920 — № 1—4, 6, 7; НБУВ: 1917 — № 141—143, 145—150, 1918 — № 1, 4—6, 8, 9, 12, 14, 17, 19, 21—23, 32; ДНАБ: 1917 — № 142, 148—150, 1918 — № 5, 6, 13—19, 22, 1920 — № 1—6, 8; ДАВО: 1918 — № 1—32; РДБ: 1917 — № 140—147, 154, 1918 — № 2; РНБ: 1917 № 140—147, 149—154.

Примітки: До № 139 за 14 листопада 1917 р. видання виходило п. н. «ВѢстникъ Волинскаго Губернскаго Комиссара Временного Правительства». Від травня 1918 р. виходив п. н. «Вістник Волинського Губерніяльного Старости» (див. 1918 р.), а від грудня 1918 р. та у 1919 р. — п. н. «Вістник Волинського Губерніяльного Комісара Діректорії Української Народної Республіки» (див. 1918 р.).

Мова видання — українська та російська. У 1918 р. на першій сторінці № 1—13 подано покажчик змісту; до № 12 — додаток «Про відшукання ріжних осіб» (2 с.). № 141 датований 20 листопада 1917 р. № 32 вийшов 16 квітня 1918 р., № 1 — 5 травня 1920 р.

У «Вістнику...» основне місце відводилося публікаціям офіційного характеру — законам Української Народної Республіки, постановам, циркулярам,

відозвам, ухвалам Тимчасового уряду, Центральної Ради, Генерального Секретаріату, Житомирської державної думи, а також телеграмам, повідомленням та оголошенням Центральної Ради, Волинського губернського комісара, зверненням Генерального Секретаріату, Ради Народних Міністрів, військового міністра УНР. Також друкувалися адміністративні розпорядження місцевої української влади, які скасовували накази більшовицьких структур, дозволяли створювати або повідомляли про відновлення діяльності кооперативних та культурно-громадських установ Житомира.

Серед опублікованих у виданні законів були про утворення єврейських громадських рад (1918. № 5), започаткування апеляційних судів, утворення Комітету з демобілізації армії при Генеральному Секретаріаті УНР (1918. № 9), запровадження в Україні числення часу за новим стилем (1918. № 14), адміністративний поділ території України на землі, грошову одиницю, «битте монети» і друк державних кредитових білетів (1918. № 21), про громадянство УНР (1918. № 22).

На сторінках «Вістника...» вміщено такі офіційні документи, як: III Універсал Української Центральної Ради (1918. № 1), «Статут “Вільного козацтва на Україні”» (1918. № 5), «Мирний договір між Українською Народньою Республікою з одної і Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною з другої сторони» (1918. № 21, 22).

У ч. 1 за 1920 р. надруковано звернення до українського народу С. Петлюри, Ю. Пілсудського (українською та польською мовами) і Головного комісара уряду УНР К. Лоського, в яких наголошувалося на потребі подальшої боротьби з більшовицькою владою і налагодження економічного життя на звільненій від більшовиків території України.

У газеті вміщено кілька матеріалів (деякі передруковано з інших періодичних видань), в яких порушувалися суспільно-економічні проблеми того часу: «Германо-американскія общества и газеты», «Новая желѣзная дорога въ Аляскѣ» (1917. № 142), «Погроза культурі» (1917. № 145).

У «Вістнику...» (1917—1918) функціонувала рубрика «Назначенія», а також запроваджено дві постійні рубрики з однаковою назвою (спершу російською, згодом українською мовою): «Объявленія» = «Оголошення». Перша — охоплювала підрубрики: «О подядахъ», «О продажѣ имущества», «Объ утеряхъ» = «Розыскъ», «О пригульномъ скотѣ» = «О пригульній худобі», «Заклик наслідників», повідомляла про рішення судів і вироки, друга — містила приватні

оголошення, зокрема, під нею інформувалося про розшук рідних та загублені документи.

Упродовж 1917 р. і в перших номерах 1918 р. багато матеріалів подавалися російською мовою, насамперед це стосувалося блоку оголошень, однак поступово редакційна політика у цьому питанні зазнавала змін, більше вміщувалося україномовних повідомлень. У № 32 за 1918 р. надруковано «Постанову Міністерства Внутрішніх справ про українізацію», а на першій сторінці — редакційне повідомлення: «...усі інституції і осіб займаючих посади, що по розпорядженню Волинського Губерніяльного Комісара надалі усі об'яви написані не на українській мові не будуть надруковані у виданні». Як наслідок — усі рубрики стали україномовними.

У «Додатку до № 12-го офіційного відділу Вістника Волинського Губерніяльного Комісара Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки “Про відшукування різних осіб”» друкувалися оголошення Київської та Волинської губернських тюремних інспекцій, мирового судді про розшук утікачів-підсудних або в'язнів, а також інших осіб. У № 12 за 1918 р. зазначалося: «При семъ номерѣ прилагаются сыскныя статьи по Волинской губернии».

У виданні публікувалися розклади потягів, списки кандидатів до земського зібрання.

Редакція часопису зверталася до передплатників із проханням оплатити всі заборгованості.

Останній (7-й) наявний номер датовано 22 травня 1920 р.

Бібліографія: Павлюк І. Українські часописи... С. 22; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 20; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 44; Газеты дореволюционной России... С. 64; Газети України 1917—1920 років... С. 60.

О. Серета

759

ВІСТНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1917 № 21); **ВІСТНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРСТВА ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ** (1917 № 22/23). — № 21. 1917, 17 листоп.

Видає і редагує Редакційно-Видавничий відділ. — **Київ, 1917:** Друк. Української Центральної Ради, бувш. Бондаренко і Гніздовського, вул. Михайлівська, № 18. *Адр. ред.:* Київ, В.-Володимирська вул., Педагогічний Музей (1917 № 21), вул. Гімназична, 5 (1917 № 22/23).

Вийшло: 1917 — № 21, 22/23; Ф. 36,5×26,5 см; Обс. 4 с., 8 с.; Передпл.: на рік 9 крб. Ц. номери 15 к. (1917 № 21), 30 к. (1917 № 22/23).

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — № 21; **ДНАБ**: 1917 — № 22/23.

Примітки: Продовжує нумерацію чисел газети «Вістник Українського Військового Генерального Комітету» (див. № 770). Від № 24/25 виходив п. н. «Військовий Вістник» (див. № 731).

«Вістник...» — друкований орган, що продовжив лінію, яку провадила редакція його попередника — «Вістника Українського Військового Генерального Комітету». Основний зміст часопису становили матеріали офіційного характеру — звернення до українських вояків та накази Генерального секретаря військових справ УНР С. Петлюри, обов'язкові постанови Київського губернського земельного комітету, відозви Української військової ради тощо (Справоздання Українського Військового Генерального Комітету. № 22/23). У № 21 вміщено III Універсал Української Центральної Ради, у № 22/23 — публікацію «Проголошення української республіки» про те, як у Києві відбувалися урочистості з нагоди проголошення УНР.

На сторінках «Вістника...» детально інформувалося про хід численних військових з'їздів та зібрань, подавалися їхні ухвали: «Третій Всеукраїнський Військовий З'їзд», «Постанови 3-го Всеукраїнського Військового З'їзду» (№ 21), «З'їзд Українських Вояків», «Резолюції загального зібрання 1-ї Кавказької Стрілецької дівізії 31 жовтня 1917 р.», «Постанови українських Частин Київської Залогії», «Постанови козаків 1-го укр. ім. Б. Хмельницького полку у Києві» (№ 22/23).

Про напружені взаємини між вояками українського полку та командуванням російських військ йшлося у дописі «Російська командна влада та Українське військо» (№ 21).

Хроніка громадсько-політичного життя Києва представлена повідомленнями під загальним заголовком «Революційні хвилі у Києві» (№ 21). Рубрика «Хроніка» об'єднувала замітки про суспільно-політичну ситуацію в Україні та вирішення мовного питання.

Останній (22/23-й) номер видання побачив світ 1 грудня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 20; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 24; Газети України 1917—1920 років... С. 40.

О. Середа

760

ВІСНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УКРАЇНИ (1917 № 1); **ВІСНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО СЕКРЕТАРІАТУ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ** (1917 № 2 — 1918). — Виходить що тижня 1—2 рази (1917 № 2—7), 3 рази на тиждень (1917 № 8), 3 рази на тиждень, а в близькому часі буде виходити щоденно (1918). — № 1. 1917, 6 листоп. За ред. (1917 № 1—3), ред. (1917 № 5 — 1918) Юр. Тищенко. — **Київ, 1917—1918**: Видає Генеральний Секретаріат України (1917 № 1). Друк. Української центральної Ради (1917 № 1); Губерніяльна друк. (1917 № 2—5); Друк. Р. К. Лубковського, Київ, Фундуклеївська, 19 (1918 № 1, 2). Адр. ред.: Київ, Хрещатик, 38. Адр. експ.: Київ, Будинок Урядових Установ (1917 № 2 — 1918).

Вийшло: 1917 — № 1—8, 1918 — № 1, 2; Ф. від 55×37,5 см до 34×25 см; Обс. 2 с., 4 с.; Передпл.: до кінця року 3 крб 20 к. (1917 № 2—7), на 3 міс. 9 крб (1917 № 8 — 1918). Ц. номери 15 к. (1917 № 1), 20 к. (1917 № 2 — 1918).

Наявність у фонді: **ЛННБ**: 1917 — № 1—8, 1918 — № 1; **НБУВ**: 1917 — № 1, 1918 — № 1, 2; **ДНАБ**: 1917 — № 1—8, 1918 — № 1, 2; **РДБ**: 1917 — № 1—8.

Примітки: 1917 р. періодичність виходу газети у листопаді — кожних два тижні; у грудні — 1-2 рази на тиждень. Від № 3 за 13 січня 1918 р. продовжила виходити п. н. «Вістник Ради Народних Міністрів Української Народної Республіки» (див. 1918 р.). У № 1 і 2 за 1917 р. офіційні документи друкувалися українською і російською мовами. У № 5 за 1917 р. уміщувався додаток — «Закон про вибори Установчих Зборів Української Народної Республіки».

«Вістник...» — офіційне періодичне видання уряду УНР, в якому подавалася численна кількість законів, постанов, відозв Української Центральної Ради і Генерального Секретаріату, що стосувалися як розширення структури і штату Генерального Секретаріату, так і питань внутрішньої і зовнішньої політики УНР, зокрема відносин її керівництва з радянською Росією. Газета містила III Універсал УЦР (1917. № 2), телеграму з ультиматумом Ради Народних Комісарів Росії українському уряду (1917. № 4), ноту Генерального Секретаріату до новоутворених урядів на території колишньої Російської імперії з пропозицією утворення однорідного соціалістичного уряду (1917. № 5), документи у справі організації народної освіти і Вільного козацтва в Україні (1917. № 4).

Інші матеріали «Вістника...» — хронікальні повідомлення, звіти, реклама, об'єднані у рубриках: «Вістки», «Оповідки», «Телеграми», «Отділ

місцевий», «Неофіційно», — інформували про події на території України: бої на фронтах, життя у тилу, підтримку російського генерала О. Каледіна — отамана Війська Донського, перемовини з представниками Раднаркому Росії, утворення кримськотатарського уряду й участь його представників у мирних переговорах у Брест-Литовську, збори акціонерів цукрових заводів, видавничу продукцію тощо.

Останній (2-й) номер вийшов 11 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременних изданий за 1917 год. С. 182; Газеты 1917—1922 годов... С. 92; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 20; Періодичні видання Кисва... Т. 2. С. 117, 118; Газети України 1917—1920 років... С. 63.

Література: Оголошення // Народна Воля. 1917. № 159; Животко А. Історія української преси. С. 229.

Л. Сирота

761

ВІСТНИК ДРАГОМАНІВСЬКОЇ МОЛОДІЖИ. — Що два тижні. Ч. 1. 1917, 10 лют.

Ред.: не подано. — [Львів], 1917: [Вид. «Централа Драгоманівської Організації»].

Вийшло: 1917 — Ч. 1; Ф. 34×21 см; Обс. 14 с.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Ч. 1.

Примітки: Видання рукописне (шапірограф).

Сторінки не нумеровано. Текст здебільшого «згаслий». На обкладинці — епіграф (цитата із прологу до поеми «Мойсей» І. Франка): «Народе мій! Невже тобі на таблицях залізних записано в сусідів бути гноєм, / Тяглом у поїздах їх бистроїздних?».

«Вістник Драгоманівської Молодіжи» — перше свідчення видавничої діяльності «Централа Драгоманівської Організації» (далі — Централь), утвореної внаслідок розколу організації у лютому 1917 р. У вступній статті Централі, опублікованій у часописі, зазначалося, що її завдання — «оживити давні організації та утворити по можності нові і бути посередником між ними...». Завдання і програма «Вістника...» у вступній статті окреслювалися так: «Буде він органом Драгоманівської організації — буде він з одної сторони посередником між кружками а централею, з другої сторони між кружками як такими. Великої програми собі не кладемо, а се з причини браку достаточної кількості сил — головною задачею кладемо собі подавати звістки про життя і відносини в поодиноких організаціях, про реферати й дискусії там відбуті — буде він також місцем дискусій так організацій як і їх членів у всіх важніших справах актуальних». У цій публікації також наголошувалося, що вісник виходитиме неперіодично, «в міру надсилки статей і творів белетристичних», однак намагатимуться видавати його «що два місяці».

У наявному числі надруковано статтю автора під криптонімом А. Т. «Драгоманівський кружок у Відні в році 1914/15», «Квесьйонар» і звернення організаційного змісту «До кружків Драгоманівської Організації» Централі, а також публікацію «Всіх товаришів...», що містила прохання надсилати адреси колишніх членів Драгоманівської організації, та дописи про українське життя.

Відомостей про подальше видавання «Вістника...» віднайти не вдалося. Вірогідно, вийшло лише одне число, оскільки вже 18 лютого 1917 р. з'явився протест головної ради львівської Драгоманівської організації проти «безправного утворення» Централі, в якому львівська структура не визнавала «її зверхности над собою», підкреслюючи при цьому, що не має нічого спільного з Централею і буде «її поборювати» (Вістник Драгоманівської Організації. 1917. Вип. I). У червні 1917 р. на з'їзді було обрано нову Централь.

Література: Федорців Ф. По освободженню Львова (Невеличка сторінка українського життя) // Шляхи. Львів, 1916. Ч. 3/4. С. 135, 136; Писар І. Розлім у Організації // Вістник Драгоманівської Організації. Львів, 1917. Вип. I. С. 4, 5; Українські часописи Львова 1848—1939 рр.: іст.-бібліогр. дослідж.: у 3 т. Львів, 2002. Т. 2: 1901—1919 рр. С. 587, 588.

М. Романюк

762

ВІСНИК ДРАГОМАНІВСЬКОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ. — Вип. I. 1917, падолист.

Ред.: не зазначено. — [Львів], 1917—1918: Вид. львівська Драгоманівська організація.

Вийшло: 1917 — Вип. I, II, 1918 — Р. II вип. III, IV; Ф. 28,5×21,5 см; Обс. 40 с. (1917 вип. I), 16 с. (1917 вип. II, 1918 вип. III), 20 с. (1918 вип. IV); Ц. вип. I кор. 50 сот. (1917 вип. I, 1918 вип. IV), I кор. (1917 вип. II), I кор. 20 сот. (1918 вип. III).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Вип. I, II, 1918 — Р. II вип. III, IV.

Примітки: Видання рукописне (шапірограф). У надзаголовку кожного випуску — гасло: «Хай живе Інтернаціональна Революційна Соціал Демократія!». Періодичність виходу — щомісяця.

Після Революції 1905 р. під впливом ідей М. Драгоманова була заснована Українська радикально-демократична партія (пізніше — Українська партія соціалістів-федералістів), а згодом і Українська партія соціалістів-революціонерів. Відгомін світогляду М. Драгоманова незаперечний у багатьох ситуаціях Української революції 1917—1921 рр. Вагомий вплив М. Драгоманова у Галичині спричинив утворення прихильниками його ідей окремих «драгоманівських» гуртків і організацій соціалістичного спрямування, на діяльності яких негативно позначилися події Першої світової війни, що фактично зумовили припинення цього руху. «Останнім відрухом його був львівський кружок в першій половині 1916 р.», — вказував Т. Прокопович у вступному зверненні «Товариші!!», надрукованому у першому випуску «Вістника Драгоманівської Організації». «Війна не тільки розбила та зробила неможливою всяку кружкову працю, вона теж роз'єднала нас, вона поставила між нас глибоку прірву, — підкреслював автор публікації. — Величезна більшість давних кружковців відрікла ся від давних ідеалів, перемінила вартости... Поставили на своїм прапорі замість соціалістичного ідеалу ідеал... самообразовання і Самостійної України.» На думку Т. Прокоповича, це було «великанським кроком назад». Обстоюючи соціалістичний федералізм, він пи-

сав: «Так, ми соціялісти! Ми гордимо ся тим. Ми нові люди. На нас відповідальність перед будущим. Але ми й Українці — ми сини нового, сильного народу. Ми з солодкою тугою глядимо на схід, де творять ся великі річі, де куєть ся наша будучність. Із глибокою погордою глядимо на галицьких карликів, котрі не знають иншої пісні, як розгром Росії та “Самостійна Україна”. І як болючо вражає нас те, що велика частина давних кружковців стоїть на тому становищі! Драгоманівці не перегризли ідей Драгоманова, тої ідеї, що по стільки роках знаходить таку ілюстрацію в російській революції — ідея федеративної Росії, в котрій житиме Україна побіч инших вільних народів щасливим життям» (1917. Вип. I).

Оскільки перший випуск, зазначав Т. Прокопович, «має докладно вияснити розділ» поміж ідейними течіями Драгоманівської організації, відкинути всі сумніви і творити «новий світ рівності, волі і братерства», вагоме місце на його сторінках займають матеріали Івана Писаря «Розлім в кружку» та «Звіт з загальних зборів Драг. Орг. з дня 15-го червня 1917 р.», що подавали історію розколу в цьому об'єднанні, протест головної ради львівської Драгоманівської організації з приводу утворення нової Централі, яка «хотіла змінити статут та поставити організацію на несоціалістичних основах», і постанову червневих зборів про те, щоб «раз на все зірвати із “самостійниками”, чи там “всеукраїнцями” та поборювати їх шкідливу агітацію». Тут опубліковано статті І. Писаря «З життя Драгоманівської Організації у Львові в році 1915/16» та «Про жите, ідеали та смерть тов. Даниловича» — про провідника молодіжного руху, засновника й організатора молодіжних гуртків Василя Даниловича.

У подальших випусках «Вістник...» як орган революційної соціал-демократії містив матеріали про російську революцію, інтернаціоналізм — одну із найважливіших засад соціалізму, мілітаризм (Слово Товаришів з приводу російської революції; Інтернаціоналізм. 1917. Вип. II; Декрет Леніна; Бачинський В. Весна р. 1917. 1918. Вип. III; Мілітаризм. 1918. Вип. IV). Національне питання у світлі соціалістичної ідеології та ідея самостійності України висвітлювалися у статтях «Профанація вітчизни», «Російська Україна і Галичина», «Самостійництво чи федерація?» (1918. Вип. III), М. Голуба «Характеристика проф. М. Грушевського в “Шляхах”» (1918. Вип. IV) та ін. Гострою публіцистичністю у цьому контексті вирізнялася стаття І. Тихоступа «Національний герой» про культ митрополита Андрея

Шептицького в Галичині, в якій автор, зокрема, вказував: «Це правда, що для галицьких рутенців нема авторитетнішого місця, як престол... Сумна правда... Не народ, не його зивуща сила є для них найбільшим та найсвятішим авторитетом — тільки слова митрополита. Дальше вже не можна було зайти — нац. демократична інтелігенція зрадила демократичні ідеали, зрадила народ... І чим далі піде суспільність по лінії клерикалізму, тим голосніше мусить лунати наш клич: Геть з паннованням чорноризців! Геть з змонопольованнями національного життя церквою! Лише через народ, через демократію станемо нацією!» (1918. Вип. IV).

Окрім того, редакція вісника не залишала поза увагою події культурно-освітнього плану, вміщуючи на сторінках видання замітки і кореспонденції (переважно критичного характеру): Сірко «Концерт Шептицького в С. Св. Ч. В.» (1918. Вип. IV), публікація до річниці смерті І. Франка «Памяти І. Франка», в якій мовилося про неналежне вшанування пам'яті письменника у Галичині через його радикально-соціалістичні погляди (1918. Вип. III). Відгукнувшись на вихід літературно-наукового часопису «Шляхи» заміткою «Шляхи», «Вістник...» критично оцінив національно-політичну позицію редактора часопису Ф. Федорців, назвавши її «утопістичною», а обстоювання окремішності української культури від російської вважав «шкідливою для розвою нашої нації» (1918. Вип. IV). В окремих випусках з'являлися вірші громадянського звучання, зокрема «Срібних звуків каскад...» та переклад з російської Т. П. «Ми не борці».

«Вістник Драгоманівської Організації» виходив до лютого 1918 р.

Бібліографія: Мартинюк М. Українські періодичні видання... С. 51; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 198—206.

Література: Українські часописи Львова 1848—1939 рр.: іст.-бібліогр. дослідж.: у 3 т. Львів, 2002. Т. 2: 1901—1919 рр. С. 596—599.

М. Романюк

763

ВІСНИК ЛУБЕНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМІТЕТУ = ВЪСНИКЪ ЛУБЕНСКАГО ГОРОДСКОГО ОБЩЕСТВЕННАГО КОМИТЕТА (1917 № 2—52); **ВЪСНИКЪ ЛУБЕНСКАГО ГОРОДСКОГО ОБЩЕСТВЕННАГО КОМИТЕТА = ВІСНИК ЛУБЕНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМІТЕТУ** (1917 № 53—69); **ВІСНИК ЛУБЕНСЬКОГО ГРОМАДСЬКОГО КОМІТЕТУ** (1917 № 70—123). —

Щоденно (1917 № 2—102), в понеділок, середу й п'ятницю (1917 № 105—123). № 1. 1917, 15 берез.

Ред. А. В. Португаловъ (1917 № 2—14, 18—51), А. В. Португаловъ, Д. Н. Дьяченко (1917 № 15—17), Н. О. Саєнко (1917 № 52). *Тимчасовий ред.* М. Саєнко (1917 № 53—67), Ф. С. Гавриш (1917 № 68—122). — **Лубни, 1917:** *Тип.* Б. З. Дубинського (1917 № 2—73); *Друк.* Б. Левитанського (домъ Шемета) (1917 № 74—122). *Адр. ред.:* Дворянская ул., кв. А. В. Португалова (1917 № 2—52). *Адр. контори і ред.:* при тип. Б. З. Дубинського, Пирят. ул. (1917 № 2—73), *Друк.* Б. Левитанського, б. Шемета (1917 № 74—123).

Вийшло: 1917 — № 1—123, [?]; *Ф.* від 40,5×29 см до 61,5×36 см; *Обс.* 1—4 с.; *Передпл.:* на міс. 1 крб 50 к. (1917 № 2—94, 108—123), 2 крб 10 к. з пересилкою (1917 № 102—107). *Ц.* номера 3 к. (1917 № 2—30, 76), 5 к. (1917 № 31—75, 79—123).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 2—5, 33, 35—48, 50, 52—103, 108—123; **ДНАБ:** 1917 — № 2—15, 17—22, 24—42, 44, 47—57, 64—76, 79, 81—90, 92—94, 102, 105—122; **РДБ:** 1917 — № 88—123; **РНБ:** 1917 — № 88—123.

Примітки: Окремі числа виходили у зменшеному обсязі із зазначенням: «Воскресный выпускъ» (1917 № 5, 28, 34, 66). Номери 79, 84 за 1917 р. вийшли з додатками. У липні 1917 р. вийшли «Утреннія Телеграммы “Лубенського Вісника”» (див. № 1275). Мова видання — російська та українська.

Газету почав випускати відразу після Лютневої революції 1917 р. в Росії Лубенський міський громадський комітет, що був органом місцевого самоврядування. Він мав на меті передусім роз'яснювати місцевому населенню суть політичних змін і нового суспільно-державного ладу, а також дбати про охорону порядку в місті. Видавці дотримувалися демократичних поглядів і докладали чималих зусиль для популяризації національної ідеї серед населення Полтавщини.

У центрі уваги вісника постійно перебувала політична ситуація у країні — з перших чисел у газеті публікувалася велика кількість повідомлень про революційні події у Петрограді, що зумовили формування нової влади в Росії, прийняття рішень Тимчасовим урядом тощо. З часом почали більше вмішувати матеріалів про ситуацію в українській столиці, діяльність Української Центральної Ради, Малої Ради та національні інтереси країни. У виданні висвітлювалися поширення українського руху та розвиток національної свідомості народу:

на його сторінках постійно друкувалися звернення й відозви до різних верств суспільства, заклики громадських і політичних структур чи окремих осіб до самоорганізації й об'єднання навколо ідеї автономії України: «Свободные граждане педагоги гор. Лубень!» (№ 9), «Союз осуществления прав женщины» (№ 10), «До українського студентства» (№ 12), «До селян», М. Максименко «Братове селяне!», «Вільні Громадяне!» (№ 17), «Товариші середньо-шкільники!» (№ 19), «Воззвание къ еврейскимъ учителямъ и учительницамъ г. Лубень» (№ 38), «До Українського Учителства» (№ 95).

З часом, коли у країні почалося формування нової політичної системи, сторінки «Вістника...» стали заповнюватися повідомленнями про з'їзди й зібрання всеукраїнського й місцевого масштабу, а також матеріалами про їх проведення: «Протоколь собрания служащихъ и учителей Лубенскаго Уѣзднаго Земства» (№ 15), «Український вчительський з'їзд» (№ 21), «Протоколь організаційних зборів українського демократичного студентства, що відбулися 15 квітня 1917 року в помешканні Брацької школи» (№ 32), «Протоколь собрания врачей, фельдшеровъ, фельдшерлицъ и акушеровъ Лубенскаго Земства» (№ 53), «Губернський Український З'їзд» (№ 54), «Всеукраїнський селянський з'їзд у Києві» (№ 57), «З'їзд Українських правників» (№ 58), «Перший Всеукраїнський Селянський З'їзд» (№ 70, 71, 75, 79, 83), «Загальні збори військових Лубенського гарнізону» (№ 75), «З'їзд селян в Лубнях» (№ 93), «З'їзд представників земельних комітетів України» (№ 109, 113), «Всеукраїнський продовольчий з'їзд» (№ 110) та ін. Іноді у виданні вміщувалися постанови і резолюції різних зібрань, наприклад: «Постанови Українського Селянського З'їзду в Полтаві 16—17 квітня» (№ 50), «Резолюція съѣзда совѣтовъ рабочихъ депутатовъ Полт. губ. по національному вопросу» (№ 58); документи найвищих органів влади: «Деклярація секретаріату Центральної Ради» (№ 90), «Універсал Української Центральної Ради» (№ 93), та інші офіційні матеріали.

У «Вістнику...» містилося багато просвітніх публікацій, у яких роз'яснювалося значення тогочасних суспільно-політичних подій та історичну вагу моменту: Д. Д. «До роботи!» (№ 2), Сергій Єфремов «На святі волі» (№ 9; передрук із газети «Кіевская Мысль»), Ф. Г. «Еднаймося!» (№ 13), М. Монченко «Про національну неволю. По Поршу» (№ 25), М. Кононенко «До селян (Що дало нам Тимчасове Правительство; що таке Установчі Збори, загальне виборче право, потайне голосування, свобода; що таке

конституція і що республіка)» (№ 36, 38, 39; передрук із видання «Вѣстникъ Полтавскаго Городскаго Комитета»), його ж «До хліборобів» (№ 42), «Автономія (самопорядкування) України» (№ 55, 57; передрук із газети «Наше Життя»), М. Криниченко «Для чого потрібна українська селянська спілка» (№ 57) та багато інших.

Значна увага у часописі приділялася створенню й діяльності різних об'єднань, зокрема «Просвіти» (№ 14, 18, 54, 71) та «Селянської Спілки» (№ 53, 54). Окремі публікації присвячувалися іншим організаціям, як-от «Українське технічно-агрономічне товариство “Праця”» (№ 112). У низці статей йшлося про заснування і роботу видавця «Вістника...»: «История возникновения Лубенскаго Городскаго Общественнаго Комитета» (№ 1—3, 6, 10, 20), «Собрание Городскаго Общественнаго Комитета» (№ 24); ін. У цих матеріалах подано також оцінку газети його видавцем, оскільки він мав застереження щодо недостатнього висвітлення діяльності Комітету та пропонував збільшити обсяг чисел.

Окрім того, на сторінках газети постійно вміщувалися публікації воєнної тематики, зокрема замітки рубрики «Война». Серед пізнавальних статей — «Прогрессивный подоходный налог» А. П. (№ 7), «Папірові гроші і їх значіння» В. Галевича (№ 108, 109), «Про дорожнечу» М. Хотовицького (№ 111) та ін., що були переважно передруками з часопису «Народня Воля». У виданні порушувалися і питання освіти, зокрема, йшлося про нагальну потребу й можливість з огляду на нові політичні обставини створення у Лубнях гімназії з українською мовою навчання (№ 48). Іноді друкувалися відомості про розвиток національної преси, наприклад про заснування газети «Нова Рада» (№ 21). У часописі постійно висвітлювалося місцеве життя, найбільше інформувалося про мітинги й збори в Лубенському повіті. В останніх числах чимало уваги приділялося виборам до Лубенської міської думи.

На сторінках деяких чисел вміщувалися літературні твори, переважно вірші за підписами: Іван Данильський, Ст. та ін.

Багато статей передруковано з інших українських газет, серед яких — «Вѣстникъ Полтавскаго Городскаго Комитета», «Кіевская Мысль», «Народня Воля», «Наше Життя», «Нова Рада», «Робітнича Газета», «Степ».

Спочатку інформаційним блоком видання була значна за обсягом «Часть официальная», в якій публікувалися «Телеграммы П.-Т.-А.» (Петроградського телеграфного агентства), повідомлення зі Ставки

російського командування під рубрикою «Война», а також замітки рубрики «Хроніка». З часом додалися нові рубрики: «Мѣстная жизнь», «По нашему краю», «Українське життя», «У Києві», «По Полтавщині», «З життя “Просвіт”», «Вісти з села» та «Дописи». Крім зазначених, тривалий час існувала обсягова рубрика «Воззвання».

Додатки до окремих чисел містили матеріали дискусії редактора газети А. Португалова та судових службовців, приводом до якої стала його стаття «Кто долженъ быть поставленъ во главѣ судебныхъ мѣстъ» (Радикаль. 1917. № 3): у № 79 надруковано «Отвѣтъ г. Португалову» за підписом «Служащіе Лубенского Окружного Суда», в № 83 — відповідь редактора п. н. «Возражение магистратурѣ Лубенского Окружного Суда» на висловлені йому закиди.

Найактивніші автори «Вістника...» — І. Вязовський, Д. Дяченко (під крипт. Д. Д.), Володимир Короленко, М. Максименко, М. Монченко, А. Португалов (ймовірно, також під крипт. А. П.).

Останній (123-й) наявний номер видання датовано 7 вересня 1917 р.

Бібліографія: Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 53; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 18, 19; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 15; Газеты дореволюционной России... С. 64; Газети України 1917—1920 років... С. 61; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 216.

М. Процик-Кульчицька

764

ВІСТНИК ПЕДАГОГІЧНО-ПРОФЕСІЙНОГО З'ЇЗДУ. — Виходить щодня під час З'їзду. № 1. 1917, 10 серп.

Редакційний комітет: Ол. Дорошкевич, Арс. Бакалінський (1917 № 1, 2), О. К. Дорошкевич, М. К. Озеров, А. Я. Бакалінський (1917 № 6), Ол. Дорошкевич, Арс. Бакалінський, Мик. Зеров (1917 № 7). — **Київ, 1917:** Видання Організаційного Комітету З'їзду. Друк. Української Центральної Ради.

Вийшло: 1917 — № 1—3/5, 6, 7; Ф. 47×33 см; Обс. 2 с.; Ц. номери 15 к. (1917 № 1, 2), 25 к. (1917 № 3/5, 6).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—7; **ДНАБ:** 1917 — № 1, 2, 6, 7.

У вступній редакційній статті, вміщеній у № 1, наголошено, що II Всеукраїнський учительський з'їзд, хоча й продовжує роботу першого зібрання, відбувається у цілком інших суспільно-політичних обставинах: «Центральна рада із невеличкої організації перетворилась на всенародню, можна сказати, публич-

но-правову інституцію, яка має величезний авторитет серед демократичних верств народу».

Переважна більшість часописних публікацій — «Всеукраїнський Педагогічний З'їзд», «Другий Всеукраїнський Педагогічний З'їзд», «Перший Всеукраїнський учительський професійний з'їзд», «Робота другого Всеукраїнського вчительського з'їзду», «Засідання секцій» — інформаційні, в них висвітлювалися хід роботи з'їзду, виступи учасників, дискутовані концептуальні проблеми тощо. Детальніше редакція вела мову про виступ Генерального секретаря освіти І. Стешенка, його концепцію нової школи — рівне право громадян на освіту, обов'язкове безкоштовне навчання, національний характер школи, поліпшення матеріального становища вчителів, формування принципів організації шкільного управління, співпрацю Всеукраїнської учительської спілки з її регіональними представництвами, а також з іншими професійними спілками.

Про порядок денний з'їзду інформували матеріали: «Розпорядок зборів 2-го Всеукраїнського Вчительського З'їзду», «Роспис работ професійного З'їзду», «Розпорядок професійного з'їзду».

Низка часописних публікацій висвітлювали питання методики викладання, українізації школи — необхідності запровадження курсів українознавства, самоосвіти вчителів; спростовували поширену думку, що українську мову треба вчити лише в початковій школі, а в старшій навчання повинно й далі вестися російською. Відзначено, зокрема, що на роботі учасників з'їзду позначилося загальне політичне розчарування (постреволюційний синдром), що зумовило малоініціативність учителів під час дискусій, прогностичний характер дискутованих проблем («Практичні завдання народнього вчителя», О. Кисільов «Вражіння від першого дня роботи педагогічного з'їзду»).

Прийняті на з'їздах рішення друкувалися під рубриками «Резолюції 1-го Всеукраїнського Професійного Вчительського З'їзду», «Резолюції II Всеукраїнського Учительського З'їзду в Києві».

Під рубриками «Хроніка», «Шкільне інформаційне бюро», «“Т-во Шкільної Освіти” в Києві» подано відомості про організацію роботи з'їздів, рекламу нових книг Товариства шкільної освіти.

Останній (7-й) номер датовано 16 серпня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 26, 27; Газети України 1917—1920 років... С. 62.

Література: Губа П. І. Освітньо-культурне відродження України в період Центральної Ради (За газетними джерелами 1917—1918 рр.) // Наукові праці історичного факультету

Запорізького державного університету. Запоріжжя, 2005.
Вип. 19. С. 171.

М. Комариця

765

ВІСТНИК І ВСЕУКРАЇНСЬКОГО АГРОНОМІЧНО-ЕКОНОМІЧНОГО З'ІЗДУ = ВЪСТНИКЪ І ВСЕУКРАИНСКАГО АГРОНОМИЧЕСКО-ЭКОНОМИЧЕСКАГО СЪѢЗДА (1917 № 1). — Виходить раз на два тижні, а підчас з'їзду що дня. № 1. 1917, 23 серп.

З доручення редакційної комісії, ред. Б. Дорошкевич. — **Київ, 1917:** Видання Організаційного Комітету з'їзду. Тип. Т-ва «П. С. Носенко» (1917 № 1); Друк. Губерн. Прав. (1917 № 2—11). *Адр. ред.:* Київ, Хрещатик, 27, Генер. Секретарство по земельних справах.

Вийшло: 1917 — № 1—11; Ф. 33,5×16,5 см; Обс. 4—8 с.; *Передпл.:* надсилається даремно всім, хто подасть до Редакції свою адресу.

Наявність у фондї: **НБУВ:** 1917 — № 1—8, 10, 11; **ДНАБ:** 1917 № 1—11.

Примітки: На першій сторінці кожного номера зазначалося: «В часопису беруть участь: К. Мацієвич, В. Лібов, В. Букраба, К. Осьмак, Е. Архипенко, М. Мороз, С. Розов, М. Савченко-Більський, В. Коваль, А. Засухін, Е. Юровський, С. Фрідолін, В. Златорунський, Проф. Тутковський, Б. Дорошкевич, Н. Шарлеман, В. Бошко, П. Гавсевич»; «Уважно просимо ховати “Вістник”, бо окремо “Труди З'їзду” видаватися не будуть». Мова видання — українська та російська. Нумерація сторінок від № 2 наскрізна.

Вузькоспеціалізований часопис був заснований організаційним комітетом Всеукраїнського агрономічно-економічного з'їзду, який мав розпочатися 22 жовтня 1917 р., з метою інформувати громадськість про підготовку та перебіг цієї події і насамперед — об'єднати усіх фахівців сільськогосподарської галузі, «що працюють на території України... на національному та професійному ґрунті незалежно від їх політичних поглядів для підготовки загального плану агрономічної допомоги населенню в найширшому розумінні цих слів». Редакція декларувала змістом новоутвореного видання «доклади, їх теми, тези і все, що близько стосується до з'їзду» (Од редакції. № 1).

Потребу проведення такого з'їзду за нових реалій обґрунтував редактор видання Б. Дорошкевич у розлогій публікації «Всеукраїнський агрономічно-економічний з'їзд та агрономічна робота на Україні»

(№ 1). Зокрема, він наголосив, що фахівці аграрного сектора «повинні зговоритись, порозумітись між собою і встановити загальний план економічної діяльності на Україні, а також план агрономічної допомоги населенню в зв'язку з визначенням сільськогосподарських районів і особливостей місцевого життя», що сприяло б якісному проведенню земельної реформи, запланованої Українською Центральною Радою.

У низці публікацій роз'яснювалося способи удосконалення сільськогосподарської праці, як-от В. В. Букраби «Къ вопросу объ організації на Украинѣ агрономической помощи въ области зоотехніи» (№ 1). О. Синявський у статті «Хліборобські товариства» (№ 2) обґрунтував переваги великих господарств над дрібними, А. Савицький на основі доповіді, виголошеної І. Чернишем на 5-му Київському агрономічному з'їзді, вказував на способи підвищення ефективності розвитку сільськогосподарської галузі, зокрема на організацію кооперативів, засоби їх фінансування, створення відповідних навчальних курсів (Развитіе сельско-хозяйственной кооперації въ Киевской губерні. № 6).

Ефективність розвитку сільського господарства значною мірою залежала від підготовки спеціалістів-аграріїв. Автори часопису наголошували на тому, що вишколення кадрів повинно відбуватися на національному ґрунті, і пропонували практичні поради, як саме це здійснювати (До питання про українізацію с. г. школи: інтелігенція і національна свідомість. № 2—5; Дорошкевич Б. Позашкільна с.-г. освіта на Україні. № 3). Проблеми освіти також розглядали члени відповідної секції з'їзду (Протокол засідання Секції сільсько-господарської освіти Організаційного комітету І В. Агрономічно-Економічного з'їзду. № 2).

Більшість газетної площі займали протоколи та звіти засідань різних секцій (Протокол засѣданія Зоотехнической секції... № 2; Протокол Засідання Секції суспільно-агрономічної Організаційного комітету І В. Агрономічно-Економічного з'їзду. № 4), а № 8—11 були повністю присвячені з'їзду. Зокрема, у № 8 публікувалася інформація про його перше засідання — вибори президії, розподілення секцій, переліки доповідей кожної секції («Перший Всеукраїнській Агроном.-Економіч. З'їзд»). Наступні номери під цією ж назвою містили постанови загальних зборів, протоколи та звіти засідань секцій.

У виданні діяли рубрики «Хроніка» (новини сільськогосподарської галузі) та «Оповідки» (реклама).

Останній (11-й) номер датовано 26 жовтня 1917 р.
Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 182; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 21; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 118—120; Газети України 1917—1920 років... С. 62, 63.

3. Наконечна

766

ВІСТНИК СЕКРЕТАРІАТА ХЕРСОНЩИНИ. — № 89. 1917, 8 груд.

Ред. Редакційна Комісія. — **Херсон, 1917:** Херсонська Губ. Друк.

Вийшло: 1917 — № 89; Ф. 55×37,5 см; Обс. 2 с.; *Передпл.:* на 12 м. 10 р. Ц. номера 20 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 89.

Примітки: № 89 «Вістника...» вийшов замість газети «Извѣстія Херсонскаго Губернскаго Комитета Спокойствія и Безопасности (б. Губернскія Вѣдомости)» (див. № 827). 10 грудня 1917 р. (з № 1) почав виходити «Вістник Секретаріата Херсонщини Української Народньої Республіки» (див. № 767). Окремі повідомлення друкувалися російською мовою.

В єдиному номері суспільно-політичного видання було вміщено III Універсал Української Центральної Ради, оповіщення Головної комісії у справах виборів до українських Установчих зборів для всіх виборних округів у межах УНР, накази губернського комісара, судові рішення та повідомлення про втрату документів.

Гаслом офіційної частини газети було: «Нехай живе Українська Народня Республіка в федеративній Росії!».

Неофіційна частина видання мала гасло: «Готуйтеся до Українських Установчих Зборів» і містила статтю І. Челюка «Херсонська Революційна Рада» — про її нараду з приводу оголошення III Універсалу та визнання нею УЦР найвищим законодавчим органом.

У газеті функціонували рубрики «Офіційно» та «Неофіційно».

Бібліографія: Газети України 1917—1920 років... С. 64.

Електронні джерела: Электронные каталоги Российской национальной... URL: www.nlr.ru/poisk/.

В. Габор

767

ВІСТНИК СЕКРЕТАРІАТА ХЕРСОНЩИНИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ (1917 № 1); **ВІСТНИК КОМІСАРІАТА ХЕРСОНЩИНИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ** (1917 № 2—4); **ВІСТНИК КОМІСАРІАТУ ХЕРСОНЩИНИ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНЬОЇ РЕСПУБЛІКИ** (1918). —

Виходить два рази на тиждень, у середу і п'ятницю (1918). № 1. 1917, 10 груд.

Ред. Редакційна Комісія (1917—1918 № 14). *И. д. ред. офіційної частини* Гр. Гропяновъ (1918 № 15—17, 19—29). — **Херсон, 1917—1918:** Херсонська Губ. Друк. (1917—1918 № 16).

Вийшло: 1917 — № 1—7, 1918 — № 1—17, 19—29; Ф. від 56×37 см до 53×36 см; Обс. 2 с., 4 с.; *Передпл.:* на 12 міс. 10 р. Ц. номера 20 к. (1917—1918 № 17), 40 к. (1918 № 20—29).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1918 — № 24—27; **НБУВ:** 1917 — № 1—4; **ОННБ:** 1918 — № 1—17, 20—26, 28, 29; **РНБ:** 1917 — № 1—7, 1918 — № 1—6, 10, 11, 16, 23.

Примітки: 8 грудня 1917 р. № 89 газети «Извѣстія Херсонскаго Губернскаго Комитета Спокойствія и Безопасности» вийшов п. н. «Вістник Секретаріата Херсонщини» (див. № 766). У 1918 р. нумерація сторінок валова (всього 70 с.). У 1918 р. № 18 від 15 травня і № 30, 31 від 17 і 30 травня вийшли п. н. «Херсонскія Губернскія Вѣдомости» (див. 1918 р.). Від № 32 за 24 травня 1918 р. газета виходила п. н. «Херсонський Губерніяльний Вістник» (див. 1918 р.). Мова видання — українська. Окремі офіційні матеріали та звернення дублювалися російською, а іноді — німецькою мовою.

«Вістник...» був урядовим друкованим органом, на сторінках якого вмішувалися передовсім офіційні постанови і розпорядження уряду УНР та місцевих органів влади й суду, тому його публікації слугували юридичним підґрунтям суспільно-політичної й господарської діяльності краю.

У часописі функціонували два відділи: «Офіційно» (згодом — «Официально») та «Неофіційно» (згодом — «Неофициально»). У першому відділі, який 1917 р. мав підрубрику «Генеральний Секретаріат України» («В Генеральному Секретаріаті»), надруковано ноту Генерального Секретаріату про неможливість створення усіма республіками Росії федеративного уряду та роз'яснення Генерального Секретаріату УНР з приводу проголошеного III Універсалу скасування права власності на землю і перехід її до трудового народу. У виданні вмішувалися акти, постанови, розпорядження Центральної Ради, зокрема: IV Універсал «Оголошення України Самостійною Народною Республікою» (1918. № 4), закони про адміністративно-територіальний поділ України на землі, громадянство Української Народної Республіки та реєстрацію громадянства УНР (з формою «Акт реєстрації громадянства Української

Народної Республіки)), а також «Закон про грошову одиницю, біте монети та друк державних кредитових білетів», «Закон про тимчасове збільшення поштових, телеграфних і телефонних тарифів» і «Тимчасовий статут про громадські роботи».

На сторінках «Вістника...» 1918 р. друкувалися відозви Ради Народних Міністрів, Міністерства земельних справ, Херсонського губернського земельного комітету та ін., а також укладені урядом УНР міжнародні договори, зокрема українсько-німецький додатковий договір між УНР та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною, українсько-турецький додатковий договір між УНР та Туреччиною, Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією, українсько-австро-угорський додатковий договір між УНР та Австро-Угорщиною, Німеччиною, Болгарією і Туреччиною.

В офіційній частині часопису систематично публікувалися судові рішення та інші розпорядження під рубриками «О вызовѣ въ судъ», «О вызовѣ наслѣдниковъ», особливо багато їх вміщувалося у рубриках: «О торгахъ (По 1-й публікації; По 2-й публікації; По 3-й публікації)», «Объ утерѣ документ. [овъ]», «О розыскѣ», «О прогулѣ»; а також окремі повідомлення («Управления Южныхъ желѣзныхъ дорогъ» тощо).

У відділі «Неофіційно» друкувалися різні відозви, як-от з'їзду Рад селянських, робітничих і солдатських депутатів України до народів Росії з приводу ультиматуму Ради Народних Комісарів, а також екстрені інформаційні повідомлення, зокрема «Новоукраинскаго Агентства Соединеннаго Банка» про пограбування банку, та приватні оголошення.

1917 р. газета помітну увагу приділяла висвітленню подій у Херсоні, вміщуючи повідомлення під рубриками «Хроніка», «В Херсоні» та ін. Так, редакція інформувала читачів про засідання Херсонської міської думи, заснування у Херсоні «стачечного комітету місцевого союзу служащих громадських інституцій і приватних кредитових установ для боротьби з большевизмом», маніфестацію Херсонського українського гайдамацького куріня. Іван Челюк на сторінках видання виступив зі статтями про товариство «Українська Хата» в Херсоні, Херсонський союз споживчих товариств «Об'єднання». Без зазначення авторства подано публікацію «Торгово-Промышленное Товарищество "А. К. Дубининъ въ Одессѣ"».

Автори газети порушували важливе питання патріотичного виховання дітей (Закордонець «Українська дитина»; ін.).

Іноді на сторінках видання друкувалися вірші, як-от О. Олеса (1917. № 4).

Окрім вказаних відділів та рубрик, часопис мав ще такі рубрики: «Отъ Генеральнаго Секретаріата», «Звістки по Україні», «Кооперація», «Объявление» та ін.

Серед активних авторів газети були Закордонець, Павло Молохов (він же — П. Мов.), Іван Челюк та ін.

Останній (29-й) номер «Вістника...» вийшов 2 травня 1918 р.

Бібліографія: Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 107; Українська періодична преса в фондах Одеської державної наукової бібліотеки ім. О. М. Горького. С. 25; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 22; Газети України 1917—1920 років... С. 64.

В. Габор

768

ВІСНИК Т-ВА «ПРОСВІТА» У КАТЕРИНОСЛАВІ. — № 1. 1917, 18 берез.

Ред. [В. О. Біднов]. — Катеринослав, 1917: Видання Т-ва «Просвіта». Друк. б. Бр. св. Володимира, Катеринослав (1917 № 1—21); Друк. Еременка та Ларченка, Катеринослав (1917 № 22). *Адр. контори ред.:* Катеринослав, книгарня «Слово», Поліцейська, д. Мізко.

Вийшло: 1917 — № 1—22, [?]; Ф. 44×30,5 см (1917 № 1—17), 40,5×26 см (1917 № 18—22); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на рік 5 крб (1917 № 2), до кінця року 3 крб (1917 № 3—22). *Ц. номера* 10 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 6, 20, 21; НБУВ: 1917 — № 1—20, 22; ДНАБ: 1917 — № 2—22; ФДІМ: 1917 — № 3, 19, 21, 22; ЦДІАУ: 1917 — № 2—5, 7—13, 15, 16, 18—21; РНБ: 1917 — № 10; СІЛ: 1917 — № 1—21.

Примітки: Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Громадсько-політична газета мала виразно національний характер — на її сторінках відображалися визвольні змагання за українську державність та національний поступ краю. Як зазначала редакція у першому номері, «щоб намітити мету, до якої ми повинні прямувати в цей момент нашого державного життя, ми розпочинаємо свій український орган», оскільки єдиний шлях для досягнення цього вона вбачала у поширенні через пресу ідеї автономії Української держави.

У кожному номері публікувалися передові статті переважно без назви, датовані днем виходу номера, в яких містився огляд поточної політичної ситуації, роз'яснювалася компетенція органів влади (№ 1, 2),

порушувалися актуальні у той час проблеми завершення війни (№ 8, 17, 19), розвитку освіти (№ 3), рідної мови (№ 4), формування Національного фонду (№ 7). Суспільно-політичній проблематиці також присвячено матеріали: А. Кашенко (під псевд. А. Будій) «Слушний час» (№ 1), «Українське свято в Києві» (№ 2), Я. «Як сталася революція» (№ 3) та «Воля і вільне життя» (№ 8), «До порятунку рідної землі!» (№ 17), «Час наступас...» (№ 22).

Редакція «Вістника...» послідовно обстоювала національно-територіальну автономію України, друкуючи матеріали, в яких переконувалося грома-

дянство у правильності такої позиції: Є. Вировий «Автономія України і Тимчасовий Російський Уряд» (№ 14) і «Автономія України й Установче Зібрання» (№ 16), «Справжній шлях до порозуміння» (відповідь на відозву Тимчасового уряду до українського народу із проханням не розколювати «вільну» Росію) (№ 15), «Домагайтеся територіальної автономії України» (№ 21). Цю тему також порушувала дружина В. Біднова — Любов Біднова (друкувалася під псевд. Л. Жигмайло (дівооче прізвище) або Л. Жигло) — у публікаціях: «Україна повинна бути автономною» (№ 11), «Страшні слова» (№ 20), «Черепашачою ходю» (№ 21), доводячи право України на окремішність і визнання своїх культурних прав, зважаючи на відмінні економічні та географічні умови нашої країни та велику чисельність українців. Її статті відзначалися гостротою ставлення проблеми, аналітичністю й логічним викладом тексту. Вона також опублікувала літературознавчу розвідку «Пам'яті М. Коцюбинського» (№ 5) та замітку «Пам'яті першої Державної Думи» (№ 7).

Однією з важливих тем часопису була потреба розбудови якісної національної освіти, як середньої, так і фахової, викладання предметів українською мовою та виховання національно свідомої й освіченої молоді, про що йшлося у статтях: С. Самарський «Народня освіта на Україні» (№ 4), Є. Вировий «Робітникам духа» (№ 6) і «Справи рідної школи» (№ 17).

Під час виборів до міської думи редакція приділяла увагу питанням виборчої кампанії, зокрема, інформувала читачів про програми політичних партій, зверталася до громадськості із закликом голосувати за списки українських представників — соціал-демократів, соціалістів-революціонерів та Українського демократично-трудового блоку: Я. Босий «Єднаймося!» (№ 12), В. Юноша «Українська Радикально-Демократична Партія» (№ 15), «Українці і вибори до міської думи» (№ 17).

Автори «Вістника...» уважно стежили за роботою численних з'їздів у Києві та Катеринославі, повідомляючи читачів про ті важливі питання, які розглядалися на них, та прийняті рішення, зокрема

Українського національного з'їзду 6—8 квітня 1917 р. (№ 5, 6), Всеукраїнського учительського з'їзду (№ 6), Українського військового з'їзду, Всеукраїнського селянського з'їзду (№ 10), З'їзду представників українських організацій (№ 11), Українського губернського з'їзду на Катеринославщині (№ 12), Всеукраїнського робітничого з'їзду (№ 19, 20).

Редакція систематично зверталася до робітників, селян, шкільної молоді та свідомих українців із проханням надсилати до газети замітки про новини громадсько-культурного життя, водночас просила подавати рукописи чисті й акуратні. Як і більшість тогочасних видань, газета зазнавала фінансових труднощів, тому редакція змушена була від № 18 зменшити формат видання і використовувати папір іншого гатунку.

Офіційну частину матеріалів часопису становили інструкції Української Центральної Ради Генеральному Секретаріату, I Універсал УЦР (№ 16), а також коментарі до I та II Універсалів, в яких аналізувалися ці акти та тлумачилися їхні окремі статті (Відгуки на Універсал Центральної Ради у періодичних виданнях. № 14; Два Універсали. № 17).

На сторінках видання функціонували постійні рубрики: «По Україні» = «Всякі звістки» (хроніка українських подій (зокрема з'їзди, зібрання), резолюції та ухвали Центральної Ради); «Місцеве життя» (створення різних гуртків та юнацьких спілок у містечках, українізація народних та середніх шкіл); «3 життя «Просвіти»» (діяльність товариства загалом та його філій на місцях); «Дописи» (з різних міст та сіл України про постановку театральних п'єс, відкриття видавництва); «Українське життя» із підрубикою «Закордонні українці» (ухвали Центральної Ради, з'їзди); «На війні» (хроніка подій на фронтах); «Літературний літопис» (інформування про тогочасні часописи «Вісти з Української Центральної Ради в Києві», «Звенигородська Зоря», «Літературно-Науковий Вістник», «Наше Життя», «Нова Рада», «Подільська Воля», «Промінь», «Робітник», «Робітнича Газета», «Українське Слово», «Українская Жизнь», «Шлях» та книжкові новинки «Українського Видавництва»); «Бібліографія» (короткі рецензії П. Рака); «Оповідки» (повідомлення про видання «Просвіти» в Катеринославі, передплату на деякі часописи).

У № 7 вміщено лист-спростування Андріана Кашенка, що він не братиме участі у видаванні «Вістника...». А. Кашенко публікував замітки про бойові дії на Західному фронті під рубрикою «На війні».

Серед авторів видання — Я. Босий, Орк. Вержбицький, Євген Вировий, Л. Жигмайло, Іван Золотаренко, Андріан Кашенко (крипт.: А. К., псевд.: А. Будій), Ілько Кирнос, Е. Масло, П. Рак, М. Родзянко, В. Юноша.

Останній (22-й) наявний номер вийшов 20 серпня 1917 р.

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 3; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 19; The Batchinski Collection... Р. 70: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 22; Газеты дореволюционной России... С. 64; Газети України 1917—1920 років... С. 64; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5, 236, 238; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 242.

Література: Лисиченко Д. Українська преса в Катеринославі. С. 3, 4; Дей О. Словник... С. 156; Животко А. Історія української преси. С. 226.

В. Габор, О. Середя

769

ВІСНИК Т-ВА «УКРАЇНЬСЬКА ХАТА» В ХЕРСОНІ. — Виходить неперіодично (1917 ч. 1—6, 16), що-тижня (1917 ч. 7—15). Ч. 1. 1917, 12 квіт.

Ред.: не зазначено. — **Херсон, 1917:** Видає Рада Товариства «Українська Хата» в Херсоні. *Друк.* С. Ольховикова і С. Ходушина (1917 ч. 1—8); *Друк.* Губернського Правління (1917 ч. 9—16). *Адр. ред. і адм.:* Рішел'євська вул., д. Гордової (проти Казенної Палати).

Вийшло: 1917 — Ч. 1—16; Ф. 38×27 см (1917 ч. 1—8), 41,5×30 см (1917 ч. 9—16); *Обс.* 4 с., 2 с. (1917 ч. 2); *Передпл.:* до кінця року 2 крб (1917 ч. 7, 8), на 1 міс. 40 к. (1917 ч. 9—16). *Ц.* числа 5 к. (1917 ч. 1—4, 7, 8), 6 к. (1917 ч. 6), 10 к. (1917 ч. 9—16).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Ч. 8; НБУВ: 1917 — Ч. 1—4, 6—16; ХОУНБ: 1917 — Ч. 1, 3—5, 7, 9, 10; СЛБ: 1917 — Ч. 7.

Примітки: Товариство «Українська Хата» очолював Микола Чернявський. На сторінках часопису вміщувалися гасла: «Нехай живе національно-територіальна Автономія України!», «16 квітня Українська маніфестація» тощо.

Редакція «Вістника...» стояла на національних позиціях, мала на меті відроджувати українську культуру та пропагувала ідею національно-територіальної автономії України. Видання адресувалося усім, «кому дороге рідне слово, чиє серце боліє муками, які терпів нарід наш, і хто радується його радощами» (Організуємось! Ч. 1).

На сторінках часопису діяльність культурно-просвітницького товариства «Українська Хата»

у Херсоні та на Херсонщині висвітлювалася у замітках «Заснування товариства “Українська Хата”», «Український гурток» (ч. 1) та у матеріалах рубрики «Дописи».

Чимало публікацій присвячено Українській маніфестації у Херсоні 16 квітня 1917 р. — редакція вміщувала заклики до всього українства Херсонщини прийти у національному вбранні й підтримати

маніфестантів, а потім докладно інформувала про цю подію у матеріалах: «Українська маніфестація» (ч. 1), «16 квітня 1917 року», М. Чернявський «Чого плакали люде?» (ч. 2), «Українська маніфестація 16 квітня» (ч. 3, 4), Н. Сидоренко «З спогадів про українську маніфестацію» (ч. 5), а також в окремих замітках під рубрикою «Хроніка». Зокрема, наголошувалося, що «ми, народ український, на своїй землі, політій кровью предків наших, славного війська Запорозького, хочемо бути і будемо господарями своєї землі і своєї долі» (ч. 2).

Особлива увага у виданні приділялася пропагованій редакцією ідеї національно-територіальної автономії: М. Чернявський «Чого ми хочемо Автономії» (ч. 2), «Україна, автономія, федерація» (ч. 7), І. Челюк «Як

ми здобули собі автономію» і «Наречіє» (ч. 9), «Постанови херсонського повітового земського зібрання про автономію» (ч. 11), І. Щербина «Українці на Херсонщині» (ч. 13). У цих публікаціях обстоювалося історичне, економіко-географічне та етнічне право українців на окремішність, пояснювалося різниця між термінами «автономія» та «федерація». Окрім того, на сторінках «Вістника...» порушувалися інші важливі суспільно-політичні питання: В. Я. «Голос галичанина» (ч. 4), «День Національного фонду» (ч. 6), М. Чернявський «Боротьба за народню волю» (ч. 8), С. Чайка «Про завдання української демократії на місцях» (ч. 10) тощо. Цю тематику розвивали й історичні публікації, в яких переоцінювалися деякі події минулого України: «Переяславський трактат України з Московщиною» (ч. 8), І. Челюк «Федерація» (ч. 13, 14), а також замітки, в яких наводилися статистичні та демографічні дані стосовно українських земель загалом та Херсонщини зокрема (ч. 7, 8).

Офіційну частину матеріалів «Вістника...» становили І Універсал Української Центральної Ради (ч. 9), лист про затвердження та положення про Генеральний Секретаріат (ч. 11, 15), резолюції Українського військового з'їзду (ч. 6), постанови Всеукраїнського залізничного з'їзду (ч. 14).

У часописі також наголошувалося, що потрібно піднімати освітній та культурний рівень українського селянства, позбуватися комплексу меншовартості у мовному питанні, виховувати мистецький смак в українського глядача: Й. Дем'яненко «Вечір пам'яті Шевченка на селі» (ч. 6), І. Челюк «Городський театр», «Відчит про поїздку на села» (ч. 11), «Про українізацію діловодства земської управи» (ч. 13), Г. Шумський «Національний театр в Херсоні» (ч. 15), Солуха «До “Просвіт”» (ч. 16).

Художня творчість на сторінках видання представлена поезіями Д. Мурляна, М. Чернявського, Я. Шаптана, Т. Шохина. У ч. 6 вміщено некролог Степана Лоначевського-Петруняка.

Серед постійних рубрик видання — «Хроніка», під якою повідомлялося про численні робітничі, селянські, педагогічні з'їзди, маніфестації, заснування українських гуртків та філій «Просвіти» на Херсонщині, виборчу кампанію; «Укр. часописи та журнали» = «Нові українські газети та журнали», в якій інформувалося про вихід та передплату періодичних видань: «Боротьба», «Вісти з Української Центральної Ради», «Вістник Т-ва “Просвіта” у Катеринославі», «Київська Земська Газета», «Комашня», «Народні бажання», «Народня Воля», «Наша

Воля», «Наше Життя», «Нова Рада», «Робітник», «Робітнича Газета», «Стерно», «Театральні Вісти», «Шлях»; «Дописи».

На останніх сторінках чисел вміщувалися короткі повідомлення про театральні вистави українських гуртків, рекламні оголошення про книжкові новинки, друкувалися листи читачів. Редакція зверталася до українських організацій Херсонщини із проханням надсилати із міст та сіл дописи про своє життя.

Серед авторів часописних публікацій — П. Вибрик, Хтось, Ф. Б.

Останнє (16-те) наявне число вийшло 29 серпня 1917 р.

Бібліографія: Місцеві газети у фондах обласної універсальної наукової бібліотеки... С. 9; The Batchinski Collection... Р. 70; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 22; Газети України 1917—1920 років... С. 64.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 226.

В. Габор, О. Серета

770

ВІСНИК УКРАЇНСЬКОГО ВІЙСЬКОВОГО ГЕНЕРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ. — № 1. 1917, 1 трав.

Видає і укладає (1917 № 1), *видає і редагує* (1917 № 2—17) Український Військовий Генеральний Комітет. — **Київ, 1917: Друк. Української Центральної Ради**, бувш. Бондаренко і Гніздовського, вул. Михайлівська, № 18. *Адр. комітету:* Київ, В.-Володимирська вул., Педагогічний Музей.

Вийшло: 1917 — № 1—3/4, 5/6, 7—9/10, 11, 12/13, 14/15—17; *Ф.* 36,5×26,5 см; *Обс.* 4 с., 8 с.; *Передпл.:* на рік 9 крб (1917 № 2—5/6, 9/10—17), 10 крб (1917 № 7, 8). *Ц.* номери 15 к. (1917 № 1—5/6, 11—17), 20 к. (1917 № 7), 30 к. (1917 № 8, 9/10).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — № 5/6; **НБУВ:** 1917 — № 1—12/13, 16, 17; **ДНАБ:** 1917 — № 2—9/10, 12/13, 14/15, 17; **БРАН:** 1917 — № 14, 15; **РНБ:** 1917 — № 7, 8.

Примітки: Видання продовжилось п. н. «Вістник Генерального Секретаріату військових справ Української Народної Республіки» (див. № 759).

«Вістник...» — офіційний друкований орган, який мав на меті вміщувати «постанови, накази й інші матеріали Генерального Комітету», широко висвітлювати «українське, як військове життя на фронті і тилу, так і взагалі політичне, та культурне та економічне життя України», подавати «широкі інформації і статі в справі українізації війська,

військової освіти» (№ 17), відповідати на всі запитання щодо військової справи тощо. Матеріали часопису систематизовано у двох відділах — офіційному та неофіційному.

З огляду на обсяг найбільшим був офіційний блок, який охоплював декларації та повідомлення Генерального Секретаріату, постанови Тимчасового уряду, розпорядження Генерального секретаря

військових справ С. Петлюри, постанови та накази Всеукраїнського військового з'їзду, командувача війська Київської військової округи, а також «Зразковий статут Української Військової Громади» (№ 1), «Положення про Генеральний Секретаріат» (№ 7), «Статут Українського Військового Генерального Комітету» (№ 12/13). На сторінках «Вістника...» надруковано I та II Універсали Української Центральної Ради. Також у виданні подано детальний звіт і резолюції Другого Всеукраїнського військового з'їзду, який відбувся у Києві 5—9 червня 1917 р. (№ 1—5/6), інформувалося про роботу Всеукраїнської ради військових депутатів (№ 3/4), З'їзд представників народів та областей колишньої Російської імперії у Києві, Всеукраїнський з'їзд «Просвіт» (№ 17).

У неофіційній частині вмішувалися статті, в яких відображалися події суспільно-політичного життя Києва й аналізувалася політична ситуація в Українській державі загалом. Серед них — В. Варницький «Великий день» (№ 1), В. К. «Будується Україна» (№ 7) і його ж «Українські організації і повстання генерала Корнілова» (№ 12/13), «Не робіть Руїни!» (№ 8), О. Грущенко «Воля на старий манір» (№ 9/10) і «Зрадницький похід» (№ 12/13), В. Батуринець «Демократична нарада і українські домагання» (№ 17). Зокрема, обстоювалося право українського народу на національно-територіальну автономію у межах Російської держави, визнання усіх повноважень Генерального Секретаріату на території України тощо. Чимало публікацій часопису присвячено обговоренню обстрілу з кулеметів біля станції Києво-Волинська полку ім. гетьмана Б. Хмельницького — «Події з ешалоном полку Б. Хмельницького», «Ще одна сторінка історії», «Криваві події на вокзалі», «Похорони козаків полку Гетьмана Богдана Хмельницького» (№ 9/10), «Висліди комісії в справі полку ім. Богдана Хмельницького» (№ 16).

Редакція мала на меті вмішувати більше матеріалів про життя військовиків, тому зверталася до читачів із проханням надсилати відповідні дописи. Військовій тематиці присвячено замітки: А. Касяненко «Де кілька слів про український військовий рух» (№ 7) і «Організація Української Військової освіти» (№ 8), І. Дехтяренко «Українське життя на західному фронті» (№ 11), «Українізація 5-го запасного кін. полку» (№ 12/13).

У виданні функціонували рубрики: «Хроника», «3 життя українських військових організацій» («3 українських військових справ»), «Вісти з армії», «3 їзди».

Художня творчість репрезентована віршем А. Гавришенка. У № 11 вміщено фейлетон К. Лавриновича.

Серед авторів видання — Капкан, І. Крамарчук, В. І-ко.

Останній (17-й) наявний номер побачив світ 30 вересня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 20; Газеты дореволюционной России... С. 64; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 27, 28; Газети України 1917—1920 років... С. 40; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5, 239.

Література: ЕУ. 1993. Т. 1. С. 288; Кузеля З. З культурного життя України. С. 10; Животко А. Історія української преси. С. 229.

М. Романюк, О. Середа

ВІСНИК УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ: Орган Центрального Виконавчого Комітету Рад Робітничих, Солдатських та Селянських Депутатів України (1917); Орган Центрального Виконавчого Комітету Всеукраїнської Ради Робітничих, Солдатських та Селянських Депутатів (1918). — Ч. 1. 1917, 19 дек. (1 янв. 1918).

Ред. Микола Лебідів (Лебедев). — **Харків** (1917 — 1918 ч. 25); **Київ** (1918 № 1, ч. 27—34); **Полтава** (1918 ч. 35—39); **Катеринослав** (1918 ч. 40—47); **Таганрог** (1918 ч. 48—68), **1917—1918:** *Изд.* Центральный Виконавчий Комітет Всеукраїнської Ради Робітничих, Солдатських та Селянських Депутатів (1918 ч. 5—37). *Друк.* Центральный Виконавчий Комітет Всеукраїнської Ради, Харків (1918 ч. 6—25), Київ (1918 № 1, ч. 28—35). *Адр. ред.:* Харків, Сумська, № 13 (1918 ч. 10—25), Київ, Фундуклеївська, № 19 (1918 № 1, ч. 28—35). *Адр. контори:* Харків, Сумська, № 13 (1918 ч. 10—25); Київ, Фундуклеївська, № 19 (1918 № 1, ч. 28—35); Катеринослав, Катеринославський прошп., б. № 106 (1918 ч. 37).

Вийшло: 1917 — Ч. 1, 2, 1918 — Ч. 3—25, № 1, ч. 27—68; *Ф.* від 50×40 см до 58×40 см; *Обс.* 4 с., 2 с.; *Передпл.:* на 6 міс. 25 крб (1918 ч. 10 — № 1), на 2 міс. 12 крб (1918 ч. 28—35), 10 крб (1918 ч. 37). *Ц. номери* 15 к. (1917 ч. 2), 20 к. (1918 ч. 5, 37), 25 к. (1918 № 1, ч. 28—35), в Харкові 20 к. (1918 ч. 6—25), на станціях залізниць 22 к. (1918 ч. 6—25).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Ч. 2, 1918 — Ч. 6—14, 16—19, 22—25, № 1, ч. 28, 31, 33—35; **ДНАБ:** 1918 — Ч. 5—16, 18—25, № 1, ч. 28—37.

Примітки: Фактичним редактором газети, за бібліографічними джерелами, був Д. І. Ерде, співробітниками редакції — Є. Бош, В. Затонський, Ю. Коцюбинський, І. Кулик. Нумерацію чисел порушено: після ч. 25 від 31 січня 1918 р. вийшов № 1 від 17(4) лютого, ч. 28 — 20(7) лютого. Періодичність виходу — щоденна. У 1917—1918 рр. одночасно виходив російськомовний «Вістник Украинской Народной Республики» (*див.* № 1012).

Газета була першим офіційним виданням новоствореного Центрального Виконавчого Комітету Рад робітничих, солдатських та селянських депутатів України, організованого на протипагу Українській Центральній Раді та Генеральному Секретаріату напередодні мирних переговорів у Брест-Литовську. Звертаючись до читачів із проханням про підтримку, редакція накреслила такі основні пункти своєї про-

грами: обговорення питань, які поставила на поряток денний російська соціалістична революція, що мусить «запалити революційний пожежу» в Європі та світі; боротьба з буржуазною, шовіністичною і «лже-соціалістичною» пресою за остаточну мету — побудову соціалізму. У цьому процесі преса мала відігравати ключову роль, яка проектувалася на тогочасну суспільну ситуацію в історичному контексті: «Воля друку була впродовж всієї революції як би політичним догматом, котрий накладався на французів прикладом англо-американців» (Бистрянський В. Революція і преса. Ч. 23).

У передовій статті «Війна чи мир» редакція наголошувала, що уряд радянської Росії докладає значних зусиль для досягнення перемир'я на усіх фронтах, тож потрібно, щоб на мирних переговорах інтереси України репрезентували не лише представники Генерального Секретаріату, а й члени ЦВК Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів як опозиційний український уряд. Питання мирних переговорів та політики УЦР й Генерального Секретаріату загалом висвітлювалися у публікаціях: «Мир та німецькі імперіалісти», «Мир, диктуємий німцями», «Про мирні переговори в Бресті», «До питання про мир», «Біжучий момент і міжнародний імперіалізм», М. Рейснер «Крах буржуазного парламенту», Сіромаха «Правда про Центральну Раду», «Проголошення повної самостійності України». У статті Савура «Народні представники» йшлося про політичну кар'єру, суспільний статус і матеріальне становище членів Української Центральної Ради.

Актуальні аспекти тогочасних політичних дискусій, зокрема оцінку Установчих зборів та діяльність створеного більшовиками українського радянського уряду, висвітлювали статті, в яких, між іншим, критикувалося українських соціалістів за угодовство та співпрацю з «контрреволюційною буржуазією» (В. Бистрянський «Маркс та наші “марксісти” про Установчі Збори» та «Росія як авангард всесвітньої революції»; С. Лідів «Роля і значиння Установчих Зборів»; Ярема Галайда «Російська Вандея»).

Партійна ідеологія безпосередньо впливала на економічну політику: в публікаціях «Земельна справа та Київська Рада», І. Степанова «Як урегулювати промисловість», Є. Преображенського «До перегляду аграрного програму», М. Ольшинського «Діла грошеві і фінансові» окреслено найважливіші пріоритети у земельній та промисловій сферах, насамперед обґрунтовано базові принципи вирішення більшовиками земельного питання — націоналізацію та соціалізацію.

Статті культурологічної тематики («По питанню про нове мистецтво», «Соціальна революція і М. Горький», Адам Золотой «Патріархальні звичаї»), протиставляючи дореволюційні та пролетарські ідеали, висвітлювали нові мистецькі тенденції, перспективи взаємин між пролетаріатом та інтелігенцією

у цій сфері. Пролетаріатові, наголошували автори газети, треба рішуче відмежуватися, зокрема, від мистецтва футуристів, які називають його новим революційним, однак насправді воно несумісне з пролетарською ідеологією. «Мистецтво — одне із найсильніших двигателів духового розвитку, одно із важніших чинників пролетарської культури, і пролетаріат повинен значно берегти чистоту жерела свого мистецтва», адже воно помітно впливає на свідомість.

Серед важливих полемічних публікацій — «Хто наші друзі й хто наші вороги» Сина України, «Внутрішній чи зовнішній фронт», «Самосуди й лицеміри» Ерде, які насамперед пропагували ідеали диктатури пролетаріату, світової революції. Вони переконували, що вся повнота влади повинна належати радам, які будуватимуть новий тип суспільних взаємин, називаючи лицемірними звинувачення на адресу

більшовиків у самосудах, бо, мовляв, у буржуазної влади теж не було правосуддя.

Декрети та постанови Народного Секретаріату друкувалися під рубрикою «Діяння та розпорядження Народного Уряду України». Серед цих та інших документів — «Від Народного Секретаріата Української Народньої Республіки», «Маніфест до всіх робітників, селян та салдатів України», «Декрет про розпуск Установчих Зборів», резолюції Харківської та Київської рад робітничих і солдатських депутатів, накази щодо призначення членів уряду тощо. Редакція подавала також адреси й години прийому секретарів і керівників відділів Народного Секретаріату України.

У віснику друкувалися спогади й художньо-документальні твори, зокрема: В. Лівшиць «9-го січня 1905 року: 3 особистих споминів», Ерде «Кривава неділя 9 січня 1905 р.», Я. Городецький «Витяг з історії першої Російської революції — 1905 року: Присвящується борцям за волю».

Під рубриками «Телеграми» та «Чужоземна хроніка» інформувалося про події в Україні, Росії та за кордоном, зокрема про зайняті Червоною армією українські міста, чергові з'їзди, ситуацію на фронтах, робітничі страйки за кордоном, спроби вирішення британським урядом ірландського питання («З'їзд селянських депутатів», «Жертви війни!», «На передодні революції в Австрії», «Війна з румунськими контр-революціонерами», «Робітнича революція в Фінляндії», «Совіт Робочих Депутатів в Берліні»). Під рубрикою «Огляд друку» подано полемічні відгуки на статті, вміщені в українських та російських часописах («Донецкий Пролетарій», «Нова Громада», «Нова Рада», «Юг» тощо).

Художні твори у часописі нечисленні, переважно пропагандистського характеру. Серед поетичних публікацій — байки Дем'яна Бедного («Лапоть та чобіт», «Солоха» (в українському перекладі), вірші Савура («Пісні перемоги»), Пролетарія («Сльози війни»), Фалька («Пролетарська пісня»), серед прозових — твори Я. Городецького («Тернистий шлях», «Утеча (з недавнього минулого)»), уривок з роману Г. Дж. Уеллса «У дні комети» п. н. «Переворот». У газеті вміщено колективні некрологи «Пам'яті вбитих», Я. Г. «Слава загинувшим борцям».

На першій сторінці вісника друкувалися повідомлення: «Побіда близько!», «Совітські війська зайняли Полтаву», «Генеральний Секретаріат веде таємні переговори з німецьким урядом про заключення сепаратного миру!», «Втворена обманом народа більшість Установчих Зборів відмовилась сповнити

волю робітників та селян», «Геть політиканів з Генерального Секретаріату Центральної Ради!», «Велика російська революція перекидає свої революційні іскри в краї Західної Європи» тощо, в яких інформувалося про міста, зайняті Червоною армією, а також ішлося про необхідність передання влади радам, масові бунти в арміях Німеччини, Іспанії та Австрії і створення у них осередків рад солдатських депутатів.

Переважає більшість публікацій написані неграмотно, у текстах багато русизмів та мовних покручів. Це свідчить, що матеріали нашвидкуруч перекладали з російськомовних джерел члени редакції, які не володіли українською мовою.

У газеті рекламовано часопис «Извѣстія Юга».

Інші хронікальні рубрики видання: «По прямому дровові», «Внутріє життя», «На Україні», «По Росії», «Робітничє життя», «Селянське життя», «Огляд друку», «Загублено», «Аукціонъ», «Ріжні звістки», «Об'яви».

Останній (68-й) номер датовано 20 квітня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 32; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 19; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 110; Газеты Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 15; Газети України 1917—1920 років... С. 65.

М. Комариця

772

Воинъ СВОБОДНОЙ РОССІИ: Извѣстія Комитета Депутатовъ Войскъ Кіевскаго гарнизона (солдатъ, офицеровъ, юнкеровъ, чиновниковъ, врачей) (1917 № 1, 2); Извѣстія Совѣта депутатовъ войскъ Кіевскаго округа (солдатъ, офицеровъ, юнкеровъ, чиновниковъ, врачей) (1917 № 3—81). — Выходитъ три раза въ недѣлю. № 1. 1917, 2 апр.

Отв. ред. Евгеній Лепешинскій (1917 № 1, 2); Редакціонный Комитетъ (Кубракъ, Лепешинскій, Первышевъ, Рагозинъ, Френкель) (1917 № 3—81). — **Кіевъ, 1917:** Изд. Совѣтъ Депутатовъ Войскъ Кіевскаго Округа. Тип. Кієво-Печерской Лавры. *Адр. ред. і контори:* Кієвъ, Кієво-Печерская Лавра, типографія. *Адр. ред. комісії та від. контори:* Александровская ул., № 8, Дворецъ.

Вийшло: 1917 — № 1—81; Ф. 45×30 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 1 годъ — 6 р. (1917 № 1—50), 10 р. (1917 № 51—80). Ц. номера 5 к., 8 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—80; **ДНАБ:** 1917 — № 3, 42, 65, 69, 70; **БРАН:** 1917 — № 4, 18, 31, 35, 36, 40—42, 45—81; **ДПБ:** 1917 — № 46—48, 52, 53, 55—64, 66—72, 81; **РДБ:** 1917 — № 46—50, 52—81; **РНБ:** 1917 — № 1, 46—81.

Примітки: Мова видання — російська й українська. Додаток: «Прилож. къ № 2 14 апр. 1917».

Мета та завдання нової військової газети агітаційно-пропагандистського спрямування були сформульовані редакцією таким чином: «Цѣль и назначеніе нашей газеты служить интересамъ Всѣхъ Васъ, создать великой русской арміи безъ различія чиновъ и названій. Газета эта вызвана крайней потребностью поговорить, выяснить наши нужды, желанія и взгляды» (Отъ редакціи. № 1). Редакційний комітет видання заохочував зворотний зв'язок та закликав читачів газети, зокрема військовослужбовців різних рангів та видів військ російської армії, надсилати свої дописи, листи, кореспонденції для опублікування їх на сторінках видання, тож у ньому вміщено низку листів, дописів військовиків Київського гарнізону (Серебровъ В. Письмо къ солдатамъ. № 35).

Пріоритетне місце на сторінках газети відводилося висвітленню офіційної хроніки: протоколам, наказам (Приказъ Верховнаго Главнокомандующаго. № 2), положенням (Положѣние о хлѣбной монополии. № 2), постановам (Постановленіе Временнаго Правительства. № 3), законодавчому процесу (Волостное Земство. № 26), повідомленням, зверненням (Отъ Комитета Депутатовъ Войскъ Кіевскаго Гарнизона. № 2), заявам, резолюціям (Резолюція солдатскихъ и офицерскихъ депутатовъ 13-го Финляндскаго стрѣлковаго полка. № 4), відозвам (Воззваніе. № 9; Обращеніе Временнаго Правительства къ украинцамъ. № 31; Воззваніе Украинскаго генеральнаго секретаріата. № 35), закликам (Заклик. № 10) агітаційного змісту, у яких звучали гасла: «Берегитесь шпіоновъ», «Дезертиры — предатели свободнаго народа», «Свобода, дисциплина, побѣда» і т. ін.

Суттєвий пласт у контенті видання займала суспільно-політична тематика. Квінтесенцією матеріалів цієї проблематики було обстоювання завоювань революції (Воскресенскій А. Революція и просвѣщеніе. № 27), осмислення суті, ролі та значення революції для трансформації суспільно-політичного ладу, модернізації державного устрою, політичної системи (Разрушеніе и созиданіе. № 27), лібералізації, демократизації суспільно-політичного життя, децентралізації влади, реформування та переосмислення функцій, завдань, ролі і значення органів місцевого самоврядування (Первышевъ И. Задачи гласнаго. № 9; Земское самоуправленіе. № 80), обговорення різних шляхів, моделювання сценаріїв розвитку єдиної Росії у післяреволюційний період

(Борисенко. Общерусское национальное самосознаніе. № 10).

Лейтмотивом матеріалів цього змістово-тематичного спрямування було розвінчування німецьких та австро-угорських агіток і прокламацій, адресованих російським солдатам (Марченко Н. О братаньяхъ. № 7), апелювання до населення із метою мобілізації військовозобов'язаних, обґрунтування виправданості, справедливості ведення війни, мілітаризації суспільства в умовах воєнного стану (Руденко В. Какъ нужно относиться къ войне? № 9).

У цьому контексті автори видання наголошували на необхідності вирішення національного питання, зокрема реалізації прагнень українського народу на національно-культурну автономію у складі майбутньої федеративної Росії (Прилипко Панасъ. Слово объ Украинѣ. № 25). З огляду на це у газеті надруковано низку аналітичних статей про формування та еволюцію національної самосвідомості українців, український національний рух (Григорьевъ Н. О национальномъ самосознаніи. № 17; Григорьевъ Н. Подъ чужимъ именемъ. № 64), важливість національної освіти та просвіти для самоідентифікації українського народу як окремої нації (Полуботко С. Освіта — зброя народу. № 20; Григорьевъ Н. Контрабанда. № 33), а також матеріали історичного змісту із народознавства, географії, топоніміки (Григорьевъ Н. Русь, Украина и Малороссія. № 26).

Редакція видання приділяла увагу висвітленню політичних, консолідаційних, об'єднавчих, організаційних процесів у солдатському (Мітінгъ солдат-українців Кіевскаго гарнізону. № 60) та робітничому середовищі, зокрема формуванню та функціонуванню рад робітничих і солдатських депутатів (Собрание военныхъ депутатовъ. № 3; Изъ жизни арміи. № 4; Объединѣнное собрание воѣнныхъ и рабочихъ депутатовъ. № 6; Собрание Совѣтовъ солдатскихъ и офицерскихъ депутатовъ. № 10; Украинская Фракція. № 19; Объединенное засѣданіе Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ. № 46), становища військовополонених російської армії в Австро-Угорській імперії та Німецькому Райху (Жизнь нашихъ военноплѣнныхъ. № 7).

Вагоме місце у контенті видання займала соціально-економічна тематика, зокрема питання забезпечення продовольчої безпеки держави, проблема справедливого розподілу землі, землевідведення у післяреволюційний період (О Землѣ. № 7; Кавелинъ С. П. Земельныя нужды деревни. № 20).

На сторінках видання висвітлювалася локальна хроніка подій у Києві та Київській губернії (Ив. Р. Наводніе въ Киевѣ. № 3; Штейнбергъ Д. Чествование французскихъ летчиковъ. № 7).

На газетних шпальтах публікувалися передруки інших київських видань («Кіевская Мысль») пізнавального змісту, у яких подавався екскурс в історію державницьких та політичних традицій Російської імперії (Короленко Вл. Падение царской власти. № 11—17).

На сторінках видання вмішувалася громадянська лірика авторства солдатів (Мельниченко Петръ. Въ походѣ. № 4; Н. А-въ. На мотивъ «марсельезы». № 9; Данченко С. Витязь Украины. № 46; Станко Вас. Ранком волі. № 80).

Контент видання містив такі рубрики: «Разныя Извѣстія» (військова хроніка), «Телеграммы» (телеграми Петроградського телеграфного агентства, які висвітлювали зарубіжну хроніку подій та внутрішньополітичну ситуацію в тогочасній Росії, офіційну хроніку подій у Петрограді).

Провідними авторами видання були С. Белоусов, А. Венедиктов, Н. Григор'єв, В. Духовської, Є. Звягінцев, Є. Израель, С. П. Кавелін, В. Короленко, В. Лебедев, Н. Марченко, В. Матяшевич, І. Первишев, Е. Рябцов, Н. Череванін, Д. Штейнберг.

Останній (81-й) номер вийшов у світ 25 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 18; Преса України. Газети 1917—1920 рр. С. 22, 23; Газеты дореволюционной России... С. 70; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 92, 93; Газети України 1917—1920 років... С. 68.

С. Блавацький

773

ВОЛОШКИ. — № 1. 1917,
15 жовт.

Ред. Н. Романович-Ткаченко. — **Київ, 1917—1918:** Вид. Товариство «Волошки». Друж. Української Центральної Ради. Адр. контори: Київ, вул. Жилянська, 20.

Вийшло: 1917 — № 1—3/4, 1918 — № 1, 2 [?]; Ф. 36,5×29 см (1917); Обс. 8 с., подвійне число 16 с.; *Передпл.:* 4 р. 50 к. (1917), 4 р. 90 к. (1918). Ц. номера 90 к. (1917 № 1, 2), 1 р. 50 к. (1917 № 3/4).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—3/4; **ДНАБ:** 1917 — № 1—3/4; **НБ ОНУ:** 1917 — № 1.

Примітки: Газета виходила двічі на місяць.

«Волошки» — ілюстрований двотижневик для дітей, що мав на меті виховувати український доріст

у дусі національних традицій, ознайомлювати із найкращими взірцями української художньої творчості для дітей, розвивати допитливість та кмітливість юних читачів тощо.

Основний зміст часопису становили літературні твори. Зокрема, у ньому опубліковано віршики, уривки з поем М. Жука, І. Манжури, О. Олеся, С. Руданського, П. Стаха, П. Тичини. Мала проза представлена оповіданнями таких авторів, як: Д. А. «Старий дзвонарь» (№ 1), С. Черкасенко «Завзятий заєць» (№ 1) і «Гаяля» (№ 3/4), Юх. Мих. «Херувимчик» (№ 2), К. Велик «Різдвяна ялинка» і «Малий патріот» (№ 3/4). Редакція подавала також перекази казок народів світу у перекладі С. Русової, С. Вольської, Марії Загірної, Н. Бакалінської — англійських («Щира правда» (№ 2), «Мала ялиночка» (№ 3/4), чеської («Семеро Гайворонів» (№ 2), данської та фінської («Яблуневий цвіт та кульбаба», «Добрий вчинок Асмунда» (№ 3/4).

Другий номер відкривався статтею Н. Романович-Ткаченко «Памяти Миколи Лисенка», в якій розповідалося про життя і творчість визначного українського композитора та музичного діяча. У цьому номері вміщено науково-популярну публікацію «Герої в ім'я науки» Н. Романович-Ткаченко, в якій подано цікаві для дітей факти з природознавства та історії техніки.

У «Волошках» діяла розважально-розвивальна рубрика, в якій вмішувалися загадки, головоломки, ребуси, завдання на логічне мислення, кмітливість тощо.

Серед співробітників видання — Стефанія (Франциска) Вольська (крипт.: С. В.), Галина Журба (справж.: Г. Домбровська), Марія Загірня (справж.: М. Грінченко), Н. Романович-Ткаченко (крипт.: Н. Т.).

Завдяки вдалому художньо-технічному оформленню та цікавому змістовому наповненню часопис був позитивно сприйнятий дитячою аудиторією та дорослими.

Останній (3/4-й) наявний номер побачив світ у грудні 1917 р.

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 6; Періодичні видання, що надійшли до редакції часопису «Книгарь» за березіль // Книгарь. 1918. Ч. 7. С. 419; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 29; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 57, Спр. 477. Арк. 249—252.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Кузеля З. З культурного життя України. С. 10; Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 122; Животко А. Історія української преси. С. 229.

О. Середя

ВОЛЫНСКАЯ РЪЧЬ: Ежедневная газета. — № 1. 1917, май.

Ред. А. А. Стельниковъ (1917 № 1—55, 1919), В. В. Есаковъ (1917 № 56—79). — **Житомир, 1917—1919:** Изд. С. О. Сорокинъ, А. А. Стельниковъ, М. М. Зозуля (1917), А. А. Стельниковъ, И. Я. Пинчукъ (1919). Тип. Р. Розенблата, ул. Бердичевская, № 20. Адр. ред. і контори: Житомиръ, Б. Бердичевская, 6 (1917), ул. Б. Бердичевская, № 11 (1919).

Вийшло: 1917 — № 1—79, 1918 — № 1, [?], 1919 — № 1—21, [?]; Ф. від 52×35 см до 64×38 см; Обс. 2 с.; Передпл.: на 3 мѣс. 4 р. 40 к. (1917), на мѣс. 40—50 р. (1919). Ц. номера 7—10 к. (1917), 2 р. (1919 № 6, 7, 15), 4 грн (1919 № 21).

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1919 — № 6, 7, 15, 21; **ДПБ:** 1917 — № 56—58, 60—67, 69—79; **РДБ:** 1917 — № 56—79; **РНБ:** 1917 — № 52—54, 56—79.

Примітки: Наявний № 52 газети вийшов 29 липня, № 79 — 1 вересня 1917 р. Мова видання — російська та українська. Додаток до № 66, 70 за 1917 р.

«Волинская Рѣчь» — щоденна інформаційна газета, у якій висвітлювалися найважливіші питання суспільно-політичного та економічного життя краю. Основна увага приділялась актуальним вітчизняним подіям, зокрема прибуттю до Кам'янця-Подільського комісії польського уряду для ведення переговорів з очільниками Директорії; протесту урядів Західної і Східної України проти приєднання Східної Галичини до Польщі; боротьбі Армії УНР з військовими частинами А. Денікіна за володіння Києвом.

На сторінках газети — статті на тему внутрішнього політичного життя України, ведення зовнішньої політики та міжнародного становища України: А. С. «Мы ждемъ безъ страха» (1919. № 15), «Внутреннее и международное положение Украины» (1919. № 21). Серед україномовних публікацій — стаття Х. Сташинського «Україна в міжнародній політиці» (1919. № 6).

Частину матеріалів часопису становила хроніка подій у Житомирі та Волинській губернії. Зокрема, повідомлялося про спалахи холери у Житомирському повіті та проведення антиепідеміологічних заходів, кадрові зміни в житомирській міській раді, організацію кампанії додання продовольчої кризи в місті, спроби єврейської спільноти Житомира звільнити місцевих євреїв, ув'язнених більшовиками.

Чільне місце у газеті займали публікації закордонної тематики, які інформували про висту-

пи білоруських селян проти польських легіонерів, страйки французьких портовиків, запровадження більшовицькою владою трудової «панщини» для населення Петрограда, обговорення питання статусу Східної Галичини на Паризькій мирній конференції, конфлікт між Сербією та Чорногорією, фінансову кризу в Німеччині та ін.

У виданні вміщено телеграми та оперативні повідомлення про наступ більшовицьких військ на українські землі, хроніку боїв за звільнення міст від більшовицьких загонів на Коростенському, Київському та інших напрямках.

Неодноразово на сторінках «Волинской Речи» редакція друкувала офіційні документи, які регулювали різноманітні аспекти життя Волинської губернії, як-от: «Наказ Уповноваженого по охороні м. Житомир», «Наказ по Холмсько-Волинському Управлінню Хліборобства та Державного Майна», «Постанова Житомирської Міської Управи».

Зміст газети становили також анонси театральних вистав, реклама діяльності банків та інших фінансових установ і організацій, приватні оголошення.

У часописі діяли рубрики: «Мѣстная жизнь», «Оперативная сводка», «Послѣднія извѣстія», «На фронтахъ» та ін.

Серед авторів видання — С. Козловський, С. Осипов, Х. Сташинський.

Останній (21-й) наявний номер вийшов 11 вересня 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 18; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 57; Газеты дореволюционной России... С. 73.

Р. Бліхарський, Р. Романюк

ВОЛЫНСКІЯ НАРОДНЫЯ ИЗВѢСТІЯ: Ежедневный журнал-газета. — Г. 1. № 1. 1917, 15 мая.

Редакційна Ісполнительна Комісія: В. Я. Артемьевъ, С. В. Бѣльскій, И. И. Ковалевъ, С. М. Подгорскій (1917). **Отв. ред.** Исполнительная редакційная комиссия (1918 № 11). — **Житомиръ, 1917—1918:** Изд. Волинскаго Губернскаго Земства. Тип. Волинск. Губ. Земства. Адр. ред. і контори: г. Житомиръ, ул. Кіевская, № 45 (1917 № 1), ул. М.-Бердичевская, 17 (1917 № 10), Губерн. Земск. Управа (1917 № 24), ул. Большая-Бердичевская, № 16 (1918 № 3), ул. 1812 г. (Б.-Вильская), № 41 (1918 № 10, 11).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—31, 1918 — Г. II № 1—11, [?]; Ф. 29×21 см (1917), 31,5×23 см (1918); Обс. 16 с. (1917 № 1, 24, 1918), 20 с. (1917 № 16); *Передпл.:* съ пересылкой съ 1 юля до конца года 1 р. (1917), съ пересылкой и доставкой на годъ 6 р., для учащихся, учащихся и служащихъ въ земствахъ Волинской губ. на годъ 3 р. (1918). Ц. номера 5 к. (1917), 15 к. (1918).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 10, 24; **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 1, 1918 — Г. II № 3, 10, 11; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 1—31.

Примітки: Видання друкувалося за дозволом військової цензури (1917 № 24, 1918 № 3). Матеріали у журналі 1917 р. публікувалися російською, українською та польською, а 1918 р. — українською та російською мовами.

В умовах стрімких революційних змін 1917 р. друкований орган Волинського губернського земства «Свободное Слово» не відповідав вимогам, які висувалися перед земським виданням, через що на «Экономическом Совѣщаніи» постановили припинити видавання цього часопису і розпочати випуск «Волинських Народнихъ Извѣстій». До складу редакції новозаснованого журналу не ввійшли особи, які брали участь у видаванні «Свободного Слова». Передплатники «Свободного Слова» одержували замість нього «Волинські Народні Извѣстія».

Зважаючи на воєнні події та політичну нестабільність у країні, основними питаннями, що хвилювали широку громадськість і тому активно обговорювалися на сторінках часопису, були функціонування державного апарату, земельна проблема та повернення біженців на рідні терени.

Першій темі присвячено статті Ржаніцина «На пути», С. В-ка «Подготовка Учредительного Собрания» (1917. № 1), «Про функції Центральної Ради», Н. Славина «Выборная кампанія волостныхъ земскихъ гласныхъ по волинской губерніи» (1917. № 10), Фоми Деревенського «Волостные выборы на Волини» (1917. № 24), «Від Української Центральної Ради» (1918. № 10) та ін. Окрім питань державного значення, висвітлювалися, зокрема, діяльність органів місцевого самоврядування і ставлення селян до виборів у земства.

Земельному питанню присвячено низку публікацій (часто передрукованих з інших видань): «Земельна справа» (1917. № 1), Жигмунт Мрозовський «Do kogo należyć powinna ziemia?» (1917. № 10), І. Макаров «Земля и земледѣлецъ» (1917. № 24), «Земская агрономия» (1918. № 11) та ін. У цих матеріалах наведено статистичні дані про власність на землю.

Темі повернення біженців присвячено статті «Къ бѣженцамъ уроженцамъ Волинской губерніи» (1917. № 1) та А. Ржаніцина «Устройство возвращающихся бѣженцевъ» (1917. № 10). Вирішення цього питання було важливим як для самих біженців, що без жодних соціальних гарантій поверталися на рідні терени, так і для осіб, які постійно проживали на Волині, тому що у мирний час ненормований наплив людей спричиняв зріст епідемічних захворювань та підвищення рівня злочинності.

Окрім того, висвітлювалися інші сфери суспільно-культурної діяльності, серед яких найвагомішим було функціонування Волинського громадського народного університету. Значна увага приділялася, зокрема, діяльності «Просвіти» (З'їзд «Просвіт». 1917. № 24) та будівництву Народного дому (Славін Н. Народный домъ, какъ очагъ культурнаго возрожденія деревни и необходимая деревнѣ организація. 1917. № 24). Детальний перебіг та аналіз порушуваних питань на з'їзді діячів народної освіти в Україні в однойменній статті подав Ів. Подорожній (1918. № 3).

Обсягова передова стаття № 11 за 1918 р. була присвячена Т. Шевченку. Вона містила не лише опис біографічних віх поета, а й уривки з його віршів (публікація повинна була продовжитися у наступному номері, про що свідчить помітка «Кінець буде»).

Замітки об'єднувалися під рубриками «Разные извѣстія» і «Хроника» (1918 р. було запроваджено рубрику «Корреспонденція»). Під рубрикою «Письма читателей» подавалися обсягові матеріали, як-от україномовна публікація «В австрійському та германському полоні» М. Гладкого, що друкувалася із продовженням у кількох номерах і завершилася в № 24 за 1917 р.

1917 р. у часописі вміщено україномовні поезії «Нарід» та «Україні» Людмили Волошки (справж.: Людмила Морозова-Курек).

У виданні републікувалися матеріали з інших часописів («Земля», «Кіевская Мысль», «Нова Рада», «Пермская Земская Недѣля»).

Серед авторів часопису — С. Бельський, П. Дорофєєв, І. Засухін, Е. А. Лотоцький, Макніс, Меньшевик, Ів. Подорожній, А. Ржаніцин, низка публікацій підписана псевдонімами та криптонімами.

Останній (11-й) наявний номер датовано 1 квітня 1918 р. Як засвідчує редакційне повідомлення, часопис мав виходити й надалі, однак підтвердження чи ж спростування подальшого існування видання віднайти не вдалося.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 19; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 23; Газети України 1917—1920 років... С. 69.

Література: Міщук С., Рибачок О. Історія Волинського народного університету на Житомирщині на сторінках часопису «Волинские народные известия» (1917—1918) // Волинські історичні записки: зб. наук. пр. Житомир, 2011. С. 84—92.

І. Зубрицький

776

ВОЛЬНАЯ МЫСЛЬ: Харьковская газета. Орган Совета Ученических Делегатов и «Дома Учащихся» (1917—1918); Харьковская газета. Орган Харьковского Губернского Комитета учащихся ср.-уч. заведений и Совета ученических Делегатов (1919 № 1); Орган Губернского К-та Учащихся Ср.-Уч. Зав. и Харьк. Сов. Ученич. Дел. (1919 № 2, 3). — Выходит временно два раза в месяц (1917—1918), еженедельно (1919). Г. І. № 1. 1917, 14(27) дек.

Редактирует Коллегия. *Отв. ред.* Х. Аврускин (1918 № 5). — **Харьков, 1917—1919:** *Изд.* Дом Учащихся и Совет Делегатов (1917—1918), Харьковский Губернский К-т «С.-У. З.» (1919 № 1), Губер. К-т учащихся и Харьк. Сов. Уч. Дел. (1919 № 2—4). *Тип.* «Знание», Старо-Московская, 21 (1917); *Тип.* Комитета партии социалистов-революционеров, Пушкинская, 31 (1918 № 2—4); *Тип.* б. газеты «Утро», Пушкинская, 31 (1918 № 5—7); *Тип.* Коопер. Издат. «Наша мысль», Каплуновская ул., 2 (1919 № 1); 7-я Советская *тип.*, Пушкинская, 31 (1919 № 2—4). *Адр. ред.:* в Литер.-художественномъ кружкѣ (Московская, 20) (1917 — 1918 № 4), в помещении б. Учебного Округа (Шляпный пер. против Собора) (1918 № 5—7). *Адр. ред. і контори:* Садово-Куликовская ул., 21 (1919).

Вийшло: 1917 — Г. І № 1, 1918 — Г. І № 2—7, 1919 — Г. ІІ № 1(8)—4(11), [?]; *Ф.* 53×36 см (1917), 62,5×45 см (1918 — 1919 № 1), 50×43 см (1919 № 2, 3); *Обс.* 4 с., 3 с., 6 с. (1919 № 2); *Передпл.:* для иногороднихъ на 6 мѣс. 3 р. (1918). *Ц.* номера в Харькове 25 к. (1917), 30—40 к. (1918), 80—90 к. (1919), в других городах 30—35 к. (1917—1918 № 2), 90 к. — 1 р. (1919), в др. город. и на ст. ж. дор. 35—45 к. (1918 № 3—7).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1918 — Г. І № 6, 1919 — Г. ІІ № 2(9); **ДНАБ:** 1917 — Г. І № 1, 1918 — Г. І № 2—7, 1919 — Г. ІІ № 1(8)—3(10).

Примітки: 1919 р. у логотипі — гасло: «Да здравствует единая трудовая школа!». Мова видання — російська й українська. № 7 газети за 1918 р. вийшов 3 червня (21 травня). У 1918—

1919 рр. на сторінках газети друкувався орган товариства середньошкілників- українців «Молода громада» п. н. «Вільна Думка» (див. 1918 р.).

Педагогічне видання призначалося для учнів та вчителів шкіл Харківщини. У першому номері газети редакція констатувала, що у Харкові, на відміну від інших міст, не виходило учнівської преси, яка б надавала зацікавленим широкі можливості для обміну думками. Ситуацію покращило те, що рада учнівських делегатів у порозумінні з правлінням «Дома Учащихся» вжили заходів для видавання нового часопису, обравши редакційну комісію, яка у зверненні до потенційних читачів окреслила основні завдання новозаснованого періодичного органу: сприяти звільненню учнівства від старої, рабської, психології, вихованню громадянської свідомості та «суспільної самодіяльності», зміцнювати зв'язок молоді з народом, який потребував «світла і просвіти», забезпечувати надійну комунікацію школярів із радою учнівських делегатів, висвітлювати діяльність «Дома Учащихся», долучатися до його поступу як культурного центру харківських школярів (Къ учащимся. 1917. № 1).

Увазі читачів редакція пропонувала широке коло питань, серед яких — необхідність виховання молоді, зокрема учнівської, на нових прогресивних засадах, боротьба з юнацькими «хворобами» (надмірне захоплення кав'ярнями та більярдами закладами, відвідування театрів «легкого жанру», розважальних установ сумнівної репутації тощо) шляхом організації культурно-освітніх гуртків за інтересами; потреба культивування гармонійного (духовного та фізичного) розвитку нової генерації, інтеграції молоді у суспільні процеси.

Серед статей і заміток означеного проблемно-тематичного спрямування — Б. Г. «О нашей молодежи» (1918. № 1), «Прошлое и настоящее», «Наши задачи» (1918. № 2), М. Вайсфлігель «Задачи новой школы» (1918. № 4), І. Дорошенко «К моменту» (1918. № 6), «Единая трудовая школа» (1919. № 1), Г. Шелкопляс «Половой вопрос в школе» (1919. № 3).

Увага редакторів до зацікавлень місцевої, зокрема української, молоді підтверджувалася публікацією відповідних інформаційних матеріалів (як-от під рубрикою «Вести из провинции») і реалізованим пресовим проектом — самостійним україномовним додатком «Вільна Думка».

На сторінках газети публікувалися юнацькі листи, дописи, поезія, різні відомості про шкільне життя, функціонування громадських організацій, що обсто-

ювали інтереси молоді, таким чином здійснювався обмін думками з актуальних питань.

Авторами часопису були: Х. Аврускін, А. Герлін, А. Долинський, В. Єрмилов, В. Куліченко, Л. Рубінштейн, І. Ханутін, В. Шаповалов, А. Шифрін та ін.

У виданні функціонували рубрики: «В Доме учащихся», «Хроника», «Кооперативный отдѣлъ», «Партийная жизнь», «Спортъ», «Почтовый ящикъ», «Письма в редакцию» тощо.

Останній (4(11)-й) номер датовано 1 травня 1919 р.

Бібліографія: Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 134; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 24; Газети України 1917—1920 років... С. 71.

В. Ковпак

777

ВОЛЯ. — Виходить що-тижня. № 1. 1917, 9 лип.

Ред. Б. Мартос. — **Київ, 1917:** Видання Бюро Центрального Комітету. Друк. «С. В. Кульженко», Київ, Пушкінська, 4. *Адр. ред. і контори:* Київ, Жиланська, 20.

Вийшло: 1917 — № 1—10; Ф. 32×23 см; Обс. 8 с.; **Передпл.:** на 6 міс. 2 крб 50 к. Ц. номера 10 к. (1917 № 1—7), 15 к. (1917 № 8—10).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 7, 10; НБУВ: 1917 — № 1—10; ДНАБ: 1917 — № 1—5, 7—9; РДБ: 1917 — № 1—10; РНБ: 1917 — № 7—10.

Примітки: У надзаголовку — «Українська Соціал-Демократична Робітнича Партія» і гасло: «Пролетарі усіх країн єднайтеся!».

Тижневик Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП) обстоював соціальні інтереси і потреби українських робітників і селян, тому на його сторінках переважали матеріали суспільно важливого змісту. У вміщеному у першому числі редакційному зверненні пояснювалися завдання, які постали перед українським громадянством після революційних подій 1917 р., і наголошувалося, що «порадником в тій справі будування нового вільного життя має бути наша нова газета “Воля”, яка промовлятиме насамперед до працюютого люду». У публікації відзначалася також гостра потреба у робітничій газеті такого типу.

У низці передових й аналітичних статей подавалися оцінка тогочасної суспільно-політичної ситуації й розглядалися найважливіші проблеми моменту: «Тяжке становище Росії» (№ 4), «Неорганізованість та недбалство» (№ 6), «Де шукати правди?», «Московська Державна нарада» (№ 7), «Як об'єднується українське панство та буржуазія» (№ 8), «Російська республіка» (№ 9), «Нарада у Петербурзі» (№ 10). Провідною темою більшості із цих публікацій був пошук шляхів, як «використати свою волю собі на користь, а не ворогам нашим», а також розбудова Української держави у складі демократичної Російської республіки.

У виданні надруковано II Універсал Української Центральної Ради, у кількох публікаціях подано коментар до I і II Універсалів та тлумачилося їхнє значення для українства: «Значіння Універсалу» (№ 1), «Два Універсали» (№ 2).

Значну частину матеріалів часопису становили статті соціально-економічної тематики, в яких, зокрема, подавалися поради робітникам щодо обстоювання власних прав на належні умови й оплату праці (Як треба боротись. № 2; 8 годинний робочий день і сільські робітники. № 3), закликалося до злагоди між робітництвом і селянством (Ворожнеча селян до робітників. № 10), переконувалося у потребі підвищення освітнього рівня трудового народу та

відкриття у кожному селі товариства «Просвіта» для того, щоб «скористати свої політичні права для власного увільнення, а не порабощення» (№ 7).

У низці заміток акцентувалося такі болючі питання, як виснажливість війни, економічна розруха та культурна криза, закликалося селян приєднатися до єдиного «правдивого і спасенного» робітничого домагання припинити війну та оголосити перемир'я на всіх фронтах («Лихі вісті з війни» (№ 2), «Три роки війни» (№ 3), «Чому стався прорив фронту» (№ 4), «Війна і мир» (№ 7).

У публікаціях сільськогосподарської тематики порушувалася актуальна тоді проблема своєчасного збору та належного зберігання врожаю: «Воля і хліб», «Жнива» (№ 1), «Треба більше хліба!» (№ 3), «Охорона урожаю», «Робота на буряках» (№ 4, 8), «Приказ Корнілова» (№ 6), «Подвійна ціна на хліб», «Хліб за крам» (№ 9).

Не залишилися поза увагою редакції «Волі» й вибори до волосних рад та управ, на сторінках видання тлумачилися повноваження і функції волосних управ, публікувалися списки виборців: «Волосні ради і волосні управи», «Списки виборців до волосних рад» (№ 5), «Вибори до волосних рад» (№ 5, 6), «Волосні вибори та кооператор» (№ 7), «Вибори до волосних управ» (№ 9).

Часописні матеріали об'єднувалися під постійними рубриками: «З життя нашої партії» (інформування про збори, мітинги у різних містах України та у Петрограді); «Що діється на Україні» (повідомлення про резолюції, рішення Центральної Ради, відозви «Просвіти», засідання, маніфестації на місцях, збори губернських рад та ради селянських депутатів, народні віча, робітничі, селянські та повітові з'їзди, причому географія інформаційних повідомлень була досить широкою, охоплюючи Київщину, Волинь, Поділля, Чернігівщину, Полтавщину, Слобожанщину, Катеринославщину); «Українське військо» = «Українці в війську» (відомості про підтримку різними військовими частинами Універсалів та відозв Центральної Ради, формування українських полків, протести військовиків проти поділу України); «Селянські З'їзди» (їхні рішення з фінансово-економічних, освітніх питань).

Останній (10-й) номер датовано 24 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 182; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 23; Газеты дореволюционной России... С. 75; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 30; Газети України 1917—1920 років... С. 71; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5, 12, 254—257.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово.

М. Романюк, О. Серєда

778

ВОЛЯ НАРОДА: Органь Київського Комітету Партії Соціалістів-Револуціонерів. — Выходить ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ (1917 № 5—20). № 1. 1917, 31 марта.

Ред.: не зазначено. — **Київ, 1917:** Изд. Київській Комитетъ Партіи Соц.-Рев. *Електропечатня* наслѣдниковъ Іосифа Шенфельда, Київ, Александровская пл., № 10 (1917 № 2—20). *Адр. контори і ред.:* Львовская, 10 (1917 № 1, 14—20). *Адр. ред.:* Львовская, 10 (1917 № 2—3). *Тимчас. адр. ред.:* Борисоглѣбская, 16 (1917 № 4, 6—13). *Адр. контори:* Львовская, 10 (1917 № 5—13).

Вийшло: 1917 — № 1—178, [?]; Ф. 45,7×33,5 см; *Обс.* 2—4 с.; *Передпл.:* на мѣс. 1 р. 30 к. (1917 № 2—4), 1 р. 80 к. (1917 № 5—20). *Ц. номера* 5 к. (1917 № 1—4), 6 к. (1917 № 5—13), 7 к. (1917 № 14), 5 к. (1917 № 16—20).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 1; НБУВ: 1917 — № 1—14, 16—20; НБ ЛНУ: 1917 — № 2—4, 7, 10, 15, 20; ДНАБ: 1917 — № 1, 7, 121; РДБ: 1917 — № 2—6, 8—20; РНБ: 1917 — № 2—6, 8—20.

Примітки: Редакторами-видавцями газети були Б. Лебедев (№ 1—20), А. Аргунов (№ 21—178). У надзаголовку — гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешъ ты право свое». Від 3 до 25 липня 1917 р. замість «Волі Народа» виходила газета «Соціаліст-Револуціонеръ» (див. № 1263).

Мова видання — російська та українська.

«Воля Народа» — суспільно-політична газета, що представляла інтереси есерів. У статті «Чего добивается партия Соціалістовъ-Револуціонеровъ» (№ 16) розкривалися їхні політичні погляди та засади діяльності, які підтримувалися і пропагувалися на сторінках видання.

У передовиці № 2 подавалися основні положення політичної платформи новоствореного російського Тимчасового уряду, спільно вироблені Радою робітничих і солдатських депутатів та Виконавчим комітетом Державної Думи від 2 березня 1917 р.: організація і укріплення військових сил для оборони та наступу; здійснення заходів на захист прав робітників, селян та інших громадян; розширення повноважень органів місцевого самоврядування; підготовча робота з питання передачі землі народу до скликання Установчих зборів; реформування фінансової системи,

зокрема у податковій сфері; контроль за виробництвом, транспортуванням, обміном і розподілом продовольства та ін.

У № 1 надруковано статтю «Декларація Временного Правительства о войнѣ», де йшлося про офіційну відмову Тимчасового уряду від загарбницьких цілей у війні: «Этимъ актомъ русскій народъ снялъ съ себя отвѣтственность передъ исторіей и передъ человѣчествомъ за дальнѣйшее веденіе этой безпримѣрной войны».

На сторінках видання висвітлювався візит О. Керенського до Києва (Керенскій въ Киевѣ. № 12), де він, зокрема, порушив питання виборів до Установчих зборів. До цієї теми у публікаціях газети зверталися дуже часто. Так, значення виборів роз'яснювалося у статті «Къ созыву Учредительнаго Собранія» (№ 16): «Созывъ Учредительнаго Собранія — это основная задача революціи... это высшее торжество народной воли, это верховный органъ народа, завоевавшего свободу», який мав остаточно вирішити не тільки питання про форму державного правління, а й усі проблеми, що нагромадилися за століття «рабства и угнетенія».

Про скруту майже в усіх економічних галузях країни (акцентувалося промисловість та сільське господарство), яку залишив після себе царський режим, йшлося у передовиці першого номера газети. Партія соціалістів-революціонерів зобов'язалася об'єднати всі сили трудового народу і запровадити нові принципи суспільного устрою. У цьому контексті багато уваги приділялося проблемам робітничих організацій (Профессиональное объединение рабочих. № 1; О спорѣ промышленниковъ съ рабочими. № 12).

У виданні публікувалися матеріали про самовільне та безконтрольне захоплення фабрик і заводів робітниками (Анархическій социализмъ. № 6). Такі необдумані акції некомпетентних у питаннях управління працівників ускладнювали і без того непросту ситуацію, а також дискредитували революцію. Гострою проблемою стало прикриття гаслами революції звичайних заворушень та бунтів (Революція и бунтъ. № 10).

Оскільки есери орієнтувалися насамперед на селянство, то автори публікацій приділяли йому значну увагу. Д. Дешевий у статті «Какъ встрѣтила деревня государственнй переворотъ» (№ 3) відзначає роль, яку могло відіграти село у революційних процесах: висловлювалося побоювання, що село піде шляхом регресії (контрреволюції), оскільки там було мало освічених людей, які б розтлумачили ситуацію односельчанам. Однак, за словами автора, крім декількох виступів прибічників царату, у селах «происки тем-

ныхъ силъ не увѣнчались успѣхомъ», і селяни радо прийняли зміну державної системи.

Проблема політичної неграмотності стосувалася не тільки села, а майже всього населення держави. У зверненні «Ко всѣмъ» (№ 7) говорилося, що країна повинна бути «завалена» брошурами і книгами з усіх питань, вирішення яких є обов'язковою умовою стабільного розвитку країни, — земельного, робітничого, національного, жіночого, питання соціалізму, державного устрою, самоврядування тощо.

У газеті порушувалося земельне питання: обстоювалися перехід землі у власність народу та заборона скуповування її, адже це знову призвело б до поділу населення на бідних та багатих (Что говорятъ социалисты-революционеры о землѣ. № 1; Запрещеніе земельныхъ спекуляцій. № 2; Земельные комитеты. № 4). Занепад села потребував рішучих дій для виходу з кризи. У статті «Что могутъ дать кооперативы?» (№ 1) автором пропонувалося створити сільські кооперативи для налагодження зв'язку з містом: з міста надходила б техніка та інше матеріальне забезпечення, натомість село мало постачати армії необхідний провіант.

Напередодні виборів до Київської міської думи у газеті була надрукована стаття «Задачи городского самоуправления» (№ 2; авт.: В. Е. Окольська), де йшлося про розширення компетенції міського самоврядування, від якого залежало вирішення проблем народної освіти, безкоштовної медицини, надання житлово-комунальних послуг, розподілу продовольства, транспортних перевезень містом та ін. Можливість віддати голос на користь свого майбутнього отримав кожен житель міста віком від 20 років, незалежно від статі чи стану. Читачів закликали голосувати за представників Партії соціалістів-революціонерів.

З першого дня революції на вулицях міст і сіл, поряд з «красными знаменами свободы», майоріли український, польський, єврейський та інші прапори. Автора статті «О трехцвѣтномъ флагѣ» (№ 3) спантеличив синьо-біло-червоний стяг: триколон є не національним прапором «великоросів», а прапором колишньої Російської багатонаціональної імперії. Цей стяг певною мірою символізує «старий режим», нова ж Росія мала б триматися на братському союзі дружніх народів, де немає місця національному пригніченню.

У № 1 українською мовою надруковане звернення «До української жінки»: «...такого дива ще не було, що жіноцтво... получило волю... Ні одна жінка ще не мала того права, щоб сказати слово, якого державного ладу вона хоче, щоб те слово прийняли до уваги».

Автор зазначав, що в таких умовах жінці необхідно опанувати нові знання і вміння, аби полегшити свою роботу, змінити на краще умови життя, виховати дітей так, аби вони «не задніх пасли в широкім світовім житті, щоб були... чесними працівниками-громадянами, вартими називатись синами України». У публікації також порушувалося питання освіти та богослужіння українською мовою.

Про новий статус жінки, який їй дала революція, йшлося у статті «Къ організаціямъ женщинъ» (№ 4; авт.: Брешко-Брешковська). Усіх жінок, незалежно від їхнього соціального, матеріального, освітнього рівня, закликали вступати до «Ліги рівноправ'я жінок», аби реалізувати свій громадянський обов'язок і сказати своє вагоме слово у процесі вибудовування нової держави, стати політично свідомими громадянами і мати змогу адекватно оцінювати усі виклики часу.

У деяких випусках читачам пропонувалися «революційні» фейлетони та вірші, які головним чином оспівували героїзм повсталих проти царського гніту людей і піднімали дух населення на подальше виборювання своїх прав і свобод (Фельетонъ. № 7).

На сторінках газети друкувались офіційні документи Тимчасового уряду, матеріали з'їздів селянських, робітничих та солдатських депутатів.

У виданні функціонували рубрики: «Изъ жизни партіи», «Среди рабочихъ», «Извѣстія», «Хроника», «Провинціальная хроника», «Отъ профессиональныхъ Союзовъ», «Телеграммы», «Письма въ редакцію».

Останній (178-й) наявний номер вийшов 25 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 19; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 24; Газеты дореволюционной России... С. 358; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 94, 95; Газети України 1917—1920 років... С. 72.

К. Стецюк

779

ГАЙСИНСКОЕ СЛОВО. — Еженедѣльное издание, выходящее по вторникамъ. № 1. 1917, [4 черв.].

Ред. Ф. Ковальскій. Ред.-изд. Е. Курчинскій. — **Гайсин, 1917:** Тип. «Енергія». Адр. ред. і контори: г. Гайсинъ Подольской губ., Новый планъ, женская гимназія Е. Т. Курчинской.

Вийшло: 1917 — № 1—6, [?]; Ф. 42,5×30 см; Обс. 2 с.; *Передпл.:* на міс. 60 к. Ц. номера 15 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 6; РНБ: 1917 — № 6.

Примітки: № 6 вийшов у світ 11 липня 1917 р.

Тижневик містив здебільшого локальну інформацію: про вибори до органів повітового «самоуправління» з докладними характеристиками місцевих партій, обговорювані на засіданнях повітової влади нагальні проблеми громадсько-політичного тогодення, про мітинги й вимоги протестувальників, інші повсякденні вісті «з фронту й тилу», повідомлення про події «вчорашнього дня».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 34; Газеты дореволюционной России... С. 86; Періодичні видання Подільської губернії... С. 9.

Л. Сніцарчук

780

ГОЛОС ИЗБИРАТЕЛЯ: Извѣстія Лубенскаго Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатов (1917 № 1); Извѣстія Лубенск. Сов. Рабочих и Солдатских Депутатов № 5 (1917 № 2); Извѣстія Лубенск. Сов. Рабоч. и Солдат. Депутат. № 6 (1917 № 3). — № 1. 1917, [лип].

Редакціонная сессія С.Р. и С.Д. — **Лубны, 1917:** Тип. И. И. Погорилицера (1917 № 1—2); Тип. Б. З. Дубинскаго (1917 № 3).

Вийшло: 1917 — № 1—3; Ф. 43×30 см; Обс. 2 с., 4 с.; Ц. номера 3 к. (1917 № 1), 4 к. (1917 № 2), 5 к. (1917 № 3).

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1—3; РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: До 17 липня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Лубенскаго Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатов» (див. № 1101). Мова видання — російська та українська.

Редакція видання вмістила статтю-звернення «Товарищи и граждане», у якій наголошувала, що вперше відбудуться народні демократичні вибори до міської думи: «Народные представители, отвѣтственные перед трудящимися массами и выразителями их интересов — социалистическими партіями, — должны быть в народной думѣ хозяевами народного хозяйства, почти совершенно уже растратеннаго старой системой управления» (№ 1). Виконавчий комітет ради робітничих і солдатських депутатів закликав голосувати за об'єднаний соціалістичний список № 2 (до нього входили соціал-демократи (меншовики), об'єднані українські та російські соціалісти-революціонери і Бунд).

Серед матеріалів агітаційного спрямування — публікації: «Теперь или никогда» А. Ракітіна, «Наканунѣ выборов в Городскую Думу» М. К., «За кого-ж голосовать?» П., «К урнам», «Справка

для избирателя», у яких подано інформацію про представників списку № 2 та охарактеризовано опозиційні виборчі списки. Лише соціалісти, наголошували автори заміток, прийшовши в цензовану думу, здатні подолати економічну кризу та забезпечити довгоочікуваний мир. Особливо упередженим було ставлення до українських соціалістів: «Кто такие г-да Май-Бороды и Карпенки из списка № 8? — Социалисты, независимые от социализма, прикрывающиеся “жовто-блакитным прапором”, стремящиеся из-за угла, из-подтишка задуть народную идею социальной правды» (№ 2). Редакція газети вступила у полеміку з представниками списку № 8, надруквавши допис К-к «Кое-что об открытом письме “трудового блока № 8” и вообще об открытых письмах». Його автор називав передвиборною спекуляцією публікацію згаданого у назві відкритого листа представників Українського трудового блоку до списку № 2 та наголошував, що соціалістам доводиться боротися «на всі фронти»: проти проявів чорносотенства, контрреволюції та націонал-шовінізму. Деякі «викривальні» передвиборні матеріали стосувалися конкретних осіб, як-от коментар Г. К. Хоменка щодо В. Кулішова зі списку Українського трудового блоку, вміщений під рубрикою «Письмо в редакцию». У полемічному матеріалі «Друзья» редакція висловлювала думку щодо передвиборних публікацій у місцевій газеті «Радикаль». Іноді ця полеміка ставала приводом до судових позовів. Так, під рубрикою «Письмо в редакцию» вміщено лист Супруненка «Въ Редакционну Комиссию по изданию “Голоса Избирателя” Совѣта Солдатскихъ и Рабочихъ Депутатовъ», в якому зазначалося, що автор статті «Теперь или никогда» А. Ракітін назвав чорносотенцями й контрреволюціонерами багатьох людей зі списку, очолюваного Супруненком. Розуміючи особливості передвиборної боротьби, автор листа все ж наполягав на розгляді в суді честі. У замітці «Отвѣт гражданину П. В. Супруненко» Михайло Козаков, член виконавчого комітету ради робітничих і солдатських депутатів та голова редакційної комісії газети, стверджував, що не вбачає образ чи наклепів у своїй статті, підписаній псевдонімом А. Ракітін.

Низка матеріалів мала ознайомлювальний характер — інформувала виборців міста, які активно залучилися до передвиборної політичної боротьби, про особливості голосування. Уперше право голосу отримали жінки, тож редакція намагалася охопити агітацією і цей електорат, закликаючи їх не йти

сліпо за думкою чоловіка, сусіда чи знайомого, а голосувати за список об'єднаних соціалістів («О выборах», «Женщины», «Митинги», Наблюдатель «Из впечатлѣній»).

Між текстом уміщено передвиборні гасла та заклики на кшталт: «Хто хоче поліпшити своє життя, голосуйте за № 2», «Кто за Землю и Волю, кто за нужды Труда, тот за социалистическій список № 2» тощо.

Останній (3-й) номер газети вийшов 5 серпня 1917 р., у переддень виборів до Лубенської міської думи.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 31; Газеты дореволюционной России... С. 91; Газети України 1917—1920 років... С. 76.

М. Комариця

781

ГОЛОСЪ КРЕСТЬЯНИНА: Газета политическая, общественная и экономическая (1917 № 1—45 (8 сент.); Газета крестьянская, общественно-политическая, социалистическая и кооперативная. Органъ крестьянскаго и кооперативныхъ союзовъ (1917 № 1—45 (4 нояб.). — Выходитъ ежедневно, кроме дней послѣпраздничныхъ. Г. 1. № 1. 1917, 1 июля.

Ред. Редакционная Комиссія (1917 № 1 (1 июля) — 45 (8 сент.), № 1 (12 сент.), Редакционный Комитетъ (1917 № 2 (14 сент.) — 45 (4 нояб.). — **Луганскъ, 1917:** *Изданіе* Славяносербскаго Уѣзднаго Крестьянскаго Союза, Славяносербскаго Союза Кредитныхъ и Ссудо-Сберегат. Т-въ (1917 № 1—45 (8 сент.). *Электротип.* Р. Я. Годенко и С. М. Неймера. *Адр. ред.:* г. Луганскъ, Успенская ул., д. Тумасова, пом. Союза Потреб. о-въ (1917 № 1—8 (22 сент.). *Адр. контори:* Казанская ул., помѣщ. Земской Управы (1917 № 1—7 (21 сент.), Казанская ул., помѣщ. Земской Управы, Садовая ул., уг. Булацелевскаго пер., д. Кованько, пом. Союза Кредитн. Кооперативовъ (1917 № 8 (22 сент.). *Адр. ред. і контори:* г. Луганскъ, Казанская ул., помѣщ. Земск. Упр., Садовая ул., уг. Булацелевскаго пер., д. Кованько, пом. Союза Кредитн. Кооперативовъ, Успенская ул., д. Тумасова, пом. Союза Потреб. о-въ (1917 № 9 (23 сент.) — 16 (1 окт.), Петроградская ул., д. 146 (1917 № 17 (3 окт.) — 45 (4 нояб.).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1 (1 июля) — 45 (8 сент.), 1 (12 сент.) — 45 (4 нояб.); Ф. 56×35 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 2 р. (1917 № 1 (12 сент.) — 40 (29 окт.), 3 р. 50 к. (1917 № 41 (31 окт.) — 45 (4 нояб.). *Ц. номера* 8 к. (1917 № 1—33 (22 авг.), 12 к. (1917 № 35

(24 авг.) — 39 (28 окт.), 20 к. (1917 № 40 (29 окт.), 18 к. (1917 № 41 (31 окт.) — 45 (4 нояб.).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 1 (1 іюля) — 33, 35, 41, 44, 45 (8 сент.), 1 (12 сент.) — 19, 22—30, 32—37, 39—45 (4 нояб.); **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 3 (16 сент.); **РДБ:** 1917 — Г. 1 № 1 (1 іюля)—41, 44, 45 (8 сент.), 1 (12 сент.) — 19, 20—30, 32—35 (24 окт.); **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 1 (1 іюля) — 41, 44, 45 (8 сент.), 1 (12 сент.) — 19, 21—30, 32—35, 43 (2 (15 нояб.).

Примітки: Після № 45 від 8 вересня 1917 р. змінено напрям газети та розпочато нову нумерацію чисел — № 1 вийшов 12 вересня. До 8 вересня мова видання — російська, з 12 вересня — російська та українська. Від 25 листопада 1917 р. виходила газета «Слав'яносербський Хлібороб» (див. № 918).

Газета «Голосъ Крестьянина» була започаткована спільними зусиллями Слов'яносербської селянської спілки та Слов'яносербської спілки кредитних і ощадно-позичкових товариств. На її сторінках популяризувалися ідеї партії соціалістів-революціонерів. Перед виданням були поставлені конкретні завдання: «...освѣщеніе нуждъ и защита интересовъ трудового крестьянства, организация его политическая и экономическая... подготовка къ Учредительному Собранію, обзоръ дѣятельности мѣстныхъ органовъ управления... сельско-хозяйственной и экономической жизни... освѣщеніе нуждъ духовнаго просвѣщенія» (№ 1 (1 іюля)). Газета адресувалася насамперед селянству, однак редакція планувала приділяти значну увагу й проблемам міського населення.

Спершу редакція «Голоса Крестьянина» стояла на позиції неподільності території Російської держави та розглядала Україну лише як її складову, а не автономну частину. З огляду на це на сторінках видання українське суспільно-політичне та культурно-освітнє життя висвітлювалося у контексті загальноросійського, негативно сприймалися спроби українізації українських військових частин російської армії тощо. 6 вересня 1917 р. у Луганську на нараді представників громадських і політичних організацій було прийнято рішення про реорганізацію газети, зокрема про кардинальну зміну її напрямку. Таке рішення було продиктоване низкою причин, як-от: «...отсутствие руководящихъ статей по основнымъ и текущимъ вопросамъ нашей республиканско-демократической жизни, слабое обслуживание трудовой демократии вообще и въ частности крестьянства Луганщины, отсутствие полноты освѣщенія мѣстной крестьянской и кооперативной жизни, молчаливое

отношеніе къ вопросамъ украинской жизни...» (№ 45 (8 сент.)). У № 2 за 14 вересня вміщено звернення повітової ради товариства «Просвіта», в якому запрошувалося українські організації співпрацювати з редакцією газети «Голосъ Крестьянина» та надсилати дописи українською мовою.

Значний блок у виданні становили статті суспільно-політичної тематики, в яких обговорювалися здобутки революції та новий статус Росії як демократичної республіки, а згодом і визначення правового статусу Української держави: Г. Левінський «Политическій дневникъ» (№ 2 (14 сент.)), В. Титаренко «Государственное устройство и мѣстное самоуправленіе въ свободной странѣ» (№ 8 (22 сент.)), 9 (23 сент.), «Ясный день в житті нашего повіту» (№ 9 (23 сент.)), Просвітянин «Се було весною» (№ 14 (29 сент.)), Новий «Мимоходомъ. Хай живе вільна Україна!» (№ 27 (14 окт.)), Щирий «Осложненіе украинского вопроса» (№ 40 (29 окт.)), Г. Л. «Украинскій Съѣздъ» (№ 41 (31 окт.)). Передові статті зазвичай передруковувалися з газет «Земля і Воля» та «Народна Воля». Водночас автори часопису гостро критикували політику більшовиків: О. Ангарський «Къ большевизму» (№ 44 (3 нояб.)).

Як і декларувалося, від вересня на сторінках «Голоса Крестьянина» редакція поступово почала вмішувати більше україномовних матеріалів, автори яких зосереджували увагу на проблемах національно-культурного життя. Було започатковано рубрику «3 украинского життя» (підрубрика «3 життя в повіті»), яка охоплювала інформаційні замітки та повідомлення на кшталт: «До рідної школи» (№ 4 (17 сент.)), Щирий «3 життя місцевої “Просвіти”» (№ 6 (20 сент.)) і «“Просвіта” в Михайлівці» (№ 39 (28 окт.)), «Лекції по українознавству» (№ 13 (28 сент.)), Організатор «Новим шляхом» (№ 28 (15 окт.)). Про зміну позиції редакції «Голоса Крестьянина» щодо вирішення українського питання свідчили опубліковані на його сторінках резолюції волосного зібрання у с. Черкаське, на якому було вирішено висловити цілковиту довіру «найвисшому органу України Центральной Раді і Генеральному Секретаріатові, а також Всеукр. Раді Військ. Депутатів», рішуче протестувати «проти інструкції Временного Правительства, яка обмежує права роботи Секретаріату» і домагатися негайного приєднання Катеринославщини до України (Організатор. Приговор волосного сходу в с. Черкаському. № 7 (21 сент.)). Окрім того, редакція часопису вмістила звернення української повітової ради до українських патріотів

із закликом утворювати загони Вільного козацтва (Вільне Козацтво. № 7 (21 сент.).

У виданні обговорювалися завдання та повноваження волосного земства, земське самоврядування та народовладдя: Везе «Волостное земство» (№ 7 (21 іюля), «Первые шаги волостного земства» (№ 4 (17 сент.), «Выборы въ уѣздное земство» (№ 9 (23 сент.), В. Титаренко «Учредительное Собрание и каковы его задачи» (№ 11 (26 сент.), 13 (28 сент.), 15 (30 сент.), «Старое и новое земство» (№ 19 (5 окт.), «Къ выборамъ» (№ 32 (20 окт.), «Что будетъ рѣшать Учредительное Собрание» (№ 39 (28 окт.).

Чимало уваги редакція приділяла господарським проблемам та способам їх розв'язання: «Новое въ коопераціи» (№ 2 (2 іюля), «Борьба съ дороговизной» (№ 3 (18 іюля), І. Корін «Кооперативы и новый строй» (№ 22 (8 авг.). Автори наголошували на потребі якнайшвидшого вирішення земельного питання: Н. Н. «Земельная политика» (№ 7 (22 іюля), П. Стрижевський «Голосъ крестьянства по земельн. вопросу» (№ 2 (14 сент.), «Задачи земельной реформы» (№ 13 (28 сент.), Т. Шоповолов «Земельные комитеты» (№ 33 (21 окт.).

Культурно-просвітні питання порушувалися у публікаціях: -г- «Преобразование Луганской школы ремесленныхъ учениковъ» (№ 14 (29 іюля), П. Кузьменко «Какая нужна школа хлѣборобу» (№ 24 (10 авг.), С. Раузов «О хатахъ-читальняхъ» (№ 10 (24 сент.), 11 (26 сент.). Про життєвий і творчий шлях Т. Шевченка йшлося у розлогій статті популярного характеру «Син кріпака — борець за волю» автора під псевдонімом Щирий (№ 15 (30 сент.), 22 (8 окт.), 26 (13 окт.).

Починаючи з вересня редакція відводила більше газетної площі для публікацій про події місцевого громадсько-культурного життя: «Съѣздъ библиотечарей» (№ 1 (12 сент.), Щирий «Розумний і дурень» (№ 29 (17 окт.), а також під рубриками: «Мѣстная жизнь», «По уѣзду», «По Луганщинѣ». Під рубрикою «Театр и музыка», зокрема, повідомлялося про виставу за драмою В. Винниченка «Брехня» (№ 3 (18 іюля). Також у виданні детально інформувалося про селянські з'їзди та з'їзди робітничої кооперації, обговорювані на них питання та прийняті резолюції.

Офіційний блок публікацій представляли циркуляри в. о. губернського комісара, обов'язкові постанови Катеринославського губернського комісара, декларації Тимчасового уряду, відозви партії есерів тощо.

У виданні діяли такі рубрики: «Телеграммы» (підрубрика «Сообщение изъ ставки»), «Новости дня», «Разные извѣстія», «Хроника», «О войнѣ»,

«За-границей», «Обзор печати», «Кооперация», «Что пишутъ», «Партийная жизнь».

Окрім згаданих авторів, на сторінках «Голоса Крестьянина» виступали: А. Аркадьев, І. Белий, М. Газер, Л. Еріванська, Г. Ларін, А. Неверов, А. Нефьодов, Сергєєв, А. Хірьяков та ін. Багато матеріалів підписано криптонімами.

4(17) листопада 1917 р. на (45-му) номері видання припинило вихід.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 36; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 80, 81; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 239; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 69; Газети України 1917—1920 років... С. 77.

О. Серєда

782

ГОЛОСЪ НАРОДА: Органъ Купянского Уѣздного Общественнаго Комитета (1917 № 6—18); Газета Соціалистическая. Органъ Купянского Уѣздного Общественнаго Комитета (1917 № 20—60); Газета Соціалистическая. Органъ Купянского Уѣздного Земства (1918 № 62—70). — Выходитъ по средамъ и воскресеньямъ (1917 № 20 — 1918). № 1. 1917, [29 марта].

Ред. Редакціонная Комиссія. — **Купянскъ (Харьковской губ.), 1917—1918:** Изд. Общественный Комитетъ (1917), Купянское Уѣздное Земство (1918). *Тип.* «Печатный трудъ» въ Купянскѣ, Бывш. П. И. Водопьянова. *Адр. ред.:* г. Купянскъ, Харьковской губ., Общественный Комитетъ (1917 № 6—27), Уѣздная Земская Управа (1918).

Вийшло: 1917 — № 1—61, 1918 — Г. 2 № 62—70; Ф. 44×30 см; Обс. 4 с., 6 с.; *Передпл.:* въ мѣс. 24 к. (1917 № 9), для городскихъ подписчиковъ безъ доставки 40 к. (1917 № 16—59), 80 к. (1917 № 60), 1 р. 20 к. (1918), съ доставкой на домъ 50 к. (1917 № 16—59), 1 р. (1917 № 60), для иногороднихъ 60 к. (1917 № 16—59), 1 р. 20 к. (1917 № 60). *Ц.* номера 3 к. (1917 № 6—9), 5 к. (1917 № 16—59), 10 к. (1917 № 60), 15 к. (1918 № 62).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 6, 20—27, 29—34, 36—39, 41—43, 45—57, 59, 60; **ДНАБ:** 1917 — № 9, 16—18, 21, 22, 31, 34, 36, 37, 39, 51, 52, 54, 57, 58, 1918 — Г. 2 № 62; **РДБ:** 1917 — № 15—18, 25, 27, 32—39, 41—53, 56—61, 1918 — Г. 2 № 63, 65—70; **РНБ:** 1917 — № 15—18, 25, 27, 29, 32—39, 41—53, 56—61.

Примітки: Мова видання — російська та українська. 5 листопада 1917 р. вийшов «Бюллетень Голоса Народа» (див. № 979).

У редакційних статтях, надрукованих у виданні, порушувалися проблеми соціальної справедливості, відбудови господарства, організації нових форм землекористування. У публікаціях позитивно оцінювалося проголошення Українською Центральною Радою автономії України («Объявление автономии Украины»), відзначалася небезпека анархістських тенденцій у суспільстві, аналізувалися форми реалізації гасла «Земля і воля!» у селах тощо. Редакція зверталася до читачів із проханням про співпрацю, обіцяючи друкувати матеріали, що висвітлюватимуть значні суспільно-політичні та культурні події, — як публіцистичні статті, так і літературні твори. При часописі планувалося створення комісії із фахівців різних галузей, які б давали відповіді на важливі для селянина запитання — політичні, економічні, юридичні.

Автори «Голоса Народа» прагнули всебічно аналізувати соціально-політичні процеси, зокрема розвиток політичних і громадянських свобод — здобутку Лютневої революції. Після проголошення І Універсалом УЦР 10 червня 1917 р. автономії України редакція газети загалом позитивно відгукнулася на цей факт, вважаючи, що документ відповідає вимогам моменту й окреслює широкі межі автономії України у складі майбутньої російської федерації (А. Волинський «Автономия Украины»). Автори видання рішуче осуджували прояви реакційних настроїв у суспільстві: економічна руїна, стверджували вони, є наслідком неправильного урядування старої владної вертикалі, а не нових демократичних управлінських структур. Збройний виступ генерала Л. Корнілова теж не отримав схвалення на сторінках часопису (К. Ніколаєв «Бойтесь контр-революции», «Революция въ опасности», Е. Вітлін «Мятеж»). Однак найбільше газетних матеріалів присвячено виборам до Установчих зборів, волосного земства, питанням організаційної праці на всіх рівнях, насамперед — місцевому, активної участі виборців (Г. Мильніков «Что долженъ помнитъ селянинъ при Выборахъ въ Учредительное Собрание», Е. Вітлін «Готовтесь къ выборамъ въ волостное земство», К. Ніколаєв «Неотложное дѣло», П. П. Пасько «Женщина и выборы въ волостное земство», Г. Лупаненко «Гомін на селі про землю та волю»). Важливими на сторінках видання були публікації про різні громадські акції, як-от з'їзд Слобожанської України (близько 400 делегатів із Харківської, Курської та Воронежської губерній, Донської області) («Съездъ Слобожанской Украины»). Після Жовтневого перевороту 1917 р. на Харківщині почав працювати тимча-

совий революційний комітет для збереження порядку та запобігання контрреволюційним виступам, до якого ввійшли представники усіх демократичних сил, зокрема Запорізького українського полку.

У численних статтях акцентувалася важливість організації селян, роботи земельних комітетів з проведення земельної реформи та загалом відбудови господарства. Автори часопису наголошували також на несправедливій щодо селян економічній політиці, зокрема державній монополії на хліб при відсутності аналогічної монополії на промислові товари, що ставило селянина й робітника в нерівні умови. На їхню думку, лише боротьба за «великое народное освобождение» дасть змогу реально покращити життя селян (Г. Мильніков «Что нужно трудовому народу?», «Земельные Комитеты», Г. Яковлев «Очередныя задачи», А. Волинський «Деревня должна организоваться», «Снабженіє населенія продуктами», П. Пасько «Дѣло продовольствія въ нашей губерніи», С. Коробка «Отъ чего страдаетъ въ частности продовольственное дѣло»).

На початках у газеті домінували російськомовні публікації, однак із часом редакція подавала щораз більше україномовних матеріалів. Серед перших україномовних текстів — статті «Рідна мова» М. Возняка, передрукована з однойменної книги вченого, та «Українська Центральна Рада (у Києві)» професора М. Сумцова, подана О. Жихаренком у скороченому варіанті, що містили, зокрема, історичні матеріали про Україну та її столицю як стародавній політико-культурний центр. Часописні матеріали засвідчували активізацію українського життя у Куп'янську (М. В. «До справи українських курсів для вчителів шкіл початкових», І. Остапенко «Відкриття українських учительських курсів у Куп'янську», О. Жихаренко «Про нові школи в Куп'янську: На новий шкільний рік», М. Зінченко «Українська школа»). Національне усвідомлення було пов'язане не лише із вирішенням нагальних регіональних проблем, а й із сприйняттям українцями себе як частини великої нації, обстоюванням їх права на національно-територіальну автономію, діяльністю провідних українських політичних партій та громадських товариств («Українське життя в Харкові», О. Жихаренко «Українці в Америці», М. Слобожанець «Чого нам треба», Олена Киянка «Про Українські справи в Куп'янську»). На сторінках газети велася доволі активна й жорстка полеміка з авторами антиукраїнських публікацій, які відмовляли

українцям у праві на державність української мови та стверджували відсутність державотворчих здібностей (О. Жихаренко «О кадетях — врагах України», «Ще трошки про кадетів», «За волю України!»: 3 полеміки з «кадетами»). Про втрати української літератури впродовж 1911—1917 рр. та нові мистецькі таланти, необхідність видавання української політичної літератури йшлося у статті М. Костенка «Сучасне становище українського письменства».

В «Голосе Народа» наголошувалося на існуванні універсальних духовних і моральних вартостей, недопустимості перетворення демократії в анархію, необхідності реальної співпраці інтелігенції та народу (А. Ветков «Соціалізм и релігія», Г. Мильніков «Къ молодежи», С. Коробка «Слова одни еще не дѣло» та «Анархизмъ и самочинство какъ источникъ анархії», Мусарський «О самосудахъ», С. Онищенко «Дикарство», «Воззваніе Купянскаго Уѣзднаго Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ ко всѣмъ Гражданамъ Свободной Россіи»).

У численних інформаційних матеріалах повідомлялося про підготовку до призначених Тимчасовим урядом виборів до Всеросійських Установчих зборів, приїзд до Києва міністрів Тимчасового уряду та нараду з керівництвом Генерального Секретаріату, містилися відомості про різноманітні міністерські постанови, а також події регіонального характеру (вибори волосного земельного комітету в Куп'янську, чергові збори Куп'янської повітової ради селянських депутатів тощо).

На сторінках видання опубліковано низку документів: «Универсал Украинскому Народу: Манифестъ», «Украинскому Народу: Отъ временнаго Правительства», «Воззваніе Временнаго Правительства», «Декретъ о введеніи республики», звернення голови Генерального Секретаріату В. Винниченка «До громадян України» та генерального секретаря земельних справ Б. Мартоса «Від Української Центральної Ради. До комітетів земельних, продовольчих і селянської спілки», «Положеніе о Земельныхъ Комитетахъ», «Землеустройство: Постановленіе временнаго правительства», «Инструкція для руководства Волостнымъ Совѣтамъ, рекомендуемая Купянскимъ Совѣтомъ Крестьянскихъ Депутатовъ». Невдовзі після Жовтневого перевороту у газеті було вміщено звернення «Губернскимъ и уѣзднымъ комиссарамъ, земскимъ управамъ, всѣмъ организациямъ и комитетамъ», у якому повідомлено про створення Всеросійського

комітету порятунку революції, невідкладні заходи для збереження порядку, закликано солдат не підтримувати більшовицьких комісарів.

Літературна частина в «Голосе Народа» представлена багатьма художніми творами як українською, так і російською мовами. Серед них — вірші В. Алешка «Вдихну, вдихну живої сили...», «На руїнахъ», П. Волобуєва «Могила», О. Жихаренка «Тарас Шевченко», «Українському народові», його ж у співавторстві з М. Костенком «Під Українській прапиръ», Г. Пашенка «Прохання», М. Соляника «Привітання до селян», Л. Шелеста «Каска», «Прощання з Україною»; поезії у прозі М. Іваненка «Благання» та «Братні могили»; оповідання Г. Нікольського «Лѣсная сказка».

Хронікальні матеріали й оголошення компоновалися під рубриками: «Изь жизни на Украинѣ», «На Україні», «По Россіи», «Вісті з Родини», «Мѣстная жизнь», «По Уѣзду», «Иностранная хроника», «Война», «Разныя извѣстія», «3 газетъ» («3ъ газетъ»), «3 хроніки», «Письмо в редакцію», «Кореспонденція» («Кореспонденції»), «От редакції», «Объявленія». На першій сторінці газети часто публікувалися оголошення куп'янського повітового комісара Тимчасового уряду П. Паська.

Часопис припинив вихід невдовзі після більшовицького перевороту.

Останній (70-й) номер датовано 17 лютого 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 37; Список повременных изданий за 1918 год. С. 55; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 187; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 70; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 26; Газеты дореволюционной России... С. 92, 93; Газети України 1917—1920 років... С. 77.

М. Комариця

783*

ГОЛОСЪ НАРОДА. — Выходитъ щотижня. Р. І. Ч. 1. 1917, 20 груд.

New York, NY, 1917—1920: Russian Publishing Association, Carpatho-Russian Publishing Association.

Вийшло: 1917 — Р. І ч. 1, 1917/1918 — Р. І ч. 2, Р. ІІ ч. 2/3, 1918 — Р. ІІ ч. 4, 5, Р. І ч. 6—52, 1919 — Р. ІІ ч. 1—37, 1920 — Р. ІІІ ч. 1—28.

Примітки: Від № 6 за 1918 р. — помилка у нумерації річника.

Останній (28-й) відомий номер тижневика датовано 25 серпня 1920 р.

Бібліографія: Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики... С. 38.

О. Дроздовська

784

ГОЛОСЪ НАШЕЙ СЕМЬИ: Издание Подготовительной Команды Киевскихъ школъ Прапорщикова. — Выходитъ два раза въ недѣлю. № 2. 1917, 23 апр.

Ред. П. Вольновъ (1917 № 3—5). *Зав. технической частью и отделомъ объявлений* А. Новоминский. — **Кіевъ, 1917:** Кіевъ, типо-литографія М. Э. Зафзднаго, Б.-Васильковская, № 38. *Адр. ред.:* Кіевъ, Керосинная ул., Подгот. Ком. Кіев. шк. Прапорщ.

Вийшло: 1917 — № 2—8; *Ф.* 39×31см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 50 к. *Ц.* номера 5 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 3, 5; **РДБ:** 1917 — № 2—7; **РНБ:** 1917 — № 2—8.

Примітки: № 1 газети вийшов п. н. «Военная Мысль» (див. № 1017). Мова видання — російська та українська. Від № 9 газета виходила п. н. «Голос Воина» (див. № 1026).

Суспільно-політична газета «Голосъ Нашей Семьи» як офіційний друкований орган Підготовчої команди кійвських шкіл прапорщиків не лише відображала думки і сподівання військового закладу, а й осмислювала важливі суспільні події в Росії та Україні. Після ейфорії Лютневої революції і повалення монархії панувало прагнення відчувати волю і змінити старий державний устрій, але в умовах війни Тимчасовому уряду було важко виконувати завдання щодо організації воєнних дій та будівництва демократичної країни. Політичну ситуацію збурювали й конфлікти між Тимчасовим урядом і радами солдатських і робітничих депутатів. Тож на шпальтах газети вміщувалося багато публікацій, які закликали читачів, особливо солдатів на фронтах, захищати революційну Росію та згуртовуватися для спільної праці. Про це йшлося, зокрема, в передових і аналітичних статтях на зразок «Б'ють въ набать» П. Вольнова та у зверненні Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів до армії тощо.

Гостро виступили автори «Голоса Нашей Семьи» проти маніфестації прихильників за конституційну монархію, назвавши її провокацією.

Редакція інформувала читачів про ситуацію на фронті (145-я недѣля войны. № 5) і важливі події у Росії та світі під рубрикою «Разныя извѣстія».

Окремі матеріали в газеті друкувалися українською мовою, зокрема, у № 3 вміщено оголошення про створення українського гуртка, який ставив перед собою національно-політичні та культурно-освітні цілі.

У газеті функціонували такі рубрики: «Хроника нашей команды», «Разныя извѣстія», «Отъ редакціи».

Авторами видання були П. Вольнов, Aleko, з поемою «Свобода» виступив юнкер Дмитро Гамалієв.

Останній (8-й) номер вийшов 27 травня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 37; Газеты дореволюционной России... С. 67, 93; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 88, 89.

В. Габор

785

ГОЛОСЪ ПРОЛЕТАРІЯ: Органъ объединенныхъ С.-Д. интернаціоналистовъ (1917 № 1—18); Органъ Одесскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. (1917 № 19—30); Органъ Одесскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. Ежедневное издание (1917 № 31—35); Органъ Одесскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. Ежедневная газета (1917 № 36—56); Органъ Херсонскаго — губернскаго и Одесскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. Ежедневная газета (1917 № 57 — 1918 № 118); Органъ Од. Ком. Р.С.-Д.Р.П. (Большевикова) (1918 № 1). — № 1. 1917, 6 июля.

Отв. ред. П. С. Заславскій, А. Р. Зифельдтъ (1917 № 54). *Ред.* Редакціонная коллегія (1918 № 1). — **Одесса, 1917—1918:** *Адр. ред. та контори:* ул. Кондратенко (бывш. Полицейская), 39 (1917 № 18—22), Александровскій просп., № 11, уголь ул. Скобелева (1917 № 54—1918 № 118).

Вийшло: 1917 — № 1—71, 1918 — № 72—118, 1, 2; *Ф.* від 52×35 см до 36×26 см; *Т.* 8000 пр. (1917 № 67); *Обс.* 4 с., 2 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 3 р. (1917 № 54), 4 р. 50 к. (1917 № 72 — 1918). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1—22), 20 к. (1918 № 1), в Одессѣ 10 к. (1917 № 54), 15 к. (1917 № 72 — 1918 № 118); въ другихъ городахъ 12 к. (1917 № 54), 17 к. (1917 № 72 — 1918 № 118).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 12, 65; **ДНАБ:** 1917 мф — № 1, 4, 11, 26, 36, 47, 49, 55, 57—62, 65, 1918 — № 75, 79, 84—86, 88, 94, 95, 100, 101, 104, 109, 111, 114—116, 118; **ОННБ:** 1917 — № 18—20, 22, 54, 72, 1918 — № 116; **РДБ:** 1917 — № 18—20, 22; **РНБ:** 1917 — № 18—20.

Примітки: У надзаголовку зазначено: «Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая Партія» (1917—1918) та «Одесскій Комитетъ Р.С.-Д.Р.П.» (1917 № 1—18). Гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». Періодичність виходу — два рази на тиждень (1917 № 1—30). У виході газети була перерва: № 118 вийшов 13 березня 1918 р., № 1 — 26 травня 1918 р. підпільно. У той час замість неї виходили газети «Голосъ Революціи» (див. № 1030), «Революціонный

Голось» (див. 1918 р.). У 1918 р. нумерація чисел валова. № 26 вийшов як «Экстренный выпуск “Голоса Пролетарія”», присвячений збройному повстанню в Петрограді, № 72 — як «Новогодній номеръ». Мова видання — російська та українська.

Суспільно-політичну газету «Голось Пролетарія» заснували російські соціал-демократи-інтернаціоналісти 30 вересня 1917 р. Одеська організація РСДРП постановила визнати обраний на 6-му з'їзді більшовиків ЦК і підпорядкуватися прийнятому на ньому статуту, тож відтоді видання стало виключно більшовицьким.

На сторінках газети багато уваги приділялося підготовці виборів до майбутніх Всеросійських Установчих зборів, подіям у Росії та Україні, гостро критикувалася політика Тимчасового уряду та Української Центральної Ради, велася агітація за встановлення радянської влади в Україні. У виданні систематично публікувалися декрети і розпорядження радянського уряду та органів місцевої влади, зокрема накази головнокомандувача та надзвичайного штабу оборони Одеси, звернення ЦВК Рад України за підписом М. Скрипника до всіх радянських республік, лист підтримки соціалістичного уряду Російської республіки за підписом тодішнього члена ЦК Румунської СДРП Х. Раковського та передруки статей і промов В. Леніна.

Систематично редакція висвітлювала партійне життя, інформувала читачів про партконференції та збори, зокрема про Херсонську губернську конференцію РСДРП та загальні збори Одеської організації партії більшовиків, діяльність одеської латиської групи РСДРП, друкувала звіт з Херсонського з'їзду селянських депутатів та закликала читачів на виборах від Одеси в українські Установчі збори голосувати за список № 12 Одеського комітету РСДРП(б) та Одеську організацію УСДРП(б).

В окремих дискусійних статтях автори видання полемізували з українською газетою «Рідний Курінь» з приводу питання, хто такі українські більшовики (Лист до українців з «Родного Куріня». 1918. № 72), та виступали з публікаціями на зразок «Объ украинизации» Москаля Т. Мельника (1918. № 75).

Серед україномовних публікацій газети були звернення М. Криленка, верховного головнокомандувача російської армії після Жовтневого перевороту 1917 р., «До вояків українців!» про союз українських і російських робітників та солдатів і оголошення «До Українцевъ-більшовиків» (1918. № 75), маніфест «До всіх робітників, селян та солдатів України» ЦВК

Всеукраїнської ради робітничих, селянських і солдатських депутатів у Харкові (1918. № 88).

У підпіллі редакція відновила видавання газети від № 1 за 26(13) травня 1918 р. У ній вміщувалися статті, спрямовані проти гетьмана П. Скоропадського та німецької окупації, аналізувалися криза революції і події у світі та Російській державі, під рубрикою «Вопросы и отвѣты» подавалися сатиричні запитання і відповіді на них, у яких висміювалися партія «хліборобів», гетьман та ін.

Міжнародний блок представлено повідомленнями про революційні заворушення у Німеччині, наступ німецьких військ, маніфест 3-ї Ціммервальдської міжнародної соціалістичної конференції тощо.

Під рубрикою «Одесская жизнь» висвітлювалися місцеві події, зокрема діяльність профспілок в Одесі, ЦК Румфлоту та рад області, похорони загиблих революціонерів тощо.

Жанрово урізноманітнювали видання вірші революційного спрямування, зокрема Дем'яна Бедного, та добірка пісень села Голодаєво.

У газеті функціонували такі рубрики: «Распоряжения Народнаго Правительства», «Распоряжения Народных Комиссаровъ», «Распоряжения Совѣтской власти» (в Одесі), «На Украинѣ», «По Россіи», «По Россійской Федерациі», «Телеграммы», «Извѣщенія», «Городскіе вѣсти», «Послѣднія извѣстія», «Хроника», «Вѣсти отовсюду», «Одесская жизнь», «Партійная жизнь (Въ партіяхъ)», «Рабочая жизнь», «Крестьянская жизнь», «Въ арміи и флоте», «Солдатская жизнь», «Среди солдатъ и моряковъ», «Пресса», «За-границей», «Вопросы и отвѣты», «Письмо въ редакцію» та ін., а також «Культурно-просвѣтительный отдѣлъ».

Окрім редакторів П. С. Заславського та А. Р. Зіфельдта, з газетою співпрацювали В. Бистрянський, Олександр Воронський, Ф. Земіт, О. М. Жвіф (під псевд. Макар), М. Кантор, Л. Рузер, П. Старостін, В. Степанов, О. І. Хмельницький, Володимир Юдовський та ін.

Підпільний (1-й) номер вийшов 26(13) травня 1918 р., датування останнього (2-го) номера невідоме.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 38; Одеська періодична преса років революції... С. 25, 26; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 189; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая преса Украины... С. 46—49; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 72; Російськомовна періодична преса України... Газети. бюлетені. С. 15; Газеты дореволюционной России... С. 95; Газети України 1917—1920 років... С. 79.

Література: *Гороховская Е.* Большевики в Одессе в 1917 г. // Октябрь на Одещине. Одесса, 1927. С. 313.

В. Габор

ГОЛОСЪ РАБОЧАГО: Органъ Совѣта Рабочихъ Депутатовъ Лисичанскаго района (1917 № 1—3); Ежедневная газета Совѣта рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ Лисичанскаго района (1917 № 106—173). — № 1. 1917, 5 мая.

Ред. Быстрицкий (1917 № 1—3), Редакционная комиссия (1917 № 106—173). — **Лисичанскъ, 1917:** Изд. С.Р. и С.Д.Г. Тип. В. Поборчей. Адр. ред.: Лисичанскъ, редакция «Голоса Рабочаго».

Вийшло: 1917 — № 1—173; Ф. 41,5×29 см; Обс. 4 с., 2 с. (1917 № 141, 143, 150, 163); *Передпл.:* на 1 годъ 24 р. Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: ЦДІАУ: 1917 — № 106—108, 110—116, 118, 120—128, 131—137, 139, 141, 144—157, 159, 161, 162, 166—170, 172, 173; РНБ: 1917 — № 106, 111.

Примітки: Мова видання — російська та українська. Додаток: «Бюллетень “Голоса Рабочаго”» (№ 1—3). У 1918 р. газета виходила п. н. «Голосъ Труда» (див. 1918 р.).

Газета соціал-демократичного спрямування була створена з ініціативи Ради робітничих депутатів Лисичанського району як «орган революційної демократії» з метою репрезентації запитів і потреб, обстоювання прав й інтересів робітничого класу. Після реорганізації місцевого представницького органу та кооптації в його структуру представників військових гарнізонів і селянства видання трансформувалося в орган, який представляв і захищав інтереси різних соціальних страт.

Квінтесенція редакційних матеріалів суспільно-політичної проблематики полягала в утвердженні принципів та постулатів «революційної демократії», обґрунтуванні її об'єктивної сутності (Лисичанскъ, 8 октября. № 111), демонстрації її конкурентних переваг, конструктивних елементів та позитивних сторін (Въ защиту революционной демократии. № 155, 156). Автори видання розглядали соціал-демократію як єдиний гарант прав та інтересів робітництва і селянства, передумову ліквідації станових і майнових цензів (Къ выборамъ въ учредительное собрание. № 118, 119).

У деяких редакційних статтях акцентувалася необхідність відповідальних рішень революціонерів, організації та освідомлення народних мас у трансформаційному контрапункті історії (Лисичанскъ, 6 октября. № 106).

Лейтмотивом виступів різних авторів були заперечення руйнівних процесів та явищ нової революційної дійсності та їхніх наслідків, зокрема анархії, безза-

коння, заворушення, охлократії, погромів, правового нігілізму та хаосу (Кабановъ М. Имѣющий уши да слышитъ. № 109; Валентинъ С. Бунтарство толпы и творчество демократии. № 125), гостра критика пан-германського імперіалізму, експансіоністських планів Другого Німецького Райху щодо Росії та укладення миру із Австро-Угорщиною та іншими членами Четверного союзу на будь-яких умовах (Предъ лицомъ похабнаго мира. № 172). Захист держави трактувався як «въ тоже время обороною революціи и всѣхъ завоеваній ея» (Миръ. № 122, 123).

Редакція наголошувала на важливості й обов'язковості участі населення у виборах до Всеросійських Установчих зборів (Горевъ Б. И. Долгъ прежде всего! № 120—122; Валентинъ С. Выборы въ Учредительное Собрание. № 125), захисті його конституційних прав (Защищайте Учредительное Собрание! № 168), реалізації права на волевиявлення задля обстоювання політичних, громадянських прав і свобод. Діяльність українських Установчих зборів розглядалася лише за умови їхнього узгодження із найвищими представницькими виборними органами Російської держави (Къ выборамъ въ Украинское Учредительное Собрание. № 173). У поодиноких історичних нарисах пізнавального змісту подавався екскурс в історію формування конституант у світі (Учредительныя Собрания въ прошломъ. № 137, 138).

Рефреном у серії матеріалів звучала критика сепаратистських, відцентрових тенденцій у Російській державі, зокрема національно-державницьких прагнень фінського (Предостережение. № 106), українського народів, антисемітських погромів та ксенофобії (Вниманию всѣхъ и каждого... № 113; Кабановъ М. Они шипятъ. № 114). Вирішення національного питання в Україні передбачалося загальною «въ смѣсле национально-культурной автономии... Нужно сдѣлать, чтобы Украина имѣла краевую автономию и рядомъ съ этимъ национально-культурную автономию...» (Наше отношение къ Украинѣ. № 161; Большевики и Украинская народная республика. № 166; Украинская Краевая Организация: Наша платформа; Украина и Россія. № 166, 167). Після Жовтневого перевороту 1917 р. газета закликала своїх читачів визнати Українську Центральну Раду та Генеральний Секретаріат УНР як єдині легітимні органи влади в Україні (Воззвание област. съѣзда С.Р.С. и К.Д. № 163). У цьому контексті на сторінках видання вміщено відозви, звернення парамілітарних угруповань на підтримку українських органів державної влади та управління в Україні, зокрема Вільного

українського козацтва Торецької Січі Лисичанського куреня (Воззваніє къ Украинѣ Общаго Собранія Козаковъ Вольного Козачества. № 172).

Редакція критикувала промислову буржуазію, магнатів, за несплату податків, несприйняття демократизації країни, соціал-демократичної ідеології та інтеграції у владу представників пролетаріату (Лисичанськ, 14 октября. № 116), гостро засуджувала узурпацію влади більшовиками та встановлення більшовицького режиму (Отечество въ опасности. № 126; Положение проясняется. № 127; Военный заговоръ. № 128; Кошмаръ. № 156).

У серії статей автори видання намагалися знайти відповіді на актуальні питання, рішення проблем тогочасної соціально-економічної дійсності, зокрема феномену тотального безробіття (Пора проснуться. № 167; Ближайшія задачи. № 170). Редакція бачила вирішення цієї задачі в державному регулюванні ринку праці, розподілі та перерозподілі держзамовлень у різних секторах економіки, залученні безробітних до громадських робіт (Пумпянский Л. Регулирование рынка труда. № 111; ін.), оптимізації державного апарату, створенні сприятливих умов праці для робітників як у державних монополіях, так і в органах місцевого самоврядування (Рабочій вопросъ въ муниципальных предприятияхъ. № 114; ін.).

У деяких публікаціях лунали заклики, відозви до населення підтримати кампанію обліку хліба з метою гарантування продовольчої безпеки держави та внеску у зміцнення боєздатності армії (Воззваніє Министерства продовольствія. № 115; ін.).

У низці хронікальних звітів висвітлювалися процеси у місцевих осередках Партії соціалістів-революціонерів та РСДРП, зокрема у Лисичанському районі, актуалізувалися проблеми самоорганізації робітництва, захисту їхніх професійних та соціальних прав й інтересів.

У газеті під рубриками «Телеграммы» подавалися телеграми Петроградського телеграфного агентства, харківських газет (зокрема «Южного Края»), зведення із Західного, Північного, Румунського та Кавказького фронтів воєнних дій Першої світової війни, про бойові дії на Балтійському морі, повідомлення військового командування, вміщувалися хронікальні звіти про регіональні з'їзди рад робітничих і солдатських депутатів у Луганську, Катеринославі, Петрограді, погроми та безпорядки на місцях, повідомлення про формування, відкриття та порядок денний засідань Тимчасової ради Російської республіки, публікувалися витяги із промов О. Керенського, висвітлювалися фор-

мування органів державної влади в Україні після проголошення III Універсалу, монетарна реформа в УНР, ставлення соціалістичних партій в різних регіонах до проголошення УНР, бойові дії між військами УНР та більшовиками.

На сторінках пресодруку публікувалися офіційні документи вищих органів влади Російської держави — постанови, положення Тимчасового уряду, III Універсал УЦР (Универсалъ Украинской Центральной Рады. № 140, 141), циркуляри Генерального Секретаріату УНР (№ 143), програмні документи крайових філій РСДРП(б).

У газеті вміщувалися твори українських поетів, зокрема громадянська, філософська та пейзажна лірика В. Сосюри (Отзвучали аккорды; Гроза. № 109; Родинѣ. № 111; Вновь одинъ; Бокаль. № 114; Плачъ волн; Спѣтая пѣсня. № 116; Голосъ вѣщаго. № 126; За миръ всего міра. № 127; Прежде и теперь. № 163), нотатки поета про життя свого батька (Сосюра В. Смерть отца. № 162). В одному із номерів видання опубліковано перший україномовний вірш поета патріотичного спрямування (Чи вже не пора. № 121). У поодиноких художніх нарисах розкривалися соціально-побутові явища, проблеми українського селянства Київської губернії (Соломоновскій И. В. Як Меланка Клочаева поступила до товариства і що з того вийшло. № 132—134).

Окрім зазначених, контент видання містив рубрики: «Хроника» (дефіцит продовольчих товарів, забезпечення населення товарами легкої промисловості, демобілізаційні процеси в країнах — членах Антанти, продовольча криза в західноєвропейських країнах, інфляційні процеси на Заході, національно-державницький рух народів на окраїнних територіях Російської імперії, організація культурно-просвітницької та художньої самодіяльності робітників у клубах, драмгуртках і т. ін.); «Мѣстная Жизнь» (хроніка подій у Лисичанському районі); «Намъ пишутъ» (листи, кореспонденції, дописи читачів про культурно-просвітницьку, освітню роботу на місцях, міграційні процеси в Лисичанському районі, мобілізація робітників та селян на фронт).

Матеріали авторів газети друкувалися під авторітетом (М. Гайковський, Вен. Іванов, П. Маслов, І. І. Шершов) та криптонімами.

У виданні вміщено оголошення — як позарубриково, так і під рубрикою «Объявления» (передплата на журнал «Вопросы самоуправления», «Вѣстникъ Министерства Труда» (Петроград), відкриття гімназій для дорослих, проведення установчих зборів профспілки

робітників гірничодобувної галузі Лисичанського району тощо).

Останній (173-й) номер вийшов 31 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 38; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 191; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 81; Газеты дореволюционной России... С. 95.

Електронні джерела: Кантор М. Пресса Донбасса от зарождения до 1918 г. URL: <http://infodon.org.ua/uzovka/402>.

С. Блавацький

787

ГОЛОС СЕЛА. — Видання неперіодичне. № 1. 1917, 2 люля.

Ред.: не подано. — **Охтирка, 1917:** Видає Охтирська Група Української партії Соціалістів-Револуціонерів. *Тип.* И. Е. Певзнера (1917 № 1), *Тип.* А. П. Расторгуевой (1917 № 2). *Адр. ред.:* Комисарівська школа (1917 № 1), Бюро Української Просвіти, Бульвар Шевченка (1917 № 2).

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ф.* 36×26 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1, 2.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Борітеся — поборете!».

Газета була органом осередку УПСР в Охтирці, тому обстоювала ідею автономії України, підтримувала політику Центральної Ради та мала на меті роз'яснювати громадянам, за що їм варто боротися. У редакційній статті «Наша газета» (№ 1) наголошено, що просвітницьких видань, які захищають національні інтереси, існує багато, але «Голос Села» вирізнятиметься тим, що його будуть творити самі селяни, тому змістове наповнення цілком відповідатиме інтересам сільського населення.

Серед найважливіших тем статей часопису — незалежність України та переваги самостійного господарювання (Іван Задорожній «Що пишуть солдати про українській вопрос», «Через що нам треба добиватись автономії України» (№ 1). У № 1 містилася публікація «Уїздний З'їзд», в якій подано постанови з'їзду представників волостей і сіл Охтирського повіту, що здебільшого декларували підтримку Центральної Ради та рішень Всеукраїнського селянського з'їзду в Києві. У № 2 надруковано статтю «Охтирські соціал-демократи і Україна», в якій відзначалося, що не всі в повіті й місті сприймають ідею української автономії, серед них — представник ради робітничих і солдатських депутатів та редакція друкованого органу ради. У газеті вміщувалися заклики до селян вступати в

партію, яка представлятиме їхні інтереси в Установчих зборах. У № 2 на першій сторінці надруковано статтю «Про партію соціалістів-революціонерів», у якій викладено основні тези ідеологічної платформи.

Помітну увагу в «Голосі Села» приділялося земельному питанню: у низці публікацій («Земельний вопрос», «Мисль Карпа Степановича Святушенка з хутера Климентова про землю» (№ 1) аргументовано необхідність рівного розподілу землі між усіма, хто її обробляє, а також наголошено на позиції УПСР стосовно цього питання (виступала за заборону продажу й купівлі землі, підтримуючи справедливе наділення нею трудового люду).

В окремих матеріалах, зокрема в дописах селян, висловлювалися думки щодо нагальної потреби в справедливому й доступному для всіх суді (Селянин Кіндрат Литвиненко «Про суд» (№ 1). У них порушувалися також проблеми розвитку української школи (Селянин Павло Кириченко «Про школу» (№ 1), «Якої нам треба школи» (№ 2), заохочувалося селян до створення «Просвіт» та подавалися відомості про роботу цих організацій в Тростянці, Боромлі, Котевлі та інших містах і селах повіту. Деякі матеріали присвячено економічним питанням, як-от стаття «Про потребительські товариства», автор якої, Яким Коваленко, переконував у загальній вигоді від об'єднання невеликих товариств в одне потужне (№ 2).

Частина газетної площі відводилася для публікації віршів Оксани Задорожньої, Василя Коваленка, Йосипа Косенка.

Очевидно, часопис почав здобувати популярність у повіті — це засвідчила інформація про влаштування концерту в жіночій гімназії, кошти від якого пішли на видавання «Голосу Села».

Останній (2-й) наявний номер датовано 8 серпня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 27.

М. Процик-Кульчицька

788

ГОЛОСЬ СОЦІАЛЬ-ДЕМОКРАТА: Органъ Киевскаго Комитета Россійской Соціалъ-Демократической Рабочей Партіи (1917 № 1—8); Органъ Киевскаго Комитета Россійской Соціалъ-Демократической Рабочей Партіи. Рабочая Газета (1917 № 9—34, 89—99); Органъ Киевскаго Комитета Россійс. Соц.-Дем. Р. Партіи. Ежедневная рабочая газета (1917 № 35—88); Органъ Киевскаго Комитета, областного бюро и военного бюро областныхъ и

фронтовихъ организаций. Рабочая Газета (1917 № 100). — № 1. 1917, 14 марта.

Ред.: не зазначено. — **Київ, 1917:** *Тип. «Работникъ»,* Київ, Крещатикъ, № 7. *Адр. ред.:* Київ, Коммерческій Институтъ, 7-я Аудиторія (1917 № 3), Київ, Думская пл., № 2, домъ Дворянскаго Собранія (1917 № 4—11), Київ, Александровская ул., Дворецъ (При Совѣте Рабочихъ Депутатовъ) (1917 № 12—99). *Адр. контори:* Київ, Думская пл., № 2 (1917 № 13—99).

Вийшло: 1917 — № 1—100; *Ф.* 54×37 см, 40×28 см; [*Т.* 15 000—5000 пр.]; *Обс.* 2 с. (1917 № 1—8), 4 с. (1917 № 9—99); *Передпл.:* на 1 мѣс. 1 р. 50 к. *Ц.* номера 3—5 к. (1917 № 1—34), 6—8 к. (1917 № 35—88), 15 к. (1917 № 89—100).

Наявність у фондi: **ЛННБ:** 1917 — № 3; **НБУВ:** 1917 — № 9—46, 55, 86, 96, 99; **НБ ЛНУ:** 1917 — № 37, 39, 86; **ДНАБ:** 1917 — № 1—3, 5—93, 99; **ДАХО:** 1917 — № 2—100; **ЦДІАУ:** 1917 — № 1—3, 9, 12, 29, 92, 94; **БРАН:** 1917 — № 2—89, 91—100; **РДБ:** 1917 — № 6, 9, 34—48, 50—54, 56—64, 66—88, 93, 95—98; **РНБ:** 1917 — № 1—88, 95—98.

Примітки: У надзаголовку: «Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая Партія» (№ 19—100) та гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». До складу редколегії видання входили: Є. Бош, В. Ватін (псевд.: Бистрянскій), А. Ветров (псевд.: М. Савельев), О. Б. Горвіц, М. П. Зарніцин, Б. І. Каган, І. М. Крейсберг, І. Ю. Кулик, М. Лебедев, І. І. Павленко. Газета виходила нерегулярно. Від 5 листопада 1917 р. продовжила вихід п. н. «Пролетарская Мысль» (*див.* № 887). Мова видання — російська та українська.

Вихід у світ громадсько-політичного видання агітаційно-пропагандистського спрямування було ініційовано відповідно до рішення засідання Київського комітету РСДРП, що відбулося 7 березня 1917 р. Мета видання полягала в консолідації робітництва як соціального класу та політичної сили, захисті політичних, соціально-економічних та професійних інтересів робітничого класу в Києві та Київській губернії. Редакція зазначала, що «рабочие организации не могут жить без своей газеты. Рабочие сильны только своей солидарностью, единством действий и мнений. А единство может быть создано своей рабочей газетой, обслуживающей рабочие организации» (Отъ редакції. № 12).

Фінансування виходу часопису здійснювалося за рахунок реалізації видання у роздрібному продажу

та добровільних пожертвувань робітників у т. зв. «залізний фонд» редакції видання. Редакція зверталася до своїх читачів — переважно представників робітничого класу та частково із солдатського середовища — про фінансову підтримку газети (Не дайте замолкнуть «Голосу Соц.-Демократа»! № 80; Ко Всѣмъ членамъ партіи. № 80, 83). Рефреном на сторінках видання звучали звернення до читачів газети: «Собирайте на партійную типографію!».

У назві видання не знайшла відображення трансформація редакційної політики, зокрема той факт, що обласна конференція РСДРП(б) Південно-Західного краю в резолюції від 10 липня 1917 р. постановила видавати «Голосъ Соціалъ-Демократа» як орган Київського комітету і Обласного комітету Південно-Західного краю. Починаючи з середини липня газета де-факто стала органом двох комітетів.

Домінантне місце на сторінках газети надавалося висвітленню та осмисленню суспільно-політичної проблематики, квінтесенція якої полягала в обстоюванні здобутків російської революції (Россия и всемирная революция. № 9), ідей революційної демократії, втіленні у життя соціал-демократичних засад та принципів (Кугел. Правдѣ. № 9), підвищенні політичної, соціально-економічної та головно революційної свідомленості пролетаріату (Внимание, товарищи! № 39).

На сторінках газети висвітлювалося політичне життя як у центрі, так і на місцях — у різних регіонах тогочасної Росії, зокрема у Києві та Київській губернії. У редакційному фокусі перебували політичні та організаційні процеси у середовищі рад робітничих, солдатських та селянських депутатів у Києві (Крики о двоевластии. № 9; Единение между солдатами и рабочими. № 10; Всѣ за работу! № 35, 100), Київському регіоні та в загальнодержавному масштабі (Рабочие въ партію! № 13). У цьому контексті у виданні вміщено низку партійних документів: постанови, протоколи, резолюції VII конференції РСДРП(б) (О политическом положеніи. № 90), матеріали VI з'їзду партії (№ 85, 90, 91), програмні та політичні документи Київського комітету РСДРП(б): статут (Платформа Киевскаго Комитета Россійской Соц.-Дем. Рабочей Партіи. № 11), резолюції, декларації (О текущем моментѣ. № 70), та профспілкових організацій на місцях (Резолюція Совѣта Делегатовъ всѣхъ службъ Киевской городской Желѣзной Дороги. № 9). Редакція різко критикувала пропозиції щодо формування уряду на коаліційній основі (Еще о коалиціонномъ министерствѣ. № 19; Изъ практики коалиціонного

министерства въ Англії. № 20; Что намъ обѣщали и что намъ дали. № 29), розв'инчувала політику, практику та дії інших політичних утворень соціалістичного спрямування: меншовиків, есерів (Новое поражение мелкой буржуазии. № 90).

Редакція видання виступала проти союзів та блоків соціал-демократів із Українською Центральною Радою і викривала тих, хто йшов на таку угоду (Українець. З життя партійного. № 21; Декларація. № 90). У поодиноких матеріалах авторів видання та редакційних статтях аналізувалося національне питання, зокрема права пригноблених неросійських народів колишньої Російської імперії на політичне самовизначення шляхом підготовки та виборів до територіальних Установчих зборів (Зарницінъ М. Национальный вопросъ. № 23; Национальная политика Временного Правительства. № 72).

На сторінках газети вміщено низку офіційних документів найвищих органів влади та управління: декларації (Декларація Временного Правительства и отвѣтъ союзниковъ Вильсону. № 10), постанови Тимчасового уряду (Отмѣна вѣроисповѣднхъ и национальныхъ ограниченій. № 6).

Події міжнародного життя висвітлювалися у виданні крізь призму подій Першої світової війни. Редакція закликала до припинення воєнних дій, якнайшвидшого укладення миру між країнами — членами Антанти та Четверного союзу. Рефреном у низці матеріалів означеної тематики звучала критика цієї війни як «імперіалістичної», «братовбивчої», феномену «мілітаризму», гонитви озброєнь і т. ін. (Революція и миръ. № 9; Наше отношеніе къ войнѣ. № 11; Українець. Українські селяне проти війни. № 19; Задачи момента. № 53). У цьому зв'язку на сторінках видання опубліковано низку партійних документів, зокрема резолюцій (Резолюція о войнѣ, принятая общѣмъ собраніемъ Киевской організації Р.С.-Д.Р. Партіи. № 11). У газеті вміщено листи і дописи від фронтовиків (Письма изъ арміи. № 11, 12).

Редакція акцентувала важливість зміцнення міжнародної солідарності трудівників у рамках Інтернаціоналу (Первое мая — международный праздникъ пролетариата. № 13; 1-е мая и война; Первое мая и оппортунизмъ. № 14) в умовах тривання класової боротьби, наростання антагонізму між робітничим класом та «капіталістами», «буржуазією».

Суттєвий масив публікацій у виданні висвітлював економічну та соціально-економічну тематику. У низці матеріалів різних авторів аналізувалися нагальні проблеми тогочасної економіки: рецесія в масштабах дер-

жави, закриття заводів, фабрик, копалень, скорочення обсягів виробництва, інфляція, девальвація курсу рубля (Рубль. № 93) та соціально-економічні наслідки цих макроекономічних процесів, зокрема практикування власниками фабрик та заводів «локаутів», поширення масового безробіття (Рогвиць А. Хозяйственная разруха и борьба съ ней. № 30; Безрабо-

тица и профессиональные союзы. № 99), ріст цін на соціально важливі товари (Хлѣбопекарни — народу. № 99). Справедливе вирішення земельного питання редакція розглядала в контексті переходу влади під контроль рад робітничих, солдатських і селянських депутатів (№ 44).

Лейтмотивом серії матеріалів соціально-економічної проблематики було обстоювання професійних та головню соціальних прав робітників, зокрема права на восьмигодинний робочий день (8-ми часової робочій день. № 5), а також необхідність зміцнення та розбудови фабрично-заводських комітетів (Товарищи металлисты! № 10), організованості

робітників, підвищення рівня їхньої політичної та соціально-економічної свідомості. У центрі уваги редакції перебував профспілковий рух у тогочасній Росії. Під рубрикою «Професс. союзы» та позарубриково висвітлювалися профспілковий рух у Києві, Київському регіоні та загальнодержавному масштабі (Масса и Профессиональные Союзы. № 65), організація та розбудова профспілок на підприємствах важкої та легкої промисловості, їхнє функціонування.

У низці публікацій розглядалися процеси децентралізації влади, передання владних повноважень на місця, реформування органів місцевого самоврядування (Органы мѣстного самоуправления и рабочей классъ. № 10).

Редакція видання приділяла належну увагу пресовидавничій діяльності в тогочасній Росії, як-от виходу у світ нових газет і журналів соціалістичної спрямованості та цензурні обмеження влади щодо цих видань (Къ празднику рабочей печати. № 12; Товарищи!; Рабочая печать и революция. № 15). У серії редакційних матеріалів полемічного змісту під рубрикою «Печать» та позарубриково критикувалася російська «буржуазная печать» («Единство»), зокрема її ставлення до глобального воєнного конфлікту, революційних та політичних трансформацій у Росії, демократичного процесу, організаційних процесів у робітничому та солдатському середовищі, діяльності рад робітничих, солдатських та селянських депутатів (Напрасно старается. № 12; Походъ противъ демократии. № 13). У зазначеній рубриці друкувалися витяги із публікацій регіональної преси, а також огляди її матеріалів (наприклад харківського «Соціалъ-Демократа»).

На сторінках газети вміщено низку матеріалів пізнавального плану історичної тематики. У серії публікацій різних авторів (зокрема В. Леніна) подавався екскурс в історію російської революції, роз'яснювалися постулати марксизму-ленінізму, завдання пролетаріату (Марксъ о задачахъ пролетаріата въ революціи. № 22). У контексті підтримки виданням ленінського політичного курсу на його сторінках подано серію праць Леніна (Ленин В. Письма из далека. Письмо 1. Первый этап первой революции. № 6, 7; ін.).

У газеті опубліковано взірці громадянської лірики, зокрема пролетарської та солдатської поезії на соціально-економічні і воєнні теми відповідно (Черный А. День 1-го мая. № 14; Рубинштейнъ С. Изъ пѣсень борьбы. № 15; Ар-Ар. Генералы. № 93).

Окрім зазначених, контент видання містив рубрики: «Телеграммы» (телеграми Петроградського телеграф-

ного агентства та власкорів газети про громадсько-політичне життя в Росії та Україні); «За границей» (зарубіжна хроніка); «Хроника провинции» (локальна хроніка партійних, політичних, організаційних процесів на місцях); «Партійная жизнь» (хронікальні замітки, інформаційні звіти про діяльність Київського комітету РСДРП, його резолюції, партійне будівництво у Київському регіоні, роботу місцевої ради робітничих депутатів); «Рабочая жизнь» (життя у робітничому середовищі, профспілкова діяльність, організаційні процеси, зокрема функціонування рад робітничих і селянських депутатів, відозви, звернення редакції газети до робітників заводів, фабрик, підприємств Києва); «Привѣтствія» (листи, дописи, звернення від армійців, робітничих колективів у редакцію щодо моральної та матеріальної підтримки редакційної політики газети); «Среди солдатъ» (листи від солдатів із фронтів Першої світової війни); «Стачки» (страйки, мітинги робітників у Київській губернії щодо покращення їхнього соціально-економічного становища, підвищення соціальних стандартів, поліпшення умов праці); «Собрания» (партійні зібрання, установчі з'їзди і т. ін.).

Провідними авторами видання були: Біберман, І. Гаєвський, Я. Гамарник, Н. Голубенков, О. Горвіц, Олелько Грудницький (під псевд. Українець), М. Довнар-Запольський, М. Зарніцин, В. Затонський, А. Іванов, М. Ісааков, Л. Картовешвілі, М. Кугел, Афанасій Климанський, Ю. Кулик, М. Ландау, М. М. Лебедев, М. Лівер, М. Ольшанський, Н. Осінський, В. Примаков, Л. П'ятаков, Рувім.

Припинення виходу у світ газети було зумовлено головно фінансовим чинником.

Останній (100-й) номер вийшов у світ 25 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 39; Газеты СССР 1917—1960. Т. 1. С. 153; Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 28—32; Периодичні видання Києва... Т. 2. С. 124, 125; Газеты дореволюционной России... С. 298; Газети України 1917—1920 років... С. 80.

Література: Літопис революції. Харків, 1931. № 4. С. 145; Большевицские организации Украины (март—ноябрь 1917 г.): сб. док. и материалов. Киев, 1957. С. 668; Борьба за власть Советов на Киевщине (март 1917 г. — февраль 1918 г.): сб. док. и материалов. Киев, 1957. С. 8, 13; Дмитрієнко М. Ф. Большевицкая преса України 1917—1918 рр. як історичне джерело. Київ, 1967. С. 20, 21, 29, 30, 51, 52; Будников В. П. Большевицкая печать и Великий Октябрь на Украине. Харьков, 1968. С. 18, 20; Рубан В. А. Формування ленінських традицій української радянської преси (1917—1925 рр.). Київ, 1971. С. 33—35, 38, 42, 52.

С. Блавацький

ГОЛОСЪ ТРУДА: Рабочая и крестьянская газета. Органъ Золотоношскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917 № 8—22); Рабочая и селянская газета. Органъ Золотоношскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917 № 23—52); Рабочая и Селянская газета. Органъ Золотоношскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917 № 54 — 1918). — Выходить два раза въ недѣлю (1917 № 8, 25 — 1918), три раза в недѣлю (1917 № 19—22). № 1. 1917, 24 мая.

Редакціонная Комиссія Совѣта рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ (1917 № 8—52). *Редакціонная Комиссія* Совѣта Рабочихъ депутатовъ (1917 № 54). *Редакціонная Комиссія* (1918). — **Золотоноша, 1917—1918:** Тип. Гольденбергъ, Золотоноша. Адр. ред.: Золотоноша, помѣщ. Уѣздн. Комитета Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917 № 8—52), помѣщ. Уѣздн. Комитета Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917 № 54 — 1918).

Вийшло: 1917 — № 1—57, [?], 1918 — [?], 72; Ф. 44×31 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 70 к., 90 к. (1917 № 8—28), 1 р. 20 к. — 2 р. (1917 № 29—54, 1918 № 72). Ц. номера 7 к. (1917 № 8—47), 10 к., 15 к. (1917 № 52—54), 25 к. (1918).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 8, 19—22, 25, 28—31, 39, 41—43, 47, 52, 54; **ДНАБ:** 1917 — № 46, 47, 1918 — № 72; **РДБ:** 1917 — № 1—9, 11—17, 19—57; **РНБ:** 1917 — № 1—9, 11—17, 19—57.

Примітки: № 57 вийшов 16 грудня 1917 р., № 72 — 30 березня 1918 р. Мова видання — російська та українська.

Газета «Голосъ Труда», як і інші видання створених місцевих рад, виникла невдовзі після Лютневої революції 1917 р. та відображала складний процес становлення народовладдя. Філософський аспект проблеми формування інституту демократичного самоврядування подано у статтях Б. К. «Обыватели или граждане» й А. Д. «Библия о царской власти». У газетних публікаціях йшлося про підготовку виборів до українських Установчих зборів, Золотоніської міської думи та волосного земства, списки кандидатів, значення загального, рівного, прямого і таємного волевиявлення (Н. Горохов «Первые всенародные выборы Золотоношской Городской Думы», «Итоги выборовъ въ городскую думу», Л. И. «Еще о волостномъ Земствѣ», «Повітова рада комиссаріата»). У статті І. Г-на «Нельзя медлить» наголошено на першочерговості ратифікації Брестського мирного договору та скликання українських Установчих зборів, що дозволило б спростувати неправдиву

інформацію щодо майбутнього державного устрою УНР, поширювану більшовиками, «которые хотят не расцвѣта Украинской Народной Республики, а полного ея развала» (1918. № 72). Редакція газети вмістила список № 1 (від соціалістичного блоку партій) на виборах до міської думи, статистичні дані про загальну кількість виборців та повідомила про кількість мандатів у Думі, список гласних Золотоніського повітового земства, а також подала звернення до усіх волосних і сільських комітетів, професійних спілок із проханням надсилати протоколи засідань для публікації у газеті.

Суспільно-політична ситуація в Україні була тісно пов'язана з вирішенням національного питання: спочатку редакція вважала передчасною його актуалізацію, що могло загрожувати втратою завоювань революції («Деревенскія впечатленія», К. М. «Комиссаръ Филоненко о положеніи въ арміи»). Про історію виникнення та розвиток українського національно-визвольного руху, діяльність Союзу визволення України і таких політичних постатей, як Д. Донцов, М. Меленевський, О. Скоропис-Йолтуховський, Железняк, А. Жук, йшлося у статті К. М. «Союзъ освобожденія Украины». Після більшовицького перевороту політичні акценти змінилися: часописні статті інформували, як радісно селяни «кують свою долю» в незалежній Україні, готуючись до виборів в українські Установчі збори, перенесених із 27 грудня на 7 січня («Быть или не быть Совѣту въ связи съ украинизацией», Іван Гальченко «Промова до селян»). У «Резолюції», прийнятій Золотоніською радою робітничих і солдатських депутатів щодо проголошення Української Народної Республіки, висловлено сподівання на втілення у життя демократичних принципів, задекларованих УЦР, та формування апарату державного управління через ради.

У багатьох статтях наголошувалося на необхідності зміцнення правопорядку, організації комітетів самооборони для захисту від анархії, масових грабунків і вбивств («Ужасы анархії», «Дорожныя впечатленія», Д. «Самоохрана и самооборона»). Під час погромів поміщицьких маєтків не тільки нищилися будівлі, сільськогосподарська техніка, худоба та хліб, а й втрачалися культурні цінності. У часописі наголошено, що винуватцями усіх грабежів були солдати, які, перебуваючи в тилу, мали б захищати, а не тероризувати населення. Незважаючи на спроби Тимчасового уряду запобігти братовбивчій війні, зупинити поширення більшовизму у Росії не вдалося: у газеті відображено, зокрема, руйнування Москви

та Ярославля (І. Гальперин «Наступленіє на власть», «Послѣднія минуты Зимняго дворца», «Дѣйствія большевиковъ»).

Найгострішими на той час були економічні проблеми: зумовлена війною девальвація збіднювала населення, а нові грошові знаки не викликали довіри через відсутність звичного рівня захисту. У низці публікацій йшлося про необхідність реорганізації приватних фабрик у народні кооперативи, зниження цін продовольчою комісією на продукти і промислові товари («Казначейскія знаки», «Снабженіє населенія тканями», «Охрана урожая», «Тайное винокурение», К. «О дороговизнѣ», Дядя «О телефонѣ: Кое-что»). 1918 р. у газеті було вміщено замітку про заборону німецьким солдатам реквізувати продовольство українських селян.

Серед першочергових завдань, виконання яких належало до компетенції місцевих органів самоврядування, зокрема новообраної міської думи, були освітні: насамперед налагодження мережі навчальних і дошкільних закладів, українізація гімназійної освіти. Так, у Золотоніському повіті, у 17 волостях, прийнято постанову про відкриття гімназій, незважаючи на те, що не було достатньо ні коштів, ні педагогів. Навіть дирекція Золотоніської жіночої гімназії змушена була підняти плату за навчання та просити батьків допомогти забезпечити учнів продуктами харчування (З. Ш. «Одно изъ пожеланій», Н. «Нужны ли намъ гимназій?», «Собрание родителей ученицъ Золотон. женской гимназій», «Къ открытію гимназій»). У низці публікацій обговорювалися безкоштовне забезпечення ліками земських і міських лікарень, необхідність заснування міського театру.

У газеті вміщено низку офіційних документів: «Обращение Врем. Правительства къ украинцамъ», «Инструкция генеральному секретариату», «Распоряжение по Министерству Почтъ и Телеграфовъ», «Декларация совѣтовъ всѣхъ демократическихъ и революціонныхъ организацій, прочитанная Н. С. Чхеидзе на Московск. Государствен. совѣщаніи», «Циркуляръ о погромахъ» за підписом голови Генерального Секретариату В. Винниченка.

1918 р. функціонував «Официальный отдѣлъ», у якому опубліковано циркуляр міністра юстиції М. Ткаченка.

Під рубрикою «Печать» вміщено огляд публікацій із часописів «День», «Нова Рада», «Речь», «Трудъ», зокрема полеміка з Д. Донцовим, замітки за підписом Л. І. про проблеми біженців, відновлення політичних репресій, розгром більшовиками друкованих органів.

У виданні діяли хронікальні рубрики: «Дѣйствія правительства», «Война» («Сообщение изъ ставки»), «Телеграммы», «Вѣсти изъ уѣзда», «Мѣстная жизнь», «По Россіи», «Послѣднія извѣстія», «Событія дня», «Рабочая жизнь», «Анархія: Сводка телеграмм», «Письмо въ редакцію».

На сторінках газети друкувалися заклики: «Не жертвы требуетъ отъ васъ родина, а исполненія долга», «Одолжимъ деньги Государству, помѣстивъ ихъ въ заемъ свободы и спасемъ отъ гибели нашу свободу и достояніе» тощо, рекламовано книги та кінофільми, послуги місцевих бібліотеки-читальні та друкарні, курс освітніх лекцій, а також вміщено комерційні й приватні оголошення.

Останній (72-й) номер вийшов 30 березня 1918 р. *Бібліографія*: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 40; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 76; Периодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 32; Преса України. Газети 1917—1920 рр. С. 27; Газеты дореволюционной России... С. 99; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 81.

М. Комариця

790

ГОЛОС ТРУДА: Орган Центрального Комитета Всероссийского Профессионального Союза Трудящихся в Сахарной Промышленности. Еженедѣльный журнал (1917—1918 № 11/12); Орган Центрального Комитета Всеукраинского Профессионального Союза Трудящихся в Сахарной Промышленности. Еженедѣльный журнал (1918 № 13/15 — 1919). — Г. 1. № 1. 1917, 23 окт.

Ред.: не зазначено. — **Київ, 1917—1919**: *Изд.* Центральный Комитет Всероссийского Профессионального Союза Трудящихся в Сахарной Промышленности (1917—1918 № 11/12); *Изд.* Центральный Комитет Всеукраинского Профессионального Союза Трудящихся в Сахарной Промышленности (1918 № 13/15 — 1919). *Тип.* бывш. Первой Киевской Артели Печатного Дѣла, Трехсвятительская, 5 (1917 — 1919 № 7); *Тип.* Наркомвоенна № 4, ул. Жертв Революции, № 5 (1919 № 8/11); *Тип.* Совнархоза, Киев, Крещатик, № 40 (1919 № 12). *Адр. ред. і контори*: Думская пл., № 3 (1917 — 1918 № 6/7), Б. Васильковская, 14 (1918 № 8/9 — 1919).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, 2/3, 4/5, 6/7, 1918 — Г. 2 № 1, 2, 3/5, 6/7, 8/9, 10, 11/12, 13/15, 16/17, 18, 19/20, 21/22, 23/24, 25/27, 28/30, 31/33, 34/36, 37/38, 39/40, 41/46, 1919 — Г. 3 № 1—4/5, 6—8/11, 12; *Ф.* 25,5×17 см; *Обс.* 16—32 с.; *Передпл.*: в год 12 р. (1917), на 3 мѣс. 3 р. 80 к. — 4 р. 50 к. (1918

№ 1—39/40), 6 р. (1918 № 41/46 — 1919 № 3), 12 р. (1919 № 4/5—12). Ц. номери 25—80 к. (1917 — 1918 № 39/40, 1919 № 1—3), 1 р. — 2 р. 50 к. (1918 № 41/46, 1919 № 4/5—12).

Наявність у фондів: ЛННБ: 1918 — Г. 2 № 1, 2, 6/7, 13/15, 25/27, 31/33, 39/40, 41/46; ДНАБ: 1917 — Г. 1 № 1, 2/3, 6/7; ХДНБ: 1917 — Г. 1 № 2/3, 4/5, 6/7, 1918 — Г. 2 № 1—31/33, 37/38—41/46, 1919 — Г. 3 № 1—12; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1—6/7, 1918 — Г. 2 № 1—6/7, 13/15, 16/17, 25/27, 31/33—41/46.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетарії всіх стран, соединяйтесь!». Мова видання — російська та українська. Додатки: у 1918 р. — «Бюллетени першого Всеукраїнського съезда трудящихся въ сахарной промышленности» (див. 1918 р.), у 1919 р. — «Бюллетень Третьего объединенного съезда трудящихся в сахарной промышленности Украины и Велико-россии» (див. 1919 р.).

Як друкований орган спочатку Центрального комітету Всеросійської професійної спілки трудящих цукрової промисловості, згодом — Центрального комітету Всеукраїнської професійної спілки трудівників цукрової промисловості, журнал упродовж усього періоду видавання висвітлював історію та діяльність цієї організації, зокрема заснування 11 травня 1917 р. (1917. № 4/5) та функціонування у певні роки (Морозов В. Годовщина Союза; Ландо В. Наш союз в цифрах. 1918. № 18; Яковлевич В. Год жизни союза. 1919. № 1), вміщував звіти про роботу культурно-просвітнього відділу ЦК профспілки (1918. № 18, 41/46) тощо.

Центральний комітет цієї профспілки та її орган «Голос Труда» стояли на федеративних засадах розвитку України, тому в українському зверненні, надрукованому під заголовком «Привѣтствие Союза Трудящихся в сахарной промышленности Центральной Украинской Радѣ по поводу провозглашения Украинской Республики» (1917. № 2/3), зазначалося: «Ми щиро вітаємо цей великий акт самовизначення народів Росії як здобутки єдиної революції всіх народів Росії, і бажаємо, щоб у Великій Російській Федеративній Республіці жила і цвіла Вільна Українська Народня Республіка...». Водночас автори часопису критично оцінили IV Універсал Української Центральної Ради. Про це йшлося в одній із публікацій циклу статей п. н. «В эти дни...» В. Серпова (1918. № 3/4).

Аналізуючи важливі суспільно-політичні події, які відбувалися у Києві, В. Серпов осуджував захоплення більшовицькими частинами столиці України

(1918. № 6/7—11/12, 16/17). У редакційних статтях, зокрема у датованій 23(10) лютого 1918 р., також висловлювалося негативне ставлення до перемоги «рабоче-крестьянского правительства» в Україні (1918. № 3/5).

На сторінках «Голоса Труда» містилися статті з питань економіки, політики, робітничого і профспілкового рухів, соціальної політики та робітничої кооперації.

У центрі уваги редакції була діяльність УЦР (Календарь года революции. 1918. № 8/9), відтак — уряду гетьмана П. Скоропадського (1918. № 13/15) та Директорії УНР (1918. № 41/46). У виданні вміщувалися накази міністрів УНР, зокрема народного комісара продовольства (1918. № 10), та «Ухваленій Радою Міністрів закон про зміну і доповнення закону від 25-го січня 1918 року про восьмигодинний робочий день» (1918. № 28/30), доповідна записка Центрального комітету Всеросійської професійної спілки трудящих цукрової промисловості «Аграрный вопрос и сахарная промышленность», подана земельній комісії Української Центральної Ради (1918. № 2), звернення «Од Всеукраїнської Ради Робітничих Депутатів» (1918. № 13/15); висвітлювалася підготовка до виборів в українські Установчі збори (1917. № 4/5, 6/7; 1918. № 1, 2) та до скликання Конгресу трудового народу України (1919. № 4/5).

У № 41/46 від 28(15) грудня 1918 р. надруковано передову статтю «Побѣда демократіи» (про падіння уряду гетьмана П. Скоропадського) та «Привитання Директорії Української Народньої Республіки від Центрального Комітету Всеукраїнської професійної спілки працівників цукрової промисловості». Під рубрикою «Дѣйствія Правительства» опубліковано декларацію Директорії УНР (1919. № 1), «Закон про землю в Українській Народній Республіці» (1919. № 4/5).

Редакція приділяла помітну увагу проблемам розвитку цукрової промисловості та укладенню різних договорів, зокрема «Соглашение (для постоянных трудящихся)» та «Соглашение (для сезонных трудящихся)» (1917. № 2/3), подоланню безробіття (Л. К-ан. Безработица и Профессиональный Союз. 1917. № 2/3—6/7), подавала повідомлення про боротьбу за восьмигодинний робочий день (1918. № 41/46) та інформацію про ринок праці у Києві за певні місяці, як-от січень 1918 р. (1918. № 3/5).

У часописі вміщено ґрунтовні аналітичні статті економічної тематики, зокрема: І. Ходоров «Экономическая жизнь Украины в 1918-ом году» (1919.

№ 1), І. Зісман «Сахарная промышленность на Украинѣ в 1918-ом году» (1919. № 2).

У виданні друкувалися докладні звіти, протоколи та резолюції 1-го Всеросійського з'їзду сезонних працівників цукрової промисловості (1917. № 2/3—6/7), 1-го Всеросійського з'їзду профспілок (1918. № 3/5, 6/7) та Всеукраїнського з'їзду трудящих цукрової промисловості (1918. № 8/9—16/17), Всеукраїнського робітничого з'їзду (1918. № 16/17), з'їзду робітників Ямпільського повіту (1918. № 31/32).

Серед публікацій часопису — статті Андрія Михайленка «Економічна боротьба пролетаріату в сучасну хвилю» (1918. № 21/22), В. Серпова (під крипт. В. С.) «Культурно-просвітня робота і робітничий рух» (1918. № 28/30—34/36, 39/40), С. Співака «Женщина в нашем Союзе» (1918. № 41/46), В. Ландо «Борьба за национальную независимость в 1918 г.» (1919. № 3).

Окремі матеріали присвячено діяльності РСДРП (Скаржинській Л. 1898—1918 (К двадцатилѣтію Россійской Соціал. Демократической Рабочей Партіи). 1918. № 8/9, 10), Карлу Марксу (1918. № 16/17) та Георгію Плеханову (1918. № 19/20).

1919 р. з утвердженням в Україні радянської влади на сторінках «Голоса Труда» почали домінувати тексти офіційного характеру на зразок: «Первые шаги совѣтскаго правительства», «Нота украинскаго совѣтскаго правительства Директоріи», «Декларация временнаго рабоче-крест. правительства», «Положение об управленіи сахар. пром. Украины» (за підписом народного комісара Е. Квірінга), «Совѣтская власть в Києвъ» (1919. № 6), «Декрет Совета Народных Комиссаров Украины о национализации сахарной промышленности» (1919. № 8/11). Ці публікації доповнено передовицею «Двѣ диктатуры» про захоплення влади в Україні більшовиками і статтями: без зазначення авторства «Национализация сахарной промышленности» (1919. № 4/5), В. Ландо «Об организации управления огосударствленной сахарной промышленностью на Украине» (1919. № 8/11, 12), В. С. «Професіональні союзи і держава» (1919. № 8/11) та «“Трудосахар” і комуністи» (1919. № 12).

У № 7, 8/11 за 1919 р. вміщено некролог та розповідь про життя і діяльність першого голови ЦК Всеросійської (згодом — Всеукраїнської) професійної спілки трудящих цукрової промисловості, члена ЦК цієї організації і голови Харківського обласного комітету Георгія Первухіна.

Іноді на сторінках «Голоса Труда» з російськомовними віршами виступали місцеві автори, зокрема М. Морозов (Борцам за свободу. 1919. № 3).

Під рубрикою «Библиография» друкувалися рецензії на фахові й освітні книжкові новинки та періодичні видання, наприклад на «Порадник діячам позашкільної освіти і дошкільного виховання» (1918. № 31/33); інформувалося про вихід нових чисел таких періодичних видань, як: «Профессиональный Вѣстник» (1918. № 13/15, 31/33, 41/46), «Профессиональный Союз» (1918. № 16/17).

Широкою була рубрикація видання: «Изъ дѣятельности правительства» («Дѣйствія Правительства»), «Хроника», «Хроника рабочей жизни», «Из рабочей жизни», «Сообщение с мѣст», «Из жизни Союза», «Разныя», «Из жизни Примирительной Камеры» («Из работы примир. камеры»), «Из писем инструкторов» («Организационный отдѣлъ»), «Вопросы и отвѣты», «Поправка», «Библиография», «От редакции» та ін.

Серед авторів журнальних публікацій — І. Зіман (крипт.: Изр. Зи-ман), В. Ландо, Андрій Михайленко, В. Морозов, В. Серпов (крипт.: В. С.), Л. Скаржинський (крипт.: Л. С., Л. Ск-ій), Августин Славський, С. Співак, І. Ходоров, В. Яковлєвич, Л. К. (він же — Л. К-ан), Ст-к.

У 1918—1919 рр. окремі номери часопису виходили з перервами. Це було пов'язано як з редакційно-виробничими проблемами, так і з певними матеріальними труднощами і воєнними подіями. Зокрема, 1918 р. деякі номери вийшли із запізненням. Уперше — у зв'язку з тим, що «во время двухнедѣльной вооруженной борьбы Центральной Рады и большевиков замерла жизнь города и остановились все производства. Этими обстоятельствами объясняются значительное запоздание и выпуск тройного номера “Голоса Труда”» (1918. № 3/5). Іншим разом — «в связи с тѣм, что во время Всеукраинскаго Съѣзда редакционные техническія силы “Голоса Труда” были заняты съѣздом и изданіем “Бюллетеней...”» (1918. № 13/15). У публікації «От редакции» зазначалося, що під час друку № 8/11 від 25 березня 1919 р. «произошел переход типографии в ведение военных властей и реквизиция принадлежащей нашему Союзу бумаги» (1919. № 8/11), через що часопис не видавався майже два місяці.

Останній (12-й) номер вийшов 20 травня 1919 р.

Библиография: Список повременных изданий за 1917 год. С. 40; Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 52; Периодическая печать СССР 1917—1949... Журналы... по общественно-политическим и социально-экономическим вопросам. С. 48; Українські періодичні видання у фонді ХДНБ... Вип. 1. С. 32; Вип. 2. С. 21, 22; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 126, 127.

В. Габор

ГРОМАДА: Орган Сухумської Української Громади. — № 1. 1917, 27 іюня.

Ред.: не зазначено. — **Сухумь, 1917:** *Издание Сух. Укр. Гром. Тип. Я. А. Шейнберга.*

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ф.* 37,5×25 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 7 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1, 2.

Примітки: Мова видання — українська та російська.

Вихід у світ суспільно-політичного видання — української газети «Громада» — у м. Сухумі було зумовлено виборами гласних до Сухумської міської думи, щоб активно агітувати читачів голосувати за список № 3 українського і польського товариств. Тож перші шпальти видання містили цей виборчий заклик. З огляду на технічні труднощі під час друку українського тексту значну частину статей довелося друкувати «по-руськи».

У передовій статті редакція обстоювала право української нації на власну автономію і використання української мови в освіті та громадському житті («Намъ нужна автономія законодательная, право устривать свою жизнь самимъ...»). У виданні опубліковано І Універсал Української Центральної Ради від 10 червня 1917 р., який проголосив автономію України.

Під епіграфом «До гурту, до праці! Борітеся — поборете!» надруковано статтю «Украинцы!», в якій подано короткий екскурс про 200-річне гноблення Московською державою України та детально інформовано про організацію і роботу Сухумської української громади.

Редакція роз'яснювала читачам, для чого необхідно обрати до міської думи робітників, значення соціалізму для справедливого розвитку суспільства і позитивного вирішення українського питання. На сторінках газети опубліковано життєпис члена УЦР В. Винниченка та повідомлення про 2-й Всеукраїнський військовий з'їзд тощо.

У газетних матеріалах порушувалися також наболілі питання місцевого життя, зокрема житлове. Під єдиною рубрикою «Хроника» опубліковано резолюцію земської наради щодо підтримки І Універсалу та УЦР.

Жанрову палітру видання доповнили дискусійний матеріал автора «Громади» (з публікацією в «Сухумском Вѣстнике»), а також вірші українською мовою «Україна» Володимира Самійленка та російською — «На могилѣ Шевченко» Володимира Гіляровського і «Бѣдная Абхазія» Михайла Боровиченка.

Останній (2-й) номер газети вийшов у світ 1 липня 1917 р.

Бібліографія: Газети України 1917—1920 років... С. 259.

В. Габор

ГРОМАДСЬКА ДУМКА: Часопис полонених українців у Вецлярі. — Виходить 6 разів на місяць (1917 ч. 1—19), що четверга й що неділі (1917 ч. 20 — 1918 ч. 13), що тижня в суботу (1918 ч. 14—29). — Р. III. Ч. 1(48). 1917, 5 січ.

Ред. В. Пачовський. — **Вецляр, 1917—1918:** *Видає* «Видавниче Товариство імени Б. Грінченка». *Друк.* «Союза Визволення України» в таборі Вецляр. *Адр. ред.:* Wetzlar, Ukrainischer Unterrichts-Ausschuss Lagerzeitung.

Вийшло: 1917 — Р. III ч. 1(48)—20(67), 21/22(68/69), 23(70)—79(126), 80/81(127/128), 82(129)—90(137), 91/92(138/139), 1918 — Р. IV ч. 1/2(140/141), 3/4(142/143), 5/6(144/145), 7(146)—29(168); *Ф.* від 45,5×30 см до 37×29 см; *Обс.* 1—8 с., 12 с. (1917 ч. 1); *Передпл.:* на 3 міс. в таб. 75 ф. (1917 ч. 20—59), 90 ф. (1917 ч. 60—77), поза таб. 90 ф. (1917 ч. 20—59), 1 м. 20 ф., 1 м. 50 ф. (1917 ч. 60 — 1918). *Ц.* числа 2 ф. (1917 ч. 1—19), в таб. 3 ф. (1917 ч. 20—59), 4 ф. (1917 ч. 60—77), 5 ф. (1917 ч. 78 — 1918), поза таб. 4,5 ф. (1917 ч. 24—77).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — Р. III ч. 20(67)—91/92(138/139), 1918 — Р. IV ч. 1/2(140/141)—29(168); **ДНАБ:** 1917 — Р. III ч. 1(48)—91/92(138/139), 1918 — Р. IV № 1/2(140/141)—23(162); **РДБ:** 1918 — Р. IV ч. 1/2(140/141)—29(168); **СUL:** 1917 — Р. III ч. 1(48)—90(137), 1918 — Р. IV ч. 1/2(140/141)—29(168).

Примітки: До 1917 р. часопис виходив п. н. «Просвітний Листок» (*див.* т. 4, № 668) та продовжив нумерацію річників і валову нумерацію чисел у дужках. У надзаголовку ч. 26(73) за 1917 р. зазначено: «Летучий Листок». Часопис редагували: Б. Лепкий, О. Терлецький та М. Чупир. Наклад — 4—6 тис. пр. 11 лютого 1918 р. вийшов «Додатковий Листок “Громадської Думки”».

Потребу зміни назви видання на «Громадська Думка», як і зміни його напрямку, редакція пояснювала насамперед політичними обставинами, оскільки, на її думку, на часі було вийти за рамки суто просвітнього видання і висвітлювати передовсім питання «національного та суспільного освідчення». Вецлярський часопис мав продовжувати традиції свого

Видає „Видавниче Товариство імени Б. Грінченка“.

Виходить 6 разів на місяць.

Ціна одного примірника 2 фен.

Ч. 4. ————— Вецляр, 20. СІЧНЯ 1917. р. ————— III рік. Ч. 51.

До Союзу Визволення України.

Ваш лист до всіх Громадян Вецлярського табору найшов найкращий відгомін в наших серцях.

Спішимо висловити Вам наші взаємні найгорячіші і найсердечніші пожелання й надії на успіх всім нам спільної, святої справи.

Ми знаємо, що російська імперія була і є ворогом усякого поступу, могилою народів і що перемога Росії в теперішній війні була б перемогою на довгі роки страшної реакції, побідою дикого абсолютизму над

демократією, загрозою загально-людському поступові.

Ми серцем відчуваємо, що надходить великоважний історичний момент для України і глибоко віримо, що недалекий вже час, коли на руїнах царської імперії, цієї тюрми народів, зійде сонце ВІЛЬНОЇ УКРАЇНИ!

З цією вірою шлемо Вам усім сердечний привіт і глибоке признання за Вашу велику й важну для України діяльність.

Ми з Вами!

Генеральна Старшина.

Боротьба за українську школу.

Виходячи зі свідомості того, що найнепекучішою потребою українського народу є допущення науки в рідній мові, одним з найперших і найбільших домагань російських Українців було й тепер є невідкличне домагання націоналізації, українізації школи на Україні. Це той пункт, до якого ми незломно й безупинно стреміли й будемо стремити, бо знаємо, що школа розплутає національну плутанину й найяскравіше покаже окремішність українського народу від вели-

коруського, що вона має для нас не лише культурну вагу, а й далекосягале політичне значіння.

Російське правительство також добре знає, що національна школа на Україні стане тим центром, коло якого об'єднаються в одну цілість з своєрідними формами розпорошені маси й національних покручів, що називають себе „хахлами“, „малоросами“ та „мужиками“ й свідомих Українців, що всі разом творять український нарід. І через те

київського тезки, який видавався наприкінці 1905 р. (В. Г. Громадська Думка. 1917. Ч. 1).

На сторінках оновленого таборового часопису виразно поставлено питання про майбутнє Української держави, характер визвольної боротьби та нагальні вимоги моменту. З огляду на революційні події в Україні на початку 1917 р., які вимагали від редакції не лише констатації фактів, а й виважених коментарів та пояснень тогочасної політичної ситуації, у виданні збільшилася кількість аналітичних матеріалів. До обговорення залучалися як самі військовополонені, так і відомі громадсько-культурні діячі.

Значна частина таких публікацій належала перу редактора видання В. Пачовського (під крипт. П.), фактично кожний номер відкривався статтею, в якій автор висловлював принципову позицію щодо оцінки суспільно-політичного становища українського народу та обстоював національно-територіальну автономію Української держави і цілісність українських земель, наполягаючи на потребі їхнього об'єднання. Серед них — «Досвітні огні України» (1917. Ч. 24), «Вільна Україна — «сфінкс Європи»» (1917. Ч. 25), «Золотий вінець України» (1917. Ч. 28), «Російська революція на мертвій точці» (1917. Ч. 37), «Боротьба за автономію України» (1917. Ч. 43), «Московщина проти України» (1917. Ч. 47), «Самостійна Українська Республіка» (1917. Ч. 49), «Боротьба за мир» (1917. Ч. 58), «Боротьба України з Московщиною» (1917. Ч. 60), «Будова нового ладу на Україні» (1917. Ч. 77), «Політика України в історичній годині» (1917. Ч. 85), «Російські Установчі Збори» (1917. Ч. 89), «Довершилося!» (1918. Ч. 10), «Очищення огнем» (1918. Ч. 18), «Державний герб України» (1918. Ч. 19), «Національна боротьба на Україні» (1918. Ч. 22) та ін. Авторами ґрунтовних передових статей були також Лубенець (Невідклична потреба. 1917. Ч. 36) та Подоляк (псевд. П. Лисецького) (Дорога до миру — через Київ! 1917. Ч. 48). Зокрема, у них підкреслювалося, що на часі було національне та соціальне освіднення широких мас, оскільки саме від них залежала майбутня розбудова Української держави.

У багатьох матеріалах наголошувалося, що після Лютневої революції у Росії перед українством поставлено основне завдання — домагання повної самостійності своєї держави та відновлення обіцяних ще Переяславською угодою прав «удержувати з загрою своєї дипломатичні зносини, мати національне військо, самостійне правління, власне судівництво, а навіть свободне уживання рідної мови» (1917. Ч. 20). Дедалі частіше у виданні висловлювалося переконан-

ня, що у вирішенні цього питання потрібно покладатися насамперед на власні сили — українську армію і селянство, а не сподіватися на благородство «старшого брата»: Лубенець «Самі за себе!», П. «Національно-територіальна автономія України» (1917. Ч. 21/22), «Будучі Установчі Збори й повна автономія України» (1917. Ч. 46) і «Військова справа на Україні» (1917. Ч. 74), В. Г. «Українська справа в Росії» (1917. Ч. 23) і «Дві вістки» (1917. Ч. 73), Подоляк «Боротьба за владу і за волю» (1917. 29), С. К. «Зміни в російському правлінстві й вигляди на мир» (1917. Ч. 34(81)), «Слова і діло» (1917. Ч. 45) і «Проект української Конституції» (1917. Ч. 91/92).

Особливо піднесено автори газети вітали проголошення Універсалів Української Центральної Ради, натомість гостро критикували порушення Тимчасовим урядом попередньо укладеної угоди із Центральною Радою та невизнання ним обіцяної автономії України: «Відповідь України на інструкцію російського правління» (1917. Ч. 68), П. «З переломової хвилі на Україні» (1917. Ч. 69), «Затвердження Генерального Секретаріату» (1917. Ч. 71), В. Г. «Сам собі пан» (1917. Ч. 82). Така ситуація надалі призвела до появи низки публікацій, в яких формулювався чіткий протест українства проти будь-якої диктатури більшовицької влади: В. Г. «Українська Центральна Рада і більшовики» (1917. Ч. 89), «Руйнуючий голос більшовиків до України», П. «Спір України з Петроградом» (1917. Ч. 89), «Україна й більшовики» (1918. Ч. 1/2), «З більшовицького раю» (1918. Ч. 24).

Окрім того, часописні публікації детально інформували про діяльність Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату, формування української армії з полонених, зокрема виділення окремого полку Січових стрільців на допомогу Центральній Раді. У ч. 51 та 89 за 1917 р. чимало матеріалів присвячено проголошенню Універсалів Української Центральної Ради, подано коментарі до них.

У міжнародному питанні редакція «Громадської Думки» дотримувалася виразно антивоєнної позиції, найбільше її хвилювала доля України, яка вирішувалася на мирних переговорах у Брест-Литовську, тому цій темі приділялося чимало уваги: «Перемирний договір і мирні переговори» (1917. Ч. 90), П. «Як стоїть справа миру?» (1917. Ч. 70), «Перемир'я й мир» (1917. Ч. 86), «Голос України в заграничній політиці» (1917. Ч. 87), «Українська делегація в Берестю» (1918. Ч. 8), «Становище осередніх держав до України» (1918. Ч. 9), «Підписання мирного договору» (1918. Ч. 13) і «Почесний мир України» (1918. Ч. 14), «Самостійні

міжнародні взаємини України» (1918. Ч. 1/2) та хронікальна добірка п. н. «Мирові переговори» (1917. Ч. 91/92; 1918. Ч. 3/4—7, 11, 12). У ч. 13 та 15 за 1918 р. вміщено текст «Договору України з осередніми державами» та уривки з додатків до нього. Серед інших аспектів міжнародної проблематики, які розкривалися на сторінках часопису, — М. Т. «Посланці буржуазії» (1917. Ч. 59), П. «Офензива в Італії й мир» (1917. Ч. 78), С. К. «Воєнні злидні в Росії» (1917. Ч. 82).

Квітневі події 1918 р. у Києві та прихід до влади гетьмана П. Скоропадського спричинилися до активного обговорення на сторінках «Громадської Думки» змін політичної ситуації в Українській державі: добірка матеріалів п. н. «Події в Україні» (1918. Ч. 25—27), «Положення на Україні» (у висвітленні Павла Рорбаха) (1918. Ч. 29). Редакція декларувала лояльне ставлення до гетьманської політики, акцентуючи її підтримку німецькою військовою адміністрацією, позитивно відгукувалася про земельну реформу нової влади. Про формування Кабінету міністрів та основні орієнтири діяльності гетьманського уряду інформувалося під рубрикою «З Української Республіки». У ч. 25 за 1918 р. опубліковано маніфест гетьмана П. Скоропадського до українського народу та накази головнокомандувача німецького війська в Україні фельдмаршала Айхгорна.

Офіційну частину матеріалів періодичного видання становили резолюції, розпорядження генеральної старшини з організаційних питань та проводу Союзу визволення України, звернення «запomoгoво-роздавочного комітету» полонених українців вєцлярського табору до української громади, а також постанови та розпорядження Генерального Секретаріату, Універсали Центральної Ради, низка законів Української Народної Республіки про громадянство, землю, восьмигодинний робочий день та тимчасовий державний устрій. У часописі активно заклиалося підтримати збір підписів для надання мандата до участі у Всеросійських Установчих зборах президенту Союзу визволення України О. Скоропису-Йолтуховському.

Дбаючи про піднесення культурного рівня українських військовополонених, редакція систематично інформувала читачів про вистави та концерти на території табору й українське театральне життя загалом, вмішувала під рубрикою «Таборове життя» рецензії авторства Ц., Н. Н. на вистави Музично-драматичного товариства ім. М. Лисенка. У них оцінювалися акторська майстерність та літературна вимова, сценічна постановка і підбір декорацій. Кілька культурологічних заміток подано під рубрикою

«Українське життя»: «Український театральний сезон у Києві» (1917. Ч. 71), «Повернення історичних памяток Україні», «Український концерт в місті Вєцлярі» (1917. Ч. 89), «Отворення нового дому літературно-художественного товариства» (1918. Ч. 29).

Низку статей присвячено видатним постатям української та світової історії: Біленко «Микола Лисенко» (1917. Ч. 30), Б. Лепкий «Борис Грінченко» (1917. Ч. 37), «В перші роковини смерти Івана Франка» (1917. Ч. 39) і «В перші Тарасові роковини на волі» (1918. Ч. 16), «Михайло Драгоманов» (1917. Ч. 42), С. К. «Лютер і його наука» (1917. Ч. 75), Zet. «Іван Нечуй-Левицький» (1918. Ч. 23). У виданні опубліковано некрологи Людмили Драгоманової (1918. Ч. 29), січовиків А. Митренка (1917. Ч. 27) і Г. Тищенко (1917. Ч. 28).

На сторінках «Громадської Думки» порушувалися й освітні проблеми, зокрема, наголошувалося на потребі відновлення та реформування національного шкільництва та університетської освіти, забезпечення учнів і студентів підручниками рідною мовою: Ів. Невеселий «Українське шкільництво на зайнятих українських землях» (1917. Ч. 71) (передрук із «Рідного Слова»), «Українознавство в середніх школах України» (1917. Ч. 73), Лубенець «Справа шкільництва на Україні» (1917. Ч. 77), «Шкільництво на Україні» (1917. Ч. 85), «Нові українські університети» (1918. Ч. 21), «Українське студентство за українізацію вищих шкіл» (1918. Ч. 26).

Не залишилося поза увагою авторів і громадське життя в Україні, тому в часописі детально інформувалося про численні з'їзди, які тоді відбувалися у Києві: Український національний (1917. Ч. 35), педагогічний (1917. Ч. 33), другий вчительський (1917. Ч. 80/81), два військові (1917. Ч. 41, 87, 88), селянський (1917. Ч. 49, 52), Київський губернський національний (1917. Ч. 55, 74), телеграфно-поштовий (1917. Ч. 68), лісовий (1917. Ч. 77), ін.

Господарські проблеми порушено у замітках Хлібороба «Про волочіння озимини на весні» (1917. Ч. 25) і Лубенця «Господарчий стан Росії» (1917. Ч. 83).

Художня творчість репрезентована етюдом В. Пачовського, бувальщинами з фронту С. Зубченка і Т., фейлетонами Павла Бранька і Лубенця, оповіданням Л. Любистка, а також поезіями П. Гаєнка, Б. Грінченка, М. Залізняка (під псевд. М. Заволока), Б. Лепкого, П. Лисецького (під псевд. Подоляк), І. Певного, Хвилини, В. Юхименка, К. Якубчука (під крипт. К. Я.), К. Ярини, Zet.

У часописі функціонували такі рубрики: «Війна» (хроніка воєнних подій на фронтах за поточний тиждень); «З українського життя» («Вісти з України», «З Української Республіки») (огляд громадсько-політичного та просвітньо-культурного життя); «Революція в Росії» («Революція в Росії й мир», «З російського життя») (коротко про найважливіші суспільно-політичні події у Росії та вирішення українського питання); «Вісти з Росії й зі світа» («Вісти зі світа», «Справа мира») (політична ситуація у Росії та за кордоном, хід мирних переговорів); «З таборового життя» (діяльність таборової громади, проведення таборових віч, засідань Народної ради, організація дозвілля); «Листи з робітничих команд» (листування з приводу обміну та пересилання книжок і газет); «Жертви» (пожертви на пресовий фонд видання, інші просвітні та благодійні цілі); «Переписка Редакції»; «З засідань У. Ц. Ради». Огляд української та зарубіжної преси представляли рубрики «З газет» та «Останні вісти».

1917 р. від ч. 34 було запроваджено «Політичний куток», який вів П. Лисецький (під псевд. Подоляк), започаткувавши політологічні студії у виданні. 1918 р. його працю продовжив О. Терлецький (під крипт. О. Т.) циклом матеріалів «З політичного поля», в якому пояснювалися поняття «держава», «парламент», «виконавча та судова влада», їхні функції, розглядалися питання з історії формування держави як апарату політичної влади в суспільстві.

У виданні вміщувалися передруки з «Вістника Політики, Літератури й Життя», «Діла», «Кіевской Мысли», «Нової Ради», «Рідного Слова», «Рѣчи», «Робітничої Газети», «Русского Слова», «Франкфуртер Цайтунг», а інформаційними джерелами для хронікальних рубрик слугували матеріали багатьох російських, польських, німецьких, британських та інших іноземних часописів: «День», «Новое время», «Утро России», «Czas», «Daily News», «Morning Post», «Times», «Corriere della Sera», «General-Anzeiger», «Berlingske Tidende», «Politiken», «Daily Chronicle» тощо.

У кінці числа друкувалися анонси театральних вистав та концертів у вецлярському таборі, а також приватні оголошення; інформувалося про такі періодичні видання: «Вільне слово», «Вісти з Центральної Ради в Київі», «Волошки», «Коммуна», «Робітничий Голос», подавався список книг, які можна було виписувати через редакцію.

Серед авторів «Громадської Думки» — Біленко, Я. Гуляйбіда, Б. Лепкий (крипт.: Б. Л.), П. Лисецький

(псевд.: Подоляк; крипт.: Л.), В. Пачовський (крипт.: П.), Омелян Терлецький (крипт.: О. Т.), К. Якубчук (крипт.: К. Я.), а також підписані псевдонімами (Капе, Кубанець, Лубенець, Свій, Юрко) та криптонімами.

«Додатковий Листок “Громадської Думки”» (формат 30×23 см; обсяг 1 с.) повністю був присвячений укладенню миру між Україною та союзними державами — Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною. Він уміщував привітання німецького воєнного міністерства в особі генерала Фрідріха, телеграму про декрет Л. Троцького з приводу мирних переговорів та редакційну замітку, в якій з'ясовувалися становище та подальші дії українських військовополонених з огляду на обставини.

У ювілейному, сотому, числі редакція оцінювала роль «Громадської Думки» у пробудженні та національному освідомленні українських полонених, ширенні просвіти та популяризації української культури. В останньому числі часопису зазначалося, що, виконавши місію формування громадської думки в таборі, прищеплення ідеї самостійності України й виховання свідомого читача, редакційний комітет припиняє свою діяльність. До закриття газети спричинилися «неможливість постачати надалі потрібну для всіх українських таборів кількість паперу» та потреба національного відродження й інших українських земель — Холмщини, Підляшшя та Волині, куди мали передати друкарні й фахівців із таборів військовополонених. Усіх передплатників повідомлялося, що надалі вони можуть підписатися на часопис «Вільне Слово» (Зальцведель).

На думку видавців, газета не лише сприяла національному освідомленню полонених, а й допомогла їхньому об'єднанню, залученню до просвітньо-культурної праці. Варто відзначити і зростання фахового рівня авторів «Громадської Думки», які виступали на її сторінках з передовими статтями, фронтовими нарисами, спогадами, дотепними фейлетонами, оглядами мистецького і театрального життя, вели постійну хроніку й аналізували воєнні та міжнародні політичні події.

Останнє (29-те) число побачило світ 8 червня 1918 р.

Бібліографія: Газеты русской эмиграции... С. 14; The Batchinski Collection... Р. 57; Мартинюк М. Українські періодичні видання... С. 67.

Література: ЕУ. 1993. Т. 2. С. 445; ЕСУ. 2006. Т. 5. С. 521; Животко А. Історія української преси. С. 217; Сидоренко Н. М. Національно-духовне самоствердження. Част. 1. С. 58—62.

О. Середа

ГРОМАДЯНИН: Газета політична, економічна та літературна (1918—1919). — Виходить один раз на тиждень (1917), що-дня, крім понеділків і днів після великих свят (1918—1919). Ч. 1. 1917, 18 трав.

Ред. Марко Луцкевич (1918 — 1918/1919 № 9), К. Кобилянський (1918/1919 № 10, 11). *Редагує* Редакційна Колегія (1919). — **Житомир, 1917—1919:** *Видання керує* С. Підгірський (1917 ч. 1—20), М. Черкавський (1917 ч. 21—25). *Видає* Волинська Українська Рада (1917), Т-во «Єднання» (1918—1919). *Друк.* «Робітник», Гоголівська вул., дім. ч. 4 (1917); *Друк.* Волинської Губерніяльної Народньої Управи, Київська, 11 (1918—1919). *Адр. ред. й контори:* Житомир, Мала Вільська, ч. 22 (1917 ч. 1, 2), В.-Бердичівська, № 10, Волинська Українська Рада (1917 ч. 3/4—25), М.-Бердичівська, 14 (1918—1918/1919), В.-Бердичівська, 33 (1919).

Вийшло: 1917 — Ч. 1, 2, 3/4, 5/6, 7, 8/9, 10, 11/12, 13, 14, 15/16, 17—22, 23/24, 25, 1918 — № 1—7, 1918/1919 — № 8—11, 1919 — Р. 3 ч. 1—18; *Ф.* від 31,5×22 см до 35×24 см (1917), 47×35 см (1918), від 46×35 см до 68×43 см (1919); *Обс.* 8—16 с. (1917), 2, 4 с. (1918—1919); *Передпл.:* за місяці травень, червень і липень півтора крб (1917 ч. 1—8/9), до кінця року 2 крб 80 к. (1917 ч. 19), 2 крб (1917 ч. 21), на рік 10 крб (1917 ч. 23/24, 25), на місяць 75 к. (1917 ч. 10—17), 9 крб (1918—1918/1919), 80 грн (1919 ч. 2—4), 100 грн (1919 ч. 5—18). *Ц.* числа 10 к. (1917 ч. 1, 2), 20 к. (1917 ч. 3/4—8/9), 90 шагів (1918—1918/1919), 3 грн (1919 ч. 2), 4 грн (1919 ч. 3—18).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1918 — № 6, 1919 — Р. 3 ч. 8; **НБУВ:** 1917 — Ч. 2—18, 20—22, 1918 — № 1—7, 1918/1919 — № 10, 1919 — Р. 3 ч. 1—3, 5, 8, 9, 11, 13—16; **ДНАБ:** 1917 — Ч. 1—25, 1918 — № 1—7, 1918/1919 — № 8—18, 1919 — Р. 3 ч. 2—18.

Примітки: У періодичності виходу газети були тривалі перерви: ч. 25 1917 р. датоване 4 січня 1918 р., № 1 1918 р. — 24 грудня, № 11 1918/1919 р. — 5 січня 1919 р., ч. 2 1919 р. — 26 серпня. У 1918—1919 рр. — гасло: «Хай живе Українська Народня Республіка!». 1919 р. — додатки: «Бюлетень щоденної газети “Громадянин”» (див. 1919 р.); «Екстренний листок газети “Громадянин”» (див. 1919 р.).

У першому номері часопису, що з’явився на хвилі українського національного відродження, пов’язаного з демократичними процесами у суспільстві після Лютневої революції 1917 р., редакція декларувала

пошану до прав людини: «На прапорі своєму пишемо: “Громадянин”. Сим виявляємо глибоку пошану до Людини, до сьвятих прав її, прав громадянина. Людина — особа незайманна, переконанне, віра її непорушні». Однак з огляду на тривалу бездержавність український народ втратив разом із державницькими традиціями національну свідомість та самоповагу. Це проявлялося у нерозумінні необхідності національних політичних інституцій, таких як Центральна Рада та Генеральний Секретаріат: «Як то хіба ми правдива нація, народ, щоб нам потрібно було свої Генеральні секретаріати заводити — таж у нас є Тимчасовий Уряд, у нас буде Учредительное Собрание, вони нас і без нас визнають за націю — тоді й автономія буде» (М. Г. Землякам. 1917. Ч. 7). У газеті чимало публікацій присвячено з’ясуванню основ національних державних механізмів (Г. Ж. «Українська Центральна Рада», М. Г. «Що таке універсал», В. Березов (псевд.: Гнат Журибіда) «Про державний лад», Б. Ржепецький «Для чого потрібна автономія України», Хтось «Демократизація, “третій елемент” та інші модні річі»). Редакція агітувала читачів голосувати на виборах 1917 р. до Установчих зборів за список Української партії соціалістів-федералістів (№ 3) («Громадяне землі Волинської!»).

З огляду на складні воєнно-політичні події газета припинила вихід на початку січня 1918 р. і була відновлена лише з приходом до влади Директорії. У першому числі, датованому 24 грудня 1918 р., наголошено на вірності редакції демократичним ідеям, твердості намірів захищати національні та соціальні права українського народу. Однак воля не означає всюдозволеність, бо, з одного боку, виступають проти українізації чорносотенні видання (на зразок «Кієвлянина»), а з іншого — озброєні угруповання розстрілюють на станційному вокзалі вояків-«богданівців» («Громадяне, бережіть здобуту волю!»). У цьому контексті редакція вважала небезпечними анархічні лозунги, натомість першочергової ваги надавала формуванню армії для захисту державних інтересів, вирішенню земельного питання, роботі місцевих органів самоврядування, розвитку освіти: «На Вкраїні школа повинна бути українською, і не по одній тільки своїй назві, а по духу, в цілому своєму урядженні» (1918. № 4).

Про завоювання влади Директорією на тлі критики політики гетьмана П. Скоропадського йшлося у публікаціях: «Свято перемоги революції» УТА, «До історії організації повстання» (підп.: Центральне інформаційне бюро при Директорії УНР), М. Луцке-

вич «Така воля народу», М-цький «О іже в заточенні і в темницях сущих...», Хведір Сташинський «Голос народу», «Як Скоропадський здобув гетьманування», «На що витрачались при гетьмані народні гроши». Процес формування управлінської системи з приходом до влади Директорії висвітлено у статтях: «Шлях демократії», «Директорія і уряд», П. Стоян «Кілька правдивих слів про Головного Отамана Військ Української Народньої Республіки Симона Васильовича Петлюру», «Новий керівник військового міністерства (т.в.о. військового міністра)».

Після революції 1917 р. та руйнування традиційних державно-політичних механізмів актуальним стало питання пошуку нових векторів розвитку. Автори часопису наголошували, що існують два основних шляхи — будівництво та анархія. У той час з'явилося чимало промовців та агітаторів, за солодкими словами яких крилися підступні наміри, тому важливо було протистояти таким гаслам, не піддаватися на провокації, жити в згоді між собою і дбати про освіту («Два шляхи», В. Вишнівський «Пекучі питання», В. К. «Житомирське повітове земство»).

З часом у політичній сфері найактуальнішою стала проблема захисту батьківщини від збройної агресії Росії. Українці переважно не сприймали радикальної ідеології більшовизму (Н. А. «Монополія на правду»), крім того, змушені були боротися на кілька фронтів — проти як більшовицької армії, так і денікінських військ. Не може бути різних політичних орієнтацій, наголошено в газеті, коли існує загроза державній незалежності, необхідно прагнути до єдності національно-державного організму (Ів. Сухенький «Початок кінця», В. Чаденко «Чрезвичайка», Козак Голота «Московська навала», «Що робиться на Полтавщині», І. Ониськович «Наша орієнтація», А. Кісіль «Об'єднання українських земель»). Водночас надмірні сподівання на допомогу західноєвропейських держав виявилися невиправданими, а гасла європейської демократії стосовно України — оманливими, наголошував Ф. Сташинський у статті «Антанта в відносинах до України».

Одним із дієвих способів запобігти економічному руйнуванню сільського господарства та промисловості була кооперація. Тож у численних статтях висвітлювалися проблеми споживчої кооперації та методів її запровадження, йшлося також про представництво кооператорів на селянських з'їздах, гуртування як основу господарювання та державотворення (П. П-кий «Перед грошовою катастрофою», Кооператор «До творчої роботи», М. Денисенко «Кооперація й сучасна хвиля»,

Е. Л. «Кооперація», Хтось «Що таке продовольствие»). Важливим фактором визначалася популяризація світового досвіду у сфері кооперації — М. Денисенко у публікації «Про одну кооперативну книжку: Замість рецензії» виклав основні тези книги А. Кернеджі «Царство інтересу».

Запорукою успішного економічного та політичного розвитку була національна школа, однак повноцінний розвиток освіти був неможливим без роботи інтели-

генції над зростанням національної свідомості. Губернська шкільна рада при земстві та виконавчому комітеті «Союзу українських вчителів» розіслала анкету педагогам із запитанням: якою мовою повинні навчатися діти — рідною українською чи ж, як раніше, російською (М. Якимовецький «Що показує анкета»). Тематичний діапазон публікацій освітньої тематики надзвичайно широкий — від дискусій над проблемами шкільної освіти до історичних паралелей із традиціями братських шкіл (Гнат Журибіда «Земля, воля й просвіта», В. Земляк «Без рідної школи», М. Черкавський «Потрібні для учителя книжки» та «До інтелігенції на Україні», М. Луцкевич «Чого боїться темна сила», Сом. Далекозорий «Більше світла»). У статті «Рідне наше ім'я» М. Черкавський наголошував

на необхідності національної ідентичності, з'ясовуючи походження етнонімів «Україна», «Українець»: «Нехай підуть в непамять ті старі лихі часи, коли наш темний селянин на питання, хто він, одказував, чухаючи потилицю: “я тутешній”, або “я хахол”...» (1917. Ч. 10). Інтелігенція несе відповідальність за денаціоналізацію, тож ті вчителі та священники, які навчають дітей чужою мовою, не можуть вважатися національною інтелігенцією. Характеристичним у цьому контексті є фейлетон «Голос науки», невідомий автор якого іронізував з приводу протесту професорів Київського університету проти українізації.

Релігія як базова сфера національної духовності теж потерпала від денаціоналізації. У статтях «Волинське духовенство» Політика, «До нашого духовенства», «Всеросійській Церковно Общественный Вѣстникъ» (підп.: Гурток волинських священників) йшлося про ухвалу Церковної ради зобов'язати священників прочитати народів текст IV Універсалу Центральної Ради, про необхідність запровадження у церквах української богослужбової мови, про збереження давніх народних звичаїв та ревізію насаджених Росією традицій — від церковного одягу до необхідності мати бороду й довге волосся духовним особам. Особливе значення надавалося зверненню ради Товариства українців-католиків «До Українців р.-католицької віри» про те, що росіяни навмисно змушують українців католиків молитися по-польськи, сприяючи денаціоналізації через релігію.

У часописі вміщено низку документів: Універсали Української Центральної Ради від 10 червня та 3 липня 1917 р., «Постанови Організаційного Українського З'їзду на Волині», «Деклярація Директорії Укр[аїнської] Нар[одньої] Республіки: Офіційно», «Нота Директорії Укр[аїнської] Нар[одньої] Республіки до держав всього світу», «Розпорядження Директорії про землю», «Од Генерального Секретаріату України», «Резолюція по земельному питанню на селянськ. з'їзді в Києві», а також постанови Тимчасового уряду, накази волинського губернського коменданта, коменданта м. Житомира й повіту, головнокомандувача Південно-Західним районом військ УНР тощо.

Упродовж 1917 р. друкувався цикл матеріалів, що містили розповіді про життя волинських сіл (Тамтешній «С. Троковичи», Петро Столяренко «С. Журбинці Житомирського пов.», Колесниченко «М. Горошки Житомирського повіту», Йосип Нагорнюк «Як відносяться де-котрі священники до нашої української справи» (про с. Мізгоринці Крем'янецького пов.). Деякі матеріали були републіковані з інших

часописів: «Як почалося повстання» — з «Нової Ради», Гр. Хиженко «Українські Установчі суверенні Збори» — з «Вільного Життя», Ол. К-ий «Політика й армія» — з «Трибуни».

На сторінках газети надруковано низку художніх творів: вірші Людмили Волошки («Богдановцям», «Вітай Україно», «Цвіти, моя Вкраїно...», «Коли б була...»), К. Годованюк («Тупі, покірні, мовчазні...»), Д. Гупала («До громадян», «Свято перемоги», «Спілка»), О. Олеся («А на далі...»), Я. Савченка («Четвертий рік», «Океан», «Будуть ждати», «Вперед»), В. Сивенького («Діяч»), Ів. Тихого («До праці»); прозові твори М. Гродзинського («На рідних руїнах»), Діда Опанаса («Дядьків посол», «Нині отпускаєши»), Якова Перевесла («Із щоденника»), В. Хтокала («Казка про горобців — славних та веселих молодців»).

Під рубрикою «По Україні» подано інформацію про появу нових українських часописів, організацію філій товариства «Просвіта» на Полтавщині, Київщині та Поділлі, організацію у Києві «Селянської Спілки» та Центрального українського банку, про Всеукраїнський кооперативний з'їзд, з'їзд працівників народної школи Волині, з'їзд телеграфістів, про розстріл полку «богданівців», погроми чорносотенців, запровадження в Україні Вільного козацтва, заснування у Житомирі Волинської учительської спілки, про примусове вилучення банківських активів більшовиками в Москві і Петрограді та початок масового збройного наступу більшовиків на Україну, роззброєння одного з більшовицьких загонів на Житомирщині.

У межах рубрики «Телеграми» виділено підрубрики «По Україні» та «За кордоном»; іноді повідомлення мали самостійні назви («Безробіття в Німеччині», «Московське золото до Франції») або ж редакція зазначала місце події («Берлін», «Кам'янець-Подільський», «Рим» тощо).

Під рубрикою «Нові книжки» друкувалися рецензії на твори М. Возняка, С. Єфремова, В. Короліва-Старого, М. Чикаленка.

На сторінках видання також функціонували рубрики: «По світу», «Хроніка», «Дописи», «Життя фронту», «Оперативний звіт», «Ріжні вісти», «Театр і штука», «Маленький фельетон», «Справочний відділ», «Оголошення» («Об'ява»).

Редакція закликала складати пожертви на український Національний фонд, передплачувати українські часописи. У газеті вміщувалися рекламні матеріали про нові книги, послуги Волинського кредитового союзу кооперативів «Союзбанк», Українського народного кооперативного банку, торговельно-про-

мислового і транспортного товариства «TRES», Волинського господарського торгово-промислового товариства «Селянин», а також офіційні та приватні оголошення.

Останнє (18-те) наявне число датовано 15 вересня 1919 р.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 р. С. 1006; Павлюк І. З. Українські часописи... С. 40—42; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 28; Газеты дореволюционной России... С. 103; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 83; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1863.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово.

М. Комариця

Г

794*

Гуляй-польський просвітянин. — № 1. 1917.

Гуляй-Поле, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Примітки: У літературних джерелах повідомляється, що це рукописний (машинопис) журнал. Виходив в обкладинці, яку було виготовлено «в друкарні військ Махна».

Література: Лисиченко Д. Короткий огляд української видавничої діяльності преси та книготоргівлі на колишній Катеринославщині // Бібліологічні Вісті. 1930. № 3. С. 19; Животко А. Історія української преси. С. 226; Горєвалов С. І. Військова журналістика України в національно-визвольних змаганнях за утворення самостійної держави. Львів, 1997. С. 91, 92.

О. Дроздовська

795

ГЕДЗ. — № 1. 1917,
20 жовт.

Ред.-вид. Захар Біський. — **Київ, 1917—1918:** Друк. Губерніяльного Правління, Київ. *Адр. ред. й контори:* Київ, Рейтерська, 20, пом. 14.

Вийшло: 1917 — № 1—5, 1918 — № 1—5; Ф. 36×26 см; Обс. 7 с.; *Передпл.:* тимчасово 5 крб (1917—1918 № 1), на рік 19 крб 20 к. (1918 № 2—5). Ц. номера 65 к. (1917 № 1—3), 70 к. (1917 № 4), 80 к. (1917 № 5 — 1918 № 3), 1 крб (1918 № 4), 1 крб 50 к. (1918 № 5), на залізниці 75 к. (1917 № 1—3), 80 к. (1917 № 4), 1 крб (1917 № 5 — 1918 № 3), 1 крб 20 к. (1918 № 4).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 4, 5, 1918 — № 1—5; НБУВ: 1917 — № 4, 5; НБ ЛНУ: 1917 — № 1—3; 1918 № 4; ДНАБ: 1917 — № 1—5, 1918 — № 1—5; ОННБ: 1918 — № 5.

Примітки: У надзаголовку — гасла: «Хай живе Українська Народня Республіка!», «Хай живе Українська Держава!». У саморекламі подано підзаголовок: «Український сатирично-гумористичний двохтижневик».

Ілюстроване гумористичне видання, критичне вістря якого було спрямоване проти як політики Тимчасового уряду, згодом — більшовицьких владних структур, так і непослідовної діяльності керівників Української Центральної Ради й Генерального Секретаріату. У часописі вміщено різножанрові публікації (гумористичні вірші, фейлетони, гуморески)

та ілюстрації (карикатури). У поетичній і прозовій формі критикувалися тенденції та факти тогочасного політичного життя, зокрема військова агресія більшовицької Росії проти Української Народної Республіки, діяльність православної Церкви на українських теренах не як духовної, а як політичної установи; висміювалися провідники УЦР, зокрема М. Грушевський та В. Винниченко, за непевність окремих політичних кроків, надмірну запобігливість перед Тимчасовим урядом, невміння захищати національні інтереси, непослідовність розпоряджень,

непродуманість у вирішенні міжетнічних конфліктів. Редакція не нехтувала й самокритикою («Гедз у редактора»).

Серед опублікованих у журналі віршованих гумористичних творів — «Наша славна міська Дума...», «Спасенний винахід», «Розмова років» В. Сивенького, «До Гедза» П. К., «Нашим стовпам», «Радянська колядка», «Нашим критикам: Аванс» Дзиги, «Ялинка: Різдвяна байка» Чорного Крука, «На новий рік: Новітня дума» Шершеня, «Більшість і... ще де-хто (сучасна байка)» (без підп.).

На сторінках видання друкувалася прозова сатира: Старий Гедз «Інтерв'ю», Причепи «Циркуляр Гедза до їх високопреподобій» та «Декрети "Гедза" на 1918 р.», Ре-П'ях «До попів», В. Л. «Російська мова» та «Писанки міністрам», Гедзенята «Чемериці», Комарь Довгокосенко «З жартів життя», Побожна Бджола «Одинадцять заповідей більшовизму».

Авторами серії малюнків п. н. «Про "старі" часи на Україні: ілюстрована історія України не Грушевського і не Аркаса», а також окремих сатиричних ілюстрацій («Од великого до смішного... три к-роки 1914—1917», «Київська мійська Дума», «Казка Білоусенка», «З ілюстрацій до творів М. Гоголя "Різдвяна ніч"») були: І. Буруля, М. Влодковський, Б. Комаровський, П. Коцький, Стецько, Судомора, Юрко та ін.

Ілюстрації обкладинок часопису з підписами: «Царь Ирод, або, коли хочете, тріє царіє со дари...», «Большеви́стський Марс», «Товариші в Харькові й Полтаві добре наколядували... гайда ще на Київ!», «Московсько-монгольсько-совітсько-харцизько-злудийський Хам посилає свою культуру на Україну. На вістрях багнетів перенесемо з півночі увільнення од... грошей!», «Свобода. Її принесено з півночі на вістрях багнетів жандармом Муравйовим, тому й забинтовано її», «Вступ большевиків до Києва», «Лебідь, рак та щука» свідчать про гостроту критики експансивної політики Москви, з одного боку, та незгоди серед українського уряду — з іншого. Авторем більшої ілюстрацій був І. Буруля, а також дід Охр, Стецько.

У часописі функціонувала рубрика «Відповіді редакції».

На останній сторінці журналу рекламовано періодичні видання: «Відродження», «Воля», «Книгарь», «Народна Воля», «Нова Рада», «Робітничая Газета», а також українські книжкові видання, зокрема підручники.

Останній (5-й) номер датовано липнем 1918 р.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 р. С. 1006; Список повременных изданий за 1917 год. С. 182; Список повременных изданий за 1918 год. С. 51; Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького. С. 8; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 31, 32; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1857.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 10; Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 123; Животко А. Історія української преси. С. 233; Андріюк Н. Сатирична преса періоду українського державотворення: журнали «Гедз», «Реп'яхи», «Будяк» (1917—1920) // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики. Львів, 2002. Вип. 10. С. 63—75.

М. Комариця

796

ДІЛО РЕВОЛЮЦІЇ (1917); ДЕЛО РЕВОЛЮЦІЇ (1918—1920, 1922—1923): Органь Кременчугского Совѣта рабочих депутатов (1917 № 1—32); Органь Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатов г. Кременчуга и п. Крюкова. Ежедневная газета (1917 № 33—100); Орган Совета Рабоч. и Солдат. Деп-ов г. Кременчуга и п. Крюкова. Ежедневная газета (1918 № 147); Органь Военно-Революционного Комитета г. Кременчуга и п. Крюкова (1919 № 18); Орган Исполнительного К-та Совета Раб. и Кр.-Арм. Д-ов гор. Кременчуга и Крем. к-та К.П.У. (большевиков) (1919 № 36); Орган Исполнит. Комитета Совета Рабочих и Красно-армейск. Депут. г. Кременчуга и п. Крюкова и Кременчугск. Комитета Коммун. Партии (большевик.) Украины (1919 № 45—59); Орган Уездн. и Гор. Исполн. Сов. Раб., Крестьянск. и Красно-арм. Депутатов г. Кременчуга и уезда и Кременчугск. Комитета Коммун. Партии (большевик.) Украины (1919 № 71—82); Орган Кременчугского Уездн. В. р. К-та и К-та Коммунист. партии (большев.) Украины (1920 № 13—26); Орган Кременчугского Уездн. Революционного Комитета и Кременчугского Уездн. Ком. Коммунистической Партии (большевиков) Украины (1920 № 27—96); Орган Кременчугского Уездн. Исполнительного Комитета Рабочих, Крестьянских и Красноармейских Депутатов и Кременчугского Уездн. Комит. Ком. партии (большевиков) Украины (1920 № 97—121); Орган Кременчугского Уездного Исполкома и Парткома К.П.(Б.)У. (1920 № 142—192); Ежедневная газета Кремукома, Уисполкома и Упрофбюро (1922 № 255 — 1923 № 76); Ежедневная газета Кременчугского Окркома, Окрисполк. и Окпрофбюро (1923 № 77—173); Ежедневная газета Кременчугского

Окружкама К.П.Б.У., Окрисполк. и Окпрофбюро (1923 № 174—272). — Выходит ежедневно, кроме дней послепраздничных (1919). Г. 1. № 1. 1917, июль.

Ред. Самарий Ерман (1917, 1919 № 18—36), Коллегия (1919 № 45 — 1920, 1922 № 255—286, 1923 № 40—53), А. Клименко (1922 № 289—293, 1923 № 54—172, 196—272). Редакция Самарий Исаакович Ерман, Петр Дмитриевич Смирнов (1918 № 147). Отв. ред. Кириченко (1923 № 301—303, 4—39). Вр. и д. ред. Т. Носуленко (1923 № 173—191), Куис (1923 № 192). — **Кременчуг, 1917—1920, 1922—1923: Тип.** Совета Рабочих Депутатов гор. Кременчуга и пос. Крюкова (1917 № 63, 78 — 1918 № 147); Первая Советская тип. (1919, 1920 № 42—52, 63—121); 1-я Государствен. Образцов. типо-литография «Кремпечатъ» Г.С.Н.Х. (1923 № 17—272). Адр. ред.: при тип. просп. Револю., прот. Думы (1918 № 147), просп. Революции, 64 (1919 № 45—82), уг. просп. Революции и Киевской, д. № 1 (1922, 1923 № 148—268), Херсонская ул., бывш. гост. «Виктория» (1923 № 269—272). Адр. контори: просп. Революции, против Городской Управы (1918 № 147), угол Пушкинской и просп. Революции, при конторе тип. «Кремпечатъ» (1923 № 124—144, 148—272). Адр. ред. i контори: Петровская, 64 (1919 № 18—36), ул. Свердлова, пом. тип. «Союзбанка» (1920 № 13—37), уг. просп. Революции и Петровской (1920 № 38—121), ул. Свердлова угол Иоллоса, тип. Союзбанк (1920 № 142—192).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—100, [?], 1918 — Г. 2 № [?], 147, [?], 1919 — Г. 2 № 1—82, 1920 — Г. 3 № 9—193, 1922 — Г. 5 № 255(1076)—300(1121), 1923 — Г. 5 № 301(1122)—303(1124), Г. 6 № 4(1125)—272(1393); Т. 4000—4600 пр. (1922—1923); Ф. від 42×29 см до 80×46 см; Обс. 2—6 с.; Передпл.: на мес. 3 р. (1918), 9 р. (1919 № 18), 15 р. (1919 № 36), 17 р. 50 к. (1919 № 45—82), 70 р. (1920 № 15—25), 80 р. (1920 № 26—78), 100 р. (1920 № 79—121), 250 р. (1922 № 255, 256), 400 р. (1922 № 257 — 1923 № 303), 800 р. (1923 № 4—15), 10 р. (1923 № 16—21), 12 р. 50 к. (1923 № 25—39), 16 р. (1923 № 40—45), 20 р. (1923 № 46—76), 25 р. (1923 № 77—97), 28 р. (1923 № 98—115), 45 р. (1923 № 116—118), 50 р. (1923 № 119—144), с доставкой в гор. 70 р. (1923 № 148—169), 79 р. (1923 № 170), 90 р. (1923 № 171—187), 130 р. (1923 № 189—198), 150 р. (1923 № 199—219), 375 р. (1923 № 220—225), 1 р. зол. (1923 № 226—272), без доставки на 3 р. меньше (1923 № 148—169), 4 р. меньше (1923 № 170—187), 5 р. меньше (1923 № 189—219), 10 р. меньше (1923 № 220—225), с дост. на 10 р. (сов. зн.) дороже

(1923 № 226—270), 100 р. (сов. зн.) дороже (1923 № 271—272). Ц. номера 15 к., на жел. дор. 20 к. (1918 № 147), 45 к. (1919 № 18), 65 к. (1919 № 36), 70 к. (1919 № 45—82), 3 р. (1920 № 13), 3 р. 50 к. (1920 № 14—80), 12—20 р. (1922 № 255 — 1923 № 301), 30—75 к. (1923 № 302, 303, 4—45), 1—2 р. 50 к. (1923 № 46—144), в городе 3—7 р. (1923 № 148—202), 10 р. (1923 № 203—208), 15 р. (1923 № 209—221), 20 р. (1923 № 222—242), 25 р. (1923 № 243—254), 35 р. (1923 № 255—272).

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1918 — Г. 2 № 147, 1919 — Г. 2 № 18, 1920 — Г. 3 № 13—17, 19—54, 56—64, 66—73, 75, 76, 78—86, 88, 90—92, 95—121, 142, 144—150, 153—159, 165—171; **ДНАБ**: 1919 — Г. 2 № 36, 45, 51—53, 57, 59, 71, 76, 80—82, 1920 — Г. 3 № 20, 59, 60, 62, 64, 68, 70, 81, 84—86, 88—91, 93—95, 97—99, 123, 155—158, 162, 164, 165, 167, 172, 176, 177, 184, 185, 187, 189, 190, 192, 1922 — Г. 5 № 255, 257—262, 273—279, 281—286, 289, 292, 293, 1923 — Г. 5 № 301—303, Г. 6 № 4—21, 25, 26, 28, 32—34, 36—40, 43—47, 49—56, 59—110, 112—128, 130—135, 138—139, 141—144, 148—151, 153—171, 173—187, 189—192, 196—217, 219—266, 268—272; **БРАН**: 1917 — Г. 1 № 23—39, 42—78, 80, 82, 83, 86, 97—100; **ДНБ**: 1917 — Г. 1 № 25, 34, 44—64, 66—68, 78, 97, 100; **РДБ**: 1917 — Г. 1 № 34, 44—48, 51—53, 55, 57—63; **РНБ**: 1917 — Г. 1 № 63, 78.

Примітки: Від березня 1918 р. до 1 лютого 1919 р. та від 17 серпня 1920 р. до 5 листопада 1922 р. газета не виходила. Від № 83 за 28 травня 1919 р. виходили «Известия Кременчугского Городского и Уездного Исполнительного Комитета Советов Рабочих, Крестьянских и Красноармейских Депутатов и Кременчугского Комитета КП(б)У» (див. 1919 р.); 1920 р. № 9 вийшов 1 січня 1920 р. Від № 194 до № 254 1922 р. замість газети виходили: «Вісти Кременчуцьк. Губревкома и Губерниального Комітету К.П.(Б.)У. = Известия Кременчугского Губернского Революционного Комитета и Губернского Комитета КП(б)У» (див. 1920 р.), «Вісти Кременч. Губвиконкома и Губерниального Комітету К.П.(Б.)У. = Известия Кременчугского Губернского Исполнительного Комитета и Губернского Комитета К.П.(Б.)У.» (див. 1921 р.), «Известия» (див. 1921 р.). Нумерація річників і чисел газети валова, періодичність виходу щоденна. У 1923 р. змінена нумерація чисел: 5 січня вийшов № 303(1124), 6 січня — № 4(1125). Мова видання — російська та українська. Від № 273

за 1 грудня 1923 р. виходила газета п. н. «Наш путь» (див. 1923 р.). У 1921—1922 рр. виходив однойменний журнал (див. 1921 р.).

У надзаголовку — гасло: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!».

Одну з перших більшовицьких газет в Україні — «Дело Революции» — започатковано у середині 1917 р. як офіційний орган Кременчуцької ради робітничих і солдатських депутатів. Видання мало чітке комуністичне спрямування, обстоювало ідею встановлення радянської влади на всій території України та зосередження усіх владних повноважень у радах. Першочерговими завданнями «Дела Революции» було інформування про керівні вказівки органів радянської влади у Кременчуці, ведення ідеологічної пропаганди та агітації, зокрема щодо вступу громадян до КП(б)У, висвітлення різноманітної події місцевого життя.

Провідними темами публікацій газети були збройна боротьба більшовиків проти їхніх політичних противників та успіхи й труднощі радянського будівництва в Україні. Перші сторінки займали пропагандистські статті: «Наши победы» Марка Красного (1919. № 36); «Агония директории» А. Савіна (1919. № 45); «На борьбу с Григорьевым», «Смерть предателям» (1919. № 76); «Уроки Григорьевщины» (1919. № 81); «Чего хотели паны: захотят ли теперь того же?» (1919. № 176); «Крах политики Антанты и Польши» (1919. № 184); «Развязка приближается» (1923. № 168); «На историческом перевале» М. Бухаріна (1923. № 200). У часописі вміщено цикл листів Дмитра Стонова п. н. «Письма к товарищам», оперативні зведення про ситуацію на фронтах, дописи воєнкорів, описи святкування річниць створення Червоної армії та інші матеріали. У № 256 за 1922 р. надруковано продовження праці (початок — у інших кременчуцьких інформаційних пресодруках) «Из истории революционного движения в Кременчугской губернии. V. 20-й, 21-й и 22-й гг.» І. Харченка.

Багато уваги у виданні приділялося пропаганді діяльності КП(б)У, зокрема Кременчуцької міської партійної організації і комуністів селища Крюково. Регулярно друкувалися матеріали з критикою діяльності національно орієнтованих комуністичних партій (статті: «Вступление борющихся во Всеукраинский Ревком» (1920. № 13), «Не мешает вспомнить» Г. П'ятакова (1920. № 47); ін.). Головні тези таких публікацій: лише комуністи (більшовики) можуть гарантувати соціальну справедливість; незважаючи на

нібито правильну риторику боротьбистів, назва цієї партії є тільки прикриттям для «дрібно-буржуазних національних елементів»; КП(б)У — єдина партія, яка має право представляти ліві політичні погляди в Україні, оскільки саме вона перемогла у боротьбі з ідейними ворогами, зокрема Українською Центральною Радою, Гетьманатом, Директорією. Розглядаючи українське питання, автори «Дела Революции» вбачали найбільшу загрозу в партизанському рухові українського народу, а також в існуванні заможного селянства та інтелігенції, які відверто не сприймали радянську владу та не полишали надії на відновлення Української держави.

У № 82 за 1920 р. вміщено статтю «Задачи советской печати», в якій розкритиковано більшовицьку пресу, що продовжувала дотримуватися неактуальної тактики й головну увагу звертала на підтримку фронту. Автор наголошував, що важливі донедавна завдання періодичних видань, як-от: «специфічна агітація комуністично-воєнного характеру», пропаганда революційного руху в робітничих і червоноармійських середовищах, відходять на задній план, а їхнє місце займають питання економічного характеру, проблеми організації промисловості й праці. Висловлено думку про те, що метою сучасної радянської преси є пропаганда праці, ідеї загального трудового обов'язку, готовності до серйозних звершень на цьому «безкровному фронті», отже, газети повинні подавати якнайповнішу картину стану промисловості й перспектив її розвитку, ознайомлювати читачів з радянськими методами управління, з роллю і завданнями професійних спілок.

Ймовірно, саме через вказівки згори про зосередження преси на економічній тематиці на сторінках видання стало з'являтися більше публікацій про відновлення української промисловості, розвиток сільського господарства і кооперативної галузі, діяльність споживчих товариств, професійне життя і працю робітництва. Серед них: «Через нэп к социализму» (1922. № 281); Балковенко «О положении кооперации» (1923. № 8); Д. Судаков «Текущие задачи налоговой работы» (1923. № 59); «Организация кредитования рабочих и служащих» (1923. № 76); К. Ж. «Кременчуцкий районный союз споживчих товариств» (1923. № 150); О. Попова «К доходному хозяйству» (1923. № 161); Голуб «Влияют-ли налоги на вздорожание продукции кооперации?» (1923. № 272). У часописі подавалися відомості про діяльність профспілок у різних галузях народного господарства, організацію їхніх з'їздів тощо.

Досить багато матеріалів було присвячено селу, причому частина з них мала політичне спрямування, а часом і виразно агітаційний характер, демонструючи вороже ставлення до заможного українського селянства: М. Стасюк «Еще о коллективизации сельского хозяйства» (1923. № 71); С. Пилипенко «Ще не вмерли комнезами» (1923. № 114); М. Зіненко «Треба обновити сельради» (1923. № 173). Решту становили популярно-прикладні публікації, що стосувалися ведення сільського господарства й містили належні поради селянам (Простые приемы повышения урожая. 1923. № 71; І. Г. Боротьба с бурьянами. 1923. № 90; К. Як треба підхарчовувати бджіл з осені на черву. 1923. № 221). В окремих статтях роз'яснювалися питання оподаткування селян (С чего берется единый сельхозналог. 1923. № 139; Подготовка к кампании единого с.-х. налога. 1923. № 149; Буман В. Как обжаловать неправильное обложение ед. с.-х. налогом. 1923. № 201; ін.).

В останній рік випуску газети одне з помітних місць на сторінках видання займали пропагандистські матеріали антирелігійного спрямування: Раб. Прос. «Школа и религия» (1923. № 16); Г. Д. «Долой религиозный дурман» (1923. № 67); І. Флеровський «Происхождение религии» (1923. № 76) і «Страдающий, умерший и воскресший (Происхождение пасхи)» (1923. № 77); ін.

Деякі автори «Дела Революции» зверталися до проблем освітньої галузі та виховання дітей, наголошували на потребі реорганізації старої школи в єдину трудову школу, проведенні активної просвітницької роботи тощо: В. Паський «До з'їзду Вчителів повіту» (1919. № 158); М. Рафес «Внимание делу просвещения» (1922. № 259); -нок. «Не забувають про дітей» (1923. № 148); А. Троцько «Ремонт шкіл — чергове завдання» (1923. № 154); П. Барвінок «Більше уваги школам» (1923. № 156); «Перша окружна конференція робітників освіти» (1923. № 191); Ю. Циганенко «Стан шкільної освіти на Кременчугщині» (1923. № 161).

У низці дописів обговорювалися такі актуальні соціальні проблеми, як: подолання безробіття (Арський І. Безработица и борьба с ней. 1922. № 261; Хайта А. Безработица и борьба с ней. 1923. № 186); боротьба із пияцтвом та самогеноварінням (Сирота І. Уничтожение самогона «при исполнении служебных обязанностей». 1923. № 148); охорона здоров'я (Цірін. Медична допомога на селі. 1923. № 154); вирішення житлового питання (Добровольский. Жилищный вопрос в Кременчуге. 1923. № 169); ін.

Серед тем, активно порушуваних 1923 р., — боротьба з інфекційними хворобами й донесення до читачів важливої інформації щодо запобігання цим недугам (Эпштейн С. На борьбу с туберкулезом. 1923. № 62; Что надо знать о малярии. 1923. № 144; О борьбе с венерическими заболеваниями. 1923. № 196).

Окремі матеріали часопису присвячено темі культури, зокрема розвиткові театрального та музичного мистецтва (відгуки на вистави в театрах міста — Новому театрі, «Колізеї» та ін.; на кінопродукцію, концерти і вечори), як-от: П. Барвінок «Концерт украинского кобзаря» (1923. № 149) і Ой. «Сорочинський ярмарок» (1923. № 164); І. Шамрай «Вечір пам'яті Лисенка» (1923. № 258); І. Коротя «Підтримаймо українську культурну організацію!» (1923. № 269), а також краєзнавства (Барвінок П. Наукове дослідження нашого краю. 1923. № 201). У газеті опубліковано цикл статей п. н. «Письма о пролетарской культуре»: «Революция и искусство» (1919. № 45); Денис Уманський «Творческие этапы индивидуализма» (1919. № 52); ін.

Час від часу у виданні друкувалися матеріали про пресу, зокрема про недоліки більшовицьких періодичних видань, проблеми їх розповсюдження, особливо серед українського селянства («Газету на 25 дворов», Газетний працівник «Наш год» (1923. № 98); «Газету на село!» (1923. № 143); П. Барвінок «Як газета має розповсюджуватись і використовуватись» (1923. № 167). Деякі публікації містили поради щодо змісту і форми дописів до газети та були адресовані робітничим кореспондентам «Дела Революции»: А. Клименко «О чем и как писать в газету» (1922. № 281); І. М-ко «О чем писать в газету рабочему» (1923. № 174); «Про що і як писати в газету» (1923. № 244). Іноді з'являлися повідомлення про появу нових періодичних видань (наприклад: анонс першого числа збірника Кременчуцької спілки журналістів «Красный прибой» (1919. № 59), рецензії на нові випуски журналів (В-ський М. Творчество. 1919. № 36).

На сторінках газети вміщувалися постанови й накази органів радянської влади (як правило, губвиконкому, міськвиконкому та їх відділів), що стосувалися різних царин життя Кременчука — комунальної, промислової тощо. З часом почали виникати труднощі з публікацією у газеті всіх надісланих офіційних матеріалів, тому приблизно з квітня 1920 р. подавалися лише особливо важливі розпорядження, решту ж документів оприлюднювали на сторінках «Бюлетеня...». У всі роки випуску видання друкувалися матеріали різних зібрань, як-от повітових зборів та з'їздів рад робітничих, селянських і червоноармійсь-

ких депутатів, засідань виконкому депутатських рад Кременчука та Крюкова тощо.

За повідомленнями РОСТА, БПУ та інших джерел, у пресовому органі висвітлювалися важливі події, які відбувалися у Києві, Україні та за кордоном, особливу увагу приділялося новинам із Росії. Від травня 1920 р. провідною темою інформаційних публікацій був наступ польсько-українського війська на позиції більшовицької армії.

У газеті містилися художньо-публіцистичні та сатирично-гумористичні матеріали (найчастіше — нариси та фейлетони). У низці чисел (1919. № 36, 52, 71; ін.) друкувалися цикл творів Артема Русанова п. н. «Красные брызги», вірші (зокрема за підписом Ал. Зорев), фейлетони воєнного кореспондента І. Врона тощо.

Серед невеликої кількості україномовних публікацій — окремі постанови відділу праці Кременчуцького виконкому, пропагандистські матеріали, адресовані селянам або агітаторам, які працювали у селах (до прикладу: Гартований В. Як одягтися, обутися і ледачих позбутися. 1920. № 94; Бувший просвітянин. Літня кампанія. 1923. № 124), листи читачів тощо. У № 63 за 1920 р. українською мовою надруковано нарис «Сердешний сум» Ан. Одвертого, у № 124 за 1923 р. — байку П. Барвінка «Куркуль і утаєна земелька».

У виданні функціонували рубрики: «Красный фронт», «Распоряжения местной Советской Власти», «По Советским федерациям», «Официальный отдел», «Телеграммы» (підрубрики: «На Украине», «В стане контр-революции», «По Советской России»), «За границей», «Мировая революция», «В стане белых» («В стане Врангеля»), «В польском стане» («На панов», «На панском фронте»), «В царстве капитала» («В странах капитала»), «Жизнь в Киеве», «Харьковская жизнь», «Местная жизнь», «В уезде», «По округу», «По Кременчугу», «По нашему краю», «В городе», «Ревком», «Жизнь Красной армии» («Красная армия»), «Жизнь деревни», «Партийная жизнь», «Рабочая жизнь», «Профессиональное движение», «На бескровном фронте», «Кооперативная жизнь», «В комиссариате народного здоровья», «Театр и искусство», «Библиография», «Обзор печати», «Среди газет», «Хроника», «Происшествия», «Наука и техника», «Маленький фельетон», «Свободная трибуна», «Письма к товарищам», «О чем пишут наши читатели». Матеріали окремих рубрик адресовано певній категорії читачів: «Страничка красноармейца», «Страничка Красной Молодежи», «Рабочая страничка», «Селянский ли-

сток», «Життя селянське» («Життя села»), «Сельское хозяйство» («Сільське господарство»).

Найактивніші автори часопису: Л. Балковенко, Д. Батуринський, Я. Борщенко, І. Врона, Олександр Горський, Д. Домрачів, Еліс, Самарій Єрман, К. Жаркевич (крипт.: К. Ж.), Ан. Заяць, Кириченко, А. Клименко, Н. Комаров, Ф. Котова, І. Кузьмич, Лиходій Павло (псевд.: Павло Барвінок; крипт.: П. Б. та, ймовірно, -нок.), М. Лугін, Б. Любарова, А. Нефорощанський, А. Орлінський, А. Оса, Г. П'ятаков, М. Рафес, С. Рубін, Дмитро Стонов, Д. Судаков, Тихомиров, І. Флеровський, В. Храмов, Д. Шморгонер, Яблонська та ін. Багато авторів друкувалися під псевдонімами або криптонімами: Бідний, Вітер, Жало, Миш, Старий педагог, Феміда.

Останній (272(1393)-й) номер «Дела Революции» датовано 30 листопада 1923 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 46; Периодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 193, 194; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 433, 434; Газеты Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 21, 22; Периодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 32; Газеты до-революционной России... С. 107; Газеты України 1917—1920 років... С. 83.

Література: «Дело Революции» и «Известия» // Известия Кременчугского Городского, Уездного Исполнительного Комитета Советов Рабочих, Крестьянских и Красноармейских Депутатов и Кременчугского Комитета Коммунистической Партии (Большевиков) Украины. 1919. № 83.

Електронні джерела: Город Кременчук. Под знаменем Октября. URL: <http://kremenchug-kpu.nm.ru/>; Кременчук. В огне двух революций. URL: <http://kremenchug-kpu.nm.ru/>; Кременчук в революции. URL: <http://nabat.org.ua/2007/85—15—170.htm>.

М. Процик-Кульчицька, О. Середя

797

ДІЛО СОЦІАЛІСТА-РЕВОЛЮЦІОНЕРА: Орган Полтавського Губернського Комітету Партії Соціалістів-Револуціонерів. Селянська і робоча газета. — № 1. 1917, 3 нояб.

Ред. Редакційна комісія. — **Полтава, 1917:** *Изд.* Полтавський Губ. Комітет Партії Соц.-Рев. *Електрич. тип.* «Трудь» преємн. Маркевича, Полтава. *Адр. контори і ред.:* Полтава, Совѣтъ Солд., Раб. Деп., Ком. партії Соц. -Рев.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 53×35,5 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номери 15 к.

Наявність у фондів: ДНАБ: 1917 — № 1; ЦДАУ: 1917 — № 1, 2.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое!». Мова видання — російська та українська.

У центрі уваги видання була підготовка до виборів у Всеросійські Установчі збори. Перший номер часопису відкривався закликком підтримати список № 17 російської Партії соціалістів-революціонерів та Української партії соціалістів-революціонерів на виборах в Установчі збори і переліком тих питань, які обстоюватимуть представники партії в Установчих зборах. З приводу голосування за список № 17 на сторінках видання виступила й Українська партія соціалістів-революціонерів.

На сторінках «Дѣла Соціаліста-Револуціонера» оприлюднено передвиборну платформу Партії соціалістів-революціонерів, серед основних пунктів якої були припинення війни, боротьба з економічною розрухою та захист інтересів трудівників, а також уміщено партійний кандидатський список № 17.

Діяльність партійних осередків висвітлювалася під рубрикою «Изъ жизни партіи» («Отъ Полтавскаго Городского Комитета Партіи Соціалістовъ-Револуціонеровъ», «Отъ Комитета желѣзно-дорож. районной організації Партіи Соц.-Рев.», «В центральному Комітеті Української Партії Соц.-Револуціонерів» тощо). Полтавський губернський комітет Партії соціалістів-революціонерів подав звернення до виборців п. н. «Боротьбою здобудеш ти право своє».

У часописі переважали публікації партійної тематики на зразок: О. Р. «Къ вопросу о нашей конечной цѣли и о нашей повседневной борьбѣ», «Къ вопросу о нашей аграрной программѣ».

Низка матеріалів була спрямована проти партії більшовиків, зокрема статті А. Генса «Вопль отчаянія и слабости» і Батрака «Мягко стелютъ, да жестко спать» — про політику більшовиків стосовно селянства. Редакція послідовно відстоювала твердження, що захоплення влади окремою групою чи партією згубне для справи революції.

Більшість матеріалів вміщувалися без зазначення авторства.

Останній (2-й) номер датовано 12 листопада 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 32.

В. Габор

798

ДНІПРО: Соціалістична газета (1918 № 9—15); Соціалістична, політично-громадська газета (1918 № 16—34). — Виходить 2 рази на тиждень (1917 — 1918 № 14), щодня (1918 № 16—34). Р. І. № 1. 1917, 26 жовт.

Ред. Павло Молоков (1917 — 1918 № 6), Нестор Літописець (1918 № 9—33), Петро Чулий (1918 № 34). *Редагує* Редакційна Комісія (1918 № 7). — **Херсон, 1917—1918:** Вид. т-во «Праця» (1917 — 1918 № 2), Товариство «Дніпрова праця» (1918 № 5—15), Т-во «Думка» (1918 № 9—34). *Друк.* С. Ольховикова й С. Ходушина (1918 № 9—15); Херсонська Губерніяльна *Друк.* (1918 № 16—34). *Адр. ред. і контори:* Херсон, Суворовська вул., Губерніяльна друкарня (1917 № 1, 2), «Українська хата» (1917 № 3 — 1918 № 1), «Т-во «Просвіта»» (1918 № 2—7), Потьомкинська вул., т-во «Просвіта» (1918 № 9—15), Потьомкинська вул., Український Народний Будинок (1918 № 16—34).

Вийшло: 1917 — Р. І № 1—16, 1918 — Р. ІІ № 1—34, [?]; *Ф.* від 37×29 см до 61×43 см; *Обс.* 2 с., 4 с.; *Передпл.:* місячно 1 крб (1917 № 1), 1 крб 75 к. (1917 № 2—16), 2 крб (1918 № 1—14), в Херсоні 5 крб, в провінції 6 крб (1918 № 15—34). *Ц.* номери 12 к. (1917 № 1), 13 к. (1917 № 2—14), 15 к. (1917 № 15 — 1918 № 2), 17 к. (1918 № 5—7), 25 к. (1918 № 9—34).

Наявність у фондi: **ЛННБ:** 1917 — Р. І № 1—4, 6, 8—10, 12—16, 1918 — Р. ІІ № 1, 2, 5—7, 9—34; **НБУВ:** 1917 — Р. І № 2—5, 7—10, 12—16, 1918 — Р. ІІ № 21—23, 25—33; **ДНАБ:** 1918 — Р. ІІ № 1, 3—5, 7, 9, 29.

Примітки: Нестор Літописець — псевдонім Нестора Михайловича Малечі. Окремі накази 1918 р. подано (або продубльовано) російською мовою.

Редакція суспільно-політичної газети, дотримуючись ідейної платформи українських соціалістичних партій, зокрема Української партії соціалістів-революціонерів, закликала громадськість Херсонщини підтримати автономію України в межах федеративної Росії. «Ми хочемо разом з усіма російськими національностями утворити вільний союз рівних і вільних народів, бо тільки цей союз, створений силою закона, утворить федеративну державу», — зазначив член УПСР Гаврилюк на Херсонському повітовому демократичному земському зібранні (1917. № 3). Автори видання наголошували на необхідності повернення Україні «відірваних» Тимчасовим урядом територій, зокрема Херсонського краю (наприкінці 1917 р., підтримавши прийняття III Універсалу, місцеве населення зуміло домогтися бажаного).

1917 р. основною темою обговорення та аналізу у газеті стала політична ситуація, а саме — вплив Жовтневого перевороту, який розпочався у Петрограді, на долю українського народу, діяльність російського

більшовицького уряду загалом та щодо України зокрема, робота Української Центральної Ради і Генерального Секретаріату. Автори вміщених публікацій покладали великі надії на нову українську владу, яка, на їх переконання, мала забезпечити стабільний розвиток економіки, сільського господарства, сприяти народній просвіті на національному ґрунті.

Соціалісти-революціонери спершу висловлювали сподівання, що національному відродженню сприятиме більшовицька влада, однак за публікаціями газети можна простежити, що їхні погляди поступово почали змінюватися (Н. Малеча (за підп. Літ. Н.). Тільки на себе надіймось; Н. Л. Непослідовність. 1917. № 4; Г. Ш. Обов'язок. 1917. № 7; Негайне діло. 1918. № 24). Несприйняття українськими соціалістами-революціонерами політики більшовиків щодо України засвідчував, зокрема, Я. Лепченко у передовій статті «По якому праву»: «Демократія всякого народу, окрім великоруської, прагнучи до інтернаціоналу й ведучи в сьому напрямку роботу між своїм народом, ніколи не посміє вмішуватися в роботу соціалістів иньшої нації» (1917. № 9). На руйнації національного життя через загарбницькі дії більшовиків, які всупереч попереднім домовленостям про рівноправне співіснування поступово захоплювали владу в Україні, редакція постійно

наголошувала у передових статтях. Це активно обговорювалося на сторінках видання у грудні 1917 р., коли Рада народних комісарів уклала перемир'я з німцями, чим «об'явили війну Українській демократії» (1917. № 13).

Наприкінці 1917 р. докладно висвітлюваною темою у соціалістичному органі «Дніпро» (як і більшості тогочасних пресових друків) були вибори до українських Установчих зборів, заплановані на початок січня 1918 р. Зокрема, 9 грудня (№ 12) було опубліковано «оповіщення Головної виборчої комісії» про те, як повинні відбуватися підготовка до виборів та їх перебіг. У газеті велася активна агітація підтримати на виборах соціалістичні партії.

Об'єктом критики редакції видання 1918 р. став уряд гетьмана П. Скоропадського, для якого «інтереси республіки української і доля народу українського є ніщо» (№ 29). Автори часопису закликали громадськість, зокрема найбільш упосліджених її представників — робітників та селян, обороняти свої інтереси і боротися проти нової влади. Так, у публікації «Гетьманська конституція 1918 р.» окремі статті цього документа порівняно з відповідними статтями царського закону 1906 р. і зроблено висновок, що вони є ідентичними (1918. № 24). Необхідність запровадження законів, які б відповідали потребам українського демократичного суспільства, акцентував автор публікації «Голос українських правників» (1918. № 30).

«Як вирішати земельне питання» запропонував редактор газети, визначивши основні пункти майбутнього закону, який мали прийняти Установчі збори, зокрема, першим з них був: «Вся земля переходить в загально-народне користування» (1917. № 6). Ця ж проблема порушувалася за нової влади в Україні (Про земельне питання. 1918. № 33).

Необхідність виховання та освіти молоді на національних засадах стала темою передових статей «До самодіяльності!» (1917. № 7), «До освіти» (підп.: М. Слухай) (1917. № 10), анонімної публікації «Українська дитина» (1917. № 14).

Позитивне ставлення галичан до жителів Херсонщини за їхні намагання відродити національне життя висловлено у публікації «Галичане про нас» (1918. № 21) — передруці статті «На Херсонських степах» із львівського часопису «Українське Слово».

Регулярно на перших сторінках «Дніпра» друкувалися акти, розпорядження, оголошення найвищої української влади, зокрема, у № 8 за 1917 р. подано один із Універсалів УЦР, також публікувалися

звіти або протоколи з'їздів і засідань місцевих політичних (переважно осередку Партії соціалістів-революціонерів) та громадських («Українська Хата», «Просвіта» й ін.) організацій.

Літературна частина представлена патріотичними поезіями Бабусі Ад., Ф. Гавриленка, Д. Мурляка, О. Олеса, Г. Чупринки; оповіданнями та фейлетонами на політичні теми авторства Павла Нескажухто (псевд. П. Тригубова), як-от: «Жарт на 1 дію» (1917. № 5), «Черга» (1917. № 9), «Посердилися» (1917. № 12), «Визначили» (1917. № 13); кілька фейлетонів Старого вовка під загальною назвою «В хвилях життя» (1918. № 17, 19).

Оперативним повідомленням про українські суспільно-політичні події відводилося близько половини газетної площі. Під рубриками «В Херсоні» («По повіту») і «Хроніка» висвітлювалися місцеві новини, зокрема збори міських організацій соціалістичних партій. Часто у виданні інформувалося про діяльність херсонського товариства «Українська Хата», яке, наприклад, відкрило для місцевих жителів курси з вивчення української мови, літератури й історії (1917. № 2), про збори цього товариства (1917. № 9). Редакція повідомляла про заснування, членів та статут кооперативного товариства «Українська книгарня» (1917. Ч. 3), театральні вистави, що відбулися на теренах Херсонщини, тощо. Рубрика «Кооперація» («З кооперативного життя») вміщувала відомості про діяльність, з'їзди та наради кооперативних організацій Херсонського краю.

У виданні постійно діяли рубрики: «Дописи», «Листування редакції», «Воєнний відділ», «Телеграми» (про воєнні події), «Що чути та про що балакають», «Події», «Офіційний відділ» (від № 30 за 1918 р.).

Серед авторів часописних публікацій — Г., Гр. Грський, Гр. Гроянівський (ймовірно, одна особа), С. Кан., Петро Кедровський, Я. Лепченко, С. Острошко, Ромул., Син України, М. Слухай, Іван Челюк, Петро Чулий та ін.

Останній (34-й) наявний номер вийшов 29(16) травня 1918 р.

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 2; Список повременных изданий за 1917 год. С. 182; Список повременных изданий за 1918 год. С. 64; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 29; Газети України 1917—1920 років... С. 85.

3. Наконечна

799

ДОНЕЦКИЙ ПРОЛЕТАРИЙ (1917—1918 № 60);
ДОНЕЦКИЙ ПРОЛЕТАРИЙ (1918 № 66—1919);

Органъ Област. Ком. Донецк. и Кривор. бас. и Харьк. Ком. Р.С.-Д.Р.П. (1917 — 1918 № 93); Орган Областного Комитета Донецкого и Криворожского бас. и Харьк. Комит. Р.К.П. (Б-ков) (1918 № 94—114); Орган Харьковского Губернского Комитета Коммунистической партии (большевиков) Украины (1919 № 1—6). — Ежедневная рабочая газета. № 1. 1917, 2 нояб.

Ред. А. Ф. Васильченко (1918 № 98—114), С. И. Ерман (1919 № 1, 2), Редацион. Коллегия (1919 № 3—6). — **Харьков, 1917—1919:** Изд. Харьк. Губ. Ком. Коммунист. партии (большевиков) Украины (1919). *Тип.* книгоиздательства «Звезда», Вознесенская ул., № 3 (1917 № 12—42); Харьковская Городская *Тип.* (1919). *Времен. адр. ред.:* клубъ «Знание», ком. № 1 (1917 № 11). *Адр. ред.:* Костюринский пер., № 2 (1917 № 12—1918 № 53), Сумская ул., № 3 (1918 № 54—58), № 13 (1918 № 59—114), городская типография (Сергиевские ряды, № 2) (1919).

Вийшло: 1917 — № 1—48, 1918 — № 49—86, б. н. (4 марта), 87—114, 1919 — № 1—6; Ф. 45×33 см (1917—1918 № 52), 62×47 см (1918 № 53—114), 65×44 см (1919); Т. 1000 пр.; Обс. 4 с. (1917—1918), 2 с. (1919); *Передпл.:* на 1 мес. 3 р. 50 к. (1917 № 11), 4 р. (1917 № 12—1918 № 60), 5 р. (1918 № 66—114). Ц. номера 20 к. (1917 № 1—10, 1918 № 53, 54, 66—114), 15 к. (1917 № 11—1918 № 52), въ Харьковѣ 20 к. (1918 № 55—60), в др. гор. 25 к. (1918 № 66—114), 3 р. (1919).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1918 — № 49—86, б. н. (4 марта), 87—60, 66—101, 103—114; **ДНАБ:** 1917 — № 1—42, 44, 45, 47, 48, 1918 — № 49—52, 67, 70, 84, 87, 92—95, 97—103, 106, 109, 110, 1919 — № 1—6; **ХДНБ:** 1918 — № 63, 64, 69, 74—81, 83—86, б. н. (4 марта), 87—95, 97—114; **РНБ:** 1917 — № 3, 46.

Примітки: У виході газети була перерва: № 114 за 1918 р. датовано 7 квітня, № 1 за 1919 р. — 21 грудня. У надзаголовку: «Россійская Соціалдемократическая Рабочая Партія» (1917 № 1—1918 № 93), «Российская Коммунистическая Партия (большевиков)» (1918 № 94—114) і гасло: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!». Мова видання — російська та українська. 4 березня 1918 р. вийшов нумерований випуск газети п. н. «Экстренные телеграммы». 1918 р. б. н. і б. д. вийшли: «Особый выпуск газет “Донецкий Пролетарий”, “Известия Юга” и “Порыв”» (див. 1918 р.) та «Отдельное приложение к газетам “Донецкий Пролетарий”, “Известия Юга”» (див. 1918 р.).

«Донецкий Пролетарий» — офіційний інформаційний орган Харківського комітету РСДРП(б) (згодом — РКП(б), КП(б)У). Керівництво Харківського осередку більшовицької партії вважало необхідним відновити випуск власного друкованого органу, яким з 10 березня до 5 жовтня 1917 р. була газета «Пролетарий». Під час обласної конференції більшовиків Донецько-Криворізького басейну (13—15 липня, Катеринослав) було прийняте рішення про заснування газети «Донецкий Пролетарий». Проте у зв'язку з відсутністю належної фінансової та технічної бази, а також через брак професійних видавничих та журналістських кадрів вихід газети відтермінували.

У редакційній статті акцентувалося, що завдання видавців — обстоювати напрями і стратегії реалізації програмних засад РСДРП(б), здійснювати інформаційну підтримку більшовицької партії, очільники якої прагнули закріпити свої позиції в регіоні, та поширити політичний вплив на інших територіях України. Видання вело пропагандистську кампанію проти політичних та ідеологічних опонентів більшовиків, як-от: Української Центральної Ради, меншовиків, есерів тощо. Також зазначалося, що газета виконуватиме функції масового друкованого органу робітників Донкривбасу (Отъ редакції. 1917. № 1).

На сторінках газети регулярно публікувались офіційні матеріали, в яких висвітлювалась політична діяльність більшовицького осередку Харківщини та Донецько-Криворізького басейну. Зокрема, подавались звіти, постанови і протоколи партійних зборів, конференцій, пленарних засідань, матеріали з'їздів осередків РСДРП(б) Донецько-Криворізького басейну, засідань Всеукраїнського центрального виконавчого комітету Радянської України та Народного Секретаріату, що були присвячені програмним засадам та реалізації політики більшовицького уряду у всеукраїнських та регіональних масштабах щодо боротьби з політичними опонентами, вирішення земельного та адміністративно-територіального питань, встановлення контролю над промисловими об'єктами регіону, організації міських самоврядувань, реалізації військових реформ тощо (Ультиматум Радѣ. 1917. № 30; Манифест ко всѣм рабочим, крестьянам и солдатам України. 1917. № 39; ін).

Окрім офіційних матеріалів, у виданні друкувались численні програмні та політико-ідеологічні статті, вмішувалися повідомлення про громадсько-політичну роботу більшовицьких активістів, діяльність колективів промислових підприємств та професійних спілок (Яковлев Я. Наша политика на Украине и

украинский середняк. 1919. № 1, 2; Мирошниченко. Влада Рад і селяне. 1919. № 4; ін). Розглядалася політика партії щодо налагодження роботи судової, правоохоронної, тарифної, землевпорядної та освітньої галузей регіону. На шпальтах газети висвітлювались події війни Радянської Росії проти Української Народної Республіки.

Низка публікацій торкалися міжнародної політичної тематики, зокрема, інформувалося про перебіг дипломатичних перемовин у Бресті, окреслювалася ситуація у країнах Європи та Азії у галузях політики, економіки, соціальної сфери, зокрема у Великій Британії, Греції, Ірландії, Іспанії, Туреччині, Німеччині, Норвегії, Польщі, Румунії, Угорщині, Франції, Японії.

Автори видання: С. Ф. Васильченко, В. О. Ватін (псевд.: Бистрянський), А. В. Ємельянов (псевд.: Сурик), М. П. Жаков, В. І. Межлаук, Д. І. Райхштейн (псевд.: Ерте), Ф. А. Сергєєв (Артем), В. Г. Філов (псевд.: С. Разін), І. І. Шварц та ін.

Рубрики газети: «В ревкоме», «Действия и распоряжения Советской власти», «Извещения», «Обзор печати», «Телеграммы», «Хроника», «По России», «По области», «Рабочая жизнь», «Письма в редакцию», «Партійныя об'явлення», «Послѣднія извѣстія», «Среди войск» та ін.

Згідно з джерелами, в період з 25 червня до 12 грудня 1919 р., під час перебування у Харкові частин Добровольчої армії, якими командував В. Май-Маєвський, нелегально вийшли два номери видання.

Останній (6-й) номер газети датовано 27 грудня 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1918 год. С. 64; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети... С. 228; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 59—63; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 310, 311; Українська преса у фонді ХДНБ... С. 27, 28; Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 34; Газеты дореволюционной России... С. 112; Газети України 1917—1920 років... С. 87.

Література: *Лихолат А. В.* Разгром националистической контрреволюции на Украине (1917—1922 гг.). Москва: Государственное издательство политической литературы, 1954. С. 34, 394; *Слободенюк Р. Д. та ін.* Історія партійно-радянської преси України. Київ, 1989. С. 69, 70, 91; *Михайлин І. Л.* Нарис історії журналістики Харківської губернії (1812—1917). Харків: Колорит, 2007. С. 286—291; *Ревегук В. Я.* Соборність українських земель: теорія та практика місцевих більшовицьких організацій (квітень 1917 — квітень 1918 років) // Історична пам'ять. 2010. № 1. С. 73—75, 79.

Р. Бліхарський

ЖІНОЧИЙ ВІСТНИК: Орган Українського Жіночого Союзу. Тижневик. (1917 № 1); Орган Українського Жіночого Союзу. Двохтижневик (1917 № 2). — Р. 1. № 1. 1917, 11 черв.

Ред. Василь Равлюк (1917 № 1), Редакційна Комісія (1917 № 2). — **Київ, 1917:** Вид. Василь Равлюк (1917 № 1). Друк. Р. Френкеля, Київ, В.-Васильківська, № 31. Адр. ред.: Фундуклеївська, 61.

Вийшло: 1917 — Р. 1 № 1, 2, [?]; Ф. 26,5×18 см; Обс. 24 с.; Передпл.: до 1 січ. 1918 р. 3 крб. Ц. номера 30 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Р. 1 № 2; НБУВ: 1917 — Р. 1 № 1, 2; ДНАБ: 1917 — Р. 1 № 2.

Примітки: У часописі кожен із двох колонок тексту в межах сторінки нумеровано як окрему сторінку.

Редакція «Жіночого Вістника» ставила як чільне гендерне питання: «Українська жінка має для добра України нести всі відповідні жіночій природі громадянські обов'язки, а за те має користуватись рівними з чоловіком правами людини» (№ 1). У програмних статтях окреслено завдання журналу в контексті діяльності Українського жіночого союзу: висвітлення шляхів інтелектуального та культурного розвитку жінки, її громадської діяльності, участі в роботі Союзу. Публікації часопису засвідчували вплив суспільно-політичних умов на розвиток «жіночого питання», бо коли «попередні століття не сприяли розвитку організаційних і громадських здібностей жінки», то тепер жінки стали депутатами Української Центральної Ради й місцевих рад, увійшли до політичних і культурних організацій. Водночас якщо в Росії пріоритетними тоді були соціальні питання, то «для України має особливу вагу ще і національний елемент» (№ 2). У період, коли більшість політичних діячів агітували за автономію України в складі нової демократичної Російської федерації, у публікаціях «Жіночого Вістника» засуджувалося угодовство та зневіру: не можна піддаватися психологічному тиску Тимчасового уряду, бо українці мають право на власну державу.

Редакція «Жіночого Вістника» прагнула висвітлювати і за змогою спрямовувати жіночий рух в Україні, відтворюючи соціальний, національний та гендерний аспекти: жінка як політично повноправна, рівнозначна чоловікові людська істота мусить зайняти і певне соціальне становище, зберігаючи свою жіночу особистість. Так, у часописі вміщено статті як про видатних жінок в Україні й за кордоном, так і загалом про емансипаційні тенденції у світі (Ю. Мольфар

«Олена Степанівна: Лист до редакції», П. Коломийченко «Становище жінки в Америці», З. Кельвич

«Політика Тимчасового уряду», Л. Я. «Кілька рядків: 3 приводу статті “Жіноче гетто”», З. К. «До біжучої хвили»).

Матеріали рубрики «Хроніка» інформували про створення регіональних осередків Українського жіночого союзу, зокрема на Київщині, Катеринославщині й Харківщині. Першочерговими завданнями цієї організації визначалися подолання неграмотності й організація захоронок для дітей. Так, при ній було засновано комісію, яка висилала книги на замовлення, редакція також зверталася до читачок із проханням повідомляти про громадське життя загалом та жіночий рух зокрема.

У журналі вміщено звернення «Від Ради Українського Жіночого Союзу» про скликання у Києві 14 вересня 1917 р. з'їзду представниць українських жіночих організацій та етюд З. Солнцевої «Серпень».

Останній (2-й) номер вийшов 22 серпня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 40—42; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1923.

Література: ЕУ. 1993. Т. 2. С. 693; ЕУ. 1993. Vol. 5. Р. 711; Животко А. Історія української преси. С. 230; Проблеми вивчення історії української революції 1917—1921 рр. Київ, 2002. С. 113, 114.

М. Комариця

801

ЗА ЗЕМЛЮ Й ВОЛЮ!: (Український передвиборчий відділ). — Ч. 171. 1917, 20 жовт.

Ред. Редакційна Комісія. — **Харьковъ, 1917:** Изд. Харьк. Гор. Ком. П. С.-Р. Тип. Комитета партії соціалістів-революціонерів, Пушкинская, 31. *Адр. ред. і контори:* Харьковъ, Пушкинская пл., № 31.

Вийшло: 1917 — Ч. 171, 172/2—174/4, 176/5—179/8 (8 листоп.), 179/8 (9 листоп.), 181/9 (10 листоп.), 181/9 (11 листоп.), 181/9 (12 листоп.), 182/10; Ф. 63,5×30 см; Обс. 1 с.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Ч. 181/9, 181/9, 182/10; **ДНАБ:** 1917 — Ч. 171, 172/2—174/4, 176/5—179/8 (8 листоп.), 179/8 (9 листоп.), 181/9 (10 листоп.), 181/9 (11 листоп.), 181/9 (12 листоп.), 182/10.

Примітки: Видання друкувалося на сторінках газети «Земля и Воля» (див. № 806). У надзаголовку — гасло: «Борітеся — поборете!». Самостійна нумерація чисел розпочалася від ч. 2, перша цифра — порядковий номер «Земли и Воли», через косу — номер газети «За Землю й Волю!». Помилки в нумерації: ч. 179/8 (9 листоп.) вийшло в № 180 газети «Земля и Воля», ч. 181/9 (11 листоп.) — в № 182, ч. 181/9 (12 листоп.) — в № 183, ч. 182/10 — в № 184.

Україномовна газета «За Землю й Волю!» вміщувалася на сторінках органу Харківського комітету Російської партії соціалістів-революціонерів «Земля и Воля» і була присвячена передвиборній кампанії до Установчих зборів. Основну свою мету редакція виклала у передовій статті «За землю і волю», у якій закликала українське селянство виборювати в Установчих зборах «землю і волю» (ч. 171), тому постійно агітувала голосувати за список № 5 Російської партії соціалістів-революціонерів, Української партії соціалістів-революціонерів та Харківської губернської ради селянських депутатів.

Сповідуючи демократичний принцип побудови Української держави (це засвідчувало постійне гасло: «Хай живе Українська демократична республіка в федеративній Росії!»), редакція надзвичайно широко висвітлювала українські

події, зокрема, інформувала читачів про діяльність Української Центральної Ради, сесії УЦР, 3-й Всеукраїнський військовий з'їзд і прийняті на ньому резолюції (ч. 179/8 від 9 листоп., ч. 181/9 від 10 листоп.), вміщувала положення про Генеральний Секретаріат, офіційні повідомлення «Від Генерального Секретаріату України», Універсали Української Центральної Ради (ч. 181/9 від 10 та 11 листоп.), звернення генерального комісара військових справ С. Петлюри до українського вояцтва та повідомлення від генеральних комісарів України у справах судових та продовольчих (ч. 181/9 від 12 листоп.), наказ С. Петлюри (ч. 182/10) та проект української конституції М. Грушевського (ч. 181/9 від 11 і 12 листоп.), інформувала про урочисті події з нагоди проголошення УНР (Парад Української Республіки. Ч. 182/10) тощо.

Автори часопису виступали з роз'яснювальними статтями з приводу виборів до Установчих зборів (Соколовський О. Україна й Установчі Збори. Ч. 177/6) та зриву виборів до них більшовиками (Г. М. Хто зриває Установчі Збори. Ч. 178/7). Окремі публікації були присвячені першому зовнішньополітичному документу радянської Росії — «Декрету про мир» (ч. 178/7), Г. Михайличенко у статті «“Республіка” зорива» (ч. 171) вів мову про Кубанську республіку.

У центрі уваги редакції було громадсько-політичне життя міста. В газеті вміщувалися звіти про об'єднане засідання українських організацій Харкова (ч. 178/7), збори Харківської організації Партії соціалістів-революціонерів (ч. 177/6) та скликання з'їзду Української партії соціалістів-революціонерів (ч. 179/8 від 9 листоп.), списки українських соціалістів-революціонерів у різних регіонах України (ч. 172/2) та замітки на зразок: «Бойовий курінь Української партії соц.-рев.» (ч. 179/8).

3 віршами на сторінках часопису виступав Василь Чумак (ч. 176/5, 178/7).

Серед рубрик, які функціонували у газеті, — «По Україні» та «3 газет».

Активними авторами видання були: П. Волосенко, Я. Левченко, Г. Михайличенко, О. Соколовський та ін.

Останнє (182/10-те) наявне число вийшло на сторінках № 184 газети «Земля и Воля» 14 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 58.

В. Габор

802*

ЗАСІВ: Тижневий літературно-політичний часопис. — Р. І. Ч. 1. 1917, 5 листоп.

Ред. С. Т. Кукуруза, Г. Пештич. — **Харбін, 1917—1918:** Видає Маньчжурська Окружна Рада. *Адр. ред.:* Харбін, Железнодорожное Собрание.

Вийшло: 1917 — Р. І ч. 1—3, 1918 — Р. ІІ ч. 1—14; *Передпл.:* річно 12 крб.

Примітки: Ч. 2 за 1917 р. вийшло 15 листопада, ч. 3 — 26 листопада. С. Т. Кукуруза, Г. Пештич виконували обов'язки редакторів тимчасово й у різний час. Перед припиненням виходу часопису його редагувала «Колегія».

Тижневик Маньчжурської окружної ради багато уваги приділяв висвітленню подій громадсько-політичного життя на Наддніпрянщині. Зокрема, у ч. 3 за 1917 р. вміщено редакційну публікацію «З біжучої хвилі», присвячену роботі 3-го Всеукраїнського військового з'їзду у Києві. Коментарі, подані у ній, свідчили про підтримку видавцями тижневика діяльності Центральної Ради.

У виданні друкувалися статті актуальної проблематики, які мали згуртовувати національно свідомих українців Далекого Сходу. Серед цих матеріалів — спогади «Без початку» (про втечу автора «з Росії до Америки») (1917), стаття «З новим роком» (1918. Ч. 2) та дописи з України О. Досвітнього, вірш Д. Боровика «Єднаймося» (1917. Ч. 3).

Серед інших авторів видання — В. Білинський (підписувався псевдонімом В. Яворівський) та Г. Пештич.

Серед усіх пресових видань українців Далекого Сходу, які побачили світ 1917 р., «Засів» проіснував найдовше. Він припинився згодом, після того, «коли було призначено замісто постійного редактора — «Колегію», котра й сховала його».

Останнє (14-те) відоме число газети вийшло у липні 1918 р.

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році... С. 6; Українські часописи // Шлях. 1918. Ч. 6/7. С. 95; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1313.

Література: ЕУ. 1993. Т. 2. С. 776; «Засів» // Нова Рада. 1918. № 16, 151; *Світ І.* Огляд преси Д. Сходу // Маньчжурський Вістник. 1935. Ч. 26; *Дрок Р.* Українці на Далекому Сході // Вістник. 1939. Кн. 6. С. 427; *Світ І.* Українці в Азії // Свобода. 1953. Ч. 73. С. 2; *Світ І.* Український консулят в Харбіні // Календар «Свободи» на звичайний рік 1957. Джерсі Ситі, 1957. С. 127; *Світ І.* З далекосхідних спогадів // Календар-альманах на 1966 рік. У 110-річчя народження і 50-річчя смерті Івана Франка. Джерсі Ситі; Нью Йорк, 1966. С. 146; *Світ І.* Згадали Олеся Досвітнього //

Свобода. 1967. Ч. 43. С. 4; *Світ І.* «Свобода» і Далекий Схід // Альманах Українського Народного Союзу на рік 1973. Джерсі Ситі; Нью Йорк, 1973. С. 161, 162; *Животко А.* Історія української преси. С. 234; *Попок А.* Українські поселення на Далекому Сході: іст.-соціолог. нарис. Київ, 2001. С. 137; *Shaohua Diao.* Краткий обзор истории русской печати в Харбине // *Revue des études slaves.* Paris, 2001. № 2. Р. 440.

О. Дроздовська

803

ЗВІЗДА (1917—1918); ЗВЕЗДА (1919—1920 № 212, 1922—1929 № 257); ЗВЕЗДА = ЗІРКА (1920 № 213, 230—235); ЗВЕЗДА = ЗІРЬКА (1920 № 214—229); ЗВЕЗДА = ЗОРЯ (1920 № 236—261); ЗОРЯ (1929 № 258—1939); Органь Екатеринославского Комитета РСДРП (1917 № 1—41); Орган Екатеринославского Комитета Российской Социал-демократической Рабочей Партии (1917 № 57—1918 № 47); Орган Екатеринославского Комитета Коммунистической Партии (1918 № 50—63); Орган Екатеринославского Комитета Коммунистической Партии (большевиков) Украины (1919 № 12—31); Орган Екатеринославского Губернск. и городск. Комитетов Коммунистич. партии (большевиков) Украины (1919 № 50—86); Орган Екатеринославского Губернского Комитета К.П.Б.У. (1919 № 152—1920 № 212); Орган Екатеринослав. Губернск. Комитета К. П. Б. У. = Часопись Катерин. Губерніяльн. Комитету К. П. Б. У. (1920 № 213—235); Орган Екатеринослав. Губернск. Комитета К.П.Б.У. = Часопись Катерин. Губ. Комитету К.П.Б.У. (1920 № 236—261); Орган Екатеринославского Губисполкома, Губкома К. П. Б. У., Губпрофсовета, Дорпрофсожа, Ек. Ж. Д., райкома Союза металлистов (1922—1923 № 360); Орган Екатеринославского Губкома КПБУ, Губисполкома, Губпрофсовета, Дорпрофсожа, Ек. Ж. Д., райкома Союза металлистов (1923 № 362—1925 № 938); Орган Екатеринославского Окркома КПБУ, Окрисполкома, Окрпрофсовета, Дорпрофсожа Екатерининской жел.дор. и Райкома Союза металлистов (1925 № 939—1926 № 2); Орган Катерин. Окркома КПБУ, Окрисполкома, ОСПС, Дорпрофсожа, Катерин. ж.д. и Райкома металлистов (1926 № 3—139); Орган Днепропетровского Окркома КПБУ, Окрисполкома, ОСПС, Дорпрофсожа и Райкома металлистов (1926 № 140—1929 № 36); Орган Днепропетровск. ОК КП(б)У, ОИК'а, ОСПС, Дорпрофсожа и райкома ВСРМ (1929 № 37—257); Орган Дніпропетровського ОК КП(б)У, ОВК, ОРПС, Дорпрофспілки та Райкому ВСРМ (1929 № 258—1930 № 61); Орган Дніпропетровського ОК КП(б)У, ОВК, ОРПС, Дорпрофспілки (1930 № 63—

213); Орган Дніпропетровського комітету КП(б)У, міськради, МРПС і Дорпрофспілки (1930 № 214—1932 № 50); Орган Дніпропетровського обласного бюро КП(б)У, Облоргкомітету, Облоргбюро профспілок та Дніпропетровського МПК (1932 № 51—175); Орган Дніпропетровського обласного комітету КП(б)У, Облоргкомітету, Облпрофради та Дніпропетровського МПК (1932 № 176—178); Орган Дніпропетровського обласного Комітету КП(б)У, Облвиконкому, Облпрофради та Дніпропетровського МПК (1932 № 180—1937 № 117); Орган Дніпропетровського Обкому і Міськкому КП(б)У та облвиконкому (1937 № 118—1939). — Временно виходить еженедельно (1917 № 1), два рази в тиждень (1917 № 6—20), щодня (1917 № 21—1918, 1922—1939). 1917. № 1, 4(17) апр.

Редакционная комиссия Екат. Комитета Р.С.Д.Р.П. (1917—1918 № 47). *Ред.-изд.* Екатерин. Комитет Коммунистической Партии (1918 № 50—63). *Ред.* редакционная Коллегия (1919—1920, 1922 № 123—128). *Отв. ред.* М. Рафаил (1922 № 129—1923 № 311). *Ред.* М. Ленау (1925 № 739—914, 944—1019, 1026—1031, 1926 № 1—13, 22—180, 211—302, 1927 № 1—187, 1928 № 1—4, 101—103), Ф. Кенич (1925 № 915—943, 1020—1023, 1926 № 14—21), И. Ткачук (1926 № 181—210, 1927 № 188—223, 1928 № 5—77, 104—189, 232—283), П. Канцелярский (1928 № 284—304), А. Анісімов (1930 № 320, 2, 5), Юр. Нікітов (1932 № 54—224, 1933 № 2—43, 50—61, 91—127, 131—147, 153—155, 160, 161, 167—186, 196—206, 210—225, 230, 231, 247—257, 283—285, 299, 1934 № 5—17, 31—57, 60—64, 69—121, 128—138, 144—164, 168—176, 185—200, 204—208, 214—231, 259—267, 270—301, 1935 № 3, 18—38), Ол. Зімунд (1935 № 204—226, 237—301, 1936 № 1—20, 28, 29, 33—104, 158—168, 171—258, 262—270, 283—287, 290—292, 295—302, 1937 № 1—40, 47, 50—75, 81—84, 88—95, 101, 103—118, 128—186, 195—203), ред. колегія (1937 № 231—301, 1938 № 1—87). *Ред.* (1928 № 190), *зам. ред.* (1928 № 191—231) А. Колядинская. *Заст. ред.* Сем. Магрилов (1930 № 3, 4), О. Сігал (1930 № 50—56, 129—137, 156—192), С. Литкін (1931 № 33—44), С. Гавриленко (1933 № 44—49, 164, 166), Ол. Білорусець (1933 № 62—90, 128—130, 148—152, 158, 159, 162, 163, 187—195, 207—209, 227—229, 232—246, 258—282, 286—298, 1934 № 2—4, 65—68), І. Гладкий (1934 № 18—27, 58, 59, 122—127, 139—143, 167, 177—184, 201—203, 209—213, 232—257, 268, 269, 1935 № 71—99, 101—173), О. Данільцев (1935 № 42—69, 174—200, 203, 227—236, 1936

№ 21—27, 30—32, 105—157, 169, 170), К. Довбня (1936 № 259—261, 271—282, 288, 289, 293, 294, 1937 № 41—46, 48, 49, 76—80, 85—87, 96—100, 102, 119—127, 187—194, 205—230). *Заст. ред.* (1930 № 11—46), *ред.* (1930 № 47—49, 57—128, 138—155, 193—305, 1931 № 306—308, 4—32, 45—123, 127—167, 170—180, 212—305, 1932 № 306, 2—52) М. Біднов. *В. о. відп. ред.* (1938 № 89—121), *відп. ред.* (1938 № 122—300, 1939 № 1—45) В. Нікітченко. *Відп. ред.* Р. Хомякова (1939 № 98—130, 185—300). *Заст. відп. ред.* К. Ципко (1939 № 46—97, 131—184). — **Катеринослав** (1917—1920, 1922—1926 № 139), **Дніпропетровськ** (1926 № 140—1939), **1917—1920, 1922—1939, продовж.:** *Изд.* Екат. Комит. Р.С.Д.Р.П. (1917 № 57—1918 № 47); Екатеринославский Комитет К. П. Б. У. (1919 № 12—31, 131—152, 158, 1920); Екатеринославский губернский и городской комитеты К. П. Б. У. (1919 № 50—86); Екат. Губисполком, Губком КПБУ, Губсовпроф, Дорпрофсоюз и райком Союза металлистов (1922—1924), Губком КП(б)У (1925 № 735—770). *Тип.* бывш. «Прогресс» М. Г. Вейсмана (1917 № 1); Екат. *Тип.* М. Бершицкого, Стародворянская, 13 (1917 № 80—97); Екатер. *Тип.* Губернского Правления, Садовая, 7 (1917 № 143—1918 № 24); *Тип.* Екатеринославского Губернского Комитета Советов, Садовая, 7 (1918 № 25—63); *Тип.* бывш. Губернская (1919 № 131—133); *Типо-лит.* Екатерининской жел. дор. (1922—1923 № 172); *Тип.* Губхозколлектива и газеты «Звезда» (1923 № 173—276); 3-я *тип.* Губхозколлектива и газеты «Звезда» (1923 № 290—394); *Тип.* газеты «Звезда» (1924—1927); *Друк.* газеты «Зоря» (1923 № 395—435, 1930—1939). *Адр. ред. и конторы:* Кудашовская ул., № 11 (1917 № 1), Упорная ул., № 12 (1917 № 6—150), Проспект Карла Маркса, ул. Троицкой (дом бывш. 1-й Советской тип.) (1923 № 173—276), Просп. Карла Маркса, № 106 (1923 № 290—360, 1924—1938 № 151), № 88 (1938 № 230—1939). *Адр. ред.:* Садовая, 3 (1919 № 12—81), Садовая, 7 (1919 № 131—152), Гостинная, д. Золотаревского (1920), Просп. Карла Маркса, Управление Ек. Ж. Д. (1922—1923 № 171). *Адр. конторы:* в 1-й Советск. Тип. бывш. Копылова (1919 № 12—86), Харьковская ул., № 3 (1922—1923 № 171).

Вийшло: 1917 — № 1—170, 1918 — № 171—173, 3—63, [?], 1919 — № [?], 12(53)—152, 1920 — № 153—261, 1922 — Г. 1 № 1—139, 1923 — № 140—436, 1924 — № 437—734, 1925 — Г. 7 № 735—999, Г. 8 № 1000—1032, 1926 — Г. 8 № 1(1033)—108(1140), Г. 9 № 109(1141)—303(1335), 1927 — Г. 10 № 1(1336)—87(1422), Г. 11 № 88(1423)—299(1634), 1928 —

Г. 11 № 1(1635)—78(1712), Г. 12 № 79(1713)—304(1938), 1929 — Р. 13 № 1(1939)—301(2239), 1930 — Р. 13 № 302(2240), Р. 14 № 2(2241)—305(2544), 1931 — Р. 14 № 306(2545)—308(2547), 4(2548)—305(2849), 1932 — Р. 14 № 306(2850), 2(2851)—52(2901), Р. 15 № 53(2902)—89(2938), Р. 16 № 90(2939)—293(3142), 1933 — Р. 17 № 1(3143)—299(3441), 1934 — Р. 17 № 1(3442)—109(3550), Р. 18 № 110(3551)—301(3742), 1935 — Р. 18 № 1(3743)—194(3936), Р. 19 № 195(3937)—301(4043), 1936 — Р. 19 № 1(4044)—302(4345), 1937 — Р. 20 № 1(4346)—88(4433), Р. 21 № 89(4434)—301(4646), 1938 — [Р. 21] № 1(4647)—88(4734), Р. 22 № 89(4735)—300(4946), 1939 — Р. 23 № 1(4947)—300(5246); *Ф.* 29×21,5 см (1917 № 1—41), від 41,5×29,5 см до 49×36 см (1917 № 57—1918 № 47, 1920 № 160, 163—182, 1924 № 509—1925 № 776), 53×32 см (1918 № 50—63), 67×42 см (1920 № 162, 172, 173, 183—261), від 58×42 см до 63×43 см (1922—1923 № 180, 290—1924 № 508, 1925 № 777—1928, 1932—1939), 71×49 см (1923 № 181—276); *Т.* 12 000—20 000 пр. (1922—1923), 30 000—40 000 пр. (1925 № 815—1927, 1930—1932), 55 000—65 000 пр. (1934 № 290—1937); *Обс.* 2—12 с.; *Передпл.:* на 6 мес. в Екатеринославе 9 р. (1917 № 3—94), 15—25 р. (1917 № 95—1918 № 63), в других городах 10—18 р. (1917 № 21—130), 21 р. (1917 № 143—1918 № 35), 28 р. (1918 № 39—63), в 1 мес. 15 р. (иногор.) (1919 № 12—80), без дост. 600 р. (1922 № 123—130), 1200 р. (1922 № 131—139), 12 р. (1923 № 140—153), 15 р. (1923 № 154—181), 22 р. (1923 № 182—210), 28 р. (1923 № 211—228), 35 р. (1923 № 229—255), 55 р. (1923 № 256—275), 70 р. (1923 № 276—300), 90 р. (1923 № 301—325), 250 р. (1923 № 351—357), 1 р. (1923 № 359—383), с дост. 660 р. (1922 № 123—130), 1350 р. (1922 № 131—139), 13 р. 50 к. (1923 № 140—153), 17 р. (1923 № 154—181), 25 р. (1923 № 182—210), 30 р. (1923 № 211—228), 38 р. (1923 № 229—255), 60 р. (1923 № 256—275), 80 р. (1923 № 276—300), 100 р. (1923 № 301—325), 180 р. (1923 № 326—350), 450 р. (1923 № 351—357), 1 р. 50 к. зол. (1923 № 359—1924 № 496), 1 р. 35 к. зол. (1924 № 497—582), 1 р. 20 к. зол. (1924 № 583—734, 1925 № 743 — 1927 № 46), за границу 1,5 дол. (1927 № 47—223, 1928, 1930—1932), 1 крб (1933). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1, 6—20), в Екатеринославе 6—10 к. (1917 № 21—130), 15—25 к. (1917 № 143—1918), 65 к. (1919 № 12—86), 2 р. 50 к. (1919 № 131—149), 3 р. 50 к. (1919 № 152—1920), 30 р. (1922), 60 к. (1923 № 140—153), 75 к. (1923 № 154—183), 1—6 р. (1923 № 185—322), 10—20 р.

(1923 № 323—360), 30—40 р. (1923 № 362—387), 50—100 р. (1923 № 388—428), 125 р. (1923 № 429—432), 150 р. (1923 № 433—1924 № 437), 7 к. зол. (1924 № 438—496), 6 к. зол. (1924 № 497—582), 5 к. (1924 № 583—1933), 10 к. (1935—1939), в Заднепровске 6—10 к. (1917 № 21—130), в других городах 7—11 к. (1917 № 21—130), 17—28 к. (1917 № 143—1918).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1929 — Р. 13 № 1(1939), 2, 4, 6—42, 44, 45, 48, 52, 54—56, 58—62, 66, 69—77, 79—81, 83—85, 93—99, 103—108, 110, 111, 115, 117—119, 122, 124, 127, 128, 130, 131, 134—137, 139, 149, 154, 156, 158, 159, 163, 167—169, 174, 178, 185, 186, 188, 199, 214, 215, 217—223, 235, 237—245, 247—249, 251—257(2195); **НБУВ:** 1917 — № 1, 6—12, 14—17, 19—41, 57—61, 69, 73, 74, 80, 83, 86—95, 97—99, 102, 106, 124, 130, 143—147, 150, 1918 — № 15, 16, 25—35, 39—43, 46, 47, 50—54, 56—63, 1919 — № 12(53), 22, 58, 80, 81, 152, 1920 — № 160—226, 228—232, 243, 245—249, 251—261, 1922 — Г. 1 № 123—139, 1923 — № 140—143, 145—171, 173—226, 228—232, 234—271, 273—276, 290, 292—335, 345—357, 359, 360, 362—436, 1924 — № 437—732, 734, 1925 — Г. 7 № 777—785, 803, 807, 812—818, 820—822, 825—827, 831—837, 841—856, 858, 859, 863—883, 885, 886, 888, 889, 901, 902, 905—925, 950, 953—956, 958—965, 971—986, 988, 999, Г. 8 № 1000—1017, 1020—1027, 1029—1031, 1926 — Г. 8 № 1(1033)—5, 8—40, 44—99, 108, Г. 9 № 109—302, 1927 — Г. 10 № 1(1336)—87, Г. 11 № 88—223, 1928 — Г. 11 № 1(1635)—77, Г. 12 № 101—304, 1929 — Р. 13 № 1(1939)—77, 79—199, 201—301(2239), 1930 — Р. 13 № 320(2240), Р. 14 № 2—61, 63—91, 93—243, 245—260, 263—305(2544), 1931 — Р. 14 № 306(2545), 308, 4—9, 11—13, 16—39, 41—64, 67—80, 82—86, 88, 89, 93, 101, 103, 106, 108—175, 177—209, 212—252, 254, 256, 258—266, 269, 271—274, 276, 277, 279—305(2849), 1932 — Р. 14 № 306(2850), 2—13, 15—20, 22—27, 29—35, 38—52, Р. 15 № 54—71, 74—88(2937), Р. 16 № 90—95, 97—99, 104—113, 115—117, 119—131, 134, 135, 137—146, 148—152, 154—157, 159, 162—166, 168—171, 173, 175, 176, 178, 180—188, 190, 192—203, 205, 206, 208—223, 224, 226—228, 230, 232—234, 236, 238—265, 267—271, 273—276, 280, 281, 284—287, 289(3138), 1933 — Р. 17 № 2(3144)—19, 21—25, 27—30, 32, 33, 35—51, 54—66, 68—80, 83—86, 88—93, 95—99, 101—132, 134—155, 158—164, 166—219, 221, 222, 224, 225, 227—233, 235, 240, 241, 243, 244, 246—265, 267—299(3441), 1934 — Р. 17 № 2(3443)—8, 12—21, 23—27, 31—41, 43—103, 105—109, Р. 18 № 110—125, 127—164, 167—210, 212—222, 224, 225, 227—232,

- 234—257, 259—280, 282, 284—287, 290—301(3742), 1935 — P. 18 № 3(3745), 18—22, 26, 28, 29, 32—35, 38, 42, 43, 47, 50, 52—54, 60, 64, 67, 69, 71, 73, 74, 76, 80, 81, 83, 84, 86—89, 91—93, 97—99, 101—104, 106, 108—112, 115—122, 124, 126—130, 132—134, 136—150, 152—167, 169, 170—176, 178—184, 187—194, P. 19 № 195, 198—200, 203, 204, 206—220, 222, 223, 225—228, 230, 232—292, 294—301(4043), 1936 — P. 19 № 1(4044)—6, 8—25, 27—302(4345), 1937 — P. 20 № 1(4346)—88, P. 21 № 89—203, 205—301(4646), 1938 — [P. 21] № 1(4647)—88, P. 22 № 89—300(4946), 1939 — P. 23 № 1(4947)—300(5246); **ДНАБ**: 1918 — № 36, 44, 45, 1919 — № 12—22, 31, 32, 35, 36, 44, 45, 50, 52, 55, 56, 60, 61, 66, 81, 82, 86, 131—134, 138, 140—144, 148, 151, 152, 1922 — Г. 1 № 1—9, 11—13, 15—20, 22—25, 30—32, 34—43, 48—61, 66, 67, 74, 75, 77—88, 90, 92—95, 97—102, 105, 106, 109—111, 113, 115, 117, 118, 122—127, 129—131, 1923 — № 140—282, 284—402, 404—436, 1924 — № 437—445, 447—453, 455—457, 459—548, 550—592, 594—637, 640—724, 727—734, 1925 — Г. 7 № 735—737, 739—744, 746—749, 753—757, 760, 761, 763, 764, 766—770, 772, 774—778, 782—793, 795—798, 800, 802, 804—879, 890—907, 909—916, 918—923, 925—999, Г. 8 № 1000—1032, 1926 — Г. 8 № 1(1033)—108, Г. 9 № 109—225, 235—240, 242—252, 254—295, 297, 300—303(1335), 1927 — Г. 10 № 1(1336)—47, 49—58, 60—87, Г. 11 № 88—105, 107—116, 118—134, 136, 138, 140—142, 144—146, 150—194, 196—298(1633), 1928 — Г. 11 № 1(1635)—78, Г. 12 № 79—182, 184—201, 203—230, 232—260, 264—269, 280—300, 302—304(1938), 1929 — P. 13 № 2(1940)—45, 47—73, 75—86, 88, 89, 93—151, 153—212, 216, 218—223, 225—254, 257, 260—265, 267, 268, 270, 271, 282, 285, 287, 288, 290, 292—299(2237), 1930 — P. 14 № 125(2364)—132, 134—139, 141—143, 145—157, 159, 160, 162—166, 168, 172—202, 204, 206—240, 242—254, 280—305(2544), 1931 — P. 14 № 203(2747), 204, 208—218, 220—233, 235—246, 248—255, 280—282, 284—290, 292, 294—305(2849), 1932 — P. 14 № 51(2900), 52, P. 15 № 53—63, 65—87, 89, P. 16 № 90, 92—97, 99—135, 137—143, 145—147, 149—188, 190—228, 230—235, 239—251, 253—261, 263—265, 269—271, 278(3137); **ДОУНБ**: 1917 — № 1—3, 6—12, 14—17, 19—43, 48—57, 79—125, 127—130, 132—134, 139, 141—147, 149—172, 1918 — № 171, 172, 3—7, 9—14, 17—24, 49, 1919 — № 12, 78—82, 1920 — № 241, 1922 — Г. 1 № 1—9, 11—13, 15—20, 22—26, 30—32, 34—43, 48—61, 66, 67, 74, 75, 77, 87, 88, 90, 92—95, 97, 102—106, 109—111, 113, 115, 117, 118, 122—127, 129—131, 134—139, 1923 — № 140—282, 284—384, 386—402, 404—436, 1924 — № 437, 439—445, 447—453, 455—457, 459—548, 550—592, 594—605, 607—609, 619, 628, 1925 — Г. 7 № 735—737, 739—744, 746—749, 753—757, 760, 761, 763, 764, 766—770, 772, 774—778, 783—793, 795, 797, 798, 800, 802, 804—807, 810, 813, 814, 816—824, 828, 829, 832—851, 890—907, 909—916, 918—923, 925—983, 986—999, Г. 8 № 1000—1020, 1022, 1023, 1026—1031, 1926 — Г. 8 № 1(1033)—108, Г. 9 № 109—148, 168, 281(1311), 1932 — P. 16 № 112(2961), 168(3017), 1935 — P. 18 № 86(3829), 146(3888); **РДБ**: 1917 — № 169, 1922 — Г. 1 № 1, 10, 15, 16, 18, 21, 22, 41—43, 45—48, 118—120, 125, 129, 137, 138, 1923 — № 140—143, 145—169, 171, 173—176, 178—179, 182, 184, 191, 204—224, 226, 228, 229, 232, 234—252, 254—271, 273—277, 290, 292—338, 340, 341, 343, 345, 346, 348—355, 357, 358, 360—368, 370—375, 383, 397, 402—404, 415, 417, 419, 423, 425, 427, 432, 436, 1924 — № 437—629, 631—635, 637—676, 678—734, 1925 — Г. 7 № 735—759, 761—785, 803, 807, 812—818, 820—827, 830—837, 841—856, 858, 859, 863—874, 876, 878—883, 885—889, 895—899, 901, 902, 905—925, 932—950, 953—956, 958—965, 971—999, Г. 8 № 1000—1017, 1020—1032, 1926 — Г. 8 № 1(1033)—5, 8—27, 29—40, 42—46, 48, 50—59, 61—108, Г. 9 № 109—198, 200—215, 217—240, 242—297, 300—303(1335), 1927 — Г. 10 № 1(1336), 3, 5—47, 49—87, Г. 11 № 88—166, 168—299(1634), 1928 — Г. 1 № 1(1635)—78, Г. 12 № 79—255, 257—304(1938), 1929 — P. 13 № 1(1939)—49, 51—77, 79—199, 201—264, 266—301(2239), 1930 — P. 13 № 302(2240), P. 14 № 2—305(2544), 1931 — P. 14 № 306(2545)—308, 4—220, 222—254, 256—295, 297—305(2849), 1932 — P. 14 № 306(2850), 2—13, 15—52, P. 15 № 53—79, 83, 85—97, 99—135, 137—188, 190—236, 238—261, 263—276, 278—281, 283—293(3142), 1933 — P. 17 № 1(3143)—7, 9—32, 43—280, 282—299(3441), 1934 — P. 17 № 1(3442)—9, 11—19, 21—67, 69—97, 99, 101—109, P. 18 № 110, 111, 113—117, 120, 122—138, 140—146, 148—164, 173, 179, 184—196, 200, 202—205, 208, 209, 217, 218, 224, 229, 231, 232, 235, 236, 243, 245—247, 249, 250, 252—257, 261, 267, 268, 272, 275, 276, 278—280, 287, 289, 292—294(3735), 1935 — P. 18 № 3(3745)—6, 8—11, 13—15, 21—26, 29, 30, 34—37, 39, 40, 42—44, 46, 47, 49, 51, 53, 57, 59, 61—64, 67—71, 74—81, 83, 85—87, 91—94, 101, 105—113, 117, 119, 120, 153, 155, 156, 158—160, 163, 167, 169—171, 173—176, 178, 181—183, 186, 189—191, 193, 194, P. 19 № 195,

197—200, 202, 204, 206, 207, 209, 212—216, 218, 220, 223, 225, 227, 229—233, 235—237, 240—246, 248—250, 252, 254, 256, 257, 260—270, 272, 273, 275, 277—279, 281—283, 285, 287, 289—291, 293—295, 297, 299—301(4043), 1936 — Р. 19 № 1(4044)—16, 18—21, 23, 24, 26—47, 49, 51—134, 136—144, 146—157, 161—181, 185—187, 189—302(4345), 1937 — Р. 20 № 1(4346)—88, Р. 21 № 89—301(4646), 1938 — [Р. 21] № 1(4647)—42, 47—88, Р. 22 № 89—300(4946), 1939 — Р. 23 № 1(4947)—300(5246); РНБ: 1917 — № 1—170.

Примітки: У виході газети була перерва: № 63 датовано 2 квітня 1918 р., у грудні цього ж року вийшло кілька номерів, № 12(53) датовано 25 березня 1919 р. У 1919 р. з'являлася нерегулярно. Від травня 1920 р. газета не виходила (виходив об'єднаний часопис «Известия Екатеринославского Совета рабочих депутатов»), як самостійне видання була відновлена у липні 1922 р. У 1922 р. в «Звезду» влилися часописи «К труду» (див. 1921 р.) та «Рабочий путь» (див. 1922 р.). Мова видання — російська та українська, від листопада 1929 р. — українська. Додатки: «Молот», «Сельское хозяйство», «Серп» (усі — див. 1922 р.); «Красная Екатеринославщина», «Красный самолет», «Листок рабкора» (інша назва — «Рабкор»), «Наковальня», «Наше хозяйство» (усі — див. 1923 р.); «Красное Криворожье», «Красный слон», «Красный сноп», «Хоботом на клык» (усі — див. 1924 р.); «Мартен» (див. 1925 р.); «Будь на поготові!», «Наука, техника и физкультура», «Работница и домашняя хозяйка» (усі — див. 1926 р.); «Красный кооператор» («Червоний кооператор») (див. 1927 р.); «Більшовицьким темпом», «Завжди на варті» «Лицем до колгоспу» (на сторінках з окремою нумерацією) (див. 1930 р.); одноразові додатки: «Тов. Ленин об улучшении госапарата. Бесплатное приложение к № 193 газ. “Звезда”» (1923), «Звіт про роботу центрального комітету КП(б)У: додаток до № 8» (1934), «Веселые ребята» (1934), листівка «“Звезда” на 4-й партконференции» (1934), листівка «За першість» (від № 29 за 1936 р.). Виїзні редакції: «Зоря = Майбутня зміна» (див. 1930, 1934), «Зоря = Більшовицька зміна» (див. 1935 р.), «“Зоря” и сталинская магистраль» (див. 1936 р.) (більшість із них для передплатників були безкоштовними). 30 січня 1937 р., окрім поточного номера (24-й), вийшов «спеціальний

денний випуск» під таким самим номером. Загалом. спеціальні випуски «Зорі» були доволі частим явищем, однак з огляду на відсутність їх в архівних фондах неможливо встановити точну кількість. Редакція газети «Зоря» видавала такі часописи: 1933—1934 рр. — «“Зоря” в театрі», «“Зоря” на фінансовому фронті», «“Зоря” у Дніпропетровському районі» (усі — див. 1933 р.); у 1934—1935 рр. — «“Зоря” на фронті охорони здоров'я» (див. 1934 р.).

Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Одна з перших більшовицьких газет швидко здобула читачку прихильність, і навіть перерви у виданні, спричинені воєнними подіями та відповідно тимчасовими змінами влади, не вплинули на її популярність серед громадськості, що засвідчено постійним зростанням накладу, регулярною появою нових додатків і загалом тривалим існуванням на пресовому ринку.

Офіційний статус видання визначив текстові прерогативи (зокрема від часу остаточного встановлення радянської влади) — розпорядження, директиви, звернення, перебіг з'їздів, виступи представників Комуністичної партії, відомості про її очільників, пропагандистські матеріали, що акцентували позитиви панівної влади та негативи всіх інших політичних структур, закликали до активної праці на благо батьківщини (у 1930-х рр. автори постійно наголошували на необхідності брати приклад зі «стахановців»).

Оскільки в період появи та становлення газети преса була чи не єдиним джерелом інформування громадськості, редакційний колектив намагався охопити усі теми та проблеми, що могли б зацікавити жителів Катеринославщини (тепер — Дніпропетровщина), — загальнодержавні події, робота місцевих заводів, підприємств, установ, життя місцевого населення, а також основні закордонні новини. З метою висвітлити якнайбільше подій в газеті надавалася перевага коротким інформаційним матеріалам, що публікувалися самостійно та під рубриками. Серед рубрик, які тривало функціонували у часописі, — «Жизнь партии» («Партійна жизнь», «На партійні теми», «Партійне життя»), «Последние известия», «Рабочая жизнь», «Местная жизнь» («По области», «По області», «Дніпропетровщина»), «За кордоном», «Хроника», «По Радянській Україні» тощо. Окрім того, інколи вмішувалися тематичні сторінки, як-от: «Страничка литературы и искусства» (1923), «Транспортник: Орган Дорпрофсожа Екатеринославской жел. д.» (1924—1925). Загалом, усі публікації

досліджуваного періоду функціонування газети характеризуються ідеологічною заангажованістю.

Окремі номери присвячувалися значущим подіям у житті тогочасного суспільства. Так, наприкінці січня 1924 р. газета повідомила про смерть В. Леніна й у всіх статтях 254-го та 255-го номерів висловлювала скорботу з цього приводу, подала відомості про його життя та діяльність (Воззвание ВУЦИК'а и Совнаркома Украины. 1924. № 254). 10 лютого 1937 р. вийшов спеціальний випуск (без зазначення номера), який повідомляв про смерть Г. Орджонікідзе. Часто статті висвітлювали життєписи К. Маркса, В. Леніна, Й. Сталіна та інших діячів комуністичного руху.

У 30-х рр., окрім публікацій політичної тематики, статей та закликів про необхідність підвищувати врожайність і покращувати результативність роботи на заводах, надруковано низку матеріалів, присвячених проблемам освіти (Про початкову та середню школу. Постанова ЦК КП(б)У. 1932. № 212; Пеккер Я. За високу якість шкільної роботи. 1933. № 194; Викладання історії в нашій школі. 1936. № 23; Бельська А. Я вчу любити книгу. 1937. № 40; Приходько А. Деякі підсумки екзаменів у вишах. 1938. № 160).

На сторінках газети активно обговорювано процес українізації, який, зокрема, спричинив перехід «Звезды» і низки інших періодичних видань на українську мову: «Об украинизации “Звезды”» (1928. № 154), «Знову і знову про українізацію» (1928. № 265), «Українізація і завдання КП(б)У» (1929. № 8), «Ширше крок до повного опанування української культури» (1929. № 62), Н. Лебедів «Дбаймо про нашу мову» (1936. № 233).

Необхідність розвитку преси для ведення результативної агітації та належного інформування громадськості — одна з тем, періодично заторкувана на сторінках газети, зокрема щороку в номерах, присвячених Дню преси (5 травня). Історію створення, особливості функціонування, відомості про редакційний колектив та активних дописувачів «Звезды» розкрито в ювілейних номерах (1924. № 500; 1925. № 1000; 1927. № 88; 1928. № 103; 1937. № 101).

На початках існування газети редакційний колектив майже не приділяв уваги культурному розвитку читачтва, публікуючи суто подієву інформацію. Виняток становлять статті, присвячені Т. Шевченку, вміщені щороку у березні. Хоча й творчість поета у цих матеріалах ідеологічно спотворена, вони містять чимало фактажу (Орел В. До роковин Шевченка. 1923. № 194; Антонов Г. Памяти Т. Г. Шевченко. 1924. № 494; Хвиля А. Т. Г. Шевченко. 1936. № 58; Тарас

Григорович Шевченко. До 125-річчя з дня народження [сторінка]. 1938. № 230 тощо). Окрім того, час від часу з'являлися рубрики, під якими повідомлялося про основні події на ниві культури («Театр и музыка» (одна із назв — «Театр»; 1920—1926), «Культура и искусство» (1926), вміщувалися проби пера робітників (під рубриками «Маленький фельетон» (1920), «Страничка литературы и искусства» (1923), «Рабочее творчество» (1924) та окремо). Наприкінці 1920-х — на початку 1930-х рр. кількість просвітніх статей дещо збільшилася. Це, крім рубрик, — сторінки «Тиждень української культури» (1929. № 62), «25 років з дня смерті М. М. Коцюбинського» (1938. № 94), статті «Українські письменники, що приїжджають до Дніпропетровського» (1928. № 139), «Творчество А. П. Чехова» (1929. № 158), «За що ми любимо Пушкіна» (1936. № 291), «Листи Олексія Максимовича Горького» (1936. № 293) тощо.

На сторінках газети вміщувалися такі додатки, як: «Зоря Держинець. Спеціальний номер» (1930. № 1), «Лицем до колгоспу» (1930. № 1 (у № 218); № 2 (у № 222); № 3 (у № 226), «Спеціальна сторінка», присвячена техніці (1931. № 1(у № 95); № 2 (у № 104); № 3 (в № 123); № 4(?); № 5 (у № 266); № 6 (у № 274), які, хоча й мали окрему нумерацію, фактично доповнювали газету як додаткові рубрики, що з'являлися при потребі і часто займали половину сторінки основного видання. Загалом, редакція пропонувала увазі читачів багато окремих періодичних та одноразових додатків.

Авура видання була надзвичайно широка — публікації підписувалися криптонімами, псевдонімами, автонімами, багато матеріалів є анонімними або ж належать редакційному колективу.

Змінюючи свій статус відповідно до адміністративно-територіальної структури управління та своє наповнення відповідно до нагальних потреб суспільства, часопис універсального змісту до сьогодні користується популярністю читачської аудиторії. Останній у 1939 р. (300(5246)-й) номер датовано 31 грудня.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 56; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 52; Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 36, 53; Газети Радянської України 1921—1925 рр. ... С. 46—48; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 364, 365; Газеты Радянської України 1926—1929 рр. ... С. 69, 70; Газети України 1930—1934 рр. у фондах Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського : каталог : у 2 част. / авт.-уклад.: Т. О. Борисенко, О. С. Залізничук, О. С. Лук'янчук. Київ, 2004. Част. 1. С. 457—459; Газеты дореволюционной России... С. 134; Газети України 1917—1920 років... С. 93.

Література: Український Радянський Енциклопедичний Словник: у 3 т. 2-ге вид. Київ, 1986. Т. 1. С. 659, 679; Гопнер С. З перших років «Зорі» // Вогні Придніпров'я. 1948. № 1. С. 161—163; Орлик П. Шлях «Зорі» // Радянська Україна. 1957. № 91; Пащенко А. Газете «Зоря» — полвека // Правда України. 1967. 16 апр.; Дмитрієнко М. Ф. Більшовицька преса України 1917—1918 рр. як історичне джерело. Київ, 1967. С. 34, 52—54; Будников В. П. Большевицкая печать и Великий октябрь на Украине. Харьков, 1968. С. 19, 27, 30, 39, 43, 45, 57, 60, 72; Рубан В. Одна з перших більшовицьких газет на Україні // Журналіст України. 1977. № 8. С. 44—47; Історія партійно-радянської преси України. С. 54, 55; Чабан М. П. Перші кроки газети // Зоря. 2007. № 35; Чабан М. П. Як «Звезда» стала «Зорею» // Зоря. 2007. № 43.

Електронні джерела: Чабан М. Редактори газети «Зоря». URL: <http://zorya@ezorya.dp.ua>.

3. Наконечна

804

ЗВЕНИГОРОДСЬКА ЗОРЯ: Щоденна безпартійна політична, літературна і економічна газета. — Тимчасово виходе тричі на тиждень. Р. 1. Ч. 1. 1917, 1 трав.

Ред. Г. Пищаленко. — **Звенигородка, 1917:** Видає Звенигородське Повітове Земство. Вид. Звенигородська Повітова Земська Управа. Друк. Ю. Юдицького.

Вийшло: 1917 — Р. 1 ч. 1—28; Ф. 42×28 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* до кінця року 10 крб (1917 ч. 1, 2), 8 крб (1917 ч. 3—28). Ц. числа 6 к. (1917 ч. 1, 2), 5 к. (1917 ч. 3—28).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Р. 1 ч. 2—9, 15, 16, 18, 22—25, 28.

У замітці «Від Редакції» редколегія зверталася до читачів з проханням «надсилати до неї всякі звістки про все, що робиться тепер по селах» (ч. 2), адже лише спільними зусиллями, на її думку, можна досягти того, щоб «Звенигородська Зоря» стала народною газетою, яка стоятиме на позиції української демократичної республіки.

Висвітлення важливих проблем державної ваги, головнo співробітництва Української Центральної Ради і Тимчасового уряду, ведення ним антиукраїнської політики і невизнання права українського народу на національно-територіальну автономію — тема публікації Н. В. «Временне правительство і українська справа» (ч. 15).

Діяльність Української Центральної Ради, зокрема її політика щодо утвердження самостійності України, знайшла відображення у матеріалах «Перед бурею...» (ч. 17), «Зберігаймо згоду в громадській справі» (ч. 18), М. Грушевського «Чи вияснюється?» (ч. 28),

а також у публікації «Історичний день» (ч. 22) (про прийнятий (10)23 червня 1917 р. І Універсал УЦР), що містила звернення Центральної Ради до народу «приступити самим до творення автономії України», бо «прав не просять, а самі їх здобувають». Така політична позиція уряду була схвально сприйнята українською громадськістю, про що свідчила стаття «Навкруг універсалу» (ч. 23).

Важливі поточні проблеми російського життя редакція висвітлювала у публікаціях П. Мазюкевича «Про Російські Товариства» (ч. 8), «Переміни в Тимчасовому Правительстві» (ч. 4); повідомляла про намагання Тимчасового уряду здійснити сільськогосподарський і поземельний перепис та перепис населення.

Про проблеми, пов'язані з перебудовою православної Церкви в Україні відповідно до нових вимог часу, читачі дізналися зі статті П. Мазюкевича «Автокефалія Української церкви» (ч. 5).

Поза увагою часопису не залишалося земельне питання, якому присвячено статтю «Чи зараз ділити землю?» П. Христюка (ч. 6). У ній автор дійшов висновку, що це питання вирішиться після його обговорення і винесення на розгляд українського сойму та селянського з'їзду, відтак ухвалення земельного закону відображатиме інтереси усіх верств населення. На сторожі цих сподівань стоятимуть селянські спілки як представники і захисники прав селян перед владою.

Про важливість питання земельної реформи свідчили статті: «Про об'єднання селянських спілок» (ч. 8), І. Пугач «Як організувати комітети Української селянської спілки?» (ч. 9), О. С.-н «Є право взяти, та нема — дати» (ч. 15), «Земельні програми» (ч. 23), а також прийнятий Тимчасовим урядом закон про земельні комітети та ін.

Тематичний діапазон публікацій охоплював, зокрема, ведення просвітньої роботи на селі (Н. В. Організація просвіти на селі. Ч. 4, 6, 8), питання кооперації (П. В. Кооперація. Ч. 4, 6; Кривошеєнко М. Кооперативи, допомагайте «Просвітам!». Ч. 7).

Різноматичні рубрики газети свідчили про намагання редакції всебічно висвітлювати питання українського життя й інформувати про них громадськість. У цьому контексті виділялися замітки про місцеві події (рубрики: «Вісті з повіту», «Хроніка», «Звенигородське життя»): проведення повітового селянського з'їзду, діяльність «Просвіти» в Звенигородському повіті та робота Звенигородської повітової ради робітничих і селянських депутатів тощо.

У статті «Національне свято» (ч. 3), присвяченій пам'яті Т. Шевченка, розкрито, зокрема, особливості

організації цієї акції Звенигородської земською управою. Низку заміток про шевченківські святкування у с. Кирилівка опубліковано у ч. 6, 9 «Звенигородської Зорі».

Хронікальні публікації про діяльність українських учительських курсів, проведення Всеукраїнського селянського з'їзду у Києві та Українського військового з'їзду, функціонування Національного фонду тощо подавалися під рубриками «Вісти з Києва» та «По Україні».

Матеріали про події у Росії та за кордоном друкувалися під рубриками «По Росії» і «Телеграми».

Зі сторінок газети читачі довідувалися про новинки в українській періодиці та книговидаванні, як-от: вихід книги Г. Хоткевича «Хто ми і чого нам треба?», М. Возняка «Наша рідна мова», В. Пачовського «Гетьман Дорошенко», М. Грушевського «Вільна Україна», М. Гордієвського «Установчі Збори та народній суверенітет». У ч. 7 подано список підручників з українознавства.

Публікації рубрики «З газет та журналів» пропонували читачам бачення політичних проблем України редакціями інших видань — російських та українських: «Вільна Україна», «Київська Мисль», «Извѣстія Петроградского совѣта рабочих і солдатских депутатов» тощо.

У виданні функціонували рубрики: «Хроніка», «Вісти з Києва», «По Україні», «По Росії», «Вісти з повіту», «Звенигородське життя», «Театр і музика», «Телеграми», «З газет та журналів», «Рецензії», «Дописи», «Всячина», «Одповіді редакції».

Автори газетних матеріалів: І. Качуренко, М. Кривошеєнко, П. Мазюкевич (псевд.: Павич), П. Христюк, А. Янушкевич та ін.

Останній (28-й) наявний номер вийшов 3 липня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 31, 32; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 2040.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Животко А. Історія української преси. С. 226, 227.

Р. Романюк

805

ЗГОДА: Вістник Всеукраїнської Фельдшерсько-Акушерської Спілки. — Виходить раз на місяць. Кн. 1. 1917, верес.

Ред. Я. Коноваленко (1917 кн. 1, 2), С. Біндас (1917 ч. 3/4). — **Київ, 1917:** Вид. Товариство помішників лікарів (1917 кн. 1); *Видає* Всеукраїнська Фельдшерсь-

ко-Акушерська Спілка (1917 ч. 3/4). *Тип.* газ. «Воинъ Своб. Россіи». *Адр. ред.:* Тургенівська, № 32, Товариство помішників лікарів.

Вийшло: 1917 — Кн. 1, 2, ч. 3/4; Ф. 21,5×14,5 см; Обс. 24 с., 32 с.; *Передпл.:* з 1 вересня до кінця року 3 крб. Ц. числа 75 к. (1917 ч. 3/4).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Ч. 3/4; **ДНАБ:** 1917 — Кн. 1, ч. 3/4; **РДБ:** 1917 — Кн. 1, 2; **РНБ:** 1917 — Кн. 1, 2.

Примітки: У надзаголовку — гасла: «Творить здорову рідну культуру!», «В здоров'ї — сила і щастя народне!».

Журнал «Згода» започатковано для висвітлення діяльності Всеукраїнської фельдшерсько-акушерської спілки (ВФАС), інших фельдшерсько-акушерських товариств і медичного персоналу, для публікування законів, наказів й інструкцій у справах медицини, зокрема санітарії. Окрім того, видання було покликане дбати про розвиток громадської гігієни та санітарії і про забезпечення здоров'я селян і робітників. У зверненні комітету ВФАС «Любі товариші!» (кн. 1) редакція наголошувала, що потрібно йти революційним шляхом і творити нове, а для цього необхідно організовуватися. У публікації зазначалося, що 5—8 серпня 1917 р. в Києві відбувся Всеукраїнський акушерсько-фельдшерський з'їзд (на ньому було ухвалено статут ВФАС та обрано комітет, на який покладено справу випуску періодичного органу). У зверненні висловлювалося сподівання, що «Згода» сприятиме об'єднанню українських фельдшерів-акушерів та налагодженню співпраці з фахівцями-неукраїнцями, якщо вони підтримуватимуть національне відродження.

Перша книжка «Згоди» переважно присвячена проведенню першого Всеукраїнського фельдшерсько-акушерського з'їзду, скликаного при сприянні київського Товариства помішників лікарів. У ній також подано статтю редактора журналу Я. Коноваленка, що містила враження про цей з'їзд, статут Всеукраїнської спілки помішників лікарів та резолюції з'їзду, одна із яких стосувалася видання журналу («Організація фельдшерсько-акушерського персоналу в загальноукраїнську спілку помішників лікарів і видавання медично-популярного органу»). У документі зазначено, що редактора «Згоди», на якого покладалася відповідальність за зміст видання, обиратиме з'їзд або комітет ВФАС; редакційна рада, яка складатиметься із членів комітету й залучених компетентних фахівців, матиме тільки дорадчий голос; офіційні тексти подаватимуться обов'язково. Із резолюції зрозуміло, що в

перспективі планувалося функціонування у журналі медичного відділу.

У ч. 3/4 «Згоди» надруковано III Універсал Української Центральної Ради і статтю С. Біндаса «До Універсалу». Автори журналу неодноразово зверталися до медичного персоналу із закликами проводити активну просвітню працю у селах і дієво підтримати процес національного відродження.

На сторінках видання висвітлювалися насамперед організаційні питання медичної справи в Україні. У ньому подавалися різножанрові матеріали з інформуванням про збори, з'їзди та наради працівників галузі, серед них ґрунтовністю висвітлення теми вирізнялася стаття Костя Захаренка «Медично-Санітарні з'їзди» (ч. 3/4). У цьому ж числі вміщено дві доповіді з питань фахової освіти, виголошені на фельдшерсько-акушерському з'їзді: «Тези до реформи медичної освіти на Україні» С. Тимофіїва, «В питанні до реформи фельдшерської освіти і прав лікарявання» А. Коровая.

У матеріалах часопису порушувалися питання розвитку фахової преси в Україні, історію якої називали недовгою, але «такою багатою на горе». У статті «Український популярний журнал гігієни, санітарії, медицини та природознавства» (кн. 1) колишній редактор цього видання Г. Коваленко наголошував на потребі відновлення часопису, в чому його підтримала редакція «Згоди». А. Коровай у публікації «“Згода” і не-згода, або “Наше Слово”» (кн. 1) інформував про спробу редакції журналу об'єднати сили з іншим медичним часописом — «Нашим Словом», який випускали військові фельдшери Київського гарнізону російською мовою. Комітет ВФАС подав до «Нашого Слова» відповідну заяву, в якій обґрунтував ідею об'єднання з огляду на важкі обставини видавничої справи, спорідненість програм обох журналів, брак творчих і організаційних сил. Проте редакція «Згоди» отримала відмову, яку «Наше Слово» пояснювало вузьковідомчим спрямуванням і наявністю передплатників у Росії. А. Коровай сподівався, що після проголошення III Універсалу УЦР з'явиться надія на спільність дій.

На останніх сторінках «Згоди» друкувалися повідомлення про передплату на інші часописи, зокрема «Книгарь», «Народня Воля», «Нова Рада», «Робітничая Газета», «Шлях».

У журналі функціонувала інформаційна рубрика «Хроника».

Автори публікацій «Згоди»: С. Біндас, І. Запорожець, Я. Коноваленко, А. Коровай (можливо, також під крипт. А. К.), М. Письменник та ін.

Через матеріальні труднощі видання виходило книжечками невеликого формату раз на місяць. У рекламі нового журналу «Українські Медичні Вісти», вміщеній у ч. 3/4, зазначено, що «Згода» тимчасово (до проведення другого Всеукраїнського фельдшерсько-акушерського з'їзду) припиняється, тому новини з фельдшерської практики подаватимуться в «Українських Медичних Вістях». У тому ж числі вміщено «Відозву до фельдшерсько-акушерських товариств на Україні», в якій редакція нарікала на брак відгуків на власну роботу й діяльність комітету ВФАС, а також на недостатність матеріальних засобів.

Останнє (3/4-те) наявне число «Згоди» датовано листопадом—груднем 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 50, 51.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 229.

М. Процик-Кульчицька

806

ЗЕМЛЯ И ВОЛЯ: Органъ Харьковского Комитета Партии Социалистовъ-Револуціонеровъ (1917—1918 № 223); Органъ Харьковского Комитета Партии (лѣвыхъ) Социалистовъ-Револуціонеровъ-Интернационалистовъ (1918 № 224—243); Орган Харьковского Комитета Партии (левыхъ) Социалистов-Револуціонеров-Интернационалистов (1918 № 244—253, 1—11); Орган Харьковского Комитета Партии левыхъ Соц.-Рев. Интернац. и Краевого Комитета Партии Левыхъ Соц.-Рев. на Украине (1918 № 12—24); Орган Харьковского Комитета Партии левыхъ Социалистов-Револуціонеров (1918 № 31). — № 1. 1917, 7 марта.

Ред. Редакціонная Комиссія (1917 — 1918 № 253, 3—11), В. Черневский и А. Залужный (1918 № 12—16), В. Черневский и В. Панов-Черный (1918 № 23—31). — **Харьков, 1917—1918:** *Изд.* Харьк. Гор. Ком. П. С.-Р. *Тип.* Печатникъ, Рыбная, 28 (1917 № 1, 2); *Типо-литографія* М. Дрейшпуль и С-вья, Плотневскій пер., 14 (1917 № 3—78); *Тип.* Комитета партіи соціалістов-революціонеров, Пушкинская, 31 (1917 № 79 — 1918). *Тимчасова адр. ред.:* Харьков, Ветеринарная ул., № 41 (1917 № 1—10). *Адр. ред.:* Харьков, Грековская ул., № 3 (1917 № 11—134), Пушкинская ул., № 31 (1917 № 135—140). *Адр. контори:* Харьков, Грековская, № 3 (1917 № 138—140). *Адр. ред. і контори:* Харьков, Пушкинская ул., № 31 (1917 № 141 — 1918).

Вийшло: 1917 — № 1—220, 1918 — № 221—253, Г. 2 № 1—31, [?]; *Ф.* від 43,5×31,5 см до 62×45 см;

Обс. 2—8 с.; *Передпл.*: 1 мфс. безь доставки 1,25 р. (1917 № 120—125), 2 р. (1917 № 126—220), 4,25 р. (1918), съ доставкой 1,50 р. (1917 № 120—125), 2,25 р. (1917 № 126—220), въ Харьковѣ 4,50 р., въ другіе города 5 р. (1918). Ц. номера 5—25 к.

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — № 8—11, 50, 79, 80, 83—85, 94—106, 108, 109, 111, 113—117, 119, 120, 122, 123, 125, 126, 129, 131—136, 138—140, 142—144, 146—151, 153, 155, 165, 166, 180, 182—186, 188, 202—206, 212, 214—217, 219, 220, 1918 — № 221—230, 232—238, 241—247, 249—253, Г. 2 № 3—6, 8, 9, 12—16, 23, 24, 31; **ДНАБ**: 1917 — № 1—12, 14—16, 18—47, 49—60, 62—172, 175—196, 198—220, 1918 — № 240, 242, 244, 248, 249, 251, Г. 2 № 1, 3, 11, 15—19; **ХДНБ**: 1917 — № 208—220, 1918 — № 225, 229—253, Г. 2 № 1—13, 15—26; **ДПБ**: 1917 — № 39, 60, 62, 63, 135; **РДБ**: 1917 — № 3, 23, 25, 31, 40, 44—47, 49, 52—60, 62—65, 67, 70—72, 80, 90, 98, 101—105, 108—111, 113—126, 165—167, 204—220; **РНБ**: 1917 — № 4—9, 11, 14, 16—18, 20, 26, 30, 31, 36—38, 40, 41, 43—47, 49, 52, 54—60, 62—65, 67, 70—75, 77, 78, 81—111, 113—126, 128—161, 163—200, 202—220.

Примітки: Мова видання — російська, від № 128 за 1917 р. окремі матеріали друкувалися українською мовою. У 1917—1918 рр. виходив однойменний вечірній випуск (*див.* № 1066). У № 171—184 функціонував «український передвиборчий відділ» «За Землю й Волю» (*див.* № 801) з власною нумерацією (від ч. 2) (вийшло 13 чисел).

Докорінна зміна суспільно-політичної ситуації в Російській імперії на початку 1917 р. сприяла активізації існуючих і появі нових політичних утворень, які намагалися здобути підтримку громадськості. Саме з такою метою — залучити якнайбільше прибічників — представники Харківського комітету Партії (лівих) соціалістів-революціонерів започаткували свій пресовий орган. Основний зміст газети становили оголошення та повідомлення очільників партії про заплановані збори чи з'їзди, публікації, в яких висвітлювалися програмні партійні документи: «Наша платформа на виборахъ въ Харьковскую городскую думу» (1917. № 83), «Проектъ земской программы Партіи Соціалистовъ-Револуціонеровъ» (1917. № 106), «Политическая программа лѣвыхъ соціалистовъ-революціонеровъ» (1918. № 232), Дик. «Положение партии лѣвыхъ соціалистовъ-революціонеровъ на Украине» (1918. № 253).

Прагнучи об'єднатися з українськими соціалістами-революціонерами, від № 129 за 1917 р. «ліві» соціалісти-революціонери ввели до складу редакційної колегії «Земли и Воли» трьох представників Української партії соціалістів-революціонерів, що спричинило певні зміни у змістовому наповненні газети, зокрема, з'явилися публікації, присвячені діяльності Центральної Ради (переважно під рубрикою «По Україні»), ідеям про об'єднання усіх українських земель та надання Україні автономного статусу (Михайлич Ігнатій. Треба єднання. 1917. № 131).

Серед інших проблем, порушуваних у виданні, — внутрішня суспільно-політична ситуація та зовнішня політична діяльність більшовицької влади (Михайлич Ігнатій. Чи справжня сила. 1917. № 143; К-ва. Национальная политика большевизма. 1917. № 207; Национальная проблема и текущий момент. 1918. № 244), необхідність змін у сфері землекористування (Ковальская Н. Задачи земельной реформы. 1917. № 143), потреба налагодження навчального процесу, зокрема забезпечення педагогами сільських шкіл (Качинский В. Учителя, въ деревни! 1917. № 101) тощо.

Наприкінці 1917 р. — на початку 1918 р. темою багатьох публікацій стала пресова криза — більшовицька влада на теренах Росії і захоплених територіях України ліквідувала усі періодичні видання, які підтримували позиції інших політичних утворень (Ковальская Н. Диктатура пролетаріата или демагогія. 1918. № 234). Так, у січні 1918 р. на сторінках «Земли и Воли» активно обговорювалося закриття харківського соціалістичного часопису «Нова Громада» та арешт одного з редакторів — представника Української партії соціалістів-демократів Я. Довбищенка — за співпрацю з УЦР та «контрреволюційну діяльність». Редакція «Земли и Воли» у низці статей висловила підтримку творчому колективу ліквідованого пресового друку, пояснила безпідставність цих звинувачень (М. В. Трус в Українському Будинкові й закриття «Нової Громади». № 221; «Суд» над «Новою Громадою». № 228; Протестъ противъ ареста Довбищенко. № 233; ін.), а також опублікувала звернення Я. Довбищенка до владних структур з вимогою або пред'явити йому звинувачення, або ж звільнити з-під варті (Я. Д. Къ аресту редак. газ. «Нова Громада». № 230).

Інформаційний сегмент газети у різний час формували рубрики: «Послѣднія извѣстія», «Рабочая жизнь», «В провинціи», «Жизнь деревни», «Хроника революціи» (повідомлення про засідання ради

робітничих і селянських депутатів), «Оповѣщеніе», «Телеграммы» (переважно повідомлення з Петрограда), «Хроника», «Партийная жизнь», «За Рубежом» та ін. У № 171—184 видання за 1917 р. функціонував «український передвиборчий відділ» «За Землю й Волю», в якому публікувалися агітаційні матеріали, списки від Української соціал-демократичної партії на вибори до Установчих зборів, замітки про останні події в Україні (лише українською мовою).

У № 129 (27 серп.) за 1917 р. редакція повідомила читачам, що надалі газета виходитиме більшим форматом і міститиме значний інформаційний блок, а також «отдѣль статей по вопросам политики внутренней и внѣшней, народного хозяйства, земельного мѣстнаго самоуправления, теории и практики социализма», запровадить відділ «Въ Совѣтѣ крестьянскихъ депутатовъ».

Співробітниками редакції (від № 129), як зазначалося в анонсах, були: В. Алгасов, Л. Голубовський, Є. Горева, С. Зак, А. Заливчий, Ю. Іваницький, Р. Іванов-Разумник, Б. Камков, В. Карелін, В. Качинський, В. Козлов, Г. Михайличенко, С. Мстиславський, М. Спиридонова, В. Трутовський та ін.

Наприкінці січня 1918 р. у публікації під рубрикою «Хроніка» повідомлено, що військовий комісар Харківщини викликав редактора газети і попередив про можливі наслідки подання «неперевіреної» інформації, однак «Земля и Воля» виходила і надалі — до 6 квітня 1918 р. (дата виходу останнього (31-го) наявного числа).

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 58; Список повременных изданий за 1918 год. С. 83; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 376; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 100; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 32; Українська преса у фондi ХДНБ... С. 33; Газеты дореволюционной России... С. 136; Газети України 1917—1920 років... С. 94.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово.

3. Наконечна

807

ЗЕМЛЯ И ВОЛЯ: Предвыборный Листокъ. — № 1. 1917, 10 (23) іюня.

Ред.: не подано. — **Харьковъ, 1917:** Изд. муницип. ком. Харьк. Ком. Соц.-Революціонеровъ, укр. соц.-рев., объедин. евр. соц. раб. партіи (с. с. и е. с.). *Тип. Соціалистовъ-Революціонеровъ, Пушкинская, 31. Адр. ред. і контори:* Слесарный пер., № 14.

Вийшло: 1917 — № 1—5; Ф. 43×30 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 6 к. (1917 № 1—3), 10 к. (1917 № 4, 5).

Наявність у фондi: ДНАБ: 1917 — № 1—5.

Примітки: У надзаголовку № 5 — гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое». Мова видання — російська та українська.

«Земля и Воля» — інформаційне видання передвиборного блоку Харківського комітету соціалістів-революціонерів, української Партії соціалістів-революціонерів та Об'єднаної єврейської соціалістичної робітничої партії, що виходило як офіційний агітаційний орган їхньої кампанії до виборів у Харківську міську раду.

У програмній статті вказувалося, що мета видавців — чітко розгорнути принципи політичної передвиборної муніципальної програми, пропонувалися шляхи вирішення податкового та продовольчого питань, пропозиції щодо покращання санітарного стану міста, ліквідації на місцевому рівні усіх наслідків війни тощо. Також вказувалося, що обрана за демократичним принципом міська рада повинна обстоювати інтереси та права «трудовыхъ массъ», показати можливості міського самоврядування вирішувати питання охорони праці, розвитку культурного життя, забезпечення належного рівня життя населення (Наші задачі. № 2; До українців міста Харькова. № 5).

На сторінках видання друкувалися передвиборна муніципальна програма партійного блоку, де формулювалися основні позиції щодо організації міського управління, зокрема стосовно політичних та адміністративних питань, реформ у галузі економіки, міського бюджету, шляхів вирішення проблем працевлаштування, розподілу землі та житлових площ, організації системи охорони здоров'я та ін. (Проект муниципальной программы Парт. Соц.-рев. № 1—3; Наша платформа на выборахъ въ Харьковскую городскую думу. № 4; Наша муниципальная платформа. № 5).

В окремих статтях розглядалися проблеми організації міського самоврядування, відновлення та налагодження системи продовольчого постачання Харкова, організації народної освіти тощо. У № 4 вміщено список кандидатів до Харківської міської ради від Української партії соціалістів-революціонерів та Об'єднаної єврейської соціалістичної робітничої партії.

Останній (5-й) наявний номер вийшов 9 липня 1917 р.

Р. Бліхарський

ЗМІЕВСКАЯ ОБЩЕСТВЕННАЯ ГАЗЕТА. — Выходить по воскресеньямъ. № 1. 1917, апр.

Отв. ред. и изд. Освѣдомительное Бюро уѣздн. Обществ. Комитета. — **Змієвъ, Харьк. губ., 1917:** Тип. М. Познера. *Адр. ред.:* г. Змієвъ, Покровская ул., Коммиссаріатъ.

Вийшло: 1917 — № 1—18, [?]; *Ф.* 35×25,5 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 3 мѣс. съ пересылкой 1 р. *Ц.* номера 5 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 7, 13, 18.

Примітки: Наявний № 7 датовано 4 червня 1917 р. Мова видання — російська та українська.

Зміст газети становили переважно публікації адміністративно-юридичної тематики, зокрема про формування нових органів державного управління (Маторін П. Пропорціональное представительство по положенію о выборахъ въ Городскія Думы. № 7; Матушевський Ф. Царь чи республика. № 13), а також діяльність Змієвського повітового громадського комітету та повітової ради селянських депутатів. У № 13 вміщено II Універсал УЦР російською мовою, у № 18 — інструкцію Тимчасового уряду для Генерального Секретаріату.

Хронікальні замітки подано під рубрикою «Мѣстная жизнь».

Останній (18-й) наявний номер вийшов 20 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 59.

І. Зубрицький

ЗОРЕА: Часопись що-тижнева (1917); Місяшник літератури і громадського життя (1918). — № 1. 1917, 4 черв.

Редагує Рада Т-ва (1917 № 1—7, 12/13—16/17), Літературна комісія Товариства (1917 № 10/11). — **Широке, 1917—1918:** Видає Т-во «Просвіта» в містечку Широкому, Херсонської губ. й повіту. *Друк.* Г. Захарина, Широке (1917 № 1, 10/11—16/17); *Друк.* А. А. Дерковської, м. Широке (1917 № 3/4—7). *Адр. ред.:* м. Широке, Т-во «Просвіта».

Вийшло: 1917 — № 1, 2, 3/4—9, 10/11, 12/13, 14/15, 16/17, [?], 1918 — [?]; *Ф.* 28×18 см; *Обс.* 8 с. (1917 № 1, 5—16/17), 12 с. (1917 № 3/4); *Передпл.:* до кінця року 1 крб 40 к. (1917), на рік 6 крб (1918). *Ц.* номера 8 к. (1917 № 1, 5—16/17), 15 к. (1917 № 3/4).

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1, 3/4, 10/11—16/17; ДНАБ: 1917 — № 5; НБ ОНУ: 1917 — № 6, 7, 14/15.

Примітки: Члени «Просвіти» отримували часопис безкоштовно. Широке — місто Херсонської губ. (тепер — Дніпропетровська обл.).

Інформаційно-просвітній часопис національного демократичного спрямування мав на меті стати просвітнянською «Зорею», що «буде освітлювати та вказувати ту стежку», якою повинно піти українство, «своїм правдивим словом буде оберігати... та давати спроможність розрізняти добрих людей од тих, які тіки прикидаються добрими й користуючись людською темнотою, сіють розбрат, ворожнечу, лихо та зло» (Розвідняється. № 1). «Зоря» мала допомогти українцям розібратися у суспільно-політичній ситуації у непростий час радикальних змін у всіх сферах життя.

У центрі уваги редакції — розвиток українського національного руху після Лютневої революції 1917 р. Провідна ідея, яку видавці прагнули донести до читацької аудиторії, — це необхідність об'єднання суспільства для творення нового життя на засадах згоди й братерства, відродження та розвитку української культури. Про це йшлося у передовицях без назв та у статтях: «На новому шляху» (№ 1), П. Темченко «Окрадені» (№ 6) і «Громадяне м. Широкого!» (№ 12/13), А. Овраменко «Центральна Українська Рада» (№ 10/11). У № 7 надруковано II Універсал Української Центральної Ради.

Редакція закликала місцеве селянство жертвувати кошти на Національний фонд, зверталася до читачів із проханням уникати висловлювань, які б провокували розпалювання національної ворожнечі: «Часопись, якого б вона не була напрямку, не повинна бути тією клоакою, в яку можна зливати всю гидоту» (№ 5), та наголошувала, що «газета наша не юдофобська». У виданні було опубліковано звернення солдата В. Єфименка до місцевих селян із закликом усіляко підтримувати український демократичний рух на місцях і висловити «протест Тимчасовому Урядові за виключення Херсонської губ. із складу будучої автономної України» (До батьків. № 12/13).

Про суть виборчого права (зокрема права виборців, порядок виборів) та особливості виборчої системи у різних країнах світу йшлося у публікації «Про виборче право» Марії Загірньої (псевд. М. Грінченко) (№ 1—3/4).

У № 2—8 друкувалася стаття автора під псевдонімом Червона Машкара «Історія широчанської

революції», присвячена революційним подіям 1917 р., яка, між іншим, висвітлювала тогочасні суспільні настрої. У газеті републікувалися матеріали з «Нашої Ради», як-от повідомлення «Всеукраїнський Військовий З'їзд» (№ 1) і «З'їзд Рад депутатів про Українські справи» (№ 5). Для піднесення національної свідомості читачів уміщувалися вірші патріотичного звучання, зокрема І. Рекуна, Т. Шевченка, а також стаття М. Голобородька «Релігія Т. Г. Шевченка» (№ 16/17).

У часописі висвітлювалося місцеве життя, зокрема, розповідалося про найважливіші події за тиждень у Широкому та його околицях, про діяльність місцевої «Просвіти» та її філій, збори кредитного товариства тощо. Так, в одній із заміток № 5 інформувалося, що широчанська громада збирала кошти, які планувала передати Центральній Раді на розвиток української справи.

На те, що «Зоря» була позитивно сприйнята українською громадськістю, вказували опубліковані на її сторінках схвальні відгуки читачів (М. Голобородька, В. Єфименка, С. Шишченка). Короткі рецензії на вистави за творами Б. Грінченка, І. Карпенка-Карого, І. Котляревського та анонси про мистецькі події засвідчували певну активність місцевого культурного життя.

На сторінках «Зорі» друкувалися оголошення й повідомлення — про збори та народні читання «Просвіти» в Широкому, численні з'їзди та інші зібрання, а також вміщувалася реклама книжок товариства «Просвіта» й окремих періодичних видань («Книгарь», «Шлях»).

У часописі діяли постійні рубрики: «Хроніка», «Постанови», «Театр і музика», «Оповідки».

Серед авторів газети — А. Авраменко, М. Голобородько, М. Грінченко (псевд.: Марія Загірня), Г. Татаренко, П. Темченко.

Через «неможливі умови друку: брак паперу та неймовірну дорожнечу» від серпня 1917 р. «Зоря» почала виходити подвійними числами. Редакція зверталася до передплатників часопису із проханням «ширити “Зорю” й допомагати їй як грошима так і матеріялами» (№ 12/13).

Останній (16/17-й) відомий номер видання датовано 17—24 вересня 1917 р.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 р. С. 1006; Список повременных изданий за 1917 год. С. 183; Список повременных изданий за 1918 год. С. 86; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 33; Газети України 1917—1920 років... С. 98.

Література: Увага! // Зоря. 1917. № 12/13; Українська преса // Книгарь. 1917. Ч. 2. С. 77; Зленко П. Періодичні

видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 123; Животко А. Історія української преси. С. 226.

М. Процик-Кульчицька, О. Серєда

810*

ЗОРЯ НОВОГО ЖИТТЯ. — № 1. 1917.

Ред. П. Синяньський. — Кулунда (Сибір, Росія), 1917.

Вийшло: 1917 — № 1—3, [?].

Примітки: Періодичність виходу — тижневик. Кулунда — тепер смт, адміністративний центр Кулундинського р-ну Алтайського краю, Російська Федерація.

У газеті висвітлювалася робота першого з'їзду в Кулунді, головним на якому було питання переселення українців із Сибіру на батьківщину. На з'їзді вироблено докладний план переселення після закінчення Першої світової війни і надання переселенцям державної допомоги. У редакційній статті водночас висловлено застереження тим, хто вже почав продавати майно, що земля в Україні, на якій вони хотіли б організувати господарство, ще не вилучена у землевласників, а проголошені політичні свободи не закріплені юридично, тож омріяна воля — то поки що «слизький в'юн в руках».

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Северіян О. Кулундинська Україна і наша колонізація // Нова Рада. 1917. № 145.

М. Комариця

811*

ИЗВѢСТІЯ ВИННИЦКОЙ ГОРОДСКОЙ ДУМЫ. — Г. І. № 1. 1917, 15 нояб.

Ред. Редакц. Комитетъ: Н. А. Литвицкій, Б. Я. Чернякъ, Е. В. Радбиль. — Винница, 1917: Изд. Винницкая Городская Дума. Тип. Винницкаго Городского Управления.

Вийшло: 1917 — Г. І № 1—4; Ф. 43×32 см; Обс. 4 с.; Передпл.: до конца года 1 р. 30 к. Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — Г. І № 1—4.

Примітки: До 17 жовтня 1917 р. виходила газета «Свободный Голосъ» (див. № 907). Мова видання — російська та українська.

Останній (4-й) номер газети вийшов 23 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 63; Часописи Поділля. С. 60; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 491; Періодичні видання Подільської губернії... С. 12; Газеты дореволюционной России... С. 143.

О. Дроздовська

ИЗВѢСТІЯ ГОРОДНЯНСКАГО УѢЗДНАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА: Еженедѣльная политическая, экономическая и литературная общественно-народная газета. — Выходитъ по четвергамъ. № 1. 1917, 4 мая.

Редакціонная Комиссія: Д. П. Ковачъ, В. Л. Маригодовъ, И. В. Петровскій. — **Городня, 1917:** Тип. Ф. С. Дубровской. *Адр. ред.:* Городня, Черниговской губ., помещеніе Комиссариата.

Вийшло: 1917 — № 1—29; *Ф.* 44×35 см; *Обс.* 8 с. (1917 № 1, 10, 11), 6 с. (1917 № 2—9, 12—29); *Передпл.:* для иногороднихъ съ пересылкой и доставкой на 1 мѣс. 25 к. (1917 № 1—15), 50 к. (1917 № 16—29). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1—15), 7 к. (1917 № 16—29).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 12, 28; **ДНАБ:** 1917 — № 25; **ЧДІМ:** 1917 — № 1—3, 5, 7, 8, 10, 12—20, 23—26, 28, 29; **ДНІБ:** 1917 — № 1, 3—13, 17, 20—22, 25, 26, 29; **РДБ:** 1917 — № 1—8, 10—26, 28, 29; **РНБ:** 1917 — № 1—18, 20—26, 28, 29.

Примітки: Мова видання — російська та українська.

Громадсько-політичне видання було створене з метою інформувати місцеве населення про події державного значення і докладно висвітлювати життя Городнянського повіту. Серед головних завдань газети — «понятнымъ и простымъ языкомъ учить деревню грамотѣ, необходимымъ знаніямъ», окреслювати «правильный путь для простого народа» та захищати інтереси передовсім селян — «отстаивать для трудового народа “землю и волю”» (И. П-кій. Наша газета. № 7).

Лева частка статей, опублікованих у газеті, роз'яснювали суспільно-політичну ситуацію у країні, що виникла внаслідок Лютневої революції 1917 р. й зречення престолу російським імператором, ознайомлювали читачів із діяльністю нових державних і місцевих органів влади, а також окреслювали головні завдання губернського, повітового та волосних земств, рад селянських депутатів, земельних комітетів тощо (В. М-въ. Коалиціонное министерство. № 2; Его же. О работѣ правительства. № 6; И. П-кій. Что такое земельные комитеты? № 2; Его же. Что такое «Совѣтъ Крестьянскихъ Депутатовъ»? № 5; Дм. К-чъ. Что такое сельскій комитетъ? № 3; Могилянскій Мих. Новое государство. № 8; Израилитинъ Я. Кого выбрать въ волостныя земства? № 15). Принагідно у цих та інших публікаціях порушувалися і такі злободенні економічні питання, як земельна реформа, запровадження державної монополії на хліб тощо.

Редакція видання займала активну громадянську позицію (обстоювала федеративну форму державного устрою Росії) і закликала брати участь у виборах представників краю до найвищого державного представницького органу влади — Установчих зборів. У газеті вміщено кілька матеріалів роз'яснювального характеру, зокрема «Какъ составлять списки кандидатовъ въ гласные Уѣзднаго Земства?» (№ 19) та І. Мілоченка «Надо всѣмъ принимать участіе въ выборахъ» (№ 20). Загалом, від № 12 вибори стали головною темою усіх номерів «Извѣстій...». На сторінках тижневика друкувалися тексти, що висвітлювали програмні засади діяльності есерів та соціал-демократів (Программа партіи Соціалистовъ-революціонеровъ; Программа Соціально-Демократической партіи. № 13; И. П-кій. Что будутъ отстаивать въ Земствѣ социалисты-революционеры? № 19; Чего хотятъ социаль-демократы; Партія Соціалистовъ-Революціонеровъ; Земельный законъ, котораго будетъ добиваться въ Учредительномъ Собраніи Россійская Соціально-Демократическая Рабочая Партія (объединенная). № 28).

Про орієнтацію редакції видання, зокрема на носіїв української мови, свідчить низка статей Івана Мохнатка: «Яка нам, Українцям, треба Республіка?» (популяризація ідеї автономного статусу України) (№ 1), «Чи не поділити-б землю?» (критика стихійного розподілу землі, заклики до створення селянських спілок й участі у виборах до Установчих зборів) (№ 3), «Про вибори до повітового (уѣзднаго) земства» (№ 20). Він також опублікував звернення до населення повіту, в якому закликав долучитися до ініційованої УЦР акції збору коштів «на Національний фонд» (Мохнатко Ів. День Національного фонду. № 2). У № 14 редакція надрукувала статтю «Переяславський трактат України з Московщиною», в якій закликала: «І от тепер, коли всі народи вирвались з неволі, ми, Українці, повинні головами своїми лягти, але повернуть беззаконно забрані в нас ці права». Про відповідальність народу за свою долю та необхідність підтримувати усіма діями роботу УЦР, Генерального Секретаріату, брати активну участь в українських Установчих зборах йшлося у публікаціях І. Степури «З життя України» (№ 28) і «Не відділяючись від Росії...» (№ 29).

З 19-го номера газети було відкрито «Український Відділ». У ньому надруковано постанови II Всеукраїнського учительського з'їзду, звернення «До селян Городнянського повіту» із закликом взяти активну участь у повітовому селянському з'їзді, головне питання

якого — домагання федеративного устрою Росії та автономного статусу України; звернення «Від генерального комісара по військових справах»; низку заміток про важливі події в національному політичному житті (Степура І. Гірка чаша. № 21; Його ж. Порозумілись. № 26; Проголошення Української Республіки на площі Б. Хмельницького. № 29), а також велася рубрика «Всяки звістки».

Досить докладно у тижневику висвітлювалася робота місцевих органів влади — виконавчого комітету і земства (Объ організації уѣздного Исполнительнаго Комитета; Работа Бюро Исполнительнаго Комитета съ 16 апрѣля по 4 мая 1917 г. № 1). Багатим зміст видання був і на офіційні матеріали: відозви, постанови Тимчасового уряду, Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів, протоколи засідань повітового земельного комітету, резолюції, ухвалені повітовим продовольчим комітетом, комітетом депутатів військ Київського військового округу, нормативні акти та розпорядження губернського земельного комітету й губернського виконавчого комітету тощо. Окрім того, опубліковано кілька «промов» голови Тимчасового уряду О. Керенського, згодом — Універсали УЦР та звернення Генерального Секретаріату.

Від № 6 у підвалі газети, під заголовком «Предтечи свободы», було розпочато друк циклу матеріалів «о борцах и мучениках за свободу со временъ крѣпостного права». Час від часу публікувалися вірші, оповідання соціального наповнення І. Абросімова, К. Маріодова й І. Степури.

Серед рубрик видання: «Работа общественныхъ организаций» («Изъ жизни организаций»), «Административныя извѣстія», «Дѣйствія правительства», «Военные событія», «Хроника», «Письма въ редакцію».

Автори газетних публікацій: М. Д. Жук, Д. П. Ковач (Дм. К-ч), В. Д. Маріодов (В. М-в), М. Могилянський, Іван Мохнатко, І. В. Петровський (И. П-кій), Н. Щербак.

Останній (29-й) номер вийшов 16 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременныхъ изданий за 1917 год. С. 66; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 281; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 122; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 34; Зведений каталог-довідник... С. 4; Газеты дореволюционной России... С. 145; Газеты України 1917—1920 років... С. 105.

О. Дроздовська

Ред.: не подано. — **Елисаветградъ, 1917:** *Издание* Елисаветградскаго Крестьянскаго Союза. *Тип.* І. Х. Пикуса въ Елисаветградѣ.

Вийшло: 1917 — № 1—4, [?], 16; *Ф.* 35×22 см; *Обс.* 6 с.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 16; **ДАКО:** 1917 — № 1—4.

Примітки: Мова видання — російська та українська. Елисаветград — тепер м. Кропивницький.

Одним з головних завдань редакції було представлення інтересів свідомих українців, зокрема заможних селян регіону. У № 1 надруковано суспільно-політичні статті, зміст яких представляв інтереси тогочасного селянства краю: «Организація особливого земельного комітету», «Постанова про передачу хліба у розпорядження держави», «Хлібна монополія», «Тверді ціни на зернові хліба у районах виробництва» та ін. У публікаціях видання були також порушені питання становлення незалежності України, розвитку української школи та формування національної освіти. Зокрема, П. Христюк у статті «Товариші Кооператори-селяне» став на захист української мови та патріотичного виховання дітей в освітніх закладах: «Ради сільські й волостні, станьте як найближче до справи освітньої, подбайте про те, щоб ваших дітей навчали доброї науки і рідним словом» (№ 2).

На шпальтах часопису надруковано статтю українського бібліографа, пресознавця та громадсько-політичного діяча В. Ігнатієнка «Чергова робота», в якій наголошено на важливості формування україномовних шкіл та організації осередків товариства «Просвіта» у містах України: «Беріться до праці коло культурного освідчення селянських, народніх мас [...] учителі і вся свідомі інтелігенція, гуртуйтеся і беріться за роботу, навчайте в школах українською мовою. Закладайте бібліотеки українські по школах» (№ 4).

На сторінках громадсько-політичного видання редакція вміщувала матеріали про діяльність органів влади, зміни в суспільно-політичному житті та місцеві події («Отъ Елисаветградской Уѣздной Продовольственной Управы»; ін.). Через опублікування різних офіційних документів висвітлювалася законодавча діяльність органів влади. «Телеграммой губернскимъ и областнымъ комиссарамъ» із Петрограда інформувалося про необхідність збройного опору військам генерала Л. Корнілова, подано також звернення начальника із забезпечення армій Румунського фронту генерал-лейтенанта Саннікова до населення,

аби воно підтримало військовиків продовольством. Місцева тематика у часописі представлена статтею «М. Елисавет (на Херсонщині)» (№ 16), яка містила докладний звіт про роботу зініційованого міською радою українського селянського повітового з'їзду (на ньому були присутні представники різних українських організацій) та його програму.

У публікаціях автори порушували питання державного статусу України, діяльності Української Центральної Ради, земельної реформи, проблеми шкільної освіти, українізації інституцій тощо. Доповненням до цього інформаційного блоку була рубрика «Постанови і резолюції», яку компонували витяги з постанов та основні їх тези, а саме: проводити навчання у школах українською мовою, надати селам «українські культурні сили» в особі агітаторів за український рух, організувати курси українознавства для вчителів, запровадити в офіційних установах українську мову, розмежувати діяльність продовольчого та земельного комітетів, оскільки вони гальмували освоєння нових земель.

Рубрики видання: «Петроградскія события», «Постанови і резолюції».

Серед авторів часопису — В. Ігнатієнко, Ф. Матушевський, О. Семенко, П. Христюк.

Останній (16-й) наявний номер часопису датовано 30 серпня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 34.

Література: Базака Р. Українська преса Кіровоградщини у ідейно-політичному протистоянні та національно-визвольних процесах 1917—1919 років // Між Бугом і Дніпром: наук.-краєзн. вісн. Центральної України. Кропивницький, 2016. Вип. 5. С. 130; Базака Р. Українська видавнича справа, просвітня робота на Кіровоградщині періоду національно-визвольних змагань 1917—1919 років // Між Бугом і Дніпром: наук.-краєзн. вісн. Центральної України. Кропивницький, 2016. Вип. 6. С. 144—146.

Електронні джерела: Базака Р. В. Преса Кіровоградщини (1874—1921 рр.): історико-функціональний аспект, типологічна характеристика: дис. ... канд. наук із соц. комунікацій. Запоріжжя, 2015. С. 8, 137, 156—158, 257, 273. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/diss_Bazaka%20(1).pdf.

Р. Романюк, М. Пелітєць

814

ИЗВѢСТІЯ ЖЕЛѢЗНОДОРОЖНАГО СОЮЗА ЕКАТ. Ж. Д.: Органъ соціалистическій-внѣ-партійный. — Еженедѣльно. № 1. 1917, 8 сент.

Ред. Редакціонная комиссія. — **Екатеринославъ, 1917:** Изд. Исполнительный комитетъ Екатерининской

ж. д. Типо-литографія Управленія Екатерининской желѣзной дороги.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 46,5×36,5 см; Обс. 8 с. (1917 № 1), 4 с. (1917 № 2); Ц. номера 12 к. (1917 № 1), 10 к., на станц. ж. д. 12 к. (1917 № 2).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1, 2; РНБ: 1917 — № 1, 2.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Въ единеніи — сила!». Мова видання — російська та українська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Залізнична спілка Катеринославської залізниці, усвідомлюючи потребу в друкованому органі, визначала завданнями газети «організацію всѣхъ пролетарієвъ Екатерининской желѣзной дороги въ единый мощный союзъ, руководство въ борьбѣ за осуществленіе нашихъ конечныхъ цѣлей, освѣщеніе повседневнои жизни трудящихся, выясненіе и отстаиванье нуждъ желѣзнодорожниковъ» (№ 1).

Окремі статті видання роз'яснювали мету створення фахової організації (Клименко А. Цѣли желѣзнодорожнаго союза. № 1) та висвітлювали історію її діяльності (Корсуковъ В. Желѣзнодорожный Союзъ Екатерининской жел. дор. № 1).

Помітне місце у газеті відводилося різко негативній критиці збройної спроби генерала Л. Корнілова у вересні 1917 р. встановити військову диктатуру в Росії, а також обговоренню революційної ситуації у країні: Д. Лебедь «Начало положено», Е. Попов «Три фазиса русской революціи», А. Клименко «Заговоръ противъ революціи», М. Затонський (псевд.: Батрак) «Въ чемъ опасность?» (№ 1), «Изменилось-ли что?» (№ 2); ін. У виступі генерала Л. Корнілова автори публікацій вбачали загрозу для російської революції і свобод, які здобув народ.

У другому номері вміщено два матеріали українською мовою (Вартовий «Оберучев і Кирієнко», В. К. «Про народню міліцію»), в яких йшлося про непорозуміння між Українською Центральною Радою та військовим керівництвом Росії, а також про необхідність організації Вільного козацтва, заохочувалося вступати до цього парамілітарного формування, висловлено пропозицію, щоб цим процесом займався Генеральний Секретаріат, бо «в організованому народі наша сила».

У виданні опубліковано статтю, що роз'яснювала принципи дії пропорційної виборчої системи (А. К. Сущность пропорціональной системы выборов. № 2), у ній детально висвітлювалося, як саме функціонувала ця система, і подавалися приклади підрахунку голосів та розподілу місць в Установчих зборах.

Поряд із публіцистичними творами на сторінках газети друкувалися і художні, наприклад вірш В. Жадріна «Проводы на фронт».

Інформаційно-хронікальні матеріали містилися під рубриками: «Распоряжения и постановления», «Печать», «Телеграммы», «Разные извѣстія», «Хроника».

Іноді у газеті републікувалися статті з інших часописів, зокрема із «Работницы».

Останній (2-й) номер вийшов 20 вересня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 45.

І. Зубрицький

815

ИЗВѢСТІЯ ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО И ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КОМИТЕТОВЪ И ЗЕМСТВА КОЗЕЛЕЦКАГО УѢЗДА. — Выходитъ по средамъ и субботамъ. № 1. 1917, [10] мая.

Ред. П. Глуздовскій, В. Фарбовскій. — **Козелецъ, 1917:** *Издание* Козелецкой Уѣздной Земской Управы. *Адр. ред.:* Козелецъ, Покорщина, домъ Уѣзднаго Земства. *Тип.* К. Столинскаго.

Вийшло: 1917 — № 1—51; *Ф.* 41×32 см; *Обс.* 4 с.

Наявність у фондів: **ДНАБ:** 1917 — № 3, 13, 29—31, 42; **ДАЧО:** 1917 — № 17, 24, 28; **ДПБ:** 1917 — № 24, 25, 28—51; **РДБ:** 1917 — № 24, 25, 28—51; **РНБ:** 1917 — № 24, 25, 28—51.

Примітки: Наявний 3-й номер датовано 13 травня 1917 р. Мова видання — російська та українська.

Офіційне громадсько-політичне видання було створене функціонерами виконкому і продкому повітової земської управи та земства Козельця. Фінансування виходу газети здійснювалося головню за рахунок обов'язкової передплати місцевими комітетами номерів видання. Ключове завдання газети полягало в оперативному інформуванні місцевого населення про офіційну діяльність волосних і сільських комітетів, органів місцевої та найвищої державної влади.

У цьому контексті на сторінках видання вміщувалися відозви, заклики, накази міністрів Тимчасового уряду, штабу Головнокомандувача російської армії (Приказы Верховнаго Главнокомандующаго. № 29), Тимчасового Українського революційного комітету Петрограда, керівників органів місцевого самоврядування Козелеччини щодо мілітаризації економіки, забезпечення продовольством армії (Граждане!; Къ населенію Козелецкаго Уѣзда. № 13), мобілізації населення (Товариші Українці-Дезертірі! № 3), повітової міліції для протидії анархії, беззаконню, бандитизму,

злочинності та погіршенню криміногенної ситуації у регіоні в післяреволюційний період та в умовах воєнно-політичної нестабільності 1917 р., накази та розпорядження губернських і повітових комісарів щодо порядку поведінки із військовополоненими, звернення Української Центральної Ради до громадян «не слухатися генерала Корнилова» і т. ін.

На сторінках видання публікувалися офіційні документи найвищих органів влади: універсали Української Центральної Ради, декларації, постанови та накази російських державних діячів (Приказъ А. Ф. Керенскаго. Порядокъ снабженія армии продовольствиемъ и фуражемъ; Ставка Верховнаго Главнокомандующаго; Постановленія Временнаго Правительства. № 3; Обязательное постановленіе министра торговли и промышленности; Срокъ созыва Учредительнаго Собранія. № 29; Постановленіе Временнаго Правительства. № 30; Декларация Временнаго Правительства. № 42); закони (Положеніе о судахъ по административнымъ дѣламъ. № 13), телеграми роз'яснювального змісту міністрів Тимчасового уряду (Телеграмма министра председателя и министра внутреннихъ дѣлъ князя Львова отъ 8 іюня за № 2225).

Вагоме місце у газеті надавалося висвітленню проблем забезпечення продовольчої безпеки держави (Продовольственный вопросъ. № 42, 43), проведення земельної реформи з урахуванням інтересів різних соціальних груп. Для обліку, систематизації та об'єктивного відображення продовольчих запасів місцевих територіальних громад Козелеччини на сторінках видання вміщувалися статистичні відомості у формі таблиць (№ 28, 30). Окрема увага приділялася висвітленню становлення кооперативного руху в регіоні у контексті тогочасної політичної кон'юнктури (Политика и кооперация. № 3).

У виданні роз'яснювався процес реформування органів місцевого самоврядування у зв'язку із децентралізацією влади, переглядом регіональної політики та перебудовою системи державного управління (Волостное Земство. № 12, 13; Земское обновленіе. № 13; Правила о волостномъ земскомъ обложеніи, волостныхъ смѣтахъ и раскладкахъ и о волостномъ сборщикѣ. № 29; Саломатін П. Старое и новое земство. № 49). У цьому контексті у газеті подавалися відозви, звернення до читачів щодо виборів гласних у волосні земства (Волостнымъ Комитетамъ; Къ населенію Козелецкаго Уѣзда. № 31), вміщувалися огляди функціонування органів місцевого самоврядування за відповідний календарний період (Очеркъ дѣятельности Козелецкаго Уѣзднаго Земельнаго Ко-

митета со времени его возникновения по 1-е августа 1917 г. № 30—32).

Редакція акцентувала обов'язкову участь населення у виборах до Всеросійських Установчих зборів. З огляду на це на сторінках газети регулярно друкувалися звернення, відозви, заклики із нагадуваннями читачам про формування списків виборців, уміщувалися передвиборні списки від різних політичних сил до найвищого представницького органу Російської держави, проблемні статті пізнавального змісту про особливості волевиявлення, голосування в умовах демократизації електоральної системи (Бесѣды о свободныхъ порядкахъ. № 13; Козелецкая Уѣздная Земская Управа обращается къ всѣмъ интеллигент-нымъ работникамъ въ деревнѣ. № 29), різні форми державного ладу (Попов Вол. Які бувають державні лади і котрий з них найкращий. № 24), оперативні повідомлення про перебіг передвиборної кампанії тощо. Контент останніх номерів часопису майже повністю складався зі списків до виборів в Установчі збори.

З другої половини 1917 р. редакційна політика часопису зазнала суттєвої трансформації — він став більш україноцентричним. У втіленні національно-державницьких прагнень українців редакція зайняла компромісну позицію, підтримуючи, з одного боку, політику збереження територіальної цілісності Російської держави, а з іншого — гарантування реалізації прав українського народу на національно-територіальну та культурну автономію у форматі демократичної федеративної республіки (Товариші Українці! № 3). Задоволення специфічних мовних і культурних потреб українців передбачалося шляхом створення та розбудови мережі осередків «Просвіти», театральних та мистецьких гуртків, організації курсів з українознавства та української мови на місцях. У цьому контексті у пресодруці подавалися фінансові звіти про прибутково-видаткові операції від проведення театральних вистав на користь «Просвіти».

На сторінках видання вміщувалися пізнавальні матеріали про життя, літературну та громадську діяльність М. Чернишевського (№ 51), нариси І. Кузнецова про «захисника селянської долі» О. Радишева.

У газеті друкувалися оголошення п. н. «Оголоски» Козелецького повітового харчового комітету від імені голови управи Чайки (прохання реалізовувати продукти першої необхідності тільки продовольчим комітетам або агенту на вокзалі в Бобровиці, «не дайте голоду звити гнізда на хлібних місцях», «пильнуйте хліб»)

та правління Товариства ім. М. К. Заньковецької у м. Козельці морально-дидактичного та патріотичного характеру.

Останній (51-й) номер вийшов 18 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 68; Газеты дореволюционной России... С. 147.

Література: Бойко В. М., Демченко Т. П., Оніщенко О. В. 1917 рік на Чернігівщині: іст.-краєзн. нарис. Чернігів, 2003. С. 107, 121.

С. Блавацький

816

ИЗВѢСТІЯ КІЕВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917); **ИЗВѢСТІЯ КІЕВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ** (1918); **ИЗВЕСТИЯ КИЕВСКОГО СОВЕТА РАБОЧИХ ДЕПУТАТОВ** (1919): Ежедневная газета (1918 № 1—5). — Временно выходит 3 раза въ недѣлю (1917 № 20—36). № 1. 1917, 8 марта.

Ред. Ред. коллегия: Алгасов, Бубнов, Ларик, Литваков, Смолянскій (1919). — **Київ, 1917—1919:** Изд. Исполнительный комитетъ Кіевскаго Совѣта рабочихъ депутатовъ (1917, 1919). *Тип.* Р. К. Лубковскаго, Фундуклеевская, № 9 (1917 № 1—11); Набирается въ *тип.* Кіевскаго Совѣта Раб. Депутатовъ, Александровская, 45. Печатается въ *тип.* С. В. Кульженко, Пушкинская (1917 № 12—15); *Тип.* Кіевскаго Совѣта Раб. Депутатовъ, Александровская, 45 (1917 № 17—37); *Типо-литография* Товарищества И. И. Кушнароровъ и Ко въ Кіевѣ (1918); Советская *тип.*, Фундуклеевская, 19 (1919). *Адр. ред.:* бульв. Кудрявская, 26 (1917), ул. Караваевская, № 5 (1918). *Адр. голов. конторы:* Киев, Фундуклеевская, 19 (1919). *Вийшло:* 1917 — № 1—37, [?], 1918 — № 1—6, [?], 1919 — Г. 1 № 1—3; Ф. 48×34 см (1917), 62×46 см (1918), 64×51 см (1919); *Обс.* 2 с., 4 с.; *Передпл.:* на одинъ мѣс. съ пересылкой 1 р. (1917 № 20—30), 1 р. 20 к. (1917 № 31—37), 12 р. (1919). *Ц. номера* 2 к. (1917 № 4—7), 4 к. (1917 № 8—11), 6 к. (1917 № 12—29), 8 к. (1917 № 30—37), 25 к. (1918), 50 к. (1919).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1, 2, 4—7, 14, 17—30, 32—36, 1918 — № 1—6, 1919 — Г. 1 № 1—3; **ДНАБ:** 1917 — № 1—15, 18, 20, 23, 24, 26—37, 1918 — № 3, 1919 — Г. 1 № 1—3; **РДБ:** 1917 — № 8, 10—37; **РНБ:** 1917 — № 1, 2, 8—37.

Примітки: Через технічні труднощі 1917 р. газета виходила двічі на тиждень. 1918 р. у надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всѣхъ стран, соединяйтесь!». № 6 за 1918 р. вийшов 19 лютого. Мова видання — російська (1917—1918),

російська та українська (1919). Від № 4 за 18 лютого 1919 р. виходили «Вісти Виконавчого Комітету Київської Ради Робітничих Депутатів = Известия Исполнительного Комитета Киевского Совета Рабочих Депутатов» (див. 1919 р.).

«Извѣстія...» — «классовый, пролетарскій, соціалістическій органъ», який мав на меті висвітлювати розвиток робітничого руху, діяльність Київської ради робітничих депутатів, інформувати про найважливіші події політичного і соціально-економічного життя та подавати місцеві новини (Къ товарищамъ-читателямъ. 1917. № 17).

Перший номер відкривався статтями, в яких позитивно оцінювалися Лютнева революція 1917 р. у Росії і наголошувалося, що надалі влада у державі належатиме робітничому класу, а його «бойовою організацією» буде рада робітничих депутатів. У матеріалах акцентувалося на потребі згуртування робітництва у цій організації для спільного досягнення поставленої мети — утвердження демократії, рівності і братерства: «Организуйтесь!» (1917. № 2), «Задача Совѣтовъ Раб. Деп.» (1917. № 4), «Задачи Совѣтовъ Рабочихъ Депутатовъ» (1917. № 7), «Очередная задача демократии» (1917. № 15).

Центральною темою часопису 1917 р. було обговорення революційних подій та політичної ситуації у Росії, а також завдань, поставлених перед трудовими масами, зокрема недопущення контрреволюції та подолання урядової кризи: «Кровавое царствование» (1917. № 1), «Учредительное Собрание» (1917. № 4), «Новое революционное правительство» (1917. № 8), «Кризисъ власти» (1917. № 12), П. Незлобин «Переходное время» (1917. № 14), В. Базаров «Интернационализм и революционное оборончество» (1917. № 20), «Къ порядку, къ жертвамъ, къ оборонѣ» (1917. № 24), «Въ грозный часъ» (1917. № 27), «О контръ-революціи» (1917. № 28), Я. Пилецький «Контръ-революція въ деревнѣ» (1917. № 29, 30); ін.).

Від № 17 за 1917 р. на сторінках «Известий...» приділялася увага взаєминам Української Центральної Ради та Тимчасового уряду. Зокрема, обговорювалися їхні тривалі переговори у Петрограді стосовно визначення статуту Генерального Секретаріату та остаточного затвердження «Тимчасової інструкції» щодо його повноважень та складу: «Переговоры украинцевъ съ правительствомъ» (1917. № 17), «Инструкция генеральному секретаріату», «Украинскій вопросъ» (1917. № 18), «Новый генеральный секретаріатъ» (1917. № 23), «Къ образованию Генеральнаго Секретаріата» (1917. № 24).

У виданні висловлювалася думка, що з огляду на складні обставини у Росії не варто надмірно наголошувати на національному питанні, бо воно є лише знаряддям у руках буржуазії, натомість для робітничого класу це не принципово (Михайловъ Г. Национальное движение и рабочий классъ. 1917. № 21).

1918 р. ідейні пріоритети часопису суттєво змінилися, як і його автура, ймовірно, зазнав змін і редакційний склад. Видання мало виразно пробільшовицьке спрямування, а тон публікацій відзначався гострим несприйняттям політики Української Центральної Ради, яка називалася шовіністичною і буржуазною: «Завоеватели или освободители», «Побѣда рабоче-крестьянской революции на Украинѣ», «Контръ-революція работаетъ» (1918. № 1), І. Долін «С революцией или контръ-революцией» (1919. № 1). Зокрема, підкреслювалося, що прихід радянських військ «закрѣпил кровью союз украинской демократіи с демократіей всеросійской, который так упорно и злостно разрушала Центр. Рада» (1918. № 1), поширюючи ідею самостійної України.

На сторінках газети активно пропагувалися соціалістичні ідеї, переконувалося у доцільності встановлення диктатури пролетаріату та входження Української республіки до Союзу рад: «Да здравствуетъ всемірная революція!» (1918. № 1), Око «Початок» (1918. № 2), Г. Бенев «Нужна ли намъ Дума» (1918. № 4), «Измѣненіе форм рабочего движения» (1918. № 6). Більшість матеріалів 5-го номера присвячувалися вшануванню тих, хто віддав своє життя за «визволення робітничого класу від капіталізму»: «Безсмертные», «Памяти героев-борцов», «Къ похоронамъ жертвъ революціи».

Автори «Известий...» наголошували на потребі підтримати робітничу пресу, яка активізувалася після Лютневої революції 1917 р., і створювати відповідні матеріальні умови для її подальшого розвитку, оскільки, на їхню думку, саме часописи соціалістичного спрямування найбільш ефективно сприяли освідженню та вихованню робітництва (Поддерживайте рабочую печать! 1917. № 7; Немечкая и буржуазная печать въ окопахъ. 1917. № 22; ін.). У замітці «Къ товарищамъ-читателямъ» (1917. № 17) редакція зверталася до читачів із проханням підтримати видання передплатою та запрошувала до співпраці кореспондентів на всіх фабричних, заводських і торгово-промислових підприємствах та в робітничих організаціях.

Значну частину публікацій становили офіційні матеріали: звернення Київської ради робітничих депутатів до народу із закликами об'єднуватися,

звіти та резолюції засідань, з'їздів рад робітничих депутатів та спільно із представниками рад солдатських, юнкерських і офіцерських депутатів у Києві та Петрограді, інструкції для фабрично-заводських комітетів, повідомлення про зібрання представників рад, звернення та заяви до виконавчого комітету від робітників. Найчастіше вони друкувалися під рубрикою «Въ совѣтѣ рабочихъ депутатов».

Поза увагою редакції не залишалися і важливі соціальні питання — домагання встановлення восьмигодинного робочого дня для робітників та скорочення безробіття: «Травля рабочихъ» (1917. № 5), «Насущный вопросъ» (1917. № 27). Про проблеми шкільництва і підвищення освітнього рівня широкого загалу йшлося у публікаціях «Городское школьное дѣло» (1917. № 13), М. Сергєєва «За культуру» (1919. № 3).

Суспільно-економічні питання порушувалися у замітках: «Земельный вопросъ» (1917. № 6), «Городская финансовая политика» (1917. № 13), «Бунтъ промышленниковъ» (1917. № 18), «Состояніе продовольствія» (1917. № 28).

Художню творчість представлено революційними віршами Передового та І. Філіпова. Під рубрикою «Фейлетон» вміщувалися твори Марка Волохова.

У виданні функціонували рубрики: «Рабочая хроника» («Рабочая жизнь»), «Мѣстная жизнь» («Мѣстная хроника»), «Общая хроника», «Хроника», «На Западѣ» («За границей»), «По области», «По Россіи», «Въ провинціи», «Киев», «Хроника проф. союзовъ», «Объявленія» («Извещенія»), «Наказы и распоряженія», «Телеграммы», «Собранія», «На красном фронте». Місцеве мистецьке життя висвітлювалося під рубрикою «Театр» («Театр и Музыка») (діяла 1919 р.).

Під рубрикою «Дѣйствія Совѣтской Власти», започаткованої 1918 р., друкувалися циркуляри, декрети Народного Секретаріату стосовно нових посадових призначень та інших питань, накази й оголошення штабу Червоної гвардії. Багато інформувалося про резолюції численних з'їздів всеросійських рад робітничих і солдатських депутатів.

Серед авторів часопису: 1917 р. — А. Велоч, А. Дротов, П. Колокольников, Н. Козиренко, Ю. Ларін, П. Незлобін (крипт.: Н. П.), А. Нікітський, Спектатор, Д. Чижевський; 1918 р. — Е. Портнов, С. Жуковський; під крипт. і псевд.: Ник., Око, З. Шлях-н; 1919 р. — Кулик; під псевд. Х Ікс.

Останній (3-й) номер вийшов у світ 15 лютого 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 69; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 109; Газеты СССР 1917—1960. Т. 1. С. 145; Газеты Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 47, 48, 111; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 120; Газеты дореволюционной России... С. 149; Газети України 1917—1920 років... С. 109.

О. Серєда

817

ИЗВѢСТІЯ КОНСТАНТИНОГРАДСКАГО ОБЩЕСТВЕННОГО КОМИТЕТА. — [№ 1]. 1917.

Редакційная комисиія Общественнаго Комитета. — **Константиноградъ, 1917:** Тип. М. Н. Геккера, Кон-град. *Адр. ред.:* Константиноградъ, Бѣлевская ул., Земская Управа.

Вийшло: 1917 — № [1]—37, [?]; Ф. 35×26,5 см; Обс. 8 с.; Ц. номера 5 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 37; **ЦДІА:** 1917 — № 18, 31.

Примітки: Наявні номери датовано жовтнем—листопадом 1917 р. Мова видання — російська та українська. Місто Костянтиноград Полтавської губернії — до 1922 р. назва м. Красноград (Харківська обл.).

Суспільно-політична газета, яка ознайомлювала з офіційними матеріалами Української Центральної Ради та місцевих органів влади, містила регіональні новини та публіцистичні матеріали.

На першій сторінці 37-го номера опубліковано «Універсаль обѣ Украинской Республикѣ» із поясненням, що його російськомовний варіант не був надрукований поряд з україномовним текстом у № 36 через відсутність місця. Окрім того, у номері вміщено публікацію роз'яснювального характеру «Земельный вопросъ на Украинѣ. Отъ генеральнаго секретаріата».

Тогочасні політичні симпатії видавців газети проілюстровані автором під криптонімом С.-Р. у статті «Нѣсколько словъ о переживаемомъ»: «Мы читали въ земскомъ домѣ, въ субботу 11 ноября, торжественныя слова Универсала. Имъ возвѣщена Украинская Народная Республика. Имъ возвѣщена передача земли трудовому народу».

Великое совершается. Творится новая жизнь. Приходитъ старый хозяинъ домой, гдѣ хозяйничали долгіе годы незваные гости... Да здравствуетъ Украинская Республика! Да здравствуетъ социализація земли!».

Усі публікації 37-го номера присвячені вирішенню земельного питання та створенню селянських організацій. Зокрема, у статті «З діяльности Селянської

Спілки» автора А. М. йшлося про повітовий комітет Селянської спілки, визначалися його пріоритетні завдання. Проблеми, пов'язані з вирішенням земельного питання, розкривалися у матеріалах «Еще о Земельныхъ Комитетахъ» автора У. С. Р., «По программнымъ вопросамъ», «Инструкция земельнымъ комитетамъ».

На останній сторінці номера повідомлялося про збори драматичного гуртка і учнів Кам'янець-Подільської вчительської семінарії, на яких було засновано товариство «Молода Україна» у Костянтинограді для шкільної та позашкільної молоді, головним завданням якого мало бути проведення просвітньо-культурної роботи (Оголошення! № 37).

У газеті функціонувала рубрика «Послѣднія извѣстія».

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 37; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 36; Газети України 1917—1920 років... С. 110.

Н. Кулеша

818

ИЗВѢСТІЯ КРЕМЕНЧУГСКАГО ГОРОДСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО КОМИТЕТА (1917 № 1); **ИЗВѢСТІЯ КРЕМЕНЧУГСКАГО УѢЗДНАГО ОБЩЕСТВЕННОГО КОМИТЕТА** (1917 № 28—51). — Выходитъ неперіодически. № 1. 1917, 29 марта.

Ред.: не зазначено. — **Кременчугъ, 1917:** Тип. т-ва «И. А. Дохманъ», Кременчугъ.

Вийшло: 1917 — № 1—51; *Ф.* від 71×34 см до 71×54 см; *Обс.* 1 с.; *Ц.* номера 2 к. (1917 № 1).

Наявність у фондi: **ДНАБ:** 1917 — № 1, 28—30, 46—48, 50, 51; **РНБ:** 1917 — № 1, 28.

Примітки: У надзаголовку № 28—51 зазначено: «Для бесплатнаго распространенія».

Періодичність виходу — двічі на тиждень.

Мова видання — російська та українська.

Це інформаційне видання було типовим для постреволюційного періоду, коли майже в усіх повітових містах України поставали часописи новоорганізованих громадських комітетів. У першому числі газети окреслено основні принципи та напрями діяльності Кременчуцького міського громадського комітету (згодом — Кременчуцький повітовий громадський комітет), установчі збори якого відбулися 13 березня 1917 р. (на початку березня вийшло кілька чисел «Извѣстій Кременчугскаго Уѣзднаго Комитета Общественнаго Порядка»; *див.* № 819). На зборах було обрано президію та військово-просвітню і медико-санітарну комісії, за-

вданнями яких визначалися заміна старої імперської символіки новою, організація громадських святкувань, видавнича діяльність, зокрема видання власного неперіодичного друкованого органу, збір коштів на військові потреби, забезпечення охорони здоров'я місцевого населення. У цьому номері подано також список членів Комітету.

У газетних публікаціях порушувалися актуальні міжнародні та внутрішньополітичні проблеми, питання центрального та регіонального управління: «Заявление союзныхъ пословъ», «Украинское Учредительное Собрание», «Разследование корниловскаго мятежа», «Зачѣмъ нужно намъ Балтійское море», «Платформа Совѣта крестьянскихъ депутатовъ», П. Михайленко «Що повинні робити Волосні Управи в Продовольчій Справі».

Різні аспекти тогочасного економічного життя країни й регіону висвітлювалися у низці заміток: «Сахарная монополія», «Радіо-телеграфныя станціи», «Снабженіе ж. д. металлами», «Забастовка на писчебумажн. фабрикахъ», «Обувь и одежда».

На сторінках видання подавалися численні офіційні документи, зокрема розпорядження як Тимчасового уряду й Генерального Секретаріату, так і місцевих органів влади: «Декларация Генер. Секретаріата», «До громадян України», «Манифестъ о роспускѣ сейма», «Постановленіе Временнаго Правительства», «Циркуляръ министра внутреннихъ дѣлъ Церетелли», «Циркуляръ министра продовольства по продовольственному дѣлу», «Къ губернскимъ, областнымъ и городскимъ комиссарамъ», «Резолюція, вынесенная Полтавскимъ Уѣзднымъ Земельнымъ Комитетомъ въ засѣданіи 4 октября 1917 года», «Відозва Кременчуцької Повітової Продовольчої Комісії». Редакція вміщувала також звернення й оголошення громадських товариств та організацій — Кременчуцької міської комісії з промисловості та палива, Учительської спілки, Селянської спілки («Брати Селяне!»).

У межах постійної рубрики «Война. Сообщение изъ ставки» були виділені підрубрики: «Западный фронтъ», «Кавказскій фронтъ», «Румынскій фронтъ», «Балтійскій фронтъ» («Балтійское море»), «Дѣйствія летчиковъ» тощо. У кількох числах функціонувала рубрика «По Россіи».

Останній (51-й) номер датовано 10 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 36; Преса України: Газети України 1917—1920 рр. С. 35.

М. Комариця

819

ИЗВѢСТІЯ КРЕМЕНЧУГСКАГО УѢЗДНАГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННАГО ПОРЯДКА. — № 1. 1917, 16 марта.

Ред.: не зазначено. — **Кременчугъ, 1917:** Тип. товарищества И. А. Дохмана, Кременчугъ.

Вийшло: 1917 — № 1, 2, [?]; Ф. 64×44 см; Обс. 1 с.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 2; **ДНАБ:** 1917 — № 1.

Примітки: У надзаголовку зазначено: «Для бесплатнаго распространія». Мова видання — російська та українська. Від 29 березня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Кременчугскаго Городскаго Общественнаго Комитета» (див. № 818).

Діяльність центральної та місцевої влади, новостворених громадських організацій, важливі міжнародні події висвітлювалися у газетних публікаціях: «Принесеніє присяги Временнымъ Правительствомъ», «Манифестація въ Гос. Думѣ», «Отставка великихъ князей», Б. Веселовскій «Организація самоуправленія», «Къ преобразованію полиціи въ милицію», «Отъ крестьянскаго союза», «Провинція», «Въ Германіи», «Китай».

Актуальні політичні й економічні проблеми порушувалися у матеріалах: «Преподаваніє на украинскомъ языкѣ», «Права женщинъ», «Норма потребленія», «Смѣта министерства бывшаго императорскаго двора», «Похороны жертвъ революціи».

Під рубрикою «Метелик 3-й» (підп.: «Українська громада у Кременчуці») вміщено «Заповіт» та уривок із поеми «Сон» Т. Шевченка.

Серед рубрик — «Сообщеніє изъ Ставки», «Хроника уѣзда».

Останній (2-й) наявний номер датовано 20 березня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 36; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 35; Газети України 1917—1920 років... С. 110.

М. Комариця

820

ИЗВѢСТІЯ НѢЖИНСКАГО ОБЩЕСТВЕННАГО КОМИТЕТА. — № 1. 1917, 5 апр.

Ред. П. В. Тихомировъ, В. А. Заболотскій (1917 № 23—88), П. В. Тихомировъ (1917 № 89, 90), М. Е. Талпа (1917 № 91—94). — **Нѣжинъ, 1917:** Изданіє Редакціонной Комиссіи Нѣжинскаго Общественнаго Комитета въ составѣ П. В. Тихомирова,

С. В. Сивкова и И. Д. Ковалевскаго (1917 № 1—22). Тип. М. Г. Горбовицера, Нѣжинъ (1917 № 1—26); Тип. «Печатникъ» бывш. Меленевскаго (1917 № 30—94).

Вийшло: 1917 — № 1—94; Ф. 33×26 см; Обс. 2—6 с.; Передпл.: С № 15 за комплектъ въ 20 номеровъ въ городѣ 1 р. съ доставкой, внѣ 1 р. 20 к. съ пересылкой. Ц. номера 5 к. (1917 № 6—84).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1, 3—20, 22—49, 51, 52, 54—63, 65—70, 74—79, 82, 84; **ДНАБ:** 1917 — № 13—94; **ДНІБ:** 1917 — № 1, 2, 7—55, 57—91, 93, 94; **РДБ:** 1917 — № 1, 3—78, 80—94; **РНБ:** 1917 — № 1—94.

Примітки: У надзаголовку — гасла: «Свобода, Равенство, Братство!» = «Вільність, Рівність і Братерство!». Перші п'ять номерів — безплатно. Мова видання — російська та українська. «Приложеніє къ № 1 “Извѣстіи Нѣжинскаго Общественнаго Комитета” (5 апрѣля). Телеграммы».

У першому номері редакція задекларувала основне завдання газети — інформувати населення про організацію роботи нової влади. Цьому слугуватиме публікування офіційних розпоряджень Тимчасового уряду, зокрема тих, що стосуються регіону. У матеріалах часопису планувалося висвітлювати діяльність Ніжинського громадського комітету (бюро та комісії), сільських громадських комітетів, губернського, повітового та міського комісарів, а також містити суспільно-політичні та воєнні новини. Передбачався щоденний вихід газети двома мовами, приблизно порівну, у випадку надзвичайних подій — екстремними випусками.

У передовій статті першого номера (частина тексту — російською мовою, частина — українською) наголошено на вартості свободи в житті суспільства та необхідності підтримки нової демократичної влади, подано огляд основних політичних подій після Лютневої революції 1917 р. та окреслено першочергові завдання для українського народу — автономія, земельна реформа, самоврядування, освіта рідною мовою: «Нам треба добиватись такого ладу, щоб народ сам собою управляв через обраних ним самим людей, через виборного голову — президента». Однак задекларовану мовну рівність не було дотримано: україномовні матеріали становили лише незначний відсоток, а після зміни редакторів видання (власне виходу зі складу редакції голови місцевої «Просвіти» І. Ковалевського) майже цілком зникли. У першому номері вміщено замітку І. Ковалевського «Ніжин і його Комітет в дні революції», в якій йдеться про організацію комітету

та його перші кроки — скликання в місті Установчих зборів, забезпечення громадського порядку, згуртування «народних сил», інформування населення про тогочасні події, заміну поліції міліцією. Повідомлення про діяльність новоствореного комітету друкувалися упродовж кількох чисел під заголовком «Нѣжинскій Общественный Комитетъ (его образование, составъ и дѣятельность по 5-е апреля)».

Редакційні передовиці інформували читачів про новини зовнішньої та внутрішньої політики, місцеві події, закони, прийняті Тимчасовим урядом, окреслювали завдання просвіти, боротьби з чорносотенством й антисемітизмом, виступали проти дезертирства та братання солдатів на фронті, трактуючи подібні дії як зраду батьківщини (Н. Г. «Первый месяц русской революции», «Временное устройство мѣстнаго суда», «О земельной арендѣ», «О борьбѣ съ шпіонажемъ», «Агітаційна комісія при раді робітничьих і солдатських депутатів», «Къ ликвидаціи стараго строя: Дѣло священника Григорія Морозова», «Нота временнаго правительства о пересмотрѣ соглашения съ союзниками о конечныхъ задачахъ войны», «Новый законъ о земскихъ выборахъ», «О братаніи нашихъ солдатъ съ непріятелемъ», «Увеличеніе окладовъ жалованья солдатамъ»).

Про охорону правопорядку в місті інформували публікації: «Изъ милиціонныхъ дѣлъ» С. Сивкова, «Шпіоны и провокаторы» А. Петрова, «Отъ Управленія Милиціи». У газеті було надруковано список осіб, що співробітничали з жандармським управлінням за царату. Така спроба люстрації була оцінена неоднозначно — невдовзі до редакції надійшов лист Б. Гуревича із запитанням: чому в час демократії біля прізвища кожного інформатора-єврея зазначено його національність, а біля інших прізвищ національність не вказано? («Письмо въ редакцію»). «Єврейське питання» актуалізувала заява артистів єврейського театру про те, що їх побили та розгромили театр. Оскільки інцидент начебто трапився у день панакхиди по Шевченкові, дехто звинуватив у акті насильства «свідомих українців». Для з'ясування подробиць цієї історії у Ніжині було створено спеціальну комісію. Узагальнюючи спробу використати подію для антиукраїнської агітації, І. Ковалевський писав: «Сором цей і бруд на вас [євреях] і на дітях ваших, наша ж велика національна ідея, як сяла, так і сятиме віками чистим, нестерпучим для ваших очей огнем» («Хулиганство или провокація?»).

Відродження українського національного життя у Ніжині тривало, незважаючи на складні політичні

обставини державного та місцевого значення. Так, на Всеросійському українському з'їзді було прийнято рішення на користь автономії, а не самостійної республіки. У Ніжині скликано віче з приводу заснування «Просвіти», на якому прийнято рішення про негайну українізацію нижчих, середніх і вищих шкіл. Голова новоствореної «Просвіти» І. Ковалевський закликав громадян організовуватися для захисту своїх національних інтересів. Велася праця над реалізацією таких масштабних планів, як збір та опрацювання історичних й етнографічних матеріалів для видання товариством при Історико-філологічному інституті кн. Безбородька Енциклопедії України («Автономія Украйны или самостоятельная республика», «Українське віче», Вл. Резанов «Общество изучения Украины»).

Основною проблемою українізації школи була відсутність учителів-фахівців. У замітці вчительки Марії Шепелевої «Что дали Нѣжинскіе украинскіе курсы для народныхъ учителей?» констатовано, що курси майже нічого не дали, бо й самі лектори добре не знають української мови. Необхідно серйозніше ставитися до проблеми — забезпечити школи підручниками, художньою літературою, розробити наукову термінологію.

Система освіти потребувала реформування не лише в мовному питанні. Про спроби урядової реалізації цих реформ йшлося у статтях: «Упраздненіе училищныхъ совѣтовъ», «Нѣжинскій учительскій Профессіональный Союзъ», П. Заболотський «Воскресн[ы]е школы и общеобразовательн[ы]е курсы». У цих матеріалах порушувалися також питання створення в Ніжині учительського професійного союзу, що ставив би за мету об'єднання педагогів усіх типів шкіл в автономну професійну організацію для укріплення вільного державного устрою, втілення у життя школи ідей автономії та демократизму, широкої матеріальної й моральної взаємодопомоги, організації недільних шкіл для навчання неграмотних дорослих.

Після Лютневої революції активно розвивалося місцеве самоврядування. Тож не випадково у газеті значну увагу приділено висвітленню діяльності не лише Всеросійського з'їзду робітничих і солдатських депутатів, а й сільських громадських комітетів Ніжинського повіту, виборам до Ніжинської міської думи («Къ предстоящимъ выборамъ въ городскую думу», «Результаты выборовъ въ Нѣжинскую городскую Думу»).

У публікаціях економічної тематики містилися застереження щодо послуг посередників та заклик здава-

ти м'ясо для потреб армії («Не давайте скотъ и свиней скупщикамъ», «О кооперативныхъ товариществахъ и ихъ союзахъ», «О продовольственномъ и общемъ положеніи Россіи: Речь министра А. В. Пѣшехова на всероссійскомъ съѣздѣ рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ». У низці статей йшлося про боротьбу зі спекуляцією: «О кооперативныхъ товариществахъ и ихъ союзахъ», «Съездъ кооператоровъ», «О скупкѣ и вывозѣ свекловичнаго жома», «Городской продовольственный комитетъ», а також з епідеміями.

У № 24 зазначено, що вихід останніх чисел газети сповільнився і вона замість щодня почала з'являтися значно рідше через друк списків виборців усіма місцевими друкарнями.

Колективне звернення за підписом голів основних місцевих організацій, зокрема І. Ковалевського, щодо революційних подій у Петрограді та спроб повернути старий порядок подано у № 58.

На сторінках часопису опубліковано низку урядових документів: звернення Генерального Секретаріату «Народе Український!» про необхідність забезпечення армії хлібом, «Обращеніе Врем[енного] Правительства къ украинцамъ» від 16 липня 1917 р., «Обращеніе Временнаго Правительства. Къ Россійскимъ Гражданамъ о цѣляхъ войны», «Воззваніе Времен[ного] Правительства къ населенію, армії и флоту», «Постановленіе Временнаго Правительства о землѣ», «Постановленіе Временнаго Правительства о передачѣ хлѣба въ распоряженіе и о мѣстныхъ продовольственныхъ органахъ», «Новый законъ о выборахъ въ мѣстное самоуправленіе», «Распоряженіе Министра Юстиціи о политическихъ арестахъ», «Телеграмма Министра вн[утреннихъ] дѣлъ о формѣ мѣстныхъ органовъ самоуправления», «Обов'язкова постанова про аренду» губернського земельного комітету тощо.

У виданні функціонували рубрики: «Телеграммы Временнаго Правительства» («Телеграммы»), «Дѣйствія Правительства», «Приказы А. Ф. Керенскаго», «Хроника», «Къ свѣдѣнію публики», «Происшествія», «Отъ редакціи», «Объявленія», міні-рубрика «Справочникъ-словарь», велася авторська хронікальна рубрика В. Заболоцького «Обзоръ текущихъ событий».

На сторінках часопису подано розклад руху пасажирських і військових потягів через станцію Ніжин, рекламу соціалістичної літератури, поширюваної агрономічним відділом Ніжинської земської управи, інформацію про пожертви для армії.

Останнє (94-те) наявне число датовано 1 вересня 1917 р.

Бібліографія: Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 126; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 35; Газеты дореволюционной России... С. 152; Газети України 1917—1920 років... С. 112.

М. Комариця

821

ИЗВѢСТІЯ НОВО-УШИЦКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ: Изданіе еженедѣльное. — № 1. 1917, 6 авг.

Ред. О. О. Зновицкій. — **Новая-Ушица, 1917:** *Тип.* Наймана въ Н.-Ушицѣ. *Адр. ред.:* въ домѣ прис. пов. О. О. Зновицкаго.

Вийшло: 1917 — № 1—16; *Ф.* 35×28 см (1917 № 1—8), 49×32 см (1917 № 9—16); *Обс.* 4 с. (1917 № 1—8), 2 с. (1917 № 9—16); *Передпл.:* мѣсячная съ пересылкой 60 к. (1917 № 3—8), на 3 мѣсяца съ пересылкой 1 р. 80 к. (1917 № 9—16). *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: ДПБ: 1917 — № 2—13, 15, 16; РДБ: 1917 — № 1—13, 15, 16; РНБ: 1917 — № 1—13, 15, 16.

Примітки: Передплату на газету запроваджено від № 3. Мова видання — російська та українська.

Громадсько-політична газета була першим місцевим пресовим виданням. Мета його створення у редакційній статті «Отъ Совѣта» (№ 1) окреслювалася так: «...охрана и объединеніе профессиональныхъ и общихъ интересовъ всѣхъ трудящихся классовъ г. Новой-Ушицы и Ушицкаго уѣзда». Головне завдання тижневика — висвітлення місцевого життя й інформування населення міста та повіту про важливі державні події. Редакція зверталася до місцевих установ та організацій із проханням не відмовляти «въ сообщеніи свѣдѣній о своей работѣ, копій протоколовъ своихъ засѣданій, постановленій и т. п.», а також надсилати «статьи, корреспонденціи и замѣтки по мѣстнымъ вопросамъ» (Отъ Совѣта. № 1).

На сторінках часопису переважали матеріали, присвячені виборам кандидатів до міської думи, «новыхъ земскихъ учреждений» та до Установчих зборів. Автори публікацій окресленого тематичного спрямування не лише інформували про події, що відбувалися навколо виборчого процесу, а й навчали читачів, як зробити правильний вибір серед численних списків (О. З. [Зновицкій О.]. Какъ намъ выбрать городскую Думу. № 2; Его же. Наша подготовка. № 4). Окрім того, у газеті друкувалися звіти про роботу повітових громадських організацій та органів самоврядування — кредитного товариства, земельного комітету, повітової шкільної ради, виконавчого комітету,

ради робітничих і солдатських депутатів, міської думи, земства, а також перебіг третього з'їзду народних вчителів Новоушицького повіту.

Серед тем, до яких принагідно зверталися автори видання, — політичні події у Петрограді (О. З. Корниловщина. № 6), шкільна освіта, роль батьків і педагогів у вихованні молодого покоління (Г. П. Къ новому учебному году. № 6), формування на нових засадах судової системи у повіті (О. З. Новый Ушицкий судъ. № 11), обрання Всеросійських Установчих зборів (О. З. 12-ый часть России. № 16).

Автор україномовних журналістських текстів (під псевд. Щирий) виступав на захист Української Центральної Ради та ідеї автономного статусу України, наголошував на праві українців самостійно вирішувати свою долю, закликав «здійняти голос протесту проти насильственной русификації українського народу» (Потреба моменту. № 2). В інших матеріалах він порушував питання про роль національно свідомої інтелігенції «в будованню громадського життя», про доцільність забезпечення українських дітей достатньою кількістю навчальних закладів, переконував у необхідності запровадження шкільної освіти рідною мовою (Звертаймось до рідного. № 3; Кандидат на ученика. № 7).

Художні твори у тижневику представлено низкою віршів соціального змісту, як-от: «Заємъ свободы» Саші Чорного, «Рідна мова» Никифора Лисого (псевд. Никифора Григор'єва), «Правдиві погляди», «Заклик» і «Сумна подія» за підписом Івашко Ц. та ін. У підвалі окремих чисел вміщено матеріали: витяги із оприлюдненого листування царської сім'ї з Г. Распутіним, а також зі справи («подлиннаго дѣла III отдѣлення») Т. Шевченка «Къ біографіи Т. Г. Шевченка», оповідання Л. Толстого «Молодой Царь».

Рубрики видання: «Послѣднія извѣстія» (події у Петрограді, Москві, на фронтах, за кордоном); «Хроника» (місцеве життя, діяльність волосного земства, повітового земельного комітету, ради Спілки земських службовців тощо); «Въ Совѣтѣ рабоч. и солдат. депутатовъ»; «Распоряженія Правительства»; «Фельетонъ».

Восьмий номер газети побачив світ 24 вересня, № 9 — 5 жовтня 1917 р. Перерва у виході тижневику була спричинена браком паперу. Видання вдалося відновити лише завдяки «исключительной отзывчивости мѣстной типографіи штаба VII Арміи», яка забезпечила «Извѣстія...» «запасомъ бумаги на нѣкоторое время» (Отъ редакціи. № 9).

Останній (16-й) номер вийшов друком 30 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 74; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 127; Газеты дореволюционной России... С. 152.

О. Дроздовська

822

ИЗВѢСТІЯ ПИРЯТИНСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ: Газета еженедѣльная. — № 1. 1917, 30 июня.

Ред. Комиссія: М. Скрабанскій, В. Постниковъ, С. Меркинъ і Д. Долженко (1917 № 2). — **Пирятинъ, 1917:** *Изд-во* П. С. Р., С. и К. Д. *Тип.* Селецкаго и Любинскаго, Пирятинъ.

Вийшло: 1917 — № 1—3, [?]; *Ф.* 44×29 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 7 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 2, 3; **РНБ:** 1917 — № 2, 3.

Примітки: Редакція не дотримувалася задекларованої періодичності. Наявний № 2 побачив світ 13 липня 1917 р. Мова видання — російська та українська.

На сторінках «Извѣстій...» обстоювалася ідея національно-територіальної автономії України у складі потенційної Російської федерації. Другий номер відкривався статтею М. Скрабанського, яка засвідчувала прихильне ставлення до російської революційної демократії в особі її представників — О. Керенського і І. Церетелі, переконувала у хибності побоювань Української Центральної Ради щодо ворожого сприйняття Тимчасовим урядом національних прагнень українства. Тему продовжив В. Постников у замітці «Отвѣтъ на статью А. Повзнера» (№ 2), в якій спростовувалося намагання опонента звинуватити українську владу у контрреволюційній діяльності і наголошувалося, що революція у Росії відбулася лише завдяки активності українського народу.

Під рубрикою «Дѣйствія Временнаго Правительства» обговорювалася діяльність Української Центральної Ради та її напружені взаємини із Тимчасовим урядом з приводу затвердження повноважень Генерального Секретаріату. Якщо І Універсал УЦР викликав неоднозначну реакцію редакції через відчутні у ньому самостійницькі настрої, то проголошення II Універсалу оцінено дуже схвально, оскільки цей крок, на думку авторів часопису, сприяв стабілізації політичної ситуації та розв'язанню непорозумінь між українською та російською владами. У часописі було опубліковано II Універсал УЦР.

Прихід німецьких військ в Україну викликав значне занепокоєння редакції, зокрема, критикувалася політика німецької адміністрації стосовно земельного питання, наголошувалося на необхідності подолання кризи у сільському господарстві: Г. Левченко «Скрутна доба» та «Село і город» (№ 3).

У публікації С. Меркіна «“Анархизм” рабочих и “лояльность” буржуазии» (№ 2) пропагувалися соціалістичні ідеї.

На сторінках часопису інформувалося про діяльність Пирятинської ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, зокрема засідання, мітинги, які вона проводила.

У виданні функціонували такі рубрики: «Война» (ситуація на фронтах), «На біжучій хвилі» («Життя повіту») (організація філій товариства «Просвіта» у містечках і селах повіту), «Дѣйствія Временнаго Правительства», «Мѣстная жизнь» (громадсько-культурне життя у Пирятині).

Серед авторів «Извѣстій...» — Гаврило Левченко, С. Меркін, В. Постников, С. Селецький, М. Скрабанський.

Редакція зверталася до громадських організацій Пирятинського повіту із проханням надсилати кореспонденції про місцеве життя і надавати матеріальну підтримку газеті.

В останньому (3-му) наявному номері, який побачив світ 3 серпня 1917 р., повідомлялося, що Пирятинська рада робітничих, солдатських і селянських депутатів потребує значних коштів для продовження видавничої діяльності у зв'язку із виборами до Установчих зборів і запроваджує щомісячні членські внески для всіх робітників і службовців. Однак чи продовжилося видання далі — відомостей не знайдено.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 76; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 186; Газети України 1917—1920 років... С. 115.

О. Середа

823

ИЗВѢСТІЯ ПОДОЛЬСКАГО ГУБЕРНСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА = ВІСТИ ПОДІЛЬСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО ВИКОНАВЧОГО КОМІТЕТУ (1917 № 1—25); **ИЗВЕСТИЯ ПОДОЛЬСКАГО ГУБЕРНСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА** (1917 № 26—47). — Виходять замість «Подільських Губернських Відомостей» тимчасово двічі на тиждень. № 1(43). 1917, 3 черв.

Ред. Редакціонная Комиссія (1917 № 1—42), С. Наталюк (1917 № 43—47). — **Каменець-Подольськ** (1917 № 1—25); **Винниця** (1917 № 26—47), **1917: Тун.** Подольскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета (1917 № 1—25); *Тун.* Вин. Гор. Управл. (1917 № 26—47).

Вийшло: 1917 — № 1(43)—47(89); *Ф.* від 47×32 см до 52×32 см; *Обс.* 2 с., 4 с.; *Передпл.:* з пересилкою і доставкою на рік для обов'язкових передплатників 3 крб, для приватних передплатників 6 крб.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1(43)—5, 7, 8, 10(52); **ДНАБ:** 1917 — № 1(43); **РНБ:** 1917 — № 43(85).

Примітки: Видання продовжує валову (в дужках) нумерацію газети «Подільскія Губернскія Вѣдомости» (1838—1917). Мова видання — російська та українська. Від січня 1918 р. — назва: «Поділля» (*див.* 1918 р.).

Редакція у першому номері повідомляла, що згідно з постановою Подільської губернської ради громадських організацій «Подільскія Губернскія Вѣдомости» (виходили з 1838 р.) стають органом Подільського губернського виконавчого комітету п. н. «Извѣстія Подольскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета = Вісти Подільського Губернського Виконавчого Комітету». У виданні вмішуватимуться матеріали політичної тематики, інформаційні повідомлення про діяльність усіх комітетів губернії, а також літературні твори. До Комітету перейшла і друкарня губернського правління.

Згідно із задекларованими завданнями, автори часопису висвітлювали політичну ситуацію в Україні, а головне — діяльність Тимчасового уряду; закликали населення: «Киньте всякі сварки, слухайтеся тимчасового уряду, його комісарів, Ісполнительних Комітетів і негайно сповняйте їх законні постанови», однак при умові, що вони будуть корисними для народу. Ця інформація підкріплювалася обов'язковими постановами Міністерства торгівлі і промисловості, Київського військового округу, Тимчасового уряду, Кам'янець-Подільського міського продовольчого комітету та інших організацій. У № 7 видання вміщено «Універсал Української Центральної Ради до українського народу».

Неодноразово на сторінках видання порушувалися питання української мови, автономії чи федерації, роз'яснювалася роль України у геополітичному просторі: «Рідна мова» М. Левицького (№ 2—5), «Царь чи республіка» Ф. Матушевського (№ 2, 3), «Якої ми хочемо автономії чи федерації» М. Грушевського (№ 2—8); ін.

Извѣстія Подольской Окружной по Дѣламъ о Выборахъ въ Учредительное Собраніе...

Значну частину змістового наповнення становила «Часть официальная», у якій постійно друкувалися накази, циркуляри, звернення Тимчасового уряду.

Серед рубрик видання — «Объявленія».

Останній (47-й) номер вийшов 20 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 76; Часописи Поділля. С. 60; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 529; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 35; Періодичні видання Подільської губернії... С. 12; Газеты до-революционной России... С. 154; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 115.

Р. Романюк

824

ИЗВѢСТІЯ ПОДОЛЬСКАГО ГУБЕРНСКАГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КОМИТЕТА. — Выходитъ два раза въ мѣсяць (1917), не менѣ одного раза въ мѣсяць (1918). № 1. 1917, 1 нояб.

Отв. ред. Председатель Подольскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917), А. Н. Городецкій (1918 № 5, 6). *Редакціонная Комиссія:* Б. П. Багинскій, П. М. Бутырскій, А. Г. Вѣтвинскій (1917), И. Люткевичъ (1918). — **Винница, 1917—1918:** Изд. Подольская Губернская Продовольственная Управа г. Винница. Новая тип. Поймишеръ, Винница (1917 № 1); *Тип.* Винницкаго Городскаго Управленія (1917 № 2 — 1918). *Адр. ред.:* г. Винница, Подольской Губ., уголъ Николаевского пр. и ул. Богдана Хмѣльницкаго.

Вийшло: 1917 — № 1—3/4, 1918 — № 5, 6, 7/8; Ф. 24,5×17 см; *Обс.* 68—142 с.; *Ц.* номера 25—75 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 1—3/4, 1918 — № 5, 6; НБУВ: 1917 — № 1—3/4, 1918 — № 5—7/8.

Примітки: Нумерація чисел — валова. Мова видання — російська та українська. В усі продовольчі, виконавчі та земельні комітети губернії надсилалися безоплатно.

Задекларувавши мету видання — висвітлювати стан справ із забезпеченням населення країни та Подільської губернії зокрема продовольством, редакція «Извѣстій...» закликала всіх охочих обмінюватися думками щодо цієї проблеми, обговорювати питання землекористування та розвитку кооперативного життя.

Офіційна частина часопису містила декрети, розпорядження, постанови тощо Тимчасового уряду, губпродкому та губпродуправи, головного начальника з постачання армій Південно-Західного фронту. Зазначені документи, які регламентували діяльність у цій сфері, інформували про запровадження карткової системи розподілення хлібопродуктів у містах і містечках, надання авансів під майбутній урожай зер-

нових, регулювання перероблення зерна, а також про примусове довикористання сільськогосподарського реманенту, ціноутворення на продовольчі товари тощо. Окрім того, у виданні друкувалися офіційні матеріали щодо постачання провізії на фронт.

Неофіційну частину «Извѣстій...» формували короткі авторські огляди, замітки та «проекти». Темою цих публікацій була діяльність організацій, які вирішували продовольче питання, а також забезпечення регулярності надходження зокрема продуктів харчування для армії та жителів міст.

У рубриці «Хроника» регулярно друкувалися повідомлення про стан справ у сільському господарстві, проблеми із постачанням населенню України та Подільської губернії зокрема продуктів харчування.

Серед рубрик видання — «Обзоръ журналовъ и газетъ» (автор — Колянковський), «Оголошення».

Найактивніші автори часопису: Н. Бриль, Н. Полевийський, Е. Стручковський, В. Шпакович.

Останній (7/8-й) номер «Извѣстій...» вийшов 1 травня 1918 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 60, 68; Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 215; Періодичні видання Подільської губернії... С. 12.

Р. Романюк

825

ИЗВѢСТІЯ ПОДОЛЬСКОЙ ОКРУЖНОЙ ПО ДѢЛАМЪ О ВЫБОРАХЪ ВЪ УЧРЕДИТЕЛЬНОЕ СОБРАНІЕ КОМИССІИ (1917 № 1—28); ВІСТИ ПОДІЛЬСЬКОЇ ОКРУЖНОЇ КОМІСІЇ ПО СПРАВАХ ВИБОРІВ ДО УСТАНОВЧИХ ЗБОРІВ УКРАЇНСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ (1917 № 29). № 1. 1917, 19 жовт.

Ред. П. А. Самулевичъ, М. Г. Романовъ (1917 № 1—28), [П. А. Самулевич, М. Г. Романов, В. С. Дудич, Ю. А. Богацький] (1917 № 29). — **Винница, 1917:** Изд. Подольская Окружная по дѣламъ о выборахъ въ Учредит. Собр. Комиссія. *Тип.* Винницкаго Городскаго Управленія.

Вийшло: 1917 — № 1—10, 11/12, 13—29; Ф. 44,5×29 см; *Обс.* 2 с., 4 с. (1917 № 11/12); *Передпл.:* на 1 мѣс. 2 р. 50 к. *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1—13, 20; ДНАБ: 1917 — № 3, 6, 10—14, 21, 23—28; РДБ: 1917 — № 5, 20; РНБ: 1917 — № 1—28.

Примітки: У замітці в № 1 повідомлялося, що видання розсилається усім установам губернії із виборів до Установчих зборів. Мова видання — російська та українська.

У першому номері «Извѣстій...» вміщено редакційну замітку, в якій пояснювалося, наскільки відповідальною і важливою справою у тогочасних складних реаліях були вибори до Установчих зборів. У публікації наголошувалося, що саме від усвідомленого і серйозного ставлення до них громадськості залежатиме майбутнє країни — вихід із політичної та економічної кризи, вирішення земельного питання та проблеми працевлаштування. Оскільки більшість населення Подільської губернії до того часу не брала участі у виборах, окружна комісія зіштовхнулася із їхньою необізнаністю у цій справі, тому з огляду на це виникла гостра потреба подавати матеріали, які б ознайомлювали з основами виборчого права, технікою виборів і списками кандидатів.

У часописі повідомлялося, що за відсутності щоденного пресового губернського органу, який би виконував ці завдання, окружна комісія змушена була започаткувати таке видання: «Только глубокое убѣждение въ необходимости издания нашего органа и только глубокая вѣра, что редакция въ своей работѣ не останется одинокой и встрѣтитъ какъ матеріальную, такъ и моральную поддержку, побудили редакцію взять на себя въ настоящій серьезный моментъ столь отвѣтственныя задачи» (№ 1).

У кожному номері редакція вміщувала статтю, в якій інформувалося про стан підготовки до виборів, пояснювалося виборче законодавство та право, подавалися рекомендації щодо цього процесу. Частина з них друкувалася без назви із датуванням, решту опубліковано під загальним заголовком «Системы выборовъ» (за підп.: Р. С., сов.).

Окрім того, сторінки «Извѣстій...» заповнювалися численними розпорядженнями, повідомленнями й оголошеннями окружної комісії та губернського комісара, а також виборчими списками різних політичних партій, організацій, комітетів, постановами Тимчасового уряду щодо виборів до Установчих зборів. Закон про вибори до українських Установчих зборів, інструкції для користування розділом першим цього Закону, списки кандидатів до Установчих зборів УНР по Подільській виборчій окрузі та різні циркуляри друкувалися українською мовою.

З авторськими публікаціями виступав П. Самулевич.

У виданні діяли постійні рубрики «Циркуляры» та «Объявленія».

Останній (28-й) наявний номер побачив світ 20 грудня, останній (29-й) відомий — 30 грудня 1917 р. Оскільки «Извѣстія...» були заплановані як одноразовий видавничий проект до виборів до Уста-

новчих зборів УНР, то ймовірно, що видання припинило своє існування напередодні виборів, які відбулися на початку січня 1918 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 61; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 35; Періодичні видання Подільської губернії... С. 9, 17; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 131; Газеты 1917—1922 годов... С. 13; Газети України 1917—1920 років... С. 116.

О. Середа

826

ИЗВѢСТІЯ ПОЛТАВСКАГО СОВѢТА РЕВОЛЮЦІИ. — № 1. 1917, [нояб.].

Ред.: не зазначено. — **Полтава, 1917:** *Издание* революціоннаго комитета. Губернская тип. Адр. контори і ред.: в Совѣтѣ Рабочих и Солдатских Депутатов (д. бывш. губернатора).

Вийшло: 1917 — № 1—4, б. н. (6 нояб.), 5—33; Ф. 46×39 см; Обс. 4 с., 1 с. (1917 б. н.); *Передпл.:* на 1 мѣс. 2 р. 25 к., для рабочих, солдат и селян при непосредств. обращеніи в контору 2 р. 10 к. Ц. номера 15 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 4—33; ЦДАУ: 1917 — № 3—33; ДПБ: 1917 — № 15, 26, 30, 31, 33; РНБ: 1917 — № 3—33.

Примітки: До 15 серпня 1917 р. виходили «Извѣстія Полтавскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ депутатовъ» (див. № 1115). У логотипі — гасла: «Вся власть Совѣтамъ», «Хай живе Українська Народня Республика» (№ 9—33). У числі від 6 листопада зазначено: «Экстренный выпуск». № 34 і 35 вийшли п. н. «Вісти Полтавської Ради робітничих, солдатск. і селянск. депутатів» (див. № 749). Мова видання — російська та українська.

Зміст газети становили пропагандистські матеріали, автори яких —представники Полтавської ради робітничих, селянських та солдатських депутатів, прагнути здобути підтримку трудівників, акцентували переваги радянської влади саме для цих верств населення (Всюду вся власть Совѣтам. № 7; Что такое власть Совѣтов. № 15), критикували діяльність інших політичних структур, зокрема правих соціалістів-революціонерів (Кто раскалываетъ единство демократіи. № 7; Лісовик О. Поступ. № 25). Спочатку вони висловлювали підтримку Українській Центральній Раді і визнавали її найвищим органом влади в Україні. Так, українською мовою п. н. «Республика Україна» подано один з Універсалів УЦР (№ 7), а М. Христовий докладно пояснив значення цього документа для майбутнього українського народу (Універсал Української Центральної Ради. № 10). Однак незабаром політика українського парламенту була розкри-

тикована більшовицькими керівниками, що й спричинило появу відповідних матеріалів у газеті (С. М. Центральная Рада и Совѣты Р., С. и Сол. Деп. № 17; В. Ш. Измѣна. № 26; ін.).

Близько половини газетної площі відведено повідомленням та заміткам під рубриками: «Телеграммы», «Послѣднія новости» («Послѣднія извѣстія»), «Иностранная хроника», «Хроника», «Дѣйствія правительства».

Серед численних офіційних документів, опублікованих у газеті, — «Декрет о введеніи государственной монополіи на об'явленія» (№ 10), виданий Радою Народних Комісарів, за яким рекламні оголошення могли друкувати лише видання Тимчасового уряду та місцевих рад робітничих, селянських і солдатських депутатів. Інші ж видання — і періодичні, і книжкові, що продовжували вміщувати рекламу, — мали бути закриті.

Із літературних творів опубліковано частину повісті Якова Городецького «На Зарѣ» (у № 15 зазначено, що вона «снимается как несоотвѣтствующая направленію газеты»).

Різноматичні оголошення російською та українською мовами (анонси театральних вистав, повідомлення про навчальні курси, збори Української партії соціалістів-революціонерів тощо) займали першу сторінку газети.

Серед авторів — С. Лідов, О. Лісовик (автор україномовних текстів), Сергій Соловйов, М. Христовий.

Головна тема екстреного випуску — втеча члена Тимчасового уряду О. Керенського та перемога «войск революціи» на всіх фронтах. Усі матеріали, подані у цьому числі, продубльовано під рубрикою «Послѣднія новости» № 5 (7 листоп.) щоденника.

Номер 33 вийшов 27(14) грудня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 183; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 361; Газеты Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 24; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 38.

3. *Наконецна*

827

ИЗВѢСТІЯ ХЕРСОНСКАГО ГУБЕРНСКАГО КОМИТЕТА СПОКОЙСТВІЯ И БЕЗОПАСНОСТИ (Б. ГУБЕРНСКІЯ ВѢДОМОСТИ). — № 3(50). 1917, 9 мая.

Ред. Редакціонная Комиссія. — **Херсонъ, 1917:** *Изд.* Губернскій Комитетъ. *Тип.* Губернскаго Правленія. *Адр. ред.:* зданіе Херсонскаго Губернскаго Правленія.

Вийшло: 1917 — № 3(50), 4—88; *Ф.* 56×38 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* для обязательныхъ и частныхъ подписчиковъ на годъ 5 р. (1917 № 3—37), на 12 мес. съ пересылкой 10 р. (1917 № 38). *Ц.* номера 7 к. (1917 № 3), 15 к. (1917 № 35—38).

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 3(50), 35, 36, 38; **ОННБ:** 1917 — № 3(50)—88; **ХОУНБ:** 1917 — № 35—37; **РДБ:** 1917 — № 51—88; **РНБ:** 1917 — № 3(50), 4, 6—36, 38—54, 56—88.

Примітки: До № 2(49) газета виходила п. н. «Херсонскія Губернскія Вѣдомости Временнаго Правительства». Періодичність виходу — тричі на тиждень. № 89 за 8 грудня 1917 р. вийшов п. н. «Вістник Секретаріата Херсонщини» (*див.* № 766). Мова видання — російська та українська.

Газета виходила замість часопису «Херсонскія Губернскія Вѣдомости», який був заснований ще 1838 р. Зміни у назві цього пресодруку були спричинені подіями у суспільно-політичному житті Російської імперії на початку 1917 р. та реформуванням місцевих органів влади.

Зміст «Извѣстій...» формували постанови, розпорядження, циркуляри тощо міністрів Тимчасового уряду, губернського комітету спокою та безпеки, повітових земських управ й інших. Ці матеріали друкувалися у відділі «Часть официальная».

У межах «Части неофициальной» видання публікувалися зведення про хід бойових дій на фронтах Першої світової війни, повідомлення про події закордонного громадсько-політичного життя, приватні оголошення, велися рубрики «Мѣстная хроника» та «По области», іноді публікувалися вірші соціального звучання (за підписами: Н. Броневський, А. Львов). Окрім того, у межах «неофициальной части» вівся «Український відділ». Тут друкувалися статті, в яких обстоювалося право українського народу на самовизначення, творення власної державності, популяризувалася ідея федеративного устрою Російської держави (Чи хочемо розвалити Росію? № 35). Серед інших матеріалів цього відділу — замітки про діяльність Української Центральної Ради, Генерального Секретаріату, фейлетон Павла Тригунова (під псевд. Павло Нескажухто), передруки публікацій з одеської газети «Українське Слово» (серед них: Сергія Янчуренка «Погане назвище» та А. Гриневича «Слово отця духовного передъ присягою на вірність Тимчасовому Уряду»), звернення до українського народу С. Петлюри (№ 38) та Херсонської повітової управи «До Правління усіх Кредитових, Позичково-

Ошадних (Ссудо-сберегательних) і потребительних Товариств Херсонського повіту» (№ 38). Діяльність місцевих українських товариств (як-от «Українська Хата», «Залізнична Хата») й УСДРП висвітлювалася під рубрикою «Хроніка».

Останній (88-й) відомий номер датовано 5 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 84, 172; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 145, 325; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 93; Газеты дореволюционной России... С. 163.

Електронні джерела: Місцеві газети у фондах Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара, 1865—2009: каталог / уклад. Л. І. Зелена. Херсон, 2012. URL: <http://www.lib.kherson.ua/mistsevi-gazeti-vidani-v-1865-1943-rokah.htm>; Газети, які зберігаються у фондах бібліотек Москви, Санкт-Петербурга (Росія) та Одеси // Місцеві газети у фондах Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара, 1865—2009: каталог / уклад. Л. І. Зелена. Херсон, 2012. URL: <http://www.lib.kherson.ua/ru-mistsevi-gazeti-u-fondah-inshih-bibliotek.htm>.

О. Дроздовська

828

ИЗВѢСТІЯ ХОРОЛЬСКАГО ОБЩЕСТВЕННО-НАГО КОМИТЕТА. — № 1. 1917, 19 марта.

Ред. А. И. Воронецъ (1917 № 1—7, 16—32). Редакціонная Комиссія Хорольскаго Общественнаго Комитета (1917 № 38—80), Редакціонная Комиссія (1917 № 83—91), Редакціонный Комитетъ (1917 № 95). — **Хороль, 1917:** *Тип.* Л. Р. Затурскаго, Мало-Кременчугская ул., соб. домъ (1917 № 1—95). *Адр. ред.:* Хороль, Земская Управа, бюро Сельск. Хозяйства (1917 № 1—25), Высшее Начальное училище по Б.-Кременчугской ул. (1917 № 26—32), Б.-Кременчугская, д. № 3, здание высш. нач. училища (1917 № 38—66), Лагодинская ул., № 54, д. Кривусѣва (1917 № 66—69). *Адр. ред. і контори:* Лагодинская, № 54, д. Кривусѣва (1917 № 70—95).

Вийшло: 1917 — № 1—95, [?]; *Ф.* 44×30 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на мѣс. съ доставкой и пересылкой 1 р. 20 к. (1917 № 1—3, 31—38), 60 к. (1917 № 7—30), 90 к. (1917 № 50—95). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1—3, 31—95), 3 к. (1917 № 7—30).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 52; **ДНАБ:** 1917 — № 1—3, 7, 9—11, 13, 14, 16—18, 20, 22—32, 38, 50, 52—54, 58, 60—67, 69—71, 73—76, 80, 83, 84, 86, 88, 91, 95; **РНБ:** 1917 — № 37.

Примітки: Газета виходила за дозволом військової цензури. Мова видання — російська

та українська. Продовжувала виходити п. н. «Вільне Життя» (див. № 738).

Поява газети була безпосередньо пов'язана з подіями Лютневої революції 1917 р. та приходом до влади Тимчасового уряду. Вже у першому числі вміщено звернення до громадян Хорольського повіту, в якому висвітлено основні напрями нової урядової політики. У редакційних статтях наголошено, що кожен народ повинен проявити громадянську свідомість, щоби здобути свої права. Сама людина не в змозі відстояти свою свободу — необхідно гуртуватися у громадські організації (т. зв. громадські комітети). Саме тому редакція систематично друкувала інформаційні повідомлення про засідання Хорольського громадського комітету.

Редакція наголошувала на шкідливості партійних чвар у воєнний час, відзначала як позитивний факт публікування наказу Тимчасового уряду про відмінення будь-яких національних і віросповідних обмежень.

У статтях С. «Для какой цели созданы Общественные Комитеты», Учителя «Какіе нужны порядки», Просвітянина «Права людини і громадянина», В. Водозова «Кто будетъ выбирать въ Учредительное Собрание?», «Отмѣна ссылки» (передрук із «Южного края»), В. Хворостина «Краткія основныя положенія общественныхъ организаций» дискутувалися політичні та правові аспекти нової організації суспільних відносин.

Поступово розвивалося й національне українське життя: організовувалися «Просвіти», засновувалися селянські союзи і спілки, наголошувалося на ролі освіти та самоосвіти у здобутті національної незалежності («Український селянський союз» — звернення організаційного комітету Українського селянського союзу, Ф. Чайківський «Чи Просвіта прорвала фронт?», «Український народ в боротьбі за свою волю й землю від найдавніших до наших часів», «Спілчане єднайтеся!»). 1917 р. у Хоролі був організований Народний науковий музей, тож на сторінках газети обговорювалося питання фінансування музею та поповнення експонатів. Редакція часопису систематично вмішувала рекламу цієї структури («Организація “Народнаго Научнаго Музея” въ г. Хороль», «Народній Науковий Музей в Хоролі»).

Значна увага була приділена проблемам школи: освоєння нових освітніх методик, розвиток самоосвіти, питання національних шкіл та матеріального забезпечення учнів («Слово ободрѣнія народнымъ учителямъ и учительницамъ Полтавской губерніи», «Съездъ уча-

щихъ земскихъ школь», Азил «Изъ жизни Хорольскаго реального училища», С. Чемолосов «Революціонное министерство народнаго просвѣщенія», Ал. К. «Дѣтскій трудъ»).

Економічні аспекти суспільного устрою торкалися насамперед вирішення земельного питання: у публікаціях «Передача въ казну земель бывшаго императора», «Передача хлѣба Государству», а також «Крестьяне и земля» Воронця йшлося про політичне представництво партій в Установчих зборах та їхні програми вирішення земельного питання.

У газеті вміщено низку офіційних документів: «Универсал Украинской Центральной Рады» від 7 листопада 1917 р., «Положеніе о Волостныхъ Земскихъ Комитетахъ», «Наказъ о производствѣ выборовъ волостныхъ земскихъ гласныхъ», «Положеніе о выборахъ въ Учредительное собраніе», постанови Хорольського громадського комітету, відозва інформаційної комісії Хорольського громадського комітету, протокол екстреного засідання Хорольського повітового земського зібрання. У зверненні «Народе український» Центральної Ради (за підписом В. Винниченка, П. Христюка і М. Стасюка) закликалося українське населення допомогти забезпечити армію продовольством.

Серед опублікованих художніх творів — вірші С. М. «Привіт “Просвіті”», К. «Народови», М. «Пливуть хмари», Авр «Кузнецы», Бориса Зубаніна «Народная марсельеза», А. Лук'янова «Мечъ враговъ».

Під рубрикою «Телеграммы» друкувалися офіційні повідомлення зі Ставки, відомості про становище на фронтах («Западный фронтъ», «Румынскій фронтъ», «Кавказскій фронтъ»), сповіщення про важливі події у країні та за кордоном.

Матеріали рубрики «Мѣстная жизнь» містили інформацію про діяльність Хорольського громадського комітету, у ній друкувалися постанови Полтавського губернського продовольчого комітету, протоколи засідань з'їзду учителів церковнопарафіяльних шкіл Хорола та Хорольського повіту.

Інші хронікально-інформаційні рубрики — «Украинская жизнь», «По Россіи», «Что пишутъ въ газетахъ», «Что новаго».

У виданні надруковано низку оголошень — про українське віче в Народному домі 25 березня за участю промовця з Києва, виставку предметів стародавнього українського побуту, звернення до членів Педагогічного товариства директора Хорольського реального училища, звернення правління Хорольського вчительського товариства взаємної допомоги до народних учителів Хорольського повіту, інформація

про ціни на зернові, пожертви у «Фонд победы» та допомогу сім'ям військовиків тощо.

Останній (95-й) наявний номер датовано 28 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 84; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 38, 39; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 35; Газеты дореволюционной России... С. 163; Газети України 1917—1920 років... С. 121.

М. Комариця

829

ИЗВѢСТІЯ ЧЕРНИГОВСКАГО ГУБЕРНСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА. —

Выходятъ по воскресеньямъ, вторникамъ и пятницамъ (1917 № 1—5), ежедневно (1917 № 46—114). № 1. 1917, 14 апр.

Ред. В. Курочкинъ (1917 № 2—5), П. Н. Шматокъ, Г. П. Пожаровъ (1917 № 49—114). — **Черниговъ, 1917:** *Издание* Черниговскаго Губернскаго Исполнительн. Комитета (1917 № 1, 2). Печатано въ Тип. Черниговскаго Губернскаго Правленія. *Адр. ред.:* Черниговъ, Губернское Правленіе.

Вийшло: 1917 — № 1—5, 46—114; Ф. 50,5×35 см; Обс. 2 с., 4 с.; Ц. номера 3 к. (1917 № 1, 2), 5—10 к. (1917 № 46—114).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1, 2, 49, 70, 74, 78—80, 91; **ДНАБ:** 1917 — № 113; **ДАЧО:** 1917 — № 3, 5, 47—49, 52, 64—70, 72, 74, 75, 78, 79, 82—103, 105—112, 114; **РДБ:** 1917 — № 1—5, 46—72, 74—85, 87—103, 105—111, 113, 114; **РНБ:** 1917 — № 1—5, 46—114.

Примітки: Від № 6 за 27 квітня до № 45 за 1 липня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Черниговскихъ Губернскихъ Исполнительнаго и Продовольственнаго комитетовъ» (див. № 830). № 46 датовано 2 липня 1917 р. Мова видання — російська та українська.

Типове для того часу інформаційне видання містило важливі урядові документи та матеріали про події на Чернігівщині. Редакція, намагаючись залучити до співпраці читачів, зверталася із проханням до усіх повітових і волосних комітетів надсилати кореспонденції та повідомлення про свою діяльність для друку в газеті. У часописі інформувалося про чергові сесії Центральної Ради, селянський з'їзд у Чернігові 8—9 квітня 1917 р. та прийняті на ньому резолюції, про виступ голови Американської місії у Московській міській думі, нові закони щодо оподаткування («Шоста сесія Центральної Ради», «Рѣчь головы Американской миссии Г-на Элія

Руттъ, произнесенная въ Московской Городской Думѣ 9/22-го іюня, 1917 г.», Семен Кузьменко «По подоходному налогу»). У зверненні «Від Генерального Секретаріату Центральної Української Ради» засуджувалося відродження реакційних політичних тенденцій, особливо помітних у публікаціях київської преси, спрямованої насамперед проти Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату.

Під рубрикою «По Росії» друкувалися відомості про тогочасне українське суспільно-політичне та культурне життя. Тут, зокрема, вміщено телеграму генерального секретаря військових справ С. Петлюри про згоду верховного головнокомандувача на переведення українських офіцерів у частини, призначені для українізації, звернення Українського військового генерального комітету про необхідність підтримки коштами та літературою агітаційно-просвітніх відділів цих військових формувань.

Матеріали рубрики «Губернский исполнительный комитетъ» («Отъ Черниговскаго Губернскаго исполнительнаго Комитета») містили відомості про склад постійного бюро та комісій виконавчого комітету на чолі з Іллею Шрагом, чергові рішення та завдання комітету.

Під рубрикою «По губернії» подано інформацію про вибори гласних міських дум у повітових центрах, українізацію народних шкіл Чернігівщини та відкриття нових навчальних закладів, губернський з'їзд земельних власників, ревізію хлібних запасів у регіонах губернії. Особливо важливим було повідомлення про добровільне прилучення губернії до автономної України.

У рубриці «Мѣстная хроника» вміщувалися списки кандидатів у гласні міської думи, інформація про кримінальні події.

Інші рубрики видання: «Правительственныя распоряженія», «Телеграммы: Сообщение изъ Ставки» («Сообщение изъ Ставки»), «Война: Сообщение изъ Ставки», «Хроника» («Праздникъ рабочихъ», «Партія Народной Свободы»), «Административныя извѣстія», «По Губернії» (Кролевецъ, Городня, Стародуб, Остер, Конотоп, Глухівський повіт), «Библиографія», «Справочный отделъ», «Письмо въ редакцію», «Объявленія».

Серед важливих офіційних документів, уміщених у часописі, — III Універсал Української Центральної Ради українською та російською мовами («Новый Универсалъ»), звернення «Від Генерального Секретаріату Центральної Української Ради», «Инструкция генеральному секретаріату Украйны», «Распоряженія началь-

ника штабу верхов. головнокомандуючого», а також постанови Тимчасового уряду й накази чернігівської міської міліції.

У газеті рекламувалися книжкові видання, банківські послуги, зокрема щодо страхування життя, лікарські послуги, систематично друкувалися анонси театральних вистав, заклики підписуватися на «Заємь свободы», відомості про умови вступу до Чернігівської учительської семінарії, Чернігівської жіночої гімназії, Ковельської чоловічої гімназії, Новгородського духовного училища, а також приватні оголошення.

Останній (114-й) номер датовано 30 вересня 1917 р.

Библиография: Список повременных изданий за 1917 год. С. 85; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 147; Газеты дореволюционной России... С. 163; Газети України 1917—1920 років... С. 96, 97.

М. Комариця

830

ИЗВѢСТІЯ ЧЕРНИГОВСКИХЪ ГУБЕРНСКИХЪ ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО И ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КОМИТЕТОВЪ. — Выходятъ по воскресеньямъ, вторникамъ и пятницамъ. № 6. 1917, 27 апр.

Ред. В. Курочкинъ (1917 № 6—17), Е. Н. Образцовъ (1917 № 18—22), Е. Н. Образцовъ, Г. П. Пожаровъ (1917 № 23), П. Н. Шматокъ, Г. П. Пожаровъ (1917 № 24—45). — **Черниговъ, 1917:** *Тип.* Черниговскаго Губернскаго Правленія. *Адр. ред.:* Черниговъ, Губернское Правленіе (1917 № 22—45).

Вийшло: 1917 — № 6—45; *Ф.* 50,5×35 см; *Обс.* 2 с., 4 с.; *Ц.* номера 5 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 8, 10, 11, 17, 19, 22, 31, 45; **ДАЧО:** 1917 — № 6—13, 15, 16, 18, 19, 21—36, 38—45; **РДБ:** 1917 — № 6—45; **РНБ:** 1917 — № 6—45.

Примітки: Від 2 липня 1917 р. виходили «Извѣстія Черниговскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета» (*див.* №). Мова видання — російська та українська.

У публікаціях видання йшлося про переговори, що тривали між Тимчасовим урядом і партіями демократичного напрямку стосовно формування нового коаліційного уряду, а також про перемовини між Тимчасовим урядом та Українською Центральною Радою щодо автономії України. Так, М. Грушевський на селянському з'їзді в Києві, на якому українськими дипломатичними представниками з Петрограда було озвучено інформацію з приводу відхилення Тимчасовим урядом проголошення акта про автономію України

до скликання Установчих зборів, заявив, що українці повинні самостійно вирішувати свою долю, не чекаючи на визнання Тимчасового уряду.

У статтях «Цѣны за перемоль и переработку зерна», «О фураже-питательныхъ пунктахъ», «Объ использовании труда воинскихъ командъ для сельскохозяйственныхъ работъ» подано інформацію про ціни на різну сільськогосподарську продукцію та корми.

Серед важливих документів — постанови Тимчасового уряду, телеграми міністрів Тимчасового уряду чернігівському губернському комісару з приводу матеріального забезпечення армії, накази чернігівської міської міліції, проект положення про Чернігівський губернський виконавчий комітет.

У газеті друкувалися відозви Ради робітничих і солдатських депутатів Росії до солдатів: незважаючи на актуальність мирних гасел, що звучали у Європі, треба з усіх сил захищати «революционную Россию». У замітці «Поклик з фронту до українців-дезертирів» актуалізовано ідею необхідності спільної боротьби проти німців, за революційні ідеали. Водночас названо облудними гасла про негайний поділ землі, що призводять до руйнації єдності армії, а також акцентовано неприпустимість перемоги імперіалістів та підтримку революції («Воззвание рабочих и солдатских депутатов къ социалистамъ міра»).

У численних інформаційних повідомленнях ішлося про чергові засідання Київського та Чернігівського виконавчих комітетів рад робітничих і солдатських депутатів, обрання нових регіональних виконавчих комітетів, а також про необхідність якнайшвидшого скликання Установчих зборів для успішного управління країною, формування основ зовнішньої та внутрішньої політики уряду («Отъ Временнаго Правительства»).

Переважна більшість опублікованих у тематичному відділі «Продовольственное дело» статей присвячені проблемі продовольчого забезпечення армії та населення: «Въ чьихъ рукахъ въ настоящее время находится дѣло продовольствія арміи и населенія», «Поставка хлѣба для арміи», «Организація продовольственныхъ комитетовъ», «Снабженіе мельницъ углемъ и антрацитомъ», «Поясненіе къ учетной карточкѣ». Тут друкувалися також постанови Тимчасового уряду, правила організації повітових продовольчих комітетів у Чернігівській губернії, протоколи засідань Чернігівського губернського продовольчого комітету («Журналъ смѣтной и организаціонной Комиссіи Черниговскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета»).

Під рубрикою «Правительственные распоряженія» вміщувалися обов'язкові постанови Тимчасового уряду, під рубрикою «Телеграммы» («Телеграммы Петроградскаго агентства») — повідомлення про стан на фронтах, важливі міжнародні події.

Інші рубрики видання: «По Россіи», «Административныя извѣстія», «Справочный отдѣлъ», «Объявленія».

У хронікальних матеріалах, зокрема, інформувалося про учнівську виставу в містечку Кобижче, кошти від якої було передано на потреби місцевої української бібліотеки. У газеті вміщено також оповіщення про відкриття виставки українських історичних та мистецьких пам'яток, заснування курсів для підготовки лекторів з політпросвіти, курсів бджільництва, а також численні приватні оголошення. Редакція зверталася до усіх повітових та волосних комітетів із проханням надсилати кореспонденції та повідомлення про їхню діяльність для публікації.

Останній (45-й) номер датовано 1 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повремених изданий за 1917 год. С. 85; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 147; Газеты дореволюционной России... С. 163, 164; Газети України 1917—1920 років... С. 96, 97.

М. Комариця

831

ИЗВѢСТІЯ ЮГА: Органъ Харьковскаго и Обласнаго Комитетовъ Совѣтовъ рабочих и солдатскихъ депутатов (1917 № 84—87); Органъ Харьковскаго Совѣта Рабоч. и Солд. Депутатовъ, Харьк. губ. и обл. Комитетовъ Совѣтовъ Рабоч. и Солд. Депутатовъ Донецкаго и Криворожскаго Районовъ (1917 № 88—226); Ежедневная политическая газета Харьковскаго Совета Рабочих и Солдатских Депутатов и Обласнаго Комитета Донецкаго и Криворожскаго бассейнов (1918). — Выходитъ ежедневно, кромѣ послѣпраздничныхъ дней. Г. 1. № 84. 1917, 16(29) іюня.

Ред. Л. Я. Любимовъ (1917 № 84—88, 132—160, 190—226). *Редакціонная коллегія:* В. А. Родзевичъ, С. І. Вильнянскій (1917 № 89—131), Я. В. Мартяновъ, Гнатъ Михайличенко (1917 № 161—171), С. Ф. Васильченко, М. П. Жакова, В. Г. Филова (1918 № 22—43); *Редакціонная коллегія* (1917 № 172—189); *Ред.* українського відділа В. Петренко (1917 № 172); *Редактус* Микола Петренко (1917 № 173—218). — **Харьков, 1917—1918:** *Изд.* Хар. Сов. Раб. и Солд. Деп. (1917 № 84—134); *Изд.* Харьк. Сов. Раб. и Солд. Деп. Харьк. Губ. и Обл. Комитеты Совѣтовъ Раб. и Солд.

Депутатовъ Донецкаго и Криворожскаго Раіоновъ (1917 № 135—190); *Изд.* Областной Комитет Донецкаго Бассейна и Криворожья и Харьковскій Сов. Раб. и Солд. Депут. в лице т. С. Шварц (1918 № 22—43). *Тип.* Т-ва Потреб. О-въ Юга Россіи, ул. Дѣвичья, № 14 (1917). *Адр. ред. і контори:* Присутственныя мѣста (1917 № 101—205), Николаевск. пл., д. Городской Управы (1917 № 207—226), ул. Сумская, 13 (1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 84—226, 1918 — № 1—43; Ф. 67×48 см (1917), 61×44 см (1918); *Обс.* 4 с., 6 с.; *Передпл.:* на 6 мѣс. 8 р. (1917 № 84—121), 8 р. 50 к. (1917 № 122—146), на 4 мѣс. 7 р. 50 к. (1917 № 148—171), на 3 мѣс. 9 р. (1917 № 172—207), на 1 мѣс. 3 р. (1917 № 208—211), 4 р. 50 к. (1917 № 212—226), 5 р. (1918). *Ц.* номера 7 к., внѣ города 8 к. (1917 № 84—121), 10 к., внѣ города 12 к. (1917 № 122—169), 15 к., внѣ города 17 к. (1917 № 170—189, 191—211), 20 к., внѣ города 25 к. (1917 № 190, 213 — 1918).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1918 — № 1, 2, 5, 6, 9, 10, 21—35; **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 101, 103, 106, 110, 133, 136, 137, 148—157, 159—167, 169, 171, 172, 175, 176, 178, 179, 181—184, 189—193, 196—198, 201—205, 207—209, 211, 213, 219, 221—225, 1918 — № 1—3, 5, 6, 8—11, 13—24, 26, 27, 29—36, 38—43; **ХДНБ:** 1918 — № 1—43; **ДПБ:** 1917 — Г. 1 № 84—90, 92—96, 100—112, 114—144, 146, 148—218, 220—224; **РДБ:** 1917 — Г. 1 № 85, 87, 117—141, 143—146, 148—185, 188—199, 210—218, 220—226; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 85, 87—90, 92—94, 96—141, 143—146, 148—226.

Примітки: До № 83 за 15(28) червня 1917 р. виходили «Извѣстія Харьковскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ» (*див.* № 1138). У логотипі — гасло «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». 1917 р. на сторінках № 173—218 газети вміщувався україномовний відділ «Вісти з Півдня». Мова видання — російська та українська.

Першочерговими завданнями «Извѣстій Юга» як громадсько-політичного видання визначалося докладно висвітлювати роботу місцевих органів самоврядування та ознайомлювати читачів із соціально-економічною ситуацією на Слобожанщині, інших українських землях, у Російській державі загалом та за кордоном. На сторінках щоденника переважали матеріали, присвячені діяльності Харківської ради робітничих і солдатських депутатів, обласного комітету Рад робітничих і солдатських депутатів Донецького і Криворізького районів, губернського громадського комітету, Харківської міської думи

(Изъ дѣятельности Совѣта Раб. и Солд. Депутатовъ. 1917. № 101; Областное совѣщаніе. 1917. № 149; Засѣданіе исполнительнаго бюро Х.Г.О.К. 1917. № 154; Засѣданіе городской думы. 1917. № 225), у 1918 р. — Центрального Виконавчого Комітету Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, місцевих органів радянської влади на Харківщині та у Донецько-Криворізькому регіоні.

Упродовж 1917 р. усі газетні публікації пропагували демократичну модель суспільних відносин. Редакція, співробітники часопису та численні дописувачі декларували прихильність до ідеї федеративного устрою Російської держави й національно-територіальної автономії України. 1918 р. політичні орієнтири відновленого видання зазнали змін — щоденник став речником та популяризатором політичної платформи РСДРП(більшовиків) на Харківщині й у Донецько-Криворізькому регіоні, був спрямований на підтримку становлення радянської влади на цих землях.

Упродовж 1917 р. аналітичні публікації (переважно російськомовні) розкривали актуальні проблеми тогочасного життя Харківської губернії й висвітлювали політико-економічні реалії на теренах колишньої Російської імперії та у світі. Час від часу у газеті друкувалися україномовні матеріали. Вони мали здебільшого просвітньо-пропагандистський характер і популяризували ідеї соціал-демократії, ознайомлювали читачів із політичною позицією та діяльністю Української Центральної Ради (Од Українського Революційного Штаба м. Харкова. 1917. № 153; Микола. Українська центральна Рада та Центральне Правительство. 1917. № 154), із завданнями та роллю рад робітничих і солдатських депутатів в обороні національних інтересів робітників-українців (Микола. Органи революційної демократії на Україні. 1917. № 162), з боротьбою інших народів за демократичне право самостійного вибору шляху розвитку тощо (Михайличенко Гнат. Самооборона Фінляндії. 1917. № 161). В україномовних проблемних статтях порушувалися й такі питання, як: припинення війни, проведення всесвітньої революції з метою повалення влади «імперіалістичної буржуазії» в усіх країнах світу, необхідність та неминучість відокремлення України від Росії (Михайлич Ігнатій. Можливість замирення. 1917. № 163; Микола. Що робити? 1917. № 165).

1918 р. в «Известиях Юга» домінували публікації агітаційного характеру, покликані популяризувати на Слобожанщині та у Донецько-Криворізькому регіоні радянську модель соціально-економічних відносин під

гаслом «Да здравствует коммунизм!» (Слово и дело. № 5; Б. К национализации домов. № 14; Прошлое, настоящее и будущее Донецкого бассейна. № 21; Надо спасти Донецкий бассейн. № 27). Українську мову в цей період функціонування часопису було витіснено з його сторінок, за винятком декількох виразно пропагандистських матеріалів, зокрема статті антирелігійного спрямування М. Орлика «Ворогі вчення Христова» (№ 1).

Від 132-го номера, датованого 12(25) серпня 1917 р., на сторінках газети велася україномовна рубрика «По Україні». У ній публікувалися повідомлення та замітки про події громадсько-політичного життя у Києві, інших містах, містечках і селах України, про долю представників українського народу в Росії, зокрема про тематику доповідей учасників 3'їзду народів, роботу Всеукраїнського кооперативного з'їзду, з'їзду УСДРП, I Всеукраїнського агрономічно-економічного з'їзду, з'їзду української «Селянської Спілки» Полтавщини; про результати виборів до місцевих народних рад, діяльність Генерального Секретаріату стосовно захисту українців — інвалідів війни, яких було повернуто до Петрограда в обмін на німецьких військовополонених, а також щодо вирішення питання приєднання Холмщини до України, про роботу місцевих рад селянських та рад солдатських депутатів тощо.

З метою «задовольнити потребу української демократії Харківська і Харківщини в рідній місцевій пресі», докладно «освітлювати місцеве життя і життя всього українського трудового народу» в «Извѣстіях Юга» (від № 173 за 5(18) жовтня 1917 р.) було відкрито україномовний відділ «Вісти з Півдня», який мав спільну зі щоденником нумерацію чисел. У редакційній замітці підкреслювалося, що «Вісти з Півдня» були створені з ініціативи української соціалістичної фракції ради робітничих і солдатських депутатів і замінятимуть «українську газету революційно-демократичного (соціалістичного) напрямку, якої зараз ми тут не маємо». У публікації повідомлялося, що зі співробітників відділу утворено «редакторську колегію, в складі т.т. Петренка й Михайличенка» (Від редакції. 1917. № 181). Відділ під гаслами «Пролетарі всіх країн — єднайтеся!», «Борітеся — поборете!» і «Хай живе Українська Центральна Рада і її Генеральний Секретаріат — Тимчасове правительство Української республіки!» функціонував до № 218 основного видання, що вийшов 9(22) грудня того ж року.

У цьому відділі публікувалися статті, які окреслювали та роз'яснювали засади діяльності УСДРП,

акцентували визнання Української Центральної Ради — коаліційного органу, в якому ця політична сила була значно представлена, обстоювали ідею приєднання Слобожанщини до автономної України та необхідність обрання українських Установчих зборів як єдиного виразника «справжньої волі українського народу» (Микола. Треба організовуватися. № 175; Його ж. Трохи про Комісаріят. № 181; Його ж. За українські Установчі збори. № 184; М-ко Гн. На все краще. № 179; Петренко Микола. Хай живе Українська Народня Республіка. № 196; Його ж. За Центральну Раду. № 198; Вл. Мик. Наші завдання. № 202). Автори більшості матеріалів «Вістей з Півдня» аналізували й повноцінно висвітлювали організаційну та законотворчу роботу УЦР, Генерального Секретаріату, Малої Ради (Василенко М. Ще про Декларацію Генерального Секретаріату; П. С. 3'їзд інструкторів Укр. Центр. Ради на Слобожанщині в Харкові. № 175; Сьома сесія Центральної Ради. № 191; Новий склад Генерального Секретаріату. № 193; Мала Рада. № 203; Севрюк О. Закон про вибори в Українські Установчі Збори. № 205). Принагідно публікувалися звіти про роботу з'їзду УСДРП, який відбувся 30 вересня — 4 жовтня 1917 р. у Києві (Микола. Четвертий з'їзд Укр. С.-Д. Роб. Партії. № 178), й офіційні документи, як-от: III Універсал УЦР, накази генерального секретаря військових справ УНР С. Петлюри, резолюція ЦК УСДРП тощо. Крім того, у відділі друкувалися матеріали про діяльність Ради Слобідської України, Ради селянських депутатів Харківської губернії, Української військової ради та товариства «Просвіта» (Збори Ради Слобідської України. № 175; Світличний І. З діяльності «Просвіти». № 189; Микола. Українська соціалістична фракція. Р. Роб. та Сал. Деп. № 202).

Серед важливих питань, на яких у кожному номері акцентували увагу автори опублікованих у «Вістях з Півдня» заміток, коментарів та проблемних статей, — взаємини українського та російського народів, доля Холмщини та Волині, «питання миру», продовольча та земельна справа, навчання дітей рідною мовою, організація українського війська, об'єднання зусиль УСДРП і УПСР з метою протистояння зростаючій силі більшовиків (Василенко М. Російська й Українська демократія. № 182; Польща та Україна. № 184; Волосенко П. Українська гімназія. № 189; Українське військо в Харкові. № 191; Похід большевиків проти Центральної Ради. № 197; Нечужий. Треба миру! № 198; Петренко Микола. Одним шляхом! № 207; Омельченко Н. Про земельну справу на Україні. № 208; Бл. М. Вільне козацтво. № 213).

Редакція цього відділу уважно стежила за активізацією українського національного життя в інших регіонах колишньої Російської імперії, зокрема у Криму (Український флот. № 184), а також за подіями довкола виборювання демократичними силами Кубанської Республіки автономного статусу (На Кубані. № 182, 184).

Публікації хронікального характеру відділу «Вісти з Півдня» подавалися під рубриками: «По Україні», «По нашому краю» («По Слобідській Україні»), «У Києві», «З робітничого життя», «З життя Укр. С.-Д. Роб. партії», «Хроніка». Інші рубрики відділу: «Маленький фельетон» (вміщено вірш В. Сивенького (справж.: В. Самійленко) та фейлетон Павла Діброви (справж.: П. Слободницький), «З газет», «Дописи», «Збори та засідання».

У кожному номері друкувалися офіційні матеріали: 1917 р. — оголошення, звернення, розпорядження, резолюції, ухвалені на засіданнях комітетів губернської, міської, обласних та повітових рад робітничих і солдатських депутатів, Харківської міської управи, Харківського губернського продовольчого комітету, міської Спілки працівників торгівлі і громадських установ, професійної спілки «Металіст» тощо, 1918 р. (в «Официальном отделе» або під рубрикою «Действия и распоряжения правительства») — декрети, накази, розпорядження, інструкції Ради Народних Комісарів, профільних міністерств, місцевих органів радянської влади, протоколи засідань Центрального виконавчого комітету Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, звіти про роботу 4-го з'їзду Рад робітничих і солдатських депутатів Донецького і Криворізького басейнів.

З метою висвітлення «культурной работы, которая ведется на мѣстах... пролетаріатомъ» від № 155 за 1917 р. у щоденнику було відкрито відділ «Культурное строительство». Крім того, принагідно публікувалися вірші за підписами: Олександр Гатов та Матвій Бурштин.

Основні рубрики «Извѣстий Юга»: «Телеграммы», «Хроника» («Мѣстная хроника», «По нашему краю»), «По Области», «Корреспонденции», «По России», «За границей», «Профессиональное движение», «Рабочая жизнь», «Обзоръ печати» («З газет»), «Маленький фельетонъ», «Театръ», «Последнія извѣстія», «Письма в редакцію», «Объявления», «Справочныя свѣдѣнія».

Постійними співробітниками відділу «Вісти з Півдня» були: Я. Довбищенко, О. Костат-Омельченко, П. Сіверов-Одоевський, О. Соколовський, а

найактивнішими авторами — М. Василенко (також за підп.: Мик. Вл.), Гнат Михайличенко (також під крипт.: Гн. М-ко) та Микола Петренко.

Серед інших авторів, які співпрацювали з виданням, — Матвій Бурштин, В. Ваксов, В. Виноградський, А. Левін (Аронов), Л. Любимов, Я. Мартянов, З. Пакельчик, Валентин Рожицин, В. В. Степанов, Віктор Тушин.

На № 226 від 19 грудня 1917 р. (1 січня 1918 р.) видавання щоденника було припинено. Натомість почала виходити газета «Юг» (згодом — «Наш Юг») — спочатку як орган Харківської ради робітничих і солдатських депутатів, Харківських губернського і обласних комітетів Рад робітничих і солдатських депутатів Донецького та Криворізького басейнів, а згодом (після об'єднання із газетою «Социал-демократ») — як орган Харківських губернського і обласних комітетів Донецького та Криворізького басейнів РСДРП. Вихід «Извѣстий Юга» було відновлено 14 лютого 1918 р. (№ 1).

Останній (43-й) номер щоденника вийшов 4 квітня 1918 р. Причиною його закриття став перехід міста (8 квітня того ж року) під владу німецько-австрійського військового командування, яке розмістило військові гарнізони на території України (зокрема у великих містах) на підставі Брест-Литовського мирного договору між УНР, Німеччиною та її союзниками.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 85; Список повременных изданий за 1918 год. С. 114; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 228; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 551; Т. 3. С. 550; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 148; Українська преса у фондї ХДНБ... С. 39, 40; Газеты дореволюционной России... С. 164; Газеты України 1917—1920 років... С. 123.

О. Дроздовська

832*

ИЗВѢСТІЯ ЯМПОЛЬСКАГО УѢЗДНАГО ИСПОЛНИТ. КОМИТЕТА. — Еженедѣльно (по пятн.). № 1. 1917, май.

Ямполь, 1917: Изд. Ямпольскій Уѣзд. Исполнит. Комитетъ.

Вийшло: 1917 — № 1—4; Ф. 38×25 см; Ц. номера 3 к.

Наявність у фондї: РДБ: 1917 — № 3, 4; РНБ: 1917 — № 3, 4.

Примітки: Наявний № 3 датовано 26 травня 1917 р. Мова видання — російська та українська.

Останній (4-й) наявний номер датовано 2 червня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 86; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 149; Газеты дореволюционной России... С. 164.

3. Наконечна

833*

ІНТЕРНАЦІОНАЛІСТ: Орган Окружного Комітету Української Партії Соціалістів-Револуціонерів (УПСР). — № 1. 1917.

Воронеж, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1.

Примітки: Часопис призначався для земель Подоння (українські землі Воронежчини і Курщини).

Видання виходило під час виборів до Установчих зборів. У його публікаціях підтримувалося ідею рівності української нації з іншими націями.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 233.

Р. Романюк

834

ІСКРА = SPARK: Гумористичний двотижневик. — Виходить кожного 1-го і 15-го в місяці. Р. 1. Ч. 1. 1917, 15 марта.

Ред. W. A. Puyda [Василь Пуйда]. — New York, 1917—1920. Адр. ред.: 34 East 7th Street, New York.

Вийшло: 1917 — Р. 1 ч. 1—8, 9/10, 11—18, 1918—1920 — Р. 2 ч. [?], 4; Ф. 27×22 см; Обс. 16 с.; Передпл.: на рік в Злучених Державах \$ 1.00, в Канаді \$ 1,25. Ц. числа 5 цт.

Наявність у фондi: ДНАБ: 1917 — Р. 1 ч. 6; IHRS: 1917 — Р. 1 ч. 1—18.

Примітки: Наявне ч. 6 датовано 1 червня 1917 р., ч. 18 вийшло 15 грудня 1917 р. Зліва в логотипі зазначено: «Одинокий гумористично-сатиричний двотижневик в Злучених Державах і Канаді = The only Ukrainian humoristical paper in U.S. and Canada».

Двотижневик, який орієнтувався на українську читачку аудиторію США та Канади, містив іронічні матеріали про життя українців за кордоном, гумористичні та сатиричні твори для розваги і різноматематичні інформаційні публікації.

На сторінках видання подавалися сатиричні вірші, де висміювалися негативні риси людського характеру та поведінки: любов до грошей (М. Р. «Ода до грошей»), зловживання алкоголем, неробство (Та-кий «З нічого — щось»), захланність, марнотратність тощо. Їх доповнювали смішні жит-

теві історії та бувальщини, у яких, окрім критики людських вад, містилися повчальні висновки: «При сповіді», «У лікаря», «В сільській школі», «В суді», «В ресторані», «З вечеркових діалогів», «І педагогіка не помогла» та ін.

Темі кохання у виданні присвячено низку прозових та віршових творів (нещасливе кохання, шлюб із розрахунку, ранні, пізні та нерівні шлюби, пошуки судженої чи судженого тощо): «З любовних мотивів», «Тепер а потім», «Молодята».

Окрему групу публікацій у часописі становили гумористичні замальовки з життя євреїв, що характеризували особливості ментальності та національних традицій героїв, наприклад: «У рабина», «Чудо сада-гурського рабіна».

У виданні містилися карикатури і шаржі суспільно-політичної тематики, які супроводжувалися підписами на кшталт: «Німецький цісар завзяв ся зробити зі всего світа німецькі ковбаски, але тепер гроз[ить] йому, що з него зроблять — hot dogs»; «Не даром американські дентисти славні поцілім світі. Тому й дали Америці витягати найбільше коринистий, болючий зуб світа»; «Чому Німеччина не пішла за Росією. Бо загіпнотизований, на розказ гіпнотизера, потрапить не чути голоду, болю ран і, хоч побитий, може почуватися побідником світа. Чи на довго?».

Окремі матеріали друкувалися як листи читачів до редактора чи редакції «Іскри» (їх автором був вуйко Штіф Табачнюк). Під цим псевдонімом ховався відомий сатирик та гуморист Степан Фодчук, що, проживши понад 40 років у Канаді, дуже добре знав, як «обтесувалися» українці «в чужому краї між чужих людей». У газеті вміщувалися його гумористичні матеріали, написані галицьким підгірським діалектом: «Письмо Ш. Табачнюка з Канади до “Іскри”», у якому майстерно висміяно недолугість американців у веденні морської розвідки та виявленні німецьких субмарин, та «Лист Штіфана Загнибіди до редакції “Іскри”», де йшлося про те, як автор став шанувальником і передплатником газети «Іскра».

Під рубрикою «Думки» містилися лаконічні усмішки Штіфа — т. зв. «троблі» — про жіночу дружбу, стосунки чоловіка та жінки, добро і зло тощо.

Для інформування про важливі суспільно-політичні події у газеті велася рубрика «Телеграми іскри», замітки якої у веселій манері повідомляли про складання присяги австрійським цісарем у Відні, проведення мирного конгресу соціалістів у Стокгольмі, про те, чому УНР досі не видала прокламації до українського народу з приводу Лютневої революції, тощо.

Автори видання виступали під псевдонімами (Штіф Табачнюк та Штефан Загнибіда (справж.: С. Фодчук) і криптонімами.

Бібліографія: Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики... С. 54; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1399.

Р. Романюк

835

КАМЕНЯР: Орган учнів середніх шкіл м. Києва («Осередок») (1917 № 1); Орган учнів середніх шкіл м. Києва (1917 № 2); Видання осередка Укр. середнєшкільних організацій м. Києва (1918). — Щотижневик (1917 № 1), 2 рази на міс. (1917 № 2 — 1918). № 1. 1917, 30 квіт.

За ред. відповідає редакційна комісія «Осередку» (1917 № 1). Ред. К. Волошин (1917 № 2). — **Київ, 1917—1918:** Видає «Осередок» середніх шкіл м. Києва (1917 № 1), «Осередок Українських Середнєшкільних Організацій м. Києва» (1917 № 2). Друк. Счастлівцева, Фундукліївська, 29 (1917 № 1); Друк. Акц. Тов. «Петро Барський», Київ, Хрещатик, 40 (1917 № 2). Адр. ред.: Київ, Фундукліївська, № 55 (1917 № 1), В.-Підвальна, № 36 (1917 № 2 — 1918).

Вийшло: 1917 — № 1, 2, 1918 — № 3/4, [?]; Ф. 32×23 см; Обс. 8 с.; **Передпл.:** до кінця року 4 крб (1917 № 1), тимчасово 3 крб (1918). Ц. номера 15 к. у Києві і 18 к. на провінції (1917 № 1), 35 к. (1917 № 2), 60 к. (1918).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 1; ДНАБ: 1917 — № 2.

Примітки: У видаванні часопису була тривала перерва: № 2 вийшов 15 грудня 1917 р.

Розпочинаючи випуск газети, редакція у вступній статті «Каменярі» зазначала, що мета створення друкованого органу «досить сталої» української «середнєшкільної» організації, який «згодом повинен стати для молодих каменярів тим проводиром», що «поведе до великих вселюдських ідеалів і вкупі з тим буде горнилом, в якому виковуватиметься наша здорова національна ідеологія», — дати можливість українській молоді середніх шкіл «орієнтуватися в складних обставинах моменту». Подаючи «широкі інформації про українсько-культурне, національне і політичне життя», видавці планували «особливу увагу звертати на життя шкільне, життя середньошкільної української молоді» і «тим самим зв'язувати всі окремі шкільні організації в одну живу нитку, в сталий і міцний осередок... створить міцну дружню семью каменярів» всієї України. Вже в другому номері редакція стверджувала, що багато співробітників відійшли від часопису, бо «малоросами бути легко», однак справжні «дужі тілом каменярі згуртуються, щоб працювати для майбутнього України».

Відповідно до задекларованої мети чільне місце на сторінках часопису займали статті Г. Гриценка «Борітеся — поборете», У. Кушніра «Середня школа і народ», І. Лоскота «Учителю, брати мої, думайте, читайте...», у яких розкривалися проблеми запровадження в усіх школах «навчання українській мові, історії, географії та літературі», поповнення шкільних книгозбірень творами українських класиків та книгами з українознавства, про безплатне здобування освіти у «рідних» школах тощо. Питання, актуальні для молоді різних національностей, обговорювалися на Конференції національних комітетів, порядок денний якої та прийняті рішення висвітлювали публікації Корнія «Конференція національних комітетів» та Кирила Кожум'яки «Дві відозви», а необхідність створення всеукраїнської «Ученої Співки» у замітці Безвідного «До Всеукраїнської Конференції». Під рубрикою «З нашого життя» містилися публікації про життя учнів-українців у Києві, поновлення діяльності і склад «Осередку» українських середньошкільних

організацій Києва, який уперше «зібрався» 1907 р. і відтоді об'єднував українські шкільні організації. Окрім того, на сторінках часопису опубліковано відозву Ради середньошкільників, що закликала молодь до загальної самоосвіти.

У «Каменярі» функціонували рубрики: «З життя на провінції», «Дописи», «Хроніка». Остання рубрика містила повідомлення про конференції учнів-українців середніх шкіл, студентів, про зібрання батьків та педагогів з приводу українізації школи, віче «середнєшкільників м. Києва», діяльність бібліотечної та організаційної комісії «Осередку», організацію «Юнацьких Спілок» у всіх регіонах України, Київський губернський з'їзд делегатів «Селянської Спілки», який вважав необхідним, щоби «вся просвіта українського народу від вищої до середньої школи» велась українською мовою, «наука була безплатною і обов'язковою для усіх дітей обох полів», школа була не церковною і не земською, а єдиною і вільною. Під рубрикою «Поштарь “Каменяра”» велось листування редакції.

На сторінках часопису опубліковано вірш Гайдара «Червоний Прапор» і фейлетон Котигорошка «Недотика пики», вміщено заклик «Товариші ширьте нашу часопись!» та інформацію про те, що у Києві виходить щотижневик «Каменяр».

Про подальше видавання газети після друку № 3/4 у 1918 р. відомостей немає.

Громадська діячка з Полтавщини Харитя Кононенко про цей часопис згадувала: «Видавали ми свою газету “Каменяр”», де самі писали всі статті, самі були і кольпортерами та майже друкарями, бо всі друкарні були завалені роботою... Скрізь нас, осередчан, було повно, всім ми цікавились, на все живо реагували».

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 89; Список поврежденных изданий за 1918 год. С. 119; Периодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 89; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 24, 25, 27—29, 33, 45, 67; Периодичні видання Києва... Т. 2. С. 52, 53; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 894.

Література: Книгарь: Літопис українського письменства. Київ, 1917—1918. С. 419; Українські часописи // Шлях. Київ, 1917. № 9/10. С. 63; Периодичні видання, що надійшли до редакції часопису «Книгарь» за березиль // Книгарь. 1918. Ч. 7; Животко А. Рукописні часописи української молоді. Львів, 1938. С. 11; Зленко П. Периодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 123; Животко А. Історія української преси. С. 229; Мукомела О. Г. В горнилі революції // Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра. Київ, 1997. Вип. 2. С. 39.

М. Романюк

КАНІВСЬКІ ВІСТИ: Освідомляючий політичний, економічний та літературний листок. — Виходить чотири рази на місяць що-п'ятниці (1917 № 1—8), чотири рази на місяць (1917 № 9, 10). № 1. 1917, 14 лип.

Ред. Грицько Варава. — **Канів, 1917:** Вид. Канівська Земська Управа, Канів. Комитет Українськ. Спілки (1917 № 1), Канівська Земська Управа, Канів. Комитет Селянської Спілки (1917 № 2—10). **Друк.** Ш. Х. Голінського (1917 № 1); **Печатня** Голінського (1917 № 2, 5—7, 9); **Тип.** Голінського (1917 № 3, 8, 10). **Адр. ред. і контори:** Канів, верхня управа.

Вийшло: 1917 — № 1—13; **Ф.** 53,8×36,5 см (1917 № 1), 36×28,5 см (1917 № 2—10); [**Т.** 150 пр.]; **Обс.** 4 с.; **Передпл.:** на міс. 40 к. **Ц.** номери 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 3; РНБ: 1917 № 1—3, 5—10.

Примітки: У підзаголовку № 3 — гасло: «Нехай живе Федеративна Демократична Республіка і автономія України!».

Попередником громадсько-політичного часопису «Канівські Вісти» була двомовна (українсько-російська) газета «Каневская Неделя», яка відразу ж після виходу у світ 1914 р. була заборонена військовою адміністрацією. 1917 р. редакційний колектив цього часопису майже у повному складі приступив до роботи у новому пресодруці «Канівські Вісти», який видавався на кошти Канівської земської управи і надсилався безкоштовно до сіл, земським установам та комітетам «Селянської Спілки». Зокрема, редакція зазначила: «Перший № розсилається по селам даром», «№ 2 буде розіслано даром на села тільки комітетам селян. Спілки»; у № 3 — «Газета висилається даром комітетам селянської спілки та земським установам».

У вступному слові «Од редакції» наголошувалося на потребі в місцевих газетах, оскільки преса видавалася переважно у великих центрах, тож не інформувалося про події у селах і містечках і читачі орієнтувалися у світових подіях та проблемах, не знаючи своїх локальних. Повітовій раді на селянському повітовому з'їзді було доручено організувати газету, яка задекларувала своє кредо: «Знаменом нашим буде — земля і воля трудящому люду, а зброєю — слово» (№ 1).

Інформація про діяльність органів центральної влади та місцевого самоврядування переважно містилася в офіційних матеріалах або статтях-роз'ясненнях, як-от: публікація члена Української Центральної Ради, депутата від Канівського повіту М. Бали «Про

Українську Центральну Раду» (№ 1), стаття-інструкція «Що повинен знати кожний чоловік про нове земство», «Про вибори до нового земства» (№ 5), «Про вибори до волосних народних рад (нового земства)» (№ 6), стаття редактора газети Г. Варава «Генеральний Секретаріат» (№ 8; підп.: Г. В.), що зазвичай подавалися на перших сторінках видання та ін. У часописі друкувалися офіційні документи: звернення УЦР, Генерального Секретаріату та його структур, оприлюднювалися списки кандидатів до виборних інституцій різних рівнів.

Основну увагу редакція приділяла створенню органів місцевого самоврядування, заснуванню «Селянської Спілки». Кілька «освідомлюючих» статей цієї проблематики опублікував Г. Варава: «Як організуватися селянам» (№ 1) (подавався чіткий алгоритм створення Спілки), «Чи потрібне нам земство» (№ 3, 4) (популярно про функції місцевих органів самоврядування, їх структур, історичний експурс про виникнення земств), «Завдання селянських спілок» (№ 9; підп.: Г. В.).

Надалі газета постійно інформувала про зацікавлення селянства цією ідеєю, звітувала про селянські з'їзди та винесені ними постанови, повідомляла про інші події у цьому сегменті громадського життя повіту (Селянські з'їзди на Канівщині. № 2; Збори Канівського повітового земельного Комітету. № 3; Селянський з'їзд Канівського повіту 15 серпня 1917 р. № 7; Голос селянства. № 7 (постанови «селянської сходки» с. Глушки); Третій Селянський З'їзд Канівського Повіту. № 8 (протоколи та постанови представницьких органів місцевої влади); ін.).

Публіцистика часопису була покликана виплекати у читачів відповідальність за майбутнє свого краю, почуття власної гідності, національної свідомості. Г. Варава емоційно оцінював безчестя відступу на фронті й здавання у полон (Ганебні події. № 1; підп.: Г. В.), закликав бути пильними з ворогами-заколотниками (Ворог не дрімає. № 10); священник Хведір Маркевич наголошував на потребі організації національної школи, без якої не можна виховати національну інтелігенцію (Рідна школа. № 2); публікація «Українці на фронті» (№ 2) свідчила про успіхи українізованих корпусів у воєнних операціях, спростовуючи запевнення ворогів української справи про неможливість українських частин: «Українці твердо стоять на бороні своєї рідної землі — України, та й усієї Росії».

Заохочуючи населення до сплати «налогів», у матеріалах «Канівських Вістей» популярно роз'яснювалося, де використовуються зібрані кошти: на

утримання війська, яке захищає рідну землю, «пособія „московкам“» тощо (Сила грошей. № 1); оприлюднювалися звіти про зібрані кошти на український Національний фонд на Канівщині.

Літературна частина газети представлена поезіями Г. Варава та оповіданням «Квітка» автора під криптонімом Ф. С-вич.

Під рубрикою «Війна» компонувалися повідомлення із військової Ставки, була опублікована телеграма генерального секретаря військових справ С. Петлюри до українських представників Петроградського та Московського гарнізонів.

У газеті функціонували рубрики: «З Центральної Ради», «Звістки з повітового Комітету Селянської Спілки» («Звістки з Канівського Повітового Комітету Селянської Спілки»; містила підрубрики «Каса Комітету» та «Виповнення доручень Селянських з'їздів»), «Хроніка», «Усякі звістки» (варіанти: «Всякі звістки», «Всякі вісти»). Під останньою рубрикою подавалися, зокрема, замітки про Вільне козацтво, культурну діяльність «Селянської Спілки», Всеукраїнський з'їзд товариства «Просвіта», рекламувалися українські часописи. Рубрика «Дописування» містила листи мешканців містечок і сіл Канівського повіту та «оповістки».

Газета не цензурувалася і припинила вихід через брак фінансування.

Останнє (10-те) наявне число датовано 13 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 184; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 36; Газеты дореволюционной России... С. 175.

Література: Сенгалевич Ф. Періодична преса на Канівщині на початку революції: 3 споминов редактора // Бібліологічні Вісти. 1927. № 2. С. 66, 67; Животко А. Історія української преси. Київ, 1999. С. 265.

Н. Кулеша

837

КИЇВСЬКІ ГУБЕРНІАЛЬНІ ВІСТИ = КІЕВСКІЯ ГУБЕРНСКІЯ ВЪДОМОСТИ (1917 — 1918 № 12); **КИЇВСЬКІ ГУБЕРНІАЛЬНІ ВІСТИ** (1918 № 13—110, 1920); **КІЕВСКІЯ ГУБЕРНСКІЯ ВЪДОМОСТИ** (1919). — Виходить що-вівторка, що-четверга, що-суботи (1917 — 1918 № 101, 1919 № 1—16), що-Середа, що-Суботи (1918 № 102—110, 1919 № 17—21), два рази на тиждень що-Вівторка, що-П'ятниці (1920). № 1. 1917, 2 верес.

Ред. О. Діхтярь (1917 № 17 — 1918 № 7), К. Панченко (1918 № 25/26), О. П. Гладун (1918 № 34—110, 1920), Н. Гуляевъ (1919 № 1—8). *За ред.* М. Чайка

(1918 № 8—24), О. Гладун (1919 № 9—10). *И. д. ред.* О. Гладунь (1919 № 11—21). — **Київ, 1917—1920:** Губерніяльна друк., м. Київ, будинок Урядових Установ. *Адр. контори:* м. Київ, будинок Урядових Установ (1917—1918). *Адр. ред.:* г. Киевъ, здание Присутственныхъ мѣстъ (1919), в будинку Урядових Установ, В. Володимирська, ч. 15 (1920).

Вийшло: 1917 — № 1—46, 1918 — № 1—25/26, 27—110, 1919 — № 1—21, 1920 — Р. 3 № 1—4; *Ф.* від 52×34 см до 55,5×39 см; *Обс.* 2—6 с.; *Передпл.:* на 1 міс. 2 крб 50 к. (1917 — 1918 № 22), 4 крб (1918 № 23—110), 30 р. (1919), 100 крб (1920). *Ц.* номери 20 к. (1917 — 1918 № 22), 50 к. (1918 № 23—110), 3 р. (1919 № 1—8), 15 крб (1920).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — № 1; **НБУВ:** 1917 — № 1—31, 33, 34, 36—46, 1918 — № 1—25/26, 34—37, 39—48, 63—67, 70—110, 1919 — № 1—21, 1920 — Р. 3 № 1—4; **ДНАБ:** 1917 — № 1—7, 10—15, 21, 23, 26, 30, 31, 33—35, 37, 40—42, 44—46, 1918 — № 1, 3—5, 10, 17, 18, 20—22, 25/26, 41, 42, 46, 53—55, 61, 102, 1919 — № 1, 9—11, 15, 18, 19, 1920 — Р. 3 № 1, 2, 4; **РДБ:** 1917 — № 1—30, 36—41, 1920 — Р. 3 № 1—4; **РНБ:** 1917 — № 1—29, 33, 37—41.

Примітки: У логотипі газети — герб Києва із зображенням архангела Михаїла. Мова видання — українська та російська.

«Київські Губерніяльні Вісти», що виходили, за повідомленням редакції, замість «Вістей Виконавчого Комітету Київської Ради Об'єднаних Громадських Організацій», інформували про роботу органів центральної влади та місцевого самоврядування. З огляду на тривалий час виходу газета охоплювала усі етапи визвольних змагань, а також період денікінської окупації — у публікаціях відображено зміст головних документів, що нормували тогочасне життя України, акцентовано ідейно-політичні й економічні пріоритети. Упродовж усього періоду виходу видання у ньому існували два відділи: «Офіційно» («Офіційний відділ») та «Неофіційно» (1919 р. — «Часть официальная» і «Часть неофициальная»).

Матеріали відділу «Офіційно» переважно об'єднувалися у дві рубрики — «Отдѣлъ общій» та «Отдѣлъ мѣстный». Під першою рубрикою 1917 р. друкувалися постанови Тимчасового уряду, накази верховного головнокомандувача, урядові телеграми та міністерські циркуляри, під другою — звернення та розпорядження української центральної влади — Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату, повідомлення про чергові сесії Центральної Ради, інформація про засідання

Київського губернського виконавчого комітету, накази київського губернського комісара, списки гласних Київської та Уманської повітових народних рад, Радомиського повітового зібрання. Серед офіційних документів, вміщених у газеті, — «Декларація Генерального Секретаріату України», «Постанови Української Центральної Ради щодо затвердження закону про вибори до Установчих Зборів», «Українська Установча Рада», «Заклик до всіх просвітніх установ», «Відозва Генерального Секретаріату в справі роззброєння большевиків». Особливу увагу було звернено на формування українського війська: цьому процесу мали сприяти «Закон про одстрочку призову на військову службу і одкомандирування з війська громадян Української Народньої Республіки» та відозва «Од Українського Військового Генерального Комітету, Народу Український» — про українізацію дивізій, що мали стати основою національної армії. Деякі з цих документів подавалися під тимчасовою рубрикою «В Генеральному Секретаріаті».

На початку номера редакція упродовж 1917 р. містила накази та розпорядження Тимчасового уряду під рубрикою «Дѣйствія правительства» («Постановлення Временного Правительства»), зокрема: «Положеніе о выборахъ въ Учредительное Собраніе», «Временное положеніе о губернскихъ (областныхъ) и уездныхъ комиссарахъ», «Временное Положеніе о Городской Податской Милиціи», «Временное положеніе объ устройствѣ милиціи городовъ: Петрограда, Москвы, Киева и Одессы», «Обязательное постановленіе министра торговли и промышленности» тощо. Окрім того, у відділі «Офіційно» функціонували постійні рубрики: «Губернскій Исполнительный Комитетъ», «Продажи», «Торги», «Вызовы», «Розыски», «Несостоятельность», «Объявленія».

Навесні 1918 р. змінилася влада: розпущено Українську Центральну Раду, а генерала П. Скоропадського проголошено гетьманом Української Держави. Це вплинуло на газетну структуру і тематику публікацій. В «Офіційному відділі» на початку року ще друкувалися постанови Генерального Секретаріату й закони Центральної Ради, циркуляри секретарств Генерального Секретаріату, а згодом — універсали та грамоти гетьмана, міністерські постанови й циркуляри гетьманського уряду, накази київського губернського старости, голів з'їздів мирових суддів, постанови Київської міської думи, циркуляри керівників департаментів тощо. Розширення законодавчої бази свідчило про намагання зміцнити державотворчі начала.

Серед опублікованих у «Київських Губерніяльних Вістях» 1918 р. законодавчих актів (переважно під рубрикою «Відділ загальний») — «Закон про громадянство Української Народньої Республіки», «Закон про переведення виборів губерніяльних і повітових земських гласних», «Закон про заведення апеляційних судів», «Наказ про вживання в слові і письмі Державної Української мови по Почтово-телеграфному Відомстві», «Статут військової повинности», «Статут Української Державної Варти», а також мирний договір між Українською Народною Республікою та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною, закони про національно-персональну автономію та державний герб України, про покарання усіх учасників війни й повстання проти Української Держави, про поділ України на землі, право продажу та купівлі землі та право на врожай 1918 р., зміну назв земських інституцій, запровадження середньоєвропейського часу й григоріанського календаря в Україні.

Уряд гетьмана змушений був постійно боротися із розв'язаною проти нього інформаційною війною. Так, у «Правительственному повідомленні», вміщеному у № 34, спростовувалися чутки про те, що в Україні встановлюється самодержавство і цей процес начебто повинен створити ґрунт для відбудови самодержавства в Росії. Уряд наголошував, що хоча політичні свободи не скасовано, але в такий складний час на першому місці повинні стояти інтереси державної безпеки. Основні напрями нової державної політики викладено у низці універсалів та грамот гетьмана, у яких, зокрема, порушено питання проведення земельної реформи, відновлення козацтва. Остання гетьманська грамота до українських громадян про необхідність федерації з Росією прискорила відставку П. Скоропадського та спричинила збройний виступ Директорії УНР.

Газетні матеріали публікувалися двома мовами — українською та російською. І хоча в № 12 за 1918 р. редакція повідомила усі державні та приватні установи, урядовців про необхідність надсилати оголошення українською мовою (з російськомовних могли друкуватися лише надіслані до 28 березня), однак послідовної та принципової редакційної політики в цьому питанні не помітно. Незважаючи на згадане застереження, більшість оголошень і надалі друкувалися російською мовою. Постійні рубрики відділу «Офіційно» 1918 р. — «Обов'язкова постанова», «Отдѣлъ мѣстный» із підрубриками «Продажи», «Вызовы», «Розыски», «Объявления», «Торги», згодом — «Відділ загальний», «Відділ місцевий», «Продаж», «Оголошення».

У № 1, що вийшов 21 вересня 1919 р., було вміщено накази головнокомандувача Збройних сил Півдня Росії генерала А. Денікіна про загальні принципи громадського самоврядування в губерніях, що перебували на той час під його юрисдикцією, та накази куратора Харківської, Катеринославської, Полтавської, Київської, Чернігівської та Курської губерній Май-Маєвського. Серед урядових наказів показовим є освітній, який передбачав скасування предмета «Українознавство» (історія та географія України) і переведення української мови й літератури до блоку необов'язкових предметів, що викладалися «на общих основаниях».

У відділі «Часть официальная» виділено рубрику «Дѣйствія правительства», під якою містилися накази А. Денікіна по Добровольчій армії, а також про права губернаторів та склад губернського управління, міську думу, міську управу, склад та повноваження повітового самоврядування, накази по управліннях юстиції, торгівлі, промисловості, про збір урожаю та право на його розподіл; тимчасові положення про громадське самоврядування у підконтрольних генералові А. Денікіну місцевостях, спрощене через воєнні обставини управління господарством. Серед інших документів — «Временный уставъ о пенсіяхъ и единовременныхъ пособіяхъ чинамъ военнаго вѣдомства Вооруженныхъ Силъ на Югѣ Россіи» з додатком «Форма опросного листа», також низка тимчасових положень про допомогу колишнім військовополоненим, сім'ям військовослужбовців, інвалідам, про підвищення розмірів податків і зборів у судових установах тощо. Під рубрикою «Отдѣлъ местный» друкувалися обов'язкові постанови й накази київського губернатора. У виданні відновлено постійні рубрики: «Вызовы», «Продажи», «Розыски», «Уничтоженіе довѣренностей», «Объявления».

Уряд А. Денікіна надавав важливого значення пропаганді. Так, в агітаційних матеріалах наголошено на необхідності збереження порядку «в тилу» під час боротьби з «більшовицьким ігом», а першочерговим завданням визначено організацію дружин самооборони для захисту мирного населення від «посягательствъ преступныхъ элементовъ» (комуністів, махновців, петлюрівців, зелених). З оголошенням мобілізації населення з'явився друком наказ, яким зобов'язано власників будинків і готелів, домові комітети надавати списки військовослужбовців, що проживали тоді у Києві («Возваніе къ населенію Киевской Области о мобилизації» (1919. № 9); «Положеніи о самооборонѣ населенія г. Киева» (1919. № 14).

У першому числі газети, відновленої за урядування Директорії 26 травня 1920 р., на першій сторінці вміщено звернення С. Петлюри до українського народу, у якому йшлося про важкий історичний досвід нації та великі жертви «на полі бою», нову військову тактику Армії УНР та військово-політичну допомогу Польщі. У зверненні наголошено, що після досягнення остаточної мети — державної незалежності України — польські війська покинуть країну. З поступовим налагодженням роботи Ради Народних Міністрів, комісаріатів, народних управ та інших установ особливо актуальним став фактор народної підтримки, допомоги населення українським і польським військам. Щоб державний лад відповідав реальним потребам народу, необхідно, акцентувала редакція, обрати народне представництво — парламент на підставі загального, рівного, таємного, пропорційного виборчого права. Серед першочергових завдань державного будівництва — створення регулярної дисциплінованої української армії, відбудова й розвиток народного господарства, що є джерелом надійного доходу до державної скарбниці, налагодження оподаткування як форми регулювання фінансових відносин та подолання інфляції тощо. Серед офіційних публікацій вістей — «Народе України!», «Відозва Начальника Польської Республіки. До всіх жителів України!», «Декларація Правительства Української Народної Республіки». Державна самостійність української нації може бути здійснена тільки шляхом боротьби із суб'єктом поневолення: «...буде скинено те ярмо, яке старається закріпити на ній Москва» (1920. № 3). Упродовж 1920 р. друкувалися урядові документи, які скасовували дію законів і постанов попередніх урядів — гетьманського, радянського та денікінського, наказ Директорії про зміну Кабінету Міністрів, нові призначення на міністерські посади, а також комісарів та помічників комісарів, накази про повернення колишнім власникам великих промислових підприємств, насамперед цукроварень і гуралень (рубрика «Відділ загальний» відділу «Офіційно»).

Під рубрикою «Відділ місцевий» відділу «Офіційно» подано накази губернського комісара Київщини, накази й обов'язкові постанови виконувача обов'язків губернського комісара із тимчасовими розпорядженнями щодо місцевого самоврядування, зокрема про організацію сільських сходів для вибору управи, порядок обрання волосної та повітової рад, обов'язки повітового комісара та його співпрацю з губернською управою.

У неофіційній частині, яка змінювала з часом назву (спочатку — «Частныя Объявления», від № 6 за 1917 р. і впродовж 1918 р. — «Неофіційно», 1919 р. — «Часть неофициальная», 1920 р. — «Неофіційно»), друкувалися різноманітні приватні оголошення. 1919 р. редакція містила також оголошення про надання різних послуг тощо. 1920 р. друковано інформацію про роботу Державного банку й ощадних кас, а в межах відділу «Неофіційно» виокремлено рубрику «Справочний відділ».

У газеті рекламовано «Вістник Генерального Секретаріату Української Народної Республіки» та журнал «Книгарь».

Останнє (4-те) число газети датовано 8 червня 1920 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 90; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 160; Газеты 1917—1922 годов... С. 94; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 38; Газеты дореволюционной России... С. 178; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 331—338; Газети України 1917—1920 років... С. 128.

М. Комариця

838

КНИГАРЬ: Літопис українського письменства. — Виходить що-місяця. Р. І. Ч. 1. 1917, верес.

Ред. В. Старий (1917 — 1919 ч. 18), М. Зеров (1919 ч. 19 — 1920). — **Київ, 1917—1920:** Вид. Товариство «Час». Друк. Товариства «Час» у Києві (1919 ч. 17—27); Друк. Коопер. В-го Т-ва «Час» у Києві (1919 ч. 28 — 1920). *Адр. ред.:* Київ, Володимирська, 42, «Час» (1917 — 1919 ч. 27), Володимирська, 37 (1919 ч. 28 — 1920).

Вийшло: 1917 — Р. 1 ч. 1—4, 1918 — Р. 2 ч. 5—12/13, 14—16, 1919 — Р. 3 ч. 17—23/24, 25/26, 27, 28, 1920 — Р. 4 ч. 1/3(29/31); Ф. 26,5×17 см; *Обс.* 24—48 с., подвійного числа 52—72 с.; *Передпл.:* з пересилкою до кінця 1917 р. 3 р., на три міс. 3 р. (1918 ч. 5, 6), на рік 15 крб (1918 ч. 7—16), 24 крб (1919), авансом на 1920 р. 300 крб. *Ц.* числа 85 к. (1917 ч. 1, 2), 100 крб (1920).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — Р. 1 ч. 1—4, 1918 — Р. 2 ч. 5—16, 1919 — Р. 3 ч. 17—28, 1920 — Р. 4 ч. 1/3(29/31); **НБУВ:** 1917 — Р. 1 ч. 1, 1918 — Р. 2 ч. 5—16, 1919 — Р. 3 ч. 17—27, 1920 — Р. 4 ч. 1/3(29/31); **НБ ЛНУ:** 1917 — Р. 1 ч. 1—4, 1918 — Р. 2 ч. 5—10; **ДНАБ:** 1917 — Р. 1 ч. 1—4, 1918 — Р. 2 ч. 5—16, 1919 — Р. 3 ч. 17—27, 1920 — Р. 4 ч. 1/3(29/31); **ОННБ:** 1917 — Р. 1 ч. 1—4, 1918 — Р. 2 ч. 5—16, 1919 — Р. 3 ч. 17—28; **ХДНБ:** 1918 — Р. 2 ч. 6—12/13, 16, 1919 — Р. 3 ч. 17—27.

Критико-бібліографічний місячник випускало українське видавниче товариство «Час», засноване 1908 р. у Києві місцевими українськими літераторами і громадськими діячами, лікарями, ветеринарами — В. Дубровським, В. Королівим-Старим, М. Левицьким, М. Орловським, В. Петрушевським, М. Синицьким, О. Юркевичем та ін.

Про читацьке призначення журналу, присвяченого «справам українського видавництва» (1917. Ч. 1), його завдання, основний проблематико-тематичний напрям публікацій, коло співробітників редакція повідомляла переважно у саморекламах. Зокрема, у ч. 4 за 1917 р. зазначалося: «“Книгарь” є необхідним справочником і порадиником для всіх осіб та інституцій, що купують або цікавляться книгами; особливо він потрібний для бібліотек, книгозбірень, земств, “Просвіт”, учительства». Завдання часопису визначалося так: якомога докладніше висвітлювати діяльність усіх українських видавництв, інформувати читачів про їхню продукцію та плани, публікувати рецензії та відгуки фахівців на спеціалізовану літературу. Вони успішно реалізовувалися, незважаючи на складні суспільно-політичні й економічні обставини.

Причини, мету створення і головне завдання «Книгаря» редакція окреслила у програмній статті без назви (1917. Ч. 1). Стрімка активізація діяльності українських видавництв, майже щоденне створення нових громадських, державних та приватних книго-друкарських установ, наповнення ринку різноманітною друкованою продукцією дали підстави засновникам часопису творити підґрунтя актуальності й доцільності нового пресового проекту — спеціального періодичного органу, «який би займався виключно справами видавництва, був би спокійним і безстороннім літописом нашого [українського] письменства і давав би змогу кожному, кому близькі інтереси нашої [української] літературної творчості, бути в курсі цієї справи».

На сторінках журналу, у межах аналітико-публіцистичного відділу (поліграфічно не виділявся), друкувалися суспільно-політичні статті, які охоплювали весь спектр проблем відродження і розбудови української культури та науки наприкінці другого десятиліття ХХ ст. У передових, публіцистичних, проблемних і просвітніх матеріалах автори пропонували шляхи розв'язання проблем тогочасного національного бібліотекознавства, журналістикознавства, книгознавства, видавничої справи, історії та історіографії, економіки, літературознавства, мовознавства, музики тощо.

Редакція часопису надавала особливої ваги всебічному висвітленню історії розвитку української книговидавничої і друкарської справи, обговоренню проблем, із якими доводилося стикатися українським книговидавцям і друкарям, пропагуванню власного бачення непересічної ролі якісної літератури у культурному вихованні суспільства, його національному відродженні. Уже в перших числах журналу цим питанням присвячено низку передовиць, проблемних статей та історичних розвідок. Серед них — «Дух

часу» (1917. Ч. 2. С. 49—51), «Голод на книжку» (1917. Ч. 2. С. 52—54) і «Про пошану до книги» (1918. Ч. 5. С. 251—253) С. Єфремова, «“Просвіти” та їх видавництва» М. Ішуніної (1917. Ч. 2. С. 54—56), «Свято книги» (1917. Ч. 4. С. 171—175) і «Ціна на книгу» (1918. Ч. 5. С. 239—243) Г. Дмитренка, «З історії книги на Україні» В. Модзалевського (1918. Ч. 5. С. 235—238), «Потреба військової літератури» С. Петлюри (1918. Ч. 7. С. 375, 376), «Кольорові папери» (1918. Ч. 12/13. С. 691—694), «Церковні

стародруки» (1918. Ч. 14. С. 809—814) і «Наше стародавнє інтролігаторство» (1919. Ч. 17. С. 1031—1036) К. Широцького, «Переклади Св. Письма на українську мову в XVI—XVII вв.» М. Сагарди (1919. Ч. 20. С. 1245—1258; Ч. 21. С. 1337—1350), «В справі видання книжок для молоді» О. Саліковського (1919. Ч. 22. С. 1455—1458), «З історії української книжки. І. Цензурні умови» В. Міяковського (1919. Ч. 27. С. 1819—1828; Ч. 28. С. 1895—1902).

Логічним продовженням цього тематичного блоку надрукованих на сторінках «Книгаря» матеріалів є публікації, присвячені актуальним питанням книгозбереження і бібліофілства. У передовицях «Національні схованки друкованого слова» (1917. Ч. 3. С. 105—107), «В справі бібліотек» (1917. Ч. 4. С. 169, 170) порушувалися проблеми створення національного архіву, національної бібліотеки, залучення приватних осіб, громадських інституцій до збирання і тимчасового зберігання матеріалів, налагодження роботи бібліотек у сільській місцевості. Питання уніфікації принципів каталогізації, розмірів карток, особливостей реєстрації читачів заторкував у проблемній статті «Загальні принципи технічної організації бібліотек» С. Кондра (1918. Ч. 11. С. 621—632). Окрім того, редакція вміщувала матеріали, що ознайомлювали читачів з особливостями роботи уже діючих подібних українських інституцій. Так, І. Свенціцький, коротко інформуючи про історію створення цієї установи, подав огляд її фондів (Бібліотека Національного музею у Львові. 1918. Ч. 6. С. 308—314).

Широко на сторінках часопису представлено українське літературознавство: у журналі публікувалися статті, присвячені творчості українських письменників старшого покоління, історіографічні дослідження. Огляд літературного доробку І. Нечуя-Левицького надрукував Д. Дорошенко (Ів. Сем. Нечуй-Левицький. 1918. Ч. 8. С. 425—437), Г. Квітки-Основ'яненка — С. Єфремов (Од літературщини до літератури. На згадку про Гр. Квітку-Основ'яненка. 1918. Ч. 12/13. С. 685—692), вплив Г. Сковороди на розвиток української літератури вивчав М. Могилянський (Григорій Сковорода в українській літературі. 1920. Ч. 1/3. С. 5—14), наукові дослідження про творчість українського філософа проаналізував В. Петров (Література про Сковороду. 1920. Ч. 1/3. С. 13—24), низка матеріалів, вміщена у ч. 23/24 за 1919 р., всебічно висвітлювала життя і письменницьку діяльність П. Куліша (Єфремов С. Біля початків української критики. Куліш — як літературний критик. С. 1529—1538; Ніковський А. Ліра П. Куліша.

С. 1529—1538; Лобода А. П. О. Куліш — етнограф. С. 1555—1564; Рулін П. П. О. Куліш як дослідник і критик М. В. Гоголя. С. 1563—1574; Романовський В. Куліш і його праці по історії України. С. 1801—1808).

Увазі читачів пропонувалися літературно-критичні статті, розгорнуті рецензії на нові книжкові видання українських письменників — Г. Чупринки (Зеров М. Гр. Чупринка (з приводу нового видання творів). 1919. Ч. 18. С. 1101—1110), Лесі Українки (Зеров М. Леся Українка. З нагоди нового видання творів. 1919. Ч. 21. С. 1349—1360), М. Рильського (Филипович П. Лірика Максима Рильського. 1919. Ч. 22. С. 1447—1454), П. Тичини (Ларин Б. Про «Соняшні Кларнети» П. Тичини. 1919. Ч. 25/26. С. 1683—1688), М. Івченка (Єфремов С. О. Дорогою шукання. 1920. Ч. 1/3. С. 23—32).

На сторінках журналу друкувалися ґрунтовні й розлогі рецензії на підручники та іншу навчальну літературу (Тимченко Є. Шкільна термінологія. 1917. Ч. 1. С. 6—10), просвітні матеріали, присвячені історії розвитку і теоретичним питанням української бібліографії (Кондра С. Бібліографічна класифікація по децимальній системі. 1918. Ч. 7. С. 370—374; Ковалевський Юр. Бібліографія й Український Бібліографічний Інститут. 1919. Ч. 22. С. 1433—1442; Бем А. З теоретичних питань бібліографії. Суб'єктивний характер бібліографії. 1919. Ч. 25/26. С. 1661—1666; Його ж. Завдання індивідуальної бібліографії. 1919. Ч. 28. С. 1889—1894) й етнографії (Житецький Гр. «Вік» української етнографії. 1919. Ч. 20. С. 1241—1246).

У «Книгарі» публікувалися бібліографічні матеріали, автори яких намагалися зафіксувати усю національну друковану продукцію, що побачила світ за проминулий рік (Паночіні С. Книжкова українська продукція в 1917 році. 1918. Ч. 5. С. 243—251; Його ж. Огляд української книжкової продукції в 1918 році. 1919. Ч. 20. С. 1310—1326; Реєстр української періодичної преси за 1918 рік. 1918. Ч. 16. С. 1004—1009). У ч. 16 за 1918 р. вміщено «Список українських книжкових видавництв» (крім назв видавництв, подавалися їх адреси). Особливо цінним для дослідників української журналістики є укладений С. Кондрою реєстр національної періодики за 1816—1916 рр., який, за повідомленням автора, охоплював усі україномовні та доступні дослідникові двомовні (російська, українська мови) і російськомовні, присвячені «цілком українським справам», періодичні видання (Кондра С. Спроба реєстру української періодичної преси. 1816—1916. 1918. Ч. 16. С. 998—1004).

Багатим різножанрово (від повідомлення до критичної, оглядової чи проблемної статті) у журналі є блок матеріалів про особливості функціонування та змісту української преси першого двадцятиліття XX ст. Редакція подавала їх як самостійно, так і у відділі «Критика і бібліографія» та рубриці «Огляди преси», яку було відкрито у ч. 23/24 за 1919 р. Автори цих публікацій докладно аналізували такі літературно-мистецькі, наукові, фахові та галузеві видання, як: «Військово-науковий вістник Генерального штабу УНР» (Петлюра С. Військово-Науковий Вістник Генерального Штабу У.Н.Р. 1918. Ч. I. Київ. 1918. Ч. 10. С. 592—595), «Вільна Українська Школа» (Грабенко А. «Вільна Українська Школа». 1918. Ч. 7. С. 395, 396; Поточний В. «Вільна Українська Школа». Орган Всеукраїнської Учительської Спілки. Перший (1917—18) і другий (1918—19) шкільний рік. 1919. Ч. 23/24. С. 1601—1606), «Громада» (Смуток П. [П. Стебницький]. «Громада». Громадсько-кооперативний і літературний журнал. Ч. ч.1—9. 1919 р. 1919. Ч. 23/24. С. 1596—1599), «Кооперативна Зоря», «Сільський Господарь», «Українська Кооперація» (Прихоженко Ів. Українська кооперативна преса в 1918 році. 1919. Ч. 25/26. С. 1700—1714), «Книжний Вістник» (Меженко (Іванов) Ю. О. «Книжний Вістник». Видання Всенародньої (Національної) Бібліотеки в м. Києві. Січень—Березень 1919 р. № 1. 1919. Ч. 23/24. С. 1599, 1600), «Літературно-Науковий Вістник» (Филипович П. «Літературно-Науковий Вістник» в 1918 році. 1919. Ч. 21. С. 1359—1366), «Мистецтво» (Міяковський В. «Мистецтво». Літературно-мистецький тижневик Української Секції Всеукрліткома. Ч.ч. 1, 2, 3, 4, 5—6. Травень—Липень 1919 р. 1919. Ч. 25/26. С. 1714—1720), «Музагет» (Ніковський Ан. «Музагет». Місячник літератури і мистецтва. Січень—Лютий—Березень. 1919. 1919. Ч. 23/24. С. 1587—1595), «Народное хозяйство Украины» (Стебницький П. Підсумки й перспективи пролетарської економіки. 1919. Ч. 25/26. С. 1687—1699), «Наше Минувле» (Тисяченко Гр. [Саливон Г.] Сторінки минулого. 1918. Ч. 16. С. 951—960; Зеров М. «Наше Минувле». Журнал історії, літератури і культури. 1919. Ч. 23/24.

С. 1581—1587), «Просвещение» (Соловій О. «Просвещение». Еженедельный журнал. Издание Черниг. Губ. Отдела Народного Образ.; 1919 р. № № 1—4. 1919. Ч. 23/24. С. 1606—1608), «Просвітянин» (Старий В. [В. Королів-Старий]. «Просвітянин». 1918. Ч. 8. С. 467—469), «Україна» (Романовський В. «Україна». Науковий трьохмісячник українознавства... 1920.

Ч. 1/3. С. 31—35; Плевако М. «Україна». Науковий трьохмісячник українознавства. 1920. Ч. 1/3. С. 35—41), «Шлях» (Філіпович П. [Филипович П.]. Журнал «Шлях» в 1918 році. 1919. Ч. 19. С. 1177—1182), та ін. Питання про заповнення українського пресовидавничого ринку різноманітною продукцією, зокрема

про необхідність створення сімейного відпочинково-розважального журналу та його змістове наповнення, порушив А. Вечерницький (псевд. О. Кузьмінського) у статті «Про потребу родинного журналу» (1917. Ч. 1. С. 3—5). Проблему занепаду з причини «громадської, і технічної природи» українських літературних журналів акцентував С. Єфремов (Наші місященики. 1917. Ч. 4). Огляд української преси у США і Канаді подав А. Яринович (псевд. А. Ніковського) (Українська преса в Америці. 1917. Ч. 4. С. 178—182), а на терміновій реєстрації усіх українських періодичних видань наполягав С. Кондра (Завдання української журнальної бібліографії. 1918. Ч. 14. С. 877—880).

Чимало уваги у виданні приділялося активним постаням літературно-мистецького, наукового, громадсько-політичного життя. Серед них — Ф. Вовк, М. Вороний, С. Єфремов, О. Кобилянська, І. Котляревський, М. Коцюбинський, П. Куліш, Д. Маркович, С. Петлюра, І. Стешенко, І. Шраг та ін. На сторінках журналу друкувалися передовиці, аналітичні й оглядові статті, замітки, приурочені до ювілейних дат (день народження, початок чи завершення творчого шляху тощо), розширені некрологи українських письменників, науковців, фахівців у різних галузях знань, політиків, громадських діячів. У таких публікаціях автори подавали змістовні огляди ключових життєвих віх, аналізували особливості творчої майстерності, найбільші досягнення визначних особистостей, іноді вдавалися до змалювання психологічних портретів (Стебницький П. Проф. Хведір Вовк. 1918. Ч. 11. С. 617—622; Пам'яті І. М. Стешенка. 1918. Ч. 12/13. С. 681—686; Кушнір М. Д. В. Маркович (3 приводу ювілею). 1918. Ч. 15. С. 873—876; Оппоков І. Симон Петлюра. 1919. Ч. 17. С. 1019—1024; Ковалевський О. Микола Вороний (3 приводу 25-літнього ювілею). 1919. Ч. 17. С. 1025—1030; Єфремов С. Людина гармонії. Пам'яті І. Л. Шрага (11 квітня 1919 р.). 1919. Ч. 1. С. 1423—1427; Міяковський М. М. Коцюбинський в його листах. 1919. Ч. 22. С. 1441, 1442; Поточний В. Григорій Сковорода. (1722—1794). 1919. Ч. 28. С. 1881—1888; До 25-літнього ювілею С. О. Єфремова. 1920. Ч. 1/3. С. 1—4). Від ч. 21 за 1919 р. у журналі було відкрито рубрику «Некролог». У ч. 28 за той же рік опубліковано кілька матеріалів з приводу втрати українським суспільством визначних діячів — М. Євшана, Л. Жебуньова, Ф. Матушевського та ін.

Намагаючись повно і різнобічно висвітлити те чи інше питання, редакція «Книгаря» застосовувала тематичний принцип компонування позарубрикових матеріалів. У кожному числі вміщувалося декілька ста-

тей однієї тематики, які розглядали певну проблему під різними кутами зору, взаємодоповнювали одна одну, у сукупності претендуючи на вичерпне розкриття теми.

Під рубрикою «З преси» редакція постійно подавала витяги (з власними короткими коментарями до них) із статей на актуальні теми національного культурного життя, як-от: творчість українських літераторів, проблеми організації пресо- та книговидавничої справи, питання книгозбереження, про роль книжки і преси у вихованні суспільства тощо, надрукованих на сторінках інших українських пресових видань («Нова Рада» (Київ), «Шляхи» (Львів), «Вільне Життя» (Одеса), «Книжний Бюлетень» (Полтава) та ін.).

Найбільшу частину друкованої площі кожного числа відводилося для публікації бібліографічних списків, рецензій, відгуків на книжкову продукцію тогочасних українських видавництв і творчість українських письменників, праці науковців тощо. Ці матеріали становили зміст відділу «Критика і бібліографія». У «Книгарі» подавалися оцінки усіх книжкових видань, які побачили світ за період підготовки конкретного числа до випуску. Рідше у рамках цієї рубрики аналізувалися нові періодичні видання чи нововидані числа уже існуючих. У ч. 2 за 1917 р. опубліковано укладений А. Вечерницьким список українських пресодруків, які тоді виходили на теренах Росії. Окрім того, у цьому матеріалі автор охарактеризував умови функціонування української преси у Російській державі.

Відділ «Критика і бібліографія» займав більше половини обсягу кожного числа журналу. Усі публікації відділу компонувалися у підвідділах, назви яких не були сталими: «Історія», «Історичні оповідання», «Красне письменство», «Поезії», «Публіцистика», «Економика», «Політично-агітаційні видання» («Агітаційні видання»), «Педагогіка і школа», «Видання для дітей», «Інформаційні видання», «Медицина», «Твори загального змісту» (часто преса), «Мистецтво», «Театр і пьеси», «Музика», «Релігія та церква», «Українська преса», «Біографії», «Критичні розвідки», «Художні видання», «Мовознавство», «Сільське господарство та ветеринарія», «Історія літератури», «Сатира і гумор», «Словники», «Часописи», «Етнографія», «Кооперація».

Від ч. 3 за 1917 р. редакція запровадила послідовну нумерацію усіх рецензованих видань (починалася з № 120). Отже, у перших двох числах «Книгаря» було вміщено рецензії на 119 книг і часописів. Постійними авторами матеріалів цього відділу були: П. Богацький, П. Гай, Олекса Діхтяр, В. Дога, Д. Дорошенко (також під псевд. М. Жученко), Б. Дорошкевич, Н. Дубровсь-

ка-Трикулевська, С. Єфремов, П. Зайцев, М. Зеров, В. Королів-Старий, О. Кошиць, О. Кузьмінський, Модест Левицький, М. Леонтович, А. Лобода, К. Лоський, О. Мицюк, В. Модзалевський, А. Ніковський, М. Павловський, А. Паночіні, П. Погорілко, Л. Ревуцький, С. Русова, М. Садовський, І. Свенціцький, М. Сріблянський (псевд. М. Шаповала), Л. Старицька-Черняхівська, Ю. Тищенко, О. Ходзинський і Володимир Хоменко, Н. Шульгина-Іщук, А. Яковлів та ін.

У хронікальних рубриках та рубриках поточної бібліографії редакція «Книгаря» подавала цінний довідковий матеріал про вихід у світ нових книг та пресодруків, рецензії на художні твори українських письменників (лише у чотирьох числах журналу за 1917 р., за підрахунками редакції, було «розглянуто спеціалістами 240 книг та підручних видань» ([Само-реклама]. 1917. Ч. 4).

Багато уваги на сторінках «Книгаря» приділялося створенню, діяльності, закриттю українських видавництв («Будучина», «Вернигора», «Волошки», «Воля», «День у Києві», «Дзвін», «Дністер», «Зерно», «Криниця», «Політична бібліотека», «Рідна Мова», «Рух», «Село», «Січ», «Січ», «Слово», «Театральна Бібліотека», «Українська Школа»; видавництва: Ф. Гавриша, М. Грінченкової, В. Різниченка та ін.), видавничим проектам державних установ, українських товариств і громадських організацій (видавнича секція Головної української ради у Сибіру, видавничий відділ Міністерства народної освіти, Київська губернска земська управа, Українське правниче товариство, товариства: «Час», «Просвіта», «Шкільна Освіта» та ін.); виданням, над якими працювала та чи інша інституція на момент виходу чергового числа часопису. З цією метою велася рубрика «Видавнича хроніка», яка географічно охоплювала Лівобережну та Правобережну Україну. У ч. 5 за 1918 р., у цій рубриці, вміщено цінні для дослідників історії української журналістики списки: «В 1917 р. в Північній Америці (С. Штатах) виходили такі українські часописи» (с. 288) і «В Канаді в 1917 році виходили такі часописи» (с. 288).

Редакція прагнула докладно зафіксувати й вичерпно висвітлити усі події на українському ринку друкованого слова, як-от: відкриття нових видавництв, книгарень, періодичних видань, нові творчі здобутки літераторів, іноді — діяльність громадських інституцій, товариств останніх років першого двадцятиріччя ХХ ст. Однак часто вона подавала і неперевірені дані — у вигляді заміток і коротких (однорядкових) повідомлень під рубрикою «Літературне життя (Звістки та чутки)».

Час від часу в рубриці «Всячина» з'являлися інформації про технічні особливості видавничого процесу, як-от: «Стереотип» (1917. Ч. 1), «Ротаційна машина» (1917. Ч. 2).

Під рубрикою «Нові видання» («Нові книги», «Нові видання, надіслані до редакції “Книгаря”») друкувався алфавітний список надісланих до «Книгаря» книжок, брошур, періодики. У ч. 4 за 1917 р. редакція опублікувала покажчик авторів, матеріали яких становили зміст журналу цього року, у ч. 5 і 17 за 1919 р. — покажчик книг, про-рецензованих співробітниками «Книгаря» впродовж 1917—1918 рр.

Під рубрикою «Зміст літературних журналів» у кожному числі вміщувався зміст чергових чисел українських періодичних видань: «Вільна Українська Школа», «Кооперативна Зоря», «Літературно-Науковий Вістник», «Народня Справа», «Наше Життя», «Наше Минуте», «Українська Кооперація», «Українські Медичні Вісти», «Універсальний Журнал», «Шляхи», «Шляхи» та ін.

Спілкування із читачами щодо видавничих справ редакція місячника вела у рубриці «Листування редакції».

До кола співробітників і активних авторів журналу належали відомі письменники, літературознавці, науковці, культурно-громадські діячі: Д. Багалій, О. Білоусенко, О. Богацький, Л. Бурчак, А. Вечерницький, В. Волох, О. Волошин, Ф. Гавриш, П. Гай, О. Гермайзе, М. Гордієнко, М. Грінченко, Г. Дмитренко, В. Дога, Д. Дорошенко, Б. Дорошкевич, В. Дубровський, Н. Дубровська-Трикулевська, В. Дурдуківський, Ф. Ернст, С. Єфремов, Г. Житецький, П. Зайцев, М. Зеров, М. Івченко, Н. Ішунін, О. Кожухов, С. Кондра, В. Королів-Старий (псевд.: В. Старий), О. Кошиць, А. Кримський, М. Кушнір, М. Левицький, О. Левицький, М. Леонтович, А. Лобода, К. Лоський, О. Лотоцький, Є. Лукасевич, М. Марковський, Ф. Матушевський, К. Мацієвич, П. Михайлович, О. Мицюк, В. Міяковський, М. Могиланський, В. Модзалевський, А. Ніковський (псевд.: А. Яринович), П. Новак, О. Олесь, М. Павловський, С. Петлюра, В. Петрушевський, М. Плевако, П. Погорілко, П. Пожарський, В. Порш, Д. Ревуцький, Л. Ревуцький, С. Русова, М. Сагарда, М. Садовський, І. Свенціцький, П. Синицький, О. Синявський, Ю. Сірий, С. Сірополко, Л. Старицька-Черняхівська, П. Стебницький, К. Стеценко, О. Стешенко, В. Страшкевич, Є. Тимченко, Ю. Тищенко, О. Томашевський, П. Филипович, О. Ходзинський, В. Хоменко, С. Чер-

касенко, М. Шаповал (псевд.: М. Сріблянський), К. Широцький, О. Шульгин, А. Яковлів та ін.

На другій—четвертій сторінках обкладинки журналу рекламувалися українська преса і книжкова продукція українських видавництв, зокрема товариства «Час».

Незважаючи на надзвичайно складні соціально-політичні умови функціонування, часопис знайшов свого читача, зацікавленість якого переконала редакцію після випуску 1917 р. чотирьох чисел продовжити його видавання надалі. У вступному слові (без назви) у ч. 5 за 1918 р. редакція зазначала: «Не дивлячись ні на які труднощі, а часто — майже непереможні перепони, — ми хочемо й далі служити по мірі сил і снаги справі культури нашого народу», яку вважала найвищою цінністю та складовою національного відродження.

Останнє (1/3-тє (29/31-ше) число часопису вийшло у березні 1920 р. Матеріали до нього були підготовлені до друку ще у грудні 1919 р. й січні 1920 р., але через тогочасні складні воєнно-політичні обставини воно побачило світ у березні як потрібне число.

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 13; Список повременных изданий за 1917 год. С. 184; Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 90; Українська періодична преса в фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького. С. 13; Українські періодичні видання у фондї ХДНБ... Вип. 3. С. 94; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 53, 54.

Література: ЕУ. 1994. Т. 3. С. 1054; ЕУ. 1988. Vol. 2. Р. 569; УРЕ. 1961. Т. 6. С. 501; Українська Літературна Енциклопедія. Київ, 1990. Т. 2. С. 493; Український Радянський Енциклопедичний Словник: у 3 т. 2-ге вид. Київ, 1987. Т. 2. С. 99; Буряк В. [«Книгарь», літопис українського письменства. Товариство «Час» у Києві, 1918, червень] // Вільне Життя. Одеса, 1918. Ч. 101; Буряк В. [«Книгарь». Літопис українського письменства. Товариство «Час» у Києві, 1918, число одинадцять, липень] // Вільне Життя. Одеса, 1918. Ч. 104; [Дорошенко Д.]. Літературне життя на Україні Наддніпрянській в 1919 році // Хліборобська Україна. 1920/1921. 36. 2/4. С. 243. (Підп.: М. Жученко); Животко А. Історія української преси. С. 231, 232; Дашкевич Я. Книгарь — журнал епохи революцій і контрреволюцій // Україна: Наука і культура. Київ: Знання, 1991. С. 26—44; Квітко І. С. Редакторська проблематика на шпальтах журналу «Книгарь» // Українська періодика: історія і сучасність: тези доп. і повідомл. Всеукр. наук.-теорет. конф. (9—10 грудня 1993 р.). Львів, 1993. С. 180—184; Чорний В. В. Журнал «Книгарь» (1917—1920) як джерело до бібліографії української книги // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. Львів, 1995. Вип. 3. С. 107—115.

О. Дроздовська

КНИЖНИЙ БЮЛЕТЕНЬ. — Виходе два рази на місяць. Вип. 1. 1917.

Ред.: не зазначено. — **Полтава, 1917:** Видає Бюро Педагогічне при Губерніяльній Управі. Губерніяльна Друк., Полтава. *Адр. ред.:* Бюро Педагогічної Полтавської Губерніяльної Управи.

Вийшло: 1917 — Вип. 1, 2, 3/4, 5/6, [?]; Ф. 26×17 см; Обс. 30 с.; *Передпл.:* до кінця року 2 крб. Для вчителів Полтавщини безплатно.

Наявність у фондї: ХДНБ: 1917 — Вип. 5/6.

Основне своє завдання часопис вбачав в ознайомленні вчителів Полтавщини з новинками української педагогічної літератури та всім, що стосувалося української школи, просвітньої роботи і виховання. У зв'язку з тим, що педагогічне бюро при губернській управі, крім часопису «Книжний Бюлетень», видавало «Серію книжок для читання», воно особливо було зацікавлене у пропагуванні не лише власних, а й усіх фахових видань.

Кожен випуск часопису відкривався переважно передовицею на актуальні теми або пізнавальними матеріалами, однак на його сторінках домінували передовсім короткі змістовні рецензії на новинки фахової літератури та розлогі списки недавно виданих книг.

Спочатку редакція вмішувала перелік «Нові підручники», відтак рецензії на книжкові новинки, компонуючи їх за тематикою під рубриками: «Українська справа», «Видання по історії України», «Книжки для вчителів», «Дитячі книжки», «Народне самоврядування» та ін.

Так, у рубриці «Українська справа» п. н. «Автономія» було подано рецензії на брошуру «Чи є в нас по закону автономія» (Київ, 1917) та книги Миколи Чернявського «Україна, автономія, федерації» (вид. Укр. Громади «Просвіта» в Армавірі (Кубань; № 1) і Ш. Левченка «Якої нам треба самостійної України» (2-ге вид. Київ; Львів, 1917).

В окремий тематичний блок редакція згрупувала рецензії п. н. «Книжки про Мазепу». У часописі з ґрунтовними оцінками низки видань виступав М. Рудинський (під крипт. М. Р.), зокрема наукових праць і літературних творів: «Гетьман Іван Мазепа — борець за волю України» (вид. «Січ», Могилівська губ.) автора під графонімами у вигляді трьох зірочок та у формі переверненого трикутника; історична повість «Гетьман Іван Мазепа» (Одеса, 1917) Юрія Л. (псевд. Юрія Липи); «На могилі Гетьмана Мазепи (До питання про перенесення його праху з чужини на Україну)»

(Звенигород, 1917) О. Різниченка; «Гетьман Іван Мазепа» (Харків, 1917) Гната Хоткевича та «Мазепа Гетьман Український: Історична поема» (Одеса, 1917) Степана Руданського. Рецензент зазначив, що в історичній повісті Юрія Липи «вступний начерк, що змальовує становище України перед повстанням Мазепи, написано зле, історична правда не виступає виразно», а образ Мазепи ідеалізовано, але висловив захоплення, що у праці Г. Хоткевича постать І. Мазепи подано «без прикрас»: «Це той Мазепа, котрого ми знаємо з історії, трагічна фігура, що надто пізно серед тодішніх умов політичних і соціальних виступила в оборону скривдженого краю». А про книжку О. Різниченка рецензент відзначав, що вона написана «живо і інтересно».

У часописі вміщено також рецензії на нові видання, як-от: М. Злобинцев «Арифметика», В. Науменко «Загальні принципи українського правопису» (Київ, 1917), О. Невинський «Справочна книжка про гарні книжки для селян» (Валки, 1917), І. Огієнко «Вчімося рідної мови» (Київ, 1917), Я. Чепіга «Самовиховання вчителя», В. Чередниченко «Захистки для селянських дітей у літку» (Київ, 1917), В. Черкасенко «Шевченко й діти. Шевченко педагогом».

Під рубрикою «Народне самоврядування» автори виступили з рецензіями на видання В. Бойка «Земство і Народні Управи» (вид. ЦК Української партії соціалістів-федералістів), В. Короліва-Старого «Про народне самоврядування (Земство)» (Київ, 1917) та книгу «К земельному вопросу в Полтавской губернии» (Полтава, 1917) без зазначення автора.

Зважаючи на те, що культурно-освітньому розвитку селянства значною мірою сприяло товариство «Просвіта», редакція у передовій статті «До інтелігенції на селі» закликала сільську інтелігенцію засновувати просвітні товариства при школах. На допомогу дітям народної освіти у часописі відкрився окремий розділ «Листок позашкільника», у якому вміщувалися «всякі матеріали щодо ведення справи на селі».

У «Книжному Бюлетені» подавалися матеріали пізнавальної тематики, наприклад: «Волосне земство, історія і організація» А. Хоменка та «Товариство на вірі. “Українське видавництво в Катеринославі”» Ілька Кирнюса — про історію заснування та успішну діяльність першого народного комерційного підприємства на Катеринославі.

Серед рубрик часопису — «Наші видавництва», «Нові підручники», «Книжкові новини», «Ріжні», «Книжки для вчителів», «Дитячі книжки», «Українська

справа», «Видання по історії України», «Народне самоврядування», «Словники», «Оповідки».

Нерідко в «Оповідках» редакція вміщувала повідомлення про книжкові новинки, які незабаром мали побачити світ, та пресодруки, зокрема: ч. 3 «Книгаря», кн. 7 журналу «Шлях», часопис «Волошки», який почав виходити 15 вересня 1917 р. у Києві. Остання сторінка відводилася рекламі п. н. «В коморі Полтавської Спілки Споживчих Товариств є такі книжки» та повідомленню про передплату на журнал «Вільна Українська Школа» на 1917/1918 н. р.

Активними авторами «Книжного Бюлетеня» були: М. Гончар, Ілько Кирнюс, М. Рудинський (крипт.: М. Р. та Р.), А. Хоменко (крипт.: А. Х., А. Х-ко), а також під криптонімами.

Останній (5/6-й) випуск побачив світ 1 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 184; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 13; Українські періодичні видання у фонді ХДНБ... Вип. 3. С. 95.

Література: Черкасенко С. Книжний Бюлетень. Видає Бюро Педагогічне при Губерніальній Управі. Вип. 1—4. Полтава // Вільна Українська Школа. 1917. № 3/4. С. 213, 215; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Кузеля З. З культурного життя України. С. 11; Животко А. Історія української преси. С. 231.

В. Габор

840

КОЗАЦЬКА ДУМКА: Українська військова газета. Орган Виконавчого Комітету Української Корпусної Ради 26 арм. корпусу (1917); Українська військова газета. Орган Малої Ради 26 укр. корпусу (1918). — Виходе двічі на тиждень (1917), тричі на тиждень (1918). № 1. 1917, 21 жовт.

Відп. ред.: П. Ковжун, П. Фурса (1917). *Редагує* Комісія (1918). — **Б. м., 1917—1918:** Видає Виконавчий Комітет Української Корпусної Ради 26 корпусу (1917); Корпусна Рада 26 корпусу (1918). *Адр. ред.:* Дієва Армія 26 армійск. корпус (1917), Дієва Армія 26 українск. корпус. (1918).

Вийшло: 1917 — № 1, 2, [?], 1918 — Р. 2 № [?], 7; Ф. 24×16 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* до кінця року 1 крб (1917), для всіх козаків 26 корпусу роздається дурно (1918). Ц. номери 5 к. (1917).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1918 — Р. 2 № 7; ДНАБ: 1917 — № 1, 2.

У редакційній передовиці «До читачів», вміщеній у першому номері видання, наголошено: «Мета нашого тижневика — як найповніше освітлювати

прояви життя українців нашого корпусу, подаючи всякі звістки про зріст свідомости серед українців,

армії. На сторінках видання містилися статті: «Проти большевизма і авантюризма», П. Ковжун «До боротьби за мир» і «Одмахуються “резолуціями”» (підп.: П. К.), К. Писанка «Чим себе показав український народ», Українець С.-Р. «Російські соціалісти-революціонери і ми», П. Фурса «Перша українська армейська конференція (з вражінь делегата)», автори яких окреслювали перспективи мирного врегулювання, висвітлювали взаємини між українською та російською соціал-демократією, проблеми українізації окремих військових частин колишньої російської армії.

У газеті функціонували рубрики: «Війна», «Радіотелеграми», «Життя військових українців», «Партійне життя», «З газет і журналів», що містили інформаційні повідомлення і кореспонденції про події на фронті, в Україні та Росії, зокрема в Петрограді, інших регіонах.

Останнє (7-ме) наявне число вийшло 29 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременних изданий за 1917 год. С. 184; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 39.

Література: Періодичні видання, що надійшли до редакції часопису «Книгарь» за листопад // Книгарь. 1917. Ч. 4. С. 225.

М. Романюк

841

КОЗАЦЬКА ДУМКА: Вістник Української Військової Ради Південно-Західного фронту. — № 1. 1917, 29 жовт.

Редагує і видає Фронтowa Рада (1917 № 1, 2). **Редагує** Комісія (1917 № 3—5). — **Бердичів, 1917:** **Видає** Фронтowa Рада (1917 № 3—5). **Адр. контори та ред.:** Бердичів, Мостова вул., № 2 (1917 № 1, 2). **Адр. ред.:** Бердичів, Махновська вул.,

№ 54 (1917 № 4).

Вийшло: 1917 — № 1—5; **Ф.** 41×31,5 см; **Обс.** 4 с.; **Передпл.:** до кінця року 2 крб 50 к. (1917 № 3, 4). **Ц.** номера 15 к.

Наявність у фондi: ЛННБ: 1917 — № 4; НБУВ: 1917 — № 2—5; ДНАБ: 1917 — № 1.

Примітки: У надзаголовку — заклик: «Передавайте з рук в руки!», на першій сторінці — гасло: «Хай живе Українська Народня Республіка!».

про українізацію, про відношення до нас наших прихильників та ворогів і т. и.). Редакція декларувала, що подаватиме новини українського політичного й культурного життя, звістки про становище на фронті, про вибори до Установчих зборів, оскільки часописи доходять до передплатників на фронті із запізненням, а місцеві «армейськія извѣстія» свідомо ігнорують національні проблеми українців.

Фронтowa газета видавалася у похідних умовах у місцях дислокації 26-го українського корпусу Дієвої

Від № 6 за 10 грудня 1917 р. газета виходила п. н. «Вільна Думка» (див. № 732).

Публікації газети висвітлювали процес державного будівництва й заходи Української Центральної Ради щодо врегулювання питань співпраці з Тимчасовим урядом, зокрема розподілу владних повноважень. У статті «Діждались свого свята» редакція констатувала: «На руїнах старих форм минулого державного Російського життя закладена перша ступінь нового державного будівництва» (№ 2), хоча й наголошувала, що Україна планує розвивати своє національно-державне життя у межах майбутньої Російської федерації, не відділяючись цілком. Водночас висвітлювалися боротьба галицьких українців за Українську державу і їхнє змагання до соборності (Т. «Галицькі українці»).

Центральна Рада прагнула до налагодження мирного життя, однак остаточне рішення щодо державного устрою залишала за українськими Установчими зборами, скликання яких було заплановане на грудень 1917 р. У статтях «Центральна Рада про мир», «Українські Установчі Збори», «Виборча справа», М. Грушевський «Проект Української конституції» йшлося, зокрема, про перспективи національного відродження, які відкрилися перед Україною після Лютневої революції 1917 р., про вибори до Установчих зборів, формування владної вертикалі. Завдання щодо процесу українізації армії конкретизовано у статті Ст-ківа «Наші завдання»: першочерговими серед них названо культурно-просвітню працю та організацію виборів до Установчих зборів. Полемізуючи з виданням «Пролетарская Мысль», редакція зазначала, що більшовики сподіваються на несвідомість українських селян і приваблюють їх «обіцянками дати мир, хліб і волю», монополізуючи право на здійснення цих заповітних сподівань («Похід проти Центральної Ради»).

Часописні публікації висвітлювали ситуацію на фронтах Першої світової війни й перспективи підписання миру, протест Генерального Секретаріату з приводу ультиматуму Ради Народних Комісарів щодо невизнання нею «Рад і радянської влади в Україні», який містився в телеграмі, підписаній Ленінім і Троцьким, революційні заворушення у Фінляндії, вибори делегатів і Установчі збори, спроби більшовиків «силоміць брати хліб з України», містили статут товариства «Вільне Козацтво» й накази по Генеральному військовому секретарству.

У газеті вміщено IV Універсал УЦР, постанову Генерального Секретаріату за підписом В. Винниченка

та С. Петлюри про переведення українських частин на Український фронт та початок переговорів із союзними державами щодо підписання миру («Український фронт»), резолюцію 1-го українського військового з'їзду, відозву Української військової ради тощо.

Серед опублікованих у газеті художніх творів — вірші П. Кравченка «В боротьбі здобували ми землю і волю», П. Мазюкевича «Третій Універсал», О. Олеся «На могилу моряка», М. Підгірного «Гасло», оповідання автора за підписом Петро Пе-й «В селі». Деякі газетні статті передруковано з «Народньої Волі», «Нової Ради» й «Робітничої Газети».

У часописі функціонували рубрики: «Офіційні відомости», «Вісті з фронту», «По Україні», «Всякі звістки».

Останній (5-й) номер вийшов 8 грудня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 39; Газеты дореволюционной России... С. 183; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 40.

М. Романюк, М. Комариця

842

КОНФЕДЕРАЛИСТЪ: Органъ Украинскихъ Соціалистовъ-Револүціонеровъ Независимыхъ. — Временно будетъ выходить два раза въ недѣлю (1917 № 1—3). № 1. 1917, 5 нояб.

Ред. І. А. Маевскій. — **Київ, 1917.** *Адр. ред. і контори:* Київ, Педагогическій Музей.

Вийшло: 1917 — № 1—4; *Ф.* 35,5×26 см; *Обс.* 2 с. (1917 № 1—3), 4 с. (1917 № 4); *Передпл.:* на 3 мѣс. 3 р. 50 к. *Ц. номера* 15 к. (1917 № 1—3), 20 к. (1917 № 4).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 1—4; **ДНАБ:** 1917 — № 1—4; **ДАСО:** 1917 — № 4; **РНБ:** 1917 — № 3.

Примітки: У підзаголовку зазначено, що газета тимчасово виходить російською мовою, однак деякі матеріали друкувалися українською мовою.

Українські соціалісти-революціонери, які стояли на платформі конфедералізму, стверджували, що політика повинна творитися не в центрі, Києві, а в повітах. Звідси й програмне гасло газети — «Вся влада — повітам!». На історичних прикладах редакція прагнула довести, що головну роль у суспільстві відігравали трудові маси. Опираючись на тезу давньогрецького вченого, що завдання демократії — створити аристократію, вона наголошувала: коли до влади приходять випадкові люди — настає хаос, готується ґрунт для монархії, а згодом і тиранії, свідчення чого — досвід світових революцій. Українська республіка в небезпеці, бо проводирі її керуються не інтересами на-

роду, а власними політичними амбіціями («Централізм та Конфедералізм», Й. Маєвський «Централізм та Конфедералізм (Вся влада повітам!)»).

У газетних публікаціях виразно окреслювалися причини розколу в Українській партії соціалістів-революціонерів. Дискусійним було питання участі у виборах до Всеросійських Установчих зборів чи ж їх бойкот і скликання натомість українських Установчих зборів. Й. Маєвський наголошував, що, агітуючи за бойкот виборів, керувався українськими державними інтересами. Однак провід партії сповідував не державницьку, а класову ідеологію, отожд засудив Маєвського за непідкорення рішенням ЦК. Редакція «Конфедераліста» закликала всіх однопартійців, які через незгоди залишилися поза партією, об'єднатися («Шалости Центрального Комитета»). Український народ, на її думку, не толеруватиме жодної партії (під яким прапором вона б не виступала), що буде налаштована проти української державності. Тема вагання у владних колах щодо повної державної незалежності або ж федералізму розвинута у статтях: «Выборы во Всероссийское Учредительное Собрание», «Всероссийское Учредительное Собрание», «Украинское Учредительное Собрание», «Момент освобождения», С. Янчуренко «Украинское полноправное (суверенное) Учредительное Собрание и два октябрьских съезда в Киевъ», Й. Маєвський «Провозглашение Украинской Республики».

Побудова держави була тісно пов'язана із засадами зовнішньої та внутрішньої політики: конфедерація, на думку редактора, — це єдино можлива форма союзу між народами колишньої Російської імперії, а Україна могла б мати такий вплив на міжнародній арені, як Франція й Італія. Тож треба створювати власну армію для захисту кордонів, а не українізувати окремі частини російської армії, як це робив уряд Центральної Ради (Й. Маєвський «Наше международное положение», «Прилучення Галичини до Польської держави»).

Складна ситуація в Україні зумовлювалася й моральним станом суспільства. Редакція наголошувала, що понад десятиліття воно деморалізувалося через пресу та літературу (Андрєєв, Арцибашев, Вержбицький, Винниченко), тому на початку революції виявилося неготовим до прийняття відповідальних рішень, простежувалася відчутна руйнація соціалістичних ідеалів. Водночас партійна преса повинна вести діалог, а не працювати для вибраного кола читачів (І. М. «Бѣглыя замѣтки», Старовір «Письма социалиста и революционера»).

У художньо-публіцистичному творі (жанр — політична сатира) п. н. «Кровавые озорники: Сценарий уголовно-социалистической драмы для кинематографа» автора під псевдонімом Наблюдатель дійовими особами виступали більшовицькі лідери Ленін і Троцький.

Під рубрикою «Вместо хроники» друкувалися інформаційні повідомлення (під власними назвами) про найновіші політичні події («Сессия Ц. Рады», «Новый генер. секретариат», «О денежных знакахъ», «Послѣдствія Универсала», «Граждане или холопы?», «Отвѣтъ генер. секретариата на ультиматумъ большевиковъ», «Всеукраинскій съѣздъ с., р. и к. депутатовъ»). Різноманітні оголошення вміщено під рубрикою «Объявления».

У «Конфедералісті» рекламовано газету «Нова Рада».

Останнє (4-те) наявне у фондах число вийшло 9 грудня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 40; Газети України 1917—1920 років... С. 134.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Животко А. Історія української преси. С. 235. М. Комариця

843

КООПЕРАТИВНАЯ ЖИЗНЬ: Ежемесячник КО-ва Потребителей Служащих, мастеровых и рабочих Екатерининской жел. дороги. — Г. 1. № 1. 1917, 1 июля.

Ред. М. М. Эпштейнъ. — **Екатеринославъ, 1917—1918:** Изд. Общество Потребителей Служащих на Екатер. ж. д. Тип. Н. И. Еременко и Я. И. Ларченко (1917); Тип. Н. Еременко, Я. Ларченко и Коревича (1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—4, 1918 — Г. 2 № 1, 2/3, 4; Ф. 25×17 см; Обс. 48—80 с. (1917), 100—188 с. (1918); *Передпл.:* на годъ 4 р. 80 к. (1917). Ц. номера 40 к. (1917), 1 р. 50 к. (1918 № 2), 1 р. (1918 № 4).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 2—4, 1918 — Г. 2 № 1—4; **ХДНБ:** 1917 — Г. 1 № 3, 4; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 1—4.

Примітки: На обкладинці № 4 1918 р. — підзаголовок: «Журналь Общества Потребителей служащих, мастеровых и рабочих Запорожской жел. дор.». Мова видання — російська та українська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Фаховий часопис, який видавало «Общество Потребителей Служащих на Екатерининской желѣзной дороге», засноване в березні 1891 р.,

був призначений інформувати членів Товариства не тільки про його діяльність, а й про актуальні питання суспільно-політичного й економічного життя та розвиток кооперативного руху в регіоні. В офіційному зверненні «Воззвание Центральных Кооперативных Учреждений», вміщеному у другому номері журналу, наголошено, що під час війни необхідно згуртуватися, залишивши «партійныя распри», боротися «со всѣми нарушителями порядка и тѣми, кто изъ корыстныхъ побуждений или охваченный безумствомъ, ведетъ агитацію противъ правительства и возбуждаєть темныя массы противъ него».

Актуальні проблеми тогочасся, зокрема розвитку кооперативного руху, аналізували статті М. Епштейна «Кооперативная пустыня», Ф. Морозова «Продовольственная разруха (Письмо изъ Астрахани члена Продовольственного Объединения. Органа Екатер. жел. дороги Ф. Я. Морозова)», М. М. «Ограбление и убийство», А. Суздальцева «Авансово-чековая система въ кооперативахъ», І. Стежка «Губители заводиваний кооперації». У цих публікаціях відзначено, зокрема, факт руйнування економіки за три роки внаслідок війни і те, що завдання її відновлення не в змозі вирішити навіть створені урядом продовольчі комітети.

Розвиток кооперації у різних країнах висвітлювали матеріали рубрики «Отечественная и заграничная кооперація» — замітки «Харьковскій кооперативный союзъ», «Примѣрный уставъ потребительныхъ обществъ», «Телефоны и электричество в деревне», «Рыбопромышленная артель», «Бельгійскій Крестьянскій Союзъ» тощо. Тут, зокрема, було вміщено передрук україномовної публікації з часопису «Южный Кооператор» про заснування Українського кооперативного банку, його статут та основні завдання: «Таким чином Український народний Кооперативний Банк є кооперативна організація третьої степені. І на нашу думку це є сама справедлива і сама розумна форма кооперативного будівництва» (Українскій кооперативный банк. 1917. № 3).

Про організаційні питання кооперативного життя йшлося у матеріалах рубрик «Изъ дѣятельности правящихъ и руководящихъ органовъ О-ва (По протоколамъ засѣданій)» і «Дѣятельность Объединенного Продовольственного органа».

У кількох номерах журналу друкувався «Историческій очеркъ основанія и развитія Общества Потребителей Служащихъ на Екатерин. Жел. дорогѣ» авторства редактора журналу М. Епштейна з портре-

тами членів-засновників та світлиною першої власної будівлі, в якій розміщувалося Товариство. У контексті аналізу тогочасного суспільного життя порушувалися насамперед питання, що стосувалися його діяльності, зокрема перевиборів правління та повноважних членів спостережного комітету (Пайщик «Оздоровление выборовъ»).

На сторінках місячника опубліковано також низку полемічних матеріалів: «Триликое учреждение», «Коротко, но не ясно», Антон Пайщик «Не въ бровь, а въ глаза», М. Епштейн «Замѣчания редакции по поводу предыдущей статьи».

У журналі вміщено документи, статистичні матеріали, що висвітлювали діяльність Товариства, зокрема: «Сравнительная вѣдомость оборота торговли Общества Потребителей служащих на Екатерининской желѣзной дорогѣ за 7 мѣсяцев 1916 и 1917 г.», «Вѣдомость торгового штата служащихъ», «Вѣдомость оборотныхъ средствъ», «Балансъ за 1-ое полугодіе 1917 г.». У № 2 за 1918 р. вміщено проект, у № 4 — схвалений на загальних зборах уповноважених 1—8 грудня 1918 р. статут Товариства. На третій сторінці обкладинки друкувалися інформаційно-агітаційні матеріали на кшталт «Десять правилъ для члена кооперативнаго общества». Редакція вшанувала пам'ять В. Усика-Базилевського й С. Удалаєва, вмістивши їх некрологи.

На сторінках часопису подано інформацію про журнали, книги, довідкові видання з проблем кооперативного будівництва, історії, теорії та практики кооперації, наявні в бібліотеці при конторі правління Товариства («Бібліотека при редакції»). У виданні рекламовано журнали «Южно-Русскій Потребитель» (Харків), «Южный Кооператор» (Одеса).

Обкладинка видання ілюстрована світлинами будівель Катеринослава, зокрема місцевих підприємств.

В останньому номері редакція подала алфавітний покажчик прізвищ, що трапляються у публікаціях журналу 1918 р.

Останній (4-й) номер датовано жовтнем—листопадом—груднем 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 92; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 47.

Література: Школьна О. Д. Технічна преса Катеринославщини в контексті розвитку спеціалізованої періодики краю XIX—початку XX ст. // Наукові записки Інституту журналістики. Київ, 2007. Т. 26. С. 81—85.

М. Комариця

КРЕСТЬЯНСКІЙ СОЮЗЪ (1917 № 1—34); **СЕЛЯНСЬКА СПІЛКА** (1917 № 35, 36, 38—85); **СЕЛЯНСЬКА СПІЛКА** (1917 № 37): Газета Екатеринославскаго Губернскаго Комитета Всероссийскаго Крестьянскаго Союза (1917 № 1—34). Видання Катеринославської Губерніяльної Ради Селянських Депутатів (1917 № 35—85). — Выходить по среда́мъ и суббота́мъ (1917 № 1—34). № 1. 1917, 3(16) мая.

Редакціонная Комиссія (1917 № 1—23, 25—85). *Ред.* М. В. Смоленскій (1917 № 24). — **Екатеринослав, 1917: Изд.** Крестьянскій Союзъ (1917 № 1—23), Екатериносл. Губернскій Комитетъ Всероссійск. Крестьянск. Союза (1917 № 24—34); *Видання* Катеринославської губерні. Ради Селянських Депутатів (1917 № 35—85). *Тип.* Исаакъ Коганъ, Харьковская, д. Шифрина. *Адр.:* Екатеринославъ, Проспектъ, здание Губернскаго Правленія (1917 № 1—12), Успенская площ., № 6 (1917 № 13—85).

Вийшло: 1917 — № 1—81/82, 83—85; Ф. 42,5×32 см (1917 № 1—22, 35—85), 39×28 см (1917 № 23—34); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 міс. 70 к. (1917 № 1, 2), 50 к. (1917 № 3—34), 65 к. (1917 № 35, 36, 44—85); до конца года 2 р. (1917 № 37—43). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1—34), 7 к. (1917 № 35—75), 12 к. (1917 № 76—85).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 37, 38, 42—44, 46—49, 51, 54—56, 59—64, 66—72, 74, 76—78, 83—85; **ДНАБ:** 1917 — № 1—7, 9—26, 28—45, 47—49, 51—54, 56, 61, 63, 64, 66, 68, 69, 71, 72, 81/82, 84; **ДПБ:** 1917 — № 11, 19, 20, 22, 24—26, 28—34; **РДБ:** 1917 — № 2—12, 17, 18, 20, 22—26, 30—34.

Примітки: Від № 35 (7(20) вересня) назва подавалася українською мовою, текст — українською і російською мовами, виходила неперіодично. Від № 43 випускалася щодня, а починаючи з № 69 — тричі на тиждень. У логотипі — гасло: «Въ единеніи — сила! Земля, Власть и Воля Народу!» (№ 35—85). Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Газету видавав Катеринославський губернський комітет утвореної навесні 1917 р. професійної структури соціалістичного спрямування «Селянська Спілка», яка мала на меті об'єднати якомога більше українських селян та робітників для боротьби за їхні права, а саме — отримання землі у власність, задоволення вимог робітництва (восьмигодинний робочий день, встановлення мінімальної заробітної плати) та ін. Завдання

Спілки, які визначили її очільники, та діяльність цієї організації розглядалися у різножанрових матеріалах газети (переважно — це передові та інформаційні статті). Зокрема, у статті «Наши задачи» (№ 1—3) автор під криптонімом Е. П. акцентував необхідність проведення виборів до українських Установчих зборів для вирішення нагальних потреб українства, перш за все — запровадження автономної форми державного устрою. Значення виборів для добробуту українського народу та процедура їх проведення пояснювалися у численних публікаціях: М. Брянскій «Соціалізація землі и минимумъ заработной платы» (№ 5), «Путь къ землѣ и волѣ» (№ 12), М. Вишняк «Какъ будутъ происходитъ выборы въ Учредительное собрание» (№ 43), П. К. «Про Установчі збори» (№ 51), «Выбори до Установчих зборів на Катеринославщині» (№ 70), «Українські Установчі Збори» (№ 72), також було вміщено «Календарь виборів Української Установчої Ради» (№ 76), «Выборчий закон до Української Установчої Ради» (№ 78).

На сторінках газети провадилася активна передвиборна агітація. Цій меті були присвячені статті: «За який список треба голосувати?», «Выборча платформа Української партії Соціалістів-Революціонерів, принята на пленарному засіданні Центрального Комітету 24-го вересня 1917 р.» (№ 62), «Почему крестьянам-хлѣборобам при выборах в Учредительное Собрание нужно голосовать за свой список № 5» (№ 66); повідомлення та замітки під рубриками: «З краю», «Выборча хроніка», «Выбори». Оскільки програма «Селянської Спілки» збігалася із програмою Української партії соціалістів-революціонерів, редакція інформаційно підтримувала цю політичну структуру, вміщуючи повідомлення про її діяльність: «О Губернской Конференції П.С.-Р.» (№ 1), «Проектъ земельного закона думской группы социалистовъ революціонеровъ» (№ 3), а також замітки під рубрикою «Хроника».

Читачів інформувалося про діяльність владних структур різних рівнів, нові закони, накази та розпорядження Тимчасового уряду: «Законъ о выборах въ городскія думы» (№ 4), «Отъ Времен. Правительства», «Законопроектъ о свободѣ совѣсти» (№ 17), «О дѣятельности главнаго земельного комитета» (№ 38). У виданні регулярно вміщувалися постанови сесій Всеукраїнської ради селянських депутатів, катеринославських губернських з'їздів селянських депутатів: «Крестьянскій Съездъ» (№ 1), «Съездъ крестьянскихъ депутатовъ» (№ 4), «Всероссійскій Совѣтъ Крестьянскихъ Депутатовъ» (№ 5), «Всероссійскій крестьянскій

сѣздъ» (№ 12), «З'їзд Всеукраїнської Ради Селянських Депутатів» (№ 33).

У газетних публікаціях активно висвітлювалося аграрне питання. Редакція повідомляла, що Тимчасовий уряд для проведення земельної реформи розробив «Положення о земельных комитетахъ» (№ 1), зі змістом якого читачі ознайомлювалися на сторінках газети. Земельна проблема порушувалася у багатьох статтях газети, як-от: «Крестьяне-солдаты о землѣ» (№ 17), «Доходы крестьянина, рабочего и солдата» (№ 31).

Автори видання розглядали й освітні проблеми, зокрема, наголошували на необхідності навчати дітей українською мовою (Шабля-Пушкарівський І. Народня освіта. № 37; До народних учителів. № 85). Наприклад, Лютий у статті «До громадян г. Катеринослава» (№ 46) акцентував на тому, щоб не цуратися рідної мови.

На початку існування газети українською мовою подано звернення Грицька Удовиченка «До всіх селян» (№ 5), телеграму С. Петлюри до українських представників Московського та Петроградського гарнізонів, в якій він від імені Центральної Ради та Генерального Секретаріату закликав українців заради «оборони рідного краю» «піти на зустріч вищій команді і піддержати її накази всіма силами і засобами» (№ 23), а також статтю І. Шаблі-Пушкарівського «Автономія України» (№ 31).

Про місцеві, загальноукраїнські та світові події інформували рубрики: «Дрібничка», «З краю», «Хроніка», «По Україні», «По Росії» («По Россіи»), «По світу», «Кореспонденції», «З газет», про розвиток воєнних дій — рубрика «Війна»; в «Справочномъ Отдѣлѣ» містилися анонси літератури соціалістичного спрямування. Від № 23 редакція запровадила рубрику «Письма въ редакцию», закликаючи селян дописувати до газети про їхнє життя.

Суспільно-політичні події відобразилися і у змісті художніх творів — усі вміщені поезії мали виразне громадянське звучання (Мукосеевъ І. Пѣсня. № 1; Привѣтъ землѣ. № 2; Пирогов А. Вперед. № 23; Карлицький Хведір. До виборів в Установчі збори. № 55; Пазенко Хведір. До праці і правди. № 59; Чупринка Г. З нами! № 63; ін.), деякі з них були суто агітаційними (№ 66, 84).

Серед авторів видання — Катерина Брешко-Брешковська, М. Вишняк, Анатолій Доброхотов, М. Жученко, М. Левицький, Лютий, І. Стеценко, І. Шабля-Пушкарівський, а також публікатори під криптонімами: І. Ш. (ймовірно, І. Шабля-Пушкарівський), С., В. Ст-ий, С-кій та ін.

Останній (85-й) номер вийшов 25 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 94; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 184; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 20, 47; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 62; Газеты дореволюционной России... С. 341; Газети України 1917—1920 років... С. 202.

Література: Лисиченко Д. Короткий огляд української видавничої діяльності, преси та книгороторії на Катеринославщині // Бібліологічні Вісті. 1930. № 3. С. 46, 47; Животко А. Історія української преси. С. 226.

3. Наконечна

845

ЛИПОВЕЦЬКІЯ ИЗВѢСТІЯ (1917 № 1—58); **ЛИПОВЕЦЬКІ ВІСТІ** (1917 № 59—113). — Виходить 3 рази на тиждень. № 1. 1917, 25 марта.

Ред. А. Рахмановъ (1917 № 1—58), Редакційний Комітет (1917 № 59—113). — **Липовець, 1917:** Видає Липовецьке Повітове Земство (1917 № 67—94), Липовецька Повітова Земська Управа (1917 № 95—100); Липовецька Повітова Народня Рада (1917 № 101—113). Друк. Н. А. Солодаря. Адр. ред. і контори: Земська Управа (1917 № 67—76); м. Липовець, Пом. «Просвіти» (1917 № 105—113). Адр. ред.: Земська управа (1917 № 77—104). Адр. контори: д. Левіна при товаристві «Просвіта» (1917 № 77—104).

Вийшло: 1917 — № 1—113; Ф. 31×26 см; Обс. 2 с., 4 с.; Передпл.: на рік 5 крб. Ц. номери 5—10 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 67—113; **ДНАБ:** 1917 — № 67, 70, 77, 80, 87, 89, 94—96, 101, 104, 105, 109, 110, 112, 113.

Примітки: У логотипі — оголошення: «Газета висилається урядовим, громадським інституціям, організаціям, народнім учителям, земським і міським гласним» (№ 67—89). Номер 59-й датовано 21 серпня 1917 р.

Інформаційне політико-економічне видання було виразником інтересів і потреб української «Селянської Спільки» та Української соціал-демократичної партії. У ньому систематично висвітлювалися найголовніші події життя в Україні та її регіонах. Значну частину матеріалів на сторінках газети становили замітки про діяльність місцевих органів влади та Української Центральної Ради, Генерального Секретаріату, проведення з'їздів, зборів та нарад політичних організацій, прийняття нормативних документів, ведення передвиборної кампанії, стан сільського господарства, культури, освіти у повіті та ін.

Публікації регіональної тематики подавалися під рубриками «По Липовеччині» та «Хроніка», автори якої регулярно інформували читачів про події у

Липовці та поточні справи містян, зокрема: проведення сесій ради селянських депутатів, заснування шкільних рад та діяльність ради Липовецької повітової учительської спілки.

В інформаційних повідомленнях з фронтів йшлося про останні революційні події та визвольні змагання, просування більшовицьких частин територією України та протистояння військам білогвардійців. У матеріалах заклиалося до боротьби проти ворогів революції, які прагнули відновити монархічний устрій, тож у «грізний час вся революційна демократія, робітництво, селянство та військо, повинні згуртувати свої сили для того, щоб зберегти спокій та добрий лад на Україні» (№ 87).

Під рубрикою «Телеграми» вміщувалися замітки про міжнародне життя та повідомлення про головні аспекти зовнішньополітичної діяльності Української держави.

Серед інших — рубрики «По Україні», «По Росії», «Оповідки».

Автори публікацій видання: Марко Брун, Назар Гнатюк, В. Марченко та ін.

Останній (113-й) номер вийшов 28 грудня 1917 р.
Бібліографія: Періодичні видання, що надійшли до редакції часопису «Книгарь» за листопад // Книгарь. 1917. Ч. 4. С. 225; Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 184; Часописи Поділля. С. 61; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 41.

Р. Романюк

846

ЛУЧЬ: Ученический Журнал Киевской 4-й гимназии. — № 1. 1917, 4 нояб.

Ред. Редакция. — **Київ, 1917:** Изд. Учащиеся Киевской 4-й гимназии (1917 № 1), Издательский Комитет (1917 № 2). *Тип.* Акционерного О-ва М. Т. Корчак-Новицкого, Киев, ул. Меринговая, № 6.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 27×21 см; Обс. 16 с.; Ц. числа 45 к. (1917 № 1), 50 к. (1917 № 2).

Наявність у фондів: **НБУВ:** 1917 — № 1; **РДБ:** 1917 — № 1, 2; **РНБ:** 1917 — № 1, 2.

Примітки: Періодичність виходу — один раз на місяць. Мова видання — російська та українська.

Освітньо-науковий часопис ліберально-демократичного спрямування 4-ї Київської чоловічої гімназії ставив за мету «предоставить нашим товарищам возможность печатать первые опыты их научной и художественной мысли». З огляду на це на сторінках видання вміщувалися «первые опыты литературного творчества, первые попытки в области

изучения каких-либо научных вопросов, отзывы и мысли об условиях и событиях нашей жизни, которые далеки от какого-либо направления и чужие какой-либо партийности» (№ 1).

У виданні публікувалися поетичні проби пера учнів цієї гімназії: «Мы будем трудиться» (№ 1) і «Русалка» С. Клейнера (№ 2), «Паяц», «Ніч» М. Тарасенка (українською мовою), «Удаль» К. Гречка (№ 2) та ін. На його сторінках вміщувалися художньо-публіцистичні твори морально-дидактичного спрямування: байка «Романс осла» (підп.: Б. С.), етюд «Мелодії» Р. Черняка, нарис «Н. Некрасов», фейлетон «Кричуща несправедливість» (підп.: Ф. Г.).

У журналі надруковано серію рефлексій п. н. «Жизнь» учня 8-го класу В. Габріеля про призначення життя (Жизнь. № 1; Гдѣ счастье? № 2), есей учня 8-го класу Ф. Гізе про необхідність відокремлення Церкви від держави та неприпустимість будь-яких форм державного впливу на церковне життя (О независимости церкви. № 1).

Окрема увага у виданні приділялася трансформаціям у суспільно-політичному житті держави, зокрема виборам до Всеросійських Установчих зборів (Эрлады I. Къ Учредительному Собранию. № 2).

На сторінках часопису порушувалися актуальні проблеми й трансформації тогочасного шкільного життя та окреслювалися перспективи організації нових інститутів у структурі шкільництва, зокрема шкільних судів, комітетів, рад, організацій і т. ін. (Древлянский В. Товарищеский судъ въ школе. № 1).

Контент видання містив рубрику «Объявления», де вміщено бібліографічний нарис учня 6-го класу «История возникновения справочника киевских изданий» (підп.: Б. Ю.) про періодичні видання Києва («Голось Свободной Школы», «Подснежник»).

Останній (2-й) номер вийшов 15 грудня 1917 р.
Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 98; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 438, 439.

Електронні джерела: Волобуєва А. Функціонування науково-освітніх видань Києва (1835—1917). URL: <http://vuzlib.com/content/view/1527/43>.

С. Блавацький

847

МАКІВКА: Одноднівка в дволітну річницю боїв на Маківці. — 1917, 29 цвіт.

За ред. відповідає Василь Сідельник. — **Львів, 1917:** Накладом тов. «Маківка». Друк. «Ставропигійського Інститута» у Львові під управою Ю. Сидорака.

Вийшло: 1917 — 29 цвіт.; Ф. 27,5×19 см; Обс. 24 с.; Ц. числа 65 сот. (разом з поштовою пересилкою).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — 29 цвіт.

Одноднівка «Маківка» — одне з видань Українських січових стрільців, присвячене другій річниці боїв на горі Маківка (29 квітня — 2 травня 1915 р.).

Січові стрільці не лише відродили лицарські традиції українського народу, а й виявили високу жертвовність — готовність вмерти за Україну. Звеличування стрілецтва є лейтмотивом ювілейного видання.

Одноднівка вийшла з мистецьки оформленою обкладинкою: над горою Маківка стоїть величний війн-архангел з мечем і щитом у руках, внизу — підпис: «За волю народа!».

Видання відкривалося патріотичним віршем Ю. Шкрумеляка «Маківка» та емоційно насаженою статтею «Гордий лет!», епіграфом до якої слугували слова: «А ми тую червону калину підіймемо».

В. Дзіковський у спогаді «Маківка» детально розповідав про розташування частин січових стрільців на горі Маківка та бої за неї. Публікацію доповнювали відомості «Оборона Маківки в світлі урядового приказу» та привітання генерала Фляйшмана і полковника Вітошинського з успішними бойовими діями.

Автор А. Баб'юк передав свої переживання після відвідування Маківки через два роки, навів списки вбитих та поранених січових стрільців із короткими відомостями про кожного з них.

Про бойові дії січовиків й австрійських підрозділів проти російських військ йшлося у статтях «На Плішці» та «В першій битві».

В етюді «Дівчата-героїні!» розповідалося про українських дівчат — січових стрільців, зокрема про Олену Степанівну.

В. Сидельник інформував читачів про заснування 1916 р. та діяльність господарсько-торговельного товариства «Маківка»: «Стоваришене зареєстроване з обмеженою порукою в Новім Санчи», а головна його мета — допомога воєнним інвалідам — січовим стрільцям. Товариство підшукувало для них відповідну роботу, підтримувало матеріально, надавало позики тощо.

В одноднівці містилося багато поезій Б. Лепкого, А. Лотоцького, С. Чарнецького, О. Шандури, Ю. Шкрумеляка, пісня з нотами на слова Р. Купчинського «Ой там на долині» та чимало фотографій січових стрільців на Маківці і в с. Головецьку, отамана 1-го куреня УСС Г. Коссака, генерала Фляйшмана, хорунжого Рихла, який був важкопоранений і потрапив у полон, сотника Р. Дудинського та наказного отамана 2-го куреня В. Дідушка.

На передостанній сторінці редакція надрукувала звернення товариства «Маківка» із закликом вступати до його лав та інформацію про посади для воєнних інвалідів.

На останній сторінці вміщено рекламу часопису «Світ» і умови його передплати.

Бібліографія: ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 2097.

Література: Українські часописи Львова 1848—1939 pp.: іст.-бібліогр. дослідж.: у 3 т. Львів, 2002. Т. 2: 1901—1919 pp. С. 588—590.

В. Габор

848

МАРИУПОЛЬСКОЕ СЛОВО: Издание Мариупольского Общественного Исполнительного Комитета (1917 № 1—175). — Выходит ежедневно, кроме понедельников и дней послѣпраздничных. Г. 1. № 1. 1917, 1 апр.

Ред. В. И. Гиацинтовъ (1917 № 1—56), Дружининъ и И. П. Коваленко (1917 № 57—160); Редакционная

комісія (1917 № 161—196). — **Маріуполь, 1917:** Тип. С. Копкина, Маріуполь. *Адр. ред.:* Маріуполь, Харлампієвская ул., д. Хасанаки.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—196; *Ф.* від 56×35,5 см до 44,5×34,5 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 3 мѣс. 4 р. Ц. номера 5—10 к. (1917 № 1—176), 12—15 к. (1917 № 177—196).

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 161—165, 167—182, 184, 185, 187—192, 194—196; **РДБ:** 1917 — Г. 1 № 160—182, 184, 185, 187—192, 194—196; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 1—196.

Примітки: Мова видання — російська та українська.

Щоденне суспільно-політичне видання «Маріупольское Слово», що виходило на Катеринославщині, оперативно інформувало читачів про важливі події в Росії та Україні й широко висвітлювало місцеве життя і роботу Маріупольського громадського виконавчого комітету. Зазвичай на перших шпальтах газети вмішувалися рекламні повідомлення.

Події в Росії і на фронтах Першої світової війни відображалися під рубрикою «Русская жизнь». Читачі мали змогу довідатися про діяльність Тимчасового уряду, подробиці штурму Зимового палацу та підхід до Петрограда військ Тимчасового уряду тощо.

Загальноукраїнські події висвітлювалися під рубрикою «Въ Киевѣ». У газеті вмішувалися повідомлення, що Центральна Рада прийняла керівництво в усій Україні, друкувалися «Универсалъ обѣ Украинской республикѣ» від 7 листопада 1917 р. (№ 178) та повідомлення про вибори в Установчі збори від Маріупольської міської управи тощо.

У «Маріупольском Слове» широко відображено й місцеве життя та події в Катеринославській губернії, діяльність міської думи, засідання повітового земського комітету, урочисте відкриття в Маріуполі народного університету, організація влади в місті та повідомлення Катеринославського губернського революційного комітету, святкування 1 Травня та мітинги на підтримку Тимчасового уряду тощо.

На сторінках «Маріупольского Слова» вмішувалися публікації українською мовою, зокрема звернення «До українського громадянства», звіт про загальне зібрання товариства «Просвіта».

Матеріали друкувалися без зазначення авторства.

Газета мала широку рубрикацію, як-от: «Мѣстная жизнь» (з підрубриками «Въ Городской Думѣ» та «Засѣданіе городской думы»), «Хроника», «Губернская хроника», «Въ Киевѣ», «Въ Донецкомѣ

бассейнѣ», «Телеграммы Петроградского Телеграфнаго Агентства (Изъ вечерняго выпуска)», «Дневныя телеграммы [Петроградского телеграфнаго агентства]» з підрубриками «На фронтахъ», «Въ Петроградѣ», «Происшествія», «Театръ и искусство», «Русская жизнь» (з підрубриками «Официальныя сообщенія изъ Ставки», «Сообщеніе изъ Ставки»), «По Россіи», «Иностранныя извѣстія», «Письма въ редакцію» та ін.

Останній (196-й) номер вийшов 8 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 99; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 193; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 95, 96.

Електронні джерела: 1917 год. Мариуполь: от февраля до октября. URL: old-mariupol.com.ua/21.10.2011 1917-god-mariupol-ot-fevralya-do-oktyabrya-1;3;4.

В. Габор

849

МІСІОНАР: Місячник Апостольства Молитви і Братства Найсв. Тайн (1918 — 1933 ч. 3); Урядовий орган Апостольства Молитви і Брацтва Найсвятіших Тайн (1933 ч. 4—12, 1937—1939). — Виходить раз на місяць у Філадельфії. Р. І. Ч. 1. 1917, січ.

Editor and Publisher Zachar Orun [Ред. і вид. Захарій Орун] (1917 — 1918 ч. 7), Іван Гундяк (1919 ч. 12 — 1920 ч. 3), Стефан Склепкович (1920 ч. 4—6), Максим Кінаш (1920 ч. 7 — 1925 ч. 4), Константин Курилло (1925 ч. 7—9), М. Кузмак (1925 ч. 10, 1929 ч. 8 — 1930 ч. 7), Йосиф Чаплинський (1925 ч. 11 — 1929 ч. 7), В. Довгович (1930 ч. 8 — 1939). *Редагує* Дієцезальний провідник Апостольства Молитви і Братства Найсв. Тайн (1918 ч. 8 — 1919 ч. 11). — **Philadelphia, Pa, 1917—1939, продовж.:** *Видає* Дієцезальний провідник Апостольства Молитви і Братства Найсвятіших Тайн (1918 ч. 1—7), Монастир Св. Василя Великого (1918 ч. 8 — 1919 ч. 11), Монастир СС. Ч. Св. Василя Великого (1919 ч. 12 — 1933 ч. 3); *Видають* Сестри Чина св. Василя В. (1933 ч. 4—12, 1937—1939). *Друк.* Руськ. Сирітського Дому, 832 N. 7th. St., Philadelphia, Pa. *Адр. ред.:* 818 N. Franklin Str., Philadelphia, Pa (1918 ч. 1—7), 832 North Seventh Street, Philadelphia, Pa (1918 ч. 8 — 1939).

Вийшло: 1917 — Р. І ч. 1—12, 1918 — Р. II ч. 1—12, 1919 — Р. III ч. 1—12, 1920 — Р. IV ч. 1—12, 1921 — Р. V ч. 1—12, 1922 — Р. VI ч. 1—12, 1923 — Р. VII ч. 1—11, 1924 — Р. VIII ч. 1—11, 1925 — Р. IX ч. 1—11, 1926 — Р. X ч. 1—11, 1927 — Р. XI ч. 1—11, 1928 — Р. XII ч. 1—11,

1929 — Р. XIII ч. 1—11, 1930 — Р. XIV ч. 1—11, 1931 — Р. XV ч. 1—12, 1932 — Р. XVI ч. 1—12, 1933 — Р. XVII ч. 1—12, 1934 — Р. XVIII ч. 1—12, 1935 — Р. XIX ч. 1—12, 1936 — Р. XX ч. 1—12, 1937 — Р. XXI ч. 1—12, 1938 — Р. XXII ч. 1—12, 1939 — Р. XXIII ч. 1—12, продовж.; *Ф.* 23×15 см; *Т.* 6000 пр. (1917 ч. 1), 5000 пр. (1917 ч. 2—12), 4500—4000 пр. (1918), 3500—3000 пр. (1919—1939); *Обс.* 32 с., 34 с.; *Передпл.*: на рік 50 цт. (1917—1918 ч. 11), в Філадельфії 60 цт. (1917 — 1919 ч. 11), в Злучених Державах 75 цт. (1919 ч. 12 — 1929), 1 дол. (1930—1939), поза границями Злучених Держав 60 цт. (1917 — 1918 ч. 11), 1 дол. (1918 ч. 12 — 1919 ч. 11), в Канаді 1 дол. (1919 ч. 12 — 1939), до Старого Краю 1 дол. і 25 цт. (1919 ч. 12 — 1929), 1 дол. і 50 цт. (1930—1939). *Ц.* числа 6 цт. (1918—1929), 10 цт. (1930—1939).

Наявність у фонді: **ЛННБ**: 1918 — Р. II ч. 1—12, 1919 — Р. III ч. 1—12, 1920 — Р. IV ч. 1—12, 1921 — Р. V ч. 1—12, 1922 — Р. VI ч. 2, 1923 — Р. VII ч. 1—11, 1924 — Р. VIII ч. 1—11, 1925 — Р. IX ч. 2—4, 7—11, 1926 — Р. X ч. 1—11, 1927 — Р. XI ч. 11, 1928 — Р. XII ч. 1—11, 1929 — Р. XIII ч. 1—11, 1930 — Р. XIV ч. 1—11, 1931 — Р. XV ч. 1—12, 1932 — Р. XVI ч. 1—12, 1933 — Р. XVII ч. 1—12, 1937 — Р. XXI ч. 1—12, 1938 — Р. XXII ч. 1—12, 1939 — Р. XXIII ч. 1—8; **НБУВ**: 1917 — Р. I ч. 1—6, 8—12, 1918 — Р. II ч. 2—12, 1919 — Р. III ч. 1—3, 5, 7, 8, 10—12, 1920 — Р. IV ч. 1—5, 7, 8, 11; **НБ ЛНУ**: 1920 — Р. IV ч. 7, 9, 1924 — Р. VIII ч. 1—4, 6, 8—11, 1925 — Р. IX ч. 1—3, 5—8, 10, 11; **БУКУ**: 1938 — Р. XXII ч. 2, 1939 — Р. XXIII ч. 1—12.

Примітки: На обкладинці заголовок подано українською та англійською мовами: «Місіонар = Missionary» (1918—1929), «Місіонар = The Missionary» (1930—1939). У надзаголовку: «Лист за...» (календарний місяць виходу кожного числа у хронологічній послідовності). Пагінація річників наскрізна. Мова видання — українська (1917—1929 рр.), українська та англійська (1930—1939 рр.). Часопис виходив до 1990 р.

Місячник як пресовий орган «Апостольства Молитви і Братства Найсвятіших Тайн» поширював ідеї «Апостольства...» не тільки у Філадельфії (та США загалом), а й на українських землях.

«Місіонар» — «се приятель кожної української родини і кожної душі», «се апостол, що цілому світу голосить слово Боже і загірає до сьвятого житя» — так позиціонувало своє видання «Апостольство...».

Змістове наповнення часопису цілком відповідало задекларованим завданням: допомагати вірянам у справі порятунку людського роду, навертати людей до Бога, розтлумачувати релігійні процеси і нагадувати, що релігія не повинна посідати останнє місце в житті людини. На підтвердження цього кожного місяця у «Місіонарі» друкувалися оповідання із житій святих (Залітач Мирон. Життя і ласки св. Анни. 1928. 1931. Ч. 1, 11), вірші, притчі, легенди, пов'язані з релігійними святами певного місяця, також молитви (ранкові, вечірні, молитви подяки та ін.), розповіді і тлумачення релігійного спрямування стосовно певної проблеми. Іноді видання подавало «Золоті зерна» — короткі настановчі висловлювання отців «Апостольства...» на кшталт: «Ти говориш много, однак чи ти робиш много?».

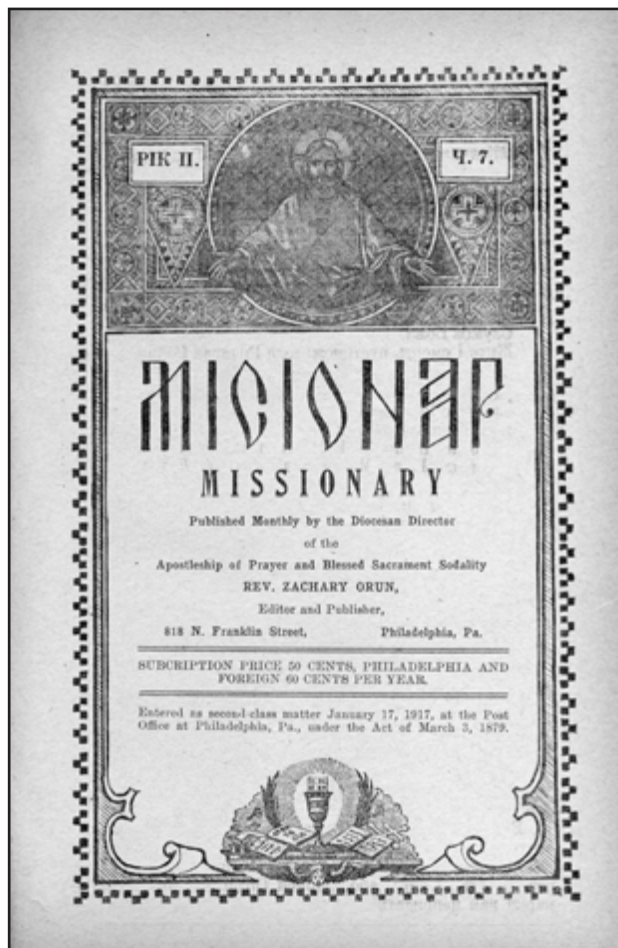
Редакційною статтею «Місячне наміренє» відкривалося кожне число «Місіонара». Автори ставили щомісячне завдання для читачів у морально-дидактичній формі, акцентуючи релігійні аспекти пропонованого питання. Публікації доносили до читачів відгуки на актуальні виклики часу, подавали настанови та філософсько-релігійне роз'яснення суспільних процесів: «Наверненє наших заблудших братів» (1918), «Християнськи Учителі» (1919) та ін.

Цікавими і змістовними були матеріали літературно-історичного спрямування, які становили основу часопису: «Історія церкви» і «Українська княгиня — св. Ольга» (розповідь про історію християнської Церкви), «Житє і смерть пустиножителя Ричарда Рейналя» (Р. Г. Бенсон, 1918 р.), а також вірші о. В. Стеха «На праздник Різдва Христового», «З Новим Роком». Регулярно друкувалися розповіді очевидців та перекази про релігійні дива, зокрема об'явлення Богоматері, зцілення смертельно хворого.

На сторінках часопису вміщено авторські повчально-тематичні публікації, що розтлумачували релігійні процеси та релігійну літературу. 1933 р. о. М. Кінаш започаткував рубрику «Катехизм», у якій популярно висвітлювалися теми ідолопоклонства, ворожбицтва й чародійства, окультизму, святкування неділі, дотримання десяти Заповідей Божих тощо.

«Апостольство...» не залишалося осторонь церковних і суспільно-політичних подій, що відбувалися в Україні та за кордоном, у місцях проживання української діаспори, відстежуючи політичні процеси, зміни очільників Церкви, активно захищаючи права українців у світі (рубрика «Зі Світа і Церкви»). У зв'язку з революційними подіями 1919 р. в Україні

було опубліковано «Меморіал Українського Народного Комітету (висланий до президента Злучених Держав і всіх членів Конгресу в справі польських варварств над українським народом)», в якому особливу увагу приділено знущанням над священиками та розгрому церков (1919. Ч. 9). Редакція часопису відстежувала суспільно-політичну ситуацію, життя українців в Росії (Більшовицьке панування в Росії. 1921) та

в усьому світі, інформуючи водночас про поточні події — відкриття сиротинців, спорудження храмів, проведення просвітницької роботи, які формували «обличчя» «Апостольства...», а також були певною формою звітності перед суспільством.

Іншу частину публікацій становили матеріали про відвідини сирітських притулків первосвящениками, архієпископами та урядовцями (послом Юліаном Бачинським, митрополитом Андреем Шептицьким (Громадянин. Велике торжество в Шамокін, ПА. 1922. Ч. 2), владиками Константином та Василем), доповнені

світлинами подій. Регулярно друкувалися матеріали, присвячені пам'ятним річницям смерті відомих діячів Церкви (Смерть Отця Папи Венедикта XV. 1922), та ювілейні вітання з нагоди уродин (Стріча Митрополита в Карпатах. 1930. Ч. 11; Митрополит Добродій Українських Дітей. 1930. Ч. 11; Забава І. Три моменти з життя ювілята митрополита Галицької України Ір. Андрея Шептицького 1900—1930. 1930. Ч. 11; Чемний Михайло. Ювілейне свято в честь найбільшого владики української католицької церкви. 1931. Ч. 4—9) та ін.

Редакція «Місіонара» вела листування із читачами, суттю якого були запитання релігійного змісту чи прохання витлумачити те чи інше явище, на які кожен читач отримував змістовну відповідь. Листи дописувачів, в яких автори висловлювали думки про церковні та суспільні події в Україні, США та Канаді, друкувалися також під рубрикою «Допись з краю» («Допись»). Від 1928 р. кореспонденція «Місіонара» урізноманітнювалася листами-подяками видавцям за їхню самовіддану працю, проголошення слова Божого. Дописувачами були як прості миряни, так і отці та послухники. Згодом кореспонденція зникла зі сторінок місячника, зате продовжили друкуватися спогади тих людей, які, переживши важкі часи, допомагали у розбудові України (спомини І. Нагаєвського).

У 1930 р. у виданні почали друкуватися оповідання та повчання морально-дидактичного спрямування для українсько-американської молоді англійською мовою — спочатку на «The Children's Page» [«Дитяча Сторінка»], потім — у «Juvenile corner» [«Молодіжний куток»]. У той період редакція зосередила увагу на проблемах виховання молоді, навернення її до віри, залучення до релігійних та духовних установ, поваги до старших тощо (Тарнавський Ф. Організація молодіжної в Апостольстві Молитви. 1931. Ч. 2—6; ін.). Серія таких публікацій була зумовлена впливом на молодь ідей більшовизму, а пізніше — комунізму (1928. Ч. 9). Згодом контент видання урізноманітнювався матеріалами аналітичного змісту англійською мовою, про що свідчила рубрика «The Holy Father's General Attention for...» на кожен місяць.

Видавці часопису не оминали такої проблеми, як роль та значення преси, вплив друкованого слова на суспільство. У цьому контексті лунали заклики читати ту літературу, яка є корисною і «несе слово Боже», бо тільки така преса є рушієм добрих сил і має право на існування. Щороку лютий був місяцем католицької преси.

Опікуючись «Руським сирітським домом», редакція видання усі вилучені гроші за «Місіонара» переда-

вала на його утримання і допомогу іншим дитячим будинкам. Цьому сприяло, зокрема, залучення до благодійності мирян, про що йшлося на сторінках «Місіонара». «Скарбниця Найсолодшого Серця Господа Нашого Ісуса Христа» була своєрідним бюджетом «Апостольства...», куди надходили кошти і про стан якого можна було дізнатися з кожного випуску. Згодом уже не анонсувалося витрачені та отримані кошти, а лише публікувалося подяки благодійникам за пожертви.

Окрім зазначених, контент журналу містив такі рубрики: «Місіонарські Вісти»; «Зі Сьвіта і Церкви» (зарубіжна хроніка церковного життя, зокрема католицького віросповідання в різних країнах, регіонах світу, відносини між інститутами держави та Церкви тощо); «Переписка Редакції» (листи, дописи до редакції різних читачів, відповіді, відгуки, роз'яснення редакції); «Подяка за вислухані молитви» (епістоли постійних читачів часопису); «Історія Церкви» (історичні нариси про зародження, становлення, розвиток християнської Церкви, зокрема католицької).

На сторінках видання вміщено ілюстрації з біблійними мотивами, зокрема з життя Ісуса Христа, фотографії українських жертводавців на сиротинець, сестер, черниць, священників, глав римо-католицької Церкви. Титульна сторінка кожного числа «Місіонара» ілюстрована віньєтками, зображеннями Ісуса Христа, Діви Марії та інших святих. На звороті титульної сторінки українською та англійською мовами подавалися відомості про видання, редакторів та передплату, зміст числа, а у кінці часопису вміщено списки жертводавців, календар на місяць і рекламні оголошення щодо подій чи виходу нової літератури.

«Місіонар» продовжував місійні традиції, розпочаті на рідних землях, — «закріплювати релігійну й національну свідомість серед українського народу поза межами України».

Провідними авторами журналу були: Е. Бартош, А. Бойко, Г. Верховський, Роман Ганас, М. Гурянський, Євген Дачишин, В. Держирука, В. Дженджера, Іван Забава, Мирон Зарітач, П. Карманський, М. Кінаш, Т. Ковальчик, М. Кузьмак, І. Кутський, Михайло Літин, Роман Лободиг, В. Лукич, М. Олексіїв, П. Олексів, М. Оленьчук, А. Проктер, Е. Сидоряк, В. Стех, Ф. Тарнавський, Атанасій Тимків, А. Трух, Чаплинський, Гр. Чикайло, Д. Штогрин, П. Штокалко, А. Хлистун та ін.

Останнє в 1939 р. (12-те) число датовано груднем.

Бібліографія: Фединський О. Бібліографічний покажчик української преси поза межами України за 1966 рік. Клівленд, 1967. С. 18; Бібліографічний покажчик української преси поза межами України за 1968 рік. Клівленд, 1968. С. 14; Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики... С. 79; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 2054, 2056.

Література: ЕУ. 1994. Т. 4. С. 1584; ЕУ. 1993. Vol. 3. Р. 427; ЕУД. Т. 1. Кн. 2. С. 122; Чиж Я. Пів століття української преси в Америці. С. 122; Тернопільський Ю. Українська преса... С. 68.

С. Блавацький, Р. Романюк

850*

МОЛОДЕ ЖИТТЯ: Часопись Українців К. 8 гімназії. Часопись науково-політична-белетристична. — № 1. 1917, 14 квіт.

Редактурє і видає комісія т-ва «Січ» при 8 гімназії. — **Київ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1, [?]; Ц. номера 15 к., на пров. 18 к.

Наявність у фондi: БРАН: 1917 — № 1; РДБ: 1917 — № 1.

У зверненні «Від редакції» було анонсовано: «Друге число нашого часопису вийде в осени, як тільки розпочнеться вчення, і надалі буде виходити більш-менш періодично», однак відомо лише про одне число видання.

Звертаючись до читачів («Від редакційної комісії») з проханням надсилати свої матеріали, редакція окреслювала досить широку тематику часопису: «Теми вибірайте які хочете: історичні, політичні, наукові, белетристичні; теми по економіці, по національному питанню».

У № 1 подано «Заклик. Юнацтво Українське!», де у піднесеному патріотичному тоні йшлося про настання нового етапу історії України: «Життя на Україні забило джерелом! Все те, що було пригнічено важким тягарем старого уряду, тепер випросталося на волю. Кожен тепер працює на національному, громадському полі». Звернення супроводжувалося палкими гаслами, покликаннями підняти молодь до активних дій заради утвердження і розвитку української державності: «Ми рідні сини неньки — України! Ми її майбутня слава і сила! Од нас жде поміч український нарід!.. Допомагайте один другому, пам'ятайте, що тільки “В єднанні — сила”». Під зверненням надруковано стрілецьку пісню.

Редакція приймала до опрацювання не тільки україномовні, а й російськомовні рукописи, які перекладала на «свою мову».

Бібліографія: Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 63.
Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово. С. 12; Животко А. Рукописні часописи української молоді. С. 11.

К. Стецюк

851

МОЛОДІ СИЛИ = (МОЛОДЫЯ СИЛЫ): Органъ союза учащихся средней школы г. Золотоноши. — № 1. 1917, 17 листоп.

Ред. Н. Люторський (1917 № 1—3). *Отв. ред.* В. Ржезниковъ (1917 № 4). — **Золотоноша, 1917:** Тип. Рабиновича и Шефтеля. *Адр. ред. і контори:* г. Золотоноша, Мужская Гимназія.

Вийшло: 1917 — № 1—4, [?]; Ф. 41,5×26 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на міс. для мѣстныхъ 90 к., для иногороднихъ 1 р. 20 к. Ц. номера 20 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 4.

Примітки: Матеріали друкувалися українською і російською мовами.

Літературно-інформаційне видання «Молоді Сили» було органом Союзу учнів та вчителів середньої школи у Золотоноші, де значну частину публікацій становили сатиричні розповіді про шкільне та позашкільне життя учнів, вигадані історії про надзвичайні події та подорожі, оповідання й казки, наприклад: «Маленькая історійка» І. Прилежного, «Турецкая сказка» П. Бендецького, «Коли падав сніг (Те, чого зроду не було)» І. Хмари та ін.

На сторінках газети друкувалися поетичні та прозові твори, зокрема вірші: «Желаніє» Ш. Германа, «Въ курятникѣ» Наблюдателя, «Щасливій» Телля. Їх авторами були учні, викладачі й активні дописувачі.

Редакція у коротких повідомленнях інформувала про життя середньої школи та вміщувала новини про громадську діяльність учнів, як, наприклад, у замітці «Пародія на подобіє» Семена С.

Серед авторів видання — Катерина Воропай, Ш. Герман, В. Ржезников, Семен Складенко (він же — Семен С.).

Останній (4-й) наявний номер вийшов 14 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 102; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 22; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 28, 49, 51, 54; Газеты дореволюционной России... С. 219; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 149.

Р. Романюк

852

МОРИАКЪ (1917); **МОРИАК** (1920 — 1921 № 78); **МОРИАК = THE SEAMAN = LE MARIN** (1921 № 79—1926, 1934 № 5(398)—1939); **МОРИАК = THE SEAMAN** (1930—1934 № 66): Ежедневная Газета. Вр. Исп. Ком. Союза Мор. Т. Фл. (1917 № 1—15); Ежедневная Газета. Исп. Ком. Союза Мор. Т. Ф. (1917 № 16—39); Орган Одесского Районного Комитета Всероссийского Союза Рабочих Водного Транспорта (1920 № 1—7); Краевая газета Черного, Азовского и Каспийского морей. Орган Одесского Райкомвода (1921 № 49—78); Краевая газета Черного, Азовского и Каспийского морей. Морская профпроизводственная газета (1921 № 79—155); Морская профпроизводственная газета (1922 № 156—159); Окружная газета объединенного союза рабочих водного и ж. д. транспорта Черного и Азовского морей (1922 № 160—266); Орган Центрального Комитета Всероссийского Профессионального Союза Рабочих Водного Транспорта. Морская Профпроизводственная Газета (1922 № 267 — 1924 № 466); Орган Черноморского Районного Комитета Всероссийского Проф. Союза Рабочих Водного Транспорта. Морская Профпроизводственная Газета (1924 № 467 — 1926); Орган Водников Одесского Морского Района (1930 № 1—8); Орган портового комитета КП(б)У и Одесского райкомвода (1930 № 10 — 1931 № 38); Орган Одесского портового комитету КП(б)У та райкомводу (1931 № 39 — 1932); Орган Одесского Портового Комитету КП(б)У, Парткомитету Плавскладу Чорн. Басейну, Парткомводу (1933 № 120, 2—25); Орган Одесского Парткомитету Плавскладу Радторгфлоту Портового комитету КП(б)У та Райкомводу (1933 № 26—33); Орган Парткомитета плавсостава, Райкомвода и Черноморской Дирекции Совфлота (1933 № 34 — 1934 № 57); Орган Парткомитета плавсостава, Баскомвода и Управл. Черном. пароходства сухогр. и пас. флота (1934 № 58—66); Орган Политотдела Черноморского Пароходства (1934 № 5 — 1935 № 20); Орган Политотдела и Баскоммора Черноморского Пароходства (1935 № 21 — 1938); Орган Политотдела и Комитета Профсоюза моряков Черноморского бассейна (1939). — Выходит по субботамъ (1917 № 2, 4—18), по вторникам, четвергам и субботам (1922 № 151—236), по средам, пятницам и воскресеньям (1922 № 237 — 1923, 1924 № 467—1926), ежедневно (1935 № 1—9), по четным числам (1939 № 47—174). Г. 1. № 1. 1917, 30 марта.

Ред.-изд. Г. Г. Суходоль (1917 № 1—2). *Ред.* Мих. Ник. Ермолинъ (1917 № 3—13, 21—24, 30), М.

Орловъ (1917 № 29, 31—35), С. Ганкин (1930 № 1—3), М. Мельянцева (1931 № 33—50), Градкий (1931 № 51—63), М. Вовчаренко (1931 № 64—71), Г. Стадник (1931 № 72—1932 № 31, 35—98, 1933 № 120, 2, 3, 6—12, 20—39), А. Борисов (1933 № 34—36), Ш. Митник (1934 № 1—57), К. Ранинин (1935 № 52—131). *Отв. ред.* М. Н. Ермолинъ (1917 № 14—15), Т. К. Пушковъ (1917 № 16—20), Г. П. Ачканов (1920 № 1—7), Ф. С. Богуш (1920 № 8—9), Редакционная коллегия (1921 № 49—89, 1923 № 316—1924 № 499), Д. И. Кардашев (1921 № 90—122, 1924 № 500—548), члены Литколлегии Ф. Г. Бида, Д. И. Кардашев (1921 № 123 — 1922 № 152), члены Литколлегии М. Я. Трюх и Д. И. Кардашев (1922 № 153—155), А. Г. Ищенко (1922 № 156—189, 242—246), П. Мельников (1922 № 272—277, 288 — 1923 № 315), А. Морозов (1922 № 278—287), С. Коваль (1924 № 549 — 1926), С. Ганкин (1930 № 5—9), Ф. Лях (1930 № 10 — 1931 № 32), Ш. Митник (1934 № 58—66), Л. А. Абрамович (1935 № 1—51), Г. Розенблит (1935 № 132 — 1936 № 100, 114 — 131, 133 — 1937 № 81, 85—123, Е. Злобин (1937 № 124—133, 147—178, 1938 № 27), Г. Розенблум (1938 № 28 — 1939 № 2, 12—46, 52—84, 93—116, 137—176), М. Кульберг (1937 № 82—84). *Вр. ред.* М. Орловъ (1917 № 25—27). *Врид. Отв. Ред.* Ив. Мячин (1922 № 190—230), Д. И. Кардашев (1922 № 231—241, 247—271), Г. Стокфиш (1930 № 4), А. Храмов (1937 № 134—146). *Заст. ред.* Я. Герцман (1932 № 32). *ТВО ред.* Герцман (1932 № 33, 34). *В. о. ред.* Яхенко (1932 № 99—119, 1933 № 4, 5, 13—19, 40, 41). *Врид. ред.* Г. Розенблит (1925 № 138), Прокопенко (1933 № 37—47). *Зам. ред.* Г. Стокфиш (1933 № 2, 48—70). *Зам. отв. ред.* Ш. Митник (1934 № 5, 7, 8), Г. Зельдин (1936 № 101—113). *И. о. отв. ред.* Ник. Ивашенко (1934 № 6), Н. Кишиневский (1939 № 3—11, 47—51, 85—92, 117—135). *И. о. ред.* Г. Розенблит (1936 № 132). — **Одесса, 1917, 1920—1926, 1930—1939, продолж.:** Изд. Одесский Райком Всероссийского Союза Рабочих Водного Транспорта (1920 № 1—9), Одес. Райком Всероссийск. Союза Рабочих Водного Транспорта (1921 № 49—88), Одесский Райкомвод Всероссийского Союза Транспортных рабочих (ж-д. и водников) (1921 № 90—122), Центральный Комитет Всероссийского Производственного объединенного профессионального Союза Водников (моряков и речников) и железнодорожников (Цектран) в лице Одесского РАЙКОМВОДА (1921 № 123 — 1922 № 173), Окружной комитет Всероссийского об'единенного профессионального союза рабочих водного и ж. д. транспорта Черного и Азов-

ского морей (1922 № 174—266), Центральн. Комитет Всерос. Проф. Союза Рабоч. водн. транспорта в лице Черн.-Азовского Бюро Ц. К. (1922 № 267 — 1923 № 315), Центральный Комитет Всероссийского Профессион. Союза Рабочих Водного Транспорта в лице Черноморского Райкомвода (1924 № 316—467), Черноморский Райкомвод Всероссийского Профессионального Союза Рабочих Водного Транспорта (1924 № 468 — 1926). *Тун.* газеты «Власть Народа», Одесса, Александровский просп., домъ Покровской церкви (1917 № 1, 2); *Тун.* Одесск. Совѣта Рабоч. Депут. (1917 № 8—12); *Тун.* «Извѣстій Сов. Раб. Деп.» (1917 № 13); *Тун.* «Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ», Александровскій просп., № 11, домъ Покровской церкви (1917 № 32—36); 3-я Советская *Тун.*, Одесса, Александровский просп., № 11 (1920 № 1—7); 2-я Советская *Тун.*, Красный пер., 11 (1920 № 8—9, 1921 № 49—122, 1922 № 144—148); 7-я Советская *тун.*, Пушкинская ул., 18 (1921 № 123—143); 2-я государ. *тун.* (1921 № 149—159); 4-я *гостипография* (1922 № 160—224); 1-ая гос. *тун.* (отделение) (1922 № 225—275); *Тун.* «Известий» им. тов. Зиновьева, ул. Карла Маркса, 8 (1922 № 276 — 1924 № 583); *Тун.* газеты «Известия» им. тов. Зиновьева, Пушкинская ул., № 32 (1924 № 584 — 1926); *Тун.* «Черном. Комуны», Пушк., 32 (1930 — 1934); *Тун.* издательства газеты «Моряк», бульв. Фельдмана, 9, Дворец Моряка (1935 — 1936); *Тун.* «Моряка» (Старостина, 23) (1939). *Адр. ред.:* временно помѣщается по Александровскому просп., 9, № 11 (1917 № 1, 2), Воронцовскій дворецъ, 4 (1917 № 3—32), Деволоновская ул., д. № 3 (1917 № 33—36). *Адр. ред. i контори:* Одесса, ул. Гоголя, 5 (1920), Одесса, бульвар Фельдмана, 1 (1921 № 49—143), Одесса, Пушкинская ул., д. № 3 (1922 № 144—158), Одесса, ул. Лассалю, д. № 2 (бывш. Дерибас.) (1922 № 159 — 1926, 1933 № 34—68, 1934), Одеса-Порт, будинок Портпарт. к-ту (1931 № 76), Одеса-Порт ППК (1931 № 85 — 1932 № 55), Порт, ред. «Моряк» (1932 № 97, 98), вул. Фельдмана, 9 «Дворец Моряка» (1935 — 1936). *Адр. ред., вид-ва i друк.:* Одесса, ул. Старостина, 23 (1937—1938). *Адр. ред.:* Одесса, ул. Старостина, 23 (1939).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—39, 1920 — Г. 2(10) № 1(40)—9(48), 1921 — Г. 11 № 49—93, Г. 10 № 94—143, 1922 — Г. 11 № 144—291, 1923 — Г. 12 № 292—450, 1924 — Г. 13 № 451—604, 1925 — Г. 13 № 605—612, Г. 14 № 613—758, 1926 — Г. 15 № 759—796, 1930 — № 1—20, 1931 — № 21—87, 1932 — № 88—105, 19(106)—119(206), 1933 — № 120(207), 2(208)—4(210), 4(211)—41(247), 2(249), 34(281)—70(327),

1934 — № 1(328)—66(393), 1(394) — 8(401), 1935 — № 1(449)—181(629), 1936 — № 1(630)—178(807), 1937 — № 1(808)—177(983), 1938 — № 178(984), 2(985)—177(1160), 1939 — № 1(1161)—176(1336); *Ф.* від 71×53 см до 50×33 см (1917, 1920—1926, 1935 № 154, 1936 № 152, 160, 1937—1939), від 46×31 см до 29×20 см (1930, 1931 № 21—35, 36—38, 40—87, 1932—1935 № 1—153, 155 — 1936 № 151, 153—159, 161—178); *Т.* 1200—3500 пр. (1921 — 1931 № 22, 24—87, 1932 — 1934 № 5, 1938 № 46), 5000—6000 пр. (1931 № 23, 1934 № 6—1938 № 45, 47 — 1939); *Обс.* 2—6 с., 8 с. (1922 № 144, 1924 № 583, 1925 № 755, 1926 № 760); *Передпл.:* на 1 годъ въ Одессѣ 5 р. (1917 № 1—19), 2 р. 50 к. (1917 № 20—37), на мес. без доставки 16000 р. (1921 № 123—141), 25000—650000 р. (1922 № 144—237), 120—600 р. (1922 № 238 — 1923 № 292), 5—15 р. (1923 № 293—353), 25—35 р. (1923 № 354—376), 50—90 р. (1923 № 377—392), 120—250 р. (1923 № 393—422), 80 к. — 1 р. 20 к. (1923 № 423 — 1926), 15 к. (1930), с пересылкой в другие города 20000 р. (1921 № 123—141), 30000—750000 р. (1922 № 144—237), 130—650 р. (1922 № 238 — 1923 № 292), 6 р. 50 к. — 15 р. (1923 № 293—353), 30—40 р. (1923 № 354—376), 60—100 р. (1923 № 377—392), 130—260 р. (1923 № 393—422), 85 к. — 1 р. 35 к. (1923 № 423—1926), во все порта Черн., Касп., и Балт. моря и Днѣпра 6 к. (1917 № 1—19), Черн., Касп., Балт. и Бѣлаго Мор. 3 р. (1917 № 20—36), во Владивостокъ 7 р. — 3 р. 50 к. (1917 № 1—36), за границу 9 р. (1917 № 2—19). *Ц.* номера въ Одессѣ 5—20 к. (1917, 1924 № 463 — 1926, 1930—1939), 15 р. (1920 — 1921 № 122, 1922 № 267—277), 1000 р. (1921 № 123—143), 30 к. (1922 № 144—153), 5000—60000 р. (1922 № 154—239), 10 р. (1922 № 240—266), 25 р. (1922 № 278 — 1923 № 292), 50 к. (1923 № 293—315), 75 к. (1923 № 316—343), 1 р. 25 к. — 3 р. (1923 № 344—376), 5—25 р. (1923 № 377—437), 75—125 р. (1923 № 438 — 1924 № 451), 150—300 р. (1924 № 452—462).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1920 — Г. 2(10) № 1(40)—9(48), 1921 — Г. 10 № 131—143, 1922 — Г. 11 № 144—170, 172—208, 210—284, 288—291, 1923 — Г. 12 № 292—357, 363—409, 411—440, 1924 — Г. 13 № 466—604, 1925 — Г. 13 № 605—612, Г. 14 № 613, 614, 621—625, 644—653, 658—663, 672—711, 718—720, 727—758, 1926 — Г. 15 № 759—785, 787—796, 1930 — № 1—8, 10—20, 1931 — № 21—55, 57—61, 63—79, 81—87, 1932 — № 88—105, 19(106)—66, 69—100, 103(190), 1933 — № 120(207), 2(208)—4(210), 4(211)—36(285), 40, 41(247), 2(249),

34—67(324), 1934 — № 1(328)—13, 19—26, 58—66(393), 5(398)—8(401), 1935 — № 1(449)—5, 7, 8, 10, 11, 13, 15—18, 21, 24—32, 34, 35, 37, 39—42, 44, 47—49, 52—61, 70, 89, 110, 118—121, 126, 127, 129, 131, 132, 134, 138, 142—144, 146, 147, 151—154, 157(605), 1936 — № 1(630), 3—8, 10—18, 21—56, 58—77, 79, 80, 83—93, 96—123, 125—159, 161—178(807), 1937 — № 1(808)—45, 46—177(983), 1938 — № 178(984), 2(985)—33, 36—59, 61—158, 160—176(1159), 1939 — № 1(1161)—40, 42 — 77(1237), 79(1239)—129, 131—135, 137—176(1336); **НБ ОНУ:** 1922 — Г. 11 № 144, 151—154, 156—164, 203—208, 210—243, 245—274, 283—287, 1923 — Г. 12 № 325, 374, 375, 377—385, 387—394, 396, 408, 409, 411—450, 1924 — Г. 13 № 487—490, 492—500, 1925 — Г. 13 № 605; **ОННБ:** 1917 — Г. 1 № 1—36, 1920 — Г. 2(10) № 1(40)—9 (48), 1921 — Г. 11 № 49—52, 53—60, 62—93, Г. 10 № 95, 97—114, 116—143, 1922 — Г. 11 № 144—170, 172—208, 210—291, 1923 — Г. 12 № 292—300, 302—356, 358—450, 1924 — Г. 13 № 451—604, 1925 — Г. 13 № 605—652, Г. 14 № 653—758.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетарии всех стран — соединяйтесь!» (1917, 1920—1926, 1930, 1933—1939), «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!» (1931—1933), що дублювалося англійською та французькою мовами (1921—1926). У вересні 1917 р. «Морякъ» злився з газетою «Маякъ» (*див.* № 1166). У виході видання були перерви: № 39 вийшов у грудні 1917 р. / січні 1918 р., № 1(40) — 19 липня 1920 р., № 9(48) — 15 вересня 1920 р. Від жовтня 1920 р. до вересня 1921 р. замість «Моряка» виходила газета «Южный Транспорт» (*див.* 1920 р.), перший у 1921 р. № 49 датовано 21/22 вересня. Після № 796 за 31 березня 1926 р. газета знову припинила вихід, продовжилася як журнал «Рупор» (Москва) — додаток до газети «На вахте», вихід в Одесі відновила з № 1 за 7 червня 1930 р. У нумерації річників і чисел є помилки, нумерація чисел у 1921—1926 рр. — валова. Для членів професійної спілки водного транспорту, партійних, робітничих і професійних організацій надавалася знижка на передплату (1922—1926). Мова видання — російська (1917, 1920—1926, 1930, 1933—1939), українська (1931—1933), окремі публікації — англійською, французькою, італійською, німецькою, китайською. Виходить в Одесі до сьогодні як українська профспілкова транспортна газета російською мовою. Спе-

ціальні випуски: у 1931 р. — № 35 «Моряк за пролетарські кадри» (див. 1931 р.), № 75 «Моряк на санітарному авралі» (див. 1931 р.), у 1938 р. — б. н. за 19 червня 1938 р. «Моряк: спеціальний випуск в допомогу агітатору» (див. 1938 р.). Спільні випуски: у 1931 р. — «Аврал на Чорному морі», «Чорноморська комуна», «Молода гвардія», «“Моряк” в Одес. порті» (див. 1931 р.), «“Чорноморська Комуна” та “Моряк” на огляді кооперації Т.С.Т. Водників» (див. 1931 р.), № 46 «Моряк / За ленінське партнаванчання» (див. 1931 р.), № 79 «“Гудок” і “Моряк” в Одеському порті» (див. 1931 р.), у 1932 № 87 «“Моряк” и “Общественное питание”» (див. 1932 р.), № 88, 89 «“Моряк” і радіо-газета “Одеський Пролетар”» (див. 1932 р.), у 1933 р. — «Моряк/Соціалістична перемога» (див. 1933 р.), б. н. за 12 листоп. «Моряк/Портовик» (див. 1933 р.). У 1922 р. на сторінках газети від № 144 до № 155 друкувалися № 1—12 «Бюллетеня Упчерноморокруга», від № 156 до № 257 — № 13—109 «Бюллетеня Упчерноазморокруга», у 1922—1923 р. від № 258 до № 270 — № 110/1 — 121/10, від № 294 до № 360 — № 1—63 «Бюллетеня Государств. Черном.-Азовского Пароходства». Виїзні редакції: у 1938 р. — № 1—4 «Выездная редакция на теплоходе “Крым”» (див. 1938 р.). Додатки: 1920 р. до № 581 «Наши порты» (№ 2), 1922 р. до № 155 «О роли и задачах профсоюзам», 1924 р. до № 541 «III пленум Центрального Комитета Всероссийского Союза Рабочих Водного Транспорта», у 1930 р. до № 15 щодо партійної, комсомольської та профспілкової дисципліни, у 1936 р. 9 серпня «Листовка № 5», що вийшла «на т/х “Комсомол” в Ленинградском порту».

«Моряк» — фаховий інформаційний орган працівників морської транспортної системи України. Газета, завданнями якої було друкованим словом сприяти єдності моряків Чорноморського торгового флоту та ознайомлювати читачів із діяльністю профспілкової організації водників, позиціонувалася видавцями як представник інтересів усіх працівників морського торговельного флоту. За період свого існування часопис був репрезентантом низки професійних організацій та відомств районного, окружного та крайового значення, які, залежно від політичних обставин та економіко-виробничих умов, зазнавали змін щодо структури та повноважень.

У перші роки існування газети детально висвітлювалися процеси створення, становлення та роботи морського торговельного флоту Союзу, у ній друкувалися огляди діяльності та звіти комітету Союзу, матеріали про працю Одеського тимчасового комітету з організації Всеросійської спілки моряків торговельного флоту, а також подавалися статті про поточні політичні події, пов’язані з діяльністю Тимчасового уряду Росії, низка передовиць ідеологічного характеру. У публікаціях висвітлювався перебіг збройної боротьби більшовиків за здобуття влади на теренах України, зокрема в південних регіонах, упродовж 1917—1921 рр. Офіційні відозви Тимчасового уряду Росії вмішувалися п. н. «Дѣйствія Времен. Правительства». Редакція не декларувала приналежність до конкретної політичної партії, однак постійно публікувала повідомлення Військової організації соціалістів-революціонерів щодо офіцерського складу флоту, який підтримував політичну програму есерів (Социалисты о войнѣ и мирѣ. 1917. № 5; Вокшуйль Т. Голосуйте за социалистовъ. 1917. № 19).

Статті, вміщені на сторінках видання, ознайомлювали читачів із ситуацією в портах, діяльністю державних і транспортних організацій. Більшість опублікованих матеріалів широко висвітлювали професійні потреби моряків та інших працівників галузей господарства водного транспорту.

Опубліковані телеграми торкалися актуальних політичних подій: у кореспонденціях ішлося про політичну ситуацію в Москві та Ленінграді, у статтях прогнозувався розвиток політичної ситуації в Україні та Росії, повідомлялося про законодавчі ініціативи Тимчасового уряду Росії, роз’яснювалися функції та норми діяльності ради робітничих та солдатських депутатів тощо.

У виданні регулярно повідомлялось про події за кордоном, зокрема про політичне становище в Туреччині, Німеччині, а також в інших країнах Центральної та Західної Європи, в Азії. Часто порушувалася тема відносин між СРСР та Великою Британією, Німеччиною, Туреччиною, Францією. Подавалися телеграми та кореспонденції з Болгарії, Німеччини, Фінляндії, Норвегії, Голландії, Нової Зеландії, Аргентини тощо.

Від 1920 р. «Моряк» став органом Спілки працівників водного транспорту, до завдань якого, крім як повною мірою відображати діяльність організації, також входило висвітлювати виробничі аспекти діяльності системи водного транспорту Півдня України, зокрема стан її технічного оснащення, рівень

готовності виконання експортно-імпортних операцій Миколаївського, Херсонського, Одеського портів. На сторінках газети друкувалися статті, в яких описувалась історія Миколаївського порту, окреслювались особливості функціонування Чорноморського торговельного флоту впродовж 1918—1920 рр., Одеського судноремонтного заводу та інших важливих установ одеської портової системи.

Редакція подавала відгуки про роботу Одеського порту від торговельних представництв Великої Британії, Італії, Франції та інших держав, сприяючи таким чином розвитку міжнародного співробітництва з країнами Близького Сходу, Середземного регіону, Великої Британії, Німеччини, обговорювались аспекти фрахтової політики. Інша виробнича інформація у формі телеграм та заміток надходила з таких основних портових та торговельних центрів, як Севастополь, Ялта, Феодосія, Новоросійськ, Сухумі, Батумі, Баку, Чорноводськ, Петровсько-Дагестанськ, Ташкент, Самарканд тощо.

У «Моряці» функціонував відділ, в якому вміщувалися матеріали штатних кореспондентів, а також працівників підприємств і транспортних установ, що висвітлювали діяльність професійної спілки моряків, друкувалися статті, хроніки, звіти з проведених конференцій, присвячених прийняттю та затвердженню колективних договорів, надходженню матеріального забезпечення працівникам Чорноморської та Азовської водної транспортної системи, питанням дотримання санітарного стану, зміцнення медичної галузі в установах, приналежних до портової структури Чорноморського та Азовського торговельного флоту, протоколи й резолюції, прийняті на з'їздах Чорноморської професійної спілки моряків, плани роботи Чорноморського райкомводу, та ін. У публікаціях розглядалась тема долаття безробіття в портах і доках українських водних систем, а також особливостей діяльності професійних організацій моряків Китаю, Німеччини, Франції тощо (Наш союз. 1923. № 309; Праздник водников. (5-летие Союза водного транспорта и национализации торгового флота). 1923. № 208; Коллективный договор Всероссийского профессионального союза работников водного транспорта и Народного Комиссариата Путей Сообщения «Наркомпутъ». 1923. № 322; Резолюции, приняты 3-им Черноморским съездом союза. 1926. № 760; Водный транспорт СССР за 20 лет. 1937. № 149).

Окремі номери «Моряка» присвячено визначним для редакції подіям, зокрема річницям існування га-

зети, десятиліттю завершення Першої світової війни, Міжнародному конгресу моряків (Я. Колыбель «Моряка». 1923. № 309; Наш юбилей. Our jubilee. Unser jubiläum. Nous fêtons... 1924. № 500).

Упродовж 30-х рр. XX ст. значну увагу редакція приділяла інформації про виробничі змагання серед працівників морської та річкової транспортної системи України, особливості кадрової політики установ Чорноморського торгового флоту, діяльність ВКП(б), публікувала постанови, матеріали конференцій, різноманітні звітні матеріали, які засвідчували збільшення виробничих показників.

У виданні також друкувалася інформація довідкового характеру, зокрема листи читачів, різноманітні оголошення. В окремих матеріалах порушувалося питання організації культурно-просвітницької роботи в установах, приналежних до морської транспортної системи, облаштування бібліотек, проведення тематичних заходів (Читатели о «Моряке». 1937. № 61).

У № 4 1933 р. вміщено ухвалу партійного комітету порту та плавскладу, згідно з якою газета «Моряк» реорганізовувалася у дві газети: орган парткомітету плавскладу, райкомводу й дирекції Радфлоту — «Моряк» та орган портового парткомітету, райкомводу і портових господарських організацій — «Портовик». В ухвалі вказувалося, що це здійснюється для оптимізації видавництва друкованих органів та координації роботи кореспондентів, а також аби «забезпечити кращу роботу суден і порту, кращу агітаційно-пропагандистську і пояснювальну роботу нашої преси, її організаційну роль» (Реорганізація «Моряка». 1933. № 4).

Окрім профспілкової, виробничої та політичної тематики, статті «Моряка» присвячувалися життєписам і творчості митців та мислителів, зокрема Едуарда Багрицького, Максима Горького, Володимира Короленка, Володимира Маяковського, Миколи Некрасова, Олександра Радищева, Шота Руставелі, Антоніо Страдіварі, Тараса Шевченка. У випусках № 134—141 за 1921 р. вміщено розділи книги «Біблія моря» Тома Баркера.

Упродовж 1922—1923 рр. на шпальтах видання публікувався «Бюллетень Упрчерноморокруга», «Бюллетень Упчерноазморокруга» та «Бюллетень Государствен. Черноморско-Азовского пароходства». 1922 р. до № 155 вийшов додаток «О роли и задачах профсоюзов», 1924 р. до № 541 —додаток, присвячений III пленуму Центрального Комітету Всеросійського союзу працівників водного транспорту. 28 листопада 1930 р. до № 15 газети «Моряк»

вийшов додаток з однойменною назвою, присвячений кадровій ревізії КП(б)У, ЛКСМУ, пропаганді дотримання трудової дисципліни тощо. 9 серпня 1936 р. вийшла «Листовка № 5» «Моряка», в якій висвітлювалось перебування теплохода «Комсомол» в Ленінградському порту.

Від № 114 до № 117 1936 р. в «Моряці» публікувалося «Обвинительное заключение по делу Зиновьева Г. Е., Каменева Л. Б., Евдокимова Г. Е., Смирнова И. Н., Бакаева И. П., Тер-Ваганяна В. А., Мрачковского С. В., Дрейцера А. Е., Гольцмана В. С., Рейнгольда И. И., Пикеля Р. В., Ольберга В. П., Бергмана-Юрина К. Б., Фрица Давида (Круглянско-го И. И.), М. Лурье и Н. Лурье, обвиняемых в преступлениях, предусмотренных ст.ст. 58-8, 19-58-8 и 58-11 УК РСФСР».

Газета «Моряк» містила низку тематичних сторінок: «Страничка юного водника» (1922—1923), «Международная страничка молодежи» (1923), «Юный водник: Страничка рабочей молодежи водного транспорта» (1923), «Страничка молодежи» (1923), «Международная страничка моряка» (1923), «Моряк на санитарному авралі» (1931), «Комсомольская страничка» (1935), «Науку и технику на Черное море!» (1935), «Литературная страница» (1935), «Страница новогодних дружеских шаржей» (1939), «Страничка прошлого» (1939), «Страница выходного дня» (1939).

У газеті функціонували такі рубрики: «Рабочая жизнь», «Жизнь союза», «Работа союза на местах», «Морские вести», «Последний час», «В портах», «Профессиональная жизнь», «На судах и на берегах», «С того берега», «В Райкультоде», «На реках и морях», «Морские вести», «Радиограммы РАТАУ», «Телеграммы», «Хроника революции», «Союзная хроника», «По Советскому Союзу», «По федерации», «Наше международное и внутреннее положение», «В Одессе», «Одесса и губернии», «Вести отовсюду», «Наука и культура», «Внешторг», «Водник на производстве», «В Райкомводе», «В Райкультоде», «Среди безработных водников», «Отклики прошлого», «Охрана труда», «Море и погода», «Рабочая печать», «Из недавнего прошлого», «В нашей больнице», «Колотушкой по голове», «Под огонь самокритики», «Всесоюзное соревнование», «Маленький фейлетон», «Жгучія теми», «Нам пишут».

Автори видання: П. Алексєєв, А. Амадей, А. Анісімов, Г. Ачканер, Баглай, Балашев, Є. Бахметов, Бахров, Бистров, Вишняков, Герцман, Гершберг, С. Голозубец, Г. Голуб, Грінберг, Дерман, Б. Занько,

Зельтинг, А. Зозуля, А. Іонов, Н. Корольчак, Красотов, Г. Кузнецов, Кунель, Кравченко, А. Куліш, Лапін, Г. Ластовецький, Г. Литвиненко, Лиховецький, Л. Лухманов, А. Макаренко, І. Малик, Манойленко, Марлович, В. Медведєв, І. Машнєв, І. Мошинський, Павлов, Панченко, Плаушевський, М. Попов, Сергєєвський, Смальков, А. Смотрицький, Соломко, Сорокін, Г. Стокфіш, Столпов, Ф. Сушко, Талалаєв, І. Федоров, К. Філатов, Церьов, П. Шагонянов, Д. Шерстюк, Штейнберг та ін.

Останній у 1939 р. (176(1336)-й) номер датовано 30 грудня.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 47—49; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 170, 171; Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 62, 63; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 519; Газети Радянської України 1921—1925 рр. ... С. 87; Газети Радянської України 1926—1929 рр. ... С. 121; Газети України 1930—1934 рр. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: каталог: у 2 част. / авт.-уклад.: Т. О. Борисенко, О. С. Лук'ячук. Київ, 2004. Част. 1. С. 794, 795; Газети України 1917—1920 років... С. 150.

Р. Бліхарський

853*

НАРОД = «THE PEOPLE»: Тижнева газета для Українського народу в Америці. — Р. 1. Ч. 1. 1917, 24 марта.

Ред. М. Січинський (1917), О. Ревюк (1919). — **Нью-Йорк, 1917, 1919:** Видає Федерація Українців в Злучених Державах.

Вийшло: 1917 — Р. 1 ч. 1—11, [?], 1919 — Р. 1 ч. 1, 2, [?].

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — Р. 1 ч. 6.

Примітки: Газета виходила щотижня у 1917 р., у 1919 р. відновлена як щоденник, продовжилася п. н. «Українська газета» (див. 1919 р.). Відоме ч. 11 датовано 28 вересня 1917 р., ч. 1 і 2 у 1919 р. вийшли 8 і 10 лютого відповідно.

Видання було трибуною Федерації українців у Сполучених Штатах Америки, в якому спершу переважали об'єднавчі погляди, згодом — соціалістичні та антиклерикальні.

Бібліографія: Газеты русской эмиграции... С. 23; Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики... С. 86; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 77. Арк. 1399.

Література: ЕУД. Т. 1. Кн. 2. С. 155; Видавнича справа // Книгарь. 1918. Ч. 5. С. 288.

Р. Романюк

НАРОДНА ОБРАНА = NARODNA OBRANA = NATIONAL DEFENSE. — Vychodit tyzdenno. Vol. I. № 1. 1917, 10 July.

Ред. Эміль В. Шарадий (1917 — 1919 № 60), Николай Пачута (1919 № 62 — 1920). — **Homestead, PA, 1917— 1918 № 23; Pittsburg, 1918 № 24 — 1920, 1923: Буд.** The American Russian National Defense. *Адр. ред. і адм.:* Homestead, PA, 518 Fourth Ave.

Вийшло: 1917 — Vol. I № 1—24, [?], 1918 — Vol. II № 1—53, 1919 — Vol. III № 54—99, 1920 — Vol. IV № 100—182, 1923 — Vol. I № 1(183); *Ф.* 49,5×39 см; *Т.* 3000 пр.; *Обс.* 16 с. (1917), 4 с. (1918—1920); *Передпл.:* на рік 1.50 дол. (1917—1920). *Ц.* номери 5 цт.

Наявність у фонді: **IHRC:** 1917 — Vol. I № 1—24, 1918 — Vol. II № 2—53, 1919 — Vol. III № 54—99, 1920 — Vol. IV № 100—182, 1923 — Vol. I № 1(183).

Примітки: У логотипі — гасло: «Въ соединеніи сила». У підзаголовку — гасло: «Я русинъ былъ, есмь и буду». У валовій нумерації річників — помилка. Мова — російська, етимологічний правопис та східнослов'янські діалекти латинським шрифтом, поодинокі матеріали — українською та англійською мовами.

«Первая угро-русская политическая народна газета», заснована з ініціативи карпато-русинської організації «Американсько-Руська Народна Обрана», була її друкованим органом, офіційним рупором. Видання було одним із найбільш впливових та популярних часописів карпато-русинів у Північній Америці. Мета газети сформульована редактором таким чином: «...тота Народна Обрана сбудить всю Угорску Русь съ великого, глубокого сна, до которого засыпляли насъ нашии чародеи, а по долгомъ сну, да пребудится народъ и воскреснетъ Угорская Русь» (Шарадий Э. В. Сердечный привѣтъ угро-русскому, а вообще русскому народу. 1917. № 1). Завдання часопису полягали в тому, щоби застосувати «силу» карпато-русинів для боротьби «за вашу русскость, за вашу русску народность!». «Народна Обрана» буде переслідувати та піддавати остракізму «ренегатів», зрадників, «монголів», «турецько-мохамединських агентів», «змовників проти руськості», «ворогів та вбивць нашого руського народу!». Вона буде воювати доти, «допоки руський народ не буде звільнений!» (Pachuta N. Ko každyму Rusinu i Rusinki [До кожного русина та русинки]. 1917. № 1). Програмні засади, редакційна політика та змістово-тематичне спрямування нового видання, як анонсувалося його редактором, полягатимуть в тому, щоби: 1)... не тільки актуалізувати, а й

зміцнювати народну самосвідомість, етнонаціональну ідентичність, оскільки тільки непохитна «народная самопознательность» може воскресити нашу Угорську Русь»; 2) запропонувати увазі читачів «славну» історію карпато-русинської спільноти, щоби нащадки славних предків на прикладах попередників надихалися до праці для формування нової Угорської Русі на історичній основі; 3) не оприлюднювати дописи та статті персонального характеру, які містять «кривды», але не толерувати «кривды всего угро-русского, или русского народа», а безпосередні кривдники викриватимуться перед громадськістю; 4) у церковні справи не втручатися; 5) не подавати інформаційні матеріали, оскільки читачі можуть дізнатися новини з інших видань; 6) інформувати у стислій формі про «радостные» родинні події; 7) подавати ілюстративний матеріал, зокрема у формі фотопортрета, про «честного работника», якщо він справді доведе своєю службою відданість «Народній Обрані» (Шарадий Э. В. Сердечный привѣтъ угро-русскому, а вообще русскому народу. 1917. № 1).

Провідне місце на сторінках видання відводилося поданню матеріалів суспільно-політичної тематики, квінтесенція якої полягала в самоусвідомленні угро-русинських емігрантів у США (Сі може жити народ, без priznaniya svojej narodnosti? 1917. № 1), їхній етнонаціональній ідентифікації як «угро-русинів» (Naš uhro-russkij narod rozdvojenyj. 1917. № 5; [Василиевич]. Между прочимъ что насъ лучить отъ Украины? 1917. № 8; «Rusinsi» a Ukrajinsky fleg—prapor. 1919. № 92; Shura Elias. Da zivet «Karpatskaja Rus»! 1919. № 94).

У низці публіцистичних виступів полемічного змісту розвінчувалася діяльність різних представників духовенства із середовища угро-русинських емігрантів у Америці угрофільської орієнтації — т. зв. «madjaronov», спрямована на денаціоналізацію русинів, вихолощення їхньої «руськості» (Pachuta N. O. Mirossays' myšilsia. 1917. № 1; Pachuta N. Staryj hrišnik Viktor Balaban pokazal pervoj ned'ili svoju farbu. 1917. № 4; Pachuta N. Mojo primičanija. 1917. № 5), робота «мадяронсько-монгольських агентів» (Pachuta N. V album mongolsko-turecko-mohamedanskim otrokam. 1917. № 2; Žatkoviča za mad'arona poznaju vkraju. 1919. № 92) та діячів українофільської орієнтації (Ukrainskij djaček na uhro-russkoj parafii. 1917. № 4; П. И. М. Прочь отъ украинцевъ. 1917. № 6). У цьому контексті на сторінках видання знайшла відображення полеміка між різними угро-русинськими релігійними діячами

в Америці (Pachuta N. Otkryti otvit na otkrytoje pis'mo O. Mart'aka. 1918. № 4; Hanchinova Zloba i Jeho Besnota. 1918. № 26; Rev. Levkanich V. Vraču iscilisja sam! 1919. № 62; Pachuta N. Druha Hancinova bomba šmarena. 1919. № 89; Otec Jos. Hanulya P. Rev. Hanul'a pokrutena mudrost; Otvit Antonija Beskida rev. Jos. Hanulyi. 1920. № 101). Окрема увага приділялася спростуванню заяв, тверджень, коментарів про діяльність русинських релігійних та громадсько-політичних діячів в Америці, зокрема Антонія Гр. Бескида (Čarny napad na Dr. Beskida. 1919. № 97).

На сторінках видання друкувалися звітні документи, як-от доповіді голови — Н. Пачути, тексти виступів інших лідерів карпато-русинів, зокрема А. Бескида (1919. № 99), протоколи з'їздів, конгресів, зібрань (III. Kongres Am. Russej Nar. Obrany. 1918. № 25; Velike sobrania—vica. 1920. № 103), списки жертводавців у різних регіонах, містах США (із зазначенням прізвищ і конкретної суми пожертвування) на фонд організації «Американсько-Руська Народна Обрана» та її орган — газету «Народна Обрана», звернення (Od Uradu A. R. Narodnej Obrany. 1920. № 122). Редакція всебічно висвітлювала діяльність різних філій організації у загальноамериканському масштабі.

У низці матеріалів автори видання аналізували суспільно-політичну ситуацію в Карпатській Русі (Pachuta N. Naša zadača — uloha osvoboditi narod. 1918. № 34; Klevelandskij Josifovič. Trafila Ukrainska kosa na kamin'. 1919. № 89; Что дѣялось на Угорской Руси? 1919. № 97) і стан забезпечення громадянських прав і свобод угро-русинів на історичній Батьківщині (День свободы въ Ужгородѣ; Mad'arony i ukraincy budut' panovat' v Karpatskej Rusi? 1920. № 101; Smutne položenije našogo naroda. 1920. № 122). У цьому контексті у часописі вміщено низку документів: резолюції місцевих зібрань (**Нашъ народъ дома протестуе**. 1920. № 122), звернення (Надежды карпато-руссовъ на Америку. 1918. № 4), меморандуми (Dr. Markoff Dmitrij. Memorial concerning the national aspirations of the Little-Russians of the former empire of Austria-Hungary [Меморандум стосовно національних прагнень малоросів колишньої Австро-Угорської імперії]. 1919. № 64), дописи, листи від місцевих діячів (Sivak A. N. Письмо изъ старого краю. 1920. № 106).

У поодиноких передових статтях обстоювала-ся необхідність приєднання Карпатської Русі до Російської держави задля майбутньої перемоги Росії та слов'янства загалом (Россія и Славянство. 1917. № 5; Руссославянскій Союзъ. 1920. № 100).

Міжнародна тематика аналізувалася у контексті гострої критики німецького та австрійського експансіонізму, імперіалізму, концепції «пангерманізму» як загрози слов'янству (Kotoryi sut' najhoršii vorohi slavjanstva? 1917. № 3; Ostanet-li Rossia svobodna? 1917. № 4).

На сторінках газети опубліковано серію матеріалів пізнавального плану із народознавства (Slavjanskoje Plemja, Jeho Razselenije i Drevneišiy byt'. 1917. № 3), про генезу різних етнонімів (Slavjane. 1917. № 1), історію, національно-державницькі та політичні традиції Карпатської Русі (Vasilievic. K' istorii Uhorskoy Rusi. 1917. № 2; S' istorii Uhorskoy Rusi. 1917. № 6, 7; Šarady E. Vasilievic. O političeskoj žizni uhroorussov. 1917. № 17; Bohuch Ivan Hr. Janyčary. 1919. № 97), про церковні обряди (Vasilievic. Perventstvo vostočno- grečeskogo obrjada v Uhorscini. 1917. № 24; 1918. № 3), Київську Русь (Predanije o načal'i Russkoho hosudarstva i pervyi kňaži. 1917. № 4, 5), святкові дати православного календаря (Prazdnik Sv. Ravnoapostolov Kiriila i Meflodija. 1917. № 2; Roždestvo Christovo. 1920. № 100), статистику про Росію (Rossia. 1917. № 2), демографію слов'янських народів у світі (Statistika Slavjanstva. 1917. № 3). Редакція часопису відстежувала пресовидавничу діяльність у різних регіонах США і Канади (I gazeta «Vostok». 1920. № 122).

У виданні вміщено художні твори: громадянська та патріотична лірика (Общеславянскій гимнь. 1917. № 3; Призывъ. 1917. № 4; Пора, пора за Русь святую. 1917. № 5; Молися, Русь! 1917. № 6; Люблю я! 1917. № 7; Есть край далекий. 1917. № 8; Вергунъ Д. Карпатскій Руснакъ. 1919. № 98), мала проза (Tolstoj L. N. O razumi, viri i molitvi. 1917. № 2— 4).

Під рубрикою «Dopisy» в газеті опубліковано кореспонденції від читачів — членів «Народної Обрани» — до редакції з різних міст США.

Контент видання містив, окрім зазначених, рубрики «Humor» (побутові сцени із життя угро-русинських емігрантів у США жартівливо-гумористичного змісту).

Часопис ілюстровано світлинами культових споруд, фотографіями активних членів та очільників філій «Народної Обрани» у різних містах США: В. П. Гладика, Августина Дуркота, М. Секерака, Миколи Шевчіка та ін.

Авторські матеріали друкувалися під автонімами (E. Vasilievič Šarady) та криптонімами. Провідними авторами видання були: Іван Гр. Борух, Михайло Ганчін, Іван Дрімач, Володимир Левканич, Микола Пачута, Василій Фелегі.

На сторінках газети вміщено оголошення від «Американсько-Руської Народної Обрани», рекламу першого державного угорського банку в м. Джонстаун, а також медичних послуг, банківських переказів.

Редакція газети закликала своїх читачів та членів материнської організації підтримувати газету, зокрема шляхом індивідуальної передплати (Pachuta N. Važnoje pro každoho urjadnika i pro členov Narodnej Obrany. 1917. № 3; Appelacija. 1917. № 6). Рефреном у серії відозв та звернень звучала апеляція до читачів — угорусинів — всіляко підтримувати цю організацію, хоча б у формі дрібних грошових пожертвувань.

Останній (1(183-й) наявний номер датовано 1 березня 1923 р.

Бібліографія: N. W. Ayer & Son. N. W. Ayer & Son's American Newspaper Annual and Directory: A Catalogue of American Newspapers, 1918. Philadelphia, 1918. Vol. 2. P. 853; Philadelphia, 1921. Vol. 5. P. 865, 1363; Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики... С. 87.

Література: Шевченко К. В. Славянская Атлантида: Карпатская Русь и русины в XIX — первой половине XX вв. Москва, 2010. С. 44, 97, 98, 113, 396.

С. Блавацький

855

НАРОДНАЯ ГАЗЕТА: Издание Хотинской Уездной Земской Управы. — Выходит ежедневно, исключая дней послѣпраздничныхъ. № 1. 1917, июнь.

Ред. В. К. Кондакъ. — **Хотинь, 1917:** Изд. Хотинская Уездная Земская Управа. Тип. М. Ландвигера, Хотин. Адр. ред. і контори: Хотинь, Земская ул., Земский дом.

Вийшло: 1917 — № 1—12; Ф. 41×29,5 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 6 мѣс. 5 р. Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: **НБ ОНУ:** 1917 — № 12; **РНБ:** 1917 — № 8.

Примітки: № 8 датовано 2 липня 1917 р. Мова видання — російська та українська.

У газетних публікаціях висвітлювалися вибори до Хотинської міської думи, перспективи розвитку країни загалом та повіту зокрема, проблеми шкільної освіти (Ю. Томашевський «Къ выборамъ въ Городскую Думу», І. Мардар'єв «Наше прошлое и задачи ближайшего будущего»).

Інформаційно-хронікальні матеріали komponувалися під рубриками «Телеграммы» («Война», «На Западномъ театрѣ»), «Административныя извѣстія», «Корреспонденція». Під рубрикою «Мѣстная жизнь» інформувалося про діяльність Хотинського повітового комітету.

У газеті вміщено повідомлення українською мовою з Кишинєва, що надійшло до комітету спілки учителів Хотинського повіту, з приводу підготовки до з'їзду вчителів-українців. У ньому окреслено бажані теми доповідей на з'їзді, зокрема про українську мову, становище українців у Бессарабії, ставлення селян до рідної школи, статистичні дані щодо освіти в регіоні тощо.

Останній (12-й) наявний номер датовано 7 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 106; Газеты дореволюционной России... С. 230.

М. Комариця

856

НАРОДНАЯ ЖИЗНЬ (1917 № 75 — 1918 № 39); **НАРОДНЕ ЖИТТЯ** (1918 № 40—92); Екатеринославская земская газета (1917 № 75 — 1918 № 39). — Выходит щоденно, крім днів після празників. № 75. 1917, 13 июня.

Ред. К. Д. Фонь-Гесбергъ (1917 № 75), Н. Н. Мамадышский (1918 № 28, 29), В. О. Біднов (1918 № 40). Редакционная комиссия: Э. М. Трахтманъ, С. Ф. Казанский, В. О. Исполатовъ, М. Н. Сосновцевъ, Е. А. Буткевичъ (1917 № 76—119). За ред. Губ. Земская Управа (1917 № 120—148). Ред. Российской части Н. Н. Мамадышский (1917 № 149 — 1918 № 27, 30—39, 41—92). Ред. Украинской части В. О. Біднов (1917 № 149 — 1918 № 27, 47—92), Т. В. Калениченко (1918 № 30—39, 41—46). — **Катеринослав, 1917—1918:** Видання Катеринославського Губерніяльного Земства. Тип. Губернского Земства, Катеринославъ (1917 № 75 — 1918 № 39); Друк. Катеринославського Губерніяльного Земства (1918 № 40—92). Адр. контори: Катеринослав, Крутогорна, 19.

Вийшло: 1917 — № 75—229, 1918 — № 1—92; Ф. 61×44,5 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на два міс. 6 крб. Ц. номера 5 к. (1917 № 75—191), 10 к. (1917 № 192 — 1918 № 1), 15 к. (1918 № 2—39), 20 к. (1918 № 40—92).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1918 — № 77; **НБУВ:** 1917 — № 75—83, 90, 100, 113, 134, 139, 148—162, 165, 166, 171—218, 221, 222, 224, 225, 1918 — № 1, 2, 6, 10—16, 21—92; **ДНАБ:** 1917 — № 75—78, 82—225; **ДОНУБ:** 1917 — № 75—116, 118—126, 128—137, 140—142, 144—150, 153, 154, 160, 162—167, 169—172, 174—177, 179—181, 184—193, 195—197, 199—201, 203—207, 209, 219, 220; **ДНПБ:** 1917 — № 155, 167, 171, 189, 200, 203, 204, 206, 207, 212, 213, 215, 221, 229; **РДБ:** 1917 — № 75—83, 100, 129, 141—147, 149,

150, 152—162, 164—225; РНБ: 1917 — № 75—85, 87—97, 100—103, 107—109; 111—115, 117, 119—121, 123, 124, 126—130, 132—135, 137—162, 164—225.

Примітки: До № 74 за 1917 р. виходила п. н. «Екатеринославская Земская Газета» (1915—1917). Від № 122 за 8 серпня 1917 р. мова видання — російська та українська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

На початку літа 1917 р., на третьому році існування, було припинено випуск «Екатеринославской Земской Газеты» та засновано натомість періодичне видання, покликане адекватніше реагувати на суспільні запити, — часопис «Народная Жизнь». Нова щоденна громадсько-політична газета стала органом Катеринославської губернської земської управи.

У передовій статті № 75 за 1917 р. редакція наголошувала на історичному значенні епохи й окреслювала найважливіші завдання видання. Зазначено, що нова газета загалом орієнтуватиметься на соціалістичні течії, але не буде органом жодної політичної партії, а справді демократичним часописом. Головне завдання «Народного Життя» — якомога повніше та об'єктивніше висвітлювати для багатомільйонного трудового люду краю питання державного устрою, соціальної й економічної сфери, не забуваючи при цьому про явища та події буденного життя. Серед найважливіших «Народне Життя» називало національне питання, пропагуючи право кожного народу на самовизначення та правління. Бачачи своїми читачами передусім сільське населення губернії, редакція задекларувала розкриття на сторінках газети різних аспектів аграрної проблеми. Планувалося приділяти значну увагу й проблемам робітництва, домагаючись належної охорони праці, можливості вільного створення робітничих організацій та участі робітників в управлінні промисловими підприємствами.

Спершу газета була цілком російськомовна, з часом на останній сторінці почали з'являтися невеликі матеріали (здебільшого про події місцевого життя) та іноді — передовиці українською мовою. Кількість україномовних публікацій помітно збільшилася на початку 1918 р., і невдовзі вони переважали у кожному числі. Значною мірою це була особиста заслуга редактора української частини «Народного Життя» — видатного громадського діяча та науковця Василя Біднова. Це підтверджує зміст № 28—46 за 1918 р., коли з невідомих причин В. Біднов не редагував газету й у кожному числі вміщувалося оголошення про запрошення на роботу редактора української частини, — в цей час україномовних матеріалів значно поменшало.

Упродовж останніх місяців випуску видання знову було переважно російськомовним.

Тональність та ідеологічне спрямування різномовних матеріалів газети значно відрізнялися через різні позиції їхніх редакторів. Незважаючи на часткове розуміння потреб українців, російська частина редакції приділяла більше уваги подіям у самій Росії, часто зосереджуючись на другорядних для України внутрішньополітичних питаннях сусідньої країни. Редактори української частини натомість докладали максимальних зусиль для пропагування національних демократичних ідей, поширення рідного слова, заохочення до наполегливої культурної праці. Постійно відчувалися певне напруження і конкуренція між редакціями, що з часом тільки загострювалися. 7(25) березня 1918 р. вийшов № 40 (цілком україномовний), редактором якого був В. Біднов. У наступному номері вміщено повідомлення Катеринославської губернської земської управи, в якій вказано, що № 40 випущено без її відома, а в № 42 за 1918 р. редакція інформувала, що з незалежних від неї причин «під газетою (№ 40) появився підпис тої особи, що зовсім не була редактором газети».

Головні матеріали кожного числа газети присвячено актуальним питанням суспільно-політичного життя й призначено, з одного боку, для вчасного інформування читачів, з іншого — для пропагування національних ідеалів і виховання патріотизму. Передовиці закликали до спільної праці над творенням вільної України, українізації різних сфер, а найперше — урядової, освітньої та культурно-мистецької. Традиційно докладно висвітлювалися проблеми організації влади та проведення виборів. Серед провідних тем — міжнародне становище України і збройна боротьба українців за незалежність. Неодноразово йшлося про церковні справи, й автори обстоювали необхідність існування автокефальної української Церкви. Дуже цікавими в плані відображення еволюції національної свідомості українців Катеринославщини є публікації з національного питання: «Къ украинскому вопросу» за підписом Ю. Р. (1917. № 78), «Час наступає» В. Юноші (псевд. П. Єфремова) (1917. № 134), «Українство і російське громадянство» В. Ст-ого (крипт. В. Біднова) (1917. № 182), «Українська справа і “общерусская” демократия» Малка (1918. № 39), «Об украинской мовѣ» Л. Романюка (1918. № 83) та ін.

Редакція «Народного Життя» вміщувала дуже багато офіційних матеріалів владних органів різних рівнів: звернення до народу Українського військового генерального комітету (1917. № 115), Декларація

Генерального Секретаріату України (1917. № 165) та його відозви й розпорядження, один з Універсалів Української Центральної Ради (1917. № 195), звернення Генерального секретаря військових справ С. Петлюри (1917. № 222), звернення до населення губернії Катеринославського губернського земського зібрання (1918. № 35) і численні обов'язкові постанови Катеринославської губернської революційної ради, Земельний закон (1918. № 47), грамоти гетьмана та офіційні повідомлення німецької військової адміністрації у період Гетьманату (1918. № 61) тощо.

Значний пласт газетних публікацій — це статті аграрної проблематики, в яких автори зосереджувалися на питаннях розвитку українського села та еволюції свідомості селянства. Найцікавіші матеріали означеної тематики — статті М. Мелешка, а також Ів. Якубовича «Послідовні кроки політичного розвою Катеринославського селянства» (1918. № 13); ін.

Окремі статті присвячено проблемам розвитку економіки, зокрема кооперації: «Чи в свої взусь?» (про споживчу і кредитну кооперації) (1917. № 150) та «Кооперація і політика» (1917. № 203) інструктора П. Коробчинського, інші численні матеріали цього автора.

Як і в кожній земській газеті, значну увагу приділялося новинам місцевого життя, для яких було започатковано кілька рубрик: «Місцеве життя», «Нашь край», «Кореспонденції».

На сторінках «Народного Життя» часто порушувалися питання організації освіти й дошкільного виховання: Учитель «На порозі рідної школи» (1917. № 165), Obscurus «Українська мова в народних школах» (1917. № 193), Євген Вировий «Школа в небезпеці» (1918. № 35), Мак «До заснування в м. Катеринославі Українського Державного університету» (1918. № 70) та «Дошкільне виховання на Україні» (1918. № 77), Яків Якуш «Перша Українська Державна Гімназія в Катеринославі» (1918. № 78) та багато інших статей, зокрема передовиць. У № 154 за 1917 р. надруковано доповідь Євгена Вирового, виголошену на 1-му Всеукраїнському професійному учительському з'їзді. Чимало інформативних заміток надруковано під рубрикою «Народня освіта».

У багатьох публікаціях наголошувалося на потребі українізації шкільництва й усіх інших сфер державного життя (як-от у передрукованій статті Н. Н. «Урядова мова» з газети «Відродження» (1918. № 63).

Питання мистецтва іноді потрапляли в поле зору авторів «Народного Життя» і порушувалися в окремих матеріалах, часто невеликого обсягу: В. Іванова

«Кінематограф на селі» (1918. № 15), Мак. «Про організацію на Єкатеринославщині народних хорів» (1918. № 80); ін.

Редакція газети, особливо її української частини, приділяла багато уваги видавничій діяльності та літературному процесу. Потребу в українській книжці обґрунтовано в статті «Дзелень-Бом!» Л. Жигмайло (псевд. Л. Бідної) у № 152 за 1917 р. У її ж публікації «Українське видавництво у Катеринославі» (1917. № 156) йшлося про історію створення, випущені книжки, власну друкарню й перспективи видавництва. Окремі матеріали присвячено випуску навчальних і довідкових видань: С. Б. «Нові підручники в українській мові» (1917. № 176), Є. В. «Словники» (1918. № 79). Редактор української частини газети в статті «Де можна здобути українську книжку» (1918. № 14) порушував проблеми книгорозповсюдження.

Останні числа часопису містили чимало дискусійних матеріалів з національного питання, в яких опонентами виступали редактор російської частини М. Мамадишський та українські громадські діячі Катеринослава. У середині травня губернська земська управа провела анкетування читачів щодо бажаної мови випуску «Народного Життя», внаслідок якого було виявлено, що понад 90 відсотків читачької аудиторії прагне бачити газету винятково україномовною (підсумки анкетування за листами, отриманими до 7(20) червня, надруковано у № 90 за 1918 р.). «Народне Життя» виразно потребувало реформування через вилучення з газети чужого за мовою і духом російськомовного матеріалу. На першій сторінці почали з'являтися оголошення М. Мамадишського про пошук роботи, але земська управа прийняла рішення про остаточне закриття видання. Незважаючи на обґрунтовані виступи проти припинення виходу газети її редакції та протести громадськості (зокрема українських старшин Катеринославського корпусу), видавці не змінили своєї позиції.

Рецензії друкувалися під рубриками «Бібліографія» і «Нові книжки». Про зміст нових періодичних видань читачі дізнавалися з матеріалів рубрики «З українських журналів». Відомості про події в українській видавничій справі та літературному житті, підготовлені часто на основі інформації, вміщеної на сторінках київського часопису «Книгарь», опубліковано під рубрикою «Літературні новини».

Із «Народного Життя» можна почерпнути інформацію про українські пресодруки, як-от: «Книгарь» (1917. № 149), «Чорноморець» (1917. № 160), «Книжний Бюлетень», «Шлях», «Гедз» (1917. № 172), «Голос

Робітника» (1918. № 41), «Земля і Воля» (1918. № 47), «Минулі Дні» (1918. № 77), «Вістник Народного Міністерства Земельних Справ» (1918. № 80), «Народня Справа», «Волинська Народня Газета», «Комашня», «Самостійник» (1918. № 87) та багато ін. Під рубрикою «Українське життя» № 35 за 1918 р. надруковано заяву співробітників газети «Кіевская Мысль» з приводу закриття цього часопису та замітку «Доля української преси в Києві». Для пропагування української періодики видання вміщувало рекламні повідомлення про передплату на газети й журнали.

Літературну тематику у «Народньому Житті» представлено традиційними публікаціями до ювілеїв українських письменників, як-от «Листи Коцюбинського» С. Б., вміщені у № 92 за 1918 р. У газеті опубліковано низку художніх творів, серед яких і перекладні (казка «Егоїстичний Велетень» Оскара Уайльда та «Оповідання собаки» Марка Твена (переклав Ол. Дор.). У виданні часто друкувалися вірші — Корнея Карлаша, О. Олеся, Н. Осадчої, І. Пушкарівського, Г. Чупринки, Т. Шевченка та ін. Для сатирично-гумористичних творів (серед яких — фейлетони В. Самійленка, підписані псевдонімом В. Сивенький) було започатковано рубрику «Маленький фельетон».

У «Народньому Житті» функціонували рубрики, під якими вміщувалися інформаційні матеріали про події у різних регіонах України: «По Україні», «Мала Рада» та «Українське життя» (найбільша за обсягом рубрика, що містила повідомлення з різних царин суспільного життя).

Матеріали видання часто підписано псевдонімами й криптонімами. Серед авторів статей російською мовою — Інженер С. С. Постернак, А. Сосновський, Всеволод Хмарин. Активно подавали українські публікації С. Бачинський (ймовірно, його перу належать і публікації, підписані криптонімом С. Б.), Є. Вировий, П. Єфремов (під псевд. В. Юноша), С. Єфремов, В. Іванова, А. Козлов, П. Коробчанський, Микола Мелешко, П. Чижевський, Іван Якубович, Яків Якуша. На сторінках газети містилося багато матеріалів редактора її української частини — Василя Біднова (часто під псевдонімом В. Степовий і численними криптонімами: В. Б., В. Б-в, В. С., В. С-ий, В. Ст-ий) та його дружини Любові Біднкової, підписані псевдонімом Л. Жигмайло.

В історії видання було й чимало труднощів, пов'язаних із проведенням на теренах України воєнних дій, проблемами зв'язку, дорожнечою паперу й друку, зростанням інших витрат тощо. Через перебої з

електропостачанням не вийшло число від 26 вересня 1917 р. та запізнівся з виходом у світ № 158. Від 1 січня 1918 р. видавці були змушені підвищити передплатну ціну та припинити безкоштовне розсилання газети тим, хто таким чином отримував її упродовж попереднього року (крім сільських народних шкіл, бібліотек-читалень та земських лікарень). Найдовша перерва у випуску газети, спричинена захопленням влади у Катеринославі більшовицькими військами, тривала майже місяць — від 9(23) лютого (№ 39) до 6(25) березня (№ 40) за 1918 р.

Останній (92-й) номер газети датовано 17(30) червня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 106; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 90; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославної губернії... С. 21; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 44; Газеты дореволюционной России... С. 230; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 243; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1427.

Література: Зленко П. Периодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 24; Лисиченко Д. Українська преса в Катеринославі. С.

М. Процик-Кульчицька

857

НАРОДНАЯ МЫСЛЬ: Орган Ахтырского Уездного Общественного Комитета. Безпартійно-соціалістическій. — № 1(8). 1917, 11 нояб.

Ред. Редакционный коллектив. — **Ахтырка, 1917:** Изд. Ахт. Уездн. Общ. Ком. Туп. Союза Потребительных Обществ, Ахтырка. *Адр. ред.:* Ахтырка, Шевченковская ул., д. Водяницкого.

Вийшло: 1917 — № 1(8), 2(9), [?]; Ф. 52,5×33,5 см; Обс. 2 с.; Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1(8), 2(9).

Примітки: Гасло часопису: «Все для народа и все через народ!». Мова видання — російська та українська. Назву видання вказано у дужках валової нумерації газети з'ясувати не вдалося (*див.*: <http://www.okhtyrka.net/content/view/955/44/>).

Орган Охтирського повітового громадського комітету стояв на автономістичних позиціях побудови Української держави й основну свою мету вбачав у передвиборній агітації за кандидатів до Установчих зборів, які, на думку авторів газети, і мали вирішити питання майбутнього устрою України як автономної одиниці у складі демократичної Росії.

У часописі вміщено статті на підтримку списку № 11 Трудової народної соціалістичної партії

(«За кого голосовать (К выборам в Учредительное Собрание)» (№ 1) та гасла («Вся власть Учредительному Собранию!») (№ 2) тощо.

Захоплення влади у Петрограді більшовиками редакція сприйняла негативно, тому у часописі закликала не підтримувати цю політичну силу. Вона також осуджувала запізнілу спробу охтирських комуністів перебрати владу на місці (Эс-де. Ахтырским большевикам. № 1).

Критично відреагувала газета на прийнятий більшовиками декрет про землю (Украденный закон. № 2). Свою позицію з приводу земельного питання Харківська губерньська земельна управа засвідчила у зверненні «Уѣздным и волостн. земским комитетам Харьк. губ.» (№ 1).

Коли ж Українська Центральна Рада, скориставшись падінням Тимчасового уряду, проголосила самостійність УНР, редакція розцінила це як «создание нового, совершенно самостоятельного государства», а не як автономію. «Будучи всецѣло на сторонѣ широкой автономіи украинскаго народа, — наголошувалося у редакційній публікації, — мы не можем оправдать такіе дѣйствія крайних націоналистов-украинцев, так как путь, по которому они направляют самоопредѣленіе этого народа, опасный и не может не повести к распрям и неурядицам в самом краѣ» (№ 2).

Питання автономії порушувала, зокрема, Українка Єлена Машута у статті «Как это случилось?», полемізуючи з авторами газети «Извѣстія Ахтырскаго Совѣта рабочих, солдатских и крестьянских депутатов».

Як вказувала редакція «Вістника Полтавського Губерньського Громадського Комітету» у № 134 від 5 жовтня 1917 р., «Народная Мысль» запровадила постійний український відділ, а також друкувала статті з українського питання.

На сторінках наявних номерів газети опубліковано єдине повідомлення українською мовою п. н. «Комісари Української народньої республіки», у якому згідно з телеграмою Генерального Секретаріату доводилося до відома й виконання, що всі губерньські і повітові комісари повинні називатися «Комісарами Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки» (№ 2).

Редакція вміщувала також передруки із «Земли и Воли» та «Новой Жизни».

Газета мала такі рубрики: «Послѣднія извѣстія», «Городская и уѣздная жизнь», «Театр и искусство» та ін.

Більшість матеріалів друкувалися без зазначення авторства, лише одна публікація підписана: Українка

Єлена Машута і декілька — криптонімами Ес-де та І. П.

Останній (2(9)-й) наявний номер вийшов 19 листопада 1917 р.

Література: «Народная Мысль» // Вістник Полтавського Губерньського Громадського Комітету. 1917. № 134.

В. Габор

858

НАРОДНЕ ДІЛО: Газета народніх організацій Радомиського повіту. — Виходить тричі на тиждень. № 1. 1917, [20 черв.].

Ред. А. І. Нечіпоренко (1917 № 6), А. Д. Нечіпоренко (1917 № 23—64). — **Радомисль, 1917:** *Друк.* Е. І. Заїздного, Радомисль (1917 № 6, 28—64); *Друк.* Х. М. Фельдмана (1917 № 23). *Адр. ред. і адм.:* Радомисль на Київщині, Управа Народнього Господарства.

Вийшло: 1917 — № 1—64, [?]; *Ф.* від 32×22 см до 53×35 см; *Обс.* 2 с., 4 с. (1917 № 23, 59); *Передпл.:* до кінця року з 20-го іюня 4 крб (1917 № 6), з 1-го августа 3 крб 50 к. (1917 № 23—35), з 1-го октября 3 крб (1917 № 36—64). *Ц. номери* 6 к. (1917 № 6—35), 8 к. (1917 № 36—64).

Наявність у фондi: **ЛННБ:** 1917 — № 61; **НБУВ:** 1917 — № 6, 23, 28, 29, 33—54, 56—62, 64; **ДНАБ:** 1917 — № 33, 35, 36, 42.

На сторінках часопису «Народне Діло» широко висвітлювалося громадсько-політичне життя Радомиського повіту Київської губернії. Провідною темою більшості матеріалів була діяльність Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату, у передових статтях роз'яснювалися їхні владні повноваження та розпорядження. У кожному номері друкувалися постанови УЦР з наведення ладу в Україні, відозви та звернення Генерального Секретаріату до українського народу, розпорядження повітового продовольчого комітету, інструкції волосним земельним комітетам Радомиського повіту тощо.

Значну частину публікацій газети становили аналітичні статті суспільно-політичної проблематики, в яких редакція подавала власне бачення тогочасних реалій та переоцінку деяких історичних подій. Зокрема, наголошувалося на потребі згуртування українського робітництва й селянства, оскільки саме в їхніх руках перебувала доля держави, висловлювалося невдоволення розподілом коштів, несправедливою податковою системою для України в межах Російської держави та невиконанням російським

урядом зобов'язань щодо Української держави: «Переяславський трактат» (№ 23), «З статистики України» (№ 28), «Похід на Україну» (№ 51), «Що робилося» (№ 59). Тему розвивали замітки переважно авторства Б. Бондаренка, вміщені під рубрикою «З біжучого життя», в яких аналізувалися злободенні політичні новини та порушувалися важливі проблеми тогочасся, зокрема створення Генерального Секретаріату, формування керівних органів, проблеми шкільництва, потреба формування сільської інтелігенції. З особливим захопленням віталосся проголошення у Києві на Софійському майдані Української Народної Республіки: «Великий день», «Що робилося в Києві» (№ 60), «Свято проголошення Республіки» (№ 61).

Поза увагою редакції не залишилася і тогочасна виборча кампанія, зокрема, у часописі вміщено агітаційні матеріали стосовно виборів до волосних управ, повітової Народної ради, особливо ж багато місця на газетних шпальтах відводилося виборам до Установчих зборів — на перших сторінках номерів друкувалися агітаційні повідомлення, в яких заклиалося голосувати за список № 1 «Української Селянської Спільки, Української партії соціалістів-революціонерів і Української соціал-демократичної робітничої партії», подавалися списки кандидатів від цього блоку.

Окрім того, у «Народному Ділі» активно обговорювався резонансний скандал про привласнення керівниками «Югозападної Областной Организации» грошей компанії: Задорожний «Як Григорович-Барський і други пани тратять народні гроші» (№ 42, 43) та «Діло Григорович-Барського і компанії» (№ 51), «Григорович-Барський та місто Радомисль» (№ 45), «Щоб було-б і чого немає» (№ 46).

Автори газети порушували також тогочасні актуальні соціальні проблеми: засилля формалізму (Бюрократизм на селі. № 35), алкогольна залежність (Боримося з великим злом. № 52), невинуватне вирубування лісів (Не рубайте лісів. № 58). У виданні діяли постійні рубрики: «Місцева хроніка» (адміністративно-господарське та освітнє життя у краю, наради та збори «Просвіти» у містечках); «З громадського українського життя» (пожертви селян на

Національний фонд, становище українського війська, повітові з'їзди, вчительські курси, відкриття театрів); «Українське військо» (формування військових частин); «Вісти з села»; «Останні вісти» (хроніка воєнних

подій); «По Росії»; «По Україні» (найважливіші суспільно-політичні події). У «Народному Ділі» передруковувалися матеріали з «Народної Воли» та «Нової Ради», а також інформувалося про часописи «Книгарь» та «Українська Школа».

Художня творчість у газеті представлена поезією Б. Грінченка та оповіданням «Новий Мировий Суд» Мандрика.

Серед авторів видання — Б. Бондаренко, О. Боровик, Задорожний, Каель, В. Кудрицький, А. Моталенко, Певний, О. Соколовський, Твердий, Тітаренко.

На сесії народного зібрання управи народного господарства газету було визнано корисним виданням, наголошено на потребі його існування та висловлено побажання збільшення його обсягу.

Останній (64-й) наявний номер побачив світ 6 грудня 1917 р., про подальшу долю видання відомостей не знайдено.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 184; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 44; Газеты дореволюционной России... С. 235; Газети України 1917—1920 років... С. 153; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1434.

В. Габор, О. Середа

859*

НАРОДНЕ СЛОВО. — Ч. 1. 1917.

Ред. Хведір Пазенко. — **Катеринослав, 1917.** *Адр. ред. та адм.:* Управа залізничної дороги, юридична часть, Проспект, 112.

Передпл.: 5 крб річно.

Примітки: Виходила «українська дешева газета» двічі на тиждень. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Бібліографія: ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1062.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово.

М. Комариця

860

НАРОДНЕ СЛОВО: Видання Чернігівського Губерського Комітету Української Селянської Спілки. — Виходить раз в тиждень, а по змозі и частіше. № 1. 1917, 7 сент.

Одповідальний ред. Т. Осадчий (1917 № 1, 2). *Редакція:* В. Елланський, І. Коновал, Т. Осадчий (1917 № 3—5), В. Елланський (1917 № 6, 7, 9), В. Базілевич, Б. Васютинський (1917 № 9, 10), В. Базілевич, Б. Васютинський, В. Елланський (1917 № 9). *Редагує* Комітет (1918). — **Чернігів, 1917—1918:** Друк. Чернігівського губерніяльного Земства. *Адр. ред.:* «Селянська Спілка» (1917—1918 № 11), вул. Бого-явленська, 37 (1918 № 3/4).

Вийшло: 1917 — № 1—10, 1918 — № 11, 1—3/4; Ф. 45×31 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на пів року 2 р. 50 к. (1917 № 1—7), до кінця року (1917 № 8—10), на 3 міс. 4 крб (1918). *Ц.* номери 15 к. (1917 — 1918 № 11), 30 к. (1918 № 3/4).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—6, 8; **ДНАБ:** 1917 — № 1—7, 9, 10, 1918 — № 11, 3/4.

Примітки: Мова видання — українська та російська.

Газета «Народне Слово» виходила на кошти, виділені Чернігівським губернським земським зібранням «з чистого прибутку губернської каси дрібного кредиту на політичну освіту народа», яка декларувалася одним із її першочергових завдань (1917. № 1). Редакція наголошувала, що цільовою аудиторією видання буде селянство як найменш поінформована частина суспільства. Серед інших завдань тижневика — зменшення «напруги» класової боротьби на селі та налагодження порозуміння між різними соціальними прошарками в селі заради спільної мети, яка полягала у творенні «нового ладу на демократичних основах та на основах задоволення потреб працівника робітника та селянина» (Осадчий Т. Од редактора до читачів. 1917. № 1). Лаконічне окреслення програми видання становило елемент його логотипа: «Програм: організація селянства та нового земства. Земельна та харчова справа. Кооперація. Український рух. Вибори до “Учредительного Собрания”».

На сторінках газети домінували матеріали, як-от передові статті, у яких роз’яснювалися події тогочасного політичного життя та аналізувався їхній вплив на українські реалії. У публікаціях обстоювалися демократичні позиції та ідея автономії України, заклиалося підтримувати діяльність Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату, акцентувалися нагальні життєві проблеми й окреслювалися першочергові завдання керівництва Чернігівської губернії, зокрема створення крайових земельних та продовольчих комітетів (Корніловщина. 1917. № 1; Елланський В. Про мир. 1917. № 3; Чи є у нас народне Правительство? 1917. № 6; Україна і большевики. 1917. № 10).

Окрім того, редакція роз’яснювала читачам завдання повітових земств і всеросійських та українських Установчих зборів, окреслювала особливості процесу виборів представників громади до місцевих органів влади (Зебницький Юр. Повітове земство і як до нього вибрати. 1917. № 2; Пам’ятайте про вибори! 1917. № 5; Правила виборів до Установчої Ради. 1917. № 10). У «Народньому Слові» друкувалися статті аналітичного характеру, автори яких висвітлювали мету, головні завдання Всеукраїнського селянського з’їзду, скликаного УЦР т. зв. З’їзду народів, повітових і губернського з’їздів селянських спілок тощо, а також ухвалені на них постанови та резолюції (Осадчий Т.

Всеукраїнський з'їзд селянських депутатів в Києві 2—5 септєбрі; Шраг Мик. З'їзд народів; Селянський з'їзд Козелецького повіту. 1917. № 2; Постанови 3-го Селянського Губерніяльного З'їзду Чернігівщини. 1917. № 3; Резолюція З'їзда Совітів (Рад) Селянських, Робітничих і Салдатських Депутатів України 6 декабрі. 1917. № 10). Від № 5 сторінки видання заповнювалися закликами, агітаційними матеріалами, у яких спонукалося виборців голосувати за списки кандидатів (публікувалися у виданні) передовсім від блоку УПСР—«Селянська Спілка», а також за кандидатів від блоку ТУП—УПРС та РПСР до Всеросійських Установчих зборів (Кого вибрати? 1917. № 6; Зебницький Юр. За кого голосувати. 1917. № 10).

Поряд із цим питання земельної реформи та втілення її у життя, розвитку кооперації, налагодження роботи економічних інституцій — головні теми низки проблемних статей видання (Развитіє кооперації и предстоящая земельная реформа. 1917. № 4; Яновський Л. Про Український Народний Банк. 1917. № 9; О. С. Трудова, споживча та загально-громадянська норма при соціалізації землі. 1918. № 11).

Серед інших публікацій — офіційні повідомлення Тимчасового уряду, Генерального Секретаріату України, губернської продовольчої управи, губернського комісара, доповіді про зловоденні проблеми Чернігівщини, що проголошувалися на чергових зборах губернської ради селянських депутатів, зрідка — замітки про діяльність головного земельного комітету, завдання Українського земельного комітету та політико-економічну ситуацію у Східній Галичині.

Окрім того, на сторінках видання друкувалися вірші, підписані криптонімами, та прозові твори Т. Осадчого.

Під рубриками «Останні вісти», «По Чернігівщині», «По Україні», «По за межами України» публікувалися матеріали, які висвітлювали ситуацію на фронтах Першої світової війни, поточні події громадсько-політичного життя у краї (як-от діяльність губернського комітету української «Селянської Спілки» та місцевих селянських організацій), в Україні (зокрема діяльність УЦР та Генерального Секретаріату) та за кордоном.

Повідомлення про скликання чергових селянських та партійних з'їздів подавалися під рубрикою «З'їзди».

Серед авторів видання: В. Елланський (крипт.: В. Е., В. Елл.), Ю. Зебницький (крипт.: Ю. З.), І. Мохнатко, Тихін Осадчий, М. Шраг.

Після появи 4 січня 1918 р. № 11 до лютого 1918 р. газета не виходила. Від 1 лютого Чернігів перебував

під владою більшовиків. У той час Чернігівський губернський комітет української «Селянської Спілки» короткотривало відновив видавання газети з новою нумерацією чисел.

Номер 3/4-й від 1 березня 1918 р., який було приурочено до 57-річчя з дня смерті Т. Шевченка, — останній відомий випуск тижневика.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 44.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 12; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Животко А. Історія української преси. С. 226; Газети України 1917—1920 років... С. 153.

О. Дроздовська

861*

НАРОДНІ БАЖАННЯ. — Ч. 1. 1917, берез.

Одвічальний ред. Д. Зосимато (1917 № 2), Гурток Українців (1917 № 3—6). — **Ольгопіль, 1917:** Вид. Голопільського Відділу Союзу Под. Українців. Друк. І. Рисліка в г. Голополі. *Адр. ред.:* Ольгопіль, Подільська губ.

Вийшло: 1917 — № 1, 2 (1 квіт.), 2 (5 квіт.), 3—7; Ф. 25×18 см; Обс. 8 с.; *Передпл.:* за рік 3 крб. Ц. номера 5 к.

Примітки: № 2 вийшов 1 і 5 квітня 1917 р. з ідентичним змістом, але різним оформленням. Повітове містечко Ольгопіль (Голопіль) — тепер село Чечельницького р-ну Вінницької обл. Часопис демократично-федеративно-республіканського напрямку.

Останній (7-й) номер вийшов у червні 1917 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 61; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 44; Періодичні видання Подільської губернії... С. 10.

Література: Українська преса на закордонній Україні // Свобода. 1917. № 96. С. 3; Кузеля З. З культурного життя України. С. 12.

М. Комариця

862

НАРОДНОЕ ДѢЛО (1917—1918 № 247); **НАРОДНЕ ДІЛО** (1918 № 249—296, 377 — 1919): Ежедневная Народная Газета (1917—1918 № 247); Щоденна Народня Газета (1918 № 249—296, 377 — 1919). — № 1. 1917, 2 мая.

Ред. В. А. Карелинь (1917 № 1—128), Н. М. Пакуль (1917 № 129 — 1918 № 246). *Вр. ред.* Доброскоць (1918 № 247). *Ред.* К. Н. Прокопович (1918 № 249—296, 377 — 1919). — **Харьковъ, 1917—1919:**

Изд. Харьковское Губернское Земство (1917—1918 № 249); Вид. Харківська Губерніяльна Народня Рада (1918 № 258—296, 377 — 1919). Тип. Харьковского Губернского Земства (1917 — 1918 № 258); Друк. Харьковської Губерніяльної Управи (1918 № 267—296, 377 — 1919). Адр. ред.: временно Пушкинская, 20 (1917 № 1—152), Подгорная, 4 (1917 № 153 — 1918 № 247), Сумська вул., 64, у б. Хар. Губ. Нар. Ради (1918 № 249—296, 377 — 1919). Адр. контори: Харьков, Подільський заулок, № 6.

Вийшло: 1917 — № 1—181, 1918 — № 182—296, 377, 378, 1919 — № 379—381; Ф. 42×30 см; Обс. 4 с., 6 с.; Передпл.: въ м-ць 1 р. (1917 № 1—178), 2 р. 50 к. (1917 № 179 — 1919). Ц. номера 5 к. (1917 № 1—178), 10 к. (1917 № 179 — 1918 № 243), 20 к. (1918 № 245—296), 30 к. (1918 № 377 — 1919).

Наявність у фондi: НБУВ: 1917 — № 14, 28, 34, 42, 70, 81, 127—129, 138—143, 148, 161, 162, 164, 165, 169—176, 180, 1918 — № 249, 258, 267, 268, 270, 272, 275—277, 279—285, 287—296, 377, 378; ДНАБ: 1917 — № 1—20, 23—38, 40—61, 63—67, 69—79, 81—101, 103—165, 167—173, 177—181, 1918 — № 182—209, 211, 212, 216—239, 243, 245—247, 1919 — № 379—381; ДПБ: 1917 — № 6—10, 12—20, 23, 25, 27, 29—31, 33—35, 38, 70—94, 96, 97, 111, 120—122, 126—129, 131, 136—143, 147—150, 152—157, 159—167, 169—177, 179, 180; РДБ: 1917 — № 6—8, 12, 13, 15—18, 20, 23, 25, 27, 30, 31, 33—35, 38, 70—85, 87—94, 96—111, 114—116, 118, 119, 121—129, 131—181; РНБ: 1917 — № 3—10, 12, 13, 15—20, 23, 25, 27, 29—35, 38—41, 43, 45—47, 49—84, 96—129, 131—181.

Примітки: 1918 р. № 297—376 вийшли п. н. «Земське Діло» (див. 1918 р.). Мова видання — російська й українська.

Політичне виховання народних мас — так редакційний колектив визначив цільове і читачке призначення друкованого органу Харківського губерньського земства (№ 1), заснованого незадовго після революційних подій 1917 р., що кардинально змінили існуючий державний устрій Російської імперії. Оскільки газета безкоштовно розсилалася у школи, бібліотеки, земські установи (лікарні, громадські комітети тощо), а також суддям і священикам, вона стала одним із основних інформаційних джерел для громадськості Харківщини.

Автори щоденника детально (наскільки це було можливо в обсягово обмеженому виданні) висвітлювали суспільно-політичну ситуацію, яка у 1917—1918 рр. швидкоплинно змінювалася. Так, на

початках основну увагу приділено діяльності Тимчасового уряду, довіру до якого дописувачі засвідчили у статтях: «Временное правительство и народъ» (№ 6), К. П. «Довѣріе Временному Правительству» (№ 32), Прокопович К. «Задачи новой власти» (№ 73); ін. Коли ж Тимчасовий уряд ухвалив рішення про проведення виборів до Всеросійських Установчих зборів, ця тема зайняла центральне місце на сторінках газети. Великі надії частина населення покладала на виборну представницьку установу, що повинна була встановити новий устрій (Къ выборамъ в Учредительное Собрание. № 127; Громадяни землі Української! № 145; П. Исполните свой гражданскій долгъ. № 152; Украинское Учредительное Собрание. № 164).

Створена водночас з російським Тимчасовим урядом, Українська Центральна Рада користувалася меншою прихильністю творців часопису. Окрім прийнятих нею Універсалів (Універсаль українському народу. № 36; Універсал Української Ради. № 152), у виданні час від часу публікувалися статті, в яких насамперед критикувалося її рішення відділити Україну від Росії (Н-къ. Постѣпное рѣшеніе. № 36; Вопросъ о независимости Украины. № 205).

Коли ж владу захопили більшовики, дописувачі активно критикували їхню діяльність, називаючи їх послідовниками царату (П. Гражданская война. № 145; Кто врагъ большевиковъ? № 164), злочинцями (Большевики и кооперация. № 162).

На початку 1918 р., із черговою зміною влади та встановленням Української держави, зміст щоденника суттєво змінився: з'явилося багато україномовних публікацій про національне відродження України (Невідомий Микола. До згоди. № 258; Андрієвський М. Про народну освіту на Україні. № 268; Андрієвський М. Українство в 1880 роках і в останні десятиліття. № 292, 293; ін.).

У часописі регулярно друкувалися інформаційні матеріали про перебіг різноманітних з'їздів (Крестьянскій съѣздъ Харьковской губ. № 6; П-ко М. Всеукраїнській селянській з'їзд у Києві. № 32; Всеросійській съѣздъ Совѣтовъ Раб. и Солд. Депут. № 36; З'їзд учительської спілки. № 381; ін.).

Окрім публікацій, що відтворювали суспільно-політичну подієвість, у виданні зрідка вміщувалися просвітні статті: А. Бакуменко «Про самоосвіту народню» (№ 11); Г. К. «Будуйте народні дома освіти!» (№ 19); Г. Коркушко «Про народну школу на Вкраїні» (№ 162); «Для чого нужна партія» (№ 27); «Українська Селянська Спілка» (№ 116), в якій подано відомості про заснування Спілки та її мету.

У щоденнику подано некролог Івана Нечуя-Левицького автора під криптонімом Х. (№ 258) і статтю «Пам'яті Віктора Євгенієвича Геркевича» (№ 287).

Рубрики — «Телеграми» (згодом — «Телеграми»), «Послѣднія извѣстія», «Хроника», «По нашему краю», «За границей», «По Россіи», «На Украинѣ» та ін. — містили повідомлення про воєнні, економічні та культурні події, проведення різноманітних з'їздів як в Україні, так і за кордоном.

Авторами публікацій були: М. Андрієвський, А. Бакуменко, К. Глуховський, І. Дерман, К. Земський, С. Ігумнов, В. Качинський, Г. Коркушко, Петро Марченко, однак більшість матеріалів підписано криптонімами.

Останній (381-й) номер, який вийшов 4 січня 1919 р., містив редакційне повідомлення про те, що тимчасово припиняється вихід газети через «нарушення правильного поштового сообщенія съ уѣздами», однак, як свідчать довідкові джерела, вона так і не відновилася.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 107; Список повременных изданий за 1918 год. С. 148; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 542; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 207; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 32; Газеты дореволюционной России... С. 233; Газети України 1917—1920 років... С. 154.

3. Наконечна

863

НАРОДНОЕ СЛОВО: Газета Роменского Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатовъ. Ежедневная газета (1917 — 1918 № 5); Вѣстникъ Роменского Совѣта Рабочих, Солдатских и Селянских Депутатовъ (1918 № 6—14); Ежедневная социаль-демократическая газета (1918 № 1 (16 апр.) — 39); Ежедневная газета (1918 № 41—137). — № 1. 1917, [май].

Ред. Л. Воробьевскій, А. Гоппе, Л. Монисовъ (1917 № 63), Редакціонная Комиссія (1917 № 64—116), М. Гамзе (1917 № 117 — 1918 № 11), А. Гоппе, Л. Монисовъ, Сѣнько (1918 від № 14), Редакціонная коллегія (1918 № 1 (16 апр.) — 14, 31—45), Д. Г. Музыкантскій (1918 № 48—54), Д. А. Кричевскій (№ 55—133), Ө. Т. Узунъ (1918 № 134—137). *Ред.-изд.* Редакціонная коллегія (1918 № 16—30, 46, 47). — **Ромни, 1917—1918:** Изд. Роменский Сов. Раб. и Солд. Деп. (1917 — 1918 № 17), Роменскій комітет У.С.Д.Р.П., Роменскій комітетъ Р.С.Д.Р.П. (объед. меньш.) (1918 № 1 (16 апр.) — 14), И. Н. Василенко (1918 № 48—61), Товарищество «Типография Народное Слово» (1918 № 62—137). *Электро-типографія* Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатовъ (1917 № 9—142);

Тип. Совѣта рабочих и солдатских депутатовъ (1917 № 143 — 1918 № 17); *Друк.* Ради Робітничих Деп., Ромны, Полтавская ул., д. Баткина (1918 № 1 (16 апр.) — 61); *Тип.* Товарищества «Типографія Народное Слово» (1918 № 62—73); Товарищество «Типографія Народное Слово» (1918 № 74—137). *Адр. ред.:* Ромны, Полт. ул., д. Баткина.

Вийшло: 1917 — № 1—174, 1918 — № 1—32, 1 (16 апр.) — 137, [?]; *Ф.* від 44,5×35,5 см до 63,3×35,5 см; *Обс.* 2—6 с.; *Передпл.:* 3 мѣс. 3 р. 50 к. (1917 № 9—166), 8 р. (1917 № 167 — 1918 № 14), временно на 1 мѣс. 6 р. (1918 № 1 (16 апр.) — 80), 7 р. (№ 81—135), 8 р. 50 к. (1918 № 136, 137). *Ц.* номера 6 к. (1917 № 9—39), 7 к. (1917 № 40—74), 10—15 к. (1917 № 75 — 1918 № 14), 25 к. (1918 № 1 (16 апр.)—69), 30 к. (1918 № 70—133), 40 к. (1918 № 134—137).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1918 — № 25, 26, 34, 38, 45, 46, 49, 61—65, 67—69, 71, 73—85, 87—137; **ДНАБ:** 1918 — № 1—14, 16—35, 37—39, 41, 43, 85, 80, 82—137; **ДАСО:** 1917 — № 49, 50; **ДНБ:** 1917 — № 9, 17, 29, 31, 34, 35, 40—54, 57—66, 68—75, 77—82, 84—127, 129—133, 135—169, 171; **РДБ:** 1917 — № 9, 17, 40—43, 45—50, 52—54, 57—61, 63—66, 68, 70—81, 84—98, 100—113, 115—127, 129—133, 135—167, 169, 173, 174; **РНБ:** 1917 — № 9, 17, 31, 34, 35, 40—43, 45—54, 57—66, 68—81, 84—127, 129—133, 135—167, 169—174, 1918 — № 12.

Примітки: № 9 за 1917 р. датовано 3 червня. 1918 р. газета виходила до 10 лютого (№ 32), після перерви відновилася 16 квітня (з № 1). 1918 р. на с. 1 подано короткий зміст п. н. «Сегодня въ номерѣ». У надзаголовку — гасло: «Пролетарі всіх країн, єднайтесь!». Газета друкувалася за дозволом військової цензури російською та українською мовами. 1918 р. — білі плями конфіскацій окремих публікацій. 15 липня 1918 р. вийшли «Телеграми газеты “Народное Слово”» (див. 1918 р.). Додатки: 30, 31 серпня, 3 вересня і 2 листопада 1917 р. — «Телеграми Петроградского Телеграфнаго Агентства: Прил. къ газетѣ “Народ. Слово”» з позначкою «Экстренный выпуск». Від 10 жовтня 1918 р. газета виходила п. н. «Наше Слово» (див. 1918 р.).

Редакційні публікації газети, що виходила спочатку як орган місцевих рад, а згодом — як незалежне громадсько-політичне видання, висвітлювали актуальні питання тогочасного життя: роль демократичних свобод у житті суспільства, взаємини центральної та місцевої влади, подолання економічної

руїни, яка була наслідком не лише тривалої війни, а й суспільно-політичного протистояння в Україні (Мойсей Гамзе «Война», Максим Горький «Несвоевременные мысли. О «свободе слова» в дни разрухи — уместно ли?», Ф. Данилов «Учредительное Собрание и мѣстная власть», Михайло Стешенко «До виборів в Установчі Збори», М. М. «До порятунку нашої держави і нашої революції», М. Михайлов «Походь на мѣстныя самоуправленія и задачи демократіи», Борис Павлов «Справились ли?», «Відповідь на закиди в шовінізмові українській револ. демократіи», «Досить крови и трупів»). Автором більшості передових статей 1917 р., які друкувалися переважно без назви, був редактор Мойсей Гамзе.

Невдовзі після відновлення виходу газети, у квітні 1918 р., відбувся гетьманський переворот. Ці події висвітлювали матеріали тимчасової рубрики «Событія въ Кіевѣ», а також публікації: «Въ главной комисіи рейхстага (Обсужденіе событій на Украинѣ)», Н. Г. «Гетманъ», «Письмо гетмана къ Лизогубу», «Интервью берлинскаго корреспондента съ гетманомъ Украины», «Бесѣда съ ген.-лейт. Гренеромъ». У них розкрито діяльність тогочасного уряду, завдання, які він ставив перед собою, а також подано історію інституту гетьманства в Україні. У газеті вміщено доповідну записку С. Петлюри німецькому та австро-угорському командуванню з приводу законності арештів українських політичних діячів. Упродовж 1918 р. активно велися перемовини між делегаціями УНР та Російської Федерації щодо мирного врегулювання і реалізації умов Брестського мирного договору («Мирныя переговоры Украины съ Великороссіей») гетьманським і кримськотатарським урядами щодо перспектив і умов приєднання Криму до України. Водночас у матеріалах рубрики «Въ Крыму» йшлося про складну політичну ситуацію на півострові, боротьбу за владу аж до розпорядження керівника першого Кримського крайового уряду генерала М. Сулькевича про розпуск міських самоврядних органів і громадських організацій.

Редакція газети засуджувала методи більшовицького терору, вбачала прояви суперечливості й асоціальності у прийнятих радянських законах і водночас відкидала спроби встановлення диктатури іншими політичними силами, зокрема кадетами («Путь большевизма», Г. Ю. «Въ сетяхъ противорѣчій», «Протестъ украинскаго правительства противъ террора въ Совѣтской республикѣ», Ф. Кон «Мечты о диктаторѣ», «Столпы монархизма» (передрук із «Вестника Юга»).

Актуальні питання міжнародного життя — спроби найбільших світових держав мирного врегулюван-

ня наслідків Першої світової війни, небезпека для європейської цивілізації з боку Азії — висвітлювали статті В. Рожицина: «Встревоженная Европа», «Мирное предложеніе Австро-Венгерскаго правительства», «Национальная проблема в Австріи», «Желтая опасность». На сторінках газети докладно коментувалося святкування на Роменщині Міжнародного дня солідарності трудящих (М. Михайлов «Первое мая»).

Чимало матеріалів «Народного Слова» присвячено взаєминам робітників та підприємців, які докорінно змінила Лютнева революція 1917 р., міжнародному робітничому рухові, політичному переслідуванню робітничої преси (М. М. «Сучасний момент і завдання робітників», «Право личности и право народа», М. Михайлович «Въ трудные дни», «Становище робітничого руху», «Становище робітничої преси», «Робітники та інтелігенти»). Деякі з цих статей передруковано з «Робітничої Газети».

Найважливішим в економічній сфері було врегулювання земельного питання. Автори часописних публікацій, обговорюючи новий аграрний закон, намагалися віднайти аналогі вирішення цієї проблеми у зарубіжних країнах і з прикрістю констатували, що багато позитивних ідей залишаються невідтіленими. Кооперація — одна з небагатьох економічних новацій, яку вдалося успішно реалізувати, тому в газеті часто обговорювалися принципи організації кооперативних товариств та особливості їх роботи на Роменщині (Л. Любимов «Къ аграрному вопросу на Украинѣ», Г. Л. «З кооперативного життя» та «Кооперативна таємниця», Інструктор «З життя кооперативів», Грицько Засульський «Про дорожнечу», П. С. «Роменські кооператори»). У публікаціях «Народного Слова» дискутувалося також закон про передання врожаю 1918 р. державі, т. зв. хлібна монополія, і вирішення аналогічних проблем у зарубіжних країнах, інформувалося про перехід залізниць під нагляд німецького командування через загрозу масового страйку залізничників, висвітлювалася складна епідеміологічна ситуація у регіоні, спричинена несприятливими соціально-побутовими обставинами («Хлѣбный законъ», «Къ жел.-дорожной забастовкѣ», П. Епштейн «Испанская болезнь»).

Серед статей культурологічної тематики — «Що зробило Рогинське т-во “Просвіта” і що має зробити»; «В защиту “Просвіты”»; Просвітянка «Просвіти» та «До четвертого з’їзду товариств “Просвіта”»; Кл-н «Театр “Просвіта” (Замѣтки и впечатленія)»; М. Михайлов «Городское Самоуправленіе и начальное образованіе»; Г. Я. «З мого щоденника»; М. М. «Талаєвська Волос-

на Народня Управа і пам'ятник Народньому Поетові України Т. Г. Шевченкові в Ромні», в яких, зокрема, йшлося про проблеми української мови як державної, зумовлені тривалою русифікацією української інтелігенції, окреслення основних напрямів діяльності товариства «Просвіта» й доцільність використання досвіду галичан в організації роботи місцевих філій товариства, збір коштів на будівництво пам'ятника Т. Шевченкові.

У «Народному Слові» подано низку персоналій видатних українських та російських культурних діячів: «І. М. Стешенко», С. Логинов «А. П. Чеховъ», Р. Незлобін «Владиміръ Галактіоновичъ Короленко», «В. Г. Короленко: Къ 65-ти лѣтний годовщинѣ со дня рождения и сорокалѣтія литературной дѣятельности 1853 25.¹⁵_{vii} 1918 гг.» (передрук із «Голоса Юга»), «Карль Марксъ: Къ столѣтію со дня рождения».

1917 р. під рубрикою «По нашему краю», крім різноманітних подієвих заміток, вміщувалися тематичні публікації, як-от «Лохвицкій уѣзд. Профессиональная жизнь» М. Кузнецова, а під рубрикою «Событія въ Кіевѣ» — повідомлення Центральної Ради, наприклад: «Засѣданіе Центральной Рады», «Воззваніе Генерального Секретаріата к войскамъ и гражданамъ Украины». У газеті функціонували рубрики: «Хроника», «Дѣйствія временнаго Правительства», «Телеграммы (П. Т. А.)» (повідомлення з Петрограда, Москви, Парижа, Рима, Лондона, Стокгольма, Токіо і т. ін.), «Сообщеніе изъ ставки», «Разныя извѣстія», «По уѣзду» (підрубрика «З життя “Просвіт”»), «Мѣстная жизнь», «Событія въ Петроградѣ», «Событія въ Москвѣ», «Среди газетъ», «Объявленія», «Письмо в редакцію», «Роменское Уѣздное Бюро Труда».

1918 р. під рубрикою «Малая Рада» друкувалися інформаційні матеріали про засідання Малої Ради УЦР, а під рубрикою «Городская Дума» компонувалися повідомлення про засідання міської думи. В інформаційних замітках рубрики «Телеграммы Украинскаго телеграфнаго Агентства» йшлося про офіційні повідомлення німецького військового командування, прийом гетьманом представників громадськості, чергові засідання міської думи, земський губернський з'їзд, економічне становище в регіоні, з-поміж важливих міжнародних подій — про розстріл царської родини, об'єднання антибільшовицьких сил у Сибіру тощо.

Відгуки на театральні вистави трупи М. Садовського (М. М. «Вистава-концерт» та «До бенефісу Корольчука»; Л. М. «“Земля” Черкасенка. Бенефіс Овдієнка») вміщувалися під рубрикою «Театр и музыка».

Інші інформаційні рубрики газети, які функціонували 1918 р.: «По Украинѣ», «Въ Кіевѣ», «Хро-

ника», «Мѣстная Жизнь», «По губерніи», «Разныя извѣстія», «Въ Россіи» («Въ Совѣтской Республикѣ»), «Профессиональная Жизнь» («Изъ профессиональной жизни»), «Изъ заграничной прессы», «Разныя Извѣстія» (іноді з підрубриками: «На Украинѣ», «По Россіи»), «Послѣдніе извѣстія», «За границей», «Въ Закавказьи», «На Дону», «Объявленія».

Серед опублікованих у газеті офіційних матеріалів — Універсали Української Центральної Ради, Декларація Генерального Секретаріату УЦР, звернення Тимчасового уряду підтримати «Заємъ Свободы», а також новий статут «Просвіти» та звернення міністра внутрішніх справ щодо недопущення перешкоджання місцевої влади діяльності «Просвіт», оголошення Роменської повітової народної управи, повідомлення про скликання повітового з'їзду «Селянської Спілки» та всеукраїнського територіального робітничого з'їзду тощо. В «Официальном отделе» вміщено такі документи, як: накази та «відручні листи» гетьмана, обов'язкові постанови міністрів гетьманського уряду, накази роменського повітового старости й оповістки роменського повітового комісара. У передвиборний період друкувалися списки кандидатів у депутати до органів влади різних рівнів від політичних партій і блоків (переважно під рубриками «Оповістка» та «Об'ява»).

У виданні подано низку поетичних творів: Доріан «Безнадежность», «Я часто мимо прохожу...», «Летний вечѣръ», А. К. «Пророкъ: Памяти Карла Маркса (1818—1918)», М. М. «Дві ворони», «Перше травня», «По весні» (україномовні — під рубрикою «На біжучі теми»). Фейлетони, що нерідко дотепно коментували актуальні політичні події: Т. Орн «Журавлі», «Маленький Миколка (Казка для діток молодшого шкільного віку)», «Земля и Воля (Украинская Сказка)», «Докука», «Военный обзор», Бой-Кот «Редакціонное», друкувалися переважно під рубрикою «Маленькій фельетонъ».

Редакція рекламувала «Робітничу Газету», містила пропозиції щодо послуг педагогів, лікарів і ремісників та різноманітні приватні оголошення.

Останній (137-й) наявний у фонді номер датовано 4 жовтня 1918 р. Після закриття видання гетьманської цензурою за соціалістичну орієнтацію часопис продовжив виходити від 10 жовтня п. н. «Наше Слово».

Бібліографія: Список повременних изданій за 1917 год. С. 108; Список повременных изданій за 1918 год. С. 150; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 544; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 208; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 46; Газеты дореволюционной России... С. 234; Газети України 1917—1920 років... С. 161.

Н. Кулеша, М. Комариця

НАРОДНЯ ВОЛЯ: Щоденна народня газета (1917 — 1918 № 15); Щоденна селянська газета. Орган Центрального Комітету Української Селянської Спілки (1918 № 21—70); Селянська газета (1918 № 1(72)—32(103); Щоденна Соціалістична селянська газета. Орган Всеукраїнської Ради Селянських Депутатів (Селоспілки) (1918 № 104(33) — 1919 ч. 46); Орган Центрального Комітету Всеукраїнської Ради Селянських Депутатів (Селоспілки) (1919 ч. 1(217)—15(231). — Виходить двічі на тиждень (1918 № 1(72)—32(103), щодня крім понеділків і днів після свят (1919 ч. 1(217)—15(231). Р. І. № 1. 1917, 17(4) трав.

Ред. Микола Ковалевський (1917 № 1—170). *Редагує* Редакційний комітет (1917 № 171 — 1918 № 70, 104(33), 105(34), 1919 ч. 1—46), Колегія (1919 ч. 1(217)—15(231). *Відп. ред.* Клим Поліщук (1918 № 1(72)—14(85), С. Пилипенко (1918 № 15(86)—32(103). — **Київ** (1917 — 1918 № 15, 24—105(34), 1919 ч. 1—46); **[Житомир]** (1918 № 19, 21—23), **Кам'янець-Подільський** (1919 ч. 1(217)—15(231), **1917—1919:** *Вид.* Центр. Укр. Кооператив. Комітет, Укр. Селянськ. Спілка (1917 — 1918 № 18, 20—70); Центральный Комітет Української Селянської Спілки (1918 № 19). *Видає* Т-во співробітників газ. «Народня Воля» (1918 № 1(72)—32(103); *Цен. Ком.* Всеукр. Ради Селянських Депутатів (Селоспілка) (1918 № 104(33) — 1919 ч. 46, 2(218)—15(231); Селоспілка (1919 ч. 1(217). *Друк.* Київського Союзу Кредитового (1917 — 1918 № 9); *Друк.* Акц. Т-ва Видавн. «Южная Копѣйка», [Київ], В.-Васильківська, 38 (1918 № 10—15, 24—70); *Друк.* Губерніяльного Земства (1918 № 19, 21—23); *Друк.* «Союзбанк», Київ, Володимирська, 30 (1918 № 1(72)—6(77); *Друк.* бувш. «Коопер. Комітету» (1918 № 7(78)—14(85); *Друк.* Т-ва «Робітничя Книгарня» (1918 № 15(86); *Друк.* бувш. «Южная Копѣйка», [Київ], Велика Васильківська, 38 (1918 № 104(33) — 1919 ч. 46); *Друк.* Под. Губ. Земської Управи, ч. 2 (1919 ч. 1(217); *Друк.* Под. Губ. Народн. Управи, ч. 2 (1919 ч. 2(218)—15(231). *Адр. ред.:* [Київ], пер. Рильського, № 2 (1917 № 67—78), Троїцька вул. (Рильський пер.), № 2 (1917 № 79—110). *Адр. контори:* Київ, Хрещатик, № 27 (1917 № 67—110). *Адр. ред. і контори:* Київ, Хрещатик, № 27 (1917 № 1—59), Троїцька вул. (Рильський пер.), № 2 (1917 № 111 — 1918 № 15, 24—28), Велика Підвальна вул., б. ч. 3 (1918 № 29—70), Кузнечна вул., буд. ч. 68, помешк. 3 (1918 № 1(72)—12(83), Бульв.-Кудрявська, № 8 (1918 № 13(84)—32(103), Вел.-Васильківська,

38 (1918 № 104(33) — 1919 ч. 46), [Житомир], вул. Київська, 11 (1918 № 19, 21—23), м. Кам'янець на Поділля, Університетська вул., ч. 23 (був. дворянський будинок) (1919 ч. 1(217)—15(231).

Вийшло: 1917 — Р. І № 1—193, 1918 — Р. ІІ № 1—70, 1(72)—32(103), 104(33), 105(34), 1919 — Р. ІІІ ч. 1—46, 1(217)—15(231), [?]; *Ф.* від 48×34 см до 62×46 см; *Обс.* 2—6 с.; *Передпл.:* до кінця року 8 крб (1917 № 1—17, 67—91), 9 крб (1917 № 35—50), 15 крб (1917 № 92—104), 11 крб 25 к. (1917 № 111—139); місячно 3 крб 75 к. (1917 № 140—144), 4 крб 25 к. (1917 № 145—162), 5 крб (1917 № 163—189), 5 крб 50 к. (1917 № 190 — 1918 № 15, 21—70), 2 крб 50 к. (1918 № 1(72)—32(103), 20 грн (1918 № 104(33) — 1919 ч. 6), 28 грн (1919 ч. 7—38), 36 грн (1919 ч. 39—46), 180 грн (1919 ч. 1(217)—15(231). *Ц.* номери 13—17 к. (1917 № 92—162), 20 к. (1917 № 163—190), 25 к. (1917 № 191 — 1918 № 70), 35 к. (1918 № 1(72)—32(103), 90 шагів (1918 № 104(33) — 1919 ч. 6), 120 шагів (1919 ч. 7—26), 1 грн 70 шагів (85 к.) (1919 ч. 27—46), 8 грн (1919 ч. 1(217)—15(231), у Києві 5 к. (1917 № 1—32), 8 к. (1917 № 34—91), в Житомирі 25 к. (1918 № 21—40), на провінції 9 к. (1917 № 34—91), на стан. залізничі 18 к. (1917 № 158), 22 к. (1917 № 185—190), 27 к. (1918 № 41—70), на станціях та в інших містах 30 к. (1918 № 21—40).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — Р. І № 1, 3, 5, 7—13, 15—19, 21—27, 29—32, 34—50, 67—80, 82, 93, 94, 97, 117, 119, 123, 127—133, 135—139, 141, 142, 144—146, 150, 152—154, 156, 157, 159—168, 171—174, 177, 181, 182, 184, 192, 1918 — Р. ІІ № 19, 32, 33, 39, 48, 51, 52, 57—60, 64, 68, 70, 104(33), 1919 — Р. ІІІ ч. 3, 7, 12—18, 20, 21; **НБУВ:** 1917 — Р. І № 12, 88—146, 148—193, 1918 — Р. ІІ № 1, 2, 4—7, 9—13, 15, 21—70, 1(72)—32(103), 104(33), 105(34), 1919 — Р. ІІІ ч. 1—39, 41—46, 1(217)—15(231); **НБ ЛНУ:** 1917 — Р. І № 36, 43, 98, 1918 — Р. ІІ № 31, 46, 1919 — Р. ІІІ ч. 4, 11, 12, 16; **ДАСО:** 1917 — Р. І № 1, 1918 — Р. ІІ № 14, 15; **ОННБ:** 1918 — Р. ІІ № 34, 35; **РДБ:** 1918 — Р. ІІ № 1—6, 25, 185—189, 191—193, 1919 — Р. ІІІ ч. 7, 8.

Примітки: Фактична періодичність газети у Києві — 5—6 разів на тиждень (1917 — 1918 № 64, 104(33), 1919) та двічі на тиждень (1918 № 68—70). До редакційного комітету входили: М. Ковалевський, М. Грушевський, М. Стасюк, П. Христюк, К. Поліщук, І. Пугач, Д. Ісаєвич та ін. Газета виходила під гаслами: 1917 р. — «Нехай живе федеративна українська республіка і

автономія України!»; «Нехай живе Українська демократична республіка в Російській Федерації республік!»; у 1918—1919 рр. — «Хай живе Українська Трудова Республіка!». 29 жовтня 1917 р. замість номера вийшов «Бюлетень Народної Волі» (див. № 718).

«Народня Воля» — один з офіційних органів Української партії соціалістів-революціонерів, історія видання якого була неоднозначною. Упродовж усього періоду існування часопис неодноразово закривався: уперше (травень 1918 р.) газету «зачинили німці після розгону Центральної Ради» (1919. Ч. 1(217), багатьох її співробітників ув'язнили, оскільки видання було авторитетним серед селянства і могло спровокувати масові заворушення; вдруге (листопад 1918 р.) редакцію «Народної Волі» заарештовано у період Гетьманату за участь у повстанні проти влади П. Скоропадського, а матеріали часопису проходили жорстку цензуру; втретє (березень 1919 р.) щоденник заборонено більшовицькою владою, оскільки на його сторінках гостро критикувалася діяльність цієї політичної сили.

У № 70 за 1918 р. повідомлялося, що через обшуки у редакції, арешти працівників «Народної Волі», конфіскацію її майна газета від 9 травня 1918 р. мала обсяг 2 с. 28 липня 1918 р. вийшов перший номер (№ 1(72) відновленого видання під гаслом «Борітеся — поборете!». Відтоді матеріали часопису підлягали цензурі і в ньому з'являлося багато конфіскацій. У ч. 43 за 1919 р. вміщено редакційне звернення до селян та робітників надсилати кошти до редакції, бо до того часу часопис утримувався винятково на «трудові гроші селян», але вони вичерпалися. У ч. 46 за 1919 р. повідомлялося, що за постановою Київського виконкому газета переходить «до рук інших людей, а селоспівка ліквідується». Після перерви видання відновилося 28 жовтня 1919 р. (ч. 1(217)).

У лютому 1918 р. «у зв'язку з сучасними подіями на Україні і становищем у Києві редакція “Народної Волі” тимчасово, до очищення Києва від більшовицьких ватаг» переїхала до Житомира. Від кінця листопада 1918 р. вона знаходилася у містах перебування

уряду Директорії — Білій Церкві, Києві, Вінниці, Проскурові, Рівному, Кам'янці-Подільському та ін.

У зверненні «Товариші Селяне!» відзначалося:

«Напрямок цієї газети — бути справжнім селянським органом, цілі за які вона бореться — оборона інтересів трудового селянства і робітництва, мета — освідлювати селянські маси і всебічно освітлювати життя села та важливі події як у нас на Україні так і за кордоном» (1919. Ч. 1(217)). Редакція, поширюючи ці ідеї, обіцяла «освітлювати народні бажання та виясняти, як народ трудовий український хоче владнати своє життя» (1917. № 1). Автори газети підтримували її наміри, зокрема, один з найактивніших дописувачів,

Т. Осадчий, зазначив: «А через те, що ця селянська маса завше була занехаяна... завжди були її інтереси покривджені, через оце ми ставимо на перший план організацію селянства. Воля селянства та трудової маси робітників усіх верств — це й буде воля народа, як ми її розуміємо. Воля має бути організована і планомірно виявлена» (1917. № 1). Більшість матеріалів присвячено українській «Селянській Спілці». У виданні друкувалися статті про необхідність розроблення статутів селянських товариств, створення органів земського самоврядування, мету заснування і завдання Селоспілки, а також протоколи засідань центрального комітету цієї організації та ін.

«Народня Воля» особливу увагу звертала на політичне й економічне життя України. На першій і другій сторінках вміщено Декларацію Генерального Секретаріату, Універсали, проект конституції та інші документи. Передові статті інформували про діяльність Української Центральної Ради, переконували у важливості боротьби за націоналізацію усіх сфер життя. У публікаціях деяких авторів обговорювалося роботу земських органів, обстоювалося демократичні засади освіти. Серед подій, які докладно проаналізовано на сторінках видання, — з'їзди соціал-демократичної партії, рад селянських, робітничих і солдатських депутатів, вибори до Державної думи, губернських і земських комітетів. Матеріали газети засвідчували зміни у ставленні народу до діяльності українського уряду, підтримку нових селянських організацій. О. Щадилов давав поради, як швидше селянам об'єднатись у товариства (Про селянські організації — селянські спілки. 1919. Ч. 5—11). Також було надруковано статті М. Грушевського про складні українсько-російські взаємини і погроми, які здійснили російські війська у Галичині. У публікаціях політичної тематики інших авторів — Н. Григор'єва, М. Ковалевського, Г. Коваленка, М. Криниченка, О. Кузьмінського, О. Мельника, П. Христюка, М. Шаповала, Ф. Шелудька, які дописували до газети і під псевдонімами, — роз'яснювалося напрями політики урядів Центральної Ради та Директорії, давалися поради щодо вирішення того чи іншого питання, заклиалося до активності й підтримки національного руху, засуджувалося байдужість народу до громадсько-культурних справ. Особливої критики на сторінках газети зазнала діяльність А. Денікіна, прихід до влади якого, на думку авторів публікацій, гальмуватиме український культурний рух.

Структура і зміст запропонованих редакцією рубрик надзвичайно різні. Це — рубрики «По Україні»,

яка складалася з тематичних підрубрик («В Києві», «Вісти з краю», «Всякі звістки»); «По за межами України»; «Останні вісти». Окрім цих великих за обсягом рубрик, систематизовано замітки і в менших тематичних блоках, наприклад: «Театр і музика», «Нові книжки і журнали», «Від редакції».

У рубриці «По Україні» повідомлялося про найважливіші події у державному житті, тоді як у підрубриках лаконічно інформувалося про громадсько-політичні та соціально-економічні реалії окремих міст і регіонів. Зокрема, у цій рубриці сповіщалося про сесійні засідання Української Центральної Ради, роботу Українського військового генерального комітету, подавалися підсумки виборів до губернських та волосних комітетів. Тут редакція також уміщувала відозви, звернення членів Української Центральної Ради і Директорії до народу, постанови губернського комісара Поділля, резолюції різних нарад, законопроекти.

Підрубрика «В Києві» містила чотири тематичних блоки — «По городах і земствах», «Селянське життя», «Робітниче життя», «Народня освіта», які повідомляли читачів про хід українізації у Києві та інших містах, події в яких були тісно пов'язані зі змінами у столиці. Поряд із цим редакція відзначала викривлене бачення російськомовними газетами української політики, виступала проти поширення чорносотенного руху, наводила приклади формування нових українських військових частин для відправлення на фронт, інформувала про катування денікінцями селян, закриття шкіл тощо.

Як і підрубрика «В Києві» та рубрика «По за межами України», підрубрика «Вісти з краю» ознайомлювала з українським життям провінції. Вона містила заяви сільських комітетів, постанови волосних органів, заклики з фронту до дезертирів, інформацію про мітинги, надзвичайні події тощо.

Підрубрика «Всякі звістки», добір матеріалів до якої здійснював автор під криптонімом Є. В., частково повторювала повідомлення рубрики «По за межами України», що стосувалися подій у Москві та Петрограді.

Часто серед публікацій рубрики «По Україні» друкувалися великим шрифтом тексти, що закликали підтримувати українську «Селянську Спілку», голосувати за кандидатів від Української соціал-демократичної робітничої партії до Установчих зборів.

Від 1918 р. у рубриці «Політичні вісти» komponувалися матеріали про розпорядження уряду Директорії, дипломатичні переговори. Тут же подавалися численні привітання різних комітетів з провінцій новому

українському урядові. Створена того ж року рубрика «З партійного життя» (1919 р. — «З життя партії») мала за мету повідомляти про діяльність Селоспільки, соціал-демократичних груп, у ній друкувалися також протоколи засідань Київського губернського комітету тощо.

Рубрика «Голос українського народу» (згодом — «Дописи», «Листи до редакції») збирала інформацію про ті міські та сільські комітети, які підтримували уряд УНР, уміщувала листи їхніх представників, привітання УЦР з приводу прийняття Універсалів.

Про події у зарубіжних країнах, особливо в Росії, читачі дізнавалися з рубрик «По за межами України» і «За кордоном». Їхні автори інформували про діяльність українських політичних і громадських організацій у Росії, перебування української делегації у Петрограді, переговори міністрів УНР з представниками Тимчасового уряду Росії, осуджували окупаційну політику А. Денікіна в Україні і повідомляли про військову допомогу, надану Україні Антантою, тощо. Рубрика «За кордоном» також інформувала про політичні та соціально-економічні події у світі.

Із діяльністю Тимчасового уряду редакція ознайомлювала, публікуючи промови російських політичних діячів, зокрема О. Керенського, який співпрацював із «Народною Волею», численні замітки про урядові наради, переговори міністрів, склад Державної думи Росії та її засідання тощо.

Тематику рубрики «По за межами України», як і тематику газети загалом, розширила рубрика «Війна». У ній (на заміну інколи містилися рубрики: «На фронті», «Телеграми: Повідомлення Ставки», «За кордоном», «Військові вісті») друкувалися офіційні повідомлення про воєнні події на різних фронтах у Європі. Велику увагу у часописі приділялося змінам на Австрійському фронті, боям за участю січових стрільців. Згодом цю інформацію, яку передавали Петроградське телеграфне агентство і власні кореспонденти, об'єднувала рубрика «Останні вісті».

Деякий час 1917 р. існувала рубрика «Театр і музика», яка анонсувала вистави за п'єсами В. Винниченка.

Рубрики «Про книжки», «Нові книжки й журнали» ознайомлювали читачів із новими працями з економіки, освіти, права, словниками, підручниками, журналами, а також різними постановами, що виходили окремим друком.

У художніх творах, опублікованих на сторінках «Народньої Волі», порушувалися переважно важливі проблеми життя. Їхні автори — О. Варавва, Олена Журлива, О. Олесь, Оса, Яків Отрута, К. Поліщук, Г. Чупринка та ін.

Редакція намагалася подавати правдиву інформацію, коли ж допускалася помилок, то у наступних числах газети, під рубрикою «Від редакції», недогляди виправлялися. Публікації були здебільшого підписані справжніми прізвищами авторів.

Останнє (15(231)-те) наявне число «Народньої Волі» вийшло 14 листопада 1919 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 82; Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького. С. 27; Газети 1917—1922 годов... С. 94; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 45; Газеты дореволюционной России... С. 236; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 63, 64; Газети України 1917—1920 років... С. 155; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1048, 1064, 1338.

Література: ЕУ. 1998. Т. 7. С. 2744; Кузеля З. Рік 1918 на Україні. С. 10; Дорошенко Д. Мої спомини про недавнє минуле: (1914—1920): у 2 т. 2-ге вид. Мюнхен, 1969. С. 87; Христюк П. Замітки і матеріали до історії української революції: 1917—1920 рр.: у 4 т. Нью-Йорк: Вид-во Чарторийських, 1969. Т. 1. С. 15, 18; Т. 3. С. 36; Животко А. Історія української преси. С. 222, 226; Верига В. Визвольні змагання в Україні: 1914—1923 рр.: у 2 т. 2-ге вид. Львів, 1998. Т. 1. С. 81; Гутковський В. Гетьманський переворот 1918 р. і суспільно-політичні умови функціонування української преси // Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. восьмої Всеукр. наук.-практ. конф., Львів, 24—26 жовт. 2003 р. Львів, 2003. С. 68, 69.

Л. Сирота

865

НАШ ГОЛОС: Тижневик полонених офіцерів табору Йозефштадт. — Ч. 1. 1917, 28 жовт.

Редакційний комітет (1917 ч. 1—8, 1918); *Редакційний комітет:* Я. Сич, В. Прохода, С. Доленко (1917 ч. 9, 10). — **Йозефштадт, 1917—1918:** Видає Видавнича Секція Культурно-просвітнього гуртка.

Вийшло: 1917 — Ч. 1—10, 1918 — Ч. 11; Ф. 46×29 см; Обс. 5—10 с.

Наявність у фонді: ЦДАВОУ: 1917 — Ч. 1—10, 1918 — Ч. 11.

Примітки: Рукописний журнал.

«Наш Голос» — видання, що містило своєрідний літопис життя українських військовополонених у таборі Йозефштадт (Австро-Угорщина). Його виходу сприяла видавнича секція таборового культурно-просвітнього гуртка. Редакція чітко вказувала спрямування тижневика, зазначаючи, що «стоячи на ґрунті найпекучіших для нас інтересів цілої української нації, часопис буде безпартійною (в розумінні політичних партій), з завданнями демократично-республіканськими й поступовими» (1917. Ч. 1).

У полі зору авторського колективу видання були тогочасні суспільно-політичні події в Україні та міжнародна ситуація у світі, зокрема завершення Першої світової війни і революція в Росії, а також проблеми економіки і майбутнього устрою української держави.

Особливе зацікавлення і жваве обговорення на сторінках «Нашого Голосу» викликали події в Україні, які привели до проголошення Української Народної Республіки. У газеті було вміщено схвальне привітання президією таборової управи Української Центральної Ради від імені українських військовополонених табору Йозефштадт (1917. Ч. 8), а також статті Я. Сича (під крипт. Й-ко) «Голос Української республіки» (1917. Ч. 8), Н. Горбаня (під псевд. Баламута) — «Мрії про будучу працю на Вкраїні» (1917. Ч. 7), В. Сергієвського (під крипт. В. С.) — «Петлюра (Короткі біографічні замітки)» з портретами лідерів УНР (1917. Ч. 10); ін.

Суспільно-політичні теми порушували більшість активних авторів часопису, зокрема: Степовик (псевд. Я. Сича) «Вільна Україна й етапи її революційних здобутків» (1917. Ч. 6), Лиманець (псевд. В. Проходи) «Наше відношення до Російського правительства» (1917. Ч. 9). Систематично під криптонімом М. Б. з «Політичними оглядами» виступав М. Букшований (1917. Ч. 2, 4, 7, 10).

Про національні почуття та політичну зрілість українців на сторінках видання вели мову Д. Скарженівський (під псевд. Завзятий) (Голос змосковщеного українця. 1917. Ч. 1) та В. Сергієвський (під псевд. В. Смуток) (Іспит на політичну зрілість. 1917. Ч. 2).

Редакція вмішувала суспільно важливі пізнавальні статті А. Штейна «Демократія або диктатура» (1917. Ч. 9) та «Ще раз: демократія, чи диктатура?» (1917. Ч. 10), Я. Сича (під псевд. Поміркований) «Соціалістичний інтернаціонал перед національним питанням» (1917. Ч. 3) і його ж (під псевд. Степовик) «Наша пісня» (1917. Ч. 7, 8) тощо.

У низці публікацій роз'яснювалися складна воєнно-політична ситуація у світі та революційні події у Російській державі, зокрема І. Перлика (під крипт. І. П.): «Успіх на війні і де-що про сучасну війну» (1917. Ч. 3), «Небезпека од водокруті в Росії» (1917. Ч. 4), «Війна зовнішня перетворюється у внутрішню» (1917. Ч. 5).

Не оминула увагою редакція і земельних проблем, зокрема, В. Ганжа (під крипт. П.) подав статтю «Аграрне питання» (1917. Ч. 2—5), В. Прохода — «Про земельну справу» (під псевд. Лиманець) (1917.

Ч. 1) та «На увагу сільського господаря» (під псевд. Хуторянин) (1917. Ч. 8).

Докладно «Наш Голос» вів хроніку таборового життя: інформував читачів про загальні збори, віча, роботу управи громади та комітету честі, діяльність культурно-просвітнього і театального гуртків, заснування сільськогосподарської спілки, кризи громадського життя у таборі, проведення лекцій, виїзд товаришів-інвалідів, влаштування лотереї на користь хворих вояків та інші добродійні акції тощо.

Основні досягнення громади аналізував В. Сергієвський (під псевд. В. Смуток) у статті «Українізація табору» (1917. Ч. 1), а з малюнками з життя у таборі виступав Н. Горбань (під псевд. Баламута) (1917. Ч. 1). В. Сергієвський (під псевд. Струмок) умістив витяги зі щоденника полоненого п. н. «Сумні настрої» (1918. Ч. 11).

Військовополонені прагнули дізнаватися про події в Україні, тому редакція постійно вмішувала повідомлення з рідного краю — уривки з листів знайомих, друзів і родичів.

Іноді автори «Нашого Голосу» виступали з гострою критикою інших таборових видань, зокрема Я. Сич (під псевд. Поміркований) в огляді «Наша таборова "преса"» (1917. Ч. 1) негативно оцінював діяльність часописів «Вінок кайданам» та «Свободне Слово».

Жанрову палітру «Нашого Голосу» урізноманітнювали художні твори військовополонених: ліричні, патріотичні та гумористично-сатиричні вірші, байки, казки й оповідання. З ними на сторінках видання активно виступали М. Бойко (під псевд. Михайло Новогребельський), Н. Горбань (під псевд. Баламута), Я. Сич (під псевд.: Журбенко, По-свій), Д. Скарженівський та ін. Зокрема, Баламута вмістив «Йозефштатську пісню» (1917. Ч. 3).

Видання мало такі рубрики: «З таборового життя» («Таборове життя»), «Вісти з Рідного краю», «Вісти з Росії», «Вісти з одержаних листів», «Поштова скринька», «Лист до редакції» та ін.

Автори часопису підписувалися переважно псевдонімами та криптонімами. У наявних примірниках навпроти псевдонімів та криптонімів зазначено (олівцем у дужках) справжні прізвища авторів, отож можна вважати, що основними співробітниками часопису були: Михайло Бойко (псевд.: Михайло Новогребельський), Микола Букшований (крипт.: М. Б.), Петро Ганжа (крипт.: П.), Нестор Горбань (псевд. Баламута), Іван Перлик (крипт.: І. П.), Василь Прохода (псевд.: Лиманець, Хуторянин), Василь Сергієвський (псевд. і крипт.: В. Смуток, Струмок, В. С., С.), Яків

Сич (псевд. і крипт.: Журбенко, Кайло, Поміркований, Степовик, Й-ко, Й-о, По-свій), Дмитро Скарженевський (псевд.: Завзятий) та ін.

Останнє (11-те) наявне число побачило світ 1(14) січня 1918 р.

Бібліографія: Труды русской, украинской и белорусской эмиграции... С. 895.

Література: «Наш Голос» // Свободне Слово. Йозефів, 1917. № 6. С. 6, 7; *Сидоренко Н. М.* Національно-духовне самоствердження. Част. 1. С. 82—86, 167, 168.

В. Габор

866

НАШ ГОЛОС: Орган Всеукраїнської Ради Військових Депутатів (1917 № 1); Соціалістична газета (1917 № 5, 6). — Виходить тричі на тиждень. № 1. 1917, 10 груд.

Редагує Редакційний Комітет. — **Київ, 1917:** Видає Всеукраїнська Рада Військових Депутатів. *Друк.* Штабу Київської Військової Округи. *Адр. ред.:* Київ, Терещенківська, 2.

Вийшло: 1917 — № 1—6; *Ф.* 56×36 см; *Обс.* 2 с., 4 с.; *Передпл.:* на 1 міс. 2 крб з пересилкою. *Ц.* номери 20 к. (1917 № 1), 25 к. (1917 № 5, 6), на станц. залізниць 25 к. (1917 № 1), 30 к. (1917 № 5, 6).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1, 5, 6; **ДНАБ:** 1917 — № 5.

Газета «Наш Голос» — «центральный орган українського вояцтва на фронті і в тилу», що мав на меті вмішувати «статі на громадські і політичні теми з сучасного життя», «подавати широкі інформації з життя соціалістичних партій, як на Україні, в Росії, так і за кордоном», а також матеріали, які б висвітлювали «стан і діяльність найвищих інституцій нашого краю» (Від редакції. № 1).

Найбільше уваги у часописі приділялося суспільно-політичній проблематиці, оскільки автори намагалися розбудити в українських військовиків «свідомість національну» та «політичне розуміння», щоб «не піддатися солодким казкам чужинців і своєчасно поставити рішучий зась до наших справ на своїй землі» (№ 1). Ці питання порушувалися у передових статтях без назви, які вміщувалися у кожному номері.

Редакція «Нашого Голосу» обстоювала антибільшовицьку позицію, називаючи політику більшовиків самодержавною та антидемократичною, що підтверджували публікації: О. Ковалевський «Большевики й українська демократія» (№ 1), Куш. «Чого хочуть большевики» (№ 5), Олександрович «“Буржуази” й демократи» (№ 6). Також у виданні діяла рубрика «Большевики й Україна».

У № 6 опубліковано «Проект конституції Української Народньої Республіки», переглянутий і прийнятий на засіданні комісії 10 грудня 1917 р.

На сторінках газети інформувалося про роботу з'їзду рад робітничих, солдатських і селянських депутатів (№ 1), 8-ї сесії Української Центральної Ради (№ 5, 6).

Редакція просила надсилати дописи про місцеве життя, діяльність громадських та політичних організацій, а також протоколи засідань, постанови, резолюції цих структур тощо.

У газеті діяли такі рубрики: «З життя партій», «Вісти» (підрубрики: «По Україні», «В Росії»), «На фронті», «Останні вісти», «З життя українського вояцтва», «З життя недержавних націй».

Більшість матеріалів видання подавалися без зазначення авторства. Серед авторів газети — О. Ковалевський, Олександрович.

Останній (6-й) номер «Нашого Голосу» побачив світ 25 грудня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 46; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 65; Газети України 1917—1920 років... С. 156.

О. Серєда

867

НАШЪ СОЮЗЪ (1917 № 1—11); **НАША НСПЛКА** (1917 № 12—82): Народная газета. Органъ Роменскаго Союза кредитныхъ и ссудо-сберегательныхъ товариществъ (1917 № 1—11); Українська народня газета (1917 № 12); Народня газета (1917 № 14—82). — Выходит 3 раза в неделю (1917 № 1—11), 2—3 рази на тиждень при Роменському Союзі Кредітних Товариств (1917 № 12), при Роменському Союзі Кредітових і Споживчих Товариств (1917 № 14—45), 3 рази на тиждень при Роменському Союзі Кредітових і Споживчих Товариств (1917 № 58—82). № 1. 1917, апр.

Ред. А. Підпалій. — **Ромни, 1917:** Изд. Роменскій Союзъ кредитныхъ и ссудо-сберегательныхъ товариществъ (1917 № 1—11). *Друк.* Шафрана, Ромен (1917 № 12—19); Роменська Українська *Друк.* (1917 № 20—82). *Адр. ред. і контори:* Ромен, Полт. г., вул. Гр. М. Толстого, Союз Кредітових товариств.

Вийшло: 1917 — № 1—82; *Ф.* 42×32 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 міс. 75 к. (1917 № 12—45), до кінця року 2 крб 70 к. (1917 № 58—75), 70 к. (1917 № 76—80). *Ц.* номери 7 к. (1917 № 12—45), 10 к. (1917 № 58—76), 12 к. (1917 № 77—82).

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — № 12, 14—38, 41, 43, 45, 58, 61, 64, 68—78, 80—82; **ДНАБ**: 1917 — № 14—20, 22—27, 29—44; **ДАСО**: 1917 — № 82; **РДБ**: 1917 — № 6—11; **РНБ**: 1917 — № 4—11.

Примітки: У підзаголовкових даних зазначено: «Газета освітлює інтереси трудівничого селянства, робітників та кооперативне життя». У газеті вміщено гасло: «Хай живе автономія України!». До № 11 за 9 травня 1917 р. виходила російською мовою, від № 12 — українською за дозволом військової цензури.

Редакція газети, підсумовуючи постреволуційні здобутки, відзначила позитиви у діяльності Української Центральної Ради, перш за все у її змаганнях за автономію України, незважаючи на неприйняття цієї ідеї ширшими політичними колами в Росії. Проголошення II та III Універсалів УЦР викликали занепокоєння у політичних колах Росії, однак усе, чого домагалися українці, на думку редакції, є результатом спільних зусиль. Політика Української Центральної Ради сприяла зросту її авторитету та політичної ваги, а підтримка народом Універсалів дала право українській владі на додаткові повноваження, перш за все — формування Генерального Секретаріату («Рішучий момент», М. Івченко «Центральна Українська Рада» та «Перемога», А. Семінко «Ми хочем!...»). Про підтримку українськими селянами політики УЦР йшлося й у багатьох інформаційних матеріалах («Присяга селян Центральній Раді», «Універсал і «обращение»», «Російські міністри у Києві», «Генеральний Секретаріат Центральної Ради»).

У статті «Якої нам треба автономії» І. Чміль докладно роз'яснював сутність автономії та розподіл повноважень у межах федеративної республіки, однак редакція вважала за доцільне зазначити у примітці, що українцям потрібна не просто автономія, а національно-територіальна. Українська справа повинна дати поштовх до формування мережі національних організацій по всій Україні, а повітові ради — стати повноправними органами українського уряду в регіонах. Реалізація ідеї національно-територіальної автономії вимагала акумуляції коштів: про необхідність збору пожертв до Національного фонду йшлося у статтях М. Івченка «Свята повинність (День національного фонду на Зелені свята)», Дм. Л. «День Укр. Націон. Фонду по селам Ромен. повіту», В. Куця «День Українського Національного Фонду у Києві» (передрук з «Народної Волі»), «Збори на національний фонд», звернення комітету Національного фонду п. н. «День Національного Фонду».

М. Івченко у статтях «Організація селянства», «Селянські Спілки» відзначав політичну стабільність українських селян, які не піддаються на анархістські гасла та зберігають спокій. Однак важливо, щоби цей спокій не був байдужістю до суспільних проблем, тому для налагодження роботи села в нових політичних умовах необхідно гуртуватися у селянські спілки. Свідченням об'єднавчих процесів були селянські з'їзди різних рівнів — всеукраїнські, губернські та повітові. М. Івченко у статті «Голос землі: Перший Всеукраїнський селянський З'їзд» наголошував, що український селянин уперше за 300 років здобув можливість 28 травня 1917 р. сказати своє слово про землю і волю. І хоча цей з'їзд мав відбутися ще 1906 р., але з політичних міркувань він був заборонений російським урядом, а голову Селянської спілки заарештували й етапували до Сибіру. Хроніку з'їзду, прийняті резолюції та суспільний резонанс висвітлювали публікації В. І. «Перший Всеукраїнський селянський з'їзд у Києві», «Краєвий кооперативний з'їзд в Одесі», М. Івченка «З'їзд селянських депутатів про державний лад» та «Підготовча робота».

Проблеми місцевого самоврядування, зокрема необхідність реалізації загального виборчого права, подолання байдужості та бездіяльності місцевих органів самоврядування, особливо міської думи, у вирішенні освітніх, медичних та комунальних проблем, порушено у публікаціях: «Вибори в городську думу», «Новий закон про волосне земство», Мак Токаревський «Полтавське повітове земське зібрання», Петро Іваницький «Мітинг», М. Івченко «Чергова справа».

Редакція газети вміщувала полемічні матеріали («Нарочита передержка чи незрозумілість?») з приводу статті П. Ададунова (представника торговців і промисловців Полтавщини у раді Всеросійського союзу торгівлі й промисловості в Петербурзі) у місцевій газеті «Народное Слово». Аналогічні матеріали друкувалися під рубрикою «Що пишуть інші газети» — це замітки «Спокійна творчість», «Неслухняну дитину», «Якими шляхами вони йдуть?» з приводу публікацій у «Народній Волі» та «Народном Слове». Йшлося, зокрема, про те, що політика ради робітничих і солдатських депутатів, пресовим органом якої було «Народное Слово», не відображала інтересів селянства.

У рубриці «Місцеве життя» із постійними підрубриками: «Ромен» («Зібрання союзу споживчих товариств»), «Драматичні вистави», «На пам'ятник Т. Г. Шевченка в Ромні поступили

жертви», «Організаційні збори української соціал-демократичної партії»), «Роменська Українська Громада», інформаційними повідомленнями «Жіночий мітинг», «Події в м. Смілому», «Збори української соціально-демократичної робітничої партії», «На український національний фонд» друкувалися матеріали про загальні збори роменської Української громади, Союзу споживчих товариств, зібрання гласних Роменського повітового земства, вистави та концерти в місцевих театрах, про збір коштів на встановлення пам'ятника Т. Шевченкові в Ромнах. Авторами інформацій про важливі події у селах Роменського повіту (Перекопівці, Лука, Рогинці, Гаврилівка) були Лука Вільшанський, О. Омельченко, І. Коробка, Беркиць Підлабузник, Мусь Пролісок.

Інші інформаційно-хронікальні рубрики часопису: «Телеграми: Повідомлення Ставки» («Західний фронт», «Руминський фронт», «Кавказький фронт», «Діяльність літунів», «Діяльність німецьких субмарин», «В урядових колах», «Виїзд на позиції українських вояків», «В урядових колах»); «По Україні» — «У Києві» («До різних українських організацій», «До Центральної Ради надійшли такі привітання», «Всеукраїнський Селянський З'їзд у Києві», «Всеукраїнський військовий з'їзд», «Харківський з'їзд Селянських Депутатів»); «Кооперативне Життя»; «Вісти з Росії»; «Вісти з краю»; «Послідні вісти»; «Від Редакції»; «Листування редакції і відповіді»; «Оповідки».

У газеті надруковано низку документів: II та III Універсали Української Центральної Ради, статут роменської Української громади, звернення ради цієї організації із закликом про збір коштів на Національний фонд, резолюції першого Всеукраїнського селянського з'їзду в Києві, постанови Київського губернського з'їзду, інструкція про правила організації комітетів Селянського союзу, протокол зборів уповноважених Торгово-промислового товариства кооператорів Роменського повіту, протокол зборів уповноважених Роменського союзу кредитних товариств, оголошення про відкриття у приміщенні Української громади бібліотеки-читальні.

Серед вміщених на сторінках газети художніх творів — вірші Г. Е. Сурмаченка «Сон», Івана Положая «Весною (Аквареля)», Роберто де Мілоно «Мірошникове ошля» (у перекладі А. Семінка).

На сторінках газети рекламувалися часописи «Шлях», «Кооперативна Зоря», «Народні Бажання».

Останній (82-й) наявний номер датовано 31 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 184; Периодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 14, 22; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 48; Газети України 1917—1920 років... С. 160.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 13; Животко А. Історія української преси. С. 227.

М. Комариця

868

НАША ЖИЗНЬ: Издание Лебединского Уездного Общественного Комитета. — Выходит по воскресеньям, средам и пятницам. № 1. 1917, 16 авг.

Ред. Редакционная комиссия. — **Лебединь, 1917:** Изд. Лебединский Уездный Общественный Комитет. Тип. М. Е. Когана, Лебединь. Адр. ред., контори і експ.: Сумская, 21 (уг. Майданской пл.), здание Уездн. Земск. Управы.

Вийшло: 1917 — № 1—14; Ф. 42×31,5 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 мѣс. (съ доставкой) 60 к. — 1 р. Ц. номера 5—8 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 2, 6—8, 13, 14; **РДБ:** 1917 — № 1, 2, 6, 8, 14; **РНБ:** 1917 — № 1, 2, 6, 8, 13, 14.

Примітки: Мова видання — російська та українська. У 1917 р. вийшов «Бюллетень газети «Наша Жизнь»» (див. № 978).

Регіональне суспільно-політичне видання «Наша Жизнь», що виходило на Харківщині, було офіційним друкованим органом Лебединського повітового громадського комітету, відображало події в Україні та широко висвітлювало місцеве життя.

Під рубрикою «Телеграммы» редакція вміщувала офіційні документи Тимчасового уряду, накази О. Керенського, звернення до армії, а також звернення виконавчого комітету Всеросійської ради селянських депутатів до волосних комітетів з приводу виборів до Установчих зборів та Лебединського повітового громадського комітету до громадян з цього ж питання тощо.

Редакція закликала голосувати за список демократичного блоку № 2 в Лебединську міську думу, до якого своїх кандидатів запропонували рада робітничих і селянських депутатів, рада солдатських депутатів, «Просвіта» та лебединські осередки партії соціалістів-революціонерів та соціалістів-демократів (№ 13), а один з найактивніших авторів часопису Гр. Петренко виступив із роз'яснювальною статтею «За кого надо голосовать».

У газеті вміщувалися окремі матеріали українською мовою, зокрема повідомлення Генерального

Секретаріату Української Центральної Ради «До Губернських та Повітових Комісарів України» (№ 6) з приводу майбутнього з'їзду в Києві повітових начальників міліції тощо.

На сторінках видання друкувалися звіти про роботу Лебединської міської думи, з мітингів громадських організацій в Лебедині та інших населених пунктах повіту, засідання клубу домовласників та санітарної ради тощо.

Авторство більшості публікацій, окрім Гр. Петренка, який виступав також під криптонімом Г. П., не зазначувалося.

Серед рубрик газети — «Телеграммы», «Хроника», «Въ Совѣтъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ», «По Россіи», «По уѣзду», «По нашему краю», «Мѣстная хроника», «Въ Городской Думѣ».

Останній (14-й) номер вийшов 14 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 110; Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 47, 48; Газеты дореволюционной России... С. 239.

В. Габор

869

НАША ПРАЦЯ: Орган ГРУПТЕС (Головної Ради Українськ. Почтово-Телеграфної Спілки). Тижневик. — Ч. 1. 1917, 11 груд.

Редагує Редакційна Комісія (1917). *Відп. ред.* Михайло Лиля (1919 ч. 5/6), Іван Шматко (1919 ч. 7). — **Київ, 1917; Вінниця, 1919:** *Видає* ГРУПТЕС. *Друк.* «Дніпро», Київ, вул. Костельна, 9 (1917); *Друк.* Вин. Міського Самоврядування (1919). *Адр. ред. і адм.:* Київ, Головна пошта, Хрещатик, 26, 4-й поверх (1917).

Вийшло: 1917 — Ч. 1, 1919 — Р. III ч. [?], 5/6, 7; *Ф.* 30,5×22,5 см; *Обс.* 8 с. (1917), 16—12 с.; *Ц.* числа 40 к. (1917), 4, 3 грн (1919).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Ч. 1.

Примітки: Ч. 1 вийшло із запізненням через технічні причини (вихід планувався 1 грудня 1917 р.). У 1918 р. це видання виходило як «Бюлетень Головної Ради Всеукраїнської Поштово-Телеграфічної Спілки» (*див.* 1918 р.).

Журнал — офіційний орган Головної ради Української поштово-телеграфної спілки — був створений з метою «освітлювати життя всіх п.-т. робітн. на Україні» (Увага. 1917. Ч. 1). На сторінках видання, як анонсувалось редакцією, «кожний робітник матиме змогу сказати своє власне слово, зможе вилить біль свого серця. Закликаєм всіх товаришів читати свій власний журнал, надсилати свої статті на різні теми, поетив надсилать свої вірші» (Товариші і брати! 1917. Ч. 1).

На сторінках видання публікувались офіційні документи, зокрема III Універсал Української Центральної Ради, що проголошував Українську Народну Республіку, витяги з постанов і протоколів всеукраїнських поштово-телеграфних з'їздів, оголошення про вибори до українських Установчих Зборів.

Редакція журналу приділяла увагу питанням організації соціального забезпечення працівників поштово-телеграфного сектора (До Статуту пенсійного. Ч. 1), координації діяльності кооперативів галузі зв'язку та соціальних комунікацій на місцях у рамках Українського поштово-телеграфного споживчого товариства (До всіх робітників пошти, телеграфу і телефону на Україні і їх продовольчих організацій. 1917. Ч. 1).

Часопис містив рубрику «Хроніка», матеріали якої інформували про події у державному секторі комунікацій поштово-телеграфної сфери, зокрема про проблеми матеріального забезпечення працівників пошти і телеграфу, організаційні зміни в Українській поштово-телеграфній спілці.

З метою пропагування національно-державницьких процесів, розбудови української національної держави у виданні друкувалися заклики та звернення агітаційного та роз'яснювального характеру.

Останнє (7-ме) число датоване 4(17) лютого 1919 р. Редакція журналу планувала видати ще одне число, але відомостей про його вихід не віднайдено.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 67.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 229.

С. Блавацький

870

НАШЕ СЛОВО: Органъ школьныхъ военныхъ фельдшеровъ Киевскаго гарнизона (1917 вып. 1, 2); Органъ военныхъ лекарскихъ помощниковъ Киевскаго гарнизона (1917 № 3/4); Органъ Союза военныхъ секцій и организацій лекарскихъ помощниковъ Киевскаго военного округа (1917 № 5/6); Щомісяшний професійний орган лікарських помішників і помішниць на Україні (1918). — Выходить 2 раза въ мѣс. (1917 № 3/4, 5/6). Г. 1. Вып. 1. 1917, авг.

Редакц. Комиссія: Д. Крамарь, Г. Гудзій, Ю. Мельникъ, Л. Мельникъ, Сидоренко, А. Колхоновскій, И. Пасъчукъ-Берега (1917 № 3/4, 5/6). *Редагує* Комісія (1918). — **Київ, 1917—1918:** *Изд.* Союзъ военныхъ секцій и организацій лекарскихъ помощниковъ Киевскаго Военнаго Округа (1917 № 5/6). *Видає* Рада Київського товариства лікарських помішників і помішниць (1918). *Друк.* Товариство «Друкаръ», Во-

лодимерська, 34 (1918). *Адр. ред.*: Київ, Арсеналь, Лекарському помішнику Гудзію (1917 № 3/4, 5/6), Гоголівська вул., 50 (1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 вып. 1, 2, № 3/4, 5/6, [?], 1918 — Р. 2 ч. 1, [?]; *Ф.* 27×17 см; *Обс.* 16 с. (1918); *Передпл.*: на 3 міс. 5 крб 50 к., для членів лікарських помішників і помішниць 10% (1918). *Ц.* номери 2 крб (1918).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1918 — Р. 2 ч. 1; ДНАБ: 1918 — Р. 2 ч. 1; РНБ: 1917 — Г. 1 вып. 1, 2, № 3/4, 5/6.

Примітки: Вип. 1 та 2 за 1917 р. вийшли на правах рукопису. У виході журналу була перерва: у грудні 1917 р. видання було припинене і відновлене у травні 1918 р. Мова видання — російська та українська.

«Наше Слово» — періодичний орган «лікарських помішників і помішниць на Україні». Видання призначалося для вираження та захисту інтересів і потреб фельдшерів, висвітлення професійного розвитку цих медичних працівників, а також їх діяльності на місцях. Особлива увага приділялася «громадянсько-побутовим» темам ([Анонс]. 1918. Ч. 1). Якщо 1917 р. часопис був «вузько-відомственим», тобто розрахованим на військових фельдшерів Київської округи, то 1918 р., за намірами редакції, він мав поступово здобути (принаймні в межах УНР) не лише військового, а й цивільного адресата («Наше Слово» і «Згода»).

На сторінках видання обговорювалися стан і структурні зміни військової санітарії, перспективи утворення системи громадської медицини, висвітлювалися життя і діяльність відомих українських фельдшерів, зокрема тих, які загинули на полі бою (Захарченко К. Пам'яті Олександра Борозенко; Гордієвич К. Листок для історії. 1918. Ч. 1). Автори видання виступали проти «обрусіння та північного поневолення», зокрема в системі освіти (Ф. П. Де що про удержавлення Українського Народного Університету. 1918. Ч. 1).

Редакція журналу вміщувала повідомлення про функціонування санітарних, фельдшерських та фельдшерсько-акушерських пунктів в Україні (рубрика «Хроніка»), а також офіційні документи (накази та постанови).

У рубриці «Рецензії» подано огляд і прокоментовано зміст окремих чисел «Українських Медичних Вистей» (підп.: К.).

На сторінках «Нашого Слова» анонсувалися й інші часописи, як-от: «Відродження», «Книгарь», «Нова Рада», «Робітнича Газета» (Київ).

Серед авторів журнальних публікацій — К. Захарченко, С. Новицький, Я. Оса, Сяноженський.

У грудні 1917 р. видання часопису було припинене, відновившись з номера першого у травні 1918 р.

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 10; Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 111; Периодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 122; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 478, 479.

В. Ковпак

871

НАШЕ СЛОВО: Орган Катеринославського Комітету Української Соціал-Демократичної Робітничої Партії. — № 1. 1917, 20 груд.

Редагує Комітет (1917), Редакційна Комісія Кат. Орг. У.С.-Д.Р.П. (1918). — **Катеринослав, 1917—1918**: Друк. К. А. Андрущенко, м. Катеринослав. *Адр. ред. і контори*: просп., Губернське Правління (1917), просп., буд. Хрінникова (1918).

Вийшло: 1917 — № 1—3, 1918 — № 4, 5; Ф. 54×38 см; *Обс.* 2 с. (1917 — 1918 № 4), 4 с. (1918 № 5); *Ц.* номери 20 к. (1917 — 1918 № 4), 25 к. (1918 № 5).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—3, 1918 — № 4, 5; **РДБ:** 1917 — № 1, 2.

Примітки: У надзаголовку — «Українська Соціал-Демократична Робітнича Партія» та гасло «Пролетарі всіх країн, єднайтеся!». Згідно з твердженням дослідника В. Гаврика, часопис виходив за редакцією І. Мазепи та П. Феденка. Від 6 квітня 1918 р. замість «Нашого Слова» почала виходити газета «Голос робітника» (див. 1918 р.). Катеринослав — тепер м. Дніпро.

«Наше Слово» — друкований орган Катеринославського комітету Української соціал-демократичної робітничої партії, який побачив світ завдяки ініціативі українського політичного і державного діяча І. Мазепи. Питання про заснування часопису неодноразово порушувалося на засіданнях Катеринославського комітету УСДРП, однак через фінансові труднощі цей задум вдалося реалізувати лише у грудні 1917 р.

Основний зміст видання становили матеріали суспільно-політичної тематики, в яких висловлювалися цілковита довіра Українській Центральній Раді та Генеральному Секретаріатові, захищалася ідея незалежності Української держави та заклиалося українство до згуртування для спільної боротьби проти ворогів: «Проблема самостійності» (№ 1), «Наші завдання», А. Андрієвський «Самостійність України і мир з Австро-Германією» (№ 4). Видання обстоювало чітку антибільшовицьку позицію, що підтверджували публікації: П. Ф. «Більшовицька “соціалістична революція” і вимоги життя» (№ 2), «Центральна Рада і Світ Народних Комісарів» (№ 3), «2-й з'їзд Світів України», Хліб. «Що ж далі?», Хведько «Фікція» (№ 5).

У «Нашому Слові» друкувалися матеріали про діяльність УСДРП, декларації цієї партії, агітаційні статті із закликами голосувати за партійний список № 15 до українських Установчих зборів, як-от «Робітники і селяне!» (№ 1). На сторінках видання детально інформувалося про численні з'їзди та прийняті на них резолюції, зокрема про Всеукраїнський з'їзд рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, що проходив у Києві 3—5 грудня 1917 р. (№ 1), Катеринославський губернський селянський з'їзд (№ 2), Катеринославський з'їзд рад робітничих і солдатських депутатів (№ 5).

У часописі діяли такі рубрики: «По Україні», «З робітничого життя», «По Росії», «Хроніка», «З газет».

Серед авторів газетних публікацій — А. Андрієвський, П. Курц, С. Партола, Павло Феденко (крипт.: П. Ф.).

Останній (5-й) номер побачив світ 16 березня 1918 р.

Бібліографія: Зленко П. Список українських періодичних видань Наддніпрянщини в 1918 році // Українська Книга. Львів, 1938. № 6/7. С. 124; Газеты 1917—1922 годов... С. 36; Газеты дореволюционной России... С. 241; Газети України 1917—1920 років... С. 160; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 675(699/73).

Література: Лисиченко Д. Короткий огляд української видавничої діяльності преси та книготоргівлі на колишній Катеринославщині // Бібліологічні Вісті. 1930. № 3(24). С. 47; Гаврик В. Ісак Мазепа в національно-визвольній боротьбі українського народу часів Центральної Ради та Гетьманату // Сторінки історії: зб. наук. пр. Київ, 2008. Вип. 27. С. 34.

О. Середа

872

НОВА ГРОМАДА: Щоденна соціалістична газета. — Виходить щодня крім понеділків і днів після свят. Ч. 1. 1917, 10 листоп. с. с. (23 нояб. н. с.).

Редагують Волошенко, Довбищенко, Михайличенко (1917 ч. 1), Я. Е. Довбищенко, Гн. Михайличенко, М. Плевако (1917 ч. 2—16), Я. Е. Довбищенко, М. Г. Панченко, М. Плевако (1917 ч. 17—36), Я. Е. Довбищенко, Я. Ф. Лепченко (1917 ч. 37—40). — **Харків, 1917:** Влада Рада Слобідської України. Друк. Губернського Комісаріату Української Центральної Ради (1917 ч. 1—6); Губернського Комісаріату Української Народної Республіки (1917 ч. 7—40). *Адр. ред.:* Харків, Миколаївська пл., 22, Український Будинок (д. бувш. Дворянського зібрання). *Адр. контори і ред.:* Харків, Соборна пл., Урядові установи (Присутні місця).

Вийшло: 1917 — Ч. 1—40; Ф. 60,5×49 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* до кінця року 5 крб 50 к. (1917 ч. 1—12), на грудень 4 крб (1917 ч. 13—40). *Ц.* числа 15 к. (1917 ч. 1—20), на станціях залізниць 17 к. (1917 ч. 7—28), 22 к. (1917 ч. 29—40), в Харкові і на вокзалі 15 к. (1917 ч. 21—28), 20 к. (1917 ч. 29—40).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Ч. 1—15, 17—40; **ДНАБ:** 1917 — Ч. 1—4, 6—40; **ХДНБ:** 1917 — Ч. 22, 32, 33, 35, 37—39.

Примітки: Окремі офіційні публікації дублювалися російською мовою. Додаток: «Геть війну» (2 с.). 11 і 18 грудня (за ст. ст.) 1917 р.

вийшли «екстренні вечірні випуски» «Нової Громади» (див. № 873).

Редакція громадсько-політичної газети складалася із представників партій українських соціалістів-революціонерів (Г. Михайличенко, М. Панченко, Я. Лепченко), соціал-демократів (Я. Довбищенко) та соціалістів-федералістів (П. Волосенко, М. Плевако) і мала на меті обстоювати інтереси «трудового люду» за такою програмою: «1) Українська демократична республіка в федеративній Росії, 2) Земля — хліборобам без викупу тепер же (соціалізація), 3) Негайне робітниче законодавство, 4) Негайний демократичний мир і перемир'я на всіх фронтах, 5) Однородно-соціалістична Всеросійська влада з найповнішою та найширшою децентралізацією, 6) Краєві Установчі Збори для всіх народів і федеративний конгрес народів Росії» (ч. 1).

Чимало газетної площі було відведено офіційним повідомленням харківського губернського комісара, різних органів влади, громадських комітетів і комісій, партій, що публікувалися у «Частині офіційній» і окремо: «Наказ Генерального Комісара по справах військових України» (ч. 2), «Від генерального секретаріату України» (ч. 3), «Відозва Харківського Губернського Комісара» (ч. 4), «Приказ Генерального Секретаря військових справ» (ч. 5), «Відозва українських соціал-демократів» (ч. 21), «Відозва З'їзду Рад Селянських, Робітничих і Салдатських Депутатів України» (ч. 25) та ін. Як і в більшості тогочасних видань, у «Новій Громаді» надруковано «Універсал Української Ради» (ч. 1), також подано «Проект автономного статуту України (вироблений Комісією Укр. Центр. Ради)» (ч. 5). Додаток «Геть війну» містив «Відозву Київської Ради Салдатських депутатів». Публікування офіціозу (раніше друкувався в «Харьковском Вѣстнике») сприяло фінансовій підтримці часопису, оскільки частину витрат на видавання покривав губернський комісаріат.

Основна увага у газеті приділялася висвітленню суспільно-політичної ситуації в Україні. Її автори, аналізуючи державний стан, висловлювали сподівання, що нова влада забезпечить нормальні умови існування для найбільш упосліджених верств українського народу — робітників та селян (Михайличенко Гн. До нового життя. Ч. 1; Соколовський О. Хай живе Українська Народня Республіка. Ч. 2), закликали громадськість брати активну участь у виборах до майбутніх українських Установчих зборів, від яких залежала подальша доля українців, та голосувати за

представників соціалістичних партій (Василенко М. Вибори до Установчих Зборів. Ч. 5; Лепченко Я. До Українських Установчих зборів. Ч. 10).

Захищаючи інтереси селянства, редакція наголошувала на необхідності проведення земельної реформи та налагодження роботи відповідних т. зв. земельних комітетів, які б надали безземельним та малоземельним сільським жителям у користування ділянки землі (Соколовський О. Скільки землі на Харківщині та яке її населення; Омельченко Ю. Про земельні комітети на Україні і земельний закон. Ч. 6; Його ж. Про земельну справу на Україні. Ч. 12). Автори газети аналізували також способи ефективного ведення різних галузей економіки: О. Соколовський «Контроль над продукцією (проізводством)» (ч. 7), П. Волосенко «Залізна промисловість на Україні» (ч. 8), А. Головка «Кооперація на Україні» (ч. 23).

Небезпідставне занепокоєння свідомої української громадськості викликало поступове захоплення влади в Україні більшовиками. Цю проблему і можливі наслідки їхніх дій для українців висвітлювали автори публікацій «Новорожені большевики» (ч. 7), «Більшовики й українці» (ч. 19) та М. Дозорський у статті «Провал Большевізму» (ч. 24), висловлюючи сподівання на поразку більшовиків та закликаючи народ активно боротися проти них.

Літературні твори представлено поезіями громадянського звучання (Добржанський І. До козаків; Яременко М. Вартовий. Ч. 28) та фейлетонами, спрямованими проти більшовицької політики (Підгледів. Маленька комедія. Ч. 22; Невідомий. Нас «всі» визнають. Ч. 29).

Під рубриками видання «Дописи», «По Росії», «За кордоном», «По за Україною», «З партійного життя», «Наука, Література, Мистецтво» висвітлювалися основні суспільно-політичні, культурні події в Україні та міжнародне становище; про місцеві новини інформувала рубрика «У Харкові». Останню сторінку займали рубрики «Оголошення» і «Загублено».

Із «Новою Громадою», повідомлялося у рекламному оголошенні, постійно співпрацювали українські соціал-демократи: М. Василенко, Я. Довбищенко, Іваницький, Козієнко, І. Кулінич (псевд.: Іван Нічка), Т. Кулінич, Лобода, Олійник, М. Петренко, С. Тимошенко, Чоботарев; соціалісти-революціонери: Г. Башлай, Гермаш, А. Заливчий, Ленченко, Малюга, Г. Михайличенко, Омельченко, М. Панченко, П. Плевако, О. Соколовський, С. Яковлів; соціалісти-федералісти: П. Волосенко, М. Плевако, О. Синявський, М. Яшек.

Про намагання більшовицької влади закрити газету редакція повідомила своїх читачів ще у ч. 36, однак їй вдалося проіснувати до кінця року — останнє (40-ве) число вийшло 31 грудня 1917 р. (13 січня 1918 р. за н. ст.). Після того «Нову Громаду» через співпрацю з УЦР та «контреволюційну діяльність» редакційного колективу було закрито, а редактора Я. Довбищенка — заарештовано.

1918 р. у Харкові виходив «соціалістично-революційний орган» «Рух», що, ймовірно, став наступником «Нової Громади», проте його незабаром ліквідували.

Бібліографія: Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 6; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 582; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 49; Українська преса у фонді ХДНБ... С. 56, 57; Газеты дореволюционной России... С. 246; Газеты України 1917—1920 років... С. 164.

Література: М. В. Трус в Українському будинкові й закриття «Нової Громади» // Земля і Воля. 1918. № 221; «Суд» над «Новою Громадою» // Там само. № 228; Я. Д. Къ аресту редакц. газ. «Нова Громада» т. Довбищенко // Там само. № 230; Новое насилие надъ печатью // Югъ. Харьковъ, 1918. № 1; Животко А. Історія української преси. С. 224, 225.

З. Наконечна

873

НОВА ГРОМАДА: Екстренний вечірній випуск. — Виходить що дня, крім понеділків і днів після свят. Ч. 1. 1917, 11(24) груд.

Ред. Я. Е. Довбищенко, М. Г. Панченко, М. Плевако. — **Харьків, 1917:** Видає Рада Слобідської України. *Друк.* Губернського Комісаріату Української Народної Республіки. *Адр. ред.:* Харьків, Николаївська пл., 22, Український будинок (д. бувш. Дворянського зібрання). *Адр. контори і ред.:* Харьків, Соборна пл., Урядові установи (Присутні місця).

Вийшло: 1917 — Ч. 1, 2; Ф. 60,5×49 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* числа 15 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — Ч. 1, 2.

У першому числі екстреного випуску щоденної газети соціалістичного спрямування «Нова Громада» (див. № 872) повідомлялося про загострення міждержавних відносин між Росією й УНР (Я. Довбищенко «Нова війна»), роз'яснювалася позиція більшовиків щодо національного питання (О. Синявський «Большевики»). У часописі надруковано «Воззвание Съѣзда Совѣтовъ Крестьянскихъ, Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Украины». У ньому подано також рубрику «Події в Харькові», що містила новини про місцеве життя.

У другому числі переважали оперативні повідомлення, що компонувалися під рубриками: «Телеграми», «За кордоном», «У Харькові», «Вісті з повітів»; тут також опубліковано статтю Т. К. «Як складався Центральний Виконавчий Комітет України».

Друге число вийшло 18(31) грудня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 49; Газети України 1917—1920 років... С. 164.

З. Наконечна

874

НОВА ПОЛТАВСЬКА ГАЗЕТА. — № 1. 1917, 15 груд.

Полтава, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 35,5×26 см; *Обс.* 2 с.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1.

Примітки: Текст машинописний, газета тиражована на гектографі. Мова видання — українська та російська.

У редакційній передовиці (без назви) газети, що вийшла під час окупації міста більшовицькими військовими частинами, зазначено: «Діждались ми волі, та такої, що знову, як колись ще за царів приходить на гектографах печатати листочки, а не справжні газети. Большевики позакривали газети у Полтаві, а самі видають свою газету “Извѣстія Совѣта” і в ній оббріхують Центральну Раду і кажуть ще, що хтось їм закриває рота». Редакція спростовувала інформацію наклепницького характеру про українську владу (систематично друкувалася в «Извѣстіяхъ...»), акцентуючи факти масових грабунків українських селян російськими солдатами, які, повертаючись із фронту, залишалися в Україні за наказом Верховного головнокомандувача більшовицьких військових сил М. Криленка й відбирали в українських селян хліб та одяг. Раднарком, наголошувала редакція, не дозволяв українським формуванням полишати територію Росії, а більшовицькі частини відмовлялися відступати з території УНР, тому Українська Центральна Рада змушена була роззброювати їх: «От приходится тепер висилати їх до дому силою і відібрати зброю, щоб вони не руйнували наших сел».

Хронікальні замітки подано на другій сторінці часопису, зокрема: «Дѣйствующая армія 12-го декабря», «Украинизация флота», «Розоружение большевистскихъ частей», «Войска и Учредительное Собрание», «Большевики и Украина», «Від секретарства праці».

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 14.

М. Комариця

НОВА РАДА: Газета політична, економічна й літературна (1917 № 37 — 1919). — Виходить щодня, окрім днів після великих свят (1917 № 37 — 1919). № 1. 1917, 25 берез.

Ред. Андрій Ніковський. *Редакційна колегія:* Сергій Єфремов, Андрій Ніковський, Павло Тичина (1918 № 233 — 1919). — **Київ, 1917—1919:** Видає Товариство підмоги літературі, науці й штудії. *Друк.* «Обновленіє», Сінна пл., дім п. з. товариства Тверезости (1917 № 1—9); *Друк.* Т-ва «Час» у Києві (1917 № 10); *Друк.* Акц. Т-ва «Петро Барський» у Києві, Хрещатик № 40 (1917 № 11 — 1919). *Адр. ред. і контори:* Київ, Володимирська ул., 42, клуб «Родина» (1917 № 1—45), Інститутська, 22 (1917 № 46 — 1919).

Вийшло: 1917 — № 1—13/14, 15, 16/17—220, 1918 — № 1—246, 1919 — № 1—27; *Ф.* від 52×36 см до 60×43 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 міс. 1 р. 60 к. — 2.30 р. (1917 № 1—39, 119), 3.50 р. — 4.25 р. (1917 № 120—220), 5.50 р. — 6 р. (1918 № 1—109), 8 р. (1918 № 110—171), 10 р. (1918 № 110 — 1919 № 1), 14—20 р. (1919 № 2—22). *Ц.* номери 7 к. (1917 № 1—13/14), 18—22 к. (1917 № 177—220), 25—45 к. (1918 № 1—241), 60 к. (1918 № 242 — 1919 № 18), 85 к. (1919 № 19—27), у Києві 7 к. (1917 № 15—38), 10 к. (1917 № 39—119), 15 к. (1917 № 120—176), у провінції і на вокзалах 8 к. (1917 № 15—38), 11 к. (1917 № 39—119), 16 к. (1917 № 120—176).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — № 1—41, 43—52, 54—75, 77—84, 90, 91, 116, 120, 122, 123, 125—127, 129—131, 139—147, 150—152, 154—156, 158—161, 163—167, 169, 170, 172, 173, 175, 177—183, 185—187, 189, 191, 192, 196—199, 202, 203, 205, 212, 213, 215, 216, 1918 — № 9, 14—16, 29—43, 45—50, 52—54, 57—66, 69—226, 228—231, 233, 237—240, 242—245, 1919 — № 1, 2, 6, 9—11, 14—22; **НБУВ:** 1917 — № 8, 19, 28—50, 54, 55, 84, 86, 87, 90, 95, 114, 124—146, 148—167, 169—220, 1918 — № 1—246, 1919 — № 1—27; **НБ ЛНУ:** 1917 — № 15, 23, 25, 30, 40, 48, 49, 51, 56, 57, 62, 64—68, 78, 120, 136, 138, 169, 170; **ДНАБ:** 1917 — № 1—220, 1918 — № 1—110, 112, 133—135, 151, 152, 157—163, 169—174, 176—195, 197—225, 230, 235, 237—240, 1919 — № 1—27; **ОННБ:** 1917 — № 34, 1918 — № 58, 90; **РДБ:** 1917 — № 1—30, 32—176, 178—191, 193—217, 219, 220, 1918 — № 7, 8.

Примітки: У 1918 та 1919 рр. частину публікацій конфісковано. У грудні 1918 р. вийшло сім чисел «Нової Ради» російською мовою (див. 1918 р.).

«Нова Рада» — щоденна національно орієнтована суспільно-політична газета, публікації якої висвітлювали основні етапи політичних перетворень, коли український народ намагався здобути державну й національно-культурну незалежність — перехід влади від Центральної Ради й Генерального Секретаріату до гетьмана П. Скоропадського, згодом — до Директорії на тлі складних міжнародних взаємин. Свідченням високого інтелектуального рівня часопису є прізвища чільних співробітників — М. Грушевського, С. Єфремова, А. Ніковського, С. Шелухина.

Міжнародна проблематика, зокрема перспективи визнання незалежності України державами Антанти, укладення миру після Першої світової війни, події на Американському континенті та у Європі, дискутувалися у статтях Д. Донцова «Нота Австро-Угорщини і Україна», О. Досвітнього «Америка у війні», А. Яриновича «Вісти з Америки», П. Дідушка «Кризис німецької політичної думки», С. Єфремова «Ірландська справа», «Самостійність Фінляндії» та «З-над Невських берегів», «Литовські справи», А. Ніковського «В країні Суомі», «Світова пожежа» (підп.: Ан. В.). Про політичний резонанс, який українські події мали за кордоном, йшлося у публікаціях: Д. Л. «Українська справа в Німеччині і Австрії» та «“Deutsche Politik” про Україну», «Український Національний Союз в німецькій пресі», «Голос француза за українську справу» (з приводу статті Едмона Пріва у женецькому тижневику «La Nation»), «Україна і Грузія» (з приводу однойменної статті в газеті «Сакартвелло»).

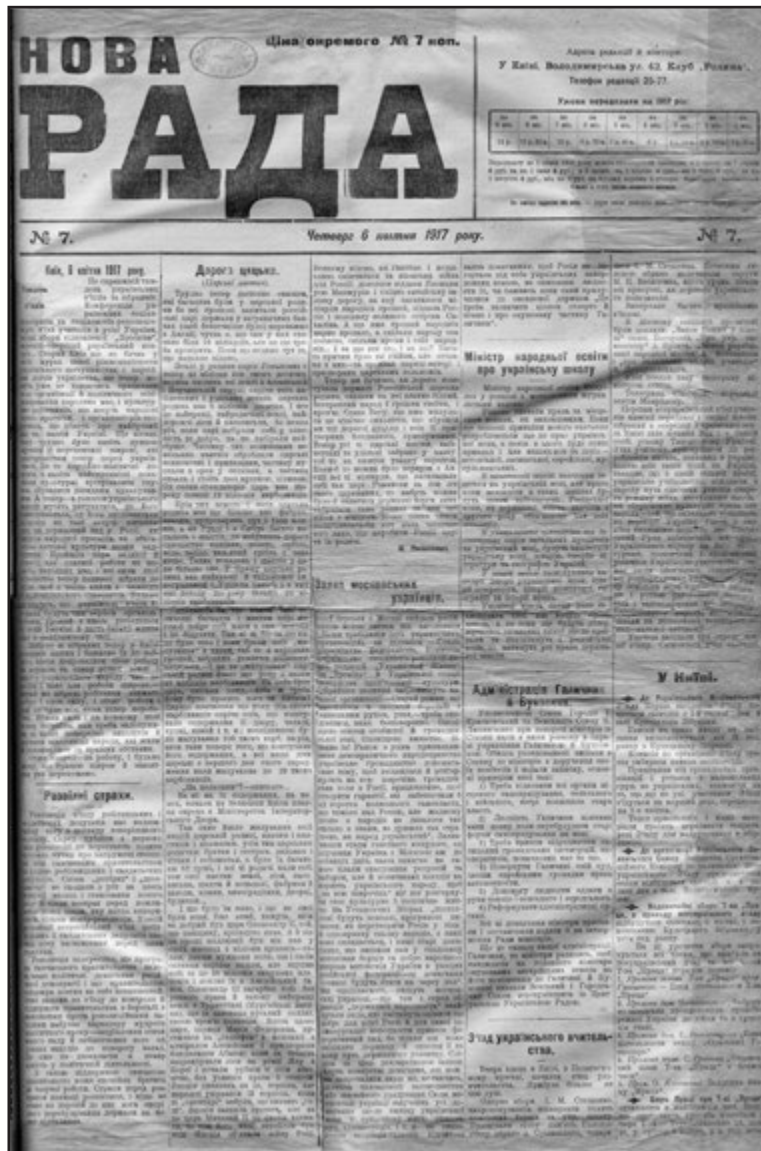
Концептуальні питання зміни державного устрою України, перспектив взаємин із Росією як суверенних держав або ж у федеративному зв'язку, історичних традицій федералізму в Росії та інших країнах світу дискутувалися у публікаціях М. Грушевського «Чи Україна тільки для українців», Ф. Матушевського «Царь чи республіка?», В. Леонтовича «Автономія, її наслідки й страхи перед нею», О. Шульгина «Самостійна українська держава і федералізм», М. Черкавського «Національне питання в Росії», П. Капельгородського «Єдина неділима тюрма, або братерство народів?», П. Мазюкевича «Джерело і природа великоруського Інтернаціоналізму та український космополітизм». Прийняття Українською Центральною Радою чотирьох Універсалів знаменувало новий етап в українсько-російських відносинах, адже висловлені у них ідеї не були суголосними прагненням ні Тимчасового, ні більшовицького урядів Росії (М. Кушнір «Другий Універсал Української Центральної Ради і вороги Української Держави»,

С. Єфремов «IV Універсал»). Тому спроба Тимчасового уряду звернутися з маніфестом «до братнього українського народу», ігноруючи рішення УЦР, нагадала редакції часи Петра I з обіцянкою достойного існування українському народові після перемоги над шведськими військами на чолі з Карлом XII («Перед новою помилкою»). Українсько-російські перемови-

зазнавали політичного й адміністративного тиску. «Нова Рада» ж продовжувала виходити, хоча й із певними цензурними пропусками. Сутність нових законодавчих актів, прийнятих урядами Української Центральної Ради, згодом — Гетьманату й Директорії, роз'яснювали публікації: «Новий закон про міське самоврядування», «Держава в державі», К. Лоський

«Закон про громадянство», Р. Лашенко «Безодня». Особливу увагу звернено на випадки порушення деякими українськими урядовцями закону про мову (йшлося, зокрема, про виступ міністра юстиції проти «насильственої українізації»). «Розщеплення» суспільства на партійному ґрунті породжувало і політичний, і збройний спротив. Так, 1917 р. газетні публікації висвітлювали спробу державного перевороту під керівництвом генерала Л. Корнілова («На роздоріжжі», С. Єфремов «Корнилівщина»), а впродовж 1918—1919 рр. — антиукраїнський характер діяльності Н. Махна («Ліквідація Махновщини й большевиків в Катеринославі», С. Янчуренко «Махно й Махнівщина (Лист з Олександрівського повіту на Катеринославщині)»). У боротьбі з масовою панікою, посиленою більшовицькою агітацією проти українського уряду, політичними чварами та розбоями у селі, особлива роль належала інтелігенції — національній еліті: саме відсутність єдності інтересів української буржуазії та селянства, на думку авторів часопису, стала причиною національно-державної руйни (Ан. Н. «Драма інтелігенції», С. Єфремов «Звір'я і людина», І. Прихоженко «Якої агітації треба селу?», В. Сильченко «Темрява», М. Якименко «Буржуазія на Україні»).

У редакційних передовицях і авторських статтях дискутувалося питання об'єднання українських етнічних земель в одній Українській державі. У публікаціях «Угорщина і Галичина по 1848-му році та справа відокремлення їх», І. Васильчука «Кілька уваг галичанина до Галичан», М. Гладкого «Політична орієнтація галичан», Осипа Думіна «Російська революція й австрійська Україна (Голос австрійського українця)», В. Тьомкина «Євреї й українці в Галичині» подано історичну ретроспективу та тогочасний

ни, що тривали 1918 р., висвітлювалися у публікації А. Ніковського «Мирні переговори з большевиками», а хроніка засідань подавалася під рубрикою «Україно-російська мирова конференція».

З приходом до влади гетьмана П. Скоропадського українські соціалістичні партії та їх пресові органи

справа відокремлення їх», І. Васильчука «Кілька уваг галичанина до Галичан», М. Гладкого «Політична орієнтація галичан», Осипа Думіна «Російська революція й австрійська Україна (Голос австрійського українця)», В. Тьомкина «Євреї й українці в Галичині» подано історичну ретроспективу та тогочасний

політичний контекст «галицького питання». Доля Закарпаття, Буковини та Холмщини стала об'єктом уваги у статтях «Берестейський договір, справа Галичини і Холмщини та Угорська Русь-Україна», М. ушніра «Галичина й Холмщина та Берестейський мир», Є. Перфецького «Ми втратили Холмщину!», А. Плавачука «Політика і життя в Холмщині», М. Жученка «Що діється на Холмщині», «Збройна допомога Буковині». Спроби законодавчого врегулювання статусу Галичини на тлі протестів проти колонізації, політики подвійних стандартів австро-угорського та російського урядів розкривали публікації «Справа Галичини й Буковини перед Тимчасовим Правительством: Од власного кореспондента» та «Проект законів для відокремленої Галичини».

Не меншу увагу редакція видання зосереджувала на становищі українців у Криму, Бессарабії та на Кубані. Переговори про умови приєднання Кримського півострова до України в контексті загальноєвропейських інтересів, митну та економічну війну, що тривала за правління гетьмана П. Скоропадського, масові знущання, вчинені білогвардійцями та більшовиками над членами Чорноморської ради й свідомими українцями у Криму, висвітлювали статті С. Чалого (псевд. П. Куцяка) «Українські справи на Чорноморщині», Д. Донцова «Спроба приязні», Е. Генейзера «Україна та Крим», Я. Христіча «Зелені свята в Севастополі» (за статистичними даними, у Криму на той час проживало 40% татар, 25% українців, 20% росіян). Про розвиток українського руху поза межами Української держави йшлося у публікаціях: «Доля українців в Бессарабії», «Українство в Ростові над Доном», С. Чалий «На повороті (з кубанської політики)», І. Оппоков «Українство в Туркестані».

Серед матеріалів історичної тематики — «Роківини полтавського бою», «Відокремлення Галичини: Царь Карло I і Поляки», М. Жученко «По Гетьманщині: Стародавній монастирь», П. Кривда-Секеленко «Упорядкування українського календаря». Редакція відзначала також необхідність перевидання українською мовою повного тексту «Книги битія українського народу» М. Костомарова без пропусків царської цензури («З старого й нового»).

Статті на господарські теми актуалізували насамперед питання економічної політики українських урядів: «Продовольчий кризис», С. Єфремов «Безгосподарна спадщина», В. Тимошенко «Економічна програма в декларації Директорії», А. Яринович «Тверді ціни й непевна політика», Промисловець «Ще про "вільну торгівлю"». Вузькогалузеві проблеми, зокрема роз-

виток видобувної промисловості, аналізувалися у циклі публікацій І. Чопівського п. н. «Економічні нариси», статтях Ю. Постерні «Чому треба дбати про цукрову промисловість», С. Соковича «Реалізація залізничних позик», П. Бородаєвського «Лісова справа на Україні», важливі аспекти кооперативного будівництва — у статтях П. Христюка «Політична організація українського народу і кооперація», Андрюка «Національно-кооперативні справи на Україні», І. Сойка «До всеукраїнського з'їзду інструкторів кооператорів». Аграрні питання економічної політики у «Новій Раді» були базовими з огляду на те, що в Україні селянство становило більшість населення, і дискутувалися у циклі матеріалів п. н. «Соціалізація землі на Україні», публікаціях Є. Чикаленка «До земельного питання», М. Якименка «Українське селянство і наші чергові обов'язки перед ним», М. Кушніра «Земельна справа на Україні». Поступу національної економіки перешкождала експансія російських банків, для боротьби з якою необхідним був розвиток власної банківсько-кредитної мережі (Ан-ко «Український народній кооперативний банк», І. С-ик «Російські банки на Україні», П. Дідушок «Фінансова справа України»).

У процесі здобуття Україною політичної незалежності дедалі більшої актуальності набувала справа церковної автокефалії, однак українські священики змушені були долати потужний спротив ієрархів, призначених московським патріархом. Політичні, історичні та обрядові аспекти релігійних проблем з'ясовували статті «Московська церковність і українська церква», П. Мазюкевича «До ліквідації українського православно-церковного руху» та «Церковна справа і національний союз», С. Гасвського «До справи автокефалії української церкви», В. Симоновича «Український церковний з'їзд», Г. Тищенко «До реставрування св. Софії київської».

Як у релігійній, так і в освітній сфері центральним було мовне питання: тривали дискусії щодо державного статусу української мови, заняття на українських кафедрах часто були необов'язковими. Однак, незважаючи на політичні зміни, українські педагоги послідовно впроваджували національну освіту в середній і вищій школах, намагалися забезпечити дітей українськими підручниками: «В оборону державної мови: Меморандум українського наукового товариства у Києві за права українського слова», П. Стебницький «Державна мова», Іван Рулька «Про українські кафедри», Тимченко «Щодо термінології», Український агроном «До українізації с.-г. шкіл», В. Прокопович «Наша школа»,

Д. Дурдуківський «Українознавство в середній школі», С. Русова «Патріотизм у вихованні», О. Дорошкевич «Яка повинна бути школа для українських дітей? (З приводу російських педагогічних з'їздів)», Є. З. «Духовенство й націоналізація нижчої початкової школи», «Єднання вчителів». Організація Української академії наук 1918 р., заснування українських університетів, загальноосвітніх і фахових шкіл, гімназій тривали паралельно із проведенням українознавчих курсів для учителів, становленням системи дошкільного виховання (А. Ніковський «Організація Академії Наук», С. Чалий «Університет і народне учительство», «Відкриття українського державного університету», О. С. «Нова гімназія», О. Олійник «Про сільсько-господарські нижні школи», «Лубенські повітові учительські курси», М. В-л «Доля вчительських семінарій на Україні», С. Русова «Дошкільні курси», І. Миколайчук «Сьогоднішні завдання народного вчителя», К. Лоський «Холмське вчительство»). Незважаючи на розвиток освітньої мережі, не втрачало свого значення товариство «Просвіта» («Просвітянський з'їзд», Ф. Чайківський «З діяльності “Просвіти” на Полтавщині», М. Якименко «“Просвіти” на Україні»).

Процес створення національної армії, що тривав від 1917 р. і починався формуванням окремих українських полків у межах російської армії, представлено на сторінках «Нової Ради» різноаспектно. У газеті дискутувалися принципи організації армії, зокрема утвердження її національного характеру, доцільності збереження системи чинів, оскільки «в ХХ віці, для офіцера, людини інтелігентної це найкраща нагорода знати, що своєю працею він сприяє щастеві й добробутові для отчизни», — відзначав К. Лоський (Дещо про чини. 1917. № 91). Ці та інші проблеми порушено у статтях: О. Тилькевич «Постійна українська армія», С. Тележинський «Організація армії», А. Піль-ч «Націоналізація війська — і визволення від анархії», А. Горленко «Думи і мрії: Відродження флоту» та «Флот гине!», А. Ніковський «Євреї й українське військо», Ф. Крушинський «Чому розформовується перша українська дивізія?». Тісно пов'язаним із процесом функціонування армії було й питання опіки над полоненими й інвалідами: «Як вибиралися полонені українці на оборону рідного краю», А. Ніковський «Українське життя в німецькому полоні», П. Чикаленко «Полонені українці в Німеччині», Л. Старицька-Черняхівська «Українське товариство допомоги жертвам війни і український уряд», Д. Одрин «Наша повинність: До справи влаштування “Тижня полонених”».

Матеріали, що висвітлювали проблеми тогочасної журналістики, переважно мали полемічний характер. Так, редакція відзначала читацький ажіотаж довкола українських часописів і книг, прагнення навчатися українською мовою (М. Якименко «Преса на Україні», І. Цегельський «Справи журнальні», В. С. «Успіх української книжки», «Голод на книжку»). Критиці цілеспрямованої антиукраїнської пропаганди російських журналістських емісарів присвячено статті: «“Налетіли” сиві гуси...» (з епіграфом зі «Страшної помсти» М. Гоголя), А. Ніковський «Закон про коректність» та «Ослине копито» (у пам'ять вбитого більшовиками фейлетоніста Сергія Сокольського), О. Х-ко «Брехуни». А. Ніковський наголошував навіть на необхідності прийняття закону, який би заборонив опублікування матеріалів, що містили наклепи на українську державність, націю і політичних діячів, в українській пресі. Замітка «М. Драгоманов у мішку» інформувала про вилучення у Подільському союзі споживчих кооперативів низки книг, зокрема авторства М. Драгоманова.

Публікації мистецької тематики торкалися проблем як української культури загалом, так і конкретно літератури, театрального й мистецького життя. Серед них — статті В. Науменка «Як не треба видавати історію української культури», Б. Бойка «Марко Вовчок», В. Дяконенка «“Між двох сил” Винниченка», К. Сушанського «Виставка т-ва діячів українського пластичного мистецтва», Грицька Омелченка «Селянські театральні гуртки», П. Клепатського «Історико-літературні видання», цикл публікацій К. Широцького п. н. «Листи про мистецтво». Окремої уваги заслуговувало інформаційне повідомлення «Дорога находка» — про віднайдення у с. Гордоватці на Херсонщині старовинного погруддя імператора Тиберія, за панування якого проповідував Ісус Христос.

На сторінках «Нової Ради» опубліковано низку інтерв'ю з українськими та зарубіжними державними і громадськими діячами: «Розмова з В. К. Винниченком», «Розмова з Дм. Дорошенком (від нашого петербурзького кореспондента)», «Розмова з В. К. Прокоповичем», «Розмова з С. П. Шелухиним», А. Ніковський «Інтерв'ю берлінського кореспондента з гетьманом України й міністром-головою», «Посол Гаусман про німецьку політику на Україні».

Серед ювілейних матеріалів домінували публікації, присвячені Т. Шевченкові й І. Франкові: С. Єфремов «На Шевченкову тему», «Мойсееві українського народу: Пам'яті Івана Франка», «Від комісії по влаш-

тованню українського національного свята в честь Тараса Шевченка в с. Керелівці 22 мая», «На повістці дня (Про могилу Т. Шевченка в Каневі)», О. Л. «Справа будування в Києві пам'ятника Т. Шевченка». Інші ювілейні статті — «І. В. Ягич: 1838—1918», С. Єфремов «З весни відродження. Дмитро В. Маркович», К. Соколовський «Видатний ювілей» — з приводу 300-ліття Київської духовної академії і Києво-Братського монастиря. Редакція вшанувала пам'ять загиблих під Крутами героїв, а також відомих письменників, композиторів, учених, громадських діячів, зокрема О. Авдиковича, І. Алчевського, С. Васильківського, Я. Весоловського, о. П. Вікула, Ф. Вовка, Л. Драгоманової, Д. Захарівича, Н. Кибальчич, Ф. Коваліва, І. Левинського, М. Лисенка, І. Лучицького, І. Нечуя-Левицького, Є. Олесницького, І. Прихоженка, Є. Темницького, М. Федоровського, Б. Ханенка, В. Шульгина. У публікації «Вічна пам'ять» згадано імена видатних українців — від автора «Історії Русів» до Пилипа Орлика та всіх козаків, що полягли за волю України.

Найчисельнішими в газеті були інформаційні замітки, що висвітлювали роботу партійних, громадських і фахових зібрань, зокрема Українського національного з'їзду, який відбувся у квітні 1917 р., всеукраїнських селянського й робітничого з'їздів, Київського губернського з'їзду, з'їзду Української партії соціалістів-федералістів, з'їздів учителів, правників, діячів преси, товариства «Просвіта», працівників пошт і телеграфів, професійних, кооперативних та юнацьких спілок, національних громад, українського студентства.

Серед вміщених на сторінках часопису документів — Універсали Української Центральної Ради, універсали та грамоти гетьмана П. Скоропадського, Декларація Генерального Секретаріату України, «Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель бувшої австро-угорської монархії», закони про громадянство та тимчасовий державний устрій УНР, накази «військової офіції» Української держави, накази головного губернського коменданта Київщини, генерала Ейхгорна, накази Центрального інформаційного бюро при Директорії, по військовому міністерству УНР, постанови з'їзду Української партії соціалістів-федералістів. У виданні від листопада 1919 р. функціонував «Офіціальний відділ», у якому друкувалися накази головної управи військ УНР; низку документів вміщено під рубрикою «В міністерствах».

На сторінках часопису опубліковано численні звернення та відозви. Перший номер видання відкривали

звернення «До українського громадянства» ради Товариства українських поступовців, «До селянства на Україні» Київського виконавчого комітету об'єднаних громадських організацій, «До українських народних учителів» голови Українського вчительського товариства. Серед інших — «До українського селянства та громадянства» головної ради Української селянської громади, «До населення зайнятих частин Галичини й Буковини» крайового комісара у справах Галичини й Буковини, відозви Українського військового генерального комітету тощо. У листопаді 1917 р. друкувався список кандидатів на вибори до українських Установчих зборів від Української партії соціалістів-федералістів, серед яких — чільні співробітники часопису.

Під рубрикою «З газет та журналів» вміщено коментарі до публікацій у часописах: «Боротьба», «Громадська Думка» (Вещяр), «Громадянин», «День», «Діло», «Зоря» (Широке), «Кієвлянин», «Новая Жизнь», «Отечество», «Постльдіні Новості», «Рідне Слово», «Робітничая Газета», «Русскія Вѣдомости», «Русское Слово», «Ukraine» тощо.

Бібліографічну інформацію про нові книжкові та періодичні видання, а також анкету для письменників товариства «Час» із проханням до редакцій інших періодиків передрукувати її подано під рубрикою «Література, наука» («Література, наука, умілість», «З літератури, науки й умілости»).

Інші газетні рубрики: «Телеграми: Повідомлення Ставки» («Телеграми»), «З Центральної Ради» («Вістки з Центральної Ради»), «Засідання Малої Ради», «З Генерального Секретаріату», «В Директорії», «В міністерствах», «По Україні», «Вістки з Краю», «У Києві», «В Одесі», «З Галичини», «За кордоном», «Військові справи», «З далекого фронту», «Листи з Галичини», «Хроніка», «Дописи», «Театр і музика» («Національний Український Театр»), «Бібліографія», «Всякі звістки» («Ріжні звістки»), «Оповідки».

У виданні опубліковано низку поетичних творів, зокрема «Записка Протофіса» П. Михайловича, «Т. Шевченкові» О. Олеся, «Ой що в Софійському заграли дзвони, задзвонили», «І являвся мені Господь...», «Не вірте, люди, снігу...» П. Тичини, «Великий Храм», «Гимн», «Ю.-Р.» Г. Чупринки. Серед прозових творів — оповідання: С. Васильченко «Отруйна квітка: Сторінка з життя одного полку», П. Гаєнко «Вражіння комісара», С. Єфремов «У вагоні», Х. Майстренко «І сміх — і гріх»; фейлетони: М-ко «Школа без підручників», Ю. Стрижевський (підп.: Причепя) «Калейдоскоп», «Боюся Данайців»,

Я. Тут «Плач Антонія», А. Яринович «Око», «Весела столиця», «Оптимізм і песимізм», «Перед розплатою», «Чи з'їздять?».

На сторінках газети рекламувалися часописи: «Віра та держава», «Кооперативна Зоря», «Книгарь», «Комашня», «Молодая Украина», «Правник», «Народня Справа», «Наше Минувле», «Поділля», «Рілля», «Українська Народня Республіка» (Тифліс), «Українське Пасішництво», «Самостійник», «Чернігівський Кооператор», «Шлях». У «Новій Раді» вміщено повідомлення про вихід нових книг, зокрема Л. Білецького, М. Грушевського, В. Дорошенка, О. Кобилянської, Б. Лепкого, Панаса Мирного, С. Руданського, Лесі Українки, А. Чайковського, народних казок, українських підручників, а також про новинки видавництва «Час», «Дзвін», «Криниця».

Останній (27-й) номер датовано 6 лютого 1919 р.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 рік. С. 1007; Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Список повременных изданий за 1918 год. С. 160; Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки ім. О. М. Горького. С. 27; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 49; Газеты дореволюционной России... С. 246; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 70—72; Газеты 1917—1922 годов... С. 94; Газети України 1917—1920 років... С. 189; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 20. Спр. 30. Арк. 148.

Література: ЕУ. 1996. Т. 5. С. 1777; ЕУ. 1993. Vol. 3. Р. 617; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 125; Животко А. Історія української преси. С. 220, 221, 224.

М. Комариця

876

НОВОМОСКОВСКАЯ ЖИЗНЬ: Газета Новомосковского Уездного Земства. — Выходит 2 раза в неделю, по четвергам и понедельникам. № 1. 1917, 27 авг.

За ред. Уездная Земская Управа. — **Новомосковскъ, 1917—1918:** Изд. Уездное Земство. Тип. Л. Нусенсона. *Адр. ред.:* Новомосковскъ, Уездная Земская Управа.

Вийшло: 1917 — № 1—33, 1918 — № 34—36; Ф. 52×36 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* 50 к. в мѣс. Ц. номера 8 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 32; ДПБР: 1917 — № 1—4, 6—15, 18—27, 29, 30; РДБ: 1917 — № 1—15, 18—27, 29—31; РНБ: 1917 — № 1—33.

Примітки: Мова видання — російська та українська.

Ключовою темою суспільно-політичної газети була підготовка до виборів до українських Установчих зборів. На сторінках видання обговорювалися їх завдання та цілі: вирішення питання війни і миру, реорганізація місцевого самоврядування, земельна реформа та ін. У цьому контексті багато надій покладалося на представників Української Центральної Ради — М. Грушевського, В. Винниченка, С. Петлюру: «Ми не вимолюємо у Центрального Російського Уряду дозволу скликати свої Установчі Збори, а видаємо закон про їх скликання і збори будуть скликані» (Горленко Х. Українські Установчі Збори. 1917. № 32). Під назвою «Выборы в Украинское Учредительное Собрание» опубліковано звернення генерального секретаря внутрішніх справ УНР В. Винниченка щодо забезпечення українських громадян правом свободи вибору.

У газеті подавалися інформаційні замітки про події на різних фронтах Першої світової та громадянської воєн, спричинену війсьними діями продовольчу кризу, голодування в армії, просвіту населення (рубрика «Государственная Жизнь»).

На сторінках видання приділялася увага проблемам місцевого життя (рубрики «Вѣсти изъ уѣзда и города», «Общественныя организации»). У газеті опубліковано офіційні постанови, резолюції, звернення, протоколи засідань Новомосковського земського управління. Про культурні події життя земства сповіщала рубрика «Театръ».

Останній (36-й) номер вийшов 15 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 115; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 583; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 222; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 98; Газеты дореволюционной России... С. 252.

К. Стецюк, О. Палюх

877

НОВОСТИ. — Р. 1. 1917, 14 июня.

Львів, 1917.

Вийшло: 1917 — Р. 1 14 июня, 18 июня, 21 июня, 17 июля, 5 авг., 10 авг., 14 авг., 17 авг., 24 авг., 28 авг., 31 авг., 2 сент., 4 сент., 7 сент., 9 сент., 11 сент., 1918 — 15 марта; Ф. 28,7×20,5 см (1917 14 июня — 17 июля), 41×28,5 см (1917 5 авг. — 1918); Обс. 2 с.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Р. 1 14 июня, 18 июня, 21 июня, 17 июля, 5 авг., 10 авг., 14 авг., 17 авг., 24 авг., 28 авг., 31 авг., 2 сент., 4 сент., 7 сент., 9 сент., 11 сент.; НБ ЛНУ: 1918 — 15 марта.

Примітки: Мова газети — «язычиє».

Про мету і завдання інформаційного видання «Новости» у підзаголовку випусків від 17 липня за 1917 р. і 15 березня за 1918 р. зазначалося: «Газета ставить себѣ задачей въ достовѣрномъ переводѣ публиковать австрорвенгерскіе и германскіе официальные бюллетени и выдержки изъ заграничной печати, которая

изъ цѣлей военной политики утаивается въ Россіи. Провѣрка отпечатанныхъ въ ней извѣстій читателю вполне возможна, такъ какъ каждая статья, изъятая изъ иностранной печати, снабжена указаніемъ источника».

Часописні публікації компонувалися у трьох рубриках: «Офіціальний военный бюллетень», «Обзоръ заграничной печати», «Изъ завоеванной области». В «Офіціальному военному бюллетеню» начальника російського Генерального штабу друкувалися повідомлення про бої на Східному, Італійському, Північно-Східному, Західному, Македонському фронтах. У рубриці «Обзоръ заграничной печати» подавалися публікації — огляди іноземної преси — британських, італійських, французьких та швейцарських видань, які висвітлювали військові події за кордоном. Редакція ознайомлювала з пере-

друками з іноземної преси, подаючи відомості про першоджерело.

У числі за 5 серпня 1917 р. з'явилася рубрика «Обзоръ русской печати», публікації якої представляли погляд російської преси на військові події («Земля и Воля», «Извѣстія Петроградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ», «Кіевская Мысль», «Правда», «Солдатская Правда», «Соціалъ-Демократ» та ін.). Матеріали цієї рубрики інколи підписували Олександр Женевський й М. Ольминський. 1918 р. на сторінках газети друкувалися короткі повідомлення з Берліна про виправдання генерала О. Брусилова військовим судом, з Відня — про «начало мирныхъ переговоровъ между Россіей и Украиной» тощо. Добираючи тексти для публікації під рубрикою «Послѣднія извѣстія», редакція використовувала повідомлення агентства Вольфа (Берлін), зокрема про вступ німецьких військ в Одесу та входження турецьких військ в Ерзерум.

У газеті опубліковано вірш «Гроза» військово-полоненого під криптонімом Ф. Б-ъ.

У виданні подавалися тексти телеграм.

Про подальший вихід газети відомостей немає.

Література: Українські часописи Львова 1848—1939 рр.: іст.-бібліогр. дослідж.: у 3 т. Львів, 2002. Т. 2: 1901—1919 рр. С. 590—592.

М. Романюк, Л. Кульчицька

878

ОСТЕРСЬКІ ХВИЛІ: Щотижнева газета. — № 1. 1917, 2 авт.

Ред. В. Шульгин. — **Остер (Черніг. губ.), 1917:** Вид. Остерській Повітовий Комітет Селянської Спілки. Друк. Гутмана, м. Остер. Адр. ред. і контори: м. Остер, Черніг. губ., Лугова вул., д. Школьника.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 53×34 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 3 міс. 1 крб 20 к. Ц. номери 10 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 1, 2.

Примітки: У підзаголовку зазначено: «и треба читати як ы; є як ѣе; е як э». У № 1 подано заклики: «Селяне! Єднайтесь в селянську спілку: в єднанні — сила!»; «Селяне! Готовтесь до виборів у Волосне Земство!».

У першому числі видання опубліковано «Відозву до Українського народу» Генерального секретаря військових справ Української Центральної Ради С. Петлюри, в якій наголошено на необхідності формування на фронті українських батальйонів, корпусів і дивізій — основи майбутньої національної армії. Водночас С. Петлюра застерігав перед небезпечкою пропагованого більшовиками масового дезертир-

ства, що могло спричинити наступ ворога й нове руйнування Української держави, а також закликав жертвувати для військовиків продукти та одяг, допомагати їхнім сім'ям. У статті «Бойові Генерали про

Українське військо» йшлося про візит української військової делегації з фронту до С. Петлюри із проханням якнайшвидше провести українізацію війська та сформувати окремі українські корпуси. У виданні вміщено «Інструкцію Генеральному Секретаріатові од Тимчасового правительства» за підписом прем'єр-міністра О. Керенського та міністра юстиції.

Про труднощі цього процесу свідчили, зокрема, інформаційні повідомлення («Криваві події на Київському вокзали», «Напад на ешалони полку Б. Хмельницького: По слідчому матеріалу Ген. Комітету», Н. В. «Убиті») про збройний напад на поїзд з українськими козаками сформованого полку ім. Б. Хмельницького, який вирушав на фронт.

Автор С-кий у публікації «Заходи "Кієвлянина"» акцентував антиукраїнські виступи у пресі: редакція

«Кієвлянина» не лише друкувала провокативні статті, а й поширювала «підписні листи» з протестом проти начебто насильної українізації Центральною Радою «Южной Руси».

У статті «Земля панська і мужицька» В. Колодянського (передрук із газети «Рідна справа», 1907) висвітлено суспільно-економічні причини виникнення кріпацтва, процес зосередження землі в руках польських, а згодом — і російських землевласників.

Багато публікацій роз'яснювали специфіку тогочасних політичних подій («Темні сили», «Большевики в Петропавловській кріпості», «Загальні збори Української Центральної Ради», «Всеукраїнській агрономічний зїзд»), механізм виборів до центральних органів влади та місцевих органів самоврядування («Установчі Збори», «Про нове Волосне Земство і вибори гласних до нього», «До виборів в Земство»).

Серед художніх творів, надрукованих у газеті, — вірші Т. Шевченка (під рубрикою «З Кобзаря»), поезія селянина П. О. «До єднання!», оповідання П. Билини «Хвили».

Основні хронікальні рубрики газети: «Вісти з фронту», «На Армію», «В повіті».

Редакція закликала голосувати за «демократичний список № 8» та зверталася з проханням до сільських комітетів Остерського повіту подати відомості про дату заснування селянських спілок, кількість їхніх членів, склад та роботу комітету.

Останнє (2-ге) наявне число датовано 12 серпня 1917 р.

Бібліографія: Газеты дореволюционной России... С. 271; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 171; Періодичні видання Чернігівської губернії (1838—1917 рр.): покажчик / уклад.: Н. М. Сидоренко, О. І. Сидоренко, О. Д. Школьна. Львів; Київ, 2007. С. 13, 14.

Література: Українські часописи // Шлях. 1917. Ч. 9/10. С. 112.

М. Комариця

879

ПАВЛОГРАДСКОЕ СЛОВО. — № 1. 1917, [березь].

Ред.-изд. Маркинъ П. В. (1917 № 1—3). Редакционная Комисія: П. Маркинъ, Д. Овчинниковъ, В. Стрѣлковъ. — Павлоградъ, 1917: Тип. М. Лифшица. Адр. ред.: Павлоградъ, Уѣздная Земская Управа, Отдѣлъ Народнаго Образованія.

Вийшло: 1917 — № 1—4; Ф. 41×31 см; Обс. 8 с.; Передпл.: на годъ с пересылкой 4 р. Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 4; ЦДІА: 1917 — № 4.

Примітки: У підзаголовку — гасло: «Свобода, равенство и братство». Мова видання — російська та українська.

Пріоритетне місце на сторінках просвітницької газети займали відозви та звернення виконавчих структур Павлоградського повіту, в яких рефреном звучали революційні ідеї свободи, рівності та братерства, заклики до громадян дотримуватися законності, дисципліни та правопорядку, повідомлення про реорганізацію місцевих органів самоврядування, державних установ (зокрема волосних земств), кадрові ротації в правоохоронних органах у зв'язку із суспільно-політичними трансформаціями.

У виданні друкувалися офіційні документи, зокрема постанови Тимчасового уряду («Отмѣна вѣроисповѣднѣхъ и національныхъ ограничѣній») про розширення громадянських і національних свобод.

Лейтмотивом окремих публікацій суспільно-політичної проблематики було обстоювання ідей соціалізму, егалітаризму (П. М. «Праздникъ Красной Ленты»), народної освіти, ліберальної демократії, республіканської форми правління, майбутнього федеративного устрою Росії та Європи (П. Маркин. «Докладъ Губернскому Съезду по народному образованию...»; ін.). Автори видання акцентували неприпустимість припинення війни і капітуляції перед німцями, консолідацію військовиків для перемоги над Німеччиною та укладення миру на вигідних для Росії умовах («1917 годъ»).

На сторінках газети, у рубриці «Стихотворенія» та позарубриково, друкувалися громадянська лірика Віталія Самійленка («Воскресення») та патріотичні вірші військовиків Першої світової війни агітаційного змісту (Солдат 8 роти П. М. «До солдатів»).

Контент видання містив такі рубрики: «Мѣстная хроника» (протоколи нарад, засідань бюро повітових продовольчого й виконавчого комітетів, питання продовольчої безпеки у воєнних умовах); «Стороннія Извѣстія» (заклики, відозви до цивільного населення підтримати кампанію із забезпечення армії продовольством, зокрема хлібом, до робітництва — промисловими товарами, воєнна хроніка, розслідування злочинів петроградської поліції проти робітників, зарубіжна хроніка, впровадження восьмигодинного робочого дня на підприємствах Харківщини, художня самодіяльність тощо); «Объявления» (місцеві оголошення, зокрема про розповсюдження газети «Павлоградское Слово»).

Провідним автором видання був Петро Маркін, матеріали якого друкувалися під автонімом та криптонімом П. М.

Основними джерелами оперативної інформації про події у газеті були телеграми Петроградського телеграфного агентства (П.Т.А.) та передруки із харківської газети «Южный Край».

Останній (4-й) наявний номер вийшов 2 квітня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 100; Преса України: Газети 1917— 1920 рр. С. 52.

С. Блавацький

880

ПЕРЕЯСЛАВСКАЯ ГАЗЕТА (1917); **ПЕРЕЯСЛАВСЬКА ГАЗЕТА** (1918). — № 1. 1917, 19 апр.

Ред. П. В. Борсукъ (1917 № 1—8), Г. С. Носарь (1917 № 9—30). *Отв. ред.* Г. С. Носарь (1917 № 31 — 1918). — **Переяслав, 1917—1918:** Издається Переяславскимъ Уѣзднымъ Земствомъ. *Тип.* Лепскаго и Вурмана (1917 № 1—43); *Тип.* И. Вурмана (1917 № 46 — 1918). *Адр. ред.:* въ распорядительномъ отдѣлѣ Земской Управы (1917).

Вийшло: 1917 — № 1—51, [?], 1918 — № [?], 53; *Ф.* від 44×34 см до 48×32,5 см; *Обс.* 4 с., 6 с. (1917 № 1—50, 1918), 8 с. (1917 № 51); *Передпл.:* въ мѣсяць безъ доставки 45 к., съ доставкой 65 к. *Ц.* номера 5 к. (1917), 20 к. (1918).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 20—31, 33—38, 40, 42, 43, 46, 47, 49—51, 1918 — № 53; РНБ: 1917 — № 1—51.

Примітки: 1917 р. періодичність виходу — 1—2 рази на тиждень. Наявний № 20 вийшов 5 червня, а № 51 — 9 грудня 1917 р. Мова видання — російська та українська.

«Переяславська Газета» висвітлювала суспільно-політичні події в Росії, Україні та міжнародне становище. Помітну увагу редакція часопису приділяла місцевому життю.

За мовним принципом період функціонування газети можна поділити на два етапи: перший — коли вона виходила російською мовою, другий — російською та українською. Двомовною вона стала від № 27 за 4 липня 1917 р., коли у ній з'явилася постійна рубрика «Українське життя», а також почали вміщуватися офіційні матеріали українською мовою під рубриками «Телеграмма Переяславської Повітової Ради» та «Українська Центральна Рада». 1917 р. українською мовою друкувалися також повідомлення про діяльність переяславської «Просвіти» та сільських філій товариства на теренах Переяславщини під рубрикою «З життя “Просвіти”».

1917 р. значну увагу редакція приділяла подіям, які відбувалися у Росії, вона систематично вміщувала офіційні документи Тимчасового уряду, зокрема різні акти, декларації, накази та постанови. Серед публікацій означеного типу — «Правительственное сообщение по украинскому вопросу» — про пропозиції Української Центральної Ради Тимчасовому уряду стосовно майбутнього устрою України (№ 22), «Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріату Української Центральної Ради, затверджена Тимчасовим урядом» (№ 37) тощо.

Міжнародний текстовий масив представлено, зокрема, публікаціями про ситуацію на Західному фронті, становище Фінляндії та збройне повстання під керівництвом більшовиків у Петрограді (1917. № 29).

Демократичні сили Переяславщини привітали створення Української Центральної Ради і в «Привітствіи Радѣ» Переяславського земського зібрання висловили повну підтримку УЦР як крайовому органу влади на території України (1917. № 51).

Редакція інформувала читачів про діяльність Центральної Ради під рубрикою «Київ», зокрема, у № 28 російською та українською мовами вміщено II Універсал УЦР від 3 липня 1917 р., наприкінці року — багато офіційних документів Української Центральної Ради: III Універсал УЦР від 7 листопада 1917 р., «Отъ генеральнаго секретаріата Украины», «Отъ генеральнаго комиссара Украины по судебнымъ дѣламъ» (усі — № 50), «Отъ Генеральнаго Секретаріата Украинской Народной Республики» (№ 51), а також «Приказъ генеральнаго комиссара Украины по дѣламъ военнымъ» та «Украинское Учредительное Собрание» (№ 50), «Воззваніе С. В. Петлюры къ войскамъ» та його ж звернення «Украинцы и большевики», оповіщення голови комісії у справах виборів до українських Установчих зборів та ін.

Багато уваги редакція приділяла висвітленню діяльності УЦР на початку 1918 р., вміщуючи матеріали про її засідання і виступи на них керівників держави. Ці та інші офіційні матеріали друкувалися під рубриками «Изъ Новой Рады» та «В Малій Раді» («Въ Малой Радѣ»). Серед них — «Нота Украины о мирѣ» Ради Народних Міністрів УНР з приводу припинення війни з більшовиками, накази й розпорядження по Міністерству харчових справ, наказ німецьким військам в Україні, циркуляр Міністерства внутрішніх справ земельним комітетам про охорону порядку, інструкція районним уповноваженим з вилучення лишків харчових продуктів і фуражу від населення у губерніях УНР, промови міністра внутрішніх справ

про українізацію місцевих органів самоврядування тощо, які подавалися у № 53.

З місцевих подій 1917 р. редакція висвітлювала діяльність Переяславської повітової земської управи, повітового земства, органів волосного земського самоврядування (№ 22). Вона вміщувала резолюцію мітингу переяславської громади (№ 21), протоколи засідань та нарад Переяславського повітового громадського комітету, Переяславського виконавчого комітету (№ 27, 28), матеріали, що інформували про підсумки виборів до міської думи (№ 37), екстрені засідання Переяславського земського зібрання тощо. Звичним було подання звітів про роботу Переяславських повітових надзвичайних земських зборів (1917. № 26, 30).

Серед тем, які порушувалися на сторінках видання 1917 р., — стан народної освіти в Переяславському повіті (№ 51), забезпечення населення продовольством (№ 38), перебіг торговельно-промислового з'їзду (№ 37), діяльність переяславських курсів українізації (№ 38) та ін.

У газеті функціонували такі рубрики: «Телеграммы» («Телефонограмма», «Почто-телеграмма»), «Сообщения изъ Ставки», «Разныя извѣстія», «Послѣдніе извѣстія», «Хроника», «Обязательное постановление», «Военні подіи», «Київ», «Українське життя», «3 життя “Просвіти”», «Агрономическій Отдѣлъ», «Письмо въ редакцію» та ін.

Матеріали друкувалися переважно без зазначення авторства.

Останній (53-й) наявний номер побачив світ 6 квітня (24 березня) 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 122; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 48; Газеты дореволюционной России... С. 276.

В. Габор

881

ПЕРШИЙ КРОК: (місячний) Орган семинаристів Київської Учебної Округи (1917). — № 1. 1917, лист.

Під ред. Я. Нечиталюка. Ред. Я. Нечиталюк (1917). Редагує Комітет (1918). Відп. ред. Я. Нечиталюк (1918). — Ольгопіль на Поділлі, 1917—1918: Видає окружний виконавчий комітет семинаристів Київської Шкільної Округи. Друк. Іс. Рисліка, м. Ольгопіль (1918). Адр. ред.: м. Ольгопіль на Поділлі. Учительська Семинарія. Ред. Я. Нечиталюку (1917), Редакція «Першого Кроку» (1918).

Вийшло: 1917 — № 1, 1918 — січ./лют.; Ф. 21×17 см; Обс. 52 с. (1917), 74 с. (1918); Передпл.: на рік 20 крб. Ц. номери 2 крб.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1, 1918 — січ./лют.

Революція в Україні активізувала широкий національний рух і серед української гімназійної та семінарської молоді. Їхні друковані видання почали виходити не лише в центрі, а й у провінції. Редакція журналу ставила перед собою завдання «розроблення всіх питань що до педагогії, філософії, природознавства, історії, землезнавства, кооперації, юнацьких мрій, літератури та ин.» і своєю метою вважала «поширення бажаної освіти на Україні» («Перший Крок». Приймається передплата на 1918 рік. 1917. № 1). Суть програми діяльності часопису викладено у статті «Від редакції», опублікованій у січнево-лютневому випуску за 1918 р. «Ми бажаємо поширити наш розвиток, — зазначала редакція, — поширити між учн. любов до рідного слова й письменства та дати змогу кожному учневі висловити свої пекучі мрії та почуття...»

Світ побачило лише два випуски журналу, які відкривалися цитатою із поезії Т. Шевченка: «Учтеся, брати мої! / Думайте, читайте / І чужому навчається, — / Свого не цурайтесь...».

Значне місце у випусках займали стаття «Завдання шкільного виховання» Вихованця, у якій він закликав вивчати українську мову і працювати для рідного краю, та «Щоденник сільського юнака, або Юнацькі мрії» Якова Новака, написаний доброю літературною мовою. У редакційному зверненні «До юнаків!» (1917. № 1) закликалися боротися за кращу долю і волю рідного краю.

Передовсім редакція висвітлювала семінарське й гімназійне життя. Під рубрикою «Хроника» вона інформувала про окружний з'їзд представників учительських семінарій Київської навчальної округи, Всеросійський з'їзд вихованців учительських семінарій та життя Ольгопільської учительської семінарії, український концерт семінаристів та учнівські театральні вистави (1917. № 1). Читачі дізнавалися про життя місцевої жіночої гімназії та заснування і діяльність «Учнєвої Спілки» в Ольгополі (1918. Січ./лют.).

У січнево-лютневому випуску вміщено також резолюції з'їзду семінаристів Київської навчальної округи, який відбувся 4—6 жовтня 1917 р. у Лубнах на Полтавщині, та Всеросійського з'їзду вихованців учительських семінарій, який пройшов 10—15 жовтня 1917 р. у Воронежі. Зокрема, резолюцією з'їзду семінаристів Київської навчальної округи було вирішено видавати окружний літературно-науковий місячник «Перший Крок», п'ять відділів

якого мали очолити окремі редактори: белетристичний — Я. Нечиталюк, педагогічний — Я. Карабель, історичний — Д. Похілевич, природознавства — Г. Полєся, офіційний — К. Коршак. Головним редактором було обрано Я. Нечиталюка.

Серед важливих публікацій місячника — «Четвертий Універсал Центральної Ради» та стаття про святкування в Ольгополі 17 січня 1918 р. з приводу проголошення цього акта державної ваги (1918. Січ./лют.).

У цьому ж випуску автори часопису вели мову про різдвяні колядки в Україні, можливості кредитової кооперації та аналізували споріднені учнівські видання (Й. Каленик «Газета “Юнак”, орган Переяславської Учнєвої Спілки»).

На сторінках «Першого Кроку» надруковано багато поетичних творів учнів Ольгопільської учительської семінарії. Так, у № 1 опубліковано вірші В. С. «Україна (Марш)», «Людськість», «Поступ», «Не будемо ми йти...», Юнака «Розмова хліборобів», І. Євлашенка «На волі» та «Війна XX століття», у січнево-лютневому випуску — поезії П. Т-ського «Не загинув рід казацький», Твердохліба «Вічний спокій», Журливого «Замовч, замовч ти стомлена душа!», Краснопільського «Обрусительных дел мастер» і декілька віршів без зазначення авторства та під графонімом у вигляді трьох зірочок. У цих творах домінували патріотичні та громадянські мотиви.

У журналі вміщено також переспів поезії відомого російського поета п. н. «Із Надсона» авторства Юнака та переклад «Вечора перед Іваном Купайлою» М. Голя автора під криптонімом П. Г.

В. Поточний у часописі «Книгарь» опублікував рецензію на «Перший Крок», в якій акцентував потребу створення журналу, що відповідав би настроям молоді та був для неї ідейним провідником. Вітаючи спробу створити такий орган, він, однак, підкреслював, що «Перший Крок» «ні формою, а ні змістом цілком відповідати, в теперішньому своєму вигляді, тій потребі не може». Рецензент гостро критикував і статтю редактора про шкільне виховання, яка зайняла майже третину першого номера.

У журналі діяло кілька рубрик, як-от: «Хроника», «Із життя місцевої жіночої гімназії», «Із життя “Учнєвої Спілки”», «Вистави», «Листування редакції».

Серед авторів часопису — І. Євлашенко, Журливий, І. Каленик (Й. Каленик), Краснопільський, Я. Нечиталюк (під псевд. Вихованець), Яків Новак, А. Присяжнюк, Твердохліб, Юнак, В. С., П. Т-ський (П. Т...ський) та ін.

Бібліографія: Список повременних изданий за 1918 год. С. 171; Часописи Поділля. С. 61, 69; Періодичні видання Подільської губернії... С. 10.

Література: Поточний В. «Перший Крок», № 1-ий, 1917 р. // Книгарь. 1918. Ч. 7. С. 398, 399; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово. С. 3; Кузеля З. З культурного життя України. С. 13; Животко А. Рукописні часописи української молоді. 1938. С. 11.

В. Габор

882

ПОДІЛЬСКА ВОЛЯ: Часопис соціально-політична та кооперативно-економічна. — Виходить що-тижня (1917 № 1—19), два рази на тиждень (1917 № 20—25). № 1. 1917, 5 трав.

Редагує Комітет: Г. Шіянов, Д. Зосімат, В. Дудич (1917 № 1—20), Редакційний Комітет (1917 № 21—25). — **Вінниця, 1917:** Видає Товариство «Воля». Друк. Вінницького Городського Самоурядовання

(1917 № 1, 2/3); Друк. спадкоємців Р. Б. Шерра (1917 № 4—25). *Адр. ред.:* Вінниця, Миколаївський пр., 70.

Вийшло: 1917 — № 1, 2/3, 4—15, 16/17, 18—25; Ф. 26×18 см (1917 № 1—20), від 37×26 см до 34×26 см (1917 № 21—24); *Обс.* 16 с. (1917 № 1—16/17), 4 с. (1917 № 20—25); *Передпл.:* до кінця року 5 крб (1917 № 1), за міс. 1 крб (1917 № 25). *Ц.* номери 25 к. (1917 № 1—19), 15 к. (1917 № 20—25).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 2/3, 5, 6; НБУВ: 1917 — № 25; ДНАБ: 1917 — № 2/3, 5, 6, 10, 12, 14—16/17, 20, 21.

Примітки: Часопис виходив із позначкою: «Дозволено военной цензурой» (№ 15—25).

«Подільська воля» мала соціально-політичне та кооперативно-економічне спрямування. Часопис, видавання якого було започатковано у період становлення української державності, виступав виразником національно-політичних та соціальних прагнень українського народу.

Автори публікацій зосереджувалися на висвітленні політичного життя в Україні, зокрема на зростанні його активності, яке було пов'язане з поваленням царизму і революційними подіями у Росії. У центрі уваги журналу — протистояння між Українською Центральною Радою, діяльність якої спрямовувалася на здобуття національно-територіальної автономії України, і Тимчасовим урядом, що негативно ставився до державницьких прагнень українців і відхиляв вимоги УЦР автономії для України, а також до участі представників українського народу в майбутніх міжнародних конференціях (Кого нам слухатись; Про мир, та хто його укласти має. № 6).

Редакція часопису висвітлювала 1-й Подільський український з'їзд у Вінниці, організований Союзом подільських українців (№ 2/3), 1-й Всеукраїнський робітничий з'їзд (№ 10), 2-й Всеукраїнський педагогічно-професійний з'їзд (№ 16/17), повідомляла про постанови 1-го Всеукраїнського військового з'їзду у Києві щодо національно-територіальної автономії України, українізації війська та сфери освіти, боротьби з дезертирством (Український військовий з'їзд. № 2/3), друкувалися статті про Українську Центральну Раду, зокрема «Що таке державна (государственная) власть?» Г. Шіянова (№ 14—16/17), в останньому поданні якої мова йшла про те, «який лад був на Україні і що таке Центральна Українська Рада», тощо.

На сторінках видання містилися: один з Універсалів Української Центральної Ради (№ 5); відозва Генерального Секретаріату до населення Волині та Поділля (№ 10); резолюція Української Центральної

Ради з приводу Тимчасової інструкції Генеральному Секретаріату УЦР, затвердженої Тимчасовим урядом (№ 14); стаття-коментар щодо постанови Тимчасового уряду стосовно встановлення державної монополії на хліб («Хто і як буде купувати хліб») та закон про мировий суд (обидві публікації — № 2/3).

«Подільська воля» обстоювала історичне право українського народу на незалежність (Голос народу. № 6), закликала до активної праці заради національного відродження (До дезертирів України. № 5). Усвідомлюючи важливість мовного фактора у процесі державотворення, редакція вміщувала матеріали, які сприяли піднесенню престижу української мови (Треба шанувати й берегти рідну мову. № 6).

Центральне місце у виданні займали публікації, присвячені майбутнім виборам до всеросійських та українських Установчих зборів: «Правила виборів до Установчої Ради» (№ 25), «До виборів в Українські Установчі Збори», «Кандидатські списки» від різних партій (Українська соціал-демократична робітничка партія, Українська трудова партія, Українська партія соціалістів-федералістів та ін.) (№ 25). Про майбутні вибори активно писали: В. Дудич «Велике завдання» — про те, що український народ має виявити свою волю через обраних представників в Установчих зборах, його ж «Про списки», Г. Тустановський «Про Російські і Українські Установчі Збори (Учредительное Собрание)», М. Літвицький «На виборчий соціалістичний фонд» (№ 21), Ю. Щириця «Земельне питання» — у програмі провідних політичних партій України (№ 10, 12), Зосіма «Пора одмежуватись» (№ 10) — про гуртування народу в соціалістичні, справді народні партії, тощо.

Журнал висвітлював поширення української споживчої кооперації, яка від 1917 р. перестала підпорядковуватися Московському союзу споживчих товариств і створювала власні центри (зокрема «Дніпросоюз» (№ 2/3), ознайомлював читачів з діяльністю та завданнями «Селянської Спілки» (Що таке «Селянська Спілка». № 5).

Час до часу у виданні друкувалися вірші П. Садовничого і Никифора Лисого, для яких були характерні громадянські мотиви, та Юрія Щироного «До селян Поділля» (№ 21) — з приводу виборів тощо. В. Дудич опублікував оповідання «Злочинець» (№ 12).

Про суспільно-політичні події за кордоном читачі черпали інформацію з рубрики «Всякі звістки».

Серед рубрик часопису — «На Поділля», «По Україні», «По Росії», «Кооперація».

Авторами публікацій були: В. Боржковський, В. Дудич, Д. Зосімат (під псевд. Зосіма), І. Крекотень, М. Літвицький, Г. Шіянов, Ю. Щириця, С. Юринець та ін.

Останній (25-й) наявний номер вийшов 24 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Часописи Поділля. С. 62; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 53; Періодичні видання Подільської губернії... С. 10; Газети України 1917—1920 років... С. 174.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 13, 14.

В. Габор

883

ПРАВОСЛАВНАЯ ВОЛЫНЬ: Еженедельный Органъ объединеннаго духовенства и мірянъ Волинской епархіи. — № 1. 1917, 6 мая.

Ред. Захарія Саплинь. *Ред. офіційальної частини* В. В. Добровольскій. — **Житомиръ, 1917—1918:** *Тип.* Х. М. Швеца, Бердянская, 41. *Адр. ред.:* Житомиръ, Илларионовская ул., д. № 2.

Вийшло: 1917 — № 1—29, 1918 — № [?]; *Ф.* 30,5×23 см (1917); *Обс.* 16 с. (1917 № 1—22), 8 с. (1917 № 23, 24); *Передпл.:* въ годъ съ доставкой и пересылкой 10 р.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—5, 11—14, 16—19, 22—24; **РНБ:** 1917 — № 1, 2, 5—9, 11—29.

Примітки: До 1 квітня 1917 р. журнал виходив п. н. «Волинскія Епархіальныя Вѣдомости». Мова видання — російська й українська. Додатки: «Проповеднический листок “Православной Волини”» українською мовою, «Программа Партии народной свободы (Конституционно-демократической)» (1917).

Надзвичайний епархіальний з'їзд волинського духовенства і мирян, який відбувся в Житомирі наприкінці квітня 1917 р., висунув нові вимоги до місцевого релігійного пресового органу. За його рішенням, часопис передавався для видавання виконавчому комітетові духовенства і мирян, а його редактора було обрано на з'їзді. Виконавчий комітет зобов'язувався пожавити журнал, щоб він не був сухим офіційним «освѣдомительнымъ органомъ», а став засобом ідейного об'єднання і провідником нового духу. З'їзд висловив також побажання, щоб в журналі «предоставлено было мѣсто статьямъ на украинскомъ языкѣ» (Отъ редакції. 1917. № 1).

Новостворений друкований орган мав мету зближення з народом, ратував за автономію України й української Церкви, за українізацію сім'ї і школи, бо

волинське духовенство твердо вирішило стати народним, близьким до народу не лише за вірою і духом, а й за національною єдністю (Антонович П. Волинское духовенство и Украинский вопрос. 1917. № 1). За українізацію Церкви і національне самоусвідомлення виступали священник Ів. Дяків у передовій статті «З приводу II Епархіального З'їзду духовенства і мирян де кілька слів» (1917. № 13) та інші автори.

Змістово-тематична структура видання складалася із двох головних відділів — неофіційного та офіційного. У першому містилися актуальні та роз'яснювальні статті, зокрема про майбутні Установчі збори, звернення настановчого характеру, наприклад архієпископа Євлогія «Къ паствѣ и пастырямъ Волини» (1917. № 1), резолюції з'їзду духовенства і мирян Волинської єпархії щодо церковної реформи, ставлення до українського питання та ін.

Окрема увага на сторінках часопису приділялася розв'язанню злободенних тогочасних соціально-економічних проблем кліру в Україні, зокрема права духовенства на отримання земельних ділянок для ведення господарської діяльності (Земельный вопрос. 1917. № 18).

Редакція систематично повідомляла читачів про події церковного життя в Росії, містила звернення Священного Синоду до архіпастирів, пастирів і віруючих Російської православної церкви, звіт із Всеросійського з'їзду духовенства і мирян у Москві та огляди російської й української релігійної преси.

«Отдѣлъ официальный» містив «Указы изъ Святейшаго Правительствующаго Синода», протоколи Волинського єпархіального з'їзду духовенства і мирян, повідомлення Волинської духовної консисторії про вакантні місця та переміщення по службі, призначення допомоги тощо.

Видання мало такі рубрики: «Печать», «Церковная жизнь въ Россіи», «Хроника епархій», «Церковная хроника», «Украинский вопросъ», «Случайная корреспонденція», «Смѣсь», «Библиографія», «Письмо въ редакцію».

Серед авторів журналу були архієпископ Євлогій і священники Волинської єпархії Петро Антонович (друкувався також під крипт. П. А.), О. Введенський, В. Вишневецький, І. Дяків, Н. Дяків, І. Литвинович, С. Муравей.

Останній (24-й) наявний номер вийшов у грудні 1917 р., точних відомостей про вихід журналу в 1918 р. не віднайдено.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 125, 126; Список повременных изданий за 1918 год.

С. 176; Христианская периодика России конца XVIII—XX вв.: кат. изд. / сост.: М. Ю. Нечаева. Екатеринбург, 2000. С. 328; *Дениско Л. М.* Релігійні православні видання XIX — поч. XX ст. у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: каталог. Київ, 2001. С. 92.

Література: Бойко А. А. Преса православної церкви в Україні 1900—1917 рр. Культура. Суспільство. Мораль: монографія. Дніпропетровськ, 2002. С. 302; Российское духовенство и свержение монархии в 1917 г.: (Материалы и архивные документы по истории Русской православной церкви) / сост., авт. предисл. и коммент. М. А. Бабкин. Москва, 2006. С. 49; *Левчук М. А.* Освітньо-виховна проблематика на шпальтах журналу «Волинские епархиальные ведомости» (1867—1917) // Наукові записки Інституту журналістики. Київ, 2007. С. 244—248; *Левчук М.* Періодика православної Церкви в інформаційному просторі держави (На матеріалі преси Волині (1867—2006 рр.) // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Симферополь, 2006. Т. 19. № 5. С. 54.

С. Блавацький, В. Габор

884*

ПРАЦЯ І ВОЛЯ: Орган Українського організаційного бюро. — № 1. 1917.

Ред. Пономаренко. — **Вороніж, 1917:** Видає Українське організаційне бюро.

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Пресовий орган, що призначався для Подоння — етнічних українських земель, розташованих у межах сучасних частково Курської і переважно Воронежської областей Російської Федерації. Розповсюджувався серед населення українських повітів на Воронежчині. На сторінках часопису друкувалися матеріали, що висвітлювали життя українців Подоння, публікувалися твори місцевих поетів.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 14; *Животко А.* Подонь (Українська Вороніжчина) в культурному житті України. Прага, 1934. С. 32; *Животко А.* Історія української преси. С. 233; *Кардаш П., Кот С.* Східна діаспора // Українці в світі. Київ; Мельбурн, 1995. С. 301; Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Російській Федерації та її попередниках / склав Олександр Малицький. 2-ге вид. пробної версії. Калгарі, Альберта, Канада, 2006. С. 33.

Електронні джерела: Українська діаспорна преса Росії. URL: <http://kobza.com.ua/content/view/1088/29/>.

М. Комариця

885

ПРИЛУЦЬКА ДУМКА (1917); **ПРИЛУКСКАЯ МЫСЛЬ** (1918—1919). — Виходить не менше разу на тиждень (1917 № 2—13), временно ежедневно (1918 № 11—14), 2 раза въ неделю по вторникамъ и

пятницямъ (1918 № 33—85), ежедневно (1919). Р. 1. № 1. 1917, 21 лип.

Відп. ред. П. Ф. Залозний (1917). *Ред.* І. Западінський (1918), Редакціон. колегія (1919). — **Прилуки, 1917—1919:** Вид. Громадський Повітовий Комітет, Повітова Народня Управа і Повітовий Комітет Селянської Спілки (1917 № 2), Повітовий Громадський Комітет, Повітовий Комітет Селянської Спілки і Повітова Народня Управа (1917 № 3—13). *Изд.* финансов. комитет «Прилукской Мысли» (1918—1919). *Друк.* А. Я. Мірова, Прилука, Олександрівська вул. (1917, 1918 № 33—85); *Типо-литографія* А. Я. Мірова, Прилуки (1918 № 11—14, 1919). *Адр. контори і ред.:* Прилуцька Повітова Народня Управа (1917), по Александровской ул., вь домѣ Я. Мірова (1918—1919 № 89), Александровская ул., кв. И. Воловича (рядомъ съ театромъ «Миражъ») (1919 № 91—95).

Вийшло: 1917 — Р. 1 № 1—13, [?], 1918 — Г. 1 № 1—85, [?], 1919 — Г. 2 № 89—95; *Ф.* 47×32 см; *Обс.* 2 с., 4 с.; *Передпл.:* на 1 міс. з пересилкою 70 к. (1917), на 3 м. 8 р. 75 к. съ доставкой и перес. (1918). *Ц.* номера 10 к. (1917), 35—45 к. (1918), 1 р. 50 к. (1919).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Р. 1 № 1—4, 6—9, 13, 1918 — Г. 1 № 11, 13, 14, 33, 35—40, 42, 45—49, 51—85, 1919 — Г. 2 № 89, 91, 93—95; **ДНАБ:** 1917 — Р. 1 № 1—8, 1918 — Г. 1 № 42—85.

Примітки: 3 1918 р. газета стала продовженням видання «Прилукская Жизнь» (*див.* № 1219). Наявні № 13 за 1917 р. датовано 13 жовтня, № 11 за 1918 р. — 14 березня, № 85 — 29 листопада, № 89 за 1919 р. — 28 серпня. У підзаголовку — гасло: «Хай живе автономія України!» (1917). У 1917 р. мова видання українська, у 1918—1919 рр. — російська, за винятком деяких офіційних документів і оголошень.

Редакція «Прилуцької Думки» наголошувала у першому номері газети, що у тих численних виданнях, які побачили світ у пореволюційний час, переважно йшлося про «чуже життя» і «чужі думки». Натомість бракує часопису, який би об'єднував місцеву інтелігенцію, селян і робітників, координував їхню роботу, звернув увагу на проблеми місцевого життя, «стояв-би на сторожі революції і прав трудового народу і помагав-би всім демократичним силам нашій бути активними і свідомими учасниками революції, а не стояти осторонь від неї» («Від редакції»). Редакція пов'язувала відродження української національної свідомості та культури з іменем Т. Шевченка, тож у передовій статті № 11 за 1918 р. відзначено роль щорічних Шевченківських святкувань.

У газетних передовицях 1917 р. окреслено першочергові завдання Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату на шляху до здобуття політичних свобод. У контексті висвітлення взаємин української влади з Тимчасовим урядом увагу звернено на проблему несприйняття як у російських урядових колах, так і в суспільстві ідеї автономії. У редакційних статтях ішлося також про важливість урегулювання кризи Тимчасового уряду, його відмову втілити в життя програму державної автономії України, свідчення чого — розстріл вояків Українського полку ім. Богдана Хмельницького на станції, заборона проведення всеукраїнського церковного з'їзду, затвердження Тимчасової інструкції Генеральному Секретаріату УЦР, схваленої Тимчасовим урядом, яка суттєво обмежувала його повноваження. Редакція газети наголошувала, що Україна повинна віднайти спосіб «розсунути вузькі межі інструкції», вийти на шлях широкої автономії згідно з волею народу України. Низка публікацій 1917 р. висвітлювала спробу державного перевороту 1917 р., очолюваного генералом Л. Корніловим, застерігала перед небезпекою агітації більшовиків і чорносотенців чинити погроми, які переважно підкріплювалися гаслами збереження єдиної Росії («Від Української Центральної Ради», «Злочинства Корнілова», «Замах на революцію», Ст. Н. Петренко «Другий Універсал Української Центральної Ради», В. К. «Бережіться царських прихвостнів», О. В-цький «Баламути»).

На початку 1918 р. редакція газети уважно стежила за просуванням німецьких військ українською територією, подаючи докладну хроніку боїв з більшовиками («Движение нѣмецко-украинск. частей»). Передовиця «Послѣднія минуты» розповідала про останні хвилини перебування більшовицької влади в Прилуках: кількадевні грабунки в місті, роззброєння більшовицьких частин, участь представників міської думи у процесі політичного врегулювання: «Ожидать пришлось недолго: ужъ вь ночь на 15(2) марта главари со своими “главными и вѣрными силами” уже удрали изъ города, унося съ собой остатки чужого добра». Упродовж 1918 р. актуальними були теми: налагодження мирного будівництва після відступу більшовицьких військ (хвилі «человѣческой крови и братоубійственныхъ войнъ»), відсутність підтримки більшовицьких ідей серед селянства, необхідність діяльнішої боротьби з активізацією анархічних сил, а також єднання селянства з інтелігенцією (І. Западінський «Вороны черные», З. Наймарк «Идите вь народъ!»). За наказом німецького коменданта редакція

газети передрукувала російською мовою замітку «Горить село» з «Лохвицького Слова», у якій критикувалися масові антиурядові заклоти у селах.

Полтавщині), В. Колодуба «Про землю», автори газети ще 1917 р. висловлювалися за безкоштовне виділення землі селянам, аналізували постанови Всеукраїнського

селянського з'їзду та принципи проведення майбутньої земельної реформи після затвердження автономії України Всеросійськими Установчими зборами, критикували програму великих землевласників: «Таким чином, наше селянство хоче всіх порівняти в користуванні землею, і тому висловилося проти собствених на землю» (В. Б. Думки про землю. № 7). Земельне питання дискутувалося на з'їздах хліборобів («Засідання селянь-хліборобовъ 26 мая», 3. Наймарк «Съѣздъ хлѣборобовъ Прилук. уѣзда») і не втрачало актуальності під час окупації Прилуччини денікінськими військами («Генераль Деникинъ о земельномъ вопросѣ»).

Упродовж 1918 р. найгострішим економічним питанням було забезпечення регіону продуктами харчування: автори газети неодноразово попереджали про загрозу голоду: Полтавщина, що була житницею України, а Прилучський повіт — житницею Полтавщини опинилися перед загрозою голоду через непродуману політику місцевої влади та зловживання спекулянтів ситуацією (Е. А. Хелмський «По поводу рубки сада въ х. „Новая Холмщина», «Призракъ голода», «Наша бедность», «Наша дума», Я. Протасевич «Официальное объявление о голодѣ»). Серед інших публікацій, що порушували актуальні економічні теми, — І. З-скій «Объ электрическомъ освѣщеніи», Я. Протасевич «Пониженіе цѣнъ».

Газетні статті роз'яснювали особливості виборчого процесу, зокрема про вибори 1917 р. до волосної ради й земства, а також обов'язки та права виборця, необхідність представництва «Селянської Спілки» на виборах (О. В. «Про волосну Раду» і «До виборів у волосне земство»). Систематично на сторінках видання друкувалися протоколи засідань Прилучкої повітової ради селянських депутатів, інформація про засідання повітового продовольчого комітету, повітового земства. 1918 р. у часописі постійно розкривалася діяльність міської думи аж до її розпуску в кінці 1918 р., насамперед пов'язана із вирішенням продовольчих проблем (рубрика «Городская Дума»). Редакція зауважувала, що через

Важливі міжнародні події висвітлювали публікації: «Положення на Востокѣ», Я. Протасевич «Много-страдальная Холмщина» та «Въ ожидании союзниковъ», «Урокъ политическаго такта (Къ революціи въ Германіи)» (передрук із часопису «Рідний Край»).

У процесі налагодження економічного життя України посутньою була співпраця кооперативних товариств, спілок, сільських управ із банками. Про затвердження міністром фінансів статуту Українського банку та можливі форми співробітництва йшлося у статті Костя Величка «Український (Южний) Кооперативний Банк». Дискутуючи земельне питання у статтях «Хто вони», В. Єфименка «Земельна справа на

друкування статей означеної тематики газету навіть було названо чорносотенною, однак звинувачувати треба не журналістів, а місцевих посадовців, що, «по Пилатовски» вмивши руки, зігнорували проблему (Голодь. № 38). Роботу органів місцевого самоврядування висвітлювали також публікації: Л. Жєнін «Рєвизія городскихъ и земскихъ самоуправлений», І. Западінський «Нашъ муниципалитетъ», Я. Протасевич «По поводу предстоящаго роспуска городской думы», І. А. Домін «Рєволюція и городская дума». Пильну увагу було звернено на епідеміологічну ситуацію (Барболін «Санитарное состояние Прилукъ» та «Холера»).

Освітня тематика часописних матеріалів нерозривно пов'язана з мовною: зважаючи на важкий спадок російської імперської політики в духовному житті України, одним із першочергових завдань була українізація освіти. Водночас українська влада намагалася убезпечитися від «землячків-малоросів», які, змінивши політичне обличчя, прагнули влаштуватися у державні установи для матеріальної вигоди («Не хочуть “мужицької мови”», В. Колодуб «Нова школа», О. В-цький «Хамелеони»). 1918 р. освітня тематика представлена такими публікаціями: «Учебный міръ»; Я. Протасевич «Домашнее обучение», «Къ началу учебного года», «Въ дѣтскомъ пріютѣ»; В. Медвідь «Вопросъ о содѣйствіи образованію бѣднымъ даровитымъ крестьянск. дѣтямъ», «Законъ Божій въ школѣ». Серед інших культурологічних матеріалів — дві статті Я. Протасевича, присвячені діяльності професора Щербини («Рѣдкій ученый (А. М. Щербина)», «Народная нива и дѣлатели ея: По поводу чтеній проф. Щербины»), а також публікації його ж авторства: «Театральное искусство въ Прилукахъ», «Долгъ передъ родиной», «Наше духовное убожество».

«Офіціальний Отдѣлъ», що існував упродовж 1918—1919 рр., містив міністерські постанови й оголошення, накази й розпорядження прилуцького повітового старости, циркуляри державного банку Української держави, прилуцького повітового військового начальника, німецької комендатури м. Прилуки (деякі з них — українською мовою). 1919 р., під час окупації Прилуччини військами А. Дєнікіна, у відділі друкувалися накази коменданта Прилук.

Серед інших документів — ІІ Універсал Української Центральної Ради, звернення «Від Генерального Секретаріату Центральної Української Ради», «Тимчасова інструкція Генеральному Секретаріатові Української Центральної Ради, затверджена Тимчасовим урядом», урядові телеграми, постанови

Всеукраїнської ради селянських депутатів, грамота гетьмана П. Скоропадського про федерацію з Росією, закон про урожай 1918 р.

1917 р. хронікальні матеріали, скомпоновані під рубриками «По Україні», «По за межами України», «По повіту», «Мійське життя», «Війна», «Останні вісти», «Оповістка», містили інформацію про організацію українського війська і становище на фронтах, заснування українського народного університету в Києві й народного університету ім. Т. Шевченка в Сумах, відкриття кафедр української мови та історії України в Ніжинському філологічному інституті, появу нових гімназій, Всеукраїнський з'їзд товариства «Просвіта» у Києві й Шевченківські святкування у регіонах, арешти наближених до колишнього царя осіб за звинуваченням у зв'язках із чорносотенцями.

1918 р. інформаційні матеріали систематизовано у рубриках: «Телеграммы», «По Украинѣ», «По уѣзду», «По губерніи» (про важливі події в Ромнах, Гадячі, Переяславі, Кременчузі, Кобеляках, Хоролі, Лубнах), «Городская Дума» (хроніка засідань), «Событія въ Прилукахъ», «Хроника», «По Россіи», «Театръ и музыка», «Библиографія», «Обзоръ печати», «Изъ московскихъ газетъ», «Объявление». У повідомленнях останніх номерів докладно висвітлювалося збройну боротьбу між військами Директорії та гетьмана П. Скоропадського, евакуацію німецьких військ з території України та наступ більшовицьких частин.

У газеті вміщено вірші: Назар Стодоля «Загадка»; О. Вержбицький «Взошло Солнце на Украинѣ», «Божья кара», «Спекулянты», «На смерть Николая II»; І. Западінський «Гимнъ», «Солнышко ясное...»; Николай Дикарь «Моя Богиня»; серед прозових творів — Євгеній Л. *.* «Культуртрегеры», «Старая сказка: Этюд», «Бѣтъ двѣнадцатый часъ...» (деякі з них подано під рубрикою «Маленький фельетон»).

Редакція вшанувала пам'ять німецького генерал-фельдмаршала Ейхгорна, першого теоретика і пропагандиста марксизму в Російській державі Г. Плєханова, полковника О. Катєринича, а також жертв більшовицького терору, вмістила колективний некролог.

У газеті рекламовано новий «Українсько-московський словник», часописи «Рілля» та «Сільський Господарь». У ній друкувалися як комерційні, так і приватні оголошення.

Останній (95-й) наявний номер датовано 9 вересня 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Список повременных изданий за 1918 год. С. 178;

Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 15; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 55; Газеты дореволюционной России... С. 296; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 183.

Література: Подобна Є. В. Проблемно-тематичне наповнення періодичних видань м. Прилуки початку ХХ століття // Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації. 2014. № 3. С. 92—97.

М. Комариця

886

ПРОДОВОЛЬСТВІЕ: Орган Полтавского Губернского Продовольственного Комитета. — Выходит еженедельно. Г. 1. № 1. 1917, 26 авг.

Отв. ред. Ю. Ю. Соколовский. — **Полтава, 1917:** Изд. Полтавский Губ. Комитетъ Партии Соц.-Рев. Электрическая типо-литография И. Л. Фришберга, Полтава.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—5; Ф. 35×26 см; Обс. 12 с.; *Передпл.:* до конца года 2 р. Ц. номера 15 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Г. 1 № 2; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1—5.

Примітки: «Завѣдывающий ред. С. Н. Лепарский». Мова видання — російська та українська.

Галузевий журнал «Продовольствие» вміщував матеріали, що висвітлювали діяльність Полтавського губернского продовольчого комітету, а також офіційні документи Тимчасового уряду і Полтавського губернского продовольчого комітету з продовольчих питань тощо.

Особливо активно на сторінках видання обговорювалося підвищення цін на хліб. Про це йшлося у статті «Возможно ли повышение цѣны на хлѣба урожая текущаго года» (№ 1) та передовиці «Повышение цѣны на хлѣбъ» (№ 2), постанові Тимчасового уряду з цього питання, розпорядженні, підписаному головою Полтавського губернского продовольчого комітету Ю. Соколовським, про виконання радою продовольчого комітету урядового рішення.

Продовольче питання порушено й у статті «Хлѣбъ и Государство», передрукованій з «Извѣстий Московскаго Общественнаго Продовольственнаго Комитета».

Українською мовою подано статтю Перебенді «До згоди» (№ 2), у якій він закликав усіх після повалення царського самодержавства згуртуватися («як брат з братом, рівний з рівним») і будувати нове життя.

Значне місце в журналі відведено різним офіційним матеріалам, які вміщувалися під рубриками «Распоряжения Правительства» та «Въ общегосударственномъ продовольственномъ комитетѣ», зокрема розпорядження уряду щодо встановлення твер-

дих цін на тютюн, махорку та овочі, оплату праці військовополонених.

Офіційну частину доповнювали різні постанови ради Полтавського губернского продовольчого комітету та продовольчих комітетів нижчих рівнів на Полтавщині, оголошення про засідання Комітету та ін.

В окремих публікаціях автори порушували питання про виробництво шкіри, постачання яєць. Під рубрикою «Разныя извѣстія» подавалися добірки матеріалів про врожай рису, вартість цукру і чаю тощо.

У журналі функціонували рубрики, як-от: «Распоряжения Правительства», «Постановления Совѣта Губернскаго Комитета», «Въ общегосударственномъ продовольственномъ комитетѣ», «По губернии», «Разныя извѣстія» та ін.

Найактивнішим автором «Продовольствія» був його відповідальний редактор Ю. Соколовський.

Останній (5-й) номер вийшов 7 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 128; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 61.

В. Габор

887

ПРОЛЕТАРСКАЯ МЫСЛЬ: Орган Киевского Совѣта Раб. Депутатов, Областного Сов. Раб. Деп., Центр. Сов. Профес. Союзов и Центрального Совѣта Фабрично-заводских комитетов. Рабочая газета (1917 № 1—12); Орган Киевских Областного Сов. Раб. и Солд. Деп., Центр. Сов. Профес. Союзов, Центрального Совѣта Фабрично-заводских комитетов и Рабочей секции Совѣта Раб. и Солд. Деп. Рабочая газета (1917 № 13—20); Орган Киевскаго Совѣта Рабочих Депутатов, Киевск. Сов. Профес. Союзов и Центрального Совѣта Фабрично-заводских комитетов Раб. и Солд. Деп. Рабочая газета (1917 № 22 — 1918). — № 1. 1917, 5 нояб.

Ред.-изд. Киевский Совѣт Рабочих Депутатов (1917 № 2—11), Киевский Совѣт Профес. Союзов (1917 № 12—20). — **Кієвъ, 1917—1918:** Типо-литография Товарищества И. Н. Кушнеревъ и К° (1917 № 1—12); Наборъ тип. «Прогрессъ», печать тип. Т-ва И. Н. Кушнеревъ и К° (1917 № 13—19); Тип. Киевск. Ком. Р. С. Д. Р. П. (1917 № 20, 22—23). *Адр. ред. і контори:* Думская пл., д. № 2 (1917 № 13—16), Крещатик, № 16 (1917 № 18 — 1918). *Адр. контори:* Караваевская ул., д. № 5 (1917 № 1—12).

Вийшло: 1917 — № 1—20, 22—26, 1918 — № 1, 2; Ф. 65,5×46 см (1917 № 1—10), 56×46 см (1917 № 11—18); Т. 15 000 пр.; Обс. 2 с. (1917 № 1, 22, 23),

4 с. (1917 № 2—20, 24 — 1918); *Передпл.*: до конца года 5 р. 50 к. (1917 № 1—20), 2 р. (1917 № 22—26), на 1 мес. 6 р. 50 к. (1918 № 1). *Ц.* номера 15 к. (1917 № 1—12), 20 к. (1917 № 13—20), 25 к. (1917 № 22 — 1918).

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — № 1—20, 22—26, 1918 — № 1; **НБ ЛНУ**: 1917 — № 2—8, 12, 18; **ДНАБ**: 1917 — № 1—20, 22, 23, 25, 26, 1918 — № 1; **РДБ**: 1917 — № 1—20; **РНБ**: 1917 — № 1—20.

Примітки: До 25 жовтня 1917 р. газета виходила п. н. «Голосъ Соціалъ-Демократа» (*див.* № 788). У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всѣх стран, соединяйтесь!». До № 11 газети під логотипом друкувався анонс номера п. н. «Сегодня в № ...». Мова видання — російська та українська. Замість № 21 газети вийшли «Извѣстія Стачечнаго Комитета» (*див.* № 1134). У 1918 р. виходила п. н. «Кіевскій Коммунист» (*див.* 1918 р.).

У вступній статті повідомлялося, що видання започатковане на вимогу часу, коли необхідно будити свідомість робітничого класу для забезпечення переможної ходи революційного пролетаріату («Пролетарская Мысль». 1917. № 1).

Перші сторінки газети містили офіційні повідомлення — замітки про чергові вибори до місцевих органів влади (Выборы Исполнительного Комитета Киевскаго С.Р. и. С.Д. 1917. № 3), роз'яснення чинних законодавчих актів (Новый закон об охране труда. 1917. № 2; Закон о волостных земельных комитетах. 1917. № 3), коментування законопроектів (Задачи крестьянских комитетов. 1917. № 4; підп.: Л. Гриневич), частина матеріалів компонувалася п. н. «Дѣйствія Вр. Рабоч. и Крестьянскаго Правительства». Публікації газети висвітлювали найважливіші події революційної доби та коментували їх у пролетарсько-більшовицькому дусі.

Офіційні матеріали інколи дублювалися двома мовами, наприклад, у № 4 від 9 листопада 1917 р. було опубліковано українською та російською мовами «Універсал [III] Української Центральної Ради» та «Предписання Військам Київського Гарнізону».

Газета популяризувала більшовицькі ідеї, вміщуючи роз'яснювальні та пропагандистські статті: «Что значит “власть совѣтов”» (1917. № 2), «Почему богачи и их друзья против власти большевиков» (1917. № 4), «Народное правительство и самодеятельность масс» (1917. № 3; підп.: М. Зарницын), «Самоопредѣленіе и “опредѣленіе”» (1917. № 6), «К социализму» (1917. № 10; підп.: Н. Бухаринъ), «Интеллигенція и рабочая

революція» (1917. № 15; підп.: Н. Осинскій), «Женскій трудъ. Война и революція» (1917. № 18; підп.: А. Горвиц), «Пролетаріат в революціи» (1917. № 22; підп.: А. Горвиц). Чимало критичних матеріалів стосувалися публікацій пресодруків відмінної політичної орієнтації, зокрема газети ліберального спрямування «Кіевская Мысль» та органу УСДРП «Робітничая Газета».

Популяризацією видання та зростанням його накладу активно займалася Центральна рада фабрично-заводських комітетів: усі місцеві комітети зобов'язувалися організувати передплату кількох примірників «Пролетарской Мысли» «для освѣдомленія о ходѣ рабочей жизни а также всемѣрно способствовать распространенію газеты, организуя коллективныя подписки на газету среди товарищей» (Заботы о своей газетѣ. 1917. № 6), а також Центральна рада київських професійних спілок: «Каждый член союза должен быть подписчиком “Пролетарской Мысли!”» (Заботы о своей газетѣ. 1917. № 7).

У виданні функціонували рубрики: «Телеграммы», «Рабочая жизнь» (з підрубрикою «По фабрикам и заводам»), «Партийная жизнь», «Вѣсти из заграницы», «Мѣстная хроника», «Извѣщенія», «Профессиональная жизнь» (повідомлення Центрального бюро профспілок, замітки про діяльність окремих професійних спілок), «Стачки» (Забастовка больничных служащих. 1917. № 7; К конфликту на заводѣ Фридмана. 1917. № 18; Обмундировальная мастерская. 1917. № 25; ін.).

Публікації тематичних рубрик «По Россіи», «В революціонном Петроградѣ», «В Москвѣ» відповідали заанонсованим назвам. Під рубрикою «По области» вміщувалися матеріали регіональної тематики.

Під рубрикою «Солдатская Правда» подавалися декларації військових відомств, матеріали про воєнний бюджет та ситуацію на фронті, друкувалися «листи з фронту», замітки про життя солдатів і т. ін.

Під назвою «Діяння Нового Уряду» надруковано матеріали українською мовою — «Декларація прав народів Росії» та «Декрет про землю Нового Уряду Робітників та селян» (1917. № 3).

У газеті час від часу публікувалися замітки українською мовою, переважно авторства І. Кулика (Українські Установчі Збори. 1917. № 3; Новий Універсал Ради. 1917. № 4; Демократизація війська та Генеральний Секретаріат. 1917. № 7; Свідоме крутарство. 1917. № 8; Українські соціалісти в Канаді. 1917. № 20; ін.), які були спрямовані на критику і дискредитацію українського питання та представників українського соціал-демократичного та соціал-революційного руху.

Аналогічне завдання виконували статті А. Гриневича «Центральная Рада и земельный вопрос», «Центральная Рада о судѣ» (1917. № 10), «Слова и дѣла украинских социалистов» (1917. № 11; без підп.).

Під рубрикою «Маленький фельетон» вміщувалися викривально-саркастичні пасквілі на злободенні теми, найчастіше присвячені діяльності Української Центральної Ради та інших українських інституцій.

Останній (2-й) номер вийшов 4 січня 1918 р.

Бібліографія: Солдатенко В. Ф. Большевицкая прес-са Украины ... С. 81—84; Газеты СССР 1917—1960. Т. 1. С. 153; Газеты Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 71; Газеты дореволюционной России... С. 298; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 529, 530; Газети України 1917—1920 років... С. 184.

Н. Кулеша

888

ПРОСВѢТА = PROSVITA - THE ENLIGHTENMENT (1917—1920); **PROSVITA — ENLIGHTENMENT = ПРОСВѢТА** (1921—1923); **PROSVITA — ENLIGHTENMENT** (1924 — 1928 ч. 37); **ПРОСВѢТА = PROSVITA-ENLIGHTENMENT** (1928 ч. 38—1937): Урядний Органъ Собранія Гр. Кат. Церк. Братствъ и Гр. Кат. Епархіи въ Спол. Держ. Сѣв. Америкѣ (1919—1920); Урядний Органъ Собранія Греко Католическихъ Церковныхъ Братствъ (1921—1923); Official Organ of the United Societies of Greek Catholic Religion of United States of America (1924 — 1936 ч. 10); Official Organ of the United Societies of Greek Catholic Religion of United States of America — A Fraternal Benefit Society (1936 ч. 11 — 1937). — Выходитъ каждого четверга. R. VIII. № 1. 1917.

Redaktor i Uvidatel' Valentine Gorzo (1917 — 1922 ч. 25). *Holovnyi redaktor* Valentine Gorzo (1922 ч. 29 — 1928 ч. 30), Valentine Balogh (1928 ч. 34 — 1934 ч. 30). *Dočasnyj Redaktor* Alexander Papp (1932 ч. 38—50). *Redaktor* Alexander Papp (1934 ч. 31 — 1937). — **McKeesport, Pa., 1917—1939, продовж.:** *Maitel' i Vydavatel'* [Власник і вид.] *Sobranije Greko-Katoličeskich Cerkovnych Bratstv vo Spoluč. Deržavach Ameriki* (1919 — 1935 ч. 45), *United Societies of Gr. Cath. Religion of United States of America* (1935 ч. 47 — 1937). *Upravitel' Drukarni* Josif Puspoki (1932 ч. 38 — 1935 ч. 45). *Адр. ред.:* 413 Shaw Ave., McKeesport, Pa. (1919 — 1923 ч. 14), 507 Shaw Avenue (1923 ч. 29 — 1928 ч. 30), Brownsville, Pa. (1928 ч. 34 — 1931 ч. 8), McKees. Rocks Pa. (Penna) (1931 ч. 9 — 1934 ч. 18), 224 Heken St. (1934 ч. 19—30), 410 W. 13th Ave., Gary, Ind. (1934 ч. 31 — 1937).

Вийшло: 1917—1918 — R. VIII—IX № 1, [?], 1919 — R. X № 1—52, 1920 — R. XI № 1—51, 1921 — R. XII ч. 1—50, 1922 — R. XIII ч. 1—50, [?], 1923 — R. XIV ч. 1—52, 1924 — R. XV ч. —52, 1925 — R. XVI ч. 1—53, 1926 — R. XVII ч. 1—52, 1927 — R. XVIII ч. 1—52, 1928 — R. XIX ч. 1—49, 1929 — R. XX ч. 1—52, 1930 — R. XXI ч. 1—52, 1931 — R. XXII ч. 1—53, 1932 — R. XXIII ч. 1—52, 1933 — R. XXIV ч. 1—51, 1934 — R. XXV ч. 1—51, 1935 — R. XXVI ч. 1—49, [?], 1936 — R. XXVII ч. 1—53, 1937 — R. XXVIII ч. 1—52, 1938—1939 — R. XXIX—XXX ч. [?]; *Ф.* 57×38 см; *Обс.* 8 с., окремі числа 4 с.; *Передпл.:* на рокъ 3.00 \$, до Европы и Канады 3.50 \$. *Ц.* числа 5 цт. (1919 — 1922 ч. 25).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1919 — R. X № 49—52, 1920 — R. XI № 1—4, 6—8, 10, 14, 15, 17, 18, 22, 24, 40, 46, 47, 51, 1921 — R. XII ч. 1, 4, 6—19, 21, 23, 25—28, 31, 32, 34, 36, 38, 40, 43, 44, 46, 49, 50, 1922 — R. XIII ч. 3—15, 17—19, 21, 23—25, 29, 31, 39, 41, 44, 46, 47, 1923 — R. XIV ч. 2, 3, 14, 29, 30, 36, 45, 48—52, 1924 — R. XV ч. 26, 35—39, 49, 52, 1925 — R. XVI ч. 2—5, 7, 11, 15, 18—24, 26—34, 36—38, 41, 42, 45—47, 50, 51, 53, 1926 — R. XVII ч. 1—6, 8—10, 12, 13, 15—17, 19—24, 26—30, 32, 34—40, 42—48, 50—52, 1927 — R. XVIII ч. 1, 3, 4, 6—50, 52, 1928 — R. XIX ч. 1, 2, 4, 6, 8—49, 1929 — R. XX ч. 1—6, 8, 9, 12, 14—16, 18, 19, 21, 22, 24, 26—31, 33—35, 38, 40, 43, 44, 46—52, 1930 — R. XXI ч. 1—44, 47—49, 51, 52, 1931 — R. XXII ч. 1—11, 13—23, 26, 32, 33, 35, 38, 39, 42, 46, 48, 52, 53, 1932 — R. XXIII ч. 1, 3, 5, 6, 8—16, 18—36, 38—46, 48—52, 1933 — R. XXIV ч. 1—11, 13—18, 21—25, 28, 31, 33, 34, 37—39, 43, 48—51, 1934 — R. XXV ч. 4—9, 12, 14—25, 27—39, 41, 43, 44, 46—51, 1935 — R. XXVI ч. 1—5, 8—14, 16, 18—40, 42—45, 47—49, 1936 — R. XXVII ч. 1—11, 13—31, 33, 34, 36—51, 53, 1937 — R. XXVIII ч. 2, 4—15, 17—52; **ДНАБ:** 1920 — R. XI № 45.

Примітки: Видання продовжувало нумерацію річників газети «Русинъ = Rusin» (див. т. 3, № 491). Упродовж усього періоду видавання часопис друкувався латинським та кириличним шрифтами (у 1930-х рр. домінувала латиниця), згодом — англійською мовою.

Як офіційний («урядний») орган Союзу греко-католицьких церковних організацій і греко-католицької епархії у США, видання висвітлювало насамперед їхню діяльність, постійно вміщуючи інформаційні повідомлення під рубриками: «Ot Holovnoho Urjada Sobranija Greko Kath. Cerkovnych Bratstv», «Ot duchovnoho upravitel'a Sobranija Greko Katholičeskich

Cerkovnych Bratstv», «Ot Holovnoho Predsidatel'a Sobranija Greko Kath. Cerkovnych Bratstv». У ньому друкувалися звернення головного управителя «Собранія Греко-Католических Церковных Братств» та звіти («Zapisnica») про засідання головної конвенції, річні засідання «головного уряду» і наглядової комісії «Собранія...» та сокільських спілок-братств, а також списки витрат каси «Собранія...» тощо. У 1930-х рр. запроваджено рубрику «Ot Eparchial'nogo ordinariata».

Редакція часто подавала списки нових членів «Собранія...» (1925 р. воно нараховувало 15 тисяч осіб (č. 34, 37), 1926 р. — понад 16 тисяч (č. 20), 1928 р. — більше ніж 20 тисяч (č. 17), 1937 р. їхня кількість досягла майже 35 тисяч). У виданні інформувалося про успіхи організації й заснування нових спілок, роз'яснювалися засади її діяльності (1927. Č. 31—35), а також висвітлювався перехід на нову систему праці (1929). У 1930-х рр. редакція провадила активну роботу зі збільшення кількості членів «Собранія...», повідомлення про це компонувалися під рубриками «Naš kampaň o novych členov i členkiň» та «Ruh na razprostranjenje Sobranija Greko Katholičeskich Cerkovnych Bratstv». Наприкінці 1937 р. розгорнулася кампанія урочистого відзначення 35-річного ювілею заснування «Собранія...» та відвідання Підкарпатської Русі.

Автори часопису повідомляли читачів про відзначення свят членами «Собранія...» (1921), проведення народного конгресу та різних віч (1922), заснування нових парафій, церковні відпусти та місії (1925—1928), ювілей об'єднання греко-католицьких руських братств (1926), святкування роковин конвенцій (1927), урочистості у церквах св. Михаїла — у Шеффільді (1930. Č. 37) та Чикаго (1931. Č. 16).

У 1930-х рр. виникало чимало неузгоджень між різними відділеннями «Собранія...», непорозумінь між конфесіями і священиками. У виданні вмішувалося багато публікацій, в яких розкривалися серйозні недоліки в організаційній та фінансово-господарській роботі «Собранія...». Так, наприкінці 1932 р. у часописі гостро критикувалася діяльність його головного уряду.

1928 р. редакція проводила протестну акцію проти чеського панування в Підкарпатській Русі та з вимогою надання цьому краю повної автономії. Окрім «“Memorandum-u” Руської ради народної оборони» американських українців до Ліги Націй (англійською та українською мовами) (1928. Č. 41—48) і численних її звернень, у часописі вмішувалося багато відгуків під рубрикою «Holos naroda!». 1929 р. редакція, продовжуючи цю акцію, опублікувала «Interpellaciju do

Čechoslovackoho pravitel'stva ot prezidii Russkoji Rady Narodnoji Oborony» (č. 13, 14).

Актуальні події висвітлювалися як у передових статтях, так і в матеріалах під рубрикою «Hde-čto» у 1930—1932 рр. (згодом — під рубрикою «Se i to»; у ній часто виступав автор під псевдонімом Vujko Naum).

Публікації про заснування та діяльність Американської народної ради угро-русинів, а також про прийняті рішення цієї організації вмішувалися у газеті наприкінці 1925 р. й упродовж 1926 р. під рубрикою «Istorija jest' pravdivoje opisanije byvalych poďijov i sija prihotovlasčich narodnych dviženij» з підзаголовком «Z istorii narodnoho mhnovenija za samostojnost». Ця ж тематика розвивалася у праці о. Євгенія Волкая «Очерк Изъ древнѣйшой Истории Американскихъ Русиновъ отъ года 1885», яка друкувалася з кінця 1925 р. та впродовж 1926—1928 рр. Про початки релігійного життя греко-католиків в Америці та їхні духовні й культурні потреби йшлося у статтях: «Razmyšlenija» (1932. Č. 10—24), «Pojasňajusči istoričny fakty i sobytija» (1936. Č. 19—26) тощо.

Автори часопису порушували також питання національної ідентичності: «“Ni russin, ni rossian...” ili Ne vvedi nas vo iskušeniye» (1936. Č. 17), «Ci rusin, ili russian?» (1936. Č. 20—22); ін. Низка матеріалів була спрямована проти москвофільства, зокрема статті автора В. «Москвофилскій империализмъ и русины» (1919. № 51), «Касару заплаченны агенты» (1921. Č. 6), передовиця «Jesče raz Rusin-Russofil-Moskofil-Ukrainec» (1925. Č. 11).

Редакція вела постійну політичну полеміку з «Американським Русським Вѣстникомъ», наводячи для підтвердження своєї правоти документи (українською та англійською мовами), зокрема «O Ungvarskom Unional'nom dokument'i» 1646—1918 рр., з праць Антонія Годинки (1934. Č. 21, 22). Вона прагнула порозумітися зі своїм ідейним опонентом (1936. Č. 4), тому питання про досягнення згоди між американськими українцями порушувалося неодноразово, зокрема 1936 р.

1936 р. у виданні детально інформувалося про політику президента Рузвельта, в 37-му та 38-му числах за 1937 р. висвітлювалося урочисте відзначення 150-річчя проголошення Конституції США (її текст надруковано англійською мовою).

Під рубриками «Urjadna Storona Sokolovskoho Otdilenije Sobranija» та «Obsčenužnyja znaňa» вмішувалися пізнавальні статті про історію США, зокрема прийняття Конституції, а також біографічні матеріали американських президентів (1923—1924).

У 1920—1930-х рр. провідними темами публікацій часопису були історія Підкарпатської Русі та національне відродження краю, участь в якому брали й американські українці. Так, вони зібрали значну суму (у квітні 1920 р. вона становила вже понад 1,5 мільйона доларів) для заснування «Подкарпатского банку».

Помітне місце на сторінках видання відводилося матеріалам про проголошення автономії Підкарпатської Русі у складі Чехословацької Республіки та управління краєм (1919—1920), діяльність Центральної Руської Народної Ради (1920, 1927), чехо-словако-русинську федерацію (1921. С. 18), а також про освітянське та громадсько-культурне життя (діяльність товариства «Просвіта» в Ужгороді, заснування Руського театру товариства «Просвіта» (1921), відкриття пам'ятника Є. Фенцикові в Ужгороді (1926. С. 30—32) та ін.). У часописі друкувалося багато прохань зі Старого краю про надання допомоги (1924. С. 49) тощо.

Ця ж проблематика порушувалася у статтях Є. Сабова (під псевд. Е. Іванов (Е. Ivanov) — «Упадокъ нравственности въ старомъ краю межи нашими» (1920); під крипт. Е. С. — «Свидѣнія о русскомъ населеніи Подкарпатской Руси (Чехословакія) для Американскихъ мѣродательныхъ круговъ» (1926. С. 26—29) та Йосифа Гануляка («Položenije Podkarpatskoj Rusi» (1928. С. 7—9, 10, 11, 13, 15).

Упродовж 1930-х рр. у багатьох статтях критикувалася політика, яку провадила чеська влада у Підкарпатській Русі. Приділяючи особливу увагу питанням автономії цього краю, редакція наприкінці 1937 р. надрукувала Сен-Жерменський договір із коментарями до нього.

У виданні містилося чимало публікацій про Григорія Жатковича, його призначення губернатором Підкарпатської Русі (1920. № 22), резигнацію з цієї посади (1921. С. 15, 18, 23, 34), а також подавалися тексти його публічних виступів (1922. С. 29, 31).

На сторінках «Просвіти» друкувалися статті й інші матеріали про Пряшівщину, зокрема «Дѣятельность Пряшевскихъ Русиновъ» Діонісія Зубрицького (1921. С. 19), праця сестер Чину св. Василя Великого в Пряшеві (1922. С. 41).

У 1930-х рр. кількість матеріалів про Підкарпатську Русь зменшилася, у них домінувала соціально-економічна тематика, як-от «Podkarpatska Rus — to kraina nuždy i terpinija» (1932. С. 25).

Про історію, етнографію та культуру Підкарпатської Русі йшла мова у статтях Є. Сабова (як під власним прізвищем, так і під псевдонімом Е. Ива-

нов (Е. Ivanov). У 1920-х рр. у його публікаціях здебільшого висвітлювалися суспільно-політична ситуація та питання автономії Підкарпатської Русі, оприлюднювалася статистика населення краю тощо; згодом порушувалася й інша проблематика: «Воспоминанія Передъ 50 Годовъ» (1921. С. 17), «Своя книгопечатня» (1921. С. 27) — про початки закарпатської преси; «Очеркъ литературной дѣятельности и образования Карпатороссовъ» (1925. С. 42—51), «Изъ Воспоминаній Е. Иванова» (1926. С. 13—15) — про обрання депутатів до Пештського парламенту у 1900—1914 р.; «Критика Кирилла А. Сабова объ Унгварской газетѣ “Наука” и его же замѣчанія о національномъ сознаніи поповскихъ семействъ второй половины XIX вѣка въ Епархіи Мукачевской» (1926. С. 24, 26).

Упродовж усього періоду виходу газети, особливо у 1920-х рр., редакція доволі часто вміщувала передруки з ужгородських часописів національного спрямування — з «Науки» (під рубриками: «Изъ Унгварской “Науки”», «Изъ Науки», «Вѣсти изъ Науки»), «Русина», «Свободи», «Благовѣстника», «Руськой Нивы», згодом — із видань москвофільського спрямування, як-от «Русскій Вѣстникъ».

У «Просвіті» доволі часто подавалися републікації (також переклади) з цікавих книг і праць (або ж уривків із них), зокрема таких: «Podkarpatska Rus» (1923), «Восемь лекцій о Подкарпатской Руси» (1926; з чеської мови переклав Д. Вергун), подорожні нариси Генрі Баєрліна «Over the hills of Ruthenia» («По Horach Rusinii») (1925). Під рубрикою «Библиографія» містилися уривки з книги С. Варшавського «Совѣтская Деревня» (1926), фрагменти спогадів російського генерала Костянтина Сахарова п. н. «Češki legii na Sibirii» (1931).

Редакція інформувала читачів про життя українців у радянській Україні та події у більшовицькій Росії. Ця тематика особливо акцентувалася у газеті 1928 р.: було надруковано низку статей про те, як «sovitski ukraincy» відгукуються про більшовицьке управління країною. У публікаціях повідомлялося про вигнання з СРСР Л. Троцького (1929. С. 15), стахановський рух (1936) тощо. Незначна увага у часописі приділялася жакхливій трагедії в історії України — Голодомору 1932—1933 рр.: «Rossija — Smijsja i plač. Ci jest holod vo Rossii?» (1932. С. 38), «Kommunizm sam sebe znisčajeť» (1933. С. 8, 10, 13, 14, 16). У ньому опубліковано також розповідь італійського письменника Джовані Папіні про зустрічі з В. Леніним п. н. «Vizita — otvidanije Lenina» (1933. С. 37). З-поміж

міжнародних повідомлень редакція виокремила новину про прихід до влади у Німеччині А. Гітлера та політику, яку провадитиме новий канцлер.

У часописі помітне місце займали статті на релігійні та моральні теми. Так, упродовж 1919—1921 рр. друкувалися матеріали: «Исусъ Христосъ», «Уставъ церковный»; у 1922—1923 рр. — праця Андрія Балудянського «Исторія церковная Новаго Завѣта»; 1924 р. — «Maria», «Konstantin Velikij»; 1925 р. — «Ťahary svjasčennika»; протягом 1926—1928 рр. — «Zasčitel'noje slovo christianstva (Apologia)»; 1928 р. — праця Йосифа Бараціуса «Katechiz vo propovid'ach» (пер. з угорської мови) тощо. У 1929—1931 рр. статті релігійної проблематики, зокрема цикл матеріалів п. н. «Iz žit'a svjatyč», вмішувалися під рубрикою «Церковь», у 1935—1936 рр. друкувалося дослідження «Istorija žizni i smerti svjasčennomučenika Josafata, jeriskora Polockoho» (без зазначення авторства) та ін.

У 1930-х рр. на сторінках часопису значно збільшилася кількість публікацій цієї тематики. З циклами статей з різних релігійних питань виступали отець Валентин Балог та Олександр Папп, автори під криптонімами. У той період перші сторінки «Просвіти» нерідко відводилися матеріалам про відзначення свята Успіння Пресвятої Богородиці — патронки «Собрания...» — і некрологам видатних релігійних діячів та священнослужителів, зокрема єпископа Петра Гебея (1931. Č. 18). Статті окресленої тематики компонувалися під рубриками «Velikopostna nauka», «Cerkovna nauka», «Bohobojnija čtenija» тощо.

Публікації релігійного змісту доповнювалися матеріалами М. Сабадоша про церковну архітектуру, які друкувалися наприкінці 1919 р. — на початку 1920 р. під загальною назвою «Architektura našoj vostočnoj cerkvi».

Редакція «Просвіти» порушувала також мовні питання. Про це йшлося, зокрема, у статті Є. Сабова (під псевд. Е. Иванов) «Языкъ и вѣра; и способъ разрѣшенія сихъ вопросовъ» (1923. Č. 29). З критикою поглядів о. Зубрицького і редактора газети «Просвіта» виступив К. Зарин у статті «Къ вопросу прикарпато-русского языка» (1922. Č. 4).

У газеті практикувалося ведення дискусій на різні теми, зокрема, 1926 р. авториТ..., С— та Michael обговорювали католицьку пресу (č. 6, 8, 10).

1921 р. під рубрикою «Sokolam» редакція вмішувала статті пізнавального характеру, а також поради для членів організації «Соколи», 1929 р. під рубрикою «Sokol'ska čast'» — цикл матеріалів п. н. «Naša korotka istorija».

У часописі популяризувалася народна творчість. 1921 р. опубліковано: «Казки» (č. 37, 38), «Сказку о бѣломъ конѣ» та «Сказку о происхожденіи Гуновъ и Мадяровъ» (č. 43), 1927 р. — «Indianski kazki» (č. 30), 1929 р. — моравську легенду «Agatha» (č. 44), 1930 р. — турецьку «Zradnik» (č. 6) та релігійну легенду «Sčetki» (č. 11), 1932 р. — казку «O dvoch brat'ach» (č. 14), 1933 р. — східну легенду «Zorja» (č. 1). У святкових різдвяних числах друкувалися колядки.

Помітне місце на сторінках часопису займали художні твори, зокрема передруковані з ужгородської «Науки» та інших періодичних видань. З віршами виступали: Ф. Агій, О. Коман, Ю. Крупа, Андрій Марко, Марко Мурава, О. Павлович, В. Пачовський, Іван Русин, J. Šekaley, O. S. V. (O. Stefan Varzaly) й ін., також публікувалися поезії М. Лермонтова (1926), Д. Мережковського (1929). Наприкінці 1930-х рр. вірші друкувалися й англійською мовою (Helen J. Kerston, George Sceniak та ін.).

Серед авторів прозових творів — Емілій Кубек (повість «Palko Rostoka» (1919. № 50, 51) та оповідання «Zena, da boitsja muž...» (1936. Č. 50), Юлій А. Чучка (історична повість «Василь Пузняк» (1926. Č. 22), Марко Черемшина (оповідання «Laska» (1930. Č. 51), Андрій Чайковський (повість з козацьких часів «Kozacka romsta» (від č. 40 за 1930 р. та упродовж 1931 р.; з перервами), Т. Сулима (цикл «Iz narodnych opovidanij» (1930. Č. 13—36; з перервами).

Редакція вмішувала переклади оповідань російських письменників, зокрема А. Аверченка (1926; 1930), А. Чехова та Л. Толстого (1930), М. Салтиков-Шчедріна (1932), М. Зощенка (1933), а також чеського — Я. Гашека й угорського — М. Йокаї (обох — 1930).

У «Просвіті» впродовж 1925 р. друкувалася низка творів М. Гоголя: «Ночь передъ Рождествомъ», «Сорочинская ярмарка», «Вечеръ наканунѣ Ивана Купала», «Майская Ночь, или Утопленница», «Страшная месть», «Старосвѣтскіе помѣщики», наприкінці 1925 р. і впродовж 1926 р. — повість І. Тургенєва «Затишье» (публікації передувала стаття «Ивань Сергѣевичъ Тургеневъ» авторства О. В. Г. (1925. Č. 50), у 1926—1927 рр. — повість О. Пушкіна «Капитанская дочка».

Автори драматичних творів, надрукованих у «Просвіті», виступили: зі «сценкою» — Вишнянський (1920. № 7); з комедіями — І. Коритнянський «Semejnoje prazdnestvo (Original'na iz žit'a Rusinov Podkarpatskich, vzjata komedija)» (1928. Č. 35—44), Лев Лопатинський «Svekrucha» (1928. Č. 45; 1929. Č. 2—11); з п'єсами — Роман Сурмач «Tri prazdniki»

(1929. С. 12—25), Антоній Бобульський «Cii dollary?» (1929. С. 26—31); з драмою — Григорій Гануляк «Soperniki» (1929. С. 32—52; 1930. С. 2, 12) та ін.

1922 р. редакція вміщувала карикатури п. н. «Things that never happen», супроводжувані текстовками англійською мовою, 1928 р. та у 1930—1931 рр. подавала їх відповідно під заголовками «The Featherheads» та «Finney of the Force».

Серед активних авторів газети були: о. Валентин Балог (крипт.: О. V. B. та B.), о. Никифор Гебей, о. Валентин Горзо (крипт. О. V. G.), К. Зарин, о. Олександр Папп, Іван Русин, Є. Сабов, Урііл (псевд. І. Сільвая), Andrej Dobosh, J. Petrovič та багато інших.

Редакція «Просвѣти» запровадила у виданні широкую рубрикацію: «Dopis'», («Допись»), «Amerikanskij Dopis'», «Spolkovy Spravy», «Urjadny soobsčeniya», «Visti iz staroho kraju» («Вѣсти изъ Старого Краю»), «Visti iz rodnoj zemli», «Письмо изъ села», «Iz cilaho svita», «Korotki Visti», «Visti iz žizni zahranichnyh deržav», «Bratski visti», «Iz tyždňa na tyždeň», «Holos viroispovidnikov», «Dumki», «Iz istorii», «Sel'ska Počta», «Бесѣда», «Проста бесѣда» (художні твори), «Что пишутъ домашны газеты?», «Literatura», «Vsjačina» («Всячина»), «Завгура» (усмішки та анекдоти), «Humor», «Počta Prosvity», «Библиография», «Do vnimanija», «Pod'aka», ін. Від 1926 р. під рубриками «Forum», «Editorial», «The Question Box» уміщувалися статті й повідомлення англійською мовою. 1934 р. у виданні започатковано окрему сторінку п. н. «Robot'asči spravy».

З кінця 1929 р. та впродовж наступних років у часописі діяло багато англословних рубрик, як-от: «In Washington», «In New York City», «Your Ready Answer», «Single Sentens Sermons», «The Junior Cook», «What the Neighbors are Thinking», «Smiles», «Juvenile section», «Sayings of the Saints», «Did you know?».

Бібліографія: Ігнатієнко В. Бібліографія української преси 1816—1916. С. 178; Загальна бібліографія Подкарпаття / зложили: Н. Лелекачъ и И. Гарайда. Унгварь, 1944. С. 47; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 79, 583, 585, 586.

Література: ЕУ. 1996. Т. 6. С. 2372; 1998. Т. 7. С. 2644; Волошин А. Ко історії нашого новинарства // Русинь. 1923. Ч. 119; Волошин А. Спомини. Ужгород, 1923. С. 68.

В. Габор

889

РАНОК: Газета щотижнева. — Р. 1. № 1. 1917, [26 серп.].

[Ред. Прокіп Гордзієвський]. — **Хабаровськ, 1917—1918:** Видає Хабаровська Українська Рада.

Електро-типографія «Свободное Приамурье» (1917 № 5); Електро-типографія П.-Т. округа (1917 № 8). Адр. ред. і контори.: Хабаровська ул., 96 (1917 № 5), поштова скринька № 16 (1917 № 8).

Вийшло: 1917 — Р. 1 № 1—9, 1918 — Р. 2 № 10—21; Ф. від 40,8×27 см до 36×23,5 см; Обс. 4 с.; Передпл.: до кінця року 1 р. 50 к., за один міс. 40 к. Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — Р. 1 № 5, 8.

Примітки: Від № 1(22) за 1 травня 1918 р. газета виходила п. н. «Нова Україна» (див. 1918 р.).

Громадсько-політичний часопис друкувався «по постанові Української Хабаровської Ради» (1917. № 5), однак на початках не вдалося забезпечити задекларовану тижневу періодичність (№ 5 з'явився 30 вересня, № 8 — 19 грудня). Від грудня 1917 р. редакцію очолив о. Прокіп Гордзієвський (пізніше став першим парохом єдиної на Далекому Сході української православної церкви св. Покрови у Харбіні), завдяки йому газета увиразнила відповідність поставленим завданням: «Рада сповіщає шановних читачів, що вона буде видавати “Ранок” і в 1918 році по тій самій програмі, себ-то маюче метою тільки відродження України і збільшення національної самосвідомості. Щоб газета... виходила регулярно, чого Рада не могла зробити в 1917 р., — через багато причин, — то тепер Рада запевняє, що вже цього не буде: бо мається хоч не власна, а замовлена на цілий рік друкарня, мається папір і відповідальний редактор» (1917. № 8).

«Ранок», подібно до інших тогочасних українських далекосхідних пресодруків, особливу увагу приділяв подіям в Україні. Окремі матеріали № 5 за 1917 р. ознайомлювали з діяльністю Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату («Перший ступінь»). У цьому номері вміщувалися офіційні документи Генерального Секретаріату (зокрема постанова Секретаріату народної освіти «Українська Пісня, Народня Музика і Музична Освіта»), популярні публікації, які роз'яснювали тогочасне політичне становище в Україні з позицій української державності («Де правда»).

У виданні републіковано статтю М. Грушевського «Чорна пляма» (1917. № 2) з «Нової Ради» — про спустошення і руйнування, які залишилися у Галичині після відступу російської армії у червні 1917 р.

Для ширшого ознайомлення з життям далекої батьківщини слугувала рубрика «По Україні». Під нею вміщувалися не лише суспільно-політичні публікації (Всеукраїнська Рада селянських депутатів;

Другий всеукраїнський з'їзд залізничників; Всеукраїнський поштово-телеграфний з'їзд. 1917. № 5), а й різні обивательські «цікавинки».

Перша сторінка газети відводилася під політичні огляди або тематичні матеріали (Німетчина і Польща. 1917. № 5; Становище народу в часи революції. 1917. № 8), організаційні документи, звернення і т. п.

Рубрика «Місцеве життя» висвітлювала далекосхідні події та діяльність української громади. Під рубрикою «Всяки звистки» подавалася інформація про соціально-економічне та політичне становище в Росії, зокрема про роботу Тимчасового уряду. Огляд тогочасної преси, передусім української, містили матеріали рубрики «З газет і журналів».

Просвітні публікації ознайомлювали з формами державного устрою (Б. Монархія чи республіка. 1917. № 5), публіцистичні статті апелювали до громадянської свідомості (Тинченко П. Червиві гриби. 1917. № 8). Єпископ Єнісейський Никон звертався до українського жіноцтва у публікації «Українкам» (1917. № 2) із закликом підтримати автономну Україну своєю працею на культурній ниві, зокрема у «Рідній Школі».

Зі своєю першою статтею у «Ранку» виступив Василь Кийович, колишній полонений австрійської армії, який брав активну участь в організації українського життя на Далекому Сході і присвятив цьому кілька нарисів-спогадів.

Літературна частина газети представлена віршем О. Олеса «На руїнах, ваших трупах...», байкою В. Сивенького «Гриць і Афонька», оповіданням Сумного «Туга».

На останній сторінці газети рекламувалися українські часописи, зокрема, повідомлено про вихід 1 листопада літературно-політичного тижневика «Засів» у Харбіні й анонсовано київський місячник «Шлях».

Останній (21-й) номер газети датовано ... 1918 р. *Бібліографія:* Газеты дореволюционной России... С. 304; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1370; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 2138.

Література: *Світ I.* 1917 рік на Далекому Сході // Календар-Альманах Українського Народного Союзу на 1967 рік. Джерзі Ситі; Нью Йорк, [1966]. С. 159, 160; *Тернопільський Ю. Л.* Українська преса... С. 92, 114; *Животко А.* Історія української преси. Київ, 1999. С. 272; *Попок А.* Українські поселення на Далекому Сході: іст.-соціолог. нарис. Київ, 2001. С. 136, 137; Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Російській Федерації та її попередниках / склав Олександр Малицький. 2-ге вид. пробної версії. Калгарі, Альберта, Канада, 2006. С. 29, 37.

Електронні джерела: *Попок А.* Україномовна преса в регіоні. URL: <http://kobza.com.ua/content/view/full/841/55/>.

Н. Кулеша

РАНОК: Двухтижнева політично-економічна і літературна часопись. — № 1. 1917, 1 верес.

Ред. Токаренко і Рудь. — Ставрополь на Кавказі, 1917: Вид. Видавничая Секція Ставрополь-Кавказськ. Українськ. Громади. Ставрополь-губернскій. Тип. Я. Б. Минкина. Адр. ред. (тимчасова): Ставрополь на Кавказі, Невіномиська вул., ч. 32.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 27×17,5 см; Обс. 8 с.; Передпл.: з доставкою і пересилкою на 1 міс. 35 к. Ц. номера 15 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 2; РНБ: 1917 — № 1, 2.

Примітки: У підзаголовку — гасло: «Нехай живе федеративна демократична республіка і автономія України!» (№ 2).

Суспільно-політична газета «Ранок» висвітлювала діяльність виконавчої ради Ставрополь-Кавказської української громади, містила передові статті, у яких відображалася її ставлення до подій в Україні і просвітня робота серед українських селян на Ставропольщині.

Вважаючи українські міста зрусифікованими, виконавча рада у своїх домаганнях покладалася на село, яке прокинулося від віковичного сну і скрізь почало засновувати «Просвіти», і сподівалася за його допомоги здобути Україні автономію, «бо тільки село уявляє з себе той фундамент, на якому засновується автономія України». Однак на Ставропольщині, незважаючи на те, що там проживала значна кількість українців, проводилася недостатня просвітня діяльність, тому виконавча рада закликала всіх взятися за цю роботу на селі.

Редакція інформувала читачів про скликаний Українською Центральною Радою З'їзд народів Росії у Києві (вересень 1917 р.) та прийняті на ньому постанови, зокрема про федеративний устрій Російської держави і загальнодержавну та крайову мови, про затвердження Генерального Секретаріату, заснування у Києві Українського народного університету та протести проти поділу України, а також про з'їзд «Просвіт» у Києві, видавання у Катеринодарі (тепер — м. Краснодар) української тижневої газети «Чорноморець» тощо.

Жанрово урізноманітнювали часопис художні твори Чайки, зокрема оповідання «На хуторі», та фейлетони В. Сивенького (псевд. В. Самійленка) і Якова Отрути (псевд. Якова Ядова), які редакція перекладавала з «Народньої Волі».

Газета мала декілька рубрик: «Українське життя», «Маленькі фельетони» та ін.

Останній (2-й) номер вийшов 15 вересня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання, що надійшли до редакції часопису «Книгарь» за листопад // Книгарь. 1917. Ч. 4. С. 225; Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Газети України 1917—1920 років... С. 261; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 824.

В. Габор

891*

РАССВЕТ: Журнал кружка учащейся молодежи. — Еженедельно. № 1. 1917.

Ред. Я. Винтер. — **Орехов, 1917.** *Адр. ред.:* Орехов, Преображенская ул., д. Шилина.

Вийшло: 1917 — № 1—8; *Ц.* номера 30 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 6—8.

Примітки: Наявний (6-й) номер вийшов у липні 1917 р. Мова видання — російська та українська.

«Рассвет» — громадсько-політичний літературний часопис, який видавав літературний гурток учнівської молоді Оріхова. На сторінках видання публікувалися

різножанрові матеріали, тематичний спектр яких охоплював питання мистецького, суспільного, культурно-просвітнього характеру.

У журнальних статтях повідомлялося про роботу молодіжних організацій, гуртків та секцій, студентсько-учнівських товариств, які діяли на території України та Росії, змальовувався побут учнівського та студентського життя різних навчальних закладів Оріхова, порушувалися теми культурно-просвітньої роботи серед населення міста та регіону, популяризації народної освіти тощо.

У виданні містилися рубрики: «Обзор жизни учащихся», «Литературное життя» та ін.

Останній (8-й) номер журналу вийшов 12 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 133; Периодика по литературе и искусству... С. 218.

Література: Хітрова Т. В. Періодичні видання учнівської молоді Запорізького краю (1910—1917): типологічний аспект // Наукові записки Інституту журналістики. Київ, 2007. Т. 28. С. 91—94; Хітрова Т. В. Періодичні видання Запорізького краю початку ХХ ст.: типологічна система. Монографія. Каталог видань. Хрестоматія. Запоріжжя, 2011. С. 61, 62.

Р. Бліхарський

892

РЕВОЛЮЦИОННОЕ СЛОВО: Органъ совѣтовъ Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ депутатовъ въ г. Богодуховѣ. — Г. 1. № 1. 1917, 15 іюля.

Ред. Редакціонная комиссія. — **Богодуховъ, Харьк. губ., 1917—1918:** Изд. Богод. Уѣзд. Сов. Раб. Сол. и Крест. Депутатовъ. *Тип.* И. И. Старосельскаго. *Адр. контори і ред.:* домъ Дворянскаго Собранія.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—12, [?], 1918 — Г. 2 № 1; Ф. 48×31 см; *Обс.* 4 с.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Г. 1 № 1; РДБ: 1917 — Г. 1 № 1—6, 9—12; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1—6, 9—12.

Примітки: № 12 вийшов 23 жовтня 1917 р.

Мова видання — російська та українська.

Редакція газети сподівалася, що, незважаючи на період політичної невизначеності, при підтримці читачів і «народа, все громче и громче будетъ звучать слово — правды жизни» — «революционное слово».

У виданні опубліковано звернення Тимчасового уряду до українського народу та II Універсал Української Центральної Ради. Проаналізувавши зміст цих документів, К. Калиненко у розлогіх статті

«Наші найблизчі завдання» закликав створити в Богодухівському повіті єдиний революційний орган за зразком УЦР, а також заснувати мережу партійних організацій, налагодити зв'язки з київськими і харківськими комітетами соціалістичних партій.

Замітки, що висвітлювали воєнну подієвість, подано під рубрикою «Телеграмми».

Останній (1-й) номер побачив світ 21 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 134, 135; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 184; Газеты дореволюционной России... С. 306.

І. Зубрицький

893

РІДНЕ СЛОВО. — Виходитиме що-тижня у суботу. № 1. 1917, 1 квіт.

Редагує Харківський Організаційний Український Комітет (1917 № 1—4), Редакційний Комітет (1917 № 7—22). — **Харків, 1917:** *Видає* Харківський Організаційний Український Комітет (1917 № 1—5); Видавнича Спілка «Рідне Слово» (1917 № 7—22). *Друк.* «Просвіщеніє», [вул.] Рибна, ч. 32 (1917 № 1—18, 22); *Друк.* Дрейшпуль и С-ья, Харків, Плетневський пер., ч. 14 (1917 № 19/20, 21). *Адр. ред.:* Харків, Соборний пер., 3-тє Товариство Взаїмного Кредита (1917 № 1—6), Сумська, 34 (1917 № 7—18), Чернишевська, 40 (1917 № 19/20—22).

Вийшло: 1917 — № 1—18, 19/20, 21, 22, [?]; *Ф.* 52×35,5 см; *Обс.* 4 с., подвійний номер 6 с. (1917 № 19/20); *Передпл.:* до кінця року 3 р. 50 к. (1917 № 1—12), від 1-го липня до кінця року 2 р. 60 к. (1917 № 13—18), від 1-го жовтня до кінця року 1 р. 80 к. (1917 № 19/20—22). *Ц.* номери 10 к. (1917 № 1—18), 15 к. (1917 № 19/20—22).

Нааявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—22; **ДНАБ:** 1917 — № 1—22; **ХДНБ:** 1917 — № 1—13; **РДБ:** 1917 — № 7, 10—12, 16—22.

Примітки: Під логотипом вміщувалося пояснення, як правильно читати українські звуки.

У першому номері видання надруковане редакційне звернення до братів «по духу, по свободі, по надіях на кращу долю Рідного Краю й Рідного Народу», в якому вказувалося, що новостворений часопис виходитиме під гаслом «Добра Україні, добра усьому українському народу», а його метою визначалося національне освідмлення та єднання народу. У ньому також наголошувалося, що найактуальнішим завданням для українців була підготовка до виборів до Установчих зборів, щоби врешті обстояти свої права та рівність з іншими народами.

У зверненні до українського громадянства закликалося розпочати роботу над «всеукраїнською організацією», оскільки з'явилася нагода «заложити фундамент всього будучого життя національного» (№ 1). Редакція вбачала свій внесок у цю справу саме у видаванні газети, аби «відкрити очі несвідомим», вести передвиборну агітацію напередодні виборів до Установчих зборів. У публікації також закликалося читачів фінансово підтримати «Рідне Слово» — започаткувати видавничий фонд.

Основний тематичний блок часопису становили матеріали суспільно-політичної проблематики, в яких оцінювалося складне політичне становище України, інформувалося про здобутки у вирішенні українського питання та пояснювалися найважливіші завдання моменту. Однією з центральних тем видання була підготовка та проведення виборів до Установчих зборів, на які покладалися особливі сподівання щодо встановлення демократичного ладу в Україні: «Установчі Збори», «Якого хочемо ладу на Україні» (№ 1), С. К. «Установчі збори» (№ 14), Ів. Світличний «Що то є Установчі Збори, та що вони будуть робить» (№ 22). Про виборчу кампанію йшлося у замітках: «Вражіння виборця» (№ 16), Г. Хоткевич «Результати виборів» (№ 16) і «Яку науку дають нам вибори харківські», «Цифри харківських виборів, як покажчик української свідомости» (№ 17).

Редакція «Рідного Слова» обстоювала ідею національно-територіальної автономії України у межах Російської держави, наполягаючи на тому, що, тільки згуртувавшись, можна повернути «занехаяні права наші», обіцяні ще кілька століть тому. У часописі активно пропагувалася ідея національного відродження, оскільки, на думку авторів газети, «там, де нарід пробудився до національного життя... не буде ні аграрних розрухів, ні погромів, ні захватів землі, ні взагалі яких будь безпорядків» (№ 7). Про це йшлося у передових статтях, які переважно подавалися без назви, а також у публікаціях: «До земств» (№ 2), С. Кузик «Відношення тимчасового уряду до автономії України» (№ 11), О. Синявський «Грізний час», Корніч «Що нам робить» (№ 13), М. Павлієнко «Краєва автономія і федерація» (№ 14—16). Зокрема, у розлогіх розвідці «Умови з'єднання України з Московщиною» (№ 18—22) підкреслювалося, що фактично пунктів Переяславської угоди щодо України не було дотримано і ця полуда врешті спала з очей українського народу.

На сторінках газети висвітлювалася діяльність Тимчасового уряду та Генерального Секретаріату, поясню-

валися їхні повноваження: «Генеральний Український Секретаріят» (№ 15), С. К. «Угода Центральної Ради з Тимчасовим Урядом» (№ 16), «Генеральний Секретаріят» (№ 18), «Розривання України» (№ 19/20). У № 12 надруковано I Універсал УЦР, а в наступних номерах вміщувалися коментарі до нього: «Універсал і його значіння» (№ 15), М. Яшек «Універсал перший. Універсал другий» (№ 18). Цій темі також присвячено полемічну публікацію Г. Хоткевича п. н. «Грязная статья» (№ 13), в якій автор відповідав на образливі закиди «Извѣстій Харьковскаго Совѣта рабочих и солдатскихъ депутатовъ».

Чимало уваги у часописі приділялося питанню розбудови українського шкільництва, акцентувалося його важливість для майбутнього Української держави, для виховання освічених вільних українців, які б поважали свою націю і культурні традиції. Зокрема, порушувалася проблема викладання рідною мовою у школі та національного виховання української молоді: Ткаченко «Московська школа на Україні» (№ 11, 12), М. «Чи діждемо ся? (До питання про українізацію школи в Харківщині і в Харкові)» (№ 22). Освітній тематиці також присвячено замітки «Нарешті» О. Синявського та «Невеличка паралелька» (№ 18). Г. Хоткевич опублікував цикл роздумів п. н. «Кілька думок» (№ 2, 3, 7), в яких наголошував на актуальних проблемах для українства — мовному питанні, розбудові рідної школи, праві українського народу на самовизначення. У «Рідному Слові» друкувалися статті-доповіді: «Про школу» (№ 6), «Політичні завдання українського народу» (№ 6, 7).

Про громадське життя краю повідомлялося у замітках: «Нові товариства на селі», М. Нечипоренко «Селянська спілка» (№ 1), «Харківський Жіночий Союз» (№ 5), М. Сумцов «Де-що о Просвітах» (№ 21), Д. Багалій «Заг[альний] плян діяльності Харківської “Просвіти”» (№ 22).

На сторінках «Рідного Слова» інформувалося про численні з'їзди у Харкові та інших містах України — з'їзди кредитових і позичкових товариств (добірка «Українізація кооперативів» (№ 1), українські організаційний та педагогічний з'їзди (№ 2), Український національний конгрес (№ 3), губернський з'їзд у Харкові (№ 4), Перший всеукраїнський з'їзд вчителів на Слобожанщині (№ 5), селянські з'їзди (№ 7—9), Всеукраїнський військовий з'їзд у Києві (№ 8), Острозький повітовий селянський з'їзд на Воронезьщині (№ 12), Перший з'їзд українських правників (№ 14), Перший всеукраїнський з'їзд «Просвіт» (№ 19). Особливу увагу звернено на

Український національний з'їзд-конгрес, який відбувся у Києві і на якому прийнято рішення про автономію України у складі Російської держави та обрано делегатів до Української Центральної Ради (№ 3).

У часописі надруковано некролог І. Алчевського (№ 6), посмертну згадку «Пам'яті Бориса Грінченка» М. Плевако (№ 5) та «Спомини про А. Матюшенка» Г. Хоткевича (№ 9, 10). Видатному українцеві Т. Шевченку присвячено матеріали О. Синявського «Україна і Шевченко» (№ 16) та П. В. «Спомини про Тараса Шевченка» (№ 17).

Художню творчість представлено поезіями Х. Алчевської, Тим. Депруса, В. Залізняка, Сергія Молота (псевд. П. Стежкина), В. Олешка.

У виданні діяли постійні рубрики: «Хроніка» (інформація про різні з'їзди, організацію УЦР, Національний фонд), «З українського життя Слобожанщини» (події політичного, громадського та культурно-освітнього життя), «Дописи» (з різних сіл Харківщини, Галичини, Росії), «По Україні» (новини у царині освіти, дошкільного виховання, громадсько-політичного життя, резолюції з'їздів), «Замітки за тиждень» (докладна інформація про найважливіші події упродовж поточного тижня), «Про книжки» (рецензії на нові видання), «Всякі вісті» (суспільно-політичне життя, діяльність «Просвіти»), «Виказ жертв» (про пожертви на різні потреби), «Оголошення». Під рубрикою «Українські часописи» повідомлялося про вихід нових часописів («Нова Рада», «Літературно-Науковий Вістник», «Шлях», «Промінь», «Вістник Т-ва “Просвіта” в Катеринославі», «Стерно»).

Серед авторів видання — Кость Величко, П. Волосенко, А. Калениченко, І. Михайлич, М. Павленко, Просвітянин, О. Синявський, Сергій Янчуренко, Микола Яшек, К-к, К. С., О. Г.

У № 4 вміщено лист Х. Алчевської із проханням фінансово підтримати засноване у с. Олексіївка на Катеринославіщині (тепер — Дніпропетровщина) товариство «Просвіта».

Редакція декларувала «Рідне Слово» як безпартійну газету, тому, вміщуючи політичну рекламу про Український демократичний блок, підкреслювала, що ця інформація є комерційною.

У 20-му числі вміщено замітку «Від видавництва», в якій повідомлялося, що через суттєве підвищення цін редакція зазнає значних фінансових труднощів, оскільки розраховує лише на гроші товариства «Рідне Слово». Тож вона звернулася до читачів із проханням матеріально підтримати газету. Також зазначалося, що наступного року часопис планується видавати двічі

на тиждень. Затримки виходу чергових номерів були пов'язані зі страйками працівників друкарні.

Останній (22-й) наявний номер побачив світ 31 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Газеты 1917—1922 годов... С. 95; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 59; Українська преса у фонді ХДНБ... С. 64; Газеты дореволюционной России... С. 307; Газети України 1917—1920 років... С. 261; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5, 828, 829; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 2128.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Михайлин І. Л. Нарис історії журналістики Харківської губернії (1812—1917). Харків, 2007. С. 276—279.

О. Середя

894

РІДНЕ СЛОВО: Українська народня часопись (1917—1918); Українська народня газета (1919). — Виходить один раз на тиждень. Р. 1. Ч. 1. 1917, 23 черв.

Ред. М. Соловейчук. — Біла (1917—1918), Бересть (1919), 1917—1919: Видає «Українська Громада» в Білі (1917 — 1918 ч. 34); Просвітно-Видавниче Т-во «Рідне Слово» в Білій (1918 ч. 36 — 1919). Друк. «Рідного Слова». Адр. ред. і адм.: Біла, вул. Довга, 11 (1917—1918). Адр. ред.: Бересть, вул. В. Медова, 39 (1919).

Вийшло: 1917 — Р. 1 ч. 1, 2, 3/4—28, 1918 — Р. 2 ч. 1—6, 7(35)—45(73), 1919 — Р. III ч. 1(74)—7(80), [?]; Ф. 47×32 см; Обс. 2 с., 4 с., подвійне число 6 с.; Передпл.: на пів року 1 крб 20 к. (2 м. 40 фр.) (1917 — 1918 ч. 34), 6 крб 20 к. (12 м. 40 фр.) (1918 ч. 36—43), на рік 24 грн 40 шагів (20 м. або 12 крб 20 к.) (1919). Ц. числа 5 к. (10 фр.) (1917 — 1918 ч. 34), 10 к. (20 фр.) (1918 ч. 36—43), 60 шагів (1919 ч. 1, 2), 50 шагів (1919 ч. 3—7).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Р. 1 ч. 1—28, 1918 — Р. 2 ч. 1—6, 7(35)—20, 22—31, 33, 34, 36, 39, 40, 43(71), 1919 — Р. III ч. 1(74); НБУВ: 1917 — Р. 1 ч. 1—28, 1918 — Р. 2 ч. 2—6, 7(35)—13, 15, 16(44), 1919 — Р. III ч. 1(74)—7(80); ДНАБ: 1917 — Р. 1 ч. 2—5, 13, 21—25, 27, 28, 1918 — Р. 2 ч. 1, 3—6, 7(35)—13(41); РДБ: 1917 — Р. 1 ч. 1—6, 14, 22—24, 26—28, 1918 — Р. 2 ч. 1—8, 20, 22—30, 1919 — Р. III ч. 7(80).

Примітки: За Енциклопедією Українознавства, тижневик видавався у м. Біла Підляська (Польща) від червня 1917 р. до грудня 1918 р., у м. Берестя (тепер — м. Брест, Білорусія) — до лютого 1919 р., часопис редагував Андрій

Савчук. За поданням Н. Сидоренко, помічником редактора був Максим Слюсар.

У програмній статті, вміщеній у першому числі видання, наголошувалося, що «Рідне Слово» — перша українська газета Холмщини та Підляшшя. Перед тижневиком ставилися такі завдання: сприяти освіченості й національній ідентифікації українського населення регіону («пробудити народ од віковичного сну, підняти його з того багна, в яке втоптали його чужинці — Москалі й Поляки, показати йому шлях до власного добробуту»), представляти його інтереси, а також подавати інформацію про події місцевого масштабу.

Видання, пропагуючи соборницькі ідеї, докладно висвітлювало становлення української державності. Його сторінки були заповнені аналітичними статтями, оглядами, повідомленнями, замітками про державотворчі процеси в Києві та регіонах Наддніпрянської України (рідше — у Галичині): «Огляд українського життя» І. Невеселого, «Всеукраїнський національний зїзд у Києві», «Перший свободний український учительський зїзд» (1917. Ч. 1); «Відірвання України», «Ухвали українського військового конгресу» (1917. Ч. 3/4); «Всеукраїнський військовий зїзд» (1917. Ч. 5); «Автономія України» Максименка (1917. Ч. 11); «Під вражінням подій у Києві 8 й 9 серпня» (1917. Ч. 14); «Деклярація Генерального Секретаріату України» (1917. Ч. 22, 23); «Мирова програма Центральної Ради» (1918. Ч. 3); «Мирний договір України з центральними державами» (1918. Ч. 8) та ін. Завдяки публікації законів, урядових розпоряджень, наказів, постанов (наприклад: «Розпорядок Генерального Секретаря» (1918. Ч. 2); «Тимчасовий закон про Українські гроші» (1918. Ч. 6); «Четвертий універсал У.Ц.Ради» (1918. Ч. 8); «Закон про Українське підданство» (1918. Ч. 29); «Закон про землю та ліси в У.Н.Р.» (1919. Ч. 5—7) тощо читачі мали змогу ознайомитися із законотворчою діяльністю Української Центральної Ради, згодом — уряду гетьмана П. Скоропадського та Директорії.

Формуванню високої самооцінки та національної ідентифікації українців Холмщини й Підляшшя сприяли пізнавальні статті про народну творчість та етнографію (Сахаренко. Наша пісня. 1917. Ч. 3/4; Його ж. Пісні в жнива. 1917. Ч. 5; Його ж. Коляда. 1918. Ч. 1), минуле краю й українського народу (Невеселий І. Про наших козаків. 1917. Ч. 2; Його ж. Підляше. 1918. Ч. 4—7), публікації про тогочасні соціально-політичні проблеми, як-от: українсько-польські взаємини, економічна ситуація у краї,

Рідне Слово

Українська народна часопись.

Передплати:

На 1 місяць 20 коп. (40 ф.)
 - 3 місяці 60 - (120 ф.)
 - 6 місяців 1 карб. 20 - (240 ф.)
 Ціна окремого числа 5 коп. (10 ф.)

Виходить один раз на тиждень у суботу.

Адреса редакції в адміністрації:
 Біла, Довга вулиця 11.
 (Bila, Longstrasse 11.)

Ціна за оновлення:

На четвертий сторінці друком другим ціна
 сторінки 25 к.; малі оголошення 5 ф. за слово.
 Оновлення про скорсть 60 ф. за стрічку.

Автономія України

Питання автономії України доноситься до 17. серпня. Тимчасове правительство ухвалило про утворення Генерального Секретаріату України, який має бути виконавчим органом Українського краю до скликання установчих зборів, котрі мають вирішити всі питання самоуправління.

Члени Секретаріату мають бути із числа Центральної Української Ради, які вказуються як тимчасовим правительством, так і представленою Центральною Радою. Секретаріат буде урядовати надто губерніями, а не Київською, Волинською, Подільською, Полтавською і Чернігівською а також і іншими, коли їх вистепає цього бажаючі. Секретаріат буде складатися із Секретарів (міністрів): Сварбу (Міністер), Радничества, Надз. територіальний і промисловий, внутрішніх справ, робітництва і національних питань. Секретаріат має обговорювати і виробляти проекти законів, що торкаються до життя в управі краю, і представляти їх на одобрення до тимчасового правительства. Вироблення законів питань і дія, що торкаються до виконавчих відділів Управи, повинні місцеві влади звертати до Секретаріату, який, за кожним разом, подаючи про це доповідь тимчасовому правительству, передає до провінційних властей прикази й розпорядження.

Оце така автономія на перший раз. Та в куди ж ми? Як таку автономію давати кожному народові, то багачити при собі ці народи, як свої дити!

Давати народній третині його землі та ще й давати йому приналежність у нього. Наділи шматок землі, відірваний від рідного Українського Чорного моря, та й гадають, що має справу зокладати. Оттак політичний тимчасовий правительством зробило найбільшу дурницю. Добре, що наткнулися, що цілі губернії будуть належати до влади Секретаріату, коли того замандує земля. Але тут питання чому слухати не воля народу, а воля землі? Мабуть правительством має надіти, що у земстві засідають люди, яких не є до доброї з українським народом, що прагне до землі й воли у своїх хаті, виконувати рішення преси для правительства.

Було б можна багато чого сказати про цю автономію, але не варто. Вона є лише докляком, що правительство ні за що не хоче зняти ся багатого краю з його хлібом, худобою, Чорним морем. Правительство бачить доброту нашого народу, йому багатьох свій зарплати, до якого відібрали рублів із України більше не виліз б.

Хто має очі, нехай бачить!

Маскевичко.

ЖЕРТВУЙТЕ НА РІДНУ ШКОЛУ!

Новий український національний гімн.

Вже воскресла Україна, скандала кайдани,
 Надійшла і їй пора геть тяжкі рани;
 Вже кінула ся її довга путь кріпана
 І, як сонце, устає стародавнім слава.

Не дамо ж тепер стонати
 Нашим прав нікому,
 Щоб ціла Вараїна Мати
 В нас не чарівному.

Гей, гей, браття рідні
 Невру прапори свободи!
 Гей, гей, в душі волі
 На сторожу ставим волю!

Не дарма батьки й діти йшли на смерть
 Та жукі і лани за волю кров на стени та дукі;
 І крої їх та їхні сла, що текли
 річками, щастя краю нічий цвіт виріс перед нами.

Не дамо ж і т. д.

Уклоні ся ж ми борцям за Вкраїну
 Відамо чисте серце їх, думу неохайну
 І на білому шліку, всі до мук готові,
 Підем наш творити рай на новій основі!

Не дамо ж і т. д.

Гей, до праці ж! Гей хутчія свару
 нашу хатню, Подамо народом всім руку твою, братню
 І, вітаючи весь світ, як сімо слуху,
 Встанем разом, як один, за свою Вкраїну.

Не дамо ж і т. д.

Ів. Степаненко.

Всеукраїнський робітничий Зїзд.

Всеукраїнський робітничий Зїзд розпочав ся 13. липня цього року. На зїзді були представлені всі українські робітничі організації: політичні, культурно-просвітні, професійні, кооперативні, українські фракції загально-робітничих організацій, професійних спілок, фабрик, заводів, майстерень і т. д.

Ціль всеукраїнського робітничого Зїзду була—зміцнити організацію українського робітництва як на Україні, так і по-за її межами.

—Наш робітничий Зїзд перший—назави-мо слова деяких промовців.—Нас не скликав, хоч потреба в йому була з сакого початку революції. Ми повинні сказати своє власне

слово, до якого прислухались би всі верстви громадянства. Ми підем з Українському Центральну Раду в робітники підтримають її не тільки словом, а й ділом...

Порядок дня Зїзду.

1. Сучасний момент в українській боротьбі в українське робітництво.
2. Ключі завдання українського робітництва.
3. Питання організації.
4. Висучі справи.

Перший день.

Зїзд розпочав ся докладами Новицького, Антоновича й Ткаченка, в яких зокладу-ло ся все те життя, що кипить на Україні.

На другий день.

промовувались доклади над тими докладами. Серед цього був оголошений другий Універсал Української Центральної Ради. Зїзд Універсала прийняв гучніми аплодисментами.

На Зїзді цього ж дня говорив ся про те, що вже вирішувать ся доля України. До цього привела міцна організаційна українського робітництва, але треба на даний момент добру увагу й дотримуватись, щоб спритно побороти як явних, так і тайних ворогів українського народу, української воли.

Переходячи до війни, на Зїзді було висловлено, що нам Українцям дуже необхідно мати своє національне військо, бо як хочеть ся демократизації (революції), то буде загрозити армія, що посуне як сарана червю нашу країну? Питання про нашу армію—для нас актуальне питання. Ми хочемо, щоб у Київі стояло наше військо. Воно буде спасати свій Рідний Край...

Після цього ще багато де чого говори-лось промовцями про такі проблеми як: Україна в таку скрутку хвилю, як тепер переживає.

Третій день.

Збори підтримав і веде знов час. Перш, По відкритті зборів він промовує, щоб участі роботу Зїзду й як найкраще використати час, вибрати комісії, які б, обговорюючи питання з приводу того чи іншого докладу, виступили б зборам певні резолюції. Після коротких переговорів Зїзд ухвалив та намічас комісії виготовити резолюції по таким питаннях:

1. Організаційні справи, куди входять питання: а) про робітничу політику, б) організація сільського робітництва, в) Ради Робітничих та Селянських Депутатів.
2. Агітаційно-просвітні питання.
3. Економічна справа й
4. Вибори представників до Центральної Ради.

З докладами по кожній з цих питань виступив Мартос. На початку цього докладу Мартос дупкається ся на селянстві та сільсько-му промислові. В той час, коли ми зорі-га-

національне шкільництво, використання української мови у побуті й на офіційному рівні, соціальне становище українського населення, його інертне ставлення до виборювання належних йому прав тощо. Спробою вирішення зазначених питань чи хоча б їх публічної артикуляції були аналітичні матеріали (Межі української держави; Українець. Наша мова. 1917. Ч. 1; Сахаренко. Хто ми? 1917. Ч. 2; Чалий М. Наші сусіди. 1917. Ч. 3/4; Максименко. Про віру. 1917. Ч. 12; Невеселий І. Українське шкільництво на занятих українських землях. 1917. Ч. 17; Його ж. Чим багата наша Україна? 1917. Ч. 6; П. К. Віра а народність. 1917. Ч. 16; Савчук А. Мало самоповаги. 1918. Ч. 22; Його ж. В справі правопису. 1918. Ч. 24; Економічно-господарське значіння об'єднання Галичини з Україною. 1919. Ч. 7; Є. З. Духовенство й націоналізація нижчої початкової школи. 1918. Ч. 29; Григоренко А. Земельна справа на Україні. 1919. Ч. 2), а також повідомлення про життя у селах краю та дописи читачів.

Періодично на сторінках видання друкувалися пропагандистські передовиці, аналітичні й проблемні статті, спрямовані на політичну освіту читачів, популяризацію національної ідеї, змагань за соборність і державну незалежність України (час від часу, крім оригінальних матеріалів, подавалися передруки або перекази змісту актуальних публікацій з віденського часопису «Вістник Союза Визволення України»). Серед них — «Домагання Українців» (1917. Ч. 1), «Із “Книги биття українського народу”» І. Невеселого (1917. Ч. 3/4), «Чому потрібно нам Українцям мати свою державу?» (1917. Ч. 5), «Од імперіялізму до національного самовизначення» В. Боровика (1918. Ч. 43), «Українська самостійність і її історична необхідність» (1918. Ч. 13) і «Українські гроші» М. Грушевського (1918. Ч. 19).

Твори красного письменства, дорожні й біографічні нариси сприяли виконанню часописом освітньо-рекреаційних функцій, як-от: вірші: «Весна 1917 (Арія російської марсельєзи)» П. Карманського, «До синів» М. Чалого, «Ой, що в Софійському...» П. Тичини, оповідання «Два сини» Марка Вовчка, «Грицева шкільна наука» І. Франка; новели: «Сон чи дійсність?» М. Чалого, «На сучасний мотив» Максименка; нариси: Максименка «Подорож по Волині» (1917. Ч. 8) та ін., М. Савчука «Марко Вовчок» (1917. Ч. 9), І. Невеселого «Михайло Грушевський» (1917. Ч. 15), М. Соловейчука «Тарас Шевченко» (1918. Ч. 11) й автора, який використовував псевдонім Українець.

Багато уваги редакція часопису приділяла висвітленню соціально-політичної й економічної ситуації у Росії, рідше — в інших країнах світу, та міжнародного становища («Внутрішня боротьба в Росії», «Відділення Фінляндії від Росії» (1917. Ч. 2), «Внутрішній розпад Росії» (1917. Ч. 13), «Нова революція в Росії» (1917. Ч. 22), «Мирні переговори» (1918. Ч. 1), «Японські війська в Сибірі» (1918. Ч. 12); ін.). Змістовою основою для цих матеріалів слугувала інформація з публікацій українських (головним чином київських) та російських газет і журналів («Воронежский Телеграф», «Кіевская Мысль», «Могиловский Вѣстник», «Нова Рада», «Новая Жизнь», «Новое Время», «Робітнича Газета», «Русское Слово», «Українське Слово», «Южный Край» та ін.).

Повідомлення про розвиток подій на фронтах Першої світової війни об'єднано під рубрикою «Війна»; про міжнародні політичні заходи, зокрема переговори, конференції, — під рубриками: «Вісти про мир», «За кордоном»; матеріали про українські суспільно-політичні акції, сприйняття і ставлення до українського питання міжнародної спільноти подавалися під рубриками: «Із України» («По Україні», «Новини з України»; часто за німецькомовними часописами, як-от: «Astonbladet», «Breslauer General Anzeiger», «Vossische Zeitung», та «Вістником Союза Визволення України»), «Війна України з большевиками» («Боротьба на Україні», «Воєнні події на сході»), «В Австрії»; про події у Росії й за кордоном — «Із Росії й зі світа» («В Росії»), «На Сибірі» й «Ріжні вісти» («Вісти»); про життя краю — під рубриками «По нашому краю», «Голоси Холмшаків», «Дописи». Про життя українських військовополонених у таборах на території Німеччини повідомлялося під рубрикою «Привіт з полону» й в окремих матеріалах на кшталт «Посол од полонених Українців» (1917. Ч. 3/4).

Рубрика «Оголошення» традиційно версталася на останній сторінці. Окрім реклами, тут подано перелік друкованої продукції видавництва «Сільський Господар», анонси українських часописів (серед них — газета «Вільне Слово», яка видавалася у таборі полонених українських вояків у Зальцведелі). У «Рідному Слові» велися і довідкові рубрики: «Шукають» (відомості про осіб, які розшукували своїх рідних, близьких і знайомих); «Нові книжки» (анонси й короткі рецензії на просвітні видання переважно українських авторів і ті, що були видані в таборах Раштата, Зальцведеля й ін.); «Театр» (рецензії на вистави); «Виказ жертв» (списки жертводавців на добродійні справи).

У статті «Від Редакції. До громадян Холмщини, Підляшша й Полісся» (1918. Ч. 36) наголошувалося на незалежних, безпартійних позиціях видання і його цілковитій залежності від передплатників, повідомлялося про плани редакції перетворити часопис на двотижневик, а то й щоденник. Натомість на межі 1918—1919 рр. у випуску часопису була майже двомісячна перерва, як зазначає редакція, «через незалежні від Видавництва обставини» (Від Редакції. 1919. Ч. 1). У цей період видавництво було змушене полишити Білу Підляську і перебраться до Берестя — як зазначалося у газеті, «з причин торгів німецьких влад з поляками відносно Білої», що мало не довело товариство до занепаду. Було навіть створено ліквідаційну комісію, але через велику потребу в українському видавництві в краї рішення припинити діяльність товариства було відмінено.

Перше число газети за 1919 р. вийшло під гаслом «Нехай живе об'єднана Українська Народня Республіка!». Усі його матеріали акцентували події довкола зміни політичної влади в Україні (на кшталт оглядової статті А. Савчука «Перемога демократії на Україні», повідомлень: «В'їзд Директорії до Києва», «Прощальне слово гетьмана», «Оголошення б. Гетьмана Скоропадського поза законом», «Новий кабінет міністрів»). Того ж року відбулися зміни у структурі часопису — було відкрито дві інформаційні рубрики — «Хроніка» (про місцеве життя) і «З життя товариств» (про діяльність «Просвіти» у краї та просвітньо-видавничого товариства «Рідне Слово»).

Найактивніші автори газетних матеріалів: Максименко, І. Невеселий, Сахаренко, редактор М. Соловейчук (псевд.: Терешко).

Останнє (7(80)-те) відоме число часопису вийшло 26 січня 1919 р.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 рік. С. 1008; Список повременных изданий за 1918 год. С. 191; Газеты 1917—1922 годов... С. 95, 98; The Batchinski Collection... Р. 62; Павлюк І. З. Українські часописи... С. 102—104; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 59; Мартинюк М. Українські періодичні видання... С. 177; Газети України 1917—1920 років... С. 261; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1278.

Література: ЕУ. 1998. Т. 7. С. 2520; ЕУ. 1993. Vol. 4. Р. 370; Нова часопись // Розсвіт. 1917. Ч. 44; Сидоренко Н. М. Національно-духовне самоствердження. Част. 1. С. 95—106; Павлюк І. Українська легальна преса Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя 1917—1939, 1941—1944 рр. Львів: Каменяр, 2001. С. 63, 64.

О. Дроздовська

РІДНЕ СЛОВО: Видання культурно-просвітньої комісії Грен. Корпусу. Еженедельное приложение к «Известиям». — № 1. 1917, 28 верес.

Відп. ред. Дмитро Грудина. — **Б. м., 1917:** Друк. Виконавчого комітету Гренадирського Корпусу. *Адр. ред.:* Дармья, Искогрекор.

Вийшло: 1917 — № 1, 2, [?]; Ф. 23×17,5 см; Обс. 4 с.

Наявність у фонді: **БАН:** 1917 — № 2.

У газеті, що виходила для українців — вояків «Шостою Гренадерського Таврицького полку», вміщено низку матеріалів, присвячених виборам кандидатів до Установчих зборів «від Українців-Соціалістів №-ї армії», настанови (передовиця «Наказ») голови фракції УСДРП Д. Грудини армійцям щодо підтримки програми і завдань партії — «дуже приємних і щиро бажаних», його ж роздуми про значення першої соціалістичної «фронтвої» конференції та про важливість консолідації українців у час «безстидної брехні та постійних наклепів, що й досі лунають із уст «щирошановних» добродіїв україножерив». Звернення Української культурно-просвітньої комісії до військовиків п. н. «Життя громад» містило основне напучування — «озброюватися знаннями, бо без знань, без дружної спільної праці, ми — ніщо». Під рубрикою «Оголошення» подано прохання зголошуватися до формування змісту часопису (статті, дописи з життя громад і загального, оповідання, вірші та ін.), а також повідомлено про можливість придбати книжки українською мовою (ініціатива закупівлі й розповсюдження — учасників Української культурно-просвітньої комісії).

Про те, що вихід «Рідного Слова» був надзвичайно важливою подією для військовиків-українців, свідчить опублікований звіт Таврійця із засідання Корпусної ради: «Під кінець засідання було принесено з друкарні перше число “Рідного Слова” тільки тільки що з під машини. Тов. Грудина дякуючи т.т. робітників від імені Корпусної ради закликає зібрання оголосити всім [робітникам], що набірали й друкували се число при дуже важких обставинах — через брак шрифту та вільного часу — “Славу”, що зараз всіма присутніми й виконується. Тов. Отченаш, з свого боку пропонує проголосити “славу” ініціаторам і всім, хто приймав участь й допомагав в виданні “Рідного Слова”».

Л. Сніцарчук

РІДНИЙ КРАЙ: Газета Гадяцького земства. — Виходить двічі на тиждень. Г. XII. № 115. 1917, 16 дек.

Ред. Олена Пчілка (Косач) (1917 — 1918 № 5), І. Косенко (1918 № 8, 9), А. В. Дмитрієв (1918 № 57—73). *За ред.* Сергій Гаєнко (1918 № 6). *Відповідає за ред.* Петро Новиков (1917 — 1918 № 5, 9—56), Г. Балика (1918 № 6), Г. Ф. Тарасевич (1918 № 57—73). — **Гадяч, 1917—1918:** Гадяцька Земська друк. *Адр. ред.:* вул. Середня, Земська друкарня (1918 № 11—56). *Адр. контори:* Земська Управа (1918 № 11—56). *Адр. ред. і контори:* Земська Управа (1918 № 57—73).

Вийшло: 1917 — Г. XII № 115—118, 1918 — Р. XIII № 1—73; *Ф.* 47×35 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на рік по земській почті 4 крб, по державній почті 5 крб (1918 № 11—59), з пересилкою в м. Гадячі та повіті 10 крб, за кордон Гадяцького повіту 15 крб (1918 № 60—73). *Ц.* номери 2—4 к. (1917 — 1918 № 6), 10—15 к. (1918 № 9—73).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1918 — Р. XIII № 10; **НБУВ:** 1917 — Г. XII № 115—118, 1918 — Р. XIII № 1—6, 9—13, 16—20, 23—27, 31, 44—73; **ДНАБ:** 1917 — Г. XII № 115—118, 1918 — Р. XIII № 2, 4—6, 8, 10—15, 17—30, 32, 34, 35, 38, 39, 45, 56, 59, 61—63, 67—69.

Примітки: До № 114 за 12 грудня 1917 р. і від № 1 за 23 вересня 1919 р. газета виходила п. н. «Газета Гадяцького Земства» (*див.* т. 3 № 334). Від 20 серпня до жовтня 1918 р. редактором газети був Олександр Василенко. Мова видання — українська і російська (1918 № 60—73).

Зміна назви земської газети м. Гадяч із «Газеты Гадяцького Земства» на «Рідний Край» відбулася згідно з постановою «надзвичайного» засідання Земського зібрання, яке відбулося 14 грудня 1917 р. (Від Редакції. 1917. № 115). Редакційна політика часопису (запровадила Олена Пчілка), що головними завданнями газети ви-значала докладне висвітлення й аналіз подій передусім національного громадсько-політичного й культурного життя та захист права українського народу на власну державність, була співзвучна із програмою «Рідного Краю» 1906—1916 рр. З відходом Олени Пчілки, а потім й О. Василенка від співпраці з виданням (спочатку як редакторів, згодом — як авторів) яскраво виражені національні орієнтири газети поступово нівелювалися. Від № 60 головне завдання «Рідного Краю» окреслювалося так: «служить безпристраснымъ, по мѣрѣ возможности, про-

водникомъ въ деревню полезныхъ для нея знаній и свѣдѣній» ([Передова стаття]. 1918. № 60).

Головну увагу двотижневика зосереджено на тогочасних подіях громадсько-політичного життя в Україні. Автори низки статей аналізували відносини між Радою Народних Комісарів і УЦР, інформували про дипломатичні взаємини УНР та Української Держави з європейськими країнами. Вони подавали огляди, нариси, у яких висвітлювали політичну й економічну ситуацію в Україні, настрої населення різних регіонів, ознайомлювали з діяльністю українських соціалістичних партій — УПСР, УСДП та УПСФ (Чорні хмари. 1917. № 116; Признання української Республіки. 1917. № 118; Війна в Україні. 1918. № 2; Прихідько Т. З Києва до Гадячого. 1918. № 4; Заключення миру між Центральною Радою і Германією та Австрією. 1918. № 5; Серед українських соціалістів в Києві. 1918. № 19; К. Б. Міжнародне становище України. 1918. № 45). Поза увагою редакції не залишалися і події міжнародного політичного життя: друкувалися статті, замітки, передовсім присвячені мирним переговорам у Бресті (Переговори про мир; Що кажуть про мир німці? 1918. Ч. 1).

Окрім того, у газеті регулярно порушувалися такі питання, як: загроза українській державності від «большевицького уряду», земельна реформа, проведення виборів до українських Установчих зборів, піднесення освітньо-культурного рівня сільських мешканців, державний статус української мови, українізація освітніх закладів, незалежність української Церкви від Московського патріархату, подолання дефіциту товарів тощо (Склищкий М. В. Земля та земельні відносини на Полтавщині. 1918. № 6; Бір К. Народові треба освіти! 1918. № 9; Понурий С. Що обіщали і що дали народові «большевики». 1918. № 9, 10; В справі українізації учительських інститутів та семінарій. 1918. № 19; Земельна справа. 1918. № 23; Ганьба русифікаторам. 1918. № 24; Степовий Н. Українська церква повинна бути автокефальною. 1918. № 26; Шелухін Сергій. Державна мова на Україні. 1918. № 53, 55; А. Д. О недостаткѣ товаровъ. 1918. № 64). У виданні публікувалися статті, присвячені питанням удосконалення шкільної та позашкільної системи освіти дітей і молоді, просвітньої роботи зі старшим поколінням, ролі земства і товариства «Просвіта» у цьому (В. П-ко. До уваги Волостних Земств нашого повіту; 3 мого досвіду. 1918. № 1; Вен-ов С. Закон Божій в селянських школах. 1918. № 2). Окремі з них супроводжувалися коментарями Олени Пчілки.

Час від часу на сторінках «Рідного Краю» подавалися статті, спрямовані на медичну просвіту (Гагаринський. Небезпека від нугі. 1918. № 20; Його ж. Де-що про брюшний тиф (черевну нугу). 1918. № 27), популяризацію кооперації (Химич В. Де-що про кооперацію. 1918. № 23, 25, 26), товариства «Просвіта» (Лютень. До єднання! 1918. № 50; Його ж. Закладайте «Просвіти». 1918. № 58) й Українського народного університету (Кооперативний відділ Українського народного університету. 1918. № 65).

У кожному номері «Рідного Краю» публікувалися огляди роботи Української Центральної Ради, Малої Ради, Генерального Секретаріату, Головної комісії у справах виборів до українських Установчих зборів (Стешенко Ів. Од генерального секретаря справ освітніх. 1917. № 116; Центральна Рада (Восьма сесія). 1917. № 117; Центральна Рада. Засідання 15-го январа. 1918. № 4). У виданні друкувалися численні офіційні матеріали (як-от: Ультиматум Совіта Народніх Комісарів Українській Центральній Раді. 1917. № 115; Статут української народної армії. 1918. № 1, 2; Постанова Міністерства Закордонних Справ. 1918. № 10; Земельний закон, затверджений Українською Центральною Радою 18 січня 1918 року. 1918. № 11; Мирний договір між Українською Народною Республікою з одної і Германією, Австро-Венгрією, Болгарією й Туреччиною з другої сторони. 1918. № 12—16; Закон про тимчасовий Державний устрій України. 1918. № 17; Закони затверджені паном Гетьманом. 1918. № 45; Грамота гетьмана всей України ко всьмъ Украинскимъ гражданамъ. 1918. № 69), а також відозви, звернення, накази Гадяцької повітової земської управи, повітового староости (Ф. Мельникова), начальника Гадяцької повітової міліції тощо. Докладно висвітлювалися чергові засідання Гадяцького земства, діяльність повітових громадських організацій, товариств, комітетів (наприклад Гадяцького комітету бранців-українців), робота різних зібрань: Всеукраїнського з'їзду Рад селянських, робітничих і солдатських депутатів, Всеукраїнського робітничого з'їзду, Всеукраїнського селянського з'їзду, Всеукраїнського з'їзду профспілок, Третього Всеукраїнського кооперативного з'їзду тощо.

Окрім того, у виданні вміщувалися численні матеріали, автори яких акцентували увагу на злободенних питаннях місцевого життя, як-от: збір

коштів до Національного фонду й на потреби міста, фінансове забезпечення дитячого притулку у Гадячі, створення і завдання хліборобських спілок, товариства «Просвіта», гуртків (зокрема театральних та українознавства) у селах повіту й на Полтавщині загалом, проблеми репертуару й фахової організації роботи театральних гуртків у повіті, забезпечення сільських шкіл учителями та належна оплата їхньої праці (Справа миргородської «Просвіти». 1917. № 115; «Пекуча справа». 1917. № 118; Онипко Борис. Хліборобські спілки; О. К. Поклик до добрих людей. 1918. № 3; Гаєнко Сергій. Становище рідного театру в Гадячкiм повіті. 1918. № 10; Його ж. Організація театральної

справи при гадацькому т-ві «Просвіта». 1918. № 54; Рудченко Хв. Сільська шкільна Рада і її завдання. 1918. № 18, 19; Лютець. Народний театр. 1918. № 23).

У газеті надруковано «Зразки українського перекладу Євангелія» (1918. № 3), укладені І. Огієнком «Найголовніші правила українського правопису» (1918. № 44), кілька статей історичної тематики (Крат М. Бій під Зборовим 15—16 серпня 1649 р. 1918. № 44, 45), життєписний нарис «Г. Х. Квітка-Основ'яненко» за підписом К. Б. (1918. № 46) та вірші Якова Лугового, Олени Пчілки, Леоніда Рогальського, Лесі Українки.

Офіційні матеріали вміщувалися під рубрики: «Урядові вісті» («Урядові розпорядження»), «Дійства правительства», «Офіційний відділ». Багатими на повідомлення про події місцевого, державного та міжнародного життя були рубрики: «У городі», «Місцевий відділ» («По повіту»), «Військові вісті», «На Україні», «В Росії», «За кордоном» («По-за межами України»), «На фронтах», «Повстанчий рух», «Телеграми», «Звістки» («Ріжні звістки»), «Останні вісті».

Серед інших рубрик — «Для хазяїнів», «Медицині поради», «Господарство» (згодом дві попередні рубрики об'єднано у «Відділ сільсько-господарський та медичний»), «Театр та музика», «Дописи», «З газет», «Бібліографія» («Письменство і наука»), «Оповідки», «Почтова скринька».

Співробітниками й авторами газети були: К. Воловик, Сергій Гаєнко (також під псевд. і крипт. К. Бір, С. Г.), А. В. Дмитрієв (під крипт. А. Д.), Михайло Західний, В. Злотчанський (також під крипт. В. З.), А. Ковалевський, М. Крат, С. Лагута, Д. Пашенко, С. Понурий, Т. Прихидько, Олена Пчілка, В. Химич (крипт.: В. Х-ч), Хв. Швидкий. Численні матеріали підписано псевдонімами і криптонімами.

У № 5 за 9 лютого 1918 р. опубліковано «Повідомлення» Олени Пчілки про припинення співпраці з виданням на посаді редактора. У № 9 за 24 березня того ж року І. Косенко зазначив: «Маю честь повідомити шановних читачів, що я перестаю бути редактором газети “Рідний Край”. На далі редагувати газету буде знов шановна Ольга Петровна Косач (Олена Пчілка)». Цю інформацію спростовано Оленою Пчілкою у наступному номері: «Добродій Косенко, випустивши 2 номери “Рідного Краю” і виїжджаючи до Києва, напечатав... що на далі редактором цієї газети — буду я. Се напечатано без мого дозволу й відому. Я вийшла з редакції “Рідного Краю”, коли наше земство захопив большевицький уряд; коли ж

наш земський уряд вернувся, я могла б знов бути редакторкою “Рідного Краю”. Та тепер уже не можу брати на себе ту дуже тяжку працю... бо взялась до іншої літературної роботи...» (Повідомлення. 1918. № 10).

1918 р. при повітовій народній управі функціонувало «Бюро газети “Рідний Край”». Серед його членів були: Мусій Галактіонович Дрига, Петро Прохорович Списак та Євген Володимирович Чижов ([Оголошення]. 1918. № 55).

Доцільність друку низки матеріалів російською мовою (від № 60 за 1918 р.) редакція мотивувала двома причинами — виконанням побажань численних читачів «сдѣлать газету удобопонимаемой», наміром уникнути труднощів при перекладі українською мовою офіційних матеріалів (Від Редакції. 1918. № 62).

15 травня 1918 р. редакція видання розпочала випуск окремими примірниками й за окрему ціну (передплата становила 2 крб 50 к. на місяць) телеграм Українського державного (телеграфного) агентства.

Останній (73-й) наявний номер вийшов 5 грудня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1918 год. С. 191; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 59; Газети України 1917—1920 років... С. 192, 193; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 834.

Література: Пчілка Олена. Повідомлення // Рідний Край. 1918. № 10; [Дмитрієв А.]. Оповідка // Рідний Край. 1918. № 19; Василенко О. Від редактора газети «Рідний Край» // Рідний Край. 1918. Ч. 56.

О. Дроздовська

897

РІДНИЙ КУРІНЬ: Народня українська газета (1917). — Виходе два рази на тиждень (1917 № 4—20, 1918), раз на тиждень (1917 № 21, 22). № 4. 1917, 18 верес.

Ред. М. Григорович, С. Зінченко (1917 № 4—13), М. Григорович (1917 № 14/15 — 1918). — **Одеса, 1917—1918:** Видання Одеської Української Військової Ради (1917); Одеської Ради Військових Депутатів (1918). *Адр. ред.:* Одеса, Преображенська, 24.

Вийшло: 1917 — № 4—13, 14/15, 16—22, 1918 — Р. 2 № 1, 2, [?]; Ф. 36×28 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* до кінця року 2 крб (1917), 10 крб (1918). Ц. номера 7 к. (1917 № 4—7), 10 к. (1917 № 8—22), 15 к. (1918).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 5—7, 9, 11, 13, 16, 18—22; **ДНАБ:** 1917 — № 4—11, 13, 14/15, 17—22, 1918 — Р. 2 № 2; **ОННБ:** 1917 — № 4—22.

Примітки: Газета продовжувала нумерацію чисел додатка «Салдатська Думка» (див.

№ 903). У логотипі — гасла: «Нехай живе федеративна демократична Російська республіка і автономія України!» (1917 № 4—13), «Хай живе Українська Народня Республіка!» (1917 № 14/15 — 1918). Від 24 березня 1918 р. замість «Рідного Куреня» виходила газета «Чорноморська Хвиля» (див. 1918 р.).

На початку вересня 1917 р. газета «Салдаська Думка» (у серпні призупинила свій вихід через фінансові труднощі) стала органом Одеської української військової ради і змінила назву на «Рідний Курінь», що, як зазначалося у програмній статті, дало змогу «краще використовувати відповідний газетний матеріал» і зробити видання більш цікавим і «завчасним». Часопис був безпартійним, розрахованим на військовиків і селян та мав на меті «об'єднання українського трудового люду, української народньої інтелігенції, робітників, селян; освітлення подій біжучого життя, які торкаються до України; пояснення ролі України в будучій великій федеративно-демократичній Російській республіці» (Від редакції. 1917. № 4).

З огляду на задекларовані завдання «Рідного Куреня» основна увага на його сторінках приділялася суспільно-політичній проблематиці, насамперед обговоренню питань державотворення, закріплення правового статусу української мови та консолідації українського загалу тощо, — у кожному номері вмішувалася передовиця означеної тематики (заввичай без назви) редактора газети М. Григоровича (під крипт. Мих. Гр., М. Г.). Ці проблеми також дискутувалися у статтях: «В справах революції» (№ 9); Сивий «Великий іспит» (№ 10), «Не одною мірою» (№ 14/15) і «На руїнах царизму» (№ 17); О. Крижановський «Час сдійснити» (№ 13); В. М. «Більше рішучости» (№ 16); І. Щоголів «Нова Україна» (№ 17); М. Гордієвський «Українські Установчі Збори» (№ 18); «Відповідь Генерального Секретаріату на заяву большевиків» (№ 20); Ф. Полтавець «Сучасний мент» (№ 21).

Серед важливих тем, які порушували автори часопису, — якнайшвидше вирішення проблеми організації українських військових частин, українізація війська та підвищення освітнього рівня українських вояків: І. Щоголів «Про українське військо» (№ 5) і «До рідної школи!» (№ 6), «Наше завдання», М. Г. «Де кілька слів про Українізацію війська» (№ 6) і «Українське військо» (№ 8). Низку публікацій присвячено ідеї формування добровільної військової структури — Вільного козацтва, з'ясуванню походження козацтва та його завдань: «Про вільне козацтво», «Відозва

Всеукраїнського Козачого З'їзду до селян і козаків України!», «Фонд “Вільного Козацтва”» (№ 11), І. Липа «Вільне козацтво» (№ 19). Освітні питання порушувалися у таких матеріалах Мих. Гр-ч, як «Народня освіта» (№ 7).

Офіційний блок у виданні становили постанови та відозви УЦР, накази Українського військового генерального комітету. Також інформувалося про численні з'їзди (військові, губернські).

Власну позицію щодо завдань української народньої газети висловив М. Григорович (під крипт. М. Г.) у публікації «Про Українську народню газету» (№ 7).

Випуск «Рідного Куреня» супроводжувався значними фінансовими та технічними труднощами, тож редакція постійно зверталася до читачів із проханням матеріально підтримати свою газету, оскільки видання друкувалося у російській друкарні, через що часто виходило із запізненням й інформаційний блок втрачав свою актуальність: «До товаришів читачів “Рідного Куріня”» (№ 13), «Від редакції» (№ 17, 20). З огляду на це від № 13 було вирішено більше уваги приділяти аналітичним статтям, а інформаційні тексти планувалося вмішувати по змозі.

У часописі діяли рубрики: «Всякі вісті», «По Україні», «В Одесі», «Хроніка», «Листовання редакції», «Телеграми». М. Григорович (під псевд. Старий Запорожець) вів колонку «На біжучі теми». Хроніку українського мистецького життя на Одещині подавав С. Зінченко (під крипт. З-ко) у рубриці «Український театр».

Серед авторів видання: М. Гордієвський, М. Григорович (крипт.: Г., М. Г., Мих. Г-ч; ймовірно, псевд.: Дід), Н. Стел, С. Шелухин, І. Щоголів (крипт.: І. Щ.).

Останній (2-й) номер побачив світ 14 січня 1918 р. У редакційній замітці, вміщеній у ньому, інформувалося, що із закриттям «Рідного Куреня» його редакція цілком ввійде до складу редакції нової газети «Вільне Життя» і старі передплатники отримуватимуть уже новий часопис (Від редакції. 1918. № 2). Однак невдовзі М. Григорович у листі до «Вільного Життя» так пояснив обставини закриття «Рідного Куреня»: «Не дивлячись на те, що до “Рідного Куріня” ставилась байдуже інтелігенція так, що майже у нього не було співробітників і мало коштів, “Курінь” існував аж до моменту, коли в Одесі перешла вся влада совітам». Відтак «вже коли Одеса знов стала містом Української Народної Республіки, “Рідний Курінь” ожив і виступив в життя під назвою “Чорноморська Хвиля”» (Григорович М. Про «Рідний Курінь». 1918. № 25).

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 рік. С. 1008; Список повременных изданий за 1918 год. С. 191; Одеська періодична преса років революції... С. 6, 7; Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки ім. О. М. Горького. С. 28; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 59.

Література: Григорович М. Про «Рідний Курінь» // Вільне Життя. Одеса, 1918. № 25.

Електронні джерела: Пархітько О. В. Еволюційні процеси в історії української журналістики. Суспільно-політична проблематика на шпальтах одеської українськомовної преси (1917—1918) // Наукові записки Інституту журналістики. Київ, 2007. Т. 26. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua>; Сеґеда С. П. Українська військова преса доби Центральної Ради і творення українського війська // Гілея: наук вісн.: зб. наук. пр. 2009. Вип. 21. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2009_21/Gileya_21/16.pdf.

О. Сєреда

898

РОБІТНИК: Орган Харківської Організації У.С.-Д.Р.П. — Виходить тричі на тиждень. № 1. 1917, 30 берез.

Редагує Редакційна Колегія. — **Харків, 1917:** *Видає* Харьк. Орг. Укр. С.-Д. Р. П. *Друк.* М. Дрейшпуль і Сини, Харьків. *Адр. ред.:* Харьків, Подольський, ч. 9. *Вийшло:* 1917 — № 1—4; *Ф.* 36×27 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 3 міс. 2 р. 95 к. *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1, 2), в Харькові 5 к., в інших містах 6 к. (1917 № 3).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — № 1, 2; **НБУВ:** 1917 — № 1—3; **ДНАБ:** 1917 — № 2—4; **РНБ:** 1917 — № 2, 3.

Примітки: «Робітник» виходив замість газети «Слово» (див. т. 4 № 674). У логотипі видання зазначено: «Українська Соціал-Демократична Робітнича Партія». У надзаголовковій частині — гасло: «Пролетари всіх країн, єднайтеся!».

Часопис «Робітник» як друкований орган Харківської організації УСДРП продовжив ідеологічну лінію, започатковану півтора року тому його попередницею — газетою «Слово» (20 жовтня 1915 р.). Видання мало на меті представляти інтереси робітників, селян і солдатів. У передовій статті першого числа декларувалося, що Харківська організація УСДРП боронитиме політичні, національні й соціальні свободи, а своє завдання вбачає в обстоюванні соціально-економічних прав пролетаріату, реалізації його засадничих вимог: утворення Російської демократичної республіки й Українського союму; здобуття свободи слова, друку, зібрань, «стоваришувань», страйків; відокремлення Церкви від держави і школи від Церкви; отримання

безкоштовної та обов'язкової освіти дітьми до 16 років; встановлення восьмигодинного робочого дня та ін. Однак ці завдання, як наголошувалося, були необхідним етапом для здійснення програми-максимум — встановлення диктатури пролетаріату.

Редакція видання уважно стежила за всіма подіями суспільно-політичного життя країни: у низці публікацій наголошувалося на важливості згуртування українського загалу і роз'яснювалася необхідність успішного вирішення українського питання. Зокрема, Ю. Тищенко у статті «До сучасного моменту» акцентував основні завдання української соціал-демократії: «...права поневолених націй мусять бути відновлені і закріплені законодавчим шляхом. Автономія України, як і інших народів недержавних — хай буде кличем на рівні з кличем Демократична Республіка» (№ 1).

Однак програма Харківської організації УСДРП суттєво відрізнялася від цілей «Організаційного Українського Комітету» в Харкові, який репрезентував інтереси українців міста, тому між цими двома політичними силами виникали непорозуміння, що висвітлювалися на сторінках видання. Представників національного руху редакція називала українською національною буржуазією, або ж зневажливо — «просто-українцями».

Сприйняття членами Харківської організації УСДРП національної ідеї яскраво засвідчувала їхня вимога на мітингу українських робітників у Харкові 16 березня 1917 р.: «просто-українці» повинні винести свої національні жовто-сині прапори, а замість них — підняти червоні стяги з українськими написами. У виданні негативно оцінювалося таке «свавілля»: автори публікацій стверджували, що єдиним прапором революції може бути тільки червоний.

Редакція обстоювала єдність українського та російського пролетаріату, зокрема, у передовій статті № 2 гостро критикувалася національна буржуазія та українська «буржуазна» преса на чолі з Д. Донцовим, які, на думку редакції, вказували на нездатність російської демократії до соціальної та політичної боротьби і вважали пролетаріат ворожим до національних змагань. Питання взаємин між харківськими соціал-демократами та національно свідомими силами порушував автор під псевдонімом Жінка у статті «Буржуазія й Пролетаріат», підкреслюючи, що потрібно примусити «буржуазію піти тим шляхом, який ми їй самі покажемо» (№ 2).

У «Робітнику» докладно висвітлювалася діяльність Харківської організації УСДРП. На сторінках видання друкувалися різні агітаційні матеріали та замітки

про життя партії: Бузок «Кудюю йти?», «Протест Харк. Орган. Укр. С.-Д. Роб. Партії» (№ 1), Микола «Український мітинг» (№ 2), частина публікацій подавалася під рубрикою «Партійне життя». Також вмішувалися повідомлення про робітничі мітинги, численні звернення-заклики до робітників і селян.

У газеті публікувалися революційні пісні тощо («Марсельєза», «Варшав'янка»).

Серед постійних рубрик видання — «Робітниче життя», «З селянського життя», «Оповідки».

Більшість матеріалів часопису не підписано, лише під деякими з них зазначалися автори: М. Близнюк, Микола, Стріль, Ю. Тищенко, Д-вий.

У № 3 вміщено звернення «До товаришів робітників і селян», в якому прохалося розпочати збір коштів на газетний фонд, оскільки редакція «Робітника» зазнавала значних фінансових труднощів.

Останній (4-й) номер видання вийшов 13 квітня 1917 р.

Бібліографія: Газеты дореволюционной России... С. 308; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 60; Газети України 1917—1920 років... С. 193; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5, 17, 850, 851; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1288.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Животко А. Історія української преси. С. 224.

В. Габор, О. Серєда

899

РОБІТНИЧА ГАЗЕТА: Орган Бюро Центрального Комітету і Київського Комітету У.С.-Д.Р.П. (1917 ч. 1—8); Центральний Орган У.С.-Д.Р.П. (1917 ч. 9—178, 1919 ч. 482—538); Орган Центрального Комітету У.С.-Д.Р.П. (1917 ч. 179—1919 ч. 480); Орган Київського Комітету У.С.-Д.Р.П. (1918 ч. 233—255); Центральний Орган Комітету У.С.-Д.Р.П. (1919 ч. 481). — Виходить щодня, крім днів після свят (1917 ч. 1—186, 1918 ч. 313—1919 ч. 447, 481—483), щоденна (1917 ч. 190 — 1918 ч. 312, 1919 ч. 484—519), тричі на тиждень (1919 ч. 520—538). Р. 1. Ч. 1. 1917, 30 березня (марта).

За ред. відповідає В. Винниченко (1917 ч. 1, 2). *Ред.* В. Винниченко (1917 ч. 3—214). *Редагує* Комітет (1917 ч. 215 — 1918 ч. 386, 1919 ч. 425—448); Редакційна колегія (1919 ч. 449—465); Колегія (1919 ч. 481—538). *Ред.-вид.* М. Авдієнко (1918 ч. 387—424). *Відп. за вип.* Іван Романченко (1919 ч. 466—480). — **Київ** (1917 — 1919 ч. 447); **Винниця** (1919 ч. 449—465); **Рівне** (1919 ч. 467—480); **Кам'янець-Подільський** (1919 ч. 481—538), **1917—1919:** *Друк.* «С. В. Шульженка», Київ, Пушкінська, 4 (1917 — 1918 ч. 310); *Друк.* бувш. Ц. Укр. Кооп. К-ту (1918 ч. 313—333);

Друк. бувш. «Коопер. Комітету», Театр. пл., 48-А (1918 ч. 334—362); *Друк.* бувш. «Центр. Коопер. Комітету», Театр. пл., 48-А (1918 ч. 364—418); *Друк.* Т-ва «Робітнича Книгарня», Театр. пл., 48-А (1918 ч. 420 — 1919 ч. 430); Хрещатик, 42 (1919 ч. 431—447); *Друк.* Винницького Міського Самоврядування (1919 ч. 449—465); *Друк.* Гассера, м. Рівне (1919 ч. 467—480); *Електр. друк.* Б. Вайнбаума, м. Кам'янець на Под. (1919 ч. 481—538). *Адр. ред. і контори:* Київ, вул. Пушкінська, 4 (1917 ч. 1—26), вул. Прорізна, 28, кв. 17 (1917 ч. 27—110), Михайловський пр., 35, п. 1 (1917 ч. 113 — 1919 ч. 447); Винниця, гостинниця «Франсуа», № 3 і № 25, вул. Миколаївська (1919 ч. 449—465), вул. Короленко, № 10, гостинниця «Метрополь» (1919 ч. 467—480); Кам'янець-Подільський, вул. Соборна, № 6 (1919 ч. 481—538).

Вийшло: 1917 — Р. 1 ч. 1—11/12, 13—218, 1918 — Р. 2 ч. 219—232, 233—255, 233—424, 1919 — Р. 3 ч. 425—450, 450а, 451, 451а, 452—538; Ф. від 45×35 см до 62×39 см, 38×35,5 см (1919 ч. 449); *Обс.* 2 с., 4 с.; *Передпл.*: до кін. року 11 крб (1917 ч. 1—28). *Ц.* числа 6 к. (1917 ч. 1—42), в Києві 7 к., на провінції 8 к. (1917 ч. 43—122), 12—15 к. (1917 ч. 124—186), 20 к., на провінції і зал. станц. 22—25 к. (1917 ч. 191 — 1918 ч. 313), 50 шагів (25 к.) — 60 шагів (30 к.) (1918 ч. 316—355), 70—90 шагів (1918 ч. 357 — 1919 ч. 446), 120 шагів (1919 ч. 447), 1 грн 50 шагів — 1 грн 60 шагів (1919 ч. 449—459), 1 грн 20 шагів — 1 грн 30 шагів (1919 ч. 460—480), 3 грн 50 шагів — 4 грн 50 шагів (1919 ч. 481—497), 5 грн 50 шагів (1919 ч. 98—520), 6 грн 50 шагів (1919 № 521—538), на залізницях 6 грн 50 шагів — 7 грн 50 шагів (1919 ч. 500—538).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — Р. 1 ч. 1—36, 38—43, 46—50, 52—78, 80—82, 85—110, 113—122, 124—131, 136, 143, 146, 148, 149, 151—154, 156—162, 164, 166—169, 171, 172, 179, 180, 182, 183, 185, 186, 191, 196, 197, 200, 201, 208, 1918 — Р. 2 ч. 234, 237—241, 243—246, 249, 252—254, 237—246, 250, 251, 255—257, 259, 263—267, 269—286, 288—290, 294, 296, 298, 299, 301—303, 306, 308, 310, 311, 313, 316, 317—319, 326—346, 349—355, 357—362, 364, 366, 369—371, 374—385, 387—391, 393, 394, 396—401, 418, 420—423, 1919 — Р. 3 ч. 425—428, 430—438, 440—447, 449—460, 462—465, 467—472, 474, 476—538; **НБУВ:** 1917 — Р. 1 ч. 1—101, 103—106, 108—115, 118—121, 124—129, 131, 132, 134—151, 153—169, 171—175, 177—218, 1918 — Р. 2 ч. 219—424, 1919 — Р. 3 ч. 425—450, 450а, 451,

451а, 465, 467—538; ДНАБ: 1917 — Р. 1 ч. 1—218, 1918 — Р. 2 ч. 219—226, 228, 230, 232, 233—243, 245—250, 252—255, 233—265, 267—274, 278—286, 288, 290—297, 299—326, 328—339, 341—344, 346—353, 356, 358—361, 363, 365—367, 369—374, 377—382, 385—390, 392, 393, 396—398, 400—403,

414, 415, 421, 1919 — Р. 3 ч. 425—465, 467—538; ДАХО: 1919 — Р. 3 ч. 454, 481—483, 485—490, 492, 493, 498, 500, 501, 506, 518, 520—522, 524, 525, 527, 529, 532—534, 537; ОННБ: 1917 — Р. 1 ч. 13, 64, 69, 70, 73, 74, 76, 84, 104, 1918 — Р. 2 ч. 233, 267.

Примітки: У надзаголовку зазначено: «Українська Соціал-Демократична Робітничча Партія» та вміщено гасло: «Пролетарі усіх країн,

єднайтесь!». У 1919 р. редактором був І. Мазепа (За Енциклопедією Українознавства). Від 26 січня до 24 лютого 1918 р. та від 5 травня до 24 серпня 1919 р. газета не виходила. Від № 233 за 25 лютого до № 255 за 24 березня 1918 р. виходила як орган Київського комітету УСДРП, а від № 233 за 26 березня поновлено нумерацію чисел газети як органу Центрального комітету УСДРП.

«Робітничча Газета» — центральний орган УСДРП, одна з провідних щоденних загальноукраїнських газет, на сторінках якої відображалися основні етапи державотворчого процесу 1917—1921 рр. Головною метою діяльності часопису була організація українського робітництва та залучення його до боротьби за національну автономію України.

Видання є важливим документом доби Національно-визвольних змагань 1917—1921 рр., адже у ньому висвітлювалася ідея української державності в її історичному розвитку. На сторінках газети вміщувалися офіційні документи, зокрема Універсали Української Центральної Ради, декларації Генерального Секретаріату: «Декларація прав народів Росії», проголошена на Всеукраїнському з'їзді Рад робітничих, солдатських та селянських депутатів (1917. Ч. 180), «Інструкція Генеральному Секретаріату Тимчасового Уряду на Україні» (1917. Ч. 104), «Відповідь на ультиматум» Генерального Секретаріату Раді Народних Комісарів (1917. Ч. 200), «Грамота ко всьому Українському народу» П. Скоропадського (1918. Ч. 264), «Універсал Трудового Конгресу України до Українського Народу» (1919. Ч. 445), декларації Директорії. На сторінках газети опубліковано промови, проголошені на Українському національному з'їзді 7 квітня 1917 р. (Ткаченко М. Основні підстави організації української автономії.

1917. Ч. 9), постанови Київського губернського селянського з'їзду 27 квітня 1917 р. (1917. Ч. 24), резолюції 1-го Всеукраїнського військового з'їзду, стенограми Українсько-російської мирної конференції (1918. Ч. 278), Трудового конгресу (1919. Ч. 445) та з'їздів УСДРП, «Меморандум по сучасному моменту Української Партії Соціалістів-федералістів і Української Народної Республіканської Партії» (1919. Ч. 457) тощо.

У численних редакційних статтях й аналітичних матеріалах провідні діячі УСДРП висловлювали позицію щодо важливих питань державотворення — державного устрою, військової організації, соціальної та мовної політики. Редакція висвітлювала тактику УСДРП у боротьбі за автономію України у складі федерації народів Росії (Ткаченко М. Волею та правом народу Українського. 1917. Ч. 1, 5), протистояння між УЦР і Тимчасовим урядом (Через що незадоволені українські домагання? 1917. Ч. 54). Публікації часопису засвідчили розчарування української революційної демократії позицією російських соціалістичних кіл, які лише формально визнавали право українського народу на самовизначення, а насправді ступили «на слизький шлях старого україножерства» (Око. Стара пісня. 1917. Ч. 171; Дві тактики. 1918. Ч. 237). Провідними темами низки статей були розгортання українського національного руху, спричиненого зневірою у більшовицькій політиці, з'ясування ролі і завдань Установчих зборів, державний переворот та обрання Гетьманом України П. Скоропадського (1918. Ч. 264), українсько-російські відносини та перспективи їх розвитку після підписання мирного договору, проголошення злуки УНР та ЗУНР, діяльність Трудового конгресу, антибільшовицький рух у Росії, зокрема повстання солдатів проти комуністичної влади, питання зовнішньополітичної орієнтації, боротьба з військами А. Денікіна, відносини України з Антантою.

У публікаціях лідери УЦР декларували свою позицію у питаннях організації збройних сил. Про це йшлося у статтях В. Винниченка «Український мілітаризм» (1917. Ч. 10), Є. Долинського «Про організацію національного війська-міліції» (1917. Ч. 31, 32), С. Петлюри «Українське військо і т. Керенський» (1917. Ч. 73). Зокрема, В. Винниченко, стоячи на позиції, що «українського мілітаризму не було, не повинно його бути й далі», вважав черговим завданням українізацію тих частин російської армії, які склалися з українців, «щоб це було українське народне військо, свідоме своїх народних, а не солдатських інтересів...». У статті «Зрада» перехід окремих частин Української галицької армії під командуванням генерала М. Тарнавського до А. Денікіна (1919. Ч. 537) трактувався як болючий удар для всього народу.

Автори газети розмірковували над важливими ідеологічними поняттями суспільно-політичного розвитку — «соціалізм», «націоналізм». Так, І. Тешенко у циклі статей п. н. «Думи над життям», констатуючи надмірне захоплення соціалістичними гаслами («Мода нашого часу — гра в соціалізм»), застерігав від їх

довільного тлумачення, що породжувало явища, які не мали нічого спільного з науковим соціалізмом (1918. Ч. 237). У наступній статті того ж циклу І. Тешенко спростовував популярне тоді розуміння націоналізму як ознаки «руйнного, узького світогляду...» (1918. Ч. 257). В. Винниченко у статтях «Окривджений Каїн» (1918. Ч. 376) та «Нація поезії й музики» (1919. Ч. 502) закликав покінчити з «поетичною політикою і політичною поезією» у державно-громадському житті та стати «нацією діла, буденної тяжкої праці...».

Практика державного будівництва вимагала реформування органів місцевого самоврядування, що було предметом обговорення у статтях С. Драгоманова «Чого добиватися в органах місцевого самоврядування?» (1917. Ч. 16, 17, 27), «На муніципальні теми» (1917. Ч. 77) та П. Дмитренка «До відродження влади на місцях» (1919. Ч. 502).

Матеріали часопису сприяли організації професійного руху, активізації громадського та культурного життя українського робітництва, розвитку професійної преси. У газеті опубліковано огляди робітничого життя на Харківському цукроварному заводі, залізничників тощо.

На сторінках видання висвітлювалися актуальні проблеми економічного розвитку молодой держави: подолання господарської кризи, спричиненої більшовицькою окупацією (1919. Ч. 484), позбавлення московського централізму в економічній сфері та розвиток української кооперації (Степовий З. Українська кооперація і єдина «неділіма». 1918. Ч. 282), популяризація ідей кооперації серед робітництва, забезпечення обігу національної валюти (Грошова реформа і наш обов'язок. 1919. Ч. 428), зовнішньоекономічна діяльність уряду (Новський Л. Монополізація зовнішнього торгу. 1918. Ч. 245). Ґрунтовністю позначено «Економічні нариси» Л. Бухановського (1918. Ч. 237, 270, 286), у яких автор аналізував розвиток різних галузей промисловості та сільського господарства. У виданні дискутувалися статті, у яких відображалися підходи УСДРП до вирішення земельного питання.

Авторів «Робітничої Газети» турбувало становище преси в умовах жорсткої цензури, тому у низці публікацій звучали вимоги свободи слова і друку та прийняття закону про пресу (Л. Г. До становища преси. 1918. Ч. 299; Дмитренко П. Воля слова і друку. 1919. Ч. 503; ін.).

У період становлення Української держави набуло актуальності питання духовної незалежності нації. Про це свідчать публіцистичні матеріали

«Робітничої Газети», спрямовані проти руйнівного впливу русифікації (Л. Б. Апостоли правди і науки. 1918. Ч. 308) та агресивності російської інтелігенції в Україні щодо проявів українського національно-культурного життя (В. С. На стару тему. 1918. Ч. 364).

Соціокультурна ситуація в УНР змушувала редакцію часопису та його авторів поданням національно освітніх статей долучитися до боротьби за українську школу та наголошувати на правомірності функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя (Понятенко П. Яка нам потрібна мова для освіти? 1917. Ч. 17; В. С. Знов про державну мову. 1918. Ч. 364) й акцентувати роль рідної мови у творенні національної духовності та культури (Понятенко П. Взаємини між мовою та думкою. 1917. Ч. 68, 69).

Про різноманітність матеріалів культурної тематики свідчили публікації, присвячені відкриттю та діяльності українських наукових установ: Української академії мистецтв, Українського народного університету у Києві, Кам'янець-Подільського державного українського університету, видавничих товариств (З Українського життя за кордоном. 1919. Ч. 536), Всеукраїнського з'їзду «Просвіт» та з'їзду діячів українського «пластичного мистецтва» (1918. Ч. 286). Важливе місце у часописі займала театральна критика, зокрема схвальні відгуки про діяльність «Молодого театру» Л. Курбаса, який, на думку автора, був утіленням ідеї «свобідного театру» (Ремез О. З царини мистецтва. 1918. Ч. 275), замітки про організацію прифронтових мандрівних труп.

Літературознавчу тематику представлено статтю Л. Бурчака ««Революціонери» од мистецтва» (1918. Ч. 329), у якій автор виступив проти футуризму як «мистецтва буржуазії», та розвідкою В. Біднова «Умови виховання Івана Петровича Котляревського» (1919. Ч. 494, 495). З-поміж матеріалів означеної тематики вирізняється стаття пропагандистського характеру д-ра Фабріціуса «Револуція в культурі» (1919. Ч. 440) про засади творення пролетарської культури відповідно до вимог соціалістичного будівництва.

У виданні публікувалися фейлетони Давнього, прозові твори М. Івченка, вірші Олени Журливої, Олександра Олеся та ін.

Серед авторів газети були: Д. Антонович, Д. Борнило, Г. Вартовий, В. Винниченко, С. Вікул, Г. Герасимів, О. Грудницький, П. Дмитренко, С. Драгоманов, Г. Іваницький, Є. Касяненко, Г. Коваленко (псевд.: Гр. Коваленко-Коломацький, Гр. Гетьманець),

С. Кокошко, П. Бензя (під псевд. Петро Лівобережний), Анд. Михайленко, Гр. Михайлець, О. Несмашний, Око, С. Павлюк, О. Пашинківна-Котова (під псевд. Олена Журлива), С. Петлюра, А. Пісоцький, П. Пожарський, П. Понятенко, Л. Юркевич (під псевд. Пьер), В. Садовський, Ю. Тищенко (під псевд. Юрій Сірий), С. Черкасенко (під псевд. Петро Стах), З. Степовий, І. Стешенко, М. Ткаченко, В. Фідоровський, В. Степанюк (під крипт. В. С.).

Для часопису була характерна широка рубрикація: «Телеграми Петроградського Телеграфного Агентства», «Телеграми У.Т.А.», «Од Тимчасового Уряду», «З Українського життя» («Українське життя»), «Ріжні вісти», «З життя Українського війська», «Діяльність Уряду», «Війна з Московщиною», «Боротьба з ворогами України», «По Україні», «По міністерствах», «Останні вісти», «З життя партії» («Партійне життя»), «З преси» («З газет»), «З робітничого життя», «З професійного життя», «З кооперативного життя», «Хроніка», «Дописи», «За кордоном» («Заграницне життя»). Упродовж 1918—1919 рр. культурну тематику розвивали матеріали таких рубрик: «Театр і музика» («Театр і мистецтво»), «Наука і мистецтво», «Література й мистецтво», «Бібліографія».

Газета мала також «Офіційний відділ», згодом — «Офіційна частина».

1918 р. видання систематично зазнавало жорстких цензурних утисків, про що свідчила конфіскація матеріалів у низці чисел.

Останнє (538-ме) число вийшло 15 листопада 1919 р.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 р. С. 1008; Список повременных изданий за 1918 год. С. 191; Часописи Поділля. С. 88; Газеты СССР 1917—1960. Т. 1. С. 154; Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки ім. О. М. Горького. С. 28; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 60; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 82, 83; Газети України 1917—1920 років... С. 193, 194; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 154.

Література: ЕУ. 1998. Т. 7. С. 2542; Кузеля З. З культурного життя України. С. 14; Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. С. 125; Животко А. Історія української преси. С. 221, 222; Копиленко О. Л., Копиленко М. Л. Держава і право України 1917—1920. Київ, 1997. С. 49; Мацько В. Друковане слово Поділля. Хмельницький, 1998. С. 8; Нариси з історії суспільних рухів і політичних партій в Україні (XIX—XX ст.). Львів, 2001. С. 58; Губа П. І. Українське відродження: Спроба джерелознавчої оцінки вітчизняної преси 1917—1920 рр. Черкаси, 2002. С. 40.

В. Габор, У. Чубай

РОДНАЯ СТРАНА: Органъ Независимой Политической и Церковно-Общественной Русской Мысли (1917—1918 № 40); Органъ Независимой Политической и Церковно-Общественной Национальной Мысли (1918 № 41—1919). — Г. 1. № 1. 1917, 23 нояб.

Редакціонно-издательскій комитетъ: М. Шаравскій, Г. Лысякъ, В. Введенскій и О. М. Чеботаревъ (1917—1918 № 138), Г. Лысякъ, А. Введенскій, Антоній, О. М. Чеботаревъ (1918 № 139—1919 № 257). *Ред.* О. М. Чеботаревъ (1919 № 258—320). — **Одесса, 1917—1919:** *Издание* духовенства и мірянъ Херсонской епархіи (1917—1918 № 54), Съѣзда духовенства и мірянъ Херсонской епархіи (1918 № 55—1919). *Уполномоченный изд-ва:* Г. Лысякъ (1919 № 258—320). *Тип.* Епархіального дома, Одесса Александровскій пр. № 6. *Адр. ред.:* Александровскій пр., д. 6 (1917, 1919), Епархіальный Домъ (1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—31, 1918 — Г. 2 № 32—253, 1919 — Г. 3 № 1—320; *Ф.* від 60×42 см до 53×35 см; *Обс.* 2—6 с.; *Передпл.:* съ ноября до конца года 3 р. 75 к. (1917 № 1—18), на 3 мѣс. 12 р. (1917 № 19 — 1918 № 65), на 1 мѣс. при доставкѣ почтой 4 р. (1918 № 66—138), на 1 мѣс. 6 р. (1918 № 139—252, 1919 № 1—303), без доставки 14 р., съ доставкой 17 р. (1919 № 304—320). *Ц.* номера въ Одессѣ 20 к. (1917—1918 № 113—137), 25 к. (1918 № 113—137), въ Одессѣ, на стан желѣзн. дорогъ и въ провинціи 30—70 к. (1918 № 138—1919).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1918 — Г. 2 № 144, 146, 147, 149, 153—198, 200—207, 209—215, 217, 220—222, 225, 226, 228, 229, 231, 232, 236, 237; **ДНАБ:** 1918 — Г. 2 № 81; **ОННБ:** 1917 — Г. 1 № 1—31, 1918 — Г. 2 № 32—73, 75—77, 80, 82—135, 137—187, 189—233, 235—252, 1919 — Г. 3 № 1—292, 294—320; **РДБ:** 1917 — № 1—13, 17—28; **РНБ:** 1917 — № 27.

Примітки: До 25 жовтня 1917 р. газета виходила п. н. «Южная Русь» (див. № 1290). Періодичність виходу — щоденно. У 1918 р. валова нумерація чисел. У виході газети була перерва: № 40 датовано 20 січня, а № 41 — 21(8) березня 1918 р. Мова видання — російська та українська.

«Родная Страна» — газета представників Української православної церкви в Одесі, прихильних до ідеї російського монархізму. Заснована членами редакційно-видавничого комітету одеського часопису «Южная Русь» після його закриття. Зокрема, у першому числі «Родной Страны» вміщено оголошення, що

замість газети «Южная Русь», яка у зв'язку з обставинами, незалежними від редакції, припинила свій вихід, передплатники отримуватимуть «Родную Страну».

У публікаціях видання висвітлювалося життя місцевої української єпархії православної Церкви, звіти про церковні собори, порушувалася проблема релігійної освіти, також подавалися матеріали міжконфесійної дискусії українського духовенства тощо (Прот. М. Шаравський. Вдарь по столі, ножиці обізвутся. 1918. № 164; Соборянинъ. На Всеукраїнському Церковному Соборѣ. 1918. № 212, 220; ін.).

У статтях, присвячених різноманітним аспектам політичного, релігійного й культурного життя колишньої Російської імперії, а також післяреволюційним суспільним явищам, автори дотримувались антисоціалістичних та антибільшовицьких позицій. У низці публікацій аналізувалися діяльність українського уряду, його внутрішня та зовнішня політика (Чорномор'я. Подъ знакомъ великодержавности. 1918. № 156; Свящ. К. Г-Ц. Печать Антихриста. 1918. № 161; ін.).

В окремих матеріалах розглянуто шляхи побудови суспільства на засадах часткової реконструкції дореволюційного устрою, в якому вагома роль відводилася православній Церкві та впливу її очільників на світську владу (Свящ. Г. Пилинъ. Христіанство и современная культура. 1918. № 158; Залужний Д. Къ Киевскимъ церковнымъ дѣламъ. 1918. № 183; Чорномор'я. Нейтральная Украина. 1918. № 197).

Більшість інформаційних заміток про міжнародну політичну ситуацію, події Першої світової та громадянської воєн у Росії подавалися у формі фронтових повідомлень, значна увага приділялася темі укладання повоєнних договорів між країнами — учасницями цих кривавих подій. Також вмішувались повідомлення про військові зіткнення під час бойових дій, які відбувалися в межах Одеси та губернії, тощо. У місцевій хроніці висвітлювалися різноманітні аспекти муніципальної проблематики, зокрема діяльність комітетів продовольчого постачання, кадрові зміни у міській управі.

Окремі випуски, як-от № 28 за 25 грудня 1917 р., повністю присвячені релігійній тематиці: на їхніх сторінках вмішувалися тексти проповідей, статті про християнську етику та мораль, історію православної Церкви та її обряди, місяцеслови, прозові й поетичні художні твори тощо.

У відгуках на публікації інших часописів згадано газети, які виходили на території України і Росії, а саме: «Воля Народа», «Голос Києва», «Новая Жизнь», «Одесский Листокъ» та ін.

Матеріали видання підписано справжніми прізвищами авторів — О. Введенський, К. Глижинський, Д. Джурович, Я. Лубенцов, Т. Милянський, І. Х. Озеров, А. Плетньов, Л. Г. Семеновський, Сергієвський, а також псевдонімами, зокрема: Обиватель, Очевидець, Черномор (справж.: Іван Дусинський).

Рубрики газети: «Мѣстная жизнь», «Извѣстия по телеграфу и почтѣ», «По нашему краю», «Телеграммы» та ін.

Останній (320-й) номер вийшов 22 березня 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 137; Список повременных изданий за 1918 год. С. 191; Одеська періодична преса років революції... С. 72; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 74; Рудий Г. Я. Преса України 1917—1920 рр. ... С. 60.

Література: Пархитко О. Одеська монархічно-клерикальна преса 1917 року // Вісник Львівського університету. Серія Журналістика. 2001. Вип. 25. С. 322—329; Файтельберг-Бланк В., Савченко В. Одесса в эпоху войн и революций. 1914—1920. Одесса: Оптимум, 2008. С. 67.

Р. Бліхарський, О. Дроздовська

901

РУССКИЙ ВѢСТНИКЪ = RUSSIAN MESSENGER = RUSSKY VIESTNIK (1917—1922); **РУССКИЙ ВѢСТНИКЪ = RUSSKIJ VISTNIK = RUSSIAN MESSENGER** (1930—1939): Organ Hreko Katolicheskoho Russkoho Pravoslavnoho Sojedenenija = Official organ of the Gr. Cath. Russian Orthodox Brotherhood (1922); Урядний органъ Соединенія Русскихъ Православныхъ Братствъ въ Америкѣ. Еженедѣльная газета = Official organ of the United Russian Orthodox Brotherhood of America. Published weekly (1930—1937); Урядний органъ Соединенія Русскихъ Православныхъ Братствъ въ Америкѣ = Official organ of the United Russian Orthodox Brotherhood of America (1938—1939). — Выходить по четвергамъ (1938—1939). [Vol. I. № 1. 1917, лип].

Ред. М. Пачута (1922—1935), М. Тидикъ (1938—1939). *Сокольскій ред.* М. Тидикъ (1930). — **Pittsburgh, Pa, 1917—1939, продовж.:** Собственникъ и изд. Соединеніе Русскихъ Православныхъ Братствъ въ Америкѣ, 238—4th Ave., Apollo Building, Room 403, Pittsburgh, Pa (1930). *Изд.* Соединеніе Русскихъ Православныхъ Братствъ въ Америкѣ, 248—4th Ave., Columbia Building, Room 311, Pittsburgh, Pa (1938—1939). *Адп. ред.:* Р. О. Box 1045, Pittsburgh, Pa (1930—1939).

Вийшло: 1917—1921 — Vol. I—V № [?], 1922 — Vol. VI № 1—20, [?], 1923—1926 — Vol. VII—X № [?], 1927 — Vol. X/XI № 1—48, [?], 1928 — Vol. XI/XII № 1—51, 1929 — Vol. XII/XIII № 1—49, 1930 —

Vol. XIII/XIV № 1—51, 1931 — Vol. XIV/XV № 1—52, 1932 — Vol. XV/XVI № 1—50, 1933—1937 — Vol. XVI/XVII—XX/XXI № [?], 1938 — Vol. XXI/XXII № 1—49(864), 1939 — Vol. XXII/XXIII № 50(865), 1(866)—28(892), [?]; *Ф.* 56×42 см; *Обс.* 6 с. (1930), 4 с. (1938—1939); *Передпл.:* на один годъ въ Америкѣ 2.50 дол. (1930—1939), для Европы и Канады 3.00 дол. (1930—1939).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1930 — Vol. XIV № 48(459), 49(460), 51(462), 1938 — Vol. XXI № 26(841), 27(842), Vol. XXII № 30(845)—38(853), 42(857)—49(864), 1939 — Vol. XXII № 50(865), 1(866), 3(867)—5(869), 8(872), 13(877)—16(880), Vol. XXIII № 28(892); **ДНБ:** 1937 — Vol. XX № 16(777).

Примітки: Перший відомий № 13 за 1922 р. датовано 12 жовтня, № 49 (864) за 1938 р. — 29 грудня, № 50(865) за 1939 р. — 5 січня, а № 1(866) — 19 січня. Матеріали друкувалися карпато-русинським діалектом (латиницею), російською та англійською мовами. У логотипі — гасла: «Съ нами Богъ», «Да будетъ свѣтъ». Від 1978 р. виходила п. н. «UROBA Messenger».

Громадсько-політична газета — пресовий орган товариства взаємодопомоги русинів (переважно вихідців із Закарпаття та Пряшівщини) у США, яке впродовж років існування було пов'язане з Російською православною церквою у Північній Америці. Організацію створено 1915 р. п. н. «Греко-кафтолицьке руське православне об'єднання» («Greko-kaftoličeskoje ruskoje pravoslavnoje sojedenenije»), а 1924 р. перейменовано на «Об'єднання руських православних братств в Америці» («Соединение Русскихъ Православныхъ Братствъ въ Америкѣ»=United Russian Orthodox Brotherhood of America [UROBA]). Мета її діяльності — надавати страхування членам та сприяти збереженню національних «русских» традицій.

Основна увага часопису зосереджувалася на висвітленні діяльності цього громадського об'єднання, роботи його культурно-просвітницького відділу. З цією метою публікувалися звіти, огляди, заклики організаційного, пропагандистського спрямування від голови товариства П. Ратіци (1930 р.), протокол XI конференції членів товариства, яка відбулася 1938 р. у Буффало (1938. № 31, 32), та ін.

Русофільську позицію (у наявних числах вона була доволі категоричною) тижневика презентували передові статті та низка інших публікацій громадсько-політичного змісту, як-от: «Нашъ русский путь въ дѣлѣ

національного відродження» Георгія Савкова (1930. № 48), «Основныя черты русскаго духа и истинно русская культура» Православного (1930. № 51), «Мы не zakarpatskii ukraincy» за підписом S-ov (1938. № 36), «Russkaja duša i ukrainizm» за підписом VIČ (1939. № 16). Автори більшості з них висловлювали критичне ставлення як до більшовизму (згодом — комунізму), так і до українського національного руху, переконували читачів у тому, що населення Закарпаття («Прикарпатской Руси») є невід'ємною частиною російського народу.

Упродовж 1938—1939 рр. автори часопису зосереджувалися на подіях у Закарпатській Україні, на Пряшівщині, значно рідше — у Східній Галичині (Не-разумная дипломатія. Къ автономии въ Карпатской Руси. 1938. № 26; Slovackij terror na Prjaševskoj Rusi. 1938. № 42; Tragedija Karpatskoj Rusi. 1938. № 49). Не залишалися поза увагою газети й життя русинів у США й інших країнах Європи, друкувалися численні замітки і повідомлення, що відображали події міжнародного громадсько-політичного життя та висвітлювали діяльність державних інституцій США.

У виданні публікувалися матеріали просвітницького характеру, орієнтовані на читачів різного рівня освіти та віку. Матеріали рубрики «Религіозна часть» (1930 р. добірор матеріалів займався протоієрей Михайло Перхач) призначалися передовсім підготовленому до сприйняття релігійно-наукових студій читачу. У її межах вміщувалися матеріали богословського змісту, як-от: «О священствѣ Церкви Христовой» І. Недзельницького (1930. № 48, 51), «Божественная литургия, значение проскомидии» (1938. № 26).

Рубрики «Полезное чтение на пять минутъ», «Дѣтский Кутикъ» були орієнтовані на широку аудиторію та дітей відповідно. Відповідальним за добір матеріалів до них був Михайло Тидик. Тут друкувалися катехитичні матеріали, статті, у яких порушувалися питання засад християнського виховання, стосунків між батьками і дітьми та ін., художні твори (Тидикъ Михайль. Благодареніе; Його ж. Польза отъ юношескихъ чисель. 1930. № 48; Дѣтская жизнь Иисуса Христа; Коханикъ Петръ. Ро-

дители и дѣти. 1930. № 51). Матеріали «Сокольской Часті» (містила англomовну підрубрику «English Section») висвітлювали діяльність гімнастичного товариства «Сокол». Тут подавалися не лише відомості про

перебіг різних заходів, а й матеріали пропагандистського та організаційного характеру, спрямовані на національно-політичне, патріотичне виховання молоді відповідно до ідеології, сповідуваної Об'єднанням руських православних братств в Америці. Упродовж 1938—1939 рр. замість «Сокольской Часті» почала виходити англomовна тематична сторінка «UROBA Sokol — Youth Page», яка містила рубрики

«Sokol sports» [«Сокіл спортивний»], «Health Hints» [«Поради для здоров'я»]. Тут же велася авторська колонка Михайла Креницького «This 'n That» [«Це і те»]. Більшість опублікованих у ній матеріалів моралізаторського та виховного характеру присвячені пропаганді здорового способу життя і спорту, питанням збереження національної ідентичності, культури, мови серед емігрантів у США тощо. Окрім того, у її межах опубліковано низку листів (автор Ольга) п. н. «A feminist speaks» [«Феміністка говорить»].

Інші рубрики видання: «Znajete vy to?», «Dopisy», «Bratskie Ohološeniia», «Ohološeniia».

Серед авторів часопису: А. Зорін, Я. І. Лисичин, М. Пачута, Г. Сабов, Богдан Світлинський, протоієрей Андрій Шлепецький. Низку публікацій підписано псевдонімами Православний та Vostokin (Востокинъ).

Останній (28(892)-ий) наявний за 1939 р. номер побачив світ 27 липня.

Бібліографія: A Guide to Newspaper and Periodicals / completed by A. Renkiewicz. Minnesota, 1979. Позиц. 49; Guide to the American ethnic press / by Lubomyr R. Wynar. Kent, Ohio, 1986. Р. 29, 30; Газеты русской эмиграции... С. 40; Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики... С. 154; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 346.

Література: Енциклопедія історії та культури карпатських русинів / уклад.: П. Р. Магочій, І. Поп. Ужгород, 2010. С. 549; ЕУД. Т. 1. Кн. 2. С. 242, 268, 348.

О. Дроздовська

902*

САДОВІ КВІТКИ: Літературно-Науковий Місячник. — Р. І. № 1. 1917, трав.

Ред. А. П. Заліський. — **Полтава, 1917:** Видання Гуртка Полтавської Школи садівництва.

Вийшло: 1917 — Р. І № 1—3[?]; Ц. номери 70 к.

Редакція журналу мала на меті вміщувати твори української молоді — членів гуртка Полтавської школи садівництва, що, на її думку, сприяло б популяризації українського слова серед населення і певною мірою впливало б на його культурний розвиток.

Серед публікацій, поданих у часописі, — стаття дослідницького характеру «Головні етапи розвитку українського літературного руху», матеріали про життя І. Котляревського, діяльність Кирило-Мефодіївського братства, а також статті актуальної тематики «Треба вперед» і «На сучасні теми». На сторінках видання вміщувалися поетичні твори.

Авторами журналу були учні Полтавської школи садівництва.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 16; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... Львів, 2005. С. 51, 67; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 868—870.

Література: Українські часописи // Шлях. 1917. № 7; В. Щ. Журнал молоді // Вѣстник Полтавскаго Губернскаго Общественнаго Комитета = Вісник Полтавського Губерніального Громадського комітету. 1917. № 118.

В. Ковпак

903

САЛДАТСЬКА ДУМКА. — Виходе два рази на тиждень, як додаток до «Солдатской Мысли». № 1. 1917, 4 серп.

Ред. М. Григорович, С. Зінченко. — **Одеса, 1917:** Друк. газети «Солдатская Мысль», Троїцька, 28. Адр. ред.: Преображенська, 24.

Вийшло: 1917 — № 1—3; Ф. 47×31 см; Обс. 2 с.; Ц. номери 3 к. (1917 № 1, 2), 5 к. (1917 № 3), з «Солдатской Мыслью» 7 к. (1917 № 1, 2).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1; **ДНАБ:** 1917 — № 2, 3; **ОННБ:** 1917 — № 1—3.

Примітки: Гасло видання: «Нехай живе федеративна демократична Російська республіка і автономія України!». Від № 4 за 18 вересня 1917 р. газета виходила п. н. «Рідний Курінь» (див. № 897).

Часопис видавала українська громада Одеського гарнізону російської армії. Доцільність появи такого видання відзначено у замітці програмного характеру: «Одесса велике місто, більшість населення її українці та й в Одеському гарнізоні солдати та матроси здебільшого українці, але шей досі в Одесі немає народної газети, котра обстоювала би інтереси трудящего українського люду...» (Мих. Тр. [Без назви]. № 1). Серед головних завдань двотижневика — сприяти об'єднанню української громади міста, висвітлювати поточні події громадсько-політичного життя, які безпосередньо впливали на долю України, ознайомлювати з діяльністю законодавчих та виконавчих органів Української Центральної Ради, роз'яснювати бачення її керівниками місця і ролі України у складі Російської федерації.

На сторінках видання переважали публікації інформаційно-пропагандистського характеру та офіційні матеріали — статті та замітки, у яких окреслювалися головні напрями діяльності УЦР та Генерального Секретаріату (Українська Центральна Рада. Генеральний Секретаріат. № 1), постанови, відозви, офіційні листи цих органів державного управління

(Винниченко В. По Україні. № 1; Петлюра С. Народе український! № 2). Окрім того, у № 1 надруковано кілька агітаційних матеріалів, у яких редакція закликала читачів проголосувати на виборах до міської думи за кандидатів від «українського соціалістичного блоку», що об'єднував представників від УСДРП та УПСР.

У низці публікацій домінувала думка про необхідність порозуміння між «обома братніми народами, українським та руським», засуджувалося критичне ставлення до української автономії у колах т. зв. чорносотенців та кадетів, натомість обстоювалася ідея створення федеративно-демократичної російської республіки (Григ. Про Україну. № 1, 2; Мих. Гр-ч. Українська небезпека. № 2; Мих. Гр-а. Мір без анексії. № 3).

Рубрики видання: «По Україні», «З Центральної Ради».

Найактивнішим автором газетних публікацій був один із її редакторів — Михайло Григорович (підписувався: Григ., М. Г., Мих., Мих. Гр-ч, Михайло Г.).

У замітці «Від редакції» підкреслювалося, що видання тимчасово безкоштовно тиражувалося у друкарні російськомовного часопису «Солдатская Мысль». Головною причиною припинення виходу української газети став низький рівень її популярності серед читачів. У публікації повідомлялося: «Випускаючи це третє число “Салдатської Думки”, редакція робе останню пробу що до народньої української газети в Одесі» (№ 3).

Останній (3-й) номер видання датовано 29 серпня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 6; Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького. С. 29; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 63, 64; Газети України 1917—1920 років... С. 205.

Література: Від редакції // Рідний Курінь. 1917. № 4.

Електронні джерела: Сегеда С. П. Українська військова преса доби Центральної Ради і творення українського війська // Гілея: наук. вісн.: зб. наук. пр. Київ, 2009. Вип. 21. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2009_21/Giley_21/16.pdf.

О. Дроздовська

904

СВѢТЪ ДѢТЕЙ = SVIT ĎITEJ = CHILDREN'S WORLD: Official Organ of the Youth's Branch of the Greek Catholic Union of U.S.A. — Выходитъ каждого 15-го въ мѣсяцѣ (1917—1938). Vol. I. № 1. 1917.

Ред. П. Ив. Мацковъ (1921 № 2). — **Homestead, Pa, 1917—1938, продолж.:** Proprietor and Publisher «The Greek Cath. Union» of U.S.A. Адр. ред.: Р. О. Box 312, Homestead, Pa.

Вийшло: 1917 — Vol. I № 1, [?], 1918 — Vol. II № 1—12, 1919 — Vol. III № 1—12, 1920 — Vol. IV № 1—12, 1921 — Vol. V № 1—12, 1922 — 1938 — Vol. VI—XXII № 1, [?]; Ф. 31×23,5 см; Обс. 12 с. (1921 № 2).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1921 — Vol. V № 2.

Примітки: Наявний № 2 датовано 15 лютим 1921 р. У логотипі — гасло: «Молися, учися, трезвися, трудися». Мова видання — українська (етимологічний правопис і латинські букви) та частково англійська.

Журнал «Свѣтъ Дѣтей» був «уряднымъ Органомъ Юношеского Отдѣл. Соединенія Гр. Каѳ. Русскихъ Братствъ». Часопис мав дидактично-пізнавальне спрямування і призначався для дітей та їхніх батьків. Автори місячника у своїх замітках, дописах та листах обговорювали актуальні проблеми юного покоління, наголошували на необхідності виховання дитини у дусі християнської любові та поваги, акцентували нагальну потребу допомоги сиротам у Старому краю (окремо подавалися списки конкретних та відомості для потенційних жертводавців).

На сторінках видання велися адаптовані до читачької аудиторії курси з вивчення Біблії, публікувалися вправи на розвиток логічного мислення, деякі правила читання та вимови (для найменших американських українців), матеріали про Церкву, а також оповідання, поезії (наприклад твір О. Павловича «Послухайте Братья!»); чимало віршів належало початківцям-школярам), лаконічні історії, прислів'я та вислови з Біблії тощо.

Частина матеріалів часопису висвітлювали деякі факти з життя американських політиків найвищого рангу та їхні погляди, а також освітні питання у США.

Серед авторів місячника — М. Качмарик, А. Лейко, П. Мацков (іноді під крипт.: Р. J. M., П. И. М.), І. Репко.

У виданні функціонували рубрики «Dopisy» та «Perepiska redakcijnna».

Журнал після припинення виходу в липні 1938 р. продовжував виходити з липня 1946 р. до квітня 1973 р.

Бібліографія: Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики... С. 179.

В. Ковпак

905

СВОБОДНЕ СЛОВО: Вістник свободомислящих. — № 1. 1917, верес.

Ред. Сайченко. — **Йозефов, 1917:** Вид. Г. Бесарабов. Адр. ред.: Йозефов, Табор полонен. офіцерів. Редакція, к. № 153.

Вийшло: 1917 — № 1—6; Ф. 46×29 см; Обс. 4 с., 5 с. (1917 № 2—4), 8 с. (1917 № 6).

Наявність у фонді: **ЦДАВОУ:** 1917 — № 2—4, 6.

Примітки: Наявний № 2 вийшов 30 вересня 1917 р. Рукописна газета. У логотипі — гасло: «Браття всього світу, єднайтесь!».

«Свободне Слово» виходило у таборі для військовополонених у Йозефштадті (Йозефові) на території Чехії. Головне спрямування видання означив один з його авторів, Кісіль, у передовій статті № 2. Він вбачав силу українців у «єднанню і в почутті свого обов'язку», тому закликав усіх полишити міжпартійну боротьбу і «стреміти до здобуття кращої долі нашої славної Україні» та «зорганізуватися якнайкраще, щоб повернути до рідного краю свідомими свого «я» і готовими борцями вступити в ряди братів, котрі з різних закутків великої Росії повідомляють Українську Центральну Раду про свою готовність повсякчас стати до бою з ворогами за волю України».

Центральними темами на сторінках «Свободного Слова» були національний розвиток, згуртування українців на чужині, стан тогочасної політики (Моряк. Націоналісти в кавичках і шовіністи. № 2; Його ж. Дві путі. № 3), земельне питання (Чужий. Чи повинна земля належати яко власність й яким чином вона опинилася в приватних руках? № 6) тощо. Із полемічною статтею «Сумний щирізм і думки громадянина» у № 6 виступив Нивпокорений.

У газеті висвітлювалися культурні події у таборі, зокрема аматорські театральні вистави, дотепно змальовувався побут військовополонених. Також друкувалися їхні листи та подорожні нотатки.

На сторінках видання гостро критикувалося стіннівку «Вінок кайданам» та часопис «Наш Голос». В оборону «Свободного Слова» від нападок редакцій цих пресодруків виступив видавець Г. Бесарабов (Відповіді «щирім». № 6).

У часописі вміщувалося багато фейлетонів. Змістове наповнення газети розширювали пізнавальні статті на зразок: «Эксперанто — мова братерства» Моряка (№ 4).

Газета мала такі рубрики: «Вісти з рідного краю», «Таборова жизнь» («Таборове життя»), «Театр

і музика», «Запити і відповіді», «Юмор і сатира», «Фельетон», «З підслуханих розмов» та ін.

Більшість публікацій підписано псевдонімами, якот: Грі-Грі, Завзятий, Кісіль, Моряк, Нивпокорений, Шершень, Чужий. Г. Бесарабов виступав як під власним прізвищем, так і під криптонімом Г. Б.

Останній (6-й) номер побачив світ 5 листопада 1917 р.

Література: [Сич Я.]. Наша таборова «преса» // Наш Голос. Йозефштадт, 1917. Ч. 1. С. 6; Сидоренко Н. М. Національно-духовне самоствердження. Част. 1. С. 80—82.

В. Табор

906

СВОБОДНОЕ СЛОВО: Органь соціально-демократических реформ (1917 № 1—4); Органь социальных и демократических реформ (1917 № 5—23); Демократическая газета (1917 31—49); Органь независимой евр. социалистической мысли (1917 № 50—59). — № 1. 1917, 5 мая.

Ред. М. С. Либермань (1917 № 1—23). Ред.-изд. М. С. Либермань, З. П. Бондарчук (1917 № 33—59). — **Херсонь, 1917:** Издание Херс. Гор. общественного порядка и спокойствия (1917 № 1—23). Тип. «Издатель», Херсонь. Адр. ред.: Дворянская, уг. Потемкинской ул., д. Тропиной.

Вийшло: 1917 — № 1—59; Ф. від 61×42 см до 42×31,5 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 12 мес. съ доставкой въ Херсонѣ 18 р., для иногородних 14 р., Ц. номера 7 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 1—6, 8—10, 12, 14, 15, 17—23, 31, 33, 34, 38, 40—42, 44—47, 49—52, 54, 57, 59.

Примітки: Періодичність виходу — щоденно. Мова видання — російська та українська. Додаток: «Приложеніє къ № 40 “Свободного Слова”».

Основне спрямування суспільно-політичної газети її редакція вбачала у служінні «цѣлямъ общеполитическаго просвѣщенія» якнайширших мас. З огляду на це у виданні вміщувалися роз'яснювальні статті про майбутні Установчі збори і про те, що вони повинні дати народові, друкувалися постанови Тимчасового уряду з приводу виборів, приділялося помітну увагу виборам до міської думи тощо.

«Свободное Слово» широко інформувало читачів про події в Росії та світі, зокрема на Західному фронті й німецькі умови перемир'я, про відносини Росії та Фінляндії, криваві події в Петрограді і знуцання над євреями тощо.

Редакція висвітлювала діяльність Тимчасового уряду, приділяла значну увагу місцевому життю, яке знаходило відображення під рубриками «По губернії», «Нашъ уѣздъ» та «Херсонъ». Зокрема, автори газети писали про роботу міського комітету громадського порядку і спокою та його резолюції, надзвичайного губернського земського зібрання і губернський український національний з'їзд, роз'яснювали принципи функціонування міського самоврядування і розмірковували над проблемою української автономії і єврейським питанням (Рубштейнъ Б. Украинская автономия и еврейский вопросъ. № 45).

Поза увагою редакції не залишалося професійне та мистецьке життя краю. Про них йшла мова під рубриками «Профессіональная жизнь» та «Театръ и музыка».

Жанрову палітру газети збагатили нарис Льва Толстого «Молодой царь» (№ 2—4), фейлетони і «Штрихи» автора під псевдонімом Павелъ Невѣдомый та Тотъ-же.

Українською мовою були опубліковано повідомлення про «Українській військовій зїзд» (№ 1) та оголошення про «Учительські курси українознавства Херсонського Повітового Земства» (№ 45).

«Приложеніе къ № 40 “Свободного Слова”» містило оголошення.

Газета мала широку рубрикацію: «Часть Официальная», «Отъ Временнаго Правительства», «Сообщеніе изъ Ставки», «Телеграммы», «Ночныя телеграммы», «По Россіи», «Хроника», «Послѣднія извѣстія», «Послѣдняя почта», «Нашъ уѣздъ», «Херсонъ», «За границей», «Обзоръ печати», «Профессіональная жизнь», «Театръ и музыка», «Штрихи», «Маленькій фельетонъ», «Происшествія», «Письмо въ редакцію» та ін.

Серед авторів газети були П. Венедиктов, Н. Григорович (він же — Н. Гри.), Б. Рубштейн, Аркадій Бухов.

Останній (59-й) номер вийшов 18 липня 1917 р.

В. Габор

907

СВОБОДНЫЙ ГОЛОСЪ: Ежедневная газета. — № 1. 1917, 15 марта.

Ред. Редакц. Комитетъ: А. П. Барановъ, Н. А. Литвицкій, М. Н. Ренненкампфъ, В. Н. Сведерскій, І. І. Лозинскій (1917 № 1—5), А. П. Барановъ, Н. А. Литвицкій, М. Н. Ренненкампфъ, В. Н. Сведерскій, І. І. Лозинскій, М. Д. Шухать (1917 № 6—14), А. П. Барановъ, Д. В. Марковичъ, М. Н. Ренненкампфъ, В. Н. Сведерскій, І. І. Лозинскій, М. Д. Шу-

хать (1917 № 15—22), А. П. Барановъ, Д. В. Марковичъ, М. Н. Ренненкампфъ, В. Н. Сведерскій, І. С. Олтаржевскій (1917 № 23—73), А. П. Барановъ, Д. В. Марковичъ, В. Н. Сведерскій (1917 № 74—140), О. К. Кричинскій, Е. В. Радбиль (1917 № 141—151). Ред. О. К. Кричинскій (1917 № 152—173). — **Винница, 1917:** Изданіе Винницкой Городской Думы. Тип. Винницкаго Городского Управленія. Адр. ред. і контори: Винница, Николаевский просп., д. 25.

Вийшло: 1917 — № 1—176; Ф. 65×48 см (1917 № 1—118), 67×50 см (1917 № 119—151), 51×34 см (1917 № 152—176); Обс. 4 с.; Передпл.: на годъ съ доставкой и пересылкой 12 р. Ц. номера 6—8 к.

Наявність у фондi: **ВОКМ:** 1917 — № 67, 151, 167; **ВОУНБ:** 1917 — № 1, 2, 5—15, 19, 21, 23—30, 33, 35, 40, 48, 52, 60, 63, 65, 67, 86, 119, 120, 127—131, 139—142, 152, 156—157, 163—165, 169—173; **НБ КРНУ:** 1917 — № 4—7, 9; **ОННБ:** 1917 — № 34; **РНБ:** 1917 — № 1—21, 24—26, 28, 30, 31, 33—46, 48—71, 73—75, 77—87, 89—130, 132—176.

Примітки: Газета виходила за дозволом військової цензури з позначкою: «Дозв. Воен. Ценз.». Матеріали друкувалися переважно російською мовою, деякі — українською та польською. Від 15 листопада 1917 р. видавалася газета «Извѣстія Винницкой Городской Думы» (див. № 811).

Прогресивно-демократична газета громадсько-політичного змісту була створена з ініціативи функціонерів виконавчого комітету ради громадських організацій Вінниці (діяла у місті від 3 березня 1917 р.) на основі попередника — органу Вінницької міської думи — часопису «Юго-Западный Край». Як було анонсовано редакцією, ключовим завданням щоденного видання стане роз'яснення громадськості і втілення у життя революційних ідей, облаштування усіх сфер народного буття. У цьому контексті газета буде широко висвітлювати реформу кооперативного, земського, міського самоврядування, а також діяльність спілки робітників, професійних й інших об'єднань, перші кроки Тимчасового уряду (Отъ редакции. № 1).

Редакційна політика часопису спрямовувалася на демократизацію та лібералізацію громадсько-політичного життя краю, залучення його населення до активної участі в суспільно-політичних процесах регіону та держави, обстоювання ідеї автономії для України у складі майбутньої федеративної Росії. У цьому контексті на сторінках видання надруковано відозви, звернення, заклики Української Центральної

Ради до українців цього регіону (До Українського Народу. 1917. № 2; ін.). Публікувалися матеріали, які свідчили про активізацію національного руху у місті та підтримку місцевими українськими організаціями (зокрема очолюваною Дмитром Марковичем «Спілкою подільських українців») політичних вимог УЦР. У них також акцентувалася увага на низці інших вкрай актуальних питань національного відродження, як-от: створення «скріз по Україні» політичних організацій на зразок «Спілки подільських українців», товариств «Просвіта», бібліотек-читалень, селянських спілок, впровадження української мови в освітніх закладах, Церкві, у земських, міських управах та інших громадських установах, створення українських добровольчих легіонів тощо (Українські збори. 1917. № 4; Літвицький М. З селянського зїзду. 1917. № 6; ін.).

Редакція заохочувала зворотний зв'язок, зокрема, закликала вчителів, священиків, кооператорів та інших впливових, авторитетних осіб у містечках та селах повідомляти про локальні події, процеси та явища широкого суспільного резонансу, доносити реакцію місцевих жителів на трансформаційні процеси у державі та регіоні в постреволуційний період у рамках спеціально створеної рубрики «По нашему краю» (Отъ редакціоннаго комитета. 1917. № 9). З огляду на це тут подавалася локальна хроніка суспільно-політичних подій, висвітлювалися розбудовчі, організаційні процеси, зокрема у середовищі польської національної меншини (Fredro I. Zebranie polskie w Haysynie; Wybory w haysynskim powiecie. 1917. № 9).

Пріоритетне місце у виданні займала суспільно-політична проблематика. Квінтесенція матеріалів цього спрямування полягала в обстоюванні завоювань революції, ліберально-демократичних ідеологем конституційної демократії, політичних та громадянських прав і свобод, зокрема свободи друку, слова, совісті, маніфестацій, зібрань і т. ін. Майже у кожному номері газети декларувалася підтримка Тимчасовому уряду (Шіянов Г. С. Про Установчі Збори; Воззваніє. Граждане, несите золото! Граждане г. Винницы. 1917. № 2) й рефреном звучали революційні гасла: «Да здравствует демократическая республика!», «Слава борцамъ за свободу, равенство и братство!», «Свобода, равенство и братство!».

З огляду на це у серії виступів пізнавального плану різних авторів акцентувалася необхідність проведення системної культурно-просвітницької роботи представниками місцевої інтелігенції серед вінницької громадськості щодо самоосвідомлення

малограмотних та неосвічених громадян у цих питаннях (Ренненкампфъ М. Н. По поводу происходящихъ событий. 1917. № 2; Народное представительство. № 4, 7—10; ін.). У цьому зв'язку на сторінках видання широко висвітлювалися організаційні процеси в освітянському середовищі, зокрема реформа системи освіти на ліберально-демократичних засадах, тенденції трансформації системи початкової освіти в контексті секуляризації суспільного життя (Письмо въ редакцію. 1917. № 9), охоплення мережею освітніх закладів якнайбільшої частини населення (Добытчики свободы. 1917. № 5), українізації навчального процесу у школах Подільської губернії (Д. М. [Маркович Д.]. Какая должна быть народная школа. 1917. № 4).

Інший вектор редакційної політики — це висвітлення політичних і організаційних процесів у регіоні, аналіз та огляд реформ у сфері децентралізації влади, місцевого самоврядування (Н. С-ковъ. Свободное земство. 1917. № 9), стану об'єктів комунальної власності (Наслѣдіе. 1917. № 2), реформування органів правопорядку на нових, демократичних, засадах з урахуванням запитів, потреб та інтересів широких соціальних верств (Народная милиція. 1917. № 2), розбудови громадянського суспільства на демократичних засадах. Автори видання наголошували на потребі самоосвідомлення громадян у питаннях самоорганізації, самоврядування та контролю, нагляду за роботою органів влади. У цьому контексті на сторінках видання вмішувалися численні публікації, присвячені висвітленню діяльності місцевих установ та громадських організацій, серед яких: Подільські губернська земська управа і губернський продовольчий комітет, Товариство діячів з агрономічної допомоги місцевому господарству, рада робітничих і солдатських депутатів.

Особлива увага приділялася висвітленню перебігу Першої світової війни, зокрема хроніці воєнних подій, фронтовим зведенням про бойові дії на території Наддніпрянської та Наддністрянської України, з одного боку, між російськими, а з іншого — німецькими та австро-угорськими військами. З огляду на це у виданні вміщено низку відозв, звернень та закликів агітаційного змісту від рад солдатських депутатів, солдатських комітетів до цивільного населення і військовиків (Отклики армии. 1917. № 9; ін.), у яких акцентовано необхідність підтримки армії, мобілізації людських та матеріальних ресурсів (наприклад шляхом викупу воєнних облігацій (Заємъ свободы. 1917. № 26), мілітаризації усіх сфер економіки, солідаризації з армією (Козловъ М. И. День солдата. 1917. № 9)

із метою захисту революційних завоювань, ідей «революційної демократії».

Редакція приділяла помітну увагу відображенню на шпальтах газети соціально-економічної проблематики, зокрема вирішенню нагальних питань масового безробіття в умовах демобілізації військовозобов'язаних, забезпечення продовольчої безпеки держави в тогочасних воєнно-політичних обставинах (Отчетъ. 1917. № 2; Чрезвычайное Подольское Губернское Земское собрание; Винница, 24 марта; Обь образовании губернского, уѣздныхъ и волостныхъ Продовольственныхъ Комитетовъ. 1917. № 9), як-от обліку та контролю над виробництвом, розподілом та споживанням продуктів першої необхідності, боротьби з контрафактною продукцією.

На сторінках видання вміщувалися подорожні нарис про визначні місця й побутові реалії Вінниці та краю (Проѣзжій. Пятнадцать часовъ въ Винницѣ. 1917. № 1; ін.). У газеті публікувалися виступи сатиричного характеру, які викривали недемократичні порядки та практики російського царату, зокрема в пенітенціарній системі (Козловъ М. И. Издѣвались над нами. 1917. № 9), релігійно-церковній сфері життя (Степанковскій Яковъ. Голосъ сельскаго священника. 1917. № 9), висвітлювали нові явища соціальної дійсності, як-от емансипація жінок. У газеті опубліковано низку матеріалів пізнавального змісту, які містили статистичні відомості про макроекономіку, рівень та якість життя тощо за кордоном та в Росії (В. С. Полезныя свѣдѣнія. 1917. № 9).

У виданні опубліковано низку некрологів видатних військовиків — вихідців із Вінницького краю (Похороны Э. А. Змунчилло. 1917. № 9; ін.), відкриті листи, звернення представників місцевого духовенства щодо необхідності реформування системи церковно-парафіяльного шкільництва (Письмо въ редакцію. 1917. № 9).

У редакційному фокусі перебували зарубіжна хроніка та міжнародна проблематика, зокрема, на газетних шпальтах опубліковано серію матеріалів про стратегію і тактику збройних сил Німецького Райху (Военный. Приготовления противника. 1917. № 9; ін.).

Рубрикація видання: «Телеграммы» (телеграми Петроградського телеграфного агентства та кореспондентів видання, офіційна хроніка подій у Петрограді, зокрема звіти про роботу Державної думи, постанови, розпорядження, накази, положення Тимчасового уряду, зведення з фронтів у різних європейських регіонах, реформа вищої та середньої освіти); «Хроника»; «Театръ и музыка»

(театральна критика, рецензії, афіші тощо); «О чемъ пишутъ» (огляди, передруки матеріалів російських видань: «Биржевые Вѣдомости», «День», «Русские Вѣдомости», «Утро Россіи»).

На шпальтах видання, під рубрикою «Объявления» та позарубриково, подавалися оголошення Вінницької ради робітничих, солдатських і селянських депутатів суспільно-політичної тематики, комерційна реклама, театральні афіші місцевого драмтеатру і т. ін.

Майже усі газетні матеріали підписано криптонімами: В. С., В. С-кій (обидва — В. Сведерський), Д. М. (Д. В. Маркович), М. Р. (М. Ренненкамф), Кілька матеріалів надруковано за підписами: Ю. Айхенвальд, Вл. Бурцев, М. І. Козлов, М. Шухат.

У повідомленні «Отъ редакціоннаго комитета газеты “Свободный Голосъ”» опубліковано у кількох перших номерах щоденника список осіб, які виявили свою згоду на співпрацю із виданням: «А. П. Барановъ, В. В. Боржковскій, Н. И. Бѣлинскій, И. И. Дамбергъ, І. І. Лозинскій, Н. А. Литвицкій, М. Н. Ренненкамфъ, В. Н. Сведерскій, А. М. Станевичъ, В. Н. Хведкевичъ [и др.]».

На сторінках газети вміщено віньєтки та ілюстрації на соціально-побутові теми.

Під тиском більшовицької цензури за «поширення редакцією провідного друкованого органу необ'єктивної інформації, наклепів, дезорганізації підпілля революційних сил» вихід газети було припинено. Останній (176-й) номер вийшов 17 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 146; Часописи Поділля. С. 63, 64; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 86; Періодичні видання Подільської губернії... С. 29; Газеты дореволюционной России... С. 332; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 57. Спр. 477. Арк. 4, 5.

Література: Юго-Западный край. 1917. 7 марта; *Тарнопольський Л.* Жовтень на Вінниччині: іст. нарис. Вінниця, 1927. С. 27; *Білінський М.* Часописи Поділля (в межах УСРР): історичний нарис з доби 1838—1927 рр. // Часописи Поділля. С. 27; *Лисий А. К., Лойко О. Г.* Часописи Поділля періоду визвольних змагань українського народу (1917—1920 рр.) // Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. другої Всеукр. наук.-теорет. конф. 21—22 грудня 1994 р. Львів; Житомир, 1994. С. 40; *Гандзюк В. О.* Відстоювання ідей автономії України в добу Центральної ради вінницьким часописом «Свободный голос» (1917 р.) // Українська журналістика: умови формування та перспективи розвитку: зб. наук. пр. Черкаси, 2007. С. 386—390; *Логінов О.* Подільська преса у фондах Вінницького обласного краєзнавчого музею як джерело до історії української революції 1917—1920 рр. // Краєзнавство: історичний досвід

та перспективи розвитку: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. 13—15 жовтня 2010 р. Вінниця, 2011. С. 12—14; *Логінов О. В., Семенко Л. І.* Вінниця у 1917 році: Революція у провінційному місті. Вид. 2-ге, випр. Вінниця, 2011. С. 11, 54, 58, 60—62, 78, 80, 86, 97, 114, 128, 129, 131—133, 136, 150, 157.

С. Блавацький, О. Дроздовська

908

СВОБОДНЫЙ ГОЛОСЪ: Общественно-политическая, литературная газета (1919 № 82). — Выходит ежедневно, кромѣ понедѣльниковъ и дней постѣпраздничныхъ. Г. 1. № 1. 1917, [11 апр.].

Ред.-изд. С. Д. Духовный (1917—1919 № 23), И. Е. Гольдманъ (1919 № 82). — **Умань, 1917—1919:** *Електр. тип.* «Порядокъ» М. А. Тарадаша, Умань (1917 № 157 — 1918 № 115); *Електр. тип.* «Т-ва Порядокъ» (1918 № 117—214); *Тип. т-ва «Порядокъ»* (1918 № 215 — 1919 № 23); *Тип.* «Энергія» (1919 № 82). *Адр. контори і ред.:* Садовая ул., Городской дом (1917 — 1918 № 188), Николаевская ул., дом Конофайскаго (1918 № 189 — 1919).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—211, [?], 1918 — Г. 2 № 1—282, 1919 — Г. 3 № 1—82; *Ф.* від 52×37 см до 67×36 см (1917—1918, 1919 № 23), 72×34 см (1919 № 82); *Обс.* 4 с., 2 с., 1 с. (1918 № 141); *Передпл.:* на 1 мѣс. 3 р. 25 к. (1917), на 2 мѣс. 8 р. 50 к. (1918 № 6—25), 9 р. 50 к. (1918 № 103—120), 12 р. 50 к. (1918 № 122—124), 16 р. (1918 № 144—234), съ пересылкой 20 р. (1918 № 235—282, 1919 № 23). *Ц. номера* 15—25 к. (1917 № 157 — 1918 № 142), 35—50 к. (1918 № 143—282), 65 к. (1919 № 23), 4 р. (1919 № 82). *Въ провинціи и на ж.-дор. станц.* 17 к. (1917 № 157—176), 22 к., 23 к. (1917 № 211 — 1918 № 25, 103—120).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 211, 1918 — Г. 2 № 6, 15, 18, 20, 25, 103, 105—110, 115, 117, 120, 122, 124, 136, 138—148, 150—155, 166—178, 180—196, 198—256; **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 157—159, 162, 168—170, 173, 174, 176, 1918 — Г. 2 № 260—282, 1919 — Г. 3 № 23, 82; **ДНІБ:** 1917 — Г. 1 № 61—64, 69, 70, 72, 73, 83, 85—87; **РДБ:** 1917 — Г. 1 № 36—58, 60—73, 75, 77, 79—90, 102—104, 106, 108, 110, 113—115, 118, 119, 121; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 61—73, 75, 77, 79—90, 102—104, 106, 108, 110, 113—115, 118, 119, 121.

Примітки: Наявний № 36 датовано 25 травня, а № 211 — 23 грудня 1917 р. 20, 29 серпня і 15 жовтня 1918 р. п. н. «Свободный Голосъ» вийшов односторінковий «Екстренный выпуск». До № 202 за 1918 р. газети вийшов додаток

«Телеграммы (от Украинского Телеграфнаго Агентства)» (1 с.). Мова видання — російська та українська.

Редакція громадсько-політичної газети «Свободный Голосъ» стверджувала, що «на Украинѣ смолкнут всѣ разнорѣчія перед лицом грозной опасности. Единый фронт должен быть противопоставлен покушающимся на независимость украинской народной республики» (1918. № 6). Державотворчі інтереси вона обстоювала ще 1917 р., опублікувавши російською мовою III Універсал Української Центральної Ради, українською мовою — повідомлення про перший з'їзд правління споживчих кооперативів Уманського повіту, а також заклики до участі та проведення виборів до українських Установчих зборів. У контексті укладення Брест-Литовського мирного договору автори газети пропонували вдосконалити діяльність різних владних структур в УНР.

У виданні було прихильно сприйнято грамоту гетьмана П. Скоропадського від 14 листопада 1918 р., схвалено вибір федеративного державного устрою. Активним прихильником цієї концепції був О. Яблоновський, що приписував прагнення до незалежності лише галичанам. Утвердження влади Директорії спричинило поступовий відхід від таких позицій: у часописі почали вміщуватися звернення очільників держави до народу, накази, постанови тощо, питання федерації розглядалося зовсім під іншим кутом зору.

Редакція газети часто висвітлювала проведення різних всеукраїнських професійних з'їздів, які відбувалися у Києві, проте застерігала: «...трудно в настоящее время полагать, что вопросы дня смогут быть всесторонне рассмотрѣны на означенных с'ѣздах» (1918. № 103). У виданні інформувалося й про інші події у столиці, зокрема вибух військових складів, приїзд П. Мілюкова. Хронологія подій в інших українських містах подавалася переважно у вигляді інформаційних заміток.

На сторінках газети критикувалася діяльність більшовиків, зокрема, зверталася увага на розбіжності між лозунгами та втіленням їх у життя, а також на те, що «поход на Украину лежит в особенности в плоскости насилия над свободно самоопредѣляющейся окраиной» (1918. № 15). Негативна оцінка більшовицької політики містилася у низці інших газетних статей: С. П. «Суды и большевистскій переворот» (1918. № 25), «Вооруженные силы большевиков» (без авторства) (1918. № 103), М. П. «Часы хрипят...» (1918. № 239) та ін.

Постійні воєнні дії в Україні спричинили посилення анархії на місцях. Редакція газети зазначала, що на теренах Уманщини неспокійно, почастишали випадки грабунків як військовиками, так і повстанцями. У газетних публікаціях заохочувалося формування загонів місцевої самооборони, зважаючи на постійну зміну влади, але ця ідея не була активно підтримана, а збір коштів на цей захід був незначним.

На сторінках видання розглядалися події у зарубіжжі, серед яких значну увагу приділялося боротьбі в Сибіру і на Дону, а також резонансу, викликаному громадянською війною у Росії, за кордоном, та діяльності російської антибільшовицької еміграції. У матеріалах йшлося про політичні події в Європі, зокрема, порушувалося питання виведення німецьких військ з України після Листопадової революції 1918 р. в Німеччині.

Автори газети закликали досліджувати історію краю: «Подбирая материалы, изучая по ним отдельные эпизоды и взаимоотношения нашего края Уманщины, мы тем самым делаем кирпичи, из которого могучие мастера построят величественное здание истории Украины» (Кравченко Г. Сохраняйте культурные ценности. 1918. № 6). Газетні матеріали, які висвітлювали історію створення національного парку «Софіївка», доповнені ілюстраціями: «Софіївка (Краткая историческая справка)» та «Софіївское предание» (1918. № 144). Іноді у виданні друкувалися історичні нариси та розвідки з історії місцевих органів самоврядування.

Низку публікацій видання присвячено життю євреїв, зокрема зібранням ради єврейської громади, літературно-мистецьким об'єднанням.

На сторінках газети вміщувалася велика кількість рекламних матеріалів єврейських закладів дошкільної, гімназійної та інших рівнів освіти, підприємств.

У виданні подавалися художні твори авторства О. Альфонського, В. Міштовта, О. Ремізова та ін. У кількох номерах опубліковано розлогу статтю «Памяти И. Франко».

Більшість публікацій komponувалися під рубриками: «По городу», «По уѣзду» (з підрубрикою «От генерального Секретариата Украины»), «Последние известия», «Театр и музыка», «Официальный отдел», «Объявление», «Объява». Іноді у часописі з'являлися рубрики, що діяли нетривалий час: «В Западной Европѣ», «Важнейшие моменты в жизни Украины», «Возстаніе Петлюры», «Революционное движение в Западной Европѣ», «События на Украинѣ», «События в Умани», «Партийная жизнь», «Профессиональная жизнь» та ін. У виданні подавалися спершу «Теле-

граммы (Петроградского телеграфного агентства)», згодом — «Телеграммы (Украинского телеграфного агентства и собств. корреспонд.)» (підрубрики: «На Украине» («Украина»), «Россия» («Вѣсти из России»), «На Югѣ», «За границей», «Разные известия», «Война»)). Від літа 1918 р. газета набула суто інформаційного характеру, друкуючи переважно інформаційні замітки, аналітичні статті знову почали з'являтися від листопада 1918 р. В екстрених випусках газети та додатка друкувалися телеграми УТА про події на Західному фронті та в Німеччині, а також про активізацію громадсько-політичної й економічної діяльності на теренах України і Росії.

Серед авторів газети були: М. Борисов, С. Вольнін, Ю. Грінфельд, Р. Лучинський, О. Перельман, І. Цедербаум та ін.

Останній (82-й) наявний номер датовано 1(14) жовтня 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 146; Список повременных изданий за 1918 год. С. 198; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 274; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 61; Газеты дореволюционной России... С. 332; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 198.

Література: Губа П. І. Преса як джерело вивчення історії національно-демократичної революції в Україні (1917—1920 рр.) // Український історичний журнал. Київ, 1999. № 4. С. 34.

І. Зубрицький

909

СВОБОДНЫЙ КРЕСТЬЯНИНЪ: Народная газета. — Выходитъ два раза въ недѣлю (1917), три раза въ недѣлю (1918). № 1. 1917.

Члены Редакционной комиссии: Т. С. Емцевъ, Г. А. Моргуновъ, М. Г. Сребный (1917 № 1—19). *Отв. ред.* Н. В. Легенькій (1917 № 24). — **Херсонъ, 1917—1918:** Издание Херсонскаго Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ. *Тип.* Херсонскаго Губернскаго Правленія. *Адр. ред. і контори:* г. Херсонъ, (домъ б. губернатора), Совѣтъ Крестьянскихъ Депутатовъ Херсонскаго уѣзда (1917).

Вийшло: 1917 — № 1—[78], 1918 — № 79—98, [?]; *Обс.* 4 с.; *Ф.* 42,5×30,5 см (1917); *Передпл.:* на 6 мѣс. 3 р. *Ц.* номера 6 к. (1917).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 6, 19, 24; ДНІБ: 1918 — № 95; БРАН: 1917 — № 6, 9, 10, 12, 13, 15, 17, 20—23, 24, 26, 29, 31—39, 41, 42.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешъ ты право свое!». Наявний № 6 вийшов 20 червня 1917 р., № 24 датовано

23 серпня 1917 р., а № 88 — 23 січня 1918 р.
Мова видання — російська та українська.

Народна газета «Свободный Крестьянин» як офіційний орган висвітлювала діяльність виконавчого комітету Херсонської ради селянських депутатів, інформувала про події в Росії, Україні та в Херсонському повіті зокрема. У ній подавалися звернення президії виконавчого комітету до громадян та протоколи засідань Херсонського продовольчого комітету.

На сторінках видання систематично вміщувалися передовиці, в яких акцентувалася важливість обрання Установчих зборів, повідомлення про діяльність Тимчасового уряду, призначення нових міністрів, переговори Української Центральної Ради з Тимчасовим урядом (1917. № 24), а також «Правительственные Распоряжения» Тимчасового уряду, зокрема щодо охорони посівних площ та організації посівів на землях, які пустували, статті про розгляд аграрного питання в Тимчасовому уряді (1917. № 24).

Помітну увагу редакція приділяла висвітленню діяльності УЦР. У газеті надруковано звернення «Народе український!» генерального секретаря військових справ С. Петлюри із закликом допомагати українізації війська та складати пожертви (1917. № 19), інформацію про членів нового Генерального Секретаріату (1917. № 24), Всеукраїнський кооперативний з'їзд та з'їзд представників земельних комітетів України, нові організації в Херсоні тощо. Ці та інші матеріали зазвичай вміщувалися під рубрикою «На Украинѣ».

У часописі порушувалися важливі суспільно-політичні, зокрема земельне, питання: «Царь или республика» автора під криптонімом Нік (1917. № 18, 19), «Земля народу» М. Ракітнікова (1917. № 19), «Духовенство и революция» Светловського (1917. № 24).

Події у Херсонському повіті відображено під рубрикою «Мѣстная жизнь». Так, редакція інформувала читачів про з'їзд землевласників, збори членів сільських комітетів Антоновської волості, на яких приймалися рішення, спрямовані проти політики більшовиків (1917. № 19).

Українською мовою друкувалися статті та повідомлення під рубрикою «Українській одділ». Іноді редакція передруковувала україномовні матеріали з інших періодичних видань, зокрема «Новий мировий суд» Г. Шіянова (1917. № 6) з «Подільської Волі».

Жанрово урізноманітнювали газету вірші, з якими виступали Юрій Зубовський та Петро Бунаков.

У 1918 р. на шпальтах газети публікувалися офіційні повідомлення органів радянської влади, зокрема постанови Народного секретаріату, хроніка подій у Херсоні та повіті, особливу увагу приділялося пропаганді аграрної політики радянського уряду.

У газеті діяли такі рубрики: «Правительственные Распоряжения», «Въ Республиканской Россіи», «На Украинѣ», «Мѣстная жизнь» та ін.

Серед авторів часописних публікацій — відповідальний редактор М. Легенький (під крипт. Л-кій), М. Ракітников, Светловський.

Останній (98-й) номер побачив світ 15 лютого 1918 р., однак, за даними бібліографічного довідника «Газеты СССР 1917—1960», видання припинило вихід 1 березня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Список повременных изданий за 1918 год. С. 199; Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 129, 130; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 211; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 76.

В. Габор

910

СЕЛО. — Виходить щотижня (1917 № 5—9). № 1. 1917, 24 черв.

Одповідальний ред. Ю. І. Гриценко (1917 № 2—9). — **Сміла, 1917:** Видавництво учительської й селянської повітових спілок. Друк. В. Лепського, Сміла. *Адр. ред.:* м. Сміла, Залізнодорожня вул., № 24 (1917 № 5—9).

Вийшло: 1917 — № 1—9; Ф. 43×31 см; Обс. 2 с., 4 с.; Ц. номера 8 к. (1917 № 1), 10 к. (1917 № 2—4), 15 к. (1917 № 5—7), 20 к. (1917 № 8, 9).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 2—9; **ДНАБ:** 1917 — № 1—4; **РНБ:** 1917 — № 1.

Примітки: Над заголовком — гасло: «Нехай живе Українська Народня Республіка» (№ 5—9).

Видавати тижневик, який би інформував про події у повіті, було вирішено 18 червня 1917 р. на другому повітовому з'їзді у м. Сміла. Пресовий орган виконував й агітаційну функцію, закликаючи громадськість взяти активну участь у майбутніх виборах до Установчих зборів та проголосувати за представників Української партії соціалістів-революціонерів, Української соціал-демократичної робітничої партії й «Селянської спілки», які підтримували ідею автономії України у межах Російської федерації. Саме ці політичні організації, вважав один з авторів видання, «обороняють інтереси бідних селян, також обороняють інших робітників і трудових людей» (Швець.

Кого вибрати до Установчих зборів. № 6). У часописі постійно інформувалося про діяльність зазначених партій, було опубліковано «Список кандидатів до Установчих зборів по Київській губернії Української Соціально-Демократичної робітничої партії, Української партії Соціалістів-Революціонерів і Селянської Спілки» (№ 5). На сторінках тижневика подано «Універсал Української Центральної Ради» (№ 5), докладне пояснення «Правил виборів до Установчої Ради» (№ 9).

Проблеми незахищених верств українського населення (селян, робітників, інтелігенції, зокрема учителів) порушувалися на з'їздах, засіданнях та зібраннях різних громадсько-політичних організацій. Звіти про їхній перебіг та прийняті постанови постійно публікувалися у газеті (Повітовий Земельний комітет. № 2; Робота Міністерства Нар. Освіти. № 3; Черкаський повітовий селянський з'їзд; Протокол Першого З'їзду Вільного Козацтва Черкаського повіту в м. Смілі. № 5). Значний позитив редакція вбачала у заснуванні «Товариства “Українська хата” в Смілі» (№ 4), покликаною ширити просвіту серед простого народу (з цією метою — відкривати читальні, бібліотеки, школи та ін.).

Окремішність української нації доводив автор статті «Про українців, “малоросів” та “югославів”» (№ 2), у якій він на основі історичних фактів визначив, що слово «малороси» було створене штучно. Долю українського народу на різних історичних етапах аналізувалося у публікаціях «Хто ми такі?» (№ 2) та «Україна і Переяславський трактат» (№ 4).

У виданні діяли рубрики, що висвітлювали громадсько-політичні та культурні події населених пунктів повіту, — «м. Сміла», «с. Михайлівка» й ін., а також «Учительські справи».

Основна частина газетної площі була зайнята офіційними документами.

Останній (9-й) наявний номер датовано 17 грудня 1917 р. Оскільки «за браком паперу» він вийшов лише на двох сторінках, можна припустити, що фінансові труднощі спричинили закриття газети.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 62; Газеты дореволюционной России... С. 340; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 199.

Електронні джерела: Губа П. І. Преса як джерело вивчення історії національно-демократичної революції в Україні (1917—1920 рр.). URL: <http://www.histori.org.ua/journal/1999/4/3.pdf>.

3. Наконечна

СЕЛО: Додаток до журналу «Экономическая жизнь Подоліи» (1917). — Виходить щотижня (1918 № 2—11), два рази на тиждень (1918 № 12—50), кожних п'ять днів (1919). Р. І. № 1. 1917, жовт.

Відвічальний ред. П. Н. Александровъ (1917). *Редакційний Комітет:* С. М. Іваницький, В. К. Приходько, В. П. Козак (1918 № 1—4, 11), С. М. Іваницький, В. К. Приходько (1918 № 5—10). *Редагує комітет* (1918 № 12 — 1919 № 3). *Ред.* П. Бутовський (1919 № 4—24). — **Вінниця** (1917 — 1918 № 10); **Кам'янець-Подільський** (1918 № 11 — 1919), **1917—1919:** Видання Подільського Губернського Земства (1917 № 1—3); Видання Подільської Губерніяльної Народної Управи (1918—1919). *Тип.* Винницк. Городського Управління (1917 № 1—3); *Друк.* Вінницького Городського Самоврядування (1917 № 5 — 1918 № 9); Кам'янець-Подільська Губерніяльна *друку.* (1918 № 11—48/49); Кам'янець-Под. *друку.* Св.-Троїцького Братства (1919 № 1—12); *Друк.* Подільської Губерніяльної Народної Управи № 2 (1919 № 13—24). *Адр. ред.:* г. Кам'янець-Под., Губерніяльна Народня Управа (1918 № 13 — 1919).

Вийшло: 1917 — Р. І № 1—5, 1918 — Р. II № 1—21, 22/23, 24/25, 26/27, 28/29, 30/31, 32/33, 34/35, 36/37, 38/39, 40/41, 42/43, 44/45, 46/47, 48/49, 50, 1919 — Р. III № 1—24; *Ф.* від 22,5×17 см до 26,5×18 см; *Обс.* 16—32 с.; *Передпл.:* на рік 1 р. 20 к. (1918 № 2—46/47), 6 крб (1918 № 48/49, 1919), 3 крб (1918 № 50). *Ц.* номери 50 к. (1919 № 2).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — Р. І № 1—3, 5, 1918 — Р. II № 2, 6—9, 11—48/49, 1919 — Р. III № 1—24; **НБ ЛНУ:** 1918 — Р. II № 42/43; **ДНАБ:** 1918 — Р. II № 1, 36/37, 38/39, 42/43, 50, 1919 — Р. III № 1, 2, 4, 15, 16, 18, 20, 21; **ДАХО:** 1918 — Р. II № 15, 18, 19, 28/29—40/41, 44/45, 46/47, 50, 1919 — Р. III № 1—10, 12—23; **РНБ:** 1918 — Р. II № 18, 32/33—38/39, 42/43—46/47, 1919 — Р. III № 1, 4—6, 8—11, 13—17, 21.

Примітки: В анонсі вказано підзаголовок: «Український народний журнал». Перерви у виданні: 1918 р. — після 29 червня (№ 20) до 25 липня (№ 21), 1919 р. після 30 березня (№ 12) до 20 червня (№ 13). Від 22 листопада до 14 грудня 1918 р. (між № 46/47 і 48/49) виходила газета «Село» (*див.* 1918 р.). Друкувався за дозволом військової цензури.

Журнал «Село», незважаючи на назву, не був суто господарським виданням. Редакція часопису обстоювала національні ідеали, пропагувала українську культуру, формуючи світогляд та моральність українських

селян у складний, знаковий для народу, час. У ньому вміщено численні статті з проблем рільництва та тваринництва, садівництва й бджільництва, матеріали освітньої, релігійної, культурологічної, правничої та політологічної тематики. У публікаціях відображалися найважливіші політичні зміни в Україні впродовж 1917—1919 рр. Так, у № 3 повідомлялося про проголошення 7 (20 — за н. ст.) листопада 1917 р. Української Народної Республіки Центральною Радою. Водночас національна революція викликала сильне внутрішньополітичне протистояння, що проявлялося у жорсткій партійній боротьбі: від закриття газет та арештів членів опозиційних партій до політичних переворотів — зміни Української Центральної Ради Гетьманом, а Гетьманату — Директорією. Навіть під час Різдвяних свят, наголошено в журналі, тривала безглузда громадянська війна, коли «брат іде на брата, свій вбиває свого» (Слава в вишніх Богу і на землі мир, в чоловіцях благовоління! 1917. № 5).

Навесні 1918 р., з приходом до влади гетьмана П. Скоропадського та ліквідацією УЦР, редакція вмістила ґрунтовний коментар політичних подій («Що сталося у Києві», «Новий уряд на Україні»). Історичні передумови зміни влади та запровадження Гетьманату як традиційного для України монархічного устрою з'ясовано у статті «Про гетьманство і гетьманів на Україні». Якщо на початку урядування гетьмана П. Скоропадського у публікаціях «Села» наголошувалося, що німецькі війська не є загарбницькими, а разом із українськими військовоположеними звільнять Україну від більшовиків, то вже на початку 1919 р., з утвердженням влади Директорії, ці ж військові сили названо зрадниками, які «за допомогою штика» відновили владу поміщиків («З Новим Роком!»).

Політичні новини висвітлено у численних редакційних і авторських матеріалах: «Зміна кабінету міністрів на Україні», «Світові події останніх днів» Н. Б., «Злука Західної України з Україною Східною» й «Пора вже бути нам свідомими корисними громадянами У. Н. Республіки» П. Бутовича, «Загальне становище України» К. Копержинського, «Для чого нам, українцям, незалежність і самостійність України» М. Фугалевича, «Зрада Тарнавського». В останній статті, зокрема, редакція виправдовувала «галицьких козаків», які не були відповідальними за рішення свого керівництва (мова про перехід окремих частин УГА за наказом генерала М. Тарнавського на бік Добровольчої армії під командуванням А. Денікіна). У тижневику неодноразово дискутувалася тема неприйнятності для українського народу радянської

системи організації влади та більшовицької ідеології («Більшовики і українська справа: Центральна Рада і більшовики» С. Іваницького, «Советская власть Україні не потрібна» В. Бойка, «Більшовицька кара» В. Островського).

У журналі вміщувалися офіційні документи, повідомлення, заяви: «Універсал Української Центральної Ради» з редакційним коментарем п. н. «Скільки слів з приводу Універсала», IV Універсал від 3(22) січня 1919 р. про Акт злуки та «Грамоту Української Національної Ради про з'єднання», «Універсал Директорії Української Народної Республіки до трудового селянства», звернення С. Петлюри «До населення всієї Соборної України!», «Наказ про Земельну реформу Директорії Української Народної Республіки», «Деклярація Трудового Конгресу до Українського Народу», «Нота Трудового конгресу до народів усього світу», «Деклярація Січових Стрільців», «Важний для селян закон» тощо.

У тижневику домінували публікації сільсько-господарської тематики. У багатьох статтях наголошено на праві власності селянина на землю, необхідності кооперації селянських господарств. Численними на сторінках видання були матеріали, які містили різноманітні корисні поради щодо ведення домашнього господарства («Земельне питання», В. Островський «Як господарюють чехи», К. Михайлюк «Як доїти корів, щоб давали більше молока», В. Кохман «Сказ», А. Хамардюк «Як складалась і складається агрономічна наука», М. Фугалевич «Свято рослин», В. Чередиїв «Як обробляти землю під ярину», С. Цешевський «Поради по садівництву» і «Обсадка плодовими деревами доріг і шляхів Поділля», Д. Чирський «Пасішництво Поділля»). Редакція застерігала перед погромами поміщицьких маєтків, що масово відбувалися у той час, однак під впливом анархічних елементів селяни часто грабували й палили панські маєтки, самовільно захоплювали землю і худобу. Питанням історії кооперації та розвитку різних її форм, функціонування громадських організацій присвячено статті: «Селянська спілка і як її заснувати» М. Остаповича, «“Просвіта” на Україні» й «Сільсько-господарські Спілки» М. Фугалевича, «З життя “Просвіт” на Поділлі» П. Піляновського, «Союз Українок» Г. Приходько, «Народні Самоврядування (земства)» та «Волосні народні самоврядування» В. Ладижинського, «Новий кооперативний союз на Поділлі».

Серед культурологічних текстів — статті «Великий музик: Пам'яті Миколи Лисенка» і «Подільський

кобзарь: Про письменника Степана Руданського» А. Животка, «Жіноча грамотність» В. О., «Скрутне становище сучасних шкіл і вчителів» (підп.: учитель М. К-ь), «Школа в небезпеці» Т. Чуженюк, «Через що селянинові потрібна просвіта» Ю. Богацького, «Січове стрілецтво», а також інформативне коментоване повідомлення «Уроцисте відкриття Камінецького Державного Українського Університету» із портретом його першого ректора І. Огієнка. Змістово близькі до цього типу матеріалів також публікації педагогічної тематики: «Біля дитини» А. Животка, «Що таке дитячі захоронки», «Просвіта і діти», «Роля “Просвіт” у дошкільному вихованню» О. Животко, «Діти сироти на Україні» О. Сачківської.

Про мову як форму національної ідентифікації йшлося у статтях «Чи справді українська мова є мова мужича?» М. Б. і «Наша мова в ніс коле» В. Помагайба. Проблеми мовної культури порушувалися у редакційній публікації «Мова — дар Божий», спрямованій проти лайки — доволі поширеного на той час явища. Цій же проблемі присвячено вірш «Про лайку».

Серед матеріалів релігійної тематики виділяється цикл публікацій п. н. «Український катехизис» за підписом Р. Гуртом. Ця популярна розвідка, написана у формі діалогу, є спробою тлумачення обрядових та догматичних відмінностей між греко-католиками («уніатами») та православними з позиції православної конфесії. Позначена загалом толерантним тоном, вона закінчувалася так: «Всяку віру треба поважати».

З огляду на воєнний стан одними із найбільших «ворогів» населення були епідемії хвороб — тифу, чуми, віспи. У статтях медичної тематики з'ясовувалися основні методи профілактики, лікування хвороб та догляду за хворими (П. Бутовський «Про віспу», «Про плямистий тиф»).

Поміж поетичними творами, опублікованими на сторінках журналу, — вірші відомих українських поетів: «Заповіт» Т. Шевченка, «І все-таки до тебе думка лине...» Лесі Українки, «Зірньоноччя» М. Вороного, «Осіння дума» Марійки Підгірянки, «Сирота» О. Коваленка, а також поезії «Лються сльози, льється кров...» В. Максимця, «Борцям за волю України» С. Грещенка, «На смерть І. М. Стешенко» М. Годованця. Чимало віршів мали патріотичне звучання і закликали боротися за кращу долю батьківщини. Серед оповідань — переважно твори української прозової класики: «Мати», «Настя» Б. Лепкого, «Ганебна справа» К. Поліщука, «Катруся», «Кленові листочки» В. Стефаника, «Хуторяночка» А. Тесленка та ін. Читачам запро-

поновано кілька оповідань російського письменника Л. Толстого в українському перекладі. Номер 11-й за 11 березня 1919 р. присвячено пам'яті Т. Шевченка.

Основні журнальні рубрики: «З біжучого життя України», «Накази Петлюри», «З життя України й Поділля» = «З життя України», «По Поділля» (від власних дописувачів), «З життя Подільського Губерніяльного Земства», «З життя кооперативів Поділля», «З життя “Просвіт” Поділля», «За кордоном», «Світові події останніх днів», «Дописи», «Поштова скринька», «Листи до редакції», «Нові книжки», список «Жертви на впорядкування могили Т. Шевченка», «Оголошення» («Оголошення до читачів»).

Окрему рубрику «Національна втрата» становлять некрологи: генерального комісара у справах освіти І. Стешенка, вбитого вночі двома невідомими у Полтаві в серпні 1918 р., Ф. Я. Симкевича — вчителя, що загинув від рук більшовика, С. Грещенка — поета, співробітника «Села».

У журналі рекламовано книги сільськогосподарської тематики, пресодруки: «Вісник міністерства народної освіти», «Сільський Господарь», «Життя Поділля».

Редакція зверталася до передплатників із проханням не затримувати часопис удома, а давати читати його односельчанам. Вона також запрошувала читачів до співпраці, вміщуючи у рубриці «Дописи» найцікавіші розповіді про життя сіл.

Останній (24-й) номер журналу вийшов 28 грудня 1919 р.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 рік. С. 1008; Список повременных изданий за 1918 год. С. 201; Часописи Поділля. С. 64, 73, 89; Періодичні видання Подільської губернії... С. 29, 30.

Література: ЕУ. 1998. Т. 7. С. 2743; Животко А. Історія української преси. С. 227; Мацько В. Друковане слово Поділля. Хмельницький, 1998. С. 7.

М. Комариця

912

СЕЛЬСКО-ХОЗЯЙСТВЕННАЯ ЖИЗНЬ (1917); «СЕЛЬСКО-ХОЗЯЙСТВ. ЖИЗНЬ» (1918): Двухнедельный журнал сельского хозяйства, кооперации, земской и местной жизни (1917); Ежемесячный журнал сельск. хозяйства, кооперации и земской жизни (1918). — Г. 1. № 1. 1917, 1 янв.

Отв. ред. Д. П. Перликъ (1917 № 1—5). *Ред.* Н. З. Ковалевскій (1917), Александръ Невинскій (1917 № 6—8), М. Л. Пруссаковъ (1917 № 6—14), В. К. Шевченко (1917), Г. Ефимовъ (1917 № 15—24). *Редактирует* Редакцион. Комитетъ (1918). — **Валки, 1917—1918:** Изд. Валковское Общество Сельскаго

Хозяйства (1917). *Издает* Валковское Сельско-Хозяйственное Общество (1918). Друк. Ф. В. Савченка, Валки (1918). *Адр. ред.:* Валки, ул. Харьковская, № 15 (1917—1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—24, 1918 — Г. 2 № 1—8, [?]; *Ф.* 25×17 см; *Обс.* 22 с.; *Передпл.:* на годъ 1 р. 50 к. *Ц.* номера 10 к. (1917).

Наявність у фонді: ХДНБ: 1917 — Г. 1 № 1—24, 1918 — Г. 2 № 6.

Примітки: 1918 р. до редакційного комітету входили голова Валківського сільськогосподарського товариства О. М. Івацький та ветеринарний лікар М. І. Ротов. Мова видання 1917 р. — російська, 1918 р. — російська та українська. Нумерація сторінок упродовж 1918 р. була валовою.

Спочатку двотижневий, а згодом щомісячний журнал про сільське господарство, кооперацію і земське життя «Сельско-Хозяйственная Жизнь» як офіційний друкований орган Валківського сільськогосподарського товариства свою мету вбачав у сприянні розвитку селянських господарств та сільської кооперації. Редакція систематично вмішувала статті з питань скотарства, свинарства, птахівництва, ветеринарії, бджільництва, садівництва, городництва, сільськогосподарської кооперації тощо.

На сторінках часопису широко висвітлювалися земське життя Валківського повіту та суспільно-політичні події у країні.

У виданні вмішувалися статті про сільське господарство, в яких акцентовано аграрну специфіку Валківського повіту. Змістовим компонентом статей П. Тупіцина «Знаменская волость Валк. уѣзда в цифрах подворной переписи 1918 года» та І. Ч. «Состояние хлѣбовъ въ Валковскомъ уѣздѣ въ текущемъ году» (1918. № 6) були проаналізовані авторами статистичні таблиці. П. Тупіцин разом із І. Лободіним опублікував розвідку «Изъ жизни природы въ районахъ Валковского уѣзда» — про деякі фенологічні та метеорологічні спостереження за квітень 1918 р.

Ветеринари М. Ротов та О. Сачківська подавали статті рекомендаційного характеру, зокрема про купівлю здорових сільськогосподарських тварин.

Україномовні статті про пасічництво друкував О. Невинський, як-от «Три кити в пасішництві — рамковий вулик, медокачка та штучна вощина» (1918. № 6).

Помітну увагу редакція приділяла сільськогосподарській кооперації. В. Ш. у статті «Нѣсколько словъ о Валковскомъ Союзѣ Кооператоровъ» висвіт-

лив історію створення у повіті влітку 1917 р. Валківського районного об'єднання кооператорів, яке через сім місяців перетворилося на Валківський союз кооператорів; П. Герасименко вів мову про «Дрібне хазяйство та кооперацію». Редакція подала звіт про баланс Валківського союзу кооператорів на 1 червня 1918 р.

У «Сельско-Хозяйственной Жизни» вмішувалися матеріали про діяльність Валківського споживчого товариства, в одній з публікацій, зокрема, подано звіт про загальні збори членів споживчого товариства у с. Стара Водолага (1918. № 6).

У журналі функціонували рубрики: «Мѣстная жизнь», «Жизнь Союза», «Кооперация» та ін.

Авторами публікацій були агрономи, кооператори, лісівники та ветеринари Валківського повіту. Серед них — П. Герасименко, І. Лободін, О. Невинський, М. Ротов, О. Сачківська, П. Тупіцин, а також ті, які виступали під криптонімами, зокрема: В. Ш., І. Ч., М. Н.

Наявний (6-й) номер часопису вийшов у червні 1918 р.

Бібліографія: Періодичні видання УРСР 1917—1960. Журнали. С. 160; Українська преса у фонді ХДНБ... Вип. 1. С. 95; Вип. 2. С. 106, 107.

В. Габор

913

СЕЛЯНСЬКА ДУМКА: Газета Таращанської Української Селянської Повітової Спілки. — Виходить що тижня. № 1. 1917, 3 серп.

Ред. М. Захаржевський (1917 № 1—6, 11). *Редагує* Редакційний комітет Пов. Сел. Спілки (1917 № 7—9), Редакційний Комітет (1917 № 10, 12—18). — **Тараща, 1917:** *Видає* Комітет повіт. Селянської Спілки (1917 № 2), Таращанська Повітова Селянська Спілка (1917 № 3—11). *Друк.* Я. М. Подгасцького, Тараща, Дворян. ул. *Адр. ред.:* Тараща, Київ. губ. Комітет Таращанської Української Спілки (1917 № 1, 2), Київ. губ. Редакція газети «Селянська Думка» (1917 № 3—18).

Вийшло: 1917 — № 1—18; *Ф.* 43×31 см; *Обс.* 2 с., 4 с.; *Передпл.:* на 3 міс. 1 р. 44 к. (1917 № 1—5), 1 р. 80 к. (1917 № 6—18). *Ц.* номера 12 к. (1917 № 1—5), 15 к. (1917 № 6—18).

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1—18; ДНАБ: 1917 — № 1—13, 17; РДБ: 1917 — № 15.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «В єднанні наша сила!».

«Селянська Думка» — друкований орган Таращанської повітової селянської спілки, який представляв і

обстоював насамперед права українського селянства та пропагував національно-демократичні ідеї.

Основний зміст часопису становили статті, в яких редакція закликала українських селян гуртуватися для захисту інтересів своєї держави та вирішення власних проблем. У виданні розкривалися завдання поточного моменту та основні соціально-політичні тенденції: «Дрімай селянине, а пан своє діло робить!» (№ 1), В. Трогон «Відчинім очи!» (№ 2), «Здобудем, або дома не будем!» (№ 3), С. Тихівець «Як буде вирішена справа про землю на Україні» (№ 4), О. Корчак «Пам'ятник борцям за селянську долю» (№ 5), Є. Шпілер «Наша велика помилка і наш обов'язок» (№ 7), «На порозі відродження автономії України» (№ 10) і «Погроми і большевицькі наміри» (№ 18).

Офіційний блок видання komponували звернення Генерального Секретаріату до українського громадянства.

На сторінках «Селянської Думки» докладно інформувалося про вибори до волосних народних рад, зокрема, висвітлювалися механізм проведення, найважливіші організаційні моменти та перебіг виборів, а також заклиалося голосувати за представників «Селянської спілки»: М. Захаржевський «Що повинні знати спілчане про вибори» (№ 5), «Через вибори — до землі і волі» (№ 6), «Перша проба» (№ 8), С. Д-ко «Вибори і жіноцтво» (№ 10), Подорожній «Вражіння з виборів» (№ 11), В. Трогон «На порозі народовластя» (№ 12). У низці матеріалів роз'яснювалися мета заснування та повноваження «Селянської Спілки» і волосного земства: М. Новоселиця «Що таке Селянська Спілка?» (№ 1), П. Денисюк «Про Народні Волостні Ради» (№ 2, 3), В. Трогон «Пересяк» (№ 3).

На потребі розбудови вільної української школи та збереження національних традицій наголошувалося у статтях: М. К. «До нового шкільного року» (№ 8), «Вороги народу і його школи» (№ 11).

Поза увагою авторів публікацій не залишалися і соціальні проблеми українського селянства: Старий Спілник «Найстрашніший ворог селян — п'янство» (№ 4).

Неодноразово редакція закликала селян передплачувати видання, а також надсилати дописи про діяльність місцевих спілок і життя поза ними («Селянська Думка» — до селян. № 7; Дорогі братя селяне! № 12).

У газеті діяли такі рубрики: «Життя повіту» («Місцеве життя»), «Хроніка», «По Україні», «По Росії», «Війна», «Переписка».

Серед авторів «Селянської Думки» — М. Вінок, М. Захаржевський, О. Корчак, А. Логвиненко, Р. Оманович, С. Паладійчук, Омелько Рибак, С. Тихівець, В. І. Трогон, Василь Хвиля, Євтух Шпілер.

Останній (18-й) номер часопису побачив світ 27 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Газеты 1917—1922 годов... С. 96; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 62; Газеты дореволюционной России... С. 341; Газети України 1917—1920 років... С. 201.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово.

О. Серада

914

СЕЛЯНЬСКА ДУМКА: Газета для селянства (1919 № 1); Щоденна газета (1919 № 29 — 1920). — Виходить двічі на тиждень (1917—1919 № 1). № 1. 1917, 11 верес.

Ред.-вид. Бердичівське Інформаційне Бюро (1917—1918). *Ред.* Редакційна Колегія (1919 № 29 — 1920). *Відп. ред.* А. Щербина (1920). — **Бердичів, 1917—1920:** *Видається* Спілкою громадських організацій (1919 № 1); *Вид.* Повіт. Т-во «Просвіта» (1919 № 29 — 1920). *Друк.* Я. Барденштейна, Бердичів, Микольська ул., № 9 (1917—1918); *Друк.* А. Н. Рабиновича (1919). *Адр. ред.:* м. Бердичів, Просвіта (1917—1918), Білопільська вул., ч. 22 (1919 № 1), Білопільська вул., б. № 1 (1919 № 29, 30), по Махнівській вул., ч. 54 (1920 ч. 2). *Адр. ред. і контори:* по Махнівській вул., ч. 18 (1920 ч. 6).

Вийшло: 1917 — № 1—27, 1918 — № 28, 1919 — Р. 1 № 1, Р. 2 № 29—43, [?], 1920 — Р. 2 ч. 1—6, [?]; *Ф.* 35×26 см (1917 ч. 1—26, 1918), 53×35 см (1917 ч. 27, 1920), 70×57 см (1919); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 місяць 75 к. (1917—1918), 80 грн (1919 № 29), 100 грн (1919 № 30). *Ц.* номери 10 к. (1917—1918), 50 к. (1919 № 1), 4 грн (1919 № 29), 5 грн (1919 № 30), 16 грн (1920 ч. 2), 16 грн (20 кренк.) (1920 ч. 6).

Наявність у фондi: ЛННБ: 1919 — Р. 2 № 29, 1920 — Р. 2 ч. 2, 6; НБУВ: 1917 — № 1—25; ДНАБ: 1917 — № 1—27, 1918 — № 28, 1919 — Р. 1 № 1, Р. 2 № 30; РДБ: 1919 — Р. 2 № 43.

Примітки: Гасла: у надзаголовку — «Передавайте з рук в руки» (1917), у підзаголовку — «Нехай живе автономна Україна в федеративній Російській Республіці!»; «Нехай живе Українська демократична республіка в Російській федерації Республік!»; «Воля трудового народу наша воля»; «Нам треба засіяти ділами і на-

уюко, щоб весь світ оглянувся на нас» (М. Драгоманов). За Енциклопедією Українознавства, редактором газети був Б. Ржепецький. У випуску часопису була річна перерва, 1919 р. змінювалася нумерація чисел — № 28 за 1918 р. датовано 2 січня, № 1 за 1919 р. вишов 26 лютого, № 30 — 29 вересня. Видання друкувалося за дозволом військової влади.

Після Лютневої революції 1917 р. активізувалося національне життя, у селах масово засновувалися філії «Селянської Співки» та «Просвіти». Про інтенсивність стихійного розвитку на східних теренах

тих, хто зневажав рідну мову та виступав проти запровадження її в державних установах і церковному житті, з'ясовувалися водночас історичні передумови такого становища.

Напередодні виборів до Установчих зборів, повітової земської управи та до волосних земств (народних управ) редакція газети містила численні передвиборні агітаційні та просвітницькі публікації, які роз'яснювали процедуру проходження виборів, завдання та повноваження місцевих органів самоврядування («Що має робити Волосне Земство», «Про вибори до Установчих Зборів», «Будьте на сторожі», «Чого будуть домагатися на Установчих Зборах наші представники по списковій номер перший?», «В справі виборів гласних до Бердичівської повітової народної ради [земства]. Оповістка»). Майже повністю присвячено виборчим проблемам № 9 і 14 за 1917 р.

У виданні вміщувалися персоналії М. Грушевського та В. Присяжнюка — кандидатів у делегати до Установчих зборів, список кандидатів до повітової народної управи від «Селянської Співки», списки голів окружних комісій тощо. Коли ж більшовики скликали в грудні 1917 р. у Києві Всеукраїнський з'їзд Рад робітничих, селянських і солдатських депутатів, то багато народних обранців були обурені непропорційністю представництва робітників і червоноармійців супроти переважаючого в Україні селянства, що трактувалося як намагання узурпувати владу («“Большовики” та українство»).

У статтях «Які бувають автономії», «Автономія України та федерація», «З історії боротьби України за автономію» з'ясовано сутність автономного устрою держави та принципів розподілу повноважень між центральною і місцевою владою. Водночас у низці публікацій наголошено на декларативності гасел свободи, рівності та права на самовизначення, проголошуваних російськими демократами. Коли ж Українська Центральна Рада намагалася сформувати «український державний організм» і постало питання створення національної армії, російські демократи потрактували ці дії як загрозу демократії та «ніж у спину революції».

Після Жовтневого перевороту 1917 р. УЦР здійснювала спроби дистанціювати країну від Росії, ухваливши III Універсал, який виразно засвідчив курс на побудову самостійної держави. Ці тенденції відображено в публікаціях: «Повстання большевиків в Петербурзі», «Про Універсал», «Через що відкладено вибори до Установчих Зборів», «Видко пана по халяхах», «Перший з'їзд вільного козацтва Бердичівського

України громадських організацій, що ініціювали видавання газети, та їх завдання йшлося у публікаціях: «Про співку: Звідкіля почалася спілка», «Що таке “Просвіта”, яка від неї користь і як її заснувати», «Перший повітовий просвітянський з'їзд», «Про повітовий просвітянський шкільний фонд». У просвітніх матеріалах «Наша рідна мова» Л. Г., «Про книжки», «На допомогу сільським бібліотекам» наголошувалося на необхідності підтримувати власну пресу як запоруку протидії ворожій агітації, засуджувалося

повіту». У передовиці «Большевицький мир» розкрито справжній характер політичних обіцянок радянської Росії у контексті Брестського мирного договору. Про небезпечність більшовицьких ідей у випадку втілення їх у життя йшлося у статтях «Порівняйте!», «Большевицький мир» і «Большевицька війна», у яких редакція застерігала читачів перед руйнівними наслідками більшовицького господарювання у Російській державі.

У № 28 за 1918 р. зазначено, що газета перестала виходити через брак коштів, оскільки у зв'язку з припиненням надходження податків до повітової управи вона не володіє власними фінансовими ресурсами. Після майже річної перерви «Селянська Думка» продовжилася — вже у період боротьби української армії під проводом Головного отамана С. Петлюри з денікінськими й більшовицькими військами. У замітці «Від Видавництва» (1919. № 1) зазначено, що кошти на випуск газети виділили: повітова народна управа, Союз кооперативів, «Селянська Спілка», Учительська спілка та повітова «Просвіта».

Актуальні проблеми організації війська та влади, формування національної свідомості порушено у редакційній статті «Організація влади», публікаціях «Державність та культура» Б. Новосадського, «Самостійність чи федерація» Д. Мамчура, «3 історії боротьби України за автономію». У них йшлося, зокрема, про необхідність підтримки народом нової української влади, що прагне налагодити функціонування усіх сфер державного й суспільного життя на противагу більшовицькій практиці безгосподарності й беззаконня. Нагадуючи про масові розстріли без суду й інші репресії «чрезвычайки» в Україні, занедбаність лікарень і шкіл, автори наголошували на необхідності матеріального забезпечення війська, активного входження свідомих громадських діячів до органів місцевого самоврядування, боротьби проти таємних більшовицьких агентів: «Годі орієнтуватись... на Совдепський Рай — вже ми його бачили, а краще подивимось, як люде роблять на Заході» (1919. № 29). Про складне становище українського селянства, особливо на прифронтових територіях, і про необхідність забезпечення армії хлібом йшлося у статтях «Богом і людьми забути», «Без хліба».

Події у сусідніх країнах висвітлювали матеріали «Поляки на Волині: Два документи», «В Чехо-Словацькій республіці: Чеські соціалістичні партії», «Соціалістичний і робітничий конгрес: Ремес Макдональд про майбутнє Росії (переклад з "Daily News")», «На шпальтах преси» (підп.: Д. Е.) та ін., у яких на

основі публікацій зарубіжної преси повідомлялося про конференцію російських чорносотенців у Парижі, антиукраїнський характер політики польської влади, перехід денікінських генералів до Червоної армії, що є, на думку редакції, повчальним прикладом для українців: незважаючи на політичну непримиренність, «чорні» та «червоні» об'єдналися у боротьбі проти української державності.

Подані під рубрикою «По Україні» повідомлення висвітлювали утворення нового українського уряду в Харкові, роззброєння українцями більшовицького полку чисельністю 420 осіб та жорстокі дії більшовицьких військ у Проскуріві, Севастополі, Катеринославі, під Ростовом та на Волині. У матеріалах інших рубрик обговорювалися питання зовнішньої та внутрішньої політики, зокрема формування уряду, розвитку економіки, визнання державної незалежності України.

У «Селянській Думці» вміщено численні розпорядження місцевої влади, урядові оголошення, наприклад щодо правил військового призову, реєстрації та пересування містом з огляду на воєнне становище, організації громадських зібрань і повітового з'їзду; повідомлення правління Бердичівського районного союзу кооперативів «Районбанк» щодо банківських операцій, заснування товариством «Просвіта» музичної секції, а також приватні оголошення.

Серед численних опублікованих у «Селянській Думці» матеріалів — «Закон про вибори до Української Установчої Ради», «За землю і волю! Список № 1», «Від Повітової Ради Селянських Депутатів», «Від повітової Народної Управи», «До Української людности» Генерального секретарства народної освіти, «До свідомого громадянства України» Генерального секретарства справ національностей, «Від повітового Отамана Вільного Козацтва. Заклик», «До завідуючих народними школами Бердичівського повіту», «Відозва українського Центрального Кооперативного Комітету», накази отамана Вільного козацтва Бердичівського повіту. Редакція закликала голосувати за «список № 1», водночас вміщуючи списки всіх партій та головних кандидатів від них до українських Установчих зборів. У зверненні січових стрільців «Брати селяне» (1919. № 1) наголошено на важливості формування волосних судів та загонів самооборони, які б унеможливили масові грабунки населення, а також на готовності січових стрільців захищати селян у випадку звернення за допомогою.

У газеті вміщено кілька віршів — «Ялинка» І. Виговського, «Козакові» Б. Забіли, «Соловейковий спів на весні» Лесі Українки, «Страхіття слів» Д. Мамчура,

«На руїнах, ваших трупах...» та «Лебідь» О. Олесея, «Не зітхай» Т. Романенка, а також віршований «Марш спекулянтів» Б. Біленького (під рубрикою «Маленький фельстон»), оповідання Причепа «Чудасія, мосьпане!».

Хронікальні рубрики видання: 1917—1918 рр. — «По Україні», «З життя повіту», «На фронті», «До виборів», «По Росії», «Про нові книги» («Нові книжки»), «Оповідка», «Від редакції»; 1919—1920 рр. — «Державне життя», «Місцеве життя», «Життя міста і повіту», «Шкільне життя», «Телеграми», «Хроніка», «Останні відомості» (повідомлення: «З Будапешту», «В Одесі», «Союз Балтійських держав», «Паніка в таборі Корчака», «Українські гроші у Денікіна») тощо.

Редакція систематично зверталася до читачів із проханням надсилати дописи про шкільне життя, діяльність товариств «Просвіта», «Селянська Спілка», вирішення земельного питання на місцях та вибори.

На сторінках газети рекламувалися часописи: «Боротьба», «Будяк», «Воля», «Комашня», «Народня Воля», «Нова Рада», «Рілля», «Робітнича Газета», «Світова Зірниця», «Шлях»; книги: «Який державний лад мусить бути» П. Головка, «Хто ми й що робить» Григор'єва-Нашого, «Про старі часи в Україні» М. Грушевського.

Останнє (6-те) наявне число датовано 25 травня 1920 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Газеты 1917—1922 годов... С. 96; Павлюк І. З. Українські часописи... С. 114—116; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 62; Газети України 1917—1920 років... С. 201; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 18, 921—924.

Література: ЕУ. 1994. Т. 3. С. 2743; Животко А. Історія української преси. С. 226; Мартинюк М. Преса Бердичева в контексті подій XIX—XXI ст. Житомир, 2008. С. 8, 37.

М. Комариця

915*

СЕЛЯНСЬКА СПІЛКА. — Виходить щотижня. № 1. 1917.

Київ, 1917. *Адр. ред.:* Київ, вул. Монастирська, 6. *Вийшло:* 1917 — № 1, [?]; *Передпл.:* до кінця року 2 крб.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 91.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 14; Книгарь. 1918. № 4. С. 3 (обкл.); Шлях. 1917. № 5/6. С. 114.

З. Наконечна

СЕЛЯНСЬКА СПІЛКА: Орган Полтавської Губерніяльної Ради Сел.-Деп. — Виходить кожен п'ятницю (1917 № 1—5/6), кожен вівторок (1917 № 7/8—11/12), не менш рази на тиждень (1917 № 13). № 1. 1917, 4(17) серп.

Ред. О. Янко, М. Литвиненко, А. Генс (1917 № 1—9), Н. Петренко (1917 № 10—13). — **Полтава, 1917:** Видає Губерніяльна рада Селян. Депутатів. *Друк.* І. Л. Фрішберга. *Адр. ред.:* Полтава, Монастирська, № 6 (бувша Губ. Землеустроїтельна комісія).

Вийшло: 1917 — № 1, 2/3, 4, 5/6, 7/8, 9, 10, 11/12, 13; Ф. 34,5×26 см; *Обс.* 8 с., здвоєні 12 с., 16 с.; *Передпл.:* до кінця року 2 крб. *Ц.* числа 10 к. (1917 № 1, 4), 15 к. (1917 № 2/3, 7/8—13), 20 к. (1917 № 5/6).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917— № 1—13; ДАПО: 1917 — № 2/3, 4, 10—13; ЦДІАУ: 1917 — № 1—13.

Примітки: Під логотипом — гасло: «Борітеся за землю і волю!». Секретар редакційної комісії: В. Бахір (№ 1), А. Заливчий (№ 9), І. Михайленко (№ 10), П. Мальців (№ 11/12, 13).

Рішення про видавання часопису «Селянська Спілка» було прийнято на губернському з'їзді української «Селянської Спілки» 19 липня 1917 р. Видавці журналу закликали підтримувати тижневик «не одною критикою, а доброю щирою порадою» і передплатою. Редакція прохала також надсилати статuti та повідомлення про діяльність селянських спілок, щоб разом піти «з юнацьким завзяттям на боротьбу за кращу нашу селянську долю, за землю і волю» (Товариші селяне, члени Української селянської спілки. № 1).

У «Селянській Спілці» подавалися матеріали, які ознайомлювали із заходами, організованими різними об'єднаннями; постанови повітових селянських з'їздів, полтавських губернських структур — земельного комітету та ради селянських депутатів, а також статті про розвиток господарства, вирішення аграрного та продовольчого питань, зокрема дефіциту хліба, культурно-освітній поступ (діяльність місцевих «Просвіт» тощо) (Височанський П. Продовольча справа. № 2/3; Андріященко П. Земля. № 7/8; Шаповал М. Лісова справа на Україні. № 13; Чайківський. Організація народніх бібліотек (книгозбірень). № 9, 10). Частково публікації означеної тематики друкувалися під рубрикою «На Україні».

Редакція видання вміщувала матеріали про діяльність Української Центральної Ради, Генерального Секретаріату, про їхні відносини з Тимчасовим

урядом, про організацію майбутніх виборів до волосного та повітових земств, Установчих зборів (їхнє скликання згодом було скасоване Тимчасовим урядом) (Влада та демократія. № 1; Що нам дасть Генеральний Секретаріат. № 10; ін.).

Інформаційні рубрики, зокрема «На фронті» та «Хроніка», komponували повідомлення про події на фронтах Першої світової війни, розвиток міжнародного соціалістичного та робітничого рухів.

Серед авторів часопису — А. Генс, М. Криворотченко, М. Левин.

Останній (13-й) номер журналу датовано 28 жовтня (10 листопада) 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 16; Газеты дореволюционной России... С. 342; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 18, 926—928.

Література: Українські часописи // Шлях. 1917. № 5/6; Кузеля З. З культурного життя України. С. 14; Животко А. Історія української преси. С. 226.

В. Ковпак

917

СЕЛЯНСЬКИЙ ГОЛОС. — Виходить щотижня. № 1. 1917, [жовт.].

Редакційний Комітет: Прокіп Адаменко, Володимир Гут-Ковальов, Тимофій Дерімів (1917 № 3, 4). *Ред.* Прокіп Адаменко, Тимофій Дерімів (1917 № 7/8). — **Могилів на Поділлі, 1917:** Вид. Могилів-Под. Повітовий Комітет Всеукр. Сел. Спільн. *Друк.* С. Каца, Могилів-Под. (1917 № 3, 4), Київ. вул. (1917 № 7/8). *Адр. ред.:* Могилів на Поділлі, Канцелярія Повітової Народної Управи (1917 № 3, 4), Покровська, № 12, буд. «Просвіти» (1917 № 7/8).

Вийшло: 1917 — № 1—7/8, [?]; Ф. 35×24 см; Обс. 4 с., 6 с.; *Передпл.:* до кінця року 5 крб.

Наявність у фондi: ДНАБ: 1917 — № 3, 4, 7/8.

Примітки: Наявний № 3 вийшов 5 листопада 1917 р. У надзаголовку: «Могилів-Под. Повітовий Комітет Всеукр. Сел. Спільн.».

Видання громадсько-політичного характеру та патріотичного спрямування було адресовано насамперед селянству.

Автори тижневика акцентували необхідність підтримки Української Центральної Ради та Генерального Секретаріату, неможливість відновлення монархічного ладу, критикували діяльність Тимчасового уряду, виступали проти більшовизму. На сторінках часопису наголошувалося на важливості створення селянських народних рад (як перспективної форми «народоправства»), організації Вільного козацтва у повіті, а також висвітлювалася діяльність

Могилів-Подільського повітового комітету, товариства «Просвіта», ін. (Адаменко П. За ким? № 3; Дерімов Т. Народні Ради. № 3; Погорільський В. Маймо в собі силу. № 4; Слободенко В. Московське нахабство. № 7/8).

У рубриці «По Україні» йшлося про визначення державних кордонів УНР, створення т. зв. «Українського фронту», про неминучість українсько-більшовицької війни. Локальній подієвості присвячено рубрику «З місцевого життя».

Під псевдонімом Пр. Неділя міг виступити П. Адаменко.

Останній (7/8-й) номер тижневика побачив світ 15 грудня 1917 р. У публікації «Від редакції» зазначалося, що випуск чергового номера може значно спізнитися через «брак коштів і недостачу паперу».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Періодичні видання Подільської губернії... С. 11; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 933—936.

В. Ковпак

918

СЛАВ'ЯНОСЕРБСЬКИЙ ХЛІБОРОБ (бывш. «Голось Крестьянина»): Ежедневная селянська, общественно-политич., соціалістическая и кооперативная газета (1917 — 1918 № 73); Ежедневная, селянская, общественно-политич. и кооперативная газета (1918 № 126—270). — Г. І. № 1. 1917, 12(25) листоп.

Ред. Редакційний Комітет (1917 — 1918 № 127), Редакційний Комітет в лиці відповідального редактора П. Е. Мирапольського (1918 № 147—270). — **Луганськ, 1917—1918:** *Електро-печатня* Р. Я. Годенко и С. М. Неймера (1917 — 1918 № 73); *Тип.* Слав. С. С-б. и Кр. Т-въ и Луг. Потр. О-въ (1918 № 126 — 270). *Адр. ред. і контори:* ул. Петроградская, д. № 146 (1917), ул. Успенская, д. Салтыкова, Правление Союза Кред. Т-въ (1918).

Вийшло: 1917 — Г. І № 1(46)—36(81), 1918 — Г. ІІ № 37(82)—270(315), [?]; Ф. 56×35 см (1917—1918), 45×31 см (1918 № 126, 127, 196—205, 250, 251); Обс. 2 с., 4 с.; *Передпл.:* на мѣс. 3 р. 50 к. (1917), 4 р. 50 к. (1918 № 50, 73), 5 р. 50 к. (1918 № 126—270). Ц. номера 18 к. (1917), вь городѣ 23—40 к. (1918), на ст. жел. дор. 25—45 к. (1918).

Наявність у фондi: НБУВ: 1917 — Г. І № 1(46)—5, 7—9, 12—22, 1918 — Г. ІІ № 50(95), 178, 195, 196, 198, 201, 202, 204, 205, 207—221, 223—270(315); ДНАБ: 1918 — Г. ІІ № 73(118), 126, 127, 147, 257(302); РНБ: 1917 — Г. І № 21(66), 33, 36(81).

Примітки: До 4(17) листопада 1917 р. газета виходила п. н. «Голосъ Крестьянина» (див. № 781). Нумерація чисел у дужках валова. 1917 р. й 1918 р. (до № 73) у логотипі видання зазначалося: «Газета издается подъ флагомъ социалистической демократіи въ рамкахъ партійной безпристрастности». Мова видання — українська та російська.

Серед головних завдань громадсько-політичного видання, редакція якого обстоювала принципи республікансько-демократичного державного ладу в Україні та автономний статус УНР у складі майбутньої Російської федеративної республіки, — «разбудить общественно-политическую мысль, освѣтитъ все вопросы политической и экономической жизни» (Къ читателямъ. 1917. № 1). Цільовою аудиторією щоденника визначалися робітництво та селянство. На відміну від попередника — газети «Голосъ Крестьянина», спрямованої передовсім на популяризацію «идеи социалистовъ-революционеровъ», редакційний комітет «Слав'яносербського Хлібороба» декларував позапартійні позиції видання, однак наголошував, що підтримуватиме соціалістичну модель суспільних взаємин (Отъ редакції. 1917. № 1). Під час виборів до Всеросійських Установчих зборів на сторінках видання друкувалися заклики голосувати «только за социалистовъ — за единственныхъ защитниковъ трудовыхъ и обездоленныхъ массъ» (Товарищи и граждане! Идите къ урнамъ! 1917. № 1), зокрема за кандидатів від політичного блоку, утвореного представниками від української «Селянської Спілки», Української партії соціалістів-революціонерів та Української соціал-демократичної робітничої партії (Коханий. Шановне громадянство! 1917. № 1). Принагідно публікувалися матеріали, автори яких заявляли про визнання правочинності влади Української Центральної Ради на теренах України й закликали до підтримки її діяльності (Горбань Микола. Во ім'я революции. 1917. № 2; Тищенко С. І в наше віконце засвітило сонце. 1917. № 8), а також офіційні тексти: звернення до населення Генерального Секретаріату (Від Генерального Секретаріату України. 1917. № 2), універсали та закони УЦР (Універсал Центральної Української Ради. 1917. № 3, 4; Закон про вибори в Українські Установчі Збори. 1917. № 13).

У період Гетьманату редакція видання не декларувала жодних яскраво виражених політичних орієнтацій, лише у кількох статтях критикувала діяльність «диктаторствующаго “пролетаріята”» в Росії (Баянъ.

На щитѣ. 1918. № 127; Невѣровъ А. И. Кое что о землѣ. 1918. № 204; Кривицкій И. Философія разрушения. 1918. № 214). Зміст низки публікацій свідчив про визнання видавцями газети, незважаючи на негативне сприйняття діяльності уряду П. Скоропадського, української державності (Внѣшкольное образование. 1918. № 207; Кривицкій И. Изъ тьмы къ свѣту. 1918. № 221; Стѣсненіе печати. 1918. № 243) і про вболівання окремих авторів за долю російського народу (Гамбаровъ. Черты національной неприспособленности. 1918. № 229). До кінця 1918 р. русофільський характер часопису ставав дедалі виразнішим. Уже в передовиці № 267 обстоювалася ідея відродження «свободной единой Россіи». Упродовж 1918 р. на сторінках щоденника публікувалися закони і постанови, ухвалені П. Скоропадським та його урядом.

На сторінках «Слав'яносербського Хлібороба» домінували публікації, що висвітлювали злободенні проблеми політичного, соціального та економічного життя як Росії загалом, так і регіону зокрема. З цією метою упродовж 1917—1918 рр. у газеті друкувався епістолярний цикл А. Неверова п. н. «Письма къ товарищамъ-земледѣльцамъ». У кількох матеріалах громадсько-політичного змісту порушувалися такі питання, як забезпечення хлібом армії (Хлѣба! Хлѣба! 1917. № 1) і створення національних організацій (Тищенко С. Вільне козацтво. 1917. № 13). Передові статті та низка аналітичних публікацій видання присвячено передовсім політичній просвіті читачів (Бухтіаровъ М. Націоналізмъ или интернаціоналізмъ. 1918. № 178; ін.). Окремі з них свідчили про чіткі антибільшовицькі позиції редакційного колективу (Осанна! Грядетъ во избавленіе отъ Ленина и Троцкаго. 1917. № 2; Народная воля и Учр. Собрание. 1917. № 4; Задача момента. 1917. № 7; Костинъ М. А. За «Землю и Волю». 1917. № 15). У газеті друкувалися репортажі, що ознайомлювали читачів з подіями національного життя у Києві, Луганську, а також у Слов'яносербському повіті (Торжество оглашения универсала въ Кіевѣ. 1917. № 4; Українське військо. 1917. № 7; Українська Рада. 1917. № 16; ін.).

Зрідка на сторінках видання подавалися статті історичної та краєзнавчої тематики (Краткій очеркъ изъ истории Украины. 1917. № 22; Очерки по истории Словяносербскаго уѣзда и гор. Луганска. 1918. № 248, 254, 260, 266) і вірші соціального звучання С. Тищенка.

Матеріали, присвячені питанням розвитку кооперативної справи, зокрема статті організаційного та

просвітнього змісту про мету, завдання і проблеми кооперації, про особливості ведення справ у кооперативних установах тощо, публікувалися у рубриці «Изъ кооперативной жизни».

У редакційній статті «Къ читателямъ» (1917. № 1) наголошувалося, що на сторінках видання друкуватимуться матеріали, які висвітлюватимуть актуальні проблеми шкільної і позашкільної освіти, просвітньої та організаційної роботи з селянством, а також питання налагодження земського та міського самоврядування, вдосконалення роботи місцевих комітетів, товариств, об'єднань, гуртків тощо. Однак упродовж років виходу газети ці питання не були належним чином представлені у ній.

Публікації хронікального характеру передовсім відображали діяльність місцевих кооперативних об'єднань, селянських спілок і рад, продовольчих комітетів, середньошкільних та професійних навчальних закладів, бібліотек тощо, страйково-маніфестаційних подій у Росії, зокрема у Петрограді, Москві, Ташкенті, в різних регіонах України, як-от на Харківщині та Херсонщині, а також події громадсько-політичного життя у Персії, Франції, Швейцарії та інших країнах. Ці матеріали подавалися під рубриками: «Мѣстная жизнь» (підрубрика «Изъ жизни учащихся»), «По уѣзду», «На Україні», «По Россіи», «За границей».

Інші часописні рубрики: «Послѣднія извѣстія», «Телеграммы», «Война», «Обзоръ печати», «Объявленія». Окрім того, впродовж 1918 р. на сторінках видання було запроваджено «Отдѣлъ офіціальный» і рубрики: «Театръ и музыка», «Маленькій фелетонъ», «Рабочая жизнь».

Серед авторів газетних публікацій — І. Кривіцький. Більшість матеріалів подано без зазначення авторства або підписано криптонімами чи псевдонімами.

У замітці «Отъ редакціи и конторы» вказувалося: «Издательство газеты принадлежит Славяносербскому Союзу Кредит. Ссудосберегательныхъ об-въ, Союзу потребительскихъ обществъ и селянской радѣ» (1917. № 1). Тут же повідомлялося, що до складу редакційного комітету видання входить по одному представнику цих організацій.

Останній (270-й) наявний номер вийшов 3(16) листопада 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 205; Список повременных изданий за 1918 год. С. 205; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 239; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 80, 101; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 63; Газети України 1917—1920 років... С. 88.

Література: Середя К. Періодика Луганщини 1917—1938 рр.: проблема типології // Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. десятої Всеукр. наук.-теорет. конф., Львів, 31 жовт. — 1 листоп. 2008 р. Львів, 2008. С. 196.

О. Дроздовська

919

СОЛДАТЪ И РАБОЧІЙ: Органъ Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ депутатовъ (1917 № 1); Органъ Херсонскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917 № 2—176); Ежедневная газета. Органъ Херсонскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917 № 177 — 1918). — Выходитъ ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ (1917 № 1—176). Г. 1. № 1. 1917, 16 мая.

Ред.: не подано. — **Херсонъ, 1917—1918:** Издание Совѣта Рабочихъ и Военныхъ Депутатовъ Херсонскаго Гарнизона (1917 № 1), Херсонскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917 № 2 — 1918). **Адр. ред.:** Исполнительный Комитетъ Херсонскаго Совѣта Раб. и Солд. Депутатовъ (бывшій домъ губернатора), редакціонная Комиссія.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—170 (10 груд.), 170 (12 груд.)—185, 1918 — Г. 2 № 186—231, [?]; Ф. 45×31 см (1917 № 1—34, 123—130), 62×44 см (1917 № 35—122, 131 — 1918); **Обс.** 4 с.; **Передпл.:** на 1 мѣс. для города 1 р. (1917 № 1—34), 2—3 р. (1917 № 35—185), 4 р. 50 к. (1918), для иногород. 1 р. 35 к. (1917 № 1—34), 2 р. 35 к. — 3 р. 50 к. (1917 № 35—185), 6 р. (1918), загранич. 3 р. (1917 № 35—91). **Ц.** номера в Херсоні 6 . (1917 № 1—34), 10—13 к. (1917 № 35—115, 123—130), 15 к. (1917 № 116—122, 131—145), 17—25 к. (1917 № 146 — 1918 № 224), на ст. ж. д. 7 к. (1917 № 18—34), 15—20 к. (1917 № 131 — 1918 № 186), 30 к. (1918 № 224), на другихъ станціяхъ 7 к. (1917 № 18—34), 17—25 к. (1917 № 131 — 1918 № 186).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 149, 159; **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 1—9, 11—20, 22—35, 37—58, 60—71, 74, 76—80, 82—101, 107—109, 111—134, 136—150, 152—169, 170 (10 груд.), 170 (12 груд.), 173—185, 1918 — Г. 2 № 186; **ОННБ:** 1918 — Г. 2 № 224; **ОУНБХ:** 1917 — Г. 1 № 2—5, 7—11, 13—21, 24—34, 42—107, 109—132, 142—144, 146—183, 1918 — Г. 2 № 186—222, 224, 226—231; **ДПБ:** 1917 — Г. 1 № 68, 69, 82, 85, 98, 106, 110, 111.

Примітки: До 13 травня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Херсонскаго Совѣта Рабочихъ и Военныхъ Депутатовъ» (див. № 1140). Редактором газети у 1918 р. був В. Ліпшиць

(за інформацією В. Солдатенка). У логотипі — гасла: «Да здравствует власть Совѣтов!», «Освобождение рабочих должно быть дѣлом самих рабочих», «Хай живе Українська Робоче-Селянська Республика!». Мова видання — російська та українська.

Головним завданням громадсько-політичної газети було «всестороннее освѣщеніе жизни трудовыхъ массъ». Про це повідомлялося у редакційному зверненні «ко всѣмъ професіональнымъ союзамъ и соціалистическимъ органамъ... къ ротнымъ и полковымъ комитетамъ» з проханням надсилати матеріали, які б висвітлювали їхню роботу (друкувалося у кількох перших номерах за 1917 р.).

Видання було покликане популяризувати нову — демократичну — модель суспільних відносин. Його основні публікації, спрямовані на захист здобутків Лютневої революції 1917 р. у Росії, здебільшого були присвячені аналізу політичної ситуації в країні, оглядові діяльності Тимчасового уряду, місцевих органів влади, передовсім — Херсонської ради робітничих і солдатських депутатів.

У численних статтях порушувалися такі теми, як: боротьба з т. зв. «контрреволюцією», стан реформ — земельної і виборчої систем, вибори до міської думи й Установчих зборів, розвиток робітничого руху та завдання профспілок, посилення ролі соціалістичної ідеології у державних органах влади, право народів, зокрема українського, на національне самовизначення, подолання економічної кризи, безробіття, епідемія туберкульозу (Задачи революціонной демократіи въ деревнѣ; К-ая В. Пропорціональная система выборовъ. 1917. № 1; К-ская В. Новыя министерства. 1917. № 3; Б-евъ Г. Земельный вопросъ. 1917. № 5; Л-цъ В. Важнѣйшія задачи професіональныхъ союзовъ. 1917. № 6; Решетилловъ И. Готовьтесь къ предстоящимъ выборамъ въ гор. думу. 1917. № 16; Подготовка выборовъ въ Учредительное Собрание. 1917. № 20; Революція и національный вопросъ. 1917. № 42; Д. І. Вороги революції. 1917. № 70; Л-цъ В. Національное самоопредѣленіе Украины. 1917. № 157). Наприкінці 1917 р. й у 1918 р. на сторінках щоденника домінували матеріали такої тематики: припинення громадянського протистояння на ідеологічному підґрунті, доцільність продовження класової боротьби, встановлення диктатури пролетаріату, націоналізація фінансових установ, різних об'єктів господарювання, зокрема зернохвищ, проведення виборів до українських Установчих зборів (закликалося голосувати за ті соціалістичні партії, які підтримували владу рад робітничих, сол-

датських і селянських депутатів) тощо (В. Л. Долой междуусобицу! 1917. № 177; Плис Ів. З-за чого во-рогують. 1917. № 178; І. П. До згоди. 1917. № 183; Революціонная диктатура. 1918. № 224; ін.).

Після подій Жовтневого перевороту 1917 р. у Росії на сторінках видання друкувалися статті, замітки, матеріали інших жанрів, у яких відображалися полярні погляди на подальше вирішення суспільно-політичної ситуації на Херсонщині та в Україні загалом. Автори одних публікацій висловлювали критичне ставлення до діяльності Української Центральної Ради і переконували, що вся влада в Україні має належати «виключно Радам Робітничих, Салдатських та Селянських Депутатів» (Всеукраїнській с'їзду совѣтовъ. 1917. № 160; М. Е. Объ Украинской Радѣ. 1917. № 170; Українець. Всѣмъ украинцамъ. 1917. № 174; Резолюція про організацію влади на Україні. 1917. № 176; В. Л. Совѣты на Украинѣ. 1917. № 181; Плис Ів. Догадки і натяки. 1917. № 182). В інших матеріалах повідомлялося про цілковите визнання Української Народної Республіки, а Херсонщини — її невід'ємною частиною, УЦР — тимчасовим повноважним парламентом, а Генерального Секретаріату — «единственнымъ Временнымъ Правительствомъ украинской народной республики, который долженъ опираться въ своей работѣ на революціонно-демократическія организаціи» (Резолюція Херсонскаго Губернскаго С'їзда представителей демократическихъ организацій 20 ноября (2 декабря) 1917 года. 1917. № 166).

У низці статей роз'яснювалися засади функціонування суспільних рухів та діяльності партій у Росії (Б-евъ Г. О кадетах. 1917. № 4; К-ская В. Муниципальная платформа Соц.-Дем. Партіи. 1917. № 6; Соціалъ-демократический блокъ. 1917. № 15; К. М. Союзъ кадетовъ съ черносотенцами. 1917. № 34; Брюллова-Щаскольская Н. Программа арт. с.-р. по національному вопросу. 1917. № 49) та аналізувалося міжнародну ситуацію, події громадсько-політичного життя у закордонних країнах, зокрема у Великій Британії, Німеччині, США, Фінляндії, Японії (Лицемѣріе англійск. буржуазіи; Соціализмъ въ Японіи. 1917. № 2; Ф. И. Т. Какъ Америка творить миръ. 1917. № 4; Современное положеніе продовольственнаго вопроса въ Германіи. 1917. № 5, 6; Распускъ финляндскаго сейма. 1917. № 55; Органъ демократическаго контроля. 1917. № 95).

Принагідно на сторінках щоденника вміщувалися україномовні матеріали — замітки, повідомлення, іноді статті — про події українського суспільно-

політичного життя, зокрема у Херсонській губернії (про діяльність місцевих українських партійних осередків, громадських організацій, товариств, як-от: Херсонський комітет УПСР, товариства «Залізнична Хата», «Українська Хата», Українська військова громада міста, повітова продовольча управа) (Губернський з'їзд. 1917. № 32; Українська соціаль-демокр. організація в Херсоні; Українське віче (мітинг) на заводі Гуревича. 1917. № 52; З'їзд Українського Військового Медичного і Ветеринарного персоналу. 1917. № 114; Челюк Ів. Українські кооперативи в Херсоні. 1917. № 169). Ці публікації (переважно під рубрикою «Украинская жизнь», згодом — «Українське життя») передовсім були покликані сприяти національному відродженню українців регіону, залученню їх до громадської роботи тощо, а також заявити про підтримку мешканцями Херсонщини, які усвідомлювали себе українцями, автономії України. У першому номері за 1917 р. опубліковано звернення тимчасової ради Української військової громади Херсона «До солдатів і офіцерів українців» взяти участь у загальних зборах цього товариства з метою обрання постійної ради та «вироблення» статуту: «Нум-же гуртуватися, бо інакше ми не будемо в силі боронитися від зовнішнього ворога і забезпечити свої права серед інших народів Росії».

У газеті подавалися численні офіційні матеріали. Серед них: програми III Всеросійської конференції профспілок, Всеукраїнського кооперативного з'їзду; статут Центрального бюро профспілок Херсона; I Універсал УЦР; оголошення херсонського повітового військового начальника, Херсонської повітової земської управи (зокрема про проведення місячних педагогічних курсів з українознавства), комітету Республіканської спілки жінок; звернення Генерального секретаря військових справ С. Петлюри, Всеукраїнської ради військових депутатів; протоколи загальних зборів Херсонської ради робітничих і солдатських депутатів, інших громадських організацій; резолюції, що були ухвалені на «Южно-Русской» конференції ради робітничих і солдатських депутатів, зборах Київської організації УСДРП, Першому Всеукраїнському з'їзді Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів; згодом — декрети, розпорядження Ради Народних Комісарів, постанови Народного Секретаріату УНР. 1918 р. вміщено постанови Військово-революційного трибуналу, декларацію організаційного комітету УСДРП (лівих), протокол засідання виконкому Ради робітничих, солдатських і матроських депутатів Херсона тощо.

Редакція видання уважно стежила за сприйняттям тогочасних соціально-політичних реалій як у державі, так і за її межами співробітниками, авторами інших пресових видань («День», «Новая Жизнь», «Речь», «Русские Вѣдомости»; ін.). Витяги з надрукованих на їхніх сторінках матеріалів та коментарі до них подавалися під рубрикою «Печать» («Печать и жизнь»).

Хронікальні публікації висвітлювали місцеве і загальнодержавне громадсько-політичне й культурне життя, а також події за кордоном. Ці матеріали подавалися під відповідними тематичними рубриками: «Профессиональное движение», «Продовольственное дѣло», «Крестьянская жизнь», «Рабочая жизнь», «По гарнизону», «Изъ жизни партій» («Партійная жизнь»), «Митинги и собрания», «Въ республиканской Россіи» («По Россіи»), «Изъ жизни арміи и флота», «Военная жизнь» («Съ фронта»), «Иностранная жизнь» («За границей»), «Театръ и музыка», «Мирные переговоры», «Телеграммы», «Мѣстная хроника», «Послѣднія извѣстія» («Происшествия»).

Інші часописні рубрики: «Маленькій фельетон» (автор під псевдонімом Тішайшій), «Письмо въ редакцію», «Объявление».

Авторів майже усіх матеріалів видання приховано під псевдонімами чи криптонімами. Серед тих, які підписували свої публікації, — С. Кириченко, Веніамін Ліпшиць (В. Л-ць), І. Решетілов, І. Рубін, К. Суботін, І. Челюк, І. Яворський.

Останній (231-й) наявний номер газети вийшов 15 березня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 153; Список повременных изданий за 1918 год. С. 208; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 244; Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 78; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины.... С. 84—86; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 89; Місцеві газети у фондах обласної універсальної наукової бібліотеки... С. 13; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 78; Газети України 1917—1920 років... С. 205.

О. Дроздовська

920

СОЛДАТСКАЯ МЫСЛЬ: Ежедневная газета. — Г. I. № 1. 1917, 19 марта.

Ред. А. Романовскій (1917 № 2—66), А. Кузнецовъ (1917 № 67), Редакціон. Комиссія (1917 № 68—70), А. Кузнецовъ, Б. Лившиць (1917 № 101—168), А. И. Бондаренко (1917 № 170 — 1918). — **Одесса, 1917—1918:** *Изд-во* Полкового Комитета * полка. *Тип.* Г. Тейтельбаймъ, Успенская, 77 (1917 № 1—70). *Адр. контори:* Успенская, 77 (1917 № 1—70). *Адр. контори*

і друк.: Троицкая, 28 (1917 № 71—178), Троицкая, 23 (1917 № 179—1918).

Вийшло: 1917 — Г. I № 1—234, 1918 — Г. II № 235; Ф. 34×25 см (1917 № 1—70), 47×31 см (1917 № 71—1918); [Т. 6000—7000 пр.]; *Обс.* 4 с., окремі числа 2 с., 6 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. для городскихъ подписчиковъ съ доставкой 85 к. (1917 № 1), 1 р. (1917 № 2—70), 1 р. 50 к. (1917 № 71—160), 2 р. (1917 № 161—178), 3 р. (1917 № 179 — 1918), для иногороднихъ съ пересылкой 1 р. 40 к. (1917 № 1—70), 2 р. 10 к., 2 р. 60 к. (1917 № 71—178), 3 р. 60 к. (1917 № 179 — 1918). Ц. номера 2 к. (1917 № 1—70), 5 к. (1917 № 71—160), 7 к. (1917 № 163—178), 10 к. (1917 № 179 — 1918), въ провинції 3 к. (1917 № 1—70), 6 к. (1917 № 71—162), 9 к. (1917 № 163—178), 12 к. (1917 № 179 — 1918).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Г. I № 10, 12—17, 20—35, 37—50, 53—56, 59—72, 74, 75, 77—88, 98, 99, 112, 113, 116—118, 120, 123, 124, 136, 137, 142, 145—151, 154, 156—160, 163, 165, 230; ОННБ: 1917 — Г. I № 1—234, 1918 — Г. II № 235; ДПБ: 1917 — Г. I № 81, 108, 109, 111, 119, 127, 133, 134, 138—144, 172—174, 234; РНБ: 1917 — Г. I № 15—17, 21.

Примітки: Мова видання — російська та українська. Від № 232 (за 29 грудня) друкувалася сторінка українською мовою. Україномовні «рукописи» редакція просила надсилати на адресу: «Николаевскій бульварь, “Румчеродъ”», ком. Украинск. С.Д.Р.П.». Від 4 серпня 1917 р. — додаток «Салдатська Думка» (див. № 903).

Військовий щоденник був органом «полково-го совѣта» (Отъ редакції. № 170) 49-го запасного піхотинського полку російської армії. У вступному слові «Отъ редакції» (№ 1) задекларовано головні завдання видання: «просто и ясно» висвітлювати усі тогочасні «великія событія» громадсько-політичного життя в Російській державі, рідше — поза її межами, докладно інформувати про роботу Тимчасового уряду як «правительства пользующагося довѣріемъ народа и удовлетворяющаго его требованія...», а також популяризувати ідеї соціал-демократії, прихильниками якої були видавці газети.

Редакційні плани та задуми повною мірою були реалізовані. У щоденнику переважали публікації, присвячені оглядові, аналізу роботи Тимчасового уряду, загальної суспільно-політичної ситуації у країні, висвітленню роботи ради солдатських і офіцерських депутатів. Окрім того, порушувалися й такі питання, як: оборона країни від зовнішнього ворога, військова

дисципліна, продуктове та медичне забезпечення армії, земельне питання, запровадження 8-годинного робочого дня, подолання безробіття (Капитанъ Кобчикъ. Самовольныя отлучки. № 15; Чацкій А. М. Отечество въ опасности. № 17; В. Кто врагъ 8-ми часового рабочего дня. № 24; Чацкій Л. Зубоврачеванія на фронтѣ. № 48; К-цовъ. Дисциплина или поражение. № 51; Кр-ковъ З. О землѣ; С. С. Что дѣлать съ землей. № 85). Як тривожний сигнал авторами окремих публікацій розцінювалося зростання популярності більшовицького руху на Одещині (Шрапнель. Знаменіе времени. № 142).

Принагідно у виданні публікувалися матеріали просвітницького характеру, автори яких намагалися у доступній формі розповісти про усі переваги демократичної форми суспільного ладу, про головні завдання Установчих зборів та політичні позиції РСДРП (Да здравствуетъ Демократическая республика. № 10; Г-къ М. Новое устройство государства. № 20; К. Кто такіе социалисты? № 28; Фроловъ Ад. Избирательное право. № 39; Задачи учредительного собрания. № 44; Что такое демократическая республика. № 59; Шрапнель. Р.С.Д.Р.П. № 85). Також друкувалися численні офіційні матеріали. Серед них: відозви Тимчасового уряду, накази військового міністра, різні нормативні документи, спрямовані на врегулювання роботи полкових комітетів, тощо.

На сторінках газети порушувалося питання автономії України. Автори низки публікацій хоча і не вітали цієї позиції УЦР, але ставилися з повагою і розумінням до права українського народу на самостійний вибір шляхів свого подальшого розвитку (Объ автономии Украины. № 69; [Передова стаття]. № 72; Л. Еще объ украинцахъ. № 80; Днѣпровскій И. На Украинскомъ съѣздѣ. № 85). Принагідно вміщувалися повідомлення, замітки, що відображали усі найвагоміші події військового українського руху на Причорномор'ї, зокрема, інформували про створення одеської української Військової ради (Товарищи-украинцы. № 16).

Із зростанням у військовому підрозділі впливу прибічників більшовицької ідеології від № 170 за 12 жовтня 1917 р. щоденник став популяризатором і пропагандистом ідейних засад цієї політичної сили. Так, у публікації «Къ товарищамъ-читателямъ» за підписом Г. Зельцер (№ 235) повідомлялося, що на загальних зборах 49-го полку, які відбулися 9 жовтня 1917 р., було прийнято ухвалу «придать газетѣ чисто интернациональное направление». Унаслідок такої редакційної політики у грудні 1917 р. на сторінках

щоденника почали вміщуватися й україномовні матеріали, які публікувалися у межах третьої сторінки газети (іноді частково — й другої та четвертої). Тут же подавалася й україномовна рубрика «З газет».

У цей період функціонування газети друкувалися матеріали (як україномовні, так і російськомовні), у яких порушувалися такі проблеми, як: припинення Першої світової війни, скликання Установчих зборів, боротьба за цілковите встановлення диктатури пролетаріату, тобто домінували матеріали ідеологічного та пропагандистського характеру. Автори низки публікацій переконували читачів у шкідливості національних змагань і наголошували, що єдиним шляхом до встановлення соціальної справедливості є класова боротьба (Воронський А. К. По нациям или по классам. № 218; Безпалько. Чи тож правда? № 232; Побѣда класовой войны. № 235). Окрім того, подавалися витяги з публічних виступів В. Леніна, Л. Троцького, декрети радянської влади, коментарі їхніх найголовніших положень, інструкції. Низка матеріалів спрямована на критику діяльності Української Центральної Ради, ідеї українізації війська тощо (Про Центральну Раду. № 232; Безпалько Иван. Демократичність Центральної Ради. № 233—235; Лист до українців з «Рідного Куриня». № 235).

Принагідно на шпальтах видання вміщувалися вірші за підписами: І. П. Боярченко, В. Мамай, М. Мотяш, К. Поздняков та ін.

У газеті функціонували рубрики: «Среди арміи и флота» («Солдатская жизнь»), «Послѣднія вѣсти», «Одесская жизнь», «Военная жизнь», «Телеграммы П. Т. А.» (підрубрики: «На фронтах союзников», «Сообщение Ставки»), «Происшествия», «Послѣдній часъ», «Письма въ редакцію», «Почтовый ящик».

Серед інших авторів видання: М. Бекер, Тарас Григоренко, І. Дніпровський, З. Кругляков, А. Мясніков, А. Неведомський. Більшість публікацій підписано псевдонімами та криптонімами. Від № 170 активними співробітниками щоденника були (за В. Солдатенком): П. С. Заславський, А. К. Воронський, В. Г. Юдовський, А. М. Жвіф (під псевд. Макар), Л. І. Рузер, М. А. Капралов та ін.

Останній (235-й) номер вийшов 3 січня 1918 р. У ньому було опубліковано звернення Г. Зельцера «Къ товарищамъ-читателямъ», у якому повідомлялося про припинення існування газети через розформування 49-го піхотинського полку згідно з рішенням одеської української Військової ради: «Украинцам не понравился ростъ большевистскаго теченія... Въ

послѣднихъ числахъ декабря было отдано распоряженіе о расформированіи полка. ...Вмѣстѣ со смертю полка умерла и “Солдатская Мысль”...». В оголошенні «Къ подписчикамъ “Солдатской Мысли”», надрукованому у цьому ж числі, зазначалося: «Редакція газети извѣщаетъ тов. подписчиковъ, что въ виду прекращенія выхода полковой газеты “Солдатская мысль”, взамѣнъ ея будетъ высылаться газета такого же направления “Голосъ пролетарія”».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 152; Одесска періодична преса років революції... С. 76, 77; Солдатенко В. Большевистская пресса Украины ... С. 76, 157—160; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 78; Газеты дореволюционной России... С. 356.

Література: Варнеке О. Українська періодична преса в Одесі 1917 — 1921 років // Записки Українського бібліографічного товариства в Одесі. 1929. Ч. 2/3. С. 105, 106.

О. Дроздовська

921*

СОНЦЕ УКРАЇНИ: Щомісячний журнал літератури, політики й теперішнього життя. Ч. 1. 1917.

Москва, 1917.

Вийшло: 1917 — Ч. 1, [?].

Передпл.: на рік 10 крб.

Бібліографія: Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Російській Федерації та її попередниках / склав Олександр Малицький. 2-ге вид. пробної версії. Калгарі, Альберта, Канада, 2006. С. 40.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 13; Животко А. Історія української преси. С. 234.

В. Ковпак

922

СОЦІАЛІСТ-РЕВОЛЮЦІОНЕР: Народня газета. — Виходе двічі на тиждень. № 1. 1917, 20 жовт.

Ред. А. Генс, А. Заливчий. — Полтава, 1917: Вид. А. Генс. Друк. Д. Н. Підземського, Полтава. Адр. ред.: Полтава, бувший Губернаторський буд.

Вийшло: 1917 — № 1—7; Ф. 35×26 см; Обс. 8 с.; Передпл.: до кінця року 3 крб. Ц. номера 20 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 5, 6; **ДНАБ:** 1917 — № 1—7.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Земля Трудовому Народові!». На першій сторінці кожного номера подано зміст.

«Соціаліст-Революціонер» — друкований орган Української партії соціалістів-революціонерів, на

сторінках якого основна увага приділялася висвітленню виборчої кампанії УПСР та підготовці до проведення виборів до українських Установчих зборів. Редакція наголошувала на важливості цих виборів для майбутнього української держави та необхідності взяти у них участь всіх українців: «Хто не хоче Установчих зборів» (№ 1), А. Заливчий «Українські і Всеросійські Установчі збори» (№ 2).

Значну частину публікацій часопису становили матеріали, в яких висловлювалася підтримка УПСР та закликалося голосувати за її виборчий список: А. Заливчий «Хто має очі бачити, хай баче» (№ 1), Мик. Христенко «За кого голосувати?» (№ 2), «За ким іти?» (№ 3), С.-Р. «8 чи 17» (№ 4). Окрім того, низку заміток присвячено діяльності партії, роз'ясненню її програмних завдань і засад роботи, з'ясуванню значення партійної дисципліни: «Передвиборча платформа Української Партії Соціалістів-Революціонерів» (№ 2), В. Сьомушкін «Про партійну роботу», М. Христовий «Нерозумний крок» (№ 5), А. Заливчий «Про партійну дисципліну» (№ 6), «Постанови третього з'їзду українських соціалістів-революціонерів» (№ 7). Зокрема, відзначалося, що керівництво партії підтримує право нації на самовизначення, автономію, а не робить «бездушного, безбарвного російського діла» (№ 5).

Суспільно-політичну ситуацію в Україні аналізувалося у таких публікаціях: А. Заливчий «По дорозі до нової влади» (№ 4), Микола Критерій «Вперед» (№ 5), О. Лісовик «Розвій», А. Хвиля «Піп в дзвін, а чорт в клепало» (№ 7), а також у текстах колонки «Центральна Рада» (№ 3, 4). Редакція «Соціаліста-Революціонера» обстоювала думку, що Російська імперія повинна стати федеративною державою, в якій український народ матиме національно-територіальну автономію, та висловлювала переконання, що до компетенції Всеросійських Установчих зборів повинно входити вирішення лише загальних питань, оскільки «воля народу не може підлягати контролю і її те чи інше виявлення не потребує чіткої санкції» (Христовий М. Суверенні Установчі Збори народів Росії. № 6).

Причини невдач і поразок революційних рухів (на прикладі подій 1905 р.) з'ясовував Х. Анциболот у статті «Шлях об'єднання» (№ 6), доводячи хибність думки, що це сталося лише через невміння українських політичних сил опанувати свої амбіції та згуртуватися довкола спільної мети, і стверджуючи, що це було зумовлено об'єктивними суспільно-економічними обставинами.

У № 5 надруковано III Універсал УЦР, а про його проголошення та значення для українського на-

роду йшлося у нарисі А. Хвилі «Свято Української Народної Республіки» та передовій статті «Як то сталося» (№ 6).

Також редакція вважала за доцільне роз'яснити суть нових законів у економічній сфері, прийнятих Тимчасовим урядом: Н. Соколов «Тимчасові правила про охорону та вирубування лісів», А. Генс «Задачі волостного земства» (№ 1).

Міжнародну тематику представлено замітками «Таємні договори» (№ 6) (передрук із «Народної Волі») та «Справа миру» (№ 7). Автори повідомляли про оприлюднене у пресі таємне листування між урядами Росії, Франції та Великої Британії — укладені ними домовленості щодо можливого розподілу територій після війни.

Життєвий шлях та громадсько-культурну діяльність Б. Грінченка висвітлено у розлогіх статті Стеценка «Борис Грінченко» (№ 7), опублікованій з нагоди 53-ї річниці від дня народження визначного вченого й письменника.

У виданні діяли рубрики: «На Україні» (найважливіші суспільно-політичні події, з'їзди), «Війна» (хроніка воєнних подій), «Хроніка» (огляд суспільно-політичної ситуації у світі, зокрема у справі миру).

У кінці кожного номера вміщувалися оголошення про збори членів партії.

Останній (7-й) наявний номер вийшов 1 грудня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 16; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 64; Газети України 1917—1920 років... С. 207.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Животко А. Історія української преси. С. 224. О. Серета

923

СТАРОБѢЛЬСКАЯ ЖИЗНЬ: Общественная, земская и кооперативная газета (1917); Земская и кооперативная газета (1918). — Выходит два раза в неделю. № 1. 1917, 9 июля.

Ред. В. Д. Лелицкий (1917), Л. Г. Бадюль (1918). — **Старобѣльскъ, Харьк. губ., 1917—1918:** Изд. Старобѣльское Уѣздное Земство (1917); Изд. Старобѣльск. Уѣздн. Земство. Стар. Союзъ Кр. и С.-сб. Т-въ. Стар. Союзъ Потребит. О-въ (1918). *Тит.* Л. Н. Башлай. *Адр. ред.:* г. Старобѣльскъ, домъ А. И. Башлая (1917 № 1—5, 7, 8, 10), уголъ Коммерческой и Ново-Айдарской ул., домъ И. И. Разказова (1917 № 12, 13, 15, 17, 24, 27), ул. Дворянская, д. быв. Гаврилова (1918).

Вийшло: 1917 — № 1—31, 1918 — Г. 2 № 32—51, [?]; *Ф.* 45×32 см; *Обс.* 4 с. (1917 — 1918 № 37, 39—

51), 6 с. (1918 № 38); *Передпл.*: на 1 мфс. сь дост. и перес. 75 к. (1917), на 1 годъ сь доставкой на домъ 30 р., сь пересилкой по почтѣ 35 р. (1918). *Ц.* номера 6 к. (1917), въ розничной продажѣ 35 к. (1918).

Наявність у фонді: НБУВ: 1918 — Г. 2 № 32, 33, 35—48; ДНАБ: 1917 — № 1—5, 7, 8, 10—13, 15, 17, 24, 27, 1918 — Г. 2 № 32, 33, 35—37, 40, 41, 44—51; РДБ: 1917 — № 7, 8, 10—13, 15, 17, 23, 24, 26, 27; РНБ: 1917 — № 3—27.

Примітки: Мова видання — російська та українська.

У передовій статті «Къ свѣту и сознательной свободѣ» (1917. № 1) Володимир Лелицький обґрунтував необхідність активної праці і знання «вільних людей», заохочував читачів до самоосвіти і вдосконалення. Після відновлення виходу часопису 1918 р. редакція у передовиці докладно роз'яснила роль видання, зазначаючи, що «наряду сь популяризаціей земскаго дѣла “Старобільская Жизнь” будетъ удѣлять самое серьезное внимание мощной современной культурно-созидательной силѣ — коопераціи и всѣмъ вопросамъ, посвященнымъ современному кооперативному строительству» (№ 32). У публікації (складалася із двох частин, одна з яких — україномовна) задекларовано, що газета орієнтуватиметься на селян і висвітлюватиме насамперед ті питання, з якими вони стикаються у повсякденному житті, роз'яснюватиме закони, які регулюють відносини на селі, діяльність земств і товариств, тощо.

Основний масив матеріалів розкривав різні аспекти функціонування земства: С-Вій «Что такое Волостное Земство», «Подготовительныя работы къ введенію Волостного Земства» (1917. № 1), А. Б-нов «Къ земскимъ выборамъ» (1917. № 2, 3, 5), «Земское дѣло — народное дѣло» (1917. № 23); ін. Зокрема, в останній статті автор зазначив, що «въ земствахъ должна сосредоточиться вся работа по удовлетворенію нуждъ населенія какъ духовныхъ такъ и матеріальныхъ».

Оскільки у виданні висвітлювався розвиток кооперативного руху, на його сторінках друкувалися звіти про засідання громадських комітетів і діяльність їх комісій: «Засѣданіе Старобільскаго Общественнаго Комитета 17 іюня 1917 года», «Засѣданія Старобільскаго Уѣзднаго Земельнаго Комитета» (1917. № 1), «Телеграммы Земскаго Собранія» (1917. № 2), «Вечернее засѣданіе Старобільскаго Уѣзднаго Общественнаго Комитета 18 іюня» (1917. № 3), «Засѣданіе Старобільскаго Уѣзднаго Общественнаго Комитета 16 іюля 1917 г.» (1917. № 5); ін.

Серед низки статей, присвячених проблемі українізації, вирізнялася публікація І. Л. «Українізація», у якій критикувалося ставлення деяких чиновників місцевої адміністрації до питання українізації справочинства: «...навіщо нам вчитися української мови? Нічого спішити, може ще все переміниться і ніякої українізації не буде» (1918. № 37). Автор акцентував на тому, що місцевому населенню треба бути активним учасником державотворчого процесу, гуртуючись в українські товариства, зокрема «Просвіти»: Старобільське повітове земство як орган місцевого самоврядування виступило за приєднання Старобільського повіту до України, і українізація «потрібна й користна» народові. У «Старобільской Житті» розглядалося питання українізації освіти. Це ґрунтовно проаналізовано у статті І. Л. «Пекуча потреба. (Українізація бібліотек)» (1918. № 35), у якій автор доводив необхідність закупівель україномовної літератури для шкільних та громадських бібліотек, бо курсів вивчення української мови для народних вчителів недостатньо. Загальні питання організації освіти розглядалися у статтях: З. «Школа и жизнь» (1918. № 42, 43), «Общество питания учащихся» (1918. № 45), Свой «Мысли вслухъ сельскаго учителя» (1918. № 49); ін.

Ще однією важливою темою, якій присвячено багато газетних матеріалів, була культура села: З. «Общества просвѣщенія и деревня», «О культурно-просвѣдительной дѣятельности Староб. Союза Кред. и Ссудо-Сберег. Т-ва» (1918. № 36), П. Сващенко «Культурні вогні» (1918. № 47); ін. Зокрема, П. Сващенко позитивно відгукнувся про рух створення «Просвіт», бо «цим віднімається у темряви новий шматок землі» (1918. № 47). Цей же автор у статті «Про народні часописи» (1918. № 49; передрук із «З.Д.») розмірковував над тим, які саме видання потрібні селянам у контексті культурного розвитку цієї верстви населення.

На сторінках часопису подано вірші: Всеволод Клубков «Во мглѣ», Володимир Лелицький «Къ народу» (під рубрикою «Уголок поезіи»).

Інформаційно-хронікальні матеріали, що переважно займали значну частину газети, згруповано в рубрики: «Вѣсти изъ уѣзда», «Дни нашей жизни», «Земская жизнь», «Изъ печати», «Кооперація», «Мѣстная хроника», «Официальный отдѣлъ», «Послѣднія Извѣстія», «По Уѣзду», «Телеграммы», «Хроника».

Інші автори видання: Володимир Близький, І. Непомнящий, Г. Рагоцький, С. Суховій та ін.

Останній (51-й) наявний номер вийшов 16(3) листопада 1918 р.

Бібліографія: Список повременних изданій за 1917 год. С. 156; Список повременних изданій за 1918 год. С. 210; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 368; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 289; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 64; Газеты дореволюционной России... С. 363; Газети України 1917—1920 років... С. 201.

І. Зубрицький

924

СТЕП: Періодичне видання Українського Т-ва «Просвіта» у Павлограді. — № 1. 1917, 23 квіт.

Редагує Редакційна комісія Т-ва «Просвіта» у Павлограді. — **Павлоград, 1917:** Друк. М. Ліфшиця у Павлограді. *Адр. ред.:* Павлоград, Дворянська вул., Городська школа, К. М. Зінківському (1917 № 1), Павлоград, Катерин. губ. Городская управа, И. Твердохлибу (1917 № 2, 3), Павлоград, Катерин. губ. (1917 № 4, 5).

Вийшло: 1917 — № 1—5; Ф. 30,5×21 см; Обс. 8 с. (1917 № 1), 4 с. (1917 № 2—5); *Передпл.:* до кінця року 2 р. 80 к., на 4 міс. 1 р. 50 к. Ц. числа 8 к. (1917 № 1—4), 10 к. (1917 № 5).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 2—5; ДНАБ: 1917 — № 1, 4, 5.

Примітки: Задекларований як тижневик, часопис виходив неперіодично, приблизно один раз на два тижні. За бібліографією «Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії 1838—1917 рр.», його редактором був К. М. Зінковський.

Часопис «Степ» уміщував матеріали про відродження українського культурно-просвітнього життя Катеринославщини у період національної революції. Переважно подаючи місцеві новини, редакція ставила за мету залучити широкі верстви населення до активної громадської діяльності та сприяти їх організації у різних гуртках, товариствах.

На сторінках видання автори К. Годнюк, Б. Гороховський та інші, прізвища яких не було зазначено, закликали селян і козацтво до створення та єднання навколо «Просвіти» й українського військового клубу у Павлограді. Редакція висловлювала підтримку Українській соціал-демократичній робітничій партії, а також наголошувала на необхідності участі жінок у громадській і просвітній праці. Водночас друкувалися матеріали про тогочасні проблеми розвитку освіти та суспільного життя. Ґрунтовністю аналізу вирізнялися стаття М. Грушевського «Колишня освіта і теперішня темнота» (№ 2), передовиці невідомого автора «Самим близьким, самим пекучим питанням...» (№ 4), І. Тарана «Модна хвороба» (№ 5).

Напередодні проведення виборів до Установчих зборів у Києві газета роз'яснювала мету їх скликання, позитивно оцінювала погляди діячів УНР на автономний статус України у складі майбутньої Російської федерації.

Рубрики «Письма з сел», «Місцева хроніка» містили повідомлення, які інформували про широке розгортання українського руху у країні.

Останній (5-й) номер вийшов 15 червня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 73; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 64; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5.

Література: Українські часописі на російській Україні // Громадська думка. 1917. Ч. 38; Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 7; Животко А. Історія української преси. С. 226.

Л. Сирота

925

СТЕРНО: Вістник Київського Українського Студентства. — Ч. 1. 1917, 24 березоля.

Редагує Редакційний комітет. — **Київ, 1917:** Друк. «Обновленіє», Київ, Сінна пл., дім. п.-з. товариства Тверезости. *Адр. ред.:* Київ, Володимирівська, Педагогічний Музей.

Вийшло: 1917 — Ч. 1, 2; Ф. 27×17,5 см; Обс. 12 с.; Ц. номера у Києві 15 к., у інших містах 18 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Ч. 1, 2; ДНАБ: 1917 — Ч. 1.

Студентський часопис видавала Головна українська студентська рада у Києві — координуючий орган українського студентства, плануючи, що «Вістник справді буде стерном... молодого життя» (ч. 1). У ч. 1 редакційний комітет інформував читачів про Головну українську студентську раду, засновану 3 березня 1917 р. на вічі українського студентства київських вищих шкіл (склад, президію, комітети й комісії Ради та їхню діяльність). До організації входили студенти з демократичними переконаннями, які визнавали «автономію України на федеративних підвалинах» (це були студентські громади окремих навчальних закладів — «університетська, політехнічна, вищих жіночих курсів, медичних курсів і комерційного інституту») (ч. 1).

Автори часопису закликали демократичне студентство до діяльної участі у суспільному житті під гаслами: «Демократична і Федеративна Республіка», «Автономія України»; порушували питання тактики молодіжного руху, акцентували потребу політичної освіченості студентства та важливості просвіти для се-

ляв, інформували про організацію студентської міліції, студентські віча в Києві, учасники яких виступали з вимогами негайного скликання Установчих зборів, за проведення федеративного устрою у Росії, надання Україні автономії «в самих широких розмірах» тощо (ч. 1).

У виданні вміщено повідомлення про заснування студентських і шкільних громад у провінції, зокрема в Ніжині (ч. 1) та Лубнах (ч. 2), відправлення у складі делегації українського громадянства представників студентства до Петрограда для налагодження тісних контактів з українськими студентами, діяльність агітаційної комісії Ради, яка організувала зібрання юнкерів-українців усіх київських військових шкіл (ч. 2), та ін.

У часописі опубліковано повідомлення про те, що 13 березня делегація Ради вітала повернення професора М. Грушевського до Києва (ч. 1), та подано його звернення «До українських професорів і преподавателів вищих шкіл» про потребу українізації школи «від споду до верху» — «не тільки нижчої і середньої, а і вищої школи на Українській Землі» (ч. 2).

На сторінках «Стерна» надруковано вірш патріотичного звучання «Вільні хвили» Г. Чупринки (ч. 1).

Серед авторів часопису — Микола Любинський (крипт.: М. Л.), М. Саєнко, К. Гай-ко.

Редакційний комітет сподівався, що «Стерно» у перспективі виходитиме регулярно щотижня, якщо «тільки не буде недостачі паперу» (ч. 2), однак подальша доля видання невідома.

Останнє (2-ге) наявне число вийшло 31 березня 1917 р.

Бібліографія: Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 93; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 93—95; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5.

Література: Нові часописи на Україні // Розсвіт. 1917. Ч. 28; Українські часописи // Шлях. 1917. Ч. 1. С. 85; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Мукомеля О. Г. В горнілі революції // Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра. Київ, 1997. Вип. 2. С. 39; Животко А. Історія української преси. С. 229.

В. Габор

926

СТРІЛЕЦЬКИЙ ЩИТ: Нарід український січовим стрільцям. — [Вип. 1]. 1917.

Ред.: не зазначено. — **Львів, 1917:** Друк. А. Гольдмана, Львів, Сикстуська, 19.

Вийшло: 1917 — [Вип. 1]; Ф. 28,5×22,7 см; Обс. 4 с.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — [Вип. 1]; ДНАБ: 1917 — [Вип. 1].

Примітки: Випуск без зазначення номера і дати.

Сторінки не нумеровано.

Одноразове видання «Стрілецький Щит» вийшло на захист і підтримку інвалідів — українських січових стрільців. Щоб «пригорнути потребуєчих загальної помочи інвалідів У.С.С. і подбати про се, щоби їхні здібности і сили на дальше вихіснутати в користь загального добра нашого народа, а їм самим забезпечити можливо найкраще житє», у статті «Оселі для інвалідів У. С. В.» зазначається, що за «почином Боевої управи У.С.С.» крайове господарсько-торговельне товариство «Маківка» поставило собі «як одну з головних цілей заснувати і вести покищо одну, а відтак після змоги і більше осель приютів для інвалідів У.С.С.».

У випуску надруковано «Програму» відзначення річниці перемоги над російськими військами на горі Маківка 1915 р. з богослужінням і панахидою за упокій полеглих стрільців як «доказ живучости і сили нашої народної ідеї». Мета цієї акції — «скріпити народного духа, згадати теплим словом полеглих наших Героїв і придбати деяку лепту на фонд закупна осель для наших воєнних інвалідів».

На останній сторінці видання опубліковано «Книгу адрес виселенців вояків У. С. В.», засновану товариством «Маківка», та інформаційне повідомлення «Посади для воєнних інвалідів У. С. В.».

У «Стрілецькому Щиті» подано торговельну рекламу спілки «Народний Дім».

Література: Українські часописи Львова 1848—1939 рр.: іст.-бібліогр. дослідж.: у 3 т. Львів, 2002. Т. 2: 1901—1919 рр. С. 586, 587.

М. Романюк

927*

СЬМІХ = «SMICH»: Гумористично-сатиричний тижневик. — Р. І. Ч. 1. 1917.

New York, NY, 1917: Вид.: Smich Publishing Co.

Вийшло: 1917 — Р. І ч. 1—11; Ц. числа 3 цт.

Примітки: У логотипі подано двомовний варіант підзаголовка: «Гумор.-сатир. тижневик в Злуч. Держ. і Канаді = Ukrainian Humouristical Weekly paper in U. S. and Canada».

Останнє (11-те) число видання датовано 29 грудня 1917 р.

Бібліографія: Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики... С. 168, 169.

В. Ковпак

ТЕАТРАЛЬНІ ВІСТИ: Поки що тільки бюлетень (1917 № 1); Орган Українського Театрального Організаційного Комітету (1917 № 2—9/10). — Виходить що тижня. Р. 1. № 1. 1917, 1 квіт.

Київ, 1917: Друк. Р. Френкеля, Київ, В.-Васильківська, 31 (1917 № 1, 2); Друк. Т-ва «Час» у Києві (1917 № 7/8, 9/10). *Адр. ред.:* Київ, Маріїно Благовіщенська ул., № 34.

Вийшло: 1917 — Р. 1 № 1—6, 7/8, 9/10; *Ф.* від 22,5×17 см до 25,5×17 см; *Обс.* 16 с. (1917 № 1, 2), подвійний номер 24 с.; *Передпл.:* на чверть року 1 крб 85 к., на провінції 2.50. *Ц.* номери у Києві 15 к. (1917 № 1, 2), 30 к. (1917 № 7/8, 9/10), на провінції 20 к. (1917 № 1, 2), 40 к. (1917 № 7/8, 9/10).

Наявність у фондi: **ЛННБ:** 1917 — Р. 1 № 1, 2, 7/8, 9/10; **ДНАБ:** 1917 — Р. 1 № 3, 4; **ОННБ:** 1917 — Р. 1 № 7/8; **РДБ:** 1917 — Р. 1 № 5/6, 7/8; **РНБ:** 1917 — Р. 1 № 5/6, 7/8.

Примітки: У № 1 зазначено, що Український театральний організаційний комітет доручив ведення пресового органу редакційній комісії у складі: С. Черкасенко (голова), С. Бондарчук (заступник і технічний редактор), Л. Курбас (секретар), І. Паньківський, І. Ковалевський, С. Мішта.

Часопис «Театральні Вісти» побачив світ невдовзі після Лютневої революції 1917 р., коли український театр отримав можливість виокремитися і навіть протиставити себе офіційному російському. У редакційній статті, вміщеній у першому номері видання, зазначено, що вихід «Театральних Вістей» є відгуком на політичні події, які докорінно змінили умови громадсько-культурного життя: «Наш театр, як і всі численні галузі духового життя українського... через усякі заборони, мав вигляд аматорського, чому й творчий колектив його — акторство мало всі властиві аматорству ознаки професійної випадковості, розпорошення, браку творчої ініціативи, ділетанства...». Редакція закликала українських акторів об'єднатися, прагнула перетворити інформаційний бюлетень на театральний журнал, щоб вести постійний огляд українського сценічного життя.

У таких публікаціях «Театральних Вістей», як: «По організаціях», «Заклик», О. Корольчук «Що робить?», особлива увага приділялася створенню місцевих організацій, Українського театального організаційного комітету, вступу нових членів до об'єднання і делегуванню представників до Комітету, наголошувалося на необхідності боротьби з інертністю

у діяльності. Позаяк український народний театр тривалий час був «майже єдиним вістником живого слова», то одним із чільних, окрім організаційного, було завдання розвитку репертуару («Завдання з'їзду» С. Паньківського, «Де що про репертуар»). Якщо раніше театр зображав тільки життя селян, то тепер на сцені висвітлювалося і життя інтелігенції: «Театр в повнім розумінні слова мусить обсягнути і обслужити всі верстви суспільности».

Програмою у плані ідеологічного спрямування була стаття С. Бондарчука «Перспективи», у якій автор порушував як політичні, так і мистецькі питання, наголошуючи на 250-літньому деспотизмі російської імперської влади. Він водночас сподівався на перспективність нового державного утворення у формі «братньої спілки братніх народів», обстоював у політиці ідею автономії України «на федеративних підвалинах», не бачачи альтернативи старому устрою — незалежної Української держави.

Власне театрознавчі проблеми розкривалися у працях Г. Е. Лессінга «Трагедія актора» й «Драма і сцена», перекладених з німецької Л. Курбасом (за підп. Л-ь): йшлося про небезпеку втрати актором власного «я», коли роль та слова з п'єси впливали на власні оригінальні відчуття і переживання, а також про творчу сутність акторського мистецтва, еволюцію її тлумачення ще від часів Аристотеля. У дописі «Безпорадне становище» (підп.: Читач) вказувалося на такі недоліки української театальної критики, як негативізм і невміння підтримати актора чи драматурга.

Незважаючи на невеликий обсяг, «Театральні Вісти» представляли широкий жанровий спектр публікацій, серед яких — дискусійні. Так, С. Паньківський у матеріалах «Революційний Katzenjammer п. Кугеля» (відгук на вміщену у № 26 журналу «Театр і Искусство» статтю російського театрознавця про український театр) та «Джентельмен з Петербургу» (полемічний відгук на публікацію «Українській театраль» у № 39 того ж часопису) відзначав політичний аспект дискусії: шовіністичні погляди російського театального критика не дозволили йому об'єктивно оцінити процес розвитку українського театру, сприйнятий ним як загрозу російській культурі. Подібні судження акцентовано у статті «Опера: На увагу велемудрих філософів» (підп.: **Stefan Safari**), у якій спростовано думку про ймовірну «загрозу українізації» опери, висловлену в «Кіевской Мысли».

Рубрика «Хроніка» вміщувала повідомлення про важливі події театального життя: ставлення нових

драматичних творів, прем'єри, гастролі; особлива увага приділялася діяльності трупі М. Садовського. У рубриці «Дописи» інформувалося про засідання регіональних театральних об'єднань і висловлені на них пропозиції організаційного характеру.

Останній (9/10-й) номер датовано вереснем/жовтнем 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 185; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 97, 98; Українська періодична преса в фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького. С. 20; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5, 1000, 1002—1004; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 852, 857.

Література: Енциклопедія Українознавства: заг. частина: перевид. в Україні. Київ, 1995. С. 991; *Кузеля З.* 3 культурного життя України // Вільне слово; *Животко А.* Історія української преси. С. 231.

М. Комариця

929*

ТИФУСНА ОДНОДНІВКА: Памяткова збірка квартанників. — 1917.

Зредагував Юрко Каламарь. — В Коші УСВ, 1917.

Вийшло: 1917 — Б. д.; Т. 1 пр.; Обс. 44 с.

Примітки: Видання рукописне.

Історія появи гумористичної одноднівки така: у коші Українського січового війська поширився тиф. Одного із хворих — кухаря підстаршинної харчівні — відправили до притулку, а решту працівників ізолювали через карантин (на 21 день). Таким чином, у «заперті» побачила світ ця одноднівка.

На першій сторінці вміщено гумористичну присвяту: «Радуй ся, воєводо, великий тифоборче! (Зі стрілецького акафісту)». Зміст числа становили стаття Ю. Каламаря «Ой, щож то за шум учинив ся?», «Гимн квартанників», «Переписка», а також «Наш альбом» — розділ із короткими віршами усіх «замкнених мешканців» харчівні.

Бібліографія: Мартинюк М. Українські періодичні видання... С. 209.

Література: Угрин-Безгрішний М. «Тифусна Одноднівка» — памятка збірка квартанників. ч. 1. В Коші УСВ. Зредагував Юрко Каламарь. 1917 ст. 32 8° // Червона Калина. 1917. Ч. 3. С. 17—19; *Бабюк А.* Стрілецька преса // Вістник Союзу Визволення України. 1917. Ч. 39. С. 619; Ч. 40. С. 635—638; *Животко А.* Історія української преси. С. 215, 216; *Крупський І.* Галицьке стрілецьтво та його преса в боротьбі за українську державність: текст лекцій. Львів, 1994. С. 26.

В. Ковпак

ТРУДЬ И ВОЛЯ: Ежедневная социалистическая газета. — № 1. 1917, 11(24) июня.

Редакционный коллектив: В. А. Карелин, В. М. Качинский, В. И. Марков (1917 № 1—38, 46—61). *Ред. по уполномочию редакционного совета* В. И. Марков (1917 № 39—45). *Ред. укр. отд.* Ол. Соколовский (1917 № 46—61). — **Харьков, 1917:** Изд. Харьковского Совета Крестьянских Депутатов, Харьковского союза Учреждений Мелкого Кредита и Товарищества Потребительных О-в Юга России. *Тип. Комитета Партии Социалистов-Революционеров*, Пушкинская ул., 31 (1917 № 1, 8—61); Набрана в *тип. Социалистов-Революционеров*. Печаталась в *тип. Дрейшпуль и С-вья* (1917 № 2—7). *Адр. ред.:* Рымарская ул., № 23 (1917 № 1—27), Пушкинская ул., № 31 (1917 № 28—60).

Вийшло: 1917 — № 1—61; Ф. 65×44 см (1917 № 1—60), 45×42 см (1917 № 61); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 мфс. без доставки 1 р. 50 к., с доставкой 1 р. 75 к. (1917 № 1—60). *Ц. номера* в Харькове 6 к. (1917 № 1—30), 8 к. (1917 № 31—61), в других местах 7 к. (1917 № 1—30), 10 к. (1917 № 31—61).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—11, 13—16, 20, 21, 23, 43, 45—47, 49, 50, 52, 55, 57—61; **ДНАБ:** 1917 — № 1—11, 13—16, 18—61; **ДНБ:** 1917 — № 3, 42, 46, 54, 55; **РДБ:** 1917 — № 1, 3, 6—9, 38, 39, 41—47, 49—51, 53, 55—61; **РНБ:** 1917 — № 1, 3, 6—10, 13, 15, 17, 18, 20—47, 49—60.

Примітки: Мова видання — російська та українська.

«Трудь и Воля» — громадсько-політичний щоденник соціалістичного спрямування. Його редакція виступала проти монархічного ладу, критично ставилася до Тимчасового уряду, підтримувала постулати «революційної демократії», ідею автономії України у складі майбутньої демократичної російської республіки.

Позиція авторів проявлялася у певному позитивному ставленні до Української Центральної Ради: у часописі висвітлювалася її діяльність. У № 3 опубліковано І Універсал (подавався російською мовою, за що редакція перед читачами виправдовувалася тим, що, отримавши телефонограмою неукраїнську версію, не наважилася «перекладати з перекладу, аби не ухилитись від стилю і тону цього важного документу»), в № 4 його проаналізовано: І. Михайлович у публікації «Історичний документ», зауваживши, що цей текст дечим нагадував «просту декларацію» і вимагав «поповнення», висновкову-

вав: «Ми не можемо все ж таки не визнати за ним історичного значіння». Як сприймали І Універсал УЦР у середовищі російських соціалістів — висвітлено у публіцистичній статті В. Маркова «Українській Універсалі і демократія» (№ 5, 6, 10); у відділі «З життя на Україні» (№ 27) надруковано ІІ Універсал. Серед матеріалів означеної тематики — «Два документи» (№ 22), «Нова сесія Центральної Ради» (№ 49) О. Соколовського, «Придбання Українського руху» (№ 39), «Мертві ожили» (№ 55) Я. Лепченка тощо.

На сторінках щоденника обговорювалися відносини Української Центральної Ради з Тимчасовим урядом, актуалізувалися питання відбудови господарства, проведення аграрної реформи, відновлення роботи споживчої кооперації, висвітлювалися діяльність харківських міської думи, ради селянських депутатів, земельного комітету, губернського продовольчого комітету тощо. У часописних публікаціях критикувалися ідейні опоненти (зокрема більшовики), аналізувалися ситуація на фронтах Першої світової війни, розвиток соціалістичного руху, частково — питання поступу освіти та культури (Заливчий А. Справа автономії України. № 5; Соколовський О. Відношення Тимчасового Уряду (Временного Правительства) до України. № 15; Марков В. Национальный вопрос и хозяйственная разруха. № 18; Гермаш. Через що селяни не понимают української книжки. № 6; Вайнблотъ М. Объ искусствъ № 41; Рожицин В. Погибающая Европа. № 52, 53).

Рубрики видання: «Мѣстная жизнь», «Телеграммы», «На Україні» («З життя на Україні»), «Областная жизнь», «Кооперація», «Война», «За рубежом», «Последнія извѣстія», «В партіяхъ» тощо.

Серед авторів газети — М. Василенко, В. Качинський, В. Комарицький, Н. Макаров, Т. Олійник, В. Шарков, М. Штерн.

Видавання щоденника було зупинено на (61-му) номері 23 серпня (5 вересня) 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 165; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 313; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 66, 67; Газеты до-революционной России... С. 397; Газети України 1917—1920 років... С. 224.

Література: Михайлин І. Л. Нарис історії журналістики Харківської губернії (1812—1917). Харків: Колорит, 2007. С. 275.

В. Ковпак

931

ТРУДОВАЯ ВОЛЫНЬ: Ежедневная газета (1917 № 1—194); Ежедневная социалистическая газета (1917 № 195 — 1918 № 357); Ежедневная

кооперативная газета (1918 № 358—406). — № 1. 1917, 28 марта.

Ред. П. С. Тетерукъ (1917 № 1—194, 1918 № 233—253, 259—269), Редакционный Комитетъ (1917 № 195 — 1918 № 232, 254—258), П. Помышаевъ (1918 № 270—357), Г. Ф. Борзяковъ (1918 № 359—406). — **Житомир, 1917—1918:** Изд. Союз Кооперативовъ (1917 № 1—7). Издается при участии Совѣта рабочих и воинскихъ депутатовъ (1917 № 10—49); Издается Волинскимъ союзомъ кооперативовъ (1917 № 61 — 1918). Волинская Губернская тип. Адр. ред. і контори: Житомиръ, Б.-Бердичевская ул., № 11 (1917 — 1918 № 353), М.-Бердичевская ул., № 14 (1918 № 354—406).

Вийшло: 1917 — № 1—224, 1918 — № 225, 226(2)—406(183), [?]; Ф. від 47×31 см до 67×53 см; Обс. 2—6 с.; Передпл.: до конца года 8 р. (1917 № 1—27, 131—141), 3 р. — 3 р. 40 к. (1917 № 201—211), на годъ 15 р. (1917 № 28—129), на 4 мѣс. 8 р. 40 к. (1917 № 143—200), на 3 мѣс. 14 р. (1917 № 216 — 1918 № 253), на 1 мѣс. 4 р. 80 к. — 5 р. (1918 № 254—406). Ц. номера 5 к. (1917 № 1—27), 8—7 к. (1917 № 28—61, 104—129), 12 к. (1917 № 131—155), 15 к. (1917 № 157—211), 20—25 к. (1917 № 216 — 1918 № 369), 30 к. (1918 № 372—406), въ провинціи 6 к. (1917 № 10—27), въ провинціи и на ст. жел. дорогъ 8 к., 9 к. (1917 № 35—61, 104—129), 13 к. (1917 № 131—155), 16 к. (1917 № 157—211), 22 к. (1917 № 216 — 1918 № 248), 27 к. (1918 № 250—369), 32 к. (1918 № 372—406).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 5—7, 10—14, 16, 18, 19, 23—28, 31, 35, 37, 38, 137, 186, 199, 209, 1918 — № 230(6), 275, 276, 289, 293, 319, 320, 325—337, 339—343, 345—357, 359, 362—367, 369, 372, 374—406(183); **ДНАБ:** 1917 — № 1—8, 10—14, 16, 17, 19—42, 44, 47—54, 56, 60, 61, 71, 73, 77—85, 87, 91, 93, 96, 98, 100, 101, 104, 105, 107—110, 112—116, 119, 122, 123, 125, 126, 128, 129, 131—138, 140—153, 155—169, 173, 175, 178—203, 205—211, 213, 216—218, 220—223, 1918 — № 225, 226(2)—240, 242—245, 247—271, 273—280, 282—290, 292—310, 312—405(182); **РДБ:** 1917 — № 101—103, 105—126, 128—149, 151—209; **РНБ:** 1917 — № 101—103, 105—120, 123, 125, 126, 128—149, 151—209.

Примітки: У № 348, 353 за 1918 р. конфісковано окремі публікації. Мова видання — російська та українська.

«Трудова Волянь» — газета соціалістичного спрямування, яка мала на меті обстоювати інтереси трудівників у побудові української демократичної

республіки в межах російської федеративної держави й ознайомлювати населення з процедурою виборів до Установчих зборів. Редакція видання планувала подавати хроніку суспільно-політичного життя у Росії, Україні та світі, а також матеріали про розв'язання земельного питання, розвиток міської та сільської кооперації тощо.

Чимало місця на сторінках часопису відводилося аналізу суспільно-політичної ситуації та формуванню нового демократичного устрою Росії, який, на думку редакції, мав закріпити правовий статус українців та покращити їхнє життя: Фома Деревенський «Будетъ ли намъ лучше?» (1917. № 16), Селянин «Старе забуваймо, про нове дбаймо» (1917. № 19), М. Новиков (крипт.: М. Н-в, Мих. Н., М. Н.) «Неизбѣжное совершилось» (1917. № 129), М. Гольдфарб «Во имя Республики!» (1917. № 134), Н. Кузьмін «Основная задача власти» (1917. № 153). Після проголошення УНР автори видання обговорювали проект основного закону держави (Проектъ украинской конституции (1917. № 187), а також питання національної автономії України (І. Вороніцин «Нація и територія» (1917. № 222), «Проектъ національно-персональной автономии» (1918. № 225), М. Огоновський «Украинская автономія и земельный вопросъ» (1918. № 227).

У щоденнику висловлювалася прихильність Українській партії соціалістів-революціонерів, натомість гостро критикувалася політика більшовиків, ідеї яких називалися демагогією, як-от: М. Новиков «Борьба за позоръ» (1917. № 192) і «О социализации земли, социальной революции и о совѣтахъ» (1917. № 195), «На своемъ посту» (1917. № 194), Гражданин «Лицеѣрные лозунги» (1917. № 206), П. Замощин «Почему не съ ними» (1917. № 223), С-ф «Трагедія демократіи» (1918. № 265). Редакторів «Трудовой Воляни» особливо обурив той факт, що більшовики намагалися перешкодити виходу окремих соціалістичних газет на Волині, тому вони висловили протест проти цих дій і закликали протистояти «душителямъ свободы слова» (Душителямъ свободы. 1917. № 218).

У низці матеріалів порушувалося питання про національну ідентичність українців та право на особисті свободи: Г. М. «Хто ми?» (1917. № 11), Семко Филимонюк «Народе проснись!» (1917. № 24), Харун «Славні сини козацької матері України» (1917. № 26), «Ультиматумъ большевиковъ Украинѣ» (1917. № 207). Зокрема, у них підкреслювалося, що українцям потрібно усвідомлювати свою національну приналежність, дбати про розвиток рідної культури та освіти, «не цуратися своїх звичаїв, своєї мови»

(1917. № 11), використовувати її у діловодстві та богослужіннях тощо.

Окремі автори видання неоднозначно оцінювали та коментували деякі рішення та діяльність Української Центральної Ради, Житомирської української ради: Н. «Вниманию Украинской Рады» (1917. № 107), М. Новиков «Къ созыву національного украинскаго съѣзда» (1917. № 146), І. Дриль «Опять заигрываютъ» (1917. № 196) і «Самоопредѣленіе до конца» (1917. № 202). У цих матеріалах ставилися під сумнів доцільність скликання у Житомирі окремого національного українського з'їзду та акцентування на потребі згуртування українців перед виборами до Установчих зборів, намагання на засіданнях Малої Ради наголошувати на ідеї відокремлення України від Росії тощо. У деяких кореспонденціях висловлювалося занепокоєння запланованою нібито «примусовою» українізацією школи в Україні, як-от «Къ началу учебного года» (1917. № 109).

Багато місця у газеті відводилося матеріалам, в яких обговорювалися майбутні вибори до Установчих зборів: «Выборы въ Учредительное Собрание» (1917. № 6, 14), М. Новиков «Объ Учредительномъ Собрании» (1917. № 143, 144), В. Абрамов «Къ выборамъ въ Учредительное Собрание» (1917. № 155), «Выборы въ Украинское Учредительное Собрание» (1917. № 211). У низці публікацій редакція пояснювала важливість виборчого права та обговорювала виборчі списки, агітуючи голосувати за Українську партію соціалістів-революціонерів: П. П. «За кого должны голосовать рабочіе» (1917. № 104), В-ий «Вспышки предвыборныя» (1917. № 105, 108), В. В-ін «Значеніе городскихъ выборовъ» (1917. № 108), І. Пригожий «Итоги всеобщихъ выборовъ» (1917. № 110).

Офіційний блок у виданні становили розпорядження та повідомлення Генерального Секретаріату, накази та циркуляри військового міністра УНР, оголошення Житомирської ради робітничих і солдатських депутатів, накази губернського комісара Волині тощо. Зокрема, у матеріалах зазначалося, що Генеральний Секретаріат є найвищим органом влади в краю і що йому підпорядковуються всі державні та громадські організації. У № 186 за 1917 р. редакція опублікувала звернення генерального комісара військових справ С. Петлюри до українського народу, де повідомлялося, що всю повноту влади в Україні Центральна Рада передала Генеральному Секретаріату й українці зобов'язані підкорятися його наказам; у № 187 вміщено III Універсал УЦР та публікації про перебіг засідання Малої Ради, на якому було проголошено

Українську Народну Республіку. У № 234 за 1918 р. подано IV Універсал УЦР.

Поза увагою редакції не залишилися важке економічне становище у країні: обмірковувалися шляхи подолання господарської кризи, вирішення земельного питання («О привлечении к заготовке хлеба торговых промышленных организаций и фирм» (1917. № 110), «Установление твердых цен на табак и махорку» (1917. № 123), В. О. «Къ подготовкѣ земельной реформы» (1917. № 208), І. Прилеєжаєв «Сельское хозяйство» (1918. № 225), Д. Ріхтер «Земельный вопрос и его разрѣшеніе» (1918. № 233), М. Луцкевич «Сучасні завдання кооперації» (1918. № 258, 259), М. Донисенко «Боротьба з дорожнечою» (1918. № 385).

Освітні питання порушувалися у замітках: Народний учитель «Съѣздъ народных учителей житом. уѣзда» (1917. № 145), А. Ржаніцин «Волинскій народный университетъ» (1917. № 147), І. Степной «О задачахъ свободной школы» (1917. № 168), «Народное образование въ волостныхъ земствахъ» (1918. № 240), Г. Рожков «Къ націоналізації школи на Украинѣ» (1918. № 328), Вчитель «Організація серед Учителів» (1918. № 392).

Низку публікацій № 270 за 1918 р. присвячено вшануванню творчості та тлумаченню ідейних переконань Т. Шевченка: І. Мрієв «Памяти Т. Г. Шевченко (1814—1918)», І. Пригожий «Шевченко какъ гуманистъ».

У виданні надруковано некрологи — К. Ушинсько-го (1917. № 218), редактора газети П. Тетерука (1918. № 362), Ф. Вовка (1918. № 379) та ін.

Публікації про місцеве життя містилися під рубриками «Мѣстная хроника» та «По городамъ и селамъ», в яких ішлося про діяльність рад робітничих та солдатських депутатів у Житомирі, місцевих комунальних служб, професійних спілок та кооперативних товариств, а також про численні професійні з'їзди, ефективно господарювання на селі, боротьбу із неврожаєм та голодом, культурне життя краю тощо. Деяким із зазначених проблем присвячувалися кореспонденції: Местний житель «Изъ жизни волостныхъ совѣтовъ крестьянскихъ депутатовъ по житомирскому уѣзду» (1917. № 129), Я. П. П. «О совѣтахъ крестьянскихъ депутатовъ» (1917. № 134), «З'їзд голів повітових земельних комітетів» (1918. № 287, 289), П. Закусило «Съѣздъ учащихся начальныхъ училищъ житомирск. уѣзда» (1918. № 381), Г. «Професор Гр. Мітр. Давидовський як духовний композиторъ» (1918. № 385), Тутешній «Волинські губерніяльні дерігенські курси» (1918. № 393).

У часописі діяли такі постійні рубрики: «Война», «По Вольни», «Телеграммы», «Ночныя телеграммы», «Послѣднія извѣстія» («Разныя извѣстія»), «Большевики и Украина», «Изъ газетъ», «Кооперативная хроника» («Кооперативная жизнь»), «Изъ жизни партій», «Изъ жизни профессиональныхъ союзовъ», «Рабочая жизнь», «Въ генеральномъ секретариатѣ», «Маленькій фельетонъ», «Театръ и музыка».

Серед авторів видання: Ш. Аврух, Н. Биховський, Ю. Брусильський, О. Вічев, Г. Владимирський, В. Завадьє, А. Івановський, Клішевич, Б. Коварський, В. І. Кондрацький, Є. Мединський, А. Мурин, Г. Покровський, І. Пригожий, Солігор, С. Фельдман, а також під псевд. та крипт.: Житомирянин, Г. Б., Г. Ф., І. В., Кли-вич, С-ф.

Останній (406(183)-й) відомий номер вийшов 31(18) серпня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 163; *Бойко М.* Бібліографія періодики Волині. Bloomington (Indiana), 1982. С. 182; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 314; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 67; Газеты дореволюционной России... С. 398; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 68; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 829.

О. Серода

932

ТРУДОВОЙ СОЮЗЪ: Органъ Бахмутскаго Земства. Общественно-политическая социалистическая газета (1917); Органъ Бахмутскаго Уѣзднаго Земства, Уѣздной продовольственной управы и Городской думы. Общественно-политическая социалистическая газета (1918). — Временно выходит по средамъ, пятницамъ и воскресеньямъ (1917 № 1—4), 3, 4 раза въ недѣлю (1917 № 39). № 1(28). 1917, 18 іюня.

Ред. Редакціонный Комитетъ. — **Бахмутъ, 1917—1918:** Изд. Бахмутское Земство. *Тип.* Бахмутскаго Земства, Бахмутъ. *Адр. ред.:* Бахмутъ, Земская управа.

Вийшло: 1917 — № 1(28)—62, 1918 — № 1—9; Ф. 54,5×35 см (1917); *Обс.* 4 с. (1917); *Передпл.:* на годъ 1 р. 50 к., съ 1 іюня до конца года 1 р. (1917). *Ц.* номера 2 к. (1917 № 1—4), 5 к. (1917 № 39).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 39; **ДНАБ:** 1917 — № 4; **РНБ:** 1917 — № 1(28)—62.

Примітки: До № 27 за 16 червня 1917 р. виходила «Народная газета Бахмутскаго Земства». Нумерація № 1 в дужках валога. Наявний № 4 вийшов 25 червня, № 39 — 3 вересня 1917 р. Мова видання — російська та українська.

Газета «Трудовой Союзъ» мала соціалістичне спрямування і своє головне завдання вбачала у згуртуванні

трудівників та «проведенні» ідей соціалізму. Видання мало за мету об'єднати навколо себе всю революційну демократію Бахмутського повіту (Катеринославська губернія). 1917 р. надсилалася безплатно в межах Бахмутського повіту в усі волосні, селищні та сільські комітети і всім земським гласним, лікарям, фельдшерам і вчителям.

Ставлення до українського питання, зокрема до українського руху, редакція висловлювала неодноразово, зокрема у № 3 та № 4 1917 р. У редакційній статті «Отъ Редакціоннаго Комитета» зазначалося, що видання підтримуватиме «стремління революційної української демократії къ автономії України» і сприятиме об'єднанню українців з питань культурно-політичного самовизначення.

«По національному вопросу, — роз'яснювала редакція, — газета будетъ поддерживать права отдельной націи на самоопредѣленіе и необходимость предоставленія каждой націи широкой національно-политической автономіи» (1917. № 4).

Редакційний комітет закликав читачів і співробітників надсилати з місць матеріали про діяльність різних об'єднань та спілок, із земельних та інших питань, організацію культурно-просвітньої праці на селі.

У газеті містився «Український одділ», у якому подавалися матеріали українською мовою, зокрема стаття А. Високого «Що нам робити?» (1917. № 4) з приводу Установчих зборів.

1917 р. центральними темами публікацій були підготовка до виборів до Установчих зборів та укладення миру. На сторінках періодичного видання друкувалися звернення Катеринославської губернської земської управи до населення та ін.

Газета широко інформувала читачів про діяльність Тимчасового уряду, вміщуючи, зокрема, його постанову про вибори губернських і повітових земських гласних, накази по військовому відомству, правила прийому і звільнення робітників, друкувала матеріали про події в Росії, зокрема наступ генерала Л. Корнілова на Петроград, враження С. Алексєєва про місто на Неві.

З місцевих подій редакція висвітлювала роботу з'їзду Бахмутського селянського союзу, зокрема, друкувала його резолюцію про війну, постанову губернської лікарсько-санітарної ради від 11—12 червня 1917 р., муніципальну програму розвитку Бахмутської повітової ради селянських депутатів, розповідала про засідання повітового продовольчого комітету тощо.

На сторінках видання вміщувалися також поради І. Пургайла щодо ведення бджолярства.

У виданні функціонували рубрики: «Телеграммы» (підрубрика «На фронтъ»), «Хроника», «По уѣзду» та ін.

Авторами газети були С. Алексєєв, П. Андрєєв, А. Високий, І. Пургайло та ін.

Останній (9-й) номер вийшов 29(16) лютого 1918 р.
Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 164; Список повременных изданий за 1918 год. С. 222; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 408; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 102, 103; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 68; Газеты дореволюционной России... С. 399; Газеты України 1917—1920 років... С. 227.

В. Габор

933

УКРАЇНА: Орган Українського Фронтового Комітету Українського фронту (1918). — Виходить тричі на тиждень (1917 № 16 — 1918). Метелик 1. 1917.

Редагує Редакційна комісія (1917 № 16). *Ред.* Петро Фурса (1918). — **Б. м.** (1917 Метелик 1—13); **Яси (Румунія)** (1917 № 16 — 1918), **1917—1918:** Видання Українського Комітету Румунського фронту (1917); *Вид.* Український Фронтовий Комітет Українського фронту (1918). *Адр. ред.:* Український Комітет Румунського фронту (1917); м. Яси, Український Фронтовий Комітет (1917 № 16 — 1918).

Вийшло: 1917 — Метелик 1—14, [?], № 16, 1918 — № 1, 2, [?]; *Ф.* 48,5×34,5 см; *Обс.* 2 с.; *Передпл.:* до кінця року 3 крб (1917), на 3 міс. 5 крб (1918). *Ц.* номер 10 к. (1917 № 16).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — Метелик 13; **НБУВ:** 1917 — Метелик 12, 14, 1918 — № 2; **ДНАБ:** 1917 — № 16.

Примітки: 1917 р. 14 випусків видання називалися метеликами. Наявний метелик 12 датовано листопадом, № 16 — 21 грудня 1917 р.

Військова газета національно-патріотичного спрямування. Її редактори й автори зосереджували увагу на таких темах, як: діяльність Української Центральної Ради, суспільно-політичний розвиток у Росії та Україні, фронтове життя українських вояків, проблеми і перспективи нації на шляху до самовизначення і незалежності, ставлення інших країн до українського питання тощо.

Автори «України», аналізуючи політику УЦР, позитивно оцінювали проголошення III Універсалом Української Народної Республіки, поділяли позицію українських політичних очільників щодо автономного статусу України в межах Російської федерації,

виступали проти влади більшовиків та нав'язаних їхніх ідей. На сторінках газети відображено і такий важливий процес, як підготовка до виборів до Установчих зборів (заплановані на 9 січня 1918 р.), зокрема, опубліковано відозву спеціальної комісії, яка містила заклики «зорганізуватись» та йти на вибори, позаяк «виразніше тоді виявиться воля народу» (До громадян Української Народньої Республіки. 1918. № 2).

У часописних публікаціях активно обговорювалася ситуація на Румунському фронті та навколо нього: акцентувалися питання українізації війська, досягнення перемир'я, проведення організаційних та структурних перетворень (наприклад про об'єднання Південно-Західного та Румунського фронтів у єдиний Український фронт (метелик 12). Редакція друкувала важливі звернення, зокрема підписану С. Петлюрою (генеральним секретарем військових справ) «Відозву до війська українського» (метелик 14) щодо захисту УНР у період українсько-більшовицької війни.

Серед примітних публікацій часопису — «Вражіння» І. Демченка (метелик 12), нарис «Що таке національність» С. Романча із запланованого редакцією циклу «До чого йдуть українці». Редакція друкувала коментовану замітку «Українська справа за кордоном» А. Терниченка (метелик 14), аналітичну статтю «Священна війна» П. Березовця (1918. № 2).

У виданні функціонували рубрики: «Останні новини», «З життя фронту», «Телеграми», «З газет».

Автори «України»: Г. Куций А. Силенко, Є. Співець (ймовірно, псевд. Є. Голяка) та ін.

Останній (2-й) номер газети побачив світ 5 січня 1918 р. У ньому зазначалося, що «більше як на 3 місяці передплата не приймається», відомостей про подальшу долю видання не зафіксовано.

Бібліографія: Мартинюк М. Українські періодичні видання... С. 211; Газети України 1917—1920 років... С. 227; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1028.

Література: Тернопільський Ю. Л. Українська преса... С. 92.

В. Ковпак

934

УКРАЇНА = UKRAINA: Національний, Поступовий і Безпартійний Український Тиждень (1919 — 1920 ч. 16); Національний, Поступовий і Безпартійний Український Тиждень. Часопис для Українського Робучого Люду в Америці призначений справам Політики, Просвіти, Промислу і Торговлі (1920 ч. 29—41). — Published every Saturday [Виходить кожної суботи]. Р. І. Ч. 1. 1917, 19 трав.

Edited by Editorial Committee [Редагує Комітет]. Manager [Менеджер] Michael Klem [Михайло Клем] (1919

№ 27—43), Yaroslav Skrotsky [Ярослав Скротський] (1919 № 45 — 1920 № 6), N. Haras [Н. Гарас] (1920 № 11—16). — **Шікарі, 1917—1920: Published by Ukrainian Publishing Co., Inc. [Вудає Українська Видавнича Спілка], 2152 West Chicago Ave. Chicago, Ill.**

Вийшло: 1917 — Р. І ч. 1—22, [?], 1918 — Р. II ч. 1—23, [?], 1919 — Р. III ч. 1—45, [?], 1920 — Р. IV ч. 1—41, [?]; Ф. 55×38 см; Обс. 8 с. (1917 — 1920 ч. 16), 4 с. (1920 ч. 29—41); *Передпл.: на рік в Злучених Державах \$ 1.50 (1919), \$ 2.00 (1920), в Канаді \$ 2.00 (1919), \$ 2.50 (1920), за границю \$ 3.00. Ц. номера 3 цт (1919), 4 цт (1920 № 6—16), 5 цт (1920 ч. 29—41), в Канаді 5 цт (1919 — 1920 ч. 16).*

Наявність у фонді: ЛННБ: 1919 — Р. III ч. 27—30, 39—43, 45, 1920 — Р. IV ч. 6, 11, 16, 41; ДНАБ: 1920 — Р. IV ч. 29.

Примітки: За бібліографічними джерелами, часопис заснували В. Сіменович та С. Гриневецький.

Редакція часопису «Україна» наголошувала, що «стоїть на всеукраїнським ґрунті», підкреслювала шкідливість міжпартійних дискусій у доленосний для нації час, називаючи їх злочином проти рідного народу, тож свідомо не вміщувала матеріалів із партійною полемікою. Необхідність національної консолідації акцентовано у статтях М. Бурлаки «Проч з роздвоєнем! Най жеє злука!» і «Докажм, що ми зрілий народ». Головним завданням автор вважав демократичне вирішення проблеми («принцип демократії — се принцип більшости») шляхом об'єднання українських еміграційних інституцій для уникнення подальшого протистояння, бо, за його висловом, українці в Америці витратили чи не всю силу на копання ям «оден під другим». Така тенденція проявлялася у різних історичних проекціях: якщо у статті «Хруні» йшлося про традиційні форми зради національних інтересів у середовищі емігрантів-українців, то в передовиці авторства —Х— «Не падаймо на душі» — про суспільну депресію, спричинену розчаруванням народу в своїх політичних лідерах: «Так героїство Петлюри, як і народні надії розбили ся о Петлюрівсько-польську кампанію» (1917. Ч. 29).

Редакція та автори газети переважно виступали проти масового цькування українською еміграційною пресою С. Петлюри, виправдовуючи його згоду з Польщею як вимушену, однак наголошували на ідеї соборності, необхідності опору польським окупантам — від саботажу й бойкоту до збройного захисту батьківщини («Більше характеру і розуму», Н. Бурлака «Східна Галичина мусить злучити ся з

Україною»). 1919 р. було вміщено інформацію про віче українських емігрантів у Бернсайді (штат Арізона, США), організоване на знак протесту проти окупації поляками Галичини, Волині та Холмщини.

Позаяк доля України, зокрема Галичини, вирішувалася на Паризькій мирній конференції, редакція уважно стежила за її перебігом. У низці матеріалів висловлено протест проти непослідовної політики Антанти щодо проголошеного нею курсу боротьби із більшовизмом: «І коли Німці поставили насильство яко свій клич, Французи і їх прихильники взяли безличність яко свій ідеал» (1919. Ч. 43). У публікації «До народів цивілізованого світа» вміщено текст звернення М. Грушевського від імені Комітету незалежної України (Париж) 15 січня 1920 р. з проханням висловити свій протест проти рішення мирної конференції щодо України. Сприйняття українського питання на міжнародній арені, діяльність українських дипломатів, приїзд представників уряду УНР до США та їх виступ на загальних зборах українських товариств в Америці розкривалося у статтях: «Політика ошуки і брехні», «Рішаюча хвиля», «Українська місія у Вашингтоні», «Представники укр. народної республіки — серед укр. громади в Шікаго», «Заява д. Ю. Бачинського до американських часописів», Н. Бурлака «До роботи», М. Лозинський «Справа укр. Галичини на мировій конференції».

У газеті всебічно висвітлювалися події у Галичині — переслідування національно свідомих українців польською владою, налагодження національно-культурного життя, зокрема спроби організації українського університету у Львові, захист дітей-сиріт («Як Ляхи замучили о. Горалевича і його дочку», М. Ганкевич «Вшехпольська “робота”», «Українська захоронка у Львові: Комунікат товариства українська захоронка у Львові»). Стаття «Тайни тюрем», передрукована з часопису «Вперед!», інформувала про доповідь посла польського сейму Пужака щодо становища в'язнів у польських тюрмах. У газетних публікаціях йшлося також про перебування у таборах для інтернованих у Польщі, Чехословаччині, Австрії, Німеччині та Італії сотень тисяч українських військовополонених, де вони масово гинули від тифу через відсутність санітарно-гігієнічних умов; подано прізвища українських старшин, що були на той час у полоні в Італії (В. Мурський «Сучасне невольництво», «Як жиєть ся нашим полоненим в Вадовичах», «З італійського полону»).

Серед історичних та політологічних матеріалів — «Коротка історія Галичини», «Як Скоропадський

здобув гетьманованє», В. Королів «Український народний герой Симон Петлюра», А. Хома «Нові методи державного будівництва», Л. Цегельський «Після 573 літ прірви», В. Шухевич «Початок українсько-польської війни». Аналізуючи методи формування стародавніх та сучасних імперій, А. Хома доходив висновку, що українцям треба єднатися з народами Балтії й Кавказу, допомагати їм організовуватися як державам, щоби разом перемогти російський імперіалізм. Про культурну еволюцію від печерної людини до цивілізованої йшлося у статті «Поступ». Низка публікацій висвітлювала актуальні економічні та соціальні проблеми, більшість цих матеріалів були передруками з часописів «Український Голос», «Український Прапор», «Трудова Республіка».

Міжнародна тематика представлена статтями та замітками, зокрема про політичну діяльність В. Леніна, роботу III Інтернаціоналу, військове протистояння та особливості організації економіки постімперської Росії та України («Болшевицький ватажок», О. Назарук «Соціалістичний інтернаціонал» (підп.: А. Ч.; передрук із часопису «Вперед!»), «Росія проти Денікіна», «Тіла помордованих показують дорогу Денікінови», В. Тимошенко «Відродження Росії і економіка»). Короткі повідомлення про події у світі, що друкувалися переважно на першій сторінці, інформували про угоди учасників Паризької мирної конференції, оголошення Ллойдом-Джорджем стосовно самостійності Ірландії, перехід влади в Угорщині від соціалістичного до консервативного уряду під проводом архієпископа Йосифа, загрозу війни між США та Мексикою, відносини між Японією та Росією, Китаєм та Кореєю, убивство більшовиками царської родини, допомогу українській місії у США тощо. Найактуальніші політичні відомості про Україну подано на першій сторінці як гасла: «Українські селяне лучать ся з Петлюрою», «Уся Україна підняла ся. Кубанці громлять Денікіна», «Поляки переступають ріку Збруч», «Реакція на Угорщині взяла верх», «Резолюція в Сенаті — про незалежність України».

Одним із важливих об'єднувальних чинників в умовах еміграції були січові товариства: масовий вступ до «січей», організованих у США, давав змогу освоїти основи військової підготовки для формування резерву української армії, пропагуючи водночас українську справу за океаном («Проти кирині січова робота», «Не падаймо духом — а єднаймо ся», П. Каваців «Не вживаймо січового імени для власного бізнесу», Січовик «Ставаймо всі у січові ряди»).

Під рубрикою «З України» («Вісти з краю», «Страшні вісти з краю») вміщено замітки про становище в Галичині та на Наддніпрянщині, особливу увагу звернуто на українсько-польські та українсько-російські взаємини і майбутній політичний статус Галичини в контексті важливих міжнародних подій («Галичина має вийти в склад Польщі», «Полковник Вітовський убитий», «Поворот Петрушевича до Відня», «На Україні не було погромів», «Кубанський президент, Рябий, скритовбійчо убит. Москалями», «М. К. Занковецька в Києві», «Українці в Одесі», «Дальші арештування в Києві», «Естонці б'ють большевиків», «Совітська Україна по Сян»). Особливу увагу редакція звернула на заяву С. Петлюри американському представництву в Кам'янці-Подільському щодо можливості вирішення східноєвропейського питання лише силами самих народів та безсилість Антанти у цьому процесі; повідомляла про ситуацію на фронтах, зокрема перехід на бік Петлюри добре озброєної Таращанської дивізії Червоної армії, українські місії за кордоном, роботу очолюваної А. Лівичем Української дипломатичної місії в Польщі, масові арешти української інтелігенції у Києві (наприклад посла М. Семенка, розстріл П. Дорошенка) і долю ув'язнених під час масових арештів у Польщі українців, про спростування Українським пресовим бюро в Берліні активно поширюваної більшовиками інформації стосовно масових єврейських погромів в Україні та про плани створення єврейської автономії.

На сторінках газети опубліковано низку віршів: «Січовикам!», «Ляхам!» М. Багрія, «Дзвіниця», «Ляцька культура» П. Каваціва, «Позір Січовики» А. Любезної. Серед прозових творів — оповідання як українських письменників («За рідний край» Н. Бурлаки, «Большевичка» І. Ван-Гука, «Дезертир» С. Коваліва, «Віл та медвідь: Казка про дорослих»), так і зарубіжних митців («По ріці Амазонці: нарис подорожі А. Р. Валлеса», «Корсиканські братя» О. Дюма (переклад Я. Скроцького), «Несамовитий рисунок» Еркмана-Шатріана (переклад Н. С.), «Здобуте редути» П. Меріме). Деякі матеріали передруковано з часописів «Вперед!», «Український Голос», «Український Прапор».

У матеріалах, поданих під рубрикою «Дописи», йшлося переважно про життя українців Америки, організацію та проведення масових акцій протестів у різних штатах США, під рубрикою «Із галицьких злиднів» друкувалися листи українців Галичини.

Під рубриками «Вісти зі світа» та «Новинки» вміщено інформаційні повідомлення про політичне й

економічне життя Америки, а також про події в Європі («Масові арештованія Словаків», «Українці ведуть дальше боротьбу з поляками і большевиками», «Побитий Колчак тратить 4000 полонників», «Махно стріляв до Григорієва», «Робітничі заворушення в Англії», «Поляки доносять про погроми в Одесі», «Різні народні інституції на Зеленому Клині»).

Інші рубрики, які функціонували у виданні: «З Канади», «З Шікаго», «На Буковині», «Послідні вісти», «Всячина», «Із гайдамацьких думок», «Хто хоче набутти знане — Мусить читати книжки», «Се і те».

У виданні вміщено заклик про збір коштів для допомоги українцям Галичини, анонсовано вистави аматорського театального гуртка «Бандурист», рекламовано українські періодичні видання («Земля і Воля», «Наша Мета», «Ранна Зоря»), українські книги, товариства й організації, комерційні послуги корабельних компаній, банків, лікарські й фармацевтичні, а також послуги «Ukrainian Bureau» у Чикаго щодо пошуку рідних. Поміж публікаціями друкувалися політичні карикатури, деякі рекламні матеріали ілюстровано.

Останнє (41-ше) наявне число датовано 6 листопада 1920 р. Однойменні часописи виходили в Чикаго в 1930—1932 та 1947—1948 рр.

Бібліографія: Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики... С. 192, 193; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1472.

Література: Мости в Україну / уклад. В. С. Білецький. Донецьк, 2005. С. 8.

Електронні джерела: Chicago foreign language press survey Ukrainian. URL: http://openlibrary.org/books/OL20423859M/Chicago_foreign_language_press_survey.

М. Комариця

935

УКРАЇНЕЦЬ НА ЗЕЛЕНОМУ КЛИНІ: Тижневик. — Виходить що неділі. № 1. 1917, 30 квіт.

Ред.-вид. Дм. М. Боровик. — Владивосток, 1917—1921: *Типо-литографія* газети «Дальній Востокъ», ул. Петра Вел. (1917 № 1—9, 15); *Тип.* «Экспресъ», ул. Маркеловська, 3 (1917 № 6); *Типо-литографія* и фото-цинкографія (1917 № 14); *Типо-литографія* Іосифа Коротъ (1917 № 16—20). *Адр. ред.:* Владивосток, Косий проулок 5, пом. 7.

Вийшло: 1917 — № 1—20, [?], 1918 — № [?], 22—39, 1919 — № 40, [?], 1920 — № [?], 42, 1921 — № 1—4; *Ф.* від 34×23 см до 39,5×24 см; *Обс.* 2 с., 4 с.; *Передпл.:* на 1 міс. 40 к. *Ц.* номери 5 к. (1917 № 1—5, 9), 6 к. (1917 № 6, 16—20).

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — № 1—6, 9—20;
ДНАБ: 1917 — № 2, 5, 6, 9—11, 13—15.

Примітки: Видання виходило з порушенням зазначеної періодичності: № 20 за 1917 р. датовано 24 грудня, № 22 і 39 за 1918 р. — відповідно 28 січня і 3 листопада, № 40 за 1919 р. — 24 травня.

Вступне звернення редакції свідчило про національно-патріотичну спрямованість та культурницький характер тижневика. Зокрема, зазначалося, що починається «друкування українського слова задля того, щоб розходилося воно ширше межі наших людей, посівших Зелений Клині і далі...», а однією з головних засад видавання часопису визначалася така: «...підвестися і увихнутися з під корми московського уряду, централізуючого і глушачого місцеві культури і вольности, одродитися в цивілізовану вільну багату і народню Україну» (Од редакції-видавництва. № 1).

Публікації видання засвідчують: його автори виступали за широку автономію у межах Російської держави і фіксували увагу здебільшого на тому, що стосувалося українства: проблеми національної мови, преси, літератури, мистецтва, перспективи самовдосконалення різних груп соціуму (зокрема інтелігенції), суспільно-політичні події на етнічних українських землях.

На сторінках тижневика опубліковано: «[I] Універсал Української Центральної Ради...» (№ 19), гімн «Ще не вмерла України» (№ 6), «Марш Гайдамаків» (№ 10), поетичні твори В. Андрійка, О. Олеса, І. Франка.

Серед рубрик часопису — «Вісти з поля письменства та мистецтва», «Місцеве українське життя», «До читальників», «Український клопіт», «Огляд життя на Україні», «Події на Вкраїні», «Огляд загально-російського життя», «Вже вийшли з друку».

Творчий колектив видання формували такі автори, як: Боровик (друкувався за підписами: Де Бе, Д. Кивороб та ін.), автор, зокрема, проблемної статті «За мову й правопис тутешніх українських письменників» (№ 2), О. Глущенко, Ол. Досвітній (псевд. Олександра Скрипалю), Ю. Мироненко, М. Родзенко.

Широко рекламовано й анонсовано на сторінках часопису українську пресу: «Подільська Воля» (Вінниця), «Нова Рада», «Промінь», «Шлях» (Москва), «Народня Воля», «Українське Слово» (Одеса), «Наше

Неділя, 4 червня року 1917.
№ 5-й. Ціна окремого числа 5 коп.

УКРАЇНЕЦЬ

НА ЗЕЛЕНОМУ КЛИНІ.
(Тижневик, виходить що неділя).

Плата за абонементи:
Підписати на рік (12 чисел) по 1 руб. 50 коп. (всього 18 руб.).
Підписати на 6 місяців (6 чисел) по 1 руб. 50 коп. (всього 9 руб.).
Підписати на 3 місяці (3 числа) по 1 руб. 50 коп. (всього 4 руб. 50 коп.).
Підписати на 1 місяць (1 число) по 1 руб. 50 коп. (всього 1 руб. 50 коп.).
Підписати на 1 день (1 день) по 1 руб. 50 коп. (всього 1 руб. 50 коп.).
Підписати на 1 годину (1 година) по 1 руб. 50 коп. (всього 1 руб. 50 коп.).
Підписати на 1 хвилину (1 хвилина) по 1 руб. 50 коп. (всього 1 руб. 50 коп.).
Підписати на 1 секунду (1 секунда) по 1 руб. 50 коп. (всього 1 руб. 50 коп.).

До читальників.
Місцеві читальники, які не мають свого читального залу, можуть отримувати газету безкоштовно. Для цього потрібно надіслати до редакції заповнену анкету.

Пореклясавський Трактат.
Справа: Полное Обращение. Заключено. Им. Т. 1-й стр. 323-327. Статті на іменах в р. 1654 Гетьман України Богдан Хмельницький пристав до спілки з Московщиною. Цю умову в р. 1774 беззастовно пламала Московщина.

Українець!
Це ті вольности, котрі мали діди і прадида наші, поки московське ярмо не осядало вольні вольні наші. Це ярмо нове, 143 років не на собі великий 35 мільйонів, покорений в своїм праві український народ. І от тепер, коли всі народи вивадились в вольні, ми, Українці, повинні головати життя, але повернути беззастовно забрані у нас ці права і вольности. Подивіться на рай тижай, на свою Вкраїну, Полкоти щирим серцем Велику Русь! Рокуйтесь, братайтесь! У чужому ж краю Не шукайте, не питайте Того, що немає І на небі, а не тільки На чужому полі. В своїй землі—своя правда, І сила, і воля! За Виданням Українського Петербурзького Агітаційного Комітету.

Громадяне!
Пам'ятайте, що як що ви позначте вільні свої державі всі потреби на зарок гроші—п'ять тисяч мільйонів рублів, кількість папероних грошей, бажане, зменшиться, а вартість кредитного карбованця збільшиться і, значить, життя постане.

Життя» (Санкт-Петербург), «Вільна Україна» (Умань), «Рідне Слово», «Робітник» (Харків) тощо. Читачам надавалося інформацію про українські книгарні й видавництва.

У березні 1920 р. світ побачив 42-й номер газети, що був присвячений Т. Шевченкові. Його вихід став можливий завдяки ініціативній групі, до складу якої входили Д. Боровик, А. Жуков, М. Медвецький, С. Ніжинський та В. Потієнко. Серед осіб, що вклали

кошти у видання цього номера, — купець і активний український громадський діяч на Зеленому Клині С. Ніжинський, військовий чиновник Г. Скляр (Скляр), поштово-телеграфний службовець М. Солей.

Газета тимчасового припинила вихід після смерті редактора та видавця Дмитра Боровика з огляду на недостатнє фінансування. Однак, за даними О. Малицького, її видання було відновлено в 1921 р.: останнє (4-те) число датовано 21 травня 1921 р.

Бібліографія: Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Російській Федерації та її попередниках / склав Олександр Малицький. 2-е вид. пробної версії. Калгарі, Альберта, Канада, 2006. С. 46, 47; Газеты дореволюционной России... С. 403; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 264; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 57. Спр. 477. Арк. 1372, 1373; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1760.

Література: Зелений Кли́н (Український Далекий Схід): енциклоп. довід. / уклад В. Чорномаз. Владивосток, 2011. С. 143, 184, 188, 206; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; [Світ І.] «Українець на Зеленому Клині» // Маньджурський Вістник. 1934. № 14. С. 1. (Підп.: С.); Світ І. Огляд преси Д. Сходу // Маньджурський Вістник. 1935. № 26. С. 2; Тернопільський Ю. Л. Українська преса... С. 93; Попок А. Діяльність української преси на Далекому Сході // Альманах Українського Народного Союзу. 1998. Парсіппані; Нью-Йорк, [1998]. С. 197; Животко А. Історія української преси. С. 234.

О. Дроздовська, В. Ковпак

936

УКРАЇНЬСЬКА АМУРСЬКА СПРАВА: Револуційно-політична тижнева часопись. — № 1. 1917, 2 мая.

Ред. [Яків] Ситницький. — **Благовіщенськ на Амурі, 1917:** Вид. Рада Амурської Громади. Тип. Войськового Правління Амурського казачього войска. **Адр. ред.:** в помешканнях Української Амурської громади, Благовіщенськ, вул. Велика, 33.

Вийшло: 1917 — № 1, [?]; Ф. 53,5×35,5 см; **Обс.** 4 с.

Наявність у фонді: БАН: 1917 — № 1.

«Наша платформа — федеративно-демократична російська республіка з забезпеченням найширшої політичної автономії України» — так окреслювала редакція своє політичне опертя. Основні завдання газети — повідомляти читачам, «як живе Україна, як прокидається і розвивається українське життя», як організовується українство на Далекому Сході, як працюють українські громади на українських землях — в Бахмуті, Бердичеві, Миколаєві, Одесі, Проскуріві (нині — м. Хмельницький) тощо.

У наявному числі вміщено, крім повідомлень про «Український рух» (назва рубрики), інформацію про панакхиду по Т. Шевченкові у Володимирському соборі в Києві, зніційовану вищим духовенством, повідомлення про кооперативний з'їзд у Києві, докладно висвітлено перебіг крайового з'їзду учителів Приамурської округи і українських шкіл на Далекому Сході.

Однак продовжити видавання газети не вдалося, оскільки в цьому числі повідомлено, що «ширше поставити справи видавцям бракує коштів і сил».

Література: «Українська Амурська Справа» // Нова Рада. 1917. № 43. С. 4; Животко А. Історія української преси. С. 233; Світ І. 1917 рік на Далекому Сході // Календар-альманах Українського Народного Союзу на 1967 р. С. 151—164; Зелений Кли́н (Український Далекий Схід): енциклопед. довід. / уклад В. Чорномаз. Владивосток, 2011. С. 212; Дроздовська О. Українська преса на Зеленому Клині й у Маньчжурії 1917—1921 рр.: історія функціонування та особистості // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. Львів, 2017. Вип. 7(25). С. 18—65.

Л. Сніцарчук

937*

УКРАЇНЬСЬКА ВІЙСЬКОВА СПРАВА. — Виходить щотижня. № 1. 1917, 1 черв.

Київ, 1917. **Адр. ред.:** Київ, Педагогічний Музей.

Вийшло: 1917 — № 1.

Передпл.: 4 крб. **Ц.** номера 10 шагів.

Примітки: Газета присвячена військовим справам.

Бібліографія: Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 102.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С.15; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Животко А. Історія української преси. С. 230.

В. Габор

938

УКРАЇНЬСЬКА РЕСПУБЛІКА: Вістник політики, економіки й культури. — Виходить двічі на місяць. Р. І. Ч. 1. 1917, 15/30 жовт.

Ред. П. Богацький (1917 ч. 1), О. Ковалевський (1917 ч. 2). — **Київ, 1917:** Друк. наслідників Кругляковського, Спас., 6 (1917 ч. 1); Друк. Т-ва «Вернигора», Київ, Печерська Лавра (1917 ч. 2). **Адр. ред. і контори:** Фундуклеєвська, 19, п. 1.

Вийшло: 1917 — Р. І ч. 1, 2; Ф. 35,5×26,5 см; **Обс.** 16 с., 8 с.; **Передпл.:** до кінця року з пересилкою 4 крб 50 к. **Ц.** числа 40 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Р. І ч. 1, 2; БРАН: 1917 — Р. І ч. 1; РДБ: 1917 — Р. І ч. 1; РНБ: 1917 — Р. І ч. 1.

Суспільно-політичний часопис «Українська Республіка», який стояв на ґрунті української державності, ставив перед собою завдання «освітлювати по-зможі якнайбільш безсторонньо питання нашої внутрішньої політики, економіки й культури». «Наш орган, — зазначала редакція у програмній статті «Наші завдання», — заступатиме інтереси щирого демократизму і соціалізму, хоч не впрягається в шори партійности. Нашими співробітниками будуть не люди одної якоїсь партії, але члени різних партій, котрі стоять за повну емансипацію українського народу, обстоюють повну його суверенність. ... Все, що свіже, оригінальне, все, що може поширити політичні горизонти українського народу, все, що підносить людину на висоту людської думки, що буде вкладом в нашу політичну культуру, — знайде місце в нашому журналі.» Редакція планувала також інформувати читачів про те, «як дивляться на українське питання за кордоном».

У журналі переважали публікації, у яких висвітлювалися націє- та державотворчі питання.

На сторінках «Української Республіки» виступали відомі українські науковці та громадські діячі. У своїх ґрунтовних статтях вони порушували важливі національні, політичні, економічні та культурно-освітні проблеми. Яскраво засвідчували широке коло порушених тем автори таких публікацій: Долинський «Український театр», П. Пилипчук «Український університет», Сидоренко «Водні, ґрунтові, бруковані, залізні та морські дороги України і їх економічне значіння» (ч. 1), О. Мицюк «Суверенітет» (ч. 1, 2), А. Хомик «Психольогія “малороса” і міжнародне значіння України» (ч. 1) та «Війна і мир» (ч. 2), П. Чорноморський «Виступ збройної сили українського народу в світовій війні» (ч. 1), П. Калинкович «Де-кілька уваг що до самостійности» (ч. 2), М. Шаповал «Військо Української Республіки» (ч. 2); ін.

Помітна увага у часописі приділялася аналізу негативних проявів ментальності українців. Так, А. Хомик, досліджуючи комплекс «малороса», акцентував на тому, що «наш нахил до применьшування свого питомого тягару (значення. — *В. Г.*), як великої нації... використовують наші сусіди, а особливо московська демократія...», тому вважав, що український інтелігент з психологією малороса, з тенденцією применьшування значення власної нації, «виплеканого довголітньою задухою “общерусской” культури, не може признати тепер цього права за українською нацією» (ч. 1). Про спротив українському національному й культурному руху йшлося у статті А. Сахна «Насиліє» (ч. 1). Тепер, зазначав автор, коли «український народ окріп, почув

в собі силу і почав витворювати культурні антитоксини, творити нові школи і свою власну культуру, паразити кричать: “насиліє”...».

На останніх сторінках вісника редакція вміщувала оголошення про передплату на українські видання: «Гедзь», «Народня Воля», «Нова Рада», «Шлях» та ін.

Останнє (2-ге) число «Української Республіки» вийшло 25 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повремених изданий за 1917 год. С. 186; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 69; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 102, 103; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1535.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 15.

В. Габор

939

УКРАЇНСЬКЕ ПАСІШНИЦТВО (1917—1918, 1922); УКРАЇНСЬКЕ ПАСІЧНИЦТВО (1924—1930) = L'APICULTURE DE L'UKRAINE = «UKRAJINSKE PACIČNICTVO» (1929—1930): Український Ілюстрований Пасішницький Часопис (1917); Ілюстрований Пасішницький Часопис (1918); Ілюстрований часопис поступового пасішництва (1922); Ілюстрований часопис поступового пасічництва (1924 — 1926 ч. 10, 1928—1930); Ілюстрований часопис поступового пасічництва. Орган «Роя» — краєвого пасічницького кооператива (1926 ч. 11/12 — 1927 ч. 2); Ілюстрований часопис поступового пасічництва. Орган Краєвого пасічницького об'єднання — «Рій» (1927 ч. 3—11/12). — Виходе 2 рази на місяць (1917—1918), щомісячно (1922, 1924—1928). Р. V. Ч. 1. 1917, 1 верес.

Ред.-вид. Є. Архипенко (1917 — 1918 ч. 3/4, 7, 8, 1926 ч. 6 — 1930). *Ред.* Є. Архипенко (1918 ч. 5, 6, 1926 ч. 1—5). *Відвічальний ред.-вид.* Д. Кренжаловський (1922), Як. Мельник (1924 ч. 1—5), Іван Горак (1924 ч. 6, 1925), Вол. Деревляний (1926—1927). *Відп. ред.* М. Савицький (1928—1929). — **Київ** (1917—1918); **Львів** (1922, 1924 ч. 6 — 1928 ч. 1); **Здолбунів** (1924 ч. 1—5); **Луцьк** (1928 ч. 6/7 — 1929); **Рівне** (1930), **1917—1918, 1922, 1924—1930:** *Вид.* «Всеукраїнський Пасішницький Союз» (1918 ч. 5, 6). *Друк.* т-ва «П. С. Косенко» (1917); *Друк.* т-ва «Друкарь», Київ, Володимирська, 34 (1918 ч. 1/2, 3/4); *Друк.* с-ів Йосипа Шенфельда (1918 ч. 5, 6); *Тип.* «Польский Друкарь», Киев, Б. Владимирская, № 34 (1918 ч. 7, 8); Відбитка в *друк.* Ставропигійського Інституту під управою Ю. Сидорака (1922), під управою А. Яськова (1924); *Друк.* Ставроп. Інститута у Львові (1926 ч. 6—11/12, 1927 ч. 2 — 1928 ч. 1); *Друк.*

ОО. Василян у Жовкві (1926 ч. 1—5); Черенками «Новочасної друкарні» у Львові (1927 ч. 1); Черенками *друж.* М. Шнайдера в Луцьку (1928 ч. 6/7 — 1929). *Адр. ред. і адм.*: Київ, вул. Фундуклеївська, 27 (1917), Стрілецька, 2 (1918); Львів, вул. Корняків, ч. 1 (1922); Здолбунів, Острозька, 2 (1924 ч. 1—5); Львів, Бляхарська, ч. 9 (1924 ч. 6 — 1925 ч. 5), Собіського, ч. 32 (1926 ч. 6 — 1927); Луцьк, Базилянська, 4 (1928 ч. 6/7—10, 1929); Рівне, вул. 3 мая (1930).

Вийшло: 1917 — Р. V ч. 1—4, [?], 1918 — Р. VI ч. 1/2, 3/4, 5—8, 1922 — Р. VII ч. 1—3, 1924 — Р. VIII ч. 1—6, 1925 — Р. IX ч. 1, 2, 3/4, 5, 6, 1926 — Р. X ч. 1—10, 11/12, 1927 — Р. XI ч. 1—8, 9/10, 11/12, 1928 — Р. XII ч. 1—5, 6/7, 8—10, [?], 1929 — Р. XIII ч. 1, 1930 — Р. XIV ч. 1; *Ф.* 23×15 см; *Обс.* 16 с., 18 с. (1917—1929), 12 с. (1930); *Передпл.*: з 1 вересня до кінця року 1.50 крб (1917), на рік 6 крб 50 к. (1918), 2000 мп. (1922), в Америку 1 дол., в Прикарпатську Україну 35 кор. чеських, в Румунію 80 лей (1922), 8 зол. (1925—1928), за кордон 1 дол. ам. (1924), 2 дол. ам. (1925—1928). *Ц.* числа 50 к. (1918), 180 Мп (1922). 80 сот. (гр.) (1924), 70 сот. (1925—1928).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1918 — Р. VI ч. 1/2—8, 1922 — Р. VII ч. 1—3, 1924 — Р. VIII ч. 1—6, 1925 — Р. IX ч. 1—6, 1926 — Р. X ч. 1—11/12, 1927 — Р. XI ч. 1—11/12, 1928 — Р. XII ч. 1, 6/7—10, 1929 — Р. XIII ч. 1, 1930 — Р. XIV ч. 1; **НБУВ**: 1917 — Р. V ч. 4, 1918 — Р. VI ч. 8; **ДНАБ**: 1918 — Р. VI ч. 5—7; **РДБ**: 1917 — Р. V ч. 1—4; **РНБ**: 1917 — Р. V ч. 1—4.

Примітки: До 1910 р. видавався п. н. «Українське Бжільництво» (див. т. 3 № 366). Нумерація річників валова. У 1925—1928 рр. часопис виходив як місячний додаток до двотижневика «Сільський Світ» (див. 1923 р.).

«Українське Пасішництво» було продовженням органу українських пасічників — ілюстрованого часопису «поступового» бджільництва п. н. «Українське Бжільництво», що випускався 1906 р. у Петербурзі, впродовж 1908—1910 рр. — у Києві за редакцією Є. Архипенка.

Відновлюючи видання після шестирічної перерви, редакція «Українського Пасішництва» у зверненні «До читачів» зазначала: «Хоча й були в Україні пасічніцькі часописи, проте мали виключно місцеве значення. Загального українського часопису не було. Видання виходитиме в такому ж розмірі і за такою ж програмою, що й колишнє “Українське Бжільництво”» (1917. Ч. 1). У новорічному зверненні ч. 1/2 за 1918 р. повідомлялося, що часопис виходить уперше

«не під доглядом царських жандармів, не під доглядом цензорів... не в утиках свавілля, а в вільній Українській Народній Республіці...», і це вселяло надію на розвиток пасішництва.

У редакційних матеріалах «До читача», опублікованих у перших числах, інформувалося про суспільно-політичне становище в краю, а також про плани редакції на рік. Редакція, наголошуючи на потребі відродження журналу, закликала читачів до підтримки часопису (1925. Ч. 1); повідомляла про плани його видавання при редакції «Сільського Світу» (1926. Ч. 1; 1927. Ч. 1). На сторінках пресодруку висвітлювалися питання розвитку промислу, зокрема, під заголовком «Про Галицьку пасішницьку організацію» подано інформацію про історію товариства, заснованого О. І. Наумовичем 1868 р., діяльність секційних товариств у селах та їхню роботу серед місцевих пасічників.

Значну частину площі видання займали інформаційно-організаційні матеріали, зокрема документи крайових і місцевих фахових осередків. В «Українському Пасішництві» надруковано «Статут Пасішницького Товариства», в якому роз'яснювалися мета організації, права та обов'язки її членів, подавався особовий склад керівництва цієї структури (1918. Ч. 5). Серед часописних публікацій підсумувального характеру — «Протокол Наради Учителів Пасішництва 12—13 січня 1918 року у Києві» (1918. Ч. 3/4), звіт «З життя Всеукраїнського Пасішницького Союзу» (1918. Ч. 7), кореспонденції «З'їзд пасішників Рівненщини» (1922. Ч. 2), «Всеслов'янський пасішницький з'їзд та виставки» (1927. Ч. 1).

Питання організації пасішницьких товариств обговорювалися також в авторських статтях. Значна частина матеріалів належала перу редактора часопису Є. Архипенка: «Пасішницька кооперація: Як заснувати пасішницьке товариство» (1924. Ч. 4), «Спогади про заснування “Українського Бжільництва”» (1926. Ч. 2). Заснування товариств висвітлювали: П. Кукурудза — у статті «Пасішництво на Закарпатській Україні» (1924 Ч. 3), О. Банада — у нарисі «Пасішництво на Холмщині» (1926. Ч. 4) та ін.

Редакція постійно акцентувала увагу на питаннях специфіки бджільничої справи. Проблеми розвитку промислу обговорювалися у матеріалах фахівців та численних дописувачів. Тематика обговорюваних питань була широкою: розведення бджіл, сезонний догляд за роями, їх годівля, удосконалення пасішницького інвентарю. Важливу роль у поширенні досвіду бджільництва редакція відводила публікаціям рубрик:

«Пасішницьке життя», «З практики для практики», «Відповіді та запитання», «Вістки з пасік».

У виданні вміщено персональні публікації: некрологи, спогади, біографічні замітки. Редакція подала відомості про П. Прокоповича та В. Шимановського (1918), о. М. Михайлевича, Т. Сеника (1924), Ю. Дускевича та Ю. Любинецького (1925), Є. Архипенка (1926), С. Великдана (1927) та інших відомих і менш відомих пасічників. У журналі недовго проіснувала рубрика «Діячі українського пасішництва» (1922. Ч. 1—3).

На сторінках часопису приділялося увагу обговоренню фахової літератури. 1922 р. у виданні запроваджено рубрику «Українська пасішницька література», що інформувала про пресодруки та книги означеної тематики. 1924 р. вівся «Перегляд пасішницьких журналів», у якому містилися адреси редакцій закордонних пасішницьких журналів (1922. Ч. 3). Рубрика «Книжки надіслані до редакції» подавала списки фахової та художньої літератури, часто досить обширні. Переліки видань друкувалися у відділі «Бібліографія» (1922) та рубриці «Про книжки та часописи» (1924). «Українське Пасішництво» містило передплатну рекламу на пасішницькі та сільськогосподарські часописи, а також на «Дзвін», «Книжка», «Наше Життя», «Український Пласт» та інші періодичні видання.

У журналі друкувалися світлини відомих організаторів-пасічників, ілюстрації до популярних матеріалів про розведення бджіл і догляд за ними, креслення для виготовлення пасішницького інвентарю.

Постійними авторами видання були: В. Барановський, І. Марцінків, А. Омельченко, В. Пилипчук, В. Різниченко, Ю. Рудич, С. Шелухин та інші фахівці пасішництва і дописувачі з сіл та містечок краю.

Останнє (1-ше) наявне число вийшло 1 грудня 1930 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 186; Список поврежденных изданий за 1918 год. С. 225; Периодические издания УРСР 1918—1950. Журнали. С. 198; Библиография украинской прессы... С. 132; *Мартинюк М.* Украинские периодические издания... С. 219; Периодические издания Киева... Т. 2. С. 108, 109; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1047—1054; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1579—1582.

Література: Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Українські часописи Львова 1848—1939 рр.: іст.-бібліогр. дослідж.: у 3 т. Львів, 2002. Т. 2: 1901—1919 рр. С. 592—596.

В. Передирій

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО: Часопис політична, економічна, наукова та суспільна (1917 ч. 1); Часопис політична та економічна (1917 ч. 2—12). — Виходить що-тижня. Ч. 1. 1917, 23 березня.

Ред. В. Чеховський (1917 ч. 1). За ред. відповідає Редак. комітет (1917 ч. 2). — **Одеса, 1917:** Видання Одеського Українського Керівного Комітету (1917 ч. 1). Видає Комітет Преси Одеської Української Громади (1917 ч. 2), Бюро Преси Українського Одеського Громадянства (1917 ч. 3—6). *Туп.* «Техник», Одесса, Катерининська, 58 (1917 ч. 1—6); *Туп.* Упр. «Надорабес», Одесса, Риш., 25 (1917 ч. 7, 8). *Адр. ред.:* Одесса, Ольгівська, 27, Д. К. Соколовському (1917 ч. 1, 2), Соборна пл., 2, В. Боровик (1917 ч. 3—12). *Адр. контори:* ул. Петра I, № 30 (1917 ч. 1). *Адр. контори та експ.:* ул. Вітте (б. Дворянська), ч. 30, В. Мурський (1917 ч. 2—12).

Вийшло: 1917 — Ч. 1—12; Ф. 27,5×17,5 см; Обс. 16 с.; *Передпл.:* на міс. 40 к. (1917 ч. 2—6), 50 к. (1917 ч. 7—9), 1 р. (1917 ч. 10—12). *Ц.* числа 10 к. (1917 ч. 1—6), 15 к. (1917 ч. 8), 20 к. (1917 ч. 10—12).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Ч. 2; НБУВ: 1917 — Ч. 1; ДНАБ: 1917 — Ч. 1, 4, 5, 8; НБ ОНУ: 1917 — Ч. 2; ОННБ: 1917 — Ч. 1—12; ХДНБ: 1917 — Ч. 1—7, 9, 10.

Примітки: У підзаголовку зазначено: «Читайте и, як “ы”, і — “йи”, е — “йе”, е — “э”».

Часопис «Українське Слово» з'явився в Одесі на хвилі національного відродження майже відразу після Лютневої революції 1917 р. «як наслідок подій, як необхідність мати свій вільний голос в перебудові старого рабського ладу Російської держави на новий вільний» (Од Редакційного Комітету. Ч. 1). Редакційний комітет був обраний на зборах «Української Хати», участь у яких взяли також представники різних партій, культурних інституцій та професійних організацій, а кошти на видання збрала українська громада міста (на останній сторінці часопису подано список жертводавців). Редакція «Українського Слова» ставила мету інформувати про важливі події з життя української нації, дискутувати питання майбутнього державного устрою Росії, у вирішенні якого обстоювала ідею «повної автономії України». Тимчасовий комітет Державної думи Росії відмовився визнати право народів Російської імперії на самовизначення і автономію, надавши право на відокремлення (аж до створення власної держави) лише полякам. Докладну хроніку подій революції подав С. Янчуренко у статті «Як сталося наше визволення».

С. Шелухин у ґрунтовній передовиці «Лівшаки» наголошував, що російська демократія традиційно на словах визнавала право народів на національне самовизначення, однак «як і раніше, українцям доводиться брати для себе всі свободи тільки після боротьби шляхом перемоги; українців, як і раніше, не пускають на вищі посади; русифікатори, як і попереду, в фаворі, і ними на Україні обсаджують впливові місця...» (ч. 6). Автор, цитуючи М. Драгоманова, В. Белінського, В. Соловйова та аналізуючи історичні факти, доводив неспроможність російської демократії позбутися шовіністичних ідей і визнати право українців на самостійність, тому необхідно, не оглядаючись на Росію, розвивати власне політичне й культурне життя, зокрема національне шкільництво, формувати українські військові частини.

Про принципи становлення Української Центральної Ради як українського державного представницького органу йшлося у матеріалі І. Липи «Українська Центральна Рада», спроби організації після Переяславської ради (в історичній ретроспективі) якихось гуртків, братств чи партій, що пропагували б ідею національної незалежності, та жорстокі розправи російської влади з їхніми членами висвітлювалися у статті В. Чеховського «Заповіт крові». На необхідності організації у партії та спілки для захисту своїх національних і соціальних інтересів наголошувалося у публікаціях І. Липи «Організуємось!», В. Мурського «Український народ!» та «Наша тактика», «Організація українців — поштово-телеграфних урядників м. Одеси».

Не всі національні провідники ставили перед собою мету створення незалежної соборної України — ідея автономії здавалася багатьом більш реальною. Саме тому в статті С. Янчуренка «Україна на чолі недержавних націй Росії» акцентовано ідею можливої федерації. «Ідеал автономії, — на думку автора, — завжди ясно світив перед усіма Українцями, в народній душі жила свідомість особливих прав нашого народу» (ч. 2). У публікаціях П. Шелеста «Христос воскрес!» та І. Липи «Український народ!» підкреслено ідею «воскресіння» України, усвідомлення українцями необхідності захисту своїх прав.

Зріст національної свідомості, зокрема серед молоді, актуалізував питання національної школи. У статтях «Рідна школа» В. Мурського, «Відчиняймо Просвіти» С. Янчуренка, «З'їзд українських педагогів в Києві», які містили прийняті резолюції щодо розвитку освітньої галузі, зверненні «До Українського

Учительства!» від Українського керівного комітету акцентовано роль освітнього фактора у справі здобуття державної незалежності.

Про проблеми міського самоврядування йшлося у циклі матеріалів І. Липи п. н. «Вибори до городської думи» («Вибори в городську думу»).

Важливі економічні питання, зокрема щодо розподілу землі, порушив З. Балатюк («Громадяне-хлібороби!»). Спробу вирішити земельну проблему було здійснено і на селянському з'їзді в Одесі (у часописі подано текст постанови).

Серед інформаційних матеріалів — публікації про шевченківські та першотравневі святкування, Всеукраїнський військовий з'їзд, Український національний з'їзд-конгрес Слобожанщини, селянські з'їзди на Поділлі, в Херсоні та Харкові, про конференцію УСДРП, а також прийняті резолюції на цих зібраннях.

Редакція подавала читачам новини суспільно-політичного життя у Росії, Литві, Естонії, Грузії («З життя недержавних націй»). Численні хронікальні матеріали (деякі передруковані з часопису «Кіевская Мысль») повідомляли про українські маніфестації у Києві, Катеринославі, Одесі («Українська маніфестация в Києві», «Свято Волі: Допис з Катеринослава», «Українське віче в Одесі», «Українське життя в Одесі», «По Україні», «Шкільні справи»), заснування Українських громад у різних містах, статут Українського військового клубу ім. П. Полуботка, про хід освітньої реформи, спрямованої на розвиток національних шкіл.

В «Українському Слові» надруковано відозви Української Центральної Ради, звернення редакційного комітету «До Одеського українського громадянства» із закликом взяти участь у шевченківських святкуваннях і українській маніфестації з національними прапорами, звернення І. Стешенка «До українських народних учителів» з приводу вчительського з'їзду в Києві та українізації шкіл.

Серед опублікованих поетичних творів — «Єднаймося» І. Франка, «Червоний прапор» (за Червінським — Б. Грінченко), «Петроград» В. Самійленка — вміщено некролог Івана Алчевського.

У журналі надруковано низку документів: «Інструкція Генеральному Секретаріатові», «Протокол Українського Херсонського Губерніяльного З'їзду 29 червня 1917 р.».

Хронікальні рубрики: «З біжучого життя на Україні» (підрубрики: «З студентського життя», «На Україні», «Київ», «Одеса»), згодом — «Хроніка»

(«Хроника») із самостійними назвами заміток («Українське віче», «Загальні збори У.С.Д.Р.П.», «Присяга рідною мовою», «З учительського життя», «З керівничого комітету»), «Дописи».

Під рубрикою «Українські часописи» («Нові Українські часописи») друкувалася інформація про нові українські пресодруки, на останній сторінці пода-но анонси деяких видань (зокрема «Нашої Кооперації» та «Жіночого Вістника»), заклик жертвувати кошти до Українського національного фонду та фонду вида-вання «Українського Слова».

Поміж часописними публікаціями вміщено гас-ло — «Народня скарбниця — єсть основа національ-ної незалежності. Складемо-ж для цього свої пожерт-ви в національний фонд!».

Останнє (12-те) число датовано вереснем 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років револю-ції... С. 106, 107; Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горь-кого. С. 21; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 69; Українські періодичні видання у фонді ХДНБ... Вип. 1. С. 107, 108; Газети України 1917—1920 років... С. 230; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5, 1057, 1058; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1774.

М. Комариця

941*

УКРАЇНСЬКИЙ АГРОНОМ: Видання Тов. «Укра-їнський Агроном». — Виходить 2 рази в місяць. № 1. 1917.

Київ, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1.

Передпл.: 12 крб.

Бібліографія: Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 109.

Література: Кузеля 3. З культурного життя України. С.16; Кузеля 3. З культурного життя України // Вільне слово.

В. Габор

942

УКРАЇНСЬКИЙ ВИБОРЕЦЬ: Політична часо-пись виборців до Мійської Думи. — Виходить що дня вечером (1917 ч. 1, 2), що дня (1917 ч. 3, 4). Ч. 1. 1917, 2 серп.

Ред.: не зазначено. — **Одеса, 1917:** Видає Україн-ський Керівничий Комітет в Одесі. *Тип.* Управління «Надорабесс», Одеса, Ришельевская, 25. *Адр. ред.:* ул. Вітте (був. Дворянська), 30.

Вийшло: 1917 — Ч. 1—4; Ф. 38×29 см (1917 ч. 1), 56×38 см (1917 ч. 2—4); *Обс.* 2 с.; *Ц.* числа 5 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Ч. 2—4; **ДНАБ:** 1917 — Ч. 1—4; **ОДНБ:** 1917 — Ч. 1.

«Український Виборець» — пресовий про-ект, започаткований суто під вибори до Одеської міської ради (планувалися на 6 серпня 1917 р.), який мав на меті надавати читачам найповнішу інформацію про майбутні вибори та підтримувану редакцією політичну силу — соціалістичний блок під № 2 (українські соціал-демократи та соціалісти-революціонери) і список № 21 — українських соціалістів-федералістів.

У вступній статті, вміщеній у першому числі, за-значалося, що «нам Українцям не можна байдуже ди-витись на справу виборів», «нам треба показати силу, а це буде тоді, коли всі Українці підуть до голосованя і наші списки здобудуть десятки тисяч голосів» (-ий. Українці — та вибори. Ч. 1). Автори «Українського Виборця» обстоювали право українських політичних сил самостійно іти на вибори, а не створювати блок із російськими партіями: В. Несвячений «Не добре діло брехати...» (ч. 3), -ий «Рішаючий день» (ч. 4).

Основний зміст газети становили агітаційні матеріали про згадані політичні сили (списки № 2 та № 21), в яких роз'яснювалися їхні завдання та наво-дилися прізвища кандидатів: «Українські списки», «Хто домагається» (ч. 1), «Хто за революцію, той за список № 2 або 21» (ч. 2), «Український комітет соціалістів-федералістів» (ч. 3), «Окраїнці, голосуйте за українців!» (ч. 4). Також вміщувалися пам'ятки для виборців про особливості виборчої кампанії та проце-су голосування, в яких застерігалось перед спробами фальсифікації та підкупу виборців: «Виборці повинни пам'ятати» (ч. 1), «Як вибирати гласних в Мійську Думу?», О. Бондаренко «Жінки й вибори» (ч. 2), Свій «Піском в очи» (ч. 3), «До уваги виборцям!» (ч. 4).

Інформаційним матеріалам у виданні приділялося значно менше уваги — на першій сторінці зазвичай уміщувалися короткі дописи про найновіші суспільно-політичні події в Україні та світі, на останній — повідомлення під рубрикою «Телеграми». Зокрема, обговорювалася подія, що сталася у Києві 26 лип-ня 1917 р., — розстріл вояків 1-го Українського полку ім. гетьмана Б. Хмельницького: «Похорони богданівців», «Відозва до людности», «Доволі жертв!» (ч. 2), «Напад на ешелони полку Б. Хмельницького» (ч. 3). З цього приводу редакція висловила чітку позицію: «погромів на своїй землі не стерпимо», а «зловорожим» виступам «російської демократії» на-став час «зробити кінець» (ч. 2).

Художня творчість у часописі представлена опові-даннями Леся Мартовича «Смертельна справа» та Б. Лепкого «На вибори».

Більшість матеріалів у газеті подавалися без підписів.

Останнє (4-те) число побачило світ 6 серпня 1917 р. — у день, коли в Одесі відбулися вибори до міської ради, тому видання припинило свій вихід.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 7; Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького. С. 21; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 70; Газети України 1917—1920 років... С. 230.

О. Середя

943

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС: Національно-демократична і соціалістична газета. — Виходить двічі на тиждень (1917 № 1—10), тричі на тиждень (1917 № 12—47). № 1. 1917, 14 черв.

Відп. ред. С. Пилипенко (1917 № 1—21). *Відп. редакційний кол.* (К. Поліщук, О. Скарж, П. Чуб, П. Микитенко) (1917 № 22—47). — **Рига** (1917 № 1—24); **Валк** (1917 № 25—38); **Псков** (1917 № 39—47), **1917:** Видавча Рада українців... армії (1917 № 1—24), Видавча Рада українців XII армії (1917 № 25—37), Видавча Рада Північного фронту (1917 № 39—47). *Друк.* Мюлера (1917 № 1—24); *Друк.* «Культура» (1917 № 25—37); *Друк.* «Псковської Житні» (1917 № 39—47). *Адр. ред.:* м. Рига, вул. Пісочна, 4 (1917 № 1—24); м. Валк, Ліфляндська губ., вул. Садова, 19 (1917 № 25—37); м. Псков, вугол Губернаторської і Великолуцької вул. (1917 № 39—47).

Вийшло: 1917 — № 1—47, [?]; Ф. від 35×18 см до 45×29 см; *Обс.* 4 с., 6 с. (1917 № 10), 2 с. (1917 № 5); *Передпл.:* на 1 міс. 75 к. (1917 № 1—10), без пересилки 1 крб (1917 № 19—37), 1 крб 20 к. (1917 № 39—47), з пересилкою 1 крб 25 к. (1917 № 19—37), 1 крб 50 к. (1917 № 39—47), на 1,5 міс. без пересилки 1 крб 40 к., з пересилкою 1 крб 80 к. (1917 № 12—18). *Ц.* номери 10 к. (№ 1—37), 12 к., на станц. залізниць 15 к. (1917 № 39—47).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—3, 5, 6, 9, 10, 12—30, 33, 35, 37, 45; **ДНАБ:** 1917 — № 16, 24, 45; **БРАН:** 1917 — № 39—45, 47; **РНБ:** 1917 — № 1—23.

Примітки: У логотипі: «Громада — великий чоловік». М. Валк Ліфляндської губернії (тепер — м. Валга, повітовий центр (Естонія) (частина міста після поділу 1919 р.); м. Валка, крайовий центр (Латвія) (друга частина міста).

«Український Голос» — військова газета, що виходила при виконавчій раді українців 12-ї армії спершу

у Ризі, а з 1 вересня 1917 р., «після двотижневої перерви, викликаній залишенням Риги та браком вільних друкарень» (До передплатників «Українського Голосу». № 26), — у м. Валк.

Як зазначала редакція у першому номері видання, його поява була зумовлена гострою нестачею українського слова. На новостворений часопис покладалися насамперед такі завдання: дбати за просвіту та національно-культурний розвиток українських вояків, подавати повну картину суспільно-політичного життя в Україні тощо.

Редакція «Українського Голосу» обстоювала державницькі позиції та цілком підтримувала політику Української Центральної Ради. Значний блок становили публікації суспільно-політичної тематики, в яких порушувалися питання про право самовизначення українців як нації та отримання автономії в межах ймовірної Російської федерації, закріплення правового статусу української мови, формування автономних українських військових частин та подолання русифікації українського війська тощо. Зокрема, про це йшлося у таких матеріалах: С. Пилипенко «Дочекались» (№ 2), Блонський «На сучасні теми» (№ 3), Д. Пожарський «Нові кроки Російської демократії» (№ 5), Є. Величко «Не в силі зрозуміти» (№ 6), М. Діхтяр «Казав пан кожух дам, та тепле слово його» (№ 10), П. Маслюк «Рішучий час» (№ 14), «Товарищі-Українці!» (№ 18), К. Поліщук «Несила мовчати» (№ 19), М. Клишевський «Про що нам кажуть останні звістки» (№ 20), Я. Волиняк «Браття по крові и общей судьбѣ» (№ 28). Поза увагою редакції не залишилося і часто обговорюване та дражливе у російських колах питання «Чи Україна тільки для українців?» (№ 6), про що йшлося в однойменній статті Блонського.

Міжнародні події висвітлено у матеріалах О. Скарж «Мир і Англійська преса» (№ 16) і «Коло миру» (№ 35), К. Поліщука «Домагання миру» (№ 24).

На сторінках «Українського Голосу» друкувалося чимало офіційних документів — циркуляри, розпорядження Українського військового генерального комітету, телеграми Генерального Секретаріату, відозви генерального секретаря військових справ та ін. Майже у кожному числі докладно повідомлялося про роботу 2-го Всеукраїнського військового з'їзду, зокрема про основні проблеми, які на ньому дискутувалися, та прийняті резолюції з різних важливих суспільно-політичних питань, а також інформувалося про 1-й Всеукраїнський селянський з'їзд, 2-й з'їзд

українців 12-ї армії, 1-й Всеукраїнський робітничий з'їзд. Окрім того, вміщувалися відозви українських військових організацій та товариств, як-от: «Від Саратовського Українського військового т-ва» (№ 1), «Од Комітету... Сібірськ. стрілк. полку» (№ 12).

У часописі порушувалася тема створення у «вільній національно-територіально-автономній Україні» автономної Церкви із богослужіннями та церковною літературою українською мовою, наголошувалося на потребі побудови та розпису нових церков у «національно-архітектурному стилі» (Українська автономна церква. № 3; ін.). Урегулюванню правописного питання присвячено розлогу статтю С. Пилипенка «Де що з нашого правопису» (№ 14—17).

Неодноразово автори часопису підкреслювали необхідність розвитку та підтримки української преси як важливого чинника національно-культурного поступу українського війська: «Товариші-українці» (№ 2); ін. У № 13 повідомлялося про вихід нового часопису соціалістичного спрямування — газети «Народный Социалист» (Діхтяр М. Місцева преса).

Господарські проблеми порушувалися у замітках М. Діхтяря «Цукрова промисловість на Україні» (№ 12), О. Скняря «Загально-Російська промислова криза» (№ 17).

Редакція «Українського Голосу» постійно зіштовхувалася «з цілою купою технічних, фінансових і інших перешкод» (Від редакції. № 1), неодноразово закликала громадськість підтримувати та поширювати газету, надсилати дописи, повідомлення.

У виданні діяли постійні рубрики: «Наше життя», «Вісті звідусіль», «Вісті з армії», «Військовий огляд», «За кордоном», «3 газет», «Почтова скринька». Під рубрикою «Українські часописи» інформувалося про такі періодичні видання: «Вісти Єлисаветської Української Громади», «Вістник Т-ва “Просвіта” у Катеринославі», «Вістник Українського Військового Генерального Комітету», «Воля», «Комашня», «Сонце України», «Стерно», «Театральні Вісти», «Українська Амурська Справа», «Українське Слово», «Шлях». У № 37, 47 анонсувався вихід двотижневика «Досвід», у № 40 — часопису «Гедз».

Художня творчість представлена поезіями А. Гавришенка, С. Коржа, А. Окопенка, К. Поліщука. У виданні публікувалися фейлетони К. Лавриновича.

Окрім згаданих авторів, із часописом співпрацювали Д. Костенко, Ф. Кудря, Д. Пожарський, Б. Чернявський, П. Чуб.

Останній (47-й) наявний номер побачив світ 14 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 168; Газеты дореволюционной России... С. 403; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 265; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1281, 1282.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 234.

Електронні джерела: Сегеда С. П. Українська військова преса доби Центральної Ради і творення українського війська // Гілея: наук. вісн.: зб. наук. пр. 2009. Вип. 21. URL: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2009_21/Giley_21/16.pdf.

О. Середа, Н. Кулеша

944*

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС: Політичний, економічний і культурно-просвітний тижневик. — Виходить що Четверга. Р. І. Ч. 1. 1917, 16 груд.

Ред. Сергій Тележинський, Овсій Биба. — **Омськ, 1917—1918.** Адр.: Омськ, Дворцова, 10.

Вийшло: 1917 — Р. І ч. 1—3, 1918 — Р. II ч. 1—4; Передпл.: на міс. 1 крб. Ц. числа 30 к.

На першому Українському з'їзді Сибіру в Омську в липні—серпні 1917 р. було ухвалено постанову про необхідність видавання українського періодичного органу. Ним мав стати «Українець на Сибіру», тому анонс газети саме із такою назвою можна зустріти у численних повідомленнях тогочасної української преси та бібліографічних джерелах. Однак часопис, що побачив світ у грудні 1917 р., мав назву «Український Голос». У ньому висвітлювалася ситуація в Україні, діяльність Української Центральної Ради, зокрема вихід III та IV Універсалів, українсько-російські відносини та ситуація на міжнародній арені.

Останнє (4-те) число газети вийшло 25 січня 1918 р.

Бібліографія: Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Російській Федерації та її попередниках / склав Олександр Малицький. 2-ге вид. пробної версії. Калгарі, Альберта, Канада, 2006. С. 49.

Література: Світ І. Огляд преси Д. Сходу // Маньдзурський Вістник. 1935. № 26; Дрок Р. Українці на Далекому Сході // Вістник. Львів, 1939. Кн. 6. С. 426; Тернопільський Ю. Л. Українська преса... С. 114; Закіров М. Національно-культурне відродження українців Урало-Сибірського регіону (на матеріалах Уральської області) // Історична панорама: зб. наук. ст. ЧНУ. Спеціальність «Історія». Чернівці, 2009. Вип. 9. С. 66.

Електронні джерела: 100 років тому українці Сірого Клину створили в Сибіру власне самоврядування і військові підрозділи. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29502876.html>.

О. Дроздовська

945

УКРАЇНСЬКІ ВІСТІ ЗАКАВКАЗА: Орган Української Громади у Тифлісі. № 1. 1917, трав. Редагує Редакційна комісія. — Тифліс, 1917: *Видає* Українська громада у Тифлісі. *Тип.* «Мамуль» Л[орис]-Мелиховская ул., № 22.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ф.* 25×37,5 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номери 7 к.

Наявність у фонді: БАН: 1917 — № 2.

Примітки: Редакційну комісію очолював Антін Дражевський. Припинено видавання газети рішенням Української громади у Тифлісі, натомість запроваджено часопис «Вільне Життя» (*див.* № 737). Друге число газети датовано 31 травня 1917 р. Тифліс — тепер м. Тбілісі (Грузія).

Газета створена для поширення інформації про діяльність Української громади у Тифлісі (голова — Л. Шрамченко). Зокрема, редакційні «Вражіння» повідомляли про перебіг загальних зборів Української громади від 20 квітня, а також про зміст заслуханої доповіді військовика 17-го Кубанського пластуна Соколянского п. н. «Підстави національної культури».

У газеті опубліковано також низку матеріалів, присвячених висвітленню загальноукраїнських проблем, новини від Української Центральної Ради, місцеву інформацію про облаштування українського «світу» на Закавказзі.

Під рубрикою «Українські газети» вміщено низку передруків з київських часописів, зокрема «Робітничої Газети» та «Народної Волі», що стосувалися суспільно-політичних актуальностей того дня.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 16; Животко А. Історія української преси. С. 234.

Л. Сніцарчук

946

УМАНСКОЕ СЛОВО: Ежедневная общественно-политическая и литературная газета. — Г. I. № 1. 1917, 10 авг.

Ред.-изд. М. И. Бонфельдъ, Б. М. Волынецъ, А. Я. Лойтерштейнъ (1917 № 1—17), М. И. Бонфельдъ, Б. М. Волынецъ, А. Я. Лойтерштейнъ, Я. М. Эттингеръ (1917 № 18). *Уполномоченные редакционно-издательской коллегии:* М. И. Бонфельдъ, А. Я. Лойтерштейнъ (1917 № 19—22), А. Я. Лойтерштейнъ (1918). *Ред.* Б. М. Волынецъ, А. Я. Лойтерштейнъ (1917 № 72), А. Я. Лойтерштейнъ (1919 № 11—18), П. А. Балясный (1919 № 27—31). —

Умань, 1917—1919: *Изд.* Б. М. Волынецъ (1917 № 72); *Изд.* Товарищество на паяхъ «Уманское Слово» (1918—1919). *Электр. тип.* наслѣдн. Шапиро (1917 № 2—22); *Электр. тип.* «Прогрессъ», Умань (1917 № 72); *Тип.* «Энергія» Я. Перельштейна, Умань (1918 № 59—65); *Электр. тип.* Ш. Галкина, Умань (1918 № 74—257); *Тип.* А. Галкина, Умань (1919). *Адр. ред. і контори:* Садовая, д. Зайдмана (б. Дорфмана).

Вийшло: 1917 — Г. I № 1—90, [?], 1918 — Г. II № 1—257, 1919 — Г. III № 1—31; *Ф.* від 49×32 см до 53×33,5 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 1 р. 60 к. (1917 № 2—11), 2 р. 10 к. (1917 № 13—22), 2 р. 75 к. (1917 № 72), 5 р., 6 р. (1918 № 59—140), 8 р., 9 р. (1918 № 141—257), 10 р., 13 р. (1919 № 11—18, 27—31). *Ц.* номери 8 к. (1917 № 2—11), 10 к. (1917 № 13—22), 12 к. (1917 № 72), 20—25 к. (1918 № 59—140), 35—45 к. (1918 № 141—257), 50 к. (1919 № 11—18), 65 к. (1919 № 27—31), на ст. ж. д. и в провинции 23—30 к. (1918 № 59—140), 40 к., 45 к. (1918 № 141—241), 50 к. (1918 № 249—257), 55 к. (1919 № 11—18), 70 к. (1919 № 27—31).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1919 — Г. III № 11—18; НБУВ: 1917 — Г. I № 2—8, 10, 11, 13—15, 19, 20, 22, 1918 — Г. II № 59, 64, 65, 74, 75, 83, 85, 88—91, 99, 100, 102—108, 110—146, 148—150, 152, 154—157, 159—168, 170—175, 178—228, 230—244, 249, 251, 1919 — Г. III № 27, 28, 31; ДНАБ: 1917 — Г. I № 72, 1918 — Г. II № 257; РДБ: 1917 — Г. I № 1—5, 7, 10, 11, 13—15, 19, 20; РНБ: 1917 — Г. I № 1—31, 33, 35—45, 47—64, 66—72, 74—80, 82, 85, 86, 89, 90, 1918 — Г. II № 28—32.

Примітки: № 90 за 1917 р. датовано 30 листопада, № 257 за 1918 р. — 18 грудня, № 11 за 1919 р. — 17 січня, 20, 29 серпня, 22 вересня і 30 жовтня 1918 р. замість газети вийшов «Бюллетень газеты Уманское Слово» (*див.* 1918 р.). Мова видання — російська та українська.

Громадсько-політичний часопис висвітлював основні етапи суспільно-політичних змін в Україні періоду визвольних змагань на Уманщині. У редакційних передовицях 1917 р. йшлося про проблеми організації державно-політичного устрою країни, побудови нового демократичного суспільства, становище на фронтах Першої світової війни, її руйнівний вплив на економіку. Газетні статті відображали процес формування та функціонування українських органів влади — Української Центральної Ради й Генерального Секретаріату. Водночас редакція (більшість передовиць були без назви, лише із датуванням) та автори

матеріалів наголошували, що російський Тимчасовий уряд втратив реальний вплив на політичну ситуацію в країні. Послаблення влади спричинило зростання активності контрреволюційних (промонархічних) сил, що завершилося невдалою спробою державного перевороту на чолі з генералом Л. Корніловим (Хаєм «Въ Украинской Центральной Радѣ (Впечатленія участника)», ALTER-EGO «Единственный путь», А. Л. «Надѣ бездной» та «Политическіе сумерки», І. Оффо «Битая карта», Б. В. «Финал московского совѣщанія», «Часть возмездія», «Полугодовщина революціи: Итоги полугода»).

1918 р. докладно висвітлювалися події, пов'язані з гетьманським переворотом у квітні та приходом до влади генерала П. Скоропадського: українсько-російські мирні переговори, зміни у складі уряду, хід земельної реформи, а також робота Уманської міської думи, проблеми забезпечення міста продовольством. Хоча редакція не була опозиційно налаштована до політики уряду гетьмана П. Скоропадського, автори окремих матеріалів критично оцінювали його діяльність, зокрема, висловлювали невдоволення процесом українізації суспільно-політичного й освітнього життя, названої у часописі насильницькою («Задачи национальной политики на Украинѣ», «Украино-русские мирные переговоры», «Нота правительства украинской державы по бессарабскому вопросу», А. Л. «Социальный и национальный большевизм», «Польско-украинский конфликт»). У газетних публікаціях відображено важливі міжнародні події — переговори щодо завершення Першої світової війни та умови підписання мирного договору, укладення економічних угод між урядами України і західноєвропейських країн, переговори з кримськотатарським урядом, обставини перебування на українській території іноземних військ, вирішення бессарабського питання, розвиток анархістського руху, вибори у Києві нового митрополита («Папская нота и миръ», «По поводу Стокгольмской конференции», «Мирный конгресс», «Отречение императора Вильгельма», «Бомбардировка Парижа», «Московскія письма (Отъ нашего корреспондента)», «Съ кровавыхъ полей: Изъ записокъ странствующего агитатора», «Возстаніе чехо-словаков», «Возстаніе в Бессарабіи», «Распад Закавказскаго правительства», «Недопущеніе открытіе сейма»).

Із приходом до влади Директорії у виданні з'явилися публікації про роль Українського національного союзу в політичному житті країни, просування територією України республіканських військ, бої

за Київ, організацію нової владної вертикалі («Роль національного союза», «Украинская национальная рада», «Федерация Украины с другими государствами», В-ъ «Союзники и Восточный вопрос», «Правительство в Винницѣ», «Судьба Киева», «Совѣтъ по социальному обеспеченію»).

Економічна тематика порушувалася у статтях: «О земскихъ налогахъ», «Хлѣбный кризисъ», «Организация хлѣбнаго бюро», «Ходатайство конторы уманскаго водопровода», «Всеукраинскій с'ѣздъ Садоводовъ», «Новый кризис на железныхъ дорогахъ», П. Баясний «Продовольственные комитеты как опытъ социализации промышленности». Відзначалося також, що на розвиток економіки впливала залежність України, зокрема від чужоземних військ.

Низка публікацій культурологічного змісту висвітлювала актуальні проблеми життя інтелігенції, як-от матеріальне становище українських учителів, українізацію шкіл; у них не оминулося увагою видатних постатей світової культури («Всеукраинскій с'ѣздъ дѣятелей печати», «Украинизация школъ», «В стѣнахъ школы», Л. Нікулін «Книги не умираютъ», А. Перфуга «Иван Сергѣевичъ Тургеневъ», Б. Манджос «Новый Блокъ», Ш. Ш. «Великія жертвы»).

В інформаційних матеріалах ішлося про з'їзд представників земельних комітетів, всеукраїнські з'їзди журналістів і лікарів, відкриття Трудового конгресу, Всеросійський з'їзд Рад селянських депутатів, селянський з'їзд Черкаського повіту, розпуск соціалістичних органів самоврядування тощо. На сторінках газети докладно висвітлювалося життя єврейської громади на Уманщині («В еврейскомъ национальномъ совѣтѣ», Шаве «О еврейской общинѣ»; ін.).

Під рубрикою «На Украинѣ» (іноді друкувалася як підрубрика рубрики «Телеграммы») подано замітки: «Министерскій кризисъ», «Въ министерствѣ труда», «Судьба национально-персональной автономіи», «Всеукраинскій соборъ духовенства», «Украинская академія», «Борьба съ анархіей», «Подробности покушенія на генерала Эйхгорна», «В Одессѣ», «Аресты».

Інформаційні повідомлення про громадсько-політичне та культурне життя міста й регіону, зокрема місцеве самоврядування, важливі політичні та культурні події, містила рубрика «По Умани» («Почему не собирается городская дума?», «К вопросу об организации Центрорайона», «Засѣданіе сов. раб. депутатовъ», «Совѣщаніе по охранѣ», «В уѣздной реквизиционной комиссіи», «Въ профессиональномъ союзѣ», «Мануфактура», «К хлѣбному кризису», «На

электрической станции», «Реформа средней школы в Киевском округе», «Киносьемки в Софиевск»; ін.).

У рубриці «Среди газет» («Газетный день», «Печать») друкувалися редакційні коментарі з приводу публікацій у таких часописах, як: «Армійський Вѣстникъ», «Голос Києва», «Кієвлянинъ», «Кієвская Мысль», «Народное Дѣло», «Народная Воля», «Новая Жизнь», «Русское Слово», «Современное Слово», «Столичный Голос».

Під тимчасовою рубрикою «Война с большевиками» вміщено аналітичні матеріали, що порушували питання як зовнішньої, так і внутрішньої політики уряду Директорії, зокрема: «Позиція Антанты», «Вооруженные силы советской России», «Донское казачество и война с большевиками».

Серед опублікованих на сторінках газети документів — циркуляри міністрів Тимчасового уряду, звернення виконавчого комітету Ради робітничих депутатів (іноді під рубрикою «От Исполнительного Комитета Совета Рабочих Депутатов»), грамоти гетьмана П. Скоропадського, закони гетьманського уряду — про тимчасовий державний устрій України, основи земельної реформи, урожай 1918 р., квартирний закон, Універсал Директорії УНР, Грамота Галицької Національної Ради, накази голови Директорії В. Винниченка, заклик інформаційного бюро Армії УНР до місцевого населення про дотримання порядку, розпорядження місцевої влади (накази повітового коменданта Уманщини, згодом — повітового комісара Умані, начальника штабу залоги по Умані), а також повідомлення українського, німецького та австрійського генеральних штабів. З кінця 1918 р. у виданні функціонував «Официальный отдѣлъ», де публікувалися розпорядження Директорії.

Іноді на сторінках «Уманского Слова» друкувалися інтерв'ю з українськими та зарубіжними державними діячами, зокрема з одним із лідерів Директорії — Андрієм Макаренком («А. Г. Макаренко о текущем моментѣ»).

Поетичні твори у газеті нечисленні: Ів. Яремський «Втоплениця», Я. Г. «Я больше не грущу...», Л. Г. «Были сияния зорей утончены...», Вільгельм Ге «Молитва уманца» та «Мир», А. Альфонський «Памяти Несторова», «Весенний гимн»; фейлетони: Мак «Новая партия», А. Бухов «Обратное», К. М. «Летучие наброски: Автомобиль и корова», А. Альфонський «Аукцион», Пебо «За недѣлю (Воскресный фельетон)» (іноді під рубрикою «Маленький фельетон»).

Інші рубрики видання: «Телеграммы» («Телеграммы П.Т.А.»), «Въ России» («Вѣсти из России»,

«По России»), «Въ Киевѣ» («Подъ Киевомъ»), «Въ Петроградѣ», «В районѣ», «Профессиональная жизнь», «Партийная жизнь», «Хроника» («Земская хроника», «Школьная жизнь»), «За границей» («В Испании», «На Балканах», «В Германии», «В Польшѣ», «Новый английский кабинет»), «Разныя извѣстія» («Послѣднія извѣстія»), «Вокруг событий», «Происшествия», «Письмо в редакцію», «Объявление».

У газеті друковано анонси театральних вистав і концертів, повідомлення про відкриття нових гімназій, рекламовано лікарські, юридичні та комерційні послуги, також вміщено приватні оголошення.

Останній (31-й) наявний у фонді номер датовано 11 лютого 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 168; Список повременных изданий за 1918 год. С. 225; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 430; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 320; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 70, 71; Несоветские газеты (1918—1922 гг.): каталог собрания Российской национальной библиотеки / сост.: Т. В. Акопян, Э. А. Алексеева, Н. А. Давиденко [и др.]. Санкт-Петербург, 2003. С. 125—126; Газеты дореволюционной России... С. 404; Газеты України 1917—1920 років... С. 233, 234.

М. Комариця

947

УНІВЕРСИТЕТСЬКІ ВІСТИ. — № 1. 1917, [листоп.].

Редагував і видав О. С. Грушевський. — **Київ, 1917:** Друк. Українського Наукового Товариства. *Адр. для листування:* Київ, Паньківська, № 9.

Вийшло: 1917 — № 1, [?]; Ф. 26×18 см; Обс. 16 с.; Ц. номера 80 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1; **РДБ:** 1917 — № 1.

«Університетські Вісти» — друкований орган заснованого Українського народного університету в Києві, який було відкрито 5 жовтня 1917 р. У передовій статті «Перший місяць» наголошувалося, що відкриття університету в Києві — «се справа на серйозній основі, ростиме і розвиватиметься далі й далі», свідчення чого — збільшення кількості охочих навчатися в університеті, зокрема студентів з інших навчальних закладів. Це пояснювалося насамперед зростанням національної свідомості серед молоді, яка «звернулася до уважного студіювання українознавства, рідної історії, мови, літератури». Автор, акцентувавши на тому, за яких складних обставин поставав цей університет і що було зроблено для його заснування, оптимістично підсумував: за умови об'єднання зусиль українських

студентів і викладачів «можна полагодити перешкоди на шляху розвою Першого Українського Університету».

Більшість публікацій у виданні стосувалася особливостей університетського життя. Зокрема, у статті «Українознавство і загальні дисципліни» порівнювалася специфіка викладання в Українському народному університеті й тогочасних російських державних навчальних закладах. Основна відмінність полягала у тому, що в українському університеті факультетська комісія прийняла рішення навчати студентів спершу українознавчих дисциплін, і лише згодом — загальних. Тему продовжив автор замітки «До програми навчання на правничому факультеті», в якій наголошувалося на потребі українізації комплексу юридично-економічних навчальних предметів.

На сторінках «Університетських Вістей» значна увага приділялася історичній тематиці. У статті «З історії університетського руху на Вкраїні» висвітлювався розвиток наукового життя у Галичині впродовж 1894—1914 рр., осердям якого були кафедра української історії Львівського університету та Наукове товариство ім. Шевченка. Особлива роль у цьому процесі відводилася М. Грушевському. Про українські торговельні шляхи та культурний обмін на давніх українських землях йшлося у публікації О. Грушевського «З історії торговельних відносин в XVI в.».

В «Огляді розвідок» подано широкий перелік наукових статей та розвідок (більшість — авторства М. Грушевського) з археології, історії України (від IX до XVIII ст.), історії права, Церкви та релігійних рухів, літератури, української пісні, походження українських міст, культурного та господарського життя таких авторів, як: Є. Барвінський, Б. Бучинський, Ф. Вовк, М. Возняк, В. Герасимчук, Ф. Голійчук, М. Грушевський, О. Грушевський, І. Джиджора, М. Дикарів, А. Єнсен, М. Кордуба, І. Кревецький, І. Крип'якевич, В. Липинський, О. Лотоцький, С. Рудницький, Созанський, Ф. Срібний, К. Студинський, О. Сушко, О. Терлецький, С. Томашівський, І. Франко, О. Целевич, В. Щурат.

Під рубрикою «Офіційні відомости» вміщено «Проспект Народного Українського Університету», в якому визначалося, що університет — це навчальний заклад з українською мовою викладання, зорієнтований передусім на українське студентство, охоплює увесь комплекс наукових предметів вищої школи, хоча надає перевагу українознавчим дисциплінам.

У рубриці «Програми викладів» надруковано «Програми викладів по політичній економії О. К. Мицюка на 1917—18 академічний рік в Українським Народнім

Університеті» та «Програми по історії середньовічної Європи».

Про те, що редакція планувала видати № 2, свідчили примітки, які інформували, що продовження навчальних програм публікуватиметься у наступному номері, однак, чи побачив він світ, невідомо.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 р. С. 1009; Кузеля З. Українська преса в 1918 році. С. 12; Періодичні видання Києва... Т. 2. С. 111, 112; Газети України 1917—1920 років... С. 234.

О. Середа

948

ХАРЬКОВСКИЙ ВѢСТНИКЪ: Губернскій офіціальный органъ Временнаго Правительства. — Выходитъ ежедневно, кромѣ дней послѣдпраздничныхъ. № 1(103). 1917, 18 июля.

Ред. В. И. Шостенко (1917 № 1—40, 51—74). *И. о. ред.* А. С. Коганъ (1917 № 41—50). — **Харьковъ, 1917:** Тип. газеты «Харьковский Вѣстникъ». Зданіе Присутственныхъ мѣстъ, Университетская горка. *Адр. ред.:* Харьковъ, Университетская горка.

Вийшло: 1917 — № 1(103)—74(176); Ф. 63×48 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на год 18 р. *Ц.* номера въ Харьковѣ 7 к., въ другихъ мѣстахъ 10 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 8(110)—18, 20—39, 41—45, 47—49, 51—59, 62—65, 67—71, 73, 74(176); **ДНАБ:** 1917 — № 1(103)—26, 31—74(176); **ХДНБ:** 1917 — № 2(104), 3, 5, 7, 9—23, 28, 30—32, 35—40, 42, 45, 46, 48—52, 54, 55, 59, 61—65, 68, 70(172); **РДБ:** 1917 — № 8(110)—16, 18—39, 41—45, 47—49, 52—60, 62—65, 67—74(176); **РНБ:** 1917 — № 1(103)—16, 18—39, 41—45, 47—74(176).

Примітки: До № 102 за 16 липня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Харьковскаго Губернскаго Общественнаго Комитета» (*див.* № 1137).

Мова видання — російська та українська.

Публікації газети докладно висвітлювали актуальні суспільно-політичні тенденції та події: процес демократизації післяреволюційного суспільства, особливості формування нової, демократичної, виборчої системи та її місце у владній структурі, принципи взаємин між центральною та місцевою владою, вирішення національного та релігійного питань, свободи совісті — наріжного каменя правової держави (за визначенням одного з авторів), зокрема: Н. Рижевський «Формы правления», «Конституціонное государство», «Свобода совѣсти» та «Неприкосновенность личности», А. Б. «Какъ выбирать гласныхъ въ волосное земство», «Брати українці, визвольте

Україну з неволі», «Къ выборамъ въ Учредительное Собрание», «Въ совѣщаніи по реформѣ мѣстнаго самоуправления и управления», «Совѣщаніе уѣздныхъ начальниковъ милиціи», «Санитарное описаніе русскихъ городовъ», Ф. Шустер «Городскія замѣтки», Нил Хор «Власть народа», Н. Лайбін «Анархизмъ», Н. Палом «Буржуазія, демократія, пролетаріат».

Роботу уряду та Державної думи в постреволуційних умовах й основні вектори міжнародної політики оцінювали статті: «Подробности разрѣшенія правительственнаго кризиса» (за підписом О. Керенського), «Думскія деклараціи», І. Дерман «К первому засѣданію думы», Б. «Роль Временнаго Совѣта Россійской Республики», Нил Хор «Наши союзники».

Низку матеріалів було присвячено економічним питанням. У публікаціях «Забастовка хлѣбопеківъ», «Резолюція желѣзнодорожниковъ», «Кооперативы и Учредительные Собрания», «Снабженіе с.-хоз. орудіями и металлами», «Голосъ южной промышленности», І. Донецького «Состояніе урожая въ губерніяхъ Харьковскаго раіона», І. Кл-ского «Борьба съ разрухой въ Донецкомъ бассейнѣ», «Въ союзѣ промышленниковъ», «Сѣздъ лѣсопромышленниковъ», «Регистрація полѣзныхъ ископаемыхъ», «Угольная монополія» розглядалися проблеми організації промислового та сільськогосподарського виробництва у воєнних умовах, зокрема видобутку вугілля у шахтах Донбасу, взаємодії між державними установами та кооперативними товариствами, організації нових промислових товариств та їх завдання. Особливу увагу звернено на необхідність налагодження взаємин між робітниками та промисловцями («Рабочіе и предприниматели»).

Інформаційні замітки повідомляли про спроби вирішення Тимчасовим урядом «українського питання», з'їзд губернських комісарів, єпархіальний з'їзд духовенства і мирян Харківської єпархії, вибори нового архієпископа, наради виконавчого бюро Харківського губернського громадського комітету щодо реформи місцевого самоврядування, роботу міської біржі праці, губернську агрономічну нараду, конференцію рудничних комітетів Донецького басейну тощо.

Під рубрикою «По нашему краю» вмішувалися відомості про події у містах та селах Харківщини (Зміїв, Куп'янськ, Суми), під рубрикою «Обзоръ печати» — коментарі до публікацій у часописах, зокрема «Земля и Воля», «Единство», «Соціалдемократъ».

У межах рубрики «Харьковскій Уѣздный Общественный Комитетъ» подано хроніку засідань Комітету та матеріали, в яких окреслено важливі питання, що дискутувалися під час засідань.

Інші рубрики видання: «Телеграммы» («Сообщенія изъ Ставки», «Западный фронтъ», «Румынскій фронтъ», «Балтійское море», «Учредительное собрание», «Временный совѣтъ Балтійской Республики»), «Совѣтъ рабочих и солдатскихъ депутатовъ», «Хроника», «Городская Дума» («Харьковская Городская Дума»), «Государственное совѣщаніе», «Уѣздная жизнь», «Объявленіе».

«Часть официальную» становили рубрики: «Постановленіе Временного Правительства», «Приказы», «Розыски», «Вызовъ наслѣдниковъ», «Утери», «Пригульный скотъ». Серед документів, вмішених на сторінках газети, — накази міністрів Тимчасового уряду, губернського комісара, обов'язкові постанови Харківської губернської продовольчої управи, накази по Харківській міській міліції, оголошення Харківського міського продовольчого комітету. Також подано інформацію про баланс Харківської міської кредитної спілки, штат місцевих поштово-телеграфних бюро, оголошення Полтавського земельного банку тощо.

У газеті вміщено оголошення, в яких рекламовано часописи «Вопросы продовольствія» та «Вѣстникъ министерства труда», торговельні та банківські послуги, а також різноманітних товариств, організацій, державних структур, зокрема управління Північно-Донецької, Катеринославської та Південної залізниць, приватні оголошення тощо.

Останній (74-й) номер датовано 8 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 172; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 325; Українська преса у фонді ХДНБ... Вип. 1. С. 77, 78; Газеты дореволюционной России... С. 414; Газети України 1917—1920 років... С. 237.

М. Комариця

949*

ХВИЛІ. — Ч. 1. 1917.

Верхнедніпровськ, 1917: Видає Українська Громада учнів Верхнедніпровської сільсько-господарської школи.

Вийшло: 1917 — Ч. 1—3.

Примітки: Часопис виходив від осені 1917/1918 н. р. Станом на грудень 1917 р. світ побачило три числа видання.

Література: Українська Громада учнів Верхнедніпровської сільсько-господарської школи // Юнак. 1917/1918. № 2/3. С. 18; Листування «Учнєвої Спілки» // Там само. С. 23.

О. Дроздовська

ХВИЛЯ УКРАЇНИ: Українська щотижнева часопись Г.-Р. (С.-Р.). — № 1. 1917, 4 черв.

Ред. Тих. Мик. Дончак. — **Хабаровськ, 1917—1918:** Вид. Гаврило Пр. Кириченко. Електро-друк. М. І. Біляєва, м. Хабаровськ. Адр. ред.: вул. Лисуновська, 49.

Вийшло: 1917 — № 1—6, 1918 — № [?]; Ф. 50,5×36 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на міс. 45 к. Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1; **ДАСО:** 1917 — № 2; **РНБ:** 1917 — № 1.

Примітки: У логотипі — гасло: «Боротьбою досягнем права на землю та волю». Видавець газети — Г. П. Кириченко-Могила. До складу редколегії тижневика входив, а згодом був його редактором протоієрей Прокіп Гордієвський. Газета випускалася нерегулярно. № 6 за 1917 р. вийшов 22 грудня. Абревіатури: «Г.-Р.» — «громадійці-революціонери», «С.-Р.» — «соціалісти-революціонери».

Констатуючи суспільно-політичні зміни, які відбулися у Російській державі після Лютневої революції 1917 р., редакція тижневика настійливо рекомендувала читачам серйозно обмірковувати свої політичні вподобання перед майбутніми виборами до Всеросійських Установчих зборів, щоб не делегувати туди «лизоблюдів старого правительства», а також закликала співвітчизників на Далекому Сході гуртуватися у національні «кружки (громади)» (позаяк «нас українців тут в Зеленому Клину 60 %») та запропонувала таке об'єднавче гасло: «Держіться ж один за всіх і всі за одного і тоді будемо певні, що здобудем і Землю і Волю» (Наші справи. № 1).

Наповнення змістового комплексу свідчило про національно-патріотичний характер видання: його автори як представники течії українських «громадійців-революціонерів» виступали за автономію України у складі Російської держави — майбутньої федеративної демократичної республіки (Сокіл Грицько. З новим життям! № 2; Романюк А. Що діється на Україні. № 1, 2), висвітлювали деякі масові заходи українства на Далекому Сході, громадсько-політичне життя співвітчизників в інших країнах, на етнічних українських землях (у Києві, Кам'янці-Подільському, Одесі, Полтаві, Харкові та інших містах).

В окремих публікаціях йшлося про необхідність запровадження обов'язкової та безкоштовної середньої освіти, політичного виховання широких кіл громадянства (Наші справи. № 2). Серед

хронікальних матеріалів домінували повідомлення про численні селянські, військові віча та збори, хвиля яких прокотилася Україною 1917 р., про постанови, ухвалені на Першому селянському з'їзді Київської губернії, що відбувся 27—28 квітня 1917 р. (Губернський з'їзд делегатів селянської спілки в Києві. № 2), та ін.

Змістовий корпус наявних чисел газети формували матеріали як місцевих авторів (О. Ступак), так і передруковані з інших українських видань (М. Грушевський, Гр. Наш (справж.: Никифор Григор'єв), Андрій Ніковський, Сергій Янчуренко).

У часописі вміщувалися поезії Бабенка (справж.: Андрій Бібік), Б. Грінченка, Т. Шевченка, Я. Щоголіва.

На сторінках газети друкувалися анонси преси, зокрема київських газет «Боротьба» і «Нова Рада», звернення «Далекосхідної Української Учительської Спілки» та реклама сільськогосподарського інвентарю, школи машинопису, видань товариства «Криниця» (Київ) тощо.

Рубрики видання: «Далекий Схід», «Лист до редакції», «Оповідки».

У бібліографічних та літературних джерелах подано відомості про те, що газета виходила до серпня 1918 р. Причиною припинення її випуску стала загибель видавця Г. Кириченка-Могили, якого того ж місяця було заарештовано («з обвинуваченням активної праці в революційній владі») і розстріляно козаками одного із загонів отамана Уссурийського козацтва І. Калмикова.

Останній (2-й) наявний номер датовано 11 червня 1917 р.

Бібліографія: Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Російській Федерації та її попередниках / склав Олександр Малицький. 2-ге вид. пробної версії. Калгарі, Альберта, Канада, 2006. С. 59, 60; Газеты дореволюционной России... С. 414; Газети України 1917—1920 років... С. 267; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5.

Література: Енциклопедія історії України. Київ, 2005. Т. 2. С. 282; Зелений Клин (Український Далекий Схід): енциклоп. довід. / уклад В. Чорномаз. Владивосток, 2011. С. 65; *Світ І.* Огляд преси Д. Сходу // Маньчжурський Вістник. 1935. № 26. С. 3; *Дрок Р.* Українці на Далекому Сході // Вістник. 1939. Кн. 6. С. 426; *Світ І.* З далекосхідних спогадів // Календар-альманах на 1966 рік. Джерзі Сіті; Нью-Йорк, 1966. С. 146; *Світ І.* 1917 рік на Далекому Сході // Золоті роковини: Календар-альманах Українського Народного Союзу на 1967 рік. Джерзі Сіті; Нью-Йорк, [Б. р.]. С. 159; *Тернопільський Ю. Л.* Українська преса... С. 114; *Животко А.* Історія української преси. С. 234; *Верига В.* Визвольні змагання в Україні 1914—1923 рр.

Львів, 1998. Т. 2. С. 382; Попок А. Громадсько-політичне та релігійне життя українців на Далекому Сході в ХХ ст. // Український історичний журнал. 1998. № 6. С. 65; Попок А. Діяльність української преси на Далекому Сході // Альманах Українського Народного Союзу. 1998. Парсіппані; Нью-Йорк, [1998]. С. 199; Попок А. Українські поселення на Далекому Сході: іст.-соціол. нарис. Київ, 2001. С. 136, 147.

Електронні джерела: Попок А. Діяльність української преси на Далекому Сході. URL: <http://aropok.narod.ru/presa.html>; <http://kobza.com.ua/content/view/841/55/>.

О. Дроздовська, В. Ковпак

951

ЧЕРВОНА КАЛИНА: Поважний та сатиричний січовий місячник (1917 ч. 1); Поважний та гумор.-сатиричний січовий місячник (1917 ч. 2); Поважний та гумор.-сатиричний ілюстрований січовий місячник (1917 ч. 3, 4); Поважний та гумор.-сатиричний ілюстрований січовий орган (1917 ч. 5, 6). — Ч. 1. 1917, май.

Відп. ред. Микола Угрин-Безгрішний. — Б. м. [Кіш Українського Січового Війська], 1917: Видає Гурток У. С. С. Друк. «Червоної Калини». Адр. ред.: Микола Угрин-Безгрішний в Коші У. С. С. Почта 445.

Вийшло: 1917 — Ч. 1—6; Ф. 29×23 см; Т. 150 пр. (1917 ч. 1); Обс. 20 с., окремі числа 12—16 с.; Ц. числа 1,15 кор. (1917 ч. 2), в продажу 90 сот., в редакції 1 кор. (1917 ч. 1), в Коші У. С. С. 1 кор. (1917 ч. 3), 80 сот. (1917 ч. 4, 6), 70 сот. (1917 ч. 5), поза Кошем 1,16 кор. (1917 ч. 3), 1 кор. (1917 ч. 4), 80 сот. і більше (1917 ч. 5), 90 сот. (1917 ч. 6).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — Ч. 1—6; ДНАБ: 1917 — Ч. 2—6; ЦДІАУ: 1917 — Ч. 1—5.

Примітки: До річника подано покажчик змісту.

Рукописний журнал «Червона Калина» то серйозно, то з іронією зображав громадсько-політичне й стрілецьке життя, українсько-польські взаємини, критикував погляди деяких політичних і релігійних діячів, зокрема Дмитра Донцова і його т. зв. «бастардичну» теорію (ч. 1) та єпископа Хомишина, якого редакція називала «єп. Хашишин». Видання містило також спогади стрільців. Номери часопису проілюстровано дотепними карикатурами, які робили видання візуально привабливим.

Із критичних публікацій вирізнялися: стаття «Дещо про літературну українську мову» («Дещо про вкраїнську літературну мову») (ч. 1—6), автори якої — А. Лотоцький і Микола Угрин-Безгрішний (справж.: М. Венгжин) — заховалися під спільним криптонімом МУБ-А.Л. (АЛ-МУБ, А.Л.-МУБ., А.Л.М.УБ.), та їхні

ж рецензії на стрілецькі періодичні видання, зокрема такі, як: «Бомба: Неперіодична полева часопись артистична», «У.С.С.: Сатиричний орган неінтелігентних інтелігентів» (ч. 2) та «Тифусна Одноднівка» (ч. 3, 5).

У «Червоній Калині» вміщено чимало поетичних творів Василя Бобинського, Антіна Лотоцького, Миколи Угрина-Безгрішного, а також авторів під псевдонімами: Жевжик Дзявуленко, Костик, Усміхнений.

Редакція охоче друкувала народні волинські пісні з нотами: «Зелений дубочку» у записі Остапа В. (ймовірно, О. Вахнемич) (ч. 3) та «Я не припадала, припадати не буду» в записі А. Поперечного (ч. 6), пісні на слова В. Бобинського «Синя чічка» (музика О. Т.) (ч. 4), О. Улясенка «Верба листя ронить» (музика Б. Крижанівського) (ч. 6) та ін. У ч. 2 опубліковано «Гимн Українських Січових Стрільців!».

Серед авторів рукописної «Червоної Калини» — Андрій Баб'юк (ймовірно, і під крипт.: [аб], аб.), Антін Лотоцький (також під псевд.: А. Вільшенко, Я. Вільшенко), Микола Угрин-Безгрішний, ін. Автором багатьох ілюстрацій був Осип Курилас (підписував їх прізвиськом або ініціалами О. К.), а однієї — М. Гаврилко під криптонімом М. Г.

Рукописний часопис мав декілька рубрик: «Критичні замітки», «Дрібні жарти», «Телеграми», «Останні вісти», «Переписка Редакції» та «Повістка від Редакції».

Останнє (6-те) число побачило світ у вересні 1917 р.

Бібліографія: Мартинюк М. Українські періодичні видання... С. 24.

Література: Крупський І., Малик Я. Галицьке стрілецтво та його преса в боротьбі за українську державність: текст лекцій. Львів, 1994. С. 24, 25; Кость С., Тимчишин О., Федірко К. Нариси з історії української військової преси. Львів, 1998. С. 72—74.

Архівні джерела: ЦДІАУ. Ф. 353. Оп. 1. Спр. 231. Арк. 1—84.

В. Габор

952

ЧЕРКАССКАЯ ВОЛЯ: Газета политическая, Общественная и литературная. — Выходит тричі в тиждень. Г. 1. № 1. 1917, 14 іюня.

Ред. С. Березницькій. — Черкаси, 1917: 2-е издательство на паяхъ. Тип. Издательства (1917 № 1); Тип. аренд. Издательствомъ (1917 № 2—20). Адр. ред. і контори: Александровская, 104 (1917 № 2—26).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—26; Ф. від 53×35,5 см до 48×34,5 см; Обс. 2 с., 4 с.; Передпл.: въ мѣс. съ

доставкой на домъ 60 к. (1917 № 1—10), 1 р. 30 к. (1917 № 11—26). Ц. номера 5 к. (1917 № 1—10), 6 к. (1917 № 11—26).

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — Г. 1 № 1—26; **РДБ**: 1917 — Г. 1 № 1—26; **РНБ**: 1917 — Г. 1 № 1—26.

Примітки: У логотипі — гасло: «Кто съѣтъ смуту — тотъ врагъ народа!». Мова видання — російська та українська.

Газета «Черкасская Воля», що з'явилася невдовзі після Лютневої революції 1917 р., була типовим виданням для тогочасної регіональної преси в Україні. Редакція наголошувала в передовиці, вміщеній у першому номері, що усвідомлює покладену на неї відповідальність за формування громадської думки у складний пореволюційний період, однак відмежовувалася від національних принципів суспільної розбудови, трактуючи їх як вузькопартійні: «По нашему мнѣнію, газета должна быть на страже интересовъ всѣхъ гражданъ, а не одной только партіи, не одной лишь національности, даже если она и преобладаетъ въ данной мѣстности». Серед задекларованих програмних засад — об'єктивне висвітлення державних і місцевих новин, виявлення і підтримка інтересів широких демократичних мас, пропаганда їх об'єднання.

У низці редакційних статей окреслено політичні перспективи країни в контексті відносин із Великобританією, Німеччиною, Францією, можливих умов укладання миру. Загалом, питання, пов'язані з Першою світовою війною, були в той час пріоритетними, як і дотичні до них питання забезпечення армії харчами, одягом, опіки солдатів і їхніх родин. Редакція докладно інформувала про події на фронтах Першої світової війни, успіхи та поразки російської армії («Сообщение Ставки», «Дѣйствующая армія», «Румынскій и Кавказскій фронтъ»), а також про міжнародні події («Балканскій Фронтъ», «Англійскій Фронтъ», «Британскій Фронтъ», «Французскій Фронтъ»). У багатьох публікаціях засуджувалося дезертирство, самовільне полишення вояками позицій під впливом більшовицької пропаганди (В. Поташников «Нашъ долгъ»).

У сфері державної та регіональної політики помітне чітке протистояння консервативних і демократичних сил, що особливо проявлялося у революційний та постреволуційний періоди. Багато хто з учасників Революції 1905 р. після сибірських заслань уже не міг працювати разом із молодими однопартійцями, проте це, наголошували автори публікацій, не виправдовува-

ло крайнощів політичного метання від лівих демократичних до крайніх правих (чорносотенних) партій. Водночас висловлювалися поради на адресу поміркованої інтелігенції приєднатися до Партії народної свободи як найбільш ліберальної, щоби запобігти зімкненню з правими реакціонерами. У виданні звернено увагу на факти різючої невідповідності між декларованими деякими політиками гаслами й реальними політичними кроками в контексті типологічного аналізу Распутіна й Леніна («демонів Росії»), окреслено протиставлення героїв та антигероїв в історії. Соціал-демократами не можуть бути ті, хто проповідує насильницьке знищення капіталістів («Герои нашего времени», Г. А. «Отцы и дѣти»).

Особливу увагу присвячено виборам до Установчих зборів та міської думи: дискутувалися питання ролі Установчих зборів у суспільстві, взаємодії центральних органів влади та місцевого самоврядування, моральні аспекти виборчого процесу. Автори публікацій акцентували, що треба голосувати за відомих громадян, які вже зробили щось для міста, а не за тих, які записуються одночасно в різні списки, аби тільки бути при владі, поширюють наклепи на достойних громадян, хоча самі в Черкасах перебувають менше року. Особливо закликалося у часописних матеріалах бути обачними щодо нових політичних організацій, бо з нагоди виборів з'являлися численні партії, спілки, а невідомі люди виконували роль вождів і щедро роздавали нереальні обіцянки чужому їм народові (В. И. «Что намъ нужно?», П. Королевич «О выборах», С. «З приводу виборів в міську Думу»).

На сторінках «Черкасской Воли» дискутувалися проблеми відродження економіки, реорганізації освітньої сфери. Серед економічних питань чільне місце займало продовольче, точніше — хлібне, питання. У редакційних статтях і замітках «Городъ и деревня», «Борьба со спекуляціей», К. Я. «Земельный вопросъ» та «Продовольствен. вопросъ въ деревнѣ: Отъ нашего кор. изъ уѣзда», И. К. «Къ вопросу о глинистомъ хлѣбѣ», А. Миревич «На злобу дня» йшлося про масові черги внаслідок запровадження хлібних карток, хоча їх можна було б уникнути, своєчасно відкриваючи крамниці та збільшивши кількість магазинів, в яких дійсні хлібні картки. Необхідно також стежити за дотриманням існуючої заборони скуповування посередниками до 10-ї години ранку необхідних харчових продуктів для уникнення спекулятивного підняття цін. В авторів газети викликала сумніви діяльність т. зв. «продовольчих комітетів», членами яких переважно були сільські багатії, які

слідкували не за справедливим розподілом, а за економічним зиском для себе — дешевше купити хліб у села й дорожче продати його місту. Внаслідок цього багато сіл бойкотували продовольчий перепис або ж вивозили на час перепису свій хліб у поле. Питання міської економічної інфраструктури, безпеки передання великих підприємств у концесію (зокрема транспорту й телефонних мереж), переваги запровадження літнього часу від 1 липня до 1 вересня дискутувалися у публікаціях: «Краткій очеркъ возникновения и дѣятельности гор[одскихъ] предпріят[ий]», І. Яковлев «Переводъ часовъ»; ін. У зверненні податкового інспектора Черкас до платників податків, особливо власників нерухомості, наголошено на важливості своєчасної сплати податків, позаяк масові несплати могли призвести до фінансового краху держави.

У матеріалах культурологічної тематики чільним було питання мовної політики. Незважаючи на те, що редакція газети декларувала плюралізм у цій сфері, у багатьох статтях обстоювалося право на освіту рідною мовою. Окрім того, автори публікацій дискутували з авторами «Кіевлянина» — прихильниками імперської традиції заборони національних мов як таких, що можуть загрожувати територіальній цілісності країни. «Кіевлянинъ» не визнавав доведеного педагогікою факту, що навчання дітей чужою мовою призводить до засвоєння жаргону — сплаву розмовної (української) та шкільної (російської) мов — і, як наслідок, до занепаду культури: «Ребенко, выросшій въ своемъ селѣ, хотя бы у родителей, отлично понимающихъ великорусскій языкъ, слышитъ только украинскій языкъ, и съ нимъ однимъ отправляется въ школу, чтобы тамъ научиться коверкать свой материнскій языкъ на великорусскій ладъ» (К. Я. Украинскій языкъ въ народной школѣ. № 14). В інших публікаціях йшлося про запровадження нового, спрощеного, російського правопису, необхідність збереження історичного портрета епохи — запису старшокласниками своїх вражень від революційного перевороту та перших днів свободи з огляду на значення історичного періоду, загальний занепад моральності та роль Церкви в його піднесенні, про німецьку культуру та місцеве театральне життя (Г. С. «Мова чи языкъ», В. І. «Введеніє новаго правописанія», А. Наговоров «Учащимся среднихъ учебныхъ заведеній», Є. Голубович «Сѣздъ духовенства и мирянъ», «Зелений Змій», А. Мирович «Особенности нѣмецкой психологіи и культуры», Іорик «Два слова о театрѣ»). У газеті також систематично друкувалися рецензії на театральні

вистави за підписом Іорик (під постійною рубрикою «Театръ Яровой»).

Серед статей інформаційного характеру — «Правительство и украинскій вопрос», «Высылка семьи Романовыхъ», І. Я. Вдовец «Среди евреевъ: Еврейскій войсковой сѣздъ» тощо, у яких, зокрема, йшлося про перемовини Тимчасового уряду з представниками Генерального Секретаріату щодо розподілу повноважень та вимоги України приєднати до неї Таврійську, Херсонську й Катеринославську губернії.

У газеті друкувалися накази та розпорядження Тимчасового уряду, резолюції загальних зборів міських товариств і організацій, звернення до громадян міста, оголошення про збори членів українського товариства «Праця», Черкаської міської учительської спілки, Партії народної свободи. Редакція закликала голосувати за список № 1 (безпартійних), позаяк саме у цьому списку фігурували прізвища багатьох відомих у місті громадян. У зверненні «До українського Генерального Комитету» громадяни Черкас просили звільнити від служби поручника 2-го Українського полку ім. гетьмана П. Полуботка М. Захарина для призначення його начальником міліції 2-ї дільниці Черкаського повіту, оскільки бракувало освічених та ініціативних людей для відповідальних посад.

Серед опублікованих поетичних творів — В. Терещенко «Українцеві», Тот «Иммортели», «Прошлое», «Радость весны», «Три молитвы», Н. Б. «Моя мечта», Митя Вишневскій «Борцам за свободу», Боян «Казнь», серед прозових творів — Іван Тобілевич (Назаренко) «Думки каторжного», В. Терещенко «Думка» та «До України», Г. «Моя бабушка», Бн. «Манекен», Кунгурцев «Скоро-ли?», «Двѣ силы». Під рубрикою «Маленькій фельетон» друкувалася політична сатира на реалії тогочасного життя за підписами Ї та И. К. Редакція містила також приватні листи солдатів російської армії («Письмо съ фронта»).

На сторінках газети функціонували рубрики: «Хроники», «Телеграммы» («Телеграммы отъ П.Т.А.»), «Распоряженія Временаго Правительства», «Внѣшнія событія», «Украинская жизнь» (матеріали друкувалися українською мовою), «Черкасская жизнь», «Вѣсти и слухи», «Маленькій фельетон», «Письмо въ редакцію», «Происшествія», «Объявленія». Відкриваючи у № 2 рубрику «Украинская жизнь», редакція наголошувала, що, йдучи назустріч побажанням українців, друкуватиме усі звістки та дописи, які стосуватимуться українського національного життя.

Останнє (26-те) число датовано 5 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 174, 175; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 328; Газеты дореволюционной России... С. 419; Газети України 1917—1920 років... С. 240.

М. Комариця

953

ЧЕРНИГОВСКАЯ ЗЕМСКАЯ ГАЗЕТА: Еже-недѣльное издание Черниговскаго Губернскаго Земства (1918). — Выходитъ два раза въ недѣлю — по вторникамъ и пятницамъ (1917). Г. V. № 1. 1917, 3 янв.

Отв. ред. А. А. Бакуринскій (1917 № 1—29, 35/36—38), В. И. Курочкинъ (1917 № 40), А. А. Свѣчинъ (1917 № 48—50, 73, 74, 1918 № 67/68), В. Ф. Адаменко (1918 № 70/71). *За отв. ред.* П. И. Калиновскій (1917 № 30—34), В. И. Курочкинъ (1917 № 39, 1918 № 1/2), В. Ф. Адаменко (1917 № 41—47, 52—59, 64—72, 78—97, 1918 № 3/4—65/66), Н. П. Винниковъ (1917 № 62). — **Черниговъ, 1917—1918:** Издание Черниговскаго Губернскаго Земства. *Тип.* Губ. Земства (1917 № 1—59, 68—78, 94/95—100); *Тип.* Черниговскаго Губернскаго Земства (1917 № 81—1918). *Адр. ред.:* Черниговъ, Губернская Земская Управа.

Вийшло: 1917 — Г. V № 1—25, 26/27, 28—34, 35/36, 37—81, 82/83, 84/85, 86/87, 88/89, 90/91, 92/93, 94/95, 96/97, 98/99, 100, 1918 — Г. VI № 1/2, 3/4, 5/6, 7/8, 9/10, 11/12, 13/14, 15/16, 17/18, 19/20, 21/22, 23/24, 25/26, 27/28, 29/30, 31/32, 33/34, 35/36, 37/38, 39/40, 41/42, 43/44, 45/46, 47/48, 49/50, 51/52, 53/54, 55/56, 57/58, 59/60, 61/62, 63/64, 65/66, 67/68, 69, 70/71, 72, 73/74, 75/76, 77/78, 79/80, 81/82, 83/84, 85/86, 87/88, 89/90, 91/92, 93/94, 95/100; *Ф.* 31×23 см; *Обс.* 16 с.; *Передпл.:* 3 р. на годъ съ пересылкой (1917), 3 р. на 3 мѣс. (1918). *Ц.* номера 4 к. (1917), 25 к. (1918).

Наявність у фондів: **ЛННБ:** 1917 — Г. V № 92/93; **НБУВ:** 1917 — Г. V № 1—7, 12—41, 43—50, 52, 53, 55, 56, 59, 62, 64, 66—74, 78, 81, 82/83, 86/87—90/91, 94/95, 96/97, 100, 1918 — Г. VI № 1/2—15/16, 21/22—57/58, 61/62—67/68, 70/71—77/78, 81/82—85/86, 89/90—93/94; **ДНАБ:** 1917 — Г. V № 1—79, 81, 85/86, 88/89—100, 1918 — Г. VI № 1/2—57/58, 61/62—67/68, 70/71—77/78, 81/82—85/86, 89/90—95/100; **ЧОУНБ:** 1917 — № 1, 3—15, 17—22, 24—26/27, 29, 30, 34—41, 43, 44, 46—52, 54—74, 76—81, 84/85—100; **ДАЧО:** 1917 — № 1—100; **ЧДИМ:** 1917 — № 1—3, 5, 7—11, 19, 21, 23—57, 59—73, 75—79, 81, 82/83; **РДБ:** 1917 — № 1—77, 80—96/97, 100, 1918 — № 1/2—17/18, 21/22—25/26, 37/38; **РНБ:** 1917 — № 1—100.

Примітки: Газета продовжила нумерацію річників «Черниговской Земской Недѣли»,

що виходила у 1913—1916 рр. На титулі — малюнок художника К. Ва...ского. Видання друкувалося за дозволом військової цензури українською та російською мовами.

У просвітньому часописі «Черниговская Земская Газета» вміщувалися закони, розпорядження, постанови, резолюції, циркуляри органів державної влади, земських зібрань, численні матеріали про важливі суспільно-економічні питання, зокрема функціонування земства, подавалася хроніка життя Чернігівської губернії.

Найбільшу групу публікацій становили статті громадсько-політичної проблематики. Редакція уважно стежила за розвитком поточних подій, подаючи власне бачення тогочасних реалій та порушуючи актуальні проблеми, як-от: політична нестабільність, необхідність припинення війни, вихід з економічної кризи, освітній та культурний розвиток, нагальне вирішення соціальних питань. Про це йшлося у передовицях, здебільшого авторства М. Могилянського та Н., які часто подавалися без назви, та у низці інших матеріалів: М. Степаненко «Передъ лицомъ будущаго» (1917. № 1), «Задача нашихъ дней» (1917. № 2), «Какъ же быть?» (1917. № 6), «Въ цѣпяхъ неволи» (1918. № 3/4) і «По новому пути» (1918. № 7/8), А. З. Радченко «Богатѣть ли деревня?» (1917. № 2), А. М. Александров «Пробужденіе» (1917. № 7), Є. Шевченко «Можно-ли сейчасъ прекратить войну?» (1917. № 33), Ф. Матушевскій «Царь чи республика» (1917. № 34), а також у циклі публікацій М. Степаненка п. н. «У моря житейскаго» (1917. № 3—6, 12, 24, 25, 70; 1918. № 1/2); ін.

Після повалення царату, починаючи від № 19 за 1917 р., у виданні вміщувалися офіційні звернення до населення Чернігівщини із проханням підкорятися Тимчасовому уряду та наголошувалося на обов'язковості виконання усіх розпоряджень Української Центральної Ради — органу найвищої влади в Україні. Провідною темою більшості матеріалів була розбудова Української держави: М. Степаненко «Свободная Россія» (1917. № 21), В. Г. Короленко «Отечество въ опасности» (1917. № 23), С. Єфремов «Шляхомъ розпаду» (1918. № 19/20) (передрук із «Нової Ради»), М. Могилянський «Проблема державної влади» (1918. № 35/36) і цикл його передових статей п. н. «В біжучій хвилі» (від № 45/46 за 1918 р.). Автори наголошували, що «отнынѣ страна предоставлена своимъ собственнымъ силамъ, въ ея рукахъ рѣшеніе своей собственной участи, своего будущаго» (1917. № 22), а «народ наш, окремиий і вільний, цінує цю волю найбільш за все» (1917. № 28).

Поза увагою редакції не залишилися зміни політичної ситуації в Україні упродовж 1918 р. У № 33/34 за 1918 р. активно обговорювалися обставини та наслідки державного перевороту у Києві, здійсненого генералом П. Скоропадським за підтримки німецьких військ. Чимало місця у газеті відводилося висвітленню політики гетьмана П. Скоропадського у сфері державного будівництва та громадсько-культурного життя. У № 95/100 за 1918 р. йшлося про повстання проти гетьмана під проводом Директорії, зречення ним влади й обрання нового складу уряду. Сумнозвісним подіям під Крутами присвячено низку матеріалів: Л. Старицька-Черняхівська «Пам'яті юнаків-героїв замордованих під Крутами» (1918. № 23/24) (передрук із «Нової Ради»), В. Анський «Шануймо пам'ять героїв» (1918. № 53/54).

Редакція газети та її автори дотримувалися антибільшовицької позиції, обстоювали право українців на свободу слова та совісті, національно-територіальну автономію та відродження рідної культури: М. Степаненко «Свобода слова» (1917. № 30), «Свобода в опасности» (1917. № 41) і «Свободное слово» (1918. № 15/16), А. Бакуменко «Що є воля» (1917. № 49), Г. С. «Про автономію і федерацію» (1917. № 55, 56), «Земля і автономія» (1917. № 71), М. Могилянський «До національного питання» (1918. № 39/40). У часописі порушувалася проблема активізації діяльності свідомої української інтелігенції, яка допоможе народові позбутися комплексу меншовартості і підвищити його освітній рівень: М. Степаненко «Интеллигенция и народъ» (1917. № 69), «О крестьянской интеллигенции» (1918. № 17/18), «Интеллигенция де?..» (1918. № 51/52), низка передових статей, підписаних Н.

Зважаючи на те, що видання було органом Чернігівського губернського земства, на його сторінках чимало місця відводилося висвітленню діяльності волосного земства, роз'ясненню його повноважень та завдань: К. О. «Волостное земство» (1917. № 3) і «О земской дѣятельности» (1917. № 70), І. Антоненко «Для чего нужно намъ волостное земство?» (1917. № 19), Є. П. Шевченко «Волостное земство и сельское благоустройство» (1918. № 5/6), М. Могилянський «Про волостне земство» (1918. № 43/44), а також проведенню виборів до цього органу самоврядування: І. Шалудько «Къ выборамъ въ волостное земство» (1917. № 55), «Як треба вибирати у волостне земство» (1917. № 62), Я. Пономаренко «Выборы въ уѣздныя земства» (1917. № 64), К. О. «Къ выборамъ въ волостное земство» (1917. № 72),

М. Могилянський «В справі земської реформи» (1918. № 41/42).

Однією з найактуальніших проблем того часу, зважаючи на тривалі воєнні дії, було налагодження економічного життя у країні. Цій темі присвячено статті: Г. Дроздов «Твердые цѣны на хлѣбъ и продовольственный вопросъ» (1917. № 1), «Птицеводство — источникъ большихъ доходовъ въ хозяйствѣ» (1917. № 3), В. Оголівець «О подоходномъ налогѣ» (1917. № 14), «По поводу повышения твердыхъ цѣнъ», М. Костромський «О доходахъ и расходахъ русскаго государства» (1917. № 72), З. «О финансовомъ положеніи Россіи» (1917. № 73), а також колонка «На финансовые темы». Високий фаховий рівень властивий публікації Б. Васютинського «Торфъ и выборъ способа разработки его для земства, городовъ и кооперативовъ» (1917. № 14), яка містила виробничі поради та розрахункові таблиці.

Редакція також приділяла належну увагу проблемам української кооперативної галузі, тож вміщувала матеріали, в яких розглядалися загальні питання кооперації, подавалися хроніка кооперативного життя губернії, бібліографія і статистика кооперативного руху. Ця тематика представлена статтями: М. Степаненко «Широкий путь» (1918. № 13/14), «Кооперативный сбытъ пеньки» (1918. № 21/22), Є. П. Шевченко «Волостное земство и кооперация» (1918. № 23/24), К. П. «Угрожающее положение потребительской кооперации въ Черниговской губернии» (1918. № 31/32).

Значну частину публікацій часопису становили замітки сільськогосподарської тематики, в яких йшлося про організацію ефективного господарювання у губернії та проведення аграрної реформи: С. І. «Спекулируетъ ли деревня?» (1917. № 1), В. Селегинський «Къ вопросу о сельскомъ водоснабженіи въ Черниговской губернии» (1917. № 12), С. Кулжинський «О замѣнѣ табака кормовыми и огородными культурами» (1917. № 12,13) і «Сѣйте люпинъ для получения сѣмянъ» (1917. № 25), Н. Ш. «Недосѣвы и состояніе озимыхъ къ началу 1917 года» (1917. № 18) і «Состояніе хлѣбовъ и травъ въ Черниговской губернии» (1917. № 44), К. О. «Хлѣбная монополія» (1917. № 33), «Пчеловодство въ Черниговской губернии» (1917. № 71), І. Дроздов «Къ аграрному вопросу» (1918. № 11/12, 17/18, 47/48), «Развалъ хлѣбной монополіи» (1918. № 17/18), С. Кулжинський «Аграрный вопросъ и будущность въ Черниговщинѣ свеклосахарной промышленности» (1918. № 35/36); ін.

На сторінках газети порушувалися важливі соціальні питання — боротьба з алкоголізмом та потреба

відкриття будинків для безпритульних дітей: М. Степаненко «Домъ юношества» (1917. № 3) і «Берегите дѣтей» (1917. № 94/95), «О пьянствѣ» (1917. № 7), «Починъ, достойный подражанія» (1917. № 16), В. Анський «Хліб чи самогонка?» (1917. № 90/91) і «Ясли-пріюты въ Нѣжинскомъ уѣздѣ» (1917. № 96/97), П. Заболотський «Дома юношества» (1918. № 25/26—33/34).

На необхідності підвищення освітнього рівня українського громадянства та належної організації дозвілля сільського населення наголошувалося у низці заміток, як-от: І. Мохнатко «Къ вопросу объ образованіи украинскаго полка» (1917. № 39), М. Черниш «Объ общеобразовательныхъ курсахъ для взрослыхъ въ г. Черниговѣ» (1917. № 45), О. Володський «Коло “Просвіти”» (1918. № 3/4), Є. П. Шевченко «Народные клубы въ деревнѣ» (1918. № 15/16), Ю. Юрась «До справи народної просвіти» (1918. № 71/72, 73/74). Не залишилися поза увагою редакції й актуальні проблеми розбудови українського шкільництва: К. П-ській «Помогутъ ли учителямъ?» (1917. № 1), Д. Ф. «Выдающаяся постановка учебно-воспитательного дѣла» (1917. № 12, 13), В. З. Гуринов «Война и народная школа» (1917. № 19), П. Заболотський «Къ педагогамъ» (1917. № 24), П. П. «Всеросійський учит. Союз і національна освіта на Україні» (1918. № 39/40), «Небезпека освіти» (1918. № 47/48).

Часто у «Черниговской Земской Газете» наголошувалося, що на часі — відновлення прав української мови та активне впровадження її у навчальний процес і діловодство, оскільки лише українська школа «дасть новий яскравий розвиток української національної творчості» (1917. № 38): Учитель «Українській языкъ въ украинской народной школѣ» (1917. № 1) і «До української громади» (1917. № 23), «О преподаваніи въ школахъ на украинскомъ языкѣ» (1917. № 7), Учителька «До українізації народної школи» (1917. № 29), Н. Ядій «Якої нам треба школи?» (1917. № 38), «До українізації школи» (1917. № 72), І. Шабля-Пушкарівський «Рідна мова» (1917. № 74) (передрук із «Нашого Життя»), В. Е. «До моменту» (1918. № 21/22). Окрім того, редакція виступала проти впровадження в Україні т. зв. принципу двомовності, наголошуючи, що насправді це є чергова спроба русифікації, а не вимога часу: «В оборону української мови» (1918. № 77/78), А. В. «Дві мови» (1918. № 81/82) і «Шевченківський і галицький “языки”» (1918. № 85/86).

Мовне питання спричинило полеміку на сторінках газети. Зокрема, до редакції надійшов лист Т. Ф. Су-

хенка (1918. № 53/54), в якому висловлювалося обурення домінуванням у виданні статей українською мовою і вказувалося на зменшення кількості передплатників саме через це. Редакція назвала такий закид тугою русифікаторів за «великою єдиною і неділюмою Росією» та пояснювала зменшення кількості передплатників об'єктивними економічними обставинами (Анський В. З приводу листа д. Сухенка. 1918. № 55/56).

Дбаючи про підвищення культурного рівня українського громадянства, автори видання вміщували чимало заміток культурологічної тематики: Харковець «Любительскій спектакль» (1917. № 3) і «Концертъ въ пользу Черниговскаго училища слѣпыхъ» (1917. № 13), Н. В. «Защита памятниковъ старины» (1917. № 15), Н. Костенко «Въ защиту народного театра и искусства», Біловський «О народныхъ развлеченияхъ» (1917. № 52), П. Д. «Комітет охорони пам'яток старовини і мистецтва на Чернігівщині» (1917. № 88/89), І. І. Антоненко «Зберігаймо народню творчість!» (1918. № 77/78).

У «Черниговской Земской Газете» опубліковано низку нарисів про життя і творчість українських і російських письменників, діячів культури, як-от: Д. Фомин (крипт. Д. Ф.) «И. А. Гончаров (1812—1891)» (1917. № 3, 4), «С. Я. Надсонъ (1862—1886)» (1918. № 13/14) і «Д. И. Фонвизинъ (1744—1792)» (1918. № 17/18), К. «П. А. Кулишъ» (1917. № 22), М. Степаненко «Несколько чертъ изъ жизни А. К. Толстого» (1917. № 67), К. Г. Макаренко «На спомин Т. Шевченка» (1917. № 70), Г. А. І. «Шевченко — геній українського народу» (1918. № 15/16), І. Журавський «Памяти Леонида Ивановича Глибова и Ивана Николаевича Лагоды» (1918. № 25/26), К. «Батько українського театру Марко Лукич Кропивницький» (1918. № 45/46), М. Степаненко «Батько української повісти» (1918. № 53/54), М. Бейер «На спогад співця краси Лесі Українки» (1918. № 63/64). Також вміщено некрологи і посмертні згадки про такі знані постаті, як: Ф. Вовк, Л. Глібов, А. П. Ласкоринський, І. В. Лучицький, Г. В. Плеханов, А. З. Радченко, Л. К. Разумовський, С. Д. і Е. Р. Ренчицькі, І. Стешенко, В. М. Хижняков.

Історична тематика представлена публікаціями М. Возняка «Роля Богдана Хмельницького в українській державности» (1918. № 47/48), Є. Сисоєнка «Як українці пошматували свою Україну після Богдана Хмельницького» (1918. № 49/50), М. Андрієвського «Українська мова» (1918. № 59/60, 61/62, 89/90), «Володимир Святий — основоположник Української

Держави» (1918. № 87/88), передрукованими з інших часописів.

Про проблеми медичного забезпечення населення губернії йшлося у замітках М. Хворостанського «Земская медицина въ волостномъ земствѣ» та Фельдшериці «Медицина въ деревнѣ» (1917. № 96/97) і «Организація медицины въ волостномъ земствѣ» (1918. № 11/12). Науково-популярний характер мали матеріали Н. Діаконенка «Объ истеріи» (1917. № 5), Учителя «Собираніе колекцій, наблюденія и опыты по природовѣдѣнію» (1917. № 7) і «Лекція по психології професора А. П. Нечаева» (1917. № 13), Я. И. «О лѣкарственныхъ растеніяхъ» та «Способы заготовки лѣкарственныхъ растений» (1917. № 43), Р. Лещинського «Бережіться сифілісу» (1918. № 33/34).

Основний зміст видання формували інформаційно-хронікальні рубрики: «Земская и городская хроника Черниговской губернии» = «Земская и городская хроника по Россіи» (земські засідання, з'їзди, діяльність комітетів губернської земської управи), «По Черниговской губернии» (повідомлення про громадсько-політичні та культурні події у Чернігові та інших населених пунктах губернії, офіційні розпорядження державної влади, репортажі про засідання міської думи тощо), «Корреспонденції» (дописи читачів про події у селах Чернігівщини), «По Україні» (огляд суспільно-економічного та культурного життя в Україні), «По Россіи» (огляд політико-економічної ситуації у Петрограді та інших містах Росії, діяльності Установчих зборів), «Великая война народовъ» (хроніка воєнних подій та огляд ситуації на фронті, перебіг мирних переговорів між державами — учасницями Першої світової війни), «За-границей», «Поштовый ящикъ», «Разныя свѣденія», «Вопросы и отвѣты», «Бібліографія» (інформація про нові книги та часописи, рецензії на них). Під рубрикою «Объявленія» подавалися комерційні оголошення та рекламні повідомлення про тогочасну українську та російську пресу. 1917 р. діяла постійна колонка «Думы селянина», яку вів Фома Деревенський, висловлюючи власне бачення тогочасних реалій і порушуючи актуальні проблеми суспільно-економічного життя.

Офіційну частину матеріалів часопису становили закони Української Народної Республіки і доби Гетьманату, звернення Тимчасового уряду, ради робітничих і солдатських депутатів, резолюції, розпорядження, відозви, телеграми, повідомлення Центральної Ради та Генерального Секретаріату, постанови секретарств — військових справ, народної освіти, продовольчих справ та ін. (під рубрикою «По Україні»), декларації і поста-

нови Директорії, накази Української військової ради, детальні звіти про засідання Малої Ради, грамоти до українського народу гетьмана П. Скоропадського. У виданні надруковано тексти I Універсалу (1917. № 46), II Універсалу (1917. № 52), III Універсалу (1917. № 86/87) та IV Універсалу (1918. № 5/6) Української Центральної Ради, а також Універсалу гетьмана П. Скоропадського до українського народу (1918. № 83/84). У № 45/46 опубліковано «Лист С. В. Петлюри до послів Німеччини та Австрії».

Окрім того, інформувалося про численні з'їзди — Український національний з'їзд у Києві (1917. № 30), Український педагогічний з'їзд (1917. № 31, 32), губернський український з'їзд у Харкові (1917. № 32), Всеукраїнський селянський з'їзд (1917. № 37), Український військовий з'їзд (1917. № 40), Всеукраїнський учительський з'їзд (1918. № 37/38), губернські кооперативні з'їзди (1918. № 25/26, 27/28, 41/42) та ін.

У виданні вміщено огляди тогочасної преси в аспекті оцінки нею поточної політичної ситуації: К. «Возрождение Украины» (1917. № 47, 50), М. Шраг «Хто як розуміє...» (1917. № 48), інформацію про такі часописи, як: «Вѣстник Кооперации», «Вільна Українська Школа», «Книгарь», «Комашня», «Муравейникъ», «Народня Воля», «Нѣжинецъ», «Новый Путь», «Рілля», «Сільський Господар», «Хлиборобъ», «Черниговскій Селянинъ», «Шлях», «Южный Кооператоръ».

Художня творчість у «Черниговской Земской Газете» представлена прозовими творами М. Степаненка та М. Пилиповича, поезіями Г. Стороженка, Ів. П-кого.

Серед авторів видання — М. Андрієвський, В. Анський (крипт.: В. А.), П. Батуринець, А. Бернадський, А. Івченко, Ф. Киселевич, М. Книголюб, І. Корнієнко, Ф. Кузьминський, В. Курочкін, С. Мировицький, Д. І. Мотись, Д. Надточей, І. Науменко, А. Невжинський, П. Петров, Пилипов, К. Погарський, Покошинець, Я. Примак, П. Роговенько, А. П. Савич, Г. Сапранський, І. Степура, Я. Г. Терехович, Н. Фіалковський, Галина Федор (псевд.: Ф. Галина), Д. Фомін (крипт.: Д. Ф.), М. Хворостанський, В. Чміль, В. Чумак, І. Шалудько, М. Ястребова, а також інші автори під псевдонімами та криптонімами: Гласний, Громадянин, Дописувач, Івась, Некий, Полтавець, Учитель, Харковець, Ів. Не-кто, Г. А., Д-ко, И. В., Н. Г-ч, П. Н., П. П., Я. Ю.

Від № 90/91 за 1917 р. у часописі повідомлялося, що розпочато передплату на 1918 р. на двомовну громадсько-політичну газету «Чернігівщина», яка

мала виходити замість «Черниговской Земской Газеты» з метою вчасного інформування населення та якнайширшого висвітлення подій у краї та світі. Однак очікувану кількість передплатників зібрати не вдалося, тому пресодрук продовжився п. н. «Черниговская Земская Газета».

Останній (95/100-й) номер видання побачив світ 21 грудня 1918 р. (3 січня 1919 р.).

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 175; Список повременных изданий за 1918 год. С. 231; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 453; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 328; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 73; Зведений каталог-довідник... С. 5; Газеты дореволюционной России... С. 419; Реєстр української періодичної преси за 1918 р. С. 1009; Газети України 1917—1920 років... С. 240; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1546.

Література: Черниговская Земская Газета // Книгарь. 1918. Ч. 6; Олійник Н. Преса демократичного спрямування Чернігова другої половини ХІХ — початку ХХ ст. // Українська періодика: історія і сучасність: доп. та повідомл. шостої Всеукр. наук.-теорет. конф. 11—13 трав. 2000 р. Львів, 2000. С. 64.

Електронні джерела: http://www.gorod.cn.ua/city_613.html.

О. Дроздовська, О. Серета

954

ЧЕРНИГОВСКІЙ ВѢСТНИКЪ. — Выходитъ два раза въ недѣлю по воскресеньямъ и четвергамъ. № 1. 1917, 21 мая.

Отв. ред. С. В. Савинскій. — **Черниговъ, 1917:** Изданіе Союза объединеннаго духовенства и мірянъ Черниговской Епархіи. Епархіальная Тип., Черниговъ. Адр. ред.: г. Черниговъ, Епархіальный домъ.

Вийшло: 1917 — № 1—54; Ф. 30,5×23 см; Обс. 8 с.; Передпл.: на 1 мѣс. 1 р. (съ пересылкой). Ц. номера 10 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 3—6, 8—13, 16, 17, 19—24, 26—30, 32, 37, 39, 40, 43, 47, 49, 51; **ДНАБ:** 1917 — № 41, 50; **РДБ:** 1917 — № 1, 3—28, 30—34, 36—52, 54; **РНБ:** 1917 — № 1—54.

Примітки: Газета виходила замість журналу «Вѣра и Жизнь» (1912—1917) та газети «Черниговскій Церковно-Общественный Вестникъ» (1914—1917) із зазначенням: «Дозволено военной цензурою». Мова видання — російська та українська. Додатки: «Безплатное приложение къ № 12 “Черниговскаго Вѣстника”» (14 с.).

За постановою надзвичайного з'їзду духівництва і мирян Чернігівської єпархії було припинено видаван-

ня журналу «Вѣра и Жизнь», від 21 травня 1917 р. розпочато випуск газети «Черниговскій Вѣстникъ» (Отъ редакції. № 37). Незважаючи на те, що видання випускав Союз об'єднаного духовенства і мирян Чернігівської єпархії, воно не обмежувалося лише релігійною тематикою, а мало суспільне спрямування.

На сторінках газети друкувалися статті, в яких обговорювалися важливі суспільно-політичні проблеми та релігійні питання, вміщувалися офіційні документи Тимчасового уряду, зокрема положення про вибори до Установчих зборів (№ 3), звернення стосовно земельного питання (№ 5) тощо. Редакція публікувала роз'яснювальні статті на суспільно значимі теми, якот: «Что такое Учредительное Собрание и для чего оно созывается?» (№ 3), С. Иванов «Къ вопросу о выборахъ въ Учредительное Собрание» (№ 8).

«Черниговскій Вѣстникъ» систематично подавав повідомлення про події у Росії, цикл матеріалів п. н. «Письма изъ Москвы» Олександра Секундова (№ 40, 49—51).

Матеріали рубрики «Политическое обозрѣніе» висвітлювали суспільно-політичні теми, зокрема у статтях: «Устройство Украины» (№ 5), «Украинское Учредительное Собрание» (№ 49), «Украина и большевики» (№ 51).

Контекст газети доповнювали програми політичних партій, зокрема Російської соціал-демократичної партії (№ 16), Партії соціалістів-революціонерів (№ 18), Партії народної свободи (№ 20), Народно-соціалістичної (трудової) партії (№ 39).

Значну увагу редакція приділяла релігійним та духовним питанням, духовній просвіті народу, розмірковуючи про соціальне значення релігії тощо. Однак особливо гостру полеміку на сторінках «Черниговскаго Вѣстника» викликало питання українізації Церкви. У часописі подавалися статті на зразок: «Украинская автокефалія» (№ 49) — «объ устройствѣ въ автономной Украинѣ такой же самоуправляющей церкви»; «Церковныя основанія къ протесту противъ украинизації Малороссіи» професора Університету св. Володимира протоієрея Павла Светлова (№ 22), який вважав, що «общая “украинизація” Малороссіи въ культурно-административномъ отношеніи предполагаетъ неизбежно и церковную украинизацію Малороссіи или ея обособленіе отъ русской православной церкви въ автокефальную церковь»; «Протестъ Киевской Академіи противъ украинизації» (№ 39).

Українською мовою опубліковано замітки про скликання з'їзду представників українських організацій на Чернігівщині. Серед питань, які мали порушуватися на

ньому, були: «про автономію України і федеративно-демократичну республіку в Росії», тогочасний громадський рух в Україні, земельна та військова справи в Україні, вибори до Установчих зборів, міських дум, земств та організація українства на Чернігівщині (№ 4).

У виданні функціонували рубрики: «Дѣйствія Временнаго Правительства», «Церковная жизнь», «Официальные извѣстія», «Разныя извѣстія», «Заграничныя извѣстія», «Хроника», «Военное обозрѣніе», «Политическое обозрѣніе», «По Епархіи», «Библиографія» та ін. Під рубрикою «Библиографія» друкувалися рецензії на релігійні видання, зокрема на відновлений у Харкові журнал «Храмъ и Школа» (№ 39).

Серед авторів газети — С. Гатцук, Анатолій Гораїн, В. Савинський (крипт.: С. С.), Олександр Секундов.

Безплатний додаток містив «Резолюцію Чрезвычайнаго Епархіального Съѣзда духовенства и мірянъ Черниговской епархіи».

Останній (54-й) наявний номер вийшов 30 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 175; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 73; Газеты дореволюционной России... С. 420; Газеты України 1917—1920 років... С. 241.

В. Габор

955

ЧЕРНИГОВСКИЙ ГОЛОСЪ ТРУДА: Органъ социалистической мысли. — Выходитъ ежедневно. Г. І. № 15. 1917, 10 окт.

Отв. ред. І. Г. Дроздовъ, Л. Б. Юдинъ, А. С. Казаченко (1917 № 15—22), А. С. Казаченко (1917 № 23—31). — **Черниговъ, 1917:** *Изд-во* Губ. Сов. Раб. и С. Д. («Губернский совет рабочих и солдатских депутатов») (1917 № 15). *Изд.* Губ. Исп. Ком. Сов. Сол. и Р. Д. (1917 № 21—31). Печатано в *Тип.* Черниговскаго Губернскаго Правленія. *Адр. ред.:* Черниговъ, тип. Губернскаго Правленія.

Вийшло: 1917 — Г. І № 15—33; *Ф.* 47×32 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.* на 3 мѣс. съ доставкой и пересылкой 7 р. 50 к. *Ц.* номера 12 к., на ж. д. 15 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Г. І № 21—23; **ДАЧО:** 1917 — Г. І № 15, 21, 24, 31; **ЧДІМ:** 1917 — Г. І № 15—33; **РНБ:** 1917 — Г. І № 23.

Примітки: До № 14 за вересень 1917 р. газета виходила п. н. «Голосъ Труда» (*див.* № 1036).

Мова видання — російська та українська.

На сторінках газети висвітлювалися події тогочасного суспільно-політичного життя, зокрема вибори

до Установчих зборів та місцевих органів влади, розвиток революційних подій на Чернігівщині, а також економічні проблеми, питання реорганізації місцевого самоврядування. У статтях «Коренные вопросы Учредительного собрания», «Анархія и контръ революція», В. Полуботка «Основная задача» та «Учредительное Собрание и Совѣты с. и р. д.», А. Казаченка (підп.: К.А.С.) «Революція и анархія» звернено увагу громадськості на небезпеку як суспільної анархії — безчинств та масових грабунків, що заважали процесові виборів, так і більшовизму «съ его безотвѣтственными, и потому крайне вредными лозунгами... анархической и авантюристской тактикой», необхідність залучення якомога більшої частини населення до участі у виборах, широкої агітаційної та просвітницької роботи в регіоні щодо важливості скликання Установчих зборів. Так, відомості про списки кандидатів від Чернігівської губернії подав Р. Ганжа у статті «Голосование по спискамъ». У публікаціях «Ударьте въ набать», Л. Юдіна «Предпарламентъ» (підп.: Л. Ю.), Балабанова «Безумие» увагу зосереджено на подіях у Петрограді, зокрема створенні «Совѣта Россійской республики» — тимчасового представницького органу, що діяв до скликання Установчих зборів, загрозі німецького вторгнення до столиці Російської держави, більшовицькому перевороті. Редакція у низці інформаційних повідомлень висловила осуд насильницької зміни державного устрою і приходу до влади більшовиків, вбачаючи в цьому загрозу майбутньому Росії та сусідніх народів (А. Козаченко «Черниговъ 28 октября» (підп.: К. А. С.)).

Деякі аспекти тогочасного міжнародного життя дискутували підписані криптонімами публікації (Т. Э. «Плехановъ о программѣ мира», З. «Жидоѣдство английскихъ империалистовъ»), в яких, зокрема, йшлося про спроби мирного врегулювання наслідків Першої світової війни та суспільні проблеми у Великобританії.

Про завдання новообраних земських установ, які мали б зробити «много полезнаго для селянь», мовилося у статті Р. Ганжі «Новое Земство». Серед основних завдань — будівництво нових шкіл для забезпечення навчання рідною мовою, удосконалення ведення сільського господарства, а також розвиток фахової освіти, забезпечення селян реманентом і добривами, створення сільськогосподарських кооперативів, покращення системи медичного обслуговування та житлово-побутових умов селян, ремонт доріг, мостів, створення поліції та пожежних

команд тощо. Освітні проблеми порушувалися у статтях «Итоги восстания», «Куль-просветительные учреждения и работа» С. Лейкіна та матеріалах рубрики «Жизнь учебных заведений».

На сторінках часопису опубліковано цикл статей економічної тематики п. н. «Къ аграрному вопросу». У п'ятій та восьмій статтях циклу обговорювалися питання умов надання землі селянам, наголошувалося на необхідності збереження у приватній власності дрібних селянських господарств («Съ выкупомъ или безъ выкупа?», І. Дроздов «Всѣ-ли земли подлежатъ отобранию?»). Обсяги видобутого вугілля за 1917 р., причини скорочення його видобутку та шляхи виходу з цієї ситуації, зокрема створення спеціального економічного комітету в Донецькому басейні, з'ясовувала стаття Р. Ганжі «Въ Донецкихъ копахъ».

Під рубрикою «Хроника» («Мѣстная хроника», «Хроника Черниг. губ.») повідомлялося про хід виборів до Установчих зборів, з'їзд повітових комісарів Чернігівської губернії та рішення міської думи про організацію нічних загонів самооборони в місті, заходи місцевої влади щодо врегулювання ситуації у продовольчій сфері, бойкотування засідань гласними Чернігівської міської думи.

Інформаційні замітки рубрики «Телеграммы», скомпановані у підрубриках «Война», «Действующая армия», «Фронтъ союзниковъ», «Внутреннія извѣстія», «Временный Совѣтъ Республики», «Свѣдѣнія изъ-за границы», повідомляли про бойові дії на фронтах, оприлюднювали повідомлення зі Ставки й розпорядження Тимчасового уряду, висвітлювали важливі події внутрішньополітичного й міжнародного життя. Також під цією рубрикою публікувалися телеграми Тимчасового уряду із закликами перешкоджати спробам самовільного захоплення влади й виступити проти «авантюры большевиковъ».

Матеріали рубрики «Изъ жизни Совѣтовъ» містили відомості про актуальні тогочасні події, пов'язані з діяльністю рад: заходи по боротьбі з анархією та погромами, проведення губернської конференції більшовиків у Чернігові, створення більшовицької Спілки пролетарської молоді, а також про важливі події міжнародного життя («Резолюція Центр. Исп. комитета о войнѣ и мирѣ», «Привѣтъ русской революции изъ Англіи», «Къ Парижской конференції») тощо.

Під рубрикою «Солдатская хроника» подавалися повідомлення про українізацію окремих частин російської армії та організацію місцевої Української військової ради під час зібрання представників частин

місцевого гарнізону («Рада Українських Військових Депутатівъ»), під рубрикою «Рабочая хроника» — про розвиток профспілкового руху та освіти робітників.

На шпальтах газети вміщено накази верховного головнокомандувача військами Київського військового округу (щодо забезпечення боєздатності армії, заборону мітингів і маніфестацій), «Декларація казачього сѣзда» та «Призывъ Исполнительнаго Комитета Всероссийскаго Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ».

Фейлетон С. Д. К. «Существуетъ ли у насъ политическая свобода?» опубліковано під рубрикою «Маленькій фельетонъ».

У № 24 вміщено оголошення українською мовою про відкриття Української академії мистецтв у Києві. Інші оголошення інформували читачів про культурно-мистецькі заходи, діяльність фінансових установ, вакансії, освітні послуги, купівлю-продаж різних речей, загублені документи й друкувалися переважно на останній сторінці газети. У № 21 оприлюднено списки кандидатів на вибори до Установчих зборів, зареєстровані Чернігівською окружною комісією.

Серед рубрик видання — «Изъ жизни и печати» («Обзоръ печати»), «Изъ жизни партий», «Театръ и музыка», «Происшествія» («Отдѣлъ происшествій»), «Письма в редакцію», «Объявленія».

Останній (33-й) номер вийшов 31 жовтня 1917 р.
Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 175; Газети України 1917—1920 років... С. 241.

Література: Сергєєва С. Періодичні видання Чернігова 1917—1918 років як джерело вивчення історії Української революції на Чернігівщині: Тематичний покажчик публікацій краєзнавчого характеру (за матеріалами музейного зібрання) // Скарбниця української культури: зб. наук. пр. Чернігів, 2010. Вип. 12. С. 53, 75.

М. Комариця, Д. Казіміров

956

ЧЕРНИГОВСКИЙ КРАЙ: Ежедневная вечерняя газета (1917). — Выходитъ ежедневно, кромѣ дней послѣдпразничныхъ (1918). № 1. 1917, 10 окт.

Ред. М. Л. Гофманъ. — **Черниговъ, 1917—1918:** Епархіальная тип., Черниговъ, Николаевская ул., Епархіальный д. *Адр. ред. і контори:* по Святославской ул., противъ Училища Слѣпыхъ, д. насл. Орѣшкевичъ.

Вийшло: 1917 — № 1—65, 1918 — № 1(66)—45(110); *Ф.* від 44,5×31 см до 47,5×34 см; *Обс.* 4 с., 6 с. (1917 № 54), 2 с. (1918 № 18); *Передпл.:* до конца года 6 р. (1917), на годъ 20 р. (1918). *Ц.* номера 15 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—65, 1918 — № 1(66)—45(110); **ДНАБ:** 1917 — № 21,

24, 26, 27, 29—31, 33, 37; **ЧДУМ**: 1917 — № 1—64; **ДПБ**: 1917 — № 1, 2; **РНБ**: 1917 — № 7, 10, 15, 47, 48, 52, 55, 57, 63, 64.

Примітки: Виданню часопису передувал вихід 7 та 8 жовтня 1917 р. газети «Телеграммы “Черниговскаго Края” отъ “Петроградскаго Телеграфнаго Агентства”» (див. № 1270), що рекламували його підготовку до друку. До № 19 за 1918 р. газета виходила із позначкою: «Дозволено воєнною цензурою». Мова видання — російська та українська.

1917 р. «Черниговській Край» був вечірнім, 1918 р. — ранковим часописом. За короткий період існування газета пройшла еволюцію від орієнтації на демократичну Росію до повної підтримки українського напрямку. Спочатку своє основне завдання редакція вбачала в участі в культурному будівництві Росії та вихованні свідомості, яка гарантуватиме існування «русской демократической республики». Серед найважливіших проблем, порушуваних редакцією, — питання землі та національне питання (Отъ редакції. 1917. № 1).

Редакція дотримувалася думки, що у вільній Росії повинно надаватися повне і широке право самовизначення усім народам, які входять до її складу, і жодна нація не має права чинити тиск на іншу.

Уже сама назва видання засвідчувала, що газета відображатиме місцеве — міське та губернське — життя у всій повноті. Водночас вона вважала недоцільним випускати винятково місцевий пресодрук, бо загальнополітичне видання у тогочасних умовах мало більше шансів на успіх (1917. № 1). Тому у передплаті на часопис зазначено, що «Черниговській Край» вміщуватиме останні повідомлення у той же день, що й столичні газети, і даватиме «широкое освѣдомленіе по всѣмъ вопросамъ современной политической и общественной жизни» та приділятиме «особенно большое внимание украинскому движению, аграрной реформѣ и народному просвѣщенію» (1917. № 49).

1918 р. редакція заснувала нові відділи, зокрема «По Россіи» та «Отдель Украиновѣднія». Особливого значення вона надавала другому відділу, вважаючи, що він представлятиме «интересъ для украинцевъ и для неукраинцевъ, живущихъ на украинской территории, подчиняющихся и сочувствующихъ власти Украинской народной республики» («Черниговській Край» в 1918 году становится изъ вечерней газеты утренней. 1918. № 1). У цьому відділі планувалося вміщувати огляди матеріалів з українознавства і вивчення української

мови, статті з історії України та географії краю, а також з української літератури та мистецтва.

На сторінках газети широко висвітлювалися суспільно-політичні події у Росії (Положеніе въ Россіи. 1918. № 43, 44; ін.) та Україні, а також становище на фронтах. Читачі мали змогу довідатися про діяльність Тимчасової ради Російської республіки (1917. № 3—5, 15), події на Північному фронті та у Петрограді, зокрема захоплення влади більшовиками (1917. № 16—20).

У передовій статті, вміщеній у № 28 за 1917 р., редакція зазначала: «Итакъ, мы уже въ предѣлахъ Украинской народной республики». У наступних номерах друкувалися російською мовою універсали Української Центральної Ради (1917. № 32; 1918. № 9) і прийняті Українською Центральною Радою «Законоу о національно-персональной автономіи» (1918. № 8), «Законоу о гражданствѣ украинской народной республики» (1918. № 31), циркуляр Генерального Секретаріату про земельне питання (1917. № 32); відозви: генерального секретаря земельних справ Б. Мартоса і директора відділу земельних справ О. Мицюка «До людности України» (1917. № 37), генерального секретаря земельних справ Б. Мартоса і директора «лісівного відділу» О. Макаренка «Громадяне Української Народної Республіки» (1917. № 42); постанова українського уряду «Къ украинскимъ войскамъ юго-западнаго и румынскаго фронта и тыла» (1917. № 47), «Ультиматумъ совѣта народныхъ комиссаровъ Украинской Центральной Радѣ» (1917. № 48), циркуляр генерального секретаря внутрішніх справ В. Винниченка з приводу війни, яку розпочала Рада Народних Комісарів — перший радянський уряд — проти УНР, із закликом створювати загони Вільного козацтва для захисту країни (Организація «вільного козацтва». 1918. № 2), «Статут краєвого Українського Земельного Комітету» (1917. № 38), проект закону про землю, прийнятий IV сесією Чернігівського головного земельного комітету (1918. № 11, 13, 15, 16), а під рубрикою «Официальное сообщеніе» — накази штабу головного губернського коменданта Чернігівщини (1918. № 37—40) тощо.

Автори газети порушували важливі питання щодо виборів (Посторонній. Выборы въ Украинское Учредительное Собраніе по городу Чернигову. 1918. № 12), про устрій України (Львовъ М. Сепаратизмъ или федерализмъ. 1918. № 16), українську Церкву та мову богослужіння (Олинъ С. Будущее украинской церкви. 1918. № 8; Языкъ молитвы. 1918. № 15); ін.

Одним із важливих питань на сторінках газети були вибори до Установчих зборів. Від імені

Чернігівської окружної комісії у справах виборів до Установчих зборів по Чернігівському округу в газеті друкувалися списки кандидатів від різних партій та блоків, зокрема Української партії соціалістів-революціонерів та Чернігівської організації РСДРП (об'єднаної) (1917. № 2), Чернігівської організації РСДРП (більшовиків) (1917. № 8), Української партії соціалістів-революціонерів (список схвалено українською «Селянською спілкою») (1917. № 11), від блоку партій — Трудової народно-соціалістичної партії та Української партії соціалістів-федералістів (1917. № 4), ін. У № 57 за 1917 р. вміщено рішення Чернігівської окружної комісії у справах виборів до Установчих зборів УНР про реєстрацію кандидатських списків.

У виданні друкувалося багато агітаційних матеріалів різних партій та закликів голосувати за їхні списки. Особливо активно велася передвиборна кампанія до українських Установчих зборів (1917. № 49). Редакція оприлюднила російською та українською мовами відозву «Від Українського Союзу і охорони державности і господарства (Партії Народної Волі і безпартійних хліборобів і громадських діячів)» (1917. № 53—56, 59, 60) та агітувала голосувати за список № 13 «Украинскій союзъ защиты государственности и хозяйства (Партіи Народной Свободы и вѣлпартійныхъ хлѣборобовъ и общественныхъ дѣятелей)» (1917. № 61—64; 1918. № 2—4).

Під час більшовицької окупації Чернігова, наприкінці січня до середини лютого 1918 р., газета через арешт майна друкарні не видавалася майже місяць. Редакція вважала, що № 18 від 24 січня 1918 р. випускає як останній (він вийшов із приміткою: «По независящихъ отъ редакціи обстоятельствамъ, сегодня выходитъ послѣдній номеръ “Черниговскаго Края”»). У тому ж номері подавалася «Рѣчь Троцькаго на третьемъ сѣздѣ совѣтовъ». Відновивши вихід газети 6 березня (21 лютого) 1918 р. (від № 19), редакція детально інформувала про те, «Какъ былъ закрытъ “Черниговскій Край”» (1918. № 19), а про події у місті та більшовицьку політику — йшлося у статтях «Перечень большевистскихъ дѣяній въ Черниговѣ въ періодъ 21 янв.—16 фев.» Черніговця (1918. № 20), «Перспективы» М. Могилянського (1918. № 21), «Они ушли» По-нія (1918. № 23), «Что такое “идейный” большевизмъ» І. Дроздова (виступав також під крипт. І. Д.) (1918. № 31, 36); ін.

Уже в № 2 за 1917 р. було надруковано українською мовою «Положення про Краєвий Українскій Земельний Комітет», поданий Генеральним Секретаріатом

на затвердження Тимчасовому уряду, згодом — оголошення генерального секретаря І. Стешенка про відкриття у Києві Української академії мистецтв (1917. № 9, 13, 15, 17, 19). Читачі ознайомилися з постановою крайового комітету з охорони революції в Україні (1917. № 17) та зверненням Комітету громадського порятунку (1917. № 23).

Теми українського мистецтва, науки та культури на сторінках видання порушувалися у статтях Вадима Модзалевського (Черниговскіе Музеи. 1917. № 6, 7; Украинское искусство. 1917. № 17, 20, 25, 31, 35; Вопросы украиновѣдѣнія. 1918. № 1, 6); Павла Федоренка (Черниговскій народный университетъ. 1917. № 22, 32); Михайла Могилянського (Необходимость культурнаго возрожденія. 1918. № 23), Черніговця (Украинскія деньги. 1918. № 4, 7), П. П. (Т. Г. Шевченко. 1918. № 23) (до 57-ліття з дня його смерті).

З передовими статтями актуальної тематики активно виступав М. Могилянський: «О новомъ земствѣ» (1917. № 6), «О социализмѣ» (1917. № 9), «О большевизмѣ» (1917. № 16), «1917-й годъ» (1918. № 3) та ін. Про проблеми фінансової та аграрної сфер йшлося у публікаціях А. Введенського (Подъ властью земли. 1917. № 51; ін.).

У 1918 р. редакція газети у передових статтях послідовно обстоювала самостійність УНР, виступала за продумане проведення українізації, оскільки була проти насильного її впровадження.

Дотримуючись задекларованого напрямку, часопис помітну увагу приділяв висвітленню місцевого життя. Читачів інформувалося про 5-ту, 6-ту, 7-му та 8-му сесії Чернігівського губернського земельного комітету (1917. № 1, 2, 4, 7, 36, 37; 1918. № 8—16, 26), повітові земельні збори (1918. № 15, 17), про підготовку та вибори до земства (1917. № 3) та Всеросійських Установчих зборів по Чернігівській губернії (1917. № 49, 50, 53, 54), про хід виборів до українських Установчих зборів (1918. № 17, 20); повідомлялося про збори міської думи та губернський з'їзд повітових комісарів (1917. № 9), губернський кооперативний з'їзд (1917. № 49—51), роботу міської думи (1918. № 26), міську громадську бібліотеку (1918. № 3) тощо.

У багатьох україномовних публікаціях йшлося про заснування та діяльність першої української гімназії на Чернігівщині — у Чернігові (1917. № 13), роботу української учнівської громади (1917. № 12), українського видавничого товариства у Чернігові «Сіверська Думка» (1917. № 65; 1918. № 8), комітету охорони пам'яток старовини і мистецтва на Чернігівщині (1917. № 60).

Серед публіцистичних статей, які творили обличчя газети, був цикл публікацій М. Гофмана п. н. «Апостолы свободы въ русской литературѣ» (1917. № 3, 9, 12, 19, 24, 30, 36, 41, 47, 48, 52, 57, 64; 1918. № 17) — про О. Радищева, К. Рилєєва, О. Пушкіна та інших російських письменників. Його авторству належали статті «Пушкинъ въ Николаевскую эпоху» (1918. № 22, 24, 29, 33, 39) та «Юморъ» (1918. № 2, 5, 10), в якій проаналізовано поему М. Огарьова.

Майже весь № 54 за 1917 р. редакція присвятила декабристам. У ньому опубліковано статті М. Могилянського «Декабристы», М. Гофмана «Памяти поэта-декабриста. А. И. Одоевский (1802—1839)», В. Р. «Женщины декабристовъ» та вміщено передрук із «Полярной Звѣзды» — «Взглядъ на тайное общество въ Россіи (1816—1826)» М. С. Луніна. Номер доповнювали вірші поетів-декабристів К. Рилєєва та О. Бестужева.

Редакція подавала на сторінках газети художні твори та літературну критику. 1917 р. вмішувалася переважно поезія російською мовою М. Гофмана, Нат. Клеппер, Д. Костенка, О. Нікольської, серед літературних творів 1918 р. — казка Андерсена «Невъѣроятное» (№ 39). З невеликими фейлетонами 1918 р. активно виступали Хобіас та Скептик. У «Черниговському Краї» друкувалися рецензії на українські поетичні новинки та різні періодичні видання: М. Могилянський «Новыя стихотворенія Олесь (О. Олесь. Поезії. Кн. V. Київ, 1917)» (1917. № 34), М. В. (крипт. В. Модзалевського) зробив огляд часопису «Книгарь. Літопис українського письменства. Рік видання 1-й. Товариство “Час” у Києві, 1917 р., ч. 1 і 2.» (1917. № 13).

У часописі функціонували «Официальный отделъ» та рубрики: «“Телеграммы” Петр. Тел. Аг. и собств. корреспондентовъ», «Сегодняшнія телеграммы», «Въ послѣднюю минуту», «Официальное сообщеніе», «Изъ газетъ», «За границей», «По Россіи», «Мѣстная жизнь», «Земская хроника», «По губерніи», «Происшествія», «Маленький фельетонъ», «Библиографія» та ін.

Історію видання подано у передовій статті «Почти полгода просуществовалъ “Черниговскій Край”» (1918. № 45).

Останній (45-й) номер газети вийшов 9 квітня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 175; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 73; Зведений каталог-довідник... С. 20; Газеты дореволюционной России... С. 420; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 241; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1145, 1146.

В. Габор

957*

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ЛИСТОК. — Виходит щотижня. № 1. 1917.

Чернігів, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1.

А. Животко зазначає, що «Чернігівський Листок» продовжував традиції часопису «Черниговскій Листокъ» (1861—1863), який виходив за редакцією Л. Глібова.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 226.

В. Габор

958

ЧЕРНІГІВСЬКІ ГУБЕРНСЬКІ ВІСТІ = ЧЕРНИГОВСКІЯ ГУБЕРНСКІЯ ВѢДОМОСТИ (1917 № 48 — 1918 № 39); **ЧЕРНІГІВСЬКІ ГУБЕРНСЬКІ ВІСТИ** (1918 № 40—45): Орган Губернського Старости (1918 № 1—39). — Виходять двічі на тиждень. № 48. 1917, 14 жовт.

Ред. Д. І. Дорошенко (1917 № 48—67), Р. Ганжа (1918 № 1—3), І. Коновал (1918 № 5—11, 40—45), М. Савицький (1918 № 12), А. Бакуринський (1918 № 13—18), Г. Товстоліс (1918 № 19—39), П. Ленинъ (1918 № 26—39). — **Чернігів, 1917—1918:** Видається при участі Чернігівської філії Українського Національного Союзу (1918 № 40—45). **Тип.** Черниговскаго Губернскаго Правленія. **Адр. ред. і контори:** Чернігів, б. Губернського Правління.

Вийшло: 1917 — № 48—68, 1918 — № 1—45; Ф. 49×32,5 см; **Обс.** 4 с., 2 с., 6 с. (1917 № 56, 63, 1918 № 36, 40); **Передпл.:** до кінця року 4 крб (1917), на рік 12 крб (1918). **Ц.** номери 15 к. (1917 — 1918 № 32), 25 к. (1918 № 33—39), 50 к. (1918 № 40—45), з пересилкою 20 к. (1917 — 1918 № 32), 30 к. (1918 № 33—39).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 48—58, 61, 63, 65, 67, 1918 — № 1—3, 5—30, 32—45; **ДНАБ:** 1918 — № 15, 42, 43; **ДАЧО:** 1917 — № 61—67; **РДБ:** 1917 — № 48—65, 67, 68.

Примітки: До середини жовтня 1917 р. виходила газета «Черниговскія Губернскія Вѣдомости» (1838—1917). Мова видання — українська і російська.

«Чернігівські Губернські Вісті» 1917—1918 рр. мали два чітко виражених періоди функціонування. У перший період газета виходила як двомовне видання п. н. «Чернігівські Губернські Вісти = Черниговскія Губернскія Вѣдомости» і була органом губернського старости, у другий — п. н. «Чернігівські Губернські

Вісти» і видавалася за участі Чернігівської філії Українського Національного Союзу. Якщо на першому етапі часопис мав чітко визначений офіційний характер, то на другому — набув виразного суспільно-політичного і культурного спрямування, у ньому суттєво розширився жанровий спектр публікацій.

У вихідних даних зазначено очільників Чернігівської губернії та їхніх заступників, які входили до складу редколегії або ж були також редакторами часопису, зокрема чернігівські губернські комісар Д. І. Дорошенко (1917 № 48—67) та староста М. Савицький (1918 № 12), виконувачі обов'язків чернігівського губернського комісара Р. Ганжа (1918 № 1—3), чернігівського губернського старости — А. Бакуринський (1918 № 13—17), помічники чернігівських губернських комісара І. Коновал (1918 № 5—11, 40—45) і старости — А. Бакуринський (1918 № 18) та Г. Товстоліс (1918 № 19—39).

У газеті функціонували дві частини: «Часть официальная» та «Часть неофициальная». Згодом офіційна частина була поділена на відділи «Официально» та «Общий Отдѣлъ».

1917 р. в офіційній частині редакція постійно вміщувала повідомлення про «Дѣйствія Правительства», «Постановленія совета министровъ» та «Постановленія Временнаго Правительства» за підписом О. Керенського та урядовців, інші офіційні документи Тимчасового уряду — звернення, укази, постанови з правових питань, як-от: «Временное положение о губернскихъ (областныхъ) и уѣздныхъ комиссарахъ» (1917. № 48), «О роспускѣ Государственной Думы IV созыва» (1917. № 58) та різні доповнення до постанов Тимчасового уряду, зокрема щодо змін у громадському управлінні містами (1917. № 57), діяльності міністерства торгівлі (1917. № 48, 55, 57, 61), тощо.

У перший період функціонування (від № 55 за 8 листопада 1917 р.) редакція опублікувала в «Мѣстном отдѣлѣ» звернення Української Центральної Ради «Ко всѣму населенію Кіевского военного округа» — про організацію нею вищого крайового управління в Україні. В одному з наступних номерів п. н. «Провозглашеніе Украинской Республики» було надруковано українською та російською мовами III Універсал Української Центральної Ради (1917. № 56).

У відділі «Мѣстный отдѣлъ» редакція вміщувала українською мовою різні офіційні документи уряду УНР. Особливо багато опубліковано відозв та звернень, зокрема: «Відозва Секретаріату до

людности України» (1917. № 56), «Від Генерального Секретаріату Україн. Народної Республіки» (роз'яснення суті Української Центральної Ради і Генерального Секретаріату) (1917. № 65), «Від Генерального Комісара військових справ України» (1917. № 55) та «Відозва військового генерального комісара України» (1917. № 56) С. Петлюри, «Від Генерального Комісара України в справах судових» (1917. № 56), звернення Генерального Секретаріату України «До війська і громадян України» (1917. № 55), звернення генерального секретаря народної освіти І. Стеценка «До Української людности», «До земств і міст» та «До директорів середніх шкіл всіх відомств та інспекторів вищих початкових, торгових та інших шкіл України» (1917. № 55), звернення генерального секретаря земельних справ Б. Мартоса «Громадяне Української Народної Республіки» та генерального секретаря продовольчих справ М. Ковалевського «Від Секр. Продовольчих справ» (1917. № 61). Іноді офіційні матеріали вміщувалися російською мовою, зокрема відозва голови Генерального Секретаріату В. Винниченка і генерального секретаря військових справ С. Петлюри «Къ войскамъ украинскаго фронта и тыла» (1917. № 63).

Редакція подавала відомості про засідання Малої Ради упродовж 1917—1918 рр., діяльність «Ген. Секретаріату і Центральної влади» (1917. № 61), підготовку щодо виборів до українських Установчих зборів (1917. № 58, 61); містила звернення «Від секретарства внутрішніх справ» (1917. № 67) та «Від головної комісії по справах виборів до Установчих Зборів УНР оповіщення» (1917. № 63, 65) — про створення виборчих округів та порядок проведення виборів та звернення до громадян щодо виборів до українських Установчих зборів (1918. № 1). У часописі подано «Ультиматум Совіта Нар. Комісарів Укр. Центральної Ради» та «Відповідь на ультиматум» і «Нову ноту Генерального Секретаріату» (1917. № 67), «Постанову Борзенського повітового земства», спрямовану проти більшовицьких інтересів і на підтримку Української Центральної Ради (1917. № 65).

1918 р. на сторінках «Чернігівських Губернських Вістей» вміщено «Відповідь Ген. Секретаріату Совітові Народних Комісарів», постанову Генерального Секретаріату про затвердження статуту «Вільного козацтва на Україні» (№ 1), «Оповіщення уряду УНР до солдатів усіх фронтів і великоруського народу» щодо оголошення війни центральним урядом — Радою Народних Комісарів — Українській Народній Республіці (№ 2), звернення «Від Центральної Української

Ради» до громадян УНР (№ 5) та «Від Ради Народніх Міністрів» (№ 6), відозву Всеукраїнського з'їзду Рад депутатів, у якій висловлювалася цілковита довіра Центральній Раді (№ 1). У часописі опубліковано закони УЦР про запровадження апеляційних судів (№ 3), громадянство УНР (№ 5), земельний закон (№ 6), державну мову та статут Армії УНР (№ 7), 8-годинний робочий день, а також про покарання всіх учасників війни і повстання проти Української держави (№ 9).

Під рубрикою «По Чернігівщині» друкувалися повідомлення чернігівського губернського комісара (1918. № 6), звернення, постанови та накази чернігівського губернського старости (1918. № 13, 15, 36, 37).

1918 р., за часів Гетьманату, у газеті опубліковано закон про тимчасовий державний устрій, «Грамоту до всього українського народу» гетьмана П. Скоропадського від 29 квітня 1918 р., повідомлення про з'їзд хліборобів і вибори гетьмана в Києві (усі — № 11), урядові повідомлення (№ 12), накази гетьмана та «Відручний лист Гетьмана Всієї України до Міністра Військових Справ» (№ 14). У часописі подано закони про тимчасову організацію контролю в УНР (№ 11), право на врожай 1918 р. на території Української держави (№ 14), створення земельних та тимчасових земельно-ліквідаційних комісій (№ 20), схвалені Радою Міністрів Української Держави закони, зокрема про підвищення ставок гербової оплати (№ 28—33); постанови Ради Міністрів «про деякі тимчасові зміни кар за крадіж, мошенство, присвоєння та розтрату і поширення підсудности карних справ Мировим Суддям» (1918. № 16, 19), постанови та накази й ухвали міністрів харчових справ, торгу та промисловості, внутрішніх і продовольчих справ, а також міжурядові договори, зокрема українсько-німецький додатковий договір між УНР та Німеччиною, Австро-Угорщиною, Болгарією і Туреччиною (1918. № 9, 10) та договір між Українською Державою та РРФСР (1918. № 15).

Другий період в історії газети розпочався від № 40 за 25(12) грудня 1918 р. У той час видання широко висвітлювало діяльність Директорії УНР та місцеві події.

«Цілих сім місяців стогнала Україна під гнітом Гетьманщини...» — такими словами починалася передова стаття, опублікована у № 40 за 1918 р. У тому ж номері редакція вмістила відозву Директорії та її розпорядження про верховне управління українськими землями УНР, наказ Головного отамана усіх військ УНР С. Петлюри, у № 43 — ноту Директорії УНР.

1918 р. у часописі подано докладну інформацію Українського телеграфного агентства про організацію повстання проти гетьмана П. Скоропадського та про те, як війська Директорії зайняли Київ (№ 42); вміщено життєписи національних діячів — С. Петлюри (№ 42) і М. Грушевського (№ 44); текст розмови з міністром М. Шаповалом (№ 45).

Автори видання аналізували шляхи національного поступу (Червоненко Вас. Кудюю йти? 1918. № 41), розповідали про Український Національний Союз (Шрага Мик. Що таке Український Національний Союз. 1918. № 45). У передових статтях вели мову про майбутні збори Українського трудового конгресу (1918. № 42). Вони подавали біографічні публікації про визначні постаті, зокрема, Арк. Казка виступив зі статтею «Микола Виталієвич Лисенко» (1918. № 43).

У полі зору редакції були також місцеві події. 1918 р. вона інформувала читачів про збори Українського Національного Союзу, товариства «Січ» (№ 41), надзвичайне земське зібрання (№ 45), вихід у світ 30 грудня 1918 р. в Чернігові газети «День Печатника» для професійного союзу друкарських робітників (№ 45) тощо.

На сторінках часопису друкувалися художні твори, зокрема вірші М. Вороного (Коли ти любиш рідний край. 1918. № 40) та Антіна Лелеки (Двоє. 1918. № 43). «Маленькими фельетонами» заявили про себе Хома Невеселий (підписувався також псевд. Хома) (1918. № 41, 43) та автор під криптонімом Z. (1918. № 44).

Окрім зазначених, у газеті функціонували відділи «Неофіційно» і «Мѣстный отдѣлъ» та рубрики: «Дѣйствія Правительства», «Повідомлення уряду», «На Вкраїні», «Телеграми» та «Радіотелеграми», «По Чернігівщині», «В Чернігові», «За кордоном», «Вызовы, объявленія и извѣщенія», «Вызовы наслѣдниковъ», «О продажѣ имущества», «Объ утратѣ и недѣйствительности документовъ», «Розыски», «О торгахъ», «По разнымъ предметамъ», «Къ исполненію полиціи» тощо.

Серед авторів часопису були: Аркадій Казка, Антін Лелека, Василь Червоненко, Микола Шрага.

Останній (45-й) номер газети вийшов 31(18) грудня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 175; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 328; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 73, 74; Зведений каталог-довідник... С. 19; Газеты дореволюционной России... С. 419, 420; Газети України 1917—1920 років... С. 242; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1519, 1546.

В. Габор

ЧИГИРИНСЬКІ ВІСТИ: Щотижнева газета. Орган Чигиринського повітового комітету Української Комуністичної партії (Боротьбистів) (1920). — Виходить один раз на тиждень (1917). Р. I. № 1. 1917, 13 листоп.

Відп. ред. А. Гуля (1917). *Редакційний Комітет* (1917 № 4/5). *Редагує* Редакційна Коллегія (1920). — **Чигирин, 1917—1920:** Вид. Укр. Селянська Спілка, Укр. Учительська Спілка, Т-во Просвіта (1917), Чигиринський Повітовий Комітет У.К.П.(Б.) (1920). *Друк.* А. Кагана і Я. Звенигородського (1917); Радянська *друку.*, м. Чигирин (1920). *Адр. ред.:* м. Чигирин на Київщині, Софійська вул., № 16, т-во Просвіта (1917), Міліонна вул., б. ч. 26 (1920).

Вийшло: 1917 — Р. I № 1—4/5, 1918—1919 — [?], 1920 — Р. 3 ч. 1—4; *Ф.* 44×34 см; *Обс.* 4 с. (1917), 2 с. (1920); *Передпл.:* на місяць 60 к. (1917). *Ц.* номери 15 к. (1917 № 1—3), 30 к. (1917 № 4/5), 3 крб (1920).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Р. I № 1—4/5; **ДНАБ:** 1917 — Р. I № 4/5, 1920 — Р. 3 ч. 1—4; **РНБ:** 1917 — Р. I № 1.

Примітки: У підзаголовку — гасла: «Нехай живе Українська Народня Республіка!» (1917), «Пролетарі всіх країн єднайтесь» (1920). Ч. 1 за 1920 р. датовано 18 січня, від ч. 5 за 15 лютого назва газети — «Чигиринський боротьбист» (див. 1920 р.).

Упродовж виходу тижневика змінювався характер його публікацій: 1917 р. — це був просвітній часопис, редакція якого ставила за мету залучення широких народних мас до розгортання українського життя у Чигиринському повіті, а 1920 р. — уже пропагувалося соціалістичну ідеологію, закликалося до утвердження радянської влади на теренах Чигиринщини. У першому числі газети за 1917 р. вміщено звернення «Панове Товариство: До громади Чигиринського повіту» ради товариства «Просвіта» із закликом працювати над підвищенням освітньо-культурного рівня народу, засновувати регіональні осередки цього товариства та співпрацювати із «Селянською Спілкою». У статтях наголошено, що необхідно виконувати розпорядження Української Центральної Ради й Генерального Секретаріату, насамперед у сфері земельної політики, щоб запобігти як спробам самовільного захоплення й розподілу землі, так і загалом анархії в Україні; роз'яснено актуальні у пореволюційну добу поняття «пролетаріат» та «буржуазія» («Що треба робить селянським спілкам», Д. Г. «Про буржуазію та панів»).

Питання «просвітництво» редакція трактувала ширше: це і участь у товаристві «Просвіта» через створення мережі його осередків, і ознайомлення з українською історією та культурою. У статті «Переяславський трактат України з Росією» зазначено, що вимоги української влади щодо автономії мають історичні підстави, оскільки український народ був незаконно позбавлений прав, задекларованих у Переяславській угоді: «І тепер ми, козаки, повинні головами лягти, а повернути забрані в нас права і вольності» (1917. № 3).

У низці публікацій порушено питання матеріального забезпечення учителів: до шкільної ради надходили численні прохання надіслати в село вчителя, оскільки їх не вистачало. «Учительство нашого повіту не тікає од свого народу, а його виганяють голод і злидні...» (1917. № 1) — зазначав у передовиці невідомий автор — член учительської повітової шкільної ради, тому для розвитку українського шкільництва в регіоні місцева влада й жителі повіту повинні подбати про поліпшення добробуту народного учителя, бо в інших регіонах земства доплачували педагогам. Ці ж проблеми порушено в публікації «Вражіння з III Київського Губерніального Національного зїзду 28—30 Жовтня» (підп.: Делегат).

Серед інформаційних матеріалів — «До виборів в Установчі Збори» А. Черниша та «Пред-виборча інструкція» Сивенького. У першій статті йдеться про вибори до Установчих зборів, у другій — про вибори сотенних і курінних отаманів і старшини, а згодом — повітових полковників і старшини за постановою Генеральної козачої ради Вільного козацтва.

Упродовж 1917 р. друкувався цикл статей п. н. «По нетрях та болотах» (підп.: Монок), у якому порушено актуальні політичні питання крізь призму тогочасних реалій життя Чигиринщини.

У редакційних передовицях (підп.: Блок) відновленого на початку 1920 р. видання наголошено, що після перемоги над військами генерала А. Денікіна першочерговим завданням є не тільки економічне — відбудова народного господарства, а й політичне — «будування нашої Держави на підвалинах соціалізму» (1920. Ч. 1). Перемога Червоної армії над військами Денікіна трактувалася як перемога над Антантою, що стало приводом для розмірковувань над перспективами геополітичної карти тогочасної Європи. Детальніше різні аспекти соціалістичного будівництва висвітлено у статті Осінського «Минуле і сучасне».

Від ч. 2 за 1920 р. у газеті було запроваджено «Офіційний відділ», в межах якого друкувалися накази Чигиринського повітового революційного комітету.

1917 р. у часописі функціонували рубрики: «Хроніка» (інформація про події у довколишніх селах), «Дописи», «Мійське (городське) життя», «Оповідки», «Лист до редакції», 1920 р. — «Червоний фронт», «Світова революція» («Галичани проти Денікіна», «З'їзд рад у Парижі»), «Телеграми», «За кордоном», «Хроніка», «Ріжні вісті» («Вступ Боротьбистів до Всеукраїнського Ревкому», «Під прапор Світської Республіки», «Червоні партізани в Східній Сибірі»).

Серед документів, опублікованих у газеті, — постанови 5-го та 6-го чигиринських повітових з'їздів, резолюції та постанови повітового з'їзду Вільного козацтва на Чигиринщині та інструкція про створення цієї військової формації в Україні, ухвалена на Всеукраїнському козацькому з'їзді, статут Вільного козацтва, обов'язкові постанови Чигиринського повітового земельного комітету, оголошення товариства «Просвіта» та повітової селянської спілки, оповіщення головної комісії про вибори до українських Установчих зборів, резолюції Чигиринського повітового селянського з'їзду (16—17 січня 1920 р.), наказ голови Революційної військової ради республіки тощо. У ч. 3 за 1917 р. подано інформацію про урочисте оголошення III Універсалу УЦР на Соборній площі в Києві, молебень та парад козацтва.

У газеті вміщено кілька віршів, підписаних криптонімами: А. Г. «Під Канівом...», «Руїни», «Обліг», Г. Б. «На злість дня», К-ко «Замість фейлетону».

Останнє (4-те) число датовано 8 лютого 1920 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 186; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 74; Газеты дореволюционной России... С. 422; Газети України 1917—1920 років... С. 243.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 23.

М. Комариця

960

ЧОРНОМОРЕЦЬ: Тижнева українська газета. — Р. I. № 1. 1917, 11 верес.

Редагує Редакційна Комісія. — **Катеринодар, 1917:** Видає Т-во «Ранок». Кооперативна тип. бувш. Т-ва «Печатник». **Адр. ред.:** вул. Посполітакинська, 42, вид-во «Ранок».

Вийшло: 1917 — Р. I № 1—7; Ф. 46×33 см (1917 № 1), 55×33 см (1917 № 2—7); Обс. 4 с.; **Передпл.:** до кінця року 3 крб. Ц. номера 15 к. (1917 № 1—4), 20 к. (1917 № 5—7).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Р. I № 1—7; **ДНАБ:** 1917 — Р. I № 1, 4, 5, 7.

Примітки: У логотипі — гасло: «Нехай живе федеративна демократична республіка!». Катеринодар — тепер м. Краснодар, Російська Федерація.

Перша українська газета на теренах Кубані. У передовій статті редакція наголошувала: «Ми рішили сіяти рідне слово серед нашого рідного народу, роскиданого по Кубанщині й по за межами її» (№ 1). Сприяти об'єднанню усіх українських товариств й організацій Кубані та національно свідомого українства Причорномор'я загалом, а також вести національно орієнтовану просвіту козацтва — головні завдання тижневика.

Про політичні позиції редакції видання — прихильність до Української Центральної Ради та підтримка діяльності її керівництва — свідчила публікація низки різножанрових матеріалів. Серед них — як передовиці, так і просвітні статті (До резолюції козаків про федеративну республіку. № 1; ін.), а також офіційні матеріали, як-от звернення УЦР до населення України про підтримку Тимчасового уряду (№ 1) і декларація Генерального Секретаріату України (№ 6).

Редакція видання пильно стежила за подіями національного громадсько-політичного життя у Києві. Зокрема, у кількох числах тижневика опубліковано оглядові матеріали про роботу З'їзду представників народів колишньої Російської імперії (З'їзд народів у Києві. № 3; З'їзд народів. Постанови з'їзду. № 4) та з'їзду делегатів просвітніх товариств України (З'їзд «Просвіт». № 5).

Особливу увагу на сторінках видання приділено мовному питанню. Про необхідність вивчення української мови, її роль у духовному розвитку нації, а також про запровадження навчання рідною мовою у школах Кубані йшлося у кількох проблемних статтях (Учитель козак. Про рідну мову. № 1; Р. К. Українська мова. № 2; ін.). Серед інших питань розвитку національного життя у краї, які порушувалися у публікаціях видання, — налагодження роботи товариств «Просвіта» у селах та «об'єднання просвітного діла на Кубанщині» (Просвітня робота по станицях. № 3, 4).

Окрім того, у тижневику друкувалися статті історичної тематики (Канівець. З історії нашого козацтва. № 2) та вірші авторів за підписами: М. Бар., Я. Жарко (справж.: Яків Жарков), Олекса Кирий, П. Полтавець.

Під рубриками «До останніх подій», «Українське життя» публікувалися телеграми і повідомлення, які

висвітлювали роботу УЦР, Генерального Секретаріату, Українського військового генерального комітету тощо у Києві, а також про події громадського та культурного життя в Україні.

Епістолярні матеріали, автори яких розповідали про насущні проблеми тогочасного національного життя у станицях Кубані, редакція вміщувала під рубриками «Дописи» та «Лист до редакції». Хроніка місцевого життя, зокрема діяльності українських товариств, подавалася під рубрикою «Наш край».

Серед інших газетних рубрик — «Кооперація», «3 газет та журналів», «Всякі звістки», «Почтовка», «Оповідки».

Один із найактивніших авторів видання — В. Попапенко.

Останній (7-й) номер тижневика датовано 24 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання, що надійшли до редакції часопису «Книгарь» за листопад // Книгарь. 1917. Ч. 4. С. 225; Українські часописи // Шлях. 1917. Ч. 8. С. 73; Список повременных изданий за 1917 год. С. 186; Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Російській Федерації та її попередниках / склав Олександр Малицький. 2-е вид. пробної версії. Калгарі, Альберта, Канада, 2006. С. 63; Газети України 1917—1920 років... С. 268; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1149—1152.

Література: Животко А. Історія української преси. С. 234.

О. Дроздовська

961*

ЧОРНОМОРСЬКА РАДА. — Виходить що тижня. Ч. 1. 1917, 1 квіт.

Ред. Прохор Воронін. — **Новоросійськ, 1917:** Видає «Українська Чорноморська Рада». **Адр. ред.:** Новоросійськ, б. Ерастова.

Передпл.: чвертьрічно 1 крб.

Примітки: Гасло часопису: «Хай живе Федеративна Республіка». Новоросійськ — тепер Краснодарський край, Російська Федерація.

А. Животко стверджує, що на сторінках видання домінували інформаційно-хронікальні публікації. Принагідно також друкувалися «популярні статті та фейлетони».

Бібліографія: Українські часописи // Шлях. 1917. Ч. 4. С. 68; Українські часописи на російській Україні // Громадська Думка. 1917. Ч. 38; Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Російській Федерації та її попередниках / склав Олександр Малицький. 2-ге вид. пробної версії. Калгарі, Альберта, Канада, 2006. С. 63; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 17; Орел В. Українська преса на Кубані // Наша культура. Варшава, 1969. № 4; Животко А. Історія української преси. С. 234, 235; Верига В. Нариси з історії України (кінець XVIII — початок XX ст.). Львів, 1996. С. 48.

О. Дроздовська

962

ШКОЛА І ЖИТТЯ: Видання «Юнацької Спілки». Двотижневик. — № 1. 1917, 30 жовт.

Відповідає В. Іщук. — **Сквира, 1917:** Видає «Юнацька Спілка». **Адр. ред.:** м. Сквира, Народний Дім, «Юнацька Спілка».

Вийшло: 1917 — № 1—4; Ф. 21×17 см; Обс. 16 с.; **Передпл.:** до кінця року 2 крб.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 2, 3.

Мета органу учнівського товариства «Юнацька Спілка», окреслена у передовиці, — «показати громадянству душу, розум, потреби сучасного учня юнака» (№ 2). Серед головних завдань часопису — сприяти національному пробудженню шкільної молоді міста, її естетичному вихованню, пропагувати самоосвіту й популяризувати товариство «Юнацька Спілка».

Автори кількох проблемних публікацій порушували питання національного виховання молоді, навчання рідною мовою і вивчення історії рідного краю та України: «Загальні принципи виховання» за підписом Антон (№ 2), «3 життя нашого краю» за підписом Лесько (№ 3).

У часописі друкувалися літературознавчі статті (1798 рік; Під впливом Вороного. № 2) та нариси про життя і творчість українських письменників (Іван Котляревський. № 2; Григорій Квітка (Основяненко). № 3).

На сторінках наявних чисел видання «Школа і Життя» висвітлено діяльність молодіжних та учнівських товариств, які на той час функціонували в інших повітах Наддніпрянщини (3 життя хорольської Юнацької Спілки. № 3); також опубліковано «Статут Сквирського ученицького товариства “Юнацька Спілка”» (№ 2, 3) і статтю «Історія “Юнацької Спілки”» (№ 1, 2).

Редакція видання стежила за діяльністю Генерального Секретаріату УНР, зокрема стосовно формування нової, національно спрямованої, освітньої системи в Україні. У № 3 опубліковано замітку з приводу розпорядження цієї державної структури щодо мови викладання в українських навчальних закладах п. н. «Генеральним Секретаріатом, з жовтня було видано циркуляр до Української людности».

Серед публікацій переважали прозові та поетичні твори молодих авторів, які подавалися без зазначення авторства, іноді підписувалися псевдонімами і криптонімами.

Рубрики часопису: «Гумор», «Хроніка».

Останнє (3-тє) наявне число вийшло 1 грудня 1917 р.

Бібліографія: Ученеві часописи // Юнак. 1917. № 1. С. 13; Періодичні видання, що надійшли до редакції часопису «Книгарь» за листопад // Книгарь. 1917. Ч. 4. С. 226; Рік 1918 на Україні / зложив і видав Зенон Кузеля. Зальцведель, 1918. С. 7; До редакції «Шлях» в січні і лютому надійшли такі часописи // Шлях. 1918. Ч. 2. С. 64; Список повременных изданий за 1917 год. С. 186; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 95; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1189—1191.

Література: Я. К. «Школа і Життя». Видання «Юнацької Спілки» № 1, 2, 3, 4, Двохтижневик м. Сквиря на Київщині // Юнак. 1917/1918. № 2/3. С. 25, 26; Животко А. Рукописні часописи української молоді. С. 11.

О. Дроздовська

963

ШЛЯХ: Вістник літератури, мистецтва та громадського життя. — Виходить щомісяця. № 1. 1917, березіль.

Ред. і вид. Хведір Коломийченко. — **Москва** (1917 № 1—4); **Київ** (1917 № 5/6 — 1919), **1917—1919:** Друк. Акц. Т-ва «Московське Видавництво», Москва, Вел. Дмитровка, д. 26 (1917 № 1—4); Друк. «Дніпро», Київ, Костельна, 9 (1917 № 5/6 — 1918); Друк. «Петро Барський», Хрещатик, 40 (1919). *Адр. контори і ред.:* Москва, Мал. Ордынка, 34 (1917 № 1—4); Київ, вул. Маріїнсько-Благовіщенська, 123 (1917 № 5/6 — 1919). *Адр. представництва ред. у Києві:* Київ, вул. Мар.-Благовіщенська, 123 (1917 № 3, 4).

Вийшло: 1917 — № 1—4, 5/6, 7, 8, 9/10, 1918 — Р. II ч. 1—3, 4/5, 6/7, 8, 9, 10/11, 12, 1919 — Р. III ч. 1, [?], Ф. від 23,5×16 см до 26,5×17,5 см; *Обс.* 72—128 с. (1917), 64—96 с. (1918—1919); *Передпл.:* річно 10 крб (1917 № 1—4), 15 крб (1917 № 5/6—8), 20 крб (1917 № 9/10 — 1918 ч. 6/7), 30 крб (1918 ч. 8—12). *Ц. номера* 1 р. 20 к. (1917 № 2, 3), 1 р. 40 к. (1917 № 4), 2 крб (1917 № 5/6), 1 крб 60 к. (1917 № 7, 8), 2 крб 80 к. (1917 № 9/10), 1 крб 80 к. (1918 ч. 1, 2), 2 крб 20 к. (1918 ч. 3), 3 крб 60 к. (1918 ч. 4/5, 6/7), 4 крб (1918 ч. 8—12).

Наявність у фонді: **ЛННБ:** 1917 — № 1—9/10, 1918 — Р. II ч. 1—12; **НБУВ:** 1917 — № 1—9/10, 1918 — Р. II ч. 1—12, 1919 — Р. III ч. 1; **ДНАБ:** 1918 — Р. II ч. 1—6/7.

Примітки: На обкладинці — графічний малюнок авторства М. Філянського, він же завідував відділом красеного письменства у журналі.

Часопис «Шлях», який був виразником модерної мистецько-громадської течії в українському суспільстві, вміщував літературні твори різних напрямів. У редакційному слові наголошувалося на міцному зв'язку культурного розвитку і боротьби за здобуття самостійності України, на потребі в організованій і цілеспрямованій праці для розвитку нації. Дотримуючись цих ідей, редакція у вступній статті 1918 р. зосереджувала увагу на поглибленні, зміцненні і незалежному вияві творчого духу, зокрема через ознайомлення зі світовими культурними надбаннями: «Революція духа, вищі прагнення думки народу, здобутки філософського богошування, шукання нових форм слова і мислі, втілення цих форм у певну життєву структуру... всього цього ми домагаємось. [...] І хай “Шлях” буде творцем революції духа» (1918. Ч. 1).

Хоча у підназві часопису зазначено: «Вістник літератури, мистецтва та громадського життя», тематика публікацій засвідчує, що «Шлях» був більше літературно-мистецьким, аніж суспільно-політичним журналом. Винятком є лише перший номер.

На початку кожного номера (згодом — числа) уміщувалися вірші, прозові (уривки з романів, оповідання, новели, ескізи) і драматичні твори. Тексти М. Вороного, О. Кобилянської, А. Павлюка, М. Рильського, Я. Савченка, О. Слісаренка, П. Тичини, М. Філянського, Г. Чупринки надавали журналові новаторського характеру. У часописі також друкувалися Х. Алчевська, А. Кримський, О. Назарук, К. Поліщук, М. Рудницький, Г. Хоткевич, М. Чернявський та ін. У виданні поряд були опубліковані художні тексти, одні з яких засвідчували нові формальні експерименти в українській літературі, інші — наголошували на важливості обов'язку (М. Шаповал), індивідуалізму (О. Кобилянська) тощо.

У «Шляху» надруковано переклади творів Г. Гайне, К. Мендеса, О. Мірбо, Гі де Мопассана, А. Немювського, Р. Тагора, К. Тетмайера, О. Уайльда, А. Шніцлера та ін.

Редакція журналу подавала мало літературно-критичних статей, де би розглядалися тільки проблеми розвитку українського письменства. У розвідках М. Марковського, який вивчав творчість Т. Шевченка й І. Франка, та С. Балея, що досліджував поезію Т. Шевченка, літературні надбання письменників аналізувалися з позиції ідейно-естетичної вартості (1918. Ч. 4/5, 6/7, 10/11). М. Рудницький у статті «Бага-

та література» ставив перед митцями завдання виробити сучасний погляд на життя, задовольнити естетичні потреби широких кіл суспільства (1918. Ч. 12).

На сторінках «Шляху» часто вмішувалися публіцистичні тексти, в яких широко розкривалися зміни у тогочасному житті, оцінювалися нові мистецькі та суспільні напрями. У ньому друкувалися статті про необхідність подолання російського впливу в Україні, економічне піднесення, розвиток освіти тощо. Чимало уваги приділялося культурній проблематиці, що розглядалася через призму «митець—середовище». У низці матеріалів О. Агієнко порушував питання реформування Церкви, зміцнення зв'язку мистецтва з життям, проблеми розвитку театру, роз'яснював, що таке імпресіонізм та кубізм у малярстві, вічність прекрасного, зафіксована в іконописі (1917. № 2, 3, 7; 1918. Ч. 1); О. Ковалевський аналізував зміну поглядів інтелігенції на народ (1917. № 3), Й. Зоранчук — еволюцію індивідуалізму (1918. Ч. 3) тощо.

Важливе місце у публікаціях журналу відводилося проблемам розвитку української мови. В. Самійленко й А. Арендаренко закликали дбати про її чистоту, ставили високі вимоги до мови наукових праць і перекладів.

Культурну тематику «Шляху» розвивали матеріали про плекання історичної пам'яті народу, зокрема зафіксованої у фольклорі, збереження експонатів українських музеїв, документів архівних комісій, різних товариств. На його сторінках також були дописи про реорганізацію українських шкіл та університетів, створення національної символіки тощо.

У розділі «Бібліографія», якому редакція приділяла особливу увагу, подавався огляд тогочасного українського літературного процесу. І. Грицай, М. Жук, О. Ковалевський, Х. Коломийченко, І. Кончіц, М. Сріблянський (псевд. М. Шаповала) та ін. рецензували художні твори представників старшого і молодшого літературних поколінь (А. Баб'юк, А. Кашенко, І. Липа, М. Могилянський, О. Олесь, К. Поліщук, Я. Савченко, П. Теняно, М. Шаповал та ін.), представляли нові книжки з історії України та Європи, а також з економіки, літературознавства, про пресу, рекламували різні видавництва.

Останнє (1-ше) наявне число вийшло у січні 1919 р.

Бібліографія: Реєстр української періодичної преси за 1918 р. С. 1009; Список повременных изданий за 1917 год. С. 186; Список повременных изданий за 1918 год. С. 233; Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 210; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 95; Українські й тематично українські періодичні й серійні видання в Російській Федерації та її попередниках / склад

Олександр Малицький. 2-е вид. пробної версії. Калгарі, Альберта, Канада, 2006. С. 64; Періодичні видання Києва...

Т. 2. С. 114, 115; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 4, 5; Ф. 202. Спр. 30. Арк. 1206, 1566.

Література: ЕУ. 2000. Т. 10. С. 3878; Животко А. Історія української преси. С. 232, 233; Мукомела О. Г. В горнілі революції // Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра. Київ, 1997. Вип. 2. С. 39, 40; Рибаків М. О. Хрещатик відомий і невідомий: красн. нариси. Київ, 2003. С. 130.

Л. Сирота

964

ЮНАК: Часопис середнєшкільної молоді. — № 1. 1917, 29 листоп.

Редагує Комітет. — **Переяслав, 1917—1918:** Видає Переяславська «Учнева Спілка». Друк. Вурмана. *Адр. ред.:* вул. Монастирська, 45, Г. Дорошкевичу (1917 № 1), Т-во «Просвіта» (1917/1918 № 2/3).

Вийшло: 1917 — № 1, 1917/1918 — № 2/3; Ф. 21×16 см; *Обс.* 20 с., 32 с.; *Передпл.:* тимчасово 2 крб. *Ц. номера* 50 к. (1917 № 1), 1 крб (1917/1918 № 2/3).

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1, 1917/1918 — № 2/3.

Примітки: Періодичність виходу — один раз на місяць.

Мета створення часопису — бути організаційним центром учнівської молоді Переяслава й України загалом, «пробуджувати її зі сну, надавати їй моральних сил в ідейній праці» (Іскра. Наші завдання. 1917. № 1).

У проблемних статтях акцентувалися питання національного відродження та пробудження політичної свідомості українства (декларувалася підтримка діяльності Української Центральної Ради), підкреслювалося, що «українцям, більш чим кому другому, треба бути міцно з'єднаними в одну велику родину...» (О. Г. Що на часі. 1917. № 1; Самітний. Туга за невідомим. 1917/1918. № 2/3). У публікаціях видання також закликалося до налагодження координації роботи усіх українських учнівських організацій (С. Г. Що до скликання середньо-шкільної конференції. № 1).

Номер 2/3 «Юнака» приурочено до 50-ліття Миколи Чернявського. У ньому опубліковано нарис, присвячений його творчості (Я. К. «Микола Чернявський»). На сторінках журналу надруковано кілька прозових (підписаних криптонімами) творів і віршів Н. Сергієнка.

Під рубрикою «З преси» вмішувалися коментовані огляди повідомлень українських періодичних видань (зокрема таких, як: «Київська Земська Газета», «Книгарь», «Нова Рада») про національно-культурні події.

Життя української учнівської молоді Білої Церкви, Борзни, Києва, Кролевеця, Ольгополя, Переяслава, Старобільська, Хорола та ін., а принагідно й білоруських школярів висвітлювалося під рубриками «Шкільна хроніка» та «З життя “Учнєвої Спілки”». У першій рубриці подано бібліографічні відомості про

пресові видання учнів середньошкільних закладів Сквири (двотижневик «Школа і Життя») та Ольгополя (журнал «Перший Крок»).

Інші рубрики часопису: «Театр і музика» (відгуки на театральні вистави у виконанні учнівських гуртків), «Рецензії на книжки» (рецензії на часописи «Шлях» (Москва; Київ, 1917—1919) та «Школа і Життя» (Сквира, 1917), «Листування редакції», «Оповідки» (приватні оголошення та реклама українських періодичних видань).

Матеріали видання підписано псевдонімами та криптонімами.

У замітці «Від редакції» зазначалося, що 2/3-й номер «Юнака» вийшов «з великим запізненням завдяки абсолютно непереможним технічним труднощам». Редакція висловлювала сумніви з приводу можливості подальшого своєчасного виходу чергових чисел часопису або ж його існування загалом.

Останній (2/3-й) номер журналу датовано груднем 1917 р. / січнем 1918 р.

Бібліографія: Українські часописи // Шлях. 1917. Ч. 9/10. С. 112; До редакції «Шлях» надійшли книжки // Шлях. 1918. Ч. 1. С. 64; Каленик Й. Газета «Юнак», орган Переяславської Учнєвої Спілки // Перший Крок. 1918. Січ./лют.; Страшкевич В. «Юнак», часопис середнєшкільної молоді // Книгарь. 1918. Ч. 7. С. 397, 398; Список повременних изданий за 1918 год. С. 237; Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини у 1918 р. С. 127; Преса на Великій Україні в 1918-ому році // Народня Воля. 1939. Ч. 16; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 17; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 95; ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 55. Спр. 477. Арк. 1219—1221.

Література: Кузеля З. З культурного життя України. С. 17; Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово; Животко А. Рукописні часописи української молоді. С. 11; Животко А. Історія української преси. С. 229.

О. Дроздовська

БІБЛІОГРАФІЯ ІНШОМОВНОЇ ПРЕСИ

1917 р.

965

АЛЕКСАНДРОВСКАЯ МЫСЛЬ (бывш. «ЕДИНЕНИЕ»): Органъ Исполнительнаго Комитета Общественныхъ организаций, Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ. — № 1(48). 1917, 21 окт.

Редакціонная Комиссія: В. С. Гайгоровъ, А. М. Оранскій. — **Александровскъ, 1917:** Тип. учил. глухонѣмыхъ. *Адр. ред. і контори:* Александровскъ, Соборная ул., д. Ляцинскаго, пом. Совѣта Р. и С. Депутатовъ.

Вийшло: 1917 — № 1(48)—21(68); Ф. 46×35 см; Обс. 4 с.; *Передпл.* до конца года 7 р. (1917 № 1(48)—15(62), на 1 мѣс. 3 р. (1917 № 16(63)—21(68). Ц. номера 15 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 12(59); ДПБ: 1917 — № 3(50), 5(52)—8(55), 10(57), 11(58), 13(60), 14(61), 17(64)—19(66), 21(68); РДБ: 1917 — № 1(48)—21(68); РНБ: 1917 — № 1(48)—21(68).

Примітки: До № 47 за 29 серпня 1917 р. газета виходила п. н. «Единение» (див. № 1055). Періодичність виходу — щоденно. У логотипі — гасло: «Да здравствуетъ Демократическая Республика!». Мова видання — російська. Олександрівськ — тепер м. Запоріжжя.

Основним завданням щоденної громадсько-політичної газети визначалася популяризація демократичних засад розвитку Російської держави та ідеологічних постулатів РСДРП (об'єднаної), згодом — зміцнення політичних позицій більшовиків та ідеї соціалістичної революції.

На шпальтах пресодруку порушувалися питання захисту завоювань Лютневої революції 1917 р. у Росії, виборів до Всеросійських Установчих зборів та Олександрівської ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, а також проведення земельної реформи, дотримання свободи особистості й свободи

преси, забезпечення правопорядку в місті тощо. У матеріалах аналітичного й оглядового характеру на початках критикувалася діяльність більшовиків, яка, на думку видавців та авторів видання, лише призводила до загострення соціально-політичної кризи в країні (П. Д. Архи-большевики. № 12). Згодом у виданні збільшилася кількість пропагандистських статей, що, навпаки, були покликані популяризувати політичні переконання більшовиків, які внаслідок виборів отримали більшість в Олександрівській раді робітничих, солдатських і селянських депутатів і впливали на формування змісту газети.

Водночас у часописі висвітлювалася діяльність міської думи, місцевих профспілкових організацій (зокрема «Професіонального Союзу робочих Печатнаго Дѣла»), споживчого товариства та його правління, Комітету єврейських громадських організацій. На сторінках газети публікувалися повідомлення про проведення у місті різноманітних культурно-просвітницьких заходів тощо, а також велася кримінальна хроніка, друкувалися повідомлення про втрачені продовольчі картки, талони та ін. Ці матеріали переважно формували зміст рубрик: «Мѣстная жизнь», «Хроника», «Происшествія», «Театръ и искусство», «Письмо въ редакцію».

Більшість публікацій підписано псевдонімами та криптонімами. Серед авторів — Д. Белік та Олександр Дніпров.

Останній (21(68)-й) номер датовано 18 листопада 1917 р. Із загостренням політичної ситуації у регіоні наприкінці 1917 р. газета перестала виходити.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 1; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 331, 332; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 74; Газеты дореволюционной России... С. 11.

Електронні джерела: Кобинець А. Історія і сучасність «Запорізької правди». URL: <http://visnyk.com.ua/stattya/547-istorija-i-suchasnist-zaporizkoyi-pravdi.html>.

О. Дроздовська

966*

АНАНЬЕВСКИЙ ВЪСТНИКЪ СОВѢТА ОБЩЕСТВЕННЫХЪ ОРГАНИЗАЦИЙ. — № 1. 1917, 16 марта.

Ананьевъ, 1917: [Изд.] Исполнительный комитетъ Совѣта Ананьев. Обществ. Организаций.

Вийшло: 1917 — № 1—8.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 1, 3—8; РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: У колонтитулі — назва: «Ананьев-скій Вѣстникъ». Мова видання — російська.

Останній (8-й) номер датовано 9 квітня 1917 р.

Бібліографія: Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 11; Газеты дореволюционной России... С. 16.

М. Комариця

967*

АРМИЯ И РЕВОЛЮЦИЯ: Однодневная Газета Авъ пользу Жертвъ Войны и Революции. Совѣтъ Солдатскихъ и Офицерскихъ Депутатовъ Одесс. Гарнизона. — 1917, 23 марта.

[Ред.-изд.] Комитетъ Одесской Печати. — **Одесса, 1917:** Тип. «Одесск. Новостей».

Вийшло: 1917 — 23 марта; Ф. 43×25 см; Обс. 4 с.; Ц. по желанію.

Наявність у фонді: ДАРФ: 1917 — 23 марта; РНБ: 1917 — 23 марта.

Примітки: Мова видання — російська.

В одинднівці пропагувалися погляди представників «революційного оборонства» — ідейно-політичної течії, яка виникла в Росії після перемоги Лютневої революції 1917 р. та обстоювала безупинне ведення Першої світової війни аж до переможного завершення для Російської держави.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 7.

О. Палюх

968

БАНКОВСКИЙ ДЕНЬ: Газета, выпускаемая Профессиональнымъ Союзомъ Служащихъ Кредитныхъ Учрѣжденій гор. Бердянска и его уѣзда. — 1917, 1 авг.

Ред.: не зазначено. — **Бердянскъ, 1917:** Изд. Проф. Союзъ Служ. Кред. Учр. г. Бердянска и его уѣзда.

Вийшло: 1917 — 1 авг.

Наявність у фонді: БАН РФ: 1917 — 1 авг.; РДБ: 1917 — 1 авг.; РНБ: 1917 — 1 авг.

Примітки: Мова видання — російська.

Спеціалізована ділова газета видавалася Професійною спілкою службовців кредитних установ м. Бердянськ та Бердянського повіту.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 4; Газеты дореволюционной России... С. 22.

Література: Хітрова Т. В. Періодичні видання Запорізького краю початку ХХ ст.: типологічна система: Монографія. Каталог видань. Хрестоматія. Запоріжжя, 2011. С. 58, 93, 139, 168.

С. Блавацький

969

БЕРДЯНСКАЯ ЖИЗНЬ: Газета общественная Би радикально-прогрессивная (1918—1919). — Выходит ежедневно, кромѣ послѣдпраздничныхъ дней (1917). Г. 1. № 1. 1917, 16 июля.

Ред. Г. Ю. Феддерсъ (1917 № 1—42), Н. С. Эльштейнъ (1917 № 43—1918). — **Бердянскъ, 1917—1919:** Изд. Г. А. Эдигеръ (1917 № 1—42), Бер. Коопер. Т-во «Печатное Дѣло» (1917 № 43—1918). *Типо-лит.* Г. Эдигера и К° (1917 № 1—42); *Типо-лит.* Бердянского кооперативнаго Т-ва «Печатное Дѣло» (1917 № 43—1918); *Тип.* Коопер. Т-ва «Печатное Дѣло» (1919). *Адр. контори і ред.:* при типографіи Г. А. Эдигера (1917 № 1—42), при типографіи Бердянского кооперативнаго товарищества «Печатное Дѣло» (бывш. Эдигера) (1917 № 43—1919).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—65, [?], 1918 — Г. 2 № [?], 100—314, [?], 1919 — Г. 3 № [?], 318; Ф. 44×35 см (1917 № 17, 1918 № 291 — 1919), 54×36 см (1918 № 186—280), 50×36 см (1918 № 284—288); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 6 мѣс. для иногороднихъ 5 р. (1917), для городскихъ 4 р. (1917), на 1 мѣс. для городскихъ 7 р. (1918 № 186), 9 р. (1918 № 232—314), 12 р. (1919), для иногород. 9 р. (1918 № 186), 10 р. (1918 № 232—314), 14 р. (1919). *Ц.* номера 6—12 к. (1917), 20 к. (1918 № 115), 35 к. (1918 № 186), 45 к. (1918 № 232—288), 60 к. (1918 № 291—1919), въ уѣзде 50 к. (1918 № 258—288), 70 к. (1918 № 291—1919).

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — Г. 1 № 17; ДНАБ: 1918 — Г. 2 № 186, 232, 233, 242—248, 251—266, 268, 269, 271—273, 275, 276, 279, 280, 284, 285, 287, 288, 291, 293, 294, 314, 1919 — Г. 3 № 318; БКМ: 1918 — Г. 2 № 115; ДПБ: 1917 — Г. 1 № 36; РДБ: 1917 — Г. 1 № 1—5, 7—12, 15, 17—44, 46, 48—65, 1918 — Г. 2 № 100—105; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1—5, 7—12, 15, 17—44, 46, 48—65.

Примітки: Періодичність виходу в 1918 р. — щоденно. Наявний № 65 датовано 25 листопада

1917 р., № 100 — 16 січня 1918 р., № 314 — 29 грудня 1918 р. Газета не виходила: від 6 вересня до 28 жовтня 1917 р. (замість неї видавалися «Телеграммы “Бердянской Жизни”» та від 30 січня 1918 р. (№ 112) до квітня (№ 115 — 26 квітня). У 1918—1919 рр. нумерація чисел — валова. Мова видання — російська.

Громадсько-політична щоденна газета була заснована бердянським купцем і власником друкарні Генріхом Абрамовичем Едігером. У редакційній статті, присвяченій першій річниці її функціонування (Годовщина. 1918. № 186), визначалися цілі та завдання видання: надавати читачу достовірну інформацію про події, чесно і прямолинійно говорити про усі проблеми тогочасного життя як у місті, так і у державі загалом.

Опубліковані у часописі матеріали засвідчують, що редакція симпатизувала політичній позиції Конституційно-демократичної партії Росії, з розумінням ставилася до революційних змін у державі, однак не схвалювала ідею автономії України, вела активну боротьбу з місцевими більшовиками, які були впливовою силою у Бердянську до квітня 1918 р., що й призвело до закриття видання наприкінці січня того року та тримісячної перерви у його функціонуванні.

Чи не найбільше уваги автори щоденника присвячували висвітленню діяльності Тимчасового уряду, питанням «возрождения России», виконання Німеччиною та її союзниками запропонованого В. Вільсоном проекту мирного договору, зокрема того пункту, що передбачав звільнення німецькими військами усіх територій колишньої Російської імперії, політичної кризи в Україні, яка, на думку авторів, свідчила про прагнення тогочасного українського політикуму, принаймні його частини, «тїснаго единения Украины съ Великороссіей» з метою протистояти більшовизму, наприкінці 1918 р. — діяльності уряду П. Скоропадського, популяризації Добровольчої армії та її завдань (Отвѣтъ Германіи; Всероссійское правительство. 1918. № 238; Министерскій кризисъ. 1918. № 254; Южный союзъ. 1918. № 255; Грамота пана гетмана. 1918. № 263, 264; Добровольческая армія и задачи момента. 1918. № 280). Принагідно друкувалися і просвітницькі матеріали з питань медицини і санітарії, участі та ролі батьківських комітетів у вихованні дітей, розвиткові школи загалом, життєписні нариси про літературно-мистецьких діячів (серед інших — Л. Толстого, П. Чайковського) з нагоди річниць народження чи роковин смерті тощо (Н. Родительскіе комитеты. 1918. № 232; Чижъ Е. Цивилизація и санитарія. 1918. № 280; ін.).

У газеті переважали замітки й повідомлення про події місцевого громадсько-політичного, культурного та господарського життя (висвітлювалася діяльність міської думи, земства, бердянської Спілки споживчих товариств, інших об'єднань), про політичні події у Петербурзі, Києві, Катеринославі, Тифлісі, на Кубані та в інших містах і регіонах колишньої Російської імперії, закордоном, зведення з фронтів Першої світової війни (згодом увага зосереджувалася на протистоянні Добровольчої армії та більшовицьких частин), а також кримінальна хроніка, відгуки, рецензії на театральні вистави місцевих труп тощо, які публікувалися під рубриками: «Мѣстная Жизнь», «По уѣзду», «На Украинѣ» («Событія на Украинѣ»), «На Дону», «Въ Россіи», «Въ Финляндіи», «За-границей», «Хроника», «Новости дня», «Происшествія», «Телеграммы У.Т.А.» («Телеграммы»), «Послѣднія извѣстія», «Театръ и музыка», «Промышленность и финансы».

Інші рубрики видання: «Официальный отдѣлъ», «Радіо», «Срочная почта», «Маленькій фельетонъ», «Новые законы», «Бюллетень Городской Биржи Труда за...», «Справочный отдѣлъ», «Библиографія» (рецензії на журнали: одеський «Объединеніе» та катеринославський «Аргонавты»).

Серед авторів часопису: В. Валевський, І. Волгін, С. Гурович, М. Засорін (кореспондент газети), Л. Каменєв, Г. Феддерс, Є. Чиж. Більшість матеріалів підписано криптонімами або подано без зазначення авторства.

Останній (318-й) наявний номер датовано 8 січня 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 4; Список повременных изданий за 1918 год. С. 8; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 44; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 15; Несоветские газеты (1918—1922 гг.). С. 16; Газеты дореволюционной России... С. 26; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 11.

Література: *Энциклопедия Бердянска. Бердянск, 2013.* Т. 1. С. 252; *Каменевъ Л. Нашъ юбилей // Бердянская Жизнь.* 1918. № 186. С. 2; *Хитрова Т. Монополізм як ознака розвитку приватної преси Запорізького регіону // Журналістика: наук. зб. Київ, 2009. Вип. 8(33).* С. 29.

О. Дроздовська

970

БОМБА: Журналь Революціонной Сатиры (1917—1918); Журнал Политической Сатиры (1919 № 43). — № 1. 1917, [берез.].

Ред. (1917 — 1918 № 31, 1919), *ред.-изд.* (1918 № 32—40) Незнакомец [Б. Д. Фліт]. — **Одесса, 1917—1919:** Изд. С. К. Цессарскій, Б. Д. Флитъ (1917

№ 1—29), С. К. Цессарський, Б. Д. Флитъ, А. В. Дистель (1917 № 30 — 1918 № 31), С. К. Цессарський, А. В. Дистель (1918 № 32—40), Г. Телишевський, Б. Флитъ (1919 № 43). *Тип.* Акціонерного Южно-русского Общества Печатного Дѣла, Пушкинская, 18

№ 6, 10, 12—15, 17—20), 35 к. (1917 № 16), 40 к. (1917 № 21—23, 26), 45 к. (1917 № 24, 25, 27), 50 к. (1917 № 28, 30, 1918 № 31), 55 к. (1917 № 29, 1918 № 32), 60 к. (1918 № 33, 34), 75 к. (1918 № 35, 36), 70 к. (1918 № 37, 38), 1 р. 20 к. (1918 № 39), 1 р. (1918 № 40), на станц. жел. дор. 35 к. (1917 № 6, 10, 12, 13), 40 к. (1917 № 14, 16), 45 к. (1917 № 7—9, 21—23), 50 к. (1917 № 24, 25, 27), 60 к. (1917 № 29, 32), 80 к. (1918 № 33—36).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1918 — Г. II № 32; НБ ЛНУ: 1917 — № 2, 5, 6, 8—13, 15, 17, 18, 1918 — Г. II № 33—35; ОННБ: 1917 — № 1—30, 1918 — Г. II № 31—40; ОЛМ: 1917 — № 1, 11, 12, 17, 1918 — Г. II № 37.

Примітки: Номери журналу не датовані, у 1918—1919 рр. нумерація чисел — валова. Друкувався за дозволом цензури. Мова видання — російська.

Журнал містив різножанрові сатирично-гумористичні матеріали, що висвітлювали складну тогочасну політичну ситуацію, перш за все — постійну зміну влади в Одесі. Видання мало виразне антибільшовицьке спрямування в інтерпретації недавніх подій у Російській державі — убивства Г. Распутіна за невинуватий політичний вплив при царському дворі, відмови від трону царя Миколи II, а також відображало місцевий одеський колорит (Б. Фліт (підп.: Незнакомецъ) «Исторія мидянь», Дон-Амінадо «Распутиніада», «Одесситы въ кафе», Ори-Паша «Тысяча вторая сказка Шехеразады»). Пореволуційні політичні реалії відображено крізь призму численних фейлетонів, памфлетів та епіграм. Чимало творів пародіювали особливості місцевого колориту (Е. Соминський (підп.: Маноля) «Объ одесскомъ языкѣ»), відомих представників місцевої політичної та мистецької еліти, зокрема М. Брайкевича,

С. Соколовського, С. Штерна (рубрика «Наши общественные дѣятели (портреты на лѣту)»).

Деякі публікації стосувалися «українського питання», як-от: Н. «Вопросы національные», «Нынѣшній Тарасъ Бульба», «Насильственная украинизація», пейзажна ілюстрація «Ночь на Украинѣ». Також українською мовою вміщено вірші

(1917 № 1—20); *Тип.* Спортъ и Наука Б. Брандмана, Екатерининская, 25 (1918 № 39—1919). *Адр. ред. і контори:* Акц. Южно-Русское О-во Печатного Дѣла, Пушкинская, 18.

Вийшло: 1917 — № 1—30, 1918 — Г. II № 31—40, 1919 — № 41—43; *Ф.* 35×24 см (1917); *Обс.* 10—16 с.; *Ц.* номери 25 к. (1917 № 1—5, 7—9, 11), 30 к. (1917

«Україні» О. Шевчика та «Украина» за підписом Ядовъ (Жгутъ).

На сторінках журналу друкувалися публікації про театральне життя міста, як-от: «Концертъ-митингъ въ пользу Союза журналистовъ: Опытъ серьезной рецензии», Б. Фліт «Прежде и теперь. Репертуаръ Киевскаго Худож. театра М. Т. Строева».

Серед численних ліричних творів — вірші О. Блока «Сказка о пѣтухѣ и старушкѣ», С. Несельмана «Весна», Ю. Олеші «Бульваръ: Изъ цикла “Стиховъ объ Одессѣ”», «По мукамъ», а серед драматичних (зокрема сатиричних) — Б. Фліта (підп.: Незнакомецъ) «Сва-товство по-одесски», Г. Берга «Въ темномъ переулкѣ: Сценка», В. Унковського «Соціалізація женщинъ», а також «Танецъ смерти: Цикль картинъ изъ временъ революціи знаменитаго германскаго художника Альфреда Ремеля (1816—1859)» в перекладі Б. С-ля. Інші автори сатиричних текстів — Еміль Владіміров, Яків Оксер (під псевд. Жакъ Нуаръ), Емануїл Соминський (під псевд. Маноля), Василь Страхов, Роберт Херсонський, часто публікації підписані криптонімами.

Більшість друкованої площі видання займала політична карикатура авторства Л. Бирчанського, С. Зальцера, О. Костюкевича, О. Крокодилова, М. Лінського, В. Нікуліна, С. Олесевица (за підп. Sigismond), В. Стіборського, Сандро Фазіні (справж.: Олександр Файнзілберґ) та ін. Обкладинка журналу теж ілюстрована рисунками політичної тематики з назвами на кшталт: «Результаты “великой” войны», «Россійский посоль Іоффе въ Берлинѣ», «Над пропастью».

Під рубрикою «Комплименты и книксены» друкувалися коментарі до публікацій в інших періодичних виданнях, зокрема французьких. Інші рубрики: «Политическая хроника», «Польскій юмор», «Нѣмецкій юморъ», «Новыя книги и брошюры», «Кроки», «Новѣйшій письменникъ», «Звѣринець», «Отвѣты читателямъ», «Почтовый ящикъ» («Почтовый ящикъ Бомбы»), «Объявленія».

На сторінках журналу рекламовано одеську містечку періодику, зокрема часописи: «Мельпомена», «Огоньки», «Республика», вміщено анонси театральних вистав, комерційні та приватні оголошення.

Останній (43-й) номер вийшов у жовтні 1919 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 109; Периодика по литературе и искусству... С. 42; Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 213; Російськомовна преса України... Журнали: каталог. С. 6; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 9.

Література: Щурова Т. В. «...И красный гимн поют свирели» // Дерибасовская—Ришельевская: одесский аль-

манах. Одесса, 2007. Вып. 29. С. 274—284; Кнеллер М. И. Журнал «Бомба» в фондах ОЛМ // Дом князя Гагарина: сб. науч. ст. и публ. Одесса, 2011. Вып. 6. Част. 1. С. 216—256.

М. Комариця

971

БОРЬБА: Орган Екатеринославской Организации Россійск. Соціал-Демократич. Рабоч. Партіи (1917 № 1—40); Органъ Екатеринославской Организации Россійской Соціал-Демократической Рабочей Партіи. Ежедневная Газета (1917 № 41—127). — № 1. 1917, 11 апр.

Ред. Редакціонная комиссія Екатеринославской С.-Д. організації (1917 № 1—102), Ф. А. Митинъ (1917 № 103—127). — **Екатеринославъ, 1917:** Тип. «Прогрессъ» М. Г. Вейсманъ (1917 № 1—58); Тип. К. А. Андрущенко (1917 № 59—87); Тип. Губернскаго Земства (1917 № 88—90); Тип. Екат. Губерн. Земства (1917 № 91—127). **Адр. ред. і контори** (тимчасово): Проспект, тип. бывш. «Прогрессъ», 86 (1917 № 1—12), д. быв. губернатора (1917 № 13—29), гимназія Юдковичъ, уг. Воскресенской и Тихой (1917 № 30—87), уг. Проспекта и Воскресенск. (1917 № 88—127).

Вийшло: 1917 — № 1—127; **Ф.** 42×29 см (1917 № 1—119), 61×44 см (1917 № 120—127); **Обс.** 4 с.; **Передпл.:** на поль года 3 р. (1917 № 13—29), на годъ 12 р. (1917 № 30—102), на 1 мѣс. въ гор. 1 р. 75 к., иногор. 2 р., коллек. под. 1 р. 50 к. (1917 № 103—127). **Ц.** номера 5 к. (1917 № 1—39), 6 к. (1917 № 59—101), в гор. 8 к., в провинціи 9 к. (1917 № 102—119, 121—127), в гор. 20 к., в провинціи 25 к. (1917 № 120).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 1—5, 7—33, 35, 37—39, 88—96, 98—108, 110—117, 120, 121, 122, 123, 126; **ДНАБ:** 1917 — № 5, 7, 11, 21, 26, 59—62, 67, 69, 73, 74, 78; **ДПБ:** 1917 — № 1—30, 32—45, 47, 49, 50, 52, 53, 114, 115; **РДБ:** 1917 — № 1, 3—32, 34, 35, 37—39, 88—118, 121, 122, 124—127; **РНБ:** 1917 — № 1—33, 35, 37—39, 70, 88—118, 120—123, 125, 126.

Примітки: У надзаголовку: «Россійская Соціал-Демократическая Рабочая Партія» та гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь». Періодичність виходу: тричі на тиждень (№ 1—29), від № 30 — щоденно. Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро. Від № 1(128) за 21 жовтня 1917 р. газета виходила п. н. «Наша Борьба» (див. № 1191).

Редакція друкованого органу місцевого партійного осередку Російської соціал-демократичної робітничої

партії ставила перед собою мету — висвітлювати актуальні питання тогочасної політичної дійсності.

На шпальтах газети публікувались офіційні звернення керівників РСДРП до членів її ланок та осередків, що діяли на території України і Росії, а також звіти про діяльність загальноміського виконавчого комітету Катеринославської організації РСДРП.

У вміщених матеріалах значна увага приділялась муніципальній проблематиці, зокрема питанням організації міського самоврядування, роботі міського продовольчого комітету, врегулюванню промислового господарства, інформувалося про діяльність професійного руху друкарів та робітників металопромисловості міста тощо.

Низку надрукованих статей присвячено діяльності Тимчасового уряду, міжпартійній боротьбі серед політичних організацій, що входили до складу Петроградської міської ради, а також вміщено резолюції і протоколи її засідань.

Газета містила численні агітаційні матеріали передвиборної кампанії до рад усіх адміністративно-територіальних рівнів українських та російських партій, що належали до соціал-демократичного блоку, а також статті, автори яких розглядали різні аспекти ідеології соціалістичного спрямування.

Більшість публікацій щодо міжнародної політичної ситуації стосувалися теми укладання повоєнного миру, зокрема, детально висвітлювався перебіг Стокгольмської конференції та окремих зустрічей представників країн — учасниць Першої світової війни.

Рубрики видання: «Важнішія извѣстія», «Правительство и Совѣтъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ», «Профессиональная жизнь», «За рубежомъ», «Въ городской думѣ», «Хроника», «Къ городскимъ выборамъ», «Телеграммы», «Политическая жизнь» та ін.

Автори газетних матеріалів: М. Бердичевський, А. Вейнгер, Р. Григор'єв, А. Єнісейський, Н. Ліфшиц, А. Лозовський, Я. Мейтін, Я. Пилецький, А. Рєзін, А. Снегірьов, Л. Сурпін та ін.

Останній (127-й) номер вийшов 20 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 7; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 550; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 19; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 22; Газеты дореволюционной России... С. 32.

Р. Бліхарський

972*

БОРЬБА. — № 1. 1917, 26 авг. (8 сент.).

Ред. Николай Тарногородский. — **Винница**, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1, 2.

Примітки: Мова видання — російська.

Орган Вінницького місцевого комітету РСДРП. Публікації обох номерів були присвячені переважно виборам. Видання припинилося на другому номері через фінансові труднощі та відсутність літературних сил.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 145; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 115; Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 45, 46; Періодичні видання Подільської губернії... С. 13.

Литература: Миллер И. (Бирштейн). Из истории Винницкой организации большевиков (1917 год) // Летопись Революции. 1926. № 3/4. С. 94; Будников В. П. Большевицкая печать и Великий Октябрь на Украине. Харьков, 1958. С. 111; Вінниця у 1917 році: Революція у провінційному місті. Вид. 2-ге, випр. Вінниця, 2011. С. 10, 123.

Електронні джерела: Вінниччина (газета). URL: [uk.wikipedia.org/wiki/Вінниччина_\(газета\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Вінниччина_(газета)).

В. Габор

973

**БЮЛЛЕТЕНИ ВЕРХНЕДНІПРОВСЬКОГО
ВРЕМЕННАГО НАРОДНАГО КОМИТЕТА**
(1917 № 1—3); **БЮЛЛЕТЕНИ ВЕРХНЕДНІПРОВСЬКОГО
УЇЗДНАГО НАРОДНАГО КОМИТЕТА** (1917 № 4—48). — № 1. 1917, 8 марта.

Ред. И. А. Минько (1917 № 1—3). Член редакционной Комиссии В. Кошеленко (1917 № 4—48). — **Верхнедніпровськ, 1917:** Тип. А. Л. Любовского, Верхнедніпр.

Вийшло: 1917 — № 1—48; Ф. 37×28 см (1917 № 11), 34×25 см (1917 № 37—39); Обс. 4 с.; Ц. номера: бесплатно.

Наявність у фонді : **НБУВ:** 1917 — № 37—39; **ДНАБ:** 1917 — № 11; **РДБ:** 1917 — № 1, 2, 4, 48; **РНБ:** 1917 — № 3, 48.

Примітки: З редакцією бюлетеня співпрацював голова повітового Народного комітету А. С. Ющенко. Мова видання — російська.

Повітове видання виходило з метою інформування місцевого населення про основні події у Російській державі та повіті, а також про питання, що розглядалися на засіданнях повітового Народного комітету, і прийняті документи.

Складна соціально-економічна ситуація, зумовлена постреволуційною політичною перебудовою Росії та тривалою участю країни у Першій світовій війні, зумовила спроби уряду покрити економічні дефіцити і соціальні зобов'язання збільшенням грошової маси. Це призвело до потужних інфляційних процесів, сутність

яких, а також роль внутрішньої позики як чинника стабілізації господарської інфраструктури висвітлено у статті В. К. «О займѣ свободы». Суспільно-економічна криза посилювалася поразкою російських військ на фронтах війни — у редакційних статтях «Рига оставлена» та «Наши потери» наголошено, що основною причиною невдач, зокрема відступу російської армії з Галичини й Буковини, є масове дезертирство.

У статтях економічної тематики («О твердыхъ цѣнахъ на предметы первой необходимости», «Перепись и принятіе на учетъ запасовъ хлѣбныхъ продуктовъ», А. С. Ющенко «Продовольственное дѣло и продовольственные комитеты») докладніше йшлося про повоєнний занепад економіки, брак робочої сили, нестачу імпорту через закриття кордонів, інфляційні процеси, зруйнованість транспортної мережі, насамперед — залізниць. Особливу увагу звернено на важке становище селянина — на тлі швидкого зростання цін на промислові товари «тверді ціни» на хліб дуже збіднювали селянство.

Серед документів, уміщених в бюллетені, — «Приказъ Министра Продовольствия», «Положеніе о выборахъ въ Учредительное Собраніе», «Обязательное постановление Екатеринославскаго губернскаго продовольственнаго комитета 30 июля 1917 года», датовані протоколи загальних зборів Верхньодніпровського повітового Народного комітету («Протоколъ общаго собранія Верхнеднѣпровскаго Уѣзднаго Народнаго Комитета»).

Інформаційні матеріали друкувалися під рубриками «Хроника» та «По уѣзду» («Вѣсти изъ уѣзда») й висвітлювали хід виборів до Установчих зборів, земських зборів та волосного земства, організацію і внутрішній розпорядок правління Народного комітету, обов'язки повітового комісара, земельних комітетів, волосних судів, а також події на фронті, виконання постанов Тимчасового уряду про передання хліба в розпорядження держави, пожертви на потреби армії. У замітці за підписом Солдатъ С. Тищенко звернено увагу на негативні наслідки політичної агітації, що має за мету не добробут народу, а здобуття політичних преференцій. Зокрема, йшлося про агітацію проти сільської інтелігенції, а вона могла б принести величезну користь своєю участю в органах місцевого самоврядування (№ 11).

Під логотипом редакція вміщувала звернення до громадян із закликом підписуватися на «Позику свободы», до активної участі у виборах повітових земських гласних тощо.

Останній (48-й) номер датовано 2 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 8; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 77, 78; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 10; Газети України 1917—1920 років... С. 22.

М. Комариця

974

БЮЛЛЕТЕНИ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО ВРЕМЕННОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХЪ И РАБОЧИХЪ ОРГАНИЗАЦИЙ (1917 № 1—15); **БЮЛЛЕТЕНИ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО ВРЕМЕННОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХЪ, РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ОРГАНИЗАЦИЙ** (1917 № 16—24); **БЮЛЛЕТЕНИ ГУБЕРНСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХЪ, РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ОРГАНИЗАЦИЙ** (1917 № 25—29); **БЮЛЛЕТЕНИ ГУБЕРНСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХЪ ОРГАНИЗАЦИЙ** (1917 № 30—143). — Ежедневно. № 1. 1917, 4 марта.

Ред. П. К. Соколовъ (1917 № 1—35). Секретарь редакціи Л. А. Либерманъ. — **Екатеринославъ, 1917:** Тип. Губ. Правленія, Екатеринославъ. Адр. ред.: помѣщается въ зданіи Губернской Земской Управы (Крутогорная ул.) (1917 № 1—5), въ помещеніи Губернскаго Правленія (уг. Новодворянской и Проспекта) (1917 № 6—143).

Вийшло: 1917 — № 1—143, [?]; Ф. від 44×30,5 см до 55×36 см (1917 № 1—8, 10—143); 68×34,5 см (1917 № 9); Обс. 2—4 с. (1917 № 1—8, 10—143), 1 с. (1917 № 9); Ц. безплатно.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 21, 51, 52, 73, 75, 77, 79—86, 88, 89, 116, 122—125, 128; **ДНАБ:** 1917 — № 2, 3, 5, 6—21, 24—35, 37, 44—47, 50, 51, 53, 60, 61, 68, 76, 79, 81, 86, 93, 109—112, 114—119, 124, 125, 130, 137, 142, 143; **РДБ:** 1917 — № 2, 3, 5—38, 40—58, 60—107, 109—121, 123—125, 127, 130—133; **РНБ:** 1917 — № 1—3, 5—38, 40—107, 109—121, 123—125, 127—133.

Примітки: Члени редакційної комісії газети: В. І. Осипов, К. А. Борисов, А. І. Аксьонов, Н. Д. Степанов, С. Т. Цюрітін. Від № 24 у надзаголовку: «Граждане, читайте нашу газету и передавайте другимъ». Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

3 березня 1917 р. представники громадських і робітничих організацій заснували в Катеринославі Тимчасовий виконавчий комітет, який взяв у свої руки

всю владу з метою встановлення порядку й утвердження нового ладу. Його друкованим органом стало новозасноване періодичне видання суспільно-політичного спрямування «Бюллетени Екатеринославскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета общественных и рабочихъ организаций».

Редакція пресодруку широко висвітлювала діяльність спочатку Катеринославського тимчасового виконавчого комітету громадських і робітничих організацій, згодом — губернського виконавчого комітету громадських, робітничих, селянських та солдатських організацій Катеринославщини, зокрема, друкувала протоколи засідань виконавчого комітету, інформувала про роботу його президії та голови К. Гесберга, вміщувала звернення тимчасового виконавчого комітету, накази головного комісара Катеринослава та оголошення «Отъ Екатеринославскаго Губернскаго Комиссара Временнаго Правительства» тощо.

Домінуючою темою публікацій видання була підготовка до виборів до Всеросійських Установчих зборів та зміна устрою колишньої Російської імперії після Лютневої революції 1917 р., тож у ньому вміщувалися роз'яснювальні статті про значення Установчих зборів та завдання поточного політичного моменту, про діяльність і звернення Тимчасового уряду тощо. Друкувалися також повідомлення про події в Україні та Росії, зокрема в Петрограді, статті про «Паденіє царской власти» В. Короленка (№ 53—61) та «воскреслу Русь», різні форми державного устрою в Росії і Україні (Быковъ Н. Россійская федеративная республика. № 26), Всеросійський з'їзд селянських депутатів та дискусюване на ньому аграрне питання тощо.

Значну увагу редакція приділяла діяльності українських організацій і товариств в Україні загалом та на Катеринославщині зокрема, роботі Центрального українського кооперативного комітету, проведенню губернського з'їзду делегатів селянського союзу, урочистому відкриттю катеринославського товариства «Просвіта» (№ 12).

Редакція висвітлювала роботу міської думи, перебудову місцевого самоврядування, порушувала питання організації селянства та ефективного ведення сільського господарства тощо.

Жанрову палітру бюллетенів збагачували подорожні замітки та художні твори. Зокрема, з дорожніми замітками («Къ текущему моменту» (№ 16), «По Бахмутському уѣзду» (№ 20) виступив Лев Ліберман, з оповіданням «Темный поволокъ» — О. Серафимович, з віршами — Філіп Піщулка, І. Шабля-Пушкаревський, С. Полонський та ін.

У пресодруці функціонували рубрики: «Телеграммы», «Оъ Временнаго Правительства», «Дѣятельность Правительства и его распоряженія», «Дѣятельность Исполнительнаго Комитета», «Въ Исполнительномъ Комитетѣ», «Дѣятельность комиссаровъ», «Отъ губернскаго комиссара», «По губерніи», «По Россіи», «По газетамъ», «Хроника», «Письма въ редакцію» та ін.

Серед авторів видання — Микола Биков, Г. Дорошенко, М. Кожевников, Лев Ліберман, М. Нордвест, В. Осипов, Олександр Снегірьов, П. Соколов.

Останній (143-й) наявний номер вийшов 29 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 8, 9; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 23; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 11; Газеты дореволюционной России... С. 35, 36; Газеты України 1917—1920 років... С. 23.

В. Габор

975

БЮЛЛЕТЕНИ СОВѢТА ОБЛАСТНОГО СОЮЗА ФАБРИКАНТОВЪ И ЗАВОДЧИКОВЪ ХАРЬКОВСКАГО РАІОНА. — № 1. 1917, окт.

Ред.: не зазначено. — **Харьковъ, 1917:** [Изд.] Областной Союзъ Фабрикантовъ и Заводчиковъ Харьковскаго раіона («Обсофаъ»). *Тип.* «Печатникъ», Рыбная, 28. *Адр. ред.:* г. Харьковъ, Сумская ул., д. № 29.

Вийшло: 1917 — № 1; *Ф.* 25,5×17,5 см; *Обс.* 32 с.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Рішення про видавання інформаційного бюлетеня було ухвалено на чергових загальних зборах ради обласної Спілки фабрикантів і заводчиків Харківського району. Мета його створення — «освѣдомлять своихъ членовъ о текущей дѣятельности Совѣта вмѣсто обычныхъ циркуляровъ...» («Къ членамъ союза»). Основні завдання — налагодити зв'язок між членами Спілки, інформувати їх про перебіг зборів, засідань ради, про ухвалені резолюції, а також про законо-творчу й організаційну діяльність Тимчасового уряду, а також щодо вирішення найгостріших проблем у промисловому секторі економіки Росії.

На сторінках номера надруковано статтю про ситуацію у гірничодобувній галузі Донецького басейну, запропоновано низку шляхів вирішення складних господарських питань («Конференція промышленниковъ юга Россіи»), у рубриці «Законы, распоряженія и постановленія Временнаго Правительства по вопросамъ труда и промышлен.» опубліковано низку відповідних документів щодо

забезпечення соціального захисту робітників промислових підприємств, урегулювання цін на метал та ін.

Зміст видання формували також численні замітки і повідомлення про кадрові зміни у різних міністерствах Тимчасового уряду (передовсім — фінансів, торгівлі й промисловості, шляхів, продовольства, праці, юстиції, внутрішніх справ), їхню роботу, про надзвичайні ситуації на промислових підприємствах (зокрема про закриття окремих), діяльність заводських та фабричних комітетів, профспілок, укладення колективних договорів, перегляд і врегулювання тарифних сіток оплати праці, реорганізацію міжнародної торгівлі й перевезення товарів за кордон, умови видання кредитів промисловим підприємствам тощо, які публікувалися під рубриками: «Административныя извѣстія», «На фабрикахъ и заводахъ», «Рабочій вопросъ», «Разныя Свѣдѣнія», «Справочный листокъ».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 10.

О. Дроздовська

976*

БЮЛЛЕТЕНЬ. — Ч. 1.
1917, 1 сент.

Харьковъ, 1917: Издається Временнымъ освѣдомительнымъ бюро анархистовъ Россіи.

Вийшло: 1917 — Ч. 1—3.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — Ч. 3.

Примітки: Мова видання — російська.

Видання було засноване Тимчасовим інформаційним бюро анархістів Росії у Харкові з метою підготовки всеросійського з'їзду анархістів.

Останнє (3-тє) число вийшло 15 грудня 1917 р.

М. Комариця

977

БЮЛЛЕТЕНЬ «ВѢСТНИКА ВОЛЫНСКАГО ГУБЕРНСКАГО КОМИССАРА». — 1917, 30 окт.

Ред. Н. И. Конацкій. — **Житомиръ, 1917:** Волынская Губернская Тип.

Вийшло: 1917 — 30 окт., № 2—4, [?]; Ф. 31×22 см; Обс. 2 с.; Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: ДПБ: 1917 — № 2—4; РДБ: 1917 — № 4; РНБ: 1917 — 30 окт., № 3, 4.

Примітки: № 2 датовано 30 жовтнем 1917 р. Додаток до видання «Вѣстникъ Волинскаго Губернскаго Комиссара Временного Правительства» (див. № 725). Мова видання — російська.

На сторінках інформаційного бюлетеня публікувалися матеріали, що висвітлювали діяльність як

місцевих, так і найвищих державних органів влади та громадських об'єднань, організацій, товариств тощо («Отъ Кіевскаго Комитета», «Отъ Соединеннаго кіевскаго комитета почтово-телеграфныхъ служащихъ», «Отъ Окружнаго комитета п.-т. Союза» та ін.). Видання ретранслювало політичні позиції Тимчасового уряду та критичні оцінки ним діяльності Української Центральної Ради («Рада объявила диктатуру на Украинѣ»).

Матеріали хронікального характеру публікувалися під рубрикою «Изъ ставки» (містила підрубрику «Въ г. Кіевѣ»).

Останній (4-й) наявний номер датовано 1 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 11; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 25.

О. Дроздовська

978*

БЮЛЛЕТЕНЬ ГАЗЕТЫ «НАША ЖИЗНЬ». — 1917.

Лебединь, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Примітки: Мова видання — російська.

«Бюлетень Газеты “Наша Жизнь”» випустила у світ редакція «Нашей Жизни» (див. № 868). В останніх вересневих номерах редакція газети вела активну передвиборну кампанію до міської думи і закликала голосувати за список демократичного блоку, до якого входили представники Ради робітничих і селянських депутатів, Ради селянських депутатів, товариства «Просвіта» та лебединських організацій Партії соціалістів-революціонерів і Партії соціалістів-демократів. Цим подіям міг бути присвячений і бюлетень.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 11.

В. Габор

979

БЮЛЛЕТЕНЬ ГОЛОСА НАРОДА. — № 1. 1917, 5 нояб.

Ред. Редакционная Комиссия. — **Купянскъ, 1917:** Изд. Купянский Общественный Комитетъ.

Вийшло: 1917 — № 1; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: ДПБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Бюлетень вийшов між № 60 за 1 листопада та № 61 за 8 листопада 1917 р. газети «Голос Народа» (див. № 782). Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 11, 37.

М. Комариця

980

БЮЛЛЕТЕНЬ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО БГОРОДСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ. — № 1. 1917, 31 окт.

Ред.: не зазначено. — **Екатеринославъ, 1917:** Тип. Еременко и Ларченко.

Вийшло: 1917 — № 1, [?]; Ф. 33×21 см; Обс. 1 с.; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Періодичність виходу — «по мѣрѣ накопленія матеріала». Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Міська управа Катеринослава, очолювана В. Осиповим, розпочала видавання інформаційного бюлетеня з метою донесення до мешканців міста відомостей про події як у регіоні, так і на теренах Російської держави.

Зміст єдиного відомого номера видання формували телеграмні повідомлення з Петрограда, Москви, Саратова, які отримували міська дума і колегія міської управи. У них висвітлювалися термінові заходи Тимчасового уряду, спрямовані на придушення більшовицького перевороту.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 23; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 11.

О. Дроздовська

981*

БЮЛЛЕТЕНЬ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ: Журнал. — № 1. 1917.

Екатеринославъ, 1917: Издание Исполнительного Комитета Общественной Безопасности.

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 11; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 24.

С. Блавацький

982

БЮЛЛЕТЕНЬ ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА СОВѢТА СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ КІЕВСКАГО ВОЕННАГО ОКРУГА. — 1917, 31 авг.

Ред.: не зазначено. — **Кієвъ, 1917:** [Изд.] Исполнительный Комитетъ Совѣта Солдатскихъ Депутатовъ Кіевскаго Военнаго Округа.

Вийшло: 1917 — 31 авг.; Ф. 37×24 см; Обс. 1 с.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — 31 авг.

Примітки: Мова видання — російська.

Видання було покликане інформувати про діяльність виконавчого комітету Ради солдатських депутатів Київського військового округу й т. зв. Комітету охорони революції (до його складу серед інших входили представники Української Центральної Ради) щодо забезпечення безпеки міста під час заходів Тимчасового уряду для придушення заколоту генерала Л. Корнілова.

На його шпальтах опубліковано звернення виконавчого комітету Ради солдатських депутатів Київського військового округу до мешканців Києва та телеграму О. Керенського з роз'ясненнями щодо ситуації у військах та заходи Тимчасового уряду з метою відновлення порядку в країні та запобігання загрози громадянської війни.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 11; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 21, 22.

О. Дроздовська

983

БЮЛЛЕТЕНЬ К.К.Р.С.Д.Р.П. И ВОЕННО-РЕВОЛЮЦИОННАГО КОМИТЕТА. — 1917, 1 нояб.

Ред.: не подано. — **Кієвъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — 1 нояб.; Ф. 35×21 см; Обс. 4 с.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — 1 нояб.; РДБ: 1917 — 1 нояб.

Примітки: У надзаголовку: «Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая Партія» та гасло: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!». Мова видання — російська

На сторінках офіційного інформаційного органу Київського комітету Російської соціал-демократичної робітничої партії та Військово-революційного комітету публікувалися матеріали, в яких йшлося про поточне воєнно-політичне становище в Україні та Росії, оглядалися суспільно-політичні події в Петрограді, також подавалися повідомлення про події на фронтах тощо.

У бюлетені надруковано низку інформаційних заміток, присвячених роботі Другого Всеросійського з'їзду Рад робітничих і солдатських депутатів, офіційні документи Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів, зокрема декрет про мир, прийнятий 26 жовтня 1917 р. На сторінках видання опубліковано

маніфест закордонного представництва ЦК РСДРП у Стокгольмі, в якому сформульовано звернення до країн світу підтримати революційний рух у Росії.

Бібліографія: Солдатенко В.Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 57—59; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 23, 24.

Електронні джерела: Октябрьское вооруженное восстание. URL: http://kiev-history.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=300:2011-09-27-11-19-43&catid=53:2011-09-21-21-48-33&Itemid=102.

Р. Бліхарський

984

БЮЛЛЕТЕНЬ КАМЕНСКОГО ВРЕМЕННОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХ И РАБОЧИХ ОРГАНИЗАЦИЙ (1917 № 1); **БЮЛЛЕТЕНЬ ВРЕМЕННОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХ И РАБОЧИХ ОРГАНИЗАЦИЙ** (1917 № 5—7); **БЮЛЛЕТЕНЬ КАМЕНСКОГО ПОСЕЛКОВОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХ И РАБОЧИХ ОРГАНИЗАЦИЙ** в с. КАМЕНСКОМЪ, ЕКАТЕРИН. ГУБ. (1917 № 17—33). — № 1. 1917, 9 марта.

Секретарь-ред. Б. И. Поляковъ (1917 № 17). *Членъ редакціонной комисіи* І. І. Курицкій (1917 № 17). — **Каменское, 1917:** Изд. Каменскій Поселковый Исполн. Комитетъ Обществ. и Раб. Организаций. Тип. А. Я. Аронсона (1917 № 17).

Вийшло: 1917 — № 1—33, [?]; Ф. 36×22 см; *Обс.* 2 с. (1917 № 1, 17), 4 с. (1917 № 7).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1, 7, 17; ДАДО: 1917 — № 5, 11—17; РДБ: 1917 — № 33; РНБ: 1917 — № 31—33.

Примітки: До редакційної комісії входили: Г. Н. Титаровський, Ф. А. Орловський, С. Я. Віленчук. Періодичність: один-два рази на тиждень. Мова видання — російська.

У бюлетені опубліковано звернення Головного комітету Всеросійського селянського союзу «Ко всему крестьянству» (№ 7), в якому йшлося про затяжну війну і політику царату, яка неминує призведе до загибелі країни. Перспектива майбутнього демократичного суспільства пов'язувалася з Установчими зборами, які продиктують «волю народа, опредѣлять формы новой свободной жизни». Для успішного завершення війни, окрім «пушекъ, ружей, удушливыхъ газовъ», потрібен хліб, тому селяни повинні прийти на допомогу державі у цій складній ситуації.

На сторінках бюлетеня друкувалися протоколи засідань тимчасового виконавчого комітету с. Кам'янське. На першому засіданні розглядалися

нагальні проблеми, які повинна була вирішувати місцева влада поселення.

У виданні публікувалися звернення до селян із закликом вступати до робітничих організацій: «Общее дѣло значительно выиграетъ, если мы объединимся въ организацию, спаянную общностью задач и... обязанностью... выполнять свой долгъ передъ родиной...» (Служащимъ въ правительственныхъ, общественныхъ, частныхъ учрежденіяхъ и лицамъ свободныхъ профессій, объединеннымъ въ коопераціи. № 7). На останній сторінці № 7 виділено агітаційне гасло: «Въ единеніи сила. Товарищи! Спѣшите записываться въ союзъ служащихъ и рабочихъ села Каменского».

У бюлетені функціонувала рубрика «Хроника», під якою подавалися короткі повідомлення про арешти, зібрання та інші події господарського, культурного, громадського життя села.

Останній (33-й) відомий номер датовано 19 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 11; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 78; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 11.

К. Стецюк

985

БЮЛЛЕТЕНЬ КІЄВСЬКОГО ГУБЕРНСЬКОГО КОМИТЕТА ПАРТІЇ СОЦІАЛІСТІВ-РЕВОЛЮЦІОНЕРІВЪ. — № 1. 1917, [листоп.].

Ред.: не зазначено. — **Київ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 42×17 см; *Обс.* 2 с.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1.

Примітки: Гасло часопису: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое!». Мова видання — російська.

Бюлетень вийшов після збройного повстання, яке відбулося у Києві наприкінці жовтня 1917 р. В опублікованих у ньому матеріалах засуджувалися тактика боротьби за владу більшовиків та спровоковані ними кровопролиття, закликалося до захисту демократичного розвитку суспільних відносин, проведення виборів до Всеросійських Установчих зборів. Окрім того, у публікаціях обстоювалася думка, що єдиним органом влади в Україні повинен бути Генеральний Секретаріат. Наприклад, у статті «На чемъ объединились» наголошувалося: «Всѣ дѣйствительныя творческія силы революціи должны теперь, болѣе чѣмъ когда либо, сплотиться вокругъ тѣхъ социалистически-украинскихъ организаций, которыя стремятся создать Вольную Украину въ федеративной демократической Россійской республики».

На сторінках бюлетеня надруковано кілька повідомлень про діяльність Генерального Секретаріату, міської думи, управління Південно-Західної залізниці та різні події у місті.

О. Дроздовська

986

БЮЛЛЕТЕНЬ КИЕВСКОГО ОБЛАСТНОГО БСОЮЗА ЗЕМЕЛЬНЫХЪ СОБСТВЕННИКОВЪ. — Выходитъ еженедельно (1918). № 1. 1917, 4 дек.

Ред. В. Н. Лучникъ. — **Кієвъ, 1917—1918:** Изд. Київскій Областной Союзъ Земельныхъ Собственниковъ. Тип. Акц. о-ва издат. дѣла «Южная копѣйка». Адр. ред.: ул. Пушкинская, д. 34.

Вийшло: 1917 — № 1—3, [?], 1918 — № 1, 2/4, 5/6(8/9); Ф. 31×22 см; Обс. 2 с. (1917), 8 с. (1918); Передпл.: въ мѣс. 1 р. Ц. номера 50 к. (1918 № 5/6).

Наявність у фондi: ДНАБ: 1918 — № 5/6(8/9); ДПБ: 1917 — № 1—3; РДБ: 1917 — № 2; РНБ: 1917 — № 1, 2.

Примітки: Наявний № 2 вийшов 7 грудня 1917 р. У 1918 р. нумерація сторінок — валова.

Мова видання — російська.

Галузеве видання засновано з метою інформування про діяльність Київського обласного союзу землевласників та висвітлення роботи його відділів. 1917 р. на сторінках бюлетеня вміщено програму «делегатського съезда» землевласників, проведення якого було заплановане на 7 грудня 1917 р. Серед інших завдань видання — окреслювати напрями роботи цієї спілки з метою вирішення земельного питання.

Усі опубліковані 1918 р. матеріали присвячено роз'ясненню позицій Київського обласного союзу землевласників, інших сільськогосподарських товариств щодо шляхів здійснення аграрної реформи в Україні (Записка, подання въ совѣтъ народныхъ министровъ Украинской Народной Республики, Киевскимъ Областнымъ Союзомъ Земельныхъ Собственниковъ и Радою Землянъ; Записка, поданная Овручскимъ Уѣзднымъ Союзомъ Сельскихъ Хозяевъ Господину Министру Земледѣлія Украинской Народной Республики. № 5/6). Зокрема, у передовиці № 5/6 за 1918 р. наголошувалося, що соціалізація землі — це помилковий шлях удосконалення роботи аграрної галузі з огляду на народні морально-етичні, психологічні засади та українські соціально-економічні реалії: «Соціалистическіе рецепты разрѣшенія аграрной проблемы на Украинѣ не примѣнимы». На сторінках видання обстоювалося

право приватної власності на землю, наголошувалося на необхідності відновлення права вільного продажу землі її власниками і скасування III та IV Універсалів УЦР «въ тѣхъ частяхъ, которыя касаются собственности на землю».

Окрім того, в бюлетені вміщено публікації, які ознайомлювали читачів із позиціями Української християнсько-демократичної партії та Української соціал-демократичної робітничої партії щодо вирішення земельного питання (Резолюція украинской демократичной партіи хлѣборобовъ; Печать. № 5/6).

Останній (5/6-й) номер бюлетеня датовано 12 квітня (30 березня) 1918 р.

Бібліографія: Список повременныхъ изданий за 1917 год. С. 11; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 11.

О. Дроздовська

987

БЮЛЛЕТЕНЬ КОАЛИЦИОННАГО СОВѢТА ДЕМОКРАТИЧЕСКИХЪ ГРУППЪ УЧАЩИХСЯ. — № 1. 1917.

Редакціонная комиссія Коалиціоннаго совѣта. — **Лубны, 1917:** Тип. И. Погорилицера.

Вийшло: 1917 — № 1—4, [?]; Ф. 41,5×33 см; Обс. 4 с.

Наявність у фондi: НБУВ: 1917 — № 4.

Примітки: Наявний № 4 датовано 1 травня (18 квітня) 1917 р., у ньому вміщено гасло: «Да здравствует Интернаціонал!». У бюлетені зазначено: «Доходъ отъ продажи этого № идетъ въ пользу Совѣта Рабочихъ Депутатовъ». Мова видання — російська.

Низка матеріалів наявного номера газети присвячена темі 1 Травня: М. К. «Праздникъ пролетаріата», «Подъ краснымъ знаменемъ (Изъ воспоминаній)» (уривки зі спогадів про Першотравень двох авторів — А. Р. та Іга). Стаття «Рабочій праздникъ 1-го Мая» закликала робітників безоплатно працювати у неділю, 16 квітня, а день 1 Травня відсвяткувати повним припиненням робіт, щоби таким чином підкреслити солідарність зі світовим пролетаріатом: «Пролетаріатъ можетъ отказаться отъ любого праздника, — отъ Пасхи, отъ Рождества, отъ воскресенья. Но было бы преступленіемъ, еслибъ въ разгаръ войны и революціи російскій пролетаріатъ отказался отъ празднованія 1 мая». Кошти, зароблені у робочий недільний день, пропонувалося використати: на подарунки фронтовикам у вигляді революційної літератури, на соціалістичну пропаганду та облаштування політичних клубів: «Каждая группа рабочихъ должна самостоя-

тельно рѣшить, какое назначеніе придаетъ она своему заработку 16 апрѣля. Но весь заработокъ этого дня долженъ быть обращенъ на нужды революціи».

Солідарності трудових мас у боротьбі за соціалізм присвячені статті М. Козакова «Трудовое крестьянство» та Ал. Альтмана «Первое мая и Соціализмъ».

У виданні вміщено текст «Інтернаціоналу».

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 27; Газети України 1917—1920 років... С. 27.

Н. Кулеша

988*

БЮЛЛЕТЕНЬ № (...) ИЗДАТЕЛЬСТВА «СОЦИАЛИСТИЧЕСКАЯ ЖИЗНЬ». — Г. 1. № [?]. 1917.

Ред.: не зазначено. — **Харьковъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — Г. 1 № [?]. Ц. номера 20 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 12.

О. Палюх

989

БЮЛЛЕТЕНЬ № 1 ПОЛТАВСКАГО КОМИТЕТА ОБЪЕДИНЕННОЙ ЕВРЕЙСКОЙ СОЦИАЛИСТИЧЕСКОЙ РАБОЧЕЙ ПАРТИИ (С.С. и Е.С.). — № 1. 1917, 25 іюня.

Редакційный Комитетъ. — **Полтава, 1917:** *Изд.* Полтавскій комитетъ Объединенной Еврейской Соціалистической Рабочей Партіи (СС и ЕС). *Тип.* Рабиновича, Полтава. *Адр. ред.:* Евр. Бюро труда, Александров[ская], № 13.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 50×42 см; *Обс.* 2 с.; Ц. номера 3 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всѣхъ націй, соединяйтесь!». Мова видання — російська.

Бюллетень вийшов перед виборами до Полтавської міської думи й агітував громадян міста голосувати за список № 3 Об'єднаної єврейської соціалістичної робітничої партії.

Полтавський комітет цієї партії планував заснувати місцевий орган, який би висвітлював проблеми тогочасного суспільно-політичного моменту, профспілкове життя єврейських робітників, відповідав на всі запитання, які виникали в партійних організаціях міста і Полтавської губернії, і сприяв живому обміну думок у єврейській громаді, розвитку муніципалітету та

проведенню виборів, однак через технічні труднощі цей задум не вдалося реалізувати. Натомість вийшов зазначений бюллетень.

У виданні від імені ОЕСРП друкувалося звернення до єврейських робітників, хроніку передвиборних подій у Полтаві, а під рубрикою «Партійная жизнь» — короткі повідомлення про першу київську районну партійну конференцію, інші різні зібрання і майбутній всеєврейський з'їзд.

Бюллетень мав декілька рубрик, зокрема: «Хроника» та «Партійная жизнь».

Статті та інформаційні замітки вміщувалися без зазначення авторства.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 27; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 12.

В. Габор

990*

БЮЛЛЕТЕНЬ № 2. — 1917, 30 окт.

Одесса, 1917.

Вийшло: 1917 — 30 окт.; Ф. 56×36 см; Ц. номера 10 к.

Примітки: У надзаголовку зазначено: «Одесская Федерация Анархистовъ-Коммунистовъ». Мова видання — російська.

На першій сторінці бюллетеня вміщено гасла: «Освобождение рабочего класса есть дѣло самихъ рабочихъ», «Пролетарій ничего не можетъ потерять кромѣ своихъ цѣпей, а выиграть онъ можетъ весь міръ», «Ни власти, ни поповъ, ни хозяина!», «Да здравствуетъ коммунизмъ!», «Да здравствуетъ равенство, братство, свобода и миръ!».

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 11, 12.

Електронні джерела: Дубовик А. В. Периодические издания анархистов в России и в эмиграции. 1917—1963. URL: http://socialist.memo.ru/books/biblio/periodika_posle_1917.htm.

М. Комариця

991

БЮЛЛЕТЕНЬ СНОВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917, 14 апр.

Ред.: не зазначено. — **Сновскъ, 1917:** *Издание* Сновскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ. *Тип.* А. Х. Песелева.

Вийшло: 1917 — № 1—7; Ф. 36×23 см; *Обс.* 2 с.; *Передпл.:* вь мѣс. 1 р. 50 к. Ц. номера 6 к. (1917 № 1—4), 5 к. (1917 № 5—7).

Наявність у фонді: РДБ: 1917 № 1—7.

Примітки: Періодичність виходу — щоденно. Мова видання — російська. Від № 8 за 30 квітня 1917 р. виходили «Извѣстія Сновскаго Совѣта Раб. и Солд. Депутатовъ» (див. № 1119).

Основне завдання інформаційного бюлетеня полягало у висвітленні подій загальнодержавного суспільно-політичного та місцевого громадського життя. Видання було покликане також популяризувати соціалістичну ідеологію, зокрема ідею «торжества международного пролетариата», підвищувати т. зв. «класову самосвідомість» населення Сновська й регіону. У передовій статті редакція наголошувала на винятковій ролі вільної робітничої преси у просвіті «трудящихся массъ» та сприянні реалізації їхнього права на достойну оплату праці, належний соціальний захист тощо (№ 1).

Більшість заміток і репортажів присвячено святкуванню «международного праздника пролетариата» у Сновську (Первомайській праздникъ. № 3; Товарищъ Женья. Впечатления. № 4).

Серед опублікованих у бюлетені матеріалів переважали повідомлення Петроградського телеграфного агентства про діяльність Державної думи IV скликання, Тимчасового уряду, профільних міністерств, Петроградського виконавчого комітету Ради солдатських і робітничих депутатів, Червоного Хреста, зведення із фронтів Першої світової війни тощо. Чимало уваги на шпальтах видання присвячено висвітленню подій місцевого життя — відкриття у місті гімназії, діяльність продовольчої комісії, робота Сновської ради робітничих депутатів (друкувалися протоколи зборів та відозви), гуртків, що діяли при ній. Опубліковані у бюлетені оголошення інформували про час проведення, порядок денний зборів та засідань інших місцевих громадських організацій, про роботу кінотеатру «Корсо», Літнього театру пожежного депо, бібліотеки Сновської сіоністської організації тощо.

Матеріали хронікального характеру подавалися під рубрикою «Телеграммы Петроградскаго Телеграфнаго А-ва» (містила підрубрики «Вѣсти изъ Ставки» та «Отъ Временнаго Правительства»).

Останній (7-й) номер вийшов 23 квітня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 13; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 37.

О. Дроздовська

992

БЮЛЛЕТЕНЬ СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 — 1918 № 16); **БЮЛЛЕТЕНЬ СОВЕТА РАБОЧИХ И КРЕСТЬЯНСКИХ ДЕПУТАТОВ** (1918 № 20). — № 1. 1917.

Редакціонная комиссия (1918 № 20). — **Каменское, 1917—1918:** Изд. Культурно-просветительная секція Совѣта рабочихъ депутатов (1917). *Адр. ред.:* почт. ст. Запорожье-Каменское, Екатериносл. губ., С.Р. и К.Д. (1918 № 20).

Вийшло: 1917 — № 1—15, 1918 — № 16—20; Ф. 46×31 см (1918 № 20); *Обс.* 2 с. (1918 № 20).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1918 — № 20; МІД: 1917 — № 4, 1918 — № 20; ДНІБ: 1917 — № 10—11.

Примітки: Наявний № 4 вийшов 17 червня 1917 р., № 14 — 19 грудня 1917 р., № 16 — 9 січня 1918 р. Періодичність виходу — один раз на тиждень. Мова видання — російська. Від № 21 за 28(15) лютого 1918 р. виходила газета п. н. «Известия Каменского Совета Рабочих Депутатов» (див. 1918 р.).

Видання було друкованим органом Кам'янської ради робітничих, згодом — селянських депутатів. Із встановленням у Кам'янському радянської влади (28 грудня 1917 р.) газета набула виразного пробільшовицького спрямування. У бюлетені прославлялася Жовтнева революція, яка відібрала «власть угнетателей» і передала її «угнетенным массам». Критикувався курс правих соціалістів-революціонерів та меншовиків, що становили більшість у Всеросійських Установчих зборах, за їх «контрреволюційну» діяльність та співпрацю з німецькими імперіалістами (Резолюція о власти Екат. Губ. Крест. С'езда. 1918. № 20). У статті «Успехи совѣтской власти» (1918. № 20) автор підтримував стрімкі завоювання Червоної армії, яка захопила Київ, Кременчук, Одесу та інші українські населені пункти.

Однією із ключових проблем, до якої часто зверталися на сторінках газети, був вихід з війни без анексій та контрибуцій. Видання повідомляло про повну демобілізацію російських військ по всій лінії фронту: «...отказываясь от подписания аннексионистскаго договора, Россия об'являет со своей стороны состояние войны с Германией, Австро-Венгрией, Турцией и Болгарией прекращенным» (Прекращение войны. 1918. № 20). Спроба показати ситуацію з позиції німецького робітничого класу, який також прагнув миру і влаштував масові страйки, містилася у статті «Революционное движение в Германии» (1918. № 20).

У виданні передруковувалися офіційна інформація та публікації з центральних партійних газет і більшовицької преси Донбасу (Декрет об аннулюванні государственных займов; Декрет о суде. 1918. № 20; ін.).

Матеріали про місцеве громадсько-політичне життя переважно були зосереджені у рубриці «Местная жизнь». Тут подавалися звіти із засідань ради робітничих депутатів та матеріали, в яких розглядалися інші питання стосовно діяльності численних новостворених комітетів та комісій.

З огляду на зміну соціальної політики у виданні порушувалася проблема організації праці (Биржа Труда; Коллективный договор для служ. и раб. кинематографов. 1918. № 20). Друкувалися також статті про розвиток промисловості у Кам'янському (На Днепровском заводе. 1918. № 20), діяльність закладів освіти (Собрание педагогов. 1918. № 20), що переорієнтовувалися на нову модель функціонування.

Останній (20-й) номер датовано 7(20) січня 1918 р.

Бібліографія: Газети СССР 1917—1960. Т. 2. С. 510; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 100; Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 119, 146, 147; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 78; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 13.

Література: Хітрова Т. В. Періодичні видання Запорізького краю початку ХХ ст.: типологічна система: Монографія. Каталог видань. Хрестоматія. Запоріжжя, 2011. С. 170; Мащенко О. О. Кам'янське: Життя на зламі епох. 1917—1920 рр. // Придніпров'я: іст.-краєзн. дослідж. 2014. Вип. 12. С. 52, 56.

К. Стецюк

993*

БЮЛЛЕТЕНЬ ТОВАРИЩЕСТВА ПОТРЕБИТЕЛЬНЫХ ОБЩЕСТВЪ ЮГА РОССИИ: ТРГОВЫЙ ОТДѢЛЪ. — № 1. 1917, 12 сент.

Харьковъ, 1917: Изд. Т-во Потребит. Общ-въ Юга России.

Вийшло: 1917 — № 1—6.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 2—4, 6.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 13, 163.

Р. Бліхарський

994

БЮЛЛЕТЕНЬ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМИТЕТА НОВОРОССИЙСКАГО СТУДЕНЧЕСТВА. — № 1. 1917, 12 марта.

Ред.: не зазначено. — **Одесса, 1917:** «Центральная» тип., Херсонская, 21.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 43×32 см; Обс. 2 с.; Ц. номера 3 к.

Наявність у фонді: ОНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська. Від 16(29) березня 1917 р. виходила газета «Сынъ Народа» (див. № 1268).

Бюлетень видавався з метою висвітлення діяльності центрального комітету революційно налаштованого студентства Новоросійського університету в Одесі.

Зміст номера становили звіти про роботу структурних підрозділів ЦК НС — фінансової, просвітницько-агітаційної та видавничої секцій, інформаційної комісії, а також касовий баланс на 12 березня 1917 р., повідомлення та оголошення комітету. Зокрема, в одному з повідомлень йшлося про його найближчі видавничі плани: «Въ ближайшее время имѣтъ выйти въ свѣтъ первый номеръ ежедневнаго органа Центрального Комитета Новороссійскаго Студенчества. Впредь до выхода этой газеты будетъ ежедневно выпускаться “Бюллетень Ц.К.Н.С.”», въ которомъ будетъ помѣщаться хроника текущаго дня объявленія, и обращенія комитета и его секцій» («Отъ Издательской Секціи Ц.К.Н.С.»). Однак відомий лише один номер бюлетеня.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 14; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 104.

О. Палюх

995*

ВЪ ПОСЛѢДНІЙ ЧАСЪ: Предвыбор. изд. Харьк. ком. Партіи нар. свободы. — 1917, 12/14 нояб.

Ред.: не зазначено. — **Харьковъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — 12/14 нояб.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — 12/14 нояб.

Примітки: Мова видання — російська. Газета Конституційно-демократичної партії Росії.

Бібліографія: Газеты дореволюционной России... С. 42.

Література: Жердева Ю. А. Пресса как инструмент политических технологий русского либерализма в 1917 г.: монография. Самара, 2013. С. 271.

О. Палюх

996

ВАЛКОВСКАЯ РѢЧЬ: Периодическая газета. Предвыборное издание Валковского Комитета партии Народной Свободы. — № 1. 1917, 22 окт.

Ред. Д. Максименко. — **Валки, 1917:** Изд. Валковский Комитетъ Партіи Народной Свободы. Тип. О. В. Савченко, г. Валки. *Адр. ред.:* Валки, Волостная ул., д. Максименко.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 35×26 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1, 2.

Вѣстникъ Всероссійскаго Союза Дѣателей по отчужденію имуществъ

Примітки: Мова видання — російська.

Редакція суспільно-політичної газети «Валковская Рѣчь» розглядала видання як партійний орган, що суворо дотримуватиметься своєї партійної програми. Однак газета виходила дуже короткий період — тільки під час виборчої кампанії до Установчих зборів.

На думку автора передової статті Д. Тихова, «Валковская Рѣчь» допомагатиме селянам розібратися у складних подіях, особливо перед виборами до Установчих зборів, бо два друковані органи, які виходили у Валках, — «Сельско-Хозяйственная Жизнь» та «Извѣстія Валковского Общественнаго Комитета», мали інші спрямування. Редакція газети декларувала, що виходитиме під гаслами свободи, рівності і братства та кличем «интересы Россіи, интересы всего народа», однак також була суб'єктивною в оцінках суспільно-політичних подій.

Значне місце на сторінках видання відводилося осмисленню післяреволюційних подій та роз'ясненню суті діяльності майбутніх Установчих зборів, інформуванню читачів про події у Росії та Україні і на фронтах.

Редакція вміщувала повідомлення про політичні події, зокрема відкриття у Москві з'їзду Партії народної свободи.

У виданні відображено також місцеві події — передавання церковних шкіл Валківського повіту відомству міністерства народної освіти, вибори гласних у Валках (серед кандидатів був і редактор газети Д. Максименко) тощо.

Газета мала такі рубрики: «Мѣстная жизнь», «Разныя извѣстія» та ін.

Основним автором публікацій був Д. Максименко. Ймовірно, він виступав і під псевдонімом Д. Тихов.

Останній (2-й) наявний номер вийшов 29 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 14.

В. Габор

997

Вѣсти. — № 1. 1917, 31 окт.

Ред.: не подано. — **Лубны, 1917:** *Изд.* Б. Л. Левитанский. *Тип.* Б. Л. Левитанского, Лубны, д. Шемета.

Вийшло: 1917 — № 1, [?]; *Ф.* 44,6×35,5 см; *Обс.* 1 с.; *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1.

Примітки: Поряд із заголовком вказано: «Ниже-приводимые факты взяты изъ Киевскихъ газетъ отъ 30 октября». Мова видання — російська.

Інформаційна газета (дайджест) вміщувала добірки анотацій найважливіших публікацій з київських газет попереднього дня, скомпонованих під заголовками: «Положеніє въ Петроградѣ», «Въ Москвѣ», «Событіє въ Кіевѣ», що стосувалися насамперед воєнних подій.

Література: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 14; Газети України 1917—1920 років... С. 34.

Н. Кулеша

998*

ВѢСТНИКЪ ВСЕРОССІЙСКАГО СОЮЗА ДѢАТЕЛЕЙ ПО ОТЧУЖДЕНІЮ ИМУЩЕСТВЪ. — № 1. 1917, 1 окт.

Ред. Правленіє Союза. *Завѣд. ред.* Добрынинъ. — **Кієвъ, 1917:** *Изд.* Всероссійскій союзъ дѣателей по отчужденію имуществъ. *Типо-лит.* Товарищество «Печатня С. П. Яковлева», ул. Золотоворотская, № 11. *Адр. ред.:* Кієвъ, Институтская, 16.

Вийшло: 1917 — № 1—3/4, 5, 6; *Ц.* номера 4 р.

Наявність у фонді: **РНБ:** 1917 — № 1—6.

Примітки: Періодичність виходу: 1—4 рази на місяць (1917 № 1—5), 2 рази на місяць (1917 № 6). Мова видання — російська. Додатки: «Материалы 1-го Всероссійскаго съезда деятелей по отчужденію имуществъ» (№ 1), «Уставъ Союза деятелей по отчужденію имуществъ» (№ 3/4).

Інформаційний орган Всеросійської спілки діячів із відчуження майна, в якому друкувалися статті, присвячені поточній роботі організації, а також урядові та спілчанські офіційні документи і розпорядження щодо процедури відчуження майна тощо.

В опублікованих документах та статтях, в яких висвітлювалися різноманітні аспекти діяльності Спілки, зокрема, декларувалися завдання та методи її роботи, розглядалося питання працевлаштування членів Спілки, повідомлялося про результати роботи керівних органів, окремих комісій та комітетів, які входили до її складу, подано перелік членів Спілки в різні періоди існування організації. Друкувалися звіти загальних з'їздів та зібрань членів Спілки.

На сторінках видання публікувалися закони, розпорядження та циркуляри Тимчасового уряду Росії щодо процесу відчуження об'єктів залізничного господарства, шляхів сполучення та промислових підприємств, які діяли на території України та Росії.

Автори публікацій: В. Блус, А. Воїнов, Добринін, О. Фундт.

Останній (6-й) номер вийшов у грудні 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 25; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 42, 43.

Р. Бліхарський

999

ВѢСТНИКЪ ВСЕРОССИЙСКАГО СОЮЗА МЕЛЬНИКОВЪ-КРУПЧАТНИКОВЪ И СТРОИТЕЛЕЙ. — Г. I. № 1. 1917, июль.

Ред.: не подано. — **Одесса, 1917:** Издаваемый Центральнымъ Комитетомъ Всероссийскаго Союза Мельниковъ-Крупчатниковъ и Строителей. Тип. Акціонернаго Южно-Русскаго О-ва Печатнаго Дѣла, Пушкинская ул., соб. домъ, № 18. Адр. ред.: Одесса, ул. Жуковскаго, д. 19.

Вийшло: 1917 — Г. I № 1, 2/3; Ф. 24×16 см; Т. 3000 пр.; Обс. 60+12 с. (1917 № 1), 32 с. (1917 № 2/3); Передпл.: на годъ 12 р., съ доставкой и пересылкой для учениковъ школы мукомолья и студентовъ 3 р.

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — Г. I № 1, 2/3.

Примітки: Члени Спілки отримували журнал безкоштовно. На звороті обкладинки вміщено зміст числа. Мова видання — російська.

Журнал був заснований з метою висвітлювати як професійне життя Союзу, так і, за змогою, суспільне та господарське життя в країні загалом, оскільки проблеми з паливом, збіжжям чи у транспортній галузі безпосередньо впливали на борошномельну промисловість. Видавання часопису потребувало значних коштів, а наявні фінанси перш за все забезпечували організацію роботи галузі, тому редакція зверталася до членів Союзу із проханням (От редакції. № 2/3).

У зверненні «Товарищи-работники русскаго мукомолья!» подано уривки з матеріалів з'їзду працівників борошномельної галузі, на якому було сформульовано мету та завдання фахової спілки, зокрема об'єднання новостворених осередків та інформування Центрального комітету в Одесі про їх роботу. Роботу з'їзду, що відбувся в Одесі 11—12 червня 1917 р., висвітлювали матеріали: «Работа Организационнаго Комитета по созыву Всероссийскаго Съѣзда Мельниковъ-Крупчатниковъ и Строителей», «Всероссийскій Съѣздъ Мельниковъ-Крупчатниковъ, ихъ помощниковъ и строителей», «Доклады, прочитанные Организационнымъ Комитетомъ на первомъ Всероссийскомъ Съѣздѣ Мельниковъ-Крупчатниковъ и Строителей».

Публікації видання дискутували найважливіші завдання Союзу мельників-круп'ярів і будівельників, питання їх правового статусу, містили статут фахової організації, висвітлювали діяльність Центрального комітету Союзу та бюро праці, питання основ

професійної етики, а також питання поліпшення загальноекономічного становища.

У відділі «Техника мукомольнаго дѣла» вміщено статті Г. Кацановича «О 80% помолѣ», Л.-ъ «Производство кукурузной крупы», деякі публікації ілюстровано схемами та рисунками.

Матеріали журнальних рубрик («Хроника Союза», «Календарь Мельника», «Смесь», «Мелочи») мали переважно інформаційний характер, у виданні вміщено також стенографічний звіт про засідання Всеросійського з'їзду мельників-круп'ярів і будівельників в Одесі 11—12 червня 1917 р. та телеграми, що надійшли на адресу учасників з'їзду.

У журналі опубліковано легенду «Чудо на мельницѣ», подано рекламу комерційних послуг.

Останній (2/3-й) номер видання датовано серпнем — вереснем 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 115; Російськомовна преса України... Журнали. С. 18; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 12, 13.

М. Комариця

1000

ВѢСТНИКЪ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО ГУБЕРНСКАГО КОМИТЕТА ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ (1917 № 1—6); **ВѢСТНИКЪ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО ЕПАРХІАЛЬНАГО КОМИТЕТА ПРАВОСЛАВНОЙ ЦЕРКВИ** (1917 № 7—16): Бесплатное повременное издание. — № 1. 1917, 15 марта.

Ред. П. А. Корецкій. Редакціонный Комитетъ: П. А. Корецкій, А. Муринъ, М. Русановъ, С. Петровъ, И. А. Лаговскій, В. А. Бѣдновъ, Л. С. Пуглаенко (1917 № 5, 6), П. А. Корецкій, А. И. Поповъ, А. Муринъ, А. Одинцовъ, М. Русановъ, И. А. Лаговскій, Л. С. Пуглаенко (1917 № 8), П. А. Корецкій, А. И. Поповъ, А. Муринъ, М. Русановъ, С. Петровъ, И. А. Лаговскій, Л. С. Пуглаенко (1917 № 10, 12—14), П. А. Корецкій, А. И. Поповъ, А. Муринъ, М. Русановъ, С. Петровъ, Е. Викторовскій, И. А. Лаговскій, Л. С. Пуглаенко (1917 № 15). — **Екатеринославъ, 1917:** Изд. Комитетъ. Тип. И. Е. Коганъ, Харьковская, д. Шифрина. Адр. ред.: Екатеринославъ, Жуковская, домъ Корецкаго.

Вийшло: 1917 — № 1—16; Ф. 37,2×28,5 см (1917 № 5—13), 45,5×30,5 см (1917 № 14, 15); Обс. 4 с.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 5, 6, 8, 10, 12—15; **РНБ:** 1917 — № 1—16.

Примітки: Наявний № 5 вийшов 17 квітня 1917 р. Мова видання — російська. Від № 17

за вересень виходило п. н. «Свободная Церковь» (див. № 1248). Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Друкований орган церковно-адміністративної одилиці Російської православної церкви у Катеринославі, в якому висвітлювалися важливі церковні події, новини з життя пастви єпархії, трактувалися правила із питань віри тощо. Переважна більшість матеріалів видання авторства єпархіального кліру.

У низці статей розглядалися питання церковних догм (Верховской П. В. Происхождение церковных канонѣвъ. № 8; ін.) та реалії існування Церкви у тогочасних умовах (Корецький П. Испытания. Соціалізмъ, интернаціональ и отдѣленіе церкви отъ государства. № 12; ін.), обговорювалися питання співпраці Церкви із суспільством у різних аспектах: реформа початкової та середньої духовної школи (Лаговскій И. Къ реформѣ церковно-приходскихъ школѣ. № 8; Обтемперанскій И. С. Къ реформѣ средней духовной школы. № 10), участь духовних осіб у створенні та діяльності громадських організацій (Свящ. П. Григоровичъ. Священникъ членъ всесословной волости. № 10), налагодження різнопланового церковного життя парафіян (Викторовскій О. Е. Церковныя организации и жизнь свободной церкви. № 12), історичні причини підпорядкування релігії державним цілям у Росії (Кузнец[ов] А. Духовенство и міряне въ ихъ взаимоотношеніяхъ. № 13).

Багато уваги редакція відводила інформуванню про події в житті Церкви (Корецький П. Соборъ 21 и 22 марта. № 6; Его же. Всероссийскій Сѣздъ духовенства и мірянъ въ Москвѣ 1—15 іюня 1917 года. № 115; ін.).

Про пастирську діяльність одного з пропагаторів московільства серед галицьких селян Івана Наумовича та його послідовників йшлося у статті о. Андрія Муріна: «Они воспитаны на твердомъ фундаментѣ четырехъ заповѣдей... “молись, учись, трудись, трезвись”!» (Муринъ А. Священникъ, священникъ — а не «попъ». № 13).

У газеті активно популяризувався «Заємъ Свободы» — акція Тимчасового уряду у сфері державного кредиту — цій темі повністю був присвячений 5-й номер від 17 квітня 1917 р. (П. Корецький «Заємъ Свободы»; «Главныя основанія “займа свободы”»; «Хроника “Займа свободы”»; ін.).

Час від часу на останній сторінці видання з'являлися рубрики «Письмо въ редакцію» та «Хроника» (новини єпархіального життя). Під рубрикою «Отъ нашихъ корреспондентовъ» містилися замітки місцевих священиків про новини у житті окремих парафій.

У № 15 редакція пояснювала затримання виходу останніх номерів відсутністю паперу й гарантувала подальший регулярний вихід газети, оскільки закупила партію паперу для друку видання до квітня 1918 р.

Останній (16-й) номер вийшов у світ 22 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 25, 26; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 24; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 14; Газеты дореволюционной России... С. 330; Газеты України 1917—1920 років... С. 34.

Н. Кулеша

1001

ВѢСТНИКЪ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО ОБЩЕСТВА ЗАВОДЧИКОВЪ И ФАБРИКАНТОВЪ. — № 1. 1917.

Редакція и издание Правленія Общества Зав. и Фабрикантовъ Екатер. губернии (1918). — **Екатеринославъ, 1917—1918:** Изд. Правленіе общества заводчиковъ и фабрикантовъ (1917). Екатер. тип. Подземскаго (1918 № 30/31); Екатер. тип. Э. Вильгера (1918 № 40).

Вийшло: 1917 — № 1—25, 1918 — № 26—30/31, 32—40; Ф. 42,5×33 см (1919); Обс. 8 с. (1918 № 30/31), 4 с. (1918 № 40); Ц. номера 20 к. (1918).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1918 — № 30/31, 40; **ДНАБ:** 1918 — № 40; **РДБ:** 1917 — № 19, 21—25; **РНБ:** 1917 — № 12—25.

Примітки: № 19 вийшов у вересні 1917 р. Видання виходило нерегулярно: № 25 датовано груднем 1917 р, № 30/31 — липнем 1918 р. Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

У газеті інформувалося про діяльність «Екатеринославскаго Общества Заводчиковъ и Фабрикантовъ» та висвітлювалися суспільно-політичні й економічні обставини, в яких воно працювало. У № 30/31 вміщено «Проектъ резолюціи Всеукраинскаго Сѣзда промышленности, торговли и финансовъ о трудѣ», в якому подано пропозиції стосовно унормування і покращання ситуації у сфері виробництва на засадах українізації та впровадження у трудовий світогляд соціалістичних ідей. Зокрема, рекомендовано переглянути і синхронізувати з новими суспільними умовами «Уставъ о промышленномъ трудѣ» (1913 р.), «Законъ о свободѣ стачекъ» (1917 р.); запропоновано заходи, які потрібно було запровадити у сфері соціального страхування (розроблення законопроєкту про страхування інвалідів і громадян похилого віку, перегляд існуючих законів про забезпечення працівників при хворобі чи після нещасних випадків), тощо.

Вѣстникъ Издаваемый Енакіевскимъ Совѣтомъ Рабочихъ Депутатовъ

Низку публікацій присвячено функціонуванню окремих галузей виробництва (Что нужно нашей стекольной секции. № 30/31; ін.), роботі різних комісій та управлінських органів (Въ районной расцѣпной комиссиі; Въ примирительной камерѣ. № 30/31), інформуванню про законопроекти і циркуляри.

У «Вестнике...» вміщено кілька оглядових статей, зокрема «Краткій очеркъ о возникновении и деятельности Екатеринославскаго Заводскаго Продовольственнаго Комитета» і В. І. Гальперіна «Коллективный договор» (№ 40), у яких автори аргументували необхідність існування комітету, наводячи приклади його успішної трирічної діяльності, та популярно роз'яснювали особливості укладання і подальшого функціонування колективних договорів.

Нормативні акти подано під рубриками: «Законопроекты», «Новые законы», «Циркуляры»; події замітки — у «Хроніці». На першій і останній сторінках видання уміщено рекламу заводів і фабрик, анонсовано вихід нових книг.

Останній відомий (40-й) номер побачив світ у жовтні 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 26; Список повременных изданий за 1918 год. С. 24; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 25; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 16; Газети України 1917—1920 років... С. 35.

І. Зубрицький

1002

ВѢСТНИКЪ ЗАПОРОЖЬЯ. — Газета выходит ежѣдневно, кромѣ дней послѣ праздничныхъ. № 1. 1917.

Ред. В. Н. Лабинскій. — **Никополь, 1917:** Изданіе Никопольскаго Исполнительнаго Комитета. *Тип.* Семена М. Вайнштайна, противъ Р. О. П. и Т., г. Никополь. *Адр. ред.:* въ конторѣ Типографіи С. М. Вайнштейна, противъ Р. О-ва. П. и Т.

Вийшло: 1917 — № 1—7; *Ф.* 52×35 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 3 мѣс. съ дос. на домъ 3 р., безъ доставки 2 р. 70 к. Иногородн. съ пересылкой 3 р. 30 к. Волостн. Комит. при условіи выписки не менѣе 30 экз. 2 р. 16 к. *Ц.* номера 5 к.

Наявність у фондї: ДНАБ: 1917 — № 7; РНБ: 1917 — № 7.

Примітки: Наявний № 7 вийшов 26 квітня (9 травня) 1917 р. Мова видання — російська.

Метою видання було: «1) Дать возможность населению за минимальную плату имѣть извѣстія, какъ военныя, такъ и политическія, въ возможно быстрый срокъ. 2) Всесторонне освѣтитъ мѣстную

жизнь, предоставивъ всѣмъ группамъ и организациямъ г. Никополя и его района говорить о своихъ нуждахъ и интересахъ...». Хоча редакція вважала, що газета не повинна пропагувати ідеї певної партії, усе ж обіцяла вміщувати статті політичної тематики тільки демократичного спрямування.

Видання інформувало читачів про події у світі та країні, воєнні дії на Західному, Кавказькому та Румунському фронтах.

У наявному номері опубліковано статтю І. Едельмана «Русское учительство и деревня» та звернення М. Симонгуза п. н. «Къ гражданамъ евреямъ» з приводу виборів до Єврейської громадської ради.

Редакція висвітлювала діяльність Нікопольського виконавчого комітету, вміщувала протоколи його засідань, зокрема від 6 березня 1917 р., інформувала про засідання 10 березня 1917 р. На сторінках газети друкувалися вірші Марка Бродського та П. Явниловича.

У газеті функціонували рубрики: «Телеграммы Петроградскаго Телеграф. Агентства», «Оффіціальное Сообщеніе Ставки», «Маленькій фельетонъ» та ін.

Серед авторів газети — І. Едельман, М. Симонгуз (Семен М. Вайнштайн), О. Каченовська, Г. Гольдинер.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 80.

В. Габор

1003

ВѢСТНИКЪ ИЗДАВАЕМЫЙ ЕНАКІЕВСКИМЪ СОВѢТОМЪ РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 1—5); **ВѢСТНИКЪ ИЗДАВАЕМЫЙ ЕНАКІЕВСКИМЪ СОВѢТОМЪ РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ** (1917 № 6—10). — Изданіе ежедневное, временно выходитъ 3 раза въ недѣлю (1917 № 3). № 1. 1917, апр.

Ред. Т. П. Астаховъ. — **Енакієво, 1917:** *Тип.* А. М. Мальковскаго. *Адр. ред. і контори:* Межевая ул., домъ Урядникова.

Вийшло: 1917 — № 1—10; *Ф.* 42,5×30 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* 3 мѣс. 3 р. 75 к. *Ц.* номера 5 к., въ другихъ мѣстн. и на ст. ж. д. 6 к.

Наявність у фондї: ДНАБ: 1917 — № 3; БРАН: 1917 — № 7, 8; РНБ: 1917 — № 3.

Примітки: Наявний (3-й) номер вийшов 16 квітня 1917 р. Мова видання — російська. Від № 11 за 22 травня 1917 р. газета виходила п. н. «Народная Жизнь» (див. № 1178).

Газетні публікації присвячувалися роботі місцевої ради робітничих та солдатських депутатів, зокре-

ма, на сторінках видання вміщувалися звіти і протоколи зборів її депутатів, а також замітки, в яких висвітлювалось життя єнакіївської громади, діяльність осередків професійних спілок тощо.

У низці матеріалів йшлося про організацію перевиборів до Єнакіївської ради робітничих депутатів та вибори до виконавчих органів місцевого самоврядування. В інформаційних замітках повідомлялося про політичні й воєнні події в Україні та за кордоном. В окремих статтях роз'яснювалось основи виборчого права, аналізувалось політику Тимчасового уряду і внутрішньополітичне та міжнародне становище країни.

На шпальтах газети редакція друкувала вірші дописувачів, містила анонси лекцій суспільно-політичної тематики.

У часописі функціонували рубрики: «Телеграммы», «Объявление» та ін.

Серед авторів видання — Вл. Мосяков, Авраам Тавшавадзе, Йосиф Хейсинг.

Бібліографія: Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 67—70; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 96.

Література: Історія партійно-радянської преси України. С. 62, 63.

Р. Бліхарський

1004

ВѢСТНИКЪ КАМЕНЕЦЪ-ПОДОЛЬСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА. — № 1. 1917, 21 марта.

Ред. М. Альтеръ. — **Каменецъ-Подольскъ, 1917:** Тип. Подольск. Губернск. Правленія.

Вийшло: 1917 — № 1—8; *Ф.* від 50×22 см до 50,5×33,5 см; *Обс.* 2 с.; *Ц.* номери 2—5 к. (1917 № 5—8).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1, 2, 5, 7, 8.

Примітки: Часопис видавався з дозволу військової цензури. № 1—4 вийшли безплатно. Мова видання — російська. Від 21 квітня 1917 р. виходили «Вісті Кам'янецького Повітового Ісполнительного Комітета» (див. № 757).

Газета широко висвітлювала суспільно-політичне життя Кам'янця-Подільського: роботу міської думи, громадських організацій міста та обраних ними ради і виконавчого комітету, засідання їхніх делегатів. У виданні вміщено список членів ради, обов'язкові постанови та витяги з протоколів засідань виконкому, повідомлення про офіційні призначення та звільнення тощо.

Редакція інформувала читачів про відставку попереднього голови міської думи й обрання нового,

прибуття до Кам'янця-Подільського членів Державної думи, військового комісара Києва та делегатів військових організацій, відвідання воєнним міністром Тимчасового уряду О. Гучковим штабу армії Південно-Західного фронту, про важливі культурні події, які відбувалися у місті, зокрема відкриття народного університету У газеті надруковано привітальну телеграму Кам'янець-Подільського повітового виконавчого комітету головнокомандувачу Південно-Західного фронту генералу О. Брусилову, а також списки співробітників, таємних агентів і провокаторів, які служили в колишньому жандармському управлінні й працювали в містах Подільської губернії.

На шпальтах видання опубліковано також повідомлення Кам'янець-Подільського відділення Державного банку про випуск 5-відсоткової т. зв. «позики свободи» і звернення Державної думи із проханням підписуватися на цю позику.

Газета мала декілька рубрик: «Въ Городской Думѣ», «Хроника», «Письмо въ редакцію».

Останній (8-й) наявний номер вийшов 16 травня 1917 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 58; Періодичні видання Подільської губернії... С. 14; Газети України 1917—1920 років... С. 35.

В. Габор

1005

ВѢСТНИКЪ КІЕВСКАГО ОБЛАСТНОГО СОЮЗА ИНЖЕНЕРОВЪ. — № 1. 1917, нояб.

Ред. Редакційний комітетъ: А. В. Кобелевъ, Ю. П. Ковалевскій, В. И. Крижановскій, Б. С. Лысинъ, С. А. Прокофьевъ, А. И. Толчинъ. — **Кіевъ, 1917:** Изд. Союзъ Инженеровъ. Тип. насл. Круглынского. *Адр. ред.:* Кіевъ, ул. Столыпина, № 55-б.

Вийшло: 1917 — № 1; *Ф.* 25×17 см; *Обс.* 34 с.; *Передпл.:* до кінця 1917 г. 5 р., на весь 1918 годъ 15 р.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1; **РНБ:** 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Спеціалізований, вузькопрофільний журнал технічного спрямування вийшов у світ з ініціативи Київської обласної спілки інженерів з метою консолідації усіх прогресивних і демократичних сил Російської держави, насамперед — інтелігенції. Редакційний комітет у зверненні до читачів заявив: «Сознание великихъ задачъ и отвѣтственности революціоннаго момента побуждаетъ всѣ силы трудовой демократіи сплотиться на основѣ общности своихъ социальныхъ и духовныхъ стремлений» (Граждане! № 1). Одне з

ключових завдань видання полягало в «просвѣщеніи и подъеме культуры этой массы» («Дорогіе товарищи!»).

Домінантне місце у журналі відводилося оприлюдненню програмних та звітних документів Всеросійської («Декларація Всеросійскаго Союза Инженеровъ») та Київської обласної спілок інженерів. На сторінках видання висвітлювалися організаційні процеси в інженерному середовищі, зокрема, публікувалися виступи з виступів, заяв провідних діячів технічних наук, протоколи організаційного зібрання Спілки інженерів у березні 1917 р.

Окрема увага у виданні приділялася житловому будівництву, зокрема у Києві (А. К. «Жилищный вопросъ въ Кіевѣ»). У цьому контексті у журналі вміщено статтю пізнавального характеру про шляхи естетизації будівельних споруд в урбаністичному середовищі за взірцем Москви та Петербурга (Ю. Ковалевський «О городскихъ художественныхъ Совѣтахъ»).

У поодиноких публікаціях висвітлювалися історія створення Київської обласної спілки інженерів, структура організації, склад президії, її програмні засади, завдання, перспективи роботи в майбутньому («Общая свѣдѣнія о Кіевскомъ Областномъ Союзѣ Инженеровъ»), проблема естетизації будівництва.

Окрім зазначених, контент видання містив такі рубрики: «Извѣстія изъ техническихъ лабораторій» (технічні відомості, результати проведених технічних випробувань, наукових експериментів); «Техническая хроника» (хроніка науково-технічного поступу у Росії, зокрема відкриття технікумів, лабораторій, інформації про розвиток керамічної промисловості та прикладне застосування інноваційних рішень у техніці); «Письмо въ Редакцію»; «Новыя Книги» (бібліографічні огляди, рецензії на новинки книговидавничої галузі в технічній сфері).

Оголошення розміщувалися на останній сторінці.

Видання ілюстроване світлинами експериментальних випробувань різних технічних рішень.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 26, 27; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 46, 47.

С. Блавацький

1006*

ВѢСТНИКЪ КІЕВСКОЙ ГОРОДСКОЙ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ УПРАВЫ. — Г. 1. № 1/2. 1917, 12 дек.

Ред.: В. А. Коротке, М. Х. Шелюбскій. — **Київ, 1917—1918:** *Тип.* С. В. Кульженко, ул. Пушкинская, 4. *Адр. ред. і контори:* Київ, Крещатикъ, 2, інформаційний отдѣлъ продовольственной управы.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1/2, 1918 — Г. 2 № 3/4; Ц. номера 80 к. (1917), 85 к. (1918).

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — Г.1 № 1/2, 1918 — Г. 2 № 3/4.

Примітки: Періодичність виходу — щотижня.

Мова видання — російська.

Видання висвітлювало основні принципи та процеси забезпечення міста продуктами харчування. У відділі «Официальная часть» друкувалися накази й розпорядження міністерства і місцевих продовольчих органів.

У межах рубрики «Домовые комитеты» опубліковано відомості про домові комітети Києва, їх діяльність і фінансовий стан, порядок отримання комітетами продуктів та постачання населення хлібом. У підрубриках «Керосинъ», «Обувь и калоши» йшлося про розподіл та доставку гасу, видачу взуття та схему обміну взуттєвих квитків. Серед матеріалів рубрики «Продовольственная хроника» — урядові постанови, правила продажу продуктів у міських крамницях.

У формі таблиць систематизовано інформацію про діяльність Київської міської продовольчої управи, стан забезпечення міста хлібом і фуражем, прибуття до міського вокзалу вантажів, перш за все продовольчих, порядок продажу чаю з дозволу Київської міської продовольчої управи, норми відпускання продуктів для домових комітетів, військових частин, громадських і приватних закладів, благодійних товариств. У журналі вміщено також адреси міських продовольчих складів, хлібних, м'ясних та бакалійних магазинів, міських хлібопекарень.

Серед документів — проект статуту районних і загальноміських рад домових комітетів, покажчик відділів міської продовольчої управи, доповнені графіком розвитку мережі домових комітетів.

Останній (3/4-й) номер вийшов 6 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 27; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 47, 48.

М. Комариця

1007

ВѢСТНИКЪ ОБЩЕСТВА ЭКОНОМИСТОВЪ И КОММЕРЧЕСКИХЪ ИНЖЕНЕРОВЪ, ОКОНЧИВШИХЪ КІЕВСКІЙ КОММЕРЧЕСКІЙ ИНСТИТУТЪ. — № 1. 1917, янв.

Ред.-изд. Г. С. Михайловъ. — **Київ, 1917:** *Тип.* Круглянского, ул. Спасская, 5. *Адр. ред.:* Київ, Пушкинская, 20.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 29,5×22,5 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на годъ 5 р. Ц. номера 50 к.

Вѣстникъ Профессіональнаго Союза Служащихъ Пароходныхъ и Транспортныхъ...

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1; **РНБ:** 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Фаховий часопис мав на меті містити статті економічної та комерційно-технічної тематики, повідомлення про наукову й економічну діяльність Київського комерційного інституту та інших вищих навчальних закладів, огляди преси, кореспонденції, бібліографію тощо.

У виданні широко подано історію створення Товариства економістів і комерційних інженерів, висвітлено проведення перших загальних зборів, викладено основні засади його діяльності, проект роботи всіх комісій та список членів.

Автори газети порушували питання щодо завдань у галузі взаємодопомоги та нових планів секцій і підсекцій Товариства й особливо активно пропагували вищу комерційну освіту, вважаючи, що ті особи, які її отримали, помітно впливають на господарський уклад.

У виданні функціонувала єдина рубрика — «Хроника Общества».

Авторами газетних публікацій були С. Гольдельман, Л. Кофман та ін.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 28; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 56, 57.

В. Габор

1008

ВѢСТНИКЪ ПОДОМОВОЙ ОРГАНИЗАЦИИ: Повременное издание, Органъ Исполнительной Комиссии Подомовой Организации. — № 1. 1917, 1 сент.

Ред.-изд. Н. Н. Василисинъ. — **Одесса, 1918:** Тип. п. фирм. «Фр. Махъ», влад. М. З. Капланъ, Преображенская, № 40. *Адр. ред.:* в Исполнительномъ бюро подом. організації въ зданіи Городской Думы.

Вийшло: 1917 — № 1; *Ф.* 33×25 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 15 к.

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

У час економічної кризи, зазначено у вступній статті «Отъ издательства», важко створити довгостроковий пресовий проект, тому видавництво не подає передплату, а пропонує читачам стежити за виходом нових чисел (відомо лише про один номер видання). Водночас редакція зверталася із проханням надсилати протоколи засідань дільничних комітетів та резолюції, що мають суспільне значення («Отъ редакции»).

Структуру газети складали два відділи: «Часть официальная» і «Часть неофициальная». Перша містила офіційні документи, зокрема Інструкцію про домові бюро, групові й дільничні комітети як додаток до Положення про домові організації, що висвітлювала проблеми організації бюро і комітетів та взаємин між ними, порядок здійснення нагляду за станом будинків і квартир, способи визначення харчових запасів населення, оскарження постанов, звітності тощо. В межах відділу подано також санітарну інструкцію.

У відділі «Часть неофициальная» вміщено статтю редактора, в якій відзначено позакласовий і позапартійний характер організації, покликаної обслуговувати інтереси мешканців міста (Н. Вас.— «Одесса, 1 сентября 1917 г.»). У замітці «Карточки на хлѣбъ» йшлося про необхідність співпраці домових та продовольчих комітетів з метою пришвидшення процесу видачі продовольчих карток одеситам.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 22; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 11.

М. Комариця

1009

ВѢСТНИКЪ ПРОФЕССИОНАЛЬНАГО СОЮЗА СЛУЖАЩИХЪ ПАРОХОДНЫХЪ И ТРАНСПОРТНЫХЪ ПРЕДПРИЯТИЙ. — № 1. 1917, 15 іюля.

Ред. Исполнительное бюро профес. Союза (1917 № 1), Редакционная коллегія (1917 № 11). *Отв. ред.* Т. И. Глущенко (1918 № 12/13—16/17). — **Одесса, 1917—1918:** *Изд.* Исполнительное Бюро Союза въ лицѣ В. Я. Муза, Н. М. Хозанова и И. Ф. Богданова (1918 № 12/13—16/17). *Тип.* Х. М. Шлуглейта, Одесса, Кондратенко, 18 (1917 № 1); *Тип.* «Одесского Листка» (1917 № 2/3—4/5, 1918 № 11). *Адр. ред.:* г. Одесса, Дерибасовская, 2.

Вийшло: 1917 — № 1, 2/3, 4/5, 6, 1918 — № 7/8, 9/10, 11, 12/13, 14/15, 16/17; *Ф.* від 34×22 см до 36×26 см; *Обс.* 12 с. (1917 № 1, 4/5, 1918 № 7/8), 14 с. (1918 № 9/10, 12/13), 8 с. (1917 № 6, 1918 № 11, 14/15); *Ц.* номера 25 к. (1917 № 1), 50 к. (1917 № 2/3, 1918 № 7/8—11/12), 35 к. (1917 № 6), 75 к. (1918 № 14/15, 16/17).

Наявність у фонді: **НБ ОНУ:** 1918 — № 16/17; **ОННБ:** 1917 — № 1—6, 1918 — № 7/8—14/15.

Примітки: Періодичність виходу: один раз на 1—3 місяці. Мова видання — російська.

Газета як пресовий орган професійної Спілки працівників пароплавних і транспортних підприємств

висвітлювала діяльність організації у контексті тогочасної суспільно-політичної ситуації. У вступній редакційній статті наголошено, що боротьба, яку вів пролетаріат, успішно завершена, й на уламках самодержавства зароджуються нові організаційні форми, перш за все професійні спілки, що ведуть боротьбу за поліпшення умов праці робітників і надання їм соціальних гарантій: «Вотъ тѣ цѣли, которыя лежать въ основѣ дѣятельности всякаго профессиональнаго союза. Вотъ его задачи настоящего момента. Эти же цѣли ставитъ себѣ и нашъ Союзъ, объединяющій труженниковъ пароходныхъ и транспортныхъ предприятий» (Редакціонная статья. [№ 1]). Редакція зверталася з проханням надсилати до газети статті, замітки та дописи, які б висвітлювали щоденне життя та потреби працівників транспортної галузі, висловивши сподівання, що часопис виходитиме як двотижневик, та ці наміри не вдалося реалізувати. Через паперову кризу, яка охопила Одесу в серпні 1918 р., було зменшено обсяг видання, однак, зазначала редакція, навіть у такій «урізаний» формі Спілка змушена видавати часопис, незважаючи на економічні ризики та збитки (Отъ редакції. 1918. № 12/13).

У статті «Нашъ союзъ и его ближайшія задачи» (1917. № 2) окреслено першочергові завдання підвищення заробітної платні й поліпшення умов праці працівників галузі, їх законодавче закріплення, надання юридичної й медичної допомоги, задоволення культурно-просвітніх потреб. У низці статей порушувалися питання роботи Спілки, її ролі у світлі політичних переслідувань робітничих організацій, об'єднання споріднених професійних спілок, засуджувалися факти ігнорування представниками осередків профспілки засідань (Nemo «Контроль надъ производствомъ», І. Федорович «Вопросы объединения», Ропитец «Недопустимое явление»).

Взаємини між профспілковими й партійними структурами висвітлювали статті автора, підписаного криптонімом І. Б-въ, — «Профессиональныя организации и политическія партіи» та «Стачка», стаття «Обзоръ дѣятельности мѣстныхъ депутатскихъ совѣтовъ». В опублікованому на сторінках газети меморандумі Всеукраїнської ради професійних спілок висловлено протест проти арештів членів профспілок у різних регіонах України, заборони на діяльність організацій на тлі вільних зборів спілок промисловців: така політика, на думку Ради, загрожує існуванню не тільки робітничих організацій, а й економіки країни загалом.

Значну увагу приділялося ролі професійних спілок у процесі кооперативного будівництва: для того, щоб кооперація стала двигуном перебудови суспільства, необхідно, аби цей рух перебував під контролем економічних та політичних організацій пролетаріату. Важливою умовою його розвитку є також підписання колективних договорів, організація робітничих комітетів на великих промислових підприємствах («О рабочихъ комитетахъ въ промышленныхъ предприятияхъ», «О коллективномъ договорѣ»; І. Б-въ «Рабочіе союзы и кооперація»; його ж «Кооперація и Профессиональное движение»).

Актуальні тогочасні політичні й культурні проблеми заторкнуті у статтях І. Федоровича «Что такое Учредительное Собрание и какъ нужно выбирать въ него депутатовъ», «Первое мая», Гракха «Болѣзнь нашего времени», Н. Снегова «Восток и Запад: Опытъ психологическаго изслѣдованія», Ю. Коліна «Народные университеты», Єфімова й Діденка «“Энергичный” протест». Автори останньої висловили здивування, що більшовицькі реквізиції викликали свого часу протест та обурення «обывателя», а використання адміністративних будівель австро-угорськими військовими — ні, бо, мовляв, це освічені люди й тепер у нас все, як в Європі. Ця ремарка свідчить про різну політичну орієнтацію мешканців міста й відсутність тотальної підтримки політики більшовиків.

Низка матеріалів № 10/11 інформувала про те, що у зв'язку із встановленням в Одесі влади Української Центральної Ради та введенням до міста австро-німецьких військ надійшов наказ Центрофлоту про перебазування усіх кораблів з Одеси до Севастополя з огляду на ймовірну націоналізацію. На думку редакції, питання націоналізації торгового флоту або ж залишення його у приватній власності мало б вирішуватися урядами новостворених держав за погодження з центральною владою Російської федерації («Отъ редакції»). Зрозуміло, що діяльність профспілкової організації цілком залежала від наявності самого флоту.

На сторінках газети вміщено також інформаційні матеріали, зокрема: «Докладъ о конференціи», «Первый Всероссийскій съездъ профессиональныхъ союзовъ», Пікквік «Итоги 1-ой Всеукраинской Конференції Профессиональныхъ Союзовъ».

Серед опублікованих у виданні документів — протокол установчих зборів працівників пароплавних і транспортних підприємств, протокол засідання ради депутатів професійної Спілки, протокол 1-ї обласної конференції професійної Спілки працівників

пароплавних і транспортних підприємств, циркуляри з питань організації виконавчого бюро Спілки, звіт казначея ради старост працівників РОПиТа, проект штатів, прийнятий на конференції Спілки, та ін. Більшість документів друкувалися під рубрикою «Въ Союзѣ».

Інші рубрики видання: «Въ Одессѣ», «Извѣстія съ линіи», «Изъ жизни служащихъ РОПиТА» («Въ РОПиТѣ»), «Къ читателю», «Отъ редакціи», «Разныя сообщенія».

Останній (16/17-й) номер вийшов 1 листопада 1918 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 116; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 23.

М. Комариця

1010

ВЕСТНИК СОВЕТА РАБОЧИХ, СОЛДАТСКИХ И КРЕСТЬЯНСКИХ ДЕПУТАТОВ г. СТАРО-КОНСТАНТИНОВА. — № 1. 1917, 21 нояб.

Редакційная комиссия. — Староконстантинов, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 47,5×31,5 см; Обс. 2 с.; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1.

Примітки: Під логотипом — гасло: «Товарищи! Голосуйте за список большевиков Волынской губ. № 12». Мова видання — російська.

Газета, видавцем якої була місцева рада робітничих, солдатських і селянських депутатів, вийшла напередодні виборів до Всеросійських Установчих зборів. Оскільки більшість членів ради у Староконстантинові становили більшовики, публікації видання закликали селян обрати делегатами представників саме цієї партії (список № 12), оскільки соціал-революціонери та українські соціалісти начебто не є справжніми друзями народу (А. Фомін «Деревенская бѣднота!»). У статтях «К созыву крест. Съезда», А. Фоміна «Пролетарский праздник» та листі М. Болотного «Дайте света!» окреслено переваги політичної програми більшовиків у контексті підготовки до маніфестації, призначеної місцевою радою з нагоди перемоги жовтневої революції та підготовки до всеросійського з'їзду рад.

У газеті вміщено «Резолюцію» місцевої ради робітничих, солдатських і селянських депутатів за підписом голови та секретаря комітету, наказ військово-революційного комітету XI армії щодо самопроголошення революційного комітету найвищою

владою у районі дії цієї армії, а також радіотелеграми за 19 листопада 1917 р. («Радиотелеграммы»).

На сторінках видання рекламовано петроградську газету «Деревенская Беднота».

Бібліографія: Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 14; Газети України 1917—1920 років... С. 36; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 90—92.

Література: Історія міст і сіл Української РСР: у 26 т. Київ, 1971. Т. 23: Хмельницька область. С. 34.

М. Комариця

1011*

ВѢСТНИКЪ СУМСКАГО СОЮЗА КООПЕРАТИВОВЪ. — № 1. 1917, 6 янв.

Сумы, 1917—1918.

Вийшло: 1917 — № 1, [?], 1918 — № 11/12.

Наявність у фонді: НБУВ: м./ф. 1917 — № 1, 1918 — № 11/12.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1918 год. С. 34; Газети України 1917—1920 років... С. 146.

В. Габор

1012

ВѢСТНИК УКАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ (1917 № 2 — 1918 № 23); **ВЕСТНИК УКАИНСКОЙ НАРОДНОЙ РЕСПУБЛИКИ** (1918 № 25—60): Орган Центрального Исполнительного Комитета Совѣтов Рабочих, Солдатских и Селянских Депутатов Украины (1917—1918 № 22); Орган Центрального Исполнительного Комитета Всеукраинской Рады Рабочих, Солдатских и Крестьянских Депутатов (1918 № 23—25, 40—48); Орган Центрального Исполнительного Комитета Всеукраинской Рады Рабочих, Солдатских и Крестьянских Депутатов и Киевского Совета Рабочих и Солдатских Депутатов (1918 № 26—33); Орган Центрального Исполнительного Комитета Советов Рабочих и Солдатских Депутатов Украины (1918 № 35—39); Орган Центрального Исполнительного Комитета Всеукраинских Совет. Рабоч., Солд. и Крест. Деп. и Таганрогского Сов. Рабочих Депут. (1918 № 49—60). — № 1. 1917, 20 дек.

Ред. Ник. Ник. Лебедев (1918 № 14—60). — **Харьков** (1917—1918 № 22); **Київ** (1918 № 23—34); **Полтава** (1918 № 35—39), **Екатеринослав** (1918 № 40—47); **Таганрог** (1918 № 48—68), **1917—1918:** *Изд.:* Центральный Исполнительный Комитет Всеукраинской Рады Работничих, Солдатских та Селянских Депутатів (1917—1918 № 6). *Тип.* Центрального Исполнительного Комитета Всеукраинской Рады, Київ (1918 № 23—

33). *Адр. ред.*: Харків, Сумська, 13 (1918 № 14—22). *Адр. контори і ред.*: Київ, Фундуклеєвська ул., № 19 (1918 № 23—34); Полтава, при Сов. Раб., Солд. и Кр. депутатов (1918 № 35—39); Катеринослав, Катеринославський просп., дом № 106 (1918 № 40—47); Таганрог, Николаєвська, № 5 (1918 № 48—60).

Вийшло: 1917 — № 1—3, 1918 — № 4—68; *Ф.* 53×40 см; *Обс.* 2—6 с.; *Передп.*: на 1 мес. с пересылкою 6 р. (1918 № 23—32), 5 р. (1918 № 40—60). *Ц.* номери 15 к. (1917 № 1, 2), 10 к. (1917 № 3 — 1918 № 4), 20 к. (1918 № 5—15, 40—60), 25 к. (1918 № 16—33), 30 к. (1918 № 35—39).

Наявність у фонді: ЛННБ: 1918 — № 25; НБУВ: 1917 — № 2, 1918 — № 23, 25—33, 40—42, 44—48, 50, 59, 60; ДНАБ: 1917 — № 1—3, 1918 — № 4—6, 14—33, 35—45.

Примітки: Членами редколегії видання були: Ерде, М. С. Ольмінський, Артем (справж.: Ф. А. Сергєєв), Євгенія Бош. 19 січня 1918 р. вийшов нумерований випуск «Вестника Украинской Народной Республики» з позначкою «Экстренные телеграммы», зміст — «Ночные сообщения (По прямому проводу)» (ціна — 10 к.). Мова видання — російська, за винятком кількох україномовних офіційних матеріалів. Одночасно виходив україномовний «Вістник Української Народної Республіки» (див. № 771).

«Вестник Украинской Народной Республики» — суспільно-політичне видання пропагандистського характеру, один із перших офіційних пресових органів радянського уряду України, що виходив одночасно з україномовним «Вістником Української Народної Республіки» (1917—1918). Газета змінювала місце виходу разом із переїздом Центрального Виконавчого Комітету Рад України перед наступом українсько-німецьких військ. Перші сторінки переважно заповнювалися гаслами, що закликали до співпраці із радянською владою та лаконічно висвітлювали становище на фронтах: «Все на Киев для восстановления власти рабочих и селян Украины: в помощь Червоному Казачеству!», «Хай живе Українська Робітниче-Селянська Республіка»; ін. Вісник інформував про найважливіші політичні події, систематично подаючи, окрім пере-

довиць, численні публіцистично-агітаційні статті, телеграми інформаційних агентств та інші хронікальні матеріали.

У першому номері газети вміщено «Маніфест до всіх робітників, селян та солдатів України» Центрального Виконавчого Комітету українською та

російською мовами. Редакція повідомляла, що волею робітників і селян України повалено «буржуазну» Українську Центральну Раду та встановлено владу рад робітників і селян. З наступом українсько-німецьких військ та відвоюванням ними української території редакція висловлювала стурбованість, що «хищники всех стран» (Великобританії, Франції, Німеччини, Австрії, Болгарії та Румунії) об'єдналися у боротьбі проти радянської влади, а представники УЦР (за висловом редакції, зрадники батьківщини та соціалізму) запросили в Україну австрійсько-німецькі війська. У більшості статей та заміток заклиалося підтримувати радянську владу й боротися з ідеологічними ворогами:

Ерде «Наша задача», «Рабоче-крестьянская революция и социал-националисты» й «Глупость или измена», І. Степанов «Трагедия конца» і «Необходимо отрегулировать отношения между деревней и городом», «Граждане — к порядку! Революционеры — под ружье!», Я. Городецкий «Год революционной борьбы». У газеті вміщено статтю В. Леніна «О революционной фразе» з коментарем, що висловлені в ній ідеї не цілком збігаються із лінією ЦВК Рад України та позицією редакції.

З огляду на складну міжнародну ситуацію радянський уряд прагнув якомога швидше підписати перемир'я з усіма воюючими сторонами, щоби утвердити свою владу на зайнятих територіях. Про це, зокрема, йшлося у матеріалах: «Товарищи и граждане!», «К мирным переговорам», «Пиррова победа», Е. К. «Мир или война?», «Пробуют окончить войну», «Итоги войны», Ерде «Ратификация мирного договора». Однак цьому процесові перешкоджала, як стверджували автори публікацій, військово-економічна співпраця Української Центральної Ради з німецьким урядом.

У численних редакційних статтях велася мова про встановлення влади робітників і селян як налагодження однієї з ланок у процесі світової революції, російські більшовики вважали першочерговим завданням утвердження радянської влади в Україні. Київ було захоплено після жорстоких боїв та масового артилерійського обстрілу, й хоча голова уряду Центральної Ради з огляду на значні руйнування назвав більшовиків варварами, редакція стверджувала, що це справедливий перехід влади до найбільш вразливих, насильство ж здійснюється лише над насильниками. Коли ж більшовики змушені були відступити перед українсько-німецькими військами, автори публікацій заявляли: якщо українські соціалісти змиряться із запровадженням порядком, то в російського пролетаріату залишиться лише надія на німецький пролетаріат для відновлення «настоящего порядка» («Побѣда революции», «У последней черты империализма», «Самостийна ли Украина?», Ерде «Судьба Советской власти на Украине», «Киев должен быть взят», «Предатели русской революции», «Умалчивают», В. Ліпшиц «Порядок», А. Іоффе «Торговый договор»).

Встановлення принципово нової за суттю владної структури передбачало руйнування традиційних («буржуазних») форм господарювання. Унаслідок цього підконтрольну більшовикам частину України охопили глибока економічна криза й голод. Редакція ж закликала до витривалості, переконуючи читачів,

що винні в такому становищі лише вороги радянської влади («Дни испытания», «К снабжению города Киева хлебом», В. Бистрянський «Продовольственные политики», «Рабочия организации и их задачи»). Ширша економічна проблема розглядалася у статті Д. Кузовкова «Аккумуляция займов и германские интересы». Автори газетних публікацій намагалися провести історичні паралелі між Великою французькою революцією та Жовтневим переворотом 1917 р., російськими революціями 1905 р. та 1917 р. (А. Алтаєв «Историческая параллель», «Кровавое воскресенье 9 января 1905 р.»).

Питання місцевого самоврядування, роль робітничих організацій, зокрема професійних спілок, розглядалися у статтях «Местное самоуправление и политика» та «Рабочия организации и их задачи». Шляхи перетворення загальноосвітньої школи у трудову накреслено у статті «Реорганизация школы по трудовому принципу»: оскільки школа завжди була знаряддям у руках панівних класів і слугувала їхнім інтересам, то трудова школа, твердив автор за підписом Педагог, мала відповідати інтересам трудових класів. Перспективи діяльності Церкви в межах радянської держави висвітлено у статтях: «Церковь и государство», О. Ярославський «Черные вороны».

Поява полемічних матеріалів переважно була спровокована публікаціями в опозиційній пресі. У віснику не лише велися жорсткі ідеологічні дискусії, а й підкреслювалася роль преси в суспільному житті («Украина продана», «Работа “немцев” в занятых местностях Украины», «Крот революции», А. Ш. «Что буржуазная печать преподносит своим читателям», В. Бистрянський «Революция и печать», П. Черетаєв «Два слова господам оборонцам», Ерде «Революция и реакция»). У статті Ерде «Рыцари кропила» заявлено рішучий протест проти висловленої на Соборі Російської православної церкви думки, що «Русь идет на Голгофу». Нерідко редакція друкувала «дописи»: у такий спосіб революційні лозунги транслиувалися «представниками» народу і це робило їх переконливішими («Чему военнопленных научила русская революция: Думы военнопленного»).

Серед найважливіших інформаційних повідомлень — вісті про всеукраїнські та всеросійські з'їзди Рад, зокрема: «Конференция Советов Селянских Депутатів», «2-й Всеукраинский С'езд Сов. Раб., Солд. и Крест. Депут.», «Второй Всеукраинский с'езд Советов Р. С. и С. Д.», «Резолюция о политическом моменте, принятая 2-м Всеукраинским С'ездом Советов на заседании 18 марта», «Резолюции, вынесенные

на Втором Всеукраинском С'езде Сов. Р. и С. Д., «Всероссийский Съезд Советов», «Резолюция Российской Коммунистической партии большевиков, предложенная на Всероссийском с'езде Советов», «Тернистый путь», «Итоги». На сторінках вісника подано інформацію про норми представництва, партійний склад делегатів, програми з'їздів, вибори президії, а також тексти промов Леніна, Чичеріна, Покровського, Скрипника, Неровича, Антонова.

У газеті друкувалися найважливіші документи українського радянського уряду: «Декларация организационного комитета украинской соц.-дем. рабочей партии (левых)», «Речь тов. Ленина», «К крестьянам, рабочим и всему населению Украины», «Ко 2-му Всероссийскому Авиационному С'езду», скомпановані переважно під рубрикою «Действия и распоряжения Народного Правительства Украины», серед інших документів — «Приказ главнокомандующего Муравьева». У часописі зазначено, що з огляду на угоду між Народним Секретаріатом України та Радою Народних Комісарів Всеросійської федерації усі питання, що стосувалися фінансування, державного кредитування тощо тих закладів, які перебували на території України, належать до компетенції Народного Секретаріату, питання ж зовнішньої та внутрішньої політики вирішуються за посередництвом Ради Народних Комісарів.

Інші рубрики видання: «Телеграммы» (із замітками: «Конец войны», «Занятие Таганрога», «Революционное движение в Ригѣ», «Одесса в руках революционных войск», «На Дону», «Победа советских войск в Крыму», «Защита советской власти», «Революционное крестьянство», «Митинги в честь годовщины революции»), «Хроника» («Общее Собрание революционных работников Харьковского Почтово-Телеграфного округа», «Резолюция Харьковских солдатъ»), «За границей» («Революционное движение въ Швейцарии», «Настроения в Австрии», «Смертные приговоры», «В Англии», «Во Франции»; іноді повідомлення друкувалися без назви із зазначенням місця інформації: «Стокгольм», «Лондон», «Нью-Йорк»), «Обзор печати» (полемічні відгуки про публікації у часописах: «Новая Жизнь», «Вперед», «Власть народа», «Киевская Мысль»), «Из заграничной печати», «В провинции» («Белгород», «В Донецком бассейне», «Курская губ.», «Екатеринославская губ.»), а також: «Военные действия. Победы советских войск: По прямому проводу» («По прямому проводу»), «Местная хроника», «Профессиональная жизнь», «Революционная война», «По России», «Рабочая жизнь», «Жизнь деревни»,

«Письмо в редакцию», «Объявления» («Извещения»). Під рубрикою «По России» друкувалася інформація про події в Україні — в Харкові, Житомирі, Юзівці, інших українських містах.

Серед опублікованих художніх творів — вірші: В. Александровський «Кузнец», Б. Павлов «Тревога!..», Я. Бердников «Мятежный вал», В. Янковський «Умер, бедняга», С. Ларін «Пролетариям», М. Мазанов «Брат мой...», М. Агатов «Искры Украины», Д. Бутяев «Под знамена!»; прозові твори: С. Лідов «Он», А. Алтаєв «Сказка французского плѣна» та ін. У газеті друкувалися колективні некрологи (Я. Г. «Слава погибшим борцам», «К похоронам жертв революции»).

Редакція систематично інформувала про графік роботи видання, зокрема редактора «Вестника...» Миколи Лебедева, рекламувала вихід щоденної газети «Вѣстникъ Юга». У № 35 зазначено, що з огляду на тимчасове перебування ЦВК у Полтаві газета «Вісти Ради» тимчасово не виходитиме, а об'єднається з «Вестником Народной Республики» і «Вістником Української Народної Республіки».

Останній (68-й) номер датовано 20 квітня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 32; Список повременных изданий за 1918 год. С. 34; Периодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 19; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 110; Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 14; Газети України 1917—1920 років... С. 36.

Література: Український Радянський Енциклопедичний Словник: у 3 т. Вид. 2-ге. Київ, 1986. Т. 1. С. 315.

М. Комариця

1013

ВѢСТНИКЪ ЮГА: Единовременное издание. — 1917, июль.

Ред.-изд. М. Г. Берлацкий. — **Одесса, 1917:** Южная Тип., Одесса, Екатерининская, 54.

Вийшло: 1917 — июль; *Ф.* 27×20,5 см; *Обс.* 16 с.

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — июль.

Примітки: На обкладинці вміщено портрет О. Керенського та цитату з його промови в Одесі. Мова видання — російська.

У вступній статті професора М. Курчинського «Заємъ Свободы» відзначено роль Одеси як важливого економічного й військового центру, з'ясовано необхідність внутрішньої позики у зв'язку з тривалими воєнними діями та роз'яснено механізм її фінансової реалізації. Питання «розвантаження» Одеси, тобто перенесення великих промислових підприємств з міста в інші регіони, дискутувалося у

публікації М. Григор'єва «Одесские Отклики»: автор підкреслював жертовність заможних і пересічних одеситів, що підтримали своїми пожертвами армію. Натомість запропоновано звільнити місто від надміру іноземних солдатів, що сприяло б його «розвантаженню». С. Аудов у дописі «Письмо изъ Кіева» інформував про події в Києві, висловивши нерозуміння самостійницьких змагань українців, зокрема, виступив проти проведення всеукраїнського військового з'їзду. Перспективи російсько-японських і російсько-китайських взаємин у контексті як пізнання східної культури, так і потенційної загрози військового конфлікту дискутувалися у статті М. Берлацького «“Мистеръ Ву” и желтая опасность».

У виданні опубліковано вірш В. Левіна «Праздникъ» (з присвятою «бабушке русской революции» Брешко-Брешковській) та новелу Артемиса Дусанима «То, чего нельзя пережить (Изъ серии “Сумерки любви”)», вміщено заклик підписуватися на «Заємъ Свободы», рекламовано банківські послуги, продукцію харчової та легкої промисловості.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 117; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 25.

М. Комариця

1014

ВЕЧЕРНІЙ ЧАСЪ. — № 1. 1917, 27 нояб. Ред. Борисъ Койранскій (1918). — **Кієвъ, 1917—1918:** *Тип.* А. В. Владимирскаго (Екатерининскій кан., 31) (1917); Набр. въ Славянскоѣ *тип.* Б.-Владимирская, 30, печатано въ Державной *тип.* В.-Владимир., 46 (1918). *Адр. ред. і контори:* Екатерининскій кан., 31 (1917), Владимирская, 30 (1918).

Вийшло: 1917 — № 1—9, [?], 1918 — № 1; *Ф.* 61×44 см; *Обс.* 4 с. (1917), 2 с. (1918). *Ц.* номери 25 к. (1917), 35 к. (1918).

Наявність у фондi: ДНАБ: 1917 — № 1, 2, 8, 9, 1918 — № 1.

Примітки: У виході видання була перерва: № 9 датовано 7 грудня 1917 р., № 1 — 15 серпня 1918 р. Періодичність виходу — до чотирьох разів на тиждень. Мова видання — російська.

«Вечерній Часъ» — видання суспільно-політичного характеру. Газета почала виходити напередодні засідання Всеросійських Установчих зборів, тому головна увага була прикута саме до цієї події. Висвітлювалися усі пов'язані з майбутнім зібранням організаційні моменти, робилися аналітичні прогнози стосовно перебігу засідання та його результатів (Въ

переддверіи Учр. Собрания. 1917. № 1). На шпальтах видання йшлося про важливість такого коаліційного органу влади, як Установчі збори, і про загрозу з боку радикально налаштованих більшовиків (На защиту правосудия и Учредительнаго Собрания. 1917. № 1). Під гаслом «Вся власть Учредительному Собранию!» (1917. № 1) опубліковано статтю, що містила витяги з доповіді І. Г. Церетелі, у якій той виступав на підтримку Установчих зборів і закликав йти «широкимъ фронтомъ противъ большевиковъ».

У № 2 за 1917 р. п. н. «Национальный праздник?!» опубліковано статтю про хід подій у Таврійському палаці в день засідання Установчих зборів, викладено зміст основних доповідей, прийнятої резолюції. Надруковано також матеріал про маніфестацію мирного населення на підтримку Установчих зборів.

На сторінках видання порушувалося актуальне питання — яка юридична система функціонуватиме в країні. Зокрема, у статті «Стучкина юстиция» (1917. № 1) у гострій формі розкритиковано постань П. І. Стучки — юриста і політичного діяча, під керівництвом якого закладались основи радянського права. Він був одним із авторів декрету про суди, суть якого полягала у двох положеннях: 1) розігнати старий суд; 2) відмінити усі старі закони. Натомість було встановлено два нових види судів — народний суд і революційний трибунал.

Наслідки Першої світової та громадянської воєн для державної економіки розглядалися у статті «Экономическая катастрофа» (1917. № 8): виснажена і переорієнтована на потреби війни економіка потребувала термінових змін у виробничому, торговельному, фінансовому та інших секторах.

У газеті публікувалися матеріали про міжнародну політику, зокрема про важку суспільно-політичну ситуацію в Німеччині, революцію в Португалії, вторгнення британських військ до Єрусалима, розруху в Ірані (Персія).

У № 1 за 1917 р. була надрукована невелика замітка «На митингъ въ защиту печати», де йшлося, ймовірно, про мітинг 26 листопада у театрі «Солейс» (Петроград). У ній йшлося також про виступ відомого письменника, перекладача, критика, громадського діяча Д. Мережковського, в якому високо оцінена постань В. Леніна.

У виданні функціонувала рубрика «Гражданская война», де висвітлювалися бойові дії на різних фронтах (збройне протистояння військ УНР і більшовицьких в Одесі, наступ червоногвардійських частин на Харків та ін.). Інші рубрики: «Вчерашнія газеты», «Утренняя

печать», «Маленький фельетон», «Сцена и эстрада», «Экран».

У єдиному наявному після перерви номері, у рубриці «Радиограммы и телеграммы», подавалися інформаційні повідомлення. Також діяли рубрики: «Дневник театра», «Биржа», «Въ Москвѣ».

Останній (1-й) номер вийшов у світ 15 серпня 1918 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 17; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 85.

О. Дроздовська, К. Стецюк

1015

ВЕЧЕРНЯЯ ГАЗЕТА НОМЕРЪ ТРИ. — Выходитъ ежедневно въ 2 часа дня. Вып. 1. 1917, 29 іюля.

Ред. В. Ш. Зильберлейбъ. — **Одесса, 1917:** Изд-во «Интернаціональ».

Вийшло: 1917 — Вып. 1—4; *Ф.* 53×34 см; *Обс.* 2 с.; *Ц.* номера 3 к.

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — Вып. 1—4.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всехъ странъ, соединяйтесь!». Вып. 1 дефектний. Мова видання — російська.

Газета виходила напередодні виборів до міської думи Одеси як агітаційне видання. Редакція зазначала, що не є ні партійним, ні комерційним виданням, а покликана «безпощадно разоблачать намѣренія буржуазныхъ партій, которыя пытаются затушевать пышными лозунгами свою реакціонную и хищническую сущность и обмануть этими якобы демократическими лозунгами рабочія массы» (Отъ редакції. Вып. 1). Програмні принципи членів політичного об'єднання викладено в замітках рубрики «Списокъ № 3».

У статтях критикувалися списки політичних опонентів, зокрема представників Єврейської народної партії й українського соціалістичного блоку, за те, що в них домінує «національная окраска», а не соціалістична ідеологія (В. Дімір «Украинскіе списки», А. Гольдман «Фарсъ», М. Ханін «Поалей сіонисты», В. Д. «Анархо-синдикалисты»). Інші матеріали — «На избирательной улицѣ», «Наши кандидаты», «Соц.-револ. и “Пирровы победы”», «Женщинамъ», Р. Ходоров «Земля — народу» — дискутували різні політичні аспекти, пов'язані з виборчим процесом.

У газеті функціонували рубрики «Телеграммы» і «Голосъ избирательной печати».

Політична сатира представлена віршем «Избирательные мотивы» (підп.: Интернаціоналист) і

публіцистичною прозою (рубрика «Маленький фельетонъ»).

Під логотипом та поміж текстом вміщено гасла із закликом голосувати за об'єднаний список кандидатів Російської соціал-демократичної робітничої партії і Єврейського робітничого союзу «Бунд» (список № 3).

Останній (4-й) випуск датовано 5 серпня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 18; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 13.

М. Комариця

1016

ВЛАСТЬ НАРОДА: Ежедневная газета, органъ прогрессивныхъ профессоровъ. — Г. 1. № 1. 1917, 14(27) марта.

Ред.-изд. Е. Н. Щепкинъ (1917 № 1—36). *За ред.-изд.* А. А. Богомолецъ (1917 № 37—40). — **Одесса, 1917:** Печатается въ собственной тип. Одесса, Александровскій просп., д. Покровской церкви. *Адр. ред.:* Одесса, Александровскій просп., домъ Покровской церкви.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—40; *Ф.* 72×54 см (1917 № 1—26), 68×53 см (1917 № 27—40); *Обс.* 4 с. (1917 № 1—17, 19—40), 6 с. (1917 № 18); *Передпл.:* на годъ съ доставкой и пересылкой городская 14 р., иногородняя 16 р., заграничная 20 р. *Ц.* номера въ Одессе 8 к. (1917 № 1—37), въ другихъ городахъ и на станціяхъ жел. дор. 10 к. (1917 № 38—40).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 28; **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 19; **НБ ОНУ:** 1917 — Г. 1 № 32; **ОННБ:** 1917 — Г. 1 № 1—40; **РДБ:** 1917 — Г. 1 № 1—38; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 18—20, 23—25, 30, 31, 35, 38.

Примітки: Мова видання — російська.

Суспільно-політична газета, яка видавалася професорами й викладачами Новоросійського університету, головню обстоювала соціал-демократичні погляди, перш за все — ідею народовладдя втілено в Установчих зборах: «Для всѣхъ, чьи душевныя переживания укладываются въ предѣлахъ отъ конституціонной монархіи до Демократической Республики всегда открыты страницы “Власти Народа”». Слѣва для насъ неприємлемы только культъ революціи ради революціи, проповѣдь дальнѣйшихъ переворотовъ противъ Временнаго Правительства, неприємлемы всяческій максимализмъ и анархизмъ. Справа все для насъ чуждое и само не станетъ стучаться въ двери “Власти Народа”» (Стрѣлка минутная (Отъ редакції). № 1).

У центрі уваги редакції видання були актуальні поточні події в Росії і за кордоном, місцеві новини.

Чимало місця у газеті відводилося висвітленню суспільно-політичного життя в країні після Лютневої революції, передусім відстежувалася діяльність органів влади — Тимчасового уряду та Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів. У замітках і повідомленнях інформувалося про оголошення демократичних свобод, а також про урядові постанови і циркуляри у питаннях реорганізації управлінської структури та вирішення господарських проблем.

Автори статей оцінювали ситуацію в країні та пропонували своє бачення шляхів виходу з кризи, зокрема, активно підтримували скликання Установчих зборів (Щепкинъ Е. Н. Что дѣлать? (Личная позиция перводумца Е. Н. Щепкина). № 1; Экономистъ. Новый строй и его экономическая программа. № 2; Ланге Н. Наша революція и духъ правды. № 2; Калнинъ Э. Свободная Россія и проливы. № 20, 26; Системы выборовъ по округамъ (Справка отъ редакціи). № 26; Плотницкій Я. Зачѣмъ подражаніе? № 27). В окремих публікаціях обговорювався статус релігії і Церкви у зв'язку зі змінами державного устрою та проголошенням свободи віросповідання (Трагизмъ церкви. № 3; Зеленець Н. Духовенство и народъ. № 11).

З метою роз'яснення позицій різних політичних ідеологій і вчень (як-от: соціалізм, марксизм) на сторінках газети вівся «Толковый словарь», гасла до якого укладав Є. Щепкін. У низці редакційних матеріалів критикувалася діяльність партії кадетів (Не оживетъ, аще не умретъ! (Отъ редакціи). № 3; Кадетская бюрократія (Отъ редакціи). № 11).

Багато уваги приділялося війсьній тематиці — регулярно друкувалися повідомлення про становище на фронтах Першої світової війни та висвітлювалася позиція Тимчасового уряду щодо участі в ній Росії. Так, у газеті роз'яснювалися умови оголошеного владою «Займу свободи», що мав компенсувати війсьні витрати (Заємъ свободы (Отъ редакціи). № 27), та повідомлялося про невдоволення в суспільстві, викликане нотою міністра закордонних справ П. Мілюкова з приводу повного дотримання Росією війсьних зобов'язань стосовно її союзників.

Окремі матеріали відображали суспільно-політичні перетворення в Україні: інформувалося про обрання національно-патріотичними силами курсу на автономію України (Собрание украинцевъ. № 1), а також про перебіг фахових і партійних з'їздів — педагогічного (Україна. № 26), есерів (Учредительный съездъ украинскихъ социалистовъ-революционеровъ.

№ 27), народної партії (Украинская народная партия. № 28). Українізації суспільно-політичного життя на Одещині була присвячена стаття М. Пташицького «Украинскій вопросъ на крестьянскомъ областномъ съѣздѣ» (№ 27).

Низка публікацій презентувала деякі сторінки з історії революційного минулого (Какъ былъ высланъ Великій Князь Дмитрій Павловичъ. № 1; Великая панахида (Отъ редакціи). № 2; Л. Б. Какъ началась революція (Рассказъ очевидца). № 10; Пташицкій М. И. Политическое значеніе Тараса Шевченко. № 37).

Провідною темою закордонних новин були події в охопленій війною Європі: головню публікувалися фронтові звідомлення та замітки про економічне становище країн-учасниць.

Часопис регулярно інформував про життя Одеси. Висвітлювалася діяльність нового органу самоврядування — Одеського громадського міського комітету щодо нормалізації життєдіяльності міста й охорони правопорядку (Общественный городской комитѣтъ (Итоги первыхъ впечатлѣній). № 1; Въ общественномъ комитетѣ. № 2; Въ городскомъ общественномъ комитетѣ. № 10). Багато уваги відводилося ситуації в Новоросійському університеті: сповіщалося про посилення політичної активності в студентському середовищі (Среди студентовъ и курсистокъ С.-Д. № 2), порушувалися питання покращання навчального процесу (В университетѣ. № 1; Крусьманъ В. Домъ учащейся женской молодежи. № 1); у низці матеріалів йшлося про значні звільнення викладацького складу у зв'язку з розпорядженням міністра народної освіти О. Мануйлова (Къ отчисленію 74 профессоровъ (Интервью). № 3; Внукъ народа. Спасайте народный университетъ! (Некрологъ при жизни проф. И. А. Линиченко, Къ чисткѣ университета. № 10).

Рецепцією на суспільно-політичні події були фейлетони Діогена у рубриці «Мысли вслухъ». Культурне життя Одеси відтворювали матеріали рубрики «Искусство», інформуючи про вистави в театрах міста та підсумки оперного сезону 1916—1917 рр., окремі питання щодо майбутнього театру порушувалися у статті Є. Безпятової «Смерть театра» (№ 18). Газета настійливо закликала своїх читачів до участі в Південно-Російському культурно-просвітницькому товаристві, що почало працювати з квітня 1917 р.

На шпальтах часопису друкувалися також окремі літературні твори — вірші Петра Сторицина та у перекладі з польської мови оповідання А. Бемогжського «Проклятый».

Рубрики видання: «Телеграммы», «Война», «Военные вѣсти», «Послѣднія извѣстія», «За границей», «По Россіи», «Хроника», «Происшествія», «Среди печати», «Школьный отдѣлъ», «Справочный отдѣлъ», «Объявленія».

Авторами публікацій були: О. Богомолецъ, Б. Варнеке, В. Крусман, О. Леховіцер, П. Цакні, В. Щеглов, Є. Щепкін та ін.

Через заборону Одеського градоначальника В. Єсаулова вихід газети припинився на № 40 за 28 квітня (11 травня) 1917 р., про що повідомлялося як у самій газеті, так і в поданому невдовзі її редактором і видавцем Є. Щепкіним оголошенні в часописі «Южная Мысль».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 6; Одеська періодична преса років революції... С. 19, 20; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С.13; Газеты дореволюционной России... С. 67; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 66.

Література: Пархітько О. В. Одеська періодична преса періоду визвольних змагань: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2005. С. 8, 9.

О. Палюх

1017*

ВОЕННАЯ МЫСЛЬ: Военно-общественно-политическая и литературная газета. — Выходит два раза въ недѣлю. № 1. 1917, апр.

Ред. Максимовъ. **Отв. распорядитель по изданію** В. Д. Боровскій. — **Київ, 1917:** Изданіе Подготовительной команды Киевскихъ школъ Подпрапорщикова. **Адр. ред.:** Київ, Керосинная ул., Подготовительная команда Киевскихъ школъ Подпрапорщикова.

Вийшло: 1917 — № 1; **Передпл.:** на 1 мѣс. 2 р. Ц. номера 10 к.

Примітки: Мова видання — російська. Від № 2 газета виходила п. н. «Голосъ Нашей Семьи» (див. № 784).

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 17; Преса України: Газеты 1917—1920 рр. С. 22; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 84; Газеты дореволюционной России... С. 67; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 88, 89.

В. Габор

1018*

ВОИН СВОБОДЫ: Газета, посвященная интересам Добровольческой Революционной Арміи. — Выходит по понедѣльникам. № 1. 1917.

Ред. Одесскій Областной Комитет, в лицѣ ред. Н. П. Новикова. — **Одесса, 1917:** Издаваемая Одес-

ским Областным Комитетом. **Типо-литогр.** Одесскаго Областного Комитета по орг. Добр. Рев. арміи.

Вийшло: 1917 — № 1—8; **Ф.** 48×36 см; **Обс.** 4 с.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Всѣ за Россію, все для свободы». Мова видання — російська.

Останній (8-й) номер датовано 20 листопада 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 20.

О. Палюх

1019

ВОЛЬНАЯ МЫСЛЬ: Еженедѣльная газета молодежи. — № 1. 1917, 23 окт.

Редакціонный комитетъ. — **Київ, 1917:** Тип. Райциса, Київ, ул. Столыпина, 90. **Адр. ред.:** Мало-

Житомирская, 16; **Отдѣленіе редакціи:** Жиланская, 97.

Вийшло: 1917 — № 1, [?]; **Ф.** 32,5×22 см; **Обс.** 4 с.; Ц. номера 15 к.

Наявність у фондi: НБУВ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Редакция видання запрошувала читачів до співпраці, окреслюючи у вступній статті завдання газети: «Въ наши задачи входитъ выявить настроенія молодежи во всей ихъ полнотѣ и высказать тѣ требованія, которыя вправѣ предъявить къ современной жизни молодежь, такъ какъ только она всегда боролась съ неустанной энергіей за прекрасные идеалы свободы и только она одна, пламенная и настойчивая, въ правѣ сказать: “я такъ хочу”» («Кіевъ, 23 октября»).

Один з авторів газети критикував центральний комітет ради учнівських депутатів за бездіяльність у справі демократизації школи (Коля Красоткін «Господа делегаты»). У виданні також критикувалося обов'язкове викладання у школах Закону Божого (П. Смарагдов «Пережитокъ старины»).

Літературну складову газети представляли вірші «Астрономическая фантазія» автора під псевдонімом Вега та рубрика «Новости литературы», яку вів автор під псевдонімом Книжный Червь.

На останній сторінці видання — рубрика «Изъ жизни школы», під якою зібрані короткі повідомлення про події в навчальних закладах Києва. Зокрема, серед іншого тут йшлося про циркуляр міністерства народної освіти у Київському навчальному окрузі щодо введення у середній школі додаткових предметів — української історії, географії та літератури, натомість не обов'язковим предметом визначено українську мову («Введение украиновѣдѣнія въ средней школѣ»).

Під рубрикою «Объявленія» вміщувалися приватні оголошення.

Бібліографія: Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 93, 94.

Н. Кулеша

1020*

ВОЛЯ НАРОДА: Органъ Мелитопольскаго Совѣта крестьянскихъ депутатовъ и Партіи Соціалистовъ-революціонеровъ (1917 № 1—4, 44—90); Органъ «Объединеннаго комитета Всероссійскаго крестьянскаго Союза и Партіи Соціалистовъ-революціонеровъ» (1917 № 5—43). — № 1. 1917, 28 апр.

Мелитополь, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1—90.

Наявність у фонді: БРАН: 1917 — № 1—90.

Примітки: Мова видання — російська.

Суспільно-політична газета стала першим друкованим органом соціалістичного спрямування, яка, однак, не стояла на позиціях більшовизму, хоча і не критикувала його. Фактично видання було органом «Об'єднаного комітету Всероссійського селянського

союзу та Партії соціалістів-революціонерів» і стояло на засадах меншовизму. Наприкінці серпня газета була заборонена місцевою владою.

Останній (90-й) номер видання вийшов 24 серпня 1917 р.

Література: Хітрова Т. В. Періодичні видання Запорізького краю початку ХХ ст.: Типологічна система: Монографія. Каталог видань. Хрестоматія. Запоріжжя, 2011. С. 96, 171, 190.

С. Блавацький

1021

ВОПРОСЫ ПРОДОВОЛЬСТВИЯ: Изданіе Харьковской Городской Продовольственной Управы (1917); Изданіе Управы Харьковской Городской Продовольственной Комиссіи (1918). — Г. 1. № 1. 1917, 15 окт.

Ред. Л. Любимовъ. — Харьковъ, 1917—1918: Изд. Харьковская Городская Продовольственная Управа (1917); Харьковская Городская Продовольственная Комиссія (1918). Типо-литографія Ю. М. Беркманъ, Харьковъ, Благовѣщенская, № 8 (1918). Адр. ред. і контори: Харьковъ, Городская Продовольственная Управа, Костюринскій пер., 2 (1917), въ управѣ Городской Продовольственной Комиссіи, Благовѣщенская, № 1 (1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?], 1918 — Г. 2 № 1—6; Ф. 28×17 см; Обс. 16 с.; Ц. номера 20 к. (1917), 30 к. (1918).

Наявність у фонді: ОННБ: 1918 — Г. 2 № 6.

Примітки: Періодичність виходу — щотижня.

Мова видання — російська.

Редактор журналу Л. Любимов у статті «Единственный выходъ» окреслив перспективи економічного розвитку України загалом та Харківщини зокрема, можливості переділу земель великих землевласників муніципальною владою на користь бідніших селян, вплив на економічний розвиток країни політики уряду Австро-Угорщини, який, на його думку, остерігаючись економічної конкуренції, діятиме так, щоби Україна якомога довше залишалася «на положенні колонії, снабжающей метрополию дешевымъ сырьемъ и являющей рынкомъ сбыта продуктовъ промышленности самой метрополиі». Дотичні аспекти господарської політики регіону в контексті завдань Харківської продовольчої управи дискутувалися в публікаціях: А. Г. «О реквизицияхъ», В. Галкін «По поводу одной реформы», І. Михайлов «Распределение продуктовъ». У публікаціях наголошувалося, зокрема, що справжньою причиною продовольчої кризи була не відсутність достатньої кількості хліба, а багатовладдя,

що фактично перетворилося у безвладдя, подано також статистичні дані щодо забезпечення регіону продуктами харчування (за повітами).

М. Толсторуков у статті «Старая погудка на новый лад» трактував вислови представників партій більшовиків та лівих есерів, що закликали до цензурних обмежень при виборах до виконавчого бюро губернського продовольчого комітету, як заклик до обмеження свободи слова і втрату демократичних здобутків революції.

Останній (6-й) номер датовано 2 квітня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 20; Список повременных изданий за 1918 год. С. 47; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 28.

М. Комариця

1022

ВРАЧЕБНО-САНИТАРНЫЙ ОБЗОРЪ. — Г. 1. № 1/2/3/4/5. 1917, янв./май.

Ред.: не зазначено. — **Полтава, 1917:** Изд. Медико-санитарное бюро Полтавского губернского земства. *Электрическая Типо-Лит.* И. Л. Фришберга, ул. Котляревского, Полтава.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1/2/3/4/5; Ф. 26×17 см; Обс. 273 с.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Г. 1 № 1/2/3/4/5; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1/2/3/4/5.

Примітки: Додаток: «Мѣсячные итоги больничной и участковой дѣятельности медицинской организации Полтавской губернии» за січень 1917 р. Мова видання — російська.

Вихід у світ фахового журналу «Врачебно-санитарный обзоръ» був спричинений суспільно-політичними подіями в тогочасній Росії та на теренах України. Після повалення царизму санітарно-медичні інституції України, зокрема Полтавської губернії, розпочали новий період розвитку, який базувався на демократичних засадах, широкій гласності та громадському контролю. І хоча журнал (задекларований як місячник) друкувався російською мовою, його редакція була позитивно налаштована на українську мову публікацій у виданні. У редакційному слові п. н. «Отъ медико-санитарнаго бюро» зазначалося, «что статьи по медико-санитарнымъ вопросамъ на украинскомъ языкѣ всегда найдутъ широкое гостепріимство на страницахъ “Полтавскаго врачебно-санитарнаго обзора” (так редакція називала журнал. — В. Г.)».

У виданні вміщувалися оригінальні статті та замітки медично-санітарного характеру, матеріали про діяльність лікарсько-санітарних рад, комісій та

санітарної-епідемічної організації, передовий досвід з практики земств інших губерній з означених питань тощо.

З узагальнюючими й пізнавальними матеріалами виступили санітарні лікарі М. Малигін (стаття «Изъ истории земской медицины въ Полтавской губернии»), М. Горохов (доповідь бальнеологічної комісії Полтавській губернській санітарній раді «О Миргородскомъ источникѣ») тощо.

Редакція інформувала читачів про роботу Полтавської губернської санітарної ради та Полтавської медичної ради, вміщувала епідеміологічні звіти лікарів Полтавської губернії, Хорольського, Роменського, Гадяцького повітів, міст Лубни, Переяслав та ін. Проте найбільше уваги редакція приділяла перспективам розвитку лікарсько-санітарної справи, вміщувала плани та програми діяльності санітарного бюро і санітарних лікарів, звіти, або т. зв. журнали засідань Полтавської губернської санітарної ради, Миргородської міської курортної комісії, журнал екстреного засідання Золотоніської лікарської наради, протоколи засідань санітарно-технічної комісії тощо. Зокрема, Миргородська міська курортна комісія розглянула питання передачі Полтавському губернському земству миргородського мінерального Гоголівського джерела.

Згодом публікації доповнювали фахові розвідки М. Горохова «Задачи дѣятельности санитарного врача въ уѣздѣ», І. Робсмана «Описание дезинфекционныхъ установокъ въ г. Полтавѣ» з таблицями тощо.

Не оминала увагою редакція й важливі події у середовищі медиків в Росії, зокрема, повідомляла читачів про надзвичайний Пироговський з'їзд лікарів у Москві, висвітлювала порушені на ньому питання і прийняті постанови.

У рубриці «Обзоръ печати» друкувалися рецензії на інші галузеві періодичні видання, як-от: «Врачебно-санитарная хроника Екатеринославской губернии» (на № 1—2 за 1917 р.) та «Еженедѣльный бюллетень объ эпидемическихъ заболеванияхъ въ Екатеринославской губернии» (на № 8—10 за 1917 р.).

Журнал мав рубрики: «Разныя сообщенія и извѣстія», «Изъ дѣятельности уѣздныхъ санитарныхъ совѣтовъ», «Обзоръ печати», «Эпидемическіе отчеты» тощо.

Серед авторів журналу були М. Горохов, М. Малигін, В. Фединський.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 22; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 31.

В. Габор

1023*

ГАУДЕАМУС = GAUDEAMUS: Орган психоневрологический, коммерческий, технологический, политехнический, филологический, физико-математический и юридический. Направление беззаботно-веселое. — № 1. 1917, 4 янв.

Ред.-изд. М. М. Витлин. — **Кременчуг, Полтавской губ., 1917:** Тип. Т-ва «И. А. Дохманъ».

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Наявність у фонді: **РДБ:** 1917 — № 1; **РНБ:** 1917 — № 1.

Примітки: «Печать разр. Военной цензурой. 3 января 1917 г.».

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 31; Газеты дореволюционной России... С. 87.

Л. Сніцарчук

1024*

ГЛУХОВСКАЯ ЖИЗНЬ: Ежедневная (кромѣ дней послѣпраздничныхъ) демократическая газета. — № 1. 1917.

Ред.-изд. Владимиръ Нарбутъ. — **Глуховъ, 1917:** Электро-тип. А. И. Дворкина. Адр. ред. і контори: Киевско-Московская ул., въ доме Неплюева.

Вийшло: 1917 — № 1—68, [?]; Ф. 48×32 см; Обс. 2 с.; Передпл.: на мѣс. 1 р. 25 к. Временная ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 66; **РНБ:** 1917 — № 66—68.

Примітки: Наявний № 66 вийшов 18 липня 1917 р. У надзаголовку: «Земля и Воля», у підзаголовку: «Свобода, равенство и братство». Мова видання — російська.

Газету видавав відомий письменник Володимир Нарбут, який до Жовтневого перевороту підтримував та пропагував ідеї есерівського політичного блоку. Основний контент видання становили замітки суспільно-політичного змісту, що стосувалися діяльності Тимчасового уряду, воєнних подій («Западный фронт», «Румынский фронт», «Кавказский фронт»).

Часопис брав активну участь у передвиборній агітації у зв'язку з обранням нового складу міської думи: тут друкувалися списки кандидатів — представників єврейської громади міста (список № 3), об'єднаних соціалістичних партійних організацій Російської соціал-демократичної робітничої партії, Партії соціалістів-революціонерів та «Бунду» (список

№ 4) й українських соціалістів, до яких належав і сам редактор (список № 7).

У рубриці «За день» (№ 66) опубліковано витяг з резолюції Всеукраїнського робітничого з'їзду, у якій висловлювалися довіра та підтримка Української Центральної Ради та її Генерального Секретаріату як органу української революційної влади.

На сторінках газети висвітлювалися новини місцевого життя (рубрики: «Мѣстныя вѣсти», «По губернии», «По уѣзду», «Объявления»). У № 66 зазначено: «Завтра выйдут однѣ телеграммы». Таким чином, № 67 й 68 повністю складали «Телеграммы “Глуховской жизни”».

У виданні друкувалися також некрологи, оголошення, реклама, повідомлення про загублені речі.

Останній (68-й) наявний номер вийшов 20 липня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 35; Газеты дореволюционной России... С. 88; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 75.

Електронні джерела: «Жизнь моя, как летопись, загублена...». URL: www.liveinternet.ru/users/.../post321220049/.

К. Стецюк, О. Палюх

1025*

ГОЛОСЪ АНАРХИСТА: Періодическій органъ анархической мысли. № 1. 1917, 23 июня.

Одесса, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 47×31 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 10 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 24.

Електронні джерела: Дубовик А. В. Периодические издания анархистов в России и в эмиграции. 1917—1963 / сост. А. В. Дубовик. URL: http://socialist.memo.ru/books/biblio/periodika_posle_1917.htm.

М. Комариця

1026

ГОЛОС ВОИНА: Издание Подготовительной Команды Киевских школ Прапорщиков. Военно-общественно-политическая газета. — Выходит два раза в неделю. № 9. 1917, 3 июня.

Ред. Редакционная Комиссия. — **Кіев, 1917:** Типолит. Глоуберманъ, Александровская, 83. Адр. ред.: Кіев, Керосинная ул., Подготовительная команда Киевских школ Прапорщиков.

Вийшло: 1917 — № 9—29; Ф. 54×36 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 мѣс. 1 р. Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 18; ДНБ: 1917 — № 9—11, 13—16; РДБ: 1917 — № 9—11, 13—16, 24, 26, 27, 29; РНБ: 1917 — № 9—11, 13—16, 24, 26, 27, 29.

Примітки: До № 8 за 27 травня 1917 р. газета виходила п. н. «Голосъ Нашей Семьи» (див. № 784). У логотипі зазначено: «“Голос Воина” распространяется только воспитан[никами]» та вміщено гасла: «Свобода, равенство и братство», «Единение в армии. Единение армии с народом». Мова видання — російська.

Військова суспільно-політична газета «Голос Воина» продовжила лінію своєї попередниці — «Голоса Нашей Семьи» — відображала думки і сподівання викладачів та вихованців підготовчої команди київських шкіл прапорщиків та осмислювала важливі суспільно-політичні події в Росії та Україні.

У центрі уваги редакції були захист завоювань Лютневої революції 1917 р., минуле, сучасне та майбутнє Росії, події на фронтах Першої світової війни та місцева подієвість.

Автори газети виступали проти соціалістичних і національних партій, тих, які називали себе ленінцями, полуботківцями, бо вважали їх любителями чужої власності, й готові були виступити на захист громадського спокою зі зброєю у руках (Лавин С. Нѣсколько слов Ленинцам, Полуботковцам и К°. № 18). У публікаціях йшлося також про взаємини між вихованцями та офіцерами військово-навчальних закладів, порушувалися проблеми освіти на селі та вирішення земельного питання.

На сторінках видання вміщено декларацію прав солдата, роздуми про Українську Центральну Раду, повідомлення про засідання міського виконкому, на якому обговорювалося питання про вихід кадетів із більшості через українське питання, а також статтю про крах Інтернаціоналу тощо.

Літературний сегмент часопису представлено віршами полковника Аксьонова та поезією Степана Кроткова «Еще один Гимн свободному народу».

Наприкінці номерів публікувалася реклама.

У газеті функціонували такі рубрики: «Разнѣя извѣстія», «Мимоходом» та ін.

Автори видання — К. Болеславський, С. Лавін, Aleko.

Останній (29-й) номер вийшов 2 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 35; Газеты дореволюционной России... С. 67, 89; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 88, 89.

В. Габор

1027*

ГОЛОСЪ ЗЕМЛИ. — № 1. 1917.

Ред. Синодській. — [Винница], 1917: Издание Комитета Совета Крестьянскихъ депутатовъ — солдатъ Юго-Западнаго Фронта частей не входящихъ въ составъ армии. Тип. Винницкого Гор. Управл.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 28×18 см; Обс. 16 с.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (2-й) відомий номер вийшов 20 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 59; Периодичні видання Подільської губернії... С. 15, 16.

В. Габор

1028

ГОЛОСЪ ПРАВДЫ: Еженедѣльная Газета. — № 1. 1917, июль.

Ред.-изд. Э. Левинъ. — Одесса, 1917: Адр. ред.: Одесса, Преображенская ул., д. 34.

Вийшло: 1917 — № 1, [?]; Ф. 43×30 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 5 к.

Примітки: Мова видання — російська.

У редакційній статті першого випуску повідомлялося, що видавці газети прагнули об'єднати «всѣхъ неорганизованныхъ, безпартийныхъ» і надати можливість дописувачам відкрито висловлюватися з приводу актуальних питань, незважаючи на їхнє віросповідання та національну приналежність.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 38; Одесска періодична преса років революції... С. 24.

Р. Бліхарський

1029

ГОЛОСЪ ПРАВОСЛАВНЫХЪ: Органъ Союза Свободныхъ Проповѣдниковъ Православной Вѣры. — № 1. 1917.

Ред.-изд. Совѣтъ Союза Своб. Проповѣд. Православной Вѣры. — Одесса, 1917: Тип. С. Н. Скарлато, Ланжероновская ул., № 32. Адр. ред. і контори: Одесса, Колонтаевская ул., № 71.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 20,5×17 см; Обс. 16 с.; Ц. номера 25 к.

Наявність у фонді: ОННБ: 1917 — № 1.

Примітки: У логотипі — молитва «Отче наш».

Мова видання — російська.

Редакція журналу прагнула до діалогу з православними вірними: «Приступая къ изданію печатного слова, Союз свободныхъ проповѣдниковъ православ-

ной вѣры хочет вести живую цельбную струю въ измученные души братьевъ нашихъ православныхъ, русскихъ людей» («Вступленіе»).

Публікації на сторінкахъ часопису містили розмірковування М. Гоголя про вплив мистецтва на релігійність людини («Священные изображение и религиозное чувство»), інформували про релігійні акції, зокрема з'їзди духовенства і мирян, хресні ходи («Общепатріархальный съездъ въ Одессѣ», «Съездъ духовенства и мирянъ въ Москвѣ», Брат Петр «Крестянский ходъ въ Одессѣ»).

Надруковане в часописі «Воззваніе» закликало читачів відкласти всі мирські турботи й повернутися в лона Церкви; низка документів — «Выпись изъ устава Союза свободныхъ проповѣдниковъ Православной вѣры», «Оповѣщеніе», «Выписка изъ Инструкціи для открытія отдѣловъ С.С.П.П.В.» — висвітлювала діяльність Спілки.

Редакція планувала публікувати в журналі проповіді, легенди, релігійну поезію, хроніку з примітками та бесіди з читачами (рубрика «Почтовый ящикъ»), однак вийшло лише одне число видання.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 118; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 29; Бельский М. Р., Изжик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 22.

М. Комариця

1030

ГОЛОСЪ РЕВОЛЮЦІИ: Органъ Центрального Исполнительного Комитета солдатскихъ, матросскихъ, рабочихъ и крестьянскихъ депутатовъ румынского фронта, Черноморского флота и Одесского округа (1917 № 1—32); Органъ Центрального Исполнительного Комитета солдатскихъ, матросскихъ, рабочихъ и крестьянскихъ депутатовъ румынского фронта, Черноморского флота и Одесского округа Румчеродъ (1917 № 33—75); Органъ «Румчерода» Центрального Исполнительного Комитета Солдатскихъ, Матросскихъ, Рабочихъ и Крестьянскихъ депутатовъ Румынского фронта, Черноморского флота и Одесского округа (1917 № 76—131); Органъ съезда румынского фронта, совѣтовъ рабочихъ и солдат. деп. области и группы представителей отъ крестьянъ (1917 № 132—141); Органъ Исполнит. Комитета совѣтовъ рабочихъ, солдатскихъ и крестьянск. депутатовъ Румынского фронта и области (1917 № 142 — 1918 № 189); Органъ Революціоннаго Соціализма (1918 № 1, 2); Органъ с.-д. большевиковъ и лѣвыхъ с.-р. (1918 № 3, 4). — Выходитъ ежедневно, кромѣ

понедѣльниковъ (1917 № 33 — 1918 № 189). № 1. 1917, 11 іюля.

Отв. ред. Г. Л. Абегаузь и Е. В. Китниковъ (1917 № 1—6), Г. Л. Абегаузь, В. А. Раммо, С. П. Садиковъ (1917 № 7—33), Г. Л. Абегаузь, В. А. Раммо, М. Л. Павлоцкий, С. П. Садиковъ (1917 № 34—84), Г. Л. Абегаузь, В. А. Раммо (1917 № 85—131). *Редакціонная комиссія* (1917 № 133 — 139). *Редакціонная коллегія* (1917 № 140 — 1918 № 189). — **Одесса, 1917—1918:** *Адр. контори і ред.:* Одесса, Николаевск. бульв., № 9 (1917 № 4—16). *Адр. ред.:* Одесса, Дерибасовск., 12 (1917 № 136 — 1918 № 150). *Адр. контори:* Одесса, Николаевск. бульв., № 9 (1917 № 136 — 1918 № 150).

Вийшло: 1917 — № 1—142, 1918 — № 143—189, 1—3; *Ф.* від 63×46 см до 45×31 см; *Обс.* 2—8 с.; *Передпл.:* на 3 мѣс. 7 р. 50 к. (1918 № 136, 137), на 2 мѣс. 8 р. (1918 № 150). *Ц.* номера 7 к. (1917 № 4—16), въ Одессѣ и въ кіоскахъ фронта 12 к. (1917 № 136, 137), 15 к. (1918 № 150, 3), въ провинц. и на станц. ж. д. 14 к. (1917 № 136, 137), 17 к. (1918 № 150).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 134; **НБ ІПЕНД:** 1917 — № 1—7, 24, 27, 31, 32, 34—36, 38—45, 47—62, 64, 65, 67—76, 79, 81, 82, 88, 90, 91, 98, 99, 101, 105—107, 109, 111, 115, 118—120, 122, 123, 126, 128, 131, 132, 135, 136, 1918 — № 143, 146, 149, 163, 164, 166, 176; **ОІКМ:** 1918 — № 152, 153; **ОННБ:** 1917 — № 4, 5, 9, 10, 13—16, 136, 137, 150, 1918 — № 3; **БРАН:** 1917 — № 1—7, 10, 20, 21, 23—25, 27—82, 84—88, 90—112, 114, 115, 117—124, 126—128, 131—142, 1918 — № 143, 144, 146—149, 151, 158, 159, 163—173, 177; **ДНБ:** 1917 — № 9—19, 23—45, 47, 58, 70, 99, 105; **РДБ:** 1917 — № 1—7, 10, 32, 43, 57, 61, 62, 68, 69, 71, 72, 74, 75, 81, 1918 — № 177; **РНБ:** 1917 — № 1—7, 10, 19—142.

Примітки: 1918 р. № 189 вийшов 13 березня, № 1 — 24 березня. Мова видання — російська. Додаток: «Голосъ Революціи: Органъ Центрального Исполнительного Комитета солдатскихъ, матросскихъ, рабочихъ и крестьянскихъ депутатовъ Румынского фронта, Черноморского флота и Одесского округа “Румчеродъ”». Экстренный Выпускъ. Телеграммы “Румчерода”. По прямому проводу» (*див.* № 1031). У березні—квітні 1918 р. виходила замість газети «Голосъ Пролетарія» (*див.* № 785). Від 14 квітня 1918 р. виходила п. н. «Революціонный Голосъ» (*див.* 1918 р.)

«Голосъ Революціи» — суспільно-політична газета заснованого 1-м фронтовим та окружним з'їздом рад в Одесі у травні 1917 р. революційного органу — Рум-

чероду (скорочена назва центрального виконавчого комітету депутатів рад Румунського фронту, Чорноморського флоту і Одеської округи (Херсонська, Таврійська, частини Подільської і Волинської губерній).

Часопис інформував про важливі події у суспільно-політичному житті на теренах Російської держави, за кордоном і безпосередньо в Одесі у період революційних змін та як рупор Румчероду висвітлював його діяльність. До другого з'їзду Румчероду в грудні 1917 р. редакція газети головно пропагувала погляди меншовицько-есерівського блоку, згодом, у зв'язку з обранням до її складу тільки більшовиків і лівих есерів, часопис став виразником ідей радикальних революційних партій.

Помітне місце на сторінках видання займали публікації, в яких аналізувалася державно-політична ситуація та обговорювалися завдання соціал-демократії. У матеріалах газети за липень—листопад 1917 р. активно підтримувалися законодавчі ініціативи Тимчасового уряду (Горскій В. Пусть будет сильное правительство. 1917. № 4), ініціювалося якнайшвидше скликання Установчих зборів (Ежовъ В. Какъ будутъ произведены выборы въ Учредительное Собрание. 1917. 16) та закликалося до об'єднання соціалістичних партій (Качуровъ А. Въ единеніи — сила. 1917. № 4; Раковскій Х. Задачи социаль-демократіи на ближнемъ востока. 1917. № 9; Кто такіе социаль-демократы? 1917. № 13).

У газеті порушувалися також проблеми війни і миру, зокрема, обстоювалося «революційне оборонництво» (Слонимъ М. Четвертый годъ. 1917. № 9; Преображенскій Д. Что спасетъ революцію? 1917. № 14; Армія революції. 1917. № 15), наголошувалося на необхідності вирішення земельного питання та з'ясовувалася роль у цьому земельних комітетів (Большаковъ М. Земельный вопросъ на Всероссийскомъ съездѣ. 1917. № 4, 5; Пилецкій Я. Земельные комитеты. 1917. № 13, 14; Кириченко А. О землѣ. 1917. № 15).

Багато місця відводилося воєнно-політичним проблемам — друкувалися фронтові звідомлення та статті, в яких обговорювалися причини виникнення війни (Семинъ Д. Сербія. 1917. № 5), ситуація на фронті (Къ событіямъ на румунскомъ фронтѣ. 1917. № 136), порушувалися питання піднесення бойового духу у військах і боротьби з дезертирством (Шестопаль І. Ударники. 1917. № 4; Голосъ изъ окоповъ. 1917. № 9; Лакла Н. Письма съ фронта. № 14; Меры борьбы съ дезертирами. 1917. № 13).

Багато уваги відводилося популяризації діяльності Румчероду у військах: публікувалися матеріали про

засідання й роботу секцій революційного органу — організаційної, земельної, культурно-просвітницької, постачання, продовольства і транспорту, фінансової; друкувалися звернення до вояків; матеріали 2-го фронтового і обласного з'їзду, рішення якого стали поштовхом до політичної переорієнтації газети.

Новообраною у грудні 1917 р. редакцією віталосся Жовтневий переворот і створення Ради Народних Комісарів, а основними завданнями часопису визначалося: розвиток тих політичних принципів, «в которых нашла свое выражение воля революционно-демократического большинства заседающего фронтового и областного съезда» та підтримка пролетарсько-селянської влади й уряду народних комісарів, які опираються «на организованную демократию в лице Советов рабочих, крестьянских и солдатских депутатов». З цією метою «Голось Революції» широко відкриє свої столбцы для популяризації законодательных актів Народного правительства, для энергичной защиты их от нападков буржуазии и ее прихвостней и всей силой своего идеального влияния будет содействовать проведению их в жизнь» (Наши задачи. 1917. № 133).

Провідними темами у той час стали встановлення радянської влади в Україні та боротьба з «контрреволюційними» силами на її теренах. На шпальтах газети розгорнулася активна пропаганда ленінського партійного курсу (друкувалися окремі праці В. Ульянова-Леніна, декрети радянського уряду), детально висвітлювалася його діяльність, інформувалося про революційні зміни в усіх сферах життя. Чимало матеріалів були передруками з більшовицької преси, зокрема газети «Правда».

Авторсько-редакторським колом віталосся проголошення Української Соціалістичної Радянської Республіки і створення робітничо-селянського уряду, ратувалося за скоріше встановлення радянської влади в Одесі (Массы и совѣтская власть; Призывъ интеллигента. 1918. № 3). Публікувалися також матеріали першого Всеукраїнського з'їзду Рад.

Водночас активно велася пропаганда супроти національно-патріотичних сил і передусім Української Центральної Ради (Юдовскій В. Украинскія деньги; Что такое Рада? 1917. № 137; Шиферъ П. О чемъ говоритъ четвертый универсалъ. 1918. № 150), порушувалося також питання демократизації армії (Арнольдовъ Е. О демократизації арміи. 1917. № 136, 137) та закликалося українські військові частини в Одесі до переходу на бік Румчероду (Бурлака. До братів гайдамаків. 1918. № 150).

У газеті велися рубрики: «Телеграммы», «Война и миръ», «Послѣдній часъ», «На темы дня», «Румчеродъ», «Приказы и распоряженія», «Къ нашимъ союзникамъ», «Слово революціонной демократіи», «На Украинѣ», «По России», «Въ Одессѣ», «Обзоръ печати», «Въ Арміи и Флотѣ», «Рабочая жизнь».

У підзаголовках окремих номерів містилися гасла: «Да здравствуетъ Учредительное Собрание!», «Вся власть Совѣтамъ!», «Хай живе Украинська Рабоче-Селянська Совітська Влада!» та ін.

Авторами публікацій зазначені: М. Большаков, В. Горський, О. Кочуров, О. Кириченко, Я. Пилецкий, Дмитро Преображенський, Х. Раковський, Марк Слонім, І. Шестопап та ін.

Часопис виходив легально до березня 1918 р., наступні декілька номерів вийшли нелегально у зв'язку із зайняттям Одеси австро-німецькими військами. За інформацією газети «Революційный Голосъ» (1918. № 1), видання було закрито владою УНР.

Останній (3-й) наявний номер вийшов 4 квітня 1918 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 26, 27; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 192; Газеты Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 31; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 98—102; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 73; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 16; Газеты дореволюционной России... С. 95; Газеты України 1917—1920 років... С. 79.

О. Палюх

1031*

ГОЛОСЪ РЕВОЛЮЦИИ: Органъ Центрального Исполнительного Комитета солдатскихъ, матросскихъ, рабочихъ и крестьянскихъ депутатовъ Румынскаго фронта, Черноморскаго флота и Одесскаго округа («Румчеродъ»). Экстренный Выпускъ. Телеграммы «Румчерода». По прямому проводу. — № 1. 1917, 30 авг.

Одесса, 1917: Тип. Центрального Комитета «Румчеродъ».

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 49×31 см; Обс. 1 с.; Ц. номера 5 к.

Примітки: Мова видання — російська. Видавалося редакцією однойменної газети (див. № 1030).

Суспільно-політичне видання, яке вміщувало екстрені повідомлення про ситуацію на Румунському фронті у серпні 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 27.

О. Палюх

1032

ГОЛОСЪ СВОБОДНОЙ ПРОВИНЦИИ:

Газета междупартійная-демократическая. — Еженедѣльная газета. Вых. по пятницамъ. Г. 1. № 1. 1917, 11 февр.

Ред. Редакционная Комиссія. — **Богуславъ, 1917:** Изд. Б. А. Розенфельдъ. Типо-литогр. наслѣдн. А. К. Розенфельда. *Адр. ред.:* Домъ наслѣдн. А. К. Розенфельда.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—19, [?]; Ф. 37,5×25 см; Обс. 4 с.; *Передп.:* на 1 мес. 35 к., на 6 мес. 2 р. Ц. номера 6 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — Г. 1 № 18, 19; РНБ: 1917 — Г. 1 № 2, 18, 19.

У газеті публіковано здебільшого місцеву новинну інформацію (рубрики «Мѣстная хроника», «Обзоръ за недѣлю»). Вміщувалися передруки із київських та петроградських часописів, зокрема з газети «Новое Время», що пояснювали тогочасну суспільно-політичну проблематику. Публікувалися матеріали про кандидатів, що балотувалися в гласні до богуславських органів самоврядування, повідомлення про важливість збору коштів місцевим центром соціалістів-революціонерів «для власних потреб».

У № 18 (від 11 серпня) вміщено звіт (без назви) про засідання низки керівних установ Богуслава щодо заснування у місті народної гімназії. Зокрема, наведено уривок із виступу голови місцевого осередку товариства «Просвіта», який відзначав: «Пройдуть роки і вітер розвіє пам'ять про нас і піском занесе те місце, де нас поховали, — историк спокійний і безсторонній запише про події наших днів: “Було на Україні безладдя, і велика смута, і страх, і небезпека, і брат на брата возставав і нівичів, а святий труд і благословенна праця не переривалася; не було ні одного поля не засіянного, і ні одної ниви не скошеної, і всі школи були відкриті і всі лікарні чинили як і раніше”. Отце буде нам подяка справедлива, але холодна і далека подяка исторіи».

У звіті зафіксовано рішення про розширення вищої богуславської початкової школи до п'ятого класу, про урядження курсів для дорослих. Подано інформацію про відрядження двох осіб до Києва задля отримання згоди на виконання прийнятих рішень із поміткою редакції: «Помогай ім, Боже».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 38; Газеты дореволюционной России... С. 96.

Л. Сніцарчук

1033

ГОЛОСЪ СВОБОДНОЙ ШКОЛЫ: Еженедѣльная газета посвященная жизни Средней школы. — № 1. 1917, 21 марта.

Редакціонный Комитетъ. — **Кіевъ, 1917:** Изданіе Центрального Представительнаго Комитета Средне-учебныхъ заведеній гор. Кіева. *Электронпечатня* наслѣдниковъ Шенфельда, Александровская пл., № 10 (1917 № 1, 3); *Печатано* в скоропечатнѣ наслѣдниковъ Іосифа Шенфельда, Александровская пл., № 10 (1917 № 2). *Адр. ред.:* Ком. Училище Володкевичъ уг. Жиланской и Кузнечной ул.

Вийшло: 1917 — № 1—4; *Ф.* 46,5×29,4 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 2 мѣс. 50 к. (1917 № 1). *Ц.* номера 7 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—3; **ДНАБ:** 1917 — № 2; **РНБ:** 1917 — № 1—4.

Примітки: Мова видання — російська.

Редакція «Голоса Свободной Школы» декларувала своє видання як «органъ профессиональный, а не политическій... органъ безпартійный» і закликала до об'єднання національностей — «русскихъ, евреевъ, украинцевъ, поляковъ» та ін. (№ 1).

Розглядаючи Україну у складі оновленої вільної Росії як держави, автори вели мову про те, що в країні створюється вільна школа, і багато уваги приділяли організації київської середньої школи та питанням шкільної реформи. Зокрема, С. Чернович у статті «Чего мы ждемъ и добиваемся?» (№ 1) обстоював принцип децентралізації і демократичного управління школою, Георгій Волін у публікації «Справедливости!» (№ 2) вимагав об'єктивного вирішення у середній школі національного питання.

Автори часопису виступали зі статтями щодо тогочасних політичних змін у країні та їх впливу на шкільний уклад (Левін Б. «Весенній порывъ» (№ 3), а також розповідали про «кошмары» старої школи, «церковь, семью, школу» та відміну плати за навчання в Росії.

Під рубрикою «Библиография» редакція повідомляла про вихід у світ журналу 8-ї київської гімназії «Подснежникъ» (№ 2), а також першого номера газети «Еврейская Молодая Мысль», яку випустив центральний комітет учнів-євреїв середніх шкіл.

Видання мало такі рубрики: «По средней школѣ», «Кіевская Хроника», «Иногородняя хроника», «Извѣстія Центрального Представительнаго Комитета», «Вопросы школьной реформы», «Маленькій фельетонъ», «Изъ Петрограда», «Печать и школа», «Письмо въ редакцію», «Библиография», «Объявленія» та ін.

Автори часопису виступали під справжніми прізвищами і псевдонімами: Георгій Волін, Б. Левін, С. Львович, В. Чадаєв, С. Чернович а також криптонімами: К., К-нъ.

Останній (4-й) номер часопису вийшов 2 травня 1917 р.

Библиография: Список повременных изданий за 1917 год. С. 38; Газеты дореволюционной России... С. 96; Периодичні видання Кієва... Т. 3. С. 121, 122; Газети України 1917—1920 років... С. 79.

В. Габор

1034

ГОЛОСЪ СОЛДАТА: Органъ Екатеринославскаго Совѣта Солд. Деп. (1917 № 1—2); Органъ при Совѣтѣ Солдатскихъ Депутатовъ гор. Екатеринослава (1917 № 3—13); Органъ при Совѣтѣ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ гор. Екатеринослава (1917 № 14—1918). — Выходитъ три раза въ недѣлю (1917), ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ (1918). № 1. 1917, 24 мая.

Ред. Редакт. Комиссія (1917 № 1—3), С. Самойловъ (1917 № 4—1918 № 16). *За ред.* Покровский (1918 № 25—44). — **Екатеринославъ, 1917—1918:** Изд. Редакціонная Комиссія Совѣта Солдатскихъ Депутатовъ (1917 № 1—2), Редакціонная Комиссія (1917 № 3—1918). *Адр. ред.:* Екатеринославъ, уголь Воскресенской и Проспекта, д. бывш. губернатора (1917 № 1—54), Совѣтъ С. и Р. Д., № 5 (1917 № 55—1918 № 84, 2—16), Проспектъ, д. б. гост. Асторія (1918 № 25—44).

Вийшло: 1917 — № 1—83, 1918 — № 84, 2—44; *Ф.* 43×29 см (1917), 49×32 см (1918); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* съ доставкой и пересылкой въ мѣсяць 1 р. (1917 № 55), 3 р. 50 к. (1918 № 84, 2—35), 4 р. (1918 № 39—44). *Ц.* номера 10 к. (1917 № 55), 15 к. (1918 № 84, 2—35), 20 к. (1918 № 39—44), внѣ Екатеринослава 12 к. (1917 № 55), 18 к. (1918 № 84, 2—35), 25 к. (1918 № 39—44).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 3—5, 7—9, 11—19, 21—23, 25—31, 33—83, 1918 — № 84, 12, 15, 16, 25—35, 39—44; **ДНАБ:** 1917 — № 55, 1918 — № 4, 15, 16, 25—27, 29—35, 39—43; **РДБ:** 1917 — № 3, 4, 8, 9, 11, 13—16, 18, 19, 21, 25—27, 30, 33—37, 39—83, 1918 — № 84, 2—14, 17—24; **РНБ:** 1917 — № 3—5, 7—21, 23, 26, 27, 30, 33—83.

Примітки: Наявний № 3 датовано 18 червня 1917 р.; № 84 — 3 січня, № 2 — 4 січня 1918 р. Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро. Від № 45 за 10 березня 1918 р. газета виходила п. н. «Голос Народа» (див. 1918 р.).

Суспільно-політична газета «Голось Солдата» мала соціалістичне спрямування і через призму цієї ідеології широко висвітлювала події у Росії, Україні та світі. Спочатку редакцію видання очолювали меншовики, які об'єктивно відображали тогочасні суспільно-політичні реалії, а після Жовтневого перевороту 1917 р. — більшовики, і тоді видання набуло виключно пробільшовицького спрямування, агітуючи за радянську владу.

На сторінках газети містилося багато статей на актуальні внутрішньо- та зовнішньополітичні теми, зокрема про мирні переговори у Брест-Литовську, участь у них делегації Народного секретаріату т. зв. Народної Української Республіки у складі Володимира Затонського і Руденка та російської делегації, резолюцію анархістів Катеринослава про війну і мир, укладення мирного договору з Українською Центральною Радою.

Редакція видання інформувала читачів про вибори до майбутніх Всеросійських Установчих зборів, діяльність Тимчасового уряду, події в Україні, подробиці захоплення російськими військами під командуванням М. Муравйова Києва, роз'яснювала у передових статтях економічну проблематику, висвітлювала роботу губернського з'їзду Таврії, пленуму Катеринославської ради робітничих і солдатських депутатів за участі заводських, полкових комітетів та губернського комітету рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, загальних гарнізонних зборів, конференцію профспілок тощо. У часописі висвітлювалася діяльність Катеринославської ради робітничих та солдатських депутатів.

На сторінках газети містилися офіційні матеріали — накази головнокомандувача російських військ М. Криленка та декрети і звернення Раднаркому Радянської Росії, розпорядження народних комісарів, обов'язкові постанови губернського комітету рад робітничих і солдатських депутатів Катеринославської губернії, губернського продовольчого комітету, а також доповіді її лідерів, зокрема Л. Троцького на 3-му з'їзді рад.

Автори газетних матеріалів гостро виступали проти своїх політичних опонентів — есерів та меншовиків, а також проти Центральної Ради та її очільників (статті «Демократизм Центральной Рады» (1917. № 77) і «Предсмертное предательство» (1918. № 29), вірш Є. Верещинського «П'єса о Винниченкѣ» (1918. № 16).

Іноді редакція публікувала україномовні статті, зокрема «До зброї!» М. Орлика (1918. № 39).

Трактуючи видання як соціалістичну популярно-наукову та літературну газету, редакція містила багато

сатирично-гумористичних творів, зокрема т. зв. сцен з натури і з вулиці, фейлетонів та віршів, іноді — літературознавчі статті, як-от В. Фріче «П'єса гайдамацького возстанія» (1918. № 40) — про Т. Шевченка. З фейлетонами і віршами активно виступали Є. Верещинський, Клавдія Губльбінська, Гер. Кіригін, Леонід Кудрін, Георгій Отрепьев та ін.

У газеті функціонували рубрики: «Радиограмма» («Радиограммы»), «Телеграммы», «Хроника», «Военный обзор», «Постановление Совѣта», «По поводу», «По телефону изъ Харькова», «По Россіи», «За рубежомъ», «Въ Европѣ», «Изъ Севастополя», «Изъ деревни», «Съ мѣстъ», «Письма въ редакцію», «Объявление».

Серед авторів видання — Антон Канівець, Тимофій Коваленко, Є. Новгородцев, Ол. Орловський, Петро Уралов, Г. Яковлев.

Через повну демократизацію армії назва газети «Голось Солдата» втратила своє призначення, тож редакційна колегія вирішила змінити назву на «Голос Народа».

Останній (44-й) номер газети вийшов 9 березня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 39; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 186; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 102—106; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 74; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 29; Газеты дореволюционной России... С. 97; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 77.

В. Габор

1035*

ГОЛОСЬ СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТА: Органъ Бахмутскаго Комитета Р. С. Д.-Р. П. (объедин.). — № 1. 1917, 11 (24) іюня.

Ред. Редакц. Комиссія Бахмутскаго Комитета. — **Бахмутъ, 1917:** *Изд.* Бахмутскій Комитетъ Р. С.-Д. Р. П. (объедин.). *Адр. ред.:* Бахмутъ, Екатеринославская ул., д. № 14.

Вийшло: 1917 — № 1, 14(31) авг., 14(3) нояб.), 15—17; *Ц.* номера 12 к.

Наявність у фонді: **ДАДО:** 1917 — № 9; **ДНБ:** 1917 — № 14; **РДБ:** 1917 — № 14—16; **РНБ:** 1917 — № 14—16.

Примітки: У вересні—жовтні газета не виходила. Періодичність виходу — два рази на тиждень. Мова видання — російська.

Останній (17-й) номер вийшов 12 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 39; Газеты 1917—1922 годов. Вып. 2. С. 66; Періодичні

видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 81; Місцеві періодичні видання Донеччини. С. 13; Газеты дореволюционной России... С. 97.

К. Стецюк

1036

ГОЛОСЪ ТРУДА: Органъ Черниговскаго Губернскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ. Еженедельная газета (1917 № 1—3). — Выходить 2 раза въ недѣлю (1917 № 4—14). № 1. 1917, 2 авг.

Ред. І. Г. Дроздовъ. — **Черниговъ, 1917:** Тип. Губ. Земства. Адр. ред. і контори: [Чернигов], Богоявленская ул., кв. Совѣта Рабочихъ и Военныхъ Депутатовъ.

Вийшло: 1917 — № 1—14; Ф. 47×32 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 3 мѣс. 1 р. 60 к. Ц. номера 7—15 к.

Наявність у фонді: **ДАЧО:** 1917 — № 3; **РДБ:** 1917 — № 1—6, 8, 9, 13; **РНБ:** 1917 — № 1—6, 8, 9, 12, 13.

Примітки: Мова видання — російська. Від № 15 виходило п. н. «Черниговскій Голосъ Труда» (див. № 955).

У публікаціях газети, яка з'явилася на зміну часопису «Черниговское Слово», відображено складні суспільно-політичні й соціально-економічні процеси після Лютневої революції 1917 р. — розвиток національно-культурного життя, демократизацію місцевих органів самоврядування, налагодження нових економічних відносин. На сторінках видання наголошено на необхідності згуртування демократичних сил для вирішення першочергових політичних й економічних питань, організації військової оборони та захисту здобутків революції («Учредительное собрание», І. Антоненко «Городские выборы и демократия», Л. Юдін «Сегодня выборы», С. Д. К-та «Обывательщина или организация?», М. Маляров «Выборы въ волостные земства»).

У статтях «Корниловщина и буржуазия», Р. Ганжі «Въ часъ отлива», «Совѣты и партіи» йшлося про зростання настроїв байдужості серед населення і боротьбу, яку розгорнули проти рад чорносотенні організації та промислово-фінансові кола.

Власне бачення державного устрою постреволюційної України Р. Ганжа подав у статті «Автономія Украины», акцентуючи, що автономія дасть українцям можливість мати власне національне військо, україномовні школи, державні установи та громадські організації, а також можливість «распоряжаться украинской землей». При цьому необхідно, на думку автора, зберегти економічні зв'язки з Росією та уникнути міжнаціональної

ворожнечі «путемъ установления основного всероссийскаго закона о равноправіи въ Россіи всѣхъ національностей», забезпечення їх громадянських прав і свобод.

Про результати виборів до органів місцевого самоврядування у Чернігові, що відбулися 6 серпня 1917 р., йшлося у статті «Кто былъ настоящимъ побѣдителемъ на городскихъ выборахъ въ Черниговѣ» (підп.: С. Д. К-т). Симпатизуючи партіям соціалістичного спрямування, які не набрали більшості голосів, автор критикував «гражданскую невоспитанность черниговскихъ гражданъ», які переважно голосували за т. зв. буржуазні партії — «блокъ демократическихъ организаций — украинскихъ, польскихъ и профес. союза служащихъ въ правит. и обществ. учрежденияхъ». Серед причин такої ситуації названо слабку агітацію «соціалістичного блоку», розвиток українського національного руху, антисемітські настрої населення з огляду на значну кількість євреїв у соціалістичних партіях, а також традиційний для Чернігова великий відсоток службовців державних установ серед виборців.

На сторінках газети вміщено статті «Заемъ свободы» і «Въ Центр. Исп. Комитетѣ», передруковані з «Извѣстій Петроградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Дѣпутатовъ».

Наявний (13-й) номер вийшов 24 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 41; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 217, 218; Газеты дореволюционной России... С. 420.

М. Комариця, Д. Казіміров

1037*

ГОЛОСЪ ТРУДА: Рабочая газета. — № 1(7). 1917, 1 дек.

Ред. І. М. Барашъ. — **Миргородъ, 1917—1918:** Изд. Миргородская організація РСДРП (объединѣнная).

Вийшло: 1917 — № 1(7)—3(9), 1918 — № 4(10).

Наявність у фонді: **ДАПО:** 1917 — № 1(7), 3(9); **РНБ:** 1917 — № 1(7)—3(9).

Примітки: До 16 листопада 1917 р. газета виходила п. н. «Листок Соціал-Демократа» (див. № 1160) і продовжувала в дужках її валову нумерацію. № 3(9) вийшов 25 грудня 1917 р. Мова видання — російська.

Останній (4(10)-й) наявний номер датовано 7 січня 1918 р.

Бібліографія: Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 196; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 32.

В. Габор

1038*

ГОЛОСЬ УЧАЩИХСЯ: Изд. Орг. учащихся сред.-учеб. заведений г. Херсона. — № 1. 1917, 22 июнь. Ред. С. Горячко. — **Херсонъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Газеты дореволюционной России... С. 100.

Р. Бліхарський

1039

ГОРНОТРУДЪ (1917 — 1918 № 1, 2); ГОРНОТРУД (1918 № 3 — 1919): Извѣстія Областного Профессиональнаго Союза Горнаго Труда Донецкаго, Криворожскаго и Солянаго Бассейновъ (1917 — 1918 № 6); Орган Профессиональнаго Союза Горнаго Труда (Горнотруд) Донецкаго и Криворожскаго Бассейнов и Солянаго района (1918 № 7); Орган Профессиональнаго Союза Горнаго Труда (Горнотруд) Донецкаго и Криворожскаго Бассейнов и Солянаго района (1919). — Г. 1. № 1. 1917.

Ред. Областное Правление (1917 — 1918 № 4), А. К. Мышкин (1918 № 5—7). Редактирует Коллегия (1919). — **Харьков, 1917—1919:** Изд. «Социалистическая Мысль». Тип. Т-ва Потреб. О-въ Юга России, Нетеченская наб., 14 (1918); Тип. Кооперативн. Издательства «Наша Мысль», Каплуновская, 2—4 (1919). Адр. ред.: Харьков, Горяновский пер., № 11 (1918 № 1—4), Фонарный пер., № 10 (Общественная Больничная Касса) (1918 № 6—7), Николаевская пл. (пл. Тевелева), д. О-ва «Россия», кв. № 64 (1919).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?], 1918 — Г. 2 № 1—7, 1919 — Г. 3 № 1—3; Ф. 30×20,5 см (1918—1919); Обс. 20—24 с. (1918—1919); Передпл.: на 1 мѣс. въ Харьковѣ 1 р. 90 к., внѣ Харькова 2 р. 30 к. (1918 № 7). Ц. номера 60 к. (1918 № 1—6), 1 р. (1918 № 7), 1 р. 25 к. (1919 № 1), 2 р. (1919 № 2).

Наявність у фонді: ХДНБ: 1918 — Г. 2 № 1—7, 1919 — Г. 3 № 1, 2.

Примітки: Журнал виходив один раз на місяць під гаслом: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!!!». № 1 від 10 квітня 1919 р. вийшов зі значним запізненням з білими плямами конфіскацій тексту через воєнні події. Мова видання — російська. Від липня 1920 р. виходило п. н. «Горнорабочий» (див. 1920 р.).

Журнал «Горнотрудъ» був виразником інтересів робітників гірничодобувної галузі в Україні. Від 1 червня 1918 р. він став друкованим органом

професійної спілки «Горнотруд», яка була, на думку редакції, ідейною натхненницею організації гірників і службовців галузі (Шульпін А. К годовщинѣ Горнотруда. 1918. № 7). Одним із ключових завдань спілки «Горнотруд» 1918 р. була боротьба за укладення колективного договору з промисловцями, тому редакція часто вміщувала статті про перемовини з промисловцями з цього приводу: «Наши вопросы — их отвѣты» (1918. № 7).

На сторінках видання висвітлювалася історія створення і діяльності професійної спілки «Горнотруд» (Рабоче-профессиональное движение в Донском Бассейне (К истории нашего Областного Союза). 1918. № 1), аналізувалося становище гірників та їхній прожитковий мінімум (1918. № 5, 6). У виданні друкувалися закони та циркуляри, зокрема затверджений Радою Міністрів закон про комітет праці (1918. № 4), «Циркуляр Міністра праці» (1918. № 3) та докладний коментар цього циркуляра (1918. № 4), подавалися огляди постанов радянського уряду України в галузі охорони праці та соціального страхування (1919. № 1, 2), а також матеріали, в яких аналізувалися першочергові завдання робітничого класу в промисловому житті Донецького басейну (1918. № 2), нова економічна політика в Донецькому басейні, її результати (1918. № 3) та найближчі завдання щодо націоналізації Донецької кам'яновугільної промисловості (1919. № 1) тощо.

Автори часопису обговорювали перспективи діяльності професійних спілок (1918. № 1), зокрема обласної (1918. № 2), форми професійної боротьби (1918. № 4), тому вони гостро критикували недоліки спілки (Есь-де-Есь. Слабая мѣста фронта. 1918. № 1; Галузін В. Старый вопрос. 1918. № 4).

Із часописних публікацій читачі дізнавалися про Всеукраїнську конференцію профспілок та участь у ній делегації «Горнотруда» (1918. № 2), засідання у Києві виконавчого комітету Всеукраїнської ради профспілок (1918. № 3), а також про поточні справи обласної спілки «Горнотруд», зокрема про діяльність його правління (1918. № 1), звіти секретаріату (1918. № 2—6), з'їзд обласного комітету (1918. № 3) та його засідання (1918. № 5, 7), обласну делегатську нараду (1919. № 2), другу сесію комітету праці (1918. № 6) та ін.

Редакція порушувала питання щодо кількості і складу робітників на кам'яновугільних підприємствах Донецького басейну (1918. № 5), видобутку і вивозу донецького палива за першу половину 1918 р. (1918.

№ 4) і за січень—березень 1919 р. (1919. № 2) та подавала інформацію про минуле гірничої промисловості, зокрема про нещасні випадки серед гірників Донецького басейну під час Першої світової війни і революції (1919. № 2).

Окремі статті були присвячені історії міжнародного руху шахтарів (1918. № 7), британським та німецьким гірникам (1918. № 1—3, 5), прибуткам німецьких «вугільних баронів» (1918. № 1), європейським і російським діячам, зокрема А. Бебелю (1918. № 6) та Г. Плеханову (1918. № 2), а також мирним переговорам для пролетаріату Донецько-Криворізького басейну (1918. № 3).

Продовжуючи свій вихід 1919 р. уже при новій, радянській, владі, редакція змушена була вміщувати примітки до окремих матеріалів про те, що ці публікації є дискусійними. Як-от до статті С. Стрельбицького «“Независимцы” и “независимость” профессиональных союзов» (1919. № 2), у якій йшлося про зв'язок соціал-демократів-меншовиків із профспілками.

Серед рубрик часопису — «Въ Министерстве Труда», «По Донецкому Бассейну», «Экономический отдѣл», «Жизнь нашего Союза» («Корреспонденции и доклады съ мѣстъ»), «По области» («Корреспонденции и доклады съ мѣстъ»), «Хроника», «Въ Россіи», «На Западѣ», «Обзор печати классовой и “внеклассовой”», «Почтовый ящикъ», «Отъ редакции».

Активними авторами часопису були: А. Гершенгор, С. Девдаріані (під псевд. та крипт.: В. Галузін, А. Ейнгорн, Ніл, Сан, С. Стрельбицький, Ес-де-Ес), Віктор Демар (крипт.: В. Д.), С. Цукублін (крипт.: С. Ц.).

Останній (2-й) наявний номер вийшов 3 травня 1919 р.

Бібліографія: Периодическая печать СССР 1917—1949... Журналы... по технике... С. 73; Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 52; Українські періодичні видання у фондi ХДНБ... Вип. 2. С. 23, 24.

Література: Сунгарієць І. Професіональна преса: [про часопис «Горнотрудъ» 1918 р.] // Волна. 1918. № 37.

В. Габор

1040

ДНИ АВІАЦІЇ ВЪ ОДЕССѢ. 8-го и 9-го Іюля 1917 г.: Изданіе редакції журналу «Заря Авіації». — 1917, 8/9 іюля.

Ред. І. М. Радецькій. — **Одесса, 1917: Тип.** Х. М. Шлуглейта, Одесса, Кондтратенко, 18.

Вийшло: 1917 — 8/9 іюля; *Ф.* 54×35 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 50 к.

Наявність у фондi: **ОННБ:** 1917 — 8/9 іюля.

Примітки: У надзаголовку: «Продается въ пользу пострадавшихъ авіаторовъ». Мова видання — російська.

Одноднівка щомісячного науково-популярного, громадсько-літературного ілюстрованого журналу з питань повітроплавання «Заря Авіації» була приурочена до однойменної події. З отриманих коштів від продажу видання здійснювалася фінансова допомога постраждалим в аваріях авіаторам та їхнім сім'ям.

На шпальтах видання вміщено статті, в яких розповідалося про становлення та розвиток авіації в Одесі, зокрема про діяльність підприємця Артура Анатра — одного із ініціаторів створення Одеського аероклубу та авіашколи, яка діяла при ньому, а також засновника та власника авіаційного заводу «Анатра» й видавця журналу «Заря Авіації». У ньому надруковано есе, присвячені темам аеронавтики і нещасних випадків під час польотів.

У газеті опубліковано низку віршів-присвят живим та загиблим льотчикам.

Автор усіх текстів — І. М. Радецькій.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 28.

Р. Біхарський

1041*

ДОМОЙ ВЪ СІОНЪ: Органъ, посвященный интересамъ еврейской учащейся молодежи. — № 1. 1917, 19 іюня.

Ред. А. Островъ, А. Кресинъ. — **Кременчугъ, 1917:** Кременчугское Отд. Союза Сіонистскаго Юношества. Изд. Г. Фельдманъ. Печатається въ Новогеоргієвскѣ. *Адр. ред.:* Кременчугъ, Александровская ул., уг. Преображенской, 40.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фондi: **РНБ:** 1917— № 1—2.

Примітки: Мова видання — російська. Від № 3 за липень 1917 р. газета виходила п. н. «Молодой Израиль» (див. № 1170).

Останній (2-й) номер вийшов 27 червня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 44; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 33; Євреї в Україні: наук.-допом. бібліогр. покажч., 1917—1941: у 2 част. Київ, 2000. Част. 2 / уклад.: Н. А. Дехтярова, С. Г. Кузнєцова, Н. Л. Македон, В. В. Журавльова. С. 164; *Черняков Б. І.* Джерела до історії української преси... С. 85.

М. Комариця

1042

ДОНЕЦКАЯ МЫСЛЬ. — Выходит ежедневно, кроме дней послѣпраздничныхъ. № 1. 1917, [лист.].

Ред. В. В. Загорський. — **Юзовка, 1917—1918:** Изд. издательство «Донецкая Мысль». Тип. А. С. Альтшуллера. Адр. контори: 1-я линия, № 29.

Вийшло: 1917 — № 1—137, 1918 — № 1—14, [?]; Ф. 48×34 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 годъ съ доставкой и пересылкой 24 р. (1917 № 95), 32 р. (1917 № 130—134). Ц. номера 10 к. (1917 № 95), 15 к. (1917 № 130).

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 95, 130, 131, 134, 1918 — № 7, 8, 14; **РДБ:** 1917 — № 81—99, 101, 104—118, 125—130, 132—137, 1918 — № 2—4; **РНБ:** 1917 — № 80—99, 101, 102, 104—118, 125—130, 132—137.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Владыкой міра будетъ трудъ!». Мова видання — російська. Юзівка — тепер м. Донецьк.

«Донецкая Мысль» — газета Юзівського осередку Єврейської соціал-демократичної робітничої партії «Поалей Ціон», у якій висвітлювалися політичні та економічні питання регіонального і міжнародного значення.

На шпальтах видання регулярно публікувались офіційні документи Юзівської міської управи, в яких повідомлялась її позиція щодо актуальної міжнародної та вітчизняної політичної ситуації, а також постанови та рішення щодо налагодження і функціонування інфраструктури міста, продовольчого постачання тощо (Предложение Юзовской Городской Управы принятое думой въ связи съ текущими событиями на экстренномъ засѣданіи 1 ноября 1917 г. 1917. № 95).

Редакція вміщувала агітаційні матеріали, присвячені виборам до українських Установчих зборів та участі в них Єврейської соціал-демократичної робітничої партії, оголошення щодо проведення ініційованого юзівською Українською громадою з'їзду селянських та гірничих організацій Юзівського району.

У статтях та замітках подано огляд та інформовано про воєнно-політичні події, що відбувались на території України та Росії, зокрема військові протистояння у Петрограді, передумови підписання та наслідки Брестського договору тощо. Висвітлено також перебіг воєнних кампаній Фінляндії, Німеччини та Росії.

У виданні функціонували рубрики: «Послѣднія извѣстія», «Важнѣйшія извѣстія», «Разныя извѣстія», «Нашъ районъ», «Мѣстная жизнь», «Областная

жизнь», «Рабочая жизнь», «Объявленія», «Хроника происшествій», «Справочный Отдѣлъ».

На сторінках газети анонсувалися спектаклі юзівських театрів, зокрема: «Сатурн», «Колизей», «Наш Уголок», «Соболев».

Автори газети: Н. Бережанський, З. Волна, А. Гаврилов-Юзовський, М. Губін, І. Прилежаєв, М. Скорняков, Гр. Тур.

Останній (14-й) наявний номер газети вийшов 18 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 44; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 224; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 82; Газеты дореволюционной России... С. 112.

Література: Гайдук В. А. Юз і Юзівка / пер. англ. текстів І. М. Яндоли. Донецьк, 2000. С. 53, 54.

Електронні джерела: Ясенов. «Донецкая мысль»: политика плюс коммерция. URL: <http://www.donjetsk.com/retro/2295-gazeta-donckaya-mysl.html>.

Р. Бліхарський

1043*

ДОНЕЦКИЙ ПРОЛЕТАРИЙ: Органъ Луганскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. — Выходит ежендѣвно. Г. 1. № 1. 1917, 1(14) июня.

Ред. Редакціонная Комиссія. — **Луганськ, 1917—1918:** Изд. Луганскій Ком-тъ Р.С.-Д.Р.П. Адр. ред.: Луганськ, Горно-Коммерческій клубъ, к. 3 (1917); Петроградская ул., д. Дворникова (1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—65, [?], 1918 — Г. 2 № 172—218; Т. 2500—3000 пр.; Передпл.: до конца года 7 р. (1917), на 3 мес. 3 р. 50 к. (1918). Ц. номера 6—10 к. (1917), 15 к. (1918).

Наявність у фонді: **РДБ:** 1917 — № 7—10, 14—19, 24, 26, 27, 29—56, 58—65; **РНБ:** 1917 — № 7—11, 14—19, 22—27, 29—56, 58—65.

Примітки: Головою редакційної комісії був К. Ворошилов (до жовтня 1917 р.). № 65 вийшов 12 вересня (31 серпня) 1917 р. Мова видання — російська. Від 2 квітня 1918 р. газета виходила п. н. «Луганский Революционный Вестник» (див. 1918 р.).

Щоденна газета «Донецкий Пролетарий» як орган Луганського комітету РСДРП(б) висвітлювала події в Україні та Росії з більшовицьких позицій. У виданні друкувались статті суспільно-політичного спрямування, зокрема К. Ворошилова (під справжнім прізвищем та під крипт. К. В.), дописи робітників, резолюції і постанови зборів та мітингів.

Редакція гостро критикувала діяльність Тимчасового уряду і своїх політичних опонентів —

меншовиків та есерів, вимагала 8-годинного робочого дня та встановлення робітничого контролю над виробництвом.

У виданні систематично вміщувалися передруки статей В. Леніна, Н. Крупської, О. Ярославського, І. Скворцова-Степанова, О. Коллонтай із газет «Правда» та «Соціаль-демократъ» (Москва).

Останній (218-й) номер датовано 31 березня 1918 р. У ньому вміщено повідомлення, що видавництво і редакція газети РКП(б) «Донецкій Пролетарій» за згодою з Луганським комітетом партії і Луганською районною радою робітничих, солдатських і селянських депутатів переходять у ведення означених рад і далі вона виходитиме п. н. «Луганский Революционный Вестник» як орган Луганської міської і Луганської районної рад робітничих, солдатських і селянських депутатів.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 44; Список повременных изданий за 1918 год. С. 64; Газети СССР 1917—1960. Т. 3. С. 473; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 38—41; Газеты до-революционной России... С. 112.

В. Габор

1044*

ДОХОДНОЕ САДОВОДСТВО И ОГОРОДНИЧЕСТВО: 2-х-недельное издание. Отдѣления садоводства и огородничества Харьковскаго о-ва сельскаго хозяйства. — Г. 1. № 1. 1917.

Ред. Редакционная Комиссія. — **Харьковъ, 1917—1918:** Изд. Отд. Садоводства и Огородничества Харьковск. общ-ва сельскаго хозяйства. *Адр. ред.:* Харьковъ, Московская, д. 10.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, 1918 — Г. 2 № 2, 3/4; *Передпл.:* на годъ 5 р.

Наявність у фонді: РНБ: 1918 — Г. 2 № 3/4.

Примітки: До редакційної комісії входили: В. В. Борсук, Н. Г. Шольц, М. С. Балабанов, П. С. Филиппишин.

Останній (3/4-й) номер вийшов у лютому 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1918 год. С. 65.

Р. Бліхарський

1045

ЕВРЕЙ-ИЗБИРАТЕЛЬ: Предвыборная газета Полтавскаго Губернскаго Комитета партіи «Идише Фолкспартей». — № 1. 1917.

Ред.-изд. Полтавскій Губернскій Комитетъ Партіи «Идише Фолкспартей». — **Полтава, 1917:** *Типо-литогр.* Т-ва Печатнаго Дѣла.

Вийшло: 1917 — № 1—3; Ф. 44×35 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 3.

Примітки: Наявний № 3 вийшов 9 листопада 1917 р. Мова видання — російська.

«Еврей-избиратель» — інформаційний орган передвиборної кампанії до Всеросійських Установчих зборів Полтавського осередку єврейської партії «Идише Фолкспартей».

Газету засновано в умовах післяреволюційної активізації різноманітних політичних сил та організацій та їхньої передвиборної підготовки до обрання Установчих зборів.

У вміщених на сторінках видання статтях та гаслах акцентовано пріоритет національної автономії, а не класової боротьби. Політична платформа партії зосереджувалася перш за все на вирішенні актуальних проблем єврейського населення.

Окрім того, автори деяких матеріалів прагнули розмежувати сферу релігії та суспільно-політичних інтересів, закликаючи духовних лідерів не використовувати авторитет релігії під час боротьби між політичними партіями та організаціями.

У газеті опубліковано виборчі списки партії, подавались біографічні відомості окремих кандидатів.

Автори видання: Г. Вулих, А. Круповецька, В. Лацький.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917 — 1920 рр. С. 30; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 33; Газети України 1917—1920 років... С. 88.

Література: Венгерська В. О. Єврейські політичні партії та євреї в політичних партіях: соціально-класові, громадянські та національні дилеми (к. XIX ст. — лютий 1917 р.) // Світові війни XX століття та історична пам'ять: зб. наук. пр. за матеріалами Міжнар. наук.-практ. конф., Житомир, 11—12 листоп. 2011 р. Донецьк, 2013. С. 25—34.

Р. Бліхарський

1046

ЕВРЕЙСКАЯ ЗАРЯ: Периодический Органъ Александрійскаго Уѣзднаго Сіонистскаго Комитета. — № 1. 1917, 1 дек.

Ред. И. Бытенскій. — **Александрія, 1917:** Изд. Александрійскій Уѣздный Сіонистскій Комитетъ. *Адр. ред.:* Александрия, Ганибаловская, д. Задорожнаго, кв. Михелева.

Вийшло: 1917 — № 1—3; Ц. номера 20 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 47.

С. Блавацький

1047*

ЕВРЕЙСКАЯ МОЛОДАЯ МЫСЛЬ: Органъ Кіевскаго Центрального Комитета евреевъ, учащихся средней школы, посвященный интересамъ еврейской молодежи. — Г. 1. № 1. 1917, 14 апр.

Ред. Ред. Комитетъ. — **Кіевъ, 1917:** Изд. Кіевскій Центр. Ком. евр. учаш. средней школы. *Електротип.* наследниковъ Іосифа Шенфельда, Александрійская пл., 10. *Адр. ред.:* ул. Марино-Благовѣщенская, 73.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—4; Ц. номера 25 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — Г. 1 № 1—4.

Примітки: Мова видання — російська.

Редакція позиціонувала часопис як позапартійний орган і прагнула прилучити читачів до єврейської культури з метою виховання у молоді національної гідності у протистоянні асиміляційним впливам.

На сторінках видання учні ознайомлювалися з важливими проблемами суспільно-політичного життя, передусім з позицією окремих партій щодо їх вирішення.

Чимало уваги у публікаціях приділялося єврейській історії, літературі та мистецтву, а також національному питанню (Т. Национальные интересы; Ар'є. О национальной школѣ; Зайдень Н. Гражданское равноправіе). У низці матеріалів порушувалися релігійні питання, зокрема, розкривалася сутність іудаїзму та ідейних течій у єврействі (М. В. Об иудейской религии).

У виданні повідомлялося про діяльність Київського центрального комітету єврейських учнів середньої школи: інформувалося про його зібрання та статут.

У часописі друкувалися віршовані та прозові проби учнів єврейської середньої школи.

Публікації переважно не авторизовані, підписані псевдонімами та криптонімами.

Останній (4-й) номер вийшов 19 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повременныхъ изданій за 1917 год. С. 47; Периодика по литературе и искусству... С. 74; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 160.

О. Палюх

1048*

ЕВРЕЙСКАЯ МОЛОДЕЖЬ: Двухнедѣльный Органъ Организационного Объединѣнія еврейской молодежи с. Гуляй-Поле. Журналь. — № 1. 1917, июль.

Ред. Л. Каемъ. — **Гуляй-Поле, 1917:** Изданіе Организационного Объединенія еврейской молодежи с. Гуляй-Поле.

Вийшло: 1917 — № 1, 2.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 2.

Примітки: Мова видання — російська, ідиш.

Часопис став першим у Запорізькому краї молодіжним виданням національних меншин. Видавання журналу було зумовлено необхідністю об'єднання єврейської молоді у с. Гуляй-Поле.

На сторінках видання спочатку публікувалися матеріали апологетичного змісту, сповнені ентузіазму та ейфорії щодо організації випуску часопису, який мав стати рупором єврейської молоді.

Помітну увагу у журналі приділялося висвітленню проблем місцевої єврейської громади.

Припинення виходу часопису, зазначала редакція, було зумовлено політичною ситуацією у с. Гуляй-Поле, загальною нестабільністю в різних сферах суспільного життя, невдоволеністю і нетерпимістю до окремих прошарків населення.

Останній (2-й) наявний номер вийшов у світ 5 серпня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 86; Євреї в Україні: наук.-допом. бібліогр. покажч., 1917—1941: у 2 част. Київ, 2000. Част. 2. / уклад.: Н. А. Дехтярьова, Є. Г. Кузнецова, Н. Л. Македон, В. Журавльова. С. 163; *Черняков Б. І.* Джерела до історії української преси... С. 86.

Література: Литература о евреях на русском языке, 1890—1947: книги, брошюры, оттиски статей, органы периодической печати: библиогр. указ. / сост.: В. Е. Кельнер, Д. А. Эльяшкевич. Санкт-Петербург, 1995. С. 547; *Хитрова Т. В.* Періодичні видання Запорізького краю початку XX ст.: Типологічна система. Монографія. Каталог видань. Хрестоматія. Запоріжжя, 2011. С. 58, 62, 93, 172, 189.

С. Блавацький

1049*

ЕВРЕЙСКАЯ МЫСЛЬ. — № 1. 1917, 7 апр.

Ред. Б. М. Ейдлін. — **Александровскъ, 1917—1918.**

Вийшло: 1917 — № 1, [?], 1918 № [?]-124.

Наявність у фонді: ДА АРК: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Редакція газети ставила перед собою мету консолідувати всі єврейські осередки міста напередодні виборів до міської думи з метою інформування про національно-культурні й політичні програми руху. Уперше єврейське населення разом із представниками інших націй брало участь у виборах, здобувши право після ліквідації самодержавства обирати на демократичних засадах своїх гласних до органів місцевого самоврядування.

На сторінках часопису, що виходив упродовж року, детально повідомлялося про перебіг виборчого процесу до місцевих органів самоврядування, Українських і Всеросійських Установчих зборів. У публікаціях аналізувалися причини провалу на загальноукраїнських виборах, адже більшість єврейських організацій виступали проти більшовицького перевороту і підтримували національну політику України, оскільки були зацікавлені в справедливому вирішенні національного питання.

Останній (124-й) номер вийшов 25 квітня 1918 р.

Література: Хітрова Т. В. Періодичні видання Запорізького краю початку ХХ ст.: Типологічна система: Монографія. Каталог видань. Хрестоматія. Запоріжжя, 2011. С. 109, 110, 172; Турченко Г. Ф. Запорізький край за доби Центральної Ради // Наукові праці історичного факультету ЗДУ. Запоріжжя, 2009. Вип. 25. С. 10.

М. Комариця

1050*

ЕВРЕЙСКАЯ МЫСЛЬ. — № 1. 1917, 21 апр.

Ред. И. А. Тривусь. — **Одесса, 1917:** Изд. С. М. Рубинштейнъ. «Славянская» тип. Е. Хрисогелось.

Вийшло: 1917 № 1—9, [?]; Ф. 30×23 см; Обс. 16 с.; Ц. номера 15—20 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: Періодичність виходу — щотижня.

Мова видання — російська. Від 1 грудня виходив однойменний офіційний орган сіоністської організації (див. № 1051).

Журнал висвітлював сутність Базельської програми, що мала на меті створити для єврейського народу забезпечення публічним правом становище в Палестині.

Останній (9-й) відомий номер вийшов 29 грудня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 119; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 25.

К. Стецюк

1051

ЕВРЕЙСКАЯ МЫСЛЬ. — Выходит еженедельно по пятницам (1918 № 24 — 1919 № 14). № 1. 1917, 1 дек.

Ред. С. Б. Шварцъ (1917 — 1918 № 28, 33/34 — 1920), И. А. Тривусь (1918 № 29/30, 31/32). — **Одесса, 1917—1920:** Изд. Сіонистскій Комитетъ Одесскаго Района (1917 — 1918 № 7/8), Сіон. Ком. Од. Р. въ лицѣ Н. Д. Цалюка (1918 № 9—44/45), Сіон. Ком. Од. Р.

въ лицѣ Г. А. Бродовскаго (1918 № 46 — 1920). Тип. Изд. Т-во «Кинереть», Одесса, Екатерининская, 36 (1917 — 1918 № 44/45); Тип. «Печатное Искусство», Одесса, Екатерининская, 36 (1918 № 46 — 1919 № 15); Тип. Я. Х. Шермана, Одесса, Ришельевская, 17 (1919 № 16/17 — 1920). Адр. ред.: Издательское Т-во «Кинереть», Екатерининская, 36 (1918 № 7/8), ред. журнала «Еврейская Мысль», почт. ящ. 547 (1918 № 9 — 1920). Адр. контори: Одесса, Ланжероновская ул., 30 (1918 № 7/8—39/40), Б.-Арнаутская, 80 (1918 № 41/42 — 1919 № 30), Авчиник. пер., 12 (1919 № 31—1920).

Вийшло: 1917 — № 1—5, 1918 — № 6, 7/8—11, 12/13, 14/15, 16—18, 19/20, 21, 22/23, 24—28, 29/30, 31/32, 33/34, 35—38, 39/40, 41/42, 43, 44/45, 46, 47/48, 49/50, Г. 2 № 51/52, 1919 — Г. 2 № 1/2, 3(55) — 15(67), 16/17, 18—26, 29, Г. 3 № 30—34, 1920 — Г. 3 № 35, 36; Ф. 33×24 см (1918—1919 № 15), 30×22,5 см (1919 № 16—1920); Обс. 16 столб. (1918 № 11, 27), 32 столб. (1918 № 9, 28, 35—38, 43, 46, 1919 № 3—15, 18, 26, 29, 31—34, 1920), 40 столб. (1918 № 16, 44/45, 1919 № 19—25, 30), 48 столб. (1918 № 7/8, 10, 12/13, 19/20, 29/30, 31/32, 33/34, 47/48, 1919 № 1/2), 56 столб. (1918 № 14/15, 41/42, 1919 № 16/17), 64 столб. (1918 № 17, 18, 21—26, 39/40, 49/50, 51/52); Передпл.: на 1/2 г. въ Одессѣ 12 р. (1918 № 7/8—27), на 3 мѣс. 7 р. 20 к. (1918 № 28, 29/30), 9 р. (1918 № 31/32—36), на 1 мѣс. 3 р. (1918 № 37—39/40), на города на 1/2 г. 16 р. 80 к. (1918 № 10—27), на 3 мѣс. 8 р. 40 к. (1918 № 28, 29/30), 10 р. 80 к. (1918 № 31/32—36), въ провинціи на 1 мѣс. 3 р. 60 к. (1918 № 37—39/40), въ Одессѣ и въ провинціи въ мѣс. 4 р., 5 р., 6 р. (1918 № 41/42 — 1919 № 10), 7 р., 8 р. 50 к. (1919 № 11—15), 30 р., 36 р., 42 р. (1919 № 16/17—29), 50 р. (1919 № 30—34), 70 р. (1920). Ц. номера 50 к. (1918 № 7/8), 1 р. (1918 № 22/23), въ Одессѣ 50 к. (1918 № 9, 17, 18, 21), 60 к. (1918 № 16), 75 к. (1918 № 19/20), 1 р. (1918 № 29/30—33/34), въ Одессѣ и въ провинціи 50 к. (1918 № 11), 90 к. (1918 № 14/15), 60 к. (1918 № 24—26, 28), 40 к. (1918 № 27), 1 р., 1 р. 20 к. (1918 № 35—38, 43—46), 1 р. 50 к. (1918 № 39/40, 1919 № 3—5), 1 р. 75 к., 1 р. 60 к. (1918 № 47/48, 1919 № 6—10), 2—3 р. (1918 № 49/50 — 1919 № 1/2, 11—15), 10 р. (1919 № 16/17, 19/21), 8 р. (1919 № 18), 12 р. (1919 № 22—29), 15 р. (1919 № 30—34), 20 р. (1920), въ провинціи 70 к. (1918 № 9, 10, 16), 60 к. (1918 № 17, 18, 21), 90 к., 1 р. 20 к. (1918 № 19/20, 29/30—33/34).

Наявність у фонді: НБУВ: 1918 — № 7/8, 16, 17, 35—39/40; ОННБ: 1918 — № 7/8 — 49/50, Г. 2 № 51/52, 1919 — Г. 2 № 1/2—26, 29, Г. 3 № 30—34, 1920 — Г. 3 № 35, 36.

Примітки: У квітні 1917 р. виходив однойменний журнал (див. № 1050). У виході журналу була перерва: № 15(67) датовано 14 квітня, а № 16/17 — 1/14 вересня 1919 р. Виходив з дозволу військової цензури (1919). Мова видання — російська, частково оголошення подано на івриті.

Суспільно-політичний часопис «Еврейская Мысль» видавався сіоністською організацією Одеси з метою пропаганди ідеї відновлення єврейської держави в Палестині, об'єднання одноплемінників на національному ґрунті у місцях розселення та ознайомлення їх з актуальними подіями в державі, за кордоном, безпосередньо на Одещині.

На сторінках часопису декларувалися програмні засади сіоністської партії в обстоюванні національних інтересів й плеканні патріотичних почуттів євреїв, інформувалося про внутріпартійні суперечності, велася активна полеміка з іншими партіями — Бундом, Фолкспартай, Цейре-Ціон, Поалей-Ціон (Партійные силуэты. 1918. № 17; Рубиновъ Л. Младосіонизмъ и младосіонисты. 1918. № 25; Гин-десъ М. Оппозиція. 1918. № 49/50; Фишеръ І. Предательство. 1919. № 1/2; ін.). Особливо наголошувалося на необхідності відмежування від більшовицьких ідей (Н. Х. Евр. большевизмъ въ борьбѣ съ еврействомъ; Дѣло сіонистовъ в одесской «чрезвычайкѣ». 1919. № 16/17).

Зростанню національної свідомості євреїв сприяли численні публікації про їхню історичну батьківщину — Палестину. Впродовж виходу часопису регулярно інформувалося про суспільно-політичну ситуацію та економічний розвиток цієї території, публікувалися враження очевидців після відвідування Святої землі (Ловенгардтъ А. Горы Ливана. Изъ путешествія по Сиріи и Палестинѣ. 1918. № 7/8; Палестинській тематиці повністю був присвячений № 22/23 у 1918 р.; Ортенберг А. Промышленные перспективы Палестины. 1920. № 35; ін.). Чимало уваги приділялося питанню виокремлення єврейської частини Палестини, сповіщалося про його просування і вирішення на мирній конференції в Парижі, висвітлювалася діяльність одного з лідерів сіоністського руху В. Жаботинського (Что такое еврейская Палестина? 1918. № 9; Сквирскій І. Піонеры труда въ Палестинѣ. 1918. № 10, 12/13; Бухмилъ І. С. Націоналізація землі въ Палестинѣ. 1918. № 24; Прощальное торжество еврейскаго легіона. Слово лейт. В. Жаботинскаго. 1920. № 36; ін.). Упродовж 1919—1920 рр. на шпальтах журналу велася активна агітація за повернення євреїв на батьківщину (Вейншаль А. Проблемы переселения.

1919. № 1/2; Кассель І. Мысли о колонизаціи Палестины. 1919. № 10; ін.), друкувалися листи переселенців.

У публікаціях «Еврейской Мысли» відображені воєнно- та суспільно-політичні зміни в Україні 1917—1920 рр.: висвітлювалася діяльність Української Центральної Ради, аналізувалися причини гетьманського перевороту, інформувалося про діяльність Директорії, окреслювалося становище під більшовицькою окупацією та під владою Добровольчої армії.

Політичні метаморфози в державі розглядалися передусім у контексті їхнього впливу на життя місцевого єврейства, у зв'язку з чим виняткове значення мала тема захисту єврейського населення від погромів. Зокрема, повідомлялося про вчинені насильства у містах і селах Київської та Чернігівської губерній, а також на теренах Галичини і Бессарабії (Черты большевицкаго погрома; Погромы безъ конца...; Борьба съ погромами. 1918. № 7/8; Еврейскіе погромы. 1918. № 17; Погромы въ Польшѣ и Галиции. 1918. № 49/50; ін.). Інформувалося про засудження цих злочинів, апеляцію до влади єврейської громади Одеси, порушувалося питання створення бойових дружин та допомоги потерпілим (Одесская община о погромах. 1918. № 49/50; Еврейская боевая дружина. 1919. № 16/17; Помощь погромленным. 1920. № 35).

В умовах перманентного воєнно-політичного протистояння нагальною потребою, на думку авторів часопису, було вирішення національного питання. У журналі обстоювалося необхідність скликання українських Установчих зборів (Фишеръ І. Декларация правъ национальныхъ меньшинствъ. 1918. № 7/8; Б. В-инъ. Еврейскій предпарламентъ на Украинѣ. 1918. № 16; Арфи І. Украинское Учредительное Собрание. 1918. № 17) та створення культурно-національної автономії (Національно-персональная автономия. 1918. № 7/8; Есть ли у насъ національно-персональная автономія? 1918. № 17).

Визначальну роль в активізації національного життя відводилося єврейським громадам — багато матеріалів присвячувалося проблемам їх організації і функціонування (Зейгеръ М. Пути синтеза. 1918. № 7/8; Его же. Всеукраинскій съездъ общинъ. 1918. № 25; Шварцъ Ш. Община; Постанъ М. Къ вопросу объ экономической политикѣ евр. общины. 1918. № 16; Шварцманъ М. С. Общинное строительство. 1918. № 37, 39/40). У 1918 р. увага була прикута до виборів в єврейські громадські ради в українських містах, зокрема в Гайсині, Каневі,

Одесі, Сквирі. Повідомлялося також про громадську й культурно-освітню діяльність єврейських громад у Катеринославі, Полтаві, Херсоні та поза межами України — в Грузії і Туркестані (Маргуліс Д. Евреи Кавказа. 1918. № 7/8; Левченко Я. П. Евреи в Туркестанѣ. 1918. № 28; Коганъ Л. Культурно-просвѣтительныя задачи общины. 1918. № 37). Вагомим чинником у пропаганді національної ідеї стало скликання Тимчасового єврейського національного зібрання у листопаді 1918 р., перебіг якого детально висвітлювався у журналі.

Із національною доктриною було тісно пов'язане мовне питання — щодо вживання ідишу та івриту (Шварцъ Ш. Старый споръ. 1918. № 7/8; Усышкинъ М. Къ вопросу о произношеніи. 1918. № 49/50) та проблеми розбудови національної школи (Временное положение о национальных школахъ в Одессѣ; Съѣздъ учителей-гебраистовъ. 1918. № 7/8; Ланда А. Организация школьнаго дѣла на Украинѣ. 1918. № 9; Бродовскій Гр. Языкъ преподаванія в еврейской школѣ на Украинѣ. 1918. № 19/20).

У журналі висвітлювалася діяльність культурно-освітніх та молодіжних єврейських організацій — «Гехалуц», «Геховер», «Тарбут». На шпальтах часопису друкувалися літературно-критичні статті, присвячені творчості єврейських прозаїків і поетів, зокрема І.-Л. Переца й З. Шнеура (Романи Я. Поэзия Переца (Къ третьей годовщинѣ его смерти). 1918. № 17; Пѣвецъ садической мысли (З. Шнеуръ). 1918. № 37, 39/40); посвяти до ювілеїв та з приводу роковин смерті діячів єврейського національного руху, культури, науки й освіти, як-от: Й. Г. Клаузнера, А.-Я. И. Паперни, Н. С. Сиркіна, С. Г. Черніховського, Н. Д. Цалюка, І. Членова, М. Ш. Шергея. Вміщено низку художніх творів — оповідання і п'єси Л. Григорова та С. Юшкевича, переклади поезій З. Шнеура та С. Черніховського.

У виданні провадилися рубрики: «Палестина», «Среди национальностей», «Украина», «Въ Киевѣ и другихъ мѣстахъ», «Еврейская жизнь», «Въ сionистскомъ мирѣ», «Бессарабія», «Одесса», «Въ районѣ», «Пресса», «Библиографія».

Авторське коло журналу: Григорій Бродовський, М. Зейгар, Антон Ловфігардт, Д. Ребельський, І. Фішер, С. Шварц та ін.

Останній (36-й) наявний номер вийшов 23 січня 1920 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1918 год. С. 66; Одеська періодична преса років революції... С.119; Російськомовна періодична преса України... Журна-

ли. С. 112; Еврей в Україні: наук.-допом. бібліогр. покажч. 1917—1941: у 2 част. Київ, 2000. Част. 2 / уклад.: Н. А. Дехтярьова, Є. Г. Кузнецова, Н. Л. Македон, В. В. Журавльова. С. 163; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С.25; Газети України 1917—1920 років... С. 88.

О. Палюх

1052*

ЕВРѢЙСКІЙ ПУТЬ: Газета сionистовъ. — Два разѣ в нед. № 1. 1917, 6 нояб.

Ред. А. Л. Коринъ. — **Екатеринославъ, 1917:** *Изд.* С. И. Левинъ. *Адр. ред.:* Екатеринославъ, Казачья ул., д. Сурончака.

Вийшло: 1917 — № 1—4; *Ц.* номера 12 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 1, 3, 4; РНБ: 1917 — № 1, 3, 4.

Примітки: Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Останній (4-й) номер вийшов 1 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 48; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 31; Газеты дореволюционной России... С. 116.

Р. Бліхарський

1053*

ЕВРЕЙСКОЕ СЛОВО. — № 1. 1917, 2 июнь.

Ред. Редакц. Комиссія. *Ред.-изд.* Б. М. Телушкинъ. — **Александровскъ, 1917:** *Адр. ред.:* Александровскъ, Соборная ул., д. Продайко.

Вийшло: 1917 — № 1—8; *Передпл.:* на мѣс. 80 к. *Ц.* номера 20 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 1—2; РНБ: 1917 — № 1—8.

Примітки: Мова видання — російська. Олександрівськ — тепер м. Запоріжжя.

«Еврейское Слово» — друкований орган членів запорізького осередку Єврейської соціал-демократичної робітничої партії «Поалей-Ціон».

Опубліковані матеріали відображали громадянську позицію та політичні переконання представників партії. В окремих статтях авторами розглянуто аспекти власних муніципальних програм, проблеми організації єврейської національно-культурної автономії, налагодження системи освіти тощо.

У виданні регулярно вміщувались агітаційні повідомлення, зокрема гасла передвиборної кампанії «Поалей-Ціону» до місцевих рад, критичні відгуки щодо політики більшовиків.

Останній (8-й) номер вийшов 4 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 48; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 86.

Література: Хітрова Т. В. Типологічні особливості періодичної преси Запорізького краю (1904—1920 рр.): дис. ... канд. філол. наук. Запоріжжя, 2007. С. 133.

Р. Бліхарський

1054*

ЕВРЕЙСКОЕ ЮНОШЕСТВО: Центральный Органъ Всероссійскаго Союза Евреевъ Учащихся Средней Школы. — Выходить 2 раза въ мѣсяцъ. № 1. 1917, 1 дек.

Ред. Е. М. Цельтнер. — **Київ, 1917—1918:** *Изд.* Центральный комитетъ Всероссійскаго Союза Евреевъ учащихся средней школы. *Тип.* насл. Іосифа Шенфельда, Александровская пл., 10. *Адр. ред.:* ул. Костельная, 12.

Вийшло: 1917 — № 1, 1918 — № 2/3; *Передпл.:* до конца учебного года 4 р. 50 к. *Ц.* номера 50 к.

Наявність у фондi: **РДБ:** 1917 — № 1; **РНБ:** 1917 — № 1, 1918 — № 2/3.

Примітки: Мова видання — російська.

Журнал, присвячений проблемам національного самовизначення та ролі єврейської інтелігенції у нових постреволюційних соціокультурних умовах. У надрукованих матеріалах редакція прагнула надати читачам інформацію про цінності та пам'ятки єврейської культури (Отъ редакції. № 1).

У публікаціях видання порушувалися теми реформування галузі освіти та розвитку самоосвіти єврейської молоді Києва, у ньому друкувалися літературні спроби молодих літераторів тощо.

Автори часопису: В. Гепнер, П. Гершзон, кілька статей підписано криптонімами: Б. Р., В. Г., П. Ц-рь, Р-Ц.

Рубрики видання: «Наша работа», «Хроника».

Останній (2/3-й) номер вийшов 6 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 48; Периодика по литературе и искусству... С. 74; Периодическая печать в России в 1917 г.: библиогр. указ.: в 3 част. Ленинград, 1987. Част. 1. С. 166; *Пряхин Н. И.* Детские журналы за 180 лет с 1783 по 1962 год включительно. Ленинград, 1967. С. 42; Євреї в Україні: наук.-допом. бібліогр. покажч., 1917—1941: у 2 част. Київ, 2000. Част. 2 / уклад.: Н. А. Дехтярьова, Є. Г. Кузнецова, Н. Л. Македон, В. В. Журавльова. С. 163; *Черняков Б. І.* Джерела до історії української преси... С. 86; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 161, 162.

Р. Бліхарський

1055

ЕДИНЕНИЕ: Органъ Исполнительнаго Комитета Общественныхъ Организаций. Органъ Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ г. Александровска (1917 № 1—47). — № 1. 1917.

Ред. Редакціонная Комиссія (1917 № 12, 1—29), Редакціонная Комиссія: А. М. Пантелеймоновъ, И. М. Геншафтъ, В. С. Гайгоровъ (1917 № 30—47). — **Александровскъ, 1917:** *Изд.* Совета р., солд. и к. депутатов и Исполн. ком. общ. орг. г. Александровска (1917 № 12). *Тип.* при училищѣ глухонѣмыхъ, Александровскъ. *Адр. ред. і контори:* г. Александровскъ, Соборная ул., д. Ляцинскаго, пом. Совѣта Р. и С. Депутатовъ.

Вийшло: 1917 — № 1—12, 1—47; *Ф.* 53×35 см (1917 № 2—6), 45×35 см (1917 № 7—47); *Обс.* 4 с.; *Передпл.* на 3 мѣс. 5 р. *Ц.* номера 8 к. (1917 № 2—12), 10 к. (1917 № 10—47).

Наявність у фондi: **ДНБ:** 1917 — № 2—7, 9—32, 34—43, 45—47; **РДБ:** 1917 — № 2—47; **РНБ:** 1917 — № 12, 2—47.

Примітки: Наявний № 12 датовано 7 червня, а № 1 — 8 червня 1917 р. Періодичність виходу — 4—5 разів на тиждень. У логотипі — гасло: «Да здравствуетъ Демократическая Республика!». Мова видання — російська. У червні 1917 р. в «Єдиненіє» влилася газета «Извѣстія Александровскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета Общественныхъ и Рабочихъ Организаций» (див. № 1068). Від № 1(48) за 21 жовтня 1917 р. газета виходила п. н. «Александровская Мысль» (див. № 965). Олександрівськ — тепер м. Запоріжжя.

У редакційному матеріалі 12-го номера (від 7 червня) повідомлялося: «После долгихъ хлопотъ и казалось непреодолимыхъ препятствій, удалось наладить типографское дѣло и отныне газета “Єдиненіє” будетъ выходитъ регулярно в иномъ, преобразованномъ виде...», як громадсько-політичне «въ соціалистическомъ направленіи» видання. Ймовірно, газета «Єдиненіє» почала виходити (нерегулярно та в іншому форматі) дещо раніше за червень 1917 р., коли у неї влилися «Извѣстія Александровскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета Общественныхъ и Рабочихъ Организаций», а редактор цього пресодруку ввійшов до складу редакційної колегії нового «Єдиненія».

Реформування газети відбулося згідно зі спільним рішенням Олександрівської ради робітничих і солдатських депутатів, повітового виконавчого комітету громадських організацій та бюро Селянської спілки,

яке визріло внаслідок численних звернень мешканців міста і повіту до цих органів місцевого самоврядування ([Самоанонс]. № 2).

«Єдиненіє» було покликане популяризувати ідею демократичного розвитку Російської держави. Серед основних завдань щоденника — інформувати читачів про суспільно-політичну ситуацію в країні та події «въ жизни трудовых массъ», ознайомити їх з основними завданнями революції та сприяти об'єднанню «соціалистических партій для закрєпленія завоеванной свободы» ([Самоанонс]. № 2). Із контексту низки редакційних передовиць, що публікувалися без заголовка, простежувалося критичне ставлення видавців газети до політичної діяльності як більшовиків, так і Української Центральної Ради. Національні українські змагання автором аналітичної статті «Украина и Россія» (№ 6—12) характеризувалися як явище «въ высшей степени печальное и крайне опасное для русской рев. и для самого украинства».

На сторінках пресодруку порушувалися питання підготовки проведення виборів до Всеросійських Установчих зборів й органів місцевого самоврядування (зокрема до міської думи), покращання умов праці та соціального захисту працівників промислових підприємств і селянства та ін. У низці статей аналізувалася соціально-політична ситуація в Росії, йшлося про завдання Установчих зборів, рад селянських депутатів, професійних спілок, правоохоронних органів, про основні напрями і завдання політпросвітньої роботи прихильників соціал-демократичної ідеології серед селянства (Шах В. Поліція и милиция. № 2; Быховскій Н. Для чего нужны Совѣты Крестьянских Депутатовъ. № 3, 4; Лисянскій А. Учредительное Собрание и его задачи. № 6—13; Ко-роленко В. Г. Паденіє царской власти (Рѣчь простымъ людямъ о событіяхъ въ Россіи). № 19—30).

Багато уваги у газеті присвячено висвітленню діяльності Тимчасового уряду, Олександрівської ради робітничих і селянських депутатів, повітового виконавчого комітету громадських організацій, Селянської спілки, Олександрівської організації РСДРП, міських та земських органів самоврядування, профспілкових і кооперативних спілок, громадських, зокрема добродійних, та інших організацій. Принагідно висвітлювалися робота Всеросійського з'їзду робітничих і солдатських депутатів, Всеросійського продовольчого з'їзду, III Всеросійської конференції профспілок, перебіг засідань губернського земельного комітету. Окрім того, велася хроніка різних подій місцевого партійно-

політичного, господарського, культурного життя, публікувалися зведення з фронтів Першої світової війни, офіційні матеріали, серед них (українською мовою): звернення Генерального Секретаріату УЦР «До Громадянства України» про активну участь у виборах до Установчих зборів.

Рубрики видання: «Телеграммы (Петроградскаго Телеграфнаго Агентства)», «Обзоръ печати», «Городская Дума», «Въ Исполнительномъ Комитетѣ Общественныхъ Організацій», «Въ военно-промышленномъ комитетѣ», «Рабочій кооперативъ», «Профессиональные союзы», «Партийная жизнь», «Наш край», «На мѣстахъ», «По Россіи», «За рубежомъ», «Хроника», «Театръ и искусство», «Письма въ редакцію». Також у газеті велися «Отдѣлъ официальный», рубрика «Маленькій фельетонъ» та довідково-інформаційні рубрики «Курсъ рубля» і «Движеніє поѣздовъ Александровскъ. Юж. жел. дор.».

Серед авторів публікацій: Л. Вольфсон, І. Генштафт, В. Крилов, Євгеній Лукашевич, Я. Пілецький, Георгій Покровський, В. Трутовський, Володимир Шах, І. Юзефович-Шпінак.

Останній (47-й) номер газети датовано 29 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 48; Периодическая печать в России в 1917 году: библиогр. указ.: в 3 част. / сост.: Т. С. Григорьянц, В. И. Лапко, И. А. Снигирева [и др.]. Ленинград, 1987. Част. 1. С. 13; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 86; Газеты дореволюционной России... С. 117.

Література: [Редакційна стаття] // Єдиненіє. 1917. 7 іюня (№ 12). С. 2; [Самоанонс] // Єдиненіє. 1917. 9 іюня (№ 2). С. 1.

О. Дроздовська

1056*

ЄДИНЕНІЄ: Органъ О.Ц.К. Еврейской Радик.-Соціалістич. Рабоч. Партіи «Поалей-Ціонъ». — Выходить два раза въ мѣсяць. № 1. 1917, 16 нояб.

Одесса, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 28×23 см; Обс. 16 с.; Ц. номера 40 к.

Примітки: Гасло видання: «Пролетаріи всѣхъ націй объединяйтесь!» (російською та ідиш).

Мова видання — російська.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 119, 120; Бельскій М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 26.

Р. Бліхарський

1057*

ЕЖЕНЕДЪЛЬНЫЙ БЮЛЛЕТЕНЬ О ДВИЖЕНИИ ЭПИДЕМИЧЕСКИХ БОЛЪЗНЕЙ ВЪ ПОЛТАВСКОЙ ГУБЕРНИИ. – № 1. 1917, 22 мая.

Полтава, 1917: Видає Медико-санитарное бюро Полтавскаго губернскаго земства. Электрич. Типо-Лит. И. Л. Фришберга, Полтава.

Вийшло: 1917 — № [1]—22/23; Ф. 26,5×18 см; Обс. 4 с.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № [1], 3, 8/9, 12/14, 15, 17/18, 19/21, 22/23; РНБ: 1917 — № [1], 3, 5, 12/14, 15, 19/21, 22/23.

У часописі друкувалися оперативні дані про поширення епідемічних захворювань у губернії, роботу земських загонів щодо локалізації епідемічних загроз та лікування населення, а також значна кількість настанов та інструкцій щодо профілактики захворювань та надання першої допомоги при виявленні виразних ознак недуги.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 50; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 34.

Література: Садівничий В. Спеціалізовані медичні видання, народжені Українською революцією 1917—1921 років // Образ. 1917. Вип. 3(25). С. 47—54.

М. Романюк

1058*

ЕКАТЕРИНОСЛАВСКИЙ РЕВОЛЮЦИОННЫЙ ПЕЧАТНИКЪ: Органъ Группы Больш.-Интернационалистов Членовъ Союза Раб. Печ. Дѣла. Журналь. — № 1. 1917, нояб.

Ред. Редак. Комиссія. — **Екатеринославъ, 1917:** Изд. Группа Большевиковъ-Интернационал. Чл. Союза Раб. Печатн. Дѣла. *Адр. ред.:* Екатеринославъ, Широкая ул., д. № 4.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ц. номера 20 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 2.

Примітки: Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Друкований орган осередку РСДРП(б), члени якого входили також до професійної спілки друкарів Катеринослава.

У виданні опубліковано статтю «Миръ», яка висвітлювала зовнішню політику радянської влади, та статтю «О свободѣ печати», що виправдовувала закриття низки «контрреволюційних» видань.

На сторінках журналу вміщувались статті з закликом боротись із саботажем декретів Ради Народних Комісарів стосовно питань централізації контролю виробництва на промислових підприємствах регіону та республіки.

У виданні публікувались агітаційні матеріали передвиборної кампанії партії більшовиків до Катеринославської ради робітничих і солдатських депутатів, також вміщувались статті, присвячені питанням зовнішньої політики більшовиків, хронікальні замітки про політичну діяльність членів цієї партії, передруки статей із центральної більшовицької преси тощо.

Останній (2-й) номер журналу вийшов 3 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 50; Солдатенко В. Ф. Большевистская пресса Украины... С. 187—189; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 39.

Р. Бліхарський

1059

ЖИЗНЬ НАРОДА: Извѣстія демократическ. Организаций г. Алешекъ и Днѣпровскаго уѣзда (1917 № 37—71); Извѣстія Днѣпровскаго уѣзднаго земства (1917 № 72—1918). — Выходитъ два раза въ недѣлю. № 37. 1917, 27 июля.

Редакціонная Коллегія (1917 № 37—41). *Отв. ред.* М. Шахновичъ (1917 № 42—73). *Вр. ред.* А. Г. Мельниковъ (1917 № 74—1918). *Ред.* городского отдѣла Ю. Рупайсъ (1917 № 65—73). *Ред.* земского отдѣла А. Г. Мельниковъ (1917 № 73). — **Алешки, 1917—1918:** Изд. Днѣпровское Земство (1917 № 74—1918). *Тип.* «Печатникъ», г. Алешки. *Адр. ред.:* г. Алешки, здание Комиссаріата (1917 № 37—74). *Адр. тимчас. ред.:* г. Алешки, Совѣтъ Раб. и Солд. Деп. (1917 № 75 — 1918 № 5). *Адр. ред. і контори:* помѣщение Уѣздной Земской Управы (1918 № 6—9).

Вийшло: 1917 — № 37—80, 1918 — № 1(81)—9(89), [?]; Ф. 50×33 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 6 мѣс. 3 р. (1917), внѣ Днѣпровскаго уѣзда 4 р. 50 к. (1917), на 3 мѣс. 6 р. (1918), съ пересылкой по казенной почте 7 р. 50 к. (1918). *Ц. номера* 6 к. (1917 № 37—59), 12 к. (1917 № 60—80), 20 к. (1918).

Наявність у фонді: ХОУНБ: 1918 — № 1(81), 2(82); ДНПБ: 1917 — № 37—77; РДБ: 1917 — № 37—80, 1918 — № 1(81)—9(89); РНБ: 1917 — № 37—80.

Примітки: Видання продовжувало нумерацію чисел газети «Извѣстія Днѣпровскаго уѣзднаго и Алешковскаго городского Исполнительныхъ Комитетовъ» (див. № 1081). Мова видання — російська.

Зміна назви газети не вплинула на її структуру, тематичне наповнення та політичну позицію, в якій пріоритетом був демократичний шлях розвитку Російської держави. Видання продовжувало виходити

як інформаційно-аналітичне й громадсько-політичне. Серед публікацій домінували матеріали, присвячені актуальним подіям суспільно-політичного життя у Росії та Україні. У виданні порушувалися питання земельної реформи та реформи шкільної освіти, миру, виборів до Всеросійських Установчих зборів, загрозливого для держави зростання популярності більшовицької ідеології тощо (Короленко В. Война, отечество и человекство. № 53; Вознесенский С. Земельный фонд в Европейской России. № 55; Днѣпровский К. Замѣтки о народномъ образовании. № 59; Шахнович М. Кто такіе «большевики»? № 66).

Чимало місця на сторінках пресодруку відведено для хроніки поточних подій як загальнодержавного, так і місцевого життя, висвітлювалося діяльність Тимчасового уряду, губернського та повітового земств, публікувалися численні офіційні матеріали. Останній (№ 9 за 1918 р.) наявний номер газети повністю присвячено висвітленню перебігу першого засідання Всеросійських Установчих зборів.

Рубрики видання: «Маленький фельетонъ», «Учредительное Собрание», «Украина», «По России», «По Губернии», «Земская жизнь», «По уѣзду», «Мѣстная хроника», «Война» («Война и миръ»), «Телеграммы», «Срочныя телеграммы».

Серед авторів публікацій — І. Башилов, Н. Ковальська, Семен Коновалов, Н. Попов. Низку матеріалів підписано псевдонімами та криптонімами.

Останній (9(89)-й) наявний номер газети датовано 4 лютого 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 52; Список повременных изданий за 1918 год. С. 72; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 236; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 104; Газеты дореволюционной России... С. 127.

О. Дроздовська

1060

ЖИЗНЬ РОССИИ. — Выходит ежедневно. Г. І. № 1. 1917, 13 дек.

Ред. А. Л. Погодинъ. — **Харьковъ, 1917—1918:** Изд. Изд-во «Русская Жизнь». Тип., арендуемая издательствомъ «Русская Жизнь», Харьковъ, ул. Каплуновская, № 2. Адр. ред.: Харьковъ, ул. Каплуновская, № 2.

Вийшло: 1917 — Г. І № 1—15, 1918 — Г. І № 16—31; Ф. 62×44 см; Обс. 2 с. (1917 № 1), 4 с. (1917 № 2—1918); Передпл.: на 1 мѣс. 5 р. 50 к. Ц. номера въ Харьковѣ 20—25 к. (1917), 28 к. (1918), въ другихъ городахъ и на ж. д. 20—25 к. (1917).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Г. І № 1—5, 10, 15; ХДНБ: 1917 — Г. І № 1—15, 1918 — Г. І

№ 17—31; ДНБ: 1917 — Г. І № 3, 8, 9; РДБ: 1917 — Г. І № 1, 2, 4—10, 12, 13, 15, 1918 — Г. І № 16, 17, 19, 21, 26, 27, 30, 31; РНБ: 1917 — Г. І № 1—15.

Примітки: У 1916—1917 рр. газета виходила п. н. «Русская Жизнь». Мова видання — російська. Додатки: до № 16, 17. Від 24 січня 1918 р. виходила п. н. «Жизнь» (див. 1918 р.).

Щоденна суспільно-політична газета «Жизнь России» широко відображала події в Росії, насамперед у Петрограді й Москві, а також в Україні і мала виразне антибільшовицьке спрямування. Редакція критикувала декрети і постанови радянської влади, висвітлювала свавілля й беззаконня більшовиків. У виданні друкувалися статті актуальної тематики, зокрема про висунуті Німеччиною умови перемир'я, повідомлення з фронтів, політичні фейлетони.

Систематично газета інформувала читачів про загальноукраїнські події: діяльність Центральної Ради в Києві, оголошені вибори до українських Установчих зборів, про загальне засідання членів Товариства слов'янської співдружності, яке відбулося у Києві 21 листопада 1917 р., мовне питання, вибори депутатів на український церковний собор та суспільно-політичну ситуацію у різних губерніях України тощо.

Тематичне спрямування та актуальність порушених проблем засвідчують і самі назви статей, зокрема О. Погодіна — «Въ хаосѣ событий», П. Павлова — «Ударъ по пролетариату», В. Федотова-Чеховського — «Тогда и теперь», без зазначення авторства — «Неудача большевиковъ въ Брестѣ».

Матеріали про місцеві події вміщувалися під рубриками «Въ Харьковѣ», «Событія въ Харьковѣ», «Харьковская хроника», зокрема, інформувалося про діяльність міської думи, бюджет міста, постачання населення хлібом, вирішення земельного питання в Харківській губернії, роботу Південної залізниці, фабрик і заводів, товариства «Поюр», короткі повідомлення про те, що відбулося в місті, настрої людей, протести поштово-телеграфних службовців, театральні вистави тощо.

Перші шпальти газети містили передові й актуальні статті та багато реклами й оголошень.

Газета мала такі рубрики: «Телеграммы», «Въ Харьковѣ», «Событія въ Харьковѣ», «Харьковская хроника», «На Украинѣ», «Обзоръ печати», «Театръ и музыка», «Искусство и жизнь», «Письмо въ редакцію», «Маленькій фельетонъ», «Объявленія» та ін.

Серед активних авторів газети — Алексєєвський, Л. Лісовський, П. Павлов, Олександр Погодін, В. Савва, В. Федотов-Чеховський.

Забастовочный Листокъ Союза Рабочихъ Печатнаго Дела

На № 31, який вийшов 23 січня 1918 р., газета припинила своє існування.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 52; Список повременных изданий за 1918 год. С. 73; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 237; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 93; Українська преса у фондї ХДНБ... С. 30, 31; Газеты дореволюционной России... С. 127.

В. Габор

1061

ЗА НАРОДЪ. — Выходить по понедѣльникамъ, средамъ и пятницамъ. № 1. 1917, 20 окт.

Ред. Викторъ Геркевичъ. — **Харьковъ, 1917:** Издаетъ Издательскій Комитетъ Харк. Организаци. Тип. газеты «Харьковскій Вѣстникъ», Харьков. Адр. ред.: (врем.) Харьков, Соборная пл., Присутственные Мѣста, въ помещеніи редакціи «Харьковского Вѣстника».

Вийшло: 1917 — № 1—3; Ф. 48×32 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 годъ 15 р. Ц. номера 15 к.

Наявність у фондї: **НБУВ:** 1917 — № 2; **ДНАБ:** 1917 — № 3; **РДБ:** 1917 — № 1; **РНБ:** 1917 — № 1.

Примітки: У надзаголовку: «Партія Соціалістовъ-Револуціонеровъ» і гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешъ ты право свое». Мова видання — російська.

Суспільно-політичну газету «За Народъ» випускали у світ члени Харківського відділення Партії соціалістів-революціонерів, при близькій участі її лідерів: К. Брешковської, В. Лебедева, М. Огановського, П. Сорокіна, Є. Сталінського та А. Аргунова. Періодичне видання було орієнтоване на трудове селянство: редакція декларувала, що представлятиме і захищатиме його інтереси, та передовсім газета мала агітаційно-пропагандистську мету, пов'язану з виборами до Всеросійських Установчих зборів. Номери відкривалися закликами голосувати за список № 15 — «Списокъ Бабушки Русской Революціи К. Брешковской» — та рясніли агітаційними статтями на зразок публікацій «Почему мы голосуемъ за списокъ №15» Н. Волжаніна та «Учредительное Собрание» К. Брешковської.

Автори газетних матеріалів роз'яснювали позицію Партії соціалістів-революціонерів, що вся земля без викупу належить трудовому селянству. На шпальтах видання висвітлювалися події в Росії та Україні, а також партійне життя.

Газета мала рубрики: «Телеграммы», «Внутреннія извѣстія», «О чемъ пишутъ», «Изъ жизни партіи» тощо.

Автори публікацій — К. Брешковська, Н. Волжанін, Олександр Беркенгейм та ін.

Останній (3-й) номер вийшов у світ 25 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 54; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 94; Газеты дореволюционной России... С. 129; Газети України 1917—1920 років... С. 91.

В. Габор

1062

ЗАБАСТОВОЧНЫЙ ЛИСТОКЪ СОЮЗА РАБОЧИХЪ ПЕЧАТНАГО ДЕЛА. — № 1. 1917, 26 окт.

Ред.-изд. Союзъ рабочихъ Печатнаго дѣла г. Харькова. — **Харьковъ, 1917:** Тип. А. А. Іозефовичъ, «Южный Край», Харьков, Сумская ул., № 13.

Вийшло: 1917 — № 1—6; Ф. 43×30 см (1917 № 1—3), 58×43,5 см (1917 № 4—6); Обс. 2 с. (1917 № 1, 2, 4, 5), 4 с. (1917 № 3), 1 с. (1917 № 6); Ц. номера 15 к.

Наявність у фондї: **ДНАБ:** 1917 — № 1—6; **ДПБ:** 1917 — № 3, 4; **РДБ:** 1917 — № 2.

Примітки: Мова видання — російська.

Агітаційно-пропагандистський громадсько-політичний бюлетень, створений з ініціативи місцевої фракції РСДРП (меншовиків) у Харкові, був інформаційним рупором їхньої політики, поглядів та програми дій. Першопричиною виходу у світ цього часопису було прагнення Спільки працівників друкарства Харкова, зокрема друкарів видань соціалістичної орієнтації, захистити свої професійні, соціально-економічні права та головню політичні та громадянські свободи (насамперед свободу друку та слова) в умовах конфлікту інтересів із власниками харківських друкарень і місцевою владою Харкова шляхом страйків (Ко всьому населенію гор. Харькова. 1917. № 1; Положение нашей забастовки. 1917. № 2—6; Справедливо-ли? 1917. № 4).

Пріоритетне місце на сторінках видання відводилося суспільно-політичній хроніці подій (під рубрикою «Телеграммы» та позарубриково). У редакційному фокусі перебували політичні, партійні, організаційні процеси у середовищі рад робітничих, солдатських та селянських депутатів головню в центрі (Петрограді) та на місцях. У бюлетені вміщувалися інформаційні замітки про революційні події, політичні трансформації, тогочасну суспільно-політичну ситуацію в Петрограді та в інших містах Росії під час та після Жовтневого перевороту 1917 р.

У цьому контексті у пресодруці вміщено низку політичних документів: відозви (Воззване́ніе военно-революціоннаго Петроградскаго комитета; Воззване́ніе петроградскаго сов. раб. и сол. деп. 1917. № 1; Граждане! 1917. № 6), звернення (Къ гражданамъ, властямъ и учреждениямъ Украины. 1917. № 5), постанови (Постановленіе съѣзда совѣта рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ. 1917. № 1), заяви (Заявленіе меньшевиковъ. 1917. № 1), резолюцій (Резолюція Харьковскаго Областнаго Комитета с. р. и с. д. 1917. № 1), декрети (Декретъ о мирѣ; Декретъ о землѣ. 1917. № 5) та профспілкові документи (Постановленіе Всерос. жел.-дор. Союза; Резолюції, принятыя на Южной областн. конференціи Союзовъ рабочихъ печатнаго дѣла. 1917. № 3).

Помітне місце у виданні займала локальна подія, зокрема, висвітлювалась діяльність місцевих органів влади та управління Харкова. На сторінках пресодруку вміщено низку документів (Обязательное постановление Городского Продовольственного Комитета. 1917. № 1; Обязательное постановление; Резолюція Харьковской Городской Думы. 1917. № 6). У рубриці «Событія въ Кіевѣ» інформувалося про суспільно-політичні процеси та політичні трансформації у Києві восени 1917 р.

В інформаційному листку подавалася зарубіжна хроніка подій, як-от укладання міжнародно-дипломатичних відносин між різними європейськими державами, вмішувалися зведення з фронтів Першої світової війни, про перебіг бойових дій тощо.

Редакція видання практикувала зворотний зв'язок, зокрема, публікувала листи й дописи читачів та організацій до видання під рубрикою «Письмо въ редакцію».

Під рубрикою «Объявленіе» подано оголошення від губернського та військово-революційного комісарів, військово-революційного комітету.

Останній (6-й) наявний номер вийшов друком 1 листопада 1917 р.

Бібліографія: Солдатенко В. Ф. Большеви́стская пресса Украины... С. 190, 191; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 95.

С. Блавацький

1063

ЗАРЯ: Издание Луганскаго Районнаго Организационнаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. (меньшеви́ковъ). Газета общественная, политическая и литературная (1917 № 1—4); Органъ Славяносербскаго уѣздн. и Луганскаго городского комитетовъ Р.С.-Д.Р.П.

(объединенной) (1917 № 17—41). — Выходить ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ (1917 № 1—41). № 1. 1917, 29 авг.

Ред. Редакционная Комиссія. — **Луганскъ, 1917—1918:** Изд. Районная Организ. Ком. Р.С.-Д.Р.П. (меньшеви́ковъ). Электрическая Тип. Р. Я. Годенко и С. М. Неймера. Адр. ред.: Луганскъ, Петроградская ул., д. Волостной Управы.

Вийшло: 1917 — № 1—98, 1918 — № 1(99)—53 (151); Ф. 36×27 см; Обс. 4 с.; *Передпл.* на 1 мѣс. 2 р. 25 к., до конца года 9 р. Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 3—5, 17—19, 25—31, 33—41; **РДБ:** 1917 — № 3—5, 17—31, 33—41; **РНБ:** 1917 — № 3—5, 17—31, 33—41.

Примітки: У надзаголовку: «Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партія» та гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!».

Мова видання — російська.

Пріоритетне місце на сторінках громадсько-політичного видання соціалістичного спрямування надавалося висвітленню й аналізу суспільно-політичного життя другої половини 1917 р. — першої чверті 1918 р. Лейтмотивом публікацій цієї проблематики були апологія здобутків «революційної демократії» у контексті викликів з боку «контрреволюції» (Луганскъ, 31 августа 1917 г. 1917. № 3; Ларинъ Г. Мы непобѣдимы; Луганскъ, 1 сентября 1917 г. 1917. № 4; Повзнеръ. Контр-революція. 1917. № 40), консолідація лівих сил, зокрема соціал-демократів, та встановлення єдиної і міцної системи влади (Мировъ В. На перевалѣ. 1917. № 4), демонстрація відданості засадам і принципам демократичного процесу, зокрема політичного плюралізму, конкуренції, змагальності політичних сил у світлі проведення передвиборної кампанії до Всеросійських Установчих зборів (Горевъ Б. Побѣды социалистовъ-революціонеровъ. 1917. № 3; Предпарламентъ и Учредительное Собрание. 1917. № 18).

На сторінках видання опубліковано низку дискусійних статей щодо публікацій у луганській більшовицькій газеті «Донецкій Пролетарій» (Вайль М. Отвѣтъ т. Вайля Левицкому. 1917. № 18).

Під рубрикою «Хроника» та позарубриково спочатку подавалися хронікальні замітки, інформаційні повідомлення про партійні, політичні та організаційні процеси у робітничо-селянському середовищі — як у центрі (Петрограді), так і на місцях, зокрема у Луганську та його повітах, зокрема Слов'яносербську, згодом — оперативні зведення з фронтів Першої світової війни.

Помітне місце у структурі видання займала офіційна хроніка політичного процесу в Петрограді. У рубриці «Телеграммы» вміщено телеграми Петроградського телеграфного агентства та власкорів газети про політичні зміни у найвищих органах державної влади та управління Росії, ротації у складі Тимчасового уряду, урядові телеграми, постанови, декрети та інші документи, зокрема відкриті листи, звернення і т. ін. У редакційному фокусі перебували виступи та повстання проти офіційної влади, як-от спроба державного перевороту генерала Корнілова.

Окрема увага у виданні приділялася висвітленню становлення та розвитку профспілкового руху в Луганську, Слов'янськ та повітах. У цьому зв'язку автори видання акцентували необхідність проведення профспілками просвітницької роботи із широкими масами (Ларинь Г. Ближайшія задачи. 1917. № 18).

Контент видання містив такі рубрики: «Хроника», «Рабочая Жизнь», «Партийная Жизнь», «Телеграммы».

Провідними авторами газети були: М. Вайль, Б. Горев, А. Земляк, Г. Ларін, В. Левицький, М. Мальцев, Я. Пілецький, А. Повзнер, В. Розанов.

Останній (53(151)-й) номер вийшов у світ 15(28) березня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 56; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 337; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 88; Газеты дореволюционной России... С. 132; Газеты України 1917—1920 років... С. 92.

С. Блавацький

1064*

ЗАРЯ: Издается Союзомъ евреевъ, учащихся средней школы. — № 1. 1917, 15 дек.

Ред. Редакц. Комиссия. *Зав. редакц.* Н. И. Медвѣдевъ. — **Лохвиця, 1917:** Изд. Союзъ евреевъ учащихся въ средней школѣ. *Адр. ред.:* Лохвица, Лубянская ул.

Вийшло: 1917 — № 1; *Передпл.:* на 1 мѣс. 65 к. *Ц.* номера 65 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Періодичність виходу — місячник.

Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 56.

Література: Шиф-Енаков Ю. Лохвица. Из жизни еврейской общины: сб. ист. исслед. Червонозаводское, 2013. С. 18.

Р. Бліхарський

1065

ЗЕМЛЯ И ВОЛЯ: Органъ Одесскаго Областного Комитета партіи Соціалистовъ-Револуціонеровъ (1917 № 1—39, 71—73); Органъ Одесскаго Областного Комитета партіи Соціалистовъ-Револуціонеровъ. Ежедневная газета (1917 № 40—70, 74—107); Органъ Одесскаго Комитета Соціалистовъ-Револуціонеровъ. Интернаціоналистовъ (1918). — Выходитъ ежедневно, кромѣ понедѣльниковъ (1917 № 2, 3). № 1. 1917, 15 іюля.

Редакційная колегія: Шиферъ, Деконскій, Китниковъ (1917 № 1, 2, 21), П. Шиферъ, П. Деконскій (1917 № 3—20, 22—65). *Ред.* П. Шиферъ (1917 № 66). *Редакційная колегія* (1918). — **Одесса, 1917—1918:** *Тип.* Л. А. Бржозека, Одесса, Ланжероновскъ, 30 (1917 № 90 — 1918). *Адр. ред.:* Новосельская, 89 (1917), Комитетъ организаціи, Ришельовская, 63 (1918). *Адр. контори:* ул. Петра Вел., 8.

Вийшло: 1917 — № 1—107, 1918 — № 1, 2; *Ф.* 42×24 см (1917), 42×30 см (1918); *Обс.* 2—6 с.; *Передпл.:* 1 годъ 10 р. (1917 № 16—44), 15 р. (1917 № 45—53). *Ц.* номера 5 к. (1917), 20 к. (1918).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 2, 3, 16, 17, 20—24, 28, 40, 41, 45—47, 49—53, 66, 1918 — № 1; РДБ: 1917 — № 71; РНБ: 1917 — № 68, 73, 89, 94, 100.

Примітки: До 14 липня 1917 р. виходила п. н. «Крестьянинъ и Рабочій» (див. № 1155). У надзаголовку — гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое». У виході газети була перерва. № 107 за 1917 р. вийшов 19 листопада, № 1 за 1918 р. — 5 травня.

«Земля и Воля» — друкований орган Одеського обласного комітету Партії соціалістів-революціонерів. Статті та замітки видання присвячувалися програмним засадам та ідеології партії, з цих же позицій висвітлювалося політичне та воєнне становище в Україні та за кордоном.

Чільне місце у газеті займали матеріали передвиборної кампанії до органів місцевого самоврядування. Зокрема, в опублікованих агітаційних статтях та замітках зазначалося, що метою партії є встановлення соціалістичного устрою, ліквідація права власності на землю, промислові підприємства, копальні та всі засоби виробництва, а також реформування податкової системи. Обстоювалася позиція щодо надання націям права на самовизначення поряд із збереженням федеративного устрою України на засадах широкої національної автономії (Чего добивается партія с.-р. 1917. № 16).

У статтях, присвячених муніципальній платформі партії, підкреслювалася роль місцевого самоврядування, необхідність реформи галузі охорони здоров'я та комунальної системи міста тощо (Результаты выборов в Городскую Думу. 1917. № 21, 23).

На сторінках видання друкувалися статті, в яких висловлювалася позиція українських соціалістів-революціонерів та соціал-демократів щодо політичних подій в Україні, зокрема, вміщувалися критичні відгуки з приводу приходу до влади генерала Павла Скоропадського (Революционная демократия о Гетманщинѣ; Перспективы Гетманщины. 1918. № 1).

Регулярно публікувалися звідомлення та телеграми, які надходили з Волинського, Румунського, Італійського, Західного, Кавказького фронтів. В інформаційних замітках повідомлялося про народні заворушення в Португалії, Фінляндії, висвітлювався перебіг міжнародної дипломатичної конференції у Стокгольмі тощо.

Проблеми із фінансовими ресурсами наприкінці 1917 р. стали приводом до тимчасового припинення випуску газети (От редакції. 1917. № 107). Про остаточне закриття видання відомо, що, згідно із постановою головного окружного комісара від 13 травня 1918 р., газета припинила існування, оскільки всупереч наказу комісара від 4 квітня 1918 р. у № 2 за 1918 р. не було подано інформації про видавця, відповідального редактора, а також адреси редакції та адміністрації.

У виданні функціонували рубрики: «Телеграммы», «Жизнь арміи», «Мѣстная жизнь», «Въ партіи», «Обзоръ печати», «Послѣдній часъ», «Подъ краснымъ знаменемъ», «В дни контр-революціи».

Автори публікацій пресодруку: П. Деконський, Н. М. Кузьмін, І. Леонтьєв, М. Ліпеліс, Е. Магарам, С. Неймарк, В. Орешин, М. Швайц, Л. Шифер, Є. Щепкін, І. Яновський.

Останній (2-й) номер газети вийшов у травні 1918 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 57; Одеська періодична преса років революції... С. 30, 17; Преса України: Газети. 1917—1920 рр. С. 32; Газеты дореволюционной России... С. 136.

Р. Бліхарський

1066

ЗЕМЛЯ И ВОЛЯ: Орган Харьковскаго Комитета Партіи Соціалістов-Револуціонеров. Вечерний выпуск (1918 № 16—48, 1—20); Орган Харьковскаго Комитета Партіи левых Соціалістов-Револуціонеров.

Вечерний выпуск (1918 № 21); Орган Харьковскаго и Краевого Комитетов Партіи левых Соціал.-Револуціонеров на Украине. Вечерний выпуск (1918 № 33). — № 1. 1917, 11(24) дек.

Ред. Редакційная Комиссія (1918 № 16—48, 1—13), Черный-Панев (1918 № 14—33). — **Харьков, 1917—1918:** Изд. Харьк. Гор. Ком. П. С.-Р. Тип. Комитета партіи соціалістов-революціонеров, Пушкинская, 31. *Адр. контори і ред.:* Пушкинская, № 31.

Вийшло: 1917 — № 1—15, 1918 — № 16—48, 1—33; *Ф.* 45×35 см; *Обс.* 2 с., 4 с.; *Ц.* номера 15 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1918 — № 14; **ДНАБ:** 1918 — № 16, 22—37, 39—48, 1—15, 17—21, 33; **РДБ:** 1917 — № 1—8, 10, 11, 13, 15, 1918 — № 16—19, 21—24, 26, 29—34, 36—39, 41, 43—46, 1, 3—5, 7—15, 17—19.

Примітки: 1918 р. нумерацію чисел змінено. Наявний № 16 вийшов 2(15) січня, № 48 — 26 лютого, № 1 — 28 лютого. Мова видання — російська. Одночасно виходила щоденна газета «Земля и Воля» (див. № 806).

За тематикою публікацій газета ідентична одному іменному (матірному) виданню. Вона інформаційно доповнювала основний часопис: під рубриками «Телеграммы», «Хроника», «Объявления» вміщувалися повідомлення про останні події у Російській імперії і за кордоном, політичні акції, заплановані членами Партії соціалістів-революціонерів, а також пропагандистські статті, присвячені цій політичній організації (Грингаузъ С. Октябрьская революція в средней школѣ. 1918. № 22; Во фракціи лѣвыхъ соц.-рев. Членовъ Учред. Собрания. 1918. № 29; Трутовскій В. Организация народного хозяйства. 1918. № 34).

Останній (33-й) номер датовано 8 квітня (25 березня) 1918 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 58; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 100; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 32; Газеты дореволюционной России... С. 136.

3. *Наконецна*

1067

ЗНАМЯ ТРУДА: Рабочая Газета. Органъ Киевской Организации Россійской Соціально-Демократической Рабочей Партіи (1917 № 1—26); Рабочая Газета. Органъ Киевской Областной Организации и Киевской Организации Россійской Соціально-Демократической Рабочей Партіи (1917 № 27—123). — Ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ. № 1. 1917, 16 марта.

Ред.: не подано. — **Київ, 1917:** Изд. В. А. Дре-
лингъ, Л. М. Слуцкий (1917 № 24—123). *Тип.* Това-
рищество «Печатня С. П. Яковлева», Золотоворотская
ул., № 11 (1917 № 1—4); *Тип.* Лубковскаго, Фундукле-
евская, № 19 (1917 № 5); набирается въ *тип.* Р. К. Луб-
ковскаго, Фундуклеевская 19, а печатается въ *тип.*
С. В. Кульженко, Пушкинская, 4 (1917 № 6—123).
Адр. ред. і контори: Бульварно-Купрявская, 26, На-
родная Аудиторія (1917 № 1—4), Думская площадь
№ 2 (1917 № 5—123).

Вийшло: 1917 — № 1—123; Ф. 45×31 см; *Обс.* 4 с.;
Передпл.: въ мѣс. 1 р. 50 к. (1917 № 33—38), 2 р. 10 к.
(1917 № 39), 1 р. 80 к. — 1 р. 75 к. (1917 № 40—123).
Ц. номера 5 к. (1917 № 1—23), 6 к. (1917 № 40—123),
въ городѣ 5 к., на вокзалѣ 6 к. (1917 № 24—39), въ
провинціи 7 к. (1917 № 63—123).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 1—4, 6—10,
15—17, 20—22, 25, 31, 32, 34—36, 41, 42, 44—47,
58—121, 123; **ДНАБ:** 1917 — № 2—6, 8, 9, 11, 13, 14,
16, 18, 20—41, 43—45, 47, 48, 50—69, 71—81, 85—88,
92—95, 100, 101, 104, 116, 117; **ДПБ:** 1917 — № 75;
РДБ: 1917 — № 1—4, 6, 7, 10—12, 14, 21—28, 30—40,
48, 50—65, 68—123; **РНБ:** 1917 — № 1—4, 21—40,
48, 50—65, 68—123.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Проле-
таріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». До № 13
вийшов однойменний додаток з матеріалами
ідеологічного спрямування. Мова видання —
російська.

«Знамя Труда» — офіційний інформаційний дру-
кований орган Київської організації Російської соціал-
демократичної робітничої партії.

На шпальтах газети публікувалися статті, які
роз'яснювали ідеологію партії, зокрема щодо фор-
мування державного устрою та суспільного ладу на
засадах соціал-демократії, полеміці з політичними
опонентами, порушували проблеми протистояння
між різними політичними силами, які розгорнули
свою діяльність після Лютневої революції у Росії.
У публікаціях проводилися паралелі між окреми-
ми релігійними вченнями та політичними течіями
(Христیانство и соціалізмъ. № 13; ін.). Розглядалися
політичні цілі та дії Центральної Ради, зокрема,
в окремих матеріалах критикувалась її політика
щодо надання Україні автономного статусу, а також
ідеологічні позиції та діяльність М. Грушевського,
Д. Антоновича та ін. (В. Н-овъ. Объ украинскомъ
движеніи и украинцахъ. № 62; ін.).

На сторінках видання висловлювались думки
з приводу формування економічної доктрини в

післяреволюційних умовах, налагодження зв'язку
між інфраструктурами села та міста, нормалізації
функціонування професійних об'єднань тощо.

У газеті регулярно публікувались документи,
зокрема протоколи та резолюції з'їздів партії. Де-
тально висвітлювалась робота партійних осередків,
що діяли в Україні та за її межами, повідомлялось
про різноманітні організаційні заходи рад робітничих
депутатів. Уміщувались матеріали передвиборної
кампанії РСДРП, зокрема агітаційні повідомлення,
критичні відгуки щодо політичних опонентів партії,
а також муніципальна платформа місцевого осередку
РСДРП (М. Б-овъ. Для чего ми идемъ въ городскую
думу? № 65) тощо.

У публікаціях, присвячених міжнародній
політичній ситуації, особлива увага приділялась
подіям у Росії, США, Великій Британії, Швеції,
Данії, Чехії.

Після низки повідомлень про несприятливе фінан-
сове становище редакції та звернень до читачів з
проханням організувати на підприємствах фонди
допомоги для підтримки видання газета припинила
своє існування.

Рубрики видання: «Въ Совѣтѣ Рабочихъ Де-
путатовъ», «Сообщеніе ставки», «Телеграммы»,
«Хроника», «Письмо въ редакцію», «Наша печать»,
«По Россіи», «Рабочая жизнь», «За границей», «Изъ
партіи», «Мѣстное самоуправленіе», «Политическое
обозрѣніе», «Рабочая жизнь», «Въ деревнѣ», «По на-
шому краю», «Собранія».

Автори видання публікувались під справжніми
прізвищами та криптонімами: С. Каплун, Кін, М. Ра-
фес, Вп., Я. М. та ін.

Останній (123-й) номер вийшов 20 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917
год. С. 59; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 102;
Газеты дореволюционной России... С. 138; Періодичні ви-
дання Києва... Т. 3. С. 205, 206; Газети України 1917—1920
років... С. 98.

Р. Бліхарський

1068

ИЗВѢСТІЯ АЛЕКСАНДРОВСКАГО УѢЗДНАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХЪ И РАБОЧИХЪ ОРГАНИЗАЦІЙ
(1917 № 1—9); **ИЗВѢСТІЯ АЛЕКСАНДРОВСКАГО УѢЗДНАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА ОБЩЕСТВЕННЫХЪ ОРГАНИЗАЦІЙ** (1917 № 10—
23). — № 1. 1917, 21 марта.

Ред. А. М. Пантелеймоновъ. — **Александровскъ, 1917:** *Тип.* Я. Ф. Нутиса. *Адр. ред.:* Канцелярія Алек-

Извѣстія Алешковскаго Городского Исполнительнаго Комитета

сандровскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета помѣщается въ зданіи Земской Управы.

Вийшло: 1917 — № 1—23; Ф. 44×33 см; *Обс.* 2 с.; *Ц.* номера въ городѣ 3 к. (1917 № 5—23), въ деревнѣ безплатно (1917 № 5—23).

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 1—10, 12—19, 21—23; РНБ: 1917 — № 1—23.

Примітки: Датування № 1—14 велося за старим стилем, № 15—23 — за старим і новим стилями. Періодичність виходу: від одного до чотирьох разів на тиждень. У червні 1917 р. «Извѣстія...» об'єдналися із газетою «Единеніє» (*див.* № 1055). Мова видання — російська. Олександрівськ — тепер м. Запоріжжя.

Перед новоствореною регіональною громадсько-політичною газетою редакція ставила завдання: інформувати населення міста і повіту про діяльність Тимчасового уряду, повідомляти про найважливіші події «русской жизни» у країні та на фронтах Першої світової війни, а також допомагати своїм читачам зорієнтуватися у нових політико-соціальних реаліях (Извѣстіе Исполнительнаго Комитета. № 2).

На сторінках видання публікувалися статті: проблемні, присвячені актуальним на той час питанням громадсько-політичного та економічного життя (як-от: вибори до Всеросійських Установчих зборів, налагодження на демократичних засадах роботи виконавчого комітету та його завдання, проведення земельної реформи, зокрема врегулювання питання купівлі-продажу землі, та ін.); просвітницькі, спрямовані на роз'яснення основних засад республіканського устрою, поняття «політична партія» та ін.

Сторінки пресодруку заповнені хронікою подій у Петрограді (подавалися за іншими пресовими виданнями та Петроградським телеграфним агентством), зведеннями з фронтів, повідомленнями про роботу місцевих громадських організацій, партійних осередків (передовсім — Партії соціалістів-революціонерів), органів самоврядування, про інші події з життя міста і повіту тощо.

Принагідно публікувалися офіційні матеріали: «Манифестъ объ отреченіи отъ престола императора Николая II», відозви Олександрівського повітового виконавчого комітету.

Усі публікації у газеті подано без зазначення авторства або підписано криптонімами.

Рубрики видання: «Временное правительство», «Комиссары и Исполнительные Комитеты на мѣстах», «Дѣятельность Александровскаго Исполнительнаго Комитета», «Война», «Хроника», «Въ уѣздѣ».

Останній (23-й) наявний номер датовано 7(20) травня 1917 р. У червні того ж року, згідно зі спільним рішенням Олександрівського повітового виконавчого комітету громадських організацій, місцевої ради робітничих і солдатських депутатів та бюро Селянської спілки, «Извѣстія...» влилися у газету «Единеніє». Це сприяло реформуванню самого «Единенія»: газета почала виходити щодня уже як спільний пресовий орган повітових комітету громадських організацій та ради робітничих і солдатських депутатів.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 61; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 102; Периодическая печать в России в 1917 году: библиогр. указ.: в 3 част. / сост.: Т. С. Григорьянц, В. И. Лапко, И. А. Снигирева [и др.]. Ленинград, 1987. Част. 1. С. 13; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 88, 89; Газеты дореволюционной России... С. 140.

Література: [Редакційна стаття] // Единеніє. Александровськ, 1917. 7 іюня (№ 12). С. 2; [Самоанонс] // Единеніє. 1917. 9 іюня (№ 2). С. 1.

О. Дроздовська

1069

ИЗВѢСТІЯ АЛЕШКОВСКАГО ГОРОДСКОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА. — № 1. 1917, 12 марта.

Ред.: не зазначено. — **Алешки, 1917:** *Тун.* Л. Г. Шпиро, г. Алешки (1917 № 2—6); *Тун.* «Печатникъ», г. Алешки (1917 № 7—13).

Вийшло: 1917 — № 1—13; Ф. 44×31 см (1917 № 2—8), 50×33 см (1917 № 9—13); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* 1 р. *Ц.* номера 3 к.

Наявність у фонді: ХОУНБ: 1917 — № 12; ДНБ: 1917 — № 7—11, 13; РДБ: 1917 — № 2, 3, 6—8, 10—13; РНБ: 1917 — № 2, 6—13.

Примітки: Наявний № 2 датовано 15 березня 1917 р. Від № 14 за 5 травня 1917 р. видання п. н. «Извѣстія Днѣпровскаго уѣзднаго и Алешковскаго городского Исполнительныхъ Комитетовъ» (*див.* № 1081). Періодичність виходу: один-два рази на тиждень. Мова видання — російська.

Основна тематика публікацій громадсько-політичної інформаційно-просвітницької газети — політичні події у Російській державі (домінували статті, замітки, повідомлення, спрямовані на роз'яснення ситуації у країні, висвітлення діяльності Тимчасового уряду, ситуації на фронтах Першої світової війни тощо), громадське життя у Таврійській губернії, Дніпровському повіті та Олешках. Принагідно порушувалися питання завдань місцевих органів самоврядування, реформу-

вання правоохоронних органів та ін. (В. Водовозов. «Учредительное Собрание», «Главные правила для милиции»).

Рубрики видання: «Отъ Временного Правительства», «Сообщение изъ Ставки», «По Россіи», «Хроника г. Алешки», «По уѣзду», «Мѣстная хроника», «Война».

Більшість газетних матеріалів подано без зазначення авторства.

Останній (13-й) номер газети датовано 4 травня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 61; Місцеві газети у фондах обласної універсальної наукової бібліотеки... С. 10; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 236; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 104; Газеты дореволюционной России... С. 140.

О. Дроздовська

1070

ИЗВѢСТІЯ АХТЫРСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНС. ДЕПУТАТОВЪ (1917—1918 № 1); **ИЗВѢСТІЯ АХТЫРСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ** (1918 № 2, 3). — № 1. 1917, 11 июня.

Ред.: не зазначено. — **Ахтырка, 1917—1918:** Изд. Исполнит. К-тъ Ахтырскаго Совѣта Раб., Солд. и Кр. Депутатовъ (1918). *Тип.* Ахтырскаго Союза Потребительныхъ Обществъ (1918).

Вийшло: 1917 — № 1, [?], 1918 — № 1—3; *Ф.* 53×36 см (1918 № 1, 2), 70×53 см (1918 № 3); *Обс.* 2 с.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1918 — № 1—3.

Примітки: № 1 за 1918 р. вийшов 7 березня, № 2 — 12 березня, № 3 — 21 березня. Мова видання — російська. У 1919 р. газета виходила п. н. «Красная Ахтырщина» (див. 1919 р.).

Редакція суспільно-політичної газети стояла на більшовицьких позиціях і відображала події в Росії та Україні через ідеологічну призму своєї партії. На шпальтах видання вміщувалися статті революційного спрямування на зразок «Революція въ опасности», повідомлення про умови підписання миру з Німеччиною і заклик редакції протестувати проти такої угоди, а також багато офіційних матеріалів — протоколи засідань виконкому Охтирської ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, постанови, звернення та обов'язкові постанови виконкому, накази надзвичайного штабу військового округу Республіки Донецького і Криворізького басейнів та звернення військового комісара Баляєва з приводу здачі зброї та

заборони агітації проти радянської влади тощо. Про заборону вести агітацію проти рад і радянської влади йшлося і в одній з обов'язкових постанов виконкому Охтирської ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, а порушників цього наказу обіцяли карати «самымъ безпощаднымъ революционнымъ судомъ».

Видання гостро виступало проти умов перемир'я з Німеччиною, насамперед проти пункту мирного договору щодо припинення війни. Про це йшлося в передовій статті, опублікованій у № 2 за 1918 р. Її автором був Баляєв, але вона помилково підписана прізвищем голови Народного Секретаріату М. Скрипника, про що редакція повідомила читачів у наступному, 3-му, номері.

Про події у світі, Росії та Україні інформували читачів матеріали під рубрикою «Телеграммы»: повідомлення з Петрограда, Москви, Харкова, Полтави та інших міст.

У полі уваги редакції були й місцеві події — збір контрибуції з капіталістів і купців, благочинний концерт у будинку Охтирської жіночої гімназії, настрої людей у місті тощо.

Газета мала такі рубрики: «Телеграммы», «Обязательное постановление», «Иностранная извѣстія», «Объявление», «От редакции» та ін.

Більшість матеріалів друкувалися без зазначення авторства. Лише окремі публікації вийшли за підписами, зокрема під псевдонімом Ахтирянин.

Останній (3-й) номер датовано 21 березня 1918 р.

Бібліографія: Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 486; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 101.

В. Габор

1071

ИЗВѢСТІЯ Б.-ТОКМАКСКАГО СОВѢТА РАБ., СОЛДАТСК. И КРЕСТЬЯН. ДЕПУТАТОВЪ. — Три раза въ недѣлю. № 1. 1917, июль.

Ред.-изд. Исполнительный Комитетъ Совѣта Раб., Солд. и Крестьян. Депутатовъ. — **Б.-Токмакъ, 1917:** *Тип.* Г. Лифшица. *Адр. ред. і контори:* при Совѣте Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ, въ д. Бондаренка.

Вийшло: 1917— № 1—19; *Ф.* 39×28 см; *Обс.* 4 с.;

Передпл.: въ мѣс. 75 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 2; **РНБ:** 1917 — № 2—19.

Примітки: Наявний № 2 датовано 28 липня.

Мова видання — російська. Великий Токмак — тепер м. Токмак, районний центр Запорізької обл.

Редакція газети Великотокмацької ради робітничих, солдатських та селянських депутатів підтримувала

Извѣстія Бюро Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Центрального Района...

зміни у складі Тимчасового уряду Росії, які відбулися у липні 1917 р., створення коаліції з підсиленням «лівим крилом», засуджувала монархічні погляди В. Пуришкевича і виступала за рішучу боротьбу з прихильниками старого імперського режиму («Б.-Токмак», 28 іюля).

У виданні вміщувалися статті, які тлумачили зміни до старого законодавства, нові прийняті постанови та закони. Наприклад, у публікації «Волостное земство» роз'яснювалися основні принципи виборчого права згідно із законом про волоські земства від травня 1917 р.

Газета висвітлювала профспілковий рух у регіоні, стежила за основними подіями за участі членів профспілок і фабрично-заводських комітетів у Росії. Зокрема, на сторінках видання вміщено резолюцію Всеросійської конференції професійних спілок.

Рубрика «Телеграммы» містила повідомлення Петроградського телеграфного агентства, «Хроника» — повідомлення про події у Великому Токмаці: збори місцевої групи РСДРП, діяльність спілки ремісників, єврейської громади тощо.

Останній (19-й) номер вийшов 6 вересня 1917 р.

Бібліографія: Газеты дореволюционной России... С. 142; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 102.

Література: Хітрова Т. В. Періодичні видання Запорізького краю початку ХХ ст.: Типологічна система. Монографія. Каталог видань. Хрестоматія. Запоріжжя, 2011. С. 175.

О. Філіпова

1072*

ИЗВѢСТІЯ БАХМУТСКАГО КОМИТЕТА СПАСѢНІЯ РЕВОЛЮЦІИ. — № 1. 1917, 16 сент.

Бахмутъ, 1917: *Издание* Бахмутскаго Комитета Спасѣнія Революціи.

Вийшло: 1917 — № 1.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 89.

Література: Владимиров В. Історія української журналістики (1917—1997 рр.): навч. посіб. Луганськ, 1998. С. 34.

Електронні джерела: Кантор М. Пресса Донбасса от зарождения до 1918 г. URL: <http://infodon.org.ua/uzovka/402>.

С. Блавацький

1073*

ИЗВѢСТІЯ БЕРДЯНСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 1—30, 1918);

ИЗВѢСТІЯ БЕРДЯНСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 31—35). — Выходитъ ежедневно (1917), три раза въ недѣлю (1918). Г. 1. № 1. 1917, 12 іюля.

Ред. В. Баранчикъ и Д. Маневичъ (1917 № 1—123), Д. Маневичъ (1917 № 124—130). *Редактируетъ* Редакціонная Коллегія (1917 № 136—1918). — **Бердянскъ, 1917—1918:** *Адр. ред.:* Бердянскъ, ул. Чехова (Зеленая), д. М. М. Эстрина (1917), Азовскій просп., д. Головкиной (1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—138, 1918 — Г. 2 № 139—217; *Передпл.:* на 1 мѣс. 1—3 р. (1917), на 2 мѣс. 6 р. (1918). *Ц.* номера 6—12 к. (1917), 15 к. (1918).

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — Г. 1 № 1, 28—36, 38—61, 63—73, 75—114, 124, 129, 130, 132, 134—136, 1918 — Г. 2 № 149—151, 153, 154, 164, 167—173, 195, 197; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1, 3—38, 1918 — Г. 2 № 139—217.

Примітки: № 138 вийшов 30 грудня 1917 р.

Мова видання — російська.

Останній (217-й) номер датовано 21(8) квітня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 62; Список повременных изданий за 1918 год. С. 88; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 257.

В. Габор

1074*

ИЗВѢСТІЯ БЮРО СОВѢТОВЪ РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ ЦЕНТРАЛЬНОГО РАЙОНА ДОНЕЦКАГО БАССЕЙНА. — № 5. 1917, май.

Никитовка, 1917.

Вийшло: 1917 — № 5—20; *Ф.* 60×40 см.

Наявність у фонді: ДНБ: 1917 — № 6, 7, 13—20; РНБ: 1917 — № 10, 17.

Примітки: Газета продовжувала нумерацію чисел «Извѣстій Никитовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ» (*див.* № 1106). Мова видання — російська. Микитівка — тепер головна залізнична станція м. Горлівка.

Останній (20-й) номер вийшов 20 серпня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 89; Газеты дореволюционной России... С. 142.

Електронні джерела: Знаете ли вы... URL: <http://kochegarka.com.ua/?p=71531>; Кантор М. Пресса Донбасса от зарождения до 1918 г. URL: <http://infodon.org.ua/uzovka/402>.

Р. Бліхарський

ИЗВѢСТІЯ ВАЛКОВСКАГО УѢЗДНАГО ОБЩЕСТВЕННОГО КОМИТЕТА: Еженедѣльная газета. — № 1. 1917, 19 мая.

Ред. В. Шевченко. — **Валки Харьковской губ., 1917:** Изд. Валковскій Уѣздный Общественный Комитетъ. Тип. О. В. Савченко, г. Валки. Адр. ред. i контори: г. Валки, Харьковская, 15.

Вийшло: 1917 — № 1—36; Ф. 45×34 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 годъ 2 р. 40 к. Ц. номера 5 к. (1917 № 8—18), 10 к. (1917 № 19—36).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 8, 12, 18, 19, 22, 24, 26—29, 31, 33, 36; РДБ: 1917 № 15, 17—22; РНБ: 1917 № 15—22.

Примітки: Наявний № 8 датовано 2 липня 1917 р. Періодичність виходу — один-два рази на тиждень. № 26 за 2 листопада вийшов як «Экстренный выпускъ». У № 33 під логотипом — гасло: «Вся Власть Учредительному Собранию!». Мова видання — російська.

Після Лютневої революції 1917 р. в умовах утвердження нової демократичної влади масово виникали громадські комітети — своєрідні органи місцевого управління, які виступали опорою губернських та повітових комісаріатів Тимчасового уряду. Ці комітети зазвичай мали свої пресові видання, серед яких — «Извѣстія Валковскаго Уѣзднаго Общественнаго Комитета».

У № 18 газети було надруковано статтю «Провозглашение Россійской республики» Г. Євфимова про підписаний Тимчасовим урядом 1 вересня 1917 р. акт, в якій автор зазначає, що ця справа мала би більший ефект, якби її відклали до скликання виборного органу — Всеросійських Установчих зборів.

Підготовка до виборів була одною з ключових тем для газети: тут друкувалися списки кандидатів, заклики на кшталт «Готовтесь, товарищи, къ выборамъ». У кількох номерах частинами була опублікована стаття «Къ предстоящимъ выборамъ въ Учредительное Собрание», в якій автор апелював до громадянського обов'язку кожного свідомо віддати свій голос, роз'яснював значення цієї події в історії держави, роль і функції Зборів. Цій темі також присвячені статті: «За кѣмъ идти крестьянству?», «Крестьянство и выборы въ Учредительное Собрание» (№ 28), «Къ выборамъ въ Учредительное Собрание» (№ 29), «Объ Учредительномъ Собрании» (№ 36) та ін. Газетні публікації інформували читачів про підготовку до виборів до українських Установчих зборів по Харківському ви-

борчому округу (О выборахъ въ Украинск. Учредит. Собрание. № 36).

Проблема насильницького захоплення влади більшовиками порушена у статті «Продолжающийся распадъ государственности» (№ 31), у ній також звернено увагу на дезорганізацію армії, в якій духовність «пала жертвой дикой, озвѣрѣвшей толпы». У статті «Переживаемый моментъ» (№ 33) висвітлено основні пункти договору, який Німеччина запропонувала більшовикам і який передбачав вигоду хіба для німецької сторони.

Завершивши війну з Німеччиною, нова державна верхівка вирішила розпочати боротьбу з усіма тими, хто не визнавав її влади: поміж іншим мова йде про назрівання відкритого протистояння між більшовиками та Центральною Радою. Передбачаються масові страйки залізничних, поштових служб, головні управління яких були незадоволені діями більшовиків. Своїми недолугими, непотрібними декретами, циркулярами вони з кожним днем відвертали від себе щораз більше громадян (Продолжающийся распадъ государственности. № 31).

В останньому випуску газети підводився підсумок усього 1917 р. (Євфимов Г. 1917-й годъ. № 36): у світовій історії він залишиться пам'ятним затяжною світовою війною та соціалістичною революцією. Унаслідок непродуманої діяльності Тимчасового уряду, який за короткий час існування чотири рази майже повністю оновлювався, до влади прийшли більшовики і призвели до нового етапу революції.

До цієї проблеми звертається у публікації «Къ вопросу о политическомъ просвѣщеніи населенія» П. Дудник (№ 18). Зокрема, він наголошує, що відповідальність за політичну свідомість села на себе має взяти інтелігенція: вона повинна детально і правдиво пояснювати селянам ситуацію в країні, показувати, яким чином можна реалізувати свої потреби, тощо.

Мова про політичну просвіту населення мала і практичне втілення: у № 26 розміщено оголошення про проведення лекції на тему «Учредительное Собрание и его задачи», а також про зустріч, організовану Центральним бюро Союзу вчителів та діячів народної освіти, на яких мали обговорюватись майбутні вибори.

Тема освіти порушувалася у статті «Народное образование въ Валковскомъ уѣздѣ» Д. Максименка (№ 8), де подано детальну інформацію про рівень кваліфікації вчителів, укомплектованість бібліотек, забезпеченість приміщеннями та іншими матеріальними ресурсами закладів освіти повіту.

Автор відзначав, що попри позитивні зрушення у цій сфері все ж таки за шкільним порогом залишалося приблизно 3400 дітей. У № 31 вміщено статтю «Первая украинская школа сельскихъ дѣтей въ г. Валки».

Оскільки газета здебільшого орієнтувалася на жителів сільської місцевості, важливим було висвітлення земельного питання — цьому присвячена велика кількість публікацій, як-от: «О союзѣ земельныхъ собственниковъ» (№ 24), «Земельный вопросъ» (№ 26), «Нѣсколько слов о составленіи смѣтъ и раскладокъ волостныхъ земствъ» (№ 28) та ін. У статті «Большевики и земля» (№ 29) йшлося про виступ В. Леніна на Всеросійському селянському з'їзді, в якому він закликав селян до негайного стихійного захоплення приватних земельних ділянок. Однак з'їзд не підтримав такого шляху вирішення проблеми, адже це призвело б до безладу і насильства.

В окремих номерах частинами друкувалися статті «Къ изученію аграрнаго вопроса» та «Количество хлѣба въ Валковскомъ уѣздѣ». У публікації «Производительность земли» (№ 8) подано інформацію з наведенням статистичних даних про продуктивність сільського господарства в Росії загалом, Харківській губернії та Валківському повіті зокрема.

У передовій статті «Самопомощь народа» (№ 12) аналізувалися причини продовольчого дефіциту, який виник не в останню чергу через масову спекуляцію у складних умовах перехідної доби. Найбільше в такій ситуації страждала армія, прогодування якої лягло на плечі мирного населення. У газеті вмішувалися списки громадян, які робили пожертви на користь війська (Пожертвованія на нужды дѣйствующей арміи. № 8).

У декількох номерах частинами друкувалася стаття «О союзѣ военно-увѣченныхъ», а також «Помощь военно-увѣченнымъ» (№ 27) про необхідність моральної та матеріальної підтримки постраждалих у війні.

У публікації «Къ украинскому вопросу» (№ 8; підп.: Т. Г.) про 300-річний гніт російського царату, який відібрав в українців усі свободи, а головне — рідну мову, автор закликав не соромитися рідної мови: «Когда нашъ селянинъ услышитъ свой родной языкъ и въ судѣ, и въ земствѣ, и другихъ правительственныхъ и общественныхъ учрежденіяхъ, когда въ школѣ будутъ обучать на родномъ языкѣ, когда книжки будутъ печататься по украински, то и наука будетъ гораздо доступнѣе народу...». У № 18 містилася невелика замітка «На сѣздѣ учителей», де порушено питання щодо діяльності курсів українознавства.

У газеті діяли рубрики: «Война» (нерегулярна; повідомлення про становище на фронтах і перебіг бойових дій); «По нашему уѣзду» (інформація про економічну ситуацію, культурні події у різних населених пунктах Валківського повіту); «Мѣстная жизнь» (відомості про діяльність Харківської губернської та Валківської повітової громадських рад, рад селянських, робітничих депутатів); «Телеграммы» (короткі повідомлення про події в Петрограді, Москві, Харкові); «Письмо въ редакцію».

Співробітники газети: Ф. Васючков, П. Герасименко, І. Глиба, Т. Гутник, Г. Єфремов, В. Катранов, Д. Максименко, В. Панасенко, Ю. Харпанова, М. Фітільов та ін.

На сторінках видання рекламувався журнал Валківської спілки сільського господарства «С.-Х. Жизнь» (№ 8), метою якого було підвищення культури та продуктивності господарювання селян.

Останній (36-й) наявний номер датовано 31 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 62; Газети СССР 1917—1960. Т. 2. С. 490; Преса України. Газети 1917—1920 рр. С. 34; Газеты дореволюционной России... С. 143.

К. Стецюк

1076*

ИЗВѢСТІЯ ВОЛЫНСКАГО ГУБЕРНСКАГО ИЗБИРАТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА. — Г. 1. № 1. 1917, нояб.

Житомиръ, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 64.

В. Габор

1077

ИЗВѢСТІЯ ВРЕМЕННАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА СОВѢТА ВЫБОРНЫХЪ ОТ СРЕДНЕ-УЧЕБНЫХЪ ЗАВЕДЕНІЙ ГОРОДА КІЕВА (Средніе классы) (1917 № 1); **ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА ВЫБОРНЫХЪ УЧАЩИХСЯ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ ГОРОДА КІЕВА** (Средніе классы) (1917 № 2); **Органъ Временнаго Исполкома** (1917 № 1). — № 1. 1917, 22 марта.

Ред.: не подано. — **Кієвъ, 1917:** *Туп.* Счастливецъ, Кієвъ, Фундуклеевская, 29 (1917 № 2). *Адр. ред. і контори:* Б.-Подвальная, 14 (1917 № 2).

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ф.* 37×22 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1), 7 к. (1917 № 2).

Извѣстія Всероссийскаго Профессіональнаго Союза Трудящихся въ сахарной...

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — № 1, 2.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Да здравствует свободная школа въ свободной Россіи!».

Мова видання — російська.

У першому номері газети вміщено звернення до учнів Тимчасового виконавчого комітету про необхідність створення організації, яка б об'єднала усю середню школу і керувала громадською роботою учнів. Незважаючи на те, що виходить газета «Голосъ Свободной Школы», яка прагне об'єднати інтереси учнів старших і середніх класів, усе ж друк у ній низки інформаційних матеріалів (звернень, протоколів) був би недоречним і тому виходить окремо (Отъ редакції. № 2).

Тогочасна школа відображала кризу призму власного устрою суспільно-політичні зміни в країні загалом, однак першочерговим було завдання тотальної зміни викладацького складу як в університетах, так і в середніх школах. Автори критикували типове явище пристосування педагогів до зміни світоглядних пріоритетів викладачів зі зміною влади, випадки заборон гімназістам брати участь у громадських організаціях, зокрема дирекції 1-ї Київської приватної жіночої гімназії О. Дучинської (М. Ерзе «Организация средних классовъ», Л. Б-ов «Хамелеонъ», І. Карбоников «Свободная школа въ свободной России»). В опублікованих на сторінках видання замітках із прикрістю констатовано факти непорозуміння з представниками Центрального виконавчого комітету навчальних закладів, ігнорування ними інтересів учнів середніх класів (Леонід Звонарін «Наши старшіе “товарищи”»).

Редакція закликала читачів жертвувати кошти у фонд організації, містила відомості про інші навчальні заклади, ділилася досвідом організації учнів в інших містах («Вѣсти изъ Самары»).

Останній (2-й) номер датовано 24 квітня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 211; Газети України 1917—1920 років... С. 103.

Література: Тюльченко І. К. Преса 1917 року про молодіжний рух в Україні: джерелознавчий аналіз // Наука. Релігія. Суспільство. 2008. № 2. С. 85, 90.

М. Комариця

1078

ИЗВѢСТІЯ ВРЕМЕННОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА ОБЪЕДИНЕННЫХ ОБЩЕСТВЕННЫХЪ ОРГАНИЗАЦИЙ г. ОВРУЧА И УБЪЗДА. — № 1. 1917, март.

Овручъ, Волын. губ., 1917: *Тип.* А. Д. Герценштейна.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 36×22 см; Обс. 2 с.; Ц. номера бесплатно.

Наявність у фонді: **РДБ**: 1917 — № 1; **РНБ**: 1917 — № 1.

Газету видано за ініціативи створеного після лютневих подій 1917 р. органу місцевого самоврядування — Тимчасового виконавчого комітету об'єднаних громадських організацій. Опубліковано низку матеріалів, у яких засвідчено підтримку Тимчасовому уряду, а також регулятивні та нормативні документи для жителів Овруцького повіту, основну увагу яких спрямовано на проблеми землекористування, охорони порядку.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 64; Газеты дореволюционной России... С. 144.

Л. Сніцарчук

1079*

ИЗВѢСТІЯ ВСЕРОССИЙСКАГО ПРОФЕССИОНАЛЬНАГО СОЮЗА ТРУДЯЩИХСЯ ВЪ САХАРНОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ. — № 1. 1917, 5 июля.

Ред.: не зазначено. — **Київ, 1917:** *Изд.* Временный Центральный комитетъ. *Тип.* Первой Киевской Артели Печатнаго Дѣла, Трехсвятительская, 5.

Вийшло: 1917 — № 1; Ц. номера 35 к.

Наявність у фонді: **РДБ**: 1917 — № 1; **РНБ**: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Видання висвітлювало діяльність тимчасового Центрального комітету Союзу та роз'яснювало його основну мету — об'єднання усіх робітників та службовців цукрової промисловості на ґрунті економічної боротьби в єдину спілку й ознайомлення із законодавчими актами, які заторкували їхні інтереси. Редакція розглядала періодичне видання як зв'язуючу ланку між Центральним комітетом Союзу та місцевими і районними організаціями працівників цукрової галузі.

На сторінках «Извѣстій...» вміщувалися офіційні матеріали, зокрема законопроект щодо регулювання цукрової галузі, звіт про роботу 1-го Всеросійського з'їзду працівників цукрової галузі та програма наступного з'їзду, проект статуту Союзу, тези доповідей С. Гольдемана, І. Зільбермана, В. Ланда, у яких порушувалися питання про біржу праці, створення єдиного всеросійського професійного союзу працівників цукрової промисловості та основні принципи організації Союзу.

У газеті функціонувала єдина рубрика — «Хроника».

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 65; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 212.

В. Габор

1080*

ИЗВѢСТІЯ ГЛУХОВСКАГО УѢЗДНАГО СОВѢТА РАБОЧ., СОЛДАТ. И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — Выходитъ по средамъ и воскресеньямъ, кромѣ понедѣльниковъ и дней послепраздничныхъ. № 1. 1917, 28 июля.

Ред. М. Буримовъ. — **Глуховъ, 1917: Электротип.** А. И. Двойкина, Глуховъ. *Адр. ред.:* Глуховъ, Киево-Московская ул., д. Неплюева.

Вийшло: 1917 — № 1—34; *Передпл.:* на 1 мѣс. 1 р. 25 к. — 1 р. 40 к. *Ц. номера* 10 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** м/ф 1917 — № 1, 5, 8, 10, 13, 15, 19, 21, 24, 30—34; 1—34; **РДБ:** 1917 — № 1, 5, 8, 10, 13, 15, 19, 21, 24, 30—34; **РНБ:** 1917 — № 1—34.

Примітки: Мова видання — російська. Додатки: до № 3 — телеграми, до № 30 — «Какъ выбирать въ уѣздное земство». Від 14 січня 1918 р. газета виходила п. н. «Известия исполнительного комитета Глуховского совета крестьянских, солдатских и рабочих депутатов» (див. 1918 р.).

Редакція газети наголошувала, що лише спільними силами можна досягнути мети — побудови демократичного суспільства, тому зверталася до читачів з проханням підтримати пресовий орган місцевих рад передплатою, поширювати його серед народу, а також надсилати пожертви від організацій і приватних осіб («Товарищи!»).

У редакційних статтях порушувалися актуальні питання тогочася — скликання Всеросійських Установчих зборів, налагодження економічного життя в умовах війни, окреслення принципів загальнодержавного та місцевого управління («На пороге Учредительнаго собрания», «Наше финансовое положение», «Время не ждет», «Реализация урожая», «Кризис власти», «Къ выборамъ волостныхъ земскихъ гласныхъ»). Серед полемічних матеріалів — лист «Унтеръ-офицерская вдова» В. Нарбута та відповідь редактора п. н. «Мой ответ».

На сторінках газети вміщено низку інформаційно-хронікальних заміток, кореспонденцій, протоколів засідань повітової ради робітничих, солдатських і селянських депутатів.

У часописі функціонували рубрики: «Война», «Телеграммы», «Новая Дума», «По уѣзду» («По городу и уѣзду»), «Внутренние извѣстія», «Объявления» та ін.

Останній (34-й) номер вийшов 11 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 66; Периодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 26; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 145.

Електронні джерела: Трохи історії // Народна Трибуна. URL: <http://ntgazeta.info/pro-nas/trokhi-istoriji>.

М. Комариця

1081

ИЗВѢСТІЯ ДНѢПРОВСКАГО УѢЗДНАГО И АЛЕШКОВСКАГО ГОРОДСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНЫХЪ КОМИТЕТОВЪ. — Выходитъ два раза въ недѣлю. № 14. 1917, 7 мая.

Редакційная Коллегія: А. Г. Мельниковъ, М. М. Лакерникъ (1917 № 14—18), Н. Чудаковъ, М. М. Лакерникъ (1917 № 19, 20). *Редакційная Коллегія* (1917 № 21—36). — **Алешки, 1917: Тип.** «Печатникъ», г. Алешки.

Вийшло: 1917 — № 14—36; *Ф.* 50×33 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* до конца года 3 р. *Ц. номера* 3 к.

Наявність у фонді: **РДБ:** 1917 — № 14—36; **РНБ:** 1917 — № 14—19, 21—36.

Примітки: Продовжувало нумерацію чисел газети «Извѣстія Алешковскаго Городскаго Исполнительнаго Комитета» (див. № 1069). Мова видання — російська. Від № 37 за 27 липня 1917 р. виходила п. н. «Жизнь Народа» (див. № 1059).

В інформаційно-просвітницькій громадсько-політичній газеті публікувалися статті, які роз'яснювали тогочасну суспільно-політичну ситуацію у країні, окреслювали ключові переваги демократичної форми державного управління над монархічною, порушували питання реформи землеволодіння і землекористування, виборів до Всеросійських Установчих зборів (Что такое «Заемъ Свободы» и почему на него нужно подписываться. № 10; Короленко В. Падение царской власти. № 19—22; Что такое демократическая республика? № 22; Земельный вопрос. № 24).

Багато уваги у виданні присвячено висвітленню діяльності Державної думи, Тимчасового уряду, подіям місцевого громадсько-політичного життя та на фронтах Першої світової війни. Опубліковано чимало офіційних матеріалів: звернення, промови О. Керенського, протоколи зборів, засідань повітових та міських органів самоврядування, їхні розпорядження, постанови тощо.

Извѣстія Елисаветградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ

Рубрики видання: «Отъ Временнаго Правитель-ства», «Сообщеніе изъ Ставки», «По Россіи», «Хроника г. Алешки», «По уѣзду», «Мѣстная хроника», «Война».

Майже усі матеріали публікувалися без зазначення авторства.

Останній (36-й) номер газети датовано 23 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 66; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 104; Газеты дореволюционной России... С. 127.

О. Дроздовська

1082*

ИЗВѢСТІЯ ЕКАТЕРИНИНСКАГО ОТДѢЛА ВСЕРОССИЙСКАГО СОЮЗА ИНЖЕНЕРОВЪ И ТЕХНИКОВЪ, РАБОТАЮЩИХЪ ПО ПУТЯМЪ СООБЩЕНІЯ. — № 1. 1917, 17 сент.

Ред. Е. А. Потѣхинъ. — **Катеринославъ, 1917:** Сов. Екат. Союза инженеровъ и техн. раб. по путямъ сообщенія.

Вийшло: 1917 — № 1; Ц. номера 25 к.

Наявність у фондi: РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 66; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 43.

Р. Бліхарський

1083

ИЗВѢСТІЯ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО ГУБЕРНСКАГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КОМИТЕТА. — Выходитъ еженедѣльно. № 1. 1917, [листоп.].

Ред. М. Сосновцевъ. — **Екатеринославъ, 1917:** Тип. «Свобода» И. Клѣткина и И. Литвина. *Адр. ред.:* Екатеринославъ, Казанская, 9.

Вийшло: 1917 — № 1—5, [?]; Ф. 26×17 см; Обс. 24 с.

Наявність у фондi: РДБ: 1917 — № 3, 5; РНБ: 1917 — № 3, 5.

Примітки: № 3 часопису вийшов у світ 11 грудня 1917 р. із поясненням, що спізнено із виходом у зв'язку з початком громадянської війни, № 5 — 31 грудня.

Головне завдання часопису — роз'яснювати читачам правову специфіку організації та реалізації «продовольчої справи». Це передовсім витлумачення основних пунктів регулятивних і нормативних документів, зокрема тимчасового земельного закону, інших урядових імперативів, відомості про діяльність

Міністерства продовольства та підпорядкованих йому структур, інформація про ціни на продукти й крам у місті. Основні рубрики й теми: «Положеніє продовольственнаго дѣла», «Въ губернскомъ продовольственномъ комитетѣ», «Накануне всеобщей продовольственной катастрофы», «Арміи голодають», «Открытие границъ Украины».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 67; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 45.

Л. Сніцарчук

1084*

ИЗВѢСТІЯ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО РАЙОННОГО КОМИТЕТА СІОНИСТСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ. — Выходятъ два раза в неделю. Г. 1. № 1. 1917, 25 июня.

Ред. Редакционная Коллегія. — **Екатеринославъ, 1917.** *Адр. ред.:* Екатеринославъ, Троицкая ул., № 5.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—5, 6/7. Ц. номера 12—20 к.

Наявність у фондi: РДБ: 1917 — Г. 1 № 1—6/7; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1—6/7.

Примітки: Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Останній (6/7-й) номер вийшов 4 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 67; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 45; Газеты дореволюционной России... С. 146.

С. Блавацький

1085

ИЗВѢСТІЯ ЕЛИСАВЕТГРАДСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 1—92); **ИЗВѢСТІЯ ЕЛИСАВЕТГРАДСКИХЪ СОВѢТОВЪ РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ** (1917 № 93—172): Ежедневное изданіе (1917 № 65—172). — № 1. 1917, март.

Отв. ред. А. Г. Гайсинскій. — **Елисаветградъ, 1917—1918:** Электро-Типографія «Трудъ» въ Елисаветградѣ. *Адр. ред. і контори:* Е-градъ гор. бульваръ, Народная аудитория.

Вийшло: 1917 — № 1—172, 1918 — 173, [?]; Ф. 61×42 см (1917 № 95—160), 54×35 см (1917 № 8, 65—92); Т. 1000 пр.; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 3 мѣс. 7 р. Ц. номера 6 к. (1917 № 35—37), 8 к. (1917 № 38—64), 10 к. (1917 № 65).

Наявність у фондi: НБУВ: 1917 — № 35, 37, 38, 40, 65, 71, 72, 74—76, 88, 89, 91, 92, 95, 97, 100, 103,

105—116, 153, 158—160; ДНАБ: 1917 — № 81, 89, 95, 98, 105, 106; РДБ: 1917 — № 89, 91, 93, 95, 105, 106; РНБ: 1917 — № 50, 65, 71, 72, 74, 75, 86, 88, 89, 91—93, 95—97, 99—122, 125—134, 136—141, 144, 149, 155—162, 164, 166—172.

Примітки: 8 вересня 1917 р. вийшов ненумерований «Екстренный выпуск» газети. Єлизаветград — тепер м. Кропивницький. Мова видання — російська. Від лютого 1918 р. газета виходила п. н. «Известія Елисаветградских социалистов» (див. 1918 р.).

«Извѣстія...» — інформаційний орган Єлизаветградської ради робітничих і солдатських депутатів, до складу якої входили члени низки партійних осередків та політичних угруповань соціалістичного спрямування.

На сторінках газети регулярно публікувалися звіти та протоколи засідань рад солдатських та селянських депутатів місцевого рівня, а також всеукраїнських з'їздів соціалістів-революціонерів (Всеукраинский съезд Соц-Революц. в Києве. 1917. № 160). У виданні вміщено агітаційні матеріали партій «Соціалістичного Блоку» (до якого, зокрема, входили члени місцевих осередків партій соціалістів-революціонерів та соціал-демократів) під час передвиборної кампанії до органів місцевого самоврядування, у низці статей та заміток висвітлювалася підготовка до Всеросійських Установчих зборів. Також друкувалися інструкції та постанови міської управи і Єлизаветградської повітової продовольчої управи щодо питань їхньої поточної роботи.

У замітках та резолюціях, опублікованих на сторінках видання, декларувалася позиція соціалістів-революціонерів щодо воєнно-політичного становища та державотворчих процесів в Україні, а також критичні відгуки про діяльність членів Конституційно-демократичної партії Росії (кадетів) (Война или миръ на Украине; Кто конфликтует с радой. 1917. № 158; Кадеты и предатели. 1917. № 76; ін).

Починаючи від № 92 за 1917 р. редакція повідомляла про розширення тематичного спектра своїх публікацій, зокрема, акцентувалися питання налагодження інфраструктури та створення адміністративного апарату рад у сільській місцевості в межах Єлизаветградського повіту (Отъ конторы. 1917. № 92).

На сторінках газети інформувалося про низку подій у сфері закордонної політики, зокрема про парламентські вибори в Швеції, здійснювався огляд тенденцій у зовнішній політиці щодо формування відносин та розподілу сфер впливу між країнами повоєнної Європи (М. Р. Импералисты и социалисты о будущей картѣ Ев-

ропы. 1917. № 105; Роговскій М. Англія и война. 1917. № 108). Публікувалися повідомлення з Північного, Західного, Румунського, Кавказького та інших фронтів.

У виданні подавалися оголошення, у яких пропалувалися газети соціалістичного спрямування, зокрема «Извѣстія Центрального Исполнительнаго Комитета (Петроградскія)», «Извѣстія Всерос. Совѣта Крестьян. Депутатовъ», «Голосъ Солдата», «Голосъ Революціи», «Дѣло Народа», «Рабочая Газета», «Земля и Воля», «Новая Жизнь», «Кіевск. Мысль», «Народное Слово», «Воля Народа», «Голосъ Бунда», «Робітничя Газета», «Арбейтерштимме» (Читайте социалистическія газеты. 1917. № 76).

У газеті опубліковано вірш І. Н. Решетняка «Пісня вільної України» (1917. № 91) і статтю Максима Горького «Несвоевременные мысли» (1917. № 158).

Автори видання: В. Базаров, Е. Еорф, С. Закс.

Рубрики газети: «Хроника», «Засѣданіе Совѣта», «Телеграммы», «Военная жизнь», «Обзоръ печати», «Въ городѣ», «По уѣзду», «Иностранная жизнь», «Крестьянская жизнь», «Объявленіе».

Останній (172-й) наявний номер датовано 31 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 67; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 502; Преса України: Газети. 1917—1920 рр. С. 34; Газеты дореволюционной России... С. 146; Газеты України 1917—1920 років... С. 107.

Р. Бліхарський

1086*

ИЗВѢСТІЯ ЕЛИСАВЕТГРАДСКОЙ УЕЗДНОЙ ЗЕМСКОЙ УПРАВЫ И КОМИТЕТА БЕЗОПАСНОСТИ. — № 1. 1917, 6 июня.

Елисаветградъ, 1917: Изд. Елисаветградская уездная земская управа и Комитет безопасности.

Вийшло: 1917 — № 1—24.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 1—3, 5—19; РНБ: 1917 — № 1—3, 5—19, 21, 22, 24.

Примітки: Мова видання — російська. Єлизаветград — тепер м. Кропивницький.

Останній (24-й) наявний номер датовано 29 грудня 1917 р.

Бібліографія: Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 115; Газеты дореволюционной России... С. 146.

С. Блавацький

1087*

ИЗВѢСТІЯ ЖМЕРИНСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА. — № 1. 1917.

Ред. Комиссия Исполнит. Комитета. — **Жмеринка, 1917:** Тип. Антоновскаго.

Вийшло: 1917 — № 1—41, [?]; *Ф.* 43×37 см; *Обс.* 2 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 2 р. с дост. *Ц.* номера 5 к.

Примітки: Мова видання — російська.

У часописі, що, за літературними джерелами, почав виходити відразу після Лютневої революції, друкувався відомий український письменник Юрій Смолич.

Останній (41-й) відомий номер вийшов 29 квітня 1917 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 60; Періодичні видання Подільської губернії... С. 17.

В. Габор

1088

ИЗВѢСТІЯ ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА КІЕВСКАГО СОВѢТА ОБЪЕДИНЕННЫХЪ ОБЩЕСТВЕННЫХЪ ОРГАНИЗАЦІЙ: Официальное издание. — № 1. 1917, 16 марта.

Ред. М. І. Йоселевичъ. — **Кієвъ, 1917:** Губернская Тип., зданіе присутственныхъ мѣстъ. *Адр. ред.:* Кієвъ, зданіе присутственныхъ мѣстъ.

Вийшло: 1917 — № 1—59; *Ф.* 56×39 см; *Обс.* 4—8 с.; *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 5; НБУВ: 1917 — № 1—23, 25—54, 57, 59; ДНАБ: 1917 — № 1—37, 39—44, 46—49, 51, 52, 54—57; РНБ: 1917 — № 1—34, 36—59.

Примітки: Мова видання — російська. Від 2 вересня 1917 р. виходило п. н. «Київські Губерніяльні Вісти» (*див.* № 837).

Офіційний друкований орган виконавчого комітету Кіївської ради об'єднаних громадських організацій виходив замість газети «Кієвські Губернські Вѣдомости», зберігаючи умови передплати та друки оголошень попереднього видання. Про свою діяльність комітет звітувався у матеріалах п. н. «Журналы засѣданій городского Исполнительнаго Совѣта Объединенныхъ Общественныхъ Организаций города Кіева». У газеті публікувалися різноманітні офіційні документи (постанови, звернення, звіти і т. ін.). Зокрема, у черговому звіті від 20 червня 1917 р. (Журналъ экстреннаго засѣданія Исполнительныхъ Комитетовъ Совета Объединенныхъ Общественныхъ Организаций Кіева и Губернскаго Исполнительнаго Комитета, представителей Центральной Украинской Рады, политическихъ партій по вопросу о возможномъ соглашеніи между представителями революционной демократіи и Центральной Украинской Радой. 1917. № 44) стисло передано дебати щодо статусу Центральної Ради (серед інших виступили

М. Грушевський, В. Винниченко, представники різних кіївських партій та організацій).

На першій сторінці друкувалися матеріали постійних рубрик «Дѣйствія правительства» (постанови та укази Тимчасового уряду, накази місцевим органам влади та ін.) й «Административныя извѣстія» (вирішення організаційних питань, побутових проблем населення (як-от: О регистрації обществъ и союзовъ. 1917. № 19; Къ борьбѣ со спекуляціею. 1917. № 53), накази Головного начальника Кіївського військового округу.

Шостого липня 1917 р. в газеті був опублікований Перший Універсал Української Центральної Ради (Универсалъ Украинской Рады. 1917. № 38).

У газеті вміщено економічні звіти про діяльність промислових підприємств (Товарищество на паяхъ Лютовскаго свеклосахарнаго завода. Извлечение изъ отчета за 1915—1916 годъ. 1917. № 19; Отчетъ Чигиринскаго Городскаго Общественнаго Банка за 1916 годъ. 1917. № 33; ін.).

Серед багатьох звернень було опубліковано відозву Кіївського товариства діячів періодичних видань і літератури до редакцій пресових видань, видавництв та друкарень із проханням надсилати 15 примірників усіх без винятку друкованих творів (книг, газет, журналів, листівок, прокламацій, відозв тощо) з метою збереження для майбутньої історії друкованих матеріалів того часу (Воззваніє къ редакціямъ газетъ и журналовъ, издательствамъ и типографіямъ. 1917. № 2). Про гарантування виконання цього побажання працівниками «цензурного комітету» повідомляв у своєму зверненні С. Єфремов, призначений комісаром у справах друку (Єфремов С. Од комисара в справах печати. 1917. № 3).

Як у всій тогочасній пресі, у газеті публікувалися заклики підтримати акцію Тимчасового уряду у сфері кредитування держави — т. зв. «Заємъ свободы».

У виданні діяли постійні рубрики: «Объявленія», «Продажи», «Частныя объявленія», «Вызовы» (виклики громадян до суду для розгляду позовів), «Розыски» (перелік осіб, що оголошувалися в розшук, та загублених документів).

Останній (59-й) номер вийшов 31 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 68; Газеты дореволюционной России... С. 178, 179; Періодичні видання Кієва... Т. 3. С. 215, 216; Газети України 1917—1920 років... С. 109.

Н. Кулеша

1089

ИЗВѢСТІЯ КАЗАТИНСКАГО СОВѢТА С. И Р. ДЕПУТ. — № 1. 1917.

Ред.: не зазначено. — **Казатинъ, 1917:** [Вид.] Исполнит. Комитет. *Тип.* Л. Л. Лившица, Казатинъ, Почтовая ул., соб. домъ. *Адр. ред.:* Канцелярія Казатинскаго Совѣта Солдатскихъ и Рабочихъ Депутатовъ помѣщается... въ желѣзнодорожной Аудиторіи.

Вийшло: 1917 — № 1—3, [?]; *Ф.* 34×26 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 20 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 3.

Примітки: Наявний № 3 датовано 6 грудня 1917 р. Мова видання — російська.

Інформаційно-аналітична, громадсько-політична газета була покликана інформувати читачів про поточні події суспільно-політичного життя як у регіоні, так і на теренах Російської держави, а також про діяльність виконавчого комітету Козятинської ради солдатських і робітничих депутатів.

У низці матеріалів аналітичного жанрового спектра осуджувався російський шовінізм та антисемітизм, критикувалася діяльність Ради Народних Комісарів Росії, висловлювалася стурбованість з приводу зростання насилля, видання декретів, зокрема «Декрета про пресу» (27 жовтня 1917 р.) й «Декрета про арешт вождів громадянської війни проти революції» (28 листопада 1917 р.), які узаконювали переслідування преси демократичного спрямування та політичних опонентів більшовиків (И. С. «Декретоманія»; «Къ инциденту 29 ноября»; Р. К. «Мене, текел, фарес!»). Натомість висловлювалася підтримка ідеї скликання Установчих зборів та надія на їхню успішну роботу щодо припинення війни (А. Корінфельд «Война до победы»).

Серед матеріалів хронікального характеру домінували повідомлення про результати виборів до Всеросійських Установчих зборів (як на місцевому, так і на загальнодержавному рівні), про переслідування більшовиками членів Тимчасового уряду, представників Конституційно-демократичної партії і Партії соціалістів-революціонерів, про заходи щодо українзації штатних частин російської армії, які дислокувалися на Козятинщині, та ін.

У виданні функціонували рубрики «Политическія извѣстія» й «Мѣстная хроника».

Матеріали публікувалися без зазначення авторства або підписувалися криптонімами.

О. Дроздовська

1090*

ИЗВѢСТІЯ КАМЕНЕЦЬ-ПОД. СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917, 28 мая.

Ред. Н. Кост. — **Каменець-Подольськ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1—3.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: Мова видання — російська. Від 1 липня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Совѣтов Рабочих и Солдатских Депутатов» (див. № 1129).

Останній (3-й) номер вийшов 11 червня 1917 р.

Бібліографія: Газеты дореволюционной России... С. 148.

М. Комариця

1091*

ИЗВѢСТІЯ КАМЕНСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНОГО КОМИТЕТА: Литературно-политическая газета. — Еженедѣльно. Г. 1. № 1. 1917, май.

Ред. А. Я. Генерезовъ. — **Каменка, на Днѣпрѣ, Таврической губ., 1917:** Изд. Каменскій Временный Исполнительный Волостный Комитет Общественной Безопасности.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?].

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 69.

С. Блавацький

1092

ИЗВѢСТІЯ КІЕВСКАГО ОБЛАСТНОГО СОЮЗА ТЕХНИКОВЪ: Органъ профессиональнаго Союза техниковъ, землемѣровъ, чертежниковъ, десятниковъ ок. школу, топографовъ и т. п. — № 1. 1917, 21 мая.

Ред. Редакціонная Комиссія. — **Кієвъ, 1917:** Изд. Кієвскій Областной Союзъ Техниковъ. Польская тип., Крещатикъ, 88. *Адр.* Правленія Союза и Редакціонно-Издательской комиссії: Фундуклеевская, 36.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ф.* 40×29 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 10 номѣровъ для членовъ союза 1 р. 50 к., для всѣхъ остальныхъ 1 р. 70 к. *Ц.* номера 20 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 2; ДНАБ: 1917 — № 2; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Періодичність виходу — щомісяця.

Мова видання — російська.

Київський обласний союз техніків, чийм друкованим органом були «Известия...», об'єднував техніків усіх спеціальностей: залізничних, будівельних, шляхів сполучення, фабричних та інших галузей

економіки, а також землемірів, топографів, гідро- та електротехніків, монтерів, механіків, креслярів для захисту їхніх економічних та правових інтересів (Київській Областной Союзъ Техниковъ. № 2). Для організації усіх категорій технічних працівників у справі реалізації проголошених новим революційним урядом демократичних лозунгів та найширшої їхньої участі у державному будівництві Союз запрошував взяти участь в обласному з'їзді техніків, що мав відбутися 2 червня 1917 р. у Києві. Програма зібрання передбачала розгляд політичного й економічного становища в країні, слухання доповідей місцевих осередків, обговорення питань професійного руху загалом і завдань обласного об'єднання техніків зокрема (Київській областной съездъ техниковъ. 1917. № 2).

У газетних матеріалах обговорювалися питання тривалості робочого дня (Литвиновскій А. Еще о 8 часовомъ рабочемъ днѣ. № 2) та переходу землі у володіння селянам (Ляпинъ Т. С. Земельные Комитеты. № 2), друкувався детальний звіт про збори Київського обласного союзу техніків 22 травня (Протоколь общаго собрания членовъ К. О. С. Техн. № 2). Винахідникам з простого народу — «відступникам суспільства, мученикам за ідею» — присвятив свій нарис землемір-гідротехнік (Ляпин Т. С. Народная инициатива и изобретательность. № 2).

У виданні функціонували рубрики «Хроника профессиональнаго движенія» та «Хроника открытій и изобрѣтеній».

Останній (2-й) номер вийшов 18 червня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 69; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 34; Газеты дореволюционной России... С. 148, 149; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 221, 222; Газети України 1917—1920 років... С. 109.

Н. Кулеша

1093*

ИЗВѢСТІЯ КІЕВСКАГО ОКРУЖНАГО КОМИТЕТА ВСЕРОСІЙСКАГО ПОЧТОВО-ТЕЛЕГРАФНАГО СОЮЗА. — Выходить два раза въ мѣсяцъ. № 1. 1917, 21 іюля.

Київ, 1917: Тип. Т-во «Печатня С. П. Яковлева», Золотоворотская, № 11. *Адр. ред.:* Київ, Анненковская, 11, Управление Округа, Окружный Комитетъ.

Вийшло: 1917 — № 1—3, 4/5; *Передпл.:* до конца года 2 р. Ц. номера 20—40 к.

Наявність у фондi: РДБ: 1917 — № 1—4/5; РНБ: 1917 — № 1—4/5.

Примітки: Мова видання — російська.

У редакційній статті першого номера газети зазначалося, що мета видання — інформувати керівників та працівників поштово-телеграфних організацій про рішення і перспективні плани керівних органів Спілки. У газеті повідомлялося про діяльність її осередків у різних регіонах України та Росії, здійснювався огляд професійного життя працівників галузі зв'язку.

Зокрема, на сторінках видання опубліковано «Статут Всеросійської поштово-телеграфної спілки», в якому роз'яснено завдання, обов'язки та права її членів, розглянуто питання фінансового діловодства тощо. Також вміщувались інструкції і розпорядження для працівників центральних керівних органів та осередків Спілки в регіонах щодо аспектів поточної профспілкової роботи, подано циркуляри окружного комітету організації і службовців Київського поштово-телеграфного товариства.

Окремі публікації присвячено темі розбудови та реформування поштово-телеграфної системи, а також критиці виникнення національних суспільних рухів у межах Спілки, порушувалися питання її існування на аполітичних засадах.

Автори видання: Андрієвич, Т. Ладов та ін.

Останній (4/5-й) номер вийшов 6 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 69; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 225, 226.

Р. Бліхарський

1094*

ИЗВѢСТІЯ КЛИНОВСКАГО РАЙОННАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — Еженедѣльно (1917 № 1, 2), два раза въ нед. (1917 № 3—5). № 1. 1917, 8 авг.

Ред. Ред. Ком. Б. Н. Воскресенскій и А. Е. Берестечко (1917 № 1—4), Б. Н. Вознесенскій (1917 № 5). — **Клинцы, 1917:** Изд. И.К.С.Р. и С.Д. Тип. М. Д. Лыкова.

Вийшло: 1917 — № 1—5; *Передпл.:* на мѣс. 70 к. Ц. номера 10—16 к.

Наявність у фондi: ДНБ: 1917 — № 4; РДБ: 1917 — № 1—5; РНБ: 1917 — № 1—5.

Примітки: До 3 серпня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Клиновскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ» (див. № 1095). Мова видання — російська. Від 27 вересня 1917 р. виходило п. н. «Бюллетень Клиновскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ» (див. № 722). Клинці Чернігівської губ. — тепер місто Брянської обл., Російська Федерація.

«Извѣстія...» — офіційний орган Клинівської районної ради робітничих і солдатських депутатів, більшість публікацій якого — це офіційні матеріали про її роботу. На сторінках газети вміщувалися також звіти про з'їзд членів повітового продовольчого комітету, проведення районної конференції Російської соціал-демократичної робітничої партії, що відбулась у Клинцях 4 серпня 1917 р., звіти про роботу Клинівського міського комітету, опубліковано програму Спілки трудової інтелігенції повіту.

В окремих статтях розглядалися поточні муніципальні питання, зокрема щодо налагодження роботи міського самоврядування, організації біржі праці.

Останній (5-й) номер вийшов 7 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 69; Газеты дореволюционной России... С. 39.

Р. Бліхарський

1095*

ИЗВѢСТІЯ КЛИНЦОВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917, 27 июля.

Ред. Б. Н. Воскресенскій. — **Клинцы, 1917: Изд.** Исп. Ком. Сов. Раб., Солд. и Кр. Деп. *Тип.* М. Д. Ликова.

Вийшло: 1917 — № 1—11; *Ф.* 49×42 см; *Ц.* номера 8—10 к.

Наявність у фонді: ДПБ: 1917 — № 1—3, 5—8, 10, 11; РДБ: 1917 — № 1—11; РНБ: 1917 — № 1—11.

Примітки: Мова видання — російська. Від 8 серпня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Клиновского Районного Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ» (див. № 1094). Від 10 липня 1917 р. як додаток виходили «Телеграммы Петербургского Телеграфного Агентства». Клинці Чернігівської губ. — тепер місто Брянської обл., Російська Федерація.

В офіційному органі Клинівської ради робітничих, солдатських та селянських депутатів публікувались документи її з'їздів, звернення до різноманітних неполітичних повітових комітетів та організацій щодо налагодження співпраці тощо.

В окремих статтях розглядалися поточні питання місцевого масштабу, зокрема функціонування повітової та міської преси, підготовка до виборів депутатів у ради, зверталась увага на господарські проблеми та ін.

Рубрики газети: «Рабочая жизнь», «Хроника», «Местная жизнь», «Обзор печати», «Санитарный отдел», «За границей», «Театр и музыка», «Телеграммы» та ін.

Останній (11-й) наявний номер вийшов 3 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 69; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 400; Газеты дореволюционной России.... С. 39.

Р. Бліхарський

1096*

ИЗВѢСТІЯ КЛИНЦОВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — Еженедѣльно. № 9. 1917, нояб.

Ред. А. Е. Берестечко. — **Клинцы, 1917: Тип.** М. Д. Ликова.

Вийшло: 1917 — № 9; *Ф.* 45×31 см; *Ц.* номера 15 к.

Наявність у фонді: ДПБ: 1917 — № 9; РНБ: 1917 — № 9.

Примітки: Випуск газети вийшов замість № 9 «Бюллетеня Клиновского Совета Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ» (див. № 722). Мова видання — російська. Клинці Чернігівської губ. — тепер місто Брянської обл., Російська Федерація.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 69; Газеты дореволюционной России... С. 39.

Література: Петров В. М. Из истории становления местной печати Брянского края // Вестник Брянского государственного университета. 2008. № 2. С. 24—32.

Р. Бліхарський

1097

ИЗВѢСТІЯ КОНОТОПСКОЙ ОРГАНИЗАЦИИ РОССІЙСКОЙ СОЦ.-ДЕМ. РАБОЧЕЙ ПАРТИИ: Еженедѣльный органъ. — № 1. 1917, 30 июня.

Ред. А. М. Германъ, Вс. Н. Матвѣевскій (1917 № 2), Л. Е. Бандуринъ, Вс. Н. Матвѣевскій (1917 № 3). — **Конотопъ, 1917: Тип.** Левина. *Адр. ред. і контори:* Конотопъ, Лизогубовская, 17.

Вийшло: 1917 — № 1—3; *Ф.* 35×27 см; *Обс.* 8 с.; *Ц.* номера 8 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 2, 3; РДБ: 1917 — № 3; РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». Мова видання — російська.

Чільне місце на сторінках громадсько-політичної газети соціал-демократичного (меншовицького) спрямування надавалося офіційній хроніці суспільно-політичного життя в тогочасній Росії — як у центрі, так і в регіонах. У поодиноких виступах звучала критика політичної лінії та діяльності більшовиків, зокрема їхніх партійних лідерів — В. Леніна, Г. Зінов'єва та ін. У цьо-

му контексті на сторінках видання вміщено звернення, відкриті листи РСДРП (меншовиків) до членів партії.

В окремих проблемних статтях роз'яснювалися реформаційні зміни в системі органів місцевого самоврядування, акцентувалася необхідність максимально можливого за тих історичних обставин з'явлення населення на вибори до органів місцевої влади та велася агітація за представників соціалістичних сил, насамперед меншовиків (Парицькій Н. Къ моменту. № 2).

У низці виступів авторів видання порушувалася проблема консолідації пролетаріату (Петровичъ Гр. Въ единеніи — сила. № 2), організації його професійного руху та політичної боротьби, зокрема високваліфікованого робітництва і трудової інтелігенції (Германъ Ал. Объ интеллигенціи. № 2).

На сторінках газети висвітлювалися локальні організаційні та розбудовчі процеси у робітничо-солдатському середовищі того періоду, як-от робота рад робітничих і солдатських депутатів. У цьому зв'язку у виданні подано низку партійних документів локального характеру: відозви, звернення, резолюції тощо.

У редакційному фокусі знайшли своє відображення гострі соціально-економічні проблеми жителів Конотопа та регіону, зокрема забезпечення мешканців доступним та якісним житлом (Провокація. № 2), вирішення продовольчого питання шляхом оптимізації функціонування продовольчого комітету при місцевих органах влади і самоврядування міста (Соловьевъ А. Продовольственное издѣвательство. № 3).

У газеті вміщено низку пізнавальних матеріалів про теорію політичної економії (Политическая экономія. № 1—3; Матвѣвскій Вс. Пролетарій. № 1—3).

Провідними авторами видання були А. Герман, Натан Парицький, Гр. Петрович, А. Соловйов, Вс. Матвеевський.

Останній (3-й) номер вийшов 21 липня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 70; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 122; Газеты дореволюционной России... С. 149; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 111.

С. Блавацький

1098

ИЗВѢСТІЯ КРИВОРОГСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917.

Ред. Редакціонная Комиссія: И. Л. Гутманъ, А. Я. Уманскій, Г. Ф. Тернюкъ и И. С. Рабиновичъ

(1917 № 3, 4), И. С. Рабиновичъ (1917 № 11—24). — **Кривой-Рогъ, 1917:** Издание Исполнительн. Комит. Кр. Сов. Раб., Солд. и Кр. Депут. *Лито-Тип.* Я. Б. Галла, Кривой-Рог.

Вийшло: 1917 — № 1—24, [?]; Ф. 47×31 см; *Обс.* 4 с. (1917 № 3—18), 6 с. (1917 № 24). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 3—11), 8 к. (1917 № 15—18), 12 к. (1917 № 24).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 3, 4, 11, 15, 17, 18, 24.

Примітки: Наявний № 3 датовано травнем 1917 р. Періодичність виходу — один-два рази на тиждень. Мова видання — російська.

«Извѣстія...» — громадсько-політична газета демократичного спрямування. Оскільки на початку свого існування ради робітничих, солдатських та селянських депутатів, більшість у яких становили меншовики та есери, не мали наміру стати альтернативною структурою державної влади, вони лояльно ставилися до Тимчасового уряду. У № 3 газети надруковано статтю «Коалиционное министерство», в якій подано програмні положення діяльності Тимчасового уряду: впровадження у життя ідей «свободы, равенства и братства», тобто припинення будь-якої станової, релігійної, національної дискримінації, реалізація громадянських прав і свобод; наведення порядку в усіх галузях економіки країни; скликання Всеросійських Установчих зборів і подальше реформування державної системи на демократичних засадах. У кінці вміщено склад нового уряду.

3—24 червня 1917 р. у Петрограді відбувся I Всеросійський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів, на якому розглядалося, зокрема, одне з найважливіших питань — війна і боротьба за мир. З цього приводу в газеті було вміщено публікацію «О наступлении» (№ 11) (із двох частин: «Наступление и революция» та «Наступление и всеобщий миръ»), де йшлося про продовження «революционной войны» на принципах відмови від анексії та контрибуції. Тут також було надруковано виголошене на з'їзді «Обращение министра труда ко всѣмъ рабочимъ Россіи» (М. І. Скобелев) і три з прийнятих резолюцій: «Резолюція по аграрному вопросу», «Резолюція по финансовой политикѣ», «Резолюція по еврейскому вопросу».

До проблеми протистояння політичних сил різних соціалістичних спрямувань, що проявилася на з'їзді, пізніше звернувся А. Вейсброд (Сплочение демократических сил. № 18), який переконував, що попри боротьбу між більшовиками та есеро-меншовиками

створення єдиного революційного блоку все-таки можливе.

«Во имя спасения родины и свободы» (№ 15; підп.: И. В. С. К. Д.) — звернення до громадян з проханням проявити терпіння і не створювати ще більше проблем у такий скрутний для країни час: «Временное Правительство может и должно требовать чтобы каждый гражданин... вь годину величайшихъ несчастій для родины всячески сокращалъ свои потребности, ограничивался самымъ необходимымъ...». Ця публікація, очевидно, була відгуком на червневі події, коли населення великих міст вийшло на демонстрації (переважно під більшовицькими гаслами), висловлюючи своє невдоволення діяльністю Тимчасового уряду. У цьому ж випуску вміщено повідомлення про створення у Кривому Розі «Комитета Спасения Революции». З першої сторінки № 18 комітет закликав читачів підтримувати громадський порядок у місті.

Номер 24-й надруковано під гаслом «Да здравствуетъ Россійская Революціонная Демократія!» і повністю присвячено Всеросійській демократичній нараді, яка відбулася 14—22 вересня 1917 р. у Петрограді. Безпосереднім поштовхом до скликання наради став збройний виступ генерала Л. Корнілова, що призвів до краху урядової коаліції. Під заголовком «Всероссійское Демократическое Совѣщаніе» подавалися доповіді учасників наради — М. Чхеїдзе, О. Керенського, Л. Каменева, В. Чернова, М. Скобелева та ін. І. Церетелі у своїй промові запропонував створити дорадчий орган при Тимчасовому уряді — Всеросійську демократичну раду із представників усіх демократичних фракцій означеної наради (сформована 25 вересня).

У газеті діяла рубрика «Товарищескія бесѣды», незмінним автором якої був І. Верін. Він у простій та доступній формі роз'яснював читачам найбільш важливі політичні процеси в країні та за її межами: доцільність формування коаліційного уряду із представників усіх соціалістичних напрямів (№ 3); необхідність чесних виборів до Всеросійських Установчих зборів, в яких не можна допустити «американських способівъ борьбы» — підвищення свого рейтингу шляхом приниження та дискредитації конкурента (№ 11); нищівна роль світової війни у роз'єднанні «трудящихся» класів різних національностей (№ 15) та ін.

З огляду на те, що до ради робітничих, солдатських і селянських депутатів часто звертались із питаннями про створення такого типу організації, як професійні спілки, у газеті було надруковано універсальний «Проект устава професіонального союза» (№ 4),

тож кожна окрема організація могла прилаштувати його відповідно до особливостей своєї діяльності. У № 18 опубліковано звернення «Ко всѣмъ рабочимъ металлистамъ Россіи» із закликом об'єднуватись у професійні організації.

У виданні порушувалися і проблеми місцевої політики. У статті І. Веріна «Къ предстоящимъ выборамъ» (№ 17) роз'яснювались основні завдання, які поставила перед собою Криворізька рада робітничих, солдатських і селянських депутатів стосовно реформування місцевого самоврядування у різних сферах діяльності. Вміщувалися також звіти про засідання Криворізької ради робітничих, солдатських і селянських депутатів.

На сторінках «Извѣстій...» часто друкувалися матеріали, присвячені місцевій гірничодобувній промисловості (Постановленіє секції рудопромисленниковъ. № 3; На Саксаганскомъ руднике. № 4).

У № 17 опубліковано статтю «Итоги урожая», де подано статистичні дані про врожайність пшениці та деяких інших сільськогосподарських культур в окремих губерніях і областях та Росії загалом.

У виданні діяла непостійна рубрика «По рудникамъ».

Останній (24-й) наявний номер датовано вереснем 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 71; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 59.

К. Стецюк

1099

ИЗВѢСТІЯ КУПЯНСКАГО ВРЕМЕННОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА. —

Ежедневно. № 1. 1917, март.

Купянськ, 1917: *Издание* Купянского Временного Исполнительного Комитета.

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 71.

С. Блавацький

1100

ИЗВѢСТІЯ ЛОЗОВО-ПАВЛОВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917); ИЗВЕСТИЯ ЛОЗОВО-ПАВЛОВСКАГО СОВЕТА РАБОЧИХ И КРЕСТЬЯНСКИХ ДЕПУТАТОВ (1918). — Выходить ежедневно, кромѣ послѣпраздничныхъ дней. Г. 1. № 1. 1917, [март].

Извѣстія Лубенскаго Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатов

Ред. Редакціонная Комиссія (1917); Редакціонная Коллегія (1918). — **Лозово-Павловскъ, 1917—1918:** «Донецкая типографія» арендуемая Лозово-Павловскимъ Сов. Раб и Крест. Депутатовъ. *Адр. ред.:* Аудиторія (1917). *Адр. контори:* Донецкая типографія (1917). *Адр. ред. і контори:* Донец. тип. (1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—225, 1918 — Г. 2 № 226—293, [?]; *Ф.* 45×31 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 15 к. (1917 № 203), 20 к. (1918 № 286). Получающимъ чрезъ комитетъ 5 к. (1917 № 203), 10 к. (1918 № 286).

Наявність у фондi: **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 203, 1918 — Г. 2 № 286; **РДБ:** 1917 — Г. 1 № 187.

Примітки: Наявний № 203 вийшов 30 листопада 1917 р., № 225 — 30 грудня 1917 р. У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». Мова видання — російська. Лозова-Павлівка — тепер Брянка, місто обласного підпорядкування Луганської обл. Від квітня 1918 р. виходила газета «Рабочий Путь» (див. 1918 р.).

Основною метою офіційного друкованого органу Лозово-Павловської ради робітничих та селянських депутатів поряд із всебічним інформуванням про її діяльність було об'єднання населення ідеями побудови «нового суспільства». У редакційній статті «Совмѣстная работа» зазначено: «Совмѣстная и дружная работа мыслима только тогда, когда люди, дѣлающие эту работу, проникнуты единымъ духомъ, единымъ сознаниемъ» (1917. № 203).

На сторінках видання друкувалися повідомлення й оголошення виконавчого комітету, ради народної комісії та інших установ й організацій, адресовані як населенню району загалом, так і окремим категоріям громадян. Редакція публікувала офіційні документи: постанови та інструкції, протоколи. Газета висвітлювала актуальні для місцевого населення питання. У наявному номері за 1917 р. надруковані статті про закриття заводів, незадовільний стан промислових об'єктів у Донецькому вугільному басейні, безробіття («Къ вопросу о положеніи донецкаго бассейна»; «Въ Донецкомъ бассейнѣ»; Елте «Грядущая безработица и биржа труда»). Редакція не оминала увагою важливі події в інших містах колишньої імперії та основні питання міжнародної політики.

Під рубриками «Последние сообщения» і «Телеграммы» скомпоновані повідомлення інформаційних агентств з різних міст України, Росії, а також з інших країн світу.

Інші рубрики часопису: «Хроника», «Письма въ редакцію», «Объявленія».

На сторінках видання рекламовано газету «Голосъ Солдата» (Катеринослав).

Останній (293-й) відомий номер датовано 7 квітня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 71; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 516; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 89; Газеты дореволюционной России... С. 151.

О. Філіпова

1101

ИЗВѢСТІЯ ЛУБЕНСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХ И СОЛДАТСКИХ ДЕПУТАТОВ. — Выходит 12 раз в мѣсяц. № 1. 1917, 3 іюля (20 іюня).

Редакціонная секція С. Р. и С. Д. Ред. М. Козаков. — **Лубны, 1917:** Изд. Сов. Раб. и Солд. Депутатов. Тип. И. И. Погорилицера, Лубны, Гимназическая ул., дом Кантемирова. *Адр. ред.:* Лубны, б. Дворянскій дом.

Вийшло: 1917 — № 1—3; *Ф.* 42,5×30 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 7 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 3; **ДНАБ:** 1917 — № 1—3; **РДБ:** 1917 — № 1—3.

Примітки: Мова видання — російська. Від кінця липня 1917 р. газета виходила п. н. «Голос Избирателя» (див. № 780).

Редакція газети позиціонувала видання як міжпартійний коаліційний орган, який має об'єднувати різні демократичні сили. У замітці «Від редакції» зазначено, що деякі статті можуть мати полемічний характер. М. Козаков у передовиці «Мѣстное самоуправление и демократія» наголосив, що декрети Тимчасового уряду про передання влади органам місцевого самоврядування не тільки розширюють повноваження територіальних громад, а й покладають на них серйозні обов'язки щодо реформування народного господарства.

У газеті йшлося про необхідність координації дій членів профспілок і дотримання спільно вироблених вимог, окреслено форми організації роботи професійних спілок («Отъ Организационной комиссії Сов. Рабоч. и Солдатск. Деп.», Пролетарій «Къ рабочимъ»). Ця проблема дискутувалася також у матеріалах рубрики «Профессиональное движение».

Редакція газети опублікувала список таємних співробітників царської жандармерії по Лубенському жандармському управлінню.

Під рубрикою «Партійная жизнь» вміщено рішення, прийняті на зборах Партії соціалістів-революціонерів, під рубрикою «Забастовочное

движеніе» — інформацію про робітничі страйки та вимоги страйкарів. Серед інших газетних рубрик — «Хроника», «Об'явлення».

Останній (3-й) номер газети датовано 4(17) липня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 71; Периодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 36; Газети України 1917—1920 років... С. 111.

М. Комариця

1102

ИЗВѢСТІЯ МАРИУПОЛЬСКАГО ОБЩЕСТВЕННОГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА. 1917, 6 марта.

Ред.: не подано. — **Мариуполь, 1917.**

Вийшло: 1917 — 6 марта, 7 марта, № 3—5, 8—15; *Ф.* від 27×21 см до 46×23 см; *Обс.* 1 с.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — 6 марта, 7 марта, № 3—5, 8—15; ДАДО: 1917 — 6 марта, № 3, 4, 5, 10, 11, 14.

Примітки: Датування номерів подано на основі дат засідань Мариупольського громадського виконавчого комітету. Періодичність виходу: щодня або через день (після засідань комітету). 13 березня замість газети вийшов «Протоколь седьмого засѣданія Мариупольскаго Общественнаго Исполнительнаго Комитета».

На засіданні Об'єднаного комітету громадських організацій Мариуполя 6 березня 1917 р. було обрано виконавчий комітет, діяльність якого висвітлювалась на сторінках «Извѣстій...». У першому випуску (6 берез.) подано повний склад новоствореного Комітету, який очолив М. Є. Земцов — член Першої Державної думи.

У виданні друкувалися протоколи засідань Комітету. Тут розглядались питання, пов'язані з фінансовим обігом; оподаткуванням населення; народною міліцією; діяльністю військових формувань; функціонуванням тюрем, деяких промислових підприємств; транспортними (у тому числі й морськими) та пасажирськими перевезеннями; поштою і телеграфом; забезпеченням опалювального сезону у місті тощо.

На сторінках часопису висвітлювалися проблеми громадсько-політичного характеру. Зокрема, поширеними на той час були масові арешти та суди з політичних мотивів. Наприклад, в «Извѣстіях...» часто згадувалося про звинуваченого у контрреволюційній діяльності жандармського підполковника Купріянського, який тоді

відповідав за воєнне шпигунство та цензуру (7 берез., № 3, 9, 14). Його разом з підлеглими було вирішено змістити з посад із конфіскацією зброї та помістити під арешт до з'ясування обставин справи. При Комітеті навіть було організовано юридичну комісію (7 берез., протокол за 13 берез.), яка мала виробити правила регулювання арештів, обшуків та конфіскацій.

У № 14 містилося повідомлення про надання Мариупольським торговим портом земству 300 військовополонених для виконання польових робіт. Загалом, оскільки умови праці були вкрай несприятливими («работа очень тяжелая, грязная, а также не постоянная»), тут використовували переважно робочу силу військовополонених.

Важливий аспект діяльності організації — створення продовольчого комітету, який мав зайнятися нагальними проблемами: транспортування морепродуктів у заміські торговельні мережі; унормування цінової політики на м'ясопродукти та хліб; забезпечення населення дефіцитним борошном першого ґатунку до пасхальних свят (№ 4, 11, 14).

У № 5 було опубліковано постанову, «Признать необходимым организовать правильное издание извѣстій о дѣятельности комитета». Таким виданням стало «Мариупольское Слово». Для цього було вирішено взяти в оренду друкарню С. Копкіна та газету «Мариупольская Жизнь» (№ 10), замість якої і видавали нову газету. До складу редакції мали ввійти В. Гіацингов (голова Мариупольського громадського виконавчого комітету за відсутності М. Земцова), М. Дружинін, М. Громенко.

Усвідомлюючи важливість для поступу суспільства народної освіти, яка перебувала у вкрай занедбаному стані, в «Извѣстіях...» була опублікована постанова про створення комісії відповідної компетенції у Мариуполі (№ 11).

Комітет опікувався також питаннями історико-культурного розвитку: на сторінках видання йшлося про план організації народного музею історії революційного руху в Росії (№ 5). У газеті надруковано постанову, за якою 10 березня визначалося національним святом «Свободы Русскаго Народа» й пропонувалося урочисто відсвяткувати його у Мариуполі.

Останній (15-й) наявний номер датовано 24 березня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 35.

К. Стецюк

1103*

ИЗВѢСТІЯ МАРИУПОЛЬСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917, март.

Маріуполь, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1—50.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 9—50.

Примітки: Наявний № 9 датовано 16 квітня 1917 р. Мова видання — російська.

Останній (50-й) номер вийшов 29 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 71; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 90.

Електронні джерела: Кантор М. Пресса Донбасса от зарождения до 1918 года. URL: <http://infodon.org.ua/uzovka/402>; Руденко Н. Газеты Мариуполя. URL: <http://old-mariupol.com.ua/gazety-mariupolya/>.

М. Комариця

1104*

ИЗВѢСТІЯ НАРОДНОЙ МИЛИЦИИ г. ОДЕССЫ. — № 1. 1917, 9 апр.

Одесса, 1917: Тип. Т-ва «Бр. Кульбергъ» № 1.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 22×18 см; Обс. 4 с.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 32.

О. Палюх

1105*

ИЗВѢСТІЯ НѢЖИНСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917, 28 авг.

Ред. М. Е. Талпа. — **Нѣжин, 1917:** Тип. «Печатникъ», бывш. Меленевского, Нѣжинъ. *Адр. ред.:* въ помѣщеніи Городской Управы, въ канцеляріи Совѣта Рабочихъ Депутатовъ.

Вийшло: 1917 — № 1—4; *Передпл.:* за 20 номеровъ 1 р., с доставкой и пересылкой 1 р. 20 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: мф 1917 — № 1—4; РДБ: 1917 — № 1—4; РНБ: 1917 — № 1—4.

Примітки: У надзаголовку — гасла: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!» та «В борьбе обретишь ты право свое!». Періодичність виходу — щоденно. Мова видання — російська.

У редакційній статті, вміщеній у першому номері газети, наголошено на необхідності солідаризації пролетаріату в його боротьбі з капіталом і на тій об'єднавчій ролі, що її мала б виконати газета у цьому процесі. Водночас «Извѣстія...» закликали читачів зайняти активну громадянську позицію, здобувати освіту задля

побудови нового суспільства: «Враги справа и слѣва. Темнота народа, холопскіе привычки и равнодушіе, равнодушіе...» (№ 2).

Робітники Ніжинщини, на думку редакції, повинні не лише фінансово, а й організаційно підтримати власний пресовий орган, що мав на меті формування соціал-демократичних пріоритетів у суспільстві. Так, в одній з редакційних статей зазначено, що повинні бути використані всі літературні сили, «чтобы наша газета стала на твердую почву» (№ 3).

Газетні матеріали відображали актуальні загальнодержавні й регіональні політичні процеси, зокрема діяльність Тимчасового уряду, Державної думи, місцевих рад, загрозу продовольчої кризи, зумовлену тривалими воєнними діями, висвітлювали також роботу конференції фабрично-заводських комітетів у Києві, діяльність Спілки інвалідів тощо. У № 4 вміщено інформацію про роботу регіонального з'їзду Ради робітничих і солдатських депутатів.

Рубрики видання: «Рабочая хроника», «Мѣстная хроника».

Останній (4-й) номер датовано 1 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 74; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 126; Газеты дореволюционной России... С. 152.

М. Комариця

1106*

ИЗВѢСТІЯ НИКИТОВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 1, 2); **ИЗВѢСТІЯ НИКИТОВСКАГО И ГОРЛОВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ** (1917 № 3, 4). — № 1. 1917, 9 апр.

Ред. Л. Г. Злобинскій. — **Никитовка, 1917:** *Адр. ред.:* Никитовка, кв. секр. Сов. Р. и С.Д. С.Н. Рабкина (1917 № 1, 2), кв. секр. Сов. Раб. и Солд. Деп. (1917 № 3, 4).

Вийшло: 1917 — № 1—4; Ф. 60×40 см; Ц. номера 5—6 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 3, 4.

Примітки: № 3 датовано 29 квітня 1917 р. Мова видання — російська. Від № 5 газета виходила п. н. «Извѣстія Бюро Советовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Центрального Района Донецкаго Бассейна» (див. № 1074). Микитівка — головна залізнична станція м. Горлівка.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 73; Періодичні видання Катеринослава та

Катеринославської губернії... С. 89; Газеты дореволюционной России... С. 142.

Електронні джерела: Знаєте ли вы... URL: <http://kochegarka.com.ua/?p=71531>.

Р. Бліхарський

1107

ИЗВѢСТІЯ НИКОЛАЕВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И ВОЕННЫХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — Выходятъ ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ. № 1. 1917, 25 марта.

Редакціонная Комиссія (1917 № 10—1918). — **Николаевъ, 1917—1918:** Печатается въ собственной тип. Адр. ред.: Александровская ул., уг. Таврической, быв. «Южная Россия» (1917). Адр. ред. і контори: Александровская ул. (1918).

Вийшло: 1917 — № 1—197, 1918 — № 198—225; Ф. 56×40 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 мѣс. 3 р. (1918). Ц. номера 5—8 к. (1917), 12—18 к. (1918).

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1918 — № 199—201, 203—207, 210—216, 218—221, 222, 224, 225; **ЦДАВО:** 1917 — № 2, 4—7, 13—20, 23, 26, 27, 29—33, 36—47, 49, 50, 52, 53, 56, 60, 62—64, 67, 69, 70, 73, 75, 77, 78, 85, 98, 99, 102, 104, 117, 118, 125—127, 129, 131, 136, 138, 143, 149—151, 161, 163, 165, 166, 169, 174, 175, 178, 179, 182, 189, 190, 193, 1918 — № 207, 210, 211, 231, 225; **БРАН:** 1917 — № 1—7, 9, 10, 12, 13, 15—19, 21—23, 25—52, 54, 167, 169, 170, 172—176, 178, 179, 181, 183—189, 191—197, 1918 — № 198, 199, 202—204, 206; **ДАМО:** 1917 — № 138, 149, 151, 153, 158, 160—165, 167—169, 171—174, 176—185, 187, 190, 191, 193, 196, 197, 1918 — № 203; **ДПБ:** 1917 — № 5, 6, 17—19, 22—26, 29—31, 36—48, 50—52, 54, 56, 58—60, 63, 65—118, 120, 121, 124, 125, 127—129, 135, 136, 139, 140, 142—145, 147, 149—153, 155—157, 161, 163, 164, 166, 169, 170, 173, 178, 179, 183, 184, 188, 192, 194, 197; **РДБ:** 1917 — № 18, 33, 42, 46, 72—91, 93—107, 111, 113—116, 118, 161, 163—165, 169, 170, 1918 — № 215; **РНБ:** 1917 — № 1, 29, 33, 36, 46, 72—91, 93—111, 113—118, 120, 124, 161, 163—165, 169, 170.

Примітки: Мова видання — російська. Від № 226 за 8(19) лютого 1918 р. газета виходила п. н. «Власть Труда» (див. 1918 р.).

Розвитком та поширенням впливу більшовицького руху в регіоні газета місцевої ради, яка у перші місяці своєї діяльності підтримувала політику Української Центральної Ради, виступала за дипломатичні методи вирішення наростаючого політичного конфлікту з Тимчасовим урядом, поступово змінювала політичні

пріоритети. Так, на засіданні ради 14 листопада 1917 р. було проголошено резолюцію, згідно з якою «Извѣстія...» мали підпорядковуватись ідейній платформі 2-го Всеросійського з'їзду Рад та декретам, прийнятим на ньому. Діяльність місцевих рад висвітлювали матеріали рубрики «Обзоръ дѣятельности Совѣта Рабочихъ и Воен. Депутатовъ» (автор матеріалів — відомий радянський діяч Ян Ряппо). Це політичне протистояння відчутне у редакційних та авторських статтях, зокрема: А. Ш. «Совѣтъ и Украина», «Объ Укр. Учредит. Собрании», В. Якушкін «Создавайте революціонную власть», Л. Арановська «Наши львы с.-р.».

На початку січня 1918 р. відбулися перевибори, внаслідок яких більшовики отримали в Раді більшість (А. Ш. «Да здравствуетъ новый Совѣтъ!»), було усунено від управління редакцією меншовика В. Якушкіна, і № 208 від 15 січня вже було укладено оновленою редакційною колегією. Політична тональність публікацій різко змінилася: на сторінках газети регулярно публікувалися декрети радянської влади та інші офіційні матеріали, що висвітлювали діяльність новостворених керівних органів («Декретъ Совѣта Народныхъ Комиссаровъ», «Декретъ Народнаго Секретаріата Украины»). Редакція газети різко критикувала IV Універсал УЦР, намагалася спростувати звинувачення, що робітничо-селянська влада встановлюється лише за допомогою «северныхъ штыков». У матеріалах рубрики «Центр. Рада и Совѣты» («Паньска Рада и Совѣты») УЦР звинувачено в тому, що вона начебто не хоче перестати готуватися до громадянської війни й «брязцать ружіємъ». Саме в той час більшовицькі війська затоплювали кров'ю українську землю.

Актуальні проблеми міжнародного та внутрішньополітичного життя висвітлювали матеріали рубрик «Вокругъ мира», «Мирные переговоры», статті «Революціонное движеніе на Западѣ», «Единый фронтъ», «Декретъ о роспускѣ Учредительнаго Собрания», «Вся власть Совѣтамъ». Про хід мирних переговорів у Брест-Литовську повідомлялося у публікаціях «Условія мира Германіи и Украины», Л. Карахан «Русская и украинская делегации». Про події на фронтах Першої світової війни загалом та воєнну ситуацію в сусідніх регіонах зокрема йшлося у матеріалах: «Революціонная армія», «Наступленіе румынъ», «Революція на Дону», «Екатеринославъ (Отъ нашего корреспондента)», «Въ Одессѣ», «Въ Румчеродѣ», «Въ Кишиневѣ», «На Кавказѣ».

Діяльність місцевих органів самоврядування — формування бюджету міста, забезпечення населення продуктами харчування, муніципалізація театрів, а також співпраця депутатів думи з органами рад висвітлювали публікації рубрики «Городская Дума», «Въ Николаевѣ», а роботу місцевої організації службовців — рубрики «Общее собрание служащихъ “Трудовой Копѣйки”».

Серед опублікованих документів — «Отъ Исполнительнаго бюро Совѣта Рабочихъ и Военныхъ Депутатовъ», «Обязательное постановление» продовольчого відділу Миколаївської міської управи, деякі з них друкувалися у рубриках «Приказы», «Извѣщення» тощо.

Інші рубрики видання: «Телеграммы», «Послѣднія Новости», «По Россіи», «Рабочая и партійная жизнь», «Театръ и музыка», «Въ провинціи», «Въ еврейской общинѣ», «Письма въ редакцію», «Объявление».

У газеті рекламовано пресові видання «Вѣстник Украинской Народной Республики», «Голосъ Труда», вміщено анонси театральних вистав, некрологи, партійні, комерційні та приватні оголошення, деякі з них — українською мовою.

Останній (225-й) номер газети вийшов 17 лютого 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 73; Периодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 159; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 125—129; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 468.

М. Комариця, О. Філіпова

1108

ИЗВѢСТІЯ НОВГОРОДСЪВЕРСКАГО УЪЗДНАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА. — № 1. 1917, 26 апр.

Ред.: не зазначено (1917 № 1—4), А. І. Сиротинъ (1917 № 5). — **Новгородсѣверскъ, 1917:** Новгородсѣверская тип. Х. И. Бокримова. *Адр. ред.:* Новгородсѣверскъ, Губернская ул., Комиссаріатъ, д. Сербина (1917 № 5).

Вийшло: 1917 — № 1—6, [?]; Ф. 35×22 см (1917 № 1), 43×34 см (1917 № 2—5); *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фондi: РДБ: 1917 — № 1—5; РНБ: 1917 — № 1—6.

Примітки: Періодичність виходу — один раз на один-три тижні. До складу редакційної колегії входили: А. Ассінг, А. А. Кононенко, А. І. Сиротин та І. Н. Шевердін. Мова видання — російська.

Основне завдання газети, яка виходила доволі нерегулярно, — інформувати читачів про діяльність

передовсім Новгород-Сіверського повітового виконавчого комітету, Тимчасового уряду та Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів. На її сторінках домінували офіційні матеріали: протоколи засідань повітового виконавчого комітету й ухвалені постанови, доповіді повітового комісара А. Кононенка, розпорядження Чернігівського губернського комісара, звернення, відозви Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів до селян, повідомлення Тимчасового уряду, зведення з фронтів та ін.

У нечисленних проблемних статтях порушувалися питання паливного дефіциту, збереження лісів, земельної реформи, врегулювання інфляційних процесів (Грядущій дровяной голодъ. № 2; Временное Правительство и твердая цѣны. № 3; Свершилось! № 5).

Єдину рубрику «Мѣстная хроника» було відкрито лише у 4-му номері газети. Відповідно друковані у її межах повідомлення інформували про поточні події місцевого життя: діяльність партійних осередків, вирішення проблем щодо забезпечення мешканців дровами, селян земельними наділами, боротьбу з пияцтвом тощо.

Останній (6-й) наявний номер видання датовано 4 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 73; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 127; Газеты дореволюционной России... С. 152.

О. Дроздовська

1109

ИЗВѢСТІЯ НОВОЗЫБКОВСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА. — [Виходить двічі в тиждень]. № 1. 1917, 10 марта.

Редагує Редакційна Комісія. *Отв. ред.* И. Н. Замятинъ. — Новозыбковъ, 1917: Тип. И. И. Перскаго. *Адр. ред.:* [буд. Земської управи].

Вийшло: 1917 — № [1], 2—6, [?]; Ф. 34×21 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 5 к.

Наявність у фондi: РДБ: 1917 — № [1], 2, 5, 6; РНБ: 1917 — № 2, 4—6.

Примітки: Перше число газети — без номера (ціна 10 к.). Новозыбков Чернігівської губернії — місто, розташоване на теренах української Стародубщини (тепер — Брянська обл., Російська Федерація).

У четвертому номері газети вміщено передовицю п. н. «Задачи “Известий”», у якій визначено мету видання: інформувати, роз’яснювати, організовувати. «Загальний характер» газети — популярний. Плановані основні розділи змісту: політичні, суспільні та

економічні статті; повідомлення про найважливіші події; хроніка міського й сільського громадського та культурного життя. Редакційний комітет повідомляв, що головним тогочасним завданням є організація трудового народу задля підтримки Тимчасового уряду, для дійсної гарантії громадянської свободи і для скликання Установчих зборів на основах всезагального, рівного, прямого і таємного голосування.

У газеті вміщено низку закликів, відозв, постанов, інших нормативних і регулятивних документів Тимчасового уряду, що стосувалися необхідності забезпечення й збереження у війську та серед цивільного населення порядку і дисципліни. Під рубрикою «Сообщения Новаго Правительства» опубліковано відозви голови Державної думи М. Родзянка, «воєнного міністра» А. Гучкова, інших урядових осіб. У кількох числах газети докладно пояснювалося, «Какъ происходила революція въ Петроградѣ».

Газету заснував Новозибківський тимчасовий виконавчий комітет, який визначив своїм головним завданням підтримання порядку в повіті та «правильний розподіл продуктів харчування і предметів першої необхідності». Комітет звітував про свою діяльність, інформуючи про зроблені справи та витрачені кошти, просив про пожертви та публікував прізвища осіб-жертводавців, вказуючи розмір їхніх внесків. Низка матеріалів висвітлювала діяльність волосних і посадських комітетів, повітових установ, інформувала про засідання комісій виконавчого комітету, зокрема продовольчої, редакційної, комісії з волосних і посадських комітетів. У виданні опубліковано їхні рішення, розкрито архіви новозибківської «охранки» із зазначенням прізвищ осіб, які співпрацювали з нею.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 73; Газеты дореволюционной России... С. 152.

Л. Сніцарчук

1110

ИЗВѢСТІЯ ОБЩАГО ПРОФЕССИОНАЛЬНАГО СОЮЗА РАБОЧИХЪ м. ПОЛОННАГО. — № 1. 1917, 23 іюня.

Ред. Бейгельманъ. — **Полонное, 1917:** *Изд.* Правленіе профес. союза. *Тип.* Каллера, Полонное. *Адр. контори і ред.:* Бюро профессиональнаго Союза.

Вийшло: 1917 — № 1; *Ф.* 38×22 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 3 мѣс. 1 р. 20 к. *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». Мова видання — російська.

Редакція «Извѣстій...» відзначала унікальну роль преси в період, коли революція із фази руйнування старого ладу переходить у фазу будівництва нового, пролетарського, суспільства («Отъ редакції»). Специфіка розбудови цього нового ладу в умовах війни та його основні завдання окреслено у статті «Полонное, 23 іюня 1917 г.», натомість роль місцевих органів самоврядування та робітничих професійних спілок окреслено в публікаціях «Вожди рабочего движения о профессионал. союзахъ», М. Б. «Живой Трупъ». Про діяльність місцевого комітету єврейської соціалістичної партії «БУНД» йдеться у замітці «Очеркъ дѣятельности Полонскаго Комитета БУНДЪ».

У газеті велися рубрики «Кооперативная жизнь», «Маленькій фельетонъ». На останній сторінці друкувалися оголошення.

Бібліографія: Газети України 1917—1920 років... С. 115.

М. Комариця

1111

ИЗВѢСТІЯ ОДЕССКАГО УЧЕБНАГО ОКРУГА. — Г. 54. № 1. 1917, янв.

Ред. Русаневичъ. — **Одесса, 1917:** *Тип.* Общества «Русская Рѣчь», Одесса, Александр. пр., д. Покровской церкви.

Вийшло: 1917 — Г. 54 № 1—3, 4/5; *Ф.* 24×16 см; *Обс.* 78—128 с.; *Передпл.:* на годъ 15 р. *Ц.* номера 20 к., съ пересылкой 25 к.

Наявність у фонді: **НБ ОНУ:** 1917 — Г. 54 № 1—4/5; **ОННБ:** 1917 — Г. 54 № 1—4/5; **РНБ:** 1917 — Г. 54 № 1—4/5.

Примітки: Журнал продовжував нумерацію річників видання «Циркуляръ по управленію Одесскимъ Учебнымъ Округомъ» (1864—1916). Періодичність виходу — щомісяця, у кінці кожного номера подано зміст. Для навчальних закладів передбачено знижки на передплату. Друкувався з дозволу попечителя Одеського навчального округу П. Соковіна. Мова видання — російська. Додаток до № 4/5 — про діяльність Комітету допомоги борцям за батьківщину, заснованого Одеським навчальним округом.

Структуру фахового інформаційного видання склали офіційний та неофіційний відділи. «Официальный отдѣлъ» містив документи, що стосувалися організації навчального процесу в межах юрисдикції Одеського навчального округу, згруповані в постійних рубриках: «I. Высочайше утвержденное Положеніе Совѣта Министровъ», «II. Высочайшія повелѣнія», «III. Высочайшія

благодарности», «IV. Высочайшія награды», «V. Именные Высочайшіе Указы», «VI. Высочайшіе приказы по гражданскому вѣдомству», «VII. Указъ Правительствующаго Сената», «VIII. Вступленіе Сенатора, Тайнаго Совѣтника Н. К. Кульчицкаго въ управление Министерствомъ народнаго Просвѣщенія», «IX. Распоряженія Министерства Народнаго Просвѣщенія. Циркулярныя», «X. Распоряженія Министерства Народнаго Просвѣщенія. По Одесскому Учебному Округу», «XI. Назначеніе Министерствомъ Народнаго Просвѣщенія пенсій», «XII. Распоряженія Министерства народнаго Просвѣщенія. По другимъ Учебнымъ Округамъ», «XIII. Приказы Г. Попечителя Округа», «XIV. Положенія о стипендіяхъ», «XV. Разныя извѣстія».

Із приходом до влади Тимчасового уряду після Лютневої революції 1917 р. назви рубрик у № 4/5 було змінено: перші дві інформували про зречення від престолу царя Миколи II та його брата Олексія Михайловича, інші були адаптовані до нових державних структур: «III. Отъ Исполнительнаго Комитета Государственной Думы», «IV. Дѣйствія Правительства», «V. Постановленія Временнаго Правительства», «VII. Указы Временнаго Правительства. Правительствующему Сенату», «VIII. Указъ изъ Правительствующаго Сената Министру Народнаго Просвѣщенія».

«Неофіційальний отдѣлъ» містив статті та замітки про особливості проведення шкільної та позашкільної освіти в регіоні, особливу увагу було звернено на залучення учнів до культурно-освітніх заходів та сільськогосподарських робіт. Серед публікацій — статті Г. Потапенка «Екскурсії въ среднихъ учебныхъ заведеніяхъ Одесскаго Учебнаго Округа въ 1915—16 уч. году» (стаття доповнена статистичними даними та діаграмами), О. Щербини «По вопросу о внѣклассномъ чтеніи учащихся (По поводу отчетовъ учащихся о прочитанныхъ книгахъ)», його ж «Внѣшкольное образование въ Одесскомъ Учебномъ Округѣ» з відомостями про стан розвитку дошкільної освіти, діяльність Народних домів, музеїв, бібліотек та кінематографа, різноманітні літературні вечори тощо. У журналі опубліковано також матеріали про роботу першого Всеросійського з'їзду викладачів російської мови в грудні 1916 р., з'їзд директорів та викладачів учительських семінарій у січні 1917 р. в Петрограді, нараду вчителів початкових училищ Перекопського повіту щодо викладання основ присадибного господарства в лютому 1917 р., звіт про польові роботи, виконані «трудовою дружиною» учнів

2-ї Одеської гімназії, організацію канікулярних курсів для учнів, що не встигають, виготовлення перископів для фронту ученицями катеринославської Марійської дворянської жіночої гімназії.

Редакція подавала інформацію про видання, надіслані до редакції («Журналы и книги, поступившіе въ Редакцію “Извѣстій Одесскаго Учебнаго Округа”»), а в межах рубрик «Извѣщенія», «Объявленія» — відомості про години прийому попечителя Одеського навчального округу, графік роботи педагогічного музею, рекламу книжкових видань Одеського навчального округу. У журналі рекламовано періодичні та продовжувані видання («Русская Рѣчь», «Филологическія Записки», «Вѣстник Народнаго Образованія») та подано саморекламу часопису.

Останній (4/5-й) номер датовано квітнем/травнем 1917 р.

Бібліографія: Педагогическая библиография за 1917—1924 гг. Ленинград, 1924. Кн.1: Школьное образование. С. 329; Одеська періодична преса років революції... С. 124; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 39.

М. Комариця

1112

ИЗВѢСТІЯ ОДЕССКАГО ФРОНТОВОГО И ОБЛАСТНОГО СЪѢЗДА СОВѢТОВЪ СОЛДАТСКИХЪ, МАТРОССКИХЪ, ОФИЦЕРСКИХЪ И РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917, 10 мая.

Ред. Парфело (1917 № 10). *Ред. членъ президіума* П. С. Пароеновъ (1917 № 11—35). *Завѣд. технич. частью* Романовскій (1917 № 10—16). — **Одесса, 1917:** Печатается въ *тип.* газеты «Одесская почта», ул. Новосельскаго, № 89, собств. домъ (№ 1). *Адр. ред. і друк.:* Новосельскаго, № 89.

Вийшло: 1917 — № 1—35; Ф. 43×28 см; *Обс.* 4 с. (1917 № 1—5, 7—9, 13, 15—20, 22—35), 6 с. (1917 № 6), 8 с. (1917 № 10—12, 14, 21); *Ц.* номера 3 к.

Наявність у фондi: ДНАБ: 1917 — № 3, 6, 10—15, 17—35; ОННБ: 1917 — № 1—35; РНБ: 1917 — № 7.

Примітки: Мова видання — російська.

Видання підтримувало політику Тимчасового уряду та рішення Петроградської ради солдатських і робітничих депутатів, виступало за ведення воєнних дій до повного знищення будь-яких проявів німецького мілітаризму, за досягнення миру без анексій та контрибуцій.

Перший номер газети вийшов напередодні відкриття в Одесі фронтowego й обласного з'їзду рад солдатських, матроських, офіцерських та робітничих депутатів. День його відкриття названо днем скла-

дання іспиту громадянської зрілості. Редакція наголошувала на важливості самоорганізації населення у боротьбі за краще майбутнє — досягнення миру, стабільності й рівності прав представників усіх верств.

Газета висвітлювала роботу чотирьох секцій з'їзду: воєнної, робітничої, організаційної та місцевого самоврядування. У виданні розміщувались резолюції, прийняті делегатами, накази по армії та флоту, протоколи засідань. На його шпальтах опубліковано доповіді учасників, присвячені актуальним проблемам: утвердженню форми державного правління, проведенню воєнних дій, укладанню мирних договорів, обговоренню нюансів робітничого законодавства, національного питання, визнання територіальних кордонів тощо.

«Извѣстія...», зокрема, оперативно повідомляли про ухвалення депутатами демократичної республіки як єдиної прийнятної моделі правління, а також прямого виборчого права, 8-годинного робочого дня, повної рівності прав громадян, незалежно від їхнього віросповідання та національності.

Рубрика «Привѣтствія» містила звернення депутатів до учасників з'їзду із побажаннями плідної роботи й прийняття ефективних рішень. Від № 3 у газеті почали друкувати стенографічні звіти засідань, які з № 19 становили весь зміст номера.

У № 6 вміщено інформацію про приїзд до Одеси голови Тимчасового уряду й військового міністра О. Керенського, у наступному номері — його доповідь перед делегатами. № 7 вийшов під гаслом: «Съѣздъ горячо привѣтствуетъ своего министра-соціалиста».

У газеті також публікувалась інформація довідкового характеру: адреси засідань секцій, місця продажу газети тощо. Редакція зверталась до депутатів з проханням поширювати «Извѣстія...» серед солдатів та матросів на всіх фронтах — з метою їх інформування про рішення з'їзду.

Останній (35-й) номер вийшов 17 червня 1917 р. — у день закриття з'їзду.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 32; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 26; Газеты дореволюционной России... С. 153.

О. Філіпова

1113

ИЗВѢСТІЯ ОДЕССКОЙ ОБЛАСТНОЙ ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЙ УПРАВЫ. — № 1. 1917, июль.

Отв. ред. Од. Обл. Пр. Упр., въ лицѣ члена Управы Ф. Г. Шульга. — **Одесса Херсон. губ., 1917: Изд.** Одес. Обл. Пр. Упр. (1917 № 4—6). *Типо-литогр.*

Акціонернаго Южно-Рускаго О-ва Печатнаго Дѣла, Одесса, Пушкинская, 18 (1917 № 1); «Славянская» типо-лит. Е. Хрисогелось, Одесса, Херсонская, 15 (1917 № 3—6).

Вийшло: 1917 — № 1—6; *Ф.* 31×21 см (1917 № 1, 2), 34×25 см (1917 № 3—6); *Обс.* 28—36 с.

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — № 1—6; **РДБ:** 1917 — № 1—6; **РНБ:** 1917 — № 1—6.

Примітки: Періодичність виходу — щомісячно. Мова видання — російська. Додаток: до № 2 та № 6 п. н. «Протоколъ Соединенного Совѣщанія Губернской Продовольственной Управы, Херсонскаго Губернскаго Комиссара и всѣхъ демократическихъ организацій и Мѣстныхъ Самоуправленій города Херсона».

Заснування «Извѣстій...» зумовлювалося складністю завдань, поставлених перед Одеським обласним продовольчим комітетом, а саме — необхідністю регулярного постачання продовольства на фронт та рівномірного задоволення продовольчих потреб тилу. Новостворений друкований орган мав сприяти налагодженню тісного контакту з продовольчими губернськими, повітовими та міськими управами й координувати їхню діяльність. Для цього на його сторінках планувалося друкувати «матеріали справочно-освѣдомительнаго характера: правительственныя распоряженія, постановленія и предположенія Областного Продовольственнаго Комитета и отдѣльныхъ Губернскихъ Продовольственныхъ Управъ, а также различныя справки по вопросамъ продовольствія и снабженія арміи и населенія». У майбутньому планувалося розширити тематику видання, публікуючи в ньому «не только официально-фактическія свѣдѣнія, но и статьи научно-теоретическаго характера по вопросамъ экономики, сельскаго хозяйства и промышленности края вообще» (Отъ редакціи. № 1).

Згідно з анонсованою програмою, у журналі друкувалися офіційні та довідково-інформаційні матеріали, які торкалися проблем продовольчого забезпечення.

Часопис друкував постанови й інші документи Тимчасового уряду, а також накази міністра продовольства, які регламентували соціально-економічні взаємини та діяльність продовольчих установ у державі, як-от: «Положеніе о фронтовыхъ совѣщательныхъ Продовольственныхъ Бюро» (№ 1), «Объ установленіи твердыхъ цѣнъ на кукурузу для Екатеринославской губерніи и на кукурузу, фасоль и конскій бобъ для Киевской губерніи» (№ 2), «О регулированіи переработки зерна» (№ 3).

Значне місце у виданні займали матеріали, які висвітлювали роботу Одеського обласного продовольчого комітету: регулярно публікувалися протоколи його засідань і нарад, сповіщалося про прийняті рішення і постанови в організаційному, обліковому, транспортному, паливному, ціновому напрямі та щодо розподілу продуктів харчування на місцях. Друкувалися також офіційні розпорядження місцевих керівних органів — командування Одеського військового округу та керівництва Румунського фронту.

Редакція зверталася з настійливим проханням до регіональних установ про надсилання своїх матеріалів, зазначаючи, що вони значною мірою сприятимуть реалізації головної мети журналу — «об'єдненню продовольствених начинаній в області и созданию связи между мѣропріятіями продовольственной политики в различных мѣстностях района» та росту його популярності серед читачів (Отъ редакції. № 3). Від № 3 на його сторінках почали друкуватися матеріали губернських і повітових продовольчих комітетів, зокрема витяги з протоколів засідань управ Херсонської і Таврійської губерній.

У журналі містилося чимало довідкової і статистичної інформації. Зокрема, наводилися цифри щодо постачання м'яса й заготівлі овочів у Херсонській губернії, виробництва олії на Чернігівщині.

Хроніка новин головно формувалася за інформацією інших часописів, як-от: «Вѣстникъ Временнаго Правительства», «Извѣстія Воронѣжскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета», «Торговая и Промышленная Газета».

«Извѣстія...» мали рубрики: «Дѣйствія и распоряженія Временнаго Правительства», «Правительствѣнныя распоряженія», «Распоряженіе мѣстныхъ руководящихъ органовъ», «Протоколы засѣданій Областного Продовольственнаго Комитета», «Засѣданіе Бюро», «Извлеченіе изъ протоколовъ Губернскихъ и Уѣздныхъ Продовольственныхъ Комитетовъ Области», «Къ снабженію городовъ мясомъ», «Къ вопросу о заготовкѣ овощей», «Справочныя и Статистическія свѣдѣнія», «Хроника».

Накази і розпорядження завірені підписами відповідальних осіб, хронікальні матеріали журналу неавторизовані.

Останній (6-й) номер вийшов у грудні 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданій за 1917 год. С. 74; Одеська періодична преса років революції... С. 124, 125; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 50; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 39.

О. Палюх

1114*

ИЗВѢСТІЯ ПАВЛОГРАДСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917, 30 апр.

Ред. М. М. Генчо. — Павлоградъ, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1—3.

Наявність у фондi: РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: До 19 березня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ Города Павлограда» (див. № 1122). Мова видання — російська.

Останній (3-й) номер видання вийшов 21 травня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 90; Газеты дореволюционной России... С. 157.

Електронні джерела: Кантор М. Пресса Донбасса от зарождения до 1918 г. URL: <http://infodon.org.ua/uzovka/402>.

Р. Бліхарський

1115

ИЗВѢСТІЯ ПОЛТАВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 1—7); ИЗВѢСТІЯ ПОЛТАВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 8—50). — Выходит по вторникам, четвергам и субботам (1917 № 8—50). № 1. 1917, 12 апр.

Ред.: не подано. — Полтава, 1917: Изданіе Полтавскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ. Губернская тип. (1917 № 1—7); Тип. Губернскаго Общественнаго Комитета (1917 № 10—50). Адр. ред. і контори: Александровская пл., губернаторскій домъ.

Вийшло: 1917 — № 1—50; Ф. від 42×31,5 см до 44×38 см; Обс. 4 с., 6 с.; Передпл.: на 1 мѣс. 75 к. Ц. номера 5—7 к.

Наявність у фондi: НБУВ: 1917 — № 25, 27, 31; ДНАБ: 1917 — № 1, 3, 4, 7, 8, 10—13, 15—33, 35—50; ЦДАУ: 1917 — № 1, 3, 4, 7, 8, 10—13, 15—50; РДБ: 1917 — № 22; РНБ: 1917 — № 19—22.

Примітки: № 3 вийшов як «Первомайскій номер». Мова видання — російська.

Після створення у Полтаві ради робітничих і солдатських депутатів члени її виконавчого комітету почали видавати свій пресовий орган. Основна мета газети полягала у тому, щоб «освѣдомлять населеніе» про роботу ради (Отъ редакції. № 1), а також пропагувати політику більшовицької влади серед робітників, селян та солдатів.

Зміст видання становили інформаційно-агітаційні статті, як-от: «Перемѣна фронта»

(№ 4), В. Беттін «Постольку поскольку...» (№ 10), «Грозные симптомы» (№ 27), звіти про роботу з'їздів рад робітничих і селянських депутатів та різних організацій, які їм підпорядковувалися (Всероссійскій с'їзд Совѣтов Рабочих и Солдатских Депутатов. № 21—31; С'їзд профессиональных союзов в Киевѣ. № 26; Общее собрание членов Союза торгово-промышленных служащих. № 48), матеріали про засідання місцевих органів влади (Экстренное засѣдание Городской Думы 20 июля. № 27; Чрезвычайное Губернское Земское Собрание. № 31), офіційні документи (Приказы А. О. Керенскаго. № 13; Нота Врем. Правительства. № 21). Автори низки публікацій закликали голосувати за представників соціалістичних партій на виборах до різних владних інстанцій (К выборам в городскую думу; Козлов Я. К выборам в городское самоуправление. № 31; Кого нужно выбирать в Учредительное собрание. № 44).

До Дня робітничої преси у виданні було опубліковано статтю, присвячену газеті «Правда», яка «высоко держала... пролетарское знамя и боролась за... лозунги рабочего класса» (С. М. День рабочей печати. № 4).

Українською мовою подано лише заклик Полтавського тимчасового комітету Української соціал-демократичної партії вступати до цієї політичної організації (№ 27).

Постійні рубрики часопису: «Украинское движение», «Мѣстная жизнь», «По губернии», «Разные извѣстія», «Письмо в редакцію», «Въ деревнѣ».

Автори газетних публікацій: В. Беттін, Я. Козлов, М. Левін, І. Н., С. М., Я. К.; більшість публікацій не підписано.

Останній (50-й) номер вийшов 15 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 76; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 183; Газеты дореволюционной России... С. 154; Газеты України 1917—1920 років... С. 56, 57.

3. *Наконецна*

1116

ИЗВѢСТІЯ ПУТИВЛЬСКАГО СОВѢТА РАБОЧ. И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — Выходятъ два раза въ недѣлю. № 1. 1917, [сент.].

Ред.: не подано. — **Путивль, 1917:** *Адр. ред.:* г. Путивль, Курская ул., д. Брянцева.

Вийшло: 1917 — № 1—12, [?]; Ф. 35×22,5 см; *Обс.* 3 с.; *Передпл.:* въ мѣс. 50 к. *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 12.

Примітки: Наявний № 12 вийшов 8 жовтня 1917 р. У надзаголовку — гасло: «Въ единеніи и самопожертвованіи — спасение Россіи». Мова видання — російська.

«Извѣстія...» — суспільно-політичний друкований орган Путивльської ради робітничих і солдатських депутатів, що отримувала субсидії на його випуск від земства та міської думи, головню висвітлював новини місцевого характеру: вибори до муніципальних органів влади, роботу судів, закладів освіти, а також економічний стан регіону (рубрика «Хроника»).

У наявному номері вміщено розлогу статтю «Русская женщина, ея права до и послѣ революціи», яка стала реакцією на виступ місцевої громадянки у путивльському суді із закликом утвердити на посаді мирового судді саме жінку. Автор відзначав позитивні зрушення у справі емансипації жінки після повалення царського режиму.

Читачів закликали складати пожертви на користь військовополонених, що перебували в Німеччині та Австрії.

Останній (12-й) наявний номер вийшов 8 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Газеты України 1917—1920 років... С. 117.

Електронні джерела: В нынешнем 2012 году нашим «Путивльским ведомостям» исполняется 95 лет! // Путивль — городской портал. URL: http://putivl.com.ua/publication/42_menu/37906-37906_cont.html.

К. Стецюк

1117*

ИЗВѢСТІЯ СЛАВЯНОСЕРБСКАГО УѢЗДНАГО ОБЩЕСТВЕННОГО КОМИТЕТА. — № 1. 1917, март.

Ред.: не подано. — **Луганскъ, 1917:** *Тип.* «Донецкая Жизнь», Луганскъ.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 42×28 см; *Обс.* 1 с.

Наявність у фонді: **РДБ:** 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Інформаційна газета висвітлювала діяльність Слов'яносербського повітового громадського комітету. На її шпальтах надруковано список членів новообраного громадського комітету, звіт про його роботу, ухвалені постанови. Серед публікацій — «Засѣдание Исполнительнаго Комитета 10 марта 1917 г.» та «Засѣдание Общественнаго Комитета 14 марта 1917 г.».

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 78; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 135; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 91.

О. Дроздовська

1118*

ИЗВѢСТІЯ СЛАВЯНСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 4—7); **ИЗВѢСТІЯ СЛАВЯНСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСКИХЪ И КРЕСТЬЯНСК. ДЕПУТАТОВЪ** (1917 № 8). — № 1. 1917.

Ред. Редакц. Комиссія С. Р., С. и К. Д. — **Славянскъ, 1917:** Адр. ред.: Славянскъ, Екатеринославская ул., д. Кошелевой, помѣщ. Исп. Комит.

Вийшло: 1917 — № 1—8; Ф. 60×41 см; Ц. номера 10—15 к.

Наявність у фондi: ДНБ: 1917 — № 5—7; РДБ: 1917 — № 4—6; РНБ: 1917 — № 4—8.

Примітки: Наявний № 4 датовано 30 серпня 1917 р.

Останній (8-й) номер вийшов 11 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 78; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 171, 172; Газеты дореволюционной России... С. 156.

Р. Бліхарський

1119

ИЗВѢСТІЯ СНОВСКАГО СОВѢТА РАБ. И СОЛД. ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 8—40, 45—57, 1918); **ИЗВѢСТІЯ СНОВСКАГО СОВѢТА РАБ. И СОЛД. ДЕПУТАТОВЪ. ПРЕДВЫБОРНЫЙ ЛИСТОКЪ СОЦІАЛИСТИЧЕСКАГО СПИСКА № 1** (1917 № 41). — Выходятъ по вторникамъ, четвергамъ и субботамъ (1917 № 8—41), по субботамъ (1917 № 45 — 1918). № 8. 1917, 30 апр.

Ред. Н.-І. Я. Горловскій (1917 № 8—38). Редакц. Комиссія: П. П. Лихушинъ, М. Г. Кулешъ, Н.-І. Я. Горловскій (1917 № 39—41), П. П. Лихушинъ, Х. Николаевскій, Н.-І. Я. Горловскій (1917 № 45—53), Х. Николаевскій, Н.-І. Я. Горловскій (1917 № 54—1918). — **Сновскъ, 1917—1918:** [Вид.] Сновск. Сов. Раб. и Солд. Деп. Тип. А. Х. Песелева. Адр. ред.: Бюро Совѣта, д. Благотворительного Общества (быв. земская библиотека), ул. Свободы.

Вийшло: 1917 — № 8—57, 1918 — № 58, 59, [?]; Ф. 37×25 см; Т. 500 пр.; Обс. 4 с.; Передпл.: 1 р. въ мѣс. Ц. номѣра 6 к. (1917 № 36, 37, 41), 20 к.

Наявність у фондi: ДНБ: 1917 — № 10, 25, 32, 36, 37, 39, 41, 45—51, 53—55; РДБ: 1917 — № 36, 37, 41, 45—48, 50, 51, 53—55, 1918 — № 59; РНБ: 1917 — № 8—14, 34, 36, 37, 41, 45—51, 53—55.

Примітки: До № 7 за 23 квітня 1917 р. виходив «Бюллетень Сновскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ» (див. № 991). Мова видання — російська.

У 8-му (де-факто — першому) номері газети, що попередньо виходила як інформаційний бюлетень, зміну формату видання редакція пояснювала тим, що читачі мало цікавилися телеграмами Петроградського телеграфного агентства, а потребували більш докладних публікацій. Йдучи назустріч запитам цільової аудиторії, редакція збільшила обсяг видання та розширила його зміст матеріалами аналітичного, просвітницького та агітаційного характеру.

Основна тема публікацій аналітичного блоку — суспільно-політичні події в Росії, рідше — безпосередньо на теренах України. Зокрема, порушувалися питання захисту демократичних завоювань Лютневої революції, виборів до Всеросійських Установчих зборів, переслідування єврейського населення, умов завершення війни (Борьба съ контрреволюціей. № 36; Мирныя предложенія нѣмцевъ. № 59; ін.). Автори окремих статей акцентували увагу на роз'ясненні завдань Установчих зборів, волосних земств, рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, основних засад загального, рівноправного, прямого і таємного голосування, ключових ідейних позицій, наприклад щодо земельного питання, РСДРП (об'єднаної) (Къ вопросу о всеобщемъ, равномъ, прямомъ и тайномъ избирательномъ правѣ. № 36; К-овъ Н. Сновское Волостное Земство. № 37; Что такое Учредительное Собрание. № 48; Земельный закон, котораго будетъ добиваться въ Учредительномъ Собрании Россійская Соціал-Демократическая Рабочая Партія (объединенная). № 50). Редакція видання брала активну участь у передвиборній кампанії до Установчих зборів — низка матеріалів агітаційного спрямування закликали виборців голосувати за політичний блок поміркованих соціалістичних партій — т. зв. «соціалістичний список № 1» — та за його почесного представника К. К. Брешко-Брешковську.

Досить багато місця на шпальтах газети відводилося для публікації офіційних матеріалів. Серед них: резолюція Всеросійської конференції профспілок, список «Составъ Временного Правительства», звернення Генерального Секретаріату України та Об'єднаного комітету демократичних організацій, протоколи засідань Сновської ради солдатських, робітничих і селянських депутатів та правління кооперативних профспілок Сновська.

Принагідно у виданні друкувалися казки Максима Горького, фейлетони за підписом Товарищъ Женя та вірші соціального звучання невідомих авторів.

Хроніка подій місцевого життя велася під рубриками: «Мѣстная жизнь», «Изъ жизни Совѣта», «Изъ жизни організації», «Письма из деревни» та ін.

Більшість газетних публікацій подавалися без зазначення авторства або підписувалися криптонімами. Серед вказаних авторів: Ілля Гриценко, К. Джаров, Володимир Завадьє (також під крипт. В. З.), Микола Орехов, Михайло Слоні́мський.

Останній (59-й) наявний номер датовано 13 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 78, 79; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 464; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 135; Газеты дореволюционной России... С. 156.

О. Дроздовська

1120*

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917.

Покровськ, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Примітки: Мова видання — російська. М. Покровськ Харківської губ. — тепер смт Покровське, районний центр Покровського р-ну Дніпропетровської обл.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 79.

В. Габор

1121

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 1—47); **ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ** (1917 № 48—95); **ИЗВѢСТІЯ ЕКАТЕРИНОСЛАВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ** (1917 № 96—1918). — Ежедневно. № 1. 1917, 21 марта.

Ред. П. Орловъ (1917 № 8—48), А. Сандомирскій (1917 № 61—160), Редакціонная Комиссія (1917 № 169—1918). — **Екатеринославъ, 1917—1918:** *Тип.* И. Е. Коганъ. *Адр. ред.:* Уголь Воскресенской и Проспекта, бывший губернаторскій домъ.

Вийшло: 1917 — № 1—220, 1918 — № 221, 222, 3(223)—9(229), 10—36; *Ф.* 54×36 см (1917 № 8—95), 44×31 см (1917 № 96—141), 50×34 см (1917 № 152—206), 46×21 см (1918 № 25); *Обс.* 2 с. (1917 № 1—95), 4 с. (1917 № 96 — 1918); *Передпл.:* на 3 мѣс. 1 р. 80 к. (1917 № 96—126), 3 р. 50 к. (1917 № 139—158), 4 р. 50 к. (1917 № 159—185), 5 р. (1917 № 187—200), 7 р. 50 к. (1917 № 206—220), 10 р. (1918). *Ц.* номера 3 к. (1917 № 33—95), 5 к. (№ 96—126), 8 к. (1917

№ 139—157), 10 к. (1917 № 158—184), 12 к. (1917 № 185—200), 15 к. (1917 № 206 — 1918).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 8, 9, 12—14, 19, 33, 77, 79, 81, 82, 87, 91, 93, 95, 117—119, 121, 124, 128, 130, 133, 135, 137—139, 141—160, 180—220, 1918 — № 19, 25—35; **ДНАБ:** 1917 — № 33, 47, 48, 61, 62, 65—69, 71—73, 75—82, 84, 85, 89—93, 96, 101, 102, 105—108, 118, 123, 124, 126, 139, 141, 206; *м/ф* 1917 — № 9, 12—14, 64—67, 69—73, 75—82, 84, 86—88, 90, 93—95, 1918 — № 8(228), 9 (229), 10, 25; **РДБ:** 1917 — № 9, 12—14, 61, 64—67, 69—73, 75—82, 84, 86—88, 91, 93—105, 107—111, 116—119, 124, 128, 130, 132, 137, 138, 142—185, 187—189, 195, 196, 198—220, 1918 — № 221, 222, 3(223), 6, 7, 9—11, 13, 14, 16—24, 30—32, 34, 36; **РНБ:** 1917 — № 9, 12—14, 61, 62, 64—73, 75—82, 84, 86—88, 91, 93—111, 113—121, 124, 128, 130, 132—134, 137, 138, 140, 142—185, 187—196, 198—220, 1918 — № 221, 222, 3(223), 6, 7, 9—11, 13—24.

Примітки: Від № 1(37) за 1 березня 1918 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Совѣтовъ Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ гор. Екатеринослава и Екатеринославской Губерніи» (*див.* 1918 р.). Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

На початках існування «Извѣстія...» позиціонували себе як безпартійний орган революційної демократії, що представляв політичні платформи різних фракцій рад робітничих та солдатських депутатів (Полемика и прислужничество? 1917. № 106). Висувалося гасло: «Революція и республика будутъ спасены только соглашеніемъ всѣхъ социалистическихъ партій». Автори видання піддавали обережній критиці більшовицькі методи ведення політичної боротьби: «Съ большевиками во многомъ не можемъ согласиться, и приходится иногда выступать противъ ихъ ошибочной тактики». Зокрема, йшлося про їх гасла «хлѣба, мира и свободы» як обіцянку масам, що в тих умовах було неможливо реалізувати сповна (Обзоръ печати. 1917. № 73). Однак з розколом Української соціал-демократичної робітничої партії у серпні 1917 р. газета поволі почала схилятися до більшовицького політичного курсу. І попри те, що редакція доволі насторожено сприйняла Жовтневий переворот у Петрограді (Что было въ Петроградѣ. 1917. № 187), більшовицькі ідеї дедалі більше утверджувалися на сторінках «Извѣстій...».

Вибори до Катеринославської ради робітничих і солдатських депутатів, що пройшли 25 листопада — 1 грудня 1917 р., принесли більшовикам перемогу, однак взяти владу у свої руки їм так і не

вдалося, оскільки ситуацію у місті контролювали війська Української Народної Республіки. У цей період відбулися кардинальні зміни у складі редакції «Извѣстий...» й остаточне утвердження більшовицької платформи видання. У статті «О врагахъ народа» (1917. № 218) підкреслювалося: «Боевой клич “Власть Совѣтамъ!” и “Да крепко станеть и на Украине Совѣтская власть” — это есть основное требование рабочихъ и крестьянъ Украины». Газета висвітлювала хід збройного повстання в Катеринославі 27—29 грудня й вітала встановлення у місті радянської влади (Ко всемъ трудящимся. 1918. № 221).

З моменту створення періодичного органу його сторінки заповнювалися постановами, інструкціями Тимчасового уряду про вибори до Установчих зборів, розлогими статтями про значення й функції виборного органу влади, а також гаслами на кшталт «Да здравствуетъ Всенародное Учредительное Собрание. Вся власть ему!», діяла рубрика «Къ выборамъ въ Учредительное Собрание». Однак згодом ставлення видавців набуло цілком протилежного значення: «...мы противъ Учредительнаго собрания, противъ этого фетиша соглашателей всехъ марокъ... Учредительное собрание — по ту сторону баррикадъ, и кто зоветъ туда, тотъ нашъ врагъ и изменникъ общему делу» (1918. № 7).

Багато місця у виданні відводилося національному питанню: не заперечувалося право українців, євреїв, поляків, фінів та інших національностей колишньої Російської імперії на самовизначення та автономію щодо питань внутрішньої політики. Однак водночас наголошувалося: «Бойтесь провозглашенія отдѣльныхъ республик, національнаго или мѣстнаго характера... Не возбуждайте національныхъ страстей» (Горловскій Ст. Украина и революція. 1917. № 68). У цьому питанні на перший план виводилася справа ще не завершеної пролетарської революції, яка мала інтернаціональний характер (Конференція по національному вопросу. 1917. № 107).

У листопаді 1917 р. в «Извѣстіях...» опубліковано статтю, що містила позитивний відгук на мирну маніфестацію з приводу проголошення УНР, однак з приміткою, що це не може вважатися виразником офіційного ставлення до цього питання Катеринославської ради робітничих і солдатських депутатів й самої газети, доки воно не буде розглянуто на з'їзді Рад (Ст. Г. Украинская республика. 1917. № 193). Після завершення роботи I Всеукраїнського з'їзду Рад у Києві більшовики видали маніфест до українського народу, в якому викладено ультимативні вимоги до УЦР. Генеральний Секретаріат УНР

відхилив ультиматум, що призвело до війни з більшовицькою Росією (Центральный исполнительный комитетъ Совѣтовъ Украины. 1917. № 212).

Під впливом більшовицької агітації посилювалися виступи селянських мас проти «імперіалістичної» війни, що набуло гострого обговорення на Катеринославському губернському селянському з'їзді (Крестьянскій Съѣздъ. 1917. № 68). Делегати, що представляли всі вісім повітів губернії, у прийнятій резолюції вимагали миру на запропонованих більшовиками умовах: «безъ аннексій и контрибуцій на основѣ права націй на самоопредѣленіе» (Резолюція большевиковъ о войнѣ. 1917. № 69). Упродовж 3—24 червня газета відслідковувала усі події I Всеросійського з'їзду Рад робітничих та солдатських депутатів, більшість на якому належала меншовикам та есерам, тому більшовицька резолюція про припинення війни та передачу всієї влади радам була відкинута (Всеросійскій центральный исполнительный комитетъ Совѣтовъ Р. и С.Д. 1917. № 72). Однак на II Всеросійському з'їзді Рад (25—27 жовтня 1917 р.) було вирішено владу на місцях таки передати радам робітничих, солдатських та селянських депутатів, прийнято більшовицькі декрети про мир та землю, декларацію про права народів, а також декрет про відміну смертної кари (1917. № 177—179).

Газета ставила перед собою завдання працювати над зміцненням зв'язку робітничого класу та селян. Тут вміщувалися матеріали, що роз'яснювали аграрну політику радянської влади, суть революційного «переродження» села. У звітах, протоколах та інших матеріалах губернського селянського з'їзду подавався зорієнтований на інтереси найбіднішого селянства розгорнутий план розподілу землі (1918. № 24).

У газетних публікаціях повідомлялося про численні мітинги робітників та селян, які боролися за соціальні права, зокрема покращення умов праці (А. Р-кій. Наши митинги. 1917. № 71; Манифестація. 1917. № 75). Висувалося гасло: «Мы требуемъ полной свободы слова, печати, стачекъ и неприкосновенности личности». У виданні публікувалися матеріали про роботу комісії, що стежили за дотриманням прав та свобод трудового населення Донецько-Криворізького регіону (Засѣданіе временного комитета Донецкаго бассейна. 1917. № 76; Інструкція правительственной донецкой комиссії. 1917. № 80). Великим кроком уперед стало реформування трудового права: введення восьмигодинного робочого дня, охорона праці, соціальне страхування, медичне обслуговування робітників, підвищення рівня їх кваліфікації та ін. (Обращеніе министра труда къ

Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и Представителей Арміи и Флота г. Одессы

рабочимъ. 1917. № 79). Газета активно висвітлювала діяльність профспілок, комітетів різних виробничих підприємств губернії. Приділялася увага й тенденціям робітничого руху за кордоном (Бѣдствія рабочихъ во Франціи. 1917. № 106; Профессиональная борьба въ Германіи. 1917 № 157).

Воєнні події лягли важкою ношею на плечі мирного населення: на сторінках газети часто порушували проблеми продовольчого дефіциту, неготовності губернії до опалювального сезону, бунтів, погромів, мародерства. У зв'язку з масовим закриттям виробництв виникла критична ситуація безробіття, голоду та безпритульності, у чому газета звинувачувала УЦР. Війна завдала нищівної шкоди усій фінансово-економічній, зокрема торговельній, сфері країни (Чего хотятъ промышленники? № 65; Пятый всероссійскій съѣздъ организацій торгово-промышленныхъ служащихъ. 1917. № 102; Какъ растеть русская промышленность и кому нужна война 1917. № 191).

Про події на різних фронтах, а також пов'язані з війною, інформувалося у рубриках «Вѣсти съ фронта», «Телеграмма», «Радиограмма», «Хроника», «Въ Германіи».

В «Извѣстіях...» друкувалися матеріали про діяльність рад робітничих, солдатських та селянських депутатів (рубрики «Жизнь совѣта», «Въ Совѣтѣ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ»). Багато уваги приділялося всероссійським, всеукраїнським, губернським з'їздам Соціал-демократичної робітничої партії, а також важливим подіям соціалістичного політичного руху за кордоном (Конгрессъ Французскихъ социалистовъ. 1917. № 153; Совѣщаніе циммервальдцевъ въ Стокгольмѣ. 1917. № 156; Германская независимая с.-д. партія о мирѣ. 1917. № 156).

У друкованому органі розміщувала свої оголошення, укази та постанови міська управа Катеринослава. Газета готувала катеринославців до виборів до міської думи, закликала їх голосувати за списки соціалістичних організацій.

У кожному випуску подавався детальний огляд більшовицької преси, насамперед більшовицьких газет «Правда» й «Донецкій Пролетарій», опонувалося виданням, що стояли на інших ідейно-політичних платформах («Кіевская Мысль», «Нашъ Югъ», «Русскіе Вѣдомости» та ін.).

У різний час у виданні функціонували рубрики: «Изъ жизни партій», «По губерніи», «По области», «Въ Донецкомъ бассейнѣ», «Въ городской думѣ», «Мѣстная жизнь», «Среди приказчиковъ», «Разныя извѣстія», «Письма въ редакцію», «Справочный отдѣлъ».

Серед авторів газети — М. Бердичовський, А. Берещанський, В. Гімельфарб, Г. Головка, С. Горлівський, Н. Клименко, І. Фірсов.

На сторінках видання рекламувалася науково-популярна, літературна газета соціалістичного спрямування «Голось Солдата».

Пресодрук видавався в умовах скрути, тому редакція часто зверталася до читачів за фінансовою підтримкою.

Останній (36-й) номер вийшов 28 лютого 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 67; Список повременных изданий за 1918 год. С. 93; Периодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 53; Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 539; Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 41; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 106—109; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 136; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 46; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 34; Газеты дореволюционной России... С. 146; Газети України 1917—1920 років... С. 98, 99.

К. Стецюк

1122*

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ ГОРОДА ПАВЛОГРАДА. — Г. 1. № 1. 1917, 7 марта.

Ред. Редакціонный Комитетъ: Моисевичъ, Полянскій, Колчановъ, Демешко, Крепсъ и Шевченко. *Ред.-изд.* Совѣтъ Рабочихъ Депутатовъ г. Павлограда. — **Павлоградъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, 2.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — Г. 1 № 2.

Примітки: Наявний № 2 вийшов 19 березня 1917 р. Мова видання — російська. Від 30 квітня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Павлоградскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ» (див. № 1114).

Останній (2-й) номер вийшов 19 березня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 79; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 91; Газеты дореволюционной России... С. 157.

Література: Кантор М. Пресса Донбасса от зарождения до 1918 г. URL: <http://infodon.org.ua/uzovka/402>.

Р. Бліхарський

1123

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ И ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ АРМІИ И ФЛОТА г. ОДЕССЫ (1917 № 1—7); **ИЗВѢСТІЯ ОДЕССКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ И ПРЕДСТАВИТЕЛЕЙ АРМІИ И ФЛОТА** (1917 № 8—1918). — Выходитъ ежедневно, кромѣ послѣ-

праздничныхъ дней (1917 № 13—19); Ежедневная газета (1917 № 20 — 1918). № 1. 1917, 10 марта.

Ред.: не подано. — **Одесса, 1917—1918:** *Тун.* И. С. Ксидиаса (1917 № 2); *Тун.* А. М. Швейцера, Одесса, Троицкая, 28 (1917 № 3—6); *Тун.* «Изв. Од. Сов. раб. деп. и предст. арміи и флота» (1917 № 17); «Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ», Александровскій просп., № 11, домъ Покровской церкви (1917 № 105 — 1918 № 241). *Тимчас. адр. контори:* Новосельская, 89 (1917 № 15). *Адр. ред. і контори:* Александр. пр., 11, домъ Покровской церкви.

Вийшло: 1917 — № 1, 2/3, 3—219, 1918 — № 220—264; *Ф.* 51×35 см (1917 № 1, 19—95, 172—219, 1918), 61×39,5 см (1917 № 2/3), 40×33 см (№ 3—18); *Обс.* 4—6 с. (1917), 2 с. (1918); *Передпл.:* на мѣс. 75 к. (1917 № 15—41), 1 р. 15 к. (1917 № 42), 1 р. 50 к. (1917 № 43—95), 3 р. (1917 № 172 — 1918). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1, 3—6, 45—121), 3 к. (1917 № 2/3, 9—44), в Одессе 7 к. (1917 № 123—135), 10 к. (1917 № 136—215), 15 к. (1917 № 216 — 1918), в провинції 4 к. (1917 № 13—44), 6 к. (1917 № 45—121), 8 к. (1917 № 123—135), 12 к. (1917 № 136—215), 17 к. (1917 № 216 — 1918).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1918 — № 233—245; **ДНАБ:** 1917 — № 3, 6, 10—15, 17—35, 1918 — № 220—222, 224—229, 232—236, 242, 244—251, 261—264; **ДАОО:** 1917 — № 1; **ОННБ:** 1917 — № 1, 2/3, 3, 5—84, 86—121, 123—140, 142—159, 161—219, 1918 — № 220—227, 231—245, 247—264; **ДПБ:** 1917 — № 7, 18, 22, 39, 74, 147, 159; **РНБ:** 1917 — № 159.

Примітки: Періодичність виходу: один раз на 7—10 днів (1917 № 1—6), щоденно (1917 № 7—12). Помилки в нумерації чисел: № 2/3 вийшов 19 березня, № 3 — 28 березня 1917 р. Мова видання — російська. Від № 266 за 16(6) березня 1918 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ» (див. 1918 р.).

Редакція газети, що представляла інтереси місцевих рад робітничих, селянських і солдатських депутатів, вважала, що Лютневу революцію, яка відбулася за підтримки усіх верств населення, робітники повинні використати для покращення свого суспільно-політичного становища. З метою зосередження у своїх руках владних інституцій необхідно організовувати ради робітничих депутатів на місцях: «Если изъ разрозненной пыли мы превратимся въ твердую глыбу, если мы сорганизуемся въ одну мощную силу, если мы покажемъ примѣръ стройности и согласованности,

если мы обнаружимъ сознание серьезности момента, если мы окажемся на высотѣ положенія, мы увлечемъ за собою всѣхъ колеблющихся, мы станемъ знаменосцомъ» (10-го марта 1917 г. № 1). У першому номері подано також список представників Одеської ради робітничих депутатів і представників армії та флоту. Заохочуючи читацьке коло до підтримки видавання газети як щоденної, редакція наголошувала, що весь прибуток піде не на збагачення «окремих буржуїв», а на спільну користь робітників: якщо кожен «пожертвуетъ для своей газеты своимъ однодневнымъ заработкомъ и обязуется быть ея ежедневнымъ читателемъ, то возникновение и будущность нашей газеты вполне обеспечены» (Наша газета. № 3). На початку жовтня 1917 р. було задекларовано зміну редакційної політики: від того дня «Извѣстія...» перейшли в руки нової редакційної колегії, що було пов'язано з переломом «въ политической линіи совѣтовъ», яка стала переважати впродовж останнього часу і сутність якої полягала у пробільшовицькій позиції (Отъ редакції. 1917. № 135). Редакція пропонувала читачам висловлювати свої політичні міркування на сторінках часопису.

Автори газетних публікацій закликали до координації дій рад з іншими органами місцевого самоврядування з метою встановлення 8-годинного робочого дня, реорганізації поліційної структури в міліцію, залучення жінок-робітниць до сфери управління («Рабочіе и мѣстное самоуправление», «Одесскій общественный комитетъ», «Зовите женщину-работницу», В. Юдовскій «Равноправная женщина», «Заемъ и рабочий классъ»). Усе ж узгодити діяльність різних структур було нелегко, оскільки одні з них прагнули революційних змін, а інші, навпаки, — збереження традиційних форм управління (Одесскій общественный комитетъ. 1917. № 3). У ході підготовки виборів до Одеської думи редакція декларувала основні вимоги профспілок: скорочення робочого дня й підняття заробітної платні, гарантій матеріального забезпечення у випадку інвалідності та після виходу на пенсію, а також необхідність ведення статистики праці. З нагоди річниці першої російської Революції 1905 р. було вміщено звернення Одеської ради робітничих, солдатських і селянських депутатів п. н. «9-е января 1905 — 1918 года. Ко всему трудовому народу!» та редакційну статтю «Въ редакціонную годовщину», в яких наголошено, зокрема, що як тоді, так і тепер пролетаріат іде попереду і є рушієм революції: «Побѣда революции въ священный день 9 января будетъ величественнымъ знаменіемъ ея торжества» (1918. № 224).

Діяльність ради та її виконавчого комітету висвітлювали також матеріали рубрик: «Въ Совѣтѣ Рабочихъ Депутатовъ» (підрубрика «Исполнительный Комитетъ»), «Въ Совѣтѣ Солд. и Оф. Депутатовъ», «Въ исполнительномъ комитетѣ С.Р.Д.». Якщо у травні 1917 р. докладно висвітлювався хід фронтового й обласного з'їзду, що мав на меті об'єднати представників армії та робітництва, визначити роль армії у нових пореволюційних умовах, обговорити питання національного й соціального устрою країни, участь голови Тимчасового уряду О. Керенського в роботі з'їзду («Фронтowej и областной сѣздъ», «О. Ф. Керенскій въ Одессѣ»), то вже на початку 1918 р. редакція висловила підтримку самопроголошеному в Харкові під протекторатом Росії т. зв. українському робітничо-селянському урядові, з'явилася й нова рубрика — «Совѣтская власть на Украинѣ». На спільному засіданні рад та представників фабрично-заводських комітетів одноголосно була прийнята резолюція, запропонована виконавчому комітетові: вважати першочерговим завданням одеського пролетаріату й селянства скликання всеукраїнських Установчих зборів як єдиного виразника волі народу, що дасть змогу зберегти завоювання революції шляхом федерації з Росією через Всеросійські Установчі збори, водночас необхідно продовжувати боротьбу за права на свободу зібрань, слова та друку, укріплення партійних і профспілкових організацій («Соединенное засѣданіе совѣтовъ»).

Аналіз внутрішньополітичних процесів торкався подій на фронтах і змін у внутрішньополітичному житті країни: в публікаціях «Неизбѣжный шагъ», «Наканунѣ коалиціонного министерства», «А. Ф. Керенскій о задачѣ Временнаго Правительства», Алітур «Армія и народъ», Агітатор «Въ чемъ же выходъ?», А. Г. «Украинское Учр. Собрание» зосереджено увагу довкола принципів формування та функціонування державно-політичних механізмів, запровадження демократичних свобод та необхідності підтримки армії. Негативно було оцінено Кронштадтське повстання як інспіроване більшовиками, а також збройний заколот генерала Л. Корнілова, висвітлювався з'їзд хліборобів Одеського повіту, кооперативний з'їзд в Одесі, Всеросійський з'їзд робітничих і солдатських депутатів тощо. У жовтні 1917 р. газета інформувала про події в Петрограді — виступи більшовиків, а в подальшому — більшовицький переворот (А. Воронскій «О “выступленіяхъ” большевиковъ», «Двѣ власти»).

Декларуючи згідно із соціал-демократичними гаслами право націй на самовизначення, редакція аж

ніяк не була прихильником державної самостійності України. Так, у публікації «Декларація обь Украинѣ» (1917. № 75), зазначено, що найвищим органом влади в Україні став Генеральний Секретаріат, склад якого визначатиме Тимчасовий уряд зі згоди Української Центральної Ради, також порушено питання українізації окремих частин російської армії аж до комплектування їх виключно українцями, водночас висловлено застереження, що питання національно-політичного устрою та земельне питання повинні вирішити Установчі збори. Генеральний Секретаріат трактувався як орган Тимчасового уряду, а не Української Центральної Ради. Подаючи реєстр губерній, які ввійшли до сфери впливу Генерального Секретаріату, редакція зауважувала, що всім іншим губерніям, зокрема Херсонській, надано право самостійно вирішувати, входять вони до нього чи ні. Таким чином, «сюда не вошли опорные области, на которыя претендуютъ нѣкоторыя украинскія группы» (Устройство Украины. 1917. № 181). Порушуючи питання державного устрою України, редакція та автори газети висловлювали застереження щодо національних пріоритетів, натомість стверджували т. зв. пріоритети демократії, одна ці гасла лише завуальовували небажання російських соціал-демократів втратити свій політичний вплив на території України. У виданні йшлося і про розстріл на київському вокзалі вояків Полку ім. Богдана Хмельницького («Кровавыя событія подь Киевомъ»). Стаття «Украина и демократія» засвідчувала дволичність політики російських соціал-демократів: декларація підтримки національно-визвольних рухів «угнетенных народов» корелювала з трактуванням цих рухів як сепаратистських і таких, що загрожують цілісності державного устрою та загальнодемократичним цінностям (Съ украинскимъ народомъ противъ украинскаго и международнаго имперіализма. 1917. № 176). Невдовзі після публікації в газеті IV Універсалу (Универсаль Украинской Центральной Рады. 1917. № 179) було опубліковано статті: «Украинская буржуазія мобилизуется», «О воззваніи Петлюры», «Фронтowej и областной сѣздъ и украинскій вопросъ». «Къ украинскимъ рабочимъ, солдатамъ, крестьянамъ, ко всѣму украинскому народу», «Совѣтская власть на Украинѣ», квінтесенцією яких є твердження, що УЦР начебто «примкнула къ врагамъ совѣтской власти» і стала на шлях контрреволюції (1918. № 226).

На шпальтах газети знайшли відображення складні питання тогочасного міжнародного життя, перш за все мирного врегулювання, зокрема підписання мирного

договору між країнами — учасниками Першої світової війни, поширення робітничого руху в країнах Європи. У цьому контексті активно популяризувалися звернення російського пролетаріату до робітників інших країн щодо припинення війни як такої, що відповідає інтересам буржуазії, а не робітничого класу («Больше ясности», «О войнѣ і мирѣ», «Возможенъ-ли сепаратный миръ», «Условія нѣмецкаго мира съ Украиной», «Нота правительства о цѣляхъ войны», «Англія и Америка въ погонѣ за Россіей», «Русская революція и мѣждународный пролетаріатъ», «Англія и русская революція», В. Димир «Революція и международное право», І. Х-в «Циммервальдская конференція», «Возрожденіе интернаціонала»). У них помітна спроба протиставлення інтересів народу та уряду щодо участі у війні та розуміння цих відмінностей іноземними, зокрема британськими, дипломатами, готовність Німеччини відновити мирні переговори з Росією та означено умови перемир'я.

Промисловий розвиток регіону загалом та робота окремих промислових підприємств зокрема розглядалися під кутом зору забезпечення інтересів робітничого класу, діяльності професійних спілок у розвитку промислового виробництва («Къ конференціи профессиональныхъ союзовъ», Ст. «Товарищи! Давайте дружными усилиями налаживать продовольствие», «Сахарная монополия», «Декретъ о 8-часовомъ рабочемъ днѣ»). У низці газетних публікацій ішлося про розвиток окремих галузей промисловості, зокрема вугільної, кооперативного руху, в основі якого начебто прагнення звільнитися від влади капіталу («Кооперативное творчество»). У газеті функціонували спеціальні тематичні рубрики «На заводахъ и фабрикахъ», «Профессиональное движение», «Вопросы продовольствия». Питання прав робітників було актуалізовано під час першотравневих святкувань, хід яких висвітлювали публікації «Зачатки первого мая в Одессѣ», «Первомайскіе итоги», низка інформаційних повідомлень, вміщених під рубрикою «Праздникъ 1 мая». З нагоди свята в газеті було надруковано вірші «Пѣснь на первое мая», «Международный гимнь».

Матеріали рубрик «По Одессѣ» й «Изъ жизни Одессы» (підрубрики: «Вопросы продовольствия», «Совѣтъ Кретьянскихъ Депутатовъ», «Румчеродъ») висвітлювали місцеві події, а також роботу виконавчого комітету місцевих рад, загальноміську конференцію соціал-демократів, мітинг робітників залізничних майстерень, недопустимість проведення сіоністської маніфестації тощо.

У газеті функціонували рубрики: «Телеграммы» («Наши телеграммы»), «Въ Государственной Думѣ», «Въ профессиональныхъ союзахъ», «Рабочая Жизнь» («Рабочая и профессиональная Жизнь»), «Рабочая, профессиона. и партійная жизнь», «Въ партіяхъ», «На заводахъ и фабрикахъ», «Въ Арміи и Флотѣ», «Въ Кіевѣ», «Малая Рада», «Въ Петроградѣ и Москвѣ», «Въ Германіи», «Собранія», «Сегодня», «Хроника дня», «Изъ газетъ», «Въ послѣдній часъ», «Искусство», «Извѣщенія», «Происшествія дня», «Письмо въ редакцію», «Объявленія». Редакція друкувала некрологи робітників, інженерів, що були активними діячами робітничого руху того часу, зокрема Павла Шполянського, Михайла Шеффера.

Серед поетичних творів, опублікованих у часописі, — «Воля», «Призывъ (Стихи солдата)» І. Яковенка, «Привѣтъ» Я. Скороходова, «Сказ, отколь пошли цари у нас» С. Басова-Верхоянцева, під рубрикою «Маленькій фельетонъ» — «Сказка» М. Горького (передрук із «Новой Жизни») тощо.

На сторінках газети вміщено витяги з протоколів засідань виконавчого комітету рад робітничих і солдатських депутатів, проект статуту професійної спілки, звернення виконавчого комітету Петроградської ради робітничих і селянських депутатів «Ко всему російскому крестьянству». Поміж текстом друкувалися гасла: «Дѣло рабочей газеты въ вашихъ рукахъ», «Рабочая газета — дѣло самихъ рабочихъ», «Пролетаріи всѣхъ странъ — соѣдиняйтесь» тощо. У виданні рекламовано часописи: «Газета номеръ 3», «Молотъ», «Нашъ Голосъ», «Рабочій Еженедѣльникъ», «Унзеръ Вортъ», «Южный Рабочій», опубліковано анонси театральних вистав, комерційні та приватні оголошення.

Останній (264-й) наявний номер вийшов 13 березня 1918 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 74; Список поврежденных изданий за 1918 год. С. 102; Одеська періодична преса років революції... С. 32, 33; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 168; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 455; Газеты дореволюционной России... С. 153; Газеты України 1917—1920 років... С. 47, 48.

М. Комариця

1124

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ КАДІЕВСКАГО РАІОНА (1917 № 1—6); ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСК. И КРЕСТ. ДЕПУТ. КАДІЕВСКАГО ПОДРАІОНА (1917 № 7—10). — № 1. 1917, апр.

Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ

Ред. Редакціонная Комиссія. — **Кадієвка, 1917:**
Тип. С.Р.Ф. Кадієвскаго Раіона.

Вийшло: 1917 — № 1—10; Ф. 35,5×22 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 10; **РНБ:** 1917 — № 2—10.

Примітки: Мова видання — російська.

Кадіївка — тепер м. Стаханов Луганської обл.

Публікації газети присвячені проблемі революційних змін у країні, зокрема координації зусиль робітників на шляху до зміцнення класових позицій пролетаріату. Для досягнення цієї мети необхідно «перекроїти в самих основаніях» весь уклад суспільно-господарського життя й надати можливість революційному класу в особі його органів політичного й економічного впливу в керівництві майбутньої держави покласти край «преобладающему влиянію господствующих буржуазных классовъ» (Лужек А. Побольше сознательности! № 10).

У замітці Е. Сайка «Отъ нашей Петроградской делегации» висвітлено хід першого з'їзду рад, що відбувся 3 червня 1917 р. у Петрограді, та участь в ньому місцевих делегатів, у публікації М. Тришечкіна «Отъ нашего делегата на фронтѣ» — перебування в армійських частинах у Києві, Харкові та Кам'янці-Подільському. Серед солдатів, на думку автора, є цілковите розуміння головних завдань демократизації країни, однак варто остерігатися небезпеки анархії. Редакція закликала також допомогти місцевим інвалідам війни, перерахувавши кошти у фонд Союзу інвалідів, що об'єднував, зокрема, його членів у Слов'яносербському повіті.

У № 10 газети вміщено протокол загальних зборів рад робітничих, солдатських і селянських депутатів Кадієвського підрайону, що відбулися 7 червня 1917 р.

Серед рубрик видання — «Хроника» і «Объявление».

Останній (10-й) номер вийшов 18 червня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 92; Газети України 1917—1920 років... С. 118.

Електронні джерела: Кантор М. Пресса Донбасса от зарождения до 1918 р. URL: <http://infodon.org.ua/uzovka/402>.

М. Комариця

1125

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХ И КРЕСТЬЯНСКИХ ДЕПУТАТОВЪ ст. ГРИШИНО. — № 1. 1917, июнь.

Ред. В. Донская и Ф. Хацько. — **Гришино, 1917:**
Изд. Исп. Ком. Район. Сов. Р. и К. Д. Электро-тип. Г. Ш. Хохловкина.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 44,5×35 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 6 к.

Наявність у фонді: **ЦДІА:** 1917 — № 2; **РНБ:** 1917 — № 2.

Примітки: № 2 вийшов 23 червня 1917 р. Мова видання — російська. Гришине — тепер село Красноармійського р-ну Донецької обл.

Офіційний друкований орган місцевої ради робітничих і селянських депутатів, на сторінках якого публікувалися постанови та резолюції Всеросійської ради селянських депутатів щодо питань міжнародної, воєнної, внутрішньополітичної та економічної ситуації.

У виданні також вмішувались офіційні звернення Тимчасового уряду, в яких, зокрема, проголошено право контролювати розподіл землі на території Російської держави, та відозви Всеросійського з'їзду рад робітничих та солдатських депутатів і виконавчого комітету Всеросійської спілки селянських депутатів із закликами до населення Росії забезпечити армію харчами та зброєю, а офіцерів та солдатів — повернутися на фронт.

На сторінках «Извѣстій...» друкувалися повідомлення про культурні події у Гришино, статті й нариси різносоціальної тематики та ін.

Автори публікацій підписувалися здебільшого криптонімами.

Останній (2-й) номер вийшов 23 червня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 91.

Електронні джерела: Кантор М. Пресса Донбасса от зарождения до 1918 г. URL: <http://infodon.org.ua/uzovka/402>.

Р. Бліхарський

1126

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХ И СОЛДАТСКИХ ДЕПУТАТОВЪ. — Выходитъ 2—3 раза въ недѣлю. № 1. 1917, март.

Ред. Редакціонная Комиссія (1917 № 1), Г. М. Римскій-Корсаковъ (Ларинъ) (1917 № 2—4). — **Луганськ, 1917:** Тип. Р. Я. Годенко с. у. С. М. Неймера. Адр ред.: ул. Петроград., д. Дворникова.

Вийшло: 1917 — № 1—4; Ф. 44,5×26 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 3 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 1; **РНБ:** 1917 — № 1—4.

Примітки: Мова видання — російська.

Извѣстія Совѣтов Рабочих и Солдатских Депутатов

Суспільно-політична газета «Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ» (у науковій літературі згадується також п. н. «Извѣстія Луганскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ») почала виходити згідно із постановою Ради робітничих і солдатських депутатів.

У передовиці «Нашъ праздникъ» (№ 1) редакція зазначала, що впродовж багатьох років луганські робітники плекали думку про створення своєї робітничої газети, яка б обстоювала їхні інтереси, і ось вона нарешті вийшла друком.

Під рубрикою «Совѣты Рабочихъ Депутатовъ и Общественные Комитеты» редакція висвітлювала діяльність робітничих рад та громадських комітетів у повіті, проведення справедливих виборів до Установчих зборів, розкривала суть цього процесу у статті «Наша сила» та акцентувала «всеобщее, прямое, равное и тайное» виборче право.

У полі зору редакції були місцеві події, які висвітлювалися у статті «Великіе принципы и маленькіе люди», — про боротьбу луганського пролетаріату за восьмигодинний робочий день. Під рубрикою «Хроника рабочей и солдатской жизни» подано короткі повідомлення про робітниче життя в місті та повіті.

Матеріали в газеті вміщувалися без зазначення авторства.

Останній (4-й) номер вийшов у квітні 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 80; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 89.

В. Габор

1127*

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ МАКЪЕВСКАГО ГОРНАГО РАЙОНА. — № 1. 1917, апр.

Ред. С. И. Губергриць. — **Макеевка, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1—53.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 4—53.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (53-й) номер вийшов 27 червня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 92.

В. Габор

1128*

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТА СОЛДАТСКИХЪ, РАБОЧИХЪ И КРЕСТЬЯНСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ ГОР. ОВРУЧА И УЪЗДА. — № 1. 1917, 2 июля.

Овручъ, 1917. *Адр. ред.:* Овручъ, здание Земской Управы, Совѣтъ Солд., Крестьян. и Раб. Деп.

Вийшло: 1917 — № 1; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

«Извѣстія...» — офіційний друкований орган Ради солдатських, селянських і робітничих депутатів м. Овруч і повіту. Основна тематика публікацій видання — підготовка до виборів у Всеросійські Установчі збори.

На шпальтах газети інформувалося також про обрання нових членів ради, подавалися плани її майбутніх засідань, містилися різноманітні оголошення тощо.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 81; Газеты дореволюционной России... С. 159.

Електронні джерела: Радянські часи, довоєнний період // Овруч: сторінки історії. URL: <http://www.ovruch.info/radyanski-chasy-dovojennyj-period/>.

Р. Бліхарський

1129

ИЗВѢСТІЯ СОВѢТОВ РАБОЧИХ И СОЛДАТСКИХ ДЕПУТАТОВ. — Выходит ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничных. № 1. 1917, 1 июля.

Редагує Редакціонная Комиссія. — **Каменец-Подольск, 1917:** Тип. Под. Губ. Прав. *Адр. ред. і контори:* ул. Пятницкая, д. Вайнбаума.

Вийшло: 1917 — № 1—12, [?]; Ф. 56×33 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* городским подписчикам с доставкой на дом 2 р., иногородним с пересылкой 2 р. 50 к. Ц. номера 8 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 1—12; НБУВ: 1917 — № 10.

Примітки: До 11 червня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Каменецъ-Подольск. Совѣта Рабочихъ Депутатовъ» (*див.* № 1090). Під заголовком — гасло: «Полное довѣріе и поддержка совѣта солдатских, рабочих и крестьянских депутатов!». Мова видання — російська. Виходило з дозволу військової цензури.

«Извѣстія...» були створені з метою пропаганди радянської влади і згуртування революційно налаштованих трудових мас навколо рад робітничих і солдатських депутатів.

У центрі уваги часопису — діяльність рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, зокрема їх участь у державному управлінні як органів контролю над роботою Тимчасового уряду; діяльність Всеросійського з'їзду Рад робітничих, солдатських і селянських депутатів, організація революційної демократії в Подільській губернії. У виданні друкувалися звіти про засідання Ради робітничих і сол-

датських депутатів Кам'янця-Подільського. Видання ознайомлювало із принципами наукового соціалізму, інформувало про політичну діяльність російських есерів та соціал-демократів на теренах України (Самулевич П. Соціал-демократія, ея задачи и тактика. № 9; Муниципальная программа партіи с.-р. № 5).

Особливе схвалення на сторінках газети отримало порозуміння між Українською Центральною Радою та Тимчасовим урядом, оголошене II Універсалом УНР.

Оцінюючи революційні події у Петрограді, редакція засудила радикальні більшовицькі гасла та виступи частини робітників і солдатів, відзначивши їх дезорганізаційну роль у російській революції.

На сторінках видання було опубліковано телеграму генерала Л. Корнілова з вимогами припинити наступ на всіх фронтах, запровадити польові суди на території, де велися воєнні дії (№ 12).

Суспільну тематику представлено матеріалами про розвиток профспілкового руху, охорону здоров'я та забезпечення населення медично-санітарним обслуговуванням, про організацію шкільної освіти.

У газеті подавалися фейлетони побутової тематики, автором яких був Шпилька.

Під рубрикою «На мѣстныя темы» друкувалися матеріали, що містили роздуми М. Альтера про події місцевого громадсько-політичного життя. Інші рубрики часопису: «На Восточном театрѣ войны», «На Западном театрѣ войны», «Телеграммы», «Политическая жизнь», «Хроника солдатской жизни», «По Подоліи», «Профессиональное движение», «Хроника», «Обзор печати».

Автори публікацій видання: Єль, С. Ільницький, Кост., Н. Надін., Р. Ромов, П. Самулевич, Чужой та ін.

Останній (12-й) наявний номер «Извѣстій...» вийшов 14 липня 1917 р.

Бібліографія: Більшовицька преса... С. 14; Газети України 1917—1920 років... С. 119.

Література: Пресса в Камѣнцѣ (Историческій очерк д-ра Кнопинга) // Подольская Мысль. 1918. Ч. 114.

У. Чубай

1130*

ИЗВѢСТІЯ СОЮЗА ЖЕЛѢЗНОДОРОЖНИКОВЪ СѢВЕРО-ДОНЕЦКОЙ ЖЕЛѢЗНОЙ ДОРОГИ. — Еженедѣльно. № 1. 1917, 18 мая.

Ред. Исполнительное Бюро (1917 № 1—4), З. Н. Яхонтовъ (1917 № 5—11). — **Харьковъ, 1917—1918:** Изд. Союзъ Желѣзнодорожниковъ Сѣв.-Донецкой жел. дор. *Адр. ред.:* Харьковъ, Исп. Ком. Совѣта Союза, Управления Сѣв.-Дон. жел. дор.

Вийшло: 1917 — № 1—7, 8/9, 10, 11, [?], 1918 — № 1—3.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1, 5—7, 8/9, 10, 11, 1918 — № 1—3.

Примітки: № 11 вийшов у листопаді 1917 р. Мова видання — російська.

Останній (3-й) номер датовано лютим 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 81.

Р. Бліхарський

1131*

ИЗВѢСТІЯ СОЮЗА СЛУЖАЩИХЪ И РАБОЧИХЪ ЖИТОМИРСКОЙ ЖЕЛѢЗНОЙ ДОРОГИ. — № 1. 1917, сент.

Житомиръ, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1, 2.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 2; РНБ: 1917 — № 2.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (2-й) номер вийшов 17 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 81.

В. Габор

1132

ИЗВѢСТІЯ СОЮЗА ТРУЖЕНИКОВЪ НАРОДНОЙ ШКОЛЫ ВОЛИНИ. — Будуть выходить по мѣрѣ накопленія матеріала. № 1. 1917, 2 мая.

Ред.: не подано. — **Житомиръ, 1917:** Изданіе Союза Тружениковъ Народной Школы Волини. Тип. Волынскаго Губернскаго Земства.

Вийшло: 1917 — № 1; *Ф.* 44×33 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* 10 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1; ДНАБ: 1917 — № 1.

Примітки: У 1918 р. видання виходило п. н. «Вісник Учительської Спілки Народної Школи Волині» (див. 1918 р.).

Зміни, які внесла у суспільно-політичне життя Російської держави Лютнева революція 1917 р., безпосередньо торкнулися освітньої сфери на теренах Наддніпрянської України: насамперед було знято тривалу заборону навчатися рідною мовою, у всіх регіонах організовувалися курси для учнів та вчителів народних шкіл. Уже в першому номері газети вміщено звернення «Ко всѣмъ учащимъ народныхъ школъ Волини. Граждане!», що інформувало про відкриття 20 травня 1917 р. в Житомирі курсів для учнів народних шкіл Волині.

Учительство Волині організувалося у професійну спілку, на першому з'їзді якої було прийнято не лише численні резолюції щодо реформування народної освіти, а й резолюції про державний устрій, з земельного та кооперативного питань, про місцеве самоврядування, Установчі збори, дискутовано ставлення учительства до демократичного федеративного державного устрою країни та заходи щодо втілення резолюцій з'їзду виконавчим комітетом Спілки («Къ членамъ Союза Тружениковъ Народной школы Волини»).

У резолюціях з'їзду йшлося про суто педагогічні питання — запровадження обов'язкової безкоштовної початкової освіти, українізація шкіл (уведення як обов'язкових предметів української мови, літератури, історії, географії та етнографії), заснування інтернатів та виділення стипендій для навчання у середніх школах дітей народних учителів, українізація духовної школи, відкриття літніх українознавчих курсів для учителів та освітніх курсів для неграмотних дорослих. Резюмувалося, що необхідно організовувати при школі бібліотеки, намагатися, щоби навчальний процес був творчим тощо («Резолюції школьної секції 1-го волинського съѣзда тружениковъ народной школы 8—9 апрѣля 1917 года», «Проспектъ педагогическихъ курсовъ, предполагаемыхъ къ устройству Союзовъ тружениковъ народной школы Волины лѣтомъ 1917 года въ городѣ Житомирѣ»).

Учасники з'їзду надіслали телеграми до Тимчасового уряду, Ради робітничих і солдатських депутатів, Українського національного з'їзду в Києві, українського та російського з'їздів народних учителів, міністрові народної освіти та попечителеві Київського навчального округу. Відповіді вміщено під рубрикою «Отвѣтныя телеграммы, полученныя съѣздомъ». Учасники з'їзду висловили також вдячність інституціям і особам, які сприяли організації та проведенню з'їзду.

Редакція газети була небайдужою до політичних проблем і закликала громадян підписуватися на оголошений Тимчасовим урядом «заємъ свободы».

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 35.

М. Комариця

1133

ИЗВѢСТІЯ СТАРОДУБСКАГО ВРЕМЕННАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА (1917 № 1—9); **ИЗВѢСТІЯ СТАРОДУБСКАГО ИСПОЛНИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА** (1917 № 10—

32). — Выходить ежедневно (1917 № 1—9), два раза въ недѣлю (1917 № 10—32). № 1. 1917, 2 марта.

Ред. Редакціонная комиссія (1917 № 1—9), И. Фрадкинъ (1917 № 10—32). — **Стародубъ Черниг. губ., 1917:** *Тип.* А. М. Соркина. *Адр. ред.:* Московская ул., д. Гиндина.

Вийшло: 1917 — № 1—32; *Ф.* 34×22 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 3—6 к.

Наявність у фондi: РДБ: 1917 — № 29—32; РНБ: 1917 — № 13, 17, 29—32.

Примітки: Мова видання — російська. Стародуб Чернігівської губернії — місто, розташоване на теренах української Стародубщини (тепер — Брянська обл., Російська Федерація).

Газета відкривалася традиційною передовицею, де характеризувалися актуальні суспільно-політичні події, зокрема, витлумачувалися зусилля Тимчасового уряду задля «перемоги над внутрішнім і зовнішнім ворогом», окреслювалися очікувані соціальні реформи, агітувалося за збереження порозуміння між партіями і різними «класами» для «закріплення завойованої свободи». Вміщувалися повідомлення «Отъ кабинета Военнаго Министра», накази міністра продовольства, що стосувалися, наприклад, заходів зі збирання й збереження врожаю, інші нормативні матеріали.

Публіковано також регулятивні документи Стародубського виконавчого комітету, що стосувалися дотримання громадських обов'язків населення, посадових призначень і переміщень у комітеті, про заходи щодо контролю волосних і посадських виконкомів, про діяльність низки комісій, зокрема редакційної, постанови постійного бюро Стародубського повітового виконавчого комітету.

Читачам пояснювано важливість розглянутих питань на громадських зборах власників місцевих торгово-промислових підприємств, зокрема про необхідність зниження цін на товари і продукти («Торговцы и пониженіе цѣнъ»); інформовано про злагожденість жіноцтва повіту та його прагнення брати участь у суспільно-політичних справах, висловлені на мітингах і зборах. Редакція просила волосні комітети надсилати інформацію про їхню діяльність для розміщення у відділі волосних комітетів газети на ім'я М. А. Ліхтенштейна (Красная вул.), повідомляла про роботу Стародубського студентського товариства та про діяльність його науково-просвітницької комісії, яка мала надавати «широку духовну допомогу населенню міста та повіту», — правничі бесіди, лекції на суспільно-політичні теми, читання газет і «популярних брошур» серед робітників і селян, надання допомоги

при навчанні дорослого неграмотного населення, агітаційні заходи тощо.

Під рубрикою «Голосъ крестьянъ» вміщувалися повідомлення про «полную преданность» селян Тимчасовому уряду, їх готовність допомогти продовольством армії. Інші рубрики: «Телеграммы», «Хроника», «Театръ и музыка», «Объявление». Редакція повідомляла, що приймає до друку статті, повідомлення, замітки, інші матеріали від окремих осіб або ж закладів.

Наголошено на співпраці редакції із журналістом П. Л. Соколовським, вміщено низку його фейлетонів («Слухи», «Мои наблюдения», «Позоры»). У статті «Контръ-революціонеры» журналіст вів мову про «отъявленнѣйшихъ подлецовъ», які прикривалися «краснымъ флагомъ для безопасности». Публікація спричинена, зокрема, «драмой с богдановцами» — воїнами 1-го українського полку ім. Богдана Хмельницького.

Останній (32-й) номер газети вийшов 9 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 82; Газеты дореволюционной России... С. 159.

Л. Сніцарчук

1134

ИЗВѢСТІЯ СТАЧЕЧНАГО КОМИТЕТА. — № 1. 1917, 2 дек.

Ред.-изд. Стачечный Комитет. — **Київ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 53×44 см; Обс. 2 с.; Ц. номера 20 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1; ДНАБ: 1917 — № 1; РДБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Одноднівка вийшла замість № 21 газети «Пролетарская Мысль» (див. № 887). У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всѣхъ стран, соединяйтесь!». Мова видання — російська.

Реакцією на роззброєння Українською Центральною Радою у Києві 30 листопада 1917 р. військових загонів, які не визнавали її влади, та вислання їх за межі України було створення страйкового комітету, до якого ввійшли пробільшовицьки налаштовані представники робітничих організацій міста, що видав єдиний номер «Известій...». Передова стаття «Воззваніє» була спрямована на дискредитацію УЦР: «Товарищи украинцы! Вы в первую очередь должны протестовать против дѣйствій Центр. Рады, позорящей революціонную честь украинского народа. Вы должны показать, что Ваши товарищи станка и работы — рускіе пролетар[іи]: ваши братья и что

вмѣстѣ с ними вы пойдете в бой за побѣду рабоче-крестьянской революціи». Публікації рясніли закликами до робітничих страйків («Общее Собраніе Совѣта Раб. и Солд. Депутатовъ», «Вопрос о происшедшихъ событіяхъ», «Рабочіе и Солдаты о политикѣ Рады»).

У статті «Революція и гражданскія права» (підп.: С. Шер.) стверджувалося: «С осуществленіемъ дѣйствительныхъ гражданскихъ правъ нужно подождать до конца революціи, до полного закрѣпленія побѣды демократіи». На думку автора, свобода особистості — прерогатива буржуазного лібералізму та анархічного індивідуалізму, соціалістична революція, як і будь-яка інша, не може відбутися без порушення громадянських прав (проведено паралелі з Великою французькою революцією). Наголошувалося також на важливості пролетарського друкованого слова, яке має заглушити «лживый голосъ буржуазной прессы».

Антиукраїнський пропагандистський характер мала замітка А. Бірюкова «Революционное воззваніє» з приводу звернення С. Петлюри до українського війська, в якому йшлося про право українців на самоствердження, «вплоть до отвѣтвленія».

У газеті функціонувала рубрика «Солдатская жизнь».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 82; Газеты Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 48; Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 189, 190; Газеты дореволюционной России... С. 159; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 242, 243; Газеты України 1917—1920 років... С. 119.

Література: Звезда. 1917. 6 груд. (№ 154).

К. Стецюк

1135

ИЗВѢСТІЯ СУМСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — № 1. 1917, 8 апр.

Ред. П. Д. Андреевъ. — **Сумы, 1917:** Изд. Сумской Совѣтъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ. *Адр. ред.:* Сумы, Старое зданіе Окружнаго Суда.

Вийшло: 1917 — № 1—22; Ф. 42×29,5 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 40 к. Ц. номера 3—5 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: м/ф 1917 — № 8, 19—22; ДАСО: 1917 — № 1—4, 18; РДБ: 1917 — № 8, 19—22; РНБ: 1917 — № 3, 6, 8, 19—22.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всехъ странъ, соединяйтесь!». Періодичність виходу — один раз на тиждень. Мова видання — російська.

Суспільно-політична газета висвітлювала створення та діяльність Сумської ради робітничих і сол-

даських депутатів, засідання виконавчого комітету ради робітничих і солдатських депутатів, вмішувала повідомлення про вибори до міської думи, звернення «Отъ Сумскаго Совѣта Рабочихъ и Солдат. Депутатовъ» щодо згуртування всіх народних сил для зміцнення завоювань революції, відозви до селян допомагати місту та фронту хлібом.

У полі зору редакції були події в Росії після Лютневої революції 1917 р., зокрема в Петрограді, діяльність Тимчасового уряду та проведення виборів до майбутніх Всеросійських Установчих зборів, Всеросійська конференція профспілок та ін.

У передових та агітаційних статтях автори підкреслювали важливість демократичної преси й закликали робітників активно співпрацювати з газетою (Качуринцевъ М. Нужна ли намъ рабочая газета?; Узре. Объединяйтесь! № 1) та полемізували із безпартійною газетою «Сумской Вѣстникъ».

На сторінках видання друкувалися матеріали, в яких порушувалися актуальні питання, зокрема проблема миру, вмішувалися протоколи засідань на заводах, гарнізонної ради солдатів у Сумах, зібрання старост друкарні та редакційної комісії, витяги з протоколів організаційних зборів студентських колективів, повідомлення про з'їзди у с. Степанівка та на Низівському і Рогозинському цукрових заводах, повідомлення про висунення делегатів на Всеросійський з'їзд Рад робітничих і солдатських депутатів від Сум, звіти про надходження коштів, лист із фронту солдата І. Левицького, різні звернення до робітників тощо.

Місцеві культурно-мистецькі події відображалися у коротких хронікальних повідомленнях, зокрема про благодійні концерти та зібрання, оголошення про спектакль у театрі Д. М. Корепанова тощо.

Серед авторів — М. Качуринцев, Узре.

У газеті велися рубрики «Рабочая хроника» і «Хроника».

Останній (22-й) наявний номер вийшов у серпні 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 82; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 368; Газеты дореволюционной России... С. 159.

Література: Жиленко І. Р. «Известия Сумского совета рабочих и солдатских депутатов» (1917) — ідеологічний орган більшовиків // Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми: матеріали шостої Всеукр. наук.-практ. конф. / уклад.: О. Г. Ткаченко, В. О. Садівничий. Суми, 2010. С. 88—94.

В. Габор

1136*

ИЗВѢСТІЯ ТИРАСПОЛЬСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 1—16); ИЗВЕСТІЯ ТИРАСПОЛЬСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ, СОЛДАТСК. И КРЕСТ. ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 17, 18). — Г. 1. № 1. 1917, 9 апр.

Ред. Литературная Комиссія И.К.С.Р. и С.Д. (1917 № 1—16). *Редакц.* Коллегія (1917 № 17—18). — **Тирасполь, 1917:** Изд. Сов. Раб. и Солд. Деп. Тип. М. А. Юдилевича.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—18; Ф. від 42×30 см до 59×42 см; Обс. 4—6 с.; Ц. номера 8—10 к.

Наявність у фонді: ДНБ: 1917 — № 8, 10, 12, 14—18; РДБ: 1917 — № 10, 12—18; РНБ: 1917 — № 10, 12, 13, 15—18.

Примітки: Мова видання — російська. Тирасполь — тепер столиця самопроголошеної Придністровської Молдавської республіки. 1919 р. виходила газета «Известия Тираспольского Совета Рабочих Депутатов» (див. 1919 р.).

«Извѣстія...» — суспільно-політична газета, яка видавалася меншовицько-есерівським блоком Тираспольської ради робітничих і солдатських депутатів з метою пропаганди соціал-демократичних ідей та ознайомлення населення з державними, місцевими й закордонними подіями.

Останній (18-й) номер вийшов 3(13) вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 82; Газеты СССР 1917 — 1960. Т. 2. С. 542; Русские газеты периода 1917 — 1922 гг. ... С. 141; Газеты дореволюционной России... С. 160.

Література: Клобуцкий В. С. Роль печати МАССР в формировании молдавской социалистической нации. Кишинев, 1976. С. 190.

Електронні джерела: Presa Basarabeană de la începuturi pînă în anul 1957: Catalog [Carte tipărită] / Ed. îngr. de Lidia Kulikovski; Alcăt. și culeg. comp.: Margarita Șcelcikova. Chișinău: Epigraf, 2002. URL: <http://www.hasdeu.md/ro/ebibl/poslednij.pdf>.

О. Палюх

1137

ИЗВѢСТІЯ ХАРЬКОВСКАГО ГУБЕРНСКАГО ОБЩЕСТВЕННАГО КОМИТЕТА (ГУБЕРНСКІЯ ВѢДОМОСТИ): Официальный Органъ Комитета. — № 1. 1917, 10 марта.

Временный ред. Н. А. Воронежскій (1917 № 1—58). *Ред.* И. А. Шостенко (1917 № 59—102). — **Харьковъ, 1917:** Тип. Губернскаго Правленія, Харьковъ. *Адр. ред.:* Харьковъ, Соборная пл., зданіе Присутственныхъ

местъ (1917 № 57—102). *Адр. контори:* Харьковъ, Университетская горка (1917 № 57—102).

Вийшло: 1917 — № 1—102; *Ф.* 63×47 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на мѣс. одинъ рубль. *Ц.* 5 к. (1917 № 1—82), номера въ Харьковѣ 5 к., въ другихъ мѣстах 7 к. (1917 № 83—102).

Наявність у фондi: ДНАБ: 1917 — № 1—102; ХДНБ: 1917 — № 12—16, 19—28, 30—60, 62—68, 74, 75, 78, 80, 81, 98, 100; РДБ: 1917 — № 55, 56, 60, 65, 70, 71, 73, 75, 78, 79; РНБ: 1917 — № 3, 4, 6, 7, 9—12, 14—20, 22—24, 35—40, 43, 44, 49—73, 75, 78, 79, 81, 82, 85—87, 89—102.

Примітки: Мова видання — російська. Від № 1(103) 1917 р. виходив «Харьковский Вѣстникъ» (див. № 948).

Газета була офіційним органом Харківського губернського громадського комітету та містила як офіційні документи Тимчасового уряду й місцевих органів влади, так і матеріали про події тогочасного міжнародного та місцевого життя. Особливу увагу у виданні було звернено на діяльність численних громадських організацій та товариств, насамперед — на чергові засідання Комітету та його виконавчого бюро, організацію районних осередків, засідання Харківської ради робітничих і солдатських депутатів, з'їзд представників фабрик і заводів Харківського району, губернську агрономічну нараду, лікарсько-санітарний з'їзд представників південних залізниць, нараду духовенства, конференцію промисловців Півдня Росії, засідання Харківського губернського земельного комітету. Редакція газети зверталася до всіх регіональних громадських організацій та комітетів із проханням повідомляти про заплановані збори та засідання, що мають державне або ж суспільно-політичне значення.

У першому номері видання вміщено текст зречення від престолу царя Миколи II та князя Михайла Олександровича, що підкреслювало перехід до нових, демократичних, форм правління. У статтях «Къ торжеству народовластія» Ніла Хора, «Собрание членовъ украинскаго організаціоннаго комитета», «Временное Правительство и Украина», «Великій день» Івана Огнева, «Роль земства въ дѣлѣ развитія и укрѣпленія свободы» І. Білоконського, «Демократизація городской думы», «Демократизація Харьковскаго Общественнаго Комитета», «Демократія о національномъ вопросѣ», «Учредительное Собрание: Пропорціональная система выборовъ» та «Автономія или федерація» Н. Рижевського, «Всеукраинскій войсковый съѣздъ», «Мародеры революціи» М. Манкальського, «Парадъ большевизма»

А. Смолянова, «Харьковская печать объ Украинѣ» (за публікаціями газети «Пролетарій») йшлося про складний процес створення нової владної вертикалі та формування демократичних взаємин між владою і народом. Особливу увагу звернено на проблему державного статусу України: дискутувалися питання національного самовизначення, взаємин між Тимчасовим урядом і Українською Центральною Радою.

Міжнародні події висвітлювали такі статті: «Выступление Америки», «Содержаніе посланія Вильсона конгрессу о войнѣ съ Германіей», «Рѣчь Ллойда-Джорджа», Н. Рижевський «Учредительное Собрание: Предоставленіе женщинамъ правъ въ Англіи», «Новая эра в жизни польскаго народа».

Намагання інтелігенції Харківщини «вписати» свої інтелектуальні потреби у тогочасний політичний контекст розкривали публікації: «Трудовая интеллигенція», «Митинг художниковъ», «Собрание журналистовъ и литераторовъ», «Харьковское О-во дѣятелей пер. печати и литературы», «О-во дѣятелей періодической печати». Так, на засіданнях Товариства діячів преси та літератури дискутувалася проблема пріоритетності різних типів періодичних видань — просвітніх («честная газета»), інформаційних («американская газета»), партійних тощо. Водночас актуальним було питання доцільності делегування представників цього Товариства до Харківської ради робітничих і солдатських депутатів та Ради трудової інтелігенції, оскільки його фахові завдання не були дотичні до політичних цілей цих рад. Про з'їзди, засідання та наради інших громадських організацій йшлося у публікаціях «Засѣданіе городскихъ врачей», «Въ медицинскомъ О-вѣ», «Кооперативы въ практической медицинѣ», «О-во трудящихся женщинъ».

Освітня тематика висвітлена у статтях «Въ О-вѣ грамотности», «Старое и новое въ школѣ», «Къ учащимъ, учащимся и ихъ родителямъ». На сторінках газети було надруковано програму курсів для позашкільної освіти, укладену Харківським товариством грамотності.

Економічні проблеми дискутувалися у публікаціях: «Засѣданіе представителей промышленности Южной Росіи», «Желѣзнодорожный банкъ», А. Тимофеев «Какъ быть съ землею?», А. Сазонов «Къ предстоящей монополіи хлѣбовъ», «Продовольственный вопросъ», «Съездъ мукомоловъ», «Организація огороднаго дѣла», «Ходатайство извозопромышленниковъ», «Расходы г. Харькова въ 1917 г.». Пріоритетну увагу було звернено на вугільну галузь, зокрема у статтях Семена Рудного «Наканунѣ краха промышленности

Донецкаго бассейна», «Положеніе объ угольной монополіи».

У виданні опубліковано низку поетичних творів: «Въ день воли...» Г. Петникова та «Марокская легенда» Г. Гонтарева, а також публіцистичну прозу А. Смолянiнова: «Веселыя похороны», «Не гаданно», «Двѣ весны». Редакція вшанувала пам'ять І. А. Алчевського та Г. Гонтарева.

Під рубрикою «Телеграммы» («Послѣднія телеграммы») вміщено накази та постанови Тимчасового уряду, накази по військовому відомству, інтерв'ю з міністрами Тимчасового уряду, а також інформаційні матеріали як політичної, так і економічної тематики, зокрема: «Торжественное засѣданіе Государственной Думы», «Украинский Универсалъ», «Отмѣна вѣроисповѣдныхъ и національныхъ ограниченій», «Сѣздъ делегатовъ фронта», «Беспорядки въ Петроградѣ», «Похороны жертвъ революціи», «Разруха въ арміи», «Передача хлѣба государству». Інформаційні повідомлення висвітлювали хід Всеросійської залізничної конференції, наради вугільних промисловців, чергові засідання губернського продовольчого комітету тощо.

Урядові документи друкувалися й у відділі «Часть Официальная», іноді під спеціальними рубриками: «Отъ Временнаго Правительства (Официально)», «Дѣйствія Временнаго Правительства» («Дѣйствія Правительства»), «Обязательное Постановление», «Отъ Центральной Украинской Рады» (витяг із записки УЦР Тимчасовому урядові), «Отъ Харьковскаго Губернскаго Комиссара» тощо. У межах цього відділу функціонували рубрики: «Приказы», «Продажи», «Утери», «Вызовъ наслѣдниковъ», «Розыски», «Пригультный скотъ», «Объявленія».

Під рубрикою «Печать» («Обзоръ печати») редакція подавала коментарі до публікацій у часописах «Соціалдемократъ», «Пролетарій», «Извѣстія Харьковскаго Совѣта Рабочих и Солдатских Депутатовъ», «Дѣло Народа», «Русская Воля», «Русскія Вѣдомости», «Новая Жизнь», «Власть народа».

Матеріали, вміщені під рубриками «Въ Уѣздахъ» та «По нашему краю», висвітлювали важливі події у повітових центрах Харківщини — Лебедині, Змієві, Старобільську, Богодухові, Слов'янську.

Інші рубрики видання: «Хроника», «Война» (підрубрики: «Сообщенія изъ Ставки», «Западный фронтъ», «Румынскій фронтъ», «Дѣйствія союзниковъ», «Совѣтъ рабочих и солдатскихъ депутатовъ», «Харьковскій Уѣздный Общественный Комитетъ», «Совѣтъ Рабочих и Солдатскихъ Депутатовъ», «Пись-

мо въ редакцію»). Згодом рубрикацію було доповнено рубрикою «Театръ и музыка».

У газеті подано анонси театральних вистав, повідомлення про чергові зібрання громадських товариств та організацій, комерційні оголошення. Звернення до дезертирів-українців друкувалися українською мовою. У виданні повідомлялося про заснування учнівського журналу «Мысль средней школы» (№ 43) та вихід першого номера місцевої газети «Трудъ и воля» (№ 74).

Останній (102-й) номер датовано 16 липня 1917 р.
Бібліографія: Список повременныхъ изданий за 1917 год. С. 84; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 144; Українська преса у фондi ХДНБ... С. 34, 35; Газеты дореволюционной России... С. 414.

М. Комариця

1138

ИЗВѢСТІЯ ХАРЬКОВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ (1917 № 1—7); **ИЗВѢСТІЯ ХАРЬКОВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ** (1917 № 8—83). — Выходить ежедневно, кромѣ послепраздничныхъ дней. № 1. 1917, 4 марта.

Ред. Л. Я. Любимовъ (1917 № 19—83). — **Харьковъ, 1917:** Изд. Хар. Сов. Раб. и Солд. Деп. (1917 № 19—83). Кооперативная тип., Чеботарская ул., № 32 (1917 № 10—22); *Тип.* «Т-ва П. О. Ю. Р.» (1917 № 24—58); *Тип.* Т-ва Потр. О-въ Юга Россіи (1917 № 59—83). *Адр. ред.:* Присутствен. мѣста.

Вийшло: 1917 — № 1—83; Ф. 35×24 см (1917 № 1, 2, 10—41), 44×32 см (1917 № 4), 47×34 см (1917 № 42—83); *Обс.* 2—8 с.; Ц. номера 3 к. (1917 № 1—4), 5 к. (1917 № 10—48), 6 к. (1917 № 49—83), внѣ города 6 к. (1917 № 36—48), 7 к. (1917 № 49—83).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 42—51, 53—68, 70—83; **ДНАБ:** 1917 — № 1, 2, 4, 10—22, 24, 25, 27—29, 31, 32, 35—70, 73, 83; **ДНБ:** 1917 — № 6—14, 16—20, 27, 31—34, 38, 39, 41, 44—54, 57—73, 75—81; **РДБ:** 1917 — № 9, 11—14, 21, 23, 39, 46, 50, 56—61, 63, 67, 69, 77, 78, 80—83.

Примітки: Мова видання — російська. Від № 84 за 16(29) червня 1917 р. газета виходила п. н. «Извѣстія Юга» (див. № 831).

Громадсько-політична газета виразно демократичного спрямування передовсім була покликана інформувати читачів про основні завдання та напрями діяльності створеного у Харкові 2 березня 1917 р. нового органу місцевого самоврядування — ради робітничих депутатів, яка зобов'язувалася вести бо-

ротьбу за організацію «нової народної влади» у місті та губернії і мала на меті представляти, захищати права й інтереси працюючих на промислових підприємствах (Товарищи и Граждане г. Харькова. № 1).

Серед основних політичних та організаційних питань, що порушувалися на шпальтах видання: вибори до Всеросійських Установчих зборів, формування у губернії місцевих демократичних органів самоврядування, створення профспілкових організацій, робітничих кооперативів та їхні завдання, припинення війни. Водночас ці матеріали були покликані популяризувати, роз'яснювати революційні зміни у державі, що полягали, за словами авторів, у руйнуванні «старой власти» та «організації новаго демократическаго строя», а також переконувати у важливості участі кожного громадянина у формуванні його підвалин (Наши задачи. № 1; Наши задачи дня; Въ объединеніи сила. № 2; Демократизація Самоуправленій. № 19; Александръ. Значеніе профессиональныхъ союзовъ. № 20; Александръ. Профессиональное строительство. № 28). У пропагандистських матеріалах порушувалися й питання класового протистояння, рівноправ'я громадян незалежно від їх віросповідання чи етнічного походження, свободи слова, друку тощо, прискіпливо аналізувалася діяльність Тимчасового уряду, політичних опонентів (зокрема кадетів), висвітлювалася робота Петроградської, Сумської та інших рад робітничих і солдатських депутатів (Война и рабочий классъ. № 11; Ароновъ. Кадеты и Демократическая Республика. № 12; Любимовъ Л. Объ отмѣнѣ вѣроисповѣдныхъ и національныхъ ограниченій. № 18; Любимовъ Л. Ближе къ миру. № 29; О газетѣ. № 40; Ароновъ. Тайные договоры и внѣшняя политика Временнаго Правительства. № 42).

Не залишалися поза увагою щоденника і проблеми економічного життя як у регіоні, так і в державі загалом. Переважно анонімні автори таких матеріалів вели мову про шляхи врегулювання, а згодом і подолання продовольчої кризи, порушували питання достойної оплати праці працівникам промислових підприємств, упровадження восьмигодинного робочого дня, забезпечення селян землею тощо (О 8-ми часовомъ рабочемъ днѣ. № 12; Львовичъ. Къ ликвидаціи тяжелаго наслѣдства. № 22; ін.). Серед інших зловбодених питань суспільного життя — створення нових органів охорони правопорядку (т. зв. робітничої міліції), формування солдатських організацій, звільнення з тюрем політв'язнів.

Під рубриками «Изъ дѣятельности И. К. Сов. Раб. и Солд. Деп.», «Корреспонденціи», «Хроника», «Об-

щая хроника», «Телеграммы», «Изъ газетъ», «Обзоръ печати», «Голось фронта», «По Россіи» публікувалися численні повідомлення про збори, засідання, фінансові звіти ради робітничих (згодом — робітничих і солдатських) депутатів, її співпрацю із виконавчим комітетом громадських організацій Харкова, про роботу місцевих кооперативних спілок, профспілкових товариств, Червоного Хреста тощо, про громадсько-політичні події у Харкові та інших містах, регіонах Російської держави, зведення з фронтів Першої світової війни.

Серед інших рубрик — «Резолюціи», «Письма въ редакцію», «Объявленія».

Матеріали здебільшого підписано неповними іменами (на зразок: Ароновъ, Александровъ), криптонімами або подано без зазначення автора. Низку публікацій підписано Я. Боярновим, Р. Кричевською, Л. Любимовим та В. Рожициним.

Останній (83-й) номер газети датовано 15(28) червня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 84; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 228; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 145; Газети України 1917—1920 років... С. 120.

Література: Михайлин І. Л. Нарис історії журналістики Харківської губернії (1812—1917). Харків, 2007. С. 275.

О. Дроздовська

1139

ИЗВѢСТІЯ ХЕРСОНСКАГО ГУБЕРНСКАГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КОМИТЕТА. — Изданіе двухнедѣльное. № 1. 1917, 10 іюня.

Ред. Г. А. Кущенко. — **Херсонъ, 1917: Изд.** Херсонская Губернская Продовольственная Управа. *Тип.* «Порядокъ» гор. Херсонъ. *Адр. ред.:* Губернская Продовольственная Управа.

Вийшло: 1917 — № 1—3, [?]; *Ф.* 27×16 см; *Обс.* 52 с. (1917 № 1), 58 с. (1917 № 2), 36 с. (1917 № 3). *Ц.* номера бесплатно.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—3.

Примітки: Валова нумерація сторінок. Мова видання — російська.

Тематика опублікованих на сторінках видання документів та матеріалів визначена специфікою і напрямом діяльності Управи. Увага редакції охоплювала питання заготівлі, зберігання, розподілу продовольчих товарів, а також особливості роботи на підприємствах, умови праці тощо.

Наповнення номера становили офіційні документи про діяльність установи: резолюції, протоколи, програми засідань та звіти, постанови, закони та

їх тлумачення. Наприклад, у № 1—3 опубліковано: «I. Протоколы засѣданія Губернскаго Продовольственнаго Комитета... II. Обязательныя постановленія... III. Руководящія сообщенія Управы и циркулярныя телеграммы... IV. Отчетная часть...» (Содержаніе. № 1—3).

Окрім текстових матеріалів, друкувалися відомості, зведені у таблиці, у № 3, зокрема, йшлося про обіг коштів у Комітеті за червень 1917 р.

Останній (3-й) наявний номер вийшов 14 липня 1917 р.

О. Філіпова

1140

ИЗВѢСТІЯ ХЕРСОНСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХ И ВОЕННЫХ ДЕПУТАТОВ (1917 № 3—9); **ИЗВѢСТІЯ ХЕРСОНСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ ДЕПУТАТОВЪ** (1917 № 10—21). — № 1. 1917, март.

Ред.: не подано. — **Херсонь, 1917:** *Издание* Совѣта Рабочихъ Депутатовъ. *Адр. ред.:* С. Р. Д. (д. бывш. губернатора).

Вийшло: 1917 — № 1—21; *Ф.* 42×30 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на годъ 12 р. (1917 № 10—13), съ доставкой на домъ по почтѣ 6 р. (1917 № 14—21). *Ц.* номера 5 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 3, 9—21; **ДПБ:** 1917 — № 3; **РДБ:** 1917 — № 3.

Примітки: Наявний № 3 вийшов 25 березня 1917 р. У логотипі — гасло: «Да здравствует Демократическая Республика!». Періодичність виходу — тричі на тиждень. Мова видання — російська. Від 16 травня 1917 р. газета виходила п. н. «Солдаты и Рабочий» (*див.* № 919).

«Извѣстія...» — друкований орган Херсонської ради робітничих та солдатських депутатів, у якому висвітлювалася її діяльність, зокрема, уміщувались офіційні документи, як-от протоколи зібрань, а також прийняті на них постанови, резолюції, заяви тощо.

На сторінках газети публікувалася кореспонденція з питань налагодження інфраструктури міста, про роботу фабрик та заводів Херсонщини.

У матеріалах суспільно-політичної тематики автори здебільшого розглядали міжнародну воєнно-політичну ситуацію, а також діяльність Тимчасового уряду Росії. В окремих замітках повідомлялося про мітинги та інші публічні акції, організовані місцевими осередками Російської соціал-демократичної робітничої партії.

В «Известиях...» друкувалися огляди публікацій у виданнях Партії соціалістів-революціонерів, зокрема «Земля и Воля», «Единство».

У газеті функціонували рубрики: «Профессиональная жизнь», «Профессиональное движение», «Среди партий», «Въ районѣ», «Митингъ и собранія», «Телеграммы», «Обзоръ печати», «Мелочи», «Письмо въ редакцію», «Рабочіе комитеты» та ін.

Автор підписаних статей — Н. Антонов.

Останній (21-й) номер видання вийшов 13 травня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 84.

Електронні джерела: Из сообщения газ. «Известия Херсонского Совета рабочих депутатов» о митинге рабочих, солдат и крестьян в г. Херсоне. URL: <http://www.mycity.kherson.ua/istoriya/1898-1917-gody/1917-god.html>.

Р. Бліхарський, О. Дроздовська

1141

ИЗВѢСТІЯ ЦЕНТРАЛЬНАГО ПРЕДСТАВИТЕЛЬНАГО КОМИТЕТА УЧАЩИХСЯ СРЕДНЕ-УЧЕБН. ЗАВЕДЕНІЙ г. КІЕВА. — Вып. 1. 1917, 15 марта.

Ред.: не подано. — **Київ, 1917:** *Издание* Правленія Центр. Комит. *Печатня* Л. І. Райциса, Столып., 90 (1917 вып. 1).

Вийшло: 1917 — Вып. 1, 2; *Ф.* 35,5×16 см (1917 вып. 1), 45,5×17 см (1917 вып. 2); *Обс.* 4 с. (1917 вып. 1), 2 с. (1917 вып. 2); *Ц.* номера 5 к. (1917 вып. 1), 3 к. (1917 вып. 2).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Вып. 1, 2.

Примітки: Мова видання — російська.

Епохальні революційні події не могли не торкнутися учнів середньої школи, зазначено в редакційному зверненні за підписом правління Центрального представницького комітету, вміщеному в першому випуску, більш того, вони зобов'язують взяти активну участь у суспільно-політичному житті країни. З цією метою учні майже всіх середніх шкіл об'єдналися для спільної скоординованої роботи в Центральний представницький комітет, який закликав до згуртування в менші осередки: «Организуйтесь лучше внутри своихъ учебныхъ заведеній, знакомьтесь другъ съ другомъ, устраивайте училищные и гимназическіе комитеты, выбирайте делегатовъ въ Центр. Представ. Комитетъ тамъ».

Видання містило протоколи I, II та III зборів Центрального представницького комітету, що відбулися відповідно 8, 12 та 16 березня 1917 р. На зборах дискутувалися питання організації учнів для громадської роботи, структури та завдань комітету, принципів делегування представників до нього, видавання власного друкованого органу, а також за-

снування учнівських бібліотек, кас взаємодопомоги й бюро праці для матеріальної допомоги малозабезпеченим, систематичного читання лекцій. Серед актуальних питань тогочасного шкільного життя — реформування шкільної освіти, взаємини учнів з педагогами.

Комітет звертався із проханням про добровільні пожертви у фонд його діяльності.

Останній (2-й) випуск видання вийшов 19 березня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 85; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 244, 245; Газети України 1917—1920 років... С. 122.

М. Комариця

1142

ИЗВѢСТІЯ ЦЕНТРАЛЬНОГО БЮРО ПО ОБЪЕДИНЕНІЮ ЗАКУПОК САХАРА (ЦЕНТРСАХАРА): Отчеты о засѣданіяхъ, распоряженія, циркуляры и другія свѣдѣнія справочнаго характера. — Г. 1. № 1. 1917, янв.

[Ред.-изд.] Центральное Бюро по объединенію закупок сахара. — **Київъ, 1917:** *Типо-Лит.* С. В. Кульженко, Пушкинская ул., собственный домъ 4. *Адр. ред.:* Гимназическ. ул., 5.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, 2, 3/4, 5/6; Ф. 27,5×19 см; *Обс.* 80 с. (1917 № 1), 50 с. (1917 № 2), 74 с. (1917 № 3/4), 76 с. (1917 № 5/6).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 1—5/6; **ОННБ:** 1917 — Г. 1 № 1—5/6; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 1—5/6.

Примітки: Періодичність виходу — щомісяця або що два місяці. Мова видання — російська.

Рішення про створення періодичного видання, присвяченого діяльності Центрального бюро з об'єднання закупівель цукру (Центроцукру) в Києві, було прийняте на засіданні дорадчого комітету Центроцукру 7 лютого 1917 р. Головним завданням «Извѣстій...» визначалося «освѣдомленіе всѣхъ лицъ, имѣющихъ отношеніе къ дѣламъ Центрального Бюро и интересующихся его дѣятельностью, а также освѣщеніе вопросовъ, возникающихъ въ связи съ этой деятельностью» (Отъ Редакціи. № 1).

Зміст видання становили короткі звіти про проведення різних нарад і засідань з проблем цукрової промисловості, офіційні документи Бюро — найважливіші розпорядження, циркуляри, інструкції, а також оголошення та інші відомості про роботу Центроцукру. На сторінках «Извѣстій...» друкувалися «Журнальные постановленія засѣданія

Совѣщательнаго Комитета Центрального Бюро по объединенію закупок сахара...», прийняті впродовж першого півріччя 1917 р., і протоколи пленарних засідань Бюро, звіти про фінансовий стан та доповіді завідувачів про напрями роботи відділів: секретарського — «Положеніе вопроса объ отпускѣ рафинадной патоки» (№ 1), «О расходованіи свекл.-сах. заводами черной кормовой патоки» (№ 5/6), постачання — «О харьковскомъ совѣщаніи по вопросу о минер. топливѣ для сах. заводовъ» (№ 5/6), статистико-економічного — «Предполагаеміе размѣры производства въ текущій періодъ сахароваренія» (№ 1), транспортного — «О ходѣ погрузки сахара для населенія по Имперіи съ 1-го окт. 1916 г. по 1-е янв. 1917 г.» (№ 1), «Перевозка свеклы въ 1917 г. и борьба съ преувеличенными заявками заводовъ на перевозку» (№ 2).

Регулярно публікувалися накази Центроцукру, які регламентували виробничі та торговельні відносини у цукровій галузі, як-от: порядок відвантаження цукрового буряку, видача цукрової патоки, фінансові взаємини між банками і цукровими заводами тощо.

У спеціалізованому органі подавалася зведена у таблиці статистична інформація — дані про кількість засіяних цукровим буряком площ й обсяги виробництва на цукрових заводах у Волинській, Київській та Подільській губерніях, норми споживання цукру, розроблені Бюро для різних категорій населення, та ін.

На сторінках «Извѣстій...» велося декілька тематичних рубрик та відділ «Статистико-економ. отдѣлъ Ц. Б.». У ньому містилися різні відомості, зібрані статистико-економічним відділом Центроцукру, зокрема про торговий оборот рафінаду і запаси цукрового піску на бурячно-цукрових підприємствах від 1 вересня 1916 р. до 1 лютого 1917 р. та забезпечення їх паливом на 1 лютого 1917 р.

Матеріали рубрик «Хроника» та «Разныя извѣстія» інформували про поточні справи в цукровій галузі та ситуацію на цукрових підприємствах, а також про розпорядження Тимчасового уряду у промислово-продовольчій сфері. Добір публікацій в них здійснювався за матеріалами «Вѣстника Временнаго Правитѣльства».

Останній (5/6-й) номер датований травнем—червнем 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 84; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 51; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 243, 244.

О. Палюх

ИЗВѢСТІЯ ЧЕРНИГОВСКАГО ГУБЕРНСКАГО ПРОДОВОЛЬСТВЕННОГО КОМИТЕТА. — № 1. 1917, 2 июля.

Ред. С. Д. Семеновъ. — **Черниговъ, 1917:** Изд. Черниг. губ. прод. комитетъ. Тип. Черниговскаго губернскаго правлѣнія.

Вийшло: 1917 — № 1—44.

Наявність у фонді: **ДАЧО:** 1917 — № 29, 40, 42, 44; **ЧОУНБ:** 1917 — № 7; **РДБ:** 1917 — № 1, 3, 9—16, 21, 23—25, 41—43; **РНБ:** 1917 — № 1—44.

Примітки: До 1 липня 1917 р. виходили «Извѣстія Черниговскихъ Губернскихъ Исполнительнаго и Продовольственнаго Комитетовъ» (див. № 830). У надзаголовку зазначено: «Циркулярно». Періодичність виходу — два рази на тиждень. Мова видання — російська.

Матеріали часопису друкувалися у двох відділах — «Официальный отдѣлъ» та «Неофициальный отдѣлъ». У першому номері вміщено низку документів, зокрема: «О подчинении земельных и продовольственныхъ комитетовъ вѣденію судовъ по административнымъ дѣламъ», наказ міністра продовольства «Всѣмъ губернскимъ и областнымъ продовольственнымъ управамъ», стенограма засідання зборів відділу палива у складі Чернігівського продовольчого комітету від 8—10 вересня 1917 р. Майже у кожному номері подавалися статистичні таблиці щодо заготівлі фуражу в Чернігівській губернії для потреб армії, інформація про стан охорони посівів, відомості про ціни на основні продукти харчування (за даними повітових продовольчих управ) та забезпечення основними промисловими товарами. Серед інших опублікованих документів — «Правила осмотра пассажирскаго багажа», «О вознагражденіи за недостачу, порчу и утрату груза», «О твердыхъ цѣнахъ на сѣно и солому», «По отделу хлѣбной монополіи».

У «Неофициальномъ отдѣлѣ» вміщено замітки та повідомлення про норми здавання хліба державі по Чернігівській губернії, розвиток бджолярства в регіоні, а також огляди ситуації із постачанням продовольства, поступу кооперативного руху в Ніжинському, Новгород-Сіверському, Остерському повітах.

Останній (44-й) номер датовано 20 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 85.

М. Комариця

ИЗВѢСТІЯ ЧУГУЕВСКАГО ОБЩЕСТВЕННОГО ВРЕМЕННОГО КОМИТЕТА. — Выходятъ по Воскресеньямъ (1917 № 2). № 1. 1917, 12 марта.

[Ред.-изд.] Освѣдомительное Бюро Чугуевскаго Общественнаго Комитета. — **Чугуевъ, 1917:** Тип. М. А. Лубенцовой (1917 № 2—5). Адр. ред.: Чугуевъ, Думский пер., Освѣдомительное Бюро Чугуевскаго Общественнаго Комитета.

Вийшло: 1917 — № 1—5, [?]; Ф. 36×23 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 1—5.

Примітки: Мова видання — російська.

Поштовхом до активізації громадського життя у Чугуеві стали зміни в державному устрої Російської імперії, започатковані Лютневою революцією 1917 р. 3 березня прогресивно налаштовані мешканці міста провели нараду з метою аналізу ситуації, на якій було вирішено негайно звернутися до міського голови щодо скликання представників усіх організацій міста для створення Тимчасового громадського комітету. 5 березня представницькі збори затвердили новий управлінський орган, що відразу ж приступив до роботи. З метою інформування про події в країні та місті, а також для висвітлення безпосередньо діяльності Чугуївського тимчасового громадського комітету було розпочато видання «Извѣстій...».

Провідною темою публікацій визначалися насамперед суспільно-політичні перетворення в державі та їх впровадження на місцях. Сторінки газети рясніли заголовками, як-от: «Праздникъ революціи» (№ 2), «Къ переживаемымъ событіямъ» та «Учредительное Собрание» (№ 3). В «Извѣстіях...» друкувалися матеріали про підтримку Тимчасового уряду на російських теренах, зокрема у Вологді, Вятці, Сарапулі, витяги зі статей петроградських та харківських часописів («Республика или монархія?» (№ 2), «Революція и женщина» (№ 3). Інформувалося також про законодавчі ініціативи Тимчасового уряду щодо вирішення продовольчого питання, опубліковано положення про створення Всеросійської ради селянських депутатів.

Значна увага приділялася хроніці місцевого життя. Детально висвітлювалася робота Чугуївського громадського тимчасового комітету та його відділів — інформаційного, охорони порядку й безпеки, продовольчого: подавалися стенограми засідань та рішення. Розкривалася спільна діяльність з міською думою, до складу якої було введено всіх членів

виконавчого бюро громадського комітету, у розв'язанні нагальних господарських питань.

У низці матеріалів йшлося про утвердження «ідей нової життя» і зростання громадської активності різних верств населення у Зміївському повіті та в Чугуєві («Чугуевъ и Зміевъ» (№ 3), «Съездъ земскихъ служащихъ въ г. Зміевъ», «Съездъ народныхъ учителей», «На заводѣ Борковского» (№ 4). Серед повідомлень цікавими є оголошення про збір пожертв для звільнених з ув'язнення і заслання політичних арештантів, «амністування» заборонених книг чугуївської бібліотеки.

В «Извѣстіях...» велися рубрики: «По Россіи», «Дѣятельность Общественнаго Комитета и его исполнительныхъ органовъ», «Дѣятельность Общественнаго Комитета», «Изъ газетъ», «Мѣстная хроника», «Изъ уезда», «Объявленія».

Публікації журналу не авторизовані, зазначено автора лише однієї публікації — П. Савченко «Приходъ весны» (№ 1).

Останній (5-й) номер вийшов 9 квітня 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 36.

Література: Левченко А. Чугуевские газеты // Чугуевские газеты — Чугуевский информационный ресурс. URL: <http://rayonka.info/istoriya/chuguevskie-gazeti.html>.

О. Палюх

1145

ИЗВѢСТІЯ ЮЗОВСКАГО СОВѢТА РАБОЧИХЪ И СОЛДАТСКИХЪ ДЕПУТАТОВЪ. — 3 раза въ нед. № 1. 1917, 15 июля.

Ред. Редакц. Комиссія. — **Юзовка, 1917—1918:** Изд. Юзовскій Совѣтъ Раб. и Солд. Деп.

Вийшло: 1917 — № 1—64, 1918 — № 1(65); Ф. 54×35 см; *Передпл.:* на 1 мѣс. 1 р. — 1 р. 20 к. Ц. номера 10 к.

Наявність у фондi: ДНБ: 1917 — № 40, 42—45, 47—49, 51—53, 55—58, 62; РДБ: 1917 — № 39—49, 51—53, 55—58, 62—64; РНБ: 1917 — № 39—49, 51—53, 55—58, 62—64, 1918 — № 1(65).

Примітки: № 64 вийшов 23 грудня 1917 р.

Мова видання — російська. Від 8 березня 1918 р. виходила газета «Донецкая Правда» (див. 1918 р.). Юзівка — тепер м. Донецьк.

«Извѣстія...» — офіційний друкований орган місцевої ради робітничих та солдатських депутатів. Засновник видання — осередок прогресивної соціал-демократичної фракції ради — т. зв. меншовицького крила. Матеріали перших випусків газети відображали

позицію членів цієї фракції щодо висвітлення поточних громадсько-політичних подій, робітничого життя та роботи промислових підприємств Юзівки. Окрім того, у газеті повідомлялося про склад ради, публікувалися регулярні звіти і протоколи її засідань.

Після Жовтневого перевороту 1917 р. у газеті посилилася присутність авторів з більшовицького осередку ради, що вплинуло на ідеологічне спрямування видання і тематику публікацій. Зокрема, на сторінках видання друкувалися декрети та резолюції партії більшовиків стосовно воєнної ситуації, вирішення земельного питання тощо, а також звіт II Всеросійського з'їзду рад робітничих і солдатських депутатів. У газеті вміщувалися передруки статей із газети «Правда» та інших більшовицьких пресових органів. Наприкінці 1917 р. — на початку 1918 р. видання опинилося під повним контролем більшовиків.

Останній (1(65)-й) номер вийшов 11 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 85; Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 94—98; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 313; Місцеві періодичні видання Донецчини. С. 16; Газеты дореволюционной России... С. 164.

Електронні джерела: Бриж А. Газета «Донбасс». URL: <http://dofa.dn.ua/node/360/>; «Донбасс» покоряет вершины! URL: http://old.nsj.org/blog/dosvid_koleg/160.html.

Р. Бліхарський

1146*

ИНТИМНЫЙ ЖУРНАЛЬ: Еженедельный иллюстрированный журналъ, посвященный всѣмъ видамъ интимнаго творчества въ жизни и въ искусствѣ. — № 1. 1917, мартъ.

Ред.-изд. Эльперинъ. — **Київ; Петербургъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 21×29 см.

Наявність у фондi: РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 87; Периодика по литературе и искусству... С. 97; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 250.

М. Комариця

1147*

КЪ ВОСТОКУ: Сионистскій, литературно-публицистическій журналъ. — № 1. 1917.

Ред. М. И. Глазманъ. — **Бердянскъ, Таврич. губ., 1917:** Изд. Сионистская организация учащихся.

Вийшло: 1917 — № 1; Ц. номера 65 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Щомісячний журнал бердянської учнівської сионістської організації «Гістадрут».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 96; Периодика по литературе и искусству... С. 105; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 87.
М. Комариця

1148

КИЇВСЬКИЙ ПЕЧАТНИКЪ: Органъ Союза рабочихъ печатнаго дѣла. — Г. 1. № 1. 1917, 23 сент.

Ред. В. Николаевъ. — **Київъ, 1917—1918:** Изд. Правленіе Профес. Союза Рабочихъ *типо-литогр.* и переплетныхъ зав. г. Києва. *Тип.* Р. К. Лубковскаго, Фундуклеевская, № 19 (1917, 1918 № 3, 5); *Тип.* Центр. Исп. Ком. Сов. Украины (1917 № 4); *Тип.* Київскаго Совѣта Профессіональныхъ Рабочихъ Союзовъ (1918 № 6). *Адр. ред. і контори:* Думская площадь, № 2 (1917 — 1918 № 4), Фундуклеевская ул., № 11 (1918 № 5, 6).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, 2, 1918 — Г. 1 № 3—6; *Ф.* 33×23 см; *Обс.* 8 с., 12 с. (1918 № 3); *Ц.* номера 15 к. (1917 № 1, 2), 40—50 к. (1918 № 3—6).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1918 — Г. 1 № 3—6; **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 1, 2, 1918 — Г. 1 № 3—6; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 1, 2.

Примітки: Періодичність виходу — один раз на місяць. Мова видання — російська.

Спеціалізоване, вузькопрофільне видання, створене з ініціативи Спілки працівників друкарської справи Києва, було його друкованим органом. За своєю ідеологічною орієнтацією часопис позиціонувався як соціалістичний, позаяк базувався на «точкѣ зрѣнія классовой борьбы и интернационального объединения всѣхъ пролетарскихъ организаций...». У редакційній статті стверджувалося, що політика газети буде зосереджена на «вопросахъ общерабочего законодательства, вопросахъ профессионального строительства во всѣхъ его формахъ и развѣтвленияхъ и задачахъ всѣхъ видовъ борьбы рабочего класса за расширение и отстаивание своихъ правъ и за улучшение положенія рабочего класса. Широкая культурно-просвѣтительная дѣятельность и повседневный бытъ рабочихъ должны найти себѣ на страницахъ нашего журнала возможно широкое и полное отраженіе». Редакція заохочувала та практикувала зворотний зв'язок: закликала своїх працівників надсилати листи, листи, матеріали відповідної тематики до газети та всіляко підтримувати видання, зокрема матеріально (Отъ редакції. № 1).

Редакційна комісія окреслила низку поставлених перед журналом завдань, які полягали у збереженні єдності професійного руху, підтримці діяльності рад робітничих і солдатських депутатів, висвітленні

організації владних інститутів, зокрема центрального уряду, економічних питань у загальнодержавному масштабі, встановленні робітничого контролю над виробничими процесами, відображенні та пошуку відповідей на зловоденні соціально-економічні питання тогочасної дійсності тощо (Наши задачи. № 1).

З огляду на це у виданні знайшли відображення різні аспекти профспілкового руху: регламентація тарифів у відносинах між власниками друкарень і друкарськими спілками, реорганізація тарифної комісії (Перепечко І. О тарифѣ. № 1); розроблення та підписання колективного договору між власниками друкарень та найманими працівниками-друкарями (Клименко І. О тарифѣ. № 3; Проектъ тарифнаго договора Союза Рабочихъ Печатнаго Дѣла съ Союзомъ Владѣльцевъ. № 4), особливості виробничого процесу в різних друкарнях (Друкарня Військового Министерства. № 1), розширення і максимально можливе забезпечення соціально-економічних прав та інтересів працівників друкарень, зокрема соціального страхування (Доротовъ А. Очередная задача. № 1); перевибори керівного органу Спілки та раціональне планування, організація роботи цієї структури (№ 6). У поодиноких виступах різних авторів соціально-економічної тематики аналізувалися причини, перебіг та наслідки масового безробіття серед робітництва (Сергѣевъ Л. Замѣтки. № 4). У цьому контексті на сторінках видання висвітлювалася боротьба різних професійних груп робітництва за обстоювання своїх інтересів (І. К-ко. О стачкѣ фотографовъ. № 1).

У газетних матеріалах розглядалися організаційні процеси, зокрема скликання обласної конференції, напрацювання питань на порядок денний та налагодження координації, встановлення зв'язків між регіональними спілками і т. ін. (В. Н-въ. Къ созыву областной конференции. № 1), створення союзу соціалістичної молоді в Києві тощо.

Квінтесенція змісту публікацій суспільно-політичної тематики полягала в поглибленні революційного процесу, захисті завоювань «революційної демократії», освідомленні широких трудових мас.

На сторінках видання вміщено офіційні документи, зокрема витяги із протоколу засідання об'єднаного господарсько-технічного комітету військових друкарень при генеральному штабі, резолюції (О контролѣ надъ производствомъ; Резолюція о взаимоотношеніяхъ фабр.-заводск. комитетовъ и профес. союзовъ. № 1), фінансову документацію, як-от звіт про прибутки та видатки Спілки працівників друкарської справи за відповідний календарний період 1917 р., витяги

із касової книги цієї організації, статутні документи Всеросійського союзу працівників друкарської справи.

В окремих авторських публікаціях наголошувалося на необхідності проведення системної, організованої, масштабної культурно-просвітницької роботи профспілками, робітничими клубами та іншими організаціями (Вл. Н-єв. Культурно-просвітительная работа. № 3).

У журналі надруковано матеріали пізнавального змісту, зокрема мемуаристику (Незлобин П. Очерки из истории профессионального движения киевских печатников. № 3—6) та біографічні нариси (Карль Маркс. № 6).

На сторінках видання опубліковано зразки громадянської лірики поетів-початківців із робітничого середовища (Голєв Ал. За дѣло! № 3; Первое Мая. № 6).

Контент часопису містив такі рубрики: «Хроника» (огляд роботи київських друкарень), «Иногородный отдѣлъ», «Изъ жизни союза», «Правленіе», «Письма въ редакцію», «По Провинціи», «Мѣстная хроника».

Матеріали авторів надруковано як під автонемами (А. Доротов, П. Незлобин, Іван Перепечко, Л. Сергєєв), так і під криптонемами (Вл. Н-єв (Владимир Николаев), І. К-ко).

Останній (6-й) номер вийшов у світ 1 травня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 90; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 37; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 384, 385; Газети України 1917—1920 років... С. 129.

С. Блавацький

1149*

КИЄВСЬКИЙ СПРАВОЧНИКЪ. — 2 раза въ мѣс. № 1. 1917.

Ред.-изд. М. К. Мукаловъ. — **Кієвъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1; *Передпл.:* на годъ 12 р.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 90. Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 388.

Р. Бліхарський

1150

КЛИЧЬ НАРОДА. — № 1. 1917.

Ред. М. В. Котроховъ. — **Юзовка, 1917:** *Издание* Районного Комитета П. С.-Р. *Тип.* А. С. Альтшулера. *Адр. ред. і адм.:* Юзовка, Юзовское бюро П. С.-Р., 7-я линия, д. 36.

Вийшло: 1917 — № 1—13; *Ф.* 33×25 см (1917 № 5—7), 34×29 см (1917 № 8—11); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 3 мѣс. 7 р. 20 к. *Ц.* номера 8 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 5—11; РДБ: 1917 — № 8—13; РНБ: 1917 — № 8—13.

Примітки: У надзаголовку: «Юзовскій Комитетъ Партіи Соціалистовъ-Револуціонеровъ», а в логотипі — гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое». Наявний № 5 вийшов 11 жовтня 1917 р. Періодичність виходу — нерегулярно. Мова видання — російська.

Вихід у світ партизованої газети соціалістичного спрямування був реалізований з ініціативи місцевого відділення Партії соціалістів-революціонерів (ПС-Р) у Юзівці. Фінансування випуску часопису здійснювалося двома шляхами: пожертвами заможних місцевих підприємців та добровільними внесками робітників і селян до спеціально створеного «Желѣзного Фонда». Редакція заохочувала і практикувала зворотний зв'язок, зокрема, закликала представників робітничого класу надсилати свої дописи та листи для опублікування на сторінках видання (Товарищи! № 5).

Редакційна політика часопису була зорієнтована на пропагування, апологію та утвердження ідей революційної демократії, соціальної справедливості, рівності, місцевого самоврядування. Серія політичних лозунгів представлена гаслами на кшталт: «Спасеніе страны и революціи въ силахъ революціонной демократіи!», «Только трудовой народъ является хозяиномъ Земли Русской!».

Редакція акцентувала важливість й необхідність участі різних соціальних верств у виборах місцевих органів влади з метою максимальної репрезентації інтересів місцевого населення та виконання свого громадянського обов'язку (Къ выборамъ въ Бахмутское Уѣздное Земство; Ильинъ. Передъ выборами въ Уездное Земство. № 8). З огляду на це на сторінках видання вмішувалися передвиборні списки від Партії соціалістів-революціонерів (№ 8).

Помітну увагу приділялося організаційним процесам у місцевому політичному житті — у виданні вмішувалися резолюції, рішення чергових та позачергових зібрань, протоколи конференцій, нарад, засідань (Изъ партіи С. Р. № 9; Протоколъ засѣданія Юзовскаго Районного Комитета П. С.-Р. № 11) районних комітетів Партії соціалістів-революціонерів, публікувалися фінансові звіти про надходження коштів та видатки місцевих партійних осередків. Із метою належного пропорційного представництва делегатів на 4-му з'їзді партії на сторінках видання друкувалися бланки форм для обліку чисельності особового складу місцевих організацій у Юзівському районі.

У висвітленні передвиборної кампанії до Установчих зборів як найвищого виборного представницького органу і політичних процесів осені 1917 р. простежувалися ідеологічна заангажованість видання, тенденційність, що проявлялася у перманентній критиці практичної діяльності більшовиків, їхніх «экспериментов», «контрреволюционной деятельности» тощо (Большевики и предпарламент. № 6; Теперь или никогда. № 10; У развязки. № 11). Майбутні вибори до всеросійської конституанти розглядалися як контрапункт у суспільно-політичному розвитку держави, реалізації права народу на волевиявлення, трансформацію державного устрою, форми правління, запорука демократизації та лібералізації громадсько-політичного життя, втілення соціалістичних ідей (Серповець. Важнѣйший моментъ революціи. № 10, 11).

Особлива увага у виданні приділялася питанням забезпечення дисципліни, правопорядку, законності для гарантування обороноздатності країни та захисту революційних завоювань в умовах війни з країнами — членами Четверного Союзу, зокрема Німецьким райхом (Что дальше? № 7). Автори публікацій розглядали вирішення цього завдання у встановленні принципів «революційної дисципліни», освідомленні та організованості робітництва, міжнародній солідарності трудящих (Капица М. Революционная дисциплина. № 6). Редакція оперативно відреагувала на Жовтневий переворот в Петрограді низкою заміток та репортажів (Выступление большевиков. № 11).

У редакційних статтях та виступах окремих авторів аналізувалися причини та варіанти вирішення актуальних проблем і явищ того історичного періоду: масового безробіття у промисловості (Безработица. № 5; Мѣстный рабочий. Ростъ безработицы. № 11), дефіциту і дорожнечі продовольчих товарів для потреб армії та цивільного населення (Серповець. Спекуляция и погромы. № 7; Горбачевскій В. Будемъ мужественны и единомышленны. № 9).

Розв'язання земельного питання автори видання вбачали у «соціалізації землі» та реалізації засадничих гасел програми «Земля і Воля» (Робочій Турь. Замятки пропагандиста. № 5, 6). Для відображення та захисту інтересів селянства редакція пропонувала створити селянські земельні комітети (Юзовка, 19-го октября 1917 г. № 9).

Окрема увага приділялася висвітленню зарубіжної хроніки. У рамках добірки новин п. н. «Война» подавалися оперативні зведення з фронтів бойових дій між російською та німецькою арміями, про наступ військ союзників з Антанти, вступ у війну з Німеччиною

інших держав. Під рубрикою «За Рубежомъ» містився огляд міжнародних подій: переговори про укладання миру між воюючими сторонами, політичні процеси у різних країнах Західної Європи.

На сторінках газети публікувалися пізнавальні матеріали про мікроекономіку Донецького регіону, зокрема продуктивність праці гірників (Мѣстный рабочий. Нѣсколько словъ о донецкомъ бассейнѣ. № 7, 8).

У виданні друкувалися поетичні твори місцевих авторів — Івана Степанова (Какъ громъ небесный... № 6; Равенство и братство. № 7), В. Фролова (Къ соннамъ. № 8), Тетяни Майської (О насъ радѣющимъ. № 9; Земля! № 11).

Контент видання містив такі рубрики: «По Росіи» (хронікальні замітки про актуальні новини, процеси, явища у різних регіонах Росії, зокрема про дефіцит продовольчих товарів, спад виробництва у промисловості, українізацію окремих частин флоту в Севастополі, свавілля й анархію тощо); «Мѣстная Жизнь» (резолуції, протести зібрань робітників різних промислових підприємств щодо планів керівництва із закриття цих об'єктів і т. ін.); «Почтовый ящикъ» (роз'яснення, відповіді редакції на листи, дописи читачів щодо їхньої кореспонденції).

Матеріали авторів друкувалися як під їхніми авторіями (Тетяна Майська, Ч. Бомчинський, А. Головін, Ф. Косач, М. Капица, В. Горбачевський), так і псевдонімами й криптонімами (Руть; М. К.).

Останній (13-й) номер вийшов 8 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 90, 91; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 38; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 92; Газеты дореволюционной России... С. 182.

Література: Гайдук В. А., Ляшенко В. Г., Мозговий В. І., Навка І. П. Юз і Юзівка / пер. англ. текстів І. М. Яндоли. Донецьк, 2000. С. 58.

С. Блавацький

1151*

КОНОПОТСКАЯ ГАЗЕТА. — Ежедневно. № 1. 1917, апр.

Конотопъ, 1917: *Издание* Конотопскаго Исполнительнаго Комитета. *Тип.* Айзиковича. *Адр. ред.:* Конотопъ, Лизогубовская ул., д. В. Гуревича.

Вийшло: 1917 — № 1—88; *Передпл.:* на 6 мѣс. 6 р. Ц. номера 5 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (88-й) номер вийшов 25 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 91.

Література: ЕСУ. Т. 14. С. 318.

Електронні джерела: Білокін С. Друкарство на Кодонопщині. URL: <http://www.s-bilokin.name/Personalia/Riznychenko2/Konotop.html>.

М. Комариця

1152*

КООПЕРАТИВНАЯ ЖИЗНЬ: Известія Екатеринославскаго губернскаго кооперативнаго Комитета. — № 1. 1917, окт.

Ред. Кариков, А. В. Гертопан. — **Екатеринославъ, 1917:** Изданіе Екатеринославскаго губернскаго кооперативнаго Комитета.

Вийшло: 1917 — № 1, 2.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 1; **РНБ:** 1917 — № 1, 2; **РДБ:** 1917 — № 1, 2.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (2-й) номер вийшов у жовтні 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 47; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 166; Газеты дореволюционной России... С. 186.

Література: Школьна О. Д. Технічна преса Катеринослащини в контексті розвитку спеціалізованої періодики краю XIX—початку XX ст. // Наукові записки Інституту журналістики. Київ, Т. 26. С. 81—85.

С. Блавацький

1153

КРАСНОЕ ЗНАМЯ: Бюллетени Революції под редак. Джигита. — Бюл. первый. 1917.

Ред.: не зазначено. — **Харьковъ, 1917:** Изд. «Свобода», Харьковъ, Сумская, 15.

Вийшло: 1917 — Бюл. первый; Ф. 59×42,5 см; Обс. 1 с.; Ц. випуску 10 к.

Наявність у фондi: **ДНАБ:** 1917 — Бюл. первый.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Въ единеніи сила!» та зазначено, що бюлетень видаватиметься «при ближ. участ. Сергѣя Глаголина». Мова видання — російська.

Бюлетень «Красное Знамя» вийшов у червоному кольорі як святкове видання і мав суспільне та літературне спрямування. У пресодруці, який побачив світ після Лютневої революції, вміщено переважно вірші революційного змісту та коротку передову статтю Юрія Михайлова «Въ единеніи сила» — про ейфорію вільних людей, сп'янілих від волі, та вільне слово, до якого починають звикати громадяни країни. У статті лунав заклик до пролетаріату згуртуватися довкола червоного прапора, що означав «идею рабочаго люда», для пошуків нових шляхів розвитку.

Під спільним заголовком «Пѣсни революціонной арміи» виступили з віршами Джигіт («Красный маршъ»), Матвій Бурштин («Слава борцамъ за свободу» та «Праздникъ революціи»), Цезар Олімпійський («Новая Марсельеза» та «Студенческий гимнъ»), Сергій Глаголін («Красное знамя»).

Бюлетень завершувала публікація про тогочасні настрої Фрон-деді п. н. «Революционный раешникъ».

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 40.

В. Габор

1154

КРАСНЫЙ КРЕСТЬ ЮЖНАГО РАІОНА: Газета Работниковъ Кр. Кр. Южнаго Раіона. Органъ Исполнительнаго Комитета и Медицинскаго Совѣта (1917 № 1—8); Газета Работниковъ Кр. Кр. Южнаго Раіона. Органъ Исполнительнаго Комитета (1917 № 9 — 1918). — Выходитъ еженедѣльно. № 1. 1917, 15 авг.

Члены Редакціонной Коллегіи: Я. Натансонъ, Н. Сухановъ, А. Уцѣховскій (1917 № 1—8), Я. Натансонъ, А. Уцѣховскій (1917 № 9), В. Мѣдзяновскій, Я. Натансонъ, А. Уцѣховскій (1917 № 10—12). — **Одесса, 1917:** Тип. П. Бемъ и М. Гильферъ. Одесса, Дерибасовская, 13 (1917). Адр. контори і ред.: Николаевскій бульваръ, 13.

Вийшло: 1917 — № 1—12, 1918 — № 13; Ф. 48×35 см; Обс. 4 с.; Ц. номери 15 к. (1917 № 1—9), 25 к. (1917 № 10—1918).

Наявність у фондi: **ОННБ:** 1917 — № 1—12, 1918 — № 13.

Примітки: Нумерація чисел валова. Мова видання — російська.

У контексті політичних змін, зумовлених поваленням монархічного ладу та формуванням нових демократичних інститутів, громадсько-політичні та фахові організації почали розбудовувати різні сфери суспільного життя. Революційна хвиля змінила також характер діяльності Червоного Хреста, зокрема на фронті, тож редакція застерігала проти небезпеки збереження старої бюрократичної структури організації: «Сметая на побѣдномъ своемъ пути остатки и слѣды обветшалаго самодержавнаго режима и разнося повсюду благодатныя сѣмена свободы и вездѣ вызывая жизнь новую, вольную — революціонный вихрь домчался и до дремавшей под сѣнью Краснаго Креста среди грозныхъ раскатовъ житейской бури, тихой обители и, властно распахнувъ двери, ворвался въ золоченые покои безмятежнаго и мирнаго житія по старинѣ».

и потрясъ старый стяг Краснаго Креста» (1917. № 1). Основні напрями реорганізації роботи Товариства було окреслено на Першій Всеросійській конференції працівників Червоного Хреста в Петрограді.

Розвиток революційної свідомості має повинен розвиватися паралельно з розвитком економіки: відзначаючи півріччя демократичних змін та окреслюючи головні завдання внутрішньо- та зовнішньополітичної діяльності країни, В. Мідзяновський у статтях «Полугодовщина революції», «Задачи недалекаго будущаго», «Вмѣсто передовой» (підп.: М.) порушував також питання реформування діяльності Товариства, зокрема використання європейської практики організації у лікарнях шкіл для поранених та скалічених солдатів. У газетних публікаціях засуджувалася спроба державного перевороту, очолювана генералом Л. Корніловим («Попытка государственнаго переворота»). Напрями вдосконалення роботи організації дискутували також публікації Н. Котельникова «Можетъ-ли быть Красный Крестьянъ автономнымъ?», Н. К. «А все-таки победа не за ними»,в «Не фальсификатъ-ли?», А. Гільчера «Война с венерическими болѣзнями».

Упродовж кількох чисел у газеті друкувалася політологічна розвідка В. Водовозова «Учредительное собрание» (№ 1—4), в якій окреслено принципи розмежування повноважень поміж законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади на прикладі досвіду західноєвропейських країн, наголошено, що скликання Всеросійських Установчих зборів «диктується настоятельной необходимостью», тож необхідно прагнути свідомого й осмисленого вибору.

Серед офіційних матеріалів — звернення до Тимчасового уряду і Всеросійського центрального виконавчого комітету Рад солдатських, робітничих і селянських депутатів, маніфест Стокгольмського комітету, протоколи засідання другої сесії тимчасової ради при головноуповноваженому Червоного Хреста на фронті та засідання наради членів Тимчасової ради і представників армії та районів Югокреста, резолюція загальних зборів працівників усіх закладів Червоного Хреста Одеси від 26 вересня 1917 р., телеграми Центрального комітету Червоного Хреста.

У виданні функціонували рубрики: «Учредительное Собрание», «Жизнь Краснаго Креста», «Хроника», «Къ свѣдѣнію».

На першій сторінці газети — гасла: «Вся власть Учредительному Собранию» (№ 9) та «2-го декабря состоится фронтовой съѣздъ сестеръ милосердія Краснаго Креста и военнаго вѣдомства» (№ 12). У

газеті рекламовано фахову літературу, зокрема «Первый Вѣстникъ Сестры Милосердія», фармацевтичні послуги та вміщено комерційні оголошення.

Останній (13-й) номер вийшов 20(7) лютого 1918 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 42; Російськомовна преса України... Газети, бюлетені. С. 38; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Газеты старой Одессы. С. 20.

М. Комариця

1155

КРЕСТЬЯНИНЪ И РАБОЧІЙ: Органъ Одесскаго Комитета Соціалистовъ-Революціонеровъ (1917 № 1—65); Органъ Одесскаго Комитета партіи Соціалистовъ-Революціонеровъ (1917 № 66—85). — Выходить ежедневно. № 1. 1917, 28 марта.

Редакціонная коллегія: Шиферъ, Деконскій, Китниковъ (1917 № 77—84). — **Одесса, 1917:** Тип. «Печатникъ» М. Козмана, Пушкинская, 57 (1917 № 3—26); Тип. Бржозека, Одесса, Ланжероновская, 30 (1917 № 27—65). *Адр. ред.:* Ланжерон. сп., 2, Гаванная ул., 6 (1917 № 1), Ланжерон. сп., 2, Пушкинская ул., 57. Тип. «Печатникъ» (1917 № 2—26), Ланжерон. сп., 2 (1917 № 27—65), Новосельская, 89 (1917 № 66—85).

Вийшло: 1917 — № 1—85; Ф. 42×28 см; Обс. 4 с., 6 с.; *Передпл.:* на годъ въ городѣ 8 р. (1917 № 1—65), 10 р. (1917 № 66—85), иногороднимъ 10 р. (1917 № 3—85). Ц. номера 5 к.

Наявність у фондї: **НБУВ:** 1917 — № 33; **ДНАБ:** 1917 — № 3, 4, 6, 9—14, 16—18, 20—35, 37—66, 68, 70, 71, 73—77; **ОННБ:** 1917 — № 1—14, 16—66, 68, 70—77, 81, 83—85; **РДБ:** 1917 — № 71.

Примітки: Від № 2 у надзаголовку — гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое».

Російськомовне видання. Від 15 липня 1917 р. виходила газета «Земля и Воля» (див. № 1065).

Газета «Крестьянинъ и Рабочій» — друкований орган осередку Партії соціалістів-революціонерів в Одесі, який видавався з метою висвітлення першочергових завдань і діяльності організації в контексті розвитку суспільно-політичних подій у Російській державі, за кордоном і місцевого життя. Центральними були проблеми війни та миру, політика Тимчасового уряду, міжпартійні взаємини.

На шпальтах газети публікувалися зведення з фронтів Першої світової війни, в яких висвітлювалася ситуація на російській лінії, у союзників та в супротивників, насамперед у Німеччині; інформувалося про розпочатий наступ російської армії у червні 1917 р. Детально відтворювалася робота 1-го фронтового з'їзду рад в Одесі. У низці матеріалів аналізувалися

причини вибуху війни, обговорювалося питання підняття бойового духу в солдатів та обстоювалася необхідність якнайшвидшого припинення бойових дій (Шиферъ П. Война и Революція. № 1; Геккеръ Н. Война и революція. № 2).

Значне місце у тематичному наповненні видання займали проблеми перебудови державного устрою Росії: окреслювалися ініційовані Тимчасовим урядом кроки у правовій, трудовій і фінансовій сферах, аграрному, промисловому й продовольчому секторах (Хлѣбная монополія. № 2; Отъ временнаго правительства. № 3; Министръ С.-Д. противъ повышенія заработной платы. № 66; ін.). Автори підтримували створення широкої коаліції соціалістичних сил у владі, що мало б сприяти зниженню суспільної напруженості та усуненню «урядових криз», забезпечити більшу довіру до неї робітників і селян (Закъ С. Наше «довѣріє» временному правительству. № 3; Его же. Къ объединенію! Къ работѣ! № 4; Шиферъ П. Мятежъ или кризисъ власти? № 83).

Чимало заміток і повідомлень стосувалися суспільно-політичного становища на російських теренах — інформувалося про діяльність нелегітимного, на думку редакції, представницького органу — Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів та зміцнення його впливу серед трудівників; різноманітні наради і з'їзди, зокрема про Всеросійську нараду робітничих і селянських депутатів та Всеросійський торговельно-промисловий з'їзд, селянський з'їзд представників сільських і волосних комітетів Херсонської губернії; мітинги й страйки по всій країні через невдоволення політикою офіційної влади.

Основну частину газетної площі займали матеріали про діяльність партії есерів в Росії та роботу її одеського відділення. На сторінках часопису публікувалися повідомлення про перебіг і стенограми з'їздів ПСР, зокрема третього Всеросійського та обласного з'їздів у Москві, з'їзду організації есерів Херсонської губернії, а також виступи і доповіді лідерів партії — К. Брешко-Брешковської та В. Чернова. На тлі аналізу становище в країні у передовицях обговорювалися пріоритетні завдання партії (Закъ С. Наши задачи. № 1; Его же. Какъ помочь нашей финансовой бѣде? № 42; Шиферъ П. Характеръ русской революціи. № 58) та можливості реалізації програмних засад — скликання Всеросійських Установчих зборів (Закъ С. Выборы и рабочіе. № 65) й соціалізації землі (Закъ С. Наша аграрная программа. № 2), порушувалися також питання доцільності застосування методів терору в нових умовах (Эсъ-Эръ. Терроръ и Революція. № 1),

членства в її лавах (Къ вопросу о членствѣ въ партіи. № 30). У низці публікацій розповідалося про створення та початки діяльності Української партії соціалістів-революціонерів (Учредительный съѣздъ украинскихъ с.-р.-овъ; Учредительный съѣздъ украинской с.-р. партіи. № 11; Конференція українських соціалістів-революціонерів. № 58), членів якої закликали до об'єднання з російською організацією (Перець. Об'єдинимся, товарищи Украинцы! № 58).

Багато уваги приділялося безпосередньо Одеському осередку есерів: інформувалося про зібрання, активну участь у громадсько-політичному житті та робітничому русі міста. Зокрема, одним із головних завдань для місцевих членів у той час стала підготовка до виборів у міську думу, запланованих на серпень 1917 р. (Муниципальное дѣло въ программѣ с.-р. № 31; Выборы въ Городскую Думу и продовольственный вопросъ. № 57; Шиферъ П. Къ выборамъ въ городскую думу. № 59).

Побіч із висвітленням поглядів соціалістів-революціонерів здійснювалася оцінка програм дій інших партій. Так, критикувалося заснування «нових», нібито соціалістичних організацій, як-от «партії вільних соціалістів» (Рабочій. Кто они? № 3); засуджувалася позиція представника соціал-демократичного блоку, міністра праці М. Скобелева щодо неможливості участі робітників в управлінні підприємствами (Закъ С. Д. Скобелевъ и рабочее движеніе. № 66); значний резонанс викликали розпочаті урядом репресії проти більшовиків та лівих есерів у липні 1917 р. (Отъ організаціоннаго бюро лѣваго блока п. с. р.; Перець. Приемы борьбы; Декларация интернаціоналистовъ. № 85).

Окремі аспекти суспільно-політичного життя гротескно висвітлювалися також у матеріалах рубрики «Фельетонъ». Злободенністю тематики відзначалися й літературні твори — оповідання Е. Магарама, Н. Осиповича та В'ячеслава Шишкова, вірші М. Лібера (Лібера-Гольдмана), О. Сидорова та О. Федорова.

У виданні велися рубрики: «Телеграммы», «Военный отдѣлъ», «Хроника партіи Соціалістів-Революціонерів», «Подъ краснымъ знаменемъ», «Въ партіи», «Совѣты депутатовъ», «Хроника», «Рабочая жизнь», «Местная жизнь».

Авторами газетних публікацій були: С. Зак, О. Зарудний, М. Землевольський, Матвій Коган-Бернштейн, М. М. Кузьмін, М. Курс, Марк Слоним, П. Шифер та ін.

Випуск газети припинився на (85-му) номері за 14 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 94; Одеська періодична преса років революції... С. 43; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 183; Російсько-мовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 40; Газети України 1917—1920 років... С. 144.

Література: Пархітько О. В. Одеська періодична преса періоду визвольних змагань: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08. Київ, 2005. С. 8.

О. Палюх

1156

КРИВОЕ ЗЕРКАЛО: Органъ безпартійного и бального безсмысла. — Выходитъ изъ себя по всякому поводу, а иногда и безъ всякаго повода. № 1. 1917, 28 мая.

Ред.-изд. Р. Калачикъ. — [Кам'янець-Подільський], 1917: Тип. Управленія Начальника Инженеро́въ арміи Юго-Западнаго фронта.

Вийшло: 1917 — № 1; *Ф.* 34×25,5 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 50 к.

Наявність у фондi: НБ ЛНУ: 1917 — № 1.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Да здравствуетъ мародерство!». Мова видання — російська.

Сатирично-гумористична одноднівка «Кривое Зеркало» («№ первый и послѣдній») була видана з нагоди добродійної акції, організованої у Кам'янці-Подільському для поповнення «оскудѣвшей кассы Совѣта Военныхъ Депутатовъ».

Зміст її становили матеріали, які гротескно висвітлювали заходи з підготовки масового розважального заходу місцевою радою військових депутатів. Так, у передовиці «Бульваръ, 28 мая 1917 года» зазначалося: «...Совѣтъ...вникая въ справѣдливый жалобы кошельковъ, разбухающихъ отъ непосильной клажи въ карманахъ обывателя, изывающихъ о помощи къ кассамъ общественной благотворительности, счелъ за благо приложить всѣ силы къ тому, чтобы восполнить всю соціально-обирательную проблему не путемъ эволюціонной медлительности, а путемъ экспериментальнаго наскока агенто́въ ... своего административнаго механизма».

Із гумором подавалися «відгуки з-за кордону» на майбутню забаву та «огляд преси» з цього ж «приводу».

У виданні опубліковано сатиричного змісту «твори» красного письменства — роман у 48 частинах «Санкюлоты» Жоржа Кантикова і Сержа Бантикова та вірш Р. Бубликова «Миленькія дѣтки...».

У своєрідній хроніці поточних новин сповіщалося про абсурдні події, які начебто відбулися у місті, на

кшталт: «Отравление. Недалеко отъ редакціи “Кривого Зеркала” неизвѣстная блондинка отравилась ядомъ сомнѣнія».

«Інформаційну» частину доповнювали жартівливі оголошення та реклама.

У номері представлено рубрики: «Телеграммы», «Обзоръ печати», «Хроника».

Автори публікацій, як і склад членів редакції, подані під псевдонімами. До редакції, зокрема, входили: «Жоржъ Бантиковъ и Сержъ Кантиковъ — отдѣль вдохновенной поэзіи и изящной беллетристики, Р. Бубликовъ. Вопросы экспериментальнаго флирта, Исаакъ (мѣстный) Балетъ и гражданскій бракъ. Прудонъ Соціализация кармановъ и благотворительность. Н. Гоголь Провинціальный отдѣль. Наполеонъ Бонапартъ Военные обзоры. Массалина и Лукреція Борджия. Хроника женскаго движенія. Максъ Линдеръ. Философская пропедевтика».

О. Палюх

1157

ЛЕБЕДИНСКИЙ ВѢСТНИКЪ: Газета общественной и политической. — Выходитъ по вторникамъ, четвергамъ и субботамъ. № 1. 1917, авг.

Ред. И. Л. Астаховъ (1917 № 2—28), Редакционный Комитет (1917 № 29, 30). — Лебединъ, 1917: Изд. Партия Народной Свободы. Тип. М. Е. Когана, Лебедин (1917 № 2—12); Тип. А. Г. Солодовникова, Лебедин (1917 № 23—30). *Адр. ред.:* Сумская ул., въ домѣ О-ва Взаимнаго Кредита.

Вийшло: 1917 — № 1—30, [?]; *Ф.* від 42×32 см до 45×32 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 60 к. (1917 № 9—12), 1 р. (1917 № 23—30). *Ц.* номера 5 к.

Наявність у фондi: НБУВ: 1917 — № 9, 10, 12; ДНАБ: 1917 — № 9, 10, 23, 26—30.

Примітки: До липня 1917 р. виходила газета «Лебединскія Извѣстія» (див. № 1158). № 2 датовано 29 серпня, а № 9 — 14 вересня 1917 р. У логотипі — гасло: «Свобода, равенство, братство». Мова видання — російська.

У редакційних та авторських статтях наголошено на ролі громадянської активності у формуванні демократичного суспільства, на необхідності поєднання усіх політичних елементів у владі — як революційних, так і консервативних. Соціалісти призвели до економічної руїни, якою скористалися більшовики, а коріння політичного оптимізму, суспільної агресивності більшовиків треба шукати в апатії демократичних сил («Въ борьбе за власть», «Слова правды»,

А. Кізегеттер «Самозванные побѣдители и добровольные плѣнники»).

Редакція неоднозначно оцінювала політику Української Центральної Ради й Генерального Секретаріату, вважаючи урядову заяву про приєднання до України Харківської губернії підставою для насильницької акції, незважаючи на те, що рішення про приєднання схвалили Харківський громадський комітет та делегати з'їзду Слобожанщини в Харкові. Як аргумент вміщено «історичну довідку», в якій ставиться під сумнів українська «приналежність» історії Київської Русі («Раздѣленіе ризъ или украинизация Россіи», «Насильственная украинизация», Ріпелка «Историческая справка»).

Серед першочергових завдань нової демократичної влади названо освітні — напрями реформування школи, покращання важкого матеріального становища вчителів та захист від свавілля чиновників волосних земств: «Одна изъ задачъ демократической интеллигенціи», «О желательности гимназіи для взрослыхъ въ г. Лебединѣ», А. Танков «Заключительное слово объ открытіи въ Лебединѣ гимназіи для взрослыхъ», Икс «Званія нужны, а не дипломы», Гражданин «Народный учитель», «Народные учителя».

Державні проблеми проектувалися на місцеві: у статтях П. Б. «Союзъ земскихъ служащихъ и кооперація» та «Въ союзѣ земскихъ служащихъ» відзначено невміння членів спілки організуватися, нехтування статутом. На сторінках газети вміщено річний звіт про роботу місцевого повітового товариства споживачів.

У часописі друкувалося багато передвиборних, переважно агітаційних, матеріалів напередодні виборів до міської думи та Установчих зборів, партійні списки кандидатів від Партії народної свободи (кадетів), наголошувалося на розбіжності гасел Української партії соціалістів-революціонерів із діями урядовців — членів цієї партії в уряді (Я. Пілецький «Земельный вопросъ у эсъ-эровъ», «За кого подавать голоса?», В. Татаринов «Наши кандидаты»).

Останні номери газети вийшли після Жовтневого перевороту 1917 р., що зумовило публікацію численних матеріалів про «політику руїнництва». На думку редакції, більшовики дискредитували ідею соціалізму й залили Росію кров'ю, ця політична сила не протримається довго, бо ґрунтується на силі і її не підтримує жодна партія (К. М. «Крахъ большевизма», Н. В. «Наперекоръ логикѣ и фактамъ», «Старые погудки, да на новый ладъ», Н. Д. «На краю гибели»).

Полемічні матеріали нечисленні, серед них — «Что пишутъ о Союзѣ земскихъ служащихъ» Н. Карабана та «Отвѣтъ на открытое письмо» С. Ямчицького.

Під рубрикою «Мѣстная хроника» вміщено інформацію про роботу місцевих громадських організацій, засідання уповноважених кредитного товариства, організацію повітовим культурно-просвітнім комітетом лекцій про актуальні питання суспільно-політичного життя, поширення у повіті інфекційних захворювань та здійснення профілактичних заходів.

Під рубрикою «Фельетонъ» («Маленькій Фельетонъ») вміщено тексти, в яких висвітлено тогочасне мирне життя та воєнні реалії (цикл «Война, отечество и человекство: письма о вопросахъ нашего времени», «Твердыя цѣны»).

Інші хронікально-інформаційні рубрики: «По Росіи», «По уѣзду», «Мѣстная хроника», «Телеграммы», «За границей», «Письмо въ редакцію» («Почтовый ящикъ»).

Оголошення про відновлення діяльності товариства допомоги солдатам-інвалідам і їх сім'ям і залучення нових членів до його місцевого відділу друкувалися під рубриками «Объявленіе» та «Воззваніе».

Останній (30-й) наявний номер датовано 14 листопада 1917 р.

Бібліографія: Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 40; Газеты дореволюционной Россіи... С. 200; Газеты України 1917—1920 років... С. 144.

М. Комариця

1158

ЛЕБЕДИНСКІЯ ИЗВѢСТІЯ. — Выходить ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ. № 1. 1917, 1 апр.

Ред. П. А. Граціановъ (1917 № 1—69), *Редакціонная Комиссія* (1917 № 84—91). — **Лебединъ, 1917:** *Изд.* І. І. Мининбергъ. *Тип.* М. Е. Когана, г. Лебединъ, Сумская ул., д. 12. *Адр. контори:* г. Лебединъ, Сумская ул., № 12.

Вийшло: 1917 — № 1—91; *Ф.* від 44×32 см до 42×29 см; *Обс.* 4 с., 6 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 1 р. 25 к. *Ц.* номера 5 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — № 1—3, 5—14, 16—33, 35, 36, 38—48, 50—55, 57, 67, 69, 84, 91; **РДБ:** 1917 — № 20, 39, 40; **РНБ:** 1917 — № 1—3, 5, 6, 11, 17—22, 24, 26, 27, 35, 36, 38—40.

Примітки: Від серпня 1917 р. газета виходила під назвою «Лебединскій Вѣстникъ» (див. № 1157). Мова видання — російська.

У першому номері редакція газети окреслила мету видання як інформування про найновіші події та діяльність місцевих організацій — «по мѣре силъ и умѣнья вѣщать текуція события, сообщать свѣдѣнія о дѣятельности работающихъ въ городѣ и уѣздѣ общественныхъ организаций, и по возможности быть выразителями общественного мнѣнія» («Отъ редакціи»).

У передовицях і авторських статтях наголошено на унікальності часу, коли треба бути відповідальним не лише за слово та дію, а й за мовчання та бездіяльність, тому необхідно складати пожертви на фонд фронту. Водночас зазначалося, що громада повинна турбуватися про сім'ї воєнків, які захищали батьківщину («Чувство ответственности», «Формы правления», Павло Зайцев «Продолжение войны и вопросъ об аннексіяхъ», С. Ямчицкий «Избирательное право», «Пляска на кратерѣ вулкана», Ердє «Къ заботѣ о солдаткахъ»).

Лютнева революція 1917 р. окреслила нові суспільні пріоритети — насамперед загальне й вільне виборче право, повноцінне функціонування місцевих органів самоврядування та громадських організацій, зокрема Лебединського громадського комітету, налагодження діяльності Церкви в нових суспільно-політичних обставинах. Не менш важливим було збереження законності й недопущення агітації за анархію для повернення старого ладу («Свобода и законность», П. «Объ организации Волостныхъ Комитетовъ» та «Еще объ организации Волостныхъ Комитетовъ», А. Солофненко «Отголоски съѣзда духовенства и церковныхъ старостъ Лебединскаго уѣзда», П. «На чемъ основано недоверіе народа къ интеллигенту и труженникамъ деревни?», «Задачи крестьянского съѣзда», Сівіс «Съѣздъ земскихъ служащихъ въ Лебединскомъ уѣздѣ», В. А. П. «О Крестьянскихъ Союзахъ»).

Серед дискусійних матеріалів — «Кто правъ?» Постороннього, «Отвѣтъ испугавшимся обывателямъ» М. Литвиненка (з приводу статті «Пляска на кратерѣ вулкана»).

На сторінках часопису опубліковано документи: «Нота Временного Правительства союзнымъ державамъ», «Положение о Лебединской уѣздной милиции», «Привѣтственная телеграмма кн. Львова Лебед. Земск. Управъ», звернення правління Учительської спілки «Воззваніе. Товарищи учителя!», «До жителів г. Лебедина і його повіту», а також повідомлення Українського тимчасового комітету про зібрання у Народному домі з метою заснування місцевої «Просвіти». Деякі офіційні документи друкувалися на першій сторінці, зокрема оголошення про хід підписки на «Заємъ свободы», оголошення Лебединської

повітової управи, лебединського повітового військового начальника, накази повітового комісара народної міліції, правління Народного дому Лебедина, а також анонси нових театральних вистав, оголошення про лекції у залі Народного дому.

Під рубрикою «Мѣстная Хроника» вміщено відомості про загальні збори земських службовців, засідання міського громадського комітету, призначення та звільнення посадовців місцевих органів самоврядування, збори «Просвіти», зібрання духовенства та церковних старост Лебединського повіту, інформація з сіл повіту, збори солдатів Лебедина, засідання земського громадського продовольчого комітету; подано кримінальну хроніку.

Під рубрикою «Телеграммы» (підрубрики: «Изъ ставки», «На нашемъ фронтѣ», «У нашихъ союзниковъ», «У нашихъ враговъ») друкувалися телеграми Петроградського телеграфного агентства. Іноді відомості подавалися як самостійні замітки («На Ближнемъ Востокѣ», «Реформы мѣстнаго самоуправления», «Назначенія») або ж за місцем («Стокгольмъ», «Петроградъ»). Тут вміщено звернення Тимчасового уряду до населення країни. Згодом у межах рубрики з'явилися підрубрики «Ночныя» та «Отклики деревни».

Інші рубрики — «По Россіи» («Рига», «Кострома», «Петроградъ», «Кієвъ»), «За границей» («Мадридъ», «Парижъ», «Бордо», «Лондонъ», «Пекинъ»), «По губерніи», «Въ Сумахъ и его уѣздѣ», «Собранія и лекціи», «Письмо въ редакцію», «Объявленія».

У виданні рекламовано часопис «Народный Соціалистъ» (Москва).

Останній (91-й) наявний номер вийшов у липні 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 97; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 189; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 40; Газеты дореволюционной России... С. 200.

М. Комариця

1159

ЛИСТОКЪ «БОГУСЛАВЪ». — № 1. 1917, март.
Ред.: не подано. — **Богуславъ, 1917:** Изд. Богуславскаго Комитета Безопасности. Тип. А. Лепскаго.
Вийшло: 1917 — № 1—4; Ф. 35,5×22 см; Обс. 2 с.; Ц. номера бесплатно.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 4.

Примітки: Наявний № 4 не датовано. Мова видання — російська.

У наявному номері функціонувала єдина рубрика — «Мѣстная хроника», в межах якої було вміщено

«Протоколы I общаго собрания граждан Богуслава и избраннаго имъ комитета», протоколы № 1, 2, 3 та витяг із протоколу № 6 засідання новообраного Богуславського комітету державної безпеки від 7, 8, 9 та 13 березня 1917 р.

У протоколі загальних зборів громадян Богуслава та обраного ними комітету, що відбулися 7 березня у приміщенні чоловічої гімназії, визначено першочергові завдання діяльності комітету: забезпечення життєдіяльності та безпеки міста, згідно з принципами нового державного устрою країни, зокрема створення народної міліції, а також подано список членів комітету.

Протоколи засідання Богуславського комітету державної безпеки містили відомості про склад президії комітету та основні питання, що вирішувалися його членами, зокрема випуск звернення до громадян з коротким викладом поточних політичних подій, роззброєння поліції і заміна її народною міліцією, визначення порядку проведення мітингів та зборів, формування цін приватними торговцями та продажу алкогольних напоїв.

Бібліографія: Газети України 1917—1920 років... С. 144.
М. Комариця

1160

ЛИСТОК СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТА: Издание Миргородской Организации Российской Социал-Демократической Рабочей Партии объединенных меньшевиков. — Выходит еженедельно. № 1. 1917, 31 авг.

Ред.: не зазначено. — **Миргород, 1917:** Изд. Комитет Миргородской организации Р.С.-Д.Р.П. *Тип.* Ш. В. Шикъ, Миргородъ.

Вийшло: 1917 — № 1—6; *Ф.* 35×27 см; *Обс.* 2 с.; *Ц.* номера 7 к. Для кооперативов и профессион. союзов скидка.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 3; ДАПО: 1917 — № 1, 3, 6; РНБ: 1917 — № 1—6.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетарии всѣх стран, соединяйтесь!»; праворуч і ліворуч логотипа — гасла: «Товарищи! Читайте и распространяйте Листок Социал-Демократа!» і «Товарищи! Платите аккуратно членские взносы! Рабочая газета друг. средств не имѣет!». Мова видання — російська. Від 7 грудня 1917 р. газета виходила п. н. «Голосъ Труда» (див. № 1037).

Суспільно-політичне видання «Листок Соціал-Демократа» як офіційний друкований орган комітету Миргородської організації РСДРП об'єднаних меншо-

виків відображало події в Україні та Росії з позицій партії. Помітне місце в газеті редакція відводила висвітленню місцевого життя.

Будучи прихильниками інтернаціональної ідеї, представники Миргородського осередку партії вважали, що український народ, перебуваючи на стадії національного відродження, підходив до всього не із революційних позицій, а з вузьконаціональних, а націоналізм, на їхню думку, заводить народи у безвихідь. Хибність їхнього погляду спростували вибори до повітового земства, до якого не ввійшли об'єднані меншовики. З цього приводу редакція гачею полемізувала з представниками національних партій, які виступали проти таких інтернаціональних політичних партій, як російська соціал-демократія, й обіцяла надалі боротися за інтереси пролетаріату не тільки однієї нації, а й усього людства.

Місцеві події представлено повідомленнями про діяльність ради робітничих, солдатських і селянських депутатів, початок роботи волосного земства, з'їзд представників громадських спілок повіту, загальні збори передплатників-читачів бібліотеки ім. М. Гоголя, загальні збори членів РСДРП тощо.

Видання жанрово урізноманітнювали віршовані сатиричні фейлетони.

У газеті діяли рубрики: «Въ совѣтъ Рабоч., Солд. и Сел. Депут.», «Маленькій фельетонъ», «Мѣстная жизнь» та ін.

Матеріали друкувалися у виданні без зазначення авторства.

Останній (6-й) номер вийшов 16 листопада 1917 р.

Бібліографія: Газеты СССР 1917—1960. Т. 2. С. 196; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 43; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 41.

В. Габор

1161*

ЛИТЕРАТУРНЫЯ ЗАПИСКИ: Еженедельный Журналъ. — № 1. 1917, апр.

Ред.-изд. Центральный Комитетъ Украинской Партии Социалистовъ-Революціонеровъ. — **Київ, 1917:** *Тип.* Е. Е. Премета. Хрещатикъ, 58. *Адр. контори і ред.:* Мал. Благовещенская, 36.

Вийшло: 1917 — № 1; *Передпл.:* на 3 мѣс. 2,80 р., съ доставкой 3 р. *Ц.* номера 25 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

«Литературныя Записки» призначалися для молодіжної аудиторії та підтримки авторів-початківців.

На сторінках видання вміщено слово від редакції, програмну статтю «Наши задания» М. Габая, вірші В. Загорського, Р. Скомаровського, С. Уманського та оповідання С. Бергольцева і С. Новикова.

Часопис мав єдину рубрику — «Страничка сказочника». Вихід часопису припинився на першому номері.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 97; Периодика по литературе и искусству... С. 149; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 436.

В. Габор

1162*

ЛОХВИЦКІЙ ГРАЖДАНИНЪ: Органъ Лохвицкаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ. — Выходить 2 раза въ недѣлю. Г. 1. № 1. 1917, 24 мая.

Ред. О. Ц. Разинъ. — **Лохвица, 1917:** Изд. Лохвицкій Совѣтъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ. *Адр. ред.:* Лохвицы, ул. Лубенская, д. Денаберга.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?]; *Передпл.:* на годъ 1 р. 50 к. *Ц.* номера 5—10 к.

Наявність: РНБ: 1917 — Г. 1 № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Вихід газети припинився у червні 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 98; Периодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 43.

В. Габор

1163*

ЛУБЕНСКИЙ ГОРОДСКОЙ ВЪСТНИКЪ. — № 1. 1917.

Лубны, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1, [?].

Примітки: При газеті виходили «Телеграммы Петроградскаго Телеграфнаго Агентства». Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 98; Периодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 44.

В. Габор

1164

МАККАБИ: Ежемѣсячный Иллюстрированный Журналъ Посвященный Вопросамъ Физическаго Возрожденія Еврейства. Органъ Всероссійскаго Союза Еврейскихъ Спортивныхъ Клубовъ «Маккаби» (1917 — 1918 № 4/5); Ежемѣсячный Иллюстрированный Журналъ Посвященный Вопросамъ Физическаго Возрожденія Еврейства. Органъ Союза Еврейскихъ Спортивныхъ Клубовъ «Маккаби» (1918

№ 6/7); Ежемѣсячный Иллюстрированный Журналъ Посвященный Вопросамъ Физическаго Возрожденія Еврейства. Органъ Еврейскаго Спортивного Союза «Маккаби» (1918 № 8/9); Ежемѣсячный Иллюстрированный Журналъ Посвященный Вопросамъ Физическаго Возрожденія Еврейства. Органъ Еврейскаго Спортивно-Гимнастическаго Союза «Маккаби» (1918 № 10 — 1919). — Г. 1. № 1. 1917, нояб.

Подъ ред. С. Б. Шварца (1917 — 1918 № 6/7). *Ред.* Редакціонная коллегія въ лицѣ Б. Г. Выгодскаго (1918 № 8/9 — 1919). — **Одесса, 1917—1919:** Изд. Центральный Комитетъ «Маккаби» (1917 — 1918 № 8/9, 1919), Ц. К. «Маккаби» въ лицѣ І. Д. Фудмана (1918 № 10, 11/12). *Тип.* подѣ фирмою «Вѣстникъ Винодѣлія», Одесса, Большая Арнаутская, домъ № 38. *Адр. ред. і контори:* Одесса, Херсонская ул., № 31.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, 1917/1918 — Г. 1 № 2/3, 1918 — Г. 1 № 4/5, 6/7, 8/9, 10, 11/12, 1919 — Г. 2 № 1/4; *Ф.* 25×17,5 см; *Обс.* 56 с. (1917), 64 с. (1917/1918, 1919 № 1/4), 42 с. (1918 № 6/7, 8/9, 11/12), 32 с. (1918 № 10); *Передпл.:* на 1 годъ 15 р. (1917), 20 р. (1917/1918, 1918 № 6/7—11/12), 30 р. (1919). *Ц.* номера 1 р. 50 к. (1917, 1918 № 6/7), 2 р. (1918 № 10), 2 р. 50 к. (1918 № 8/9, 11/12), 10 р. (1919), въ Одессѣ 2 р., въ провинціи с пересылкой 2 р. 50 к. (1917/1918, 1918 № 4/5).

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — Г. 1 № 1, 1917/1918 — Г. 1 № 2/3; ОННБ: 1917 — Г. 1 № 1, 1917/1918 — Г. 1 № 2/3, 1918 — Г. 1 № 6/7—11/12, 1919 — Г. 2 № 1/4.

Примітки: У підзаголовку зазначено: «Основанъ Я. М. Грановскимъ» (1918 № 8/9 — 1919). У виході видання була перерва: № 11/12 датовано вереснем—жовтнем 1918 р., № 1/4 — січнем—квітнем 1919 р. Від № 6/7 за 1918 р. пагінація сторінок здійснювалася поколонково (двоколонкова шпальта). Мова видання — російська. Друкувався з дозволу цензури. У 1918 р. виходив однойменний журнал мовою їдиш (*див.* 1918 р.).

Разом із заснуванням в Одесі філії єврейського спортивного клубу «Маккабі» (квітень 1917 р.) тут розпочав роботу Всеросійський центральний комітет Союзу клубів «Маккабі», що видавав однойменний журнал. У редакційній статті «Наша задача» (1917. № 1) журнал визначено як орган фізичного виховання єврейства. Однак видавці розглядали спорт не як мету, а як те, що сприяє втіленню у життя визнаної народної мудрості: в здоровому тілі — здоровий дух.

Журнал виходив під гаслом: «Свободной родинѣ — свободные сыны!» — малося на увазі відродження єврейського народу на історичній батьківщині — у Палестині (Грановскій Я. Нашѣ долгѣ. 1917/1918. № 2/3). У публікації завдання часопису визначалося так: «не улучшение физического состоянія индивидуума, а всестороннее возрождение еврейскаго національного коллектива». Увагу акцентовано на ролі, яку може відіграти спортивна організація у національному єврейському русі. У статті І. Фішера «Отъ спорта къ національному активизму» (1918. № 6/7) висвітлено таку еволюцію, яку пройшли майже усі спортивні гуртки слов'янських народів, що перебували під чужоземним гнітом. Автор звертався, зокрема, до досвіду «січових стрільців», які брали активну участь в національно-визвольній боротьбі. Центральний комітет Союзу клубів «Маккабі» у циркулярі № 8 (1917/1918. № 2/3) закликав спортивну молодь стати на захист національної гідності в умовах жорстоких єврейських погромів, що розгоралися на тлі громадянської війни (Фишеръ І. Национальный отпоръ. 1919. № 1/4).

У 1-му номері надруковано урочисту промову М. Усишкіна «Привѣтъ “Маккаби”!» на першому зібранні Одеської філії Союзу, де він відсилався до історії Іуди Маккавея, який підняв повстання проти сирійських греків, що змушували євреїв зректися своєї віри. Саме його іменем була названа спортивна організація, адже воно несло значне релігійне та національне навантаження і накладало моральну відповідальність на усіх членів клубу. Автори видання не раз поверталися до цієї теми (Клаузнеръ І. Л. Маккавейство; Грановскій Я. Маккаби. 1917. № 1; Корми Р. Сказаніе о трехъ. 1917/1918. № 2/3).

Піднесення єврейського спортивного руху та актуальність видання такого типу пов'язані з науково констатованим фактом виродження єврейської нації, про що свідчили слабке здоров'я та низький рівень фізичної підготовки її представників (Коганъ Л. Национальные мускулы. 1917. № 1; Медицинская статистика въ Одесскомъ Отдѣленіи «Маккаби». 1918. № 11/12). Йшлося про існування традиційного образу типового єврея: «хилый и сторбенный... изможденный и безкровный ребенокъ, несущий въ себе задатки болѣзни» (Обзоръ печати. 1917. № 1).

На сторінках видання висвітлювалася тісна співпраця спортивної організації «Маккабі» із Союзом охорони здоров'я євреїв — вони культивували і впроваджували у життя ідеї фізичного виховання дітей та учнівської молоді, що мало забезпечити роз-

виток здорової нації (Ландесманъ Я. У. Къ вопросу о рациональной постановкѣ физическаго воспитанія. 1917. № 1; Вассерманъ Я. Гимнастика въ школахъ. 1917/1918. № 2/3). Тут публікувалися матеріали про зарубіжний досвід у цій сфері (Выгодскій Б. Физическое воспитаніе въ американскихъ университетахъ. 1917/1918. № 2/3; Дробинскій А. Въ странѣ Вильгельма Телля: Физическое воспитаніе юношества въ Швейцаріи. 1918. № 11/12).

У журналі функціонував відділ «Одесскій “Маккаби”», де публікувалися матеріали про діяльність Одеської філії Союзу загалом та її окремих секцій — футбольної, легкоатлетичної, гімнастичної, тенісної, фехтувальної, секції морських видів спорту та ін. Від № 10 у часописі функціонувала рубрика «За рубежомъ», яка висвітлювала діяльність закордонних філій «Маккабі».

Основний масив журнальних публікацій присвячено тогочасному розвитку спорту у різних країнах (Григорьевъ Б. Футболъ, какъ національный спортъ французовъ. 1917/1918. № 2/3; Нѣмецкая гимнастика. 1918. № 4/5). У виданні вміщено також пізнавальні публікації історичного характеру (Фудманъ Г. Гимнастика въ древней Элладѣ. 1919. № 1/4; ін).

Належна увага у виданні приділялася закордонним єврейським спортивним організаціям (Изъ жизни еврейскихъ спортивныхъ обществъ за-границей: Польша, Голландія, Австрія, Германія. 1918. № 6/7). «Маккабі» надихався «соколами», тому часто зверталося до досвіду цього міжнародного спортивного руху у своєму виданні (Еврейское сокольское движеніе въ Польшѣ. 1918. № 4/5; Баргошъ М. Пятьдесятъ лѣтъ чешскаго сокольства. 1918. № 10). «Маккабі» також намагався сприяти розвитку скаутського руху в Україні (Нѣсколько словъ о бой-скаутахъ. 1918. № 6/7; О скаутизмѣ. Циркуляръ № 15. 1918. № 10; Скаутизмъ какъ движеніе. 1919. № 1/4).

У журналі містилися практичні матеріали: інструкції, поради, що мали на меті допомогти у самостійних тренуваннях (Рожѣ М. Какъ стать хорошимъ бѣгуномъ. 1918. № 6/7, 8/9; Прыжки въ глубину. 1918. № 10; Оже Поль. О плаванні. 1919. № 1/4).

Про організаційні аспекти діяльності центрального комітету «Маккабі» повідомляла рубрика «Хроника “Маккаби”». Тут також друкувалися офіційні документи, зокрема циркуляри, оголошення Союзу спортивних клубів: у № 1 опубліковано циркуляри № 1, 2 і 3, відповідно до яких видавався журнал «Маккаби», та ін. У межах цієї рубрики функціонувала підрубрика «Въ отдѣлахъ “Маккаби”», що інформувала про

діяльність філій організації в окремих містах і містечках.

Номер 8/9 за 1918 р. був присвячений пам'яті Якова Грановського (1894—1918) — голові центрального комітету «Маккабі» та засновнику журналу. У цьому випуску надруковано матеріали, що підсумовували здобутки активного сіонського діяча на шляху розвитку та боротьби за свої права єврейського народу (Выгодский Б. Я. М. Грановский и «Маккаби»; Когань Л. Поединок; Вейсмань Е. Страничка недавнего прошлого).

У журналі діяли рубрики: «Спортивные вѣсти» (новини закордонного та одеського спорту; від № 10); «Корреспонденции» (листи читачів з різних міст та містечок України, Росії та Білорусі про місцеве спортивне життя); «Обзоръ печати». Друкувалися також некрологи молодих спортсменів, що загинули під час воєнних дій. Остання сторінка відводилася для реклами: серед іншого рекламувалися журнал «Еврейская Мысль» та газета «Свободная Мысль».

Видання багато ілюстроване фотоматеріалами. Над оформленням журналу працював художник-графік С. Гольдман.

Останній (1/4-й) номер датовано січнем—квітнем 1919 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 127; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 113; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 46.

К. Стецюк

1165*

МАРЬЕВСКИЙ РАЙОН: Орган Совета рабочих депутатов Марьевского района. — № 1. 1917, 24 сент.

Ред. С. Стрельбицкий. — **Марьевка, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1—10.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 5—10.

Примітки: Мова видання — російська.

Мар'ївка — тепер м. Первомайськ Луганської обл.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 96.

В. Габор

1166

МАЯК: Общественный и политический органъ профессиональнаго единенія труженниковъ всѣхъ организацій Всероссийскаго Торговаго Флота морей и рѣкъ. Еженедѣльная газета. — Выходитъ по понедельникамъ. Г. I. № 1. 1917, 26 іюня.

Ред. Вик. Ф. Лехницкий. — **Одесса, 1917:** Изд. Черномор. Сз. Судовод. Мех. и Радтлгр. Тип. «Вѣдом. Одесск. Градонач.», Польская, 8. *Адр. ред.:* Польская ул., д. № 8.

Вийшло: 1917 — Г. I № 1—8; Ф. 54×36 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* до конца года въ Одессѣ 3 р. Ц. номера въ Одессѣ 10 к., для иногородн. на прист. стан. желѣзд. и пароход. 12 к.

Наявність у фонді: ОННБ: 1917 — Г. I № 1—8.

Примітки: У логотипі: «Черноморскій Союзъ» та гасло: «Свобода слова, равенство, просвѣщеніе, братство, единеніе». Мова видання — російська. У вересні 1917 р. видання об'єдналося з газетою «Морякъ» (див. № 852).

Перший номер газети відкривався зверненням «Къ морякамъ», в якому наголошувалося, що мета часопису — висвітлювати життя моряків. В опублікованих на сторінках видання статтях дискутувалися як загальнополітичні питання («Трудовая интеллигенция», «Союз Трудовой Морской Интеллигенции», І. Т. «Кумовство и свобода печати»), так і вузькофахові, що стосувалися організації судноплавства, діяльності професійних спілок («Съѣздъ дѣятелей пароходствъ и торговли», «Конференція моряковъ І. ф. въ Одессѣ», Исп. бюро «Профессиональный Союзъ служащихъ парох. и транспор. предприятий», Каспієць «Забастовка Каспійскихъ моряковъ», Гр. М. «Иностранное судоходство», М. Боярский «Что намъ нужно!», Еж «Къ вопросу объединения»).

Низка публікацій мала полемічний характер, як-от «Впечатленія» — з приводу коментування виступу більшовиків у Петрограді як прояву контрреволюції та «По поводу статьи “Гибель Меркурия” В. Дорошевича».

На сторінках часопису опубліковано низку поетичних творів, зокрема Куксіна «Таинственный корабль», «Поэту» та С. В. «Слово Шута».

У газеті функціонували рубрики: «Радиотелеграммы», «Телеграммы (ПТА)», «Столичная преса», «Смесь», «Письмо въ редакцію», «Почтовый ящикъ».

На останній сторінці вміщено рекламу банківських, торговельних і юридичних послуг, друкувалися також списки пожертв у фонд моряків, що перебували в полоні.

Останній (8-й) номер вийшов 14 серпня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 45, 46; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 42.

М. Комариця

1167*

МЕТАЛЛИСТЪ: Органъ Харьковскаго Професіональнаго Союза рабочихъ, занятыхъ въ металлообрабатывающей промышленности. — № 1. 1917, 2(15) сент.

Харьковъ, 1917: Изд. Харьковскій Професіональный Союзъ Металлистовъ. Адр. ред.: Харьковъ, ул. Петинская, 73.

Вийшло: 1917 — № 1; *Передпл.:* на годъ 3 р. 60 к. Ц. номера 15 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська. Від № 2/3 — назва «Южный Металлистъ» (див. № 1293).

Профспілкове періодичне видання. У № 1 газети розпочалася публікація статті Я. Бояркова «Професіональное движение и война», її закінчення вміщено у № 2/3 «Южного “Металлиста”».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 100.

В. Габор

1168*

МОЛОДАЯ ИУДЕЯ: Двухнедельный Журналъ, Посвященный Интересамъ Еврейской Ученической Молодежи (1917 № 1—4); Двухнедельный Журналъ, посвященный интересамъ еврейской ученической молодежи. Органъ ученической сіонистской організації «Histadruth» Юга Россіи (1917 № 5/6). — № 1. 1917, 9 апр.

Отв. ред. В. Вайнштейнъ. — **Одесса, 1917:** Изд. Одесская ученическая сіонистская організіція «Histadruth» (1917 № 1, 3, 4), Одесская ученическая сіонистская організіція «Histadruth» въ лицѣ Л. Штигельмана (1917 № 2), Ученическая сіонистская організіція «Histadruth» Мерказъ Юга Россіи (1917 № 5/6). *Тип.* Х. М. Шлуглейта (1917 № 1); *Тип.* подъ фирмою «Вѣстникъ Винодѣлія» (1917 № 2—5/6).

Вийшло: 1917 — № 1—4, 5/6; *Ф.* 28×23 см; *Обс.* 16—24 с.; *Ц.* номера 15—40 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (5/6-й) номер вийшов 15 вересня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 128, 129; Бельскій М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 48, 49.

О. Філіпова

1169

МОЛОДАЯ МЫСЛЬ: Ученической безпартійный Органъ. — Выходитъ временно по средамъ и субботамъ (1917 № 1—6), еженедѣльно по субботамъ (1917 № 7—13). Г. 1. № 1. 1917, 7 іюня.

Отв. ред. И. Варшавскій. — **Кременчугъ, 1917:** Изд. Д. Рыжакъ (1917 № 1—4). *Типо-літогр.* Варшавскаго—Аронова въ Кременчугѣ (1917 № 1—10); *Тип.* т-ва «И. А. Дохманъ», Кременчугъ (1917 № 13). *Адр. ред. і контори:* г. Кременчугъ, Преображенская ул., уголь Просп. Революціи, въ зданіи Комиссаріата 1-го участка (1917 № 1—10), Зданіе Коммерческаго училища, ул. Шевченко, 19 (1917 № 13).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—13; *Ф.* 34×22 см (1917 № 1—6), 43×31 см (1917 № 7—13); *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 8 к. (1917 № 1), 10 к. (1917 № 2—9), 12 к. (1917 № 10—13).

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — Г. 1 № 1—10, 13; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1—10, 13.

Примітки: У логотипі — гасло: «Да здравствуетъ Свободная Демократическая Автономная Средняя Школа». Мова видання — російська.

Заснування молодіжної газети у Кременчузі було пов'язане передовсім із прагненням громадсько активної учнівської молоді міста публічно заявити про свої переконання, прагнення, сподівання тощо. На шпальтах видання переважали матеріали, присвячені актуальним питанням тогочасного громадсько-політичного та культурного життя у місті й повіті, а також проблемам шкільництва в нових політико-соціальних умовах. В окремих публікаціях порушувалася тема права на самовизначення українського та інших народів, що населяли на лише Кременчуччину, а й інші регіони Наддніпрянщини. Серед іншого передовсім йшлося про здобуття Україною «свободной Автономіи и не “національно-культурной”, а “національно-территориальной”» (Наймаркъ Н. Еврейский вопрос и территориализмъ; Д. Г. Теперь или никогда. № 2).

У виданні велися рубрики: «Хроника», «Спортъ», «Ящикъ редакціи».

Останній (13-й) номер газети датовано 26 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 101; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 195; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 45; Газеты дореволюционной России... С. 219.

О. Дроздовська

1170*

МОЛОДОЙ ИЗРАИЛЬ: Органъ, посвященный интересамъ учащихся евреевъ. — Выходитъ по мѣрѣ накопленія матеріала. № 3. 1917, авг.

Ред. А. Кресинъ и А. Островъ. — **Кременчугъ, 1917:** Отд. Всерос. Союза учащихся-сіонистовъ. Адр. ред.: Кременчугъ, Александровская ул., д. 40.

Вийшло: 1917 — № 3—5; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 5.

Примітки: Видання продовжувало нумерацію чисел газети «Домой въ Сіонъ» (див. № 1041).

Мова видання — російська.

Останній (5-й) номер вийшов 24 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 102; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 45; Євреї в Україні: наук.-допом. бібліогр. покажч., 1917—1941: у 2 част. Київ, 2000. Част. 2 / уклад.: Н. А. Дехтярова, С. Г. Кузнецова, Н. Л. Македон, В. В. Журавльова. С. 164; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 89.

М. Комариця

1171*

МОЛОДЫЕ ПОРЫВЫ: Литературно-политический журналъ. — Выходитъ ежемѣсячно. Г. 1. № 1. 1917.

Ред. К. Д. Адельфопуло. — **Бердянськ, 1917:** Изд. Организация учащихся. Адр. ред.: Бердянськ, Коммерческое уч.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?]; Ц. номера 65 к.

Примітки: К. Д. Адельфопуло редагував видання «по порученію організації учащихся».

Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 102; Периодика по литературе и искусству... С. 157.

В. Габор

1172

МОЛОТЪ: Органъ Полтавскаго Комитета Российской Соціалъ-Демократической Рабочей партіи. — № 1. 1917, 19 окт. (1 нояб.).

Ред. Редколлегія (1917 № 1—3), С. М. Мазлахъ (1917 № 4). — **Полтава, 1917:** Изд. Полтавскій комитетъ РСДРП(б) (1917 № 1—3); Издание Полтавскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. (1917 № 4). Адр. контори і ред.: Полтава, Совѣтъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917 № 4).

Вийшло: 1917 — № 1—5; Ф. 60×42 см (1917 № 4); Т. 4000 пр.; Обс. 4 с. (1917 № 4); Ц. номера 25 к. (1917 № 4).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 4; ДАПО: 1917 — № 2; ЦДАВО: 1917 — № 4; ЦДАГО: 1917 —

№ 2; ДСПБ: 1917 — № 2; ДЦМСР: 1917 — № 3; РНБ: 1917 — № 2.

Примітки: У надзаголовку: «Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая Партія» та гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». Періодичність — один раз на два тижні. Мова видання — російська.

«Молотъ» — суспільно-політичний друкований орган, який був створений та видавався місцевим осередком РСДРП(б) з метою пропаганди більшовицької ідеології на Полтавщині.

У газеті всебічно висвітлювалася діяльність радянського уряду та більшовицької партії: друкувалися перші офіційні документи — «Декрет о мире» та «Декрет о земле», заклик 2-го Всеросійського з'їзду Рад робітничих і солдатських депутатів — «Рабочим, солдатам и крестьянам!», постанова про утворення робітничо-селянського уряду, звернення цього з'їзду до козаків-воїнів та звернення В. Леніна «От Центрального Комитета Российской социал-демократической рабочей партии (большевиков)», опубліковане у зв'язку з «дезертирством» із ЦК та РНК окремих представників «опортуністичної меншості». Публікувалися також розпорядження Ради Народних Комісарів та роз'яснювався їхній зміст.

На сторінках видання активно пропагувалися більшовицька доктрина (Чего хотятъ социалъ-демократы большевики. № 4) та засади «ленінської» національної політики — інформувалося про підтримку радянської влади в Україні, подавалися резолюції зборів трудящих з вимогою переходу всієї повноти влади до рад, віталася ідея скликання Всеукраїнського з'їзду рад (Всеукраинский Съѣздъ Совѣтовъ; Ауссемъ В. Совѣты и Учредительное Собрание. № 4).

Значна увага приділялася боротьбі з «ворогами» трудящих, до яких передусім зараховувалися національно-патріотичні сили УНР, та закликалося голосувати на виборах до Всеросійських Установчих зборів за списки РСДРП(б) (Педченко В. Къ дѣятельности агитаторовъ. № 4).

Активно обстоювалася позиція більшовиків щодо припинення війни (Еф. К. О перемирії; Миръ! № 4) та обговорювалися проблеми роз'єднаності соціал-демократичного руху у воєнному питанні за кордоном (Альскій М. Меньшинство германской социалъ-демократіи и война. № 4).

Детально висвітлювалася діяльність Полтавського комітету РСДРП(б) та публікувалися звіти про

його найважливіші заходи. Зокрема, повідомлялося про нараду більшовицьких організацій губернії у листопаді 1917 р. та прийняті рішення: скликання з'їзду більшовиків України, визнання «Молота» губернським органом і створення спільного редакційного бюро із представників Полтавської та Кременчуцької організацій РСДРП(б), а також редакційних колегій на місцях, вжиття заходів для зміцнення матеріальної бази газети та перетворення її при найменшій можливості на щоденне видання.

На шпальтах видання порушувалися питання активізації робітничого руху та залучення до профспілок якнайширшого кола працюючих (Значеніє професіональных союзовъ. № 4).

У газеті велися рубрики «Изъ жизни партіи» та «Рабочая жизнь».

В роботі редколегії активну участь брали М. А. Алексеев, А. І. Вагранська, М. М. Киричок, С. Л. Козюра, Г. П. Кондратко, І. Д. Литвин. Авторами публікацій були М. Альський, В. Ауссем, Василь Педченко та ін.

Останній (4-й) наявний номер вийшов 13 грудня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 184; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 514; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 54—57; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 45.

Література: УРЕ. Т. 9. С. 318; УРЕ. Вид. 2-ге. Київ, 1982. Т. 7. С. 93; Український Радянський Енциклопедичний Словник. Вид. 2-ге. Київ, 1987. Т. 2. С. 436; *Будников В. П.* Большевицкая печать и Великий Октябрь на Украине. Харьков, 1958. С. 112 13, 154; *Дмитрієнко М. Ф.* Більшовицька преса України 1917—1918 рр. як історичне джерело. Київ, 1967. С. 37, 65, 66; *Рубан В. А.* Формування ленінських традицій української радянської преси (1917—1925 рр.). Київ, 1971. С. 43; *Слободянюк Р. Д., Рубан В. А., Мукомела О. Г., Баршполець О. Т.* Історія партійно-радянської преси України: підручник. Київ, 1989. С. 61, 76, 77.

О. Палюх

1173

МОЛОТЬ: Литературный и политико-экономический журнал. Органъ Одесскаго Центрального Совѣта Фабрично-Заводскихъ Комитетовъ. — № 1. 1917, 23 дек.

Ред.-изд. Центральный Совѣтъ Фабрично-Заводскихъ Комитетовъ (1918). — **Одесса, 1917—1918:** Тип. Извѣстія Сов. Раб. Депутатовъ. *Адр. ред.:* Одесса, Воронцовскій Дворецъ.

Вийшло: 1917 — № 1, 1918 — № 2, 3; Ф. 24,5×17 см; Обс. 32 с. (1917 № 1, 1918 № 3), 48 с.

(1918 № 2); *Передпл.:* на годъ 12 р. (1917), 9 р. (1918). Ц. номера 50 к.

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — № 1, 1918 — № 2, 3.

Примітки: Періодичність виходу — щомісяця.

Мова видання — російська.

Випуск «пролетарського» журналу «Молотъ» в Одесі був зумовлений соціальною напруженістю після революційних подій 1917 р., загостренням промислової та продовольчої кризи і, як наслідок, зубожінням трудящих, що поставило перед усіма робітничими організаціями завдання об'єднати зусилля в обстоюванні «своихъ классовыхъ интересовъ» та «идеаловъ пролетариата и всей демократіи». Мету часопису редакція вбачала у якнайповнішому висвітленні проблем, які хвилювали робітниче середовище: «Все, надъ чѣмъ бьется пролетарская мысль, все, что волнуетъ душу рабочего, всѣ тѣ тяжелые и сложные вопросы, которые рабочая жизнь ставить передъ нимъ, — все должно найти свое выраженіе въ нашемъ органѣ!» (Отъ редакціи. 1917. № 1).

Як друкований орган Одеської центральної ради фабрично-заводських комітетів, «Молотъ» передусім всебічно висвітлював її діяльність — публікувалися звіти й ухвали засідань, інформаційні матеріали про роботу окремих секцій (постачання, контрольно-технічної, культурної). Значна увага приділялася заходам ОЦРФЗК з організації робітничого життя в Одесі: сповіщалося про перебіг сьомої та восьмої конференцій фабрично-заводських комітетів в Одесі у грудні 1917 р., друкувалися їхні протоколи і резолюції. У замітках і повідомленнях інформувалося про труднощі в роботі робітничих організацій на підприємствах Одеси і Миколаєва, шахтах Донбасу.

Проблеми функціонування ФЗК порушувалися також у низці статей (Куперманъ И. Фабрично-заводск. Комит. и борьба за ихъ существованіе. 1917. № 1; Оборинъ А. Союзная дисциплина. 1917. № 1; ін). Чимало місця відводилося обговоренню поставлених перед фабзавкомами завдань з контролю над виробництвом (Крокинъ Б. Промышленность и рабочіе во время революціи. 1917. № 1; Канторъ М. Рабочій контроль. 1918. № 2) та здійснених заходів щодо боротьби з безробіттям, зокрема залучення безробітних до громадських робіт (А. С. Мѣры борьбы съ безработицей. 1917. № 1; Илья Н. Объ общественныхъ работахъ. 1917. № 1).

Велике значення надавалося культурно-просвітницькій роботі серед працівників: сповіщалося про перебіг і підсумки культурно-просвітницької

конференції пролетарських організацій Одеси на початку лютого 1918 р., в окремих публікаціях (Спартакъ. Просвѣщайтесь!; Его же. Пролетарская культура. 1918. № 3), порушувалося питання необхідності підвищення «пролетарської» культури.

Автори намагалися пояснити читачам причини складної суспільно-політичної та економічної ситуації на вітчизняних теренах. У публікаціях журналу аналізувалися наслідки Першої світової війни для країни (Розенблатъ Ю. Причины великой войны и возможные условия мира, въ связи съ русской революціей. 1918. № 3) та обговорювалося скрутне становище у промисловості, паливній галузі, фінансовій сфері (Серперъ А. Положение одесской промышленности. 1917. № 1; Спивакъ М. Кризисъ топлива. 1918. № 2; Канторъ М. О финансовой разрухѣ. 1918. № 3). Як альтернатива пропонувалося розвивати робітничу кооперацію (Кронинъ Б. Рабочая кооперация. 1918. № 2).

У журналі інформувалося також про досвід петроградських фабрично-заводських комітетів.

Тематичний зачин у журналі здійснювали художні літературні твори соціального звучання — поезії С. Астрова, О. М. Федорова, М. Яндюльського, оповідання О. Борисова, М. Девушкіна та О. Школьніка.

На сторінках «Молота» велися рубрики: «Стихи», «Беллетристика», «Статьи», «Хроника Ц. С.», «Хроника Ц.С. Ф.-З.К.», «Хроника», «Въ Петроградѣ», «Въ Одессѣ», «Въ провинціи», «Объявленія».

До авторського кола журналу належали Б. Кронін, І. Куперман, О. Серпер та ін. Низка публікацій підписана криптонімами.

Останній (3-й) номер вийшов у лютому 1918 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 129; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 63.

О. Палюх

1174*

МУХОМОРЪ: Двухнедельный Обще-ученический Юмористический журналъ. — 2 раза въ мѣс. № 1. 1917, 10 дек.

Ред. Редакц. Комитетъ. — **Київъ, 1917:** Тип. наслѣдниковъ Іосифа Шенфельда, Александр. пл., 10. *Адр. ред.:* Київъ, Подоль, Хоревая ул., 41.

Вийшло: 1917 — № 1; *Обс.* 8 с.; *Ц.* номера 40 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Сатирично-гумористичний журнал, який видавали учні київських гімназій. У виданні надруковано

оповідання, вірші, мініатюри, що відображали побут гімназійного життя.

На шпальтах видання вміщено оповідання Тартака-Дмитренського, а також поетичні твори, підписані криптонімом Ш.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. 1919. С. 103; Периодика по литературе и искусству... С. 162; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 457.

Література: Стыкалин С. И., Кременская И. К. Советская сатирическая печать 1917—1963. Москва, 1963. С. 232.

Р. Бліхарський

1175*

МЫСЛИ СРЕДНЕЙ ШКОЛЫ. — № 1. 1917, Мапр.

Редкол.: группа представителей ученических кружков: Родионова, Вознесенская, Жолниренко, Попов, Голубниченко, Ильяшева, Покровская, В. В. Шаповалов (ред.). — **Харьков, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Периодика по литературе и искусству... С. 162; Черняков Б. И. Джерела до історії української преси... С. 89.

М. Комариця

1176*

МЫСЛЬ: Еженедельное издание посвященное защите интересов труда. — № 1/2. 1917, февр.

Ред.-изд. В. П. Кондратьевъ. — **Харьковъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1/2; *Передпл.:* на годъ 3 р.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1/2.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 104.

М. Комариця

1177*

НАБАТ: Еженедельная газета. Органъ Соціально-Демократовъ Интернаціоналистовъ. — 1917. № 1, 30 окт.

Ред.-изд. Я. И. Радченко. — **Богодуховъ, 1917:** Адр. ред.: Богодуховъ, Покровская ул., д. Радченко.

Вийшло: 1917 — № 1; *Передпл.:* на годъ 7 р. *Ц.* номера 15 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 104; Газеты дореволюционной России... С. 227.

К. Стецюк

1178*

НАРОДНАЯ ЖИЗНЬ: Органъ Енакієвскаго Совѣта рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ. — № 11. 1917, 22 мая.

Редакційна колегія. *Ред.* Т. П. Астаховъ (1917 № 11—51), Т. А. Генакъ (1917 № 53, 54). — **Енакієво, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 11—120.

Наявність у фонді: **БРАН:** 1917 — № 11, 21, 24, 24—30, 32—34, 38—40, 42, 44, 46, 47, 49, 51, 53, 54, 56, 59, 63, 65—67, 71—76, 80, 81, 83, 84, 86—88, 90—95, 99, 103, 106—110, 116, 118—120.

Примітки: Газета продовжує нумерацію видання «Вѣстникъ Издаваемый Енакієвскимъ Совѣтомъ Рабочихъ депутатовъ» (див. № 1003). Періодичність виходу — через день. Мова видання — російська.

«Народная Жизнь» — офіційний інформаційний орган Єнакіївської ради робітничих (згодом — робітничих і солдатських) депутатів.

На шпальтах видання регулярно вміщувались повідомлення про діяльність ради та зміни її складу. Публікувалися статті представників різних політичних сил та організацій, що входили до складу ради, в яких здебільшого розглядалися питання політичної ідеології, подальшого існування адміністративного, урядового апарату та інфраструктури міста й регіону тощо.

У зв'язку зі зміцненням у раді позицій більшовиків починаючи з квітня 1917 р. на сторінках газети регулярно друкувалися повідомлення про діяльність Єнакіївського осередку РСДРП(б). Зокрема, вміщувалися пропагандистські матеріали та гасла більшовицької політичної програми, протоколи зібрань представників партії, прийняті резолюції, присвячені поточній політичній ситуації, тощо.

Автори видання: Н. Г. Гончаренко, Я. З. Друян та ін.

Останній (12-й) номер вийшов 17 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 106; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 67—70; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 96.

Література: Історія партійно-радянської преси України. С. 62, 63.

Р. Бліхарський

1179*

НАРОДНАЯ СВОБОДА. — Выходитъ разъ на недѣлю (1917 № 1—3), ежедневно (1917 № 4—89). Г. 1. № 1. 1917, апр.

Ред. П. И. Грузенбергъ (1917 № 1—23), П. И. Грузенбергъ, Е. В. Стебельскій (1917 № 24—89). — **Бахмутъ, 1917:** *Изд.* Бахмутская отдѣльная партія народной свободы. *Адр. ред.:* Бахмутъ, Харьковская ул., д. Маштурьянца, въ помѣщеніи Городской Гоголевской библіотеки.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—89, [?]; *Передпл.:* на годъ 10 р. *Ц. номера* 5 к.

Наявність у фонді: **ДПБ:** 1917 — Г. 1 № 4, 8, 10, 12, 14, 16, 24, 36, 67, 71, 74, 76—79, 81, 82; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 4, 5, 42, 45, 68.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (89-й) номер датовано 17 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 106; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 97; Місцеві періодичні видання Донеччини. С. 20; Газеты дореволюционной России... С. 232.

В. Габор

1180

НАРОДНАЯ СВОБОДА. — Выходитъ ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ. № 1. 1917, 30 апр. (13 мая).

Ред. Н. М. Тушмаловъ (1917 № 11—23). *Времен. ред.* Н. А. Пановъ (1917 № 57). — **Сумы, 1917:** *Изданіе* партіи Народной Свободы. Газетное отделение при типо-литографіи П. К. Пашкова. *Адр. ред.:* Сумы, Петропавл. ул., № 13 (д. Общ. Собр.).

Вийшло: 1917 — № 1—66; *Ф.* 52×36 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 6 мѣс. 4 р. 50 к. *Ц. номера* 5 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 14, 23, 57; **ДНАБ:** 1917 — № 11; **РНБ:** 1917 — № 1, 64, 66.

Примітки: Мова видання — російська.

Газета виконувала функцію суспільно-політичного друкованого органу партії конституційних демократів (кадетів) у Сумах. Редакція ставила за мету своєчасне та якнайповніше інформування читачів про всі події політичного життя країни і висвітлювання їх з позицій Партії народної свободи. Основна увага зосереджувалася на діяльності Тимчасового уряду, його місцевих комісарів, фракції партії у міській думі.

Програмні положення кадетів були викладені у газеті п. н. «Съѣздъ партіи Народной Свободы въ Петроградѣ» (№ 14). Партія виступала за республіканську форму правління з широкою автономією та децентралізованою владою. Завдання «Народной Свободы» — ввести соціалістичну течію в русло державності, не піддаючись утопічним настроям. Різкої негативної критики зазнала ідейна платформа більшовиків: кадети звинувачували їх в необдуманій

анархістській політиці, що проявлялися в бунтах, розбоях, грабежах (Ленинцы и большевики... № 11).

На засіданні Сумського громадського комітету жваво обговорювалася тема прийнятого Українською Центральною Радою Універсалу, відповідно до якого проголошувалася автономна Українська Народна Республіка, джерелом влади якої визначався український народ. Кадети визнавали українські національні домагання закономірними та історично виправданими, однак їх реалізація бачилася можливою лише у тісному нерозривному зв'язку з Росією (Общественный комитет. № 57).

Одним із ключових на той час було земельне питання. На шпальтах газети висвітлювався хід Всеросійського селянського з'їзду у Петрограді, на якому обговорювалася ця проблема (Крестьянский съезд. № 14). У № 23 надруковано «Резолюцію крестьянского съезда по земельному вопросу», відповідно до якої розпорядження землею переходило у компетенцію місцевих земельних комітетів (Земельные Комитеты. № 57).

Новини місцевого життя, що стосувалися діяльності Громадського комітету, фінансово-економічного та промислового розвитку регіону, мобілізації місцевого населення, постанов Ради офіцерських та солдатських депутатів Сумського гарнізону та ін., подавалися у рубриках «Мѣстная хроника», «Внутренняя хроника», «Внутреннія извѣстія». Газета активно висвітлювала створення народного університету, брала участь у зібранні коштів у фонд майбутнього освітнього центру Сумщини (Народный Университетъ въ Сумахъ. № 57; ін.). На сторінках видання відводилося місце й для іншого важливого аспекту розвитку культурно-освітнього життя міста — будівництва Народного дому (Литянинъ Вас. О Народномъ Домѣ въ Сумахъ. № 23). Діяла рубрика «Театральная хроника», де друкувалися відгуки та рецензії на театральні вистави та концерти, підписані псевдонімом Гри-Гри.

Під заголовком «Телеграммы Петроградскаго Телеграфнаго Агентства» подавалися «Сообщение изъ ставки» (повідомлення з фронтів Першої світової війни), замітки про мирні переговори, роботу Партії народної свободи, її участь у підготовці до виборів до Установчих зборів.

У виданні також діяли рубрики «Заграничная хроника», «За границей», у матеріалах яких переважно порушувалися проблеми воєнного часу.

Із газетою співпрацювали: Г. Барбаумов, І. Вернер, К. Жадкевич, В. Каньшин, Ф. Куцев, В. Леонідов, М. Соколов, Л. Таубер та ін.

У часописі друкувалися оголошення міської управи, анонси театральних, концертних та кіноподій, реклама.

Останній (66-й) номер вийшов 22 липня (4 серпня) 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 107; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 44; Газеты дореволюционной России... С. 232; Газети України 1917—1920 років... С. 153.

К. Стецюк

1181

НАРОДНАЯ СВОБОДА: Органъ Харьковского Областного комитета Партии Народной Свободы (1917 № 10—28). — Выходит три раза въ недѣлю: по вторникамъ, четвергамъ и воскресеньямъ. № 1. 1917, 21/22 июня.

Ред. А. В. Маклецовъ (1917 № 10, 20—28). *Вр. ред.* С. В. Абрамовъ (1917 № 16—19). — **Харьковъ, 1917:** Изд. Харьковскій Комитетъ Партии Народной Свободы. *Тип.* Б. Бенгисъ, Сумская, 38. *Адр. ред.:* Сумская ул., № 38.

Вийшло: 1917 — № 1—28; Ф. 50×38 см; *Обс.* 4 с.; Ц. номера въ Харьковѣ 3 к. (1917 № 10—19), 5 к. (1917 № 20—28), въ друг. город. 5 к. (1917 № 10—19), 7 к. (1917 № 20—28).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 10, 16—25, 28; **РДБ:** 1917—№ 16—25, 28; **РНБ:** 1917— № 3—12, 16—25, 28.

Примітки: До 21/27 травня 1917 р. виходила газета «Партия Народной Свободы» (див. № 1210). Мова видання — російська.

«Народная Свобода» — суспільно-політичний пресовий орган партійного осередку конституційних демократів Харківщини, який видавався з метою пропаганди їх ідейно-політичної доктрини та інформування про важливі події у країні, за кордоном і в місцевому житті. Спочатку газета виходила як передвиборне видання, на обласному з'їзді Партії народної свободи 4—6 липня 1917 р. вона була визнана друкованим органом обласного партійного комітету.

У виданні активно популяризувалася діяльність партії кадетів: друкувалися програмні документи (Декларація Ц. К. Партии Народной Свободы. № 10; ін.), висвітлювався перебіг з'їздів і позиція партії з актуальних проблем, зокрема щодо завдань земств, аграрного питання, церковного життя (Харьковский Областной Съездъ партіи Народной Свободы. № 10; 9-й делегатскій съездъ партіи Народной Свободы. № 16; Итоги 9-го партійнаго съезда. № 20; ін.).

Інформувалося про участь кадетів у Тимчасовому уряді, декларувалася його підтримка у зв'язку з липневою кризою та спровокованим більшовиками протистоянням у суспільстві (Состав Временного Правительства. № 16; Отношение к правительству партии Народной Свободы. № 17), віталася ініціативу створення Генерального Секретаріату для вирішення українського питання (Інструкція Генеральному Секретаріату Временного Правительства на Украинѣ. № 22), толерувалися рішення Московської наради (Московское обществѣнное совѣщаніе. № 24; Московское Совѣщаніе и контр-революція; Слова государственной мудрости. № 25), обстоювалася ідея скликання Всеросійських Установчих зборів та заклиалося голосувати за делегованих від Партії народної свободи кандидатів (Подготовка к Учредительному Собранию. № 19; Андрей Иванович Шингаревъ. № 20; ін.). Підтримувалося «революційне оборонництво» та продовження війни до переможного кінця (Н. Д. Россія подъ игомъ Германіи? № 18; Война и Миръ. № 19), засуджувалися поразницькі настрої (Параллели. № 24).

Значна увага була відведена виборам у міські думи та участі в них представників партії конституційних демократів, зокрема, повідомлялося про здобуті результати в українських містах — Бахмуті, Єлизаветграді, Одесі, Сумах, а також безпосередньо в Харкові (Н. Б. Выборы въ Городскую Думу. № 10).

У низці публікацій порушувалося питання взаємин з іншими політичними силами — інформувалося про нападки на кадетів лівих партій (С. В. Политическіе партии и выборы. № 10; Изгоевъ А. С. Что произошло. № 21; У вратъ социализма; Рыковъ П. Проблема власти. № 28), велася активна полеміка з пресовими виданнями меншовицько-есерівського та більшовицького спрямування, які виходили в Харкові, — з часописами «Земля и Воля», «Пролетарій», «Соціаль-демократъ» та ін.

На сторінках видання висвітлювалася ситуація на міжнародній арені, і передусім у країнах — учасницях Першої світової війни — Великій Британії, Німеччині, Франції.

Чимало місця у часописі відводилося місцевим подіям: сповіщалося про засідання Харківського обласного комітету Партії народної свободи та про роботу кадетів-гласних у новообраному органі самоврядування — Харківській міській думі (Новая городская дума. № 18; Протопоповъ Д. Самоуправленіе. № 21), інформувалося про виділення Харкова в окрему земську одиницю (Выдѣленіе г. Харькова въ самостоятельную земскую единицу. № 22), обговорювалися

проблеми в освітньому, житловому, продовольчому секторах.

У часописі функціонували рубрики: «Партійная жизнь», «Хроника партійной жизни», «Изъ харьковской печати», «Изъ общей печати», «Въ военныхъ кругахъ», «Харьковская Городская Дума», «Мѣстная жизнь», «Областная жизнь», «Выборы въ провинціи».

До авторсько-редакційного кола газети входили О. М. Анциферов, І. П. Білоконський, Р. Ю. Будберг, Л. А. Веліхов, В. І. Вернадський, О. М. Александров та багато інших.

На сторінках пресодруку рекламувалися видання Харківського кооперативного видавництва «Народная Свобода».

Останній (28-й) номер датовано 25—26 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 107; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 206; Газеты дореволюционной России... С. 232; Газети України 1917—1920 років... С. 153.

О. Палюх

1182

НАРОДНАЯ СВОБОДА: Органъ Херсонскаго Городского комитета партии Народной Свободы. — № 1. 1917, 17 июля.

Редакційный Комитетъ Партії Народной Свободы. — **Херсонъ, 1917:** Тип. А. И. Заранкина.

Вийшло: 1917 — № 1—4, [?]; Ф. 42×29,5 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 10 к.

Наявність у фондї: ДНАБ: 1917 — № 1; ХОУНБ: 1917 — № 1, 4.

Примітки: Мова видання — російська.

У передовій статті, опублікованій у № 1, констатовано кризовий стан майже усіх сфер суспільного життя (економіка, торгівля, сільське господарство та ін.), і першим кроком на шляху до виходу із цієї ситуації визначалося об'єднання усього населення на єдиних ідейних началах, концентрованих у гаслах: «Раньше всего общая Свобода. Выше всего общая Родина-Мать!».

На той історичний момент конституційно-демократична Партія народної свободи розглядала демократичну республіку як найбільш оптимальну форму державного устрою. Демократичність кадетської республіки викликала сумніви та недовіру у партій соціал-демократичного спрямування, зокрема, їм закидалися наміри перешкодити загальним виборам до Установчих зборів, обмеживши виборчі права жінок. Відповідаючи на такі випадки, у газеті процитовано

передвиборну програму «Народної Свободи», що апіорі передбачала демократичні позиції, з якими партія йшла на вибори: «всеобщая, равная, прямая и тайная подача голосовъ безъ различія національности, вѣроисповѣданія и пола». Однак стосовно інших поглядів на майбутнє держави їхні позиції із соціал-демократами розходилися. Визнаючи політичну революцію, вони прагнули соціальної еволюції, яка мала відбутися шляхом законодавчого реформування, а не через насилля та перевороти.

У газеті стверджувалося, що партія стоїть на засадах захисту кожної людини та її приватної власності. Для «Народної Свободи» диктатура пролетаріату була недопустима, «ибо гдѣ есть диктатура, тамъ нѣтъ свободы, одна ли голова у тирана или тысячи...» (Тауберъ Л. Партія Народной Свободы и Демократическая Республика. № 1).

Такий політичний курс втілювався у «Программе дѣятельности городского самоуправления» Херсонського міського комітету «Народної Свободи» (Къ предстоящимъ выборамъ въ Херсонскую Городскую Думу. № 1), яка стосувалася питань організації міського самоврядування, благоустрою міста, фінансів, шкільної освіти, судової системи, муніципалізації громадських закладів, медичної допомоги, охорони праці, продовольчого питання. Окремим пунктом винесено «Потребности переживаемого времени», де йшлося про необхідність зміцнення зв'язків між органами міського самоврядування та Союзом міст, забезпечення жителів міста предметами першої необхідності.

У статті О. Мануйлова, економіста, міністра народної просвіти Тимчасового уряду, п. н. «Почему кадеты ушли изъ состава вр. правительства» мовилося про вихід кадетів зі складу уряду на знак протесту проти поступок Українській Центральній Раді у питанні територіального визначення УНР. На сторінках газети надруковано «Докладъ П. И. Новгородцева», де причиною виходу конституційних демократів було названо непорозуміння і нагнітання складнощів у відносинах між різними фракціями Тимчасового уряду, дедалі більшим зростанням впливу рад робітничих і солдатських депутатів, що вело до класової орієнтації в основній політичній лінії уряду.

У виданні діяла рубрика «Письмо въ редакцію».

На останній сторінці газети надруковано заклик: «Граждане! Подписывайтесь на займъ свободы».

Електронні джерела: Місцеві газети, видані в 1865—1943 роках. URL: <http://lib.kherson.ua/mistsevi-gazeti-vidani-v-1865-1943-rokah.prm>.

К. Стецюк

1183*

НАРОДНОЕ ДѢЛО: Газета, издаваемая Мелитопольскимъ Земствомъ, Союзомъ Мелкаго Кредита и Т-вомъ Кооперативовъ. — Выходитъ ежедневно. № 1. 1917, 27 авг.

Ред. Редакціонная Коллегія (1917 № 1—46), Н. С. Попковъ (1917 № 47—88). — **Мелитополь, 1917:** *Изд.* Мелитопольское Земство, Союзъ Учрежденій Мелкаго Кредита и Т-во Кооперативовъ. *Адр. ред.:* Мелитополь, Земская Управа.

Вийшло: 1917 — № 1—88; *Передпл.:* до конца года (съ октября—ноября) 6 р. Ц. номера 12 к.

Наявність у фондi: РНБ: 1917 — № 9, 80, 81, 87, 88.

Примітки: За іншими даними, редактором газети був Г. П. Білоконь. Наявний № 9 вийшов 8 вересня 1917 р. Мова видання — російська.

Останній (88-й) номер датовано 31 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 107; Газеты дореволюционной России... С. 233.

В. Габор

1184*

НАРОДНЫЙ ТРУДЪ. — № 1. 1917.

Екатеринославъ, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 109; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 50.

В. Габор

1185

НАШЪ ГОЛОСЪ: Внѣпартійная соціалистическая газета. Органъ Сумскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ. — Выходитъ ежедневно, кромѣ дней послѣпраздничныхъ. № 1. 1917.

Ред. Редакціонная Комиссія. — **Сумы, 1917—1918:** *Изд.* С.Р.С. и К.Д. Тип. Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ. *Адр. контори:* старый Окружной Судъ (1918 № 25, 27), при Редакціи (1918 № 46).

Вийшло: 1917 — № 1, [?], 1918 — Г. II № [?], 25—58; Ф. 56×37 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 2 мѣс. 6 р. 20 к. (1918 № 25, 26), 10 р. 75 к. (1918 № 46). Ц. номера 15 к. (1918 № 25, 26), 25 к. (1918 № 46).

Наявність у фондi: ДНАБ: 1918 — Г. II № 25, 26, 46.

Примітки: Наявний № 25 датовано 14(1) лютого 1918 р. Мова видання — російська.

Незважаючи на те, що редакція газети декларувала видання як соціалістичне й позапартійне, вона відображала суспільно-політичні події в Україні, Росії та світі із більшовицьких позицій. Зазвичай її перші шпальти відкривалися рекламою, зверненнями, передовими статтями на актуальні теми і текстами важливих промов. У багатьох номерах вміщено виступи Л. Троцького на останньому засіданні Брест-Литовської мирної конференції та в Центральному виконавчому комітеті в Петрограді щодо умов уряду радянської Росії з укладення миру. 46-й номер відкривався статтею Єв. Приходченка «Шевченко (поетъ отчизны)», у якій наведено українською мовою уривки з його віршів.

На сторінках газети друкувалося багато офіційних матеріалів, як-от: постанови Народного Секретаріату Робітничо-селянської республіки України про цукрову монополію, склад Ради народних комісарів Донецької республіки: циркуляри для рад робітничих і селянських депутатів Донецького і Криворізького басейнів; проект інструкції для управління Червоною армією, повідомлення про перемоги радянських військ в Україні за підписом народного комісара Антонова.

Редакція широко інформувала читачів про події в радянській Росії та світі, зокрема про бої в Астрахані, закриття більшовиками газети «Утро России», революційні події у Фінляндії та укладення миру між Фінляндією і радянською Росією.

Автори газети виступали з актуальними статтями різноманітної тематики (зміна тактики революційної боротьби, необхідність урегулювання відносин між містом і селом, трудова повинність і трудова дисципліна та ін.).

У полі зору редакції були також місцеві події. У виданні опубліковано декрет про розпуск Сумської міської думи, повідомлення Сумської міської управи з приводу перенесення виборів до українських Установчих зборів з 21 січня на 2 лютого 1918 р., про загальне засідання організаційного комітету щодо заснування Сумського народного університету, проведення у сумському соборі панахиди у пам'ять Т. Шевченка. Повідомлення про місцеві та повітові події друкувалося також під рубриками «Происшествия» та «Въ уѣздѣ».

У газеті функціонували рубрики: «Телеграммы», «Хроника», «Разныя извѣстія», «Въ уѣздѣ», «За границей», «Происшествия» та «Объявление».

Автори публікацій: Р. Арський, Я. Гінцбург, Белла Кун, Єв. Приходченко, І. Степанов (Скворцов-Степанов) та ін.

Останній (58-й) номер вийшов 29(16) березня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1918 год. С. 155; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 368.

В. Габор

1186

НАШЪ ГОЛОСЪ: Органъ Одесскаго Комитета «Бунда» (1917 № 1—5); Органъ Одесскихъ Районнаго и Городского Комитетовъ (1917 № 6—9). — Выходить еженедѣльно. № 1. 1917, 18 іюня.

Ред. Г. И. Лурье (1917 № 1—3, 6—9), Э. А. Берштейнъ (1917 № 4—5). — **Одесса, 1917:** *Тип.* «Изв. Од. Сов. Раб. Деп.». *Адр. контори:* Одесса, Александр. пр., № 11.

Вийшло: 1917 — № 1—9; *Ф.* 37×26 см; *Обс.* 8—12 с.; *Передпл.:* на 3 мѣс. 1 р. 80 к. *Ц.* номера 12—20 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 6, 8; **ДНАБ:** 1917 — № 1.

Примітки: У надзаголовку: «Россійская Соціалъдемократическая Рабочая Партія. Всеобщій Еврейскій Рабочій Союзъ “Бундъ”» та гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ соединяйтесь!». Мова видання — російська. Від 1 січня 1918 р. виходило п. н. «Рабочий Понедѣльникъ» (*див.* 1918 р.).

Звертаючись до читачів, редакція зауважувала, що раніше друковане слово могло лунати лише з підпілля: «Сегодня мы впервые выпускаемъ въ Одессѣ легальную газету, съ сегодняшняго дня печатное слово “Бунда” въ Одессѣ и ея районѣ возрождается къ новой, просторной, широкой революціонной жизни» («Нашимъ читателямъ!»). Єврейський пролетаріат, наголошено в редакційній передовій статті, незважаючи на відірваність від своїх традиційних центрів, не розколовся, а проявив здатність до згуртованості, водночас виразно окресливши політичний вододіл між єврейським пролетаріатом і єврейською буржуазією, що переважно примкнула до партії кадетів і політично опиралася на Думу («Одесса, 18 іюня»). У газеті актуалізовано питання ролі робітничої преси, що змогла нарешті вийти з підпілля, бо «станокъ рабочей печати — наша цитадель» (А. Гольдман «Ко дню рабочей печати»).

Низка газетних матеріалів висвітлювали історію створення, мету та програму політичної партії

«Бундъ», а також основи єврейської моралі та засади шкільної освіти (А. Мережкін «Школьная программа пролетариата», Н. Соловьянский «Сионистская мораль», А. На-ич «Политическое лицемѣрие»).

Серед газетних рубрик — «Хроника», «Изъ еврейской жизни», «На меньшевистской конференци», «По краю».

Останній (9-й) номер вийшов 22 серпня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 131; Російськомовна преса України... Журнали. С. 46; Газети України 1917—1920 років... С. 157.

М. Комариця

1187

НАШЪ ГОЛОСЪ: Предвыборное издание Богодуховского Комитета Партии Народной Свободы. — Ежедневно. № 1. 1917, 12 нояб.

Подъ ред. О. А. Пивоварова. — **Богодуховъ, 1917:** Изд-во Партии нар. свободы. Тип. И. И. Старосельская, Богодуховъ.

Вийшло: 1917 — № 1; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1; РДБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Видання агітаційно-пропагандистського спрямування було створене із ініціативи Партії народної свободи — конституційних демократів. Як було задекларовано редактором, «Богодуховский Комитетъ Партии Народной Свободы, выпуская настоящее издание, намѣренъ не отступать отъ своей партийной программы, освѣщая въ немъ текущая события и работы по выборамъ въ Учредительное Собрание» (Пивоваровъ О. А. Къ моменту. № 1).

Домінантне місце у виданні займала суспільно-політична тематика, квінтесенція якої полягала в обґрунтуванні, обстоюванні переваг, позитивів, сильних сторін цієї центристської політичної сили для «прогресивно-демократичного» розвитку Росії у післяреволюційний період (Отъ редакции. № 1). У цих публікаціях звучала гостра критика діяльності лівих політичних сил, зокрема більшовиків, меншовиків, есерів (Варварство. № 1).

На сторінках газети вміщено окремі матеріали пізнавального плану про специфіку виборчого процесу, як-от голосування в умовах відкритості, демократичності, гласності, змагальності сторін і т. ін. (Къ выборамъ въ Учредительное Собрание. № 1), подано біографічну та політичну характеристику різних кандидатів до Всеросійських Установчих зборів за

Списком конституційних демократів № 6 (Татариновъ В. Наши кандидаты. № 1). У цьому контексті редакція агітувала читачів голосувати за вказаний список (Азбукинъ И. За кого голосовать? № 1).

На сторінках видання висвітлювалася хроніка локальних подій, політичні процеси у Богодухові, зокрема діяльність Богодухівського комітету Партії народної свободи.

Провідними авторами газети були Іван Азбукин, О. А. Пивоваров, В. Татаринов.

У часописі вміщено передвиборні оголошення, зокрема від Партії народної свободи.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 112; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 46; Газеты дореволюционной России... С. 236.

Література: Пиріг Р. Я. Джерела з історії української революції 1917—1921 років: періодична преса // Архіви України. Київ, 2011. Вип. 4. С. 145; Жердева Ю. А. Пресса как инструмент политических технологий русского либерализма в 1917 г.: монография. Самара, 2013. С. 263.

С. Блавацький

1188

НАШЪ ГОЛОСЪ: Предвыборная газета Харьковского Избирательного Комитета меньшевиков-оборонцевъ (1917 № 1); Органъ Харьковского Комитета меньшевиков-оборонцевъ Р.С.-Д.Р.П. (1917 № 2, 3); Органъ Харьковского Комитета меньшевиков (оборонцевъ) Р.С.-Д.Р.П. (1917 № 4—18). — Выходитъ ежедневно (1917 № 2—18). № 1. 1917, 5(18) нояб.

Ред.-изд. Харьковскій Избирательный Комитетъ меньшевиков-оборонцевъ Р.С.-Д.Р.П. въ лицѣ А. Г. Новицкаго (1917 № 1). *Ред.* А. Г. Новицкій (1917 № 2—18). — **Харьковъ, 1917:** Изд. Харьковскій Избирательный Комитетъ меньшевиков-оборонцевъ (1917 № 2—18). Кооперативная Тип., Харьков, Чеботарская, 32 (1917 № 1); Тип. Харьк. Комитета Партии Соціалистовъ-Револүціонеровъ (1917 № 2—18). *Адр. ред.:* Харьковъ, Пушкинская, 3 (1917 № 1). *Адр. ред. і контори:* Харьковъ, Пушкинская, д. № 1 (1917 № 2—18).

Вийшло: 1917 — № 1—18; Ф. 45×31 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* до 1 января 1918 г. 3 р. (1917). Ц. номера 12 к. (1917 № 1), въ Харьковѣ 10 к., въ другихъ городахъ 12 к. (1917 № 2—18).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1, 2, 4, 6; ДНБ: 1917 — № 9, 13, 16, 18; РДБ: 1917 — № 1—18; РНБ: 1917 — № 1—18.

Примітки: У логотипі: «Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партія» та гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ соединяйтесь!».

Мова видання — російська. Від 27(14) жовтня 1918 р. виходила однойменна щоденна газета «Нашъ Голосъ» (див. 1918 р.).

Суспільно-політичне періодичне видання «Нашъ Голосъ» розпочало виходити як передвиборна газета Харківського виборчого комітету меншовиків-оборонців РСДРП. Основну свою мету редакція вбачала в агітації за соціал-демократів меншовиків-оборонців як кандидатів у депутати до Всеросійських Установчих зборів по Харківській губернії і закликала виборців голосувати за їх партійний список № 9. Однак за декілька тижнів до скликання Установчих зборів більшовики, не будучи впевненими у своїй перемозі, здійснили державний переворот — підняли повстання по всій Росії, щоб захопити владу, і спричинилися до кривавої бійні в багатьох російських містах. Редакція критикувала цю більшовицьку авантюру та демагогію і вважала, що згуртування усіх демократичних сил стане дієвим засобом у боротьбі з більшовиками.

«Нашъ Голосъ» містив повідомлення про суспільно-політичні події в Росії та Україні, зокрема в Петрограді, Москві та Харкові, однак перші шпальти відводив публікаціям, у яких роз'яснювалися основні завдання РСДРП меншовиків-оборонців, зокрема в Україні.

Періодичне видання мало такі рубрики: «Событія въ Петроградѣ», «Въ Москвѣ», «Въ Харьковѣ», «Партійная хроника», «Изъ партійной жизни», «Обзоръ печати», «Телеграммы», «Послѣднія извѣстія», «Въ области», «Хроника» тощо.

Серед авторів газети були А. Піддубний, Л. Фрей, С. Яковлев.

Останній (18-й) номер вийшов 28 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 112; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 547.

В. Габор

1189*

НАШЪ ЖУРНАЛЬ: Органъ школьных военныхъ фельдшероу Кіевскаго гарнизона. — № 1. 1917.

Ред. Д. Крамаръ. — **Кієвъ, 1917:** Изд. Союзъ школы военныхъ фельдшероу.

Вийшло: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 112; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 474.

М. Комариця

1190*

НАШЪ ЖУРНАЛЬ: Органъ служащихъ Гражданскихъ Правительственныхъ Учреждений (1917 № 2—5). — № 1. 1917, 14 іоня.

Ред. Коллективъ. — **Кієвъ, 1917:** Издание Коллективъ Кієвъ Контора Государственного Банка. *Электропечатня* насл. І. Шенфельда, Александр. пл., 10 (1917 № 2—5). *Адр. ред.:* Кієвъ, контора Государственного Банка.

Вийшло: 1917 — № 1—5; Ф. 24×17 см; Обс. 46—48 с.; Ц. номера 50 к. (1917 № 1), 65 к. (1917 № 2—5).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 2; **ДНАБ:** 1917 — № 1, 2; **РНБ:** 1917 — № 1—5.

Примітки: До редакційної колегії входили: К. Ф. Бохонко, М. А. Гурочкін, С. В. Ковальський, Н. В. Комісаров, П. А. Севрук, А. Н. Хілінський. Періодичність виходу — два рази на місяць. Мова видання — російська.

Редакція журналу відзначала, що прагне об'єднати в єдину спільноту працівників банків з метою стати «печатнымъ безпартійнымъ товарищескимъ клубомъ», де б можна було не тільки ідейно співпрацювати на спільну користь, повчитися чогось в інших, а й відпочити душею, поділитися почуттями й розважитися у дружній бесіді (Отъ редакції. № 1). Одним із чільних завдань видання було сприяння організації Всеросійського союзу працівників державного банку.

Питанню організації банківських працівників, зокрема Києва, присвячено публікації Г. Троцького «Союзъ Служащихъ Гражданскихъ Правительственныхъ Учреждений гор. Кієва», В. Гур'янова «Профессиональные задачи союза служащихъ Гражданскихъ Правительственныхъ учреждений г. Кієва», Б. Барашенкова «Изъ жизни Конторы Государственного Банка». У контексті дискусії щодо методів формування фахової організації на сторінках журналу було опубліковано лист працівника державного банку Петрограда та відповідь його ківського колеги, в яких, зокрема, відзначено, що Тимчасовий уряд з огляду на свою соціалістичну орієнтацію трактує працівників банку як прислужників капіталізму (А. Яковлев «Письма издаека», М. Таранов «На письмо А. Яковлева»).

Особливу увагу редакція звертала на відділ хроніки, прагнучи, щоби він відображав основні фахові проблеми, тому запрошувала читачів до співпраці, перш за все — надсилати відомості про діяльність місцевих банківських організацій.

Серед опублікованих документів — «Проект Положения объ объединении служащихъ Кіевской

Конторы Государственного Банка» та «Проекты устава Всероссийского Союза Служащих Государственного Банка», «Проекты устава Всероссийского союза служащих в учреждениях Министерства финансов», а також «Воззвание к служащим Госуд. Б-ка комиссии по улучшению служебного и экономического положения служащих Госуд. Б-ка и схема разрабатываемых ею вопросов».

На сторінках журналу вміщено низку художніх творів — вірші «Народная Песенка», Э. В. «Красный стяг», А. Хілінського «Из забытой тетради», Комісарова «Говорят», Г. Троцького «Столицы грянули в набат», Даарова «Сказка дубовой роши», фейлетон Комісарова «Как мы организовались».

Останній (5-й) номер вийшов 23 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 112; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 473, 474.

М. Комарица

1191

НАША БОРЬБА: Орган Губернского Комитета и Екатеринославской организации Российской Социаль-Демократической Рабочей Партии (объединенной). — Ежедневно. № 1(128). 1917, 21 окт.

Ред. Ф. А. Митин (1917—1918 № 81), Редакционная комиссия Екатеринославской Р.С.Д.Р.П. (объед.) (1918 № 83—103). — **Екатеринославль, 1917—1918:** Изд. Комитет Российской Социаль-Демократической Рабочей Партии. *Тип.* Екатерин. Губ. Правлѣнія, Садовая, 7 (1917); *Тип.* «Свобода» И. Клѣткина и И. Литвина, Клубная, 8, Екатеринославль (1918). *Адр. ред. и контори:* Екатеринославль, Проспект, уг. Новодворянской ул., Губернский Исполнит. Комитет (1917), Клубная ул., д. Адлина, 6, рядом с Английск. Клубомъ.

Вийшло: 1917 — № 1(128)—54(181), 1918 — Г. 2 № 55(182)—103(230); *Ф.* 50×35 см (1917 № 1), 57×38 см (1917 № 17—54), 58×41 см (1918); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. с пересилкой 3 р. — 3 р. 50 к. *Ц.* номера в Екатеринославѣ 13—15 к. (1917), 20 к. (1918), в провинції 13 к. (1917), 25 к. (1918).

Наявність у фондї: **НБУВ:** 1917 — № 1(128), 17—21, 27—30, 32—37, 54(181), 1918 — Г. 2 № 55(182)—71, 80, 83—90, 94—97, 100—103(230); **ДНАБ:** 1917 — № 1(128), 1918 — № 70(197), 80, 81, 83—85, 87, 88, 94—96(223); **ДПБ:** 1917 — № 1(128)—30, 32—45, 49, 50, 52, 53(179); **РДБ:** 1917 — № 1(128)—6, 8, 12—30, 32—38, 40—45, 47, 49, 50, 53(179); **РНБ:** 1917 — № 1(128)—6, 8, 10, 12—30, 32—38, 40—45, 47, 49, 50, 53(179).

Примітки: До № 127 від 20 жовтня 1917 р. газета виходила п. н. «Борьба» (див. № 971). У надзаголовку: «Российская Социаль-Демократическая Рабочая Партия» та гасло: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!». У валовій нумерації чисел є помилки. Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

У редакційній політиці трансформованого друкованого органу губернського комітету та Катеринославської організації РСДРП(о) простежувалася тяглість: «Наша Борьба» продовжувала залишатися агітаційно-пропагандистським рупором, громадсько-політичною газетою соціал-демократичного політичного спрямування. У редакційній статті було задекларовано: «Наша новая большая газета будет творить свое прежнее социаль-демократическое дѣло. Но вмѣстѣ с тѣмъ она будет широко освѣдомлять о всѣхъ событіяхъ нашей быстро текущей мѣстной и обще-российской жизни...» (Мы требуем! 1917. № 1(128)).

У контенті газети виокремлюються кілька змістово-тематичних напрямів, які з її трансформацією змінювалися. Пріоритетний вектор — це висвітлення громадсько-політичної тематики: на сторінках видання вміщено передові та редакційні статті про програму дій, засадничі принципи діяльності соціал-демократів (Наша платформа. 1917. № 18; ін.), захист ідеологем «революційної демократії», соціалізму.

У виданні широко висвітлювалися політична подієвість — як позарубриково, так і під рубриками «Къ событіямъ дня», «Телеграммы» (телеграми Петроградського телеграфного агентства), політичні та демократичні процеси у центрі та на місцях. У полі зору редакції перебувала виборча кампанія до Всеросійських Установчих зборів (Вейнгер А. Къ официальному торжеству. 1917. № 157; Шахнов А. Предвыборное. 1917. № 17; А. В. Спѣшите к урнамъ. 1917. № 20; Свѣдѣнія в ходѣ выборовъ въ Учредительное Собрание. 1917. № 21; Вейнгер А. Привѣтъ Учредительному Собранию. 1917. № 30) та органів місцевого самоврядування. У цьому контексті на сторінках газети велася агітація за кандидатів у депутати Установчих зборів від Катеринославської організації РСДРП(о), публікувалися списки кандидатів до всеросійської конституанти. Лейтмотивом низки редакційних статей дискусійного та полемічного характеру було обстоювання демократії, загального виборчого права та інституціоналізації Установчих зборів як єдиного гаранта забезпечення громадянських та політичних прав і свобод громадян (Внѣ закона; Вокруг Учредительнаго Собрания).

1917. № 35; ін.), трансформації державного ладу і політичної системи у Росії (Въ защиту Учредительнаго Собрания. 1917. № 21; ін.). У виданні опубліковано низку документів найвищих органів державної влади та управління, зокрема постанови, накази, декрети, відозви Всеросійських Установчих зборів, а також декрети В. Леніна.

У цих та інших матеріалах постійно звучала гостра критика більшовицької політики (Пыжовъ Н. Декретъ о землѣ. 1917. № 30; ін.), узурпації влади більшовиками (Комиссародержавіе. 1918. № 81; ін.) та головно способів і механізмів імплементації політичної програми більшовиків, дій їхніх окремих лідерів, зокрема Л. Троцького (Шахновъ А. Маленькій фельетонъ. Секретная переписка. 1917. № 21; Голодь. 1918. № 81; ін.), розколу у соціалістичному таборі, як-от нівеляція ними політичних та громадянських прав і свобод громадян (По Маклакову; Ерманскій А. Спасайте революцію. 1917. № 17; Зандеръ С. Что же дальше? 1917. № 20; Зачѣмъ сорвано соглашение? 1917. № 21; Позоръ террористамъ! 1917. № 35).

Редакція газети розвінчувала діяльність національних інститутів державної влади в Україні, зокрема Української Центральної Ради, Генерального Секретаріату. На сторінках видання відображено суспільно-політичну хроніку подій в Україні наприкінці 1917 р. — на початку 1918 р., конфлікт між Армією УНР та більшовицькими військами, укладення сепаратного миру у Брест-Литовську між УНР та Німеччиною (Передъ ратификаціей. 1918. № 96) й ін. У публікаціях висвітлювався перебіг громадянської війни в Україні наприкінці 1917 р., насамперед у катеринославському регіоні між більшовиками та гайдамаками (И побѣдителей судятъ; Война продолжается. 1917. № 54). Так, у газеті надруковано різні резолютивні документи, зокрема резолюції (Резолюція протеста. 1917. № 54), договори (Уловія сепаратнаго мира Германіи и Украины. 1918. № 70), списки поранених, убитих військовиків та цивільних у Катеринославі та на його околицях.

У рубриці «Хроника» висвітлювалася локальна хроніка подій у Катеринославі та Катеринославській губернії, як-от забезпечення продовольчої безпеки в регіоні, інформувалося про терористичні акти, загальну криміногенну ситуацію в місті та провінції, організаційні процеси в середовищі місцевого робітництва, промисловців, уміщувалися відозви місцевої самооборони міста, публікувалися статутні документи продовольчого губернського комітету й промислових спілок і т. ін.

У публікаціях газети відображено тогочасні процеси децентралізації влади, оновлення та реформування органів місцевої влади і самоврядування, формування та функціонування продовольчих відділів міської управи Катеринослава. З огляду на це на сторінках видання вміщено низку документів «Обязательное постановление Екатеринославскаго Губернскаго продовольственнаго комитета» (1917. № 17), «Резолюція Екатеринославской Городской Думы о хлѣбномъ дѣлѣ» (1917. № 81).

Міжнародна тематика висвітлювалася на сторінках видання у контексті актуальних явищ і процесів тогочасної дійсності у Європейському регіоні, зокрема крізь призму подій Першої світової війни та їхнього осмислення й інтерпретації. Редакція та автори видання вважали, що вихід із війни полягає не в укладенні «сепаратного миру» із країнами — членами Четвертого союзу (Юзовъ Ант. Большевицкая легенда о мирѣ. 1917. № 20; М. Н-щій. Бряцаніе оружіемъ. 1917. № 21; Къ сегодняшней демонстраціи. 1917. № 30), а в усуненні головного фактора глобального воєнного конфлікту — антагонізму між «империалистами», «крупным мировым капиталом» — шляхом освідомлення робітництва у Росії, зміцнення інтернаціональної солідарності пролетаріату та, зрештою, всесвітньої пролетарської соціалістичної революції (Война и миръ. 1917. № 1).

У полі зору редакції перебували пресовидавничі процеси у державному масштабі та на місцях, зокрема цензурування пресовидавничої діяльності, обмеження свободи друку більшовицькою адміністрацією, Радою Народних Комісарів, утиски друкарів, закриття друкарень і т. ін. (Борьба за свободу печати. 1917. № 21; За свободу печати. 1917. № 54).

На шпальтах видання широко висвітлювалися зародження, становлення і розвиток профспілкового руху в регіоні та державному масштабі. У цьому контексті у газеті вміщено програмні та статутні документи різних профспілок (Уставъ... 1917. № 1).

У виданні опубліковано низку статей пізнавального плану про теорію, сутність та складові соціалізму в економічній організації суспільства (Пилецкій Я. Мнимый социализмъ. 1917. № 20; ін.).

На сторінках газети надруковано низку художніх творів, зокрема вірші громадянського звучання про актуальні події та явища тогочасся (Рокотовъ Н. Акrostихъ; Хольдъ. Не бѣги, мой милый. 1917. № 21; Хольдъ. Danse Masacre. 1917. № 35) та байки морально-дидактичного змісту (Хольдъ. Басня. 1917. № 30).

Окрім зазначених, контент видання містив такі рубрики: «Рабочая жизнь» (організація робітництва, профспілковий рух, декларації, резолюції робітників з приводу суспільно-політичної ситуації у державі); «Партийная жизнь» (партійні, політичні, організаційні процеси у центральних та низових ланках політичних сил); «Послѣднія Извѣстія» (новини, подієва інформація, офіційна хроніка подій у Петрограді та Києві); «Объявление» (політичні оголошення, анонси подій, зібрань, мітингів, місцева реклама медичних послуг і т. ін.).

Провідними авторами видання були: Н. Банний, Бердичевський, Т. Т. Вейнгер, Ф. Дан, Григорій Драчев, О. Ельміх, А. Єнісейський, А. Єрманський, С. Зандер, П. Колокольников, Ч. Кумін, Орлов, Н. Пишов, Я. Пилецький, Рудий, П. Рябченко, А. Снегірьов, Фріман, А. Шахнов (крипт.: А. Ш.), З. Шап.

Останній (103(230)-й) наявний номер вийшов 6 березня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 110; Список повременных изданий за 1918 год. С. 153; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославої губернії... С. 50; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 47; Газеты дореволюционной России... С. 239.

Література: Рубан В. А. Формування лєнінських традицій української радянської преси (1917—1925 рр.). Київ, 1971. С. 31; Гвоздик В. С. Зміни у співвідношенні партійно-політичних сил на півдні України під час виборчих кампаній 1917—початку 1918 р. // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету. Запоріжжя, 2009. Вип. 27. С. 107, 108.

С. Блавацький

1192

НАШЕ СЛОВО: Органъ Общеученическаго Союза г. Одессы. — Выходить дважды въ недѣлю (1917 № 1—6), по понедѣльникамъ (1917 № 7). Г. 1. № 1. 1917, 13(26) апр.

Ред. Предс. ред. кол. С. Брикеръ (1917 № 1—6). *Отв. ред. С. Брикеръ* (1917 № 7, 8). — **Одесса, 1917:** *Изд[аніе]* Общеученич. Союза г. Одесса (1917 № 1—4), Общеученич. Союза (1917 № 5, 6). *Тип. Бржозека, Одесса, Ланжероновская, 30. Адр. ред.:* ул. Петра Великаго, д. № 1, гимн. Илиади (1917 № 1—5), Елисаветинская, 2 (1917 № 6—8).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—9; *Ф.* від 43×27,5 см до 35×27 см; *Обс.* 4 с., 6 с. (1917 № 1); *Передпл.:* на 1 мѣс. для иногороднихъ подписчиковъ съ дост. 40 к. (1917 № 1—6), съ пересылкой по почтѣ 70 к. (1917 № 7, 8). *Ц.* номера въ Одессѣ 5 к. (1917 № 1—6), въ провинціи 6 к. (1917 № 1—6), 8 к. (1917 № 7).

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — Г. 1 № 1—8; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 4.

Примітки: Мова видання — російська.

Газета відображала інтереси гімназійної молоді, яка прагнула захистити завоювання революції, зокрема у сфері організації шкільництва. Редакція наголошувала на необхідності створення організаційних об'єднань з метою захисту прав учнів та пропаганди здобутків революції, оскільки колективний захист інтересів певних суспільних прошарків через спілки та товариства більш ефективний, аніж індивідуальний. У контексті окреслення впливу революції на розвиток шкільного самоврядування подано огляд пресових публікацій у часописах «Свободная Школа» та «Передъ Рассвѣтомъ» («Школьная пресса», Б. Белінкіс «Нѣчто о союзѣ вообще и въ частности», П. Грін «Memento mori», Ерве «Исторія возникновения Общеученическаго Одесскаго Союза»).

На сторінках видання активно дискутувалося питання відділення школи від держави з метою уникнення небезпеки використання школи як засобу тиску на свободу особистості, автономії навчальних закладів, діяльності місцевих педагогічних організацій, порядку скликання та роботи учнівських з'їздів (як центральних, так і регіональних) та принципів вибору делегатів на них, зокрема, аналізувалися підсумки Всеросійського з'їзду учнів середньої школи (Бри-бри «Кто долженъ лѣчить школу?», Буртман «Можно ли избирать делегатовъ по гимназіямъ», Б. Ван «Впечатленія (Съ 1 Всероссійскаго Съѣзда учащихся средн. учебныхъ заведеній)», С. Бр. «Одесса, 29 мая»).

Дискусія про політичний устрій майбутньої Російської держави, зокрема доцільність наявності міністерства освіти, передбачала водночас дискусії щодо специфіки навчального процесу, актуалізуючи мовне питання, врегулювання правопису, системи оцінювання знань учнів, необхідності екзаменаційного контролю (Б. В-к «Автономія языковъ въ школахъ», С. А-н «Быть или не быть», Н. Н. «Кое-что объ отмѣткахъ», Р. А. «Послѣднія цѣпи»).

У газеті функціонували рубрики: «Хроника», «Театръ и кино», «По секціяхъ», «Письмо въ редакцію» («Письма въ редакцію»).

На сторінках видання вміщено статут загальноучнівської спілки м. Одеси, друкувалися оголошення про чергові засідання санітарного загону, формування серед учнів трудових і сільськогосподарських дружин, звернення до молоді із закликом поширювати газету («Товарищи! Поддержите Ваше первое свободное слово»).

Останній (9-й) номер побачив світ 16(27) червня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 52; Російськомовна преса України... Газети, бюлетені. С. 47.

М. Комариця

1193

НАШЕ СЛОВО: Черкасская газета. При участі членовъ Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ и социалистическихъ организаций. — Г. 1. № 1. 1917, [трав.].

Ред. В. Петровъ. — **Черкасси, 1917:** *Издательство* на паяхъ. *Тип.* Гоніодскаго, Черкасси. *Адр. ред.:* Кривой пер., № 8. *Адр. контори:* Суворовская ул., д. № 48, тип. Гоніодскаго.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—96, [?]; *Ф.* 46,5×30 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 6 мѣс. съ доставкой и пересылкой 6 р. 50 к. *Ц.* номера 6—10 к.

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 96; **РДБ:** 1917 — Г. 1 № 48—91; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 48—91.

Примітки: Періодичність виходу: щоденно. Мова видання — російська. Додаток від 29 серпня 1917 р.

Редакція декларувала видання як орган демократичної думки і зазначала, що «газета будетъ стремиться путемъ широкаго освѣщенія всей мѣстной — городской и уѣздной — общественно-политической и экономической жизни, къ защитѣ интересовъ трудovýchъ слоевъ населенія».

На шпальтах часопису друкувалися статті про важливість виборів до Установчих зборів та підготовку до них, роботу міського зібрання з приводу цих виборів тощо.

Багато уваги редакція приділяла висвітленню місцевого життя, зокрема роботи комітету потерпілих від повені. У виданні вміщено короткі повідомлення про події у повіті. Місцеві проблеми — освітні, економічні та ін. — порушено у статтях: «Нѣвероятное» — про проблеми в Черкаському жіночому училищі, Alter ego «Преступная игра (Къ забастовкѣ дамскихъ портныхъ)» та І. П. «Родительскій комитетъ г. Окула и Комп.» тощо.

Міжнародні події аналізував Ол. Лашкарева у публікації «Надежды на миръ».

Газета мала рубрики: «Хроника», «Мѣстная жизнь», «Письмо въ редакцію», «Объявленія» та ін.

Останній (96-й) наявний номер вийшов 22 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 112; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С.49; Русские

газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 214; Газеты дореволюционной России... С. 242.

В. Габор

1194

НАШЕ СЛОВО: Социалдемократическій еже-недѣльникъ, органъ группы членовъ «Бунда» (1917 № 1—3); Органъ Юго-Восточнаго Районнаго Комитета «Бунда» (1917 № 4); Органъ районнаго комитета Бунда для Екатеринославской, Харьковской, Таврической губерній и Донской области (1917 № 5). — Еженедѣльно. № 1. 1917, 8 июня.

Ред.-изд. Группа Членовъ Харьковской Организациі «Бунда» (1917 № 1—3), Юго-Восточный Районный Комитетъ «Бунда» (1917 № 4), Редакціонная комиссія при Районномъ Комитетѣ Бунда (1917 № 5). — **Харьковъ** (1917 № 1—4), **Екатеринославъ** (1917 № 5), **1917:** *Тип.* Э. Вильтеръ, Екат-славъ (1917 № 5). *Адр. ред. і адм.:* Харьковъ, Костюринской пер., д. 2 (1917 № 1—4), Упорная, 14, помѣщ. Комитета Бунда (1917 № 5).

Вийшло: 1917 — № 1—5, [?]; *Ф.* 42,5×31 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* до конца года 6 р. (1917 № 1—4). *Ц.* номера 20—23 к. (1917 № 1—4), 12 к. (1917 № 5).

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — № 5; **РНБ:** 1917 — № 1—4.

Примітки: У надзаголовку: «Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партія», «Всеобщій Еврейскій Рабочій Союзъ “Бундъ”» та гасло: «Пролетарія всѣхъ странъ соединяйтесь!». У виході видання була перерва: № 4 вийшов 30 липня, № 5 — 26 жовтня 1917 р. Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

«Наше Слово» видавали члени Харківського осередку єврейської соціалістичної партії «Бунд», згодом, унаслідок об'єднання зусиль районних комітетів партії Катеринославської і Таврійської губерній, а також Обласі Війська Донського, — у Катеринославі.

У газеті вміщувалися резолюції та рішення з'їздів членів Бунду, а також статті, присвячені його програмним засадам і політичній стратегії. Зокрема, в опублікованих матеріалах конференцій Бунду акцентувалась вимога гарантії національно-культурної автономії для єврейського народу, обґрунтовувався принцип демократичної республіки.

У статтях автори подавали свої погляди щодо національного питання у Російській державі до та після революційних подій, обстоювали засади

багатонаціональності та федеративності із збереженням мовної та культурної автономії окремих націй, зокрема єврейського народу. Пропонувалися заходи боротьби із антисемітизмом та шовінізмом на урядовому рівні.

Для здійснення цих завдань у матеріалах розглядалися стратегії створення урядових установ, які б координували життя єврейських спільнот на правовій основі, визначалися межі їхніх компетенцій, а також напрями співпраці із центральними органами влади, окреслювалися схеми налагодження економіки та джерел їхнього фінансування.

Авторами газетних публікацій були: А. Коц, О. І. Фіш та ін.

Рубрики видання: «Мысли», «Хроника».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 112.

Література: Яблоновская Н. В. Возникновение и развитие еврейской прессы Крыма // Культура народов Причерноморья. 2005. № 74. Т. 1. С. 204—208; Георгієвська В. В. Соціал-демократична преса Східної України початку XX століття // Журналістика. Філологія. Медіаосвіта: зб. наук. пр. 2014. С. 29—33.

Електронні джерела: Гусев В. До питання про національну програму Бунду (1897—1917 рр.): від громадянської рівноправності євреїв до культурно-національної автономії. URL: <http://www.judaica.kiev.ua/Conference/Conf4.htm>; Яблоновська Н. В. Історичний досвід формування вільної етнічної преси Криму (березень—грудень 1917 р.). URL: <http://www.turkology.tk/library/454>.

Р. Бліхарський

1195

НОВАЯ ГАЗЕТА: Ежедневная Одесская. Политическая, общественная, литературная и коммерческая. — № 1. 1917, 12 марта.

Ред.-изд. Л. А. Камышиниковъ. — **Одесса, 1917:** *Тип.* «Новой Газеты», Екатерининская, 27. *Адр. ред. і контори:* Одесса, Екатерининская, № 29.

Вийшло: 1917 — № 1—21; *Ф.* 56×43 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 12 мѣс. въ Одессѣ 11 р., на города 14 р. *Ц.* номѣра 5 к.

Наявність у фондї: **ОННБ:** 1917 — № 1—21.

Примітки: Мова видання — російська. Від № 22 за 4 квітня 1917 р. виходила «Одесская Новая Газета» (*див.* № 1201).

Видання, що постало на хвилі суспільно-політичних змін у Російській імперії, початок яких ознаменувала Лютнева революція 1917 р., пропагувало нові демократичні цінності. Особливості розвитку цих суспільних процесів, боротьбу різних політичних тенденцій висвітлювала стаття Б. Суб-

ботовського «Задача демократіи»: «Слишком дорого обошлось демократіи завоевание свободы, слишком цѣнна народная кровь, чтобы подъ убаюкивающимъ шумомъ о гармоніи интересовъ, подъ прекрасные пѣсни о солидарности классовъ забыть про историческіе уроки, данные всѣмъ прошлымъ революціонныхъ эпохъ» (№ 2).

У низці редакційних передовиць окреслено основні завдання щодо розвитку демократичних тенденцій, самоорганізації з метою створення політичних і професійних організацій, які б своїм авторитетом та силою суспільно-політичної ваги наклали відбиток на процес творення нового життя («Лозунги дня», І. Народін «Творчество и строительство народа», Б. Субботовський «Демократія и вопросъ о мирѣ», «Женскій вопросъ и текущій моментъ», «Правительство и народъ», «Созывъ Учредительнаго Собранія», «Принципы автономизации», И. Кер-н «Единение: Въ Одесск. общественномъ Комитетѣ»).

Друкуючи огляди внутрішньополітичних подій та інтерв'ю з членами Тимчасового уряду під рубрикою «Новая власть», редакція інформувала про діяльність демократичної влади, основні зовнішньота внутрішньополітичні завдання, що стояли перед урядом. Зміна влади змушувала до аналізу помилок монархічної системи, її політики щодо війни, а також до відкриття таємниць царського двору, перш за все — подробиць входження Распутіна в царську сім'ю та зростання його впливу (««Любезность» бывшего царя», «Распутинъ», «Какъ былъ написанъ текстъ отречения»).

Газетні публікації дискутували також економічні проблеми, висвітлювали налагодження нової схеми діяльності місцевих органів самоврядування («Собрание 1000 городовъ», І. Народін «Творчество и строительство народа», И. Кер-н «На разрѣшенію аграрнаго вопроса», Б. Субботовський «Совѣтъ рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ и революція»).

Особливу увагу було звернено на національне питання, оскільки події в Росії, на думку редакції, поставили на порядок денний українське питання, яке не могло бути вирішене в умовах Російської імперії. Замітки «Украинскій вопросъ», «Нужды украинцевъ» інформували про делегацію до Тимчасового уряду у складі представників Союзу українських прогресистів, Українського революційного комітету та організованих робітників і селян, що вручили князю Львову записку про невідкладні потреби українців у сфері освіти, суду, адміністрації та державного життя. За підсумками перемовин було організовано

Національну Українську раду з представників українських громадських організацій і політичних партій і виконавчий комітет під керівництвом Лотоцького для співпраці та допомоги уряду в проведенні реформ в українських губерніях. У газетних публікаціях йшлося також про роботу Українського бюро в Швейцарії, подано огляд окремих публікацій в українських часописах Галичини.

Більшість газетних публікацій мали інформаційно-хронікальний характер і систематизовані в межах рубрик: «Послѣдній Часъ» (важливі міжнародні події), «Въ обновленной Россіи», «Сообщение Ставки», «Происшествия», «Сцены и актеры», «Въ совѣтѣ рабочихъ депутатовъ» (хроніка засідань), «Одесскій День», «Въ Петроградѣ», «Учредительное Собрание», «Университетъ», «Армия и народъ», «Въ Общественномъ Комитетѣ».

У часописі опубліковано художні твори маловідомих місцевих авторів, а також політичну сатиру О. Амфітеатрова, Бориса Вяльцева, Г. Котовського, С. Крайнього, Миколи Янкова та інших авторів, підписаних псевдонімами і криптонімами (наприклад: Пьеро, Зритель), деякі з них — під рубрикою «Рифмы дня».

На шпальтах газети вміщено анонси театральних вистав, рекламу педагогічних і лікарських послуг, комерційні та приватні оголошення.

Деякі публікації ілюстровано світлинами і рисунками.

Останній (21-й) номер видання датовано 2 квітня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 52, 53; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 48.

М. Комариця

1196*

НОВАЯ ДОРОГА: Изяславскій соціально-політичеській и литературный еженедѣльникъ. Издається Изяславскими Общественными Организациями. — Г. 1. № 1. 1917, 1 авг.

Ред. П. Лавренюкъ. — **Изяславъ, 1917:** *Изд.* А. А. Трахтенбергъ. *Адр. ред.:* Изяславъ, Коммисаріатъ.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?]; *Передпл.:* до конца года 5 р. *Ц.* номера 25 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 114.

В. Габор

1197*

НОВАЯ ИЗРАИЛЬСКАЯ ЖИЗНЬ: Двухнедѣльная безпартійная газета. — Г. 1. № 1. 1917, 25 авг. *Ред.-изд.* Зильбербергъ І. Е. — **Кієвъ, 1917:** *Адр. ред.:* Кієвъ, Дмитрієвская, № 44.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1; *Передпл.:* на годъ 3 р. *Ц.* номера 25 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — Г. 1 № 1; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1.

Примітки: Виходила замість газети «Iudysche Naslabek». Гасло: «Только любите истину и миръ (Пророкъ Захарій, гл. 8)». Мова видання — російська.

Позапартійний часопис ставив за мету «сплотиться во едино и общими силами разрѣшить эту вѣчную для евреевъ проблему, ибо если евреи получили свободу, то это еще не значитъ, что наша задача уже разрѣшена, и мы можемъ сидѣть сложа руки и ждаты манну небесную». Досягнення цієї мети, на думку редакції, дало б змогу «умѣло, честно, безсамообманно разъ и навѣгда упорядочить нашу жизнь на прочномъ фундаментѣ...», «преодолеть духовный антагонизмъ и моральную границу, которой народы еще не пересѣкли» («Что дальше?»).

З огляду на задекларовані цілі видання редакційна політика часопису була спрямована на консолідацію єврейської громади Києва та Київської губернії, організацію єврейського національного руху та боротьбу за обстоювання своїх громадянських прав і свобод у постреволюційну добу.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 115; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 483.

Електронні джерела: История евреев Украины. История Холокоста. URL: http://holocaust-ukraine.net/ru/razdel_iii.htm.

С. Блавацький

1198*

НОВАЯ ШКОЛА: Еженѣдельный органъ Бахмутской организации учащихся. — № 1. 1917, 4 авг.

Ред. Б. Купчикъ. — **Бахмутъ, 1917:** *Изд.* Исполнительный комитетъ учащихся.

Вийшло: 1917 — № 1—4.

Наявність у фонді: ЦДІА: 1917 — № 1—4; РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (4-й) номер вийшов 2 вересня 1917 р.

Бібліографія: Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 98; Місцеві періодичні видання Донеччини. С. 20; Газеты дореволюционной России... С. 249.

В. Габор

1199*

НОВОЗЫБКОВСКАЯ ЖИЗНЬ: Литературно-политическая газета. — Выходит два раза в неделю. № 1. 1917, 10 июля.

Ред. Редакционный комитет: Г. Кручинин, М. Раисов, Н. Черноморский, Н. Анарь-Деми, Ар. Ге (1917 № 1), М. Раисов, Н. Черноморский, Н. Анарь-Деми, Ар. Ге (1917 № 2). — **Новозыбковъ, 1917.** Адр. ред.: Новозыбков, Верховская, 15.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ц. номера 15 к.

Наявність у фонді: ДПБ: 1917 — № 2; РДБ: 1917 — № 2; РНБ: 1917 — № 1, 2.

Примітки: Мова видання — російська. Новозыбков — тепер районний центр Брянської обл. (Російська Федерація).

Пристаючи до видавання першої новозыбківської газети, редакція висловлювала сподівання, що зустріне підтримку читачів і намагатиметься виправдати їх довіру.

Часопис інформував про воєнні та політичні події в країні, зокрема, вміщував «Сообщение из ставки» про «Наступление неприятеля» на Західному фронті, матеріали про вибори до майбутніх Установчих зборів («Объ Учредительномъ собраніи»), становище в російській армії («Фронтъ и тылъ», «Разложение въ арміи», «Беседа съ раненымъ солдатомъ») тощо.

Автори публікацій заторкували питання подальшої долі революції у статтях «Опять гроза: Революция въ опасности», «Революция и свобода въ опасности» та ін.

З місцевих подій опубліковано звіт про «Новозыбковский уездный крестьянский съездъ» та листи читачів.

Останній (2-й) номер вийшов 18 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 115; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 221; Газеты дореволюционной России... С. 252.

Електронні ресурси: Юбилей новозыбковской прессы. URL: <http://kkirill1509.livejournal.com/16126.html>.

В. Габор

1200

ОБЪЕДИНЕНИЕ: Органъ Одесск. Союза служащихъ Государственныхъ и Общественныхъ учреждений. Еженедельникъ. — № 1. 1917, 9 апр.

Временная Редакционная Комиссія (1917 № 1—18/19). — **Одесса, 1917:** Изд. Од. Союзъ Служ. Госуд. и Общ. Учр. (1917 № 1—18/19). Тип. Шлум-глейта (1917 № 1); Типо-Литография А. М. Швейцера, Одесса, Троицкая, 28 (1917 № 2—10). Адр. ред.: Воронцовскій дворець (1917 № 1), ул. Кондратенко, 19 (1917 № 2—21).

Вийшло: 1917 — № 1—17, 18/19, 20, 21; Ф. 29×22 см (1917 № 1—8), 26×18 см (1917 № 9—21); Обс. 16 с. (1917 № 1—17, 20, 21), 18 с. (1917 № 18/19); Передпл.: на годъ 6 р. (1917 № 3—9), 8 р. (1917 № 10—18/19). Ц. номера 15 к. (1917 № 1—9), 20 к. (1917 № 10—18/19), 30 к. (1917 № 20, 21).

Наявність у фонді: ОННБ: 1917 — № 1—21; РНБ: 1917 — № 2—5.

Примітки: Фактичним редактором був В. Г. Сальоме. Мова видання — російська.

Заснування журналу обумовлювалося відчутною потребою Спілки службовців державних і громадських установ «Об'єднання» в Одесі у наявності власного друкованого органу, який мав бути «проводникомъ его идей и связующимъ звеномъ между отдельными ячейками» (Отъ Редакції. № 1).

Програмою новоствореного періодичного органу передбачалося пропагування політичних ідеалів Спілки, обстоювання і висвітлювання фахових інтересів її працівників та презентування діяльності організації. Значну увагу планувалося приділяти проблемам внутрішнього життя товариства — роботі виконавчого комітету, секцій та комісій з метою регулярного контролю їх діяльності. Журнал мав стати популяризатором кооперативних ідей як найбільш дієвого засобу господарського розвитку та своїми публікаціями сприяти утвердженню величі держави й успішній боротьбі з її ворогами для торжества справедливості та свободи.

Тематикою передовиць здебільшого слугували зміни в суспільно-політичному устрої держави — аналізувалася діяльність Тимчасового уряду та Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів (Е. Ш. Къ политическому моменту. № 1; ін.), віталися демократичні перетворення, зокрема залучення до влади представників соціалістичних партій (Вонсикъ А. Правительство народного довѣрія. № 6; ін.) та проведення першого Всеросійського з'їзду Рад робітничих та солдатських депутатів (Вяземцевъ А. Строительство новой России. № 3; Вонсикъ А. Съѣздъ революціонной демократіи; Задачи демократіи. № 10), активно підтримувалося скликання Всеросійських Установчих зборів (Л-скій А. А. За работу. № 1; Лисянскій А. Задачи Учредительнаго Собранія. № 5; Къ созыву Учредительнаго Собранія. № 8) та водночас популяризувалися ідеї «оборонництва» — участь у війні аж до переможного кінця (Осиповъ Е. Война и миръ. № 2). Низка матеріалів присвячувалася проблемам боротьби з фінансово-економічною руїною в країні (Вонсикъ А. Разруха фронта и тыла и мѣры

борьбы съ нею. № 7; Осиповъ Е. Финансовая разруха. № 8). Як наступ на демократичні завоювання було сприйнято Жовтневий переворот 1917 р. (Вонсикъ А. Политическій моментъ и служащіе государственныхъ учреждений. № 20).

Основний масив становили публікації про діяльність Одеської спілки працівників державних і громадських установ. У статтях порушувалися питання організації її роботи (Жило Н. Наши организационныя задачи. № 1; Его же. О результатахъ нашего объединенія. № 11), в інформаційних матеріалах докладно висвітлювалася діяльність виконавчого комітету (публікувалися протоколи засідань, сповіщалося про прийняті рішення) та його підрозділів — контрольної палати, бюро праці, продовольчої, адміністративно-юридичної та культурно-просвітницької секцій.

Багато уваги приділялося діяльності первинних фахових осередків спілки «Объединение» — повідомлялося про збори працівників поштово-телеграфної служби, митниці, банківської і судової справи, вчительської та медичної громад. Висвітлювалися заходи зі згуртування службовців державних і громадських установ — інформувалося про скликання та перебіг перших загальних зборів товариства.

Велика група публікацій була присвячена питанням активізації участі членів товариства у громадсько-політичному житті Одеси, передусім у виборах до міської думи в серпні 1917 р. У журналі роз'яснювалися законодавчі аспекти виборів та відмінності у партійних платформах, обстоювалася важливість їх проведення в контексті демократичних змін (Де Рибас А. Наканунъ городскихъ выборовъ. № 2; Новый законъ о выборахъ гласныхъ въ городск. думу; Гор. выборы и перепись. № 4; Е. Ш. Къ выборамъ въ Городскую Думу; Вяземцевъ А. Наша платформа. № 5; Е. Ш. Выборы въ городскую думу. № 10; Вонсикъ А. Нашъ союзъ и городскіе выборы. № 12), згодом обговорювалися їх підсумки (Вонсикъ А. Послѣ городскихъ выборовъ. № 16).

У низці статей порушувалися проблеми демократизації службових взаємин (И. Ш. Начальство и подчиненные. № 1; Жило Н. Демократизация государственныхъ учреждений. № 3; Б-нъ Я. Административно-юридическая комиссия; И. Ш. Пасынки «казенной» службы. № 4), складнощі щодо переконання тих, хто не сприйняв нових віянь (Буквовѣдъ. На переломѣ. № 1; Его же. Не воспринявшие. № 2), обговорювалися побутові та продовольчі «негаразди» службовців (Балабушевичъ М. Тяжело жить чиновнику. № 5)

та висвітлювалися заходи для їх подолання, як-от створення при Спілці «Соединенной Кооперативной Хлѣбопекарни» (Бальцъ Г. Отъ одиночества къ солидарности. № 1).

Утвердженням демократичних засад у суспільному житті актуалізувалося значення культурно-просвітницької роботи серед службовців (Брейманъ Л. Я. Наши культурно-просвѣтительныя задачи. № 2; С. К. Ближайшіе шаги культурно-просвѣтительной комиссии. № 4). Підвищенню культурно-освітнього рівня членів Спілки сприяли, зокрема, матеріали рубрик «Нашъ диспутъ» та «Наши лекціи», в яких анонсувалися публічні виступи на злободенні теми тогочасного життя. У № 21 започатковано «Литературный отдѣлъ», де було надруковано у перекладі російською мовою один з віршів французького філософа і поета Ж. М. Гюйо.

Про ситуацію у фахових спілках закордоном інформували повідомлення рубрики «На Западѣ».

У журнальних публікаціях висвітлювалося становище державних і громадських установ, а також діяльність фахових спілок у Росії.

Видавання часопису супроводжувалося фінансовими труднощами, що неодноразово слугувало предметом обговорення на його сторінках (Распространение журнала. № 4; Организуйте коллективную подписку. № 7; Вольный. Товарищамъ-служащимъ; По поводу коллективной подписки. № 10; ін.).

У журналі велися рубрики: «Изъ хроники исполнительного комитета», «Въ Исполнительномъ Комитетѣ», «Въ Продовольственной Комиссии», «Отъ культурно-просвѣтительной комиссии», «Среди служащихъ», «Наши общія собранія», «Хроника».

До авторського кола видання входили Григорій Бальц, Л. Я. Брейман, О. Вяземцев, Дульчевський, М. Жило, О. Лисянський, Євген Осипов, В. Ю. Прегель та ін.

Останній (21-й) номер вийшов 20 грудня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 132, 133; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 68.

О. Палюх

1201

ОДЕССКАЯ НОВАЯ ГАЗЕТА: Органъ демократической мысли. — Г. 1. № 22. 1917, 4 апр.

Ред.-изд. Л. М. Камышниковъ. — **Одесса, 1917:** *Тип.* «Новой Газеты», Екатерининская, 27 (1917 № 22—26); *Тип.* «Одесской Новой Газеты» (1917 № 27—38); Печатано в собств. *Тип.* (1917 № 39—66);

Тип. Камышникова (1917 № 80). *Адр. ред. і контори:* Одесса, Екатерининская, № 29.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 22—84; *Ф.* 56×43,5 см; *Обс.* 4 с., 2 с.; *Передпл.:* на 12 мѣс. 11 р. (1917 № 22—73), 15 р. (1917 № 74—84). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 22—72), 7 к. (1917 № 73—84).

Наявність у фондi: **ОННБ:** 1917 — Г. 1 № 22—84; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 36.

Примітки: До № 21 за 2 квітня газета виходила п. н. «Новая Газета» (*див.* № 1195). Періодичність виходу — щоденно. У логотипі — гасло: «Наш лозунг — демократическая республика». Мова видання — російська.

Редакція газети загальнодемократичного спрямування ставила за мету перш за все інформувати читачів про міжнародні та внутрішньополітичні події, ситуацію на фронтах Першої світової війни, розвиток соціалістичного руху та його партійну репрезентацію, діяльність в Одесі місцевих органів самоврядування. У редакційних та авторських статтях «Коалиционное правительство», «Стокгольмская конференція и английские социалисты», «За что воюет Англия», «Последние попытки реакции», І. Народіна «Привѣтъ возрождающемуся интернационалу», К-ъ «Роль союзниковъ» порушено актуальні проблеми війни та миру, системи політичних протигав у міжнародних відносинах. Небезпечними, на думку редакції, були заклики до братання на фронті («Нельзя складывать оружие»), натомість газетні матеріали закликали підтримати Тимчасовий уряд, зокрема підписатися на т. зв. Позикку свободи. У редакційній статті «О сформированіи украинскаго полка» висвітлено адміністративні заходи уряду щодо принципів та процесу формування окремих військових одиниць за національною ознакою. Натомість публікація «Женскій полкъ» інформувала про створення в Одесі окремого полку жінок-військовиків — ця новина викликала помітний резонанс («Призывъ женщинъ врачей», «Привѣтъ английскихъ женщинъ»).

Дискутуючи питання державного та суспільного устрою, автори газети наголошували на небезпечності анархічних тенденцій («Въ преддверіи демократической общины», І. Кер-н «Анархія или организация», «Будущее», «Во имя революции и свободы»), доволі критично відгукуючись про як політичні перспективи монархістів («черносторонниковъ»), так і більшовиків («красносторонниковъ»), вбачали необхідність якнайшвидшого скликання Установчих зборів, діяльність яких відобразила б справжню волю народу. Долю останнього російського монарха та пов'язані з цією

постаттю реалії тогочасся відображали публікації «Последній портретъ Николая II», «Охрана царя». Дискутувалися також питання ролі різних суспільних прошарків у процесі революційних перетворень, а також принципів підпорядкування базових державних інституцій («Партія к.-д. и трудовая интеллигенція», «Почта, телеграф, углублены революціей»). На шпальтах видання висвітлювалося святкування 1 Травня в Одесі («Праздникъ труда и свободы», «Национальные группы и пролетарскій праздникъ 1-го мая»).

Низка публікацій висвітлювала життя Одещини — «Областной съездъ общественныхъ организаций», «Общесооперативный областной съездъ», «Открытие южнаго учительскаго съѣзда», «Южный учительскій съездъ», «Хлѣбъ, сахаръ, обувь», «Угрозы дровяного голода», «Вопросы призыва», «Аэропланы над Одессой», «Одесса пѣшкомъ: Забавка извозчикомъ» тощо.

На шпальтах видання опубліковано низку віршів, зокрема Б. Вяльцева під рубрикою «Рифмы дня», а також художньо-публіцистичних та сатиричних творів місцевих авторів.

У газеті функціонували рубрики: «Сообщение изъ ставки», «Рабочіе и Временное Правительство», «Заемъ свободы», «Университетъ», «Въ общественномъ Комитетѣ», «Одесскій День», «По городу», «Происшествія». «Письмо въ редакцію».

Серед незгаданих авторів публікацій — О. Амфітеатров та В. Димир.

Останній (84-й) номер вийшов 16 червня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 53; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 53.

Література: Пархитъко О. Одеська періодична преса періоду визвольних змагань: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2005. С. 7.

М. Комариця

1202

ОДЕССКІЙ ПЕЧАТНИКЪ: Органъ професіональнаго союза рабочихъ Печатнаго Дѣла г. Одессы (1917); Двухнедѣльный органъ Профессіона. Союза Рабоч. Печатнаго Дѣла г. Одессы (1918 № 3, 4); Двухнедѣльный органъ Профессіональных Союзовъ Рабочихъ Печатнаго Дѣла, Литографовъ и Цинкографовъ г. Одессы (1918 № 5, 6). — Г. І. № 1. 1917, 10 окт.

Редакціонная Коллегія (1918). — **Одесса, 1917—1918:** *Изд.* Союзъ Рабочихъ Печатнаго Дѣла. *Тип.* «Печатникъ», Одесса, Пушк., 57 (1917 № 1); *Тип.* «Изв. Сов. Раб. Депут.», Александровскій просп., 11 (1917 № 2, 1918 № 4); *Тип.* Одесск. Обществен. Городского

Управления, Александровскій просп., 11 (1918 № 5, 6).
Адр. ред.: Одесса, Ришельевская, 53.

Вийшло: 1917 — Г. I № 1, 2, 1918 — Г. I № 3, Г. II № 4—6; Ф. 27×17,5 см; Обс. 16 с. (1917, 1918 № 5, 6), 12 с. (1918 № 3), 20 с. (1918 № 4). Ц. номери 20 к.

Наявність у фонді: **ОННБ**: 1917 — Г. I № 1, 2, 1918 — Г. I № 3, Г. II № 4—6.

Примітки: Мова видання — російська.

Журнал «Одесский Печатникъ» був заснований професійною спілкою працівників друкарської справи Одеси з метою залучення до своїх лав широкого кола робітників друкарень, незважаючи на їхні політичні погляди, а також для обміну думками і надання відповідей на запитання, які хвилювали її членів: «Въ журналѣ нашемъ рабочій долженъ найти опредѣленный отвѣтъ на все, до сихъ поръ не ясное для него, правильное освѣщеніе его интересовъ, способы и методы его организованной борьбы за лучшую жизнь, выявленіе той задавленной до сихъ поръ воли, которую не могъ высказать въ буржуазно-капиталистической прессѣ. Въ нашемъ журналѣ рабочій сможетъ обмѣняться мнѣніями съ товарищами по интересующимъ его вопросамъ» (Фишзонъ Б. Значеніе нашего «Печатника». 1917. № 1).

Передусім у журналі висвітлювалася діяльність профспілки працівників друкарської справи Одеси — інформувалося про засідання її правління та коло розглядуваних проблем, подавалася інформація про фінансовий стан спілки та звітність спільної центральної лікарняної каси робітників і службовців типолітографій Одеси.

У контексті воєнно-політичної напруженості в країні впродовж 1917—1918 рр. обговорювалися завдання робітничого руху (П. Одесса, 10 ноября 1917. 1917. № 2; Надо быть на сторожѣ. 1918. № 3; Государственный переворотъ. 1918. № 6) та порушувалося питання єдності українських і російських профспілок (Украина или Россія? 1918. № 4), у зв'язку з чим протегувалася участь представників одеської профспілки у Всеросійській конференції друкарів у листопаді 1917 р. побіч із попереднім проведенням Південно-Російської обласної конференції (Къ предстоящей Всеросійской Конференції печатниковъ; О южной конференції печатниковъ. 1917. № 1; По поводу Южно-Русской Областной конференції печатниковъ. 1917. № 2), а 1918 р. — термінове скликання Всеукраїнської конференції і створення Всеукраїнської організації друкарських працівників (Я. М. Конференція професіональныхъ союзовъ на Украинѣ. 1918. № 5; Необходимость всеукраинской

организации печатниковъ. 1918. № 6). Особливий наголос було зроблено на необхідності злиття двох окремих спілок Одеси — друкарів та літографів в одну фахову організацію (Патлажинъ. Неотложная задача. 1917. № 2).

На сторінках видання відтворювалася ситуація у профспілковому русі працівників друкарської справи на вітчизняних теренах, зокрема, сповіщалося про діяльність фахових товариств Голти, Катеринослава, Херсона в обстоюванні інтересів робітників.

Значна увага приділялася становищу безпосередньо в друкарнях Одеси (Кейлисъ-3-нъ І. Мѣстная типографская промышленность за время войны до нашихъ дней. 1918. № 4) та діяльності місцевих робітничих комітетів у вирішенні виробничих конфліктів між працівниками й адміністрацією підприємств. Повідомлялося про складнощі у розв'язанні проблем з роботою, оплатою праці та запровадженням скороченого робочого дня у друкарнях братів Кульбергів, Г. М. Левінсона, «Техник», штабу військового округу та ін.

Актуальні для робітників питання тарифікації оплати та прийняття колективного договору, подолання безробіття й організації страйкової боротьби порушувалися у низці статей (Панв. По поводу тарифа. 1917. № 1; Патлажинъ М. Коллективный договоръ или тарифъ. 1917. № 2; П-нъ. Владѣльцы перешли въ наступленіе. 1918. № 3; Минць Я. Создайте стачечный фондъ!; Минць Я. Помощь безработнымъ и Всеросійское Объединеніе печатниковъ. 1917. № 2; Кейлисъ-3-нъ І. Безработица и борьба съ нею. 1918. № 3).

З метою підвищення освітнього рівня працівників пропонувалася організація політичних клубів (Колтунъ К. Живое дѣло. 1917. № 1) та актуалізувалося питання свободи друку (Н.-П. Удушеніе печати. 1918. № 4; Свобода печати. 1918. № 6).

На сторінках журналу публікувалися прозові та поетичні спроби членів спілки — оповідання Ю. Білопольського (Ю. Б-скій), М. Бельмана, Б. Каракіса, П. Тучапського, О. Школьника, вірші І. І. Котта.

У виданні велися рубрики: «По краю», «По Россіи», «Изъ жизни Союза», «Союзная хроника», «Среди профес. союзовъ», «На мѣстахъ», «Изъ жизни Больничныхъ Кассъ», «Дискуссионный отдѣлъ», «По типографіямъ», «Письмо въ редакцію».

Авторами публікацій були: В. Дьоготь, Костянтин Колтун, Я. Мінц, М. Патлажин (П-ан, П-н), Г. Устиловський, Б. Фішзон та ін.

Останній (6-й) номер вийшов 15 травня 1918 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 133, 134; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 70; *Бельский М. Р., Ижик Л. В.* Журналы старой Одессы. С. 58.

О. Палюх

1203*

ОДНОДНЕВНЫЙ ГАЙСИНСКИЙ ЛИСТОК СВОБОДЫ. — № 1. 1917, 4 апр.

Ред.-изд. Н. В. Вайнштейн. — **Гайсинь, 1917:** *Тип.* Н. В. Вайнштейна.

Вийшло: 1917 — № 1; *Ф.* 68×47 см; *Обс.* 1 с.

Примітки: Мова видання — російська.

В одноднівці зазначалося, що кошти від її збуту використовуються для допомоги сім'ям жертв революційних подій.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 61; Періодичні видання Подільської губернії... С. 20.

Р. Бліхарський

1204*

ОРЪХОВСКОЕ СВОБОДНОЕ СЛОВО: Газ. полит. и обществ. — 3 раза въ недѣлю. № 1. 1917, 15 марта.

Ред. Вс. Михалевичъ. — **Орѣховъ, 1917:** *Изд.* Группа Орѣховскихъ гражданъ.

Вийшло: 1917 — № 1—3; *Передпл.:* на мѣс. 60 к.

Наявність у фонді: ДНБ: 1917 — № 1—3; РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (3-й) номер газети вийшов 19 березня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 120; Газеты дореволюционной России... С. 270.

Р. Бліхарський

1205

ОСТЕРСКАЯ ЗЕМСКАЯ ГАЗЕТА: Издание Остерскаго уѣзднаго земства. — № 1. 1917, 13 июня.

Ред. К. Горюновичъ (1917 № 1). *Отв. ред.* Е. И. Подвысоцкій (1917 № 2—8). — **Остеръ, 1917:** *Тип.* И. А. Гутмана, г. Остеръ. *Адр. ред.:* Остеръ, Перецовская, д. Попинако.

Вийшло: 1917 — № 1—8; *Ф.* 52,5×32,5 см; *Обс.* 2 с.; *Передпл.:* на полгода 2 р. 50 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 5—8; РНБ: 1917 — № 5—8.

Примітки: Наявний (5-й) номер датовано 25 липня 1917 р. Періодичність виходу — один раз на тиждень. Мова видання — російська.

Відповідальний редактор газети очолював Остерську земську управу. Тижневик фактично був офіціозом Тимчасового уряду в повіті. На його шпальтах друкувалися постанови, інструкції цього органу державної влади у Росії щодо українського та земельного питань, повідомлення військового міністерства. Також опубліковано II Універсал УЦР (російською мовою), звернення О. Керенського до народу, постанову Чернігівського губернського земельного комітету про оренду земельних ділянок, постанови Надзвичайного земського зібрання та ін.

Хронікальні матеріали інформували про діяльність місцевих органів самоврядування, новий склад Тимчасового уряду, проведення загальних зборів місцевого товариства споживачів, про події на фронтах Першої світової війни. У виданні опубліковано список кандидатів у міську думу, анонс тижневика «Остерські Хвилі» (№ 5).

Рубрики видання: «Журналь Остерскаго Уѣзднаго Продовольственнаго Комитета», «Сообщения изъ ставки», «Происшествия».

Останній (8-й) номер газети датовано 14 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 120; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 230; Газеты дореволюционной России... С. 271.

О. Дроздовська

1206

ОТКЛИКИ ПОЛТАВЫ: Еженедѣльное издание. — № 1. 1917, 18 апр.

Ред.-изд. И. М. Биндюкъ. — **Полтава, 1917:** *Тип.* Губернскаго правления. *Адр. ред.:* временно при Губернской тип.

Вийшло: 1917 — № 1; *Ф.* 33,5×30 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* 6 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Газета вийшла у той час, коли «свершилось великое чудо. Украина заговорила на своемъ родномъ языкѣ, который въ теченіе столѣтій былъ гонимъ, преслѣдуемъ и о которомъ говорили, что культурному народу изъясняться на немъ невозможно, немислимо...» («Торжества памяти Т. Г. Шевченко»).

Полтава перебувала дещо осторонь державотворчих процесів, що розпочались у Києві як в адміністративному, так і в інформаційному контексті, тож автори видання аналізували події російської революції, спричинені, зокрема, утисками імперською

владодо демократичних рухів починаючи із XIX ст. («Берегите свободу», «Жертвы царского самодержавия») та брак амуніції на фронті («Предатели отечества»), а також здобутки пролетаріату в боротьбі із самодержавством («Праздник рабочих»).

Інформаційний блок газети містив кілька заміток, зокрема про «Заємь Свободы» у Полтаві та затоплення у Кременчуку.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 47; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 52.

І. Зубицький

1207*

ОТКЛИКИ СВОБОДНОЙ ШКОЛЫ: Ученический литературный и научно-популярный журнал. — № 1. 1917, 15 янв.

Ред. Издкомиссия. — **Житомир, 1917:** Зав. изд.: И. Нусинов.

Вийшло: 1917 — № 1.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Свобода, равенство и братство». Мова видання — російська.

Часопис видавали учні приватної гімназії Н. Покрамовича в Житомирі — члени організації «Свободная школа».

Бібліографія: Периодика по литературе и искусству... С. 188; *Черняков Б. І.* Джерела до історії української преси... С. 90.

М. Комарица

1208*

ОФИЦИАЛЬНЫЕ ИЗВѢСТІЯ ПО ВѢДОМСТВУ ПРОТОПРЕСВИТЕРА ВОЕННОГО И МОРСКОГО ДУХОВЕНСТВА: Приложение к журналу «Церковно-Общественная Мысль». — № 1/2. 1917, 10 авг.

Київ, 1917: Тип. Кієво-печерской Лавры.

Вийшло: 1917 — № 1/2, 3/4, 5/6, 7/8, 9/10.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 3/4, 5/6; РНБ: 1917 — № 3/4.

Примітки: Російськомовний додаток до журналу «Церковно-Общественная Мысль» (див. № 1287).

У додатку друкувалися офіційні документи Святійшого правлячого синоду (укази, звернення до православних церковнослужителів та парафіян Всеросійської православної церкви). Під заголовком «Скорбный листок» публікувалися витяги зі списків представників військового духовенства, що загинули на фронті.

У виданні функціонували «Справочный отделъ» та рубрика «Объявления».

Останній (9/10-й) номер вийшов 25 грудня 1917 р. *Бібліографія:* Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 499.

Література: Канков К. Г. Памятная книга российского военного и морского духовенства XIX — начала XX веков: справ. материалы. Москва, 2008. С. 21, 22.

К. Стецюк

1209

ПАЛЕСТИНА: Журналъ, посвященный вопросамъ палестинской колонизации. — Г. 1. № 1. 1917, авг.

Ред. А. Зусманъ. — **Одесса, 1917—1918:** Изд. Комитетъ Обществъ вспомошествов. евреямъ-земледѣльцамъ въ Сиріи и Палестинѣ. *Бланкоиздательство* М. Шпенцера, Стурдзовскій переулокъ, № 3-а (1917 № 1); Тип. М. Шпенцера, Стурдзовскій переулокъ, № 3-а (1917 № 2—5); «Печатное Искусство», Екатерининская, № 36 (1918). *Адр. ред. і контори:* Одесса, Авчинниковскій переулок, № 12.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—5, 1918 — № 6; Ф. 22,5×15,5 см; Обс. 64 с.; *Передпл.:* до 1-го января 1918 г. 4 р. (1917 № 2—5), на 1918 г. 10 р. (1918). Ц. номера 1 р. (1917 № 2—5), 2 р. (1918).

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — Г. 1 № 1, 4, 5; ОННБ: 1917 — Г. 1 № 1—5, 1918 — № 6.

Примітки: Періодичність виходу — щомісячно. Мова видання — російська.

«Палестина» — спеціалізований журнал, покликаний підготувати українських, російських і білоруських євреїв до повернення на «родную землю» — до Палестини. Періодичний орган видавався Одеським палестинським союзом (офіційна назва — «Общество вспомошествования евреям-земледельцам и ремесленникам в Сиріи и Палестине») — організацією палестинофільського руху Росії, який надихався ідеєю: збереження та оновлення єврейської нації можливе лише за умов відродження країни предків, коли єврейство осяде на історичній батьківщині.

У журналі опубліковано найбільш важливі пункти ще довоєнного британсько-палестинського проекту з підвищення економічно-культурного рівня країни: створення систем водопостачання та зрошення земель, транспортного і комунікаційного сполучення, електрифікація та ін. (Наканунъ. 1917. № 2). З цим планом перегукувалися ідеї науковця О. Гаусмана, викладені у публікації «Наши ближайшія задачи» (1917. № 4). Тут також йшлося про необхідність створення Центрального еміграційного та численних інформаційних бюро, акцентувалися проблема оренди державної землі Палестини, конфлікт з арабським

населенням країни, фінансові аспекти колонізації. Єврейським переселенцям була притаманна дрібна колонізація, тобто переважали невеликі поселення сільського типу (Розенберг А. Къ вопросу о типѣ мелкой колонизации. 1918. № 6). Тож освоєння країни головним чином зосереджувалося на сільському господарстві, чому була присвячена лівова частка журнальних публікацій. Зокрема, вміщувалися фрагменти праці А. Зусмана «Палестина, какъ земледѣльская страна» (1917. № 1—5), де загалом характеризуються кліматичні умови, ґрунтові ресурси країни, способи підвищення родючості землі, аналізуються переваги та недоліки природних умов палестинського краю для розвитку сільського господарства. Автор розвінчував стереотипні уявлення про гористість та посушливість Палестини, що унеможливило продуктивне землеробство. До теми розвитку сільського господарства у складних природних умовах А. Зусман повертався у статтях «Въ интересахъ палестинской колонизации» (1917. № 2) та «Наши ближайшія задачи» (1918. № 6).

Оскільки глибоке знання місцевих кліматичних особливостей було обов'язковою умовою продуктивного землеробства, цю тему розробляв також автор статті «Из области палестинской метеорологии» (1917. № 1; підп.: Студентъ-Агрономъ).

Публікація «Новый способъ борьбы съ саранчей» (1917. № 1; підп.: А.) засвідчила настання нового етапу у сільському господарстві: перехід від використання механічних до хімічних засобів у боротьбі зі шкідниками.

Попри акцентування розвитку сільськогосподарських колоній у виданні йшлося також про міську колонізацію, що сприяла би розвитку культури, освіти, науки, промисловості. Детально характеризувалися палестинські міста Акка, Газа, Сіхем (Неблус), Хайфа, Яффа (Городская Палестина. 1918. № 6).

На сторінках видання автори публікацій порушували виробничо-промислові аспекти господарювання: І. Файнгельд «Палестина и фабрично-заводская промышленность» (1917. № 2), «Промышленные перспективы Палестины» (1917. № 4); С. Каплан «Главнѣйшія формы коопераціи въ Палестинѣ» (1917. № 5). Особливості торгово-економічної політики Палестини розглядалися у публікації «Кооперативныя Товарищества и Ссудныя Кассы въ Палестинѣ» Д. Левонтіна (1917. № 2). У журналі вміщено відповіді на надіслані до редакції запитання читачів стосовно товарообміну у Сирії (експорт зерна, оливкової олії, мила, апельсинів, продуктів шовківництва, імпорт вугілля й гасу тощо (рубрика «Замѣтки»).

Багато уваги приділялося проблемам забезпечення переселенців житлом та інфраструктурою (Иммиграция и строительство. 1917. № 5; Очередной сельско-строительный вопросъ въ Палестинѣ. 1917. № 5). З цією метою був створений союз «Строитель», що згодом переріс у будівельну організацію «Габоне» (Товарищество «Строитель» («Габоне»). 1917. № 1).

У № 1 було заплановано розпочати публікацію серії статей, присвячених країнам, які сусідували із Палестиною, з найбільш подібним до неї ландшафтом та кліматом, однак реалізація цієї ідеї завершилася на статті («Синайскій полуостровъ и Вадъ-Эль Аришъ» (1917. № 1; підп.: З. Л.).

На сторінках видання обговорювалася культурно-історична спадщина країни (Изъ давняго и недавняго прошлаго. 1917. № 4; Бенцигеръ. Къ исторіи и характеристикѣ археологическихъ раскопокъ въ Палестине. 1917. № 4, 5; Археологическія изысканія въ Палестинѣ въ прошломъ и будущемъ. 1918. № 6), релігійні святині іудейського краю (Елин Давид. Одна суббота у первосвященника самаритян. 1917. № 5), питання його рекреаційно-оздоровчого потенціалу (Ставский І. В. Курортныя перспективы въ Палестинѣ. 1918. № 6). У журналі розглядалася освітня проблематика: у № 3 надруковано лист учителя «Книга для палестинской школы», у якому йшлося про необхідність створення спеціальних підручників для учнів колоніальних шкіл з акцентом на вивчення рідного краю та виразним сільськогосподарським спрямуванням.

У рубриці «Наши отвѣты» читачам давали відповіді на різноманітні запитання, пов'язані з вивченням та господарським освоєнням Палестини: від того, які навчальні заклади можуть забезпечити належну підготовку для майбутньої роботи на батьківщині предків, до створення борошномельної, оливкової, консервної промисловості, виноградарства, бджільництва та ін.

Рубрика «Замѣтки» містила невеликі матеріали про господарство інших країн: «Скотоводственное дѣло въ Алжиріи» (1917. № 2), «Успѣхи ирригаціоннаго дѣла въ Египтѣ» (1917. № 3), «Вѣчная земельная аренда въ Пруссіи» (1917. № 4) та ін.

На 3'їзді сіоністів південного регіону була створена комісія, до компетенції якої входили об'єднання та мобілізація груп «Гехолуц» — сіоністської організації, що готувала єврейську молодь до переселення у Палестину (Къ групамъ «Гехолуцъ». 1917. № 2). З цією метою на околицях Одеси була заснована аграрна школа «Гехолуц» з облаштованими на палестинський зразок поливними городами, бавовняними і тютюно-

вими плантаціями, полем люцерни (Зусманъ А. Школа Гехолуць. 1917. № 4, 5; 1918. № 6).

Журнал виступив комунікативним посередником комісії та окремих груп «Гехолуць» (у рубриці «Наши отвѣты» друкувалися відповіді та поради стосовно організації їх роботи).

Під назвою «Бібліографія» у перших двох номерах подавалися рецензії на видання, пов'язані з питаннями колонізації Палестини.

У часописі друкувалися некрологи сіоністських діячів: «Памяти Е. В. Членова» (1917. № 5), «Юшуа Айзенштадт», «Народный учитель Вилькомичъ» (1918. № 6).

На сторінках видання рекламувалася газета «Еврейская Мысль».

Останній (6-й) номер, що вийшов у 1918 р., не датовано.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 134; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 60.

К. Стецюк

1210

ПАРТИЯ НАРОДНОЙ СВОБОДЫ: Извѣстія Харьковскаго Комитета. — № 1. 1917, 30 апр.

Ред. А. В. Маклецовъ. — **Харьковъ, 1917:** Изд. Харьковский Комитетъ Партии Народной Свободы. *Тип.* Б. Бентисъ, Харьковъ, ул. Сумская, 38. *Адр. ред.:* Харьковъ, Мироносицкий пер., 8.

Вийшло: 1917 — № 1—3; *Ф.* 54×34 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера въ Харьковѣ 7 к. (1917 № 1, 2), 6 к. (1917 № 3), въ друг. городахъ — 8 к. (1917 № 1, 2), 7 к. (1917 № 3).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1—3; РДБ: 1917 — № 1—3; РНБ: 1917 — № 1—3.

Примітки: Від 21/22 червня 1917 р. газета виходила п. н. «Народная Свобода» (див. № 1181).

Мова видання — російська.

Громадсько-політична газета правочентристського спрямування була заснована Харківським комітетом Партії народної свободи. На сторінках видання здебільшого висвітлювалася хроніка суспільно-політичних подій як на державному (VIII С'їзд Партії Народної Свободи. 1917. № 3), так і на місцевому рівнях, зокрема у відділенні Конституційно-демократичної партії в Харкові та Харківській губернії (Обзоръ дѣятельности студенческой фракции партии Народной Свободы. 1917. № 1; Уѣздные Комитеты Партии Народной Свободы Харьковской губернии. 1917. № 2; Общее собраніе членовъ партии Народной Свободы. 1917. № 3).

Вагоме місце у контенті газети відводилося висвітленню суспільно-політичної проблематики, квінтесенція якої полягала у підтримці дій Тимчасового уряду насамперед у зовнішньополітичній (Проф. А. Маклецовъ. Война и внѣшняя политика Россіи. 1917. № 1; Н. Ю. На краю гибели. 1917. № 2) та внутрішньополітичній (Временное Правительство и поддержка страны. 1917. № 2) сферах. На сторінках видання вміщено низку офіційних документів (Декларация Временнаго Правительства. 1917. № 1), зокрема найвищих органів виконавчої (Юшневскій Н. Временныя правила въ области городского самоуправления; Ивановъ Н. А. По поводу постановления Временнаго Правительства о собраніяхъ и союзахъ. 1917. № 1) та законодавчої (Юшкевскій Н. Новый законъ о городскихъ выборахъ. 1917. № 2) гілок влади і роз'яснень до них.

Вирішення національного питання (зокрема українського) редакція видання вбачала в автономізації та федералізації майбутнього державного устрою Росії, гарантуванні національно-культурних прав, прагнень національних меншин колишньої Російської імперії на вільне володіння, користування, вживання їхніх мов у межах національно-культурних автономій (Вопросъ объ автономии (Докладъ Ф. Ф. Кокошкина на VIII сѣздѣ Партии Народной Свободы). 1917. № 3). Лейтмотивом поодиноких виступів була апологія свободи слова та друку, гостра критика інституту цензури та пресовидавничих обмежень у Росії (Маклецовъ А. Въ защиту гражданской свободы. 1917. № 2).

У полі зору редакції перебували питання децентралізації влади, реформування та перебудови органів місцевого самоврядування у нових суспільно-політичних обставинах (Программа дѣятельности городского самоуправления. 1917. № 3; ін.). У виступах різних авторів актуалізувалися варіанти вирішення житлового питання у Харкові (Анциферовъ А. Н. Ближайшая задача городского самоуправления. 1917. № 3; ін.).

Редакція вела полеміку з іншими харківськими газетами, зокрема виданням «Соціалъ-Демократъ» (Критикамъ Партии Народной Свободы. 1917. № 3).

На сторінках часопису подавався екскурс в історію Харківського комітету Партії народної свободи (Ивановъ Н. А. Изъ исторіи Харьковскаго Комитета партии Народной Свободы. 1917. № 2).

Провідними авторами видання були: А. Маклецов, Н. Юшневскій, А. Н. Анциферов, Н. А. Иванов.

Останній (3-й) наявний номер газети датовано 21/27 травня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 121; Газеты дореволюционной России... С. 274.

Література: Жердева Ю. А. Пресса как инструмент политических технологий русского либерализма в 1917 г.: монография. Самара, 2013. С. 264.

С. Блавацький

1211*

ПЕРВОЕ МАЯ: Совѣтъ рабочихъ и солдатскихъ депутатовъ РСДРП. — 1917, 1 мая.

Харьковъ, 1917.

Вийшло: 1917 — 1 мая.

Наявність у фондї: РДБ: 1917 — 1 мая; РНБ: 1917 — 1 мая.

Примітки: Мова видання — російська.

В. Габор

1212

ПЕЧАТНИКЪ: Издание Союза рабочихъ печатного дѣла г. Харькова и губернии (1917); Органъ Южнаго областного союза рабочихъ печатного дѣла (1918). — Два раза въ мѣсяць (1917). Г. 1. № 1. 1917, май.

Ред. Л. Капланъ (1917), *Редакціонная коллегія* (1918 № 12). — **Харьковъ, 1917—1918:** *Адр. ред.:* Харьковъ, Сергеевская пл., Сергеевскіе ряды (1918).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—10, 1918 — Г. 2 № 1(11)—12(22); Ф. 33×23 см (1918); *Обс.* 16 с. (1918 № 12); Ц. номера 25 к., иногородн. 30 к.

Наявність у фондї: ДНАБ: 1918 — Г. 2 № 12(22); ХДНБ: 1917 — Г. 1 № 3, 6—9; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1, 2, 4—10, 1918 — Г. 2 № 2(12)—5(15).

Примітки: Мова видання — російська.

Журнал був створений з ініціативи Спілки працівників друкарської справи Харкова та Харківської губернії. Одним із завдань видання було «служить средствомъ просвѣщенія рабочихъ массъ» (Отъ редакции. 1918. № 12).

Провідне місце на сторінках спеціалізованого часопису із друкарської справи надавалося висвітленню професійного життя друкарів — працівників харківських літографій і типографій. У цьому контексті на його сторінках опубліковано серію матеріалів про умови праці друкарів, їхні договірні відносини із власниками друкарень у рамках колективних договорів і захисту професійних та соціальних прав (Фишелевъ Мих. Тактика владѣльцевъ. 1918. № 12). У журналі вміщено низку офіційних документів, зокрема циркуляри міністра праці (Циркуляръ министра труда. 1918. № 12), у яких порушувалися проблеми

діяльності профспілок, заводських комітетів та інших професійних організацій щодо захисту прав й інтересів найманих працівників.

Контент видання містив такі відділи: «Обзоръ печати» (огляди тогочасної суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в Україні крізь призму публікацій різних спеціалізованих видань, як-от: «Профессиональный Союзъ», «Голосъ Юга»); «Наши бесѣды» (роздуми, публіцистичні нотатки, замітки членів Спілки працівників друкарської справи та окремих типографських підприємств про різні аспекти функціонування цієї організації: свавілля власників у відносинах із друкарями, відсутність солідарності між робітниками у поліграфічній галузі); «По области» (поточна хроніка діяльності Спілки, звіти про засідання керівництва, організаційні процеси); «По предприятиямъ» (огляди роботи різних друкарень); «По Украинѣ» (інформаційні повідомлення про страйки друкарів із вимогами підвищення рівня зарплати та покращення умов праці).

На сторінках часопису вміщено документи фінансової звітності регіональних відділень Спілки працівників друкарської справи, зокрема касові звіти.

Авторами видання були І. Лагес, Михайло Фішеєв та ін.

Реклама і оголошення займали у контенті журналу маргінальне місце. Під рубрикою «Объявление» вмішувалися оголошення про працевлаштування для майстрів-літографів, друкарів тощо.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 125.

С. Блавацький

1213*

ПИРЯТИНСКАЯ ГАЗЕТА: Газета политическая, Публичная, коммерческая и литературная. — № 1. 1917.

Ред. В. Д. Васильевъ. — **Пирятинъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1—6, [?].

Наявність у фондї: РДБ: 1917 — № 6.

Примітки: Наявний № 6 датовано 14 квітня 1917 р. Мова видання — російська.

М. Комариця

1214

ПОДСНѢЖНИКЪ: Двухнедѣльный ученический журналъ Кіевской 8-ой гимназіи. — № 1. 1917, 18 марта.

Отв. ред. М. Вологовскій. — **Кіевъ, 1917:** *Изд.* Кіевская 8-я мужская гимназія. *Тип.* Акц. Общ.

Пора строить

Н. Т. Корчак-Новицкого, Киев, Меринговская ул., № 6. *Адр. ред.:* Киев, Николаевская пл., 8-я гимназия, Инспектору.

Вийшло: 1917 — № 1—4; *Ф.* 27,5×22 см; *Обс.* 12 с.; *Ц.* номера 20 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 1—4; **РДБ:** 1917 — № 1—4; **РНБ:** 1917 — № 1—4.

Примітки: Журнал виходив із дозволу військової цензури Києва. Мова видання — російська.

Відповідальний редактор видання М. Вологовський у статті «первого ученического» журналу у Києві задекларував: «Подснѣжникъ — это первые побеги молодого чувства, молодой мысли, получивших возможность пробиться из-под холодного покрова прежних леденящих взаимоотношений». Вихід у світ часопису був зумовлений необхідністю «у одних — вызвать интересъ къ творческой дѣятельности, другимъ дать толчокъ къ работѣ мысли, третьих бережно направитъ въ нормальное русло» (Отъ редакції. № 1).

Пріоритетне місце на сторінках цього літературно-художнього журналу надавалося історичній тематиці, зокрема публіцистичним та подорожнім нотаткам про події Першої світової війни на Західному фронті (Дюбарль Робертъ. Къ Родинѣ [у перекладі С. Товбіна]. № 1; Полищукъ М. Воспоминанія о поѣздѣ по сѣверной Европѣ во время войны; Рѣзниковъ В. Воспоминанія о поѣздѣ по югу Европы во время войны. № 3, 4), висвітленню їхнього впливу на трансформацію суспільного життя в тогочасній Росії (Бакштъ Г. Свершилось. № 2; Маевъ Б. Бегство мое изъ Жабинки. № 3). У поодиноких авторських виступах суспільно-політичної тематики актуалізувалася проблема перебудови системи шкільництва у контексті переходу від авторитаризму, бюрократизму, формалізму до ліберально-демократичних форм організації шкільного життя (Маргулесъ С. Наши задачи. № 4).

У цьому контексті під рубрикою «Галерея революціонныхъ дѣятелей» вміщено історичні нариси про визначних діячів революційних процесів у Російській імперії у ретроспективі (Демченко Б. Поэтъ-Декабристъ К. Ф. Рылѣевъ. № 3; Товбинъ И. Радищевъ. № 4).

Вагоме місце у структурі видання займала поезія, зокрема інтимна (Турчаниновъ С. Незабудка голубая; Артоблевскій Г. Тѣни. № 1), громадянська (Моя пѣсня; Лисовскій Г. Ночь; Скоробагевъ-Богущкій К. Vae victis! № 2; Артоблевскій Г. Въ вихрѣ мірозданія... № 4) та пейзажна (Тарашукъ А. Радуга; Лысковъ Н. Осенью. № 2; Грабенко А. Старый замокъ. № 3) лірика.

На сторінках журналу вміщено статті пізнавального характеру про філософію, її основи та принципи (Мажбиць М. Революція въ философіи. № 1; Его же. Въ поискахъ новой жизни. Философія — ея сущность и задачи. № 4), біографічні та літературознавчі розвідки про життя і творчу діяльність відомих представників зарубіжної літератури — Джека Лондона (Демченко В. Джекъ Лондонъ. № 1), Генрика Сенкевича (Бокушъ С. Памяти великаго славянина. № 1—3), Рабіндраната Тагора (Рабиндранатъ Тагоръ: «Гитанджали». № 3), російської літератури — А. Будищева (Волковъ Д. Памяти А. Н. Будищева. № 2), К. Аксакова (Погорѣльскій Г. Памяти К. С. Аксакова. № 4) та визначних винахідників і раціоналізаторів світового масштабу (Торъ Г. Сэръ Хайрамъ Максимъ. № 2).

Окреме місце у контенті часопису відводилося публіцистичним творам, зокрема есеїстиці (Іванковъ Я. Mens sana in corpore sano. № 2), мемуаристиці (Зайцевъ А. Изъ лѣтнихъ воспоминаній. № 2, 3) та подорожнім нотаткам (Степаненко Б. Приключенія траппера. № 2, 3).

Провідними авторами видання були Г. Артоблевскій, С. Маргулес, Б. Степаненко.

Останній (4-й) номер вийшов 29 квітня 1917 р. Редакція планувала видавати журнал і надалі, однак відомостей про вихід подальших номерів не знайдено.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 129; Периодика по литературе и искусству... С. 197; *Черняков Б. І.* Джерела до історії української преси... С. 28, 45, 55; Періодичні видання Києва... С. 511.

С. Блавацький

1215*

ПОРА СТРОИТЬ = ETH LIBNOTH: Издание Киевской организации сионистской молодежи. — № 1. 1917, 8 мая.

Ред. Редакц. комиссия Eth Libnoth. — **Київ, 1917:** *Изд.* Киевская организация сионистской молодежи. *Адр. ред.:* Київ, Кузнецкая, 23.

Вийшло: 1917 — № 1; *Ц.* номера 25—40 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 124; Органы русско-еврейской периодической печати, 1860—1945 // Литература о евреях на русском языке, 1890—1947: книги, брошюры, оттиски статей, органы периодической печати: библиогр. указ. / сост.: В. Е. Кельнер, Д. А. Эльяшкевич. Санкт-Петербург, 1995. С. 572; *Черняков Б. І.* Джерела до історії української преси... С. 95; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 514.

С. Блавацький

1216*

ПОСЛЕДНЯЯ НОВОСТИ: Телеграммы съ отдѣломъ мѣстной хроники. — Ежедневно. № 1. 1917, 15 сент.

Ред.-изд. С. Я. Ворохобскій. — **Екатеринославъ, 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1—6.

Наявність у фонді: **РНБ:** 1917 — № 1—6.

Примітки: Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Останній (6-й) номер вийшов 6 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 125; Периодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 53.

Р. Бліхарський

1217

ПРАВО НАРОДА (1917 № 31—35); **ПРАВО НАРОДА = НАРОДНЕ ПРАВО** (1917 № 36 — 1918): Газета политическая, литературная и сельскохозяйственная. — Выходит два раза въ недѣлю. Г. 6. № 32. 1917, (21 окт.).

Ред. Редакціонная комиссія. — **Волчанск, 1917—1918:** Изд. Волчанскаго земства. Тип. Кассы Мелкаго кредита. Адр. ред.: Гор. Волчанскъ, Харьковской губернии, Духовная ул.

Вийшло: 1917 — Г. 6 № 31—45, 1918 — Г. 7 № 1; Ф. 55×35,5 см; Обс. 4 с.; Передпл.: 6 р. на год. Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Г. 6 № 37; **РДБ:** 1917 — Г. 6 № 32—44, 1918 — Г. 7 № 1; **РНБ:** 1917 — Г. 6 № 32—37.

Примітки: Від 1912 (№ 1, 1 серп.) до 1917 р. (№ 31, 18 жовт.) часопис виходив п. н. «Волчанский земский листок». У «Праві Народу» враховано роки попереднього виходу (шостий рік видання). Від № 36 — паралельна назва українською мовою. Дублювалися також підзаголовки, місце видання («м. Вовча, Харківщина»), інші вихідні дані.

Перший номер перейменованого й суттєво зміненого за низкою параметрів (журнал—газета, тижневик—півтижневик) «Волчанского земского листка» вийшов у світ 21 жовтня 1917 р. У редакційному поясненні відзначалося, що такий крок був спричинений багатьма обставинами, зокрема необхідністю оперативного висвітлення подій та відповідного забезпечення інформаційних запитів суспільства. Тижневик же «шел в хвосте самой жизни», не висвітлюючи належним чином соціально-політичну, економічну

проблематику, особливо питання місцевого самоврядування. Саме ці аспекти були першочерговими для аналізу й вирішення у реформованому виданні.

Редакція відзначала, що в газеті будуть обговорюватися робоче повсякдення нового волосного земства, а також проблеми партійної діяльності соціалістичних українських та російських організацій, подаватимуться місцеві новини, акцентуватимуться сільськогосподарські питання, зокрема очікувана земельна реформа, висвітлюватиметься процес виборів до Установчих зборів.

У газеті опубліковано урядові нормативні й регулятивні матеріали, розпорядження, відозви, телеграми, інформацію про перебіг з'їздів і зібрань — всеукраїнських та регіональних. У № 37 вміщено III Універсал Української Центральної Ради. Опубліковано також резолюцію Харківського товариства діячів періодичної преси і літератури з приводу «насилій надъ печатью». Продовжуючи залишатися опорним виданням земства, газета сумлінно повідомляла про діяльність чиновників управи, подавала звіти про наради, збори, засідання, що відбувалися тут.

Основні рубрики видання: «Українське життя», «Український флот», «Къ событіямъ на Украинѣ», «Событія въ Харьковѣ», «Мѣстная хроника», «Вести изъ уѣзда», «Извѣстія по Россіи», «Петроградскія событія», «На фронтѣ», «Изъ Петроградскихъ газетъ», «Отголоски петроградскихъ событій», «Происшествія».

Зокрема, під рубрикою «Українське життя» опубліковано постанови першого Всеукраїнського з'їзду Вільного козацтва, статут Вільного козацтва, відозви Київського кредитового союзу до селян із проханням не «ховати гроші», повідомлення про українізацію війська, продовольчу справу, земельні проблеми, про скликання українських Установчих зборів і сподівання на їх доконечну дієвість, оскільки «сбылись мечты Украины. И то, что еще такъ недавно казалось невозможнымъ и считалось дикой фантазией, теперь оказалось отрадной действительностью». Читачі дізнавалися про «Финансовый крахъ и народное хазяйство» (обговорення проблем фінансування сільського господарства), «Отношения Волчанска къ текущимъ событіямъ», «Грозныя предостережения» (наведено уривки з виступів на земських зборах місцевого вчителя Сергєєва про важкий стан шкільництва (немає опалення, світла, вчителі голодують) і земського лікаря Джигурди (він так само наполягав — «дайте грошей!»), а також про те, що «Революція въ опасности». Не оминула редакція й проблем функціонування

товариства «Просвіта», інших культурних установ, зокрема театру у м. Вовча.

У № 44 редакція повідомляла читачам, що не може забезпечити їх офіційною інформацією через збої у роботі пошти, публікувати ж повідомлення сумнівного змісту категорично відмовлялася, щоб не вводити читачів в оману.

Останнє (1-ше) число газети вийшло 6 січня 1918 р. Редакція просила боржників виконати свої фінансові зобов'язання перед газетою, а також повідомляла про конфіскацію № 44 у м. Білгород з мотивацією: «издають ее контрь-революционеры — не хвалят большевиковъ, отваживаются иметь свое сужденіе».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 125; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 85; Газеты дореволюционной России... С. 290.

Л. Сніцарчук

1218*

ПРИДУНАЙСКИЙ ГОЛОС: Демократическая газета. — № 1. 1917, 10 дек.

Отв. ред. М. Г. Вдовиченко. — **Измаиль, 1917—1918:** Изд. Я. Х. Ройтманъ. *Тип.* Ф. Ю. Ройтманъ. *Адр. ред.:* Измаиль, Телеграфная ул., уголъ Александр.

Вийшло: 1917 — № 1—16, 1918 — № 17—94; *Передпл.:* на 1 мѣс. 3 р. 75 к. (1917), 4 р. (1918). *Ц.* номера 15 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1—6, 9—16, 1918 — № 17—23.

Примітки: Періодичність виходу — щоденно. 1918 р. нумерація чисел валова. Мова видання — російська.

Останній (94-й) відомий номер вийшов 7 квітня 1918 р., однак у літературі є згадки про публікацію у номері, датованому 12 травня.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 127; Список повременных изданий за 1918 год. С. 177; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 91; Presa Basarabeană de la începuturi pînă în anul 1957: catalog / ed. îngr. de Lidia Kulikovski; alcăt. și culeg. comp. Margarita Șcelcikova. Chișinău, 2002. С. 174; Газеты дореволюционной России... С. 295.

Література: Молдовско-български връзки: история и култура / съст.: Николай Червенков, Иван Думиника. Кишинев, 2016. С. 242.

М. Комариця

1219

ПРИЛУКСКАЯ ЖИЗНЬ: Беспартийная прогрессивная газета (1917 № 2—6); Беспартийно-

прогрессивная и литературная газета (1917 № 7—13); Газета социалистическая (1917 № 14—20). — Выходит 1 разъ въ недѣлю по понедѣльникамъ. Г. 1. № 1. 1917, апр.

Ред.-изд. (1917 № 1—9), *ред.* (1917 № 10—20) Иона Западинский. — **Прилуки, 1917:** Изд-во Редакционной Коллегии (1917 № 10—20). *Тип.* А. Я. Мирова, Прилуки. *Адр. ред. і контори:* по Александровской ул. въ гостинницѣ «Грандъ-Отель», рядомъ съ театромъ «Палась».

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—20; *Ф.* 46,5×30 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на годъ съ доставкой и пересылкой 6 р. *Ц.* номера 10 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — Г. 1 № 15; РДБ: 1917 — Г. 1 № 5—15, 20; РНБ: 1917 — Г. 1 № 3—9, 11—16, 20.

Примітки: Наявний № 3 вийшов 30 квітня, № 15 — 7 серпня 1917 р. Мова видання — російська.

Суспільно-політична газета «Прилукская Жизнь», декларована як позапартійне і прогресивне видання, намагалася об'єктивно відображати революційні події в країні. Редакція не оминала увагою і міське життя, зокрема, висвітлювала роботу нової міської думи, її засідання тощо.

У центрі уваги редакції були події в Росії, діяльність Тимчасового уряду, урядова криза і ті зрушення в Україні, які були спричинені утворенням Української Центральної Ради та проголошенням нею доленосних для українського народу універсалів.

Автори газети виступали зі статтями, у яких порушували питання війни і миру, а також вели мову про необхідність допомоги селу.

У виданні друкувалися дискусійні матеріали, що робило його об'єктивним і жвавішим. Наприклад, у № 13 «Прилукской Жизни» кореспондент А. Дмитров умістив звіт про засідання об'єднаних представників сіл і міст, політичних, громадських і національних організацій. У № 15 В. Колодуб опублікував лист, у якому спростовував перекручені, на його думку, власні висловлювання на цьому засіданні. Своєю чергою, А. Дмитров, відстоюючи свою позицію, вмістив у тому ж номері власні коментарі до листа В. Колодуба. Саме подібні публікації дозволяли періодичному виданню бути динамічним і плюралістичним.

Авторами газетних матеріалів були: А. Дмитров, Г. Меєрсон, Борис Туревський та ін.

Серед рубрик видання — «Хроника», «Новости дня», «Новая Дума», «Театръ и музыка», «Письмо въ редакцію».

Останній (20-й) номер датовано 18 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 127; Периодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 61; Газеты дореволюционной России... С. 296; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 182.

В. Габор

1220

ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЕ ДѢЛО (1917—1918); **ПРОДОВОЛЬСТВЕННОЕ ДЕЛО** (1919): Органъ Харьковского Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917—1918); Орган Продовольственнаго Отдела Харьковского Губернскаго Совета Рабочих и Крестьянских Депутатов (1919 № 1—3); Орган Губернскаго Продовольственнаго Отдела Харьковскаго Совета Рабочих и Крестьянских Депутатов (1919 № 4—8); Орган Харьковского Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1919 № 9—12). — Выходит еженедельно. Г. 1. № 1. 1917, 11 янв.

Ред. Л. Я. Любимовъ (1917—1918), Коллегия (1919). — **Харьковъ, 1917—1919:** Изд. Харьковскій Губернскій Продовольственный Комитетъ (1917—1918), Продовольственный отдел Х. Г. С. Р. и К. Д. (1919 № 1—8), Харьк. Губернский Продовольственный Комитет (1919 № 9—12). *Тип.* Ю. М. Беркманъ, Харьковъ. *Адр. ред.:* Харьковъ, Губернаторская ул., 13. Губернская Продовольственная Управа (1917—1918), Харьков, ул. Либкнехта, д. Саламандра (1919).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?], 1918 — Г. 2 № 1/2, 3/4, 5/6, [?], 1919 — № 1—12; *Ф.* 34,5×26 см (1919); *Обс.* 16 с. (1919); *Передпл.:* на мѣс. 1 р. 50 к. (1917—1918), до конца года 100 р. (1919 № 1—9), 125 р. (1919 № 10, 11). *Ц.* номера 75 к. (1917—1918), 3—4 р. (1919).

Наявність у фонді: **ДНАБ:** 1919 — № 1—6; **ХДНБ:** 1919 — № 1—11; **РНБ:** 1918 — Г. 2 № 1/2, 5/6, 1919 — № 1—7.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!» (1919). У 1918 р. № 1/2 вийшов у січні, № 5/6 — у лютому, у 1919 р. № 1 датовано 15 лютим. Мова видання — російська.

Функціонування журналу «Продовольственное Дело» умовно поділяється на два періоди: дорадянський (1917—1918 рр.) і радянський (1919 р.). У перший період редакція висвітлювала діяльність Харківського губерньського продовольчого комітету щодо забезпечення населення продуктами харчування, у другому — діяльність губерньського продовольчого відділу Харківської ради робітничих і селянських депутатів,

згодом — Харківського губерньського продовольчого комітету і вмішувала офіційні матеріали Наркомату з продовольчих справ України та Ради Народних Комісарів радянської Росії.

Публікації видання у 1917—1918 рр. відображали протистояння між Українською Центральною Радою та урядом народних комісарів Російської Федерації: «Въ нашей губерніи ощущается давлѣніе трехъ властей: Рады, народныхъ комиссаровъ и Каледина... Рада хочетъ оставить безъ хлѣба и угля владѣнія народныхъ комиссаровъ, тѣ въ свою очередь очень далеки отъ христіанскихъ чувствъ въ отношеніи областей Рады» (Любимовъ Л. Нейтральность продовольственныхъ организацій. 1918. № 1/2).

У 1919 р. редакція вбачала мету журналу в тому, що він буде «широко освѣдомлять продовольственные организации и население о работе Отдела, положении продовольственнаго дела на Харьковщинѣ, видахъ на будущее и т. п.» (1919. № 1). Про завдання продовольчого відділу, а відповідно й журналу йшлося у статті О. Шліхтера «Ближайшіе задачи и принципы предстоящаго на Украине строительства продовольственнаго дела» (1919. № 1). Першочергове завдання цієї структури автор публікації вбачав у тому, щоб найближчим часом у великій кількості вилучити у селян продовольчі продукти і розподілити їх по районах, де голодувало населення, але передовсім планомірно забезпечити хлібом діючу армію.

У тому ж році редакція друкувала матеріали про діяльність Наркомпроду України, харківського продвідділу, згодом — продкомісії, 3-й Всеукраїнський з'їзд рад і прийняті на ньому резолюції з продовольчого питання, Харківський губерньський з'їзд рад і порушене на ньому продовольче питання, губерньські продовольчі наради, а під рубрикою «Работа на местах» — про діяльність місцевих продвідділів у Богодухові, Валках, Зміївці, Ізюмі, Охтирці, Сумах та інших містах, вмішувала звіти певних відділів, зокрема харківського «Упродотдела», та бесіду із заступником Наркомпроду України М. Брюхановим п. н. «Компрод и Красная Армия».

Автори часопису 1919 р. аналізували становище паперової промисловості в Україні та перспективи розвитку текстильної галузі, стан забезпечення продовольством населення і завдання статистики, перспективи розвитку харчової справи в Харківській губернії, фінансове забезпечення губпродкому, інформували про постачання Харкова і Донецького басейну, «хлібну» кризу в Харкові, а також вели мову про продовольчі завдання комітетів бідноти, заготівлю і розподіл

посівного матеріалу в Харківській губернії (№ 7), розкладку надлишку хліба (№ 10) тощо.

Видання 1919 р. було заповнене передовими статтями на зразок «Злоба дня» — про загострення продовольчого питання в Україні — та «Продовольственная диктатура». Остання публікація підкріплювалася й офіційними документами — декретом про продовольчу диктатуру за підписами голови ВУЦВК Г. Петровського, секретаря С. Косіора і наркома О. Шліхтера, а також інструкцією про виконання цього декрету на місцях, розкладку хліба та товарообміну. Редакція опублікувала також декрет про розкладку надлишку врожаю 1918 р. і попередніх років «Об излишках урожая 1918 года».

Офіційні матеріали — декрети, закони, розпорядження, інструкції — займали помітне місце на сторінках журналу. 1919 р. тут друкувалися декрет робітничо-селянського уряду України про організацію продовольчої справи в Україні, декрет про націоналізацію цукрової промисловості, новий закон про комітети бідноти, положення про управління т. зв. продовольчою армією. Вони вміщувалися також у «Справочном отделе». Зокрема, опубліковано декрет РНК радянської Росії про організацію постачання та резолюцію 8-го з'їзду РКП про роботу на селі, звернення ВУЦВК з приводу «положення» про сільські комітети бідноти.

Іноді в журналі 1919 р. републікувалися матеріали з московських періодичних видань, зокрема «Правды» та «Известий», як-от: передовиця «Продовольственная армия» — про формування продзагонів, стаття А. Свідерського «Что может дать и что уже дала нам Украина?», витяги із промови В. Леніна з продовольчого питання.

Під рубрикою «Библиография» 1919 р. вміщувалися рецензії на галузеві видання, зокрема катеринославський «Продовольственный Вестник» та харківські «Известия Народного Комиссариата продовольствия Украины».

1919 р. журнал мав розгалужену рубрикацію, як-от: «В Наркомпроде Украины», «Действия и распоряжения центральных органов», «На Украине», «В коллегии Губпродотдела», «В Горпродкоме», «Хроника», «В Советской России», «Продовольственное дело на Севере» (у радянській Росії), «Из деятельности Углавсахара», «Работа на местах», «Кооперация и продовольствие», «Справочный отдел», «Нам пишут» та ін.

Серед авторів журналу в 1919 р. були: С. Бройде, Ф. Глузберг, А. Деснянець, А. Прасолов, С. Тугушев, Я. Фіхтер.

Останній (11-й) номер вийшов у світ 3 червня 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 128; Список повременных изданий за 1918 год. С. 179; Периодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали. С. 140, 141; Периодическая печать СССР 1917—1949... Журналы... по общественно-политическим и социально-экономическим вопросам. С. 141; Українські періодичні видання у фонді ХДНБ... Вип. 2. С. 85, 86.

В. Габор

1221

ПРОЛЕТАРИЙ: Органь Харьковскаго Комитета Р. С.-Д. Р. П. (1917 № 1—81); Органь Харьковскаго Комитета Р. С.-Д. Р. П. Ежедневная рабочая газета (1917 № 82—135). — Выходит ежедневно, кромѣ послѣдпраздничныхъ дней (1917 № 8—81). № 1. 1917, 10 марта.

Ред. Редакционная Комиссія. — **Харьковъ, 1917:** Изд. Харьков. Комитетъ Р. С.-Д. Р. П. *Тип.* В. М. Шнеберга, Харьковъ, Рыбная, 38. *Тимчасова адр. ред. і контори:* Клочковская ул., № 57 (1917 № 1—15). *Адр. ред. і контори:* Кузнечная ул., № 2 (1917 № 16—100), Вознесенская ул., № 3 (1917 № 101—135).

Вийшло: 1917 — № 1—128, 11 сент., 129—135; Ф. 48×34 см (1917 № 1—15), 44×34 см (1917 № 16—81, 133—135), 53×37 см (1917 № 82—128, 131, 132), 46×36 см (1917 № 129, 130), 35×26 см (1917 11 сент.); Т. 10000—4500 пр.; *Обс.* 4 с., 2 с. (1917 11 сент.); *Передпл.*: въ Харьковѣ на 9 мѣс. 8 р. 50 к. (1917 № 8—29), 13 р. 50 к. (1917 № 30—45), на 7 мѣс. 10 р. 50 к. (1917 № 46—81), на 6 мѣс. 9 р. (1917 № 83—108), въ провинціи на 9 мѣс. 11 р. (1917 № 8—29), 15 р. 75 к. (1917 № 30—45), на 7 мѣс. 12 р. 25 к. (1917 № 46—81), въ друг. гор. на 6 мѣс. 12 р. 25 к. (1917 № 83—108), мѣстнымъ подписчикамъ с доставкой на 5 мѣс. 10 р. (1917 № 109—135), без доставки коллективнымъ подписчикамъ на 5 мѣс. 8 р. 75 к. (1917 № 109—135). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1—8), 10 к. (1917 11 сент.), въ Харьковѣ 5 к. (1917 № 9—29), 6 к. (1917 № 30—105), 8 к. (1917 № 106—121), 15 к. (1917 № 122—135), на вокзалѣ и въ друг. гор. 6 к. (1917 № 8—29), 7 к. (1917 № 30—105), въ друг. гор. 10 к. (1917 № 106—121), 17 к. (1917 № 122—135).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 2, 3, 5, 7—14, 16, 18—20, 22, 25, 27—38, 41—68, 70—75, 79—102, 104, 106, 107, 109, 110, 113—115, 121—127, 131—135; **ДНАБ:** 1917 — № 1—128, 11 сент., 129—135; **ДПБ:** 1917 — № 7; **РДБ:** 1917 — № 2, 6, 8—12, 14, 16, 30, 34, 42, 43, 47—52, 55, 57—59, 61—67, 70—72, 101—121, 123, 124, 126—135; **РНБ:**

1917 — № 3, 6, 8, 11—14, 29, 30, 35—37, 41—44, 47—59, 61—67, 71—74, 76—78, 80—84, 86, 88—135.

Примітки: До складу редакційної колегії газети входили: О. В. Сурик (Ємельянов), В. І. Заборенко, Д. І. Ерде (Райхштейн), С. І. Картозія, М. Л. Рухимович. У надзаголовку: «Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партія» і гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». Перших сім номерів виходили нерегулярно. Випуск за 11 вересня (29 серпня) вийшов із позначкою «Экстренный вечерній выпуск». Від 2 листопада 1917 р. виходила газета «Донецкій Пролетарій» (див. № 1043). Мова видання — російська.

«Пролетарій» — більшовицький суспільно-політичний друкований орган, основний масив матеріалів якого присвячувався партійному життю. У № 1 опубліковано Маніфест ЦК РСДРП(б) від 26 січня 1917 р. «Ко всемъ гражданамъ Россіи», який ряснів закликами на кшталт «Да здравствуетъ демократическая республика... революціонный рабочий классъ... возставшая армія!». Поряд була надрукована партійна програма-мінімум п. н. «Что должны знать соціаль-демократъ».

У рубриках «Россійская Соц.-Демократ. Рабочая Партия», «Жизнь Партіи», «Объявленія и постановленія Харьковскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П.» вмішувалися резолюції, звернення й оголошення ЦК РСДРП(б), звіти про засідання Харківського комітету партії та загальні збори більшовицької організації (Южно-Русская Областная Конференція Совет. Раб. и Солд. Депутатовъ. № 34, 36, 37, 39, 40; ін.). Газета висвітлювала події на Всеросійському з'їзді Рад робітничих і солдатських депутатів від 4 червня: друкувалися промови В. Леніна, Л. Троцького, О. Лучинського, Л. Каменева, розглядалося питання про наступ (№ 65—70). Номер 113 присвячений VI з'їзду партії: подано резолюції («Текущий момент и война», «О политическом положеніи», «Резолюція о союзах молодежи»), протоколи, звіти із засідань.

На початку існування «Пролетарій» стояв на загальнодемократичних засадах — у перших випусках газети простежувалося лояльне ставлення до Тимчасового уряду. Автор «Обращенія быв. каторжанъ» (№ 2) визнає: хоча до складу Тимчасового уряду здебільшого входили представники «буржуазії» та дворянства, вони так само боролися проти царського режиму, із складу уряду вийшов не один революціонер. Однак із часом недовіра до Тимчасового уряду висловлювалася чіткіше: у № 12 опубліковано резо-

люцію РСДРП(б) «О Временномъ Правительствѣ», де уряд звинувачено у нездатності вирішити першочергові питання. До цієї теми детальніше звернувся автор статті «Объ отношеніи къ Временному Правительству» (№ 26). Наприкінці квітня 1917 р. VII Всеросійська конференція РСДРП(б) прийняла ленінський план розвитку соціалістичної революції. Делегат від Харкова О. В. Сурик (він же — один із редакторів «Пролетарія») у численних репортажах з конференції, що друкувалися від 30 квітня до 7 травня (№ 31—37) під заголовком «Всероссійская Конференція», підтримував ленінську позицію. Відтоді газета виступала з нещадною критикою Тимчасового уряду та його офіційних органів у Харкові.

Редакція практикувала дублювання матеріалів з головного друкованого більшовицького органу — загальнополітичної газети «Правда». Найчастіше передруковували статті, фейлетони, промови та інші матеріали авторства В. Леніна, позиція якого полягала в тому, аби переконати пролетаріат, що буржуазна парламентська республіка не поліпшить становище народу, а збереже владу в руках поміщиків і капіталістів. Лише сам народ, об'єднаний у ради, повинен взяти владу в свої руки і керувати державою.

Навесні 1917 р. харківські меншовики активізували кампанію за об'єднання усіх соціал-демократичних сил. Реакцією на це у виданні була публікація серії статей, в основі яких лежала ідея, що завдання більшовиків не об'єднання із «соціал-шовиністами», а зміцнення самостійних партійних організацій (Сурикъ. Россійская Соц. Демокр. Раб. Партія и Харьковскіе меньшевики. № 8; ін.). У передовій статті «Гдѣ выходъ?» (1917. № 110) вказувалося, що буржуазний уряд Керенського неспроможний розв'язати питання розвитку революції, тож його повинні покинути меншовики та есери й передати всю владу більшовикам. На сторінках кожного номера друкувалися агітаційні матеріали щодо вступу до партії більшовиків.

Автори газети негативно оцінювали політичну діяльність О. Гучкова, О. Керенського, П. Мілюкова, Г. Плеханова, І. Церетелі, А. Шингарєва (Зиновьевъ Г. Взаимная амністія? (Планы созыва международной конференції). № 24). Одна з ключових проблем, у площині якої лежали основні конфліктні розбіжності у поглядах соціалістів різних спрямувань, — бачення складу майбутнього уряду, цьому присвячено чимало публікацій «Пролетарія» (Васильевъ М. Коалиціонное правительство и революціонная демократія. № 40;

Ангарській Н. Объединенное министерство и борьба за миръ. № 42; Ольминский М. Против правящей партии. № 67; Канринъ Э. Объединение или расколъ партии с.-р. № 77). Позиція більшовиків щодо політичних опонентів та Тимчасового уряду загострилася ще більше після виборів та формування нового кабінету міністрів, де більшовики кількісно значно програвали (Эрдэ. У разбитого корита. № 101).

Критикувалася також політична тактика та ідейні погляди партії кадетів: «На что могли рассчитывать кадеты, уходя из министерства» (№ 98), «Живые силы (кадетский съезд)» (№ 106).

У виданні порушувалося важливе на той момент питання — підготовка та проведення виборів до Всеросійських Установчих зборів (Как обеспечить успех Учредительного Собрания. № 134), що теж породило багато суперечливих поглядів. Так, у статті «Къ созыву Учредительного Собрания» (№ 52) вказувалося на те, що згідно з проектом Тимчасового уряду брати участь у виборах можуть лише особи віком від 20 років, однак якщо йшлося про війну, то 18-річні юнаки вважаються цілком дорослими. Автори публікацій часто нарікали на відкладання виборів урядом.

На сторінках часопису вміщено тільки декілька публікацій, в яких розглядалася політика Української Центральної Ради та Харківської губернської української ради, зокрема замітка «Украина» (№ 72; передрук з «Правды») — відгук на прийняття I Універсалу УЦР. До Жовтневого перевороту 1917 р. більшовики визнавали право націй на самовизначення, включно з відокремленням і створенням власної держави (Песоцкий А. Об украинском движении. № 84), однак на практиці ігнорували його, акцентуючи спорідненість двох народів «и по языку, и по месту жительства, и по характеру, и по истории». Більшовики вбачали в українському національному русі свого союзника в боротьбі з Тимчасовим урядом (Украина и поражение правящих партий России. № 73). У газеті надруковано витяг із II Універсалу УЦР (Универсал Центральной Рады. № 85), що був певним компромісом з Тимчасовим урядом. Щодо поточних питань, пов'язаних з визначенням національно-політичного статусу України, подано кілька коротких повідомлень у рубриці «Телеграммы» п. н. «К Украинскому вопросу» (№ 82, 83). У своїх спогадах один із редакторів газети, Д. І. Ердэ, зазначав, що недостатня увага до проблем національного руху та відсутність публікацій українською мовою були стратегічними помилками редакції.

У публікації «Два пути» (Экстренный вечерний выпуск. 11 сент. (29 авг.) головною проблемою країни визначалася війна, яка спричинила продовольчу кризу, фінансово-економічну розруху та інші серйозні наслідки. На сторінках видання активно обговорювалося таке явище, як «братання» солдат, що стоять по різні сторони окопів, унаслідок усвідомлення безглуздості й антигуманності війни (Братание Германских и Русских солдатъ. № 24; О братании: Различная психология. № 25; Раскольниковъ Р. Генералы противъ братания. № 32; ін.). У № 26 надруковано «Воззвание къ солдатамъ всеѣхъ воюющихъ странъ», до подібного заходу вдалася і німецька сторона (замітка «Нѣмецкіе листки въ русскихъ окопахъ» (№ 46), однак метою розповсюджуваних російськомовних видань та агіток було не схилення противника до миру, а намагання перекласти відповідальність за початок війни на британську та французьку сторони.

У газеті постійно гостро критикувалася позиція Тимчасового уряду — «война до послѣднаго конца» (Довольно! № 25). Більшовики не бачили сенсу продовжувати війну з Німеччиною, оскільки від початку наступ німців позиціонувався як боротьба проти московського імперіалізму, захист культури від «азиатскаго деспотизма» тощо (Златороговъ С. О причинахъ и цѣляхъ войны. № 58). До цієї теми автори газети поверталися майже у кожному випуску. Позиція більшовиків щодо війни розкривалася у документах «Резолюція о войнѣ» (№ 17) та «Резолюція по вопросу о наступлении, принятая общимъ собраніемъ Военной Организации при Ц. К. и Пет. Ком. Р.С.Д.Р.П.» (№ 74). Висловлювалося негативне ставлення до проекту Тимчасового уряду п. н. «Заемъ Свободы» (Левъ Тов. Фиглярничество и... защита свободы. № 65), що сприяло поглибленню фінансової кризи, спричиненої війною.

На сторінках видання висвітлювався перебіг революційних подій та зміцнення впливу рад робітничих та солдатських депутатів у Кронштадті (Воззвание Кронштадтского Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ. № 58; Отъ Кронштадтскихъ матросовъ, солдатъ и рабочихъ — революціонному народу Петрограда и всей России. № 60). У «Пролетаріі» передруковувалися деякі матеріали із кронштадтської газети «Голос Правды» (Луначевскій А. Кронштадтская коммуна. № 53), що у період закриття «Правды» була головним друкованим органом більшовиків.

У «Пролетаріі» публікувалися матеріали, пов'язані з міжнародною політикою Росії та воюючих країн (Союзники и «союзники»; Заявление Австро-Герман-

цевь о мирѣ. № 13; Германскіе соц.-демократы объ условіяхъ мира. № 63; Из исторіи франко-русскаго союза. № 96).

Важливий тематичний блок газети — життя робітників та їх боротьба за поліпшення свого становища. Тут друкувалися листи робітників (рубрика «Письмо въ редакцію»), де вони розповідали про свою працю та висловлювали думки з приводу суспільно-політичної ситуації в країні. Подавалися матеріали про роботу рад робітничих депутатів, резолюції робітничих мітингів і зборів, інформації про робітничі страйки. У рубриках «Хроника рабочаго движенія въ г. Харьковѣ» (з № 49 — «Рабочая жизнь»), «Нашъ край» публікувалися короткі замітки про діяльність різних фабричних і заводських комітетів, робітничих організацій. Багато уваги приділялося питанням восьмигодинного робочого дня, створення та функціонування професійних спілок, страхування робітників, безробіття («Конференції професіональныхъ союзовъ и Заводскихъ Комитетовъ» (№ 62, 63), «Всероссійская конференція професіональныхъ союзовъ» (№ 77—87; ін.).

У «Пролетарій» приділялася увага господарським, особливо продовольчим, проблемам країни: «Въ когтяхъ голода» (№ 36), «Классовое сотрудничество съ капиталомъ или классовая борьба противъ капитала?» (№ 39), «Военная дороговизна» (№ 42; підп.: Н. Бухарикъ), «Экономическій развалъ и борьба съ нимъ» (№ 75), «Экономическое положеніе» (№ 115) та ін.

На початках існування газети функціонувала рубрика «Чему учить соц.-демократія», матеріали якої роз'яснювали засадничі ідеї більшовизму, що стосувалися не тільки політики, а й економічних, фінансових, соціальних, культурних аспектів (Рабочій вопросъ. № 4; Что такое капиталистическій строй. № 5; Между крупными капиталистическими предприятиями ведется борьба. № 7; ін.).

У передовій статті «Волостные революціонные комитеты» (№ 57) роз'яснювалася аграрна політика більшовиків: селян закликали захоплювати землю, але організовано, тобто за рішеннями рад селянських депутатів, які мали бути створені у кожному селі. Висловлювалася й неодмінна класова вимога: ради мали спиратися на незаможних селян, а ще краще — складатися з бідноти. Детальніше це питання розгорнуте у виступі В. Леніна 22 травня 1917 р. на Всероссійській раді робітничих та селянських депутатів, частинами опублікованому у № 55—57

(«Рѣчь тов. В. Ленина»). Земельне питання було одним із ключових і конфліктних у політичних перипетіях того періоду, тому займало чільне місце на сторінках видання: А. Рогвиц «Земельный вопросъ и Временное Правительство» (№ 70), І. Антонов «Наша тактика в земельномъ вопросѣ» (№ 111).

Публікація «Цѣли, задачи и устройство Всероссійской Военной Организациі Р.С.-Д.Р.П.» (№ 76) була своєрідним статутом новоствореної структури, що мала поширювати більшовицькі ідеї серед військовиків. Починаючи з № 46 функціонувала рубрика «Солдатская жизнь» (від № 82 — «Военная жизнь»), де публікувалися резолюції, протоколи засідань окремих військових формувань, листи з фронту тощо.

Питання прав, свобод і обов'язків жінки-трудівниці порушувалися у статтях: «Только социализмъ освободитъ женщину» (№ 27), «Ко всѣмъ русскимъ женщинамъ-матерямъ» (№ 39), «Къ трудящимся женщинамъ» (№ 81).

Напередодні виборів до органів міського самоврядування в № 43 опублікована «Наша муниципальная платформа» (деталізована в № 50, 60), де виділялися такі пункти: «Избирательное право», «Обще-полезныя предприятия», «Рабочий вопросъ и охрана труда», «Школьно-воспитательное дѣло». Освітньо-виховні питання також були винесені в окрему «Школьную муниципальную программу» (№ 43), яка торкалася шкільної та дошкільної освіти. Для старших школярів та молоді планувалося створити спеціальні молодіжні спілки (Союзъ молодежи. № 45).

На сторінках видання друкувалися списки кандидатів до Харківської міської думи від більшовицької партії, читачів регулярно інформували про хід підготовки та проведення виборів (на період виборів діяла рубрика «Къ выборамъ»).

У газеті культивувалася думка про важливість свободи слова та необхідність вільного пролетарського друкованого органу (Медвѣдевъ М. Революція и печать. № 23; Рабочая печать и революція. № 30; ін.). До Дня робітничої преси (22 квітня) був приурочений 24-й номер. Саме цього дня 1912 р. вийшов перший номер петроградської газети «Правда», заснованої робітниками на власні кошти (Ольминський М. Праздникъ рабочей печати. № 15). Видавнича політика «Пролетарія» у всьому орієнтувалася на «Правду», тому закриття головного більшовицького друкованого органу було сприйнято доволі болісно. З цього приводу в газеті було вміщено статтю «Правда (Некрологъ)» (№ 102). Редакція реагувала й на закриття інших центральних більшовицьких періодичних видань —

«Новая жизнь» і «Рабочій» (Как надо охранять свои газеты? № 126).

Окрім згаданих, у виданні функціонували рубрики «По Россіи» та «Объявления». У № 82 надруковано звернення «От редакции», в якому йшлося про розширення тематичного спектра публікацій. Від цього номера почали функціонувати рубрики: «Телеграммы», «Хроника», а також непостійні рубрики: «В Москвѣ», «В Питерѣ», «В Кіевѣ», «В Кронштадтѣ», «В Финляндіи», «Почтовый ящик», «Обзор печати», «За границей», «Иностранная жизнь», «Вѣсти из области», «В провинции».

У деяких випусках газети друкувалися вірші політико-агітаційного характеру.

На сторінках видання анонсувався вихід харківської бундівської газети «Наше Слово».

Із виданням активно співпрацювали П. Д. Рижов, С. І. Покко, Ф. А. Сергеев (Артем), Ю. Д. Тиняков, І. І. Шварц (Семен) та ін.

Зменшення тиражу видання пояснюється тим, що більшовики Катеринослава, Луганська і Полтави, де раніше розповсюджувався «Пролетарій», почали випускати власні газети.

Ще з моменту заснування «Пролетарія» видавці відчували значні фінансові труднощі, тому більшою мірою газета виходила за рахунок благодійних внесків різних робітничих і солдатських організацій. Звернення до читачів із проханням про фінансову підтримку містилися у кожному випуску: діяла рубрика «Привѣтствіе “Пролетарію”», в якій друкувалися листи жертводавців, а також «Поступило въ фонд газеты “Пролетарій”». Ціна газети постійно зростала, і на неї зменшувався попит серед читачів. Значна частина примірників роздавалася безкоштовно, що призвело згодом до банкрутства. «Пролетарій» припинив своє існування на № 135, датованому 5 жовтня (21 вересня), коли друкарня Шнеберга відмовилася з ним співпрацювати через борги. Донецько-Криворізький обласний комітет РСДРП(б) не планував відроджувати газету, хоча нібито з цією метою була придбана друкарня «Звезда» (про фінансові труднощі, пов'язані з цією подією, згадується у зверненнях «Нашимъ друзьямъ!», розміщених у № 33, 44). Партія потребувала більш масштабного видавничого проекту, що міг би охопити значно ширші робітничі маси. З цією метою було засновано щоденну робітничу газету «Донецкій Пролетарій», випуск якої анонсувався на сторінках «Пролетарія».

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 129; Периодичні видання УРСР 1917—1960. Газе-

ти. С. 228; Газети Радянської України 1917—1920 рр. ... С. 70; Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины... С. 21—28; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 310; Газеты до-революционной России... С. 112; Газети України 1917—1920 років... С. 184.

Література: УРЕ. Т. 9. С. 143; Эрдэ Д. И. Харьковский «Пролетарій» // Харьков в 1917 году: воспоминания активных участников Великой Октябрьской социалистической революции. Харьков, 1957. С. 131—165; Будников В. П. Большевицкая печать и Великий Октябрь на Украине. Харьков, 1958. С. 17, 36, 43, 44, 47, 49—51, 69, 70, 71, 84, 88, 89, 116—119, 125, 126, 138, 145, 146; Будников В. П. Большевицкая партийная печать в 1917 году. Харьков, 1959. С. 27, 45, 83; Дмитрієнко М. Ф. Більшовицька преса України 1917—1918 рр. як історичне джерело. Київ, 1967. С. 38, 39; Рубан В. А. Формування ленінських традицій української радянської преси (1917—1925 рр.). Київ, 1971. С. 30, 31, 38, 75; Історія партійно-радянської преси України. С. 51—53; Михайлин І. Л. Нарис історії журналістики Харківської губернії (1812—1917). Харків, 2007. С. 280—286.

К. Стецюк

1222

ПРОЛЕТАРСКАЯ МЫСЛЬ: Органъ Комитета Кременчугской Организации Еврейской Соц.-Дем. Рабочей Партии («Поалей-Ціонъ»). — № 1. 1917.

Ред. Шафиро (Шоломъ) Ш. — **Кременчугъ, 1917:** Тип. Совѣта Рабочихъ Депутатовъ.

Вийшло: 1917 — № 1—5; Ф. 35×22 см; Обс. 4 с.; Ц. номера въ Кременчугѣ 10 к., иногороднимъ 12 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 5; **ДАПО:** 1917 — № 2; **РДБ:** 1917 — № 5; **РНБ:** 1917 — № 3, 5.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всѣхъ націй, объединяйтесь!», продубльовано також на ідиш. № 3 вийшов 12 серпня 1917 р. Мова видання — російська, ідиш.

На сторінках інформаційного друкованого органу комітету Кременчуцької організації Єврейської соціал-демократичної робітничої партії вмішувалися статті, в яких розглядалися питання ідеології партії «Поалей-Ціон».

В окремих статтях та хронікальних замітках висвітлювалась робота окремих партійних осередків у Кременчуці та інших містах України, а також діяльність інших єврейських політичних організацій, зокрема Бунду.

Низка матеріалів була присвячена Всеросійському єврейському з'їзду, зокрема, публікувалися звернення організаційного комітету, в якому наводились основні гасла й акцентувалися завдання його учасників, прогнозувався соціально-політичний ефект цього заходу тощо.

Останній (5-й) номер датовано 25 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 129; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 248; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 62; Газеты дореволюционной России... С. 298; Газети України 1917—1920 років... С. 184.

Література: Ульман А. Осмысля поступь эпохи // Шалом. 2001. № 17/18.

Р. Бліхарський

1223

ПРОЛЕТАРСКОЕ ЗНАМЯ: Органъ Николаевскаго Комитета Р.С.-Д.Р.П. — № 1. 1917, 11(24) окт.

Ред. Редакціонная Комиссія. — **Николаевъ, 1917—1918:** Изд. Николаевскій Комитетъ Р.С.-Д.Р.П. (больш.). *Тип.* С. Р. и. В. Д.

Вийшло: 1917 — № 1—15, 1918 — № 16—27; Ф. 40×30 см; Т. 5000 пр.; Обс. 4 с.; Ц. номера 15 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1918 — № 17; ЦДАВОВУ: 1918 — № 17; ДПІБ: 1917 — № 1, 2.

Примітки: Фактичним редактором газети був І. Скляр. Видавці: Ф. І. Бурій, А. І. Зімак, Я. І. Ровинський. Періодичність виходу: 1917 р. — один-два рази на тиждень, 1918 р. — нерегулярно. 1918 р. нумерація чисел вало-ва. У надзаголовку: «Россійская Соціаль-Демократическая Рабочая Партія». Мова видання — російська. Від 20 лютого 1918 р. виходило п. н. «Борьба» (див. 1918 р.).

Суспільно-політична газета «Пролетарское Знамя» почала виходити згідно з рішенням загальноміської конференції Миколаївського комітету РСДРП (більшовиків-інтернаціоналістів), яка відбулася 9 вересня 1917 р. у Миколаєві. Мета та завдання газети у редакційній статті визначалися так: «“Пролетарское Знамя” буде органом революційного пролетаріату і провідником ідей Інтернаціоналу» (Пролетарский Прапор. 1917. № 1).

У 1918 р. на сторінках видання надруковано статті про Росію як авангард всесвітньої революції, декрет вищої Ради народного господарства про анулювання державних займів, резолюцію Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів про «контр-революційну» демонстрацію в місті 5 січня 1918 р. тощо.

У газеті вміщувалися оперативні повідомлення, хронікальні замітки, інформації редакції та передруки, витяги із публікацій центральної преси про діяльність Ради Народних Комісарів України, найважливіші заходи радянської влади, революційні зміни на місцях тощо.

У низці редакційних публікацій, передових та проблемних статей критикувалася ідеологія українських національно-визвольних змагань, натомість обґрунтовувалася необхідність інтернаціональної монолітності трудівників усіх національностей у боротьбі за перемогу соціалістичної революції. Автори «Пролетарского Знамени» негативно оцінювали діяльність Української Центральної Ради, звинувачуючи її в тому, що вона III Універсалом проголосила незалежність України нібито не в інтересах трудового народу, а з метою створення перепон для боротьби «рабочихъ и солдатъ всей Россіи противъ гнѣзда контръ-революціи на Дону» (Гладковъ И. Антисовѣтскія «республики». 1918. № 17).

У полі зору видання були міжнародні події. Редакція інформувала про революційні події в Європі, зокрема в Німеччині та Польщі, про Брест-Литовські мирні перемовини та порушувала питання державного боргу.

Суттєве місце в редакційній політиці відводилося темі боротьби із опортунізмом, чистоті марксистського світогляду й дотримання послідовності у революційній практиці. У газеті різко критикувалася діяльність соціалістичних партій у Європі, які, на думку редакції, відмовилися від ідеї інтернаціональної солідарності пролетарів.

Повідомлення про місцеві події вміщувалися під рубрикою «По Николаеву» (підготовка до виборів в українські Установчі збори, робота культурно-просвітньої комісії ради робітничих і солдатських депутатів тощо).

Жанрово урізноманітнювали періодичне видання вірші революційного спрямування.

Газета мала такі рубрики: «На Украинѣ», «По Николаеву», «Въ комиссаріатѣ труда», «За границей».

Активну участь у виданні брали В. Бистрянський, Ф. Бурій, І. Гладков, А. Зімак, Я. Ровинський та ін.

Останній (27-й) номер вийшов 19 лютого 1918 р.

Бібліографія: Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 106; *Солдатенко В. Ф.* Большевицкая пресса Украины... С. 51—54; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 56.

Література: Борьба за Великий Октябрь на Николаевщине (февраль 1917 г. — март 1918 г.): сб. док. и материалов / сост.: А. В. Гостев [и др.]. Николаев, 1957. С. 106, 108; *Будников В. П.* Большевицкая печать и Великий Октябрь на Украине. Харьков, 1958. С. 112; *Слободянюк Р. Д., Рубан В. А., Мукомела О. Г.* [та ін.]. Історія партійно-радянської преси України. Київ, 1989. С. 60, 61; *Піскун О. М.* Ретроспективний огляд становлення інформаційного простору Миколаївського регіону // Наукові записки Інституту журналістики. Київ, 2005. Т. 18. С. 33; *Пиріг Р. Я.* Джерела

з історії української революції 1917—1921 рр.: періодична преса // Архіви України. Київ, 2011. № 4. С. 139.

Електронні джерела: «Южной правде» исполнилось 90 лет: Новости N... URL: <http://novosti-n.org> > Новости >.

В. Габор, С. Блавацький

1224

ПРОЮГЪ: Органъ Общества Промышленниковъ Юга Россіи. — Выходить еженедѣльно по средамъ (1917 № 3 — 1919). № 1. 1917, 17 мая.

Отв. ред. Г. Д. Матео (1917 № 8 — 1919). — **Одесса, 1917—1919:** Изд. Общество Промышленниковъ Юга Россіи (1917 № 8—16), Правленіе О-ва Промышленниковъ Юга Россіи (1917 № 17 — 1919). «Экономическая Тип.», Одесса, ул. Жуковского, № 43. Адр. ред.: Одесса, Ришельевская, 21 (1917 — 1918 № 11), Авчинниковскій пер., 4 (1918 № 12 — 1919).

Вийшло: 1917 — № 1—16, Г. I № 17—32, 1918 — Г. II № 1, 2/3, 4—49, 1919 — Г. III № 1—7, 8/9, 10—13; Ф. від 49×35 см до 52×35 см; Обс. 4 с. (1917 — 1918 № 23), 2 с. (1918 № 24 — 1919); Передпл.: на 1/2 года 6 р. (1917 № 1—23), 7 р. 50 к. (1917 № 24—32), 10 р. (1918 № 1—28), 15 р. (1918 № 29—42), 20 р. (1918 № 43 — 1919). Ц. номера 20 к. (1917 № 1—23), 25 к. (1917 № 24—32), 30 к. (1918 № 1—28), 50 к. (1918 № 29—42), 75 к. (1918 № 43 — 1919).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1918 — Г. II № 1—11, 14—47; **ОННБ:** 1917 — № 1—16, Г. I № 17—32, 1918 — Г. II № 1—49, 1919 — Г. III № 1—13; **РДБ:** 1917 — № 6—8, 10, 11, 13; **РНБ:** 1917 — № 6—12.

Примітки: Мова видання — російська. Видання друкувалося за дозволом цензури.

Газета «Проюгъ» ознайомлювала із діяльністю однойменного товариства одеських промисловців. У програмній статті «Къ вопросу объ організації торгово-промисленнаго класса», вміщеній у першому номері видання, зазначено, що, незважаючи на антагонічність інтересів робітників та промисловців, одні без інших не можуть існувати, тому майже згубними для економіки є гасла негайної соціалізації усіх промислових підприємств: «Сейчасъ не моментъ для соціалізації промышленности, а тѣ неимовѣрныя требованія, которыя часто предъявляются рабочими, способны подорвать промышленность въ корнѣ» (Отъ редакціи. № 1). Редакція планувала висвітлювати на сторінках видання процес «демобілізації» промисловості в умовах війни та забезпечення її паливом і сировиною, координувати діяльність місцевих промисловців, захищати їхні інтереси в органах місцевого самоврядування. Спілка «Про-

югъ» відображала насамперед інтереси промисловців Південного регіону, тож коли наприкінці 1917 р. «Всероссійський Союзъ заводчиковъ и фабрикантовъ» удруге запропонував «Проюгу» вступити до його членів, він отримав чергову відмову з огляду на неврегульованість політико-економічної ситуації (замітка рубрики «Въ Одессѣ») (1918. № 1). Водночас правління «Проюга» привітало створення у Києві в квітні 1918 р. Українського союзу промисловості, торгівлі, фінансів і сільського господарства, головною метою якого визначалося сприяння економічному росту та добробуту населення України. У статті В. Язева «Новый Союзъ» відзначено, що членами Союзу могли стати як організації, так і окремі підприємства. Автор також окреслив економічну стратегію уряду України у світлі перспектив державності: «Отъ всей души привѣтствуемъ всѣ благія начинанія новаго союза и пожелаемъ ему успѣха въ дѣлѣ развитія промышленности, торговли и сельскаго хозяйства въ новомъ, молодомъ государствѣ — Украинѣ» (1918. № 14).

Статті політологічної тематики порушували питання державного устрою, місцевого самоврядування, міжнародного робітничого руху: Х. «Результаты анархіи», І. Хусид «Оцѣнка момента», В. Язев «Ближайшія перспективы», «Общегосударственные и классовые интересы» та «Рабочая кооперация у насъ и въ Англіи», «Рабочее движеніе», «Къ выборамъ въ городскую Думу». В. Деменітру у статті «Капитализмъ» наголошував, що гасло «Геть капіталістів!» не повинно трансформуватися у гасло «Геть капіталізм!», а заклики до націоналізації — спричинити руйнування великих і дрібних промислових об'єктів: «Добро рѣчь бы шла объ оправданіи налетовъ и самочинныхъ реквизицій, нѣтъ. О «распыленіи» капиталовъ трактуется какъ о мѣрѣ значенія государственнаго, внѣ которой на землѣ немыслимъ социалистическій Эдемъ» (1918. № 8).

З огляду на те, що велика частина фінансів Одеси як портового міста була пов'язана із торгівлею, особливого значення набували публікації про розвиток економіки в інших країнах: «Наша торговля съ Дальнимъ Востокомъ», «Демобілізація промышленности у насъ и въ Германіи», «Къ открытію Дарданеллъ», «Экономическая зависимость Турціи», «Американцы или японцы?». У статті «Торговый флотъ» наголошено, що, оскільки більшовики реквізували в Одеському порту більшість торгових суден у той час, тепер в Одесі, Херсоні й Миколаєві ледве знайдеться десяток кораблів, здатних до плавання. Автор статті

висвітлював досвід зарубіжних країн та пропонував альтернативні рішення, зокрема запровадження помірних перевезень.

Суто економічні проблеми, такі як знищення торгового флоту й залізничного сполучення, руйнування потенціалу Донецького басейну, відчутний брак палива, сировини і продуктів харчування, масовий зріст безробіття, а також діяльність інших економічних спілок порушені у статтях: «Морской импортъ», «Кризисъ желѣзнодорожного транспорта» (підп.: В. Я.), «Къ положенію финансовъ нашего города», «Налоги», «Наканунъ сахарного голода», «Безработица въ Кіевѣ», «Экстренное собрание одесскихъ промышленниковъ», «Сопроюгъ», І. Х. «Союзы металлистовъ Херсонской губ.». У статті «Промышленность в 1918 году» подано огляд промислового виробництва в Одесі за вказаний рік. Автор наголошував на важкій економічній спадщині більшовицького господарювання: конфіскація торгового флоту, вивіз 600 тис. т вугілля з Одеси до Севастополя, зріст кількості безробітних, руйнування залізниць. Під час окупації Одеси німецькими військами теж не відбулося очікуваного пожвавлення промисловості, тож автор висловлює надію, що прихід союзних військ нарешті допоможе налагодити промислове виробництво.

Під рубрикою «Въ Одессѣ» друкувалися замітки про розвиток окремих галузей економіки Одещини, підписання угоди між представниками фабрикантів та радою робітничих депутатів в Одесі, збори одеських промисловців, вирішення питання грошового обігу тощо.

Під рубрикою «Обзоръ печати» дискутувалися публікації, вміщені у виданнях «Торгово-промышленная газета», «Горно-Заводское Дѣло», «Промышленность и торговля», «Экономическая Жизнь».

У часописі також функціонували рубрики: «Рабочій вопросъ», «Вопросы топлива и сырья» («Вопросы сырья», «Вопросы топлива»), «Финансы», «Изъ жизни Проюга», «Наша хроника», «Желѣзнодорожные извѣстія», «Иностранная извѣстія», «Въ экономическомъ совѣте», «Среди металлистовъ».

Офіційні документи друкувалися під рубрикою «Правительственныя распоряженія».

Останній (13-й) номер датовано 26(13) березня 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 130; Одеська періодична преса років революції... С. 67; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 109; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 251; Російськомовна періодична преса України... Газети. Бюлетені. С. 56; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 186.

М. Комариця

1225*

ПУЛЯ: Революціонно-Сатирический Народный Журналъ. — № 1. 1917, июль.

Ред.-изд. О. Б. Сегаль. — **Одесса, 1917:** Тип. «Спортъ и Наука».

Вийшло: 1917 — № 1—3; Ф. 27×18 см; Обс. 8 с.; Ц. номера 10 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (3-й) наявний номер вийшов у липні 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 136; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 62.

Література: Одесская Почта. 1917. 14 июля. С. 1.

О. Філіпова

1226

РАБОЧАЯ МЫСЛЬ: Органъ Харьковской Группы Анархо-Синдикалистовъ-Коммунистовъ. — Еженедельная газета выходит по воскресеньямъ (1917 № 10). № 1. 1917, 10 сент.

Ред. М. Чекересъ. — **Харьковъ, 1917—1918:** Изд. Харьковская Группа Анархо-Синдикалистовъ-Коммунистовъ. Тип. книгоиздательства «Звѣзда», Вознесенская ул., № 3. *Адр. ред.:* Вознесенская ул., № 3.

Вийшло: 1917 — № 1—12, 1918 — № 13—20; Ф. 47,5×32 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 15 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 6, 10; ДНАБ: 1917 — № 6, 11; РНБ: 1917 — № 2.

Примітки: Наявний № 2 датовано 24 вересня 1917 р. Редактор газети — Микола Ілліч Доленко (псевд.: М. Чекерес, М. Чекерес-Доленко). У надзаголовку — гасло: «Освобождение рабочихъ — дѣло самихъ рабочихъ». Мова видання — російська.

Вітаючи рішучий хід революції, редакція закликала усіх чесних та мужніх революціонерів стати на шлях, який приведе народ до бажаної мети: «уничтожение наемного труда и государственной власти... социальная революция, цѣль которой — вольная община, анархическая коммуна» (Харьковъ, 19 ноября. 1917. № 6). Захищати революцію зі зброєю в руках від нового небезпечного ворога, яким вважали майбутні Всеросійські Установчі збори, закликала Залізнична група анархістів Харкова, пропонуючи читачам гасла: «Да здравствует социальная революция! Да здравствует Безначаліе! Да здравствует Коммунизм!» (Политическій шантаж. 1917. № 6).

Публікації газети ознайомлювали з теоретичними засадами анархізму: «Анархія — это общество без

власти и законов, потому что власть и законы приносят только вред обществу. Анархия — это союзы трудящихся, в которых производство, обмен продуктов и распределение их будет находиться всецело в руках рабочих и крестьян, где каждый будет работать сколько может и получать все, что ему нужно» (Яша Кр. Классовая борьба. 1917. № 6) та сподіваннями на практичне застосування їх у Росії (Александръ. По пути къ безвластию. 1917. № 10).

Постійний автор газети (під крипт. Е. Г-нъ) запропонував цикл статей п. н. «Мысли о революции» (у № 6 за 1917 р. була вміщена друга із цієї добірки); робітник С. Бараненко вказував на переваги постреволуційного життя після повалення царського режиму (Лучше или хуже стала наша жизнь въ этомъ (1917) г. 1917. № 6). Автор огляду подій і настроїв робітництва у сусідньому з Харківщиною промисловому регіоні прогнозував успішне завершення соціальної революції (Коняевъ Н. Къ событіямъ въ Донецкомъ бассейнѣ. 1917. № 10).

Поезія І. Горбунова-Посадова «Учитель (Изъ войны 1914—1917 гг.)» (1917. № 6) та невелика п'єса «Равенство?» (1917. № 10) у перекладі Яші Кр. невідомого автора творили літературну частину газети.

Під рубрикою «Хроника рабочей борьбы» = «Хроника» вміщувалися замітки про боротьбу робітничих осередків за свої права (як-от у № 6 за 1917 р.: Печатник Яша «Стачка печатниковъ»; М. Шамраевський «Завод В. К. Е.»; Е. Г. «Митингъ желѣзнодорожниковъ»).

Скаржачись на брак коштів, видавці газети наголошували, що розпочали її випуск «безъ всякихъ средствъ». Плануючи випуск також книг і брошур для робітників, редакція просила підтримати видання матеріально, розповсюдженням газети, грошовими збірками й одноосібною грошовою допомогою (Товарищи! 1917. № 6, 10).

Останній (20-й) номер вийшов 10 березня 1918 р. Видання було припинене у квітні 1918 р. у зв'язку із вступом до Харкова німецьких військ.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 132; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 166; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 57; Газети України 1917—1920 років... С. 188.

Електронні джерела: Периодические издания анархистов в России и в эмиграции. 1917—1963 / сост. А. В. Дубовик. URL: http://socialist.memo.ru/books/biblio/periodika_posle_1917.htm; Путеводитель по фондам Вологодского областного архива новейшей политической истории. URL: <http://www.rusarchives.ru/guide/voanpi/128nsb.shtml>.

Н. Кулеша

РАБОЧАЯ ПРАВДА: Газета-Журналъ (1917 № 1); Газета-Журналъ. Органъ Профессіональнаго Союза Строительныхъ Рабочихъ (1917 № 2—5); Орган Профессіональнаго Союза Строительныхъ Рабочихъ (1920). — Выходить два раза въ недѣлю (1917 № 1), разъ въ недѣлю (1917 № 2—5). Г. 1. № 1. 1917, 9 апр.

Ред.-изд. Ф. Максимовъ (1917 № 1). *Ред.* Ф. Максимовъ (1917 № 2—5), Редакционная Коллегия (1920). — **Одесса, 1917, 1920:** Изд. Профес. Союзъ Строит. Рабочихъ (1917 № 2—5). *Тип.* Акціонернаго Южно-Русскаго Общества Печатнаго Дѣла, Одесса, Пушкинская, 18 (1917). *Тип. и лит.* И. Л. Скальскаго (1920). *Адр. ред.:* Садиковская, уг. Колонтаевской, № 27 (1917 № 1).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—5, 1920 — Г. 2 № 1; Ф. 37×27 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера 5—6 к.

Наявність у фонді: **НБ ОНУ:** 1917 — Г. 1 № 1.

Примітки: № 5 вийшов 7 травня 1917 р., № 1 за 1920 р. — 29 лютого. Мова видання — російська.

Газета видавалася відповідно до постанови, про яку йшлося у «Протоколі Перваго Общаго Собранія членовъ Союза строительныхъ рабочихъ г. Одессы», складеному на засіданні Спілки 25 березня.

У замітці «Отъ редакціи» визначено девіз видання — «Правда великая, необъятная, никому не удастся ни побороть ее, ни заглушить!». Читачів незалежно від їх національної та релігійної приналежності закликалося звертатися до редакції і пропонувалося допомогу у вирішенні різних питань.

У публікації «Пасхальныя впечатлѣнія» П. Анютчкін, привітавши читачів з поваленням царського режиму, вів мову про необхідність згуртування будівельників навколо власної робітничої спілки, яка повинна організовано допомагати військовим у захисті молодій державі.

Інформаційних публікацій у виданні було небагато, переважно друкувалися художньо-публіцистичні матеріали, які зосереджувалися на критиці імперіалізму та прославленні соціалістичної революції: «Робочій гимнъ», «Завѣщаніе (Завѣщаніе Юрія Богдановича, умершаго въ Шлиссельбургской крѣпости)», «Доля поэтовъ» Л. Осадчука.

У публікації «Изъ статьи Леонида Андреева» розглядалися моральні аспекти політики Миколи II, зокрема існування смертної кари, яку відмінив Тимчасовий уряд. Про різні помилки політичних діячів, які стали «бывшими людьми», йшлося у статті «Историческіе глупости» (скомпонованої із витягів з однойменної

статті в «Рабочей Газете»). У ній критикувалися спростовані історією висловлені міркування Миколи ІІ, міністрів О. Макарова, П. Столипіна, генерала Драгоманова та інших діячів.

У наявному номері надруковано першу частину фейлетону Т. Максимова «Дивное чудо» — про молодого священика, який, втративши дружину, відрікся від свого способу життя.

Редакція приймала пожертви на видавання газети і друкувала імена благодійників, висловлюючи подяку.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 68; Газети СССР 1917—1960. Т. 4. С. 166; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 72.

К. Стецюк

1228

РАБОЧЕЕ ЗНАМЯ: Ежедневная общественно-политическая газета, издаваемая редакционной коллегией при Совѣтъ Рабочих и Солдатских депутатов. — № 1. 1917, 13 июля.

Уполномоченные редакционной коллегией А. Лойтерштейн и Р. Битманъ (1917 № 1—18), А. Лойтерштейн, Верзубъ (1917 № 19—22). — **Умань, 1917:** Тип. наслѣдн. Шапиро. *Адр. ред.:* Умань, Садовая ул., д. Зайдмана.

Вийшло: 1917 — № 1—22; Ф. 47×34 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 1 р. 50 к. Ц. номера 5—8 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 20; РДБ: 1917 — № 4—11, 13—15, 19, 21, 22; РНБ: 1917 — № 2—22.

Примітки: Мова видання — російська.

Суспільно-політична газета «Рабочее Знамя» як офіційне видання Уманської ради робітничих і солдатських депутатів висвітлювала насамперед роботу своїх засновників та інформувала читачів про післяреволюційні події в Росії та Україні, зокрема про діяльність Тимчасового уряду. У виданні вміщувалися короткі виклади протоколів засідань Ради національних соціалістичних партій Росії, важливі постанови та оголошення місцевої ради, Київського губернського продовольчого комітету тощо.

Під рубрикою «Телеграммы» подавалися офіційні повідомлення зі Ставки про події на Західному та Румунському фронтах, накази по армії та флоту військового міністра О. Керенського, інформація про наради у Ставці тощо.

У редакційних статтях різко критикувалися заклики до відкладення скликання Установчих зборів та обстоювалася ідея їх виборів, на яких народ повинен висловитися щодо майбутнього розвитку держави.

Редакція коротко інформувала читачів про міжнародні події, зокрема укладення миру, зібрання аграріїв Європи.

У матеріалах на сторінках «Рабочего Знамени» широко висвітлювалися місцеві події, зокрема страйк у майстерні кравця Хаїма Белецького, закликалося профспілки до бойкоту підприємства. У виданні надруковано статут профспілок, розроблений відділом праці Уманської ради робітничих і солдатських депутатів; під рубрикою «Хроника» — короткі повідомлення про страйк на електростанції, через що в усіх театрах не відбулися вистави тощо, та оголошення різних партій.

У газеті функціонували рубрики: «Отъ Исполнительнаго Комитета Совѣта Рабочих и Солдатских депутатов», «Обзоръ печати», «Иностранная жизнь», «Телеграммы» (ПТА), «По Умани», «Хроника», «Обязательное постановление» тощо.

Автори газети виступали здебільшого під криптонімами.

Останній (22-й) номер вийшов 6 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 132; Газеты дореволюционной России... С. 302.

В. Габор

1229*

РАБОЧИЙ ГОЛОСЪ: Органъ Житомирской Организации Рос. Соц.-Демокр. Раб. Партии. — Выходитъ неперіодически (1917 № 1—12, 14, 15), два раза въ нед. (1917 № 13). № 1. 1917, [черв.].

Ред. И. Ильницкій. — **Житомиръ, 1917:** Изд. Житомирская Организация Рос. Соц.-Демокр. Раб. Партии. *Адр. ред.:* Житомиръ, Киевская ул., д. № 15.

Вийшло: 1917 — № 1—15; Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 8—11, 13—15; РНБ: 1917 — № 8—11, 13—15.

Примітки: Наявний № 8 датовано 29 червня 1917 р. Мова видання — російська.

Останній (15-й) відомий номер вийшов 23 серпня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 133; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 256; Газеты дореволюционной России... С. 303.

Р. Бліхарський

1230

РАДИКАЛЬ: Радикально-демократическая газета (1917 № 1—3); Органъ Радикально-Демократического Блока (1917 4 авг.). — Выходитъ два раза въ недѣлю. № 1. 1917, 22 мая.

Ред.-вид. А. В. Португаловъ. — **Лубны, 1917:** Тип. Б. Левитанскаго (домъ Шемета), Лубны.

Вийшло: 1917 — № 1—3, 4 авг.; Ф. 35×25 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — № 1—3, 4 авг.; **РНБ**: 1917 — № 1—3, 4 авг.

Примітки: Над заголовком нумерованого випуску газети від 4 серпня 1917 р. зазначено: «№ 7 список № 7». Мова видання — російська.

Суспільно-політична газета «Радикаль» була друкованим органом Радикально-демократичного союзу, утвореного 22 травня 1917 р. на основі реорганізованої Радикально-демократичної партії. Метою Союзу було об'єднання радикально-демократичних сил у м. Лубни та його повіту на такій політичній платформі: побудова демократичної республіки з однопалатною системою, автономія окремих регіонів Росії за національним, географічним чи економічним принципом при існуванні державного суверенітету та «автономія України з безусловним ограждением правъ національнаго меньшинства» (Уставъ Радикально-Демократическаго Союза. № 2).

Діяльність Союзу була спрямована на підготовку до виборів у Всеросійські Установчі збори та органи місцевого і земського самоврядування.

Стоячи на автономістських позиціях, редактор-видавець А. Португалов надзвичайно позитивно ставився до українського руху, але гостро виступав проти недобросовісних політиків-«українців». Необхідно вирізняти, вважав А. Португалов, «украинское движение, какъ возрождение народа, жизнь котораго долгие годы была стѣсняема въ своихъ естественнѣйшихъ проявленіяхъ обще-россійскимъ деспотическимъ режимомъ, движение во главѣ коего стоятъ имена лучшихъ сыновъ Украины — Грушевскаго, Винниченка, Лотоцкаго, Матушевскаго, Ефремова, Стебническаго, Е. Чикаленка... движение, несомнѣнно, глубоко демократическое...», і закликав національні меншини всебічно підтримувати українську справу (Украинское движение и «украинцы». № 1).

На сторінках «Радикала» аналізувалися програми тогочасних партій та їхні тактики, осмислювалися виборчі та партійні питання, зокрема, у чому полягала різниця між партіями соціалістів-революціонерів і соціалістів-демократів та лівими партіями, а також обстоювався еволюційний, а не революційний шлях розвитку суспільства.

Напередодні виборів «гласныхъ» до міської думи газета від 4 серпня 1917 р. вийшла без зазначення номера. У цьому випуску редакція вмістила платформу,

програму та список № 7 Радикально-демократичного блоку і закликала читачів голосувати за нього.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 62; Газети України 1917—1920 років... С. 189.

В. Габор

1231

РАДОМЫСЛЬСКАЯ ГАЗЕТА: Издание Радомысльскаго городского исполнительнаго комитета. — Выходитъ ежедневно, кромѣ дней послѣ праздничныхъ и понедѣльниковъ (1917 № 7). № 1. 1917, 24 июня.

Редакціонная комиссія: Н. Даденковъ, А. Зморочивъ, Д-ръ Цвейфель, Л. Шулькевичъ, С. Шумскій. — **Радомысль, 1917**: Изд. Радомысльск. Городск. Исполнителън. Комитет. Тип. Э. І. Заѣзднаго. Адр. ред.: Б.-Житомирская ул., д. Зиндера, ряд. съ экономическимъ магазиномъ (1917 № 7).

Вийшло: 1917 — № 1—9; Ф. 36,5×28,5 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 мѣс. 1 р. 75 к. Ц. номера 7 к.

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — № 1, 7—9; **ДНБ**: 1917 — № 1; **РДБ**: 1917 — № 1—9; **РНБ**: 1917 — № 1—9.

Примітки: Мова видання — російська.

Погоджуючись із нагальною потребою правдивого друкованого слова в часи революції, редакція окреслила коло завдань місцевої преси: «Мѣстная уѣздная газета, расчитывающая на ограниченный районъ распространения и такой же кругъ читателей, не можетъ ставить себѣ широкихъ политическихъ задачъ. Ея главная задача безпристрастно, точно и полно освѣщать жизнь города и уѣзда. Только зная подробно о всѣхъ проявленіяхъ мѣстной жизни, можно судить о вліяніи, ростѣ и глубинѣ современныхъ политическихъ и національных теченій. И поскольку эти теченія затрагиваютъ нашу жизнь, мѣстная пресса не можетъ быть къ нимъ безстрастна» (Радомысль, 21 июня. № 1). Наголошуючи на наявності загострення національних суперечностей у регіоні та в Україні загалом, редакція закликала у вступній статті до примирення усіх народів у країні з метою забезпечення порядку, спокою і створення економічних умов для достойного життя і праці. Перед пресою ставилося завдання закликати населення до спільної культурної роботи і накреслювати для неї практичні цілі.

У виданні обговорювалися питання співіснування і порозуміння робітничого класу з іншими соціальними класами та групами суспільства, зокрема при сприянні преси. Вважаючи газету ареною політичної боротьби,

необхідно використовувати її «по мѣрѣ силъ и разумѣнія», сприймати культурно-прогресивні ідеї буржуазних суспільних класів й атакувати «со всей яростью злого

остраго слова, когда они вредят интересамъ рабочего класса» (Аб. Ш. Позиція соціально-демократа. № 1).

Як у всій тогочасній пресі, в «Радомысльской Газете» популяризувався збір коштів на допомогу армії п. н. «Заємъ Свободы» (В. К. Очередныя задачи. № 7).

Рубрика «Печать» уміщувала анотовані замітки та витяги із публікацій провідних російських й українських газет («День», «Знамя Труда», «Народный Социалист», «Новая Рада», «Русскія Вѣдомости» й ін.).

Матеріали рубрик «Въ городѣ» та «Въ уѣздѣ» інформували про місцеві новини. Під рубрикою «Война» друкувалися повідомлення про військові дії та пов'язані з ними події. Для ознайомлення з різноманітними економічними й суспільними новинами слугувала рубрика «Разныя извѣстія», під рубрикою «Телеграммы Петроградскаго Телеграфнаго Агентства» публікувалися актуальні новини п. н. «Сообщение ставки».

На першій сторінці газети друкувався блок оголошень та реклами, зокрема, анонсувалися вистави «Лимерівна» та «Панночка штукарка» аматорського драматичного гуртка у місцевому театрі «Експрес».

Останній (9-й) номер вийшов 5 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 133; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 258; Газеты дореволюционной России... С. 304; Газети України 1917—1920 років... С. 189.

Н. Кулеша

1232

РАДОСТЬ ДѢТЕЙ: Единственная въ Одессѣ Воспитательно-нравственная и художественно-литературная дѣтская газета. — Выходитъ еженедѣльно (1917 № 1—12). № 1. 1917, март.

Ред.-изд. (1917 № 1—12), соизд. и ред. (1917 № 13—19) А. Ваймантъ. — **Одесса, 1917:** Изд. Группа Преподавателей (1917 № 13—19). *Тип.* Губенко, Одесса, Преобр[аженская], 75 (1917 № 1—3); *Тип.* Петельмана, Успенская, 77 (1917 № 4—6); *Тип.* Бржозека, Ланжероновская, 30 (1917 № 7, 14—16); *Тип.* Управления Надорабес, Рижельевская, 25 (1917 № 8); *Тип.* Х. М. Шлуглейта, Кондратенко, 18 (1917 № 9—13); «Центральная *Тип.*», Херсонск[ая], 21 (1917 № 17—19). *Адр. ред. і контори:* Дерibasовская, 10.

Вийшло: 1917 — № 1—19; *Ф.* від 33×22 см до 35,5×26 см; *Обс.* 4 с., 2 с. (1917 № 19); *Передпл.:* на 1 мѣс. 30 к. (1917 № 1—13), 40 к. (1917 № 14—19). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 1—13), 7 к. (1917 № 14—19), въ провинціи 9 к. (1917 № 14—19).

Наявність у фондi: **ОННБ:** 1917 — № 1—19.

Примітки: У січні 1917 р. вийшов випуск однойменного видання з підзаголовком: «Иллюстрированный журналъ для дѣтей и юношества. Новогодний выпускъ». № 19 вийшов як «Экстренный выпускъ». Мова видання — російська.

Видання, орієнтоване на дитячу читачку аудиторію, публікувало численні поетичні твори для дітей авторства Є. Богуславського, І. Мадрабурского, Н. Орлова, М. Розенберга, І. Сухого, прозові — М. Горького й А. Чарнова. На сторінках газети друкувалися також дитячі літературні спроби під рубрикою «Творчество наших читателей».

Пізнавальні розповіді, вміщені під рубрикою «Детство великих людей», ознайомлювали з цікавими фактами з дитинства видатних осіб, як-от філософа Діогена та винахідника Томаса Едісона.

У виданні велася постійна педагогічна рубрика «Беседы дедушки Наума», що містила повчання морального-виховного характеру.

При газеті було засновано однойменний дитячий клуб «Радость дѣтей», робота якого теж докладно висвітлена в газетних публікаціях.

Останній (19-й) номер вийшов 30 серпня 1917 р. Редакція зазначала в ньому, що припиняє вихід через фінансові причини і планує відновити у вересні, однак цей намір так і не вдалося реалізувати.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 70, 136; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 73.

М Комариця

1233*

РАЗСВѢТЪ: Двухнедельный Ученический Журналъ. — 2 раза въ мѣс. Г. 1. № 1. 1917, апр.

Ред.-изд. А. О. Соколовскій. — **Одесса, 1917:** *Адр. ред.:* Одесса, Александровский пр., д. 6.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1; *Ф.* 27×19 см; *Обс.* 16 с.; *Передпл.:* на годъ 7 р. *Ц. номера* 30 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Завдання нового учнівського журналу в Одесі полягали в тому, щоби «предоставить страницы журнала произведеніямъ учащихся всѣхъ учебныхъ заведеній» («Отъ редакціи»). Видання ілюстроване.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 133; Одеська періодична преса років революції... С. 136; Периодика по литературе и искусству... С. 218; *Холмов М. И.* Русская детская журналистика 1785—1917: указ. материалов. Ленинград, 1978. С. 34; *Черняков Б. И.* Джерела до історії української преси... С. 91; *Бельский М. Р., Ижик Л. В.* Журналы старой Одессы. С. 64.

Електронні джерела: *Васнева А. М.* Традиции православной культуры в детских литературно-художественных журналах России. Москва, 2006. 292 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/traditsii-pravoslavnoi-kultury-v-detskikh-literaturno-khudozhestvennykh-zhurnalakh-rossii>.

С. Блавацький

1234

РЕВОЛЮЦИОННАЯ МЫСЛЬ: Еженедельный Органъ Коалиціоннаго Совѣта Кіевскаго Студенчества. — № 1. 1917, 14 іюня.

Ред. Л. Я. Шухгальтеръ, Е. Б. Готтесманъ (1917 № 1), Редакціонная Комиссія Коалиціон. Совѣта (1917 № 2—4/5). — **Кієвъ, 1917:** *Изд.* Коал. Сов. Кіевск. Студ.-ва (1917 № 1), Коалиц. Совѣтъ (1917 № 2—4/5). *Типо-литографія* М. Э. Заѣзднаго, Большая Васильковская, № 38 (1917 № 1—3); *Тип.* Кіевскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ, Александровская, № 45 (1917 № 4/5). *Адр. ред. і контори:* Кієвъ, Дворецъ, помѣщеніе Коалиціоннаго Совѣта Кіевскаго Студенчества.

Вийшло: 1917 — № 1—3, 4/5; *Ф.* 36×27 см (1917 № 1—3), 26,5×17 см (1917 № 4/5); *Обс.* 8 с. (1917 № 1—3), 24 с. (1917 № 4/5); *Передпл.:* въ мѣс. 60 к.

Ц. номера 15—20 к. (1917 № 1—3), 25 к. (1917 № 4/5).

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 1, 2; **ДНАБ:** 1917 — № 1—4/5; **РДБ:** 1917 — № 1—4/5; **РНБ:** 1917 — № 1—4/5.

Примітки: Мова видання — російська.

Журнал соціалістичного спрямування «Революционная Мысль», орієнтований на студентську молодь, відображав діяльність Коаліційної ради кіївського студентства загалом та різних студентських організацій міста зокрема. За своєю структурою та складом Коаліційна рада була міжпартійною, що визначало міжпартійність її друкованого органу. У Раду входили представники окремих вищих навчальних закладів та студентських фракцій соціалістичних партій, що зумовлювало їхнє представництво також у періодичному виданні, тож багато статей мали дискусійний характер. І хоча партійних і фракційних розбіжностей було неможливо уникнути, редакція і Коаліційна рада об'єдналися для спільної справи — утвердження революційної демократії світу і вбачали цей ідеал у соціалізмі (Отъ Редакціи. № 1).

Тижневик закликав інтегрувати розпорошені сили молоді, зокрема тих її представників, яким близькі суспільні запити, дорогі ідеали справжньої свободи, братерства, рівності людей. На базі Коаліційної ради кіївського студентства та соціально-політичних гуртків при кіївських університеті і політехніці 1 червня 1917 р. було створено Клуб соціалістичної молоді, метою якого визначалося об'єднання кіївської соціалістичної молоді для розвитку її суспільного світогляду. З цією метою у тижневику вміщувалося багато публікацій про розвиток марксизму, націй, соціал-демократії, соціалізму та культури, роз'яснювалася суть рад робітничих, солдатських і селянських депутатів та їхня роль у революції, осмислювалася участь студентства, різних класів і партій, зокрема кадетів, у революційних подіях. При цьому окремі публікації мали полемічний характер, наприклад стаття Г. Іофе «Метаморфозы революции» (№ 3), на яку в наступному номері (№ 4/5) вмістила відповідь редакція. Полемічністю вирізнявся і розпочатий цикл статей п. н. «Изъ настроеній современной молодежи» (№ 4/5) автора під криптонімом В., що значно поживляло періодичне видання і робили його цікавішим.

На шпальтах тижневіка друкувалися матеріали, в яких порушувалися питання щодо розвитку вишів та завдань демократичного студентства, висвітлювалася діяльність Ради економічних організацій студентства Києва, та містилася доповідна записка Київської

коаліційної ради до Української Центральної Ради з пропозицією створити Комісаріат у справах вищих навчальних закладів тощо.

Рубрика «Хроника высшей школы» ознайомлювала читачів з новинами у київських вишах, висвітлювала події у молодіжному та студентському середовищах, насамперед — прихильних до ідей соціалізму. Під рубрикою «Печать» вміщувалися короткі огляди резонансних публікацій тогочасної преси, зокрема газет «Кіевская Мысль» та «Русская Воля».

Видання урізноманітнювали пізнавальні статті Валентина Асмуса «Лев Толстой и война» та Бориса Подольського «Г. В. Плехановъ», настроєва публікація Дмитра Прокопенка «Революційный Петербургъ» та поезії на зразок циклу віршів п. н. «Изъ пѣсенъ борьбы», з якими виступав Євг. Готтесман.

Часопис мав такі рубрики: «Въ Коалиціонномъ Совѣтѣ», «Въ клубѣ соціалистической молодежи», «Хроника высшей школы», «Хроника провинции», «Хроника», «Печать» та «Отъ Редакции».

Авторами журналу були: Валентин Асмус, В. Борисов, М. Гершевич, А. Горвіц, Євген Готтесман (крипт.: Е. Г.), Михайло Динник, Г. Іофе, Борис Подольський, Дмитро Прокопенко та ін.

Висока ціна тижневика пояснювалася малим тиражем і загальною дороговизною. Редакція зверталася до читачів із проханням розповсюджувати видання і надсилати до нього матеріали — кореспонденції, статті, замітки (№ 1, 2). Затримка виходу № 2 була пов'язана з технічними труднощами, які, зазначала редакція, неминуче супроводжують кожне молоде видання.

Останній (4/5-й) номер вийшов 19 серпня 1917 р. У ньому анонсувалося продовження деяких публікацій, однак відомостей про подальшу долю часопису немає.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 134; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 260; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 565, 566; Газети України 1917—1920 років... С. 190.

Література: Тольченко І. К. Преса 1917 року про молодіжний рух в Україні: джерелознавчий аналіз // Наука. Релігія. Суспільство. 2008. № 2. С. 85, 90.

Н. Кулеша, В. Габор

1235

РЕВОЛЮЦІОННОЕ ДѢЛО: Органъ Соціаліст.-Револуціонеровъ (1917 № 1—17); Органъ Одесскаго Временнаго Исп. Комитета партіи Соціаліст.-Револуціонеровъ и Исп. Комитета Одесскаго Уѣзднаго Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ (1917 № 18—22); Органъ фронтового бюро партіи Соціаліст.-Револуціонеровъ и Исполнит. Комитета

Одесскаго Уѣзднаго Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ (1917 № 23—25); Органъ Одесскаго Комитета Партіи Соціаліст.-Револуціонеровъ, фронтового бюро партіи Соціаліст.-Револуц. и Исп. Комитета Одесск. Уѣздн. Совѣта Крестьянскихъ Депутатовъ (1917 № 26—29); Органъ Одесскаго Комитета Партіи Соціаліст.-Револуціонеровъ и фронтового бюро партіи Соціаліст.-Револуц. (1917 № 30—41). — № 1. 1917, 22 окт.

Подъ ред. членовъ партіи: С. С. Зака, В. А. Ираклиди, И. Н. Лоркипанидзе, И. В. Шерешевского и Г. Б. Шрайбера (1917 № 1—17). *По уполномочію редакціонной коллегіи* Л. С. Месеровичъ и В. І. Менцель (1917 № 28—34, 36—41). — **Одесса, 1917:** Изд. т-во на паяхъ «Революційное Дѣло» (1917 № 1—4, 6, 7). *Адр. контори і друк.:* Херсонская ул., д. № 21.

Вийшло: 1917 — № 1—41; Ф. 54×34 см (1917 № 1—25), 49×31 см (1917 № 26—41); *Обс.* 4 с. (1917 № 1—5, 7—23, 25—34), 2 с. (1917 № 6, 24, 35); *Передпл.:* на 4 мѣс. для городскихъ подписчиковъ 12 р., для иногороднихъ подписчиковъ 14 р. Ц. номера 15 к. (1917 № 1—34, 37—41), 10 к. (1917 № 35, 36).

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — № 1—41.

Примітки: У надзаголовку — гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое!». Періодичність виходу — щоденно, крім понеділка. Мова видання — російська.

Газета була офіційним органом місцевого партійного осередку Партії соціалістів-революціонерів, від № 23 вона стала також офіційним органом фронтового бюро партії на Румунському фронті.

У редакційній статті висловлено протест проти спроб тиску на революційну демократію гаслом «Вся власть Совѣтамъ!» (Вся власть Учредительному Собранию! № 1). На шпальтах видання редакція містила гасла: «Вся власть Учредительному Собранию!», «Рѣшительная борьба за миръ!», «Защита страны и революции!», «Немедленная передача земель земельнымъ комитетамъ!».

В. Раммо (Парамонъ) окреслив три основних завдання, які постали перед Партією соціалістів-революціонерів: завершення війни, подолання господарської розрухи та боротьба з неписьменністю мас. Виконання цих завдань вимагало великої організаційної роботи, значна роль відводилася пресі (Борьба на три фронта. № 1).

Одна з актуальних тем, висвітлених на сторінках видання, — скасування права приватної власності на землю і передання ділянок земельним комітетам. Газета активно агітувала голосувати за Партію

соціалістів-революціонерів на виборах до Установчих зборів, надрукувала програму есерів, роз'яснюючи читачам основні ідейні засади та напрями політичної діяльності партії.

Від першого номера у виданні відкрито «Дискуссионный отделъ», у якому обговорювалися питання майбутнього, четвертого, з'їзду партії. Актуальні події громадсько-політичного життя Одеси висвітлювалися у рубриках: «Мѣстная жизнь», «Событія в Одессѣ», «Муниципальныя замѣтки». Рубрики «Телеграммы», «Изъ жизни партіи с.-р.», «Послѣднія извѣстія», «Опубликованные документы» часто містили офіційні повідомлення, звернення, протоколи тощо. Інші постійні рубрики видання: «Календарь русской революціи», «Обзоръ печати», «Маленькій фейлетонъ», «По Россіи», «Рабочая жизнь», «Крестьянская жизнь».

Останній (41-й) наявний номер датовано 10 грудня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 70, 71; Російськомовна періодична преса України... Газеты, бюллетені. С. 73.

О. Філіпова

1236

РЕВОЛЮЦИОННОЕ ЗНАМЯ: Еженедѣльный журналъ (1917 № 1—7); Еженедѣльный журналъ. Органъ Украинскаго Областного, Кіевскаго Губернскаго и Кіевскаго Городскаго Комитетовъ партіи Соціалистовъ-Революціонеровъ (1917 № 8—10). — Г. 1. № 1. 1917, 28 мая.

Ред. А. Залужный (1917 № 7). *Под ред.* К. Суховых, А. Залужнаго, П. Бойченко и Б. Лагунова (1917 № 8—10). — **Кієвъ, 1917:** Издається кооперативным издательским Т-вом С.-Р. «Революционное Знамя». *Скоропечатня* М. В. Глезера, Думская пл., № 3 (1917 № 1, 2); *Печатня* Кіевскаго Совѣта Рабочих Депутатов, Александровская, 45 (1917 № 7—10). *Адр. ред.:* Кієв, Большая Васильковская, 61 (1917 № 7—10).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—10; Ф. 29,5×21,5 см (1917 № 1, 2), 22×14,5 см (1917 № 7—10); *Обс.* 16 с. (1917 № 1, 2), 64 с. (1917 № 7—10); *Передпл.:* с пересылкой на 15 недѣль 5 р. 30 к. (1917 № 7—10). *Ц. номера* 25 к. (1917 № 1, 2), 40—60 к. (1917 № 7—10).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 7, 9, 10; **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 2, 7, 8, 10.

Примітки: Гасло видання: «Въ борьбѣ обретешь ты право свое!». У № 7—10 — поколункова нумерація сторінок. Мова видання — російська.

Починаючи від № 8 журнал став органом комітетів Партії соціалістів-революціонерів: обласного в Україні, Київського губернського і Київського міського. Відтоді редакція відображала суспільно-політичні по-дії в Україні та світі з позицій цієї партії. На сторінках видання порушувалися теоретичні та партійно-організаційні питання, зокрема у статті П. Витязева «Дѣйственный социализм и интернационализм» та історико-критичному огляді І. Сибірцева «Земельная программа С.-Д. в прошлом и настоящем» (№ 2), публікації без зазначення авторства «Допустим ли раскол?» (№ 8) щодо розколу в партії.

Систематично редакція висвітлювала діяльність Партії соціалістів-революціонерів, повідомляла про обласний з'їзд партії, який відбувся у Києві 18 вересня 1917 р., чернігівський та подільський губернські партійні з'їзди, загальні збори Київської організації партії 1 жовтня 1917 р. Під рубрикою «От Центрального Комитета партіи С.-Р.» вмішувалися повідомлення, звернення та резолюції з приводу скликання IV з'їзду, під рубрикою «От Украинскаго Областного Комитета» — резолюцію від 1 жовтня 1917 р. щодо федеративного устрою Російської республіки і скликання українських Установчих зборів (№ 10), подавалися доповідь члена ЦК партії Якобі (Гендельмана), виголошена в Університеті св. Володимира, заклики голосувати за список № 14 соціалістів-революціонерів.

Автори багатьох публікацій заторкували актуальні для того часу питання, як-от: демократизація армії, криза влади, вибори до Установчих зборів тощо. Редакція докладно інформувала про З'їзд народів у Києві. Про це йшлося в статті О. Залужного «С'їзд народовъ» та відгуках, передрукованих з інших періодичних видань, уміщених під рубрикою «Печать» (№ 8).

У часописі висвітлювалися питання робітничої кооперації, створення резерву активних робітників, повідомлялося про роботу членів Партії соціалістів-революціонерів на селі.

У № 2 вміщено лист з фронту, датований 10 липня 1917 р.

Часопис мав такі рубрики: «Вѣсти из провинціи», «Из жизни арміи», «Профессиональное движеніе», «Фельетон», «Библиографія», «Среди газетъ», «Печать», «Письмо в редакцію» та ін.

Активними авторами журналу були: П. Бойченко, Олександр Залужний, Б. Лагунов, М. Постников (також під крипт. М. П.), К. Сухових та ін.

У редакційному слові останнього (10-го) наявного номера, датованого 30 вересня 1917 р., редакція зазначала, що цей номер може бути останнім, бо статті надходять у недостатній кількості та з великими перервами, а кореспонденцій з місць — ще менше.

Бібліографія: Список повременних изданий за 1917 год. С. 135, 136; Газети України 1917—1920 років... С. 190.

В. Габор

1237

РЕВОЛЮЦИОННЫЙ НАРОДЪ. — № 1. 1917, 28 окт.

Редакція и издательский коллективъ Партіи Соціалістовъ-Револуціонеровъ Харьковской губерні. — **Б. м., 1917.**

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 67,5×43 см; Обс. 1 с.; Ц. номера 20 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1.

Примітки: У надзаголовку: «Партія соціалістовъ революціонеровъ» та гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое». Мова видання — російська.

Появу газети спричинило збройне повстання більшовиків у Петрограді. У передовій статті «Спасайте Революцію и Россію» наголошено, що повалення Тимчасового уряду за кілька тижнів до початку роботи Всеросійських Установчих зборів не знайшло підтримки ні в Центральному виконавчому комітеті Рад робітничих і солдатських депутатів, ні в Московській міській думі, ні серед представників законно обраних місцевих органів самоврядування, тому редакція закликала до консолідації демократичних сил: «И повсюду, по всей странѣ, вся революционная демократія должна сплотиться и дружнымъ фронтомъ двинуться на обезумѣвшій большевизмъ».

У низці офіційних заяв — відозві Харківського губернського комісара Тимчасового уряду («Граждане!»), датованій 27 жовтня 1917 р., в циркулярній записці виконавчого комітету Всеросійської ради селянських депутатів, адресованій усім губернським радам селянських депутатів, в офіційному повідомленні комісара Південно-Західного фронту, постанові Всеросійського обласного козачого з'їзду, резолюції Чугуївського міського військового училища тощо — засуджувалася спроба узурпації влади більшовиками й пропагувалася політична необхідність проведення виборів до Всеросійських Установчих зборів.

Р. Бліхарський

1238

РЕСПУБЛИКА: Органъ демократической мысли. — № 1. 1917, 23 марта.

Ред.-изд. С. И. Константиновскій. — **Одесса, 1917:** Акц. Южно-Русское Общество Печатного Дѣла, Одесса, Пушкинская, 18. *Адр. ред.:* Нѣжинская, 42.

Вийшло: 1917 — № 1—9; Ф. 30,5×22 см; Обс. 16 с.; Ц. номера 20 к.

Наявність у фонді: НБ ОНУ: 1917 — № 9; ОННБ: 1917 — № 1—9; РНБ: 1917 — № 1—6.

Примітки: Журнал виходив один раз на тиждень або на два тижні. Мова видання — російська.

Суспільно-політичний журнал «Республика» ставив своїм головним завданням якнайширшу пропаганду нового державного — республіканського — укладу в країні, який формувався під впливом Лютневої революції 1917 р.: «Наша первая и основная задача — проведение въ широкіе слои населенія идеи республики, республики демократической и федеративной, которая положитъ первые камни будущей не только политической, но и социальной жизни...». Редакція прагнула зробити часопис справді органом «демократической мысли», що охоплює всі царини життя — «творить революцію не только политическую и социальную, но создастъ и революцію духа, мысли и быта» (Одесса, 23 Марта 1917 г. № 1).

У публікаціях часопису підтримувалися суспільно-політичні зміни в державі та обговорювалися проблеми її будівництва на демократичних засадах (Флигъ Б. Д. Въ орбитѣ республики. № 1; Бархинъ К. Б. Будущіе основные законы; Горскій Е. С. Только демократическая республика. № 2). Значна увага була прикута до діяльності Тимчасового уряду та Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів у контексті виходу з квітневої політичної кризи 1917 р. (Муровъ А. Въ чемъ выхоть?; Флигъ Б. Д. Ф. Керенскій; Иновинъ А. Ушедшіе. № 8; Его же. Пришедшіе. № 9), критикувалася позиція більшовиків як основних опонентів чинної влади (Леонть К. Ленинъ и контръ-революція. № 6).

На сторінках журналу порушувалися питання щодо подальшої участі Російської держави у Першій світовій війні та необхідності підтримки «оборонницьких» настроїв в армії (Настроение солдатъ на фронтѣ. № 2; Полиновскій М. Въ чьихъ рукахъ Война и Миръ. № 6; Тайфунъ. Письма съ фронта. № 7; Димиръ В. У колыбели здоровой воли. № 8), нагальності вирішення економічних проблем (Полиновскій И. Первые и послѣдніе этапы революція. № 8). Пропагувалося скликання Всеросійських Установчих зборів з метою

розв'язання національного питання (Ш. Шв. Республіка и национальный вопрос. № 1, 2; Димирь В. Национально-культурная автономия. № 2).

Низка статей була спрямована супроти прихильників самодержавства та тих, хто таємно співпрацював із царською «охранкою» (Иновинь А. Доносчики, предатели, шпионы. № 1; Флитъ Б. Штюмеръ и Рубинштейнъ. № 2). У виданні оприлюднено інформацію про «сексотів» Одеси, деякі з них працювали в Новоросійському державному університеті (А. Ар. Царство Левашева. № 2; Изъ архива Петроградской охранки. № 6). Критикувалася також діяльність одеських чиновників на чолі з міським головою Б. О. Пеліканом (Онѣгинъ. Тайны Пеликана и К-о. № 1, 6).

На сторінках видання друкувалися матеріали, які відтворювали окремі сторінки революційного минулого, як-от: повстання на броненосці «Потьомкін» (Гореликъ И. Воспоминаніе Потемкинцевъ. № 6), сповіщали про революційні перетворення у країнах Західної Європи і здобутий революційний досвід у Росії (Бархинъ К. Б. Политическіе циклоны. № 1).

Автори публікацій намагалися проаналізувати вплив революції на культурний розвиток суспільства, зокрема на театральне мистецтво (Лоренцо Б. Я. Свободная Россія и театр; Незнак. Революція и искусство. № 1; Онѣгинъ. Революція и театр. № 2).

Суспільно-політичний контент журналу доповнювали твори красного письменства — поезії Катерини Бунге, В. Лібовича, О. Соколовського, Федора Сологуба, Є. Шенфельда, Бориса Шрайбера, п'єси О. З. Суслова та Семена Юшкевича, нариси з життя Б. Фліта та Незнакомца — під спільною назвою «Въ эти дни» (№ 1, 2).

У виданні велися рубрики: «Политическій обзоръ», «Фельетонъ», «Маленькій фельетонъ», «Хроника», «Изъ жизни партій».

Серед авторів часопису — К. Б. Бархін, Є. С. Горський, О. Іновін, А. М. Муров, Б. Д. Фліт, С. Б. Шварц.

№ 8 журналу вийшов 15 травня 1917 р., останній (9-й) номер датовано травнем 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 137; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 79.

О. Палюх

1239

РЕСПУБЛИКАНЕЦЬ: Журналъ общественно-политическій и художественный (1917 № 1—3); Ежедневный журналъ (1917 № 8—19). — Выходить по воскресеньямъ (1917). № 1. 1917, 28 мая.

Ред. И. Гутыръ (1917 № 2—24/25), А. А. Бремер (1918). — **Кієвъ, 1917—1918:** Изд. Е. Малта (1917 № 1). Издаваемый Комитетомъ 2-го запаснаго телеграфнаго баталіона (1917 № 1, 10—19), Объединеннымъ Совѣтомъ 2-го запаснаго телеграфнаго баталіона (1917 № 2—5), Баталіоннымъ Комитетомъ 2-го запаснаго телеграфнаго баталіона (1917 № 6—9). Тип. газеты «Воинъ Свободной Россіи», Кієвъ, Печерскъ, Лавра (1917). *Адр. ред. і контори:* Кієвъ, Липки, Дворецъ, Александровская ул., при Совѣтѣ Военныхъ депутатовъ (1917).

Вийшло: 1917 — № 1—23, 24/25, 26—38, 1918 — № 1(39); *Обс.* 16 с.; *Ф.* 25,5×17 см; *Передпл.:* на годъ съ пересылкой 4 р. 50 к. (1917 № 1—7), съ доставкой и пересылкой 6 р. (1917 № 8—19). *Ц.* номера 10—15 к. (1917).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 2, 12; **ДНАБ:** 1917 — № 3, 8, 11, 12, 19; **РНБ:** 1917 — № 1—24/25.

Примітки: На обкладинці — підзаголовок: «Ежедневный Журналъ общественно-политическій и художественный» (1917 № 8), «Общественно-политическій и художественный журналъ» (1917 № 11—19). До складу редакційної комісії входили: Н. Г. Апраксін, І. Г. Гутир, М. М. Дівішек, Р. А. Кохановський, І. В. Марков, А. М. Снопковський, Н. Ф. Усков, А. Н. Швець-Семерня. У надзаголовку — гасло: «В единеніи сила». Мова видання — російська.

У тексті-запрошенні до передплати редакція журналу декларувала видання як «строго демократическое» і ставила за мету «пропаганду республиканскихъ идей и популяризацию общественно-политическихъ знаний». У слові від редакції зазначалося, що часопис стоятиме на сторожі соціально-правового порядку та інтересів широких демократичних мас, а найближчим його завданням буде формування кадрів переконаних республіканців і проведення агітаційної кампанії з виборів до Установчих зборів (№ 3).

У журналі вміщувалися матеріали, які висвітлювали важливі суспільно-політичні події, діяльність Тимчасового уряду, друкувалися урядові декларації та звернення центрального комітету Всеросійської ради робітничих і солдатських депутатів і виконавчого комітету Всеросійської ради селянських депутатів до всього населення Росії з приводу захисту завоювань революції, повідомлення про події в Росії та негативне ставлення населення до більшовицької газети «Правда» тощо.

Автори аналізували суспільно-політичну ситуацію, роз'яснювали особливості виборів до Установчих зборів, порушували питання патріотизму нації, розкривали проблеми економічного розвитку країни.

Однією з найважливіших тем видання було самовизначення націй, ставлення російської демократії до українського руху та єдності української й російської демократії. Російська революційна демократія не може ганебно відмовитися від проголошеного нею гасла про самовизначення народів — наголошувалося в публікації С. Кроткова «Къ вопросу о самоопредѣленіи народовъ» (№ 10, 11) та статтях Івана Гутиря «Нѣсколько словъ объ украинскомъ движеніи» (№ 3) і «Принципъ самоопредѣленія народовъ и дѣйствительность» (№ 19).

Просвітню функцію виконував укладений І. Гутирем «Политический словарь», який публікувався у багатьох номерах.

На сторінках «Республиканца» друкувалося багато художніх творів — оповідань, нарисів та віршів — маловідомих авторів — Віктора Бякіна, Юрія Зубовського, Г. Ларикова, Лідії Лівер, Геннадія Соловйова, Швеця-Семерні, Миколи Янкова та ін. Рецензії (переважно на російські видання) оприлюднювалися під рубрикою «Среди журналовъ».

У часописі функціонували «Технической отдѣлъ» і рубрики «Хроника» та «Среди журналовъ».

Серед активних авторів видання — Іван Гутир, М. Дівішек (під крипт. М. Д-къ), С. Коротков, Р. Кохановський (під крипт. Р. К-ій), М. Усков та ін.

Останній (1(39)-й) номер вийшов 28 травня 1918 р.
Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 135, 136; Периодика по литературе и искусству... С. 222; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 570, 571.

В. Габор

1240

РЕСПУБЛИКАНСКОЕ ЗНАМЯ: Ежедневный журналъ. — Г. 1. № 1. 1917, 15 авг.

Ред. В. Г. Идлинъ. — **Київ, 1917:** Изд. Киевский Военный Республиканский Союзъ. *Тип.* М. Бродецкаго, Київ, Б.-Васильковская, 14. *Адр. ред. і контори:* (временно) Київ, Кругло-Университетская, № 15 (1917 № 1), Фундуклеевская, № 5, гостиница «Ліонъ» (1917 № 2—4).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—4; Ф. 26×17 см; Обс. 16 с.; *Передпл.:* съ 1-го августа на 5 мес. 4.30 р. *Ц.* номера 15—25 к.

Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — Г. 1 № 1—4; **ДНАБ:** 1917 — Г. 1 № 3, 4.

Примітки: На обкладинці — підзаголовок: «Ежедневный общественно-политический и литературно-художественный журналъ издаваемый Киевскимъ Военнымъ Республиканскимъ Союзомъ». До складу редакційного комітету входили: М. Високий, В. Ідлін, В. Пославський, Ів. Родштейн, Д. Монко, І. Скоріно та В. Ушаков. У надзаголовку — гасло: «Да здравствует демократическая республика!». Мова видання — російська.

Суспільно-політичний і літературно-художній журнал активно пропагував республіканські ідеї «народовластія», проводив передвиборну агітацію до Установчих зборів і містив список № 7 кандидатів свого союзу. Авторі журналу аналізували суспільно-політичну ситуацію в Росії та Україні, розмірковували над питаннями національно-культурної автономії, аналізували діяльність політичних партій і народне представництво в органах влади, завдання Всеросійського церковного православного собору, захоплення більшовиками влади тощо.

Значне місце на шпальтах часопису відводилося війсьній тематиці. Так, № 1 був присвячений пам'яті загиблого поручика О. Романенка та його творчості, в наступних номерах друкувалися листи з діючої армії, нариси про бойові дії на фронтах Першої світової війни, військові накази, повідомлення про прорив австро-угорськими військами Італійського фронту, а дописувач І. Стефанович виступив зі «Сказкой солдата про уснувшую совѣсть народную».

У виданні функціонували такі рубрики: «Изъ жизни союза», «По Россіи», «Военная хроника», «Телеграммы», «Отъ Редакции».

Серед авторів журналу були: Гр. Гуревич, О. Золотарьов, Є. Спекторський, Л. Чолганський та ін.

Останній (4-й) наявний номер вийшов 27 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 135, 136; Периодичні видання Києва... Т. 3. С. 572, 573.

В. Габор

1241*

РОДНЫЕ ЗВУКИ: Журналъ гимназистокъ, основанный при гимназіи А. К. Титаренко. — № 1, [1917].

Б. м. [Київ], [1917].

Вийшло: [1917] — № 1; *Ц.* номера 80 к.

Наявність у фондi: **РНБ:** [1917] — № 1.

Примітки: Наявний номер не датовано. Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 137; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 92.

Література: Шилина А. Г. Русскоязычный женский журнал Украины в аспекте теории текста (синергетический анализ): монография. Симферополь, 2012. С. 16.

М. Комариця

1242

РУССКИЙ ИЗБИРАТЕЛЬ: Однодневная газета вѣспартѣйнаго блока русских избирателей. — 1917, июль.

Ред. Г. И. Петровъ. — **Київъ, 1917:** Изд. Комитета вѣспартѣйн. блока русских избирателей. *Тип.* С. В. Кульженко, Київъ, ул. Пушкин[ская], 4.

Вийшло: 1917 — июль; *Ф.* 47×32 см; *Обс.* 4 с.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — июль; НБУВ: 1917 — июль; ДНАБ: 1917 — июль; РДБ: 1917 — июль; РНБ: 1917 — июль.

Примітки: Мова видання — російська.

Одноденна газета «Русский Избиратель», випущена у світ з агітаційною метою, закликала читачів голосувати за «русский список № 3» до Київської міської думи на виборах 23 липня 1917 р. Список очолював Василь Шульгин, відомий своїми шовіністичними поглядами, антисемітизмом та українофобією.

Редакція опублікувала передовицю В. Шульгина, статті Анатолія Савенка «Украинцы и малороссы», Івана Трубежина «Децентралізація или імперіалізм?», Григорія Петрова «Выборы въ Киевскую городскую думу и национальная идея» та без зазначення авторства «Ближайшія задачи Киевскаго городского самоуправления».

У передовій статті без назви В. Шульгин іронізував, що до Києва приїхали з Петрограда три міністри і прямо з автомобілів «упали в обійми» М. Грушевського, а через кілька годин після їхнього від'їзду «Малоросію» начебто перехрестили в «Україну». А. Савенко та І. Трубежин у своїх статтях, коментуючи прагнення Української Центральної Ради здійснити повну автономію та вирішити питання національних меншин в Україні, гостро критикували українських лідерів М. Грушевського та С. Петлюру, які нібито прагнули замінити російський централізм — «централізмомъ украинскимъ». «Развѣ созданіе великой Украины отъ Карпатъ до Урала и отъ Курской губ. до Кавказа и Чернаго моря — это децентрализация?» — запитував І. Трубежин і називав це українським імперіалізмом.

Великодержавними настроями переповнений і вірш Н. Савенко-Новоспаської «Київъ».

Газета містила також поради, як голосувати за «русский список № 3», та гумористичний фейлетон «Сонъ избирателя» (підп.: Кій).

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 139; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 581, 582; Газети України 1917—1920 років... С. 196.

В. Габор

1243

СВОБОДА ВНУТРИ НАС: Журнал «Кіевской Ассоціації свободныхъ анархистовъ» (1917 № 1); Органъ Кіевской Ассоціації Свободныхъ Анархистовъ (1917 № 2, 3). — № 1. 1917.

Ред. Редакціонная Группа. — **Київъ, 1917:** Изд. Кіевская Ассоц. Своб. Анарх. *Тип.* Кооператива Тружен. Печат. Дѣла. *Адр. ред.:* Мало-Житомирская, 19. Секретарю Андрею Андрееву (1917 № 1), Малая-Житомирская, 19. Секретарю Павлу Арсентьеву (1917 № 2, 3).

Вийшло: 1917 — № 1—3; *Ф.* 32×21,5 см; *Обс.* 16—8 с.; *Ц.* номери 25 к. (1917 № 1), 15 к. (1917 № 2), 18 к. (1917 № 3).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 1—3; ДНПБ: 1917 — № 1—3; РДБ: 1917 — № 1, 2; РНБ: 1917 — № 2.

Примітки: № 1 не датований, № 2 вийшов 18 жовтня 1917 р. Мова видання — російська.

Після повалення царського режиму в Росії у нових умовах заснувати власний друкований орган Київську асоціацію вільних анархістів спонукало прагнення, щоб анархісти могли вміщувати на його сторінках свої міркування і, критикуючи один одного, дійшли правильних висновків (Ар. Товарищи! № 1).

Газета декларувала стремління анархістів до індивідуальної свободи людини та ратувала за чистоту анархізму: «Свобода внутри насъ, и она, какъ яркое солнце, пробивается сквозь мрачные тучи, освѣщаетъ нашу внутреннюю сущность» (Андрей. Анархія. № 1).

У виданні друкувалися статті, у яких роз'яснювалися питання розвитку анархізму, його мета, сутність анархізму та анархо-комунізму, порушувалися актуальні проблеми, зокрема щодо засад, при яких можлива участь анархістів у роботі рад, критикувалися соціалістична та комуністична ідеології, порівняльно аналізувалися соціалізм та анархізм. У вигляді анти тези подано передруковану статтю Ф. Домело-Ньювенгейса «Анархизмъ или милитаризмъ» тощо.

Редакція вмістила на сторінках газети декларацію Київської асоціації вільних анархістів від 8 травня 1917 р. щодо засад спільної діяльності анархістів,

протест проти постанови Тимчасового уряду і Петроградської ради робітничих і солдатських депутатів про виселення анархістів з будинку Дурново, листи американських анархістів, звіти про витрачання коштів та повідомлення про конференцію анархістів з різних міст Росії, яка відбулася у Харкові 18—22 липня 1917 р.

Видання жанрово урізноманітнювали спогади, зокрема «Мысли Анархиста», та вірші, з якими виступали М. Іванченко, Анатоль Консе та Г-хь К-скій.

Серед активних авторів були: Андрій Андреев (під іменем Андрей та крипт. А. А.), Павло Арсентьев (під справжнім прізвищем і криптонімом Ар.), Іосіф В., Нухім, Оскар, Д. Рох.

Останній (3-й) номер вийшов 17 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 143; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 605, 606; Газеты дореволюционной России... С. 328.

Електронні джерела: Периодические издания анархистов в России... URL: http://socialist.memo.ru/books/.../periodika_do_1917.htm.

В. Габор

1244*

СВОБОДНАЯ МЫСЛЬ (ЗЕМСКІЯ ИЗВѢСТІЯ): Ежедневная политическая и литературная газета Проскуровского Земства. — № 1. 1917, [31 марта].

Отв. ред. В. Лирникъ Анастасевичъ. — **Проскуровъ, 1917:** Изд. Проскуровское земство. Тип. Голованевского.

Вийшло: 1917 — № 1—7; Ф. 35×28 см; Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 1 мфс. 1 р. Ц. номера 6 к., на станції 7 к.

Примітки: Газета виходила з дозволу військової цензури. Мова видання — російська.

Проскурів — тепер м. Хмельницький.

Літературно-політичний часопис ліберально-демократичного спрямування був заснований з ініціативи Проскурівського земства. Домінантне місце у виданні займала офіційна хроніка, зокрема телеграми та телефонограми Петроградського телеграфного агентства з указами, розпорядженнями, постановами Тимчасового уряду Російської держави, документи Проскурівського земства та ін.

Редакція приділяла значну увагу суспільно-політичній проблематиці, зокрема, у газеті висвітлювалися підготовка до виборів у Всеросійські Установчі збори, демократизація суспільства та лібералізація громадсько-політичного життя у після-революційний період.

На сторінках видання вміщувалися художні твори і літературознавчі розвідки.

Останній (7-й) відомий номер вийшов 6 квітня 1917 р.

Бібліографія: Часописи Поділля. С. 63; Періодичні видання Подільської губернії... С. 29.

Література: Завальнюк О. М., Стецюк В. Б. Поділля в добу Української революції 1917—1920 рр. Кам'янець-Подільський, 2009. С. 32.

С. Блавацький

1245

СВОБОДНАЯ МЫСЛЬ: Органъ Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1918 № 98—173); Ежедневная социалистическая газета (1919). — № 1. 1917, [трав.].

Ред. І. М. Геллеръ, В. Багинскій, І. Усовъ (1917 № 23—125), Временная редакционная комиссия (1917 № 126 — 1918 № 21), С. Ревичъ (1918 № 98—173), Редакционная Коллегия (1919). — **Бердичевъ, 1917—1919:** Издается Совѣтомъ Рабочихъ и Военныхъ Депутатовъ; Изд-во Совѣта Раб. и Солд. Депутатовъ (1917 № 23 — 1918 № 21). Изд. Н. І. Розенбергъ (1918 № 98—173), І. М. Геллеръ (1919). *Тип.* Д. М. Каца, б. Гольденберга, Бердичевъ (1917—1918); *Тип.* Д. М. Каца и М. С. Гольденберга (1919). *Адр. ред.:* по Махновской ул., № 16.

Вийшло: 1917 — № 1—185, 1918 — Г. 2 № 1—173, [?], 1919 — Г. 3 № 1—16, [?]; Ф. від 48×32 см до 53×34 см (1917—1918), 64×54 см (1919); *Обс.* 2 с., 4 с.; *Передпл.:* на 6 мфс. 8 р. (1917 № 23—62), на 3 мфс. 5 р. 70 к. (1917 № 88—184), 9 р. (1918 № 3—21), 18 р. (1918 № 131—147), 21 р. (1918 № 148—173), на 1 мфс. 12 р. (1919 № 2—16). Ц. номера 6 к. (1917 № 23—62), 10 к. (1917 № 88—184), 15—30 к. (1918 № 3—173), 50 к. (1919), на ст. ж.-д. 7 к. (1917 № 23—62).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 23, 30, 54—60, 62, 88, 99, 100, 101, 103—105, 107, 109, 113, 115—117, 123—127, 172, 176, 184, 1918 — Г. 2 № 3, 4, 6, 8, 12, 13, 20, 21, 99, 131—136, 138, 139, 141—158, 160, 162—169, 171—173, 1919 — Г. 3 № 2, 3, 7, 13, 16; **ДНАБ:** 1918 — Г. 2 № 98, 168, 172; **РДБ:** 1917 — № 66; **РНБ:** 1917 — № 52—133, 135—138, 140—185.

Примітки: У № 126 від 17 жовтня 1917 р. подано склад тимчасової редакційної комісії: В. С. Графф, С. П. Медведовський, І. Т. Фомічов, І. П. Усов, М. В. Петербурзький, В. С. Багінський. Наявний № 23 вийшов 13 червня 1917 р., № 184 — 30 грудня, 1918 р., № 3 — 4 січня, № 173 — 3 вересня 1918 р. Мова видання — російська.

«Свободная Мысль» — суспільно-політичне видання, яке висвітлювало події в Україні, світі та місцеві проблеми.

Матеріали часопису роз'яснювали внутрішню і зовнішню політичну діяльність українських урядів — Української Центральної Ради, Кабінету гетьмана П. Скоропадського, Директорії. У статтях К-ъ «Центральная Рада» (1917. № 30) та Хорева «Параллели» (1918. № 12) обговорювалися причини проголошення та зміст I й IV Універсалів. У них інформувалося про підписання представниками влади УНР Брест-Литовського мирного договору та водночас критикувалися наміри України щодо укладення сепаратної угоди з Австро-Угорщиною та Німеччиною (Фугорянъ Б. Могильщики революції. 1918. № 99).

У період Гетьманату газета висвітлювала законодавчі ініціативи уряду П. Скоропадського, зокрема стосовно аграрної політики (Любимовъ Л. Хлѣбный законъ. 1918. № 147) та національного питання — щодо відміни єврейської національно-персональної автономії. Часописні публікації інформували про перебіг українсько-російських мирних переговорів.

1919 р. повідомлялося про оголошення урядом Директорії війни з радянською Росією. Спробою проаналізувати причини нового конфлікту були статті Арнольдін «Пока не поздно» (1919. № 2) та «По линии наименьшого сопротивления» (1919. № 3).

Серед офіційних документів — закони про передавання хліба нового врожаю 1918 р. у розпорядження держави, про кількість населення у містах і міських поселеннях Української Держави, закон про обов'язкову загальну мобілізацію, прийнятий урядом Директорії 13 січня 1919 р., а також оголошений 1919 р. ультиматум VI Конгресу Української соціал-демократичної робітничої партії.

На початку 1918 р. на сторінках газети активно провадилася агітація за скликання Всеросійських та українських Установчих зборів — вони вважалися «единственнымъ правомочнымъ органомъ, могущемъ вывести страну изъ того тупика, въ которомъ она сейчасъ находится». Цьому питанню присвячено статті Штерна (Задачи грядущего дня. 1918. № 3), Хорева (Параллели. 1918. № 6), Сорокіна (Национально-областное движение. 1918. № 8). У деяких публікаціях інформувалося про демонстрацію бердичівських робітників, представників партійних і військових осередків 6 січня 1918 р. на підтримку Установчих зборів.

Насичене суспільно-політичне життя відтворювали публікації про партійні, робітничі і професійні з'їзди, зокрема: козацький з'їзд, з'їзд Української демократичної хліборобської партії, всеукраїнські з'їзди завідувачів

та інструкторів бірж праці, мануфактуристів, робітників тютюнового, махорочного та картонажного виробництв, а також про Трудовий конгрес.

У виданні аналізувалося складне економічне становище в Україні впродовж 1917—1919 рр. Так, у статті Л. Б. «Чрезмѣрная революционность» (1917. № 109) критикувалася надмірна революційність окремих робітничих осередків Харкова, що проявлялося у неправомірних арештах членів адміністрації місцевих промислових підприємств та згодом призвело до збоїв у їхній роботі. Чимало повідомлень стосувалося аграрних проблем, насамперед ситуації зі збором урожаю у губерніях України. Особливої важливості влітку 1918 р. набуло питання залізничних перевезень, що ускладнювалося страйком працівників залізниці. У публікаціях порушувалося питання налагодження економічних зв'язків між Україною та іншими країнами. Взаємовигідному українсько-російському торговому співробітництву була присвячена стаття Фрея «Украина и Россия» (1918. № 141, 143).

Повідомлення і замітки про події в Україні переважно подавалися в інформаційних рубриках: «На темы дня», «Телеграммы Петроградского Телеграфного Агентства», «Телеграммы» (підрубрика «На Украинѣ»). В інших підрубриках вказаної рубрики («За-рубежомъ», «Война», «Въ Совѣтской республикѣ», «На Дону», «Въ Крыму», «Внутреннія извѣстія», «Разныя», «Разныя извѣстія», «На Кавказѣ», «Въ Россіи») висвітлювалися події за межами України. Упродовж 1917—1918 рр. домінували зведення з фронтів Першої світової війни, а також повідомлення про соціально-економічну ситуацію у воюючих країнах. Чимало матеріалів стосувалися суспільно-політичного життя в Росії. 1917 р. аналізувалася діяльність Тимчасового уряду та О. Керенського, інформувалося про спробу державного перевороту генералом Л. Корніловим улітку того ж року, захоплення більшовиками влади у Петрограді. У низці статей критикувалися проголошені більшовицькою партією декрети про землю та мир (К-ев В. Наша революція. 1917. № 176; Арнольдін. Христіанская игра. 1917. № 184), у статті Воліна «Демократизмъ или социализмъ» (1918. № 146) — прийнята конституція. У виданні публікувалися матеріали Другого надзвичайного з'їзду Південно-Західного фронту, що відбувся наприкінці грудня 1918 р. у Рівному, а також про політичну нестабільність у країні, зумовлену бойовими діями між Червоною та Добровольчою арміями, сутичками із Чехословацьким корпусом у

Сибіру, крахом Уфимської директорії, проголошенням О. Колчака новим російським диктатором.

Різні аспекти життя населення Бердичева та Бердичівського повіту висвітлювали матеріали рубрик «Мѣстная жизнь», «Хроника» та «Жизнь уѣзда» («Въ уѣздѣ»). У публікаціях розповідалося про роботу міської та земської дум, а також Бердичівської міської управи, йшлося про виборчу кампанію до міської думи 30 липня 1917 р. (агітаційні заклики віддати голоси за список № 5 — соціалістичний блок, муніципальна програма соціалістів-революціонерів). Публікації рубрики «Партийная жизнь» розкривали діяльність бердичівського осередку партії есерів та єврейської організації «Бунд». У рубриках «Рабочая жизнь» і «Профессиональная жизнь» повідомлялося про збори різних фахових організацій Бердичева, інформувалося про діяльність Центрального бюро професійних спілок міста стосовно ліквідації безробіття, страхування робітників та легалізації зібрань, а також про конфліктні ситуації на підприємствах та в установах, оголошені страйки. Під рубрикою «Въ Совѣтъ Военныхъ и Рабочихъ Депутатовъ» містилися повідомлення про засідання, постанови і рішення ради воєнних і робітничих депутатів Бердичева та Житомира. Матеріали рубрики «Кооперативная жизнь» інформували про діяльність українських банків щодо підтримки кооперативного руху. У «Письмахъ въ редакцію» публікувалися листи читачів. Інформація про скоєні злочини у місті подавалася під рубрикою «Происшествия».

Провідною темою низки статей Коломєйцева (Деревенскія настроєнія; Свѣтъ и тѣни; У мѣстнаго гарнизона. 1919. № 3), І. Марковича (Погромная вакханалія. 1919. № 7) були причини і наслідки єврейських погромів у Бердичеві та Житомирі у січні 1919 р. У публікаціях повідомлялося про спеціальне засідання міської управи та вжиття охоронних заходів (посилення загонів міліції) для запобігання антисемітським проявам.

На сторінках газети друкувалися поезії С. Гарткіна, М. Енеля, І. Жібера, Георгія Світка, художні нариси С. Печкіна, Попова-Запалова, І. Усова. Було опубліковано оповідання Максима Горького «Ланпочка» (1918. № 131). Рубрики «Маленькій фельетонъ» та «Мелькомъ» містили сатиричні твори.

Публікації про культурні події представлено у рубриці «Театръ и музыка», де публікувалися переважно відгуки на вистави у єврейському театрі «Тіволі».

Огляд матеріалів преси здійснювався у рубриці «Печать».

Авторське коло видання становили: Борисович, Олександр Вельгоров, Волін, В. Говічіа, К. Городецький, В. Графф, Ерг, І. Ільїних, В. Копейчиков, Г. Лернер, Лисогорський, І. Митропольський, Осипов, Пивоваров, Піонтковський, Ревич, Д. Рогальський, М. Севаст'янов, Г. Солодов, С. Твішор, І. Усов, О. Ходорова, Хорев, Штерн.

Останній (16-й) наявний номер вийшов у світ 19 лютого 1919 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 143, 144; Газети України 1917—1920 років... С. 197, 198.

О. Палюх

1246

СВОБОДНАЯ МЫСЛЬ: Газета неперіодическая. — № 1. 1917, 12 июня.

Ред. Печатной Комиссии. — **Херсонь, 1917:** Издание «1-го клуба уч. сл.-уч. зав.». *Электро-тип.* Х. А. Дорфмана. *Адр. ред.:* «1-ый клуб учащихся ср-уч. заведений для ознакомления с социально-политическими уч.». Дом Сов. Раб. и Воен. Деп., 3-й этаж комитета, № 1-й.

Вийшло: 1917 — № 1, [?]; Ф. 36,5×23 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 10 к.

Наявність у фондi: ДНАБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

Видання Першого учнівського клубу Херсона мало агітаційний характер. Його метою було долучити молодь до активної суспільно-політичної діяльності соціалістичного спрямування. Члени організації ставили перед собою завдання підготувати молоде покоління до партійної та громадської діяльності шляхом ознайомлення з ідеями, вченнями, що мають на меті покращити становище трудового народу (Мільруд А. «Наши задачи»). Цій проблемі присвячено звернення Петра Кропоткіна п. н. «К молодому поколению».

Автори видання підтримували ідеї завершення війни без анексій та контрибуцій, рівності та братерства пролетаріату усіх народів. У газеті подавалися політичні огляди, вірші суспільно-політичної, робітничої тематики (переважно передруки з інших періодичних органів).

У наявному номері надруковано звіт із Першого Всеросійського учнівського з'їзду Г. Полякова — делегата від Херсонського учнівського клубу. У рубриці «Хроника» інформувалося про діяльність учнівських

організацій Бахчисарая, Воронежа, Москви, Одеси, Харкова.

К. Стецюк

1247

СВОБОДНАЯ РОССИЯ: Ежедневная газета. — № 1. 1917, 8 (21) марта.

Ред. Е. О. Вольскій. Уполномоченный по изданию Н. В. Азаровъ. — **Одесса, 1917:** Печатается въ собственной типографіи, Александровский просп., д. Покровской церкви. *Адр. контори:* Александровский проспектъ, домъ Покровской церкви.

Вийшло: 1917 — № 1—6; Ф. 68,5×50 см; Обс. 4 с., 2 с. (1917 № 6); *Передпл.:* на годъ 14 р. (городская), 16 р. (иностранная), 20 р. (заграничная). Ц. номера въ Одессе 8—10 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 5; **ОННБ:** 1917 — № 1—6; **РНБ:** 1917 — № 2—4.

Примітки: У № 2 вказано дату виходу першого номера — 8 березня 1917 р. У № 1—4 зазначено: «Печатать дозволено военною цензурою».

Мова видання — російська.

Видання мало виразне монархічне спрямування, продовжуючи традиції газети «Русская Рѣчь», що виходила з 1905 р. Відразу після Лютневої революції 1917 р. вийшов перший номер «Свободной Россіи», яку місцева преса негайно звинуватила у політичній зраді. У газеті «Маленькія Одесскія Новости» було опубліковано статтю «Перебѣжчики», автор якої, Не-фельетонистъ, стверджував, що «Свободная Россія» «перекрасилась»: з правого — у прогресивне видання. Редакція новоствореної газети відповіла на цю публікацію зверненням, у якому цільовою аудиторією було визначено ту частину населення, яка підтримувала політику Тимчасового уряду Росії. Лозунгами видання у цій статті названо терпимість до всіх поглядів, мир між народами імперії, служба громадському порядку та спокою («Отъ редакціи»).

Редакція вітала революцію, вважаючи повалення царського режиму щасливим шансом для початку нового життя. Автори публікацій аналізували роботу Всеросійських Установчих зборів, до збереження миру і виступали проти ведення подальших бойових, терористичних чи будь-яких інших деструктивних дій.

Автор Єгор Єгоров, маркуючи свої тексти приміткою «Мысли Теософа», у статтях «Къ братьямъ моимъ» (№ 1) та «Какъ мы думаемъ» (№ 4) заперечував агресію, наголошуючи на необхідності зберігати спокій і порядок «при полномъ довѣріи правительству Государственной Думы».

У рубриці «Телеграммы» зібрано повідомлення від власних кореспондентів Петроградського телеграфного агентства. Рубрика «Послѣднія Извѣстія» мала підзаголовок «По телеграфу» і містила маніфести, офіційні звернення і повідомлення. Під рубриками «Война» і «Военные вѣсти» публікувалися повідомлення про події міжнародного життя та перебіг бойових дій на території інших держав. «Справочный отдел» містив «Мѣсяцесловъ» — коротку інформацію про час сходу і заходу сонця на щодень. У рубриках «За границей», «По Россіи», «Въ Одессѣ», «Хроника дня», «Происшествия», «Въ университетѣ» згруповано повідомлення інформаційного характеру на актуальні теми.

На шпальтах видання вміщено оголошення про передплату на журнал «Южный Музыкальный Вѣстник», редактором і видавцем якого був «свобод. художн. Марценко».

Газета проіснувала лише тиждень: останній (6-й) номер датовано 13(26) березня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 74; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 61; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 76; Газети України 1917—1920 років... С. 198.

Література: Пархітько О. Одеська монархічно-клерикальна преса 1917 року // Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика». 2004. Вип. 25. С. 322—329.

О. Філіпова

1248*

СВОБОДНАЯ ЦЕРКОВЬ: Органъ Екатеринославской Епархіи. — Г. 1. № 17. 1917, сент.

Ред. П. А. Корецькій. — **Екатеринославъ, 1917:** Изд. Редакц. Комитетъ: П. А. Корецькій, А. Муриный, С. Петровъ, П. Григоровичъ и Е. Викторовскій, А. И. Поповъ, И. Д. Лаговскій, Л. С. Пуглаенко и П. И. Зоринъ. *Адр. ред.:* Екатеринославъ, Проспектъ, Правленіе Семинаріи.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 17—27; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: **РДБ:** 1917 — Г. 1 № 17, 19—27; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 17—27.

Примітки: До № 16 за 22 серпня 1917 р. виходив «Вестник Екатеринославского епархіального комитета православной церкви» (див. № 1000).

Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Останній (27-й) номер вийшов 5 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 144; Газеты дореволюционной России... С. 330.

В. Габор

1249

СВОБОДНАЯ ШКОЛА: Еженедельная ученическая газета. — № 1. 1917.

Ред. Я. Човновой. — **Полтава, 1917:** Изд. А. Алейников. Тип. «Хуторянинъ» Полт. общ. с.-х., Полтава.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 31×24,5 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 25 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 2; РНБ: 1917 — № 2.

Примітки: Наявний № 2 датовано 16 жовтня 1917 р. Мова видання — російська.

На сторінках «нового учнівського листка» переважно обговорювалося питання скликання установчих зборів в освітянському середовищі Полтавщини. Їхня мета полягала в об'єднанні учнівських клубів, уніфікації статутів, виробленні спільної програми дій на єдиній, узгодженій платформі, окресленні завдань та визначенні функцій роботи у перспективі, в організації учнівського самоврядування та реформуванні середньої школи на засадах демократичності, відкритості, плюралізму (Тот «Полтава, 9 октября 1917 года»). Редакція видання заохочувала зворотний зв'язок із читачами, проводячи опитування серед учнів полтавських гімназій та учнівських клубів щодо ставлення до ідеї установчих зборів («Анкета по вопросу...»).

У рубриці «Хроника» містилася оперативна інформація про події у шкільному житті Полтави, зокрема збори батьківських комітетів, упровадження нових методів оцінювання знань учнів, перехід гімназій на українську мову викладання.

У поодиноких художньо-публіцистичних виступах способом протиставлення розкривалася трансформація відносин між вчителями та учнями у напрямі демократизації та лібералізації (Зед. «Фельетон»).

Окрім зазначених, контент видання містив рубрики: «Театр и школа» (звіти про художню самодіяльність учнів школи); «Спорт» (інформація про футбольні матчі між командами гімназій та комерційних училищ); «Объявления» (комерційні оголошення про реалізацію новинок навчально-методичної літератури, галантерейної продукції).

У роботі над змістово-тематичним наповненням пресодруку брали участь Бардачевський, Венгеров, Воронов, Гофман, Жукович, А. Зеленін, Кончієлов, Сіяльський, Я. Човновой та інші автори, подані під псевдонімами: Вінігрет, Valze та ін.

Бібліографія: Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 63.

С. Блавацький

1250

СВОБОДНОЕ СЛОВО: Демократический безпартийный органъ. — № 1. 1917.

Ред. А. И. Коганъ. Отв. ред. М. М. Кипичини-церъ. — **Каменець-Подольський, 1917—1918:** Изд. кружокъ «Свободное Печатное Слово». Электрич. тип. Б. В. Вайнбаума, Кам.-Под.

Вийшло: 1917 — № 1, [?], 1918 — Г. 2 № [?], 16; Ф. 41×35 см; Обс. 2 с.; Ц. номера 12 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1918 — Г. 2 № 16.

Примітки: У 1918 р. газета виходила щоденно. Мова видання — російська.

Громадсько-політична газета «Свободное Слово» вмішувала інформаційні матеріали про події в Україні та світі.

У наявному (16-му) номері надруковано повідомлення про суспільно-політичні події у країні, зокрема проголошення IV Універсалом Української Центральної Ради незалежності Української Республіки, влада у якій належатиме українському народу і здійснюватиметься від його імені УЦР до виборів в українські Установчі збори, а також про утворення Ради Народних Міністрів тощо.

Міжнародне життя представлено добіркою телеграм про порушення німцями умов перемир'я, проведення мирних перемовин у Брест-Литовському, про чутки щодо підписання миру з Україною Центральними державами та події у світі за повідомленнями з Вашингтона, Лондона, Парижа, Софії та інших столиць.

Місцеві громадсько-культурні події на сторінках видання стосувалися переважно життя єврейської громади Кам'янця-Подільського. Так, під рубриками «Хроника» і «Театръ и искусство» вмішувалися повідомлення про розпродаж майна місцевого банкіра Ісаака Померанца-Фріда та зібрання місцевої організації «Єврейській Очагъ», успішну постановку драми Якова Гордіна «Єврейський король Лиръ», здійснену місцевим гуртком шанувальників єврейського драматичного мистецтва «Израиль», тощо.

Жанрово урізноманітнювали видання художні твори, зокрема вірші Ставропольця «На злобу дня» та «Запоздало».

Серед рубрик часопису — «Радіо-телеграммы», «Хроника», «Театръ и искусство», «Объявления».

Матеріали в газеті, за винятком віршів Ставропольця та підписаної криптонімом А. Т-з замітки, публікувалися без зазначення авторства.

На останній сторінці вмішувалися комерційна реклама та різні оголошення.

Останній (16-й) номер вийшов 16 січня 1918 р.

В. Габор

1251

СВОБОДНОЕ СЛОВО: (Извѣстія Волынскаго Губернскаго Земства). — № 1. 1917.

Ред. А. А. Стельниковъ. — **Житомиръ, 1917:** Изд. Волынское Губернское Земство. Адр. ред.: Житомиръ, ул. Киевская, № 35.

Вийшло: 1917 — № 1—9; Ф. 45,5×32,5 см; Обс. 8—12 с.; Передпл.: на 1 годъ 6 р. Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 5—7, 9.

Примітки: Наявний № 5 вийшов 13 квітня 1917 р. Мова видання — російська.

Громадсько-політична газета ліберально-демократичного спрямування була заснована з ініціативи представників Волинського губернського земства з метою захисту й збереження здобутків Лютневої революції 1917 р. Редакційна політика видання орієнтувалася на лібералізацію суспільно-політичного дискурсу, культивування толерантності у дискусіях.

Пріоритетне місце на сторінках видання надавалося офіційній хроніці, зокрема оприлюдненню звернень, відозв, оголошень Волинського губернського продовольчого комітету із роз'ясненнями офіційних документів, зокрема Тимчасового уряду, щодо порядку відчуження надлишків зерна, продовольства в умовах воєнного стану, проведення посівної кампанії (Воззваніє къ посѣвщикамъ. № 7; ін.).

У низці матеріалів дискусійного характеру постійно звучала критика діяльності лівих політичних сил у тогочасній Росії, зокрема більшовиків та їх лідера — В. Леніна (Аугустиновичъ Я. Рождающаяся жизнь. № 7), а також нових громадських і політичних організацій (Стельниковъ А. Лилипуты. № 6), недопустимості згортання громадянських свобод, як-от обмеження свободи слова, політичної дискусії.

У виступах різних авторів обговорювалися доцільність та обґрунтованість різноманітних форм політичного ладу, зокрема республіканського, в постреволуційній Росії (Житомиръ, 20 апрѣля 1917 г. № 7), акцентувалося на необхідності освідомлення широких народних мас та самоорганізації населення — шляхом як об'єднання у політичних партіях, так й участі у профспілковому русі (Зозуля М. Дневникъ журналиста. № 7).

На сторінках видання відображено тогочасну воєнно-політичну ситуацію в Росії. Лейтмотивами багатьох публікацій були обстоювання ідей про самообмеження та самопожертви з боку представників торговельного класу (Гражданинъ. На

темы дня. № 6), мобілізація всіх сил для перемоги над Німеччиною із метою збереження та захисту революційних завоювань (Рцы. Победой сохранимъ свободу. № 7), розвінчування занепадницьких песимістичних настроїв, панікерства, «пораженства» щодо перспектив Росії у Першій світовій війні (Кубанецъ. Берегитесь воровъ!; Белунковскій Я. Любовь, дружба и революція. № 7). У цьому контексті у виданні опубліковано статтю про організаційні процеси у середовищі солдатів-українців (Украинскіе полки. № 7).

Певна увага у виданні приділялася висвітленню релігійного життя в Росії, зокрема засудженню авторитарних прийомів (Кошунство старого строя. № 7), критиці роботи деяких релігійних діячів на Волині (Архимандритъ Виталий. № 7).

В окремих виступах порушувалося питання шкільництва, зокрема перегляду навчальних програм для наближення їх до потреб та вимог народної школи (Ив. П-къ. Учебная жизнь. № 7).

На сторінках видання опубліковано низку матеріалів пізнавального змісту (Польскій гимнъ. № 6).

Контент видання містив рубрики: «Обзоръ печати» (огляди російських видань: «Русский Инвалидъ», «Рѣчь», «Свѣтъ», «Русское Слово»); «Телеграммы» (телеграми Петроградського телеграфного агентства); «По Россіи» (хронікальні замітки); «По Волини» (локальна хроніка подій, списки таємних співробітників царської «охранки»); «Объявленія» (приватні та офіційні оголошення про надання різних послуг, реалізацію товарів на комерційній основі тощо).

Провідними авторами видання були також Ян Аугустинович, Я. Белунковскій, М. Зозуля, І. Пригожий, Аркадій Стельников, Г. Ядін.

Останній (9-й) номер побачив світ 27 квітня 1917 р.

С. Блавацький

1252

СВОБОДНОЕ СЛОВО: Органъ Купянскаго Комитета партіи Народной Свободы (1917 № 17). — Выходить въ г. Купянскѣ по средамъ и субботамъ (1917 № 2—4). № 1. 1917, 24 июня.

Ред. С. П. Скворцовъ. — **Купянскъ, 1917:** Изд. П. И. Водопьяновъ. Тип. «Мирный Трудъ» Верниковскаго въ Купянскѣ. Адр. ред.: Купянскъ, Добровольская ул., противъ земской аптеки.

Вийшло: 1917 — № 1—18; Ф. від 46×30 см до 43×30 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 мѣс. съ пересылкой 50 к. Ц. номера 3 к. (1917 № 2, 4), 5 к. (1917 № 17).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 2, 4, 17; ДПБ: 1917 — № 1—18; РДБ: 1917 — № 2—5, 7—18; РНБ: 1917 — № 1—18.

Примітки: Мова видання — російська.

Суспільно-політична газета «Свободное Слово» виконувала функції офіційного друкованого органу Куп'янського комітету Конституційно-демократичної партії «Народна Свобода». У редакційному зверненні зазначалося: «Наша газета задається цілью способствовать предстоящему строительству русского государства на широких демократических началах» (Редакция. Наши задачи. № 2). Першочергове значення на шпальтах видання відводилося проведенню виборів до Всеросійських Установчих зборів як найвищому прояву демократичності. Газета агітувала голосувати за список кандидатів № 6, що представляв партію «Народна Свобода», пропонувала читачам її передвиборну програму. У виданні вмішувалися статті, що роз'яснювали політичні ідеї та погляди кадетів, які стосувалися, зокрема, питань припинення війни (Задорожній М. О мирѣ. № 17), державного ладу (Задорожній М. О конституции. № 2), земельної реформи (Доклад Кауфмана о земельной программѣ партии Народной Свободы. № 17), статусу представників різних національностей (Орѣ. Соціализмъ. № 4). Автори газети критикували політику інших партійних блоків: більшовиків, меншовиків, есерів (Обманъ; Кропивникъ А. Государственные дѣятели; Скворцовъ С. «Бабушка русской революции» и списокъ № 5. № 17).

Редакція приділяла увагу питанням ролі та функцій Державної думи щодо скликання Установчих зборів, переформування органів місцевого самоврядування. Позитивний відгук отримала адміністративна реформа — створення волосних земств (Жилинъ П. Волостное Земство. № 2, 4). Важливою була тема війни: у газеті передавалися оперативні повідомлення з різних фронтів (рубрика «Война»). Висвітлювалася гостра у зв'язку з воєнними діями продовольча криза.

У рубриках «Въ уѣздѣ», «Внутреннія извѣстія», «Хроника» друкувалися новини про місцеві події, зокрема, йшлося про вибори до муніципальних органів влади, діяльність Куп'янського повітового громадського комітету.

Підвал газети заповнювала рубрика «Фельетонъ», де друкувалися нариси, есе на політичну злобу дня (Ленскій З. Е. Митингъ и ораторъ. № 2; Его же. Старинная сказка. № 4; Орѣ. Истино-русскій социализмъ. № 17).

Останній (18-й) номер газети вийшов 1 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 145; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 273; Газеты дореволюционной России... С. 331.

К. Стецюк

1253

СВОБОДНОЕ СЛОВО: Народный журнал-газета. — Выходит еженедѣльно. № 1. 1917, 9 іюля.

Ред. Н. И. Лашкова-Вербинская. *Секр. ред.* Л. Кирчикъ. — **Изяславль, Волин. губ., 1917:** *Изд.* С. П. Мироновъ. *Тип.* Кирчика.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ф.* 35×22 см; *Обс.* 16 с.; *Ц.* номера 15 к.

Наявність у фонді: РДБ: 1917 — № 1, 2; РНБ: 1917 — № 1, 2.

Примітки: Частина накладу призначалася для безкоштовного розповсюдження.

Видання створене задля висвітлення «актуальних моментів» суспільно-політичного життя земства, інформування про його щоденні завдання та спроби їх вирішення. Читачам пояснювано специфіку політичного тогодення загалом, відзначено важливість виборів до Установчих зборів, повідомлено про формування жіночих батальйонів, характеризувано безчинства червоноармійців.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 145; Газеты дореволюционной России... С. 331.

Л. Сніцарчук

1254

СВОБОДНОЕ СЛОВО: Органъ независимой Русской мысли. — Выходит неперіодически (1917), ежедневно кромѣ послѣпраздничныхъ дней (1918 № 4—6), еженедѣльно (1918 № 7). Г. 1. № 1. 1917, нояб.

Ред.-изд. И. И. Дусинскій. — **Одесса, 1917—1918:** *Тип.* И. Н. Скарлато, Одесса, Ланжероновская, № 32. *Адр. ред. і контори:* Одесса, Ланжероновская ул., № 32, уголъ Гаванной, при тип. И. Н. Скарлато.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—3, 1918 — Г. 2 № 4—7; *Ф.* 52×34 см (1917), 34×26 см (1918); *Обс.* 4 с., 6 с. (1918 № 7); *Передпл.:* на 2 мѣс. 7 р. 50 к. (1918 № 5, 6), на 3 мѣс. въ Одессѣ 2 р., въ другихъ мѣстахъ 2 р. 25 к. (1918 № 7). *Ц.* номера 15 к. (1917 № 2 — 1918).

Наявність у фонді: ОНБ: 1917 — Г. 1 № 1—3, 1918 — Г. 2 № 4—7.

Примітки: № 2 датовано 6 грудня 1917 р., № 3 вийшов як Різдвяний. Мова видання — російська.

Газета, редагована відомим в Одесі вченим і публіцистом, професором класичної філології Новоросійського університету, згодом — старшим бібліотекарем університетської бібліотеки Іваном Дусинським, висвітлювала позицію партії «Російський народно-державний союз». Перу редактора належала більшість публікацій видання, що позиціонувалося як орган «національной русской мысли». Обстоюючи ідею політичної єдності народів колишньої Російської імперії, редакція напередодні виборів до всеросійських та всеукраїнських Установчих зборів закликала голосувати за список кандидатів від цієї партії. На початку 1918 р. було задекларовано сталу періодичність видання, намагання «отвѣчать насущнымъ потребностямъ и запросамъ русскаго читателя», необхідність фінансової підтримки та розповсюдження («Отъ редакціи», «Къ нашимъ читателямъ»).

У цьому політичному контексті український рух невинуватно потрактовано на сторінках «Свободного Слова» не як національно-визвольний, а як сепаратистський. У низці статей розкритиковано IV Універсал Української Центральної Ради: на думку редактора, проголошення державної самостійності УНР лише мало б сприяти успіху переговорів української делегації у Брест-Литовську та забезпечити їй підтримку німецького уряду. Така політична позиція була подиктована помилковим припущенням, що більшість «малоросовъ» прагнуть зберегти державну єдність з Росією. Аргументуючи свої висновки, І. Дусинський покликався на статтю в газеті «Призывъ» (Ростов-на-Дону), підтримував полеміку її автора з публікаціями «Вістника Спілки визволення України», його сумніви щодо достовірності виданих у Києві карт України, звинувачення Німеччини й Австрії у спробі розширити свій політичний вплив за рахунок українських територій («Украинскія дѣла», «Самостійная Украина», «Украинская идеология и цѣли украинства»).

Аналізуючи тогочасну політичну ситуацію, І. Дусинський у низці статей, підписаних псевдонімом Черноморь, коментував хід виборів до Установчих зборів, закликаючи голосувати за кандидатів від Російського народно-державного союзу, факт розпуску Всеросійських Установчих зборів більшовицьким урядом на чолі з В. Леніним, виступав проти розстрілів без суду та слідства відомих політичних діячів, зокрема членів Партії кадетів

А. Шингарьова й Ф. Кокошкіна, а в економічній сфері — проти ініційованої місцевою громадськістю акції одноразової допомоги безробітним за кошт «буржуазії» й намагався довести переваги розвитку промисловості, яка б давала зарплату безробітним на тривалий час («Наканунъ Учредительнаго Собранія»; «Къ моменту»; «Послѣ выборовъ»; «Итоги разрушенія и путь созиданія»; «Безработные и безработица»; «Два голоса о войнѣ и мирѣ» (у співавт. з М. Волконською).

На сторінках видання дискутувалися також питання антирелігійних тенденцій, які привнесла в суспільство російська революція, їх традиції вбачалися у французькій революції, коли християни гинули, як у перші віки, від караючого меча новітніх неронів, доцільність введення карткової системи в Одесі у зв'язку з дефіцитом продуктів, розширення освітньої мережі (Надіяда Кохан «Сила и значеніе Божественнаго Слова»; Наблюдатель «Призракъ голода», І. Дусинський «Создадимъ образцовую гимназію! (Вниманію родителей и педагоговъ)» (підп.: Классикъ).

Під рубрикою «Новыя книги» («Книжныя новости») вміщено відгук про брошуру професора Новоросійського університету І. Лінниченка «Малорусскій вопросъ и автономія Малороссіи» у формі відкритого листа професору М. Грушевському (підп.: Малоросс), рекламовано журнал «Малая Русь», що планувався до друку в Києві за редакцією В. Шульгина, також редакція пропонувала надсилати книги для рецензування їх у книжковому відділі газети.

Художні твори — нечисленні, серед них — вірш В. Бухановського «Страны родной печали и томленья...» та оповідання «Дитя сказало» (підп.: Новый).

У газеті функціонували рубрики: «Хроника», «Малая Рада», «Телеграммы и извѣстія», «Происшествія», «Русская печать».

Часопис припинив вихід у зв'язку із зайняттям міста німецькими військами.

Останній (7-й) номер датовано лютим 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 145; Одеська періодична преса років революції... С. 74, 75; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 76.

Література: Самодурова В. В. Геополитический изгой: Жизнь и смерть И. И. Дусинского (1879—1919) // Вісник Одеського національного університету. Серія: Бібліотекознавство, бібліографознавство, книгознавство. Одеса, 2013. Т. 18. Вип. 2(10). С. 13.

М. Комариця

1255

СВОБОДНОЕ СЛОВО: Однодневная газета Харьковскаго О-ва дѣателей періодической печати и литературы. — 1917, 19 дек.

Ред. Совѣтъ Харьков. О-ва дѣателей період. печ. и лит. — **Харьковъ, 1917:** *Тип.* Харьковскаго Губернскаго Земства.

Вийшло: 1917 — 19 дек.; *Ф.* 42×29 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера въ Харьковѣ 20 к.

Наявність у фондi: **ДНАБ:** 1917 — 19 дек.; **РДБ:** 1917 — 19 дек.; **РНБ:** 1917 — 19 дек.

Примітки: У надзаголовку — примітка: «Въ защиту свободы печати». Мова видання — російська.

Громадсько-політичне видання ліберального спрямування було створене з ініціативи членів Харківського товариства діячів періодичної преси і літератури з метою захисту ключових демократичних завоювань революції, громадянських прав і свобод, зокрема засадничого права на свободу слова та друку в умовах становлення більшовицької монополії на агітаційно-пропагандистську продукцію, цензурування друкованої продукції та партизації преси.

Лейтмотивами публіцистичних матеріалів різних авторів були апологія свободи слова (Борович. «Святія мѣста»; І. П. Белоконський. Борьба за свободу слова есть борьба за челоуѣка»), обґрунтування несумісності, взаємовиключності фундаментальних громадянських прав і свобод, зокрема свободи друку, преси, й узурпації влади у формі абсолютизму чи більшовизму (І. Дриженко (І. Турський) «Нѣсколько цитатъ»), демонстрація переваг т. зв. буржуазної преси над пролетарською (Н. Яворський «Рабочій классъ и буржуазная печать»), гостра критика інституту цензури (Д. Овсянико-Куликовський «Зловѣщий симптомъ»). Рефреном у цих та інших виступах звучав осуд політики більшовиків щодо монополізації пресовидавничої діяльності (М. Соболев «Посыгательство на свободу печати»), реквізицій приміщень редакцій, друкарень (П. Павлов «Къ оружію»), арештів опозиційних редакторів і видавців, запровадження попередньої політичної цензури, позбавлення буржуазної преси права отримувати прибуток за розміщення комерційних оголошень та реклами (Л. «И дубеюмъ, и рублеюмъ»), переслідування інакодумців і т. ін.

У поодиноких виступах подавався екскурс в історію цензурних обмежень друку та преси у Російській імперії, проводився історико-порівняльний аналіз обмежень та заборон пресовидавничої діяльності у

1905 та 1917 рр. (А. Суражський «У разбитого корыта»).

На сторінках видання вмішувалися відкриті листи відомих російських та українських літераторів («Протестъ В. Г. Короленко»), політичні промови («Въ защиту свободы печати»), резолюції («Резолюція О-ва дѣателей періодической печати и литературы») на захист свободи друку та преси.

З метою обстоювання вільного слова у газеті публікувалися поетичні твори апологетичного змісту (К. О. Аксаков «Свободное Слово»).

У виданні містилася локальна хроніка громадсько-політичного життя в Харкові («Захватъ газетъ “Южный край” и “Русская жизнь”»).

Авторами видання були члени Харківського товариства діячів періодичної преси і літератури.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 145; Газеты дореволюционной России... С. 331.

С. Блавацький

1256

СВОБОДНЫЙ ПУТЬ: Органъ Одесской Организации и Южнаго Районнаго Комитета Еврейской Соціалъ-Демократической Рабочей Партіи («Поалей-Ціонъ»). — № 1. 1917, 1 іюля.

Ред. Х. З. Левинъ. — **Одесса, 1917:** *Тип.* Э. П. Карликъ (1917 № 1). *Адр. ред.:* Троицкая, 34.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ф.* 28×18 см; *Обс.* 8 с.; *Ц.* номера 10 к. (1917 № 1), 20 к. (1917 № 2).

Наявність у фондi: **ОННБ:** 1917 — № 2.

Примітки: У надзаголовку — гасла: «Пролетаріи всѣхъ націй, соединяйтесь!» і «Еврейскіе пролѣтаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь подъ знаменемъ “Поалей-Ціонъ”!». Під логотипом уміщено зміст номера. Мова видання — російська.

Єврейська соціал-демократична робітничка партія через свій пресовий орган декларувала, що разом з іншими соціалістичними партіями світу ставить за мету домогтися якнайшвидшого укладення миру без анексій і контрибуцій, утвердження нового державного устрою у формі демократичної республіки, а також соціалізації землі, повної громадянської, національної та гендерної рівності, в соціальній сфері — 8-годинного робочого дня та забезпечення охорони праці. У редакційній статті «Чего хотятъ “Поалей Ціонъ”?» (№ 2) йшлося про важливість переходу всіх засобів виробництва, землі, будівель із приватно-капіталістичної власності в руки демократичного суспільства, а

також вимогу ширшої національної автономії для національних меншин.

Більш докладно політичну позицію представників «Поалей-Ціон» роз'яснювали статті Л. Гедлера «Профессиональное движение», Ф. Яковлева «Объ руку съ клерикалами», А. Лілієнблюма «Революція и национальный вопрос».

На сторінках газети друкувалися матеріали, що висвітлювали другу південну конференцію Єврейської соціал-демократичної робітничої партії, містилися списки кандидатів партії на виборах до Одеської міської думи.

У часописі функціонували рубрики: «Изъ партійної жизни» (підрубрики: «По району», «Изъ жизни мѣстной організації»); «Наши митинги»; містилася самореклама.

Останній (2-й) номер вийшов 22 липня 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 137; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 68.

М. Комариця

1257

СВОБОДНЫЙ СОЮЗЪ: Органъ Совѣта Народовъ учрежденногo съездомъ народовъ въ Кіевѣ. — Выходить два раза въ мѣсяць. № 1. 1917, окт.

Ред. Комитетъ. — **Кіевъ, 1917:** Друк. Української Центральної Ради; *Адр. ред.:* Педагогическій Музей, Владимирская, 57.

Вийшло: 1917 — № 1; Ф. 26,5×17,5 см; *Обс.* 32 с.; Ц. номера 70 к.

Наявність у фонді: ЛННБ: 1917 — № 1.

Примітки: Мова видання — російська.

У Києві 8—14 вересня 1917 р. відбувся З'їзд представників народів, після якого редакційним комітетом був заснований часопис «Свободный Союзъ» як орган обраної з'їздом Ради народів для подання останніх новин про діяльність цієї організації.

Видання відкривала передова стаття М. Грушевського, в якій йшлося про зміни у політичному житті України після проведеного з'їзду, що задекларував право кожного народу та області у складі майбутньої Російської федерації на самовизначення, заявив про необхідність співпраці на демократичних засадах без ущемлення прав національних меншин. Цю тематику розвивав В. Борохов, який, проаналізувавши державний — монархічний — устрій, розкритикував його і висловив переконання, що базовою засадою формування «молодого» союзу буде співпраця народів в економічному, культурному, політичному аспектах.

У часописі були опубліковані матеріали про перебіг З'їзду народів («Делегация Съезда Народовъ на Демократическомъ Совѣщаніи»), його офіційні документи: «Резолюції Съезда Народовъ созванногo Украинской Центральной Радой въ г. Кіевѣ», «Съездъ Народовъ» (містив перелік учасників з'їзду від Білорусі, Грузії, Естонії, України та ін.). Окрему частину публікацій становили доповіді та виступи діячів Грузинської націонал-демократичної партії — І. А. Масаваріані, Об'єднаної єврейської соціалістичної робітничої партії — М. У. Шаца-Аніна, Латиської націонал-демократичної партії — К. О. Бахмана, Християнського союзу — З. Т. Мейєровіца, а також від імені українських організацій — М. Грушевського та ін.

Р. Романюк

1258*

СВОБОДНЫЙ ТРУДЪ. — № 1. 1917, 28 марта.

Ред. А. Г. Фельдштейнъ. — **Смѣла, 1917:** *Адр. ред.:* Смѣла, Владимирская ул., д. 17.

Вийшло: 1917 — № 1—15, [?]; Ц. номера 3—5 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 2.

Примітки: Наявний № 2 вийшов 1 квітня 1917 р. 22 травня 1917 р. з нагоди шевченківських свят вийшов нумерований український випуск газети п. н. «Вільна Праця» (див. № 733). Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 146; Газеты дореволюционной России... С. 333.

Література: «Вільна Праця» // Нова Рада. 1917. 17 черв. (№ 66).

В. Габор

1259*

СОЛДАТСКАЯ ЖИЗНЬ: Органъ Военной Организации при Екатеринославскомъ Комитетѣ Рос. Соц.-Дем. Раб. Партии. — № 1. 1917, 4 (17) іюня.

Ред. С. С. Диканский. *Редакц. Комиссія* Военной Организации при Екатеринославскомъ Комитетѣ Рос. Соц.-Дем. Раб. Партии. — **Екатеринославъ, 1917:** *Изд.* Военная Организация при Екатеринославскомъ Комитетѣ Россійск. Соц.-Дем. Раб. Партии. *Адр. ред.:* Екатеринославъ, Упорная ул., д. 12.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Т. 10 000 пр.; Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: ДНІМ: 1917 — № 1; ДСПБР: 1917 — № 1, 2.

Примітки: Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Суспільно-політична газета почала видаватися згідно з рішенням зборів Військової організації при Катеринославському комітеті РСДРП(б) від 25 травня 1917 р. Перший номер видання був підготовлений за сприяння загальноміського комітету більшовиків. Редакція зазначала, що видання «своей популярной газеты, действительно отстаивающей интересы солдатъ» зумовлювалося активною участю «войскъ какъ мѣстнаго гарнизона, такъ и околицъ» у Лютневій революції. На її сторінках планувалося давати відповіді армійцям «на жгучіе, волнующіе... вопросы» поточного життя.

У газеті друкувалися матеріали про актуальні події на вітчизняних теренах та в Катеринославі, публікувалися офіційні документи — «Воззваніє къ солдатамъ всѣхъ воюющихъ странъ» та «Резолюція по аграрному вопросу», прийнята 7-ю (квітневою) Всеросійською конференцією РСДРП(б). Активно пропагувалося організоване революційне захоплення поміщицьких володінь селянами («Какъ отстоятъ землю?»).

Останній (2-й) номер «Солдатской Жизни» був виданий 18 червня 1917 р. за рішенням зборів Військової організації за 14 червня 1917 р. у зв'язку з виборами до органів місцевого самоврядування. Припинення виходу часопису було спричинене передислокацією військ, проведеною Тимчасовим урядом у зв'язку з наступом на фронті, та виведенням із Катеринослава частин гарнізону, до складу якого входила більшість членів Військової організації РСДРП(б).

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 152; *Солдатенко В. Ф.* Большевистская пресса Украины... С. 41—43; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 61.

Література: УРЕ. 2-ге вид. Т. 10. С. 298; Український Радянський Енциклопедичний Словник. 2-ге вид. Київ, 1987. Т. 3. С. 253; *Будников В. П.* Большевистская печать и Великий Октябрь на Украине. Харьков, 1958. С. 20, 21, 69; *Рубан В. А.* Формування ленінських традицій української радянської преси (1917—1925 рр.). Київ, 1971. С. 37; *Будников В. П.* Большевистская печать — важнейшее идеологическое оружие партии. Москва, 1978. С. 21; Історія партійно-радянської преси України. С. 55, 56.

О. Палюх

1260

СОЦІАЛДЕМОКРАТЪ: Ежедневная рабочая газета. Органъ Областного Комитета Донецкаго бассейна и Криворогскаго района и Комитета Харь-

ковской Организации Р.С.-Д.Р.П. Вечерній выпускъ. — № 1. 1917.

Ред. Н. Н. Поповъ. — **Харьковъ, 1917:** Изд. Харьковскій и Областной Комитеты Р.С.-Д.Р.П. въ лицѣ представителя І. А. Полякова. *Тип.* «Харьковский Вѣстникъ», Харьковъ. *Адр. ред. і контори:* Университетская ул., № 8.

Вийшло: 1917 — № 1—3; *Ф.* від 48,5×31,5 см до 34,5×25 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номера въ Харьковѣ [и др.]. гор. 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 2, 3.

Примітки: У надзаголовку: «Россійская Соціал-демократическая Рабочая Партія» та гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». № 2 вийшов у світ 6(19) жовтня 1917 р. Виходила одночасно з основним однойменним виданням (*див.* № 1261). Мова видання — російська.

Видавання вечірніх випусків газети «Соціалдемократъ», які мали самостійну нумерацію, було зумовлено підготовкою до виборів до українських Установчих зборів.

Перші шпальти видання відкривалися рубрикою «По прямому проводу» (Петроград—Харків), що містила розмови із членами Всеросійського залізничного союзу «Викжель», який ініціював створення органів революційно-демократичної влади за згодою усіх соціалістичних партій. Зокрема, надруковано розмови з Прянічниковим, Груніним, Кондратьєвим та представником Харківської міської думи Кореліним про події в Петрограді, Москві та Харкові. У газеті опубліковано «Офіціальныя телеграммы Викжеля по линии» — про становище транспортної галузі та загрозу голоду, «Платформу Викжеля», заклики голосувати за список № 4 меншовиків-інтернаціоналістів до Установчих зборів.

На сторінках вечірніх випусків «Соціалдемократа» вмішувалися повідомлення про події у Києві, ініційований Петроградським міським самоврядуванням т. зв. собор міст для вирішення питання про владу тощо.

Матеріали рубрик «Хроника» та «Профессіональное движеніе» інформували про діяльність губернської продовольчої управи та бюро обласних профспілок гірників Донецького і Криворізького басейнів та обласного бюро Всеросійського союзу робітників-металістів.

Останній (3-й) номер вийшов 7(20) листопада 1917 р.

В. Габор

СОЦІАЛДЕМОКРАТЪ: Ежедневная рабочая газета (1917 № 1—51); Ежедневная рабочая газета. Органъ Харьковскаго Организаціоннаго Комитета и Харьковскаго Областнаго Центра Р.С.-Д.Р.П. (1917 № 52—84); Ежедневная рабочая газета. Органъ Харьковскаго Областнаго Центра и Комитета Харьковской Организациі Р.С.-Д.Р.П. (1917 № 85—125); Ежедневная рабочая газета. Органъ Областнаго Комитета Донецкаго бассейна и Криворогскаго района и Комитета Харьковской Организациі Р.С.-Д.Р.П. (1917 № 126—196); Органъ Харьк. и Областнаго Комитета Донецкаго бассейна и Криворогскаго района Р.С.-Д.Р.Партіи (Объединенной) (1918). — Выходить ежедневно, кромѣ послѣпраздничн. дней (1918). № 1. 1917, 11(24) марта.

Ред. Н. Н. Поповъ (1917 № 174—196), М. М. Свѣтловъ (1918). — **Харьковъ, 1917—1918:** *Издательство* группы социалдемократовъ (1917 № 1—51). *Изд.* Харьковский и Областной Комитеты Р.С.-Д.Р.П. въ лицѣ представителя І. А. Полякова (1917 № 174—196); Харьковский Комитетъ Россійской Соціал-демократической Рабочей партіи (объединенной) (1918 № 197—218), Харьк. К-тъ Р.С.-Д.Р.П. въ лицѣ І. А. Полякова (1918 № 219, 220). *Тип.* «Утро», Харьковъ, Соляниновскій пер., 12 (1917 № 17—107); *Тип.* Комитета партіи социалистовъ-революціонеровъ, Харьковъ, Пушкинская, 31 (1917 № 108—196); *Тип.* Потребительскихъ Обществъ Юга Россіи (1918 № 218). *Адр. ред. і контори:* временно помѣщается по Кузнечной ул., № 23 (1917 № 1—7); помѣщается по Кузнечной ул., № 2 (1917 № 8—44); по Университетской ул., № 8 (1917 № 45—196). *Адр. ред.:* Университетская, 8 (1918). *Адр. контори:* Никол. пл., д. Городской Управы (1918).

Вийшло: 1917 — № 1—196, 1918 — Г. 2 № 197—220; *Ф.* від 42×30,5 см до 62,5×42,5 см (1917), 71×52,5 см (1918); *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 1 мѣс. 1 р. 50 к. (1917 № 1—139), 3 р. (1917 № 140—196), 6 р. 50 к. (1918). *Ц.* номера въ Харьковѣ 5—6 к. (1917 № 1—115), 8 к. (1917 № 116—139), 15 к. (1917 № 140—196), 30 к. (1918); въ др. гор. 6—7 к. (1917 № 1—115), 10 к. (1917 № 116—139), 18 к. (1917 № 140—196), внѣ города 35 к. (1918).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 4, 5, 22, 33—38, 43, 47, 49, 50, 52, 53, 55—64, 66—75, 77—82, 88, 89, 91, 92, 94, 95, 97—99, 102—105, 107—116, 128—130, 132, 133, 135, 138, 139, 141, 143—150, 152—196, 1918 — Г. 2 № 218; **ДНАБ:** 1917 — № 1—114, 116—196, 1918 — Г. 2 № 197—220; **РДБ:** 1917 — № 43,

47—53, 55, 56, 58, 59, 61—64, 66, 68—72, 74, 77—79, 109—111, 113, 114, 116, 118, 120—126, 128—133, 135, 136, 139, 140, 142—147, 149, 151—196; **РНБ:** 1917 — № 1—6, 9, 14, 17—19, 34, 37, 42, 43, 47—53, 55—64, 66—74, 77—82, 84—86, 88—114, 116—118, 120—133, 135, 136, 138—168, 170—196.

Примітки: У надзаголовку: «Россійская Соціалдемократическая Рабочая Партія» та гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». У виданні газети була перерва: № 196 датовано 21 листопада (4 грудня) 1917 р., а № 197 — 1(14) березня 1918 р. У 1918 р. нумерація чисел валова. Мова видання — російська. Із самостійною нумерацією виходила однойменна вечірня газета (*див.* № 1260). Тематичний додаток до виборів: «Приложеніе къ газетѣ Соціалдемократъ №» до № 89 газети від 2(15) липня 1917 р.

Суспільно-політична газета «Соціалдемократъ» була друкованим органом Харківського комітету РСДРП (об'єднаної). Своєю програмою редакція вважала програму партії і декларувала, що буде виразником інтересів робітничого класу.

У виданні висвітлювалася діяльність Харківської міської думи, ради робітничих і солдатських депутатів та нового виконкому, обласного комітету РСДРП, робітниче життя на харківських заводах, містила постанови Харківської міської управи та Ради старійшин Харківської міської думи тощо.

На сторінках газети систематично містилися матеріали про події в Україні та Росії, підготовку до виборів у Всеросійські Установчі збори, становище Києва після відходу більшовиків, у них порушувалися питання національної єдності і класової боротьби, а також друкувалися повідомлення штабу головнокомандувача військами Української Народної Республіки. Окремі офіційні відозви і повідомлення публікувалися українською мовою, зокрема у № 220 за 1918 р. (відозва «Громадяне української землі» командира 2-го Запорозького полку П. Болбочана та наказ по залозі Харкова). Автори газети критично сприйняли прийнятий Українською Центральною Радою І Універсал про автономію України (Павловъ Б. Украинскій універсаль. 1917. № 75).

Змістовним видання робили виступи С. Девдаріані (псевд.: Сан) та Б. Гуревича (псевд.: І. Бер). Зокрема, Сан друкував «Открытые письма», адресовані робітникам та інтелігенції, й «Политическія замѣтки» на різні теми (про діяльність анархістів, соціалістів-революціонерів, більшовиків та ін.); Б. Гуревич містив

нотатки із з'їзду п. н. «Временное Правительство и революционная демократія».

Особливу увагу редакція приділяла висвітленню програми РСДРП (об'єднаної): друкувала прийняту Харківською організацією партії на загальноміській конференції муніципальну платформу та декларацію фракції об'єднаних соціал-демократів у Харківській раді робітничих і солдатських депутатів, звіт про 1-шу Південноросійську конференцію РСДРП, а також заклики до читачів голосувати за об'єднаний соціалістичний список № 2, до якого входили Харківська організація РСДРП, «Бунд» та польське «Єднання», оприлюднювала список кандидатів.

Тематично й жанрово видання урізноманітнювали художні твори, зокрема «Сказки» Максима Горького, вірші Каткова. У «Соціалдемократе» опубліковано «Інтернаціонал» п. н. «Международный гимн».

Серед авторів газети були: Ол. Александров, Б. Гуревич (псевд.: І. Бер; крипт.: І. Б.), С. Девдаріані (під псевд. Сан), Анатолій Жигалін, В. Марков, О. Рабінович, Валентин Рожицин, Б. Стожинський.

Газета мала широку рубрикацію: «Обзор печати» («Отклики печати»), «По России», «На Украинѣ», «Изъ партійной жизни», «Изъ рабочей жизни», «Областная жизнь», «В Харьковѣ», «Мѣстная хроника», «По губернии», «Хроника», «Телеграммы», «Профессиональное движение», «Извѣщенія», «Политическіе извѣстія», «Ночныя извѣстія», «Послѣднія извѣстія», «Голоса рабочихъ», «По Донецкому бассейну», «Обязательное постановление», «Театръ» та ін.

Останній (220-й) номер вийшов 11(29) квітня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 154; Список повременных изданий за 1918 год. С. 209; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 300; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 64; Газеты дореволюционной России... С. 357; Газеты України 1917—1920 років... С. 206.

В. Габор

1262*

СОЦИАЛЬ-ДЕМОКРАТЪ: Органъ Елисаветградской организации РСДРП. — № 1. 1917, 5 мая.

Елисаветградъ, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1—14.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 14.

Примітки: Мова видання — російська. Єлизаветград — тепер м. Кропивницький.

Останній (14-й) наявний номер вийшов 8 липня 1917 р.

Бібліографія: Газеты дореволюционной России... С. 357.

Література: Базака Р. Преса Кіровоградської області (1874—1921): типологічний аналіз // Освіта регіону. Київ, 2013. № 3. С. 97.

С. Блавацький

1263

СОЦИАЛИСТЪ-РЕВОЛЮЦИОНЕРЪ: Издание Киевского Комитета Партии Социалистовъ-Револуціонеровъ. — № 1. 1917, 2 іюля.

Ред.: не подано. — **Київ, 1917:** Тип. газеты «Воин Свободной России» (1917 № 3); Тип. Исполнительного Комитета Служащихъ Всероссийского Союза Городовъ Ю.-З. фронта (1917 № 4—17). *Адр. ред. і контори:* Київ, Николаевская пл., № 4 (1917 № 3—13).

Вийшло: 1917 — № 1—18; Ф. 46×32,5 см; Обс. 2—4 с.; *Передпл.:* на 1 міс. 1 р. 80 к.; Ц. номера 5 к. (1917 № 3, 4), 8 к. (1917 № 5—17).

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 3—7, 9—15, 17; ДНАБ: 1917 — № 1, 7; НБ ЛНУ: 1917 — № 5, 16, 17; РДБ: 1917 — № 1—8, 10—18; РНБ: 1917 — № 1—18.

Примітки: До 1 червня і з кінця липня 1917 р. газета виходила п. н. «Воля Народа» (див. № 778). Періодичність виходу — щоденно, крім понеділка. У надзаголовку — гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое!».

Газета Київського бюро російських есерів. Відповідно до політичної орієнтації редакції та авторів видання головними реципієнтами друкованого слова було визначено селянство та робітництво. Окрім рубрик «Изъ жизни крестьянства» та «Рабочая жизнь», змістовий корпус щоденника формували різні за жанровими, цільовими та тематичними характеристиками матеріали, зокрема статті В'ячеслава Я. «О текущемъ» (№ 13), Г. Гуревича «Смертная казнь» (№ 15), нариси Б. Манджоса «Крестьяне и искусство» (№ 4), О. Іванова «Соціалізація искусства» (№ 12), замітка М. Дешевого «Помещикъ и наша земельная программа».

Досить широко журналісти часопису обговорювали суспільно-політичні події у Російській державі (неодноразово подавалися новини з низки українських міст, зокрема Києва), критикували політичних опонентів і презентували саму партію, досить активно агітували за т. зв. «Соціалістичний блок» у рамках кампанії перед майбутніми виборами до Київської міської думи (Яковлевъ В. Предвыборныя мысли. № 7; ін.).

У виданні функціонували рубрики: «Телеграммы», «Изъ жизни партии», «Печать», «Къ выборамъ

въ Городскую Думу», «За границей», «Изъ жизни Интернационала».

На сторінках щоденника анонсувалися деякі урочисті (мітинги) і розважальні (концерти) заходи, рекламувалася різна література.

Останній (18-й) номер датовано 25 липня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 154; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 64; Газеты дореволюционной России... С. 358; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 632; Газети України 1917—1920 років... С. 206.

В. Ковпак

1264*

СПОРТСМЕНЪ И БЪГА: Київський Журналъ (1917 № 1); Київський Листокъ (1917 № 2). — Выходить накануне Киевскихъ бѣговъ. № 1. 1917, [3] июня.

Ред.-изд. В. С. Молдавский. — **Київ, 1917:** *Електронпечатня* П. Дубовика на Печерску, ул. Московская, 17. *Адр. ред.:* Київ, ул. Московская, 10.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Передпл.:* на лѣтній и осенній сезонъ 18 р. *Ц.* номера 50 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 1, 2.

Примітки: Мова видання — російська.

Редакція журналу мала на меті давати спортсменам усе те, що може й повинно задовільнити їх потреби. У виданні вміщувалися інформаційні матеріали про ристистий спорт, перегони у Києві та інших містах, зокрема про проїздки (список коней), розклад перегонів та фаворитів, загибель найкращого вихованця конюшні Ф. Терещенка та про зимові перегони.

Останній (2-й) номер вийшов [6] червня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 156; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 641.

В. Габор

1265

СТРѢЛЫ: Еженедѣльное Революционное Издание (1917 № 1—4); Еженедѣльное издание (1917 № 5—8). — № 1. 1917, 22 апр.

Ред.-изд. А. Х. Рабинович (Чивонибаръ). *Зав. художественной частью* С. Г. Гольдманъ. *Подъ ред.* Чивонибара (1917 № 5—8). — **Одесса, 1917:** Печатано въ тип. Т-ва Бр. Кульбергъ (1917 № 2—8). *Адр. ред. і контори:* Ришельевская, 12 (1917 № 1, 2).

Вийшло: 1917 — № 1—8, [?]; *Ф.* 35×22 см; *Обс.* 12 с. (1917 № 1—3), 16 с. (1917 № 5—8); *Ц.* номера 20 к. (1917 № 1—3), 30 к. (1917 № 5, 6), 25 к. (1917 № 7), въ Провинції 25 к. (1917 № 3), 30 к. (1917 № 7), на Жел. Д. 35 к. (1917 № 5—7).

Наявність у фонді: НБ ЛНУ: 1917 — № 2, 3, 5, 6; ОННБ: 1917 — № 7; ДНБ: 1917 — № 1, 2; РДБ: 1917 — № 6.

Примітки: № 5 вийшов у травні, № 6, 7 не датовані. Мова видання — російська.

«Стрѣлы» — сатиричний журнал, який гротескно відображав суспільно-політичні реалії у країні загалом та в Одесі зокрема після Лютневої революції 1917 р. Позиція редакції була близькою до Конституційно-демократичної партії, у програмі якої одеситів приваблювало «культурное самоопределение народностей, входящих в состав Российской империи». У вступному слові віталися зміни в державному устрої: «Редакция журнала “Стрѣлы”, возникшаго въ свободной России, въ республиканское время... въ дни братания армии и народа, в минуты счастья освобожденныхъ отъ рабства гражданъ... шлетъ вам, читательницы и читатели, привѣтъ» та визначалися основні завдання журналу: «Стрѣлъ не жалеть... острыхъ, колющихъ, рѣжущихъ толстокожихъ враговъ свободы, агентовъ царизма и кайзеризма...» (Отъ редакції. № 1). Авторів закликалося не надсилати старих анекдотів «про тещъ и стрелочниковъ» — вірші та проза головню мали засвідчувати їхню громадянську позицію.

На сторінках журналу в сатиричній формі відтворювалися події з недавнього минулого царської Росії, висміювалися прихильники старого режиму, критикувалася надмірна політизація життя, викривався псевдодемократизм окремих політичних партій — соціал-демократів та більшовиків, протегувалися «оборонницькі» погляди, з іронією трактувалися міжнародні новини. Злободенні суспільно-політичні теми відображені, зокрема, у прозових пародіях під спільною назвою «Вокругъ да около Романа» (Пулеметчикъ. Изъ записной книжки Николая; Б. Какъ Николай назначалъ министровъ. № 1), у сатиричних оповіданнях Сократа «Какъ созрѣвалъ гражданинъ» (№ 1), Сера Піч-Бренді «Большевики и меньшевики» (№ 2), Г. Берга «Ленька-анархистъ» (№ 7), О. Криштальова «Патріотъ» (№ 7), С. О. Тана «Сирена» (№ 7), Old Мана «Черные призраки (Изъ неизданной повѣсти Конанъ-Дойля)» (№ 7), а також у поезіях Кор-шуна «1-е Мая 1917 года», Фауста «Въ наши дни», Джентельмена «Изъ дневника Николая II» (№ 1), Маски «Летопись» (№ 2), Р. Респа «Крайности сходятся (Разговоръ, который могъ бы произойти, если бы они встретились)» (№ 2), Автоса «Облава» (№ 7) та ін. У низці матеріалів викривалися цензурні утиски (Цензура. № 1; Запрещенная. № 2).

«Стріли» сатири спрямовувалися й супроти таких негативних соціальних явищ, як бюрократія, чиношанування, спекуляція. Дотепно у журналі подавалася портретна характеристика відомих одеських діячів, як-от: генерала-«революціонера» Н. О. Маркса та банкіра О. Р. Харі, членів Одеської міської управи (Заколонный. Одесская городская управа. № 2; ін.). У сатиричній формі відтворювалися життєві труднощі поточного моменту, зокрема продовольчі і транспортні проблеми, безгрошів'я (Маркс Н. А. Кэдэ (Изъ алуштинской легенды). № 1; Old Man. Сказки жизни; Одесситъ. Типы Одессы. № 2; Пьеръ Б. Въ кафе. № 7).

У виданні опубліковано численні карикатури і шаржі Філіппа Гозіасона, Mad (Михайло Дрізо), А. Кальнінга, Сигизмунда Олесевица, С. Солнцева, Фра-Філіппо та ін. Зокрема, вміщено «портрети» членів Тимчасового уряду — П. Мілюкова (№ 2) і О. Керенського (№ 3) авторства Фра-Філіппо та Mad, а також ескіз Петра Нілуса «Маніфестації въ Одессѣ» (№ 2). Промовистими були підписи під карикатурами: «Утрамбовка пути свободы» (№ 2), «Вѣтка сепаратного мира» (№ 5), «Тріумфъ А. Ф. Керенскаго въ Одессѣ» (№ 6) та ін.

У журналі велися рубрики: «Портретная галле-рея», «Почтовый ящикъ “Стрѣль”», а також «Досто-примѣчательности», «Зигзаги», «Мысли», в яких друкувалися гумористичні висловлювання й афоризми.

Матеріали часопису переважно підписані псевдонімами і криптонімами, під окремими вказані прізвища — Григорій Берг, Л. Думський, О. Кришта-льов, С. О. Тан, Г. Юліч.

У журналі містилися рекламні оголошення та анон-си вистав і фільмів в одеських закладах культури — театрах «Наука и жизнь», «Экспресс», у Художньому театрі й «Кино-Уточкино».

За бібліографічними джерелами, останній (8-й) номер вийшов у червні 1917 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років револю-ції... С. 138, 139; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 87; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 72.

Електронні джерела: Бельский М. Сатирический журнал «Стрелы». URL: viknaodessa.od.ua/newspaper/news/?9921; Щурова Т. «Стрелы». URL: http://odessitclub.org/.../alm.../alm_30_284-288.pdf.

О. Палух

1266

СТУДЕНЧЕСКИЕ ОТКЛИКИ: Органъ Комитета Объединеннаго Социалистическаго Студенчества г. Одессы. — Выходитъ еженедѣльно. Г. 1. № 1. 1917, 5 авг.

Ред. Коллегія. — **Одесса, 1917:** Изд. О.К.С.С.г.О. Центральная тип., Херсонская, № 21. Адр. ред. і кон-тори: Херсонская ул., д. № 21.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—8; Ф. 47×32 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — Г. 1 № 1—8.

Примітки: Додаток до № 3: «Экстренное прибавление». Мова видання — російська.

Редакція молодіжного видання планувала всебічно висвітлювати тогочасні суспільні події, зокрема життя одеських студентів, сприяти поширенню соціалістичних ідей в академічному середовищі, згуртуванню «для достижения общей для всѣхъ социалистовъ цѣли — социализма» (№ 1). В економічній сфері — сприяти самоорганізації студентства, заохочу-вати до створення кооперативів та товариств. Редакція також запрошувала читачів до співпраці — надсилати статті, дописи й інформаційні повідомлення.

У статтях «Выборы», Н. Ніколаєвича «Къ мо-менту», М. Швайца «Корниловщина», А. «О контр-революции», А. Львовича «Итоги» дискутували-ся питання співвідношення впливу між різними політичними силами, зокрема представниками Партії народної свободи та більшовиками, висловлювалася підтримка партій, що сповідували ідеали соціалізму. Редакція засудила спробу державного перевороту у Росії, очолюваного генералом Л. Корніловим, як прояв контрреволюційності.

Переважна більшість публікацій висвітлювала проблеми організації навчального процесу: політику міністерства щодо організації навчання та впливу на цей процес суспільно-політичної ситуації, взаємин між професорсько-викладацьким складом і студентами, можливості переведення з одного університету в інший, організацію органів студентського самовряду-вання із зазначенням прізвищ членів коаліційного сту-дентського комітету (В. Мосрова «Министерство Нар. Просв. и автономия Высшей школы», Ал. Зіл. «Во-просъ объ условн. переводѣ», Mont d'or «Автономная вандея», А. Львович «Отмѣна экзаменовъ медикамъ», Студіоз «О приѣмѣ въ высшую школу», Аге «Въ университетѣ: Замѣтки», Пій «Студенчество»).

З огляду на дискусію щодо політики центрального студентського пресового органу коаліційному комі-тету було доручено ліквідувати сепаратистські виступи окремих студентів, які суперечили вимогам загальностудентської справи. У часописі вміщено проект виборів Ради студентських представників вищих навчальних закладів Одеси та наголошено: «Если руководители университета не находятъ

нужнымъ идти въ ногу съ революціей, если они не желаютъ подчиниться требованіямъ демократическихъ принциповъ — пусть они уйдутъ и уступятъ мѣсто свѣжимъ силамъ» (Аге. Ближайшая задача. № 1).

Низка персоналій, зокрема: Н. Ніколаєвич «Памяти великаго мыслителя», І. Гольденберг «Эрнестъ Ренанъ», Н. Петринський «Историкъ-Гражданинъ свѣтлой памяти В. И. Семеновскаго», актуалізували філософські, політичні й культурологічні ідеї відомих діячів.

У газеті функціонували рубрики: «Бібліографія», «Письма въ редакцію», «Объявленіе», «Студенческое Бюро», «Хроника», «Въ Кіевѣ: Въ университетѣ св. Владимира».

У додатку до № 3 п. н. «Экстренное прибавленіе» подано перелік вимог, висунутих на нараді студентів медичного факультету, щодо участі студентських делегатів у раді професорів, умовного переведення для всіх факультетів та негайного звільнення з університету професорів Маньковського та Вілінського.

Останній (8-й) номер датовано 24 вересня 1917 р.

Бібліографія: Список повременныхъ изданій за 1917 год. С. 157; Одеська періодична преса років революції... С. 79; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 80.

М. Комариця

1267

СТУДЕНЧЕСКІЙ ВѢСТНИКЪ: Республиканскій Научно-Политическій органъ. — Г. 1. № 1. 1917, 31 марта.

Ред. Редакціонный Комитетъ. — **Харьковъ, 1917:** Изд. Аэро-Секція при Х.Т.И. *Тип.* М. І. Левина, Харьковъ, Кузнечная ул., № 17. *Адр. ред. і контори:* Харьковъ, Технологическій Институтъ, Инженерный корпусъ, Помѣщеніе Аэро-секціи.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—3; Ф. 49×31 см; Обс. 4 с.; Ц. номера 10 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — Г. 1 № 1—3; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1, 3.

Примітки: Періодичність виходу — щомісячно. Мова видання — російська.

У редакційній передовиці, опублікованій у першому числі газети, зазначено, що ідея студентського видання виникла ще 1905 р. Основне завдання новозасновано-го часопису — інформувати студентство як про події суспільно-політичного життя, так і про справи, що стосувалися організації навчального процесу. В інших редакційних статтях сформульовано основні політичні тези (оскільки позиціонуватися позапартійним у такий напружений час було немож-

ливо): демократична республіка як форма державного устрою, підтримка Тимчасового уряду до скликання Всеросійських Установчих зборів, передання землі у власність селян, війна з Німеччиною до здобуття остаточної перемоги. Редакція виступала проти консервативності міністерства народної освіти, яке, зокрема, ігнорувало ідею участі студентів у навчальному комітеті («Плѣсень»).

У газетних статтях порушувалися питання участі країни у війні, державного устрою, міністерської політики у галузі народної освіти, політичної заангажованості студентства: К. Єршов «Долой войну!», Г. Окулич-Козарін «Наше дѣло», А. Бросков «Horribile dictu», «Къ аграрному вопросу», Іван Єгоров «Забота промышленниковъ», В. Гальберштадт «Студенчество и социализмъ». У виданні вміщено доповідь Б. Куликова «Учредительное Собраніе», виголошену для студентів Харківського технологічного інституту.

Питання, що стосувалися організації навчального процесу, докладно з'ясовано в низці публікацій, авторами яких були викладачі та студенти. Зокрема, на сторінках газети висвітлено педагогічно-освітні ідеї професорів — Г. Проскури («Учащие и учащиеся»), В. Тіра («Задачи момента для учащейся молодежи»), А. Н. Щукарьова («Задачи устройства высшей школы»), студентів — Івана Єгорова («Тернистый путь») та К. Єршова («Новое вино и старые меха»).

У «Студенческом Вѣстнике» надруковано вірш студента С. Фейфена «3-е марта 1917 г.», звернення «Отъ редакції: Къ учащимся всѣхъ учебныхъ заведеній», інформацію про пожертви на фонд часопису.

Останній (3-й) номер датовано 19(26) травня 1917 р.

Бібліографія: Список повременныхъ изданій за 1917 год. С. 157.

М. Комариця

1268

СЫНЪ НАРОДА: Органъ Центральнаго Комитета Новороссійскаго Студенчества г. Одессы (1917 № 1); Органъ Центральнаго Комитета Новороссійскаго Студенчества. Одесса (1917 № 2—23); Органъ Центральнаго Комитета объединеннаго студенчества г. Одессы (1917 № 24—69). — Г. 1. № 1. 1917, 16(29) марта.

Ред. А. Физдель (1917 № 3, 4), Редакціонная Коллегія (1917 № 6—8, 10—14), Ц.К.О.Н.С. (1917 № 15, 16, 18), Коллегія (1917 № 24—69). *Ред.-изд.* Ц.К.О.Н.С. (1917 № 19—23). — **Одесса, 1917:** Изд. Ц.К.Н.С. (1917 № 1—12), Ц.К.О.Н.С. (1917 № 13—

23), Ц.К.О.С. г. О. (1917 № 24—69). «Центральная типография», Херсонская, № 21.

Вийшло: 1917 — Г. I № 1—69; Ф. 62×31,5 см; Обс. 2 с., 4 с., 6 с. (1917 № 14, 38); Передпл.: на 1 мѣс. для городскихъ подписчиковъ съ дост. 1 р. 20 к., для иногороднихъ съ пересылкой по почтѣ 1 р. 80 к. Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — Г. I № 11; **ОННБ**: 1917 — Г. I № 1—69.

Примітки: 12 березня 1917 р. вийшов як «Бюллетень Центрального Комитета Новоросійскаго Студенчества» (див. № 994). Періодичність виходу — щоденно. На с. 1 (з № 7 — на с. 2) вміщено гасло: «Да здравствуетъ демократическая республика!». Мова видання — російська.

Прагнення налагодити вихід окремого часопису, який би висвітлював діяльність одеського студентства та водночас репрезентував його політичні інтереси, засвідчив випуск 12 березня 1917 р. одного числа «Бюллетеня Центрального Комитета Новоросійскаго Студенчества», а вже за кілька днів було налагоджено випуск щоденної газети «Сынъ Народа». Редакція наголошувала, що метою видання є сприяти вирішенню тих завдань, які постали перед пресою для перемоги демократичних сил, тож газета як орган місцевого студентства зобов'язується висвітлювати та спрямовувати діяльність студентства, сприяти єднанню з робітниками, солдатами й матросами «и использовать такое единение для проведения въ рабочія и военныя массы лозунговъ солидарности и дисциплины и для просвѣтительно-агитаціонной дѣятельности вообще въ этихъ кругахъ» (№ 1). При цьому висловлювалося сподівання, що «Сынъ Народа» буде не суто місцевим пресовим органом, а сприятиме об'єднанню усього студентства.

У передових статтях висловлено схвалення дій Тимчасового уряду, перш за все уникнення спроб узурпувати владу, дискутовано питання необхідності об'єднання зусиль петроградської та московської рад робітничих депутатів й уникнення протистояння між ними для збереження завоювань революції тощо. Підтримуючи звернення соціал-демократів і соціал-революціонерів до пролетарів світу із закликом до припинення війни, редакція водночас наголошувала на потребі патріотизму й захисту країни. У публікаціях суспільно-політичної тематики проаналізовано геополітичну роль Російської держави, зокрема, у статті А. Щ. «Новая Россія и старая война» розкрито парадоксальність ситуації, коли уряд царської Росії мотивував свій вступ у війну цивілізаційною місією і захистом прав малих

народів, тобто «жандарм Европы» намагався поставити в образі ангела-хоронителя. Автор протиставляв також інтереси імперіалістів та пролетарів, бо якщо для перших війна часто є зиском, то для других — новими податками та смертю. Класове розмежування суспільства зумовило протистояння між робітниками й інтелігенцією, поставивши на порядок денний питання, чи інтелігенція є класом буржуазії або ж пролетаріату (Mont d'or «Духовный пролетаріатъ»).

У низці газетних публікацій висвітлювалося становище на фронтах, вибір державного устрою країни та політичне протистояння різних партій і груп, розвиток преси, нормування робочого дня, гендерне питання, доцільність відміни смертної кари («Впереді всего мира», А. И. «Нужна ли Россіи федерация», А. Г-н «Къ моменту», К. Саджая «Опасность съ лѣваго фланга», С. О. Фін «Національный вопросъ и способъ его рѣшенія (Докладъ Н. А. Левковскаго)», Гр. 3-ой «О восьмичасовомъ рабочемъ днѣ», Н. Медведев «Финансирование народной печати», Р. Люберська-Улановська «Еще о равноправ[іи] женщин», Г. Вольф «Эмансипаціонное движеніе (историческая справка)», О. Гріц «Печальныя воспоминанія о прошломъ», О. Мізуч «Страшное въ хорошо кончившейся сказкѣ»).

Міжнародне життя не було пріоритетною темою для видання, усе ж окремі матеріали висвітлювали актуальні питання світової політики, зокрема обов'язки нового російського уряду перед воєнними союзниками, хід Стокгольмського конгресу соціалістів («Готовилась ли Франція къ войнѣ», М. Виноградський «Великое время», М. Ф-літ «Вѣтка мира», Гр. 3-ой «По поводу нотъ Англіи и Франціи»).

Інформаційні матеріали повідомляли про приїзд до Одеси голови Тимчасового уряду О. Керенського, розвиток єврейського національного життя та об'єднання у спілки, з'їзд хліборобів у приміщенні міського театру 8 квітня 1917 р., з'їзд працівників Червоного Хреста, Південний обласний учительський з'їзд, Одеський фронтовий і обласний з'їзди тощо.

Марк Слонім у статті «Вопросы и сомненія» ставив концептуальне запитання: якщо неможливо об'єднати студентів на спільній політичній платформі, то чи можливе будь-яке об'єднання взагалі? Переважна більшість публікацій газети висвітлювала тогочасне студентське життя, насамперед — студентів Новоросійського університету. Дискутувалися питання оновлення навчальних програм і професорсько-викладацького складу згідно з новими політичними пріоритетами, звільнення «старорежимних» професорів, організації студентської

молоді та способів її впливу на рішення керівництва університетів, умови переведення студентів з одного вищого навчального закладу до іншого, викриття провокаторів серед студентів, розклад занять на перший період («Къ вопросу о занятіяхъ въ высш. учебн. зав. г. Кіева. Заявленіе совѣта студенческихъ депутатовъ», «Одесская консерваторія», Wolf fang «По поводу увольненія профессоровъ», «Изъ мрака недавняго», М. Гр. «Нѣсколько словъ о студенческой библіотекѣ Новороссійскаго университета», А. Львович «Трудовая повинность и университетъ», «Условный переводъ», В. Л. «Студенчество и средняя школа», Mont d'or «Студенческій домъ»). Життя студентів висвітлювали й матеріали рубрик «Академическая жизнь», «Въ университетѣ».

У часописі вміщено кілька художніх творів, їх авторами, ймовірно, були студенти, зокрема: вірші «Весна» Марії Сіренко, «Пасхальный звонъ!» Георгія Долинова, оповідання «Гаспри. Легенда изъ прошлаго Крыма» Г. В.

На газетних шпальтах подано анонси вистав місцевих театрів, фільмів у кінотеатрах, комерційні та приватні оголошення, деякі з оголошень друкувалися українською мовою, вміщено також заклик підписуватися на «Позику свободи».

Інші рубрики видання: «Сообщеніе изъ ставки» (підрубрики: «Западный фронтъ», «Румынскій фронтъ», «Кавказскій фронтъ», «Черное море» та ін.); «Телеграммы (П.Т.А.)» (підрубрики: «Война», «Въ Россіи», «За границей»); «Одесса»; «Обзоръ печати»; «Хроника»; «Городская Жизнь»; «Послѣдній Часъ»; «Письма въ редакцію»; «Почтовый ящикъ».

Останній (69-й) номер вийшов 6(22) червня 1917 р., на його останній сторінці зазначено, що видавництво з цього дня припиняє вихід газети.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 79; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 81; Газети України 1917—1920 років... С. 221.

М. Комариця

1269*

ТЕАТРЪ: Иллюстрированная театральнo-спортивная газета. — Г. 1. № 1. 1917, 15 сент.

Ред. Михайл Николаевич Евреиновъ. — **Кіевъ, 1917:** Изд. Илья Либертовичъ Шейнбломъ.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?]; Ц. номера 30 к.

Примітки: Періодичність виходу — щоденно.

Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 160; Періодичні видання Києва... Т. 3. С. 659, 660.

М. Комариця

1270

ТЕЛЕГРАММЫ «ЧЕРНИГОВСКАГО КРАЯ»
ОТЪ «ПЕТРОГРАДСКАГО ТЕЛЕГРАФНАГО
АГЕНТСТВА». — 1917, 7 окт.

Ред.: не зазначено. — **Черниговъ, 1917:** Епархіальная *Туп.*

Вийшло: 1917 — 7 окт., 8 окт.; Ф. 44×31 см; Обс. 2 с.; Ц. випуску 10 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — 7 окт., 8 окт.

Примітки: Видання виходило із зазначенням «Дозволено военною цензурою». Мова видання — російська. Від 10 жовтня 1917 р. виходила газета «Черниговскій Край» (див. № 956).

Російськомовні «Телеграммы «Черниговскаго Края» отъ «Петроградскаго Телеграфнаго Агентства» вийшли як підготовче видання до «Черниговскаго Края». В обох випусках редакція анонсувала вихід щоденної вечірньої газети «Черниговскій Край».

У виданні вміщено телеграми й оперативні повідомлення про суспільно-політичні події в Росії та Україні, зокрема про розпуск Державної думи IV скликання, створення Тимчасової ради Російської республіки, переїзд Тимчасового уряду до Москви, події у Петрограді, від'їзд О. Керенського в діючу армію тощо.

Редакція висвітлювала становище на фронтах, уміщуючи офіційні повідомлення Ставки та Морського генерального штабу про бойові дії на Північному, Південно-Західному і Західному фронтах та на Балтійському морі, а також наказ головнокомандувача армій Північного фронту і флоту Балтійського моря генерала В. Черемисова.

Читачів інформувалося як про події всередині країни, так і за кордоном, зокрема, надруковано «Манифестъ Стокгольмской конференції» з приводу війни, офіційне повідомлення про звільнення солдатів зі служби призову 1897 і 1898 рр., погроми в Миколаївську-Херсонському, Одесі, Омську тощо.

Під рубрикою «Мѣстная жизнь» вміщено інформаційну замітку про відкриття п'ятої сесії Чернігівського губерньського земельного комітету.

У газеті діяли рубрики: «Послѣднія телеграммы», «Официально. Отъ Морского Генеральнаго Штаба», «На фронтѣ союзниковъ», «Отзывы печати», «Мѣстная жизнь» та ін.

Бібліографія: Газети України 1917—1920 років... С. 223.

В. Габор

1271*

ТРУДОВАЯ ЖИЗНЬ: Ежедневная газета. Органъ Александрійскаго Уѣзднаго Комитета Р.С.Д.Р.П. (объед.) и Бунда. — № 1. 1917, сент.

Ред. Е. М. Юфанъ. — **Александрія, 1917:** *Изд.* Уѣздный Комитетъ Р.С.Д.Р.П. и Бунда. *Адр. ред.:* Александрія, Ингульская ул., д. Когана.

Вийшло: 1917 — № 1, 2/3—11; *Передпл.:* на 1 мѣс. 70 к. *Ц.* номера 18 к.

Наявність у фонді: **ДПБ:** 1917 — № 4, 6—11; **РДБ:** 1917 — № 4, 6—8, 11; **РНБ:** 1917 — № 2/3—11.

Примітки: Мова видання — російська.

Останній (11-й) наявний номер датовано 23 грудня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 163; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 314; Газеты дореволюционной России... С. 398.

С. Блавацький

1272*

ТРУДОВАЯ РЕСПУБЛИКА: Органъ Союза С.-Р. Максималистовъ. — Г. 1. № 1. 1917, 9 окт.

Харьковъ, 1917: *Изданіе* Харьковской Организациі. *Адр. ред.:* Харьковъ, Станція Основа, Заводъ Русско-Франц. Об-ва.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?]; *Ц.* номера 25 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 164.

В. Габор

1273

ТРУДОВОЙ НАРОДЪ: Газета Екатеринославскаго Губернск. Комитета Партіи Соціалистовъ-Револуціонеровъ (1917 № 3—13); Крестьянская и рабочая газета Екатеринославскаго Губернск. Комитета Партіи Соціалистовъ-Револуціонеровъ (1917 № 14—43); Ежедневный Органъ Екатер. Губерн. и Город. К-въ Партіи Соціалистовъ-Револуціонеровъ (1917 № 66). — Три раза въ неделю (1917 № 22). № 1. 1917, апр.

Ред. Редакціонная комиссія. — **Екатеринославъ, 1917:** *Изд.* Катеринославскій Губернскій Комитетъ Партіи Соц.-Револуціонеровъ (1917 № 22). *Тип.* И. Клѣткина и И. Литвина, ул. Клубная, 8. *Адр. ред.:* Екатеринославъ, Струковскій пер., д. 8, уг. Новодворянской, Екатеринославъ (1917 № 1—21); Губернское Правление (Проспектъ, уг. Новодворянской), бюро Партіи С.-Р. (1917 № 22—60).

Вийшло: 1917 — № 1—59, Г. 1 № 60—70; *Ф.* 52×34 см (1917 № 22), 43,5×29 см (1917 № 66);

Обс. 4 с.; *Передпл.:* на 12 мѣс. 9 р. *Ц.* номера 5—10 к. Въ провинціі 12 к.

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 22, Г. 1 № 66; **ЦДІА:** 1917 — № 6—8; **РДБ:** 1917 — № 3, 5—43, 46, 48—56, 58, Г. 1 № 60—62, 64, 67, 69, 70; **РНБ:** 1917 — № 3, 5—9, 11—43, 46, 48—56, 58, Г. 1 № 60—62, 64, 67, 69, 70.

Примітки: Члени редакційного комітету: В. Затеишиков, Л. А. Ліберман, В. И. Осипов, Е. П. Попов, Ю. В. Ченикаєв. Наявний № 3 вийшов 18 квітня (1 травня) 1917 р., № 70 — 16 листопада 1917 р. У надзаголовку: «Крестьянская и рабочая газета» і гасло: «Въ борьбѣ обрѣтешь ты право свое!». Мова видання — російська. Катеринослав — тепер м. Дніпро.

Офіційний друкований орган Катеринославського губернського комітету Партії соціалістів-революціонерів, присвячений діяльності центрального та місцевого комітету партії.

На сторінках видання регулярно вміщувалися офіційні партійні матеріали, в яких проголошувалася політика організації щодо проведення реформ у суспільній та економічній сфері на території колишньої Російської імперії, зокрема, пропонувалися заходи для зміцнення промисловості, армії, вирішення питань розподілу земель та ін.

У друкованому органі публікувалися протоколи загальних зібрань партії, її губернських та районних комітетів, на яких розглядалися питання поточної роботи осередків партії та окремих її членів, організації губернських партійних конференцій тощо.

Автори газети висвітлювали діяльність Тимчасового уряду Росії, роботу Всеросійської та Катеринославської окружної виборчих комісій у контексті виборів до Всеросійських Установчих зборів. Подавалися замітки про діяльність муніципального управління Катеринослава, зміни в інфраструктурі та промисловості на теренах Катеринославської губернії.

Редакція містила огляди газет соціалістичного спрямування, як-от: «Дѣло Народа», «Рабочая Газета». У № 66 опубліковано статтю Максима Горького «Къ демократіи», в якій проаналізовано актуальні суспільно-політичні події.

Автори видання: Н. Д. Авксентьев, Л. Аріанд, К. К. Брешко-Брешковська, С. К. Воронов, В. В. Руднев, І. І. Фундамінський та ін.

Рубрики газети: «Официальное сообщение изъ ставки», «Хроника», «По Россіи», «Рабочіе и работницы», «По газетамъ», «Протоколъ» та ін.

Останній (70-й) номер вийшов 16 листопада 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 164; Русские газеты периода 1917—1922 гг. ... С. 317; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 62, 63; Преса України. Газети 1917 — 1920 рр. С. 68; Газеты дореволюционной России... С. 399; Газети України 1917—1920 років... С. 227.

Р. Бліхарський

1274*

ТУЛЬЧИНСЬКІЯ ДУМСЬКІЯ ИЗВѢСТІЯ: Органъ Городской Управы. — Выходитъ два раза въ недѣлю. № 1. 1917.

Ред. А. Бейтельманъ. — **Тульчинъ, 1917:** Изд. Тульчинская Городская Управа. *Тип.* М. Ф. Байбузь.

Вийшло: 1917 — № 1—8; *Ф.* 27,5×17,5 см; *Обс.* 4 с.; *Передпл.:* на 3 мѣс. съ дост. на домъ 2 р. 80 к. *Ц.* номера 10 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 167; Часописи Поділля. С. 64; Періодичні видання Подільської губернії... С. 32.

С. Блавацький

1275*

УТРЕННІЯ ТЕЛЕГРАММЫ «ЛУБЕНСЬКОГО ВІСТНИКА». — 1917, июль.

Лубны, 1917.

Вийшло: 1917 — июль; *Ц.* номера 5 к.

Примітки: Видання виходило як російськомовні ранкові випуски двомовної щоденної газети «Вістник Лубенського Громадського Комітету = Вѣстникъ Лубенскаго Городскаго Общественнаго Комитета» (див. № 763).

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 169.

В. Габор

1276

УТРО ЮГА: Литературно-политическій еженедѣльникъ. Органъ социалистической мысли (1917 № 1, 2); Органъ социалистической мысли (1917 № 3). — № 1. 1917, 31 марта.

Ред.-изд. М. И. Гинцбургъ. — **Харьковъ, 1917:** *Тип.* А. Е. Цвибака, Феодосія (1917 № 3). *Адр. ред. і контори:* Харьковъ, Вознесенская пл., 6.

Вийшло: 1917 — № 1—3; *Ф.* 29×21 см; *Обс.* 16 с.; *Передпл.:* въ годъ 10 р. *Ц.* номера 25 к.

Наявність у фондi: ДНАБ: 1917 — № 3; РНБ: 1917 — № 1.

Примітки: Співробітником часопису був М. Д. Штерн (1917 № 1, 2). Мова видання — російська.

Суспільно-політичний щотижневик «Утро Юга» мав соціал-демократичне спрямування і значну увагу приділяв висвітленню громадського та культурного життя євреїв в Україні. Редакція вміщувала детальний звіт про роботу Харківської обласної єврейської конференції та порушені на ній питання, зокрема щодо національно-культурної автономії євреїв Росії (Даннъ Н. Чему учитъ южная областная еврейская конференція? № 3). У публікації М. Гінцбурга йшлося про діяльність єврейської партії «Бунд» в нових умовах і участь єврейського населення у виборах до міських дум та майбутніх Установчих зборів (Кого должны евреи выбирать въ городскія думы? № 3).

У полі зору редакції були також інші народи Російської держави. Наприклад, про долю вірменського народу розповідалося у статті «Армянскія чаянія» колишнього редактора «Sundy Strand» В. Вільямса.

Про події в Києві читачі дізнавалися з повідомлень, уміщених під рубрикою «Изъ Киевской жизни», про кримські реалії — з дописів читачів, зокрема з листа А. Кримчака з Феодосії п. н. «По Крыму».

Помітне місце у виданні займала літературна частина. У № 3 вона представлена поезією Валерія Брюсова «Свобода и война», віршем у прозі Й. Рабиновича «Я вашъ...» та літературознавчою статтею Георгія Шенгелі «Поэзія міровой демократіи (Верхарнъ, Уитмэнъ, Гауптманъ)». Літературну частину доповнювали «Художественныя замѣтки» Володимира Бобрицького — про виставки харківських художників та створення у Харкові нового товариства митців п. н. «Союзъ Искусствъ».

У публікаціях видання висвітлювалася діяльність російських революціонерів, які загинули у боротьбі з царизмом, зокрема Гната Гриневицького.

Часопис мав небагато рубрик, як-от: «Изъ Киевской жизни», «Фельетонъ» та ін.

Активні автори видання — Володимир Бобрицький, М. Гінцбург, М. Данн, Георгій Шенгелі.

На останніх шпальтах часопису містилися реклама та оголошення, зокрема петроградського видавництва «Революціонная бібліотека».

Останній (3-й) номер вийшов, ймовірно, у середині червня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 170.

В. Габор

1277

УЧЕНИЧЕСКИЙ ВЪСТНИКЪ: Еженедельная газета, посвященная жизни средней школы (1917 № 1—2); Внепартийная газета учащихся. Орган Елисаветградской организации учащихся (1917 № 3). — № 1. 1917, 23 апр.

Ред.: Редакционная Коллегия. — **Елисаветградъ, 1917:** Изд. Советъ Елисаветградского Общеученического Клуба. *Тип.* «Трудъ». *Адр. ред. і конто-ри:* Елисаветградъ, Общественное Коммерческое учил.

Вийшло: 1917 — № 1—3; *Ф.* 32×22 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* 10 к.

Наявність у фондi: ДАКО: 1917 — № 2, 3; РДБ: 1917 — № 2.

Примітки: Періодичність — раз у тиждень.

Мова видання — російська. Єлисаветград — тепер м. Кропивницький.

1917 р. в Єлисаветграді був створений Загальноучнівський клуб, до якого входили представники усіх гімназій міста. На одному з його зібрань було ухвалено рішення про видавання учнівської газети «Ученический Вѣстникъ». У своїй редакційній політиці та політичному спрямуванні часопис орієнтувався на центральні видання Російської держави: «Избѣгая крайнихъ воззрѣній, мы, по примѣру кѣвскаго “Голоса Свободной Школы”, объявляемъ нашей политической платформой радикальную программу Врѣменнаго Правительства, программу, принятую всѣми русскими политическими партіями, начиная с лѣвыхъ националистовъ и кончая социалистами-революционерами». Однак автори газети у своїх виступах поділяли політичні позиції російських соціал-демократичних партій.

Політичні трансформації та революційні події 1917 р. значно вплинули на змістово-тематичне наповнення видання. На сторінках газети надруковано низку есеїв учнів елисаветградських гімназій, у яких вони розмірковували про своє місце у Лютневій революції, про те, який внесок ця соціальна верства може зробити для побудови кращого майбутнього, рефреном у матеріалах лунали відозви, заклики до учнівської молоді Єлисаветграда гуртуватися навколо Загальноучнівського клубу із метою самоосвіти, самоорганізації та саморозвитку для розбудови майбутньої демократичної країни.

Одним із найбільш активних дописувачів серед учнів був С. Гройсман (голова учнівської ради), його авторству належить матеріал «Что нам делать?» (у № 2 від 30 квітня), де подаються міркування про місце учнівської молоді в революційних подіях у Росії. Автори знайомили учнів із «Інтернаціоналом»,

розміщували інформацію про вибори до Установчих зборів тощо.

Авторами видання були: Я. Бердичевський, Е. Бриль, С. Гройсман.

Література: Кулешов И. Из истории движения среди учащихся средних учебных заведений (с 90-х годов по октябрь 1917 г.). Петроград, 1917. С. 58, 71; Базака Р. Преса Кіровоградщини (1874—1921 рр.): історико-функціональний аспект, типологічна характеристика: монографія. Кропивницький, 2018. № 3. С. 46, 120, 141, 216, 223, 259, 269.

Електронні джерела: Календар пам'ятних і знаменних дат Кіровоградщини на 2012 р. URL: <http://library.kr.ua/calendar/cal2012.html>.

С. Блавацький

1278*

УЧЕНИЧЕСКИЙ ЛИСТОКЪ: Издание Редакционно-Издательской Секции Ученической Организации гор. Одессы (1917 № 1); Издание Ученической Организации гор. Одессы (1917 № 2, 3). — 1917. № 1, 1 окт.

Редакторская Коллегія (1917 № 1, 2), *Редакційная Коллегія* У.О.Г.О. (1917 № 3). — **Одесса, 1917.** *Тип.* «Энергія» Б. М. Сагала (1917 № 1, 2).

Вийшло: 1917 — № 1, 2, Г. I № 3; *Ф.* від 36×25 см до 32×22 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номери 10 к.

Примітки: Газета виходила неперіодично: № 2 датовано 22 жовтня, № 3 — груднем 1917 р.

Мова видання — російська.

У зверненні Центрального комітету учнівської організації м. Одеси «Къ учащимся» зазначено, що учні, які не входять до т. зв. «Общеученического союза», повинні самоорганізуватися (до Союзу могли вступити лише учні останніх трьох класів середніх навчальних закладів). У той час, коли Установчі збори та органи місцевого самоврядування ставлять і вирішують важливі для школи питання, учні не повинні стояти осторонь суспільних процесів: «Мы должны самоорганизованной, сплоченной массой потребовать учреждения бесплатной и обязательной для всѣхъ низшей школы, дабы всѣ были грамотны...».

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 81; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 87.

М. Комариця

1279

УЧРЕДИТЕЛЬНОЕ СОБРАНИЕ: Издание Т-ва Потребительн. О-въ Юга России. — № 1. 1917, 17 нояб.

Ред. Н. М. Пакуль. — **Харьковъ, 1917—1918:** *Издание и Тип.* Т-ва Потреб. О-въ Юга России.

Вийшло: 1917 — № 1—4, 1918 — № 5, 6; Ф. 43×30 см; Обс. 4 с.; Ц. безплатно, для распро-
странення.

Наявність у фонді: **НБУВ**: 1917 — № 1, 2; **ДНАБ**:
1917 — № 3, 4, 1918 — № 6; **РНБ**: 1917 — № 1, 4.

Примітки: № 4 вийшов 17 листопада 1917 р.
Періодичність виходу — два-три рази на
місяць. Мова видання — російська.

Вихід у світ інформаційного листка був зумовле-
ний потребою «в'яснити необхідність возможно
широкого участия населения въ выборах въ Учреди-
тельное Собрание». Головне завдання видання поля-
гало в тому, щоби «помочь населению разобратъся въ
значеніи Учредительнаго Собрания, въ той сложной
и смутной обстановкѣ, въ которой ему придется
дѣйствовать, въ тѣхъ вопросахъ, которые будутъ об-
суждаться въ самомъ Учредительномъ Собраніи, когда
оно соберется» (Отъ Редакціи. № 1).

Пріоритетне місце у визначенні майбутнього дер-
жавного ладу, організації системи влади та форми
державного правління відводилося Всеросійським
Установчим зборам (Брукъ С. Л. Учредительное
Собрание въ опасности. № 4). Діяльність національних
виборних представницьких установ — конституант, зо-
крема майбутніх українських Установчих зборів, роз-
глядалася у форматі обмеженої національної автономії
й тільки після затвердження і визначення меж їхніх
повноважень всеросійськими (П. Всероссийское Учре-
дительное Собрание и национальныя Учред. Собрания.
№ 4).

У пресодруці важлива увага приділялася проблем-
ним статтям, які розтлумачували сутність Установчих
зборів, їхні завдання та функції (Пакуль Н. Задачи
Учредительнаго Собрания; Марковъ В. Учредительное
Собрание и строительство России. № 1).

У поодиноких виступах аналізувалися результати
виборів до Установчих зборів у різних регіонах Росії,
ризики поляризації політичних сил, антагонізму між
кадетами та партіями лівого спрямування (Брукъ С.
Воля народа. № 1).

Серія статей присвячена формуванню, функціо-
нуванню та насильному розпуску Всеросійських Уста-
новчих зборів (Открытие Учредительнаго Собрания.
№ 3; Учредительное Собрание въ опасности; Пакуль Н.
Разгонъ Учредительнаго Собрания; Преступная идея.
№ 6).

У низці авторських матеріалів розглядалися різні
форми державного правління, зокрема республікансь-
ка і монархічна, й аналізувалися відмінності між
демократичною та буржуазною республікою в соці-

альному аспекті (В. Ц. Монархія или республика?
№ 3). У статтях наголошувалося на необхідності
виваженого підходу до трансформації соціально-
економічної формації суспільства, передчасності впро-
вадження соціалізму у Росії з огляду на відсутність
повноцінного, сформованого, самоорганізованого,
культурного, свідомого своїх потреб та інтересів
робітничого класу (Левинъ Абр. Объ осуществленіи
соціализма. № 2).

Значний масив публікацій у контенті видання
присвячено соціально-економічній проблематиці. У
них акцентувалися важливість швидкої відбудови
економіки в післявоєнний період, запровадження
передових технологій у промисловість та сільське
господарство з метою підвищення показників ви-
робництва та перебудови економіки (Милевичъ А.
Экономическое разрушение России. № 4), вирішення
нагальних соціальних питань в умовах демобілізації
військовиків, зокрема зайнятості населення в умовах
масового безробіття та економічної кризи (Брукъ С.
О демобилизации. № 6).

Особлива увага приділялася вирішенню земель-
ного питання, зокрема за допомогою земельних
муніципалітетів (Марковъ В. Учредительное Собрание
и Земельные Комитеты. № 4), та радикальним ре-
формам більшовиків у фінансовій царині — націо-
налізації і монополізації банківського сектора (Финнъ-
Енотаевскій А. Национализация банковъ. № 6).

В окремих статтях гостро критикувалися дії
більшовиків, зокрема Жовтневий переворот, руйнація
ними державного апарату, торгово-промислових
зв'язків та російської державності (Пакуль Н.
Разрушение государства. № 3), а також звучали заклики
до консолідації демократичних сил з метою протидії
більшовицькій небезпеці, зовнішнім ворогам в умовах
ведення війни з країнами — членами Четверного
союзу, запобігання загрози громадянської війни та, як
наслідок, розпаду Російської держави (Брукъ С. Л. На
радость врагамъ. № 1). Ключова роль у припиненні
участі Росії у Першій світовій війні відводилася
Всеросійським Установчим зборам, які могли б
укласти мирний договір на прийнятних і вигідних для
країни умовах (Санъ. Учредительное Собрание и миръ.
№ 2; Учредительное Собрание и миръ. № 6).

У деяких матеріалах дискутувалися різні підходи
до забезпечення політичних і громадянських прав
й інтересів народів Росії, зокрема українського, в
рамках майбутнього устрою Російської держави. У
цьому контексті виокремлювалися два діаметрально
протилежних підходи — федеративний чи радше

конфедеративний: «Это скорее будет не федерация, а независимость, самостоятельность мѣстная или автономія. И мы, конечно, должны ее поддерживать, ибо Украина имѣетъ право и должна жить и развиваться съ сохраненіемъ всѣхъ особенностей своего края — и языка и общей культуры» (Марков В. Учредительное Собрание и организациа власти. № 2), та автономістський, який виключав будь-яку можливість національного самовизначення народів колишньої Російської імперії, але гарантував національну автономію (Брукъ С. Л. О народахъ Россіи. № 3).

У редакційному фокусі перебувала також хроніка історичних подій у Росії наприкінці 1917 р. — на початку 1918 р., зокрема Жовтневий переворот у Петрограді, насильницький розпуск Всеросійських Установчих зборів і повалення Тимчасового уряду, переслідування та терор більшовиків проти їхніх політичних опонентів.

На сторінках видання друкувалися офіційні документи найвищих органів влади, зокрема Тимчасового уряду (Постановленіє временнаго правительства. № 2).

У деяких номерах газети розширені та коментовані замітки подані під рубриками: «Что пишутъ объ Учредительномъ Собраніи»; «Выборы въ Учредительное Собрание» (перебіг передвиборної кампанії до Всеросійських Установчих зборів, подорожні нотатки про вибори на місцях, зокрема у повітах Харківської губернії); «Открытие Учредительнаго Собрания» (звіт про початок роботи Установчих зборів у Петербурзі, перше й друге засідання, виступи, промови членів президії, голови, провідних парламентаріїв, мітинги та маніфестації); «Дневникъ Учредительнаго Собрания» (оперативна хроніка роботи Установчих зборів, арешти депутатів Установчих зборів тощо); «Учредительное Собрание» (остаточні результати виборів до Установчих зборів по Російській державі, проект земельної реформи, розроблений членами конституанти, міжфракційні наради та ін.).

Провідними жанрами видання були аналітичні (стаття, огляд, звіт) та інформаційні (замітка).

Автори видання — С. Л. Брук, Абр. Левін, Н. Макаров, В. Марков, А. Мілевич, Н. Пакуль, А. Фінн-Єнотаєвський.

Останній (6-й) номер датовано 12 січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 171; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 437; Газеты дореволюционной России... С. 410; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 71; Газети України 1917—1920 років... С. 235.

С. Блавацький

1280

ФАСТОВСКІЯ ИЗВѢСТІЯ: Газета, посвященная нуждамъ трудящихся Фастова и окрестностей. — № 1. 1917.

Ред.-изд. Б. К. Принценталь. — **Фастовъ, 1917:** Тип. П. М. Рабиновича. Адр. ред. і контори: Воскресенская, № 7.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; Ф. 46,3×31,5 см; Обс. 4 с. Наявність у фондi: **НБУВ:** 1917 — № 2.

Примітки: Наявний номер 2 датовано 18 квітня (1 травня) 1917 р. Під готолитом зазначено: «Народному избраннику, стойкому борцу за свободу, Георгію Георгіевичу Федорову посвящаетъ свой перво-майскій номеръ Внѣпартийно-Демократическій Агитационный Кружокъ». Мова видання — російська.

Вступна стаття наявного номера газети констатувала: необхідно встановити такий порядок суспільного життя, щоб не було бідності, сліз і людського горя, — такий ідеал соціалізму. Заради здійснення цієї мети редакція закликала робітничий клас об'єднуватися під

червоним знаменом праці, беручи за приклад досвід робітничого руху у західному світі (18 апрѣля (1 мая) 1917 г. № 2).

Видавцем і редактором газети був голова Ради робітничих депутатів м. Фастів, який склав із себе повноваження 14(28) квітня 1917 р. (Въ Совѣтъ Рабочихъ Депутатовъ. № 2), один з очільників ініціативної групи Фастівської організації Російської соціал-демократичної робітничої партії (меншовиків) та діяч «Внѣпартійно-Демократического Агитаціонного Кружка», друкованим органом якого і була, очевидно, газета «Фастовскія Извѣстія». У зверненні до робітників Фастівщини гурток ставив своїм завданням з'ясувати питання соціального та політичного життя, принести їм теоретичні знання і почерпнути натомість той практичний досвід, який органічно властивий пролетарським масам (Товарищи-рабочіе! № 2).

Першотравневому святу присвячені статті «1 Мая» Я. К. та «Пролетарскій праздникъ» Б. П. (очевидно, крипт. Б. Принценталя).

У газеті функціонувала рубрика «Политическій словарь», у якій тлумачилися політологічні терміни. Під рубриками «Мѣстная хроника» та «Хроника деревни» вміщувалися новинкарські матеріали місцевого значення. У рубриці «Маленькій фельетонъ» подано сатиричний матеріал «фастівської» проблематики п. н. «Зигзаги» автора під псевдонімом Старик (№ 2).

Бібліографія: Газети України 1917—1920 років... С. 235.

Н. Кулеша

1281*

ХАРЬКОВСКИЙ РЕВОЛЮЦИОННЫЙ ПЕЧАТНИКЪ: Органъ секціи большевиковъ и сочувствующихъ Союза рабочихъ печатнаго дела. — № 1. 1917, 3(16) дек.

Ред.: не зазначено. — **Харьковъ, 1917:** *Изданіе* Секціи большевиковъ и сочувствующихъ Союза рабочихъ печатнаго дѣла.

Вийшло: 1917 — № 1.

Наявність у фонді: ЦДАГО: 1917 — № 1.

Примітки: Розповсюджувалося безкоштовно.

Мова видання — російська.

Ініціатором, фундатором та організатором виходу нового більшовицького друкованого органу стали члени друкарської спілки Харкова. Як було задекларовано редакцією у дебютному номері, секція більшовиків Союзу робітників друкарської справи вважає своїм обов'язком докласти всіх зусиль для того, щоби закріпити й розвинути якомога ширше ту течію в напрямі більшовизму, яка помітна останнім часом. З

цією метою здійснено спробу створити орган, який міг би стати виразником інтересів революційної частини місцевої Спілки друкарів. Необхідно побороти меншовицькі симпатії, розпрощатися зі згубною формою штучно вихованого [в нас] соціал-патріотизму та рішуче стати на шлях політики революційної частини робітничого класу.

Бібліографія: Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины. С. 190, 191.

Література: Привѣтствіе // Донецкій Пролетарій. Харьковъ, 1917. № 29. С. 2.

С. Блавацький

1282

ХАРЬКОВСКОЕ ЕДИНСТВО: Еженедѣльная Рабочая газета. Органъ Харьковскаго отдѣла Всерос. Соціалъ-Демократической Рабочей Организациі «Единство». — № 1. 1917, 12(25) авг.

Отв. ред. Тим. Еф. Тимофѣевъ. — **Харьковъ, 1917:** *Изд.* Комитетъ Харьк. Р. С.-Д. Р. Организациі «Единство». *Тип.* газеты «Харьковскій Вѣстникъ», зданіе Присутственныхъ мѣстъ, Университетская горка. *Адр. ред. і контори:* Харьковъ, ул. Пушкинская, 11.

Вийшло: 1917 — № 1, 2; *Ф.* 32×24 см; *Обс.* 4 с.; *Ц.* номери въ Харьковѣ 15 к., въ другихъ городахъ 17 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 2.

Примітки: Наявний (2-й) номер датовано 5(12) жовтня 1917 р. У надзаголовку: «Россійская Соціалъ-Демократическая Рабочая Партія» та гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!». Мова видання — російська.

Громадсько-політична газета лівоцентристського спрямування була створена з ініціативи та за сприяння Харківського відділення Всеросійської соціал-демократичної робітничої організації «Єдність».

Чільне місце у виданні займала суспільно-політична проблематика. У низці публікацій цієї тематики обговорювалися проблеми, перспективи розвитку та захисту революційних і демократичних здобутків у постреволюційну еру в контексті тогочасних викликів «революційній демократії»: зовнішня агресія, сепаратистські тенденції всередині Російської держави, анархія, правовий нігілізм та інші деструктивні явища тогочасної дійсності («Трагизмъ русской революціи»; «Погромные дни въ Харьковѣ». № 2; ін.). В окремих матеріалах дискусійного характеру автори часопису критикували програмні положення, партійні засади (Партії соціалістів-революціонерів) («Давно пора») та конституційних демократів — Партії народної свободи. Редакція вела полеміку з

харківським виданням «Соціаль-Демократъ» («Нашъ отвѣтъ “СоціалДемократу”»; «О томъ, что было»).

На сторінках видання висвітлювалися офіційна хроніка подій (С. Морозов «Однородное министерство») та політичний процес у найвищих органах влади та управління тогочасної Росії. У цьому контексті в газеті опубліковано відозви (Ф. Ф. Шустер «Два воззвания») та декларації Тимчасового уряду (А. Сагін «Декларация 26 сентября»).

У поодиноких виступах засуджувалася Перша світова війна як імперіалістична, розвінчувався феномен мілітаризму ключових сторін — учасниць цього воєнного конфлікту планетарного масштабу (С. Брайник «Империализмъ и милитаризмъ»).

Провідними авторами видання були: С. Брайник, С. Морозов, А. Сагін, Ф. Ф. Шустер.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 172.

С. Блавацький

1283

ХЛЪБЪ И ВОЛЯ: Органъ Федерації Анархистовъ г. Харькова (1917 № 3, 11); Органъ Федерації Анархистовъ-Коммунистовъ г. Харькова (1917 № 8—10, 13). — № 1. 1917, 18 іюня (1 іюля).

Ред. Редакційна група. — **Харьковъ, 1917:** *Тип.* Кооп. Труд. Печ. Дѣла (1917 № 1—8); *Тип.* В. Шепшелевича, Рыбная, 34 (1917 № 11—13). *Адр. ред.:* Садово-Куликовская, 25. Федерація Анархистовъ. *Вийшло:* 1917 — № 1—13; *Ф.* 30,5×21,5 см; *Обс.* 8 с.; *Ц.* номера 10—15 к.

Наявність у фондi: **ДНАБ:** 1917 — № 3, 8, 11, 13; **РДБ:** 1917 — № 1, 5—7, 9—11, 13; **РНБ:** 1917 — № 1—7.

Примітки: У надзаголовку — гасла: «Анархія — мать порядка», «Освобождение рабочихъ — дѣло самихъ рабочихъ». Мова видання — російська.

Газета Федерації анархістів-комуністів м. Харкова висвітлювала діяльність своїх засновників та суспільно-політичні події в Росії і Україні через призму анархізму. У центрі уваги редакції були два важливих тогочасних питання, які постали перед російською революцією: якнайшвидше покласти край війні та якнайкраще облаштувати життя у країні після скінчення царської монархії.

Висвітлюючи російські та місцеві події, редакція критично ставилася до політики Тимчасового уряду і неохотно оцінювала захоплення влади більшовиками. У виданні вміщувалися повідомлення про ситуацію

на харківських заводах, резолюції харківських об'єднаних революційних організацій, заводських комітетів Харкова, відкритий лист анархіста Петра Козлова до Харківської ради робітничих і солдатських депутатів, анкета № 2 «Временного освѣдомительного бюро анархистовъ Россіи» про загальне становище групи і повідомлення цього бюро про скликання Всеросійського анархічного з'їзду тощо.

Газета повідомляла читачів про розвиток анархістської боротьби, обшук у будинку Федерації й арешт анархістів, про скликання Федерацією анархістів Харкова на 18 липня 1917 р. південно-російської конференції анархістських організацій і друкувала з цього приводу «Письма къ товарищамъ» тощо.

У виданні друкувалося багато статей анархістського спрямування на кшталт: І. Харківський «Хаосъ или Анархія», Павло Яковлев «Буря (Символизация революции анархической)», Андрій Неонігіліст «Анархисты-ли анархисты?».

Іноді на сторінках газети вміщувалися вірші анархічного спрямування, зокрема Григорія Супонова та автора під псевдонімом Мімоїдущій, тут також републіковано фейлетон Бр.[атів] Гордіних.

Редакція подавала повідомлення про книги, які вийшли або готувалися до друку у видавництві «Вольное Братство» Харківської федерації анархістів.

У газеті діяли рубрики: «Изъ хроники нашей свободы», «Намъ пишутъ», «На Харьковскихъ заводахъ», «Фельетонъ», «Письма въ Федерацию» та ін.

Авторами періодичного видання були: Андрій Андреев (під іменем Андрей та крипт. А. А.), Грідосовський, Федір Калашников, Петро Козлов, Павло Яковлев, а також під псевдонімами: Андрій Неонігіліст, І. Харківський та ін.

Останній (13-й) номер вийшов 22 грудня 1917 р. (4 січня 1918 р.).

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 54.

Електронні джерела: Дубовик А. В. Периодические издания анархистов в России и в эмиграции. 1917—1963. URL: http://socialist.memo.ru/books/.../periodika_do_1917.htm.

В. Габор

1284

ХОРОЛЬСКАЯ РѢЧЬ: Органъ Хорольскаго Комитета партіи Народной Свободы. — № 1. 1917.

Редакційный Комитетъ. — **Хороль, 1917:** *Изд.* Хорольский комитетъ Партіи Народной Свободы. *Тип.* Ш. Д. Хайкина.

Вийшло: 1917 — № 1—64; Ф. 44,5×30 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 мфс. съ 1-го авг. 1 р. 50 к. Ц. номера 5 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 64.

Примітки: Наявний (64-й) номер вийшов 23 серпня 1917 р. Мова видання — російська.

Програмні засади громадсько-політичної газети демократичного спрямування були сформульовані редакцією таким чином: «Содѣйствіе мѣропріятіямъ Временнаго Правительства, направленнымъ къ дѣйствительному осуществленію свободы. Освѣдомленіе какъ городского, такъ и уѣзднаго населенія съ политическимъ положеніемъ страны и подготовка къ выборамъ въ Учредительное Собраніе и освѣщеніе земельного вопроса по программѣ партіи Народной Свободы въ связи съ программами другихъ партій. Ознакомленіе населенія съ дѣятельностью партіи и по другимъ вопросамъ. Созданіе путемъ печатнаго слова условій спокойной общественной жизни и борьба с теченіями, направленными къ гражданской войнѣ, анархіи и національной враждѣ».

З огляду на задекларовані цілі пріоритетне місце у редакційній політиці відводилося суспільно-політичній тематиці. На сторінках наявних номерів опубліковано хронікальні звіти про діяльність найвищих представницьких органів Росії, партійні з'їзди, конференції та наради, зокрема Московської державної наради (В. В. Итоги. № 64).

У редакційному фокусі перебувала хроніка подій в адміністративному житті Хорола та Хорольського повіту, яка подавалася під рубрикою «Мѣстная Жизнь»: дописи, листи у редакцію на захист членів ради Союзу земських службовців, акти обстежень та ревізій ради Союзу Хорольського земства щодо причин звільнення окремих працівників органів місцевого самоврядування.

З метою популяризації українознавства на сторінках часопису вміщено серію краєзнавчих нарисів пізнавального змісту про українську історію, етнографію, топоніміку та ін. (В. М. Щербаковскій и его лекції по археології на курсахъ украиновѣдѣнія въ городѣ Хоролѣ, Полтав. губ. (іюль 1917). № 64).

Окреме місце у контенті видання займали оголошення, які публікувалися під рубрикою «Объявленіе», про вибори гласних у повітове земство від Хорола, роз'яснення місцевої податкової інспекції щодо порядку виконання постанов Тимчасового уряду тощо. Маргінальні позиції в газеті відводилося рекламі заможних муніципальної аптеки та сільськогосподарських товарів місцевих економій.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 173; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 69.

С. Блавацький

1285*

ХОРОЛЬСКОЕ СЛОВО. — Выходит еженедельно. Г. 1. № 1. 1917, 16 марта.

Ред.-изд. И. И. Проскуровъ. — **Хороль, 1917.** Адр. ред.: Хороль, Земская Управа.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—9; Передпл.: на 1 мфс. 1 р. 50 к. Ц. номера 6 к.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — Г. 1 № 1—4, 6—9.

Примітки: За іншими бібліографічними даними, редактором-видавцем зазначений І. І. Проскура. Мова видання — російська.

Останній (9-й) відомий номер вийшов 27 березня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 173; Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії... С. 69; Газеты дореволюционной России... С. 416.

В. Габор

1286

ХРАМЪ И ШКОЛА: Журналъ, посвященный пастырскому и законоучительскому дѣлу. — Выходит еженедельно, за исключениемъ лѣтнихъ мѣсяцевъ — іюня и іюля. № 1. 1917, 1 янв.

Ред.-изд. Н. Липскій. — **Харьковъ, 1917:** Тип. «Мирный трудъ», Дѣвичья ул., № 14. Адр. ред.: Харьков, Залютинская ул., д. 37.

Вийшло: 1917 — № 1—12, 13/14; Ф. 32×24 см; Обс. 16 с.; Передпл.: на годъ съ доставкой и пересылкою 6 р. Ц. номера 15 к., съ перес. 20 к.

Наявність у фонді: НБУВ: 1917 — № 1; РНБ: 1917 — № 1—13/14.

Примітки: Журнал виходив із зазначенням: «Дозволено военной цензурой». Мова видання — російська.

Основне завдання релігійного журналу «Храмъ и Школа» редакція вбачала в тому, щоб надавати посильну допомогу священикам у їхній пастирській і законовчительській діяльності. Тогочасне життя поставило перед священиками нові вимоги, на які вони мали активно реагувати, а для цього повинні поглиблювати свої знання та цікавитися світською літературою, що мала великий вплив на сучасників. Редакція для досягнення окресленої мети містила на сторінках журналу передові статті для церковних проповідей, неогословських і класических бесід зако-

новчителя з учнями, матеріали з церковної історії, апологетики і психології, огляди тогочасної преси та рецензії на літературні новинки, нариси й оповідання з життя духовенства і народу, невимуснені бесіди на різні теми, зокрема про деякі оригінальні концепції тогочасної педагогічної думки.

Священники і вчителі Закону Божого ділилися досвідом зі своєї діяльності та виступали з дискусійними статтями на зразок «Возраження, які іногда дѣлаются учениками законоучителю» та «Можна ли Законъ Божій преподавать въ школъ по Библии, не употребляя учебниковъ?».

Під рубрикою «Почтовый ящикъ Редакціи» друкувалися листи читачів та їхні дописи, зокрема Х. Орського «Кое что о смиреніи и сознаніи собственнаго достоинства».

Журнал мав такі рубрики: «Изъ практики проповѣдника», «Фельетонъ», «Почтовый ящикъ Редакціи», «Отъ Редакціи», «Объявление».

Авторами видання були: редактор-видавець, протоієрей Микола Липський (виступав під псевд. Н. Северський), Х. Г. Орський, протоієрей М. Каплуновський та ін.

Останній (13/14-й) номер вийшов 7 квітня 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С.173.

Література: Православная энциклопедия Харьковщины. Харьков, 2009. С. 522; Каплин А. Д., Матвеевко М. П. Харьковская епархия в условиях революционных событий 1917 г. // Сумський історико-архівний журнал. 2010. № 8/9. С. 167.

Електронні джерела: О событиях, происходивших в Харьковской епархии в... URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/.../16-Kaplin.pdf>.

В. Габор

1287

ЦЕРКОВНО-ОБЩЕСТВЕННАЯ МЫСЛЬ: Прогрессивный органъ военнаго и морского духовенства (1917 № 1—8). — Выходитъ два раза въ мѣсяць (1917 № 2—11/12). № 1. 1917, 25 іюля.

Подъ ред. Г. И. Шавельскаго. Помощникъ *ред.* Е. З. Капраловъ. — **Кіевъ, 1917—1918:** *Тип.* Кіево-Печерской Лавры, Кіевъ. *Адр. ред.:* Кіевъ, Звѣринецъ, Инженерное училище. *Адр. конторы:* Кіевъ, Бол.-Владимірская, № 24 въ оградѣ Софійскаго Собора, зданіе Епарх. Училишнаго Совѣта (1917 № 2—11/12).

Вийшло: 1917 — № 1—10, 11/12, 1918—№ 1, 2, 3/4, 5/6, 7/8, 9, 10, 11/12, 13/14, 15/16, 17/18, 19/20; *Ф.* 27×18 см; *Обс.* 28—50 с.; *Передпл.:* до конца года

съ приложеніемъ официальной части 7 1/2 р., без приложения 6 р. (1917 № 1—9).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917— № 1—11/12; **ДНБ:** 1917—№ 1—11/12; **РНБ:** 1917 — № 1—11/12.

Примітки: Додаток: «Официальные извѣстія по Вѣдомству протопресвитера военнаго и морского духовенства» (*див.* № 1208). Також як додаток до кожного номера видавалися листівки з текстами проповідей, молитов, офіційних документів. Мова видання — російська.

Поява «Церковно-Общественной Мысли» збігалася у часі з припиненням виходу у світ журналу «Христiанская Мысль» — друкованого органу Київського релігійно-філософського товариства. Редакційний колектив «Христiанской Мысли» майже у повному складі представлений на шпальтах «Церковно-Общественной Мысли». Часопис призначався для православного духовенства, яке мало виразні проукраїнські погляди та переконання. Публікації видання спрямовані на активне формування громадської думки, в основі якої лежало неприйняття політики атеїстичного більшовицького уряду.

Редакція поставила перед собою такі головні завдання: 1) сприяти тому, аби «боевое духовенство въ окопахъ» почуло голос сучасної церковно-суспільної думки; 2) дати духовенству можливість розповісти на сторінках часопису про свої «думи, сказать свое слово въ отвѣтъ на вопросы... и тревоги нашего безпримѣрнаго историческаго момента» (Къ читателямъ. 1917. № 1).

В одному зі звернень до читачів наголошено, що важкі умови перехідної доби потребують вирішення церковно-суспільних проблем на засадах православної віри та заповітів Євангелія. На сторінках часопису порушувалася гостра проблема функціонування Церкви у її взаємодії з державою. У статті Є. Капралова «Наше горе (Въ защиту духовенства)» (1917. № 1) окреслено шляхи розвитку православної Церкви в Україні, а також представлено картину її існування в Російській імперії: «...въ какой пучинѣ мучительныхъ испытаній держалъ насъ старый синодально-бюрократическій и государственный режимъ. Почти двѣсти лѣтъ православная Церковь пребывала въ состояніи тягостнѣйшаго порабоженія... Бюрократическая деспотія сверху до низу закрѣпостила весь церковный строй, навалила на наши плечи гнетущее бремя обязанностей, чуждыхъ пасторской совести...». Ця стаття є певним чином програмною для «Церковно-Общественной Мысли»: пошуки місця Церкви у державі — концептуальна основа часопису.

У статті «Принципы соборности и живой жизни» (1917. № 3) Є. Капралов наголошував на необхідності заміни Відомства православного віросповідання («казенная Церковь») на соборну, або ж вселенську, Церкву, не обмежену місцем, часом, народом, головне — аби всі її члени були єдиним цілим духовно.

Автор публікації «Дума Церкви о родинѣ (По поводу Всероссийского церковного съѣзда въ іюнѣ мѣсяцѣ)» (1917. № 1) В. Зінківський стверджував, що лютневий (1917 р.) політичний «переворот» звільнив Росію від тих пут, які сковували її розвиток, і приніс свободу православній Церкві, відкриваючи перед нею можливості самостійної та творчої діяльності, зокрема на ведення церковної відправи українською мовою. Мовну проблему також порушено професором П. Кудрявцевим у статті «О богослужебномъ использовании русскаго (а также украинскаго) языка» (1918. № 15/16): він не тільки обстоював право народу на релігійну практику рідною мовою, а й доводив, що таким чином Святе Письмо сприймається краще. У журналі висвітлювався комплекс пов'язаних із цим питань: переклад богословських книг, видавання газет, журналів, викладання у школах та спеціалізованих і вищих навчальних закладах українською мовою.

Спробу розібратися у причинах конфлікту між українським та російським релігійними «таборами» здійснив В. Зінковський у статті «Украинскій вопросъ» (1918. № 14), висловивши, зокрема, думку, що представники останнього мусять відповісти за тиск на національні прагнення, таким чином сприяючи появі в народі ненависті до всього російського. У контексті українсько-російських взаємин дискутувалося питання історичної ролі гетьмана І. Мазепи (Вопросъ о гетьманѣ И. Мазепе. 1918. № 15/16).

Серед публікацій, присвячених взаєминам Церкви і держави, — «О желательныхъ отношеніяхъ государства и церкви въ Россіи» (1917. № 1), «Религія и государство» (1917. № 3), «Допустимо-ли превращение Россіи въ безрелигиозное государство» (1917. № 4), «Закатъ самодержавця» (1917. № 6).

У виданні розглядалися та піддавалися ґрунтовній критиці майже всі аспекти марксистського вчення. На сторінках журналу доводилося, що свобода певною мірою є етичною та правовою категорією, а не економічною, як вважали послідовники Маркса (Теософія и хрістіанство. 1917. № 6).

Публікації видання інформували про хід Всеукраїнського православного церковного собору

(Всеукраинскій Православный Церковный Собор. 1918. № 15/16—19/20; Избраніе Кіевскаго митрополита. 1918. № 11/12).

«Церковно-Общественная Мысль» — одне з небагатьох джерел, яке дає можливість відновити інформацію про представників духовенства, що постраждали у період Першої світової війни: тут друкувалися списки загиблих, поранених і тих священнослужителів, що потрапили у полон. У виданні опубліковано лист священника 249-го піхотного полку Миколи Болбочана, де він описує жахіття 23-місячного ув'язнення (1917. № 10).

Проблемам діяльності духовенства у воєнних умовах присвячені публікації: «Пастыри-герои» (1917. № 1), «Культурно-просвѣтительная работа духовенства въ рядахъ арміи» (1917. № 2), «Очередныя задачи военнаго духовенства» (1917. № 3) та ін. На сторінках видання друкувалися постанови, прийняті Вищим церковним управлінням (Съ церковнаго соборанія. 1917. № 7; ін.).

У журналі функціонували рубрики: «Хроника» (підрубрика «Изъ жизни и литературы»), «Справочный библиографическій отдѣлъ», «Проповѣдь».

Постійними авторами часопису були члени Релігійно-філософського товариства: В. Екземплярський, В. Завітневич, П. Кудрявцев, В. Соколов, П. Светлов та інші публіцисти — представники духовництва, відомі своїм критичним ставленням до ортодоксальності офіційного православ'я.

Наявний (11/12-й) номер вийшов 25 грудня 1917 р., датування № 19/20 за 1918 р. не встановлено.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 174; *Денисенко Л. М.* Релігійні православні періодичні видання XIX—XX століття у фондах НБУВ: каталог. Київ, 2001. С. 154; *Історія міста Києва періоду 1917—1990 рр.: наук.-допом. бібліогр. покажч. у виданнях XVII ст. — 2000 р.* Київ, 2009. Т. 1. Кн. 3. С. 426; *Періодичні видання Києва...* Т. 3. С. 738, 739.

Література: *Бойко А. А.* Преса православної церкви в Україні 1900—1917 рр. Культура. Суспільство. Мораль: монографія. Дніпропетровськ, 2002. С. 32, 45, 49, 131, 132, 137, 150, 154, 181, 205.

Електронні джерела: *Бойко А. А.* Часопис «Церковно-общественная мысль» у контексті преси православної церкви 1917—1918 років // Електронна бібліотека Інституту журналістики. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1200>; *Костюков А.* Неизвестные страницы истории русскаго военнаго духовенства // Седмица. RU. Церковно-Научный Центр «Православная Энциклопедия». URL: <http://www.sedmitza.ru/text/443655.html>.

К. Стецюк

1288*

ЧУГУЕВСКИЯ ИЗВѢСТІЯ. — № 1.

1917, 5 марта.

Ред.-изд. Чугуевское Освѣдомительное Бюро. —

Чугуевъ, 1917.

Вийшло: 1917 — № 1; Ц. номера 5 к.

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 175.

Р. Бліхарський

1289

ЮГЪ: Органъ Харьк. и Областного Комитета Донецкаго и Криворогскаго районовъ Р.С.-Д.Р. Партіи (Объединенной). — Выходитъ ежедневно, кромѣ послѣпраздничныхъ дней. Г. 1. № 1. 1917, 20 дек. (1918, 2 янв.).Ред. П. Я. Любимовъ (1917 № 1, 2), Н. Н. Поповъ (1917 № 3—1918). Подъ ред. т. т. Сана, Феликса Кона, Н. Н. Попова, А. Б. Левина (Ароновъ). — **Харьковъ, 1917—1918:** Изд. Харьк. К-тъ Р.С.-Д.Р.П. въ лицѣ І. А. Полякова. Тип. Потребительныхъ Обществъ Юга Россіи. Адр. ред. і контори: Николаевская пл., д. Городской Управы.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—8, 1918 — Г. 2 № 1—6; Ф. 62×45 см; Обс. 4 с.; Передпл.: на 1 мѣс. 4 р. 50 к. (1917), на 3 мѣс. 14 р. (1918). Ц. номера 20 к. (1917), 25 к. (1918), внѣ города 28 к. (1918).

Наявність у фонді: ДНАБ: 1918 — Г. 2 № 1—6; ХДНБ: 1918 — Г. 2 № 3, 5, 6; ДНБ: 1917 — Г. 1 № 5; РДБ: 1917 — Г. 1 № 1, 2, 5, 6, 8, 1918 — Г. 2 № 3—6; РНБ: 1917 — Г. 1 № 1—6, 8.

Примітки: До 19 грудня 1917 р. (1 січня 1918 р.) газета виходила п. н. «Извѣстія Юга» (див. № 831). У надзаголовку: «Россійская Соц.-Демократ. Рабочая Партія» і гасло: «Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!!!». Мова видання — російська. Від 12(25) січня 1918 р. виходило п. н. «Нашъ Югъ» (див. 1918 р.).

«Югъ» — суспільно-політична газета, яка обстоювала інтереси поміркованого крила (меншовиків) РСДРП. У грудні 1917 р. відбувся перший Всеукраїнський з'їзд рад, після якого влада в Харкові перейшла до більшовиків. У статті «Съ Новымъ Годомъ!» (1918. № 1) зазначено, що, не дивлячись на прихід до влади представників крайньої соціалістичної течії і на те, що ззовні усі класові вороги пролетаріату переможені, революційні ідеали модифікувалися або й зовсім забулися. Наводяться приклади з промови В. Леніна, зокрема про відновлення смертної кари

та інших жорстоких методів підтримки порядку, що руйнувало принципи демократії.

У газетних публікаціях підтримувалась ідея скликання Всеросійських Установчих зборів, що мали стати коаліційним органом влади з представників усіх соціалістичних напрямів у молодій Російській демократичній республіці. У день засідання Установчих зборів у виданні опубліковано статтю «Республика демократическая и республика совѣтовъ» (1918. № 3), в якій передбачено роль, що її відіграють більшовики у долі Установчих зборів: оскільки вони становили меншість, їм не було вигідне існування цього інституту влади. У статті розглядалася більшовицька альтернатива демократичній республіці — «республика совѣтовъ», яка триматиметься на владі рад робітничих, солдатських і селянських депутатів.

Більшість публікацій № 6 за 1918 р. висвітлювали розгін Установчих зборів: «Первое и послѣднее засѣданіе Учредительнаго Собранія», «Что успѣло сдѣлать Учредительное собрание», «Къ разстрѣламъ въ Петроградѣ», «Послѣ рокового шага» (підп.: Ф. Кон), «Къ разгону Учредительнаго Собранія».

Багато уваги в газеті приділено продовольчій кризі: А. Левін (Аронов) «Продовольственный съѣздъ и отмѣна хлѣбной монополіи» (1918. № 4); «Армія безъ хлѣба» (1918. № 4); «Харьковская Городская Продовольственная Управа»; «Ко всѣмъ гражданамъ г. Харькова» (1918. № 6).

На сторінках видання друкувався список кандидатів у депутати від партії «Бунд» на Всеросійський єврейський з'їзд.

Постійними рубриками пресодруку були: «Парти́ная жизнь», «Иностранная жизнь», «Мѣстная хроника», «Письма в редакцію», «Телеграммы». Діяла також непостійна рубрика «Маленькій Фельетонъ», наповненням якої займався Фелікс Кон.

Газета виходила з участю Б. Бара (Гуревича), С. Вільнянського, А. Єрманського, А. Левіна (Аронова), Л. Любимова, В. Маркова, А. Мартинова, Л. Мартова, В. Невельського, Б. Павлова, Н. Попова, В. Родзевича, В. Рожицина, Я. Рубінштейна, С. Семковського, М. Штерна.

Останній (6-й) номер газети вийшов 11(24) січня 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 77, 78; Список повременных изданий за 1918 год. С. 235; Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети. С. 228; Газеты СССР 1917—1960. Т. 3. С. 550; Зведений каталог газет, виданих на Харківщині (1917—1977 рр.) (Наявність у фондах крупних бібліотек міста) / складач В. Г. Аветчіна. Харків, 1979. С. 7; Преса України: Газеты 1917—1920 рр.

С. 75; Українська преса у фонді ХДНБ... Вип. 1. С. 88, 89; Газеты дореволюционной России... С. 427.

К. Стецюк

1290

ЮЖНАЯ РУСЬ: Органъ Независимой Политической и Церковно-Общественной Русской Мысли. — Г. 1. № 1. 1917, 15 іюля.

Редакціонно-издательскій комитетъ: М. Шаравскій, Г. Лысякъ, А. Введенскій, Ф. М. Чеботаревъ. — **Одесса, 1917:** *Издание* духовенства и мірянъ Херсонской Епархіи (1917 № 2—75). *Тип.* Епархіального дома, Одесса, Александровскій просп., 6 (1917 № 2—75). *Адр. ред. і контори:* Одесса, Епархіальный домъ (1917 № 1), Александровскій просп., 6 (1917 № 2—75).

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1—75; *Ф.* 55×38 см (1917 № 1—49), 51×34 см (1917 № 50—75); *Обс.* 4 с.; *Передп.:* до конца года 6 р. (1917 № 1—41), съ 1 окт. до конца года 5 р. (1917 № 42—75). *Ц. номера въ Одессѣ* 8 к. (1917 № 1—53), 10 к. (1917 № 55—75).

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — Г. 1 № 1—25, 27—46, 49—53, 55—75; **РНБ:** 1917 — Г. 1 № 72—75.

Примітки: Періодичність виходу — щоденно. Від 29 серпня до 10 вересня у видаванні газети була перерва. Мова видання — російська. Від 23 листопада 1917 р. виходила п. н. «Родная Страна» (див. № 900).

Рішення про видавання газети «Южная Русь» було прийнято на з'їзді духовенства і мирян Херсонської єпархії 1917 р. Заснування часопису обґрунтовувалося необхідністю «постоянного живого общенія» між кліром і парафіянами, а також потребою «отраженія жизни», що сприяло б «ея обновленію». Цей почин місцевого духовенства вітався вищим церковним керівництвом, зокрема єпископом Миколаївським Олексієм, який наголошував, що «этотъ органъ слова поможетъ намъ найти у себя тотъ родникъ, открыть тотъ источникъ, изъ котораго потекутъ рѣки живой воды къ паствѣ, жаждущей нашего живого слова... этотъ органъ обновленной жизни епархіи покажетъ тотъ “духъ новъ” и то “сердце ново”, которое всегда составляли существо церкви, существо ея свободной жизни» (Рѣчь Преосвященнаго Алексія, епископа Николаевского въ началѣ молебна по случаю изданія церковной газеты «Южная Русь». № 1).

«Южную Русь» планувалося видавати «по программѣ большихъ ежедневныхъ газетъ», приділяючи, окрім того, належну увагу питанням оновлення церковнопарафіяльного життя. Газету було декларовано як орган позапартійний, тобто незалежний від будь-

яких «чисто-партийныхъ догмъ». Часопис залишав за собою повну свободу всебічного висвітлення того-часних подій і явищ процесу державної та суспільної перебудови, керуючись «лишь чувствомъ и духомъ христіанской правды-справедливости, чувствомъ беззавѣтной любви къ страждущей Родинѣ и горячимъ желаніемъ всемѣрно будить это чувство въ гражданахъ...». Планувалося також приділяти найпильнішу увагу «мѣстной, приходской жизни обслуживаемого края, какъ равно и вопросамъ мѣстнаго земскаго строитѣльства на истинно демократическихъ началахъ». До участі в газеті запрошувалися як місцеві, так і автори з інших міст (Отъ редакціонно-издательскаго комитета «Южной Руси». № 1).

Центральними темами публікацій слугували проблеми суспільно-політичного та церковнопарафіяльного життя в державі й безпосередньо в Одесі, ситуація на фронтах Першої світової війни, закордонні новини. Авторі головно обстоювали монархістсько-клерикальні ідеї, у зв'язку з чим після Корніловського заколоту на вимогу Одеського тимчасового революційного комітету вихід газети від 29 серпня до 10 вересня 1917 р. було призупинено (Громъ не изъ тучи... № 38).

У публікаціях виразно домінував загальнодержавний контент, що зумовило акцент на значимих подіях у країні, передусім увагу до діяльності владних структур. Ключовим питанням слугували заходи Тимчасового уряду щодо подолання політичної кризи в країні. Зокрема, висвітлювався перебіг Державної наради (Московское совѣщаніе. № 25; Государственное совѣщаніе. № 27) й інформувалося про створення передпарламенту, подавалися стенограми урядових засідань, обговорювалося питання скликання Всеросійських Установчих зборів (Смирягинъ А. Готовьтесь къ Учредительному Собранію. № 33; Блошенко И. Помните объ Учредительномъ Собраніи. № 39; П.М.Ш. Къ выборамъ въ Учредительное Собраніе. № 73).

На сторінках видання регулярно друкувалися звідомлення з ліній протиборства, перебіг воєнних дій висвітлювався в оглядах М. Ельського п. н. «На фронтѣ». Проблеми війни і миру обговорювалися у статтях часопису — авторами підтримувалася політика «оборонництва» (Спасайте Землю Русскую! № 1; Андреевъ Л. Любящимъ Родину. № 2; ін.), великі надії у встановленні правопорядку в країні покладалися на «тверду руку» армійської верхівки, зокрема на генералів Л. Корнілова та О. Брусилова (Дуловъ Н. Смѣна. № 7; Филатовичъ Б. Есть генералы. № 12).

На тлі політичної кризи у низці публікацій актуалізовувалися питання загрозливого господарського стану (Озеров І. Х. Великое преступление передъ Родиной. № 3; Ф. Ч. А въ тылу? № 6; Голосъ дѣловой Россіи. № 21) та розглядалися шляхи виходу з економічного колапсу, як, наприклад, примусова концентрація промисловості та її трестування (Зинъ В. Принудительная концентрація промышленности. № 4).

Дописувачі газети намагалися з'ясувати причини складного становища в країні — у суспільному неспокої та розвалі армії більшість з них звинувачували партію більшовиків на чолі з В. Леніном, які понад усе поривалися до влади — вносили хаос у політичне й економічне життя, проводили антивоєнну агітацію серед солдатів (Въ чемъ наше спасеніе. № 2; Черноземовъ Н. Лениство въ деревнѣ. № 6; Ф. Ч. Россійская чехарда. № 14).

Важливим чинником нормалізації громадського життя та духовного оновлення суспільства публіцисти вважали діяльність православної Церкви. Велике значення у вирішенні церковних і релігійних питань надавалося скликанню у серпні 1917 р. Помісного собору Російської православної церкви (Волобуєв С. Къ новымъ выборамъ на Соборъ. № 4; Блошенко Н. Всероссийскій церковный Соборъ. № 5; Мысли по поводу предстоящаго Церковнаго Собора. № 21; Съ Церковнаго собора. № 33; ін.). Провідними думками багатьох матеріалів були підвищення авторитету кліру серед мирян та особливо у військових частинах (Введенскій А. Армія и духовенство. № 5), «демократизація» Церкви — зближення священства й парафіян (Волобуєв С. Къ церковному обновленію. № 15; І. С-кій. Къ вопросу объ избраніи пастыря прихожанами. № 33), духовна підтримка вірян (Введенскій А. Гдѣ утѣшеніе? № 14), релігійне навчання і виховання у школі (Со Всероссийскаго съѣзда законоучителей. № 5); у низці матеріалів порушувалося питання недоцільності впровадження нового правопису (Сильченко І. Походъ противъ грамотности. № 74).

Закордонні новини головно відтворювали воєнно-політичну та економічну ситуацію у країнах — учасниках Першої світової війни.

На шпальтах газети регулярно висвітлювалися місцеві світські та церковні проблеми. У центрі уваги були вибори до Одеської міської думи та її діяльність щодо забезпечення населення продовольством, паливом, дотримання правопорядку, вирішення комунальних проблем, підтримка покалічених військових. Часопис інформував про посилення політизації

життя на Одещині — страйки на підприємствах і транспорті, підняття моряками Чорноморського флоту українського прапора.

У виданні висвітлювалися релігійно-просвітницька діяльність місцевого священства — зібрання церковнослужителів, проведення богослужінь у храмах, лекцій і бесід у єпархіальному домі, робота церковно-парафіяльних шкіл.

Події в країні та Одесі у гротескній формі відображали також матеріали рубрики «Маленькій фельетонъ».

У газеті велися рубрики: «Телеграммы Петроградскаго телеграфнаго агентства и соб. кор.», «Отъ Госуд. Думы», «Временный совѣтъ», «На фронтахъ союзниковъ», «Война», «За границей», «По Россіи», «Разныя извѣстія», «Вѣсти и слухи», «Мѣстная жизнь».

Автори часопису — Леонід Андреев, М. Блошенко, О. Введенскій, М. Ельскій, І. Зін, М. Городецкий, І. Озеров, В. Шульгин та ін.

Останній (75-й) номер вийшов 25 жовтня 1917 р.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 178; Одеська періодична преса років революції... С. 85; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 309; *Бельскій М. Р., Іжик Л. В.* Газеты старой Одессы. С. 54.

Література: *Гороховская Е.* Большевики в Одессе // Октябрь на Одещине: сб. ст. и воспоминаний к 10-летию Октября. Одесса, 1927. С. 314; *Пархитко О.* Одеська монархічно-клерикальна преса 1917 року // Вісник Львівського університету. Серія «Журналістика». 2004. Вип. 5. С. 324—327; *Пархитко О. В.* Одеська періодична преса періоду визвольних змагань: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спеціальність 10.01.08. Київ, 2005. С. 17.

О. Палюх

1291*

Ю́жный Вѣстникъ: Церковно-общественная газета. — Г. 1. № 1. 1917.

Редакціонно-Издательскій Комитетъ подъ предсѣдательствомъ М. Шаравскаго. — **Одесса, 1917:** *Адр. ред.:* Одесса, Александровскій пр., д. 6.

Вийшло: 1917 — Г. 1 № 1, [?].

Примітки: Мова видання — російська.

Бібліографія: Список поврежденных изданий за 1917 год. С. 178; Одеська періодична преса років революції... С. 163.

М. Комариця

1292

Ю́жный Вѣстникъ: Общественный, политическій, научный и экономическій журналъ (1917); Общественно-политическій, научный и

экономический журналъ (1918). — Выходитъ еже-недельно. № 4. 1917, дек.

Ред. А. А. Кудинъ (1917). Ред.-изд. Т-во «Южное Издательство» (1918). — **Харьковъ, 1917—1918:** Изд. Т-во «Южное Издательство» (1917). Адр. ред.: Харьковъ, Куликовская, 8.

Вийшло: 1917 — № 4, 5/6, 1918 — Г. 2 № 1—5; Передпл.: на год 20 р. (1918). Ц. номера 50 к. (1917—1918).

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 4, 5/6, 1918 — Г. 2 № 1—5.

Примітки: До № 3 за листопад 1917 р. виходив п. н. «Южный Торгово-Промышленный Вѣстникъ» (див. № 1296). Мова видання — російська.

Останній (5-й) номер вийшов у лютому 1918 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 178, 179; Список повременных изданий за 1918 год. С. 236; Периодичні видання УРСР 1917—1960. Журнали. С. 218.

В. Габор

1293

ЮЖНЫЙ «МЕТАЛЛИСТ» (1917 № 2/3); **ЮЖНЫЙ МЕТАЛЛИСТЪ** (1917 № 4): Орган Харьковского Профессионального Союза рабочих занятых в металлообрабатывающей промышленности (1917 № 2/3); Органъ Харьковского Профессионального Союза рабочих занятых въ металлообрабатывающей промышленности (1917 № 4). — № 2/3. 1917, нояб.

Ред.-изд. Харьковскій Союз «Металлист». — **Харьков, 1917:** Тип. І. Левина, Харьковъ, Кузнечная ул., № 17. Адр. ред.: Харьковъ, Петинская ул., 73.

Вийшло: 1917 — № 2/3, 4; Ф. 30×22 см; Обс. 16 с.; Передпл.: на год 4 р. 60 к. Ц. номера 35—40 к.

Наявність у фонді: ДНАБ: 1917 — № 2/3, 4; РДБ: 1917 — № 2/3; РНБ: 1917 — № 2/3.

Примітки: № 1 газети вийшов п. н. «Металлистъ» (див. № 1167). У надзаголовку — гасло: «Пролетаріи всѣх стран, соединяйтесь!». Мова видання — російська.

Газета «Южный “Металлист”» висвітлювала діяльність харківських профспілок працівників металообробної промисловості, зокрема підприємств Івано-Холодногірського району, обласного бюро Всеросійського союзу робітників-металістів Донецького і Криворізького басейнів, порушувала питання тарифів у Донецькому басейні, робітничого контролю. У виданні друкувалися проект колективного договору, вироблений на обласній конференції профспілок

металістів Донецького і Криворізького басейнів, та протоколи засідань 1-ї обласної конференції профспілок металістів Півдня Росії у Харкові, що відбувся 4 жовтня 1917 р., заводського комітету робітників і службовців, доповіді до майбутньої обласної конференції металістів тощо.

На сторінках видання вмішувалися також повідомлення про причини закриття заводу Герляха і Пульста, під рубрикою «Конфликтный Отдѣл при Союзѣ “Металлистъ”» — про конфлікти між працівниками і власниками та керівниками заводів.

У низці статей, зокрема «Профессиональное движение на Западѣ» і Я. Бояркова «Профессиональное движение и война», відображено зародження профспілкового руху в Європі та його розвиток в умовах Першої світової війни.

У виданні друкувалося чимало матеріалів російської профспілкової тематики в металообробній промисловості, звернення Всеросійського союзу робітників-металістів до всіх профспілок Росії та повідомлення про перший Всеросійський з'їзд профспілок у Петрограді.

Газета мала такі рубрики: «Хроника», «Изъ жизни Областного Бюро Всероссийскаго Союза Рабочихъ Металлистовъ», «Конфликтный Отдѣл при Союзѣ “Металлистъ”» тощо.

Серед авторів часопису — Я. Боярков, О. Гастев, Зорь, Георгій Романович.

Останній (4-й) номер вийшов у грудні 1917 р.

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 178.

В. Габор

1294

ЮЖНЫЙ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ВѢСТНИКЪ: Органъ Ц. Б. рабочих профессиональных союзовъ г. Одессы и Организационной Комиссии по созыву Южной Областной Конференции профессиональных союзовъ (1917 № 1, 2); Органъ Одесскаго Совѣта рабочих профессиональных союзовъ г. Одессы и Организационной Комиссии по созыву Южной Областной Конференции профессиональных союзовъ (1917 № 3 — 1918 № 1); Органъ Одесск. Совѣта Рабоч. Проф. Союзовъ Фабрично-Заводск. Комит. (1918 № 5); Органъ Совѣта Рабочихъ Профессиональных Союзовъ г. Одессы (1918 № 6). — Выходитъ два раза въ мѣсяцъ по 1 и 15 числамъ (1917). № 1. 1917, авг.

Редакціонная коллегія (1917 № 1—3, 1918 № 5). Отв. ред. М. А. Ковалинскій (1918 № 6). — **Одесса,**

1917—1918: Изд. Совѣтъ Профес. Союзовъ въ лицѣ: Б. Барденштейна, Б. Трахтенберга и С. Каталупа (1918 № 6). *Тип.* Л. А. Бржозека, Одесса, Ланжероновская, 30 (1917 № 1—3); *Тип.* М. С. Бершадскаго, Московская, 5 (1918 № 1); *Тип.* «Совѣта Рабоч. Депутат.», Александровскій просп., 11 (1918 № 5). *Адр. ред. і контори:* Одесса, ул. Кондратенко, 25 (1917 № 1—2), ул. Пушкинская, 19 (1917 № 3, 1918 № 1), Николаевскій бульв., 13 (1918 № 5, 6).

Вийшло: 1917 — № 1—3, 1918 — № 1, 5, 6; *Ф.* 27,5×19,5 см; *Обс.* 16 с. (1917 — 1918 № 1), 24 с., 28 с. (1918 № 5, 6); *Ц.* номера 20 к. (1917 № 1—3), 25 к. (1918 № 1), 40 к. (1918 № 5), 1 р. (1918 № 6).

Наявність у фонді: **ОННБ:** 1917 — № 1—3, 1918 — № 1, 5, 6.

Примітки: Від № 5 за 1918 р. нумерація чисел — валова. 1918 р. у виході видання була перерва: № 1 датовано січнем, № 5 — травнем.

Мова видання — російська.

«Южный Профессиональный Вѣстникъ» — спеціалізоване періодичне видання керівних органів одеських профспілок, метою якого було висвітлення проблем і завдань профспілкового руху в Одеському регіоні: «Задачи журнала будут цѣликомъ опредѣляться программой дѣятельности Ц. Б., которая, въ свою очередь, вполнѣ совпадаетъ съ направлениемъ всего русскаго профессиональнаго движенія, получившаго идейное выраженіе на 3-й конференціи профессиональныхъ союзовъ въ Петроградѣ» (Наши задачи. № 1).

Матеріали журналу відтворювали роботу Одеського центрального бюро, згодом — Одеської ради професійних спілок із згуртування трудівників для обстоювання своїх інтересів (Ц. Б. рабочихъ профес. Союзовъ г. Одессы. № 1): інформувалося про засідання, збори, порушували на них питання, публікувалися фінансові звіти. Зокрема, 1917 р. особливого значення надавалося скликанню Південної обласної конференції профспілок (Южная Областная Конференція Профессиональныхъ Союзовъ; Уставъ Южной Областной Конференції. № 1; Южная Областная Конференція. № 2), в 1918 р. — проведенню Всеукраїнської конференції профспілок (Розенблатъ П. Нужна-ли Украинская Конференція Профессіон. Союзовъ? 1918. № 5).

Значна увага приділялася ситуації безпосередньо у первинних профспілкових осередках Одеси, зокрема, сповіщалося про виборювання своїх прав на працю та гідну її оплату членами спілки «Металлистъ», а також спілок працівників голкового виробництва,

прикажчиків, шкіряного виробництва, шоферів і гажних майстрових, наглядачів дворів, друкарської справи.

У статтях обговорювалися завдання профспілок у період радикальних суспільно-політичних змін 1917—1918 рр. (Колтунъ К. Гласные-соціалисты и профессиональные союзы. 1917. № 2; Гарви Н. Профессиональные Союзы и Учредительное Собрание; Совѣты профессиональныхъ союзовъ и ихъ задачи. 1918. № 1) та порушувалися важливі для робітничого середовища питання, як-от: укладення колективної угоди (Колтунъ К. Коллективные договоры рабочихъ и предпринимателей. 1918. № 1), подолання безробіття й створення біржі праці (Шатанъ Е. Грядущая безработица; Озалъ Ф. И. О безработицѣ. 1917. № 1; Шатенъ Е. Биржа труда. 1917. № 3), організація контролю над виробництвом (Шатанъ Е. Контроль надъ производствомъ. 1918. № 1), правові норми звільнення працівників (Право увольненія рабочихъ. 1917. № 2), продовольчі проблеми (Шатанъ Е. Продовольственное дѣло и профессиональные союзы. 1917. № 2), надання медичної допомоги і діяльність лікарняних кас (Лисянскій А. А. Новый законъ о больничныхъ кассахъ. 1917. № 3), страйкова боротьба (Трахтенбергъ Б. Ш. Экономическая борьба и строительство профес. союзовъ. 1917. № 1).

Активно пропагувалося на сторінках журналу об'єднання профспілок і фабрично-заводських комітетів (Лисянскій А. Наши настроенія (Къ вопросу о взаимоотношеніяхъ между профес. союз. и фаб.-заводск. комитетовъ). 1918. № 1). Зокрема, налагодження регулярного виходу та зміцнення матеріальної бази «Южного Профессионального Вѣстника» пов'язувалося із злиттям 1918 р. одеських фабзавкомів та профспілок в одну спільну організацію: «Въ жизни рабочаго класса произошло еще одно важное событие — слияніе совѣта проф. союзовъ съ совѣтомъ фаб.-завод. комитетовъ и “Вѣстникъ” возобновляетъ изданіе, какъ органъ объединеннаго Совѣта» (Отъ редакції. 1918. № 5).

У низці публікацій подавалися відомості про робітничий рух на російських теренах — перебіг третьої Всеросійської конференції профспілок 1917 р. та першого Всеросійського з'їзду профактиву 1918 р., висвітлювалася діяльність профспілок Петрограда і Москви.

У журналі велися рубрики: «Въ Совѣтѣ професіональныхъ союзовъ», «Наши професіон. союзы», «Изь жизни Одесскихъ Професіон. Союзовъ», «Изь

профессиональной жизни Петрограда и Москвы», «Хроника Ц. Б.».

Авторами публикаций были: Я. Гутман, Т. И. Каушанская, О. Лисянский, Б. Ш. Трахтенберг, С. Шатан та ін.

Останній (6-й) номер вийшов у жовтні 1918 р.

Бібліографія: Одеська періодична преса років революції... С. 145, 146; Російськомовна періодична преса України... Журнали. С. 110; Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы. С. 92.

О. Палюх

1295

ЮЖНЫЙ РАБОЧИЙ: Органъ Одесскаго комитета Россійской Соціально-Демократической рабочей партіи (1917 № 1—13, 1918 № 220 — 1919 № 3); Ежедневная газета. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соціально-Демократической Рабочей Партіи (1917 № 14—72, 1918 № 52—218, 1919 — 1920); Ежедневная газета. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соціально-Демократической Рабочей Партіи (меньшевиловъ) (1917 № 73—116, 1918 № 39—41, 48); Ежедневная газета. Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соціально-Демократической Рабочей Партіи (объединенной) (1917 № 117—176, 1918 № 17—37, 42—47, 49—51); Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соціально-Демократической Рабочей Партіи (объедин.) (1918 № 177, 178, 304—9, 11—16, 38); Органъ Одесскаго Комитета Россійской Соціально-Демократической Рабочей Партіи (меньшевиловъ) (1918 № 10). — Выходитъ по понедѣльникамъ (1919). № 1. 1917, 16 марта.

Отв. ред. П. Н. Васильевъ, С. И. Мартыновскій, П. Л. Тучапскій (1917 № 61), П. Н. Васильевъ, Б. Е. Гереминичъ, С. И. Мартыновскій, П. Л. Тучапскій (1917 № 62, 63, 65, 67—76, 78—93, 95—99, 101, 107—110, 112, 113, 115, 116), П. Н. Васильевъ, Б. Е. Гереминичъ, С. Е. Мартыновскій (1917 № 117—119), Б. Е. Гереминичъ, С. И. Мартыновскій (1917 № 120, 122—132, 134—139, 141—160, 162—169), П. Л. Тучапскій, Н. Гарви, В. Коробковъ (1918 № 177—178, 3—5, Н. Гарви, Б. Е. Гереминичъ, В. Коробковъ, П. Тучапскій (1918 № 6—9), *Редакціонная Коллегія* (1918 № 10—63). *Отв. ред. и изд.* М. Мгеладзе (1918 № 64—119), Б. Е. Гереминичъ (1918 № 120 — 1919 № 6—13). *Ред.-изд.* Од. ком. Р.С.Д.Р.П. въ лицѣ В. М. Коробкова (1919 № 1—31). *Ред.* А. А. Суховъ (1919 № 32 — 1920). — **Одесса, 1917—1920:** Изд. Од. ком. Р.С.Д.Р.П. въ лицѣ В. М. Коробкова (1919 № 32 — 1920). *Тип.* А. М. Швейцера, Одесса, Троицкая, 28

(1917 № 2—9); *Тип.* Извѣстій Одесскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ, Александровскій просп., домъ № 11, уг. улицы Скобелева (1918 № 31—99); *Тип.* Общественнаго Управленія, Александровскій просп., домъ № 11, уг. Скобелева (1918 № 100—144); *Тип.* Одесскаго Городск. Обществ. Управл. (1918 № 145—204); *Тип.* «Южно-Русское Просветительское Общество», Александровскій просп., домъ № 11, уг. Скобелева (1918 № 205—219); *Тип.* «Одесскія Новости», аренд. В. Е. Розинеръ, Екатеринославская, 8 (1918 № 220—1919 № 13); *Тип.* «Техникъ» (1919 № 2 — 1920). *Адр. ред. і контори:* Александровскій просп., № 11 (1917 № 14—103), Александровскій просп., уголь ул. Скобелева, № 11 (1917 № 104—176, 1918 № 12), ул. Скобелева, № 26, уг. Ришельевской (1918 № 177, 178, 3—11), Ришельевская, 38 (1918 № 221—1920). *Адр. ред.:* Александровскій просп., № 11 (1918 № 14—220). *Адр. контори:* ул. Скобелева, № 26 (1918 № 14—47), Ришельевская, 38 (1918 № 48—220).

Вийшло: 1917 — № 1—176, 1918 — № 177, 178, № 3(179)—9(185), 10—13, 14(190)—224(400), 1919 — № 6(401)—13(408), 1(414)—111(524), 1920 — № 112(525)—130(543); *Ф.* від 42×30 см до 69×51 см; *Обс.* 4 с., 2 с.; *Передпл.:* на 6 мѣс. въ городѣ 4 р. (1917 № 14—57), 9 р. (1917 № 58—108), иногородн. 6 р. (1917 № 14—57), въ городѣ и въ провинціи 9 р. (1917 № 109—113), 12 р. (1917 № 115—127), 18 р. (1917 № 128—171), въ мѣс. для провинціи 7 р. (1918 № 138—150), 8 р. (1918 № 151—221). *Ц.* номера 5 к. (1917 № 4—13, 58—113), 3 к. (1917 № 14—57), 7 к. (1917 № 115—127), 10 к. (1917 № 128—176), 15 к. (1918 № 177, 178, 3—88), 20 к. (1918 № 89—110), 25 к. (1918 № 111—127), 30 к. (1918 № 129—134), 35 к. (1918 № 135—177), 40 к. (1918 № 78—219), 50 к. (1918 № 220—224), 65 к. (1919 № 12, 13), 3 р. (1919 № 26), внѣ Одессы 4 к. (1917 № 17), 6 к. (1917 № 76—92), 7 к. (1917 № 118—127), 12 к. (1917 № 128—176).

Наявність у фонді: **НБУВ:** 1917 — № 7, 8, 11, 17, 76, 85, 92, 118—120, 124—133, 152, 156, 163, 167, 169, 170, 172, 174—176, 1918 — № 7, 138(314), 140, 143, 144, 146—158, 160—168, 170—172, 175—193, 195, 196, 199—203, 214, 215, 217, 218, 220, 221(397), 1919 — № 13(408), 26(439); **ДНАБ:** 1917 — № 6, 13, 118, 1918 — № 63(239), 87—90, 92, 93, 95(271); **ОННБ:** 1917 — № 4—39, 41—113, 115—132, 134—160, 162—169, 171, 1918 — № 177, 178, 3(179)—123, 125—134, 137—140, 142, 144—204, 206—224(400), 1919 — № 6(401)—13(408), 1920 — № 112(525)—130(543); **ДНІБ:** 1917 — № 1, 2, 4—6, 19—22, 1918 — № 41(217), 139(315), 1919 — № 7(402); **РДБ:**

1917 — № 7, 127, 131, 136, 152, 153, 155, 164, 165;
РНБ: 1917 — № 7, 30, 133—136, 147, 149, 152—155,
157, 159, 160, 164—167, 171.

Примітки: У надзаголовку: «Российская Социально-Демократическая Рабочая Партия» та гасло: «Пролетарии всех стран, соединяйтесь!». № 38 за 1918 р. вийшов як «Юбилейный», а № 220 за 1918 р. — як «Специальный номер». У виході газети були перерви: № 9(185) датовано 10(23) лютого 1918 р., а № 10 — 13 березня (28 лютого), № 219(395) — 20(7) листопада, а № 220(396) — 2 грудня (18 листопада), № 13(408) — 24(11) лютого 1919 р., а № 1(414) — 15(28) серпня. У цей час замість газети «Южный Рабочий» виходили «Рабочий Голос» (див. 1918 р.) і «Рабочее Слово» (див. 1918 р.). Мова видання — російська.

Партійне видання громадсько-політичного спрямування було створене з ініціативи Одеського комітету Російської соціал-демократичної робітничої партії (меншовиків). Фінансування виходу газети здійснювалося головню за рахунок добровільних пожертвувань із місцевих осередків РСДРП, робітників, залізничників, членів кооперативних спілок у спеціально створений газетний «железный фонд».

Із самого початку існування часопису редакція окреслила низку напрямів у його редакційній політиці. Квінтесенція матеріалів з суспільно-політичної проблематики газети полягала в об'єднанні соціал-демократичних сил, реалізації ключової мети «революційної демократії», лозунгом якої було: «Destruam et aedificabo» — «зруйную та створю» (Об'єднання революційної демократії. 1917. № 17).

Помітне місце на сторінках видання надавалося організаційним партійним процесам у робітничо-солдатському середовищі (Съездъ рабочих и солдатских депутатов; Засѣданіе одесскаго комитета Р.С.-Д.Р.П. 1917. № 6).

У низці проблемних статей актуалізувалися питання консолідації робітництва та солдатів в умовах трансформації суспільно-політичного життя та формування нових органів влади на місцях, зокрема місцевих комітетів робітничих і солдатських депутатів (Единение солдатъ и рабочих. 1917. № 6), об'єднання та координації між різними фракціями, групами всередині партії — більшовиками та меншовиками (І. Х-въ. Объединіе или расколъ. 1917. № 8).

Актуальні новини, оперативна суспільно-політична хроніка та події із місць висвітлювалися в підбірці п. н. «На темы дня».

Лейтмотивом різних виступів соціально-економічної тематики було обстоювання, пропагування та утвердження профспілкового руху, зокрема у контексті захисту професійних, трудових та соціальних прав й інтересів (Цѣль профессиональныхъ союзовъ. 1917. № 11), формалізації, інституціоналізації профспілок і координації їхньої роботи із органами місцевого самоврядування (Васильев П. Профессиональные Союзы и городская дума. 1917. № 76), викриття та розвінчування «анархо-синдикалістських» практик промислової буржуазії та олігархії (Уроки действительности. 1917. № 76). У цьому зв'язку на сторінках видання публікувалися відповідні документи, зокрема резолюції, рішення з'їздів рад робітничих, солдатських і селянських депутатів щодо втілення у життя норм про 8-годинний робочий день, меморандуми (Меморандумъ Всеукраинскаго Совѣта Профессиональныхъ Союзовъ. 1918. № 163).

В окремих публікаціях розглядалися варіанти й механізми вирішення земельного питання на селі у постреволуційний період (Клячко А. Земля — крестьянамъ. 1917. № 7), репрезентації та організації селянства (Съездъ хлѣбопашцевъ. 1917. № 8), ставлення селян до суспільно-політичної ситуації у державі загалом та політичних трансформацій. У цьому контексті у виданні вміщувалися відповідні настановчі документи, зокрема інструкції (Инструкция земельнымъ комитетамъ. 1917. № 85).

На редакційному порядку денному перебували питання забезпечення продовольчої безпеки держави та зміцнення тилу в умовах бойових дій на фронті, боротьби та протидії спекуляції продуктами першої необхідності, зростанню цін на головні групи продовольчих товарів (Продовольственный вопросъ и дороговизна. 1917. № 17).

У висвітленні міжнародної тематики, зарубіжної подіївості 1917—1918 рр. редакція робила ключовий акцент на оперативних зведеннях воєнних дій Першої світової війни, кореспонденціях із місць бойових зіткнень та аналізі тогочасної воєнної ситуації і планів щодо подальших дій ворогів та союзників Росії. У редакційному фокусі перебували перспективи укладення миру між країнами — членами Антанти і Четверного союзу та висувалися прогнози щодо пропозицій такого миру, акцентувалося необхідність ревізії умов мирного договору із Німеччиною після капітуляції німецької армії восени 1918 р.

Окрема увага приділялася висвітленню та аналізу політичних процесів на українських етнічних землях

у Румунії (Судьба Бессарабії. 1918. № 217), Польщі, зокрема у Східній Галичині.

Особливе місце на сторінках видання займав масив публікацій пізнавального змісту з електорального права, виборчого законодавства та принципів народовладдя. У серії матеріалів роз'яснювалися порядок, процедура та алгоритм виборів до майбутніх Всеросійських Установчих зборів.

У виданні публікувалися ліричні твори, зокрема вірші робітників на громадянські і соціальні теми (За благо народа. 1917. № 8), некрологи.

Наприкінці 1917 р., 15 (28) листопада, редакція анонсувала про тимчасове призупинення виходу газети у зв'язку з фінансовими обставинами: «Съ болью и горечью намъ приходится обращаться къ нашимъ — увы, немногимъ, — съ прощальнымъ привѣтствиемъ. Съ сегодняшнего дня мы вынуждены перестать выходить ежедневно. Издание ежедневной газеты въ настоящее время сопряжено съ такими огромными затратами, покрывать которыя мы больше не имеем никакой возможности...» (Къ нашимъ читателямъ. 1917. № 176). Видання було відновлене 9(22) січня 1918 р., але з 10(23) лютого до 13 березня 1918 р. було заборонене військовою цензурою австро-угорських військ та УНР.

Згодом, у цьому ж таки 1918 р., припинити роботу газети намагалася й нововстановлена влада більшовиків. Оскільки редакція видання критикувала політику більшовиків на початку 1918 р., ця влада намагалася закрити часопис: упродовж кількох місяців відбувався судовий процес. Офіційно заборона його виходу була обґрунтована відсутністю вихідних даних у газеті про редакторів та видавців. Однак через підтримку редакції видання одеською громадськістю «Южному Рабочему» вдалося вистояти і продовжити функціонування.

У 1918 р. редакційна політика газети зазнала певних змін та модифікацій у зв'язку із новими суспільно-політичними реаліями. У низці матеріалів рефреном звучав гострий остракізм ідеології, політики та практик більшовиків — як в Україні (Въ тискахъ большевизма. 1918. № 164), так і в Росії, зокрема їхніх підходів до виборчого законодавства та загального виборчого права (Агонія. 1918. № 93), політичного курсу та діяльності Партії народної свободи — кадетів (Креди к.-д. 1918. № 166), обмеження громадянських і політичних прав та свобод, ідей запровадження диктатури з метою відновлення «единой и недѣлимой Россіи» (М. Б.-овъ. О диктатурѣ и единой Россіи. 1918. № 220), політики Партії соціалістів-

революціонерів — есерів (Ю. Ч. Пособники большевизма и самостійничества. 1918. № 220), недоцільності реставрації колишніх інститутів народовладдя та «революційної демократії» на місцях, зокрема рад робітничих, солдатських і селянських депутатів (Качеуровъ А. Воскрешать ли Совѣты? 1918. № 220).

Редакція продовжувала викривати «реакційну» діяльність нової української влади та представників різних соціальних верств населення, спрямовану на реставрацію status quo, заперечення загального рівного виборчого права та справедливого перерозподілу національного багатства країни (Домовладѣльческой Съѣздъ. 1918. № 88).

У статтях соціально-економічного характеру розглядалися перспективи організації та розвитку профспілкового руху в Україні з огляду на низький рівень політичної та соціальної освідомленості робітничого класу, слабку організованість робітників у межах страйкомів і протидію їм з боку промисловців та нової влади в Україні (Что же дальше? 1918. № 63; Митинъ Ф. По Рабочей Украинѣ. 1918. № 164; Вопросы профессионального движения. 1918. № 171), аналізувалися результати локальних страйків робітників та висувалися прогнози щодо перспектив проведення їх у майбутньому (Итоги. 1918. № 220).

З огляду на це автори видання звертали увагу на необхідність проведення масової культурно-просвітницької роботи серед робітничого класу із урахуванням його специфічних потреб, запитів та культурного рівня (Вѣринъ И. М. Народный театр и его задачи. 1918. № 166, 167).

Ця тема обговорювалася і в інших статтях дискусійного плану, зокрема в аналізі теорії «народного суверенітету» (всезагального рівного виборчого права) професора Б. Кістяківського (Борьба за избирательный законъ. 1918. № 92).

У виданні приділялося багато уваги висвітленню економічної проблематики, зокрема відновленню народного господарства у післявоєнну добу та окремих галузей економіки, а саме: вуглепрому (Къ восстановлению углепромышленности. 1918. № 163), хімпрому, гірничо-металургійного комплексу, легкої промисловості тощо.

Редакція вела полеміку з іншими виданнями (петроградською «Рабочей Газетой»), у якій розвінчувала «лжесоціалізм», підходи та дії більшовицьких опонентів (Неожиданное нападение. 1918. № 90).

Від 7 (20) листопада до 2 грудня 1918 р. видання не виходило у зв'язку з низкою обставин: «Въ виду исключительно тяжелыхъ цензурныхъ (гетманская и

австро-германская цензура), матеріальних і технічних умов видання газети «Южный Рабочий» виходить тимчасово призупиняється» (От редакции. 1918. № 219 (395)).

На початку 1919 р. газета була закрита представниками Добровольчої армії генерала А. Денікіна через критику редакцією ідеологічних, політичних засад російського «Білого руху» та практичної діяльності «добровольців».

Із плином часу та зміною обставин функціонування змістово-тематичне наповнення видання зазнало певних трансформацій, модифікації та диверсифікації, що відповідно знайшло своє логічне відображення у змінах контенту та його рубрикації. Контент видання містив такі рубрики: «Телеграммы» (телеграми різних інформаційних агентств: у 1917 р. — Петроградського (ПТА), а у 1918 р. — Українського (УТА) телеграфних агентств; «Одесская Жизнь» (із 1918 р. — «Одесса») (локальна хроніка суспільно-політичних подій в Одесі та Одеському регіоні): «Профессиональная Жизнь», «Рабочая Жизнь», «Партийная Жизнь»; «На Украинѣ»; «Въ России»; «На Дону»; «На Кубани»; «За границей» (закордонна хроніка подій, зокрема розвиток міжнародного робітничого руху): «Въ центральныхъ державахъ»; «Происшествия»; «Извѣщенія»; «Справочный Отдѣлъ».

Реклама та оголошення утилітарного змісту займали в газеті маргінальне місце і розміщувалися здебільшого на останній шпальті під рубрикою «Объявления» та позарубриково.

Провідними авторами видання були: С. Михайлович, М. Руманов, І. Х-в, Н. Карпенко, Н. Тучапський, П. Васильєв, Г. Рубінштейн, К. Розентель, І. З. Рабинович, Ф. Максимов, А. Клячко, Б. Бардекштейн та ін.

Редакція заохочувала й практикувала зворотний зв'язок, зокрема, закликала місцевих робітників та представників робітничого класу надсилати свої листи, дописи й кореспонденції на актуальні теми про явища й процеси локального життя (Товарищи-рабочие. 1917. 6; От редакции. 1917. № 7).

Останній (130(543)-й) номер вийшов у світ 25 січня (7 лютого) 1920 р.

Бібліографія: Список повременних виданій за 1917 год. С. 179; Список повременних виданій за 1918 год. С. 237; Одеська періодична преса років революції... С. 6, 7; Газеты СССР 1917—1960. Т. 4. С. 469; Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені. С. 100, 101; Преса України: Газети 1917—1920 рр. С. 76; Газеты дореволюционной России... С. 433; Газеты Украины 1917—1920 років... С. 249, 250.

Література: Закриття Южного Рабочего // Вечернія Новости. Одесса, 1918. № 26. С. 2; Процесс «Южного рабочего» в Революционном Трибунале: стеногр. отчет. Одесса, 1918. 80 с.; Сухов А. Иностранная интервенция на Одешине. Одесса, 1927. С. 39, 41, 46, 64; Пархитко О. В. Одеська періодична преса періоду визвольних змагань: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2005. С. 8; Файтельберг-Бланк В., Савченко В. Одесса в эпоху войн и революций (1914—1920). Одесса, 1920. С. 23, 84, 223; Рудий Г. Я. Періодика України 1917—1920 рр. як об'єкт дослідження української культури: джерелознавчий і методологічний аспекти. Київ, 2005. С. 528.

С. Блавацький

1296*

ЮЖНЫЙ ТОРГОВО-ПРОМЫШЛЕННЫЙ ВѢСТНИКЪ: Общественный, политический и научный журнал (1917 № 1); Ежедневный общественный, политический и научный журнал (1917 № 2. 3). — № 1. 1917.

Харьков, 1917: Изд. Т-во «Южное Издательство». Вийшло: 1917 — № 1—3.

Наявність у фонді: РНБ: 1917 — № 2, 3.

Примітки: Наявний (2-й) номер вийшов у листопаді 1917 р. Мова видання — російська. Від № 4 за 1917 р. журнал виходив п. н. «Южный Вѣстникъ» (див. № 1292).

Бібліографія: Список повременных изданий за 1917 год. С. 179.

В. Габор

1297*

ЮНЫЙ ИЗРАИЛЬ: Органъ Елисаветградскаго еврейскаго общеученическаго клуба. — № 1. 1917.

Елисаветградъ, 1917: Издание Елисаветградскаго еврейскаго общеученическаго клуба.

Вийшло: 1917 — № 1—4.

Примітки: Мова видання — російська. Єлизаветград — тепер м. Кропивницький.

Газета була створена з ініціативи місцевого єврейського загальноосвітнього клубу. На сторінках видання висвітлювалося головне громадсько-політичне життя Єлизаветграда та місце євреїв у ньому. У низці виступів обстоювалися політичні й громадянські права, свободи і соціальні та національні інтереси єврейської громади.

Бібліографія: Яшунский И. В. Еврейская периодическая печать в 1917 и 1918 гг.: сост. по материалам Росс. кн. палаты и другим источникам И. В. Яшунский. Петроград, 1920. С. 20; Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії... С. 86; Євреї в Україні: на-

ук.-допом. бібліогр. покажч., 1917—1941: у 2 част. Київ, 2000. Част. 2 / уклад.: Н. А. Дехтярьова, Є. Г. Кузнецова, Н. Л. Македон та ін. С. 167; Черняков Б. І. Джерела до історії української преси... С. 95.

Література: Гросс. Первенцы комсомольской печати // Молодежь в революции: юбил. сб. Ленинград, 1932. № 3/4. С. 237; Органы русско-еврейской периодической печати, 1860—1945 // Литература о евреях на русском языке, 1890—1947: книги, брошюры, оттиски статей, органы периодической печати: библиогр. указ. / сост.: В. Е. Кельнер, Д. А. Эльяшкевич. Санкт-Петербург, 1995. С. 572; Базака Р. Преса Кіровоградської області (1874—1921 рр.): типологічний аналіз // Освіта регіону. Київ, 2013. № 3. С. 98.

С. Блавацький

1298*

BULLETIN D'INFORMATION. — 1917, [Janv.].

Ред.: не зазначено. — **Lausanne, 1917:** *Видає* Bureau Ukrainien en Suisse [Українське Бюро у Швейцарії]. *Imprimeries* [Друк.] Réunies S.A. Lausanne. [*Адр. ред. і адм.*]: 23, Avenue de la Gare, Lausanne.

Вийшло: 1917 — [Janv.].

Примітки: Вірогідно, редактори бюлетеня — Д. Донцов та В. Степанківський. Мова видання — французька.

Французька влада отримувала це видання, з одного боку, шляхом посередництва французького посла в Берні, а з іншого — через канал 2-го бюро міністерства закордонних справ Франції. Як наслідок, бюлетень став недоступним для широкої громадськості у Швейцарії.

Література: Kosyk W. La politique de la France a l'egard de L'Ukraine: Mars 1917 — Fevrier 1918. Paris, 1981. P. 47.

С. Блавацький

1299

BUREAU UKRAINIEN EN SUISSE. — 1917, 9 Janv.

[*Ред.* В. Степанківський]. — **Lausanne, 1917—1918:** [*Видає* Українське бюро у Швейцарії]. [*Адр. ред. і адм.*]: 25, Avenue de la Gare, Lausanne.

Вийшло: 1917 — 9 Janv., 17 Janv., 19 Janv., [s. d.], 22 Janv., 23 Janv., 24 Janv., 24 Janv., 24 Janv., 25 Janv., 27 Janv., 29 Janv., 30 Janv., 31 Janv., 7 Févr., 7 Févr., 8 Févr., 9 Févr., 9 Févr., 10 Févr., 10 Févr., 10 Févr., 13 Févr., 13 Févr., 13 Févr., 16 Févr., 16 Févr., 16 Févr., [s. d.], [s. d.], 1 Juin., 18 Oct., 1918 — 14 Mars, 8 Août; Ф. 24×16 см; Обс. 1 с.

Наявність у фондї: **BDIC:** 1917 — 10 Févr., 13 Févr., 1 Juin., 18 Oct., 1918 — 14 Mars, 8 Août;

BNF: 1917 — 9 Janv., 17 Janv., 19 Janv., [s. d.], 22 Janv., 23 Janv., 24 Janv., 24 Janv., 24 Janv., 25 Janv., 27 Janv., 29 Janv., 30 Janv., 31 Janv., 7 Févr., 7 Févr., 8 Févr., 9 Févr., 9 Févr., 10 Févr., 10 Févr., 10 Févr., 13 Févr., 13 Févr., 13 Févr., 16 Févr., 16 Févr., 16 Févr., [s. d.], [s. d.].

Примітки: Машинопис (циклостиль). Періодичність виходу: нерегулярно. Мова видання — французька. Односторонній друк.

Мета та завдання діяльності Українського бюро у Швейцарії були сформульовані так: «Українське бюро — це інформаційне бюро, яке хоче інформувати про Україну й українців і зміцнювати зв'язки між Україною та іншими країнами» (1917. 9 Janv.).

Пріоритетне місце на сторінках інформаційних випусків відводилося висвітленню інформаційно-пропагандистської діяльності Українського бюро у Швейцарії, зокрема видаванню франкомовної газети «L'Ukraine» (Лозанна), оприлюдненню меморандумів, телеграм та звернень цієї організації, адресованих представникам вищої влади західних країн, зокрема президенту США В. Вільсону. Лейтмотивами цих матеріалів були популяризація національних прагнень, відомостей про національно-визвольні змагання українців, державотворчі та політичні процеси в ретроспективі, обстоювання права українського народу на самовизначення різними способами.

На сторінках видання друкувалися оперативні повідомлення про поточні події на Наддніпрянщині та у Східній Галичині впродовж 1917—1918 рр. Помітну увагу редакція приділяла організаційним процесам у середовищі українського селянства, зокрема перебігу Конгресу українського селянства 1917 р., 3'їзду представників народів та областей колишньої Російської імперії восени 1917 р., а також переслідуванню відомих українських політичних і релігійних діячів у Галичині та цензурним обмеженням російською адміністрацією пресо- та книговидавничої діяльності українців у Наддніпрянській та Наддністрянській Україні наприкінці Першої світової війни. Суттєве місце у бюлетені відводилося матеріалам про громадсько-політичне життя української еміграції у США — мітинги, зібрання та демонстрації американських українців на підтримку незалежності України. На сторінках видання вміщено зведення про бойові дії на Східному фронті Першої світової війни, зокрема на теренах Галичини.

У бюлетені подавалися огляди, передруки, витяги з публікацій українських («Нова Рада», «Робітнича Газета»), російських («Кіевская Мысль», «Последние

Новости», «Рабочее Дѣло», «Утро Россіи»), польських («Dziennik Kijowski»), французьких («Le Temps», «Les Débats») та швейцарських франкомовних («La Gazette de Lausanne», «Le Journal de Genève») часописів, в яких висвітлювались актуальна суспільно-політична проблематика і трансформаційні тенденції та закономірності розвитку Російської та Австро-Угорської держав того періоду.

Останній номер видання датовано 8 серпня 1918 р.

Література: Блавацький С. Українська франкомовна періодика Європи доби Національно-визвольних змагань (1917—1921 рр.) // Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. Львів, 2013. Вип. 3(21). С. 93.

С. Блавацький

1300

MELDUNGEN DES PRESSBÜROS DER «UKRAINISCHEN PARLAMENTARISCHEN VERRETUNG OESTERREICHS». — № 1. 1917.

Ред.: не подано. — **Wien, 1917:** [Адр. ред. і адм.]: Wien, VIII. Buchfeldgasse, 6.

Вийшло: 1917 — № 1—4; Ф. 30×23 см; Обс. 1 с., 2 с.

Наявність у фондi: ЦДІАУ: 1917 — № 3, 4.

Примітки: Наявний № 3 вийшов у світ 7 вересня 1917 р. Машинопис. У надзаголовку: «Ukrainisches Pressbüros in Wien» [«Українське Пресове Бюро у Відні»]. Мова видання — німецька.

На сторінках інформаційного видання друкувалися кореспонденції та інформаційні повідомлення пресового бюро Української парламентської репрезентації у Райхсраті Австро-Угорщини про хроніку подієвості як в Україні, так і здебільшого за кордоном упродовж 1917 р.

У часописі вміщено хронікальні замітки, оперативні повідомлення про національно-державницькі політичні процеси у Східній Галичині та на Наддніпрянщині того періоду, ставлення національних меншин (зокрема, євреївства) в Україні до питання автономії України, а також висвітлено офіційну позицію впливових зарубіжних політиків, державних діячів щодо українських державотворчих прагнень.

У виданні також подано оперативні зведення про бойові дії на фронтах Першої світової війни, що тривали на українських теренах.

Останній (4-ий) наявний номер датовано 12 вересня 1917 р.

Бібліографія: ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 57. Спр. 477. С. 208.

Архівні джерела: ЦДІАУ. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 108а. Арк. 122—126.

С. Блавацький

1301

NACHRICHTEN DES UKRAINISCHEN BÜROS IN OESTERREICH. — № 1. 1917, 8 Oct.

Herausgeber und verantwortlicher Schriftleiter [Бідн. ред.] Ladislaus Biberowysch [В. І. Біберович]. — **Wien, 1917:** [Адр. ред.]: Wien, VIII. Lammgasse 1, III stock, Tür 23.

Вийшло: 1917 — № 1—24; Ф. 30×23 см; Обс. 2 с.

Наявність у фондi: ЦДІАУ: 1917 — № 24.

Примітки: Машинопис. У надзаголовку: «Ukrainisches Büro in Oesterreich». Мова видання — німецька.

На сторінках інформаційного бюлетеня Українського бюро в Австрії вміщувалися хронікальні замітки про найважливіші політичні події у Наддніпрянській та Надністрянській Україні 1917 р., головню про суспільно-політичні трансформації в Україні того періоду. Зокрема, у наявному номері опубліковано стислий звіт про З'їзд поневолених народів Росії у вересні 1917 р. у Києві.

У виданні також подано інформаційні повідомлення про найважливіші заяви, виступи, коментарі зарубіжних політичних і державних діячів (як от В. Леніна та Л. Троцького) щодо України, її національно-державницьких прагнень.

Керівниками цієї приватної інформаційної структури були В. І. Біберович і М. Бардах, а головним каналом постачання зарубіжної інформації — телеграми Українського бюро у Стокгольмі.

Останній (24-й) номер видання не датовано.

Бібліографія: ЛННБ. Від. рукописів. Ф. 57. Спр. 477. С. 210.

Література: Encyclopedia of Ukraine. Toronto; Buffalo; London, 1993. Vol. 4. P. 214.

Архівні джерела: ЦДІАУ. Ф. 358. Оп. 1. Спр. 108а. Арк. 127.

С. Блавацький

ПОРІЧНИЙ РЕЄСТР ЧАСОПИСІВ

1917

Александровская Мысль (бывш. «Единение») (1917).....	Александровскъ
*Америка (1912—1939, продолж.).....	Филадельфія, Па
Ананьевскій Вѣстникъ Совѣта Общественныхъ Организаций (1917).....	Ананьевъ
Армія и Революція (1917).....	Одесса
Асекураційний Вістник (1914—1918, 1920—1921)	Львів
Банковскій День (1917).....	Бердянскъ
Бердянская Жизнь (1917—1919).....	Бердянскъ
Бомба (1917—1919).....	Одесса
Борзенская Газета (1917)	Борзна
Борьба (1917—1920).....	Київ
Борьба (1917).....	Винница
Борьба (1917).....	Екатеринославъ
Будяк (1917).....	Київ
Буковина (1885—1910, 1915—1918).....	Чернівці
Бюлетень Волинського Губерніяльного Комісара	
Генерального Секретаріату Української Народної Республіки (1917)	Житомир
Бюлетень Народної Волі (1917)	Київ
Бюлетень Полтавського Мійського Самоврядування (1917).....	Полтава
Бюллетени Верхнедніпровскаго Временнаго	
Народнаго Комитета (1917).....	Верхнедніпровск
Бюллетени Екатеринославскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета	
Общественныхъ и Рабочихъ Организаций (1917)	Екатеринославъ
Бюллетени Исполнительнаго Комитета Ополченія	
Юго-Западнаго Фронта (1917)	Житомиръ
Бюллетени Совѣта Областного Союза Фабрикантовъ	
и Заводчиковъ Харьковскаго Раіона (1917).....	Харьковъ
Бюлетень (1917).....	Харьковъ
Бюлетень «Вѣстника Волынскаго Губернскаго Комиссара» (1917)	Житомиръ
Бюлетень Вѣстника Полтавскаго Губернскаго Общественнаго Комитета (1917)	Полтава
Бюлетень Газеты «Наша Жизнь» (1917).....	Лебединъ
Бюлетень Голоса Народа (1917).....	Купянск

* Курсивом подано назви часописів, які продовжували виходити у 1917 р.

Бюллетень Екатеринославского Городского Общественного Управления (1917)	Екатеринославъ
Бюллетень Исполнительного Комитета Общественной Безопасности (1917)	Екатеринославъ
Бюллетень Исполнительного Комитета Совѣта Солдатскихъ Депутатовъ Кіевскаго Военнаго Округа (1917)	Кіевъ
Бюллетень К.К. Р.С.Д.Р.П. и Военно-Революціоннаго Комитета (1917).....	Киев
Бюллетень Каменского Временнаго Исполнительнаго Комитета Общественныхъ и Рабочихъ Організацій (1917)	Каменское
Бюллетень Кіевскаго Губернскаго Комитета Партіи Соціалістовъ-Революціонеровъ (1917).....	Кіевъ
Бюллетень Кіевского Областного Союза Земельныхъ Собственниковъ (1917—1918)	Кіевъ
Бюллетень Клинцовскаго Совета Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917)....	Клинцы
Бюллетень Коалиціоннаго Совѣта Демократическихъ Групп Учащихся (1917)	Лубны
Бюллетень № (...) Издательства «Соціалистическая Жизнь» (1917).....	Харьковъ
Бюллетень № 1 Полтавскаго Комитета Объединенной Еврейской Соціалистической Рабочей Партіи (С. С. и Е. С.) (1917).....	Полтава
Бюллетень № 2 (1917).....	Одесса
Бюллетень Сновскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917)	Сновскъ
Бюллетень Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917—1918)	Каменское
Бюллетень Товарищества Потребительныхъ Обществъ Юга Россіи: Торговый Отдѣлъ (1917).....	Харьковъ
Бюллетень Украинской Рады Военныхъ и Рабочихъ Депутатовъ гор. Севастополя (1917—1918).....	Севастополь
Бюллетень Центрального Комитета Новороссійскаго Студенчества (1917)	Одесса
Въ Послѣдній Часъ! (1917)	Харьковъ
Валковская Рѣчь (1917).....	Валки
Верхнеднѣпровская Народная Газета (1917).....	Верхнеднѣпровскъ
Вѣсти (1917).....	Лубны
Вѣстникъ Волынскаго Губернскаго Комиссара Временнаго Правительства (1917)	Житомиръ
Вѣстникъ Всероссійскаго Союза Дѣятелей по Отчужденію Имуществъ (1917)....	Кіевъ
Вѣстникъ Всероссійскаго Союза Мельниковъ-Крупчатниковъ и Строителей (1917).....	Одесса
<i>Вѣстникъ законѡвъ и роспоряженій краєвыхъ для королевства Галиціи Володимѣрії съ Великимъ Княжествомъ Краковскимъ</i> (1866—1918)	Львовъ
<i>Вѣстникъ законѡвъ державныхъ для королевствъ и краєвъ въ Державной думѣ заступленныхъ</i> (1870—1918)	Відень
Вѣстникъ Запорожья (1917)	Никополь
Вѣстникъ Екатеринославскаго Губернскаго Комитета Православной Церкви (1917).....	Екатеринославъ
Вѣстникъ Екатеринославскаго Общества Заводчиковъ и Фабрикантовъ (1917—1918)	Екатеринославъ

Порічний реєстр часописів

Вѣстникъ Издаваемый Енакіевскимъ Совѣтомъ Рабочихъ Депутатовъ (1917).....	Енакієво
Вѣстникъ Каменецъ-Подольскаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Каменецъ-Подольськ
Вѣстникъ Кіевскаго Областнаго Союза Инженеровъ (1917)	Кієвъ
Вѣстникъ Кіевской Городской Продовольственной Управы (1917—1918)	Кієвъ
Вѣстникъ Литинскаго Уѣзднаго Исполнительн. Комитета (1917)	Литинъ
Вѣстникъ Областнаго и Кіевскаго Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917).....	Кієвъ
Вѣстникъ Общества Экономистовъ и Коммерческихъ Инженеровъ, Окончившихъ Кіевскій Коммерческій Институтъ (1917).....	Кієвъ
Вѣстникъ Одесскаго Земства (1917—1919)	Одесса
<i>Вѣстникъ Перемысли Епархіи</i> (1889—1918)	Перемышль
Вѣстникъ Подомовой Організації (1917).....	Одесса
Вѣстникъ Полтавскаго Губернскаго Общественнаго Комитета = Вістникъ Полтавського Губернського Громадського Комітету (1917)	Полтава
Вѣстникъ Професіональнаго Союзу Служащихъ Пароходныхъ и Транспортныхъ Предпріятій (1917—1918)	Одесса
Вестникъ Совета Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ г. Староконстантинова (1917).....	Староконстантинов
<i>Вѣстникъ Станиславѣвской Епархіи</i> (1886—1939)	Станиславів
Вѣстникъ Сумскаго Союза Кооперативовъ (1917—1918)	Сумы
Вѣстникъ Украинской Народной Республики (1917—1918).....	Харьков
<i>Вѣстникъ Хорольскаго О-ва Сельскаго Хоз.</i> (1911—1917).....	Хороль
Вѣстникъ Юга (1917).....	Одесса
Вечерній Часъ (1917—1918)	Кієвъ
Вечерняя Газета Номеръ Три (1917)	Одесса
Выборчий Листокъ до Городської Думи (1917)	Харків
Військовий Вістникъ (1917)	Київ
<i>Військовий Листокъ Штрифлера</i> (1915—1917).....	Відень
Вільна Думка (1917—1918).....	Бердичів
Вільна Праця (1917)	Сміла
Вільна Спілка (1917)	Київ
Вільна Україна (1917)	Умань
Вільна Українська Школа (1917—1920)	Київ
Вільне Життя (1917).....	Тіфліс
Вільне Життя (1917—1918).....	Хороль
<i>Вільне Слово</i> (1916—1919)	Зальцведель
Вільне Слово (1917—1918)	Золотоноша
Вільне Слово (1917—1918)	Ольгопіль
Вінокъ Кайданама (1917).....	Йозефштадт
Вісти Головної Комісії по Справахъ Выборівъ до Установчихъ Зборівъ Української Народньої Республіки (1917—1918).....	Київ
Вісти Єлисаветської Української Громади (1917).....	Єлисаветград на Херсонщині
Вісти зъ «Просвіти» (1917)	Золотоноша

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.

Вісти з Української Центральної Ради у Києві (1917—1918)	Київ
Вісти Київського Виконавчого Комітету при Губерніяльному Комисарові Тимчасового Уряду = Извѣстія Кіевскаго Исполнительнаго Комитета при Губернскомъ Комиссарѣ Временнаго Правительства (1917).....	Київ
Вісти Комітету Ради Селянських Депутатів (1917).....	Сквира
Вісти по Справах Виборів до Українських Установчих Зборів Полтавської Окружної Комисії (1917)	Полтава
Вісти Полтавської Ради Робітничих, Солдацьк. і Селянськ. Депутатів (1917).....	Полтава
Вісти Українзапкомітету (1917)	Мінськ
Вісти Українського Військового З'їзду Кавказського Фронту (1917)	Трапезонд
Вісти Українського Клуба в м. Харбині (1917).....	Харбин
Вісти Українського Православного Церковного Собору (1917—1918)	Київ
Вісти Української Громади у місті Трапезонді (1917)	Трапезонд
Вісти Української Краєвої Ради Закавказу (1917)	Трапезонд
Вісти Української Селянської Спілки (1917)	Київ
Вісті Кам'янецького Повітового Ісполнительного Комітета (1917—1918)	Кам'янець-Подільський
Вістник Волинського Губерніяльного Комісара Генерального Секретаріату Української Народньої Республіки (1917—1918, 1920)	Житомир
Вістник Генерального Секретаріату Військових Справ Української Народньої Республіки (1917)	Київ
Вістник Генерального Секретаріату України (1917—1918)	Київ
Вістник Драгоманівської Молодіжи (1917)	Львів
Вістник Драгоманівської Організації (1917—1918)	Львів
Вістник Лубенського Громадського Комітету (1917)	Лубни
Вістник Педагогічно-Професійного З'їзду (1917).....	Київ
Вістник І Всеукраїнського Агрономично-Економічного З'їзду (1917)	Київ
Вістник Секретаріата Херсонщини (1917)	Херсон
Вістник Секретаріата Херсонщини Української Народньої Республіки (1917—1918)	Херсон
<i>Вістник Союзу визволення України</i> (1914—1917).....	Відень
Вістник Т-ва «Просвіта» у Катеринославі (1917)	Катеринослав
Вістник Т-ва «Українська Хата» в Херсоні (1917).....	Херсон
Вістник Українського Військового Генерального Комітету (1917).....	Київ
Вістник Української Народньої Республіки (1917—1918).....	Харків
Власть Народу (1917)	Одесса
Военная Мысль (1917).....	Київ
Воинъ Свободной Россіи (1917)	Київ
Воин Свободы (1917)	Одесса
Волошки (1917—1918).....	Київ
Волынская Рѣчь (1917)	Житомир
Волынскія Народныя Извѣстія (1917—1918).....	Житомиръ
Вольная Мысль (1917)	Київ
Вольная Мысль (1917—1919)	Харьков
Воля (1917).....	Київ

Порічний реєстр часописів

Воля Народа (1917)	Київ
Воля Народа (1917)	Мелітополь
Вопросы Продовольствия (1917—1918)	Харьков
Врачебно-Санитарный Обзор (1917)	Полтава
Газета Гадячскаго Земства (1906—1917, 1919)	Гадяч
Гайдамаки (1909—1918)	Трентон, Н. Дж.
Гайсинское Слово (1917)	Гайсин
Гаудеамус = Gaudeamus (1917)	Кременчуг, Полтавской губ
Глуховская Жизнь (1917)	Глухов
Голос Анархиста (1917)	Одеса
Голос Воина (1917)	Київ
Голосъ Земли (1917)	[Винница]
Голос Избирателя (1917)	Лубны
Голосъ Крестьянина (1917)	Луганск
Голосъ Народа (1917—1918)	Купянськ (Харьковской губ.)
Голосъ Народа (1917—1920)	New York, NY
Голосъ Нашей Семьи (1917)	Київ
Голосъ Правды (1917)	Одесса
Голосъ Православныхъ (1917)	Одесса
Голосъ Пролетарія (1917—1918)	Одесса
Голосъ Рабочаго (1917)	Лисичанськ
Голосъ Революції (1917)	Одесса
Голосъ Революції (1917—1918)	Одесса
Голосъ Свободной Провинції (1917)	Богуслав
Голосъ Свободной Школы (1917)	Київ
Голос Села (1917)	Охтирка
Голосъ Солдата (1917—1918)	Екатеринослав
Голосъ Соціал-Демократа (1917)	Бахмут
Голосъ Соціалъ-Демократа (1917)	Київ
Голос Труда (1917—1919)	Київ
Голосъ Труда (1917)	Чернигов
Голосъ Труда (1917—1918)	Золотоноша
Голосъ Труда (1917—1918)	Миргород
Голосъ Учащихся (1917)	Херсон
Горнотрудъ (1917—1919)	Харьков
Господарська Часопись (1910—1918)	Львів
Громада (1917)	Сухум
Громадська Думка (1917—1918)	Вецляр
Громадянин (1917—1919)	Житомир
Гуляй-Польський Просвітянин (1917)	Гуляй-Поле
Гедз (1917—1918)	Київ
Дѣло (1880—1918, 1922—1939)	Львів
Дѣло Революції (1917—1920, 1922—1923)	Кременчуг
Дѣло Соціалиста-Революціонера (1917)	Полтава

Джерело (1916—1917)	Київ
Дни Авіації въ Одессѣ. 8-го и 9-го Іюля 1917 г. (1917).....	Одесса
Дніпро (1917—1918)	Херсон
Домой в Сіонъ (1917).....	Кременчукъ
Донецкая Мысль (1917—1918)	Юзовка
Донецкій Пролетарій (1917—1918).....	Луганскъ
Донецкій Пролетарій (1917—1919).....	Харьков
Доходное Садоводство и Огородничество (1917—1918).....	Харьков
Еврей-Избиратель (1917)	Полтава
Еврейская Заря (1917)	Александрія
Еврейская Молодая Мысль (1917).....	Київ
Еврейская Молодежь (1917).....	Гуляй-Поле
Еврейская Мысль (1917).....	Одесса
Еврейская Мысль (1917—1918).....	Александровскъ
Еврейская Мысль (1917—1920).....	Одесса
Еврѣйскій Путь (1917)	Екатеринославъ
Еврейское Слово (1917)	Александровскъ
Еврейское Юношество (1917—1918)	Київ
Единеніе (1917).....	Александровскъ
Единеніе (1917).....	Одесса
Еженедѣльный Бюллетень о Движеніи Эпидемическихъ Болѣзней въ Полтавской Губерніи (1917).....	Полтава
Екатеринославскій Революціонный Печатникъ (1917)	Екатеринославъ
Жизнь Народа (1917—1918).....	Алешки
Жизнь Россіи (1917—1918).....	Харьковъ
Жіночий Вістник (1917).....	Київ
За Землю й Волю! (1917).....	Харьковъ
За Народъ (1917).....	Харьковъ
Забастовочный Листокъ Союза Рабочихъ Печатнаго Дела (1917)	Харьковъ
<i>Записки Наукового Товариства імені Шевченка</i>	
(1892—1915, 1917—1922, 1924—1931, 1933, 1935, 1937)	Львів
Заря (1917).....	Лохвиця
Заря (1917—1918).....	Луганскъ
Засів (1917—1918).....	Харбін
Звенигородська Зоря (1917).....	Звенигородка
Звѣзда (1917—1920, 1922—1939, продовж.).....	Катеринослав
Згода (1917)	Київ
Земля и Воля (1917)	Харьковъ
Земля и Воля (1917—1918)	Одесса
Земля и Воля (1917—1918)	Харьков
Земля и Воля (1917—1918)	Харьков
Змієвская Общественная Газета (1917).....	Змієвъ, Харьк. губ.
Знамя Труда (1917)	Київ
Зоря (1917—1918).....	Широке

Порічний реєстр часописів

Зоря Нового Життя (1917).....	Кулунда (Сибір, Росія)
Извѣстія Александрійского Уѣзднаго Земства (1909—1918).....	Александрія (Херсон. губ.)
Извѣстія Александровскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета Общественныхъ и Рабочихъ Организцій (1917).....	Александровскъ
Извѣстія Алешковскаго Городскаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Алешки
Извѣстія Ананьевскаго Уѣзднаго Земства (1910—1917)	Ананьев (Херсонск. губ.)
Извѣстія Ахтырскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянс. Депутатовъ (1917—1918).....	Ахтырка
Извѣстія Б.-Токмакскаго Совѣта Раб., Солдатск. и Крестьян. Депутатовъ (1917).....	Б.-Токмакъ
Извѣстія Бахмутскаго Комитета Спасѣнія Революціи (1917)	Бахмутъ
Извѣстія Бердянскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917—1918)	Бердянскъ
Извѣстія Бюро Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Центрального Района Донецкаго Бассейна (1917)	Никитовка
Извѣстія Валковскаго Уѣзднаго Общественнаго Комитета (1917)	Валки, Харьковской губ.
Извѣстія Винницкой Городской Думы (1917).....	Винница
Извѣстія Волинскаго Губернскаго Избирательнаго Комитета (1917).....	Житомиръ
Извѣстія Временнаго Исполнительнаго Комитета Объединенныхъ Общественныхъ Организцій г. Овруча и Уѣзда (1917).....	Овручъ, Волын. губ.
Извѣстія Временнаго Исполнительнаго Комитета Совѣта Выборныхъ отъ Средне-Учебныхъ Заведеній Города Кіева (1917).....	Кіевъ
Извѣстія Всероссийскаго Профессіональнаго Союза Трудящихся въ Сахарной Промышленности (1917).....	Кіевъ
Извѣстія Глуховскаго Уѣзднаго Совѣта Рабоч., Солдат. и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917)	Глуховъ
Извѣстія Городнянскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Городня
Извѣстія Днѣпровскаго Уѣзднаго и Алешковскаго Городскаго Исполнительныхъ Комитетовъ (1917).....	Алешки
Извѣстія Екатѣрининскаго Отдѣла Всероссийскаго Союза Инженеровъ и Техниковъ, Работающихъ по Путямъ Сообщенія (1917).....	Екатеринославъ
Извѣстія Екатеринославскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917)	Екатеринославъ
Извѣстія Екатеринославскаго Районнаго Комитета Сіонистской Организаціи (1917).....	Екатеринославъ
Извѣстія Елисаветградскаго Крестьянскаго Союза (1917).....	Елисаветградъ
Извѣстія Елисаветградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917—1918).....	Елисаветградъ
Извѣстія Елисаветградской Уездной Земской Управы и Комитета Безопасности (1917)	Елисаветградъ
Извѣстія Желѣзнодорожнаго Союза Екат. ж. д. (1917).....	Екатеринославъ
Извѣстія Жмеринскаго Исполнительнаго Комитета (1917).....	Жмеринка

Извѣстія Исполнительнаго и Продовольственнаго Комитетовъ и Земства Козелецкаго Уѣзда (1917).....	Козелець
Извѣстія Исполнительнаго Комитета Кіевскаго Совѣта Объединенныхъ Общественныхъ Организаций (1917).....	Кієвъ
Извѣстія Казатинскаго Совѣта С. и Р. Депут. (1917)	Казатинь
Извѣстія Каменецъ-Под. Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917)	Каменецъ-Подольскъ
Извѣстія Каменскаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Каменка, на Днѣпрѣ, Таврической губ.
Извѣстія Кіевскаго Областнаго Союза Техниковъ (1917)	Кієвъ
Извѣстія Кіевскаго Окружнаго Комитета Всероссійскаго Почтово-Телеграфнаго Союза (1917)	Кієвъ
Извѣстія Кіевскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917—1919)	Київ
Извѣстія Клинцовскаго Районнаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917)	Клинцы
Извѣстія Клинцовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917)	Клинцы
Извѣстія Клинцовскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917)	Клинцы
Извѣстія Конотопской Организации Россійской Соц.-Дем. Рабочей Партии (1917)	Конотопъ
Извѣстія Константиноградскаго Общественнаго Комитета (1917)	Константиноградъ
Извѣстія Кременчугскаго Городскаго Общественнаго Комитета (1917)	Кременчугъ
Извѣстія Кременчугскаго Уѣзднаго Комитета Общественнаго Порядка (1917)	Кременчугъ
Извѣстія Криворогскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917)	Кривой-Рогъ
Извѣстія Купянскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Купянскъ
Извѣстія Лозово-Павловскаго Совѣта Рабочихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917—1918)	Лозово-Павловскъ
Извѣстія Лубенскаго Совѣта Рабочих и Солдатскихъ Депутатов (1917)	Лубны
Извѣстія Мариупольскаго Общественнаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Маріуполь
Извѣстія Мариупольскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917)	Маріуполь
Извѣстія Народной Милиціи г. Одессы (1917)	Одесса
Извѣстія Нѣжинскаго Общественнаго Комитета (1917)	Нѣжинъ
Извѣстія Нѣжинскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917)	Нѣжинъ
Извѣстія Никитовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917)	Никитовка
Извѣстія Николаевскаго Совѣта Рабочихъ и Военныхъ Депутатовъ (1917—1918)	Николаевъ
Извѣстія Новгородсѣверскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Новгородсѣверскъ
Извѣстія Новозыбковскаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Новозыбковъ
Извѣстія Ново-Ушицкаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917)	Новая-Ушица
Извѣстія Общаго Профессіональнаго Союза Рабочихъ г. Полоннаго (1917)	Полонное
Извѣстія Одесскаго Учебнаго Округа (1917)	Одесса
Извѣстія Одесскаго Фронтнаго и Областнаго Съѣзда Совѣтовъ Солдатскихъ, Матросскихъ, Офицерскихъ и Рабочихъ Депутатовъ (1917)	Одесса
Извѣстія Одесской Областной Продовольственной Управы (1917)	Одесса Херсон. губ.

Порічний реєстр часописів

Извѣстія Павлоградскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917)	Павлоградъ
Извѣстія Пирятинскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917)	Пирятинъ
Извѣстія Подольскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Каменецъ-Подольск; Винница
Извѣстія Подольскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917—1918).	Винница
Извѣстія Подольской Окружной по Дѣламъ о Выборахъ въ Учредительное Собраніе Комиссіи (1917)	Вінниця
Извѣстія Полтавскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917).....	Полтава
Извѣстія Полтавскаго Совѣта Революціи (1917)	Полтава
Извѣстія Путивльскаго Совѣта Рабоч. и Солдатскихъ Депутатовъ (1917).....	Путивль
Извѣстія Славяносербскаго Уѣзднаго Общественнаго Комитета (1917).....	Луганскъ
Извѣстія Славянскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917).....	Славянскъ
Извѣстія Сновскаго Совѣта Раб. и Солд. Депутатовъ (1917—1918)	Сновскъ
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917).....	Покровскъ
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917—1918).....	Екатеринославъ
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ города Павлограда (1917)	Павлоград
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и Представителей Арміи и Флота г. Одессы (1917—1918).....	Одесса
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ Кадіевскаго Раіона (1917)	Кадіевка
Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Крестьянскихъ Депутатов ст. Гришино (1917).....	Гришино
Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917)	Луганскъ
Извѣстія Совета Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Макѣевского Горнаго Района (1917).....	Макеевка
Извѣстія Совѣта Солдатскихъ, Рабочихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ гор. Овруча и Уѣзда (1917)	Овручъ
Извѣстія Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917).....	Каменец-Подольск
Извѣстія Союза Желѣзнодорожниковъ Сѣверо-Донецкой Желѣзной Дороги (1917—1918)	Харьковъ
Извѣстія Союза Служащихъ и Рабочихъ Житомирской Желѣзной Дороги (1917)	Житомиръ
Извѣстія Союза Тружениковъ Народной Школы Волыни (1917).....	Житомиръ
Извѣстія Стародубскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Стародубъ Черниг. губ.
Извѣстія Стачечнаго Комитета (1917).....	Київ
Извѣстія Сумскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917).....	Сумы
Извѣстія Тираспольскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917).....	Тирасполь
Извѣстія Харьковскаго Губернскаго Общественнаго Комитета (Губернскія Вѣдомости) (1917)	Харьковъ
Извѣстія Харьковскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917)	Харьковъ
Извѣстія Херсонскаго Губернскаго Комитета Спокойствія и Безопасности (1917).....	Херсонъ
Извѣстія Херсонскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917).....	Херсонъ

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.

Извѣстія Херсонскаго Совѣта Рабочих и Военных Депутатов (1917).....	Херсонъ
Извѣстія Хорольскаго Общественнаго Комитета (1917).....	Хороль
Извѣстія Центрального Представительнаго Комитета Учащихся Средне-Учебн. Заведеній г. Кіева (1917)	Київ
Извѣстія Центрального Бюро по Объединенію Закупок Сахара (Центрсахара) (1917).....	Кієвъ
Извѣстія Черниговскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета (1917)	Черниговъ
Извѣстія Черниговскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917)	Черниговъ
Извѣстія Черниговскихъ Губернскихъ Исполнительнаго и Продовольственнаго Комитетовъ (1917)	Черниговъ
Извѣстія Чугуевскаго Общественнаго Временнаго Комитета (1917)	Чугуевъ
Извѣстія Юга (1917—1918).....	Харьков
Извѣстія Юзовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917—1918) .	Юзовка
Извѣстія Ямпольскаго Уѣзднаго Исполнит. Комитета (1917).....	Ямполь
Интимный Журналъ (1917)	Кієвъ, Петербургъ
Інтернаціоналіст (1917).....	Воронеж
Іскра = Spark (1917—1920).....	New York
Къ Востоку (1917)	Бердянск, Таврич. губ.
Каменяр (1917—1918).....	Київ
Канадиєць (1912—1920)	Едмонтон
Канадійский Русин (1911—1918)	Вінніпег
Канадійскій Фармер (1903—1981)	Вінніпег
Канадійская Православная Русь (1916—1917)	Winnipeg
Канівські Вісти (1917).....	Канів
Київські Губерніяльні Вісти = Кієвскія Губернскія Вѣдомости (1917—1920).....	Київ
Кієвская Земская Газета (1912—1917)	Київ
Кієвскій Печатникъ (1917—1918).....	Кієвъ
Кієвскій Справочникъ (1917)	Кієвъ
Кличъ Народа (1917).....	Юзовка
Книгарь (1917—1920)	Київ
Книжный Бюлетень (1917).....	Полтава
Козацька Думка (1917).....	Бердичів
Козацька Думка (1917—1918).....	Б. м.
Конотопская Газета (1917).....	Конотопъ
Конфедералистъ (1917)	Кієвъ
Кооперативная Жизнь (1917)	Екатеринославъ
Кооперативная Жизнь (1917—1918)	Екатеринославъ
Красное Знамя (1917).....	Харьковъ
Красный Крестъ Южнаго Раіона (1917)	Одесса
Крестъянинъ и Рабочій (1917)	Одесса
Крестъянскій Союзъ (1917)	Екатеринослав
Кривое Зеркало (1917)	Каменецъ-Подольскій
Лебединскій Вѣстникъ (1917)	Лебединъ

Порічний реєстр часописів

Лебединські Извѣстія (1917).....	Лебединь
Липовецькія Извѣстія (1917).....	Липовець
Листокъ «Богуславъ» (1917).....	Богуславъ
Листок Соціал-Демократа (1917).....	Миргород
Литературныя Записки (1917).....	Київ
<i>Літературно-Науковий Вістник</i> (1898—1914, 1917—1919, 1922—1932)	Київ—Львів
Лохвицкій Гражданинъ (1917)	Лохвица
<i>Лохвицкое Слово</i> (1912—1919)	Лохвица
Лубенскій Городской Вѣстникъ (1917)	Лубны
Лучъ (1917).....	Київ
<i>Львѣвско-Архієпархіальні Вѣдомости</i> (1889—1944)	Львів
<i>Любовь</i> (1913—1938, продовж.).....	Майнфілдъ
Маківка (1917).....	Львів
Маккаби (1917)	Одесса
Маріупольское Слово (1917).....	Маріуполь
Марьевскій Район (1917)	Марьевка
Маяк (1917)	Одесса
Металлистъ (1917).....	Харьковъ
Місіонар (1917—1939, продовж.)	Philadelphia, Pa
<i>Місіонарь</i> (1897—1902); <i>Місіонар</i> (1903—1918); Місіонар (1920—1921, 1940—1944); Місіонар Пресвятого Серця Ісусового (1922—1938); Місіонар Ісусового Серця (1939) (1897—1918, 1920—1944)	Жовква
<i>Молода Австрія</i> (1916—1917).....	Відень
Молодая Иудея (1917).....	Одесса
Молодая Мысль (1917)	Кременчугъ
Молоде Життя (1917)	Київ
Молоді Сили = (Молодые Силы) (1917).....	Золотоноша
Молодой Израиль (1917).....	Кременчугъ
Молодые Порывы (1917)	Бердянскъ
Молоть (1917)	Полтава
Молоть (1917—1918)	Одесса
Морякъ (1917, 1920—1926, 1930—1939, продовж.).....	Одесса
<i>Муравейникъ (Комашня)</i> (1912—1919)	Київ
Мухоморъ (1917).....	Київ
Мысли Средней Школы (1917).....	Харьков
Мысль (1917).....	Харьковъ
Набатъ (1917)	Богодуховъ
Народ = «The People» (1917, 1919).....	Нью-Йорк
<i>Народна Воля</i> (1911—1939, продовж.).....	Скрентон, Па
Народна Обрана = Narodna Obrana = National Defense (1917—1920, 1923)	Homestead
Народная Газета (1917).....	Хотинь
Народная Жизнь (1917 № 75 — 1918 № 39); Народне Життя (1918 № 40—92) (1917—1918)	Катеринослав

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.

Народная Жизнь (1917).....	Енакієво
Народная Мысль (1917).....	Ахтырка
Народная Свобода (1917).....	Бахмутъ
Народная Свобода (1917).....	Сумы
Народная Свобода (1917).....	Харьковъ
Народная Свобода (1917).....	Херсонъ
Народне Діло (1917).....	Радомисль
<i>Народне Слово</i> (1914—1959)	Пітсбург, Па.
Народне Слово (1917)	Катеринослав
Народне Слово (1917—1918)	Чернігів
Народні Бажання (1917).....	Ольгопіль
Народное Дѣло (1917).....	Мелитополь
Народное Дѣло (1917—1919).....	Харьковъ
Народное Слово (1917—1918).....	Ромни
Народный Трудъ (1917).....	Екатеринославъ
Народня Воля (1917—1919)	Київ
Наш Голос (1917).....	Київ
Наш Голос (1917—1918).....	Йозефштадт
Нашъ Голосъ (1917).....	Богодуховъ
Нашъ Голосъ (1917).....	Одесса
Нашъ Голосъ (1917).....	Харьковъ
Нашъ Голосъ (1917—1918).....	Сумы
Нашъ Журналъ (1917).....	Київъ
Нашъ Журналъ (1917).....	Київъ
Нашъ Союзъ (1917 № 1—11); Наша Співка (1917 № 12—82) (1917)	Ромни
Наша Борьба (1917—1918).....	Екатеринославль
Наша Жизнь (1917)	Лебединъ
Наша Праця (1917, 1919).....	Київ
<i>Наша Школа</i> (1909—1914, 1916—1918)	Львів
<i>Наше Життя</i> (1916—1917)	Петроград
Наше Слово (1917)	Одесса
Наше Слово (1917)	Харьковъ, Екатеринославъ
Наше Слово (1917)	Черкасы
Наше Слово (1917—1918).....	Катеринослав
Наше Слово (1917—1918).....	Київ
<i>Недѣля</i> (1898—1918).....	Будапештъ
<i>Нива</i> (1904—1914, 1916—1918, 1920—1939)	Львів
Нова Громада (1917).....	Харьків
Нова Громада (1917).....	Харьків
Нова Полтавська Газета (1917).....	Полтава
Нова Рада (1917—1919).....	Київ
Новая Газета (1917).....	Одесса
Новая Дорога (1917).....	Изяславъ
Новая Израильская Жизнь (1917).....	Київ

Порічний реєстр часописів

<i>Новая Русь</i> (1915—1918).....	Колдейль, Па
Новая Школа (1917)	Бахмуть
<i>Нове Житє</i> (1913—1938).....	Олифант, Па,
<i>Новини</i> (1913—1915, 1917—1922).....	Едмонтон
Новозыбковская Жизнь (1917).....	Новозыбковь
Новомосковская Жизнь (1917—1918).....	Новомосковскь
Новости (1917).....	Львів
Объединение (1917).....	Одесса
<i>Огни</i> (1911—1914, 1917).....	Кієвь
Одесская Новая Газета (1917).....	Одесса
Одесскій Печатникъ (1917—1918)	Одесса
Однодневный Гайсинскій Листокъ Свободы (1917)	Гайсинь
Орѣховское Свободное Слово (1917).....	Орѣхов
Остерская Земская Газета (1917).....	Остерь
Остерські Хвилі (1917)	Остер (Черніг. губ.)
Отклики Полтавы (1917)	Полтава
Отклики Свободной Школы (1917).....	Житомир
Официальные Извѣстія по Вѣдомству Протопресвитера Военнаго и Морского Духовенства (1917).....	Кієвь
Павлоградское Слово (1917)	Павлоград
Палестина (1917—1918)	Одесса
Партія Народной Свободы (1917).....	Харьковь
<i>Педагогическій Журналъ</i> (1914—1917).....	Полтава
Первое Мая (1917).....	Харьковь
Переяславская Газета (1917—1918)	Переяслав
Перший Крок (1917—1918).....	Ольгопіль на Поділлі
Печатникъ (1917—1918)	Харьковь
Пирятинская Газета (1917)	Пирятинь
Подільска Воля (1917).....	Вінниця
<i>Подольскій Край</i> (1916—1920).....	Каменець-Подольскь
Подснѣжникъ (1917).....	Кієвь
Пора Строить = Eth Libnoth (1917)	Кієвь
Послѣднія Новости (1917).....	Екатеринослав
<i>Поступ</i> (1915—1917)	Мондер
<i>Правда</i> (1902—1939).....	Олифантъ, Па
Право Народа (1917—1918)	Волчанск
Православная Волянь (1917— 1918).....	Житомирь
<i>Праця</i> (1912—1917, 1919—1939, продолж.).....	Прудентополіс
Праця і Воля (1917).....	Вороніж
Придунайскій Голос (1917—1918)	Измаиль
<i>Прикарпатская Русь</i> (1914—1922, 1927)	Нью-Йорк
Прилукская Жизнь (1917).....	Прилуки
Прилуцька Думка (1917—1919).....	Прилуки
Продовольственное Дѣло (1917—1919).....	Харьковь

Продовольствие (1917).....	Полтава
Пролетарій (1917).....	Харьковъ
Пролетарская Мысль (1917).....	Кременчугъ
Пролетарская Мысль (1917—1918).....	Київ
Пролетарское Знамя (1917—1918).....	Николаєвъ
Промінь (1916—1917).....	Москва
Просвѣта = Prosvita-The Enlightment (1917—1939, продовж.).....	McKeesport, Pa
Просвѣтні Листки (1907—1911, 1914, 1916—1918).....	Львів
Проюгъ (1917—1919).....	Одесса
Пуля (1917).....	Одесса
Рабочая Мысль (1917—1918).....	Харьковъ
Рабочая Правда (1917, 1920).....	Одесса
Рабочее Знамя (1917).....	Умань
Рабочій Голосъ (1917).....	Житомиръ
Радикаль (1917).....	Лубны
Радомысльская Газета (1917).....	Радомысль
Радость Дѣтей (1917).....	Одесса
Разсвѣтъ (1917).....	Одесса
Ранок (1917—1918).....	Хабаровськ
Ранок (1905—1920).....	Вінніпег
Ранок (1917).....	Ставрополь на Кавказі
Рассвет (1917).....	Орехов
Реалистъ (1910—1911, 1917).....	Винниця
Револуціонная Мысль (1917).....	Київ
Револуціонное Дѣло (1917).....	Одесса
Револуціонное Знамя (1917).....	Київ
Револуціонное Слово (1917—1918).....	Богодуховъ, Харьк. губ.
Револуціонный Народъ (1917).....	Б. м.
Республика (1917).....	Одесса
Республіканецъ (1917—1918).....	Київ
Республиканское Знамя (1917).....	Київ
Рідне Слово (1917).....	Б. м.
Рідне Слово (1917).....	Харків
Рідне Слово (1917—1919).....	Біла, Берестъ
Рідний Край (1905—1918).....	Гадяч
Рідний Край (1917—1918).....	Гадяч
Рідний Курінь (1917—1918).....	Одеса
Рілля (1910—1915, 1917—1918).....	Київ
Робітник (1914—1920, 1922—1923).....	Клівленд, Огайо
Робітник (1917).....	Харків
Робітнича Газета (1917—1919).....	Київ
Робітниче Слово (1916—1918).....	Торонто
Робучий Народ (1909—1918).....	Вінніпег, Канада
Родная Страна (1917—1919).....	Одесса

Порічний реєстр часописів

Родные Звуки (1917).....	[Київ]
Розвага (1915—1918)	Фрайштадт
Розсвіт (1916—1918)	Раштат (Баден)
Русский Вѣстникъ = Russian Messenger = Russky Viestnik (1917—1939, продовж.)	Pittsburgh, Pa
Русский Избиратель (1917).....	Київ
Русский Народъ (1914—1920).....	Вінніпег
Русско-Американский Православный Вѣстникъ (1915—1917)	Пітсбург, Па
Садові Квітки (1917)	Полтава
Салдатська Думка (1917)	Одеса
Самохотник (1915—1918).....	Кіш У.С.В.; Січовий Кіш
Свитова Зирныця (1906—1913, 1917, 1920)	Київ
Свѣтъ (1897—1986).....	Нью-Йорк
Свѣтъ Дѣтей = Svit Ďitej = Children's World (1917—1938, продовж.)	Homestead, Pa
Свобода (1893—1940, продовж.)	Джерсі Сіті Н. Дж.
Свобода (1897—1919, 1922—1938).....	Львів
Свобода Внутри Нас (1917).....	Київ
Свободная Мысль (1917)	Херсон
Свободная Мысль (1917—1919)	Бердичев
Свободная Мысль (Земскія Извѣстія) (1917)	Проскуров
Свободная Россія (1917)	Одесса
Свободная Церковь (1917).....	Екатеринослав
Свободная Школа (1917)	Полтава
Свободне Слово (1917)	Йозефов
Свободное Слово (1917)	Изяславль, Волын. губ.
Свободное Слово (1917)	Херсон
Свободное Слово (1917)	Купянськ
Свободное Слово (1917)	Харьков
Свободное Слово (1917)	Житомир
Свободное Слово (1917—1918)	Одесса
Свободное Слово (1917—1918)	Каменець-Подольскій
Свободный Голосъ (1917).....	Вінниця
Свободный Голосъ (1917—1919).....	Умань
Свободный Крестьянинъ (1917—1918).....	Херсон
Свободный Путь (1917)	Одесса
Свободный Союзъ (1917).....	Київ
Свободный Трудъ (1917).....	Смѣла
Село (1917)	Сміла
Село (1917—1919).....	Вінниця
Сельско-Хозяйственная Жизнь (1917—1918).....	Валки
Селянська Думка (1917).....	Тараща
Селянська Думка (1917—1920).....	Бердичів
Селянська Спілка (1917).....	Київ
Селянська Спілка (1917).....	Полтава

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.

Селянський Голос (1917).....	Могилів на Поділлі
Слав'яносербський Хлібороб (1917—1918).....	Луганськ
Солдаты и Рабочий (1917—1918).....	Херсонь
Солдатская Жизнь (1917).....	Екатеринославь
Солдатская Мысль (1917—1918).....	Одесса
Сонце України (1917).....	Москва
Соціалдемократъ (1917).....	Харьковъ
Соціалдемократъ (1917—1918).....	Харьковъ
Социаль-Демократъ (1917).....	Елисаветградъ
Соціаліст-Револуціонеръ (1917).....	Київ
Соціаліст-Револуціонер (1917).....	Полтава
Союз (1908—1922).....	Піттсбург, Па
Спортсменъ и Бѣга (1917).....	Київ
Старобѣльская Жизнь (1917—1918).....	Старобѣльськ, Харьк. губ.
Степ (1917).....	Павлоград
Стерно (1917).....	Київ
Стрілецький Щит (1917).....	Львів
Стрѣлы (1917).....	Одесса
Студенческіе Отклики (1917).....	Одесса
Студенческій Вѣстникъ (1917).....	Харьковъ
Сынъ Народа (1917).....	Одесса
Свідок Правди (1909—1931 [?]).....	Торонто (Онт., Канада)
Свѣт (1906—1907, 1917—1918).....	Львів
Смѣх = «Smich» (1917).....	New York, NY
Театръ (1917).....	Київ
Театральні Вісти (1917).....	Київ
Телеграммы «Черниговскаго Края» отъ «Петроградскаго Телеграфнаго Агентства» (1917).....	Черниговъ
Тифусна Одноднівка (1917).....	В Коші УСВ
Трудъ (1916—1917).....	Зѣньковъ
Трудъ и Воля (1917).....	Харьковъ
Трудовая Волянь (1917—1918).....	Житомир
Трудовая Жизнь (1917).....	Александрія
Трудовая Республика (1917).....	Харьковъ
Трудовой Народъ (1917).....	Екатеринослав
Трудовой Союзъ (1917—1918).....	Бахмутъ
Тульчинскія Думскія Известія (1917).....	Тульчинъ
Украинская Жизнь (1912—1917).....	Москва
Україна = Ukraina (1917—1920).....	Шікаго
Україна (1917—1918).....	Б. м. (1917); Яси (Румунія)
Україна (1914, 1917—1918, 1924—1930, 1932).....	Київ
Українець на Зеленому Клині (1917—1921).....	Владивосток
Українська Амурська Справа (1917).....	Благовіщенськ на Амурі
Українська Військова Справа (1917).....	Київ

Порічний реєстр часописів

Українська Республіка (1917).....	Київ
Українське Пасішництво (1917—1918, 1922, 1924—1930)	Київ
<i>Українське Слово</i> (1915—1918)	Львів
Українське Слово (1917).....	Одеса
Український Агроном (1917).....	Київ
Український Виборець (1917)	Одеса
<i>Український Голос</i> (1910—1939, продовж.).....	Вінніпег
Український Голос (1917)	Рига, Валк, Псков
Український Голос (1917—1918)	Омськ
Українські Вісти Закавказзя (1917)	Тіфліс
Уманское Слово (1917—1919)	Умань
Університетські Вісти (1917).....	Київ
УСС (1916—1917)	Кіш Українського Січового Війська; Відень
Утренні Телеграмми «Лубенського Вістника» (1917)	Лубны
Утро Юга (1917).....	Харьковъ
Ученический Вѣстникъ (1917).....	Елисаветградъ
Ученический Листокъ (1917).....	Одесса
Учредительное Собрание (1917—1918).....	Харьковъ
Фастовскія Извѣстія (1917)	Фастовъ
Харьковский Вѣстникъ (1917)	Харьковъ
Харьковский Революціонный Печатникъ (1917).....	Харьковъ
Харьковское Единство (1917).....	Харьковъ
Хвилі (1917)	Верхнєдніпровськ
Хвиля України (1917—1918).....	Хабаровськ
<i>Хлѣборобъ</i> (1907—1917)	Харьковъ
Хлѣбъ и Воля (1917)	Харьковъ
<i>Холмская Русь</i> (1912—1917)	Холм; Москва
Хорольская Рѣчь (1917)	Хороль
Хорольское Слово (1917).....	Хороль
Храмъ и Школа (1917).....	Харьковъ
<i>Хуторянинъ</i> (1896—1917).....	Полтава
Церковно-Общественная Мысль (1917—1918).....	Київ
<i>Цвѣтка</i> (1914—1917)	Jersey City, N. J.
<i>Часопись для підофіцерів</i> (1916—1918)	Відень
Червона Калина (1917).....	Б. м. [Кіш Українського Січового Війська]
Черкасская Воля (1917).....	Черкаси
Черниговская Земская Газета (1917—1918).....	Черниговъ
Черниговскій Вѣстникъ (1917).....	Черниговъ
Черниговскій Голосъ Труда (1917)	Черниговъ
Черниговскій Край (1917—1918).....	Черниговъ
Чернігівський Листок (1917).....	Чернігів
Чернігівські Губернські Вісті (1917—1918).....	Чернігів
Чигиринські Вісти (1917—1920)	Чигирин
Чорноморець (1917).....	Катеринодар

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.

Чорноморська Рада (1917).....	Новоросійськ
Чугуевскія Извѣстія (1917).....	Чугуевъ
Школа і Життя (1917)	Сквира
Шлях (1917—1919).....	Москва, Київ
<i>Шляхи</i> (1913—1918).....	Львів
<i>Экономическая Жизнь Подоліи</i> (1913—1919).....	Каменець-Подольськ; Вінниця
Югъ (1917—1918).....	Харьковъ
Южная Русь (1917).....	Одесса
Южный Вѣстникъ (1917).....	Одесса
Южный Вѣстникъ (1917—1918).....	Харьковъ
Южный «Металлист» (1917).....	Харьков
Южный Профессіональный Вѣстникъ (1917—1918).....	Одесса
Южный Рабочій (1917—1920)	Одесса
Южный Торгово-Промышленный Вѣстникъ (1917).....	Харків
Юнак (1917—1918)	Переяслав
Юный Израиль (1917).....	Елисаветградъ
Bulletin D'information (1917)	Lausanne
Bureau Ukrainien en Suisse (1917—1918)	Lausanne
<i>Czasopismo dla Spólek rolniczych</i> = <i>Часопись для Спілок рільничих</i> (1904—1924)	Львів
<i>Görög Katholikus Szemle</i> (1899—1918)	Ungvár
<i>L'Ukraine</i> (1915—1921).....	Lausanne
<i>La revue Ukranienne</i> (1915, 1917).....	Lausanne
Meldungen des Pressbüros der «Ukrainischen Parlamentarischen Vertretung Oesterreichs» (1917)	Wien
Nachrichten des Ukrainischen Büros in Oesterreich (1917).....	Wien
<i>Osteuropäische Zukunft</i> (1916—1918).....	München
<i>The Ukraine</i> (1915—1920)	Lausanne
<i>Ukrainische Korrespondenzblatt</i> (1914—1918).....	Wien
<i>Ukrainische Nachrichten</i> (1914—1917).....	Wien
<i>Ukránia</i> (1916—1917)	Budapest
<i>Ungvári Közlöny</i> (1867—1921).....	Ungvár

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК ЧАСОПИСІВ*

А

- Александровская Мысль (бывш. «Единение») (1917) **965**
Ананьевский Вѣстникъ Совѣта Общественныхъ Организаций (1917) **966**
Армія и Революція (1917) **967**

Б

- Банковский День (1917) **968**
Бердянская Жизнь (1917—1919) **969**
Бомба (1917—1919) **970**
Борзенская Газета (1917) **714**
Борьба (1917—1920) **715**
Борьба (1917) **971**
Борьба (1917) **972**
Будяк (1917) **716**
Бюлетень Волинського Губерніяльного Комісара Генерального Секретаріату
Української Народної Республіки (1917) **717**
Бюлетень Народної Волі (1917) **718**
Бюлетень Полтавського Мійського Самоврядування (1917) **719**
Бюллетени Верхнедніпровського Временного Народного Комитета (1917) **973**
Бюллетени Екатеринославського Временного Исполнительного Комитета Общественныхъ
и Рабочихъ Организаций (1917) **974**
Бюллетени Исполнительного Комитета Ополченія Юго-Западного Фронта (1917) **720**
Бюллетени Совѣта Областного Союза Фабрикантовъ и Заводчиковъ Харьковскаго
Раіона (1917) **975**
Бюллетень (1917) **976**
Бюллетень «Вѣстника Волынского Губернскаго Комиссара» (1917) **977**
Бюллетень Вѣстника Полтавскаго Губернскаго Общественнаго Комитета (1917) **721**
Бюллетень Газеты «Наша Жизнь» (1917) **978**
Бюллетень Голоса Народа (1917) **979**
Бюллетень Екатеринославскаго Городского Общественнаго Управленія (1917) **980**
Бюллетень Исполнительного Комитета Общественной Безопасности (1917) **981**
Бюллетень Исполнительного Комитета Совѣта Солдатскихъ Депутатовъ Кіевского
Военнаго Округа (1917) **982**
Бюллетень К.К. Р.С.Д.Р.П. и Военно-Революціоннаго Комитета (1917) **983**

* Подано за позиціями

- Бюллетень Каменского Временного Исполнительного Комитета Общественных и Рабочих Организаций (1917) **984**
Бюллетень Киевского Губернского Комитета Партии Социалистов-Революционеров (1917) **985**
Бюллетень Киевского Областного Союза Земельных Собственников (1917—1918) **986**
Бюллетень Клинцовского Совета Рабочих и Солдатских Депутатов (1917) **722**
Бюллетень Коалиционного Совета Демократических Групп Учащихся (1917) **987**
Бюллетень № (...) Издательства «Социалистическая Жизнь» (1917) **988**
Бюллетень № 1 Полтавского Комитета Объединенной Еврейской Социалистической Рабочей Партии (С. С. и Е. С.) (1917) **989**
Бюллетень № 2 (1917) **990**
Бюллетень Сновского Совета Рабочих Депутатов (1917) **991**
Бюллетень Совета Рабочих Депутатов (1917—1918) **992**
Бюллетень Товарищества Потребительных Обществ Юга России: Торговый Отдел (1917) **993**
Бюллетень Украинской Рады Военных и Рабочих Депутатов гор. Севастополя (1917—1918) **723**
Бюллетень Центрального Комитета Новороссийского Студенчества (1917) **994**

В

- Въ Послѣдній Часъ! (1917) **995**
Валковская Рѣчь (1917) **996**
Верхнеднѣпровская Народная Газета (1917) **724**
Вѣсти (1917) **997**
Вѣстник Областного и Киевского Советов Рабочих и Солдатских Депутатов (1917) **727**
Вѣстник Волынского Губернского Комиссара Временного Правительства (1917) **725**
Вѣстник Всероссийского Союза Дѣятелей по Отчужденію Имуществъ (1917) **998**
Вѣстник Всероссийского Союза Мельниковъ-Крупчатниковъ и Строителей (1917) **999**
Вѣстник Екатеринославского Губернского Комитета Православной Церкви (1917) **1000**
Вѣстник Екатеринославского Общества Заводчиковъ и Фабрикантовъ (1917—1918) **1001**
Вѣстникъ Запорожья (1917) **1002**
Вѣстникъ Издаваемый Енакіевскимъ Советомъ Рабочихъ Депутатовъ (1917) **1003**
Вѣстникъ Каменецъ-Подольскаго Исполнительнаго Комитета (1917) **1004**
Вѣстникъ Киевскаго Областного Союза Инженеровъ (1917) **1005**
Вѣстникъ Киевской Городской Продовольственной Управы (1917—1918) **1006**
Вѣстникъ Литинскаго Уѣзднаго Исполнител. Комитета (1917) **726**
Вѣстникъ Общества Экономистовъ и Коммерческихъ Инженеровъ, Окончившихъ Киевскій Коммерческій Институтъ (1917) **1007**
Вѣстникъ Одесскаго Земства (1917—1919) **728**
Вѣстникъ Подомовой Организациі (1917) **1008**
Вѣстникъ Полтавскаго Губернскаго Общественнаго Комитета = Вістник Полтавського Губернського Громадського Комітету (1917) **729**

- Вѣстникъ Профессіональнаго Союза Служащихъ Пароходныхъ и Транспортныхъ
Предпріятий (1917—1918) **1009**
- Вестник Совета Рабочих, Солдатских и Крестьянских Депутатов г. Староконстантинова
(1917) **1010**
- Вѣстникъ Сумскаго Союза Кооперативовъ (1917—1918) **1011**
- Вѣстник Украинской Народной Республики (1917—1918) **1012**
- Вѣстникъ Юга (1917) **1013**
- Вечерній Часъ (1917—1918) **1014**
- Вечерняя Газета Номеръ Три (1917) **1015**
- Выборчий Листок до Городської Думи (1917) **730**
- Військовий Вістник (1917) **731**
- Вільна Думка (1917—1918) **732**
- Вільна Праця (1917) **733**
- Вільна Спілка (1917) **734**
- Вільна Україна (1917) **735**
- Вільна Українська Школа (1917—1920) **736**
- Вільне Життя (1917) **737**
- Вільне Життя (1917—1918) **738**
- Вільне Слово (1917—1918) **739**
- Вільне Слово (1917—1918) **740**
- Вінок Кайданам (1917) **741**
- Вісти Головної Комісії по Справах Виборів до Установчих Зборів Української
Народньої Республіки (1917—1918) **742**
- Вісти Єлисаветської Української Громади (1917) **743**
- Вісти з «Просвіти» (1917) **744**
- Вісти з Української Центральної Ради у Києві (1917—1918) **745**
- Вісти Київського Виконавчого Комітету при Губерніяльному Комисарові Тимчасового
Уряду = Извѣстія Киевскаго Исполнительнаго Комитета при Губернскомъ Комиссарѣ
Временнаго Правительства (1917) **746**
- Вісти Комітету Ради Селянських Депутатів (1917) **747**
- Вісти по Справах Виборів до Українських Установчих Зборів Полтавської Окружної
Комісії (1917) **748**
- Вісти Полтавської Ради Робітничих, Солдацьк. і Селянськ. Депутатів (1917) **749**
- Вісти Українзапкомітету (1917) **750**
- Вісти Українського Військового З'їзду Кавказського Фронту (1917) **751**
- Вісти Українського Клуба в м. Харбині (1917) **752**
- Вісти Українського Православного Церковного Собору (1917—1918) **753**
- Вісти Української Громади у місті Трапезонді (1917) **754**
- Вісти Української Краєвої Ради Закавказу (1917) **755**
- Вісти Української Селянської Спілки (1917) **756**
- Вісті Кам'янецького Повітового Ісполнітельного Комітета (1917—1918) **757**
- Вістник Волинського Губерніяльного Комісара Генерального Секретаріату Української
Народньої Республіки (1917—1918, 1920) **758**
- Вістник Генерального Секретаріату Військових Справ Української Народньої
Республіки (1917) **759**

- Вістник Генерального Секретаріату України (1917—1918) **760**
Вістник Драгоманівської Молодіжи (1917) **761**
Вістник Драгоманівської Організації (1917—1918) **762**
Вістник Лубенського Громадського Комітету (1917) **763**
Вістник Педагогічно-Професійного З'їзду (1917) **764**
Вістник I Всеукраїнського Агрономично-Економічного З'їзду (1917) **765**
Вістник Секретаріата Херсонщини (1917) **766**
Вістник Секретаріата Херсонщини Української Народньої Республіки (1917—1918) **767**
Вістник Т-ва «Просвіта» у Катеринославі (1917) **768**
Вістник Т-ва «Українська Хата» в Херсоні (1917) **769**
Вістник Українського Військового Генерального Комітету (1917) **770**
Вістник Української Народньої Республіки (1917—1918) **771**
Власть Народа (1917) **1016**
Военная Мысль (1917) **1017**
Воинъ Свободной Россіи (1917) **772**
Воин Свободы (1917) **1018**
Волошки (1917—1918) **773**
Волынская Рѣчь (1917) **774**
Волынскія Народныя Извѣстія (1917—1918) **775**
Вольная Мысль (1917—1919) **776**
Вольная Мысль (1917) **1019**
Воля (1917) **777**
Воля Народа (1917) **778**
Воля Народа (1917) **1020**
Вопросы Продовольствія (1917—1918) **1021**
Врачебно-Санитарный Обзоръ (1917) **1022**

Г

- Гайсинское Слово (1917) **779**
Гаудеамус = Gaudeamus (1917) **1023**
Глуховская Жизнь (1917) **1024**
Голосъ Анархиста (1917) **1025**
Голос Воина (1917) **1026**
Голос Избирателя (1917) **780**
Голосъ Земли (1917) **1027**
Голосъ Крестьянина (1917) **781**
Голосъ Народа (1917—1918) **782**
Голосъ Народа (1917—1920) **783**
Голосъ Нашей Семьи (1917) **784**
Голосъ Правды (1917) **1028**
Голосъ Православныхъ (1917) **1029**
Голосъ Пролетарія (1917—1918) **785**
Голосъ Рабочаго (1917) **786**
Голосъ Революціи (1917—1918) **1030**

Голосъ Революції (1917) **1031**
Голосъ Свободной Провінції (1917) **1032**
Голосъ Свободной Школы (1917) **1033**
Голос Села (1917) **787**
Голосъ Солдата (1917—1918) **1034**
Голосъ Соціал-Демократа (1917) **1035**
Голосъ Соціалъ-Демократа (1917) **788**
Голосъ Труда (1917—1918) **789**
Голос Труда (1917—1919) **790**
Голосъ Труда (1917) **1036**
Голосъ Труда (1917—1918) **1037**
Голосъ Учащихся (1917) **1038**
Горнотрудъ (1917—1919) **1039**
Громада (1917) **791**
Громадська Думка (1917—1918) **792**
Громадянин (1917—1919) **793**
Гуляй-Польський Просвітянин (1917) **794**

Г

Гедз (1917—1918) **795**

Д

Дѣло Революції (1917—1920, 1922—1923) **796**
Дѣло Соціалиста-Революціонера (1917) **797**
Дни Авіації въ Одессѣ. 8-го и 9-го Іюля 1917 г. (1917) **1040**
Дніпро (1917—1918) **798**
Домой в Сіонъ (1917) **1041**
Донецкая Мысль (1917—1918) **1042**
Донецкій Пролетарій (1917—1919) **799**
Донецкій Пролетарій (1917—1918) **1043**
Доходное Садоводство и Огородничество (1917—1918) **1044**

Е

Еврей-Избиратель (1917) **1045**
Еврейская Заря (1917) **1046**
Еврейская Молодая Мысль (1917) **1047**
Еврейская Молодежь (1917) **1048**
Еврейская Мысль (1917—1918) **1049**
Еврейская Мысль (1917) **1050**
Еврейская Мысль (1917—1920) **1051**
Еврѣйскій Путь (1917) **1052**
Еврейское Слово (1917) **1053**
Еврейское Юношество (1917—1918) **1054**
Единеніє (1917) **1055**
Единеніє (1917) **1056**

Еженедѣльный Бюллетень о Движении Эпидемических Болѣзней въ Полтавской Губернии (1917) **1057**
Екатеринославскій Революціонный Печатникъ (1917) **1058**

Ж

Жизнь Народа (1917—1918) **1059**
Жизнь Россіи (1917—1918) **1060**
Жіночий Вістник (1917) **800**

З

За Землю й Волю! (1917) **801**
За Народъ (1917) **1061**
Забастовочный Листокъ Союза Рабочихъ Печатнаго Дела (1917) **1062**
Заря (1917—1918) **1063**
Заря (1917) **1064**
Засів (1917—1918) **802**
Звенигородська Зоря (1917) **804**
Звѣзда (1917—1920, 1922—1939, продолж.) **803**
Згода (1917) **805**
Земля и Воля (1917—1918) **806**
Земля и Воля (1917) **807**
Земля и Воля (1917—1918) **1065**
Земля и Воля (1917—1918) **1066**
Змієвская Общественная Газета (1917) **808**
Знамя Труда (1917) **1067**
Зоря (1917—1918) **809**
Зоря Нового Життя (1917) **810**

И

Извѣстія Александровскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета Общественныхъ и Рабочихъ Организаций (1917) **1068**
Извѣстія Алешковскаго Городскаго Исполнительнаго Комитета (1917) **1069**
Извѣстія Ахтырскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянс. Депутатовъ (1917—1918) **1070**
Извѣстія Б.-Токмакскаго Совѣта Раб., Солдатск. и Крестьян. Депутатовъ (1917) **1071**
Извѣстія Бахмутскаго Комитета Спасѣнія Революціи (1917) **1072**
Извѣстія Бердянскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917—1918) **1073**
Извѣстія Бюро Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Центрального Района Донецкаго Бассейна (1917) **1074**
Извѣстія Валковскаго Уѣзднаго Общественнаго Комитета (1917) **1075**
Извѣстія Винницкой Городской Думы (1917) **811**
Извѣстія Волынскаго Губернскаго Избирательнаго Комитета (1917) **1076**
Извѣстія Временнаго Исполнительнаго Комитета Объединенныхъ Общественныхъ Организаций г. Овруча и Уѣзда (1917) **1077**

- Извѣстія Временнаго Исполнительнаго Комитета Совѣта Выборныхъ отъ Средне-Учебныхъ Заведеній Города Кіева (1917) **1078**
- Извѣстія Всероссийскаго Профессіональнаго Союза Трудящихся въ Сахарной Промышленности (1917) **1079**
- Извѣстія Глуховскаго Уѣзднаго Совѣта Рабоч., Солдат. и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917) **1080**
- Извѣстія Городнянскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета (1917) **812**
- Извѣстія Днѣпровскаго Уѣзднаго и Алешковскаго Городского Исполнительныхъ Комитетовъ (1917) **1081**
- Извѣстія Екатѣрининскаго Отдѣла Всероссийскаго Союза Инженеровъ и Техниковъ, Работающихъ по Путямъ Сообщенія (1917) **1082**
- Извѣстія Екатеринославскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917) **1083**
- Извѣстія Екатеринославскаго Районнаго Комитета
Сіонистской Организациі (1917) **1084**
- Извѣстія Елисаветградскаго Крестьянскаго Союза (1917) **813**
- Извѣстія Елисаветградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ
Депутатовъ (1917—1918) **1085**
- Извѣстія Елисаветградской Уездной Земской Управы и Комитета
Безопасности (1917) **1086**
- Извѣстія Желѣзнодорожнаго Союза Екат. ж. д. (1917) **814**
- Извѣстія Жмеринскаго Исполнительнаго Комитета (1917) **1087**
- Извѣстія Исполнительнаго и Продовольственнаго Комитетовъ и Земства Козелецкаго
Уѣзда (1917) **815**
- Извѣстія Исполнительнаго Комитета Кіевскаго Совѣта Объединенныхъ Общественныхъ
Организацій (1917) **1088**
- Извѣстія Казатинскаго Совѣта С. и Р. Депут. (1917) **1089**
- Извѣстія Каменецъ-Под. Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917) **1090**
- Извѣстія Каменскаго Исполнительнаго Комитета (1917) **1091**
- Извѣстія Кіевскаго Областнаго Союза Техниковъ (1917) **1092**
- Извѣстія Кіевскаго Окружнаго Комитета Всероссийскаго Почтово-Телеграфнаго
Союза (1917) **1093**
- Извѣстія Кіевскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917—1919) **816**
- Извѣстія Клинцовскаго Районнаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ
Депутатовъ (1917) **1094**
- Извѣстія Клинцовскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ
Депутатовъ (1917) **1095**
- Извѣстія Клинцовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1096**
- Извѣстія Конотопской Организациі Россійской Соц.-Дем. Рабочей Партіи (1917) **1097**
- Извѣстія Константиноградскаго Общественнаго Комитета (1917) **817**
- Извѣстія Кременчугскаго Городского Общественнаго Комитета (1917) **818**
- Извѣстія Кременчугскаго Уѣзднаго Комитета Общественнаго Порядка (1917) **819**
- Извѣстія Криворогскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ
Депутатовъ (1917) **1098**
- Извѣстія Купянскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета (1917) **1099**

- Извѣстія Лозово-Павловскаго Совѣта Рабочихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917—1918) **1100**
- Извѣстія Лубенскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1101**
- Извѣстія Мариупольскаго Общественнаго Исполнительнаго Комитета (1917) **1102**
- Извѣстія Мариупольскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1103**
- Извѣстія Народной Милиціи г. Одессы (1917) **1104**
- Извѣстія Нѣжинскаго Общественнаго Комитета (1917) **820**
- Извѣстія Нѣжинскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917) **1105**
- Извѣстія Никитовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1106**
- Извѣстія Николаевскаго Совѣта Рабочихъ и Военныхъ Депутатовъ (1917—1918) **1107**
- Извѣстія Новгородсѣверскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета (1917) **1108**
- Извѣстія Новозыбковскаго Исполнительнаго Комитета (1917) **1109**
- Извѣстія Ново-Ушицкаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **821**
- Извѣстія Общаго Профессіональнаго Союза Рабочихъ г. Полоннаго (1917) **1110**
- Извѣстія Одесскаго Учебнаго Округа (1917) **1111**
- Извѣстія Одесскаго Фронтowego и Областнаго Съѣзда Совѣтовъ Солдатскихъ, Матросскихъ, Офицерскихъ и Рабочихъ Депутатовъ (1917) **1112**
- Извѣстія Одесской Областной Продовольственной Управы (1917) **1113**
- Извѣстія Павлоградскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917) **1114**
- Извѣстія Пирятинскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (1917) **822**
- Извѣстія Подольскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета (1917) **823**
- Извѣстія Подольскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917—1918) **824**
- Извѣстія Подольской Окружной по Дѣламъ о Выборахъ въ Учредительное Собраніе Комиссіи (1917) **825**
- Извѣстія Полтавскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1115**
- Извѣстія Полтавскаго Совѣта Революціи (1917) **826**
- Извѣстія Путивльскаго Совѣта Рабоч. и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1116**
- Извѣстія Славяносербскаго Уѣзднаго Общественнаго Комитета (1917) **1117**
- Извѣстія Славянскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1118**
- Извѣстія Сновскаго Совѣта Раб. и Солд. Депутатовъ (1917—1918) **1119**
- Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917) **1120**
- Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917—1918) **1121**
- Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ города Павлограда **1122**
- Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и Представителей Арміи и Флота г. Одессы (1917—1918) **1123**
- Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ Кадіевскаго Раіона (1917) **1124**
- Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ ст. Гришино (1917) **1125**
- Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1126**
- Извѣстія Совета Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Макѣвскаго Горнаго Района (1917) **1127**
- Извѣстія Совѣта Солдатскихъ, Рабочихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ гор. Овруча и Уѣзда (1917) **1128**
- Извѣстія Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1129**

- Извѣстія Союза Желѣзнодорожниковъ Сѣверо-Донецкой Желѣзной Дороги (1917—1918) **1130**
Извѣстія Союза Служащихъ и Рабочихъ Житомирской Желѣзной Дороги (1917) **1131**
Извѣстія Союза Тружениковъ Народной Школы Волини (1917) **1132**
Извѣстія Стародубскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета (1917) **1133**
Извѣстія Стачечнаго Комитета (1917) **1134**
Извѣстія Сумскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1135**
Извѣстія Тираспольскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917) **1136**
Извѣстія Харьковскаго Губернскаго Общественнаго Комитета
(Губернскія Вѣдомости) (1917) **1137**
Извѣстія Харьковскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (1917) **1138**
Извѣстія Херсонскаго Губернскаго Комитета Спокойствія и Безопасности (1917) **827**
Извѣстія Херсонскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917) **1139**
Извѣстія Херсонскаго Совѣта Рабочихъ и Военныхъ Депутатовъ (1917) **1140**
Извѣстія Хорольскаго Общественнаго Комитета (1917) **828**
Извѣстія Центрального Представительнаго Комитета Учащихся Средне-Учебн.
Заведеній г. Кіева (1917) **1141**
Извѣстія Центрального Бюро по Объединенію Закупокъ Сахара
(Центрсахара) (1917) **1142**
Извѣстія Черниговскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета (1917) **829**
Извѣстія Черниговскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (1917) **1143**
Извѣстія Черниговскихъ Губернскихъ Исполнительнаго и Продовольственнаго
Комитетовъ (1917) **830**
Извѣстія Чугуевскаго Общественнаго Временнаго Комитета (1917) **1144**
Извѣстія Юга (1917—1918) **831**
Извѣстія Юзовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (1917—1918) **1145**
Извѣстія Ямпольскаго Уѣзднаго Исполнит. Комитета (1917) **832**
Интимный Журналь (1917) **1146**

І

- Інтернаціоналіст (1917) **833**
Іскра = Spark (1917—1920) **834**

К

- Къ Востоку (1917) **1147**
Каменярь (1917—1918) **835**
Канівські Вісти (1917) **836**
Київські Губерніяльні Вісти = Кіевскія Губернскія Вѣдомости (1917—1920) **837**
Кіевскій Печатникъ (1917—1918) **1148**
Кіевскій Справочникъ (1917) **1149**
Кличъ Народа (1917) **1150**
Книгарь (1917—1920) **838**
Книжный Бюлетень (1917) **839**
Козацька Думка (1917—1918) **840**
Козацька Думка (1917) **841**

Конотопская Газета (1917) **1151**
Конфедералистъ (1917) **842**
Кооперативная Жизнь (1917—1918) **843**
Кооперативная Жизнь (1917) **1152**
Красное Знамя (1917) **1153**
Красный Крестъ Южнаго Раіона (1917) **1154**
Крестьянинъ и Рабочій (1917) **1155**
Крестьянскій Союзъ (1917) **844**
Кривое Зеркало (1917) **1156**

Л

Лебединскій Вѣстникъ (1917) **1157**
Лебединскія Извѣстія (1917) **1158**
Липовецкія Извѣстія (1917) **845**
Листокъ «Богуславъ» (1917) **1159**
Листок Соціал-Демократа (1917) **1160**
Литературныя Записки (1917) **1161**
Лохвицкій Гражданинъ (1917) **1162**
Лубенскій Городской Вѣстникъ (1917) **1163**
Лучъ (1917) **846**

М

Маківка (1917) **847**
Маккаби (1917) **1164**
Маріупольское Слово (1917) **848**
Марьевскій Район (1917) **1165**
Маяк (1917) **1166**
Металлистъ (1917) **1167**
Місіонар (1917—1939, продовж.) **849**
Молодая Иудея (1917) **1168**
Молодая Мысль (1917) **1169**
Молоде Життя (1917) **850**
Молоді Сили = (Молодыя Силы) (1917) **851**
Молодой Израиль (1917) **1170**
Молодые Порывы (1917) **1171**
Молоть (1917) **1172**
Молоть (1917—1918) **1173**
Морякъ (1917, 1920—1926, 1930—1939, продовж.) **852**
Мухоморъ (1917) **1174**
Мысли Средней Школы (1917) **1175**
Мысль (1917) **1176**

Н

Набатъ (1917) **1177**
Народ = «The People» (1917, 1919) **853**

- Народна Обрана = Narodna Obrana = National Defense (1917—1920, 1923) **854**
Народная Газета (1917) **855**
Народная Жизнь (1917 № 75 — 1918 № 39);
Народне Життя (1918 № 40—92) (1917—1918) **856**
Народная Жизнь (1917) **1178**
Народная Мысль (1917) **857**
Народная Свобода (1917) **1179**
Народная Свобода (1917) **1180**
Народная Свобода (1917) **1181**
Народная Свобода (1917) **1182**
Народне Діло (1917) **858**
Народне Слово (1917) **859**
Народне Слово (1917—1918) **860**
Народні Бажання (1917) **861**
Народное Дѣло (1917) **1183**
Народное Дѣло (1917—1919) **862**
Народное Слово (1917—1918) **863**
Народный Трудъ (1917) **1184**
Народня Воля (1917—1919) **864**
Наш Голос (1917—1918) **865**
Наш Голос (1917) **866**
Нашъ Голосъ (1917—1918) **1185**
Нашъ Голосъ (1917) **1186**
Нашъ Голосъ (1917) **1187**
Нашъ Голосъ (1917) **1188**
Нашъ Журналь (1917) **1189**
Нашъ Журналь (1917) **1190**
Нашъ Союзъ (1917 № 1—11); Наша Спілка (1917 № 12—82) (1917) **867**
Наша Борьба (1917—1918) **1191**
Наша Жизнь (1917) **868**
Наша Праця (1917, 1919) **869**
Наше Слово (1917—1918) **870**
Наше Слово (1917—1918) **871**
Наше Слово (1917) **1192**
Наше Слово (1917) **1193**
Наше Слово (1917) **1194**
Нова Громада (1917) **872**
Нова Громада (1917) **873**
Нова Полтавська Газета (1917) **874**
Нова Рада (1917—1919) **875**
Новая Газета (1917) **1195**
Новая Дорога (1917) **1196**
Новая Израильская Жизнь (1917) **1197**
Новая Школа (1917) **1198**
Новозыбковская Жизнь (1917) **1199**

Новомосковская Жизнь (1917—1918) **876**

Новости (1917) **877**

О

Объединение (1917) **1200**

Одесская Новая Газета (1917) **1201**

Одесский Печатник (1917—1918) **1202**

Однодневный Гайсинский Листок Свободы (1917) **1203**

Орѣховское Свободное Слово (1917) **1204**

Остерская Земская Газета (1917) **1205**

Остерські Хвилі (1917) **878**

Отклики Полтавы (1917) **1206**

Отклики Свободной Школы (1917) **1207**

Офіціальніе Извѣстія по Вѣдомству Протопресвитера Военнаго и Морского
Духовенства (1917) **1208**

П

Павлоградское Слово (1917) **879**

Палестина (1917—1918) **1209**

Партія Народной Свободы (1917) **1210**

Первое Мая (1917) **1211**

Переяславская Газета (1917—1918) **880**

Перший Крок (1917—1918) **881**

Печатник (1917—1918) **1212**

Пирятинская Газета (1917) **1213**

Подільська Воля (1917) **882**

Подснѣжникъ (1917) **1214**

Пора Строить = Eth Libnoth (1917) **1215**

Послѣднія Новости (1917) **1216**

Право Народа (1917—1918) **1217**

Православная Волянь (1917—1918) **883**

Праця і Воля (1917) **884**

Придунайскій Голос (1917—1918) **1218**

Прилукская Жизнь (1917) **1219**

Прилуцька Думка (1917—1919) **885**

Продовольственное Дѣло (1917—1919) **1220**

Продовольствие (1917) **886**

Пролетарій (1917) **1221**

Пролетарская Мысль (1917—1918) **887**

Пролетарская Мысль (1917) **1222**

Пролетарское Знамя (1917—1918) **1223**

Просвѣта = Prosvita-The Enlightment (1917—1939; продолж.) **888**

Проюгъ (1917—1919) **1224**

Пуля (1917) **1225**

Р

- Рабочая Мысль (1917—1918) **1226**
Рабочая Правда (1917, 1920) **1227**
Рабочее Знамя (1917) **1228**
Рабочій Голосъ (1917) **1229**
Радикаль (1917) **1230**
Радомысльская Газета (1917) **1231**
Радость Дѣтей (1917) **1232**
Разсвѣтъ (1917) **1233**
Ранок (1917—1918) **889**
Ранок (1917) **890**
Рассвет (1917) **891**
Революційная Мысль (1917) **1234**
Революційное Дѣло (1917) **1235**
Революційное Знамя (1917) **1236**
Революційное Слово (1917—1918) **892**
Революційный Народъ (1917) **1237**
Республика (1917) **1238**
Республіканецъ (1917—1918) **1239**
Республиканское Знамя (1917) **1240**
Рідне Слово (1917) **893**
Рідне Слово (1917—1919) **894**
Рідне Слово (1917) **895**
Рідний Край (1917—1918) **896**
Рідний Курінь (1917—1918) **897**
Робітник (1917) **898**
Робітнича Газета (1917—1919) **899**
Родная Страна (1917—1919) **900**
Родные Звуки (1917) **1241**
Русскій Вѣстникъ = Russian Messenger = Russky Viestnik (1917—1939, продовж.) **901**
Русскій Избиратель (1917) **1242**

С

- Садові Квітки (1917) **902**
Салдатська Думка (1917) **903**
Свѣтъ Дѣтей = Svit Ďitej = Children's World (1917—1938, продовж.) **904**
Свобода Внутри Нас (1917) **1243**
Свободная Мысль (Земскія Извѣстія) (1917) **1244**
Свободная Мысль (1917—1919) **1245**
Свободная Мысль (1917) **1246**
Свободная Россія (1917) **1247**
Свободная Церковь (1917) **1248**
Свободная Школа (1917) **1249**
Свободне Слово (1917) **905**
Свободное Слово (1917) **906**

- Свободное Слово (1917—1918) **1250**
Свободное Слово (1917) **1251**
Свободное Слово (1917) **1252**
Свободное Слово (1917) **1253**
Свободное Слово (1917—1918) **1254**
Свободное Слово (1917) **1255**
Свободный Голосъ (1917) **907**
Свободный Голосъ (1917—1919) **908**
Свободный Крестьянинъ (1917—1918) **909**
Свободный путь (1917) **1256**
Свободный Союзъ (1917) **1257**
Свободный Трудъ (1917) **1258**
Село (1917) **910**
Село (1917—1919) **911**
Сельско-Хозяйственная Жизнь (1917—1918) **912**
Селянська Думка (1917) **913**
Селянська Думка (1917—1920) **914**
Селянська Спілка (1917) **915**
Селянська Спілка (1917) **916**
Селянський Голос (1917) **917**
Слав'яносербський Хлібороб (1917—1918) **918**
Солдаты и Рабочіе (1917—1918) **919**
Солдатская Жизнь (1917) **1259**
Солдатская Мысль (1917—1918) **920**
Сонце України (1917) **921**
Соціалдемократъ (1917) **1260**
Соціалдемократъ (1917—1918) **1261**
Социаль-Демократъ (1917) **1262**
Соціаліст-Революціонеръ (1917) **1263**
Соціяліст-Революціонер (1917) **922**
Спортсменъ и Бѣга (1917) **1264**
Старобѣльская Жизнь (1917—1918) **923**
Степ (1917) **924**
Стерно (1917) **925**
Стрілецький Щит (1917) **926**
Стрѣлы (1917) **1265**
Студенческіе Отклики (1917) **1266**
Студенческій Вѣстникъ (1917) **1267**
Сынъ Народа (1917) **1268**
Сьміх = «Smich» (1917) **927**

Т

- Театръ (1917) **1269**
Театральні Вісти (1917) **928**
Телеграммы «Черниговскаго Края» отъ «Петроградскаго Телеграфнаго
Агентства» (1917) **1270**

Тифусна Одноднівка (1917) **929**
Трудъ и Воля (1917) **930**
Трудовая Волянь (1917—1918) **931**
Трудовая Жизнь (1917) **1271**
Трудовая Республика (1917) **1272**
Трудовой Народъ (1917) **1273**
Трудовой Союзъ (1917—1918) **932**
Тульчинскія Думскія Известія (1917) **1274**

У

Україна (1917—1918) **933**
Україна = Ukraina (1917—1920) **934**
Українець на Зеленому Клині (1917—1921) **935**
Українська Амурська Справа (1917) **936**
Українська Військова Справа (1917) **937**
Українська Республіка (1917) **938**
Українське Пасішництво (1917—1918, 1922, 1924—1930) **939**
Українське Слово (1917) **940**
Український Агроном (1917) **941**
Український Виборець (1917) **942**
Український Голос (1917) **943**
Український Голос (1917—1918) **944**
Українські Вісти Закавказзя (1917) **945**
Уманское Слово (1917—1919) **946**
Університетські Вісти (1917) **947**
Утреннія Телеграммы «Лубенського Вістника» (1917) **1275**
Утро Юга (1917) **1276**
Ученический Вѣстникъ (1917) **1277**
Ученический Листокъ (1917) **1278**
Учредительное Собрание (1917—1918) **1279**

Ф

Фастовскія Извѣстія (1917) **1280**

Х

Харьковскій Вѣстникъ (1917) **948**
Харьковскій Революціонный Печатникъ (1917) **1281**
Харьковское Единство (1917) **1282**
Хвилі (1917) **949**
Хвиля України (1917—1918) **950**
Хлѣбъ и Воля (1917) **1283**
Хорольская Рѣчь (1917) **1284**
Хорольское Слово (1917) **1285**
Храмъ и Школа (1917) **1286**

Ц

Церковно-Общественная Мысль (1917—1918) **1287**

Ч

Червона Калина (1917) **951**

Черкасская Воля (1917) **952**

Черниговская Земская Газета (1917—1918) **953**

Черниговскій Вѣстникъ (1917) **954**

Черниговскій Голосъ Труда (1917) **955**

Черниговскій Край (1917—1918) **956**

Чернігівський Листок (1917) **957**

Чернігівські Губернські Вісті (1917—1918) **958**

Чигиринські Вісти (1917—1920) **959**

Чорноморець (1917) **960**

Чорноморська Рада (1917) **961**

Чугуевскія Извѣстія (1917) **1288**

Ш

Школа і Життя (1917) **962**

Шлях (1917—1919) **963**

Ю

Югъ (1917—1918) **1289**

Южная Русь (1917) **1290**

Южный Вѣстникъ (1917) **1291**

Южный Вѣстникъ (1917—1918) **1292**

Южный «Металлист» (1917) **1293**

Южный Профессіональний Вѣстникъ (1917—1918) **1294**

Южный Рабочій (1917—1920) **1295**

Южный Торгово-Промышленный Вѣстникъ (1917) **1296**

Юнак (1917—1918) **964**

Юный Израиль (1917) **1297**

В

Bulletin D'information (1917) **1298**

Bureau Ukrainien en Suisse (1917—1918) **1299**

М

Meldungen des Pressbüros der «Ukrainischen Parlamentarischen Vertretung
Oesterreichs» (1917) **1300**

N

Nachrichten des Ukrainischen Büros in Oesterreich (1917) **1301**

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК РЕДАКТОРІВ І ВИДАВЦІВ*

А

Абегаузь Г. Л. 1030
Абразович Л. А. 852
Абрамовъ С. В. 1 181
Авдієнко М. 899
Аврускин Х. 776
Адаменко В. Ф. 953
Адаменко Прокіп 917
Адельфопуло К. Д. 1171
Азаровъ Н. В. 1247
Алгасов 816
Александровъ П. Н. 911
Альтеръ М. 1004
Анаръ-Деми Н. 1199
Андреевъ П. Д. 1135
Анісімов А. 803
Антоній 900
Ар. Ге 1199
Артемьевъ В. Я. 775
Архипенко Є. 939
Астаховъ И. Л. 1157
Астаховъ Т. П. 1003, 1178
Ачканов Г. П. 852

Б

Багинскій Б. П. 824
Багинскій В. 1245
Бадюль Л. Г. 923
Базілевич В. 860
Бакалінський Арс. 764
Бакуринскій А. А. *див.* Бакуринський А.
Бакуринський А. 953, 958

Балика Г. 896
Балясный П. А. 946
Бандуринъ Л. Е. 1097
Барановъ А. П. 907
Баранчикъ В. 1073
Барашъ И. М. 1037
Бачинський С. 715
Бейгельманъ 1110
Бейтельманъ А. 1274
Березницькій С. 952
Берестечко А. Е. 722, 1094, 1096
Берлацкій М. Г. 1013
Берштейнъ Э. А. 1186
Бесарабов Г. 905
Бѣдновъ В. А. *див.* Біднов В. О.
Бѣльскій С. В. 775
Биба Овсій 944
Бида Ф. Г. 852
Биндюкъ И. М. 1206
Битманъ Р. 1228
Біднов В. О. 768, 856, 1000
Біднов М. 803
Білорусецъ Ол. 803
Біндас С. 805
Біський Захар 795
Богацький П. 938
Богацький Ю. А. 825
Богомолецъ А. А. 1016
Богущ Ф. С. 852
Бойко В. 742
Бойченко П. 1236
Бондаренко А. И. 920
Бондарчукъ З. П. 906

* Подано за позиціями

Бонфельдъ М. И. 946
Борзяковъ Г. Ф. 931
Борисов А. 852
Боровик Дм. М. 935
Боровскій В. Д. 1017
Борсукъ П. В. 880
Бремер А. А. 1239
Брикерь С. 1192
Бубнов *див.* Бубнов А.
Бубнов А. 715, 816
Буримовъ М. 1080
Бутовський П. 911
Бутырскій П. М. 824
Быстрицкій 786
Бытенскій И. 1046

В

Ваймант А. 1232
Вайнштейнъ В. 1168
Вайнштейнъ Н. В. 1203
Варава Грицько 83636
Варшавскій И. 1169
Василисинъ Н. Н. 1008
Васильевъ В. Д. 1213
Васильевъ П. Н. 1295
Васильченко А. Ф. 799
Васильченко С. Ф. 831
Васютинський Б. 860
Введенскій А. 900, 1290
Вдовиченко М. Г. 1218
Верзубъ 1228
Вѣтвинскій А. Г. 824
Викторовскій Е. 1000, 1248
Вильнянскій С. І. 831
Винниковъ Н. П. 953
Винниченко В. 899
Винтер Я. 891
Витлин М. М. 1023
Вовчаренко М. 852
Вознесенскій Б. Н. 1094
Волосенко 872
Волотовскій М. 1214
Волошин К. 835
Волынецъ Б. М. 946
Вольновъ П. 784

Вольскій Е. О. 1247
Воробьевскій Л. 863
Воронецъ А. И. 828
Воронецкій Н. А. 1137
Воронін Прохор 961
Ворохобскій С. Я. 1216
Воскресенскій Б. Н. 1094, 1095
Выгодскій Б. Г. 1164

Г

Гавриленко С. 803
Гавриш Ф. С. 763
Гаенко Сергій 896
Гайгоровъ В. С. 965, 1055
Гайсинскій А. Г. 1085
Гамзе М. 863
Ганжа Р. 958
Ганкин С. 852
Гарас Н. 934
Гарви Н. 1295
Геллеръ І. М. 1245
Генакъ Т. А. 1178
Генерезовъ А. Я. 1091
Генс А. 916, 922
Генчо М. М. 1114
Геншафтъ И. М. 1055
Гереминовичъ Б. Е. 1295
Геркевичъ Викторъ 1061
Германъ А. М. 1097
Гертопан А. В. 1152
Герцман Я. 852
Гинцбургъ М. И. 1276
Гіацинтовъ В. И. 848
Гладкий І. 803
Гладун О. П. 837
Глазманъ М. И. 1147
Глуздовскій П. 815
Глущенко Т. И. 1009
Гольдманъ И. Е. 908
Гольдманъ С. Г. 1265
Гоппе А. 863
Горак Іван 939
Гордізівський Прокіп 889
Горловскій Н.-І. Я. 1119
Городецкій А. Н. 824

Іменний покажчик редакторів і видавців

Горюнович К. 1205
Горячко С. 1038
Готтесман Е. Б. 1234
Гофман М. Л. 956
Градкий 852
Граціанов П. А. 1158
Григорович М. 897, 903
Григорович П. 1248
Гриценко Ю. І. 910
Гропянов Гр. 767
Грудина Дмитро 895
Грузенберг П. И. 1179
Грушевський О. С. 947
Губергриць С. И. 1127
Гудзій Г. 870
Гуля А. 959
Гуляев Н. 837
Гундяк Іван 849
Гусаченко З. 729
Гут-Ковальов Володимир 917
Гутман І. Л. 1098
Гутыр І. 1239

Д

Даденков Н. 1231
Данільцев О. 803
Деконський *див.* Деконський П.
Деконський П. 1065, 1155
Демешко 1122
Деревляний Вол. 939
Дерімів Тимофій 917
Диканский С. С. 1259
Діхтярь О. 837
Дмитрієв *див.* Дмитрієв А. В.
Дмитрієв А. В. 726, 896
Добровольський В. В. 883
Доброскок 862
Добрынин 998
Довбищенко Я. Е. 872, 873
Довбня К. 803
Довгович В. 849
Доленко С. 865
Донская В. 1125
Дончак Тих. Мик. 950
Дорошенко Д. І. 958

Дорошкевич Б. 765
Дорошкевич О. *див.* Дорошкевич Ол.
Дорошкевич Ол. 736, 764
Дрелинг В. А. 1067
Дроздов І. Г. 955, 1036
Дружинин 848
Дудич В. *див.* Дудич В. С.
Дудич В. С. 825, 882
Дусинський И. И. 1254
Духовный С. Д. 908
Дьяченко Д. Н. 763

Е

Євреїнов Михайль Николаевич 1269
Ейдлін Б. М. 1049
Елланский В. *див.* Елланський В. (Блакитний)
Елланський В. (Блакитний) 715, 860
Емцев Т. С. 909
Ерман С. И. *див.* Ерман Самарий Исаакович
Ерман Самарий Исаакович 796, 799
Ермолин М. Н. 852
Есаков В. В. 774
Ефимов Г. 912

Є

Єфремов Сергій 875

Ж

Жакова М. П. 831
Жегалов А. 714

З

Заболотський В. А. 820
Загорський В. В. 1042
Зака С. С. 1235
Заливчий А. 922
Заліський А. П. 902
Залозний П. Ф. 885
Залужный А. 806, 1236
Замятин І. Н. 1109
Западинський І. *див.* Западинський Іона
Западинський Іона 885, 1219

Заславській П. С. 785
Захаржевський М. 913
Зельдин Г. 852
Зеров М. *див.* Зеров Мик.
Зеров Мик. 764, 838
Зильберберг І. Е. 1197
Зильберлейб В. Ш. 1015
Зифельдт А. Р. 785
Зімунд Ол. 803
Зінченко С. 897, 903
Злобин Е. 852
Злобинський Л. Г. 1106
Злотчанський В. 757
Зморович А. 1231
Зновицький О. О. 821
Зорин П. И. 1248
Зосимато Д. *див.* Зосімато Д.
Зосімато Д. 861, 882
Зусман А. 1209

И

Иващенко Ник. 852
Идлинь В. Г. 1240
Ильницький И. 1229
Ираклиди В. А. 1235
Исполатов В. О. 856.
Ищенко А. Г. 852

І

Іваницький С. М. 911
Іваниця Гр. 736
Іоселевич М. І. 1088
Іофан Е. М. 1271
Іщук В. 962

К

К. Д. 1112
Каєм Л. 1048
Казанський С. Ф. 856
Казаченко А. С. 955
Каламарь Юрко 929
Калачик Р. 1156
Калениченко Т. В. 856

Калиновський П. И. 953
Камінський В. Д. 735
Камышников Л. М. 1195, 1201
Канцелярський П. 803
Каплан Л. 1212
Капралов Е. З. 1287
Кардашев Д. И. 852
Карелин В. А. 862, 930
Кариков 1152
Качинський В. М. 930
Кенич Ф. 803
Кипичиницер М. М. 1250
Кириченко 796
Кириченко Гаврило Пр. 950
Китников *див.* Китников Е. В.
Китников Е. В. 1030, 1065, 1155
Кишиневський Н. 852
Кінаш Максим 849
Клем Михайло 934
Клименко А. 796
Кобелев А. В. 1005
Кобилянський К. 793
Ковалев І. И. 775
Ковалевський Н. З. 912
Ковалевський Ю. П. 1005
Ковалевський Микола 718, 864
Ковалевський О. 938
Коваленко И. П. 848
Ковалинський М. А. 1294
Коваль С. 852
Ковальський Ф. 779
Ковач Д. П. 812
Ковжун П. 841
Коган А. И. 1250
Коган А. С. 948
Козак В. П. 911
Козаков М. 1101
Койранський Борис 1014
Коломийченко Хведір 963
Колхоновський А. 870
Колчанов 1122
Колядинская А. 803
Кон Феликс 1289
Конацький Н. И. *див.* Конацький М. І.
Конацький М. *див.* Конацький М. І.
Конацький М. І. 717, 725, 758, 977

Іменний покажчик редакторів і видавців

Кондакь В. К. 855
Кондратьевъ В. П. 1176
Коновал І. 860, 958
Коноваленко Я. 805
Константиновскій С. І. 1238
Корецкій П. А. 1000, 1248
Коринъ А. Л. 1052
Коробков В. М. 1295
Коротке В. А. 1006
Косенко І. 896
Косенко С. Е. 719
Кост. Н. 1090
Котроховъ М. В. 1150
Кошеленко В. 973
Крамарь Д. 870, 1189
Кренжаловський Д. 939
Крепсъ 1122
Кресинъ А. 1041, 1170
Крижановскій В. И. 1005
Крижановський Ів. Ів. 735
Кричевскій Д. А. 863
Кричинскій О. К. 907
Кручининъ Г. 1199
Кубракъ 772
Кудинъ А. А. 1292
Кузмак М. 849
Кузнецовъ А. 920
Куис 796
Кукуруза С. Т. 802
Кулешъ М. Г. 1119
Кульберг М. 852
Купчикъ Б. 1198
Курилло Константин 849
Курицкій І. И. 984
Куручкинъ В. *див.* Куручкинъ В. И.
Куручкинъ В. И. 829, 830, 953
Курчинскій Е. 779
Кущенко Г. А. 1139

Л

Лабинскій В. Н. 1002
Лавренюк П. 1196
Лаговскій И. А. 1000
Лаговскій И. Д. 1248
Лагунова Б. 1236

Лакерникъ М. М. 1081
Ларик 816
Лашкова-Вербинская Н. И. 1253
Лебедев Ник. Ник. *див.* Лебідів (Лебедев)
Микола
Лебединец Д. 726
Лебединцев К. 736
Лебідів (Лебедев) Микола 771, 1012
Левин А. Б. (Ароновъ) 1289
Левинъ Х. З. 1256
Левинъ Э. 1028
Легенькій Н. В. 909
Лелицкій В. Д. 923
Ленау М. 803
Ленинъ П. 958
Лепешинскій Евгений 772
Лепченко Ф. 872
Лехницкій О. 1166
Либерманъ Л. А. 974
Либерманъ М. С. 906
Лившиць Б. 920
Лизанівський Ів. 715
Лила Михайло 869
Липскій Н. 1286
Лирникъ Анастасевичъ В. 1244
Литваков 816
Литвиненко М. 916
Литвицкій Н. А. 811, 907
Литкін С. 803
Лихушинъ П. П. 1119
Літописецъ Нестор 798
Ловецкій Ф. 735
Лозинскій І. І. 907
Лойтерштейнъ А. *див.* Лойтерштейнъ А. Я.
Лойтерштейнъ А. Я. 946, 1228
Лоркипанидзе И. Н. 1235
Лурье Г. И. 1186
Луцкевич Марко 793
Лучинскій Н. В. 728
Лучникъ В. Н. 986
Лысинъ Б. С. 1005
Лысякъ Г. 900, 1290
Любимов Л. *див.* Любимовъ Л. Я.
Любимовъ Л. Я. 831, 1021, 1138, 1220, 1289
Любченко Микола 715
Люткевичъ И. 824

Люторський Н. 851
Лях Ф. 852

М

Магрилов Сем. 803
Маевскій І. А. 842
Мазлахъ С. М. 1172
Маклецовъ А. В. 1181, 1210
Максименко Д. 996
Максимовъ 1017
Максимовъ Ф. 1227
Мамадышскій Н. Н. 856
Маневичъ Д. 1073
Маригодовъ В. Л. 812
Маркинъ П. В. 879
Марков В. И. 930
Марковичъ Д. В. 907
Мартос Б. 777
Мартыновскій С. И. 1295
Мартьяновъ Я. В. 831
Матвѣевскій Вс. Н. 1097
Матео Г. Д. 1224
Мацковъ П. Ив. 904
Мгеладзе М. 1295
Медвѣдевъ Н. И. 1064
Мельникъ Л. 870
Мельникъ Ю. 870
Мельник Як. 939
Мельниковъ А. Г. 1059, 1081
Мельников П. 852
Мельянцев М. 852
Мѣдзяновскій В. 1154
Микитенко П. 943
Минько И. А. 973
Мирапольскій П. Е. 918
Митинъ Ф. А. 971, 1191
Митник Ш. 852
Михайличенко Гн. *див.* Михайличенко Гнатъ
Михайличенко Гнатъ 831, 872
Михайловъ Г. С. 1007
Михалевичъ Вс. 1204
Моисевичъ 1122
Молдавскій В. С. 1264
Молоков Павло 798
Монисовъ Л. 863

Моргунъ Г. А. 909
Морозов А. 852
Музиченко О. 736
Музыкантскій Д. Г. 863
Мукаловъ М. К. 1149
Муринъ А. 1000, 1248
Мышкин А. К. 1039
Мячин Ив. 852

Н

Нарбутъ Владимиръ 1024
Натансонъ Я. 1154
Невинскій Александръ 912
Незнакомецъ *див.* Флитъ Б. Д.
Нечиталюк Я. 881
Нечіпоренко А. Д. 858
Нечіпоренко А. И. 858
Николаевскій Х. 1119
Николаевъ В. 1148
Нікітов Юр. 803
Нікітченко В. 803
Ніковський Андрій 875
Новиков Н. П. 1018
Новиков Петро 896
Новицкій А. Г. 1188
Новоминскій А. 784
Носаръ Г. С. 880
Носуленко Т. 796

О

Образцовъ Е. Н. 830
Обуховскій В. И. 714
Овчинниковъ Д. 879
Одинцовъ А. 1000
Озеров М. К. 764
Олтаржевскій И. С. 907
Оранскій А. М. 965
Орловъ М. 852
Орловъ П. 1120
Орун Захарій 849
Осадчій Т. 860
Островъ А. 1041, 1170

П

Павлоцкий М. Л. 1030
Пазенко Хведір 859
Пакуль Н. М. 862, 1279
Паннѣвъ И. П. 728
Панов-Черный В. 806, 1066
Пановъ Н. А. 1180
Паночіні С. 716
Пантелеймоновъ А. М. 1055, 1068
Панченко К. 837
Панченко М. Г. 872, 873
Паньків Михайло 715
Пароеновъ П. С. 1112
Парфело 1112
Пасѣчукъ-Берега И. 870
Пачовський В. 792
Пачута М. *див.* Пачута Николай
Пачута Николай 854, 901
Первышевъ 772
Перликъ Д. П. 912
Петренко В. 831
Петренко Микола 831, 916
Петренко Н. *див.* Петренко Микола
Петровъ В. 1193
Петровъ Г. И. 1242
Петровъ С. 1000, 1248
Петровскій И. В. 812
Петрусь В. 736
Пештич Г. 802
Пивоваров О. А. 1187
Пилипенко С. 864, 943
Пищаленко Г. 804
Підгаєцький В. 736
Підпалій А. 867
Плевако М. 872, 873
Погодинъ А. Л. 1060
Подвысоцкій Е. И. 1205
Подгорскій С. М. 775
Пожаровъ Г. П. 829, 830
Покровскій 1034
Поліщук К. *див.* Поліщук Клим
Поліщук Клим 864, 943
Поляковъ Б. И. 984
Полянскій 1122
Помышаевъ П. 931
Понизовский Д. А. 722

Пономаренко 884
Попковъ Н. С. 1183
Поповъ А. И. 1000, 1248
Попов Н. Н. 1260, 1261, 1289
Поповъ Н. Н. *див.* Попов Н. Н.
Португаловъ А. В. 763, 1230
Потѣхинъ Е. А. 1082
Принценталь Б. К. 1280
Приходько В. К. 911
Прокопенко 852
Прокопович К. Н. 862
Прокофьевъ С. А. 1005
Проскуровъ И. И. 1285
Прохода В. 865
Пруссаковъ М. Л. 912
Пуглаенко Л. С. 1000, 1248
Пуйда Василь 834
Пушковъ Т. К. 852
Пчілка (Косач) Олена 896

Р

Рабиновичъ И. С. 1098
Рабиновичъ (Чивонибаръ) А. Х. 1265
Равлюк Василь 800
Рагозинъ 772
Радбиль Е. В. 811, 907
Радецкій И. М. 1040
Радченко Я. И. 1177
Разинъ О. Ц. 1162
Раисовъ М. 1199
Раммо В. А. 1030
Ранинин К. 852
Рафаил М. 803
Рахмановъ А. 845
Рев'юк О. 853
Ренненкампфъ М. 907
Ржевниковъ В. 851
Римскій-Корсаковъ (Ларинъ) Г. М. 1126
Родзевичъ В. А. 831
Родников В. 736
Розенблит Г. 852
Розенблум Г. 852
Розенфельдъ Б. А. 1032
Романович-Ткаченко Н. 773
Романовскій *див.* Романовскій А.

Романовскій А. 920, 1112
Романовъ М. Г. 825
Романченко Іван 899
Рудь 890
Рупайсь Ю. 1059
Русаневичъ 1111
Русановъ М. 1000
Русова С. 736

С

Савинскій С. В. 954
Савицький М. 939, 958
Садиковъ С. П. 1030
Саєнко Н. О. 763
Сайченко 905
Самойловъ С. 1034
Самулевичъ П. А. 825
Сан 1289
Сандомирскій А. 1120
Саплинъ Захарія 883
Сведерскій В. Н. 907
Свѣтловъ М. М. 1261
Свѣчинъ А. А. 953
Сегаль О. Б. 1225
Семеновъ С. Д. 1143
Сѣнько 863
Сидоренко 870
Синодскій 1027
Синяньскій П. 810
Сиротинъ А. І. 1108
Ситницький [Яків] 936
Сич Я. 865
Сігал О. 803
Сідельник Василь 847
Січинський М. 853
Скворцовъ С. П. 1252
Склепкович Стефан 849
Скнаръ О. 943
Скротський Ярослав 934
Слуцкій Л. М. 1067
Смирнов Петр Дмитриевич 796
Смоленскій М. В. 844
Смолянскій 816
Соколовскій Ол. 930, 1233
Соколовскій А. О. *див.* Соколовскій Ол.

Соколовскій Ю. Ю. 886
Соколовъ П. К. 974
Соловейчук М. 894
Сосновцев М. *див.* Сосновцевъ М. Н.
Сосновцевъ М. Н. 856, 1083
Сребный М. Г. 909
Стадник Г. 852
Старий В. 838
Стебельскій Е. В. 1179
Стельниковъ А. А. 774, 1251
Стокфиш Г. 852
Стрельбицкій С. 1165
Стрѣлковъ В. 879
Сухановъ Н. 1154
Суховъ А. А. 1295
Суховых К. 1236
Суходоль Г. Г. 852

Т

Талпа М. Е. 820, 1105
Тарасевичъ Г. Ф. 896
Тарногородский Николай 972
Тележинський Сергій 944
Телушкинъ Б. М. 1053
Тернюкъ Г. Ф. 1098
Тетерукъ П. С. 931
Тидикъ М. 901
Тимофеѣвъ Тим. Еф. 1282
Тихомировъ П. В. 820
Тичина Павло 875
Тищенко Юр. 760
Ткачук И. 803
Товстоліс Г. 958
Токаренко 890
Токаржевскій А. Н. 728
Толчинъ А. И. 1005
Трахтманъ Э. М. 856
Тривусъ И. А. 1050, 1051
Трюх М. Я. 852
Тучанскій П. Л. 1295
Тушмаловъ Н. М. 1180

У

Угрин-Безгрішний Микола 951

Узунь Ө. Т. 863
Уманський А. Я. 1098
Ус Валентин 739
Усовъ І. 1245
Уцфховській А. 1154

Ф

Фарбовський В. 815
Феддерсъ Г. Ю. 969
Фельдштейн А. Г. 733, 1258
Фельдштейнъ А. Г. *див.* Фельдштейн А. Г.
Физдель А. 1268
Филова В. Г. 831
Флитъ Б. Д. 970
Фонъ-Гесбергъ К. Д. 856
Фрадкинъ И. 1133
Френкель 722
Фурса П. *див.* Фурса Петро
Фурса Петро 841, 933

Х

Хацько Ф. 1125
Хименко Гр. 754
Хомякова Р. 803
Храмков А. 852
Христовий Микола (Псьолевич) 715

Ц

Цвейфель, Д-ръ 1231
Цельтнер Е. М. 1054
Ципко К. 803

Ч

Чайка М. 837
Чаплинський Йосиф 849
Чеботаревъ Ө. М. 900, 1290
Чекересъ М. 1226
Чепіга Я. 736
Черкасенко С. 736
Черневский В. 806
Черноморський Н. 1199
Черный-Панев *див.* Панов-Черный В.

Чернякъ Б. Я. 811
Чеховський В. 940
Чижевський П. І. 721, 729
Човновой Я. 1249
Чуб П. 943
Чудаковъ Н. 1081
Чулий Петро 798

Ш

Шавельский Г. И. 1287
Шаравський М. 900, 1290, 1291
Шарадий В. Эмиль 854
Шафиро (Шоломъ) Ш. 1222
Шахновичъ М. 1059
Шварц С. Б. 1050, 1164
Шварцъ С. Б. *див.* Шварц С. Б.
Шевченко *див.* Шевченко В. К.
Шевченко *див.* Шевченко В. К.
Шевченко В. К. 912, 1075, 1122
Шейнблум Илья Либертовичъ 1269
Шелюбський М. Х. 1006
Шерешевский И. В. 1235
Шиферъ *див.* Шиферъ П.
Шиферъ П. 1065, 1155
Шіянов Г. 882
Шматко Іван 869
Шматокъ П. Н. 829, 830
Шостенко В. И. 948
Шостенко И. А. 1137
Шраг М. 715
Шрайбер Г. Б. 1235
Шульга Ф. Г. 1113
Шульгин В. 878
Шулькевичъ Л. 1231
Шумський С. 1231
Шумський Олек. 715
Шухатъ М. Д. 907
Шухгальтеръ Л. Я. 1234

Щ

Щепкинъ Е. Н. 1016
Щербаківський В. 729
Щербина А. 914

Э

Эльперинъ 1146
Эльштейнъ Н. С. 969
Эпштейнъ М. М. 843
Эттингеръ Я. М. 946

Ю

Юдинъ Л. Б. 955

Я

Янко О. 916
Яхенко 852
Яхонтовъ З. Н. 1130

B

Balogh Valentine 888
Biberowysch Ladislaus 1301

G

Gorzo Valentine 888

H

Haras N. *див.* Гарас Н.

K

Klem Michael *див.* Клем Михайло

P

Papp Alexander 888
Puyda W. A. *див.* Пуйда Василь

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

А. 478, 518
А. А. *див.* Андреев Андрій
А. Ар. 501
А. Б. 313
А. В. 321, 466
А. Г. 332, 370, 427
А. Г. Р. 15
А. Д. 99
А. Д. *див.* Дмитрієв А. В.
А. И. 520
А. К. 138, 205, 359
А. К. *див.* Кашенко Андріан
А. К. *див.* Коровай А.
А. Л. 311
А.Л.М.У.Б. *див.* Венгжин М. і Лотоцький
Антін
А.Л.-МУБ. *див.* Венгжин М. і Лотоцький
Антін
А. М. 28, 143
А. Ол. 54
А. П. *див.* Португалов А.
А. Р. 350
А. С. 20, 79, 457
А. Т. 62
А. Х. *див.* Хоменко А.
А. Ч. 299
А. Ш. 364, 415
А. Ш. *див.* Шахнов А.
А. Щ. 520
аб. *див.* Баб'юк Андрій
[аб] *див.* Баб'юк Андрій
Аб. Ш. 496
Абегаузь Г. Л. 374

Абразович Л. А. 187
Абрамов В. 295
Абрамовъ С. В. 460
Абросімов І. 137
А-въ Н. 78
Аваліані С. 28
Авдикович О. 223
Авдієнко М. 257
Аверченко А. 242
Авксентьев Н. Д. 522
Авр 153
Авраменко А. 135
Аврускін Х. *див.* Аврускін Х.
Аврускін Х. 81, 82
Аврух Ш. 296
Автос 517
Агатов М. 365
Агієнко О. 335
Агій Ф. 242
Агітатор 427
Агр-м 15
Ададуров П. 212
Адаменко В. Ф. 319
Адаменко Прокіп 281
Адельфопуло К. Д. 456
Азаровъ Н. В. 507
Азбукін Іван 464
Азил 153
Азовський І. 15
Айзикович 444
Айхгорн 106
Айхенвальд Ю. 269
Аксаков К. *див.* Аксаков К. О.
Аксаков К. О. 481, 512
Аксьонов *див.* Аксьонов А. І.

- Аксѡнов А. І. 345, 373
Алгасов *див.* Алгасов В.
Алгасов В. 133, 140
Алейников А. 508
Александръ 437, 493
Александровъ *див.* Александров О. М.
Александров А. М. *див.* Александров О. М.
Александров О. М. 319, 437, 461
Александров Ол. 516
Александровъ П. Н. 273
Александровський В. 365
Алексѣев М. А. 457
Алексѣев П. 191
Алексѣев С. 297
Алексѣевський 391
Алешко В. 90
Алітур 427
АЛ-МУБ *див.* Венгжин М. і Лотоцький Антін
Алтаєв А. 364, 365
Алчевська Х. 247, 334
Алчевський І. *див.* Алчевський Іван
Алчевський Іван 223, 247, 306
Альскій М. *див.* Альський М.
Альський М. 456, 457
Альтер М. 358, 431
Альтеръ М. *див.* Альтер М.
Альтман Ал. 351
Альтшулер А. С. 382, 443
Альфонський А. 271, 312
Амадей А. 191
Амфітеатров О. 471, 474
А-н С. 468
Ан. В. *див.* Ніковський Андрій
Анаръ-Деми Н. 472
Анатр Артур 381
Ангарскій Н. 487
Ангарський О. 87
Андерсен 328
Андреевъ Л. *див.* Андреев Леонід
Андреевъ П. Д. *див.* Андреев П.
Андреев 176
Андреев Андрій 503, 504, 528
Андреев Леонід 533, 534
Андреев П. 297, 433
Андрей *див.* Андреев Андрій
Андрієвич 408
Андрієвський А. 216
Андрієвський В. 33, 320, 321, 322
Андрієвський М. 202, 203, 321
Андрійко В. 301
Андріященко П. 280
Андр-ко 221
Андрущенко К. А. 215, 343
Анісімов А. 124, 191
Ан-ко 221
Анський В. *див.* Андрієвський В.
Антон 333
Антоненко І. *див.* Антоненко І. І.
Антоненко І. І. 320, 321, 379
Антоній 261
Антонов 365
Антонов Г. 128
Антонов І. 488
Антонов Н. 438
Антонович Д. 260, 396
Антонович Петро 232
Антоновский 405
Анциболот Х. 288
Анциферов О. М. 461, 479
Анюточкін П. 493
Апраксін Н. Г. 501
Ар. *див.* Арсентьев Павло
Ар-Ар 98
Арановська Л. 415
Аргунов А. 83, 392
Арендаренко А. 335
Ар'є 384
Аріанд Л. 522
Аркадьєв А. 88
Арлозоров Г. Л. 11
Арнольдін 505
Арнольдовъ Е. 375
Аронов 455
Аронов *див.* Левін А.
Аронсон А. Я. 349
Арсентьев Павло 503, 504
Арский И. 115
Арський Р. 463
Артем *див.* Сергеев Ф. А.
Артемьевъ В. Я. 79
Артоболевський Г. 481
Арфи І. 386

Архипенко Е. *див.* Архипенко Є.
Архипенко Є. 67, 303, 304, 305
Арцибашев 176
Асмус Валентин 498
Ассінг А. 416
Астаховъ И. Л. 448
Астаховъ Т. П. 357, 459
Астров С. 458
Аугустинович Ян 509
Аудов С. 366
Ауссем В. 456, 457
Ауссемъ В. *див.* Ауссем В.
Ахтирянин 398
Ачканов Г. П. 187, 191

Б

Б. 44, 157, 244, 314, 517
Б. В. 311
Б. Г. 81
Б. К. 99
Б. Л. *див.* Лепкий Б.
Б. П. *див.* Принценталь Б. К.
Б. Р. 388
Б. С. 180
Б. Ю. 180
Б-ъ Ф. 225
Бабенко *див.* Бібік Андрій
Бабиц Б. 40
Бабуся Ад. 119
Баб'юк А. *див.* Баб'юк Андрій
Баб'юк Андрій 181, 316, 335
Багалій Д. 171, 247
Багинскій Б. П. 149
Багінський В. С. 504
Баглай 191
Багрицький Едуард 190
Багрій М. 300
Бадюль Л. Г. 288
Баєрлін Генрі 241
Базаров В. 141, 405
Базілевич В. 200
Байбузь М. Ф. 523
Бакаев И. П. 191
Бакалінська Н. 78
Бакалінський Арс. 66
Бакуменко А. 202, 203, 320

Бакуринскій А. А. *див.* Бакуринський А.
Бакуринський А. 319, 328, 329
Бакштъ Г. 481
Балабанов 324
Балабанов М. С. 383
Балабушевичъ М. 473
Баламута *див.* Горбань Нестор
Балатюк З. 306
Балашев 191
Балей С. 334
Бали М. 161
Балик Г. 252
Балковенко *див.* Балковенко Л.
Балковенко Л. 114, 116
Балог Валентин 238, 242, 243
Балудянський Андрій 242
Бальц Григорій 473
Баляев 398
Балясний П. 310, 311
Балясний П. А. *див.* Балясний П.
Банад О. 304
Бандуринъ Л. Е. 409
Банний Н. 468
Бантиков Серж 448
Бар Б. *див.* Гуревич Б.
Бар. М. 332
Бараненко С. 493
Барановъ А. П. 267, 269
Барановський В. 305
Баранчикъ В. 399
Бараціус Йосиф 242
Барашъ И. М. 379
Барашенков Б. 465
Барбаумов Г. 460
Барбаченко К. 15
Барболін 235
Барвінок П. *див.* Лиходій Павло
Барвінок Павло *див.* Лиходій Павло
Барвінський Є. 313
Баргошъ М. 453
Бардах М. 542
Бардачевський 508
Барденштейн Б. 536, 540
Барденштейн Я. 277
Баркер Том 190
Бартош Е. 185

- Бархинь К. Б. *див.* Бархін К. Б.
Бархін К. Б. 500, 501
Басов-Верхоянцев С. 428
Батрак *див.* Затонський М.
Батуринець В. 74
Батуринець П. *див.* Сулиз Панас
Батуринський Д. 116
Бахір В. 280
Бахман К. О. 513
Бахметов Є. 191
Бахров 191
Бачинський В. 63
Бачинський С. 11, 197
Бачинський Юліан 184
Башилов І. 391
Башлай Г. 217
Башлай Л. Н. 288
Баянь 282
Б-в В. *див.* Біднов Василь
Б-въ И. 361
Бебель А. 381
Б-евъ Г. 284
Бѣдновъ В. А. *див.* Біднов Василь
Безпалько Иван 287
Безпалько Лев 43
Безпатов Є. 368
Безрідний 160
Бейгельманъ М. 417
Бейер М. 321
Бейтельманъ А. 523
Бекер М. 287
Белецький Хаїм 494
Белунковський Я. 509
Бельман М. 475
Бельська А. 128
Бем А. 168
Бемъ П. 445
Бемогжський А. 368
Бенгисъ Б. 460
Бендецький П. 186
Бензя П. 260
Бенов Г. 141
Бенсон Р. Г. 183
Бентисъ Б. 479
Бенцигеръ 478
Бер І. *див.* Гуревич Б.
Берг Г. *див.* Берг Григорій
Берг Григорій 343, 517, 518
Бергман-Юрин К. Б. 191
Бергольцев С. 452
Бердичевський *див.* Бердичевський М.
Бердичевський М. 344, 425, 468
Бердичевський Я. 524
Бердников Я. 365
Бережанський Микола 24, 382
Бережанський Н. *див.* Бережанський Микола
Березницький С. 316
Березов В. 108, 109
Березовець П. 298
Берестечко А. Е. 20, 408, 409
Берещанський А. 425
Беркенгейм Олександр 392
Беркиць Підлабузник 213
Беркманъ Ю. М. 370, 484
Берлацкій М. Г. *див.* Берлацький М.
Берлацький М. 365, 366
Бернадський А. 322
Бершадский М. С. 536
Бершицкий М. 124
Берштейнъ Э. А. 463
Бесарабов Г. 266
Бескид Антоній Гр. 192
Бестужев О. 328
Беттін В. 421
Бедний Дем'ян 76, 92
Белій І. 88
Бѣлинскій Н. И. 269
Белік Д. 339
Белінкіс Б. 468
Белінський В. 306
Белоконський І. П. 512
Белоусов С. 78
Бѣльскій С. В. *див.* Бельський С.
Бельський С. 79, 80
Биба О. *див.* Биба Овсій
Биба Овсій 40, 309
Бибергал М. 25
Бида Ф. Г. 187
Б-ий В. *див.* Елланський В.
Б-ий Вал. *див.* Елланський В.
Биков Микола 346
Биковський Л. 55

- Билина П. 226
Биндюк І. М. 476
Бирчанський Л. 343
Бистров 191
Бистрянський *див.* Ватін В. О.
Бистрянський В. 75, 92, 364, 490
Битмань Р. 494
Биховський Н. 296, 389
Біберман 98
Біберович В. 542
Бібік Андрій 315
Бідний 116
Біднов В. *див.* Біднов Василь
Біднов В. О. *див.* Біднов Василь
Біднов Василь 69, 70, 179, 194, 195, 197, 260, 355
Біднов М. 124
Біднова Любов 70, 71, 196, 197
Біленко 106, 107
Біленький Б. 280
Білецький Л. 38, 224
Білинський В. 123
Біловський 321
Білозор Я. 16
Білоконський І. *див.* Білоконський І. П.
Білоконський І. П. 461, 435
Білоконь Г. П. 462
Білопольський Ю. 475
Білорусець Ол. 124
Біляєв М. І. 315
Біляшівський М. 15, 16
Біндас С. 130, 131
Бір К. 252
Бірюков А. 433
Біський Захар 111
Бл. М. 157
Блакитний *див.* Елланський В.
Блакитний В. *див.* Елланський В.
Блакитний Валер *див.* Елланський В.
Близнюк М. 257
Близький Володимир 289
Блок 331
Блок О. 343
Блонський 308
Блошенко І. 533
Блошенко Н. 534
Блус В. 354
Бн. 318
Б-нъ Я. 473
Б-нов А. 289
Бобинський Василь 316
Бобрицький Володимир 523
Бобульський Антоній 243
Б-ов Л. 402
Б-овъ М. 396, 539
Богацький П. 170, 171, 302
Богацький Ю. *див.* Богацький Ю. А.
Богацький Ю. А. 149, 275
Богданов І. Ф. 360
Богомолець А. А. *див.* Богомолець О.
Богомолець О. 367, 369
Богуславський Є. 496
Богущ Ф. С. 187
Бойко А. 185
Бойко Б. 222
Бойко В. 46, 173, 274
Бойко Михайло 210
Бой-Кот 205
Бойченко П. 499
Бокримов Х. І. 416
Бокушъ С. 481
Болбочан Микола 531
Болбочан П. 515
Болеславський К. 373
Болотний М. 362
Большаков М. 375, 376
Бомчинський Ч. 444
Бондаренко 60, 73
Бондаренко А. І. *див.* Бондаренко О.
Бондаренко Б. 199, 200
Бондаренко В. 47
Бондаренко Микола 19
Бондаренко О. 285, 307
Бондарчук С. 292
Бондарчук З. П. 266
Бон-ко Ник. *див.* Бондаренко Микола
Бонфельдъ М. І. 310
Боржковській В. В. *див.* Боржковський В.
Боржковський В. 231, 269
Борзяк А. 47
Борзяковъ Г. Ф. 294
Бориневич А. А. 28

- Борисенко 77
Борисов А. 187
Борисов В. 498
Борисов К. А. 345
Борисов М. 271
Борисов О. 458
Борисович 506
Боровик В. 250, 305
Боровик Д. *див.* Боровик Дмитро
Боровик Дм. М. *див.* Боровик Дмитро
Боровик Дмитро 123, 300, 301, 302
Боровик О. 200
Борович 512
Боровиченко Михайло 103
Боровський В. Д. 369
Бородаєвський П. 221
Бородай Омелько 17
Борозенко Олександр 215
Боронило Д. 260
Борохов В. 513
Борсук В. В. 383
Борсукъ П. В. 227
Борух Іван Гр. 193
Борщенко Я. 116
Босий Я. 70, 71
Бохонко К. Ф. 465
Бош С. *див.* Бош Євгенія
Бош Євгенія 74, 96, 363
Бошко В. 67
Боян 318
Боярков Я. 455, 535
Боярнов Я. 437
Боярський М. 454
Боярченко І. П. 287
Бр. С. 468
Брайкевич М. 342
Брайник С. 528
Брандман Б. 342
Бранько Павло 106
Брат Петро 374
Брейман Л. Я. 473
Бремер А. А. 501
Брешко-Брешковська *див.* Брешко-Брешковська Катерина
Брешко-Брешковська К. *див.* Брешко-Брешковська Катерина
Брешко-Брешковська К. К. *див.* Брешко-Брешковська Катерина
Брешко-Брешковська Катерина 28, 85, 179, 366, 392, 422, 447, 522
Брешковська К. *див.* Брешко-Брешковська Катерина
Бржозек 446, 468, 496
Бржозек Л. А. 394, 536
Бри-бри 468
Брикерь С. 468
Бриль Е. 524
Бриль Н. 149
Бринцов Михайло 43
Бродецкий М. 502
Бродовский Г. А. *див.* Бродовський Григорій
Бродовський Григорій 385, 387
Бродський Марко 357
Бройде С. 485
Броневський Н. 151
Бросков А. 519
Брук С. Л. 525, 526
Брукъ С. Л. *див.* Брук С. Л.
Брун Марко 180
Брусилов О. *див.* Брусилов О., генерал
Брусилов О., генерал 225, 358, 533
Брусильський Ю. 296
Брюллова-Щаскольская Н. 284
Брюсов Валерій 523
Брюханов М. 484
Брянський М. 178
Б-скій Ю. *див.* Білопольський Ю.
Бубликов Р. 448
Бубнов 140
Бубнов А. 12
Бувший просвітянин 116
Будберг Р. Ю. 461
Будищев А. 481
Будій А. *див.* Кащенко Андріан
Бузок 257
Буквоѣдъ 473
Букраба В. В. 67
Букшований Микола 210
Буман В. 115
Бунаков Петро 272
Бунге Катерина 501
Бурий Ф. І. 490

Буримовъ М. 403
Бурлака 375
Бурлака М. 298, 299, 300
Буртман 468
Буруля І. 112
Бурцев Вл. 269
Бурчак Л. 171, 260
Бурштин Матвій 158, 445
Буткевичъ Е. А. 194
Бутович П. 274
Бутовський П. 273, 275
Бутырскій П. М. 149
Бутяев Д. 365
Бухановський В. 511
Бухановський Л. 259
Бухарикъ Н. 488
Бухаринъ Н. *див.* Бухарін М.
Бухарін М. 114, 237
Бухмилъ І. С. 386
Бухов А. *див.* Бухов Аркадій
Бухов Аркадій 267, 312
Бухтіаровъ М. 282
Бучинський Б. 313
Быстрицкій 93
Бытенскій И. 383
Быховскій Н. *див.* Биховський Н.
Бякін Віктор 502

В

В. 240, 286, 497
В. *див.* Балог Валентин
В. А. *див.* Андрієвський В.
В. А. П. 450
В. Б. 19, 234
В. Б. *див.* Біднов Василь
В. Б. *див.* Елланський В.
В. В. 529
В. Г. 27, 105, 388
В. Д. 367
В. Д. *див.* Демар Віктор
В. Е. 321
В. Е. *див.* Елланський В.
В. З. *див.* Завадъ Володимир
В. З. *див.* Злотчанський В.
В. И. 317, 318
В. І. 212

В. Іосіф 504
В. К. 74, 109, 138, 233, 345, 496
В. Л. 112, 284, 521
В. Лирникъ Анастасевичъ 504
В. М. 255
В. О. 275, 296
В. Остап *див.* Вахнемич О.
В. П. 30
В. Р. 328
В. С. 222, 229
В. С. *див.* Біднов Василь
В. С. *див.* Сведерскій В. Н.
В. С. *див.* Сергієвський Василь
В. С. *див.* Серпов В.
В. С. *див.* Степанюк В.
В. Ф. 49
В. Ц. 525
В. Ш. 44, 151, 276
В. Щ. *див.* Щербаківський Вадим
В. Я. 72, 492
Ва...ский К. 319
....въ 446
Вагранська А. І. 457
Вайль М. 393, 394
Ваймантъ А. 496
Вайнбаум Б. *див.* Вайнбаум Б. В.
Вайнбаум Б. В. 257, 508
Вайнблотъ М. 294
Вайнштейнъ В. 455
Вайнштейн Н. В. 476
Вайнштейн Семен М. 357
Вайсфлігель М. 81
Ваксов В. 158
Валевський В. 341
Валентинъ С. 93
Ван Б. 468
Ван-Гук І. 300
Варава Грицько 161, 162
Варавва О. 44, 209
Варнеке Б. 369
Варницький В. 74
Вартовий 138
Вартовий Г. 260
Варшавскій И. 455
Варшавський С. 241
Василенко И. Н. 203

- Василенко М. 31, 157, 158, 217, 294
Василенко Олександр 252
Василиевичъ 192, 193
Василисинъ Н. Н. 360
Василів С. 33
Василь, влади́ка 184
Васильєвъ В. Д. 480
Васильєвъ М. 486
Васильєв П. *див.* Васильєв П.
Васильєвъ П. Н. *див.* Васильєв П.
Васильєв П. 28, 537, 538, 540
Васильківський С. 223
Васильченко А. Ф. 119
Васильченко С. *див.* Васильченко С. Ф.
Васильченко С. Ф. 56, 120, 155, 223
Васильчук І. 220
Вассерманъ Я. 453
Васютинський Б. 200, 320
Васючков Ф. 401
Ватін В. *див.* Ватін В. О.
Ватін В. О. 96, 120
Вахнемич О. 316
Введенський А. *див.* Введенський О.
Введенський А. *див.* Введенський О.
Введенський О. 232, 261, 262, 327, 533, 534
Вдовец І. Я. 318
Вдовиченко М. Г. 483
Вега 370
Везе 88
Вейнгер А. 344, 466
Вейнгеръ А. *див.* Вейнгер А.
Вейнгер Т. Т. 468
Вейншалъ А. 386
Вейсброд А. 410
Вейсман М. Г. 124, 343
Вейсманъ М. Г. *див.* Вейсман М. Г.
Велик К. 78
Великдан С. 305
Величко Є. 308
Величко Кость 234, 247
Веліхов Л. А. 461
Вельгоров Олександр 506
Венгеров 508
Венгжин М. 316
Венедиктов А. 78
Венедиктов П. 267
Вен-ов С. 252
Вергун Д. 193, 241
Вергунъ Д. *див.* Вергун Д.
Верещака Іван 44
Верещинський Є. 378
Вержбицький 176
Вержбицький О. 71, 235
Верзубъ 494
Вернадський В. І. 461
Вернер І. 460
Верниковский 509
Верховской П. В. 356
Верховський Г. 185
Веселовський Б. 144
Весоловський Я. 223
Вечерницький А. *див.* Кузьмінський О.
Велоч А. 142
Вѣринъ И. М. *див.* Верін І.
Верін І. 411, 539
Вѣтвинскій А. Г. 149
Ветков А. 90
Ветров А. 96
Вибрик П. 73
Виговський І. 279
В-ий 295
Викторовскій Е. 355, 507
Викторовскій О. Е. 356
Вильгер Э. 356
Вильнянскій С. І. 155
Вильтеръ Э. 469
Винниковъ Н. П. 319
Винниченко *див.* Винниченко Володимир
Винниченко В. *див.* Винниченко Володимир
Винниченко Володимир 16, 18, 21, 30, 37, 46, 48, 88, 90, 100, 103, 111, 153, 175, 176, 209, 224, 257, 259, 260, 265, 312, 326, 329, 406, 495
Виноградський В. 158
Виноградський М. 520
Винтер Я. 245
В-инъ Б. 386
Вировий Є. *див.* Вировий Євген
Вировий Євген 36, 70, 71, 196, 197
Високий А. 297
Високий М. 502
Височанський П. 280

- Витлин М. М. 372
Витязєв П. 499
Вихованець *див.* Нечиталюк Я.
Вишневецький В. 232
Вишневецький Митя 318
Вишнівський В. 109
Вишняк М. 178, 179
Вишняков 191
Вишнянський 242
Вікул П., о. 223
Вікул С. 260
Віленчук С. Я. 349
Вілінський 519
Вільнянський С. 532
Вільсон В. 28, 341, 541
Вільшанський Лука 213
Вільшенко А. *див.* Лотоцький Антін
Вільшенко Я. *див.* Лотоцький Антін
Вільямс В. 523
В-ін В. 295
Вінігрет 508
Вінок М. 277
Вітер 116
Вітлін Е. 89
Вітошинський, полковник 181
Вічев О. 296
В-к Б. 468
В-к С. 80
В-л М. 222
Вл. Мик. *див.* Василенко М.
Владимирський Г. *див.* Владимирський Григорій
Владимирський Григорій 19, 296
Владимірський А. В. 366
Владіміров Еміль 343
Влодковський М. 112
Вовк Ф. 170, 223, 296, 313, 321
Вовчаренко М. 187
Вовчок Марко 250
Водовозов В. 152, 398, 446
Водопьянов П. И. 88, 509
Водопьянов П. И. *див.* Водопьянов П. И.
Вознесенская 458
Вознесенскій Б. Н. 408
Вознесенскій С. 391
Возняк М. 89, 110, 130, 313, 321
Воїнов А. 354
Вокшуль Т. 189
Волгін І. 341
Волжанін Н. 392
Волинський 45
Волинський А. 89
Волиняк Я. 308
Волін 505, 506
Волін Георгій 377
Волкай Євгеній 240
Волковъ Д. 481
Волконська М. 511
Волна З. 382
Волобуєв С. 534
Волобуєв П. 90
Воловик К. 254
Володський О. 321
Волосенко *див.* Волосенко П.
Волосенко П. 122, 157, 216, 217, 247
Волотовскій М. *див.* Волотовський М.
Волотовський М. 480, 481
Волох В. 171
Волохов Марко 142
Волошин К. 160
Волошин О. 171
Волошка Людмила *див.* Морозова-Курек Людмила
Вольнець Б. М. 310
Вольнін С. 271
Вольнов П. 91
Вольный 473
Вольскій Е. О. 507
Вольська Стефанія (Франциска) 78
Вольф Г. 520
Вольфсон Л. 389
Вонсикъ А. 472, 473
Воробьевскій Л. 203
Воронецкій Н. А. 434
Воронецъ А. И. *див.* Воронецъ
Воронецъ 152, 153
Вороний М. 44, 170, 275, 330, 334
Воронін Прохор 333
Вороніцин І. 19, 295
Воронов 508
Воронов Б. 43, 44
Воронов С. К. 522

- Воронській А. *див.* Воронський Олександр
 Воронський А. К. *див.* Воронський Олександр
 Воронський Олександр 92, 287, 427
 Воропай Катерина 186
 Ворохобський С. Я. 482
 Ворошилов К. 382
 Воскресенській А. 77
 Воскресенській Б. Н. 408, 409
 Вп. 396
 Врона І. 116
 В-ський М. 115
 Вулих Г. 383
 Вурман *див.* Вурман І.
 Вурман І. 227, 335
 В-цький О. 233, 235
 Вчитель 296
 Выгодский Б. Г. 452, 453, 454
 Выгодській Б. *див.* Выгодский Б. Г.
 Вяземцев О. 472, 473
 Вяземцевъ А. *див.* Вяземцев О.
 Вязовський І. 66
 Вяльцев Б. *див.* Вяльцев Борис
 Вяльцев Борис 471, 474
- Г**
 Г. 296, 318
 Г. *див.* Григорович Михайло
 Г. *див.* Гроянівський Гр.
 г- 88
 Г. А. 317, 322
 Г. А. І. 321
 Г. Б. 296, 332
 Г. Б. *див.* Бесарабов Г.
 Г. В. 521
 Г. В. *див.* Варава Грицько
 Г. Д. 115
 Г. Ж. 108
 Г. І. 49
 Г. К. 202
 Г. Л. 87, 204
 Г. М. 122, 295
 Г. Михайло *див.* Григорович Михайло
 Г. П. 147
 Г. П. *див.* Петренко Гр.
 Г. С. 318, 320
 Г. Ст. *див.* Горлівський С.
- Г. Ф. 296
 Г. Ш. 118
 Г. Ю. 204
 Г. Я. 204
 Габай М. 452
 Габріель В. 180
 Гаврик В. 216
 Гавриленко С. 124
 Гавриленко Ф. 119
 Гаврилко М. 316
 Гаврилов-Юзовський А. 382
 Гаврилук 117
 Гавриш І. 40
 Гавриш Ф. *див.* Гавриш Ф. С.
 Гавриш Ф. С. 64, 171
 Гаврищенко А. 74, 309
 Гавсевич П. 67
 Гагаринський 253
 Гаєвський І. 98
 Гаєвський С. 221
 Гаєнко П. 106, 223
 Гаєнко Сергій 252, 253, 254
 Газер М. 88
 Газетний працівник 115
 Гай П. 170, 171
 Гайгоровъ В. С. 339, 388
 Гайдар 161
 Гай-ко К. 291
 Гайковський М. 94
 Гайне Г. 334
 Гайсинський А. Г. 404
 Галайда Ярема 75
 Галевич В. 65
 Галкин А. 310
 Галкин Ш. 310
 Галкін В. 370
 Галкін С. Г. 36
 Галла Я. Б. 410
 Галузін В. *див.* Девдаріані С.
 Гальберштадт В. 519
 Гальперин І. 100
 Гальперін В. І. 357
 Гальченко Іван 99
 Гамалієв Дмитро 91
 Гамарник Я. 98
 Гамбаровъ 282

Гамзе М. *див.* Гамзе Мойсей
Гамзе Мойсей 203, 204
Ганас Роман 185
Ганжа П. *див.* Ганжа Петро
Ганжа Петро 210
Ганжа Р. 324, 325, 328, 329, 379
Ганкевич М. 299
Ганкин С. 187
Гануляк Григорій 243
Гануляк Йосиф 241
Ганчін Михайло 193
Гарас Н. 298
Гарви Н. 536, 537
Гареткін С. 506
Гарт В. *див.* Елланський В.
Гартований В. *див.* Елланський В.
Гасенко Г. 42
Гассер 257
Гастєв О. 535
Гатов Олександр 158
Гатцук С. 324
Гаусман О. 477
Гашек Я. 242
Ге Ар. 472
Ге Вільгем 312
Гебей Никифор, о. 243
Гедлер Л. 513
Гей Гнат 42
Геккер М. Н. 142
Геккеръ Н. 447
Геллеръ І. М. 504
Генакъ Т. А. 459
Генейзер Е. 221
Генерезовъ А. Я. 407
Генс А. 117, 280, 281, 287, 288
Генчо М. М. 420
Геншафтъ И. М. *див.* Геншафт І.
Геншафт І. 388, 389
Гепнер В. 388
Герасименко П. 276, 401
Герасимів Г. 260
Герасимов Іван 52
Герасимчук В. 313
Геремінович Б. Е. 537
Геркевичъ Викторъ 392
Герлін А. 82

Герлях 535
Гермайзе О. 171
Герман А. 409, 410
Германъ А. М. *див.* Герман А.
Герман Ш. 186
Гермаш 217, 294
Гертопан А. В. 445
Герценштейн А. Д. 402
Герцман *див.* Герцман Я.
Герцман Я. 187, 191
Гершберг 191
Гершевич М. 498
Гершенгор А. 381
Гершзон П. 388
Гесберг К. 346
Гетьманецъ Гр. *див.* Коваленко Г.
Гильферъ М. 445
Гин-дєсъ М. 386
Гіацинтов В. 181, 413
Гіацинтовъ В. И. *див.* Гіацинтов В.
Гізе Ф. 180
Гілевич Антон 20
Гільчер А. 446
Гіляровський Володимир 103
Гімельфарб В. 425
Гінцбург М. 523
Гінцбург Я. 463
Гітлер А. 242
Г-КО 46
Г-къ М. 286
Глаголін Сергій 445
Гладик В. П. 193
Гладкий І. 124
Гладкий М. 80, 220
Гладков І. 490
Гладун О. *див.* Гладун О. П.
Гладун О. П. 162, 163
Глазманъ М. И. 441
Гласний 322
Глезер М. В. 499
Глиба І. 401
Глижинський К. 262
Глібов Л. 321, 328
Глоуберманъ 372
Глузберг Ф. 485
Глуздовскій П. 139

- Глуховський К. 203
Глущенко О. 301
Глущенко Т. И. 360
Г-н А. 520
Г-н И. 99
Гнатко *див.* Михайличенко Гнат
Гнатюк Назар 180
Гніздовський 60, 73
Гніздовський П. 47
Г-нъ Е. 493
Говічіа В. 506
Гоголь М. 222, 229, 242, 374
Гоженко Р. Я. 86, 281, 393, 429
Годинка Антоній 240
Годнюк К. 290
Годованець М. 275
Годованюк К. 110
Гозіасон Філіпп 518
Голевъ Ал. 443
Голійчук Ф. 313
Голінський Х. 161
Голобородько М. 135
Голованевский 504
Головін А. 444
Головко А. 217
Головко Г. 425
Головко П. 280
Голозубец С. 191
Голоскевич Г. 38
Голуб 114
Голуб Г. 191
Голуб М. 63
Голубенков Н. 98
Голубниченко 458
Голубович Є. 318
Голубовський Л. 133
Гольдельман С. 360
Гольдеман С. 402
Гольденберг 99, 504
Гольденберг І. 519
Гольденбергъ *див.* Гольденберг
Гольдинер Г. 357
Гольдман А. 291, 367, 463
Гольдманъ И. Е. 270
Гольдман С. 454, 517
Гольдманъ С. Г. *див.* Гольдман С.
Гольдфарб М. 295
Гольцман В. С. 191
Голяк Є. 298
Гонтарев Г. 436
Гончар М. 173
Гончаренко Н. Г. 459
Гоппе А. 203
Гораїн Анатолій 324
Горак Іван 303
Горбань Микола 282
Горбань Нестор 210
Горбачевський В. 444
Горбовицеръ М. Г. 144
Горбунов-Посадов І. 493
Горвиц А. *див.* Горвіц А.
Горвіц А. 237, 498
Горвіц О. *див.* Горвіц О. Б.
Горвіц О. Б. 96, 98
Гордієвський Прокіп 243, 315
Гордієвич К. 215
Гордієвський М. 130, 255
Гордієнко М. 171
Гордін Яків 508
Гордіни, Бр.[ати] 528
Горевъ Б. *див.* Горев Б.
Горевъ Б. И. *див.* Горев Б.
Гореликъ И. 501
Горев Б. 93, 393, 394
Горева Є. 133
Горленко А. 222
Горленко Х. 224
Горлівський С. 424, 425
Горловскій Н.-І. Я. 422
Горловскій Ст. *див.* Горлівський С.
Городецкій А. Н. 149
Городецький К. 506
Городецький М. 534
Городецький Я. *див.* Городецький Яків
Городецький Яків 76, 151, 364
Горохов М. 371
Горохов Н. 99
Гороховський Б. 290
Горскій В. *див.* Горський В.
Горскій Е. С. *див.* Горський Є. С.
Горський В. 375, 376
Горський Є. С. 500, 501

- Горський Олександр 116
 Горюнович К. 476
 Горячко С. 380
 Горький М. *див.* Горький Максим
 Горький Максим 190, 204, 405, 422, 428, 496, 516, 522
 Готтесманъ Е. Б. *див.* Готтесман Євген
 Готтесман Євген 497, 498
 Гофман 508
 Гофман М. 325, 328
 Гофманъ М. Л. *див.* Гофман М.
 Гр. Мих. *див.* Григорович Михайло
 Грабенко А. 169, 481
 Градкий 187
 Гражданин *див.* Гражданін
 Гражданинъ *див.* Гражданін
 Гражданін 295, 449, 509
 Гракх 361
 Грановский Я. М. *див.* Грановський Яків
 Грановський Яків 452, 453, 454
 Графф В. *див.* Графф В. С.
 Графф В. С. 504, 506
 Граціановъ П. А. 449
 Гречко К. 180
 Грещенко С. 275
 Григ. *див.* Григорович Михайло
 Григоренко А. 250
 Григоренко Тарас 287
 Григор'єв М. 366
 Григор'єв Н. *див.* Григоріїв Н.
 Григор'єв Никифор *див.* Григоріїв Н.
 Григор'єв Р. 344
 Григор'єв-Наш *див.* Григоріїв Н.
 Григоріїв Н. 16, 77, 78, 147, 208, 231, 280, 315
 Григоров Л. 387
 Григорович М. *див.* Григорович Михайло
 Григорович Михайло 254, 255, 264, 265
 Григорович Н. 267
 Григоровичъ П. *див.* Григоровичъ П., свящ.
 Григоровичъ П., свящ. 356, 507
 Григорьевъ Б. 453
 Григорьевъ Н. *див.* Григоріїв Н.
 Гри-Гри *див.* Грі-Грі
 Грингаузъ С. 395
 Гриневецький С. 298
 Гриневицький Гнат 523
 Гриневич А. 151, 238
 Гриневич Л. 237
 Грицай І. 335
 Гриценко Г. 160
 Гриценко Ілля 423
 Гриценко Ю. І. 272
 Грі-Грі 266, 460
 Грідосовський 528
 Грін П. 468
 Грінберг 191
 Грінфельд Ю. 271
 Грінченко Б. 40, 56, 106, 135, 199, 288, 306, 315
 Грінченко М. 40, 78, 134, 135, 171
 Гріц О. 520
 Гродзинський М. 110
 Гройнім О. 39
 Гройсман С. 524
 Громадянин 322
 Громенко М. 413
 Гропяновъ Гр. 68
 Гроянівський Гр. 119
 Гр-скій Гр. *див.* Гроянівський Гр.
 Грудина Дмитро 251
 Грудницький О. *див.* Грудницький Олелько
 Грудницький Олелько 17, 98, 260
 Грузенбергъ П. И. 459
 Грунін 514
 Грушевский *див.* Грушевський Михайло
 Грушевський М. *див.* Грушевський Михайло
 Грушевський Михайло 16, 18, 31, 49, 52, 111, 122, 129, 130, 148, 154, 175, 206, 208, 219, 224, 243, 250, 278, 280, 290, 291, 299, 313, 315, 330, 396, 406, 495, 503, 511, 513
 Грушевський О. *див.* Грушевський О. С.
 Грушевський О. С. 38, 312, 313
 Грущенко О. 74
 Гр-ч Мих. *див.* Григорович Михайло
 Губенко 496
 Губергриць С. И. 430
 Губін М. 382
 Губльїнська Клавдія 378
 Гудзій Г. 214
 Гуля А. 331
 Гуляевъ Н. 162
 Гуляйбіда Я. 107
 Гундяк Іван 182

- Гупало Д. 110
Гуревич 532
Гуревич Б. 145, 515, 516
Гуревич Г. 502, 516
Гуревич Гр. *див.* Гуревич Г.
Гуринов В. З. 321
Гурович С. 341
Гурочкін М. А. 465
Гуртом Р. 275
Гур'янов В. 465
Гурянський М. 185
Гусаченко З. 31
Гут-Ковальов Володимир 281
Гутир І. Г. *див.* Гутир Іван
Гутир Іван 501, 502
Гутман 225
Гутман І. А. 476
Гутманъ І. Л. 410
Гутман Я. 537
Гутник Т. 401
Гучков О. 358, 417, 486
Г-ч Мих. *див.* Григорович Михайло
Г-ч Н. 322
Гюйо Ж. М. 473
- Г**
Гебей Петро, єпископ 242
Гедзенята 112
Горзо Валентин, о. 238, 243
- Д**
Д. 99
Д. *див.* Димський Ілля
Д. А. 78
Д. Г. 331, 455
Д. Д. 65
Д. Д. *див.* Дяченко Д.
Д. Е. 279
Д. І. 284
Д. Л. 219
Д. М. *див.* Маркович Дмитро
Д. Ф. 321
Д. Ф. *див.* Фомин Д.
Дааров 466
Давній 260
Даденковъ Н. 495
- Далекозорий Сом. 109
Дамбергъ И. И. 269
Дан Ф. 468
Данельський Іван 65
Данилов Ф. 204
Данилович Василь 63
Данільцев О. 124
Данн М. 523
Данченко С. 78
Дачишин Євген 185
Д-вий 257
Дворкин А. И. 372, 403
Де Бе *див.* Боровик Дмитро
Де Рибас А. 473
Де-Бор 17
Девдаріані С. 380, 381, 515, 516, 525, 532
Деконскій *див.* Деконський П.
Деконскій П. *див.* Деконський П.
Деконський П. 394, 395, 446
Делегат 331
Демар Віктор 381
Деменітру В. 491
Демешко 425
Демченко Б. 481
Демченко В. 481
Демченко І. 298
Дем'яненко Й. 72
Дем'яновський В. 16
Денисенко М. 109
Денисюк П. 277
Денікін А. 165, 208, 209, 235, 259, 274, 331, 540
Депрус Тим. 247
Деревенський Фома 295, 322
Деревляний Вол. 303
Держирука В. 185
Дерімів Тимофій 281
Дерковська А. А. 134
Дерман 191
Дерман І. 203, 314
Деснянець А. 485
Дехтяренко І. 74
Дешевий Д. 84
Дешевий М. 516
Дєвушкін М. 458
Джаров К. 423

- Дженджера В. 185
Джентельмен 517
Джигіт 445
Джигурда 482
Джиджора І. 313
Джурович Д. 262
Дзига 112
Дзіковський В. 181
Дзявуленко Жевжик 316
Дик. 132
Диканський С. С. 513
Дикарів М. 313
Дикарь Николай 235
Димир В. 428, 474, 500, 501
Димирь В. *див.* Димир В.
Димський І. *див.* Димський Ілля
Димський Ілля 43, 44
Динник Михайло 498
Дистель А. В. 342
Діаконенко Н. 322
Діброва Павло *див.* Слободницький П.
Дівішек М. *див.* Дівішек М. М.
Дівішек М. М. 501, 502
Дід *див.* Григорович Михайло
Дід Опанас 110
Дід Охр 112
Діденко 361
Дідушок В. 181
Дідушок П. 219, 221
Дімір В. 367
Діоген 368, 496
Діхтяр М. 308, 309
Діхтяр Олекса 162, 170
Діхтярь О. *див.* Діхтяр Олекса
Д-кь М. *див.* Дівішек М. М.
Д-ко 322
Д-ко С. 277
Дмитренко Г. 167, 171
Дмитренко П. 259, 260
Дмитрієв А. *див.* Дмитрієв А. В.
Дмитрієв А. В. *див.* Дмитрієв А. В.
Дмитрієв А. *див.* Дмитрієв А. В.
Дмитрієв А. В. 24, 25, 252, 254
Дмитров А. 483
Днєпров Олександр 339
Днѣпровскій І. *див.* Дніпровський І.
Днѣпровскій К. 391
Дніпровський І. 286, 287
Добржанський І. 217
Добринін 354
Добровольський 115
Добровольскій В. В. 231
Доброскокь 201
Доброхотов Анатолій 179
Довбищенко Я. *див.* Довбищенко Я. Е.
Довбищенко Я. Е. 132, 158, 216, 217, 218
Довбня К. 124
Довгович В. 182
Довнар-Запольський М. 98
Дога В. 170, 171
Дозорський М. 217
Доленко Микола Ілліч 492
Доленко С. 209
Долженко Д. 147
Долинський 303
Долинський А. 82
Долинський Є. 259
Долін І. 141
Долінов Георгій 521
Домбровська Г. 78
Домело-Нью-венгейс Ф. 503
Домін І. А. 235
Домрачів Д. 116
Дон-Амінадо 342
Донецький І. 314
Донисенко М. 296
Донская В. 429
Донцов Д. *див.* Донцов Дмитро
Донцов Дмитро 99, 100, 219, 221, 256, 316, 541
Дончак Тих. Мик. 315
Дописувач 322
Дор. Ол. 197
Доріан 205
Доротов А. 442, 443
Доротовъ А. *див.* Доротов А.
Дорофєєв П. 80
Дорошенко В. 224
Дорошенко Г. 346
Дорошенко Д. *див.* Дорошенко Д. І.
Дорошенко Д. І. 168, 170, 171, 179, 221, 328,
329
Дорошенко І. 81

- Дорошенко П. 300
Дорошкевич Б. 67, 170, 171
Дорошкевич О. *див.* Дорошкевич Ол.
Дорошкевич Ол. 37, 38, 66, 222
Дорфман Х. А. 506
Досвітній О. *див.* Скрипаль Олександр
Досвітній Ол. *див.* Скрипаль Олександр
Дохман И. А. 144
Драгоманов, генерал 494
Драгоманов М. 63, 222, 278, 306
Драгоманов С. 259, 260
Драгоманова Л. *див.* Драгоманова Людмила
Драгоманова Людмила 106, 223
Дражевський Антін 310
Драчев Григорій 468
Древлянский В. 180
Дрейцер А. Е. 191
Дрейшпульт *див.* Дрейшпульт М.
Дрейшпульт М. 131, 246, 256, 293
Дрелингъ В. А. 396
Дрига Мусій Галактіонович 254
Дриженко І. 512
Дриль І. 295
Дрізо Михайло 518
Дрімак Іван 193
Дробинський А. 453
Дроздов Г. 320
Дроздов І. 320, 324, 325, 327, 379
Дроздовъ І. Г. *див.* Дроздов І.
Дротов А. 142
Дружининъ 181
Дружинін М. 413
Друян Я. З. 459
Дубинский Б. З. 64, 85
Дубовик П. 517
Дубровская Ф. С. 136
Дубровська-Трикулевська Н. 170, 171
Дубровський В. 17, 167, 171
Дувін Б. А. 28
Дудинський Р. 181
Дудич В. *див.* Дудич В. С.
Дудич В. С. 149, 230, 231
Дудник П. 400
Дуловъ Н. 533
Дульчевський 473
Думін Осип 220
Думський Л. 518
Дурдуківський В. 32, 33, 171
Дурдуківський Д. 222
Дурдуковський В. *див.* Дурдуківський В.
Дуркот Августин 193
Дусаним Артеміс 366
Дусинський И. И. *див.* Дусинський Іван
Дусинський Іван 261, 262, 510, 511
Дускевич Ю. 305
Духовный С. Д. 270
Духовської В. 78
Дучинська О. 402
Дьоготь В. 475
Дьяченко Д. Н. *див.* Дяченко Д.
Дюбарль Робертъ 481
Дюма О. 300
Дядя 100
Дяків І. 232
Дяків Н. 232
Дяконенко В. 222
Дяченко Д. 64, 66
Е
Е. Г. 27, 28, 493
Е. Г. *див.* Готтесман Євген
Е. К. 364
Е. Л. 109
Е. П. 178
Е. С. *див.* Сабов Є.
Е. Ш. 472, 473
Евдокимов Г. Е. 191
Евреиновъ Михайль Николаевичъ 521
Едельман І. 357
Едемський А. А. 30
Едігер Генріх Абрамович 340, 341
Едісон Томас 496
Еж 454
Ежовъ В. 375
Ейдлін Б. М. 384
Ейнгорн А. *див.* Девдаріані С.
Ейхгорн *див.* Ейхгорн, генерал
Ейхгорн, генерал 223, 235
Екземпларський В. 531
Елин Давид 478
Еліс 116

Елл. В. *див.* Елланський В.
Елланський В. 12, 14, 15, 16, 116, 200, 201
Елланський О. 11
Елте 412
Ельміх О. 468
Ельський М. 533, 534
Емцев Т. С. 271
Енель М. 506
Еорф Е. 405
Епштейн М. 176, 177
Епштейн П. 204
Ерве 468
Ерг 506
Ерде *див.* Ерде (Райхштейн) Д. І.
Ерде Д. І. *див.* Ерде (Райхштейн) Д. І.
Ерде (Райхштейн) Д. І. 74, 75, 76, 120, 363,
364, 450, 486, 487
Еременко 69, 348
Еременко Н. И. 176
Ерзе М. 402
Еріванська Л. 88
Еркман-Шатріан 300
Ерман С. И. *див.* Ерман Самарій
Ерман Самарій Исаакович *див.* Ерман Самарій
Ерманський А. *див.* Ерманський А.
Ермолинъ Мих. Ник. 186
Ернст Ф. 171
Есаковъ В. В. 79
Ес-де-Ес *див.* Девдаріані С.
Есъ-де-Есъ *див.* Девдаріані С.
Еф. К. 456
Ефимовъ Г. *див.* Єфімов
Ефремов *див.* Єфремов Сергій

Є

Є. В. 196, 208
Є. З. 222, 250
Євлащенко І. 229
Євлогій, архієпископ 232
Євфімов Г. 400
Євшан М. 170
Єгоров Єгор 507
Єгоров Іван 519
Єль 431
Ємельянов О. В. 120, 486
Єнісейський А. 344, 468

Єнсен А. 313
Ерман Самарій 113, 116, 119
Ерманський А. 467, 468, 532
Ермилов В. 82
Ершов К. 519
Есаулов В. 369
Єфименко В. 134, 135, 234
Єфімов 275, 361
Єфремов Г. 401
Єфремов П. 70, 71, 195, 197
Єфремов С. *див.* Єфремов Сергій
Єфремов Сергій 65, 110, 167, 168, 170, 171,
197, 219, 220, 221, 222, 223, 319, 406, 495

Ж

Жаботинський В. 386
Жадкевич К. 460
Жадрін В. 139
Жакова М. П. 155
Жало 116
Жаркевич К. 116
Жарко Я. *див.* Жарков Яків
Жарков Яків 332
Жаткович Григорій 241
Жвіф О. М. 92, 287
Жебуньов Л. 170
Жегаловъ А. 11
Железняк 99
Женевський Олександр 225
Женін Л. 235
Животко А. 275, 328, 333
Животко О. 275
Жигалін Анатолій 516
Жигалов А. 11
Жигло Л. *див.* Біднова Любов
Жигмайло Л. *див.* Біднова Любов
Жилинъ П. 510
Жило М. 473
Житецький Г. *див.* Житецький Гр.
Житецький Гр. 168, 171
Житомирянин 296
Жихаренко О. 89, 90
Жібер І. 506
Жінка 256
Жолниренко 458
Жук А. 99

- Жук М. *див.* Жук М. Д.
Жук М. Д. 78, 137, 335
Жуков А. 301
Жукович 508
Жуковський С. 142
Журавський І. 321
Журба Галина *див.* Домбровська Г.
Журбенко *див.* Сич Яків
Журибіда Гнат *див.* Березов В.
Журлива Олена *див.* Пашинківна-Котова О.
Журливий 229
Жученко М. *див.* Дорошенко Д. І.
- З
З. 44
З. К. 121
З. Л. 478
З. Ш. 100
З. Шлях-н 142
Забава І. *див.* Забава Іван
Забава Іван 184, 185
Забіла Б. 279
Заболотський В. А. *див.* Заболоцький В.
Заболотський П. 145, 321
Заболоцький В. 144, 146
Заборенко В. І. 486
Завадьє В. *див.* Завадьє Володимир
Завадьє Володимир 296, 423
Завзятий *див.* Скарженовський Дмитро
Завітневич В. 531
Заволока М. *див.* Залізник М.
Загірня Марія *див.* Грінченко М.
Загнибіда Штіфан *див.* Фодчук Степан
Загорський В. 382, 452
Загорський В. В. *див.* Загорський В.
Загул Дмитро 34
Задорожний *див.* Задорожній
Задорожній 199, 200
Задорожній Іван 95
Задорожній М. 510
Задорожня Оксана 95
Заїздний М. Э. 91, 497
Заїздний Э. І. *див.* Заїздний Е. І.
Заїздний Е. І. 198, 495
Зайдень Н. 384
Зайцев А. 481
- Зайцев П. *див.* Зайцев Павло
Зайцев Павло 38, 171, 450
Зак С. *див.* Зак С. С.
Зак С. С. 133, 447, 498
Заколонный 518
Закордонець 69
Закс С. 405
Закусило П. 296
Заливчий А. 51, 133, 217, 280, 287, 288, 294
Залізник В. 247
Залізник М. 106
Заліський А. П. 264
Залітач Мирон 183
Залозна О. 37
Залозний П. Ф. 233
Залужний Д. 261
Залужний Олександр 131, 499
Залужний А. *див.* Залужний Олександр
Зальцер С. 343
Замощин П. 295
Замятинъ И. Н. 416
Зандер С. 467, 468
Зандеръ С. *див.* Зандер С.
Занько Б. 191
Западинський Іона *див.* Западинський І.
Западинський І. 233, 235, 483
Запорожець І. 131
Заранкин А. И. 461
Зарин К. 242, 243
Зарітач Мирон 185
Зарницын М. *див.* Зарніцин М. П.
Зарницынъ М. *див.* Зарніцин М. П.
Зарніцин М. *див.* Зарніцин М. П.
Зарніцин М. П. 96, 97, 98, 237
Зарудний Б. 16
Зарудний О. 447
Заславський П. С. *див.* Заславський П. С.
Заславський П. С. 91, 92, 287
Засорін М. 341
Засульський Грицько 204
Засухін А. 67
Засухін І. 80
Затейщиков В. 522
Затонський В. *див.* Затонський Володимир
Затонський Володимир 74, 98, 378
Затонський М. 117, 138

Затуренський Л. Р. 42, 152
Захаренко Кость 131
Захаржевський М. 276, 277
Захарин Г. 134
Захарин М. 318
Захарієвич Д. 223
Захарченко К. 215
Західний Михайло 254
Заяць Ан. 116
Звенигородський Я. 331
Звонарін Леонід 402
Звягінцев Є. 78
Зебницький Юр. 200, 201
Зейгар М. 386, 387
Зейгеръ М. *див.* Зейгар М.
Зеленевъ Н. 368
Зеленін А. 508
Зельдин Г. 187
Зельтинг 191
Зельцер Г. 286, 287
Земіт Ф. 92
Землевольський М. 447
Земляк А. 394
Земляк В. 109
Земський К. 203
Зеров М. 38, 66, 166, 168, 169, 171
Зеров Мик. *див.* Зеров М.
Зерова Е. 38
Земцов М. Є. 413
Зильбербергъ І. Е. 471
Зильберлейбъ В. Ш. 367
Зи-ман Изр. *див.* Зісман І.
Зиновьевъ Г. *див.* Зінов'єв Г.
Зиновьев Г. Е. *див.* Зінов'єв Г.
Зифельдт А. Р. *див.* Зіфельдт А. Р.
Зіл. Ал. 518
Зильберман І. 402
Зімак А. І. 490
Зімунд Ол. 124
Зін І. 534
Зіненко М. 115
Зінов'єв Г. 191, 409, 486
Зінченко М. 89
Зінченко С. 254, 255, 264
Зіньківський В. 40, 531
Зіньківський К. М. 290

Зісман І. 102
Зіфельдт А. Р. 91, 92
З-ко *див.* Зінченко С.
Златороговъ С. 487
Златорунський В. 67
Злобин Е. 187
Злобинскій Л. Г. 414
Злобинцев М. 173
Злотий Г. 16, 17
Злотчанський В. 58, 254
Зморовичъ А. 495
Зновицкій О. О. *див.* Зновицький О.
Зновицький О. 145, 146, 147
Зозуля А. 191
Зозуля М. *див.* Зозуля М. М.
Зозуля М. М. 79, 509
З-ой Гр. 520
Золотаренко Іван 71
Золотарьов О. 502
Золотой Адам 75
Зоранчук Й. 335
Зорев Ал. 116
Зоринъ П. И. 507
Зорін А. 264
Зорь 535
Зосимато Д. *див.* Зосімато Д. Г.
Зосіма *див.* Зосімато Д. Г.
Зосімато Д. *див.* Зосімато Д. Г.
Зосімато Д. Г. 46, 201, 230, 231
Зощенко М. 242
Зритель 471
З-скій І. 234
Зубанін Борис 153
Зубовський Юрій 272, 502
Зубрицький, о. *див.* Зубрицький Діонісій
Зубрицький Діонісій 241, 242
Зубченко С. 106
Зусман А. 477, 478, 479
Зусманъ А. *див.* Зусман А.

И

И. В. 322
И. В. С. К. Д. 411
И. К. 317, 318
И. С. 407
И. Ш. 473

Ив. Р. 78

Иванковъ Я. 481

Иванов Е. *див.* Сабов Є.

Ивановъ Е. *див.* Сабов Є.

Иващенко Ник. 187

Изгоевъ А. С. 461

Израилитинъ Я. 136

Икс 449

Ильинъ 443

Ильницькій И. 494

Ильяшева 458

Иновинъ А. *див.* Іновін О.

Ираклиди В. А. 498

Исполатовъ В. О. 194

Ищенко А. Г. 187

І

І. Б. *див.* Гуревич Б.

І. В. 296

І. Г. 115

І. Д. *див.* Дроздов І.

І. Л. 289

І. М. 176

І. Н. 421

І. О. 14

І. П. 198, 284, 469

І. П. *див.* Перлик Іван

І. П. *див.* Подорожній І.

І. Т. 454

І. Х. 492

І. Ч. 276

І. Ш. *див.* Шабля-Пушкарівський І.

І. Щ. *див.* Щоголів І.

Іваненко М. 90

Іваниця Гр. 37

Іваницький 217

Іваницький Г. 260

Іваницький Петро 212

Іваницький С. М. 273, 274

Іваницький Ю. 133

Іванов А. 98

Іванов В. 196

Іванов Вен. 94

Іванов Н. А. 479

Іванов О. 516

Іванов С. 323

Іванова В. 197

Іванов-Разумник Р. 133

Івановський А. 296

Іванченко М. 504

Івась 322

Івацький О. М. 276

Івченко А. 322

Івченко М. 168, 171, 212, 260

Ігнатієнко В. 137, 138

Ігнатович В. 16

Ігумнов С. 203

Ідлін В. 502

Ізраель Є. 78

І-ко В. 74

Ільїних І. 506

Ільницький С. 431

Іновін О. 500, 501

Інтернаціоналіст 367

Іозефовичъ А. А. 392

Іонов А. 191

Іорик 318

Іоселевичъ М. І. 406

Іофанъ Е. М. 522

Іофе Г. 497, 498

Іоффе А. 364

Ісааков М. 98

Ісаєвич Д. *див.* Ісаєвич Дмитро

Ісаєвич Дмитро 16, 206

Ішуніна М. 167, 171

Ішук В. 333

Й

Йокаї М. 242

Й-ко *див.* Сич Яків

Йосиф, архієпископ 299

К

К. 28, 100, 115, 153, 215, 286, 321, 322, 377

К.А.С. *див.* Казаченко А. С.

К. Ал. 153

К. Б. 252, 254

К. Бір *див.* Гаєнко Сергій

К. В. *див.* Ворошилов К.

К. Г-Ц., свящ. 261

К. Ж. 114

К. Ж. *див.* Жаркевич К.

- К. М. 99, 284, 312, 449
К. О. 320
К. П. 202, 320
К. С. 247
К. Я. 317, 318
К. Я. *див.* Якубчук К.
Кабановъ М. 93
Каблуков Н. 43
Каваців П. 299, 300
Кавелинъ С. П. *див.* Кавелін С. П.
Кавелін С. П. 77, 78
Каган А. 331
Каган Б. І. 96
Каель 200
Каємъ Л. 384
Казанскій С. Ф. 194
Казаченко А. С. 324
Казка Аркадій 330
Кайло *див.* Сич Яків
Каламаръ Юрко 293
Калачикъ Р. 448
Калашников Федір 528
Каледін О. 62
Каленик Й. 229
Калениченко А. 247
Калениченко Т. В. 194
Калиненко К. 245
Калинкович П. 43, 303
Калиновскій П. І. 319
Каллер 417
Калмиков І. 315
Калнинъ Э. 368
Кальнінг А. 518
Калюжний Наум 16
Каменев Л. Б. *див.* Каменєв Л.
Каменєв Л. 191, 341, 411, 486
Камінський В. Д. 36
Камков Б. 133
Камышников *див.* Камышниковъ Л. М.
Камышниковъ Л. М. 470, 473, 474
К-ан Л. 101, 102
Кан.С. 119
Канівець 332
Канівець Антон 378
Канринъ Э. 487
Кантиков Жорж 448
Кантор М. 92, 457, 458
Канторъ М. *див.* Кантор М.
Канцелярський П. 124
Каньшин В. 460
Капе 107
Капельгородський П. 219
Капіца М. 444
Капкан 74
Капланъ Л. 480
Капланъ М. З. 360
Каплан С. 478
Каплун С. 396
Каплуновський М. 530
Капралов Є. 530, 531
Капралов М. А. 287
Карабан Н. 449
Карабель Я. 229
Каракіс Б. 475
Карбоников І. 402
Кардашев Д. І. 187
Карелинъ В. А. *див.* Карелін В.
Карелін В. 133, 201, 293
Каригов 445
Карл XII 220
Карлаш Корней 197
Карликъ Э. П. 512
Карлицький Хведір 179
Карманський П. 185, 250
Карпенко Н. 540
Карпенко-Карий І. 135
Картвешвілі Л. 98
Картозія С. І. 486
Каспієць 454
Кассель І. 386
Касяненко А. 74
Касяненко Є. 260
Каталуп С. 536
Катеринич О. 235
Катков 516
Катранов В. 401
Каушанська Т. І. 537
Кац Д. М. 504
Кац С. 281
Кацанович Г. 355
Каченовська О. 357
Качеуровъ А. 375, 539

- Качинській В. *див.* Качинський В.
Качинській В. М. *див.* Качинський В.
Качинський В. 132, 133, 203, 293, 294
Качмарик М. 265
Качуренко І. 130
Качурінцев М. 434
Кащенко А. *див.* Кащенко Андріан
Кащенко Андріан 70, 71, 335
К-ая В. 284
К-ва 132
Квірінг Е. 102
Квітка-Основ'яненко Г. 44, 168
Квят Б. М. 50
К-ев В. 505
Кедровський Петро 119
Кейлисъ-З-нь І. 475
Кельвич З. 121
Кенич Ф. 124
Керенський О. 19, 22, 23, 27, 49, 58, 84, 94, 137, 147, 151, 209, 213, 226, 314, 329, 348, 365, 403, 411, 419, 427, 476, 486, 494, 505, 518, 520, 521
Кер-н І. 470, 474
Кернажицький І. 28
Кернеджі А. 109
Кибальчич Н. *див.* Кибальчич Надія
Кибальчич Надія 44, 223
Кивороб Д. *див.* Боровик Дмитро
К-ий Ол. 110
Кийович Василь 244
Кипичиницеръ М. М. 508
Кириченко 113, 116
Кириченко А. *див.* Кириченко О.
Кириченко Гаврило Пр. 315
Кириченко О. 375, 376
Кириченко Павло, селянин 95
Кириченко С. 285
Кириченко-Могила Г. П. *див.* Кириченко Гаврило Пр.
Киричок М. М. 457
Кирій Олекса 332
Кирнос Ілько 71, 173
Кирчикъ Л. 510
Киселевич Ф. 322
Кисільов О. 66
Китниковъ *див.* Китниковъ Е. В.
Китниковъ Е. В. 374, 394, 446
Кишиневський Н. 187
Киянка Олена 89
Кізеґеттер А. 449
Кій 503
К-ій Р. *див.* Кохановський Р. А.
Кін 396
Кінаш М. *див.* Кінаш Максим
Кінаш Максим 182, 183, 185
Кіригін Гер. 378
Кісіль 266
Кісіль А. 109
Кістяківський Б. 539
К-к 86, 247
К-ко 332
К-ко І. *див.* К-ко І.
К-ко І. 442, 443
Клапцов К. Н. 20
Классикъ *див.* Дусинський Іван
Клаузнеръ І. Л. 453
Клаузнер Й. Г. 387
Клейнер С. 180
Клем Михайло 298
Клепатський П. 39, 40, 222
Клеппер Нат. 328
Клѣткин І. 404, 466, 522
Кли-вич 296
Климанський Афанасій 98
Клименко А. 115, 116, 138
Клименко І. 442
Клименко Н. 425
Клименко П. 40
Клишевський М. 308
Клішевич 296
Кл-н 204
Кл-ський І. 314
Клубков Всеволод 289
Клунний Г. 16
Клячко А. 538, 540
К-нь 377
Книголюб М. 322
Книжный Червь 370
Кобелевъ А. В. 358
Кобець Олекса *див.* Варавва О.
Кобилянська О. 170, 224, 334
Кобилянський К. 108

- Кобчикъ, капітанъ 286
К-овъ Н. 422
Ковалевъ І. І. 79
Ковалевскій Н. З. 275
Ковалевскій Ю. П. 358
Ковалевський А. 254
Ковалевський І. 144, 145, 146, 292
Ковалевський М. 329
Ковалевський Микола 18, 206, 208
Ковалевський О. 170, 211, 302, 335
Ковалевський Ю. 359
Ковалевський Юр. 168
Коваленко Василь 95
Коваленко Г. 131, 208, 260
Коваленко І. П. 181
Коваленко О. 275
Коваленко Тимофій 378
Коваленко Яким 95
Коваленко-Коломацький Гр. *див.* Коваленко Г.
Ковалинскій М. А. 535
Ковалів С. 300
Ковалів Ф. 223
Коваль В. 67
Коваль С. 187
Ковальська Н. *див.* Ковальська Н.
Ковальскій Ф. 85
Ковальська Н. 132, 391
Ковальський С. В. 465
Ковальчик Т. 185
Коварський Б. 296
Ковач Д. П. 136, 137
Ковачъ Д. П. *див.* Ковач Д. П.
Ковжун П. 173, 174
Коганъ А. І. 508
Коганъ А. С. 313
Коганъ І. Е. 355, 423
Коганъ Исаакъ 178
Коганъ Л. 387, 453, 454
Коган М. Е. 213, 448, 449
Коган-Бернштейн Матвій 447
Кожевников М. 346
Кожум'яка Кирило 160
Кожух А. 25
Кожухов О. 171
Козак В. П. 273
Козак Голота 109
Козаков М. *див.* Козаков Михайло
Козаков Михайло 86, 351, 412
Козиренко Н. 142
Козієнко 217
Козлов А. 197
Козлов В. 133
Козловъ М. *див.* Козлов М. І.
Козлов М. І. 268, 269
Козлов Петро 528
Козлов Я. 421
Козловський С. 79
Козман М. 446
Козюра С. Л. 457
Койранскій Борисъ 366
Коко 15
Кокошкін Ф. 511
Кокошко С. 260
Колесниченко 110
Колін Ю. 361
Коллонтай О. 383
Колодуб В. 234, 235, 483
Колодянский В. 226
Колокольников П. *див.* Колокольніков П.
Колокольніков П. 142, 468
Коломейцев 506
Коломийченко П. 121
Коломийченко Х. *див.* Коломийченко Хведір
Коломийченко Хведір 334, 335
Колтунъ К. *див.* Колтун Костянтин
Колтун Костянтин 475, 536
Колхоновскій А. 214
Колчак О. 506
Колчановъ 425
Колядинская А. 124
Колянковский 149
Коман О. 242
Комарицький В. 294
Комаров Н. 116
Комаровський Б. 112
Комаръ Довгокосенко 112
Комісаров *див.* Комісаров Н. В.
Комісаров Н. В. 465, 466
Кон Ф. *див.* Кон Феликс
Кон Феликс 204, 532
Конацкій Н. І. *див.* Конацький М. І.
Конацький М. *див.* Конацький М. І.

- Конацький М. І. 17, 24, 59, 347
Кондак В. К. 194
Кондра С. 168, 170, 171
Кондратко Г. П. 457
Кондратьєв В. П. 458
Кондратьєв 514
Кондрацький В. І. 296
Коновал І. 200, 328, 329
Коноваленко Я. 130, 131
Коновалов Семен 391
Кононенко А. А. 416
Кононенко М. *див.* Кононенко Мусій
Кононенко Мусій 31, 32, 33, 65
Кононенко Харитя 161
Консе Анатоль 504
Константин, владики 184
Константиновскій С. І. 500
Концевич К. П. 30
Кончієлов 508
Кончіц І. 335
Коняєв Н. 493
Кооператор 109
Копержинський К. 274
Копейчиков В. 506
Копкин С. *див.* Копкін С.
Копкін С. 182, 413
Кордуба М. 313
Коревич 176
Корелін 514
Корепанов Д. М. 434
Корецький П. *див.* Корецький П. А.
Корецький П. А. 355, 356, 507
Корж С. 309
Коринь А. Л. 387
Коритнянський І. 242
Корін І. 88
Корінфельд А. 407
Коркушко Г. 202, 203
Корми Р. 453
Корнієнко І. 322
Корній 160
Корнілов *див.* Корнілов Л.
Корнілов Л. 22, 23, 27, 89, 137, 138, 220, 233,
297, 311, 348, 394, 411, 427, 431, 446, 505,
518, 533
Корніч 246
Коробка І. 213
Коробка С. 89, 90
Коробков В. 537
Коробчанський П. 196, 197
Коровай А. 131
Королевич П. 317
Короленко А. 44
Короленко В. *див.* Короленко Володимир
Короленко В. Г. *див.* Короленко Володимир
Короленко Вл. *див.* Короленко Володимир
Короленко Володимир 20, 66, 78, 190, 319,
346, 389, 391, 403
Королів В. *див.* Королів-Старий В.
Королів-Старий В. 110, 166, 167, 169, 171,
173, 299
Корольчак Н. 191
Корольчук О. 292
Короть Іосиф 300
Коротке В. А. 359
Коротя І. 115
Корсуков В. 138
Корчак О. 277
Корчак-Новицкий М. Т. 180, 481
Корчак-Новицкий Н. Т. *див.* Корчак-Новиц-
кий М. Т.
Коршак К. 229
Кор-шун 517
Косач Ф. 444
Косенко І. 252, 254
Косенко Йосип 95
Косенко С. Е. 18
Косіор С. 485
Косов С. 20
Кост Н. 407
Кост. 431
Костат-Омельченко О. 158
Костенко Д. 309, 328
Костенко М. *див.* Костенко М. Д.
Костенко М. Д. 47, 90
Костенко Н. 321
Костик 316
Костинь М. А. 282
Костомаров М. 221
Костромський М. 320
Костюкевич О. 343
Котельников Н. 446

- Котигорошко 161
Котляревський І. 40, 135, 170
Котова Ф. 116
Котовський Г. 471
Котроховъ М. В. 443
Котт І. І. 475
Кофман Л. 360
Кохан Надіяда 511
Коханий 282
Коханикъ Петръ 263
Кохановський Р. *див.* Кохановський Р. А.
Кохановський Р. А. 501, 502
Кохман В. 274
Коц А. 470
Коцький П. 112
Коцюбинський М. 44, 170
Коцюбинський Ю. 74
Кочеуров О. 376
Кошеленко В. 344
Кошиць О. 171
Кр. Яша 493
Кравченко 191
Кравченко Г. 271
Кравченко П. 175
Крайній С. 471
Крамаръ Д. 214, 465
Крамарчук І. 74
Красний Марко 114
Краснопільський 229
Красоткін Коля 370
Красотов 191
Крат М. 254
Кревецький І. 313
Крейсберг І. М. 96
Крекотень І. 231
Кренжаловський Д. 303
Креницький Михайло 264
Крепсъ 425
Кресинъ А. 381, 456
Кривда-Секеленко П. 221
Кривицкій І. *див.* Кривіцький І.
Кривіцький І. 282, 283
Криворотченко М. 281
Кривошеєнко М. 129, 130
Крижанівський Б. 316
Крижановскій В. И. 358
Крижановський О. 255
Крижановскій Ів. Ів. 36
Кр-ий Мих. *див.* Яловий М.
Криленко М. 92, 218, 378
Крилов В. 389
Кримський А. 56, 58, 171, 334
Кримчак А. 523
Криниченко М. 65, 208
Крип'якевич І. 313
Критерій М. *див.* Критерій Микола
Критерій Микола 16, 288
Кричевскій Д. А. 203
Кричевська Р. 437
Кричинскій О. К. 267
Криштальов О. 517, 518
Кр-ковъ З. 286
Крокинь Б. 457
Крокодилов О. 343
Кронін Б. 458
Кропивникъ А. 510
Кропоткін Петро 506
Кротевич Л. 32, 33
Кротевичъ Л. *див.* Кротевич Л.
Кротков С. *див.* Кротков Степан
Кротков Степан 373, 502
Кругляков З. 287
Круглянскій И. И. 191
Крупа Ю. 242
Круповецька А. 383
Крупська Н. 383
Крупський М. 40
Крусман В. 368, 369
Крусманъ В. *див.* Крусман В.
Кручининъ Г. 472
Крушинський Ф. 222
Ксидиас И. С. 426
К-ская В. 284
К-скій Г-хъ 504
К-та С. Д. 379
Кубанецъ *див.* Кубанецъ
Кубанецъ 107, 509
Кубек Емілій 242
Кубракъ 76
Кугел *див.* Кугел М.
Кугел М. 96, 98
Кудинъ А. А. 535

- Кудрицький В. 200
Кудрін Леонід 378
Кудря Ф. 309
Кудрявцев П. 531
Кузеля З. 36, 38
Кузик С. 246
Кузмак М. 182
Кузнец[ов] А. 285, 356
Кузнецовъ А. *див.* Кузнец[ов] А.
Кузнецов Г. 191
Кузнецов І. 23, 140
Кузнецов М. 205
Кузовков Д. 364
Кузьмак М. 185
Кузьменко П. 88
Кузьменко Семен 154
Кузьминський Ф. 322
Кузьмич І. 116
Кузьмін М. М. 447
Кузьмін Н. *див.* Кузьмін Н. М.
Кузьмін Н. М. 295, 395
Кузьмінський О. 170, 171, 208
Кунс 113
Куксін 454
Кукурудз П. 304
Кукуруза С. Т. 123
Кулешъ М. Г. 422
Кулжинський С. 320
Кулик 142
Кулик І. 74, 237
Кулик І. Ю. 96, 98
Куликов Б. 519
Кулінич І. 217
Кулінич Т. 217
Куліченко В. 82
Куліш А. 191
Куліш П. *див.* Куліш П. О.
Куліш П. О. 40, 168, 170
Кулішов В. 86
Кульбергъ, бр. *див.* Кульберги, брати
Кульберг М. 187
Кульберги, брати 475, 517
Кульженко С. В. 140, 359, 396, 439, 503
Куля Г. 16
Кумін Ч. 468
Кун Белла 463
Кунгурцев 318
Кунель 191
Куперманъ И. *див.* Куперман І.
Куперман І. 457, 458
Купріянський 413
Купчикъ Б. 471
Купчинський Р. 181
Курбас Л. *див.* Курбас Лесь
Курбас Лесь 17, 260, 292
Курилас Осип 316
Курилло Константин 182
Курицький І. І. 349
Курочкинъ В. *див.* Курочкін В.
Курочкинъ В. І. *див.* Курочкін В.
Курочкін В. 153, 154, 319, 322
Курс М. 447
Курц П. 216
Курчинський Е. 85
Курчинський М. 365
Кутський І. 185
Куцев Ф. 460
Кущий Г. 298
Куць В. 212
Куць М. 16
Куцяк П. 221, 222
Куш. 211
Кушнарівъ И. И. 140
Кушнеревъ И. Н. *див.* Кушнерев І. М.
Кушнерев І. М. 12, 236
Кушнір І. 28
Кушнір М. 170, 171, 219, 221
Кушнір У. 160
Кущенко Г. А. 437
К-цовъ 286
К-ч Дм. *див.* Ковач Д. П.
К-ъ 474, 505
- Л**
Л. 27, 512
Л. *див.* Лисецький П.
Л. *** Євгеній 235
Л. Анна 23
Л. Б. 260, 368, 505
Л. Варлаам 17
Л. Г. 259, 278, 312
Л. Д. *див.* Лебединець Д.

- Л. Дм. 212
Л. И. 99, 100
Л. Ів. *див.* Лизанівський Іван
Л. К. *див.* К-ан Л.
Л. М. 205
Л. С. *див.* Скаржинський Л.
Л. Ю. *див.* Юдін Л.
Л. Юрій *див.* Липа Юрій
Л. Я. 121
Л-ъ 355
Лабинскій В. Н. 357
Лавін С. 373
Лавренюк П. 471
Лавринович К. *див.* Поліщук Клим
Лагес І. 480
Лаговскій И. *див.* Лаговскій И. А.
Лаговскій И. А. 355, 356
Лаговскій И. Д. 507
Лагунов Б. 499
Лагута С. 254
Ладизинський В. 274
Ладов Т. 408
Лайбін Н. 314
Лакерникъ М. М. 403
Лакла Н. 375
Ланге Н. 368
Ланд В. 402
Ланда А. 387
Ландау М. 98
Ландвигер М. 194
Ландесманъ Я. У. 453
Ландо В. 101, 102
Лапін 191
Ларик 140
Ларигов Г. 502
Ларин Б. 168
Ларинъ Г. *див.* Ларін Г.
Ларін Г. 88, 393, 394
Ларін С. 365
Ларін Ю. 142
Ларченко 69, 348
Ларченко Я. И. 176
Ласкоринський А. П. 321
Ластівченко 18
Ластовецький Г. 191
Лацький В. 383
Лашкарєв Ол. 469
Лашкевич Вяч. 16
Лашкова-Вербинская Н. И. 510
Лашченко Р. 220
Лебедевъ В. *див.* Лебедев В.
Лебедев Ник. Ник. *див.* Лебедев Микола
Лебедев Б. 83
Лебедев В. 22, 78, 392
Лебедев М. *див.* Лебедев Микола
Лебедев М. М. *див.* Лебедев Микола
Лебедев Микола 74, 96, 98, 362, 365
Лебединець Д. 24, 25
Лебединцев К. 37
Лебедів Н. 128
Лебедь Д. 138
Лебідів (Лебєдєв) Микола *див.* Лебедев Ми-
кола
Левин 409
Левинъ Абр. *див.* Левін А.
Левин І. 535
Левин М. *див.* Левін М.
Левин М. І. *див.* Левін М.
Левинъ С. И. 387
Левинъ Х. З. 512
Левинъ Э. 373
Левинський І. 223
Левитанский Б. *див.* Левитанський Б.
Левитанский Б. Л. *див.* Левитанський Б.
Левитанський Б. 64, 354, 494
Левитський О. 40
Левицький В. 394
Левицький І. 434
Левицький М. 148, 167, 179
Левицький Модест 171
Левицький О. 171
Левін (Аронов) А. *див.* Левін А.
Левін А. 158, 437, 525, 526, 532
Левін Абр. *див.* Левін А.
Левін Б. 377
Левін В. 366
Левін М. 281, 421, 519
Левінсон Г. М. 475
Левінський Г. 87
Левонтін Д. 478
Левченко Гаврило 148
Левченко Ш. 172

- Левченко Я. *див.* Левченко Я. П.
Левченко Я. П. 122, 387
Легенький М. 271, 272
Легенький Н. В. *див.* Легенький М.
Лейкін С. 325
Лейко А. 265
Лелека Антін 330
Лелицький В. Д. *див.* Лелицький Володимир
Лелицький Володимир 288, 289
Ленау М. 124
Ленин П. 328
Ленін *див.* Ленін В.
Ленін В. 25, 92, 98, 128, 175, 176, 241, 287,
299, 317, 364, 365, 366, 383, 401, 409, 456,
467, 485, 486, 488, 509, 511, 534
Ленський З. Е. 510
Ленченко 217
Леонідов В. 460
Леонтович В. 219
Леонтович М. 171
Леонтьєв І. 395
Лепарський С. Н. 236
Лепешинський Євгеній 76
Лепкий Б. 103, 106, 107, 181, 224, 275, 307
Лепский 227
Лепский А. 450
Лепський В. 272
Лепченко Я. *див.* Лепченко Я. Ф.
Лепченко Я. Ф. 118, 119, 216, 217, 294
Лермонтов М. 242
Лернер Г. 506
Лессінг Г. Е. 292
Лесько 333
Лехницький Вик. Ф. 454
Леховіцер О. 369
Лещинський Р. 322
Левканич Володимир 193
Ліберман Л. А. *див.* Ліберман Лев
Ліберман М. С. 266
Лившиць Б. 285
Лившиц Л. Л. 407
Лизанівський Ів. *див.* Лизанівський Іван
Лизанівський Іван 12, 16
Ликов М. Д. 409
Лила Михайло 214
Лиманець *див.* Прохода Василь
Липа І. 255, 306, 335
Липа Юрій 172, 173
Липинський В. 313
Липківський В. 54
Липський Н. *див.* Липський Микола
Липський Микола 529, 530
Лисенко Дмитро 43
Лисенко І. 17
Лисенко М. 223
Лисецький П. 105, 106, 107
Лисий Никифор *див.* Григоріїв Н.
Лисицин Я. І. 264
Лисовський Г. 481
Лисогорський 506
Лисянський А. *див.* Лисянський О.
Лисянський А. А. *див.* Лисянський О.
Лисянський О. 389, 472, 473, 536, 537
Литваков 140
Литвин І. *див.* Литвин І. Д.
Литвин І. Д. 404, 457, 466, 522
Литвиненко Г. 191
Литвиненко Кіндрат, селянин 95
Литвиненко М. 16, 280, 450
Литвинович І. 232
Литвиновський А. 408
Литвицький Н. А. *див.* Літвицький М.
Литкін С. 124
Литянин Вас. 460
Лифшиц Г. 398
Лиховецький 191
Лиходій Павло 115, 116
Лихушин П. П. 422
Лібер (Лібер-Гольдман) М. 447
Ліберман Л. А. *див.* Ліберман Лев
Ліберман Лев 345, 346, 522
Ліберфарб А. 30
Лібов В. 67
Лібович В. 501
Лівер Лідія 502
Лівер М. 98
Лівицький А. 300
Лівіт 45
Лівобережний Петро *див.* Бензя П.
Лівшиць В. 76
Лідів С. 75, 151, 365
Лідов С. *див.* Лідів С.

- Лілієнблум А. 513
Лінниченко І. 511
Лінський М. 343
Ліпеліс М. 395
Ліпковський В. *див.* Липківський В.
Ліпшиц В. *див.* Ліпшиць Веніамін
Ліпшиць Веніамін 284, 285, 364
Лісовик О. 16, 150, 151, 288
Лісовський Л. 391
Літ. Н. *див.* Малеча Нестор Михайлович
Літвицький М. 135, 231, 267, 268, 269
Літин Михайло 185
Ліфшиц Н. *див.* Ліфшиць М.
Ліфшиць М. 290, 344
Ліхтенштейн М. А. 432
Л-кій *див.* Легенький М.
Ллойд-Джордж 299
Лобода 217
Лобода А. 168, 171
Лободиг Роман 185
Лободін І. 276
Лободюк С. 16
Ловенгардт А. 386
Ловецький Ф. 36, 37
Ловфігардт Антон 387
Логвиненко А. 277
Логинов С. 205
Лозинський І. І. 267, 269
Лозинський 15
Лозинський М. 299
Лозовський А. 344
Лойтерштейн А. *див.* Лойтерштейн А. Я.
Лойтерштейн А. Я. 310, 494
Лоначевський-Петруняк Степан 72
Лондон Джек 481
Лопатинський Лев 242
Лоренцо Б. Я. 501
Лоркипанидзе І. Н. 498
Лоскот І. 160
Лоський К. 60, 171, 220, 222
Лотоцький 495
Лотоцький А. *див.* Лотоцький Антін
Лотоцький Антін 181, 316
Лотоцький Е. А. 80
Лотоцький О. 171, 313
Л-скій А. А. 472
Лубенець 105, 106, 107
Лубенцов Я. 262
Лубенцова М. А. 440
Лубковский Р. К. *див.* Лубковський Р. К.
Лубковський Р. К. 61, 140, 396, 442
Лугін М. 116
Луговий Яків 254
Лужек А. 429
Лукаевич Є. 171
Лукашевич Євгеній 389
Лукич В. 185
Лук'янов А. 153
Луначарський А. 52
Луначевський А. 487
Лунін М. С. 328
Лупаненко Г. 89
Лурье Г. И. 463
Лурье М. 191
Лухманов Л. 191
Луцкевич М. *див.* Луцкевич Марко
Луцкевич Марко 108, 109, 296
Лучинський Н. В. 27
Лучинський О. 486
Лучинський Р. 271
Лучицький І. *див.* Лучицький І. В.
Лучицький І. В. 223, 321
Лучник В. Н. 350
Л-ць В. *див.* Ліпшиць Веніамін
Л-ь *див.* Курбас Лесь
Львов А. 151
Львов В. 22
Львович 437
Львович А. 518, 521
Львович С. 377
Львов М. 326
Лыков Д. 20
Лыков М. Д. 408
Лысин Б. С. 358
Лысков Н. 481
Лысяк Г. 261, 533
Любарова Б. 116
Любезна А. 300
Люберська-Улановська Р. 520
Любимов Л. 155, 158, 204, 370, 436, 437, 484, 505, 532
Любимов Л. *див.* Любимов Л.

Любимовъ Л. Я. *див.* Любимов Л.
Любинецький Ю. 305
Любинский 147
Любинський Микола 291
Любисток Л. 106
Любімов Л. *див.* Любимов Л.
Любовский А. Л. 21, 344
Любченко Микола 12, 15, 16
Люнко П. 15
Лютень 253, 254
Лютій 179
Люткевичъ И. 149
Люторський Н. 186
Лютцау В. 11
Ляпін Т. С. 408
Лях Ф. 187
Лященко С. 25

М

М. 153, 247
М. *див.* Мідзяновський В.
М. А. 30
М. Б. 44, 275, 417
М. Б. *див.* Букшований Микола
М. В. 89, 132, 384
М. В. *див.* Модзалевський Вадим
М. Г. 108
М. Г. *див.* Гаврилко М.
М. Г. *див.* Григорович Михайло
М. Гр. 454, 521
М. Д. 45, 47
М. Е. 284
М. К. 85, 277, 350, 444
М. К-ъ, учитель 275
М. Л. 15
М. Л. *див.* Любинський Микола
М. Л. *див.* Любченко Микола
М. М. 177
М. М. 204, 205
М. Н. 276
М. Н. *див.* Новиков Михайло
М. П. 270
М. П. *див.* Постников М.
М. Р. 159, 405
М. Р. *див.* Ренненкампфъ М. Н.
М. Р. *див.* Рудинський М.

М. С. 28
М. Т. 106
Магарам Е. 395, 447
Магрилов Сем. 124
Мадрабурський І. 496
Маєвъ Б. 481
Маєвскій І. А. *див.* Маєвський Й.
Маєвський Й. 16, 175, 176
Мажбиць М. 481
Мазанов М. 365
Мазепа І. 173, 216, 258, 531
Мазлахъ С. М. 456
Мазюкевич П. 129, 130, 175, 219, 221
Май-Маєвський 165
Майстренко Х. 223
Майська Тетяна 444
Мак 196, 312
Макар *див.* Жвіф О. М.
Макаренко А. *див.* Макаренко Андрій
Макаренко Андрій 191, 312
Макаренко К. Г. 321
Макаренко О. 326
Макаров І. 80
Макаров Н. 294, 526
Макаров О. 494
Макаров С. 44
Маккавей Іуда 453
Маклецовъ А. В. *див.* Маклецов А.
Маклецов А. 460, 479
Макніс 80
Максименко 248, 250, 251
Максименко Д. 353, 354, 400, 401
Максименко М. 65, 66
Максimeць В. 275
Максимовъ 369
Максимов Т. 494
Максимов Ф. 493, 540
Максимовъ Ф. *див.* Максимов Ф.
Максимович 16
Малеча Н. *див.* Малеча Нестор Михайлович
Малеча Нестор Михайлович 117, 118
Малигін М. 371
Малий Єв. 36
Малик І. 191
Малицький О. 302
Малко 195

- Малоросс 511
Малта Е. 501
Мальковский А. М. 357
Мальцев М. 394
Мальців П. 280
Малюга 217
Маляр Ів. 16, 17
Маляров М. 379
Мамадишський М. 194, 196
Мамадышскій Н. Н. *див.* Мамадишський М.
Мамай В. 287
Мамчур Д. 279
Манджос Б. 311, 516
Мандрик 199
Маневичъ Д. 399
Манжура І. 78
Манкальський М. 435
Манойленко 191
Маноля *див.* Соминський Емануїл
Мануйлов О. 368, 462
Маньковський 519
Маргулес С. 481
Маргулисъ Д. 387
Мардар'єв І. 194
Маригодовъ В. Л. *див.* Марігодов В. Л.
Марігодов В. Л. 136, 137
Марігодов К. 137
Маркевич 116
Маркевич Хведір, священник 162
Маркинъ П. В. *див.* Маркін Петро
Маркін Петро 226, 227
Марко Андрій 242
Марков В. 293, 294, 516, 525, 526, 532
Марковъ В. *див.* Марков В.
Марковъ В. И. *див.* Марков В.
Марков І. В. 501
Маркович Д. *див.* Маркович Дмитро
Марковичъ Д. В. *див.* Маркович Дмитро
Маркович Дмитро 170, 267, 268
Маркович І. 506
Марковський М. 171, 334
Маркс К. *див.* Маркс Карл
Маркс Карл 102, 128
Маркс Н. О. 518
Марлович 191
Мartiнов А. 532
Мартов Л. 532
Мартович Лесь 307
Мартос Б. 82, 90, 326, 329
Мартыновскій С. И. 537
Мартьянов Я. 155, 158
Мартьяновъ Я. В. *див.* Мартьянов Я.
Марценко 507
Марцінків І. 305
Марченко В. 180
Марченко Н. 77, 78
Марченко Петро 203
Масаваріані І. А. 513
Маска 517
Масло Е. 71
Маслов П. 94
Маслюк П. 308
Матвѣвскій Вс. Н. *див.* Матвеевський Вс.
Матвеевський Вс. 409, 410
Матео Г. Д. 491
Маторін П. 134
Матушевский 495
Матушевський Р. 32
Матушевський Ф. 59, 134, 138, 148, 170, 171, 219, 319
Матяшевич В. 78
Махно Н. 220
Маціевич К. 67, 171
Мацков П. 265
Мацковъ П. Ив. *див.* Мацков П.
Машнев І. 191
Машута Єлена, Українка 198
Маяковський Володимир 190
М-в В. *див.* Марігодов В. Д.
М-въ В. 136
Мгеладзе М. 537
Медвѣдевъ М. *див.* Медведев М.
Медвѣдевъ Н. И. 394
Медведев В. 191
Медведев М. 488, 520
Медведовський С. П. 504
Медвецький М. 301
Медвідь В. 235
Мединський Є. 296
Меєровичъ Л. С. 498
Меєрсон Г. 483
Меженко (Іванов) Ю. О. 169

- Межлаук В. І. 120
Мейєровіц З. Т. 513
Мейтін Я. 344
Меленевський М. 99
Мелешко М. *див.* Мелешко Микола
Мелешко Микола 196, 197
Мельникъ Л. 214
Мельник О. 208
Мельник Т., москаль 92
Мельникъ Ю. 214
Мельник Як. 303
Мельниковъ А. Г. 390, 403
Мельников П. 187
Мельников Ф. 253
Мельниченко Петръ 78
Мельянцева М. 187
Мендес К. 334
Менцель В. І. 498
Меньшевик 80
Мережкін А. 464
Мережковський Д. 242, 366
Меріме П. 300
Меркинъ С. *див.* Меркін С.
Меркін С. 147, 148
Мѣдзяновскій В. *див.* Мідзяновський В.
Местний житель 296
Микитенко П. 308
Микола 33, 156, 157, 257
Микола II *див.* Микола II, цар
Микола II, цар 342, 418, 435, 493, 494
Миколайчук І. 33, 222
Миколук Ар. 16
Милевичъ А. 525
Мильніков Г. 89, 90
Милянєвський Т. 262
Мининбергъ І. І. 449
Минкин Я. Б. 244
Минько І. А. 344
Мирапольский П. Е. 281
Мирний Панас 224
Миров А. Я. 483
Мировъ В. 393
Мировицький С. 322
Мирович А. 317, 318
Мироненко Ю. 301
Мироновъ С. П. 510
Мирошніченко 120
Митинъ Ф. *див.* Митинъ Ф. А.
Митинъ Ф. А. 343, 466, 539
Митник Ш. 187
Митренко А. 106
Митропольський І. 506
Мих. *див.* Григорович Михайло
Михайлевич М. 305
Михайленко Анд. *див.* Михайленко Андрій
Михайленко Андрій 102, 260
Михайленко І. 280
Михайленко П. 143
Михайлець Гр. 260
Михайлич І. *див.* Михайличенко Гнат
Михайлич Ігнатій *див.* Михайличенко Гнат
Михайличенко Г. *див.* Михайличенко Гнат
Михайличенко Гн. *див.* Михайличенко Гнат
Михайличенко Гнат 15, 16, 122, 132, 133, 155, 156, 157, 158, 216, 217, 247
Михайличенко Гнатъ *див.* Михайличенко Гнат
Михайліді 55
Михайло Олександрович *див.* Михайло Олександрович, князь
Михайло Олександрович, князь 418, 435
Михайловъ Г. *див.* Михайловъ Г. С.
Михайловъ Г. С. 141, 359
Михайлов Георгій 19
Михайлов І. 370
Михайлов М. 204
Михайлов Юрій 445
Михайлович І. 51, 293
Михайлович Іс. *див.* Михайлович І.
Михайлович М. 204
Михайлович П. 171, 223
Михайлович С. 540
Михайлюк К. 274
Михалевичъ Вс. 476
Михальчук М. 16
Михко Т. *див.* Михайличенко Гнат
Мицюк О. *див.* Мицюк О. К.
Мицюк О. К. 171, 303, 313, 326
Мишъ 116
Мідзяновський В. 445, 446
Мізуч О. 520
Мілевич А. 526
Мілоно Роберто, де 213

- Мілоченко І. 136
Мільруд А. 506
Мілюков П. 270, 368, 486, 518
Мімоїдущій 528
Мінц Я. 475
Мірбо О. 334
Міров А. Я. 233
Мішта С. 292
Міштовт В. 271
Міяковський В. 168, 169, 170, 171
М-ко 223
М-ко Гн. *див.* Михайличенко Гнат
М-ко І. 115
Мов. П. *див.* Молохов Павло
Могилянський Мих. *див.* Могилянський Михайло
Могилянський М. *див.* Могилянський Михайло
Могилянський Михайло 28, 136, 137, 168, 171, 319, 320, 327, 328, 335
Модзалевський В. *див.* Модзалевський Вадим
Модзалевський Вадим 31, 167, 171, 327, 328
Моєров В. 518
Моисевичь 425
Молдавській В. С. 517
Молоков Павло 117
Молот Сергій *див.* Стежкин П.
Молохов Павло 69
Мольфар Ю. 121
Монисовъ Л. 203
Монко Д. 502
Монок 331
Монченко М. 65, 66
Мопассан Гі, де 334
Моргунъ Г. А. 271
Мороз М. 67
Морозов А. 187
Морозов В. 101, 102
Морозов М. 102
Морозов С. 528
Морозов Ф. 177
Морозова-Курек Людмила 80, 110
Моряк 266
Мосяков Вл. 358
Моталенко А. 200
Мотись Д. І. 322
Мотяш М. 287
Мохнатко І. *див.* Мохнатко Іван
Мохнатко Іван 136, 137, 201, 321
Мошинський І. 191
Мрачковский С. В. 191
Мрієв І. 296
Мрозовський Жигмунт 80
Мстиславський С. 133
МУБ-А.Л. *див.* Венгжин М. і Лотоцький Антін
Муз В. Я. 360
Музиченко О. 37, 39
Музыкантскій Д. Г. 203
Мукаловъ М. К. 443
Мукосеевъ І. 179
Муленко М. 56
Мурава Марко 242
Муравей С. 232
Муравйов М. 378
Мурин А. *див.* Мурін Андрій
Муринъ А. *див.* Мурін Андрій
Мурін Андрій 296, 355, 356, 507
Мурляк Д. 72, 119
Муровъ А. *див.* Муров А. М.
Муров А. М. 500, 501
Мурський В. 299, 306
Мусарський 90
Мусь Пролісок 213
М-ць М. 34
М-цький 109
Мюлер 308
Мясніков А. 287
Мячин Ів. 187
Мышкин А. К. 380
- Н**
Н. 15, 100, 342
Н. А. 109
Н. Ан. 220
Н. Б. 274, 318, 461
Н. В. 129, 226, 321, 449
Н. Вас.—. 360
Н. Г. 145, 204
Н. Гри. *див.* Григорович Н.
Н. Д. 449, 461
Н. Ілья 457
Н. К. 446

- Н. Л. 28, 118
Н. Мих. *див.* Новиков Михайло
Н. Н. 88, 196, 468
Н. П. *див.* Незлобін П.
Н. С. 300
Н. Т. *див.* Романович-Ткаченко Н.
Н. Х. 386
Н. Ш. 320
Н. Ю. 479
Н.-П. 475
Наблюдатель 176, 186, 511
Нагаєвський І. 184
Наговоров А. 318
Нагорнюк Йосип 110
Надін. Н. 431
Надточей Д. 322
Назарук О. 299, 334
На-ич А. 464
Найдич Л. 28
Найман 146
Наймарк З. 233, 234
Наймарк Н. 455
Нарбут В. *див.* Нарбут Володимир
Нарбут Володимир 372, 403
Народін І. 470, 474
Народний учитель 296
Народніченко Л. 16
Наталюк С. 148
Натансон Я. 445
Науменко В. 40, 173, 222
Науменко І. 322
Наумович Іван 356
Наумович О. І. 304
Наш Гр. *див.* Григорій Н.
Н-въ В. *див.* Ніколаєв Владімір
Н-в М. *див.* Новиков Михайло
Н-евъ Вл. *див.* Ніколаєв Владімір
Невельський В. 532
Невеселий І. 106, 248, 250, 251
Невеселий Ів. *див.* Невеселий І.
Невеселий Хома 330
Невѣровъ А. И. 282
Невѣдомый Павелъ 267
Невжинський А. 322
Невинскій Александръ *див.* Невинський О.
Невинський О. 173, 275, 276
Невідомий 217
Невідомий Микола 202
Недзельницький І. 263
Неділя Пр. *див.* Адаменко Прокіп
Незлобін П. 141, 142, 443
Незлобін Р. 205
Незнакомец 501
Незнакомецъ *див.* Фліт Б. Д.
Нейман И. Л. 21
Неймарк С. 395
Неймер С. М. 86, 281, 393, 429
Некий 322
Некрасов Микола 190
Некраха Яків 43
Не-кто Ив. 322
Немоєвський А. 334
Неонігіліст Андрій 528
Непомнящий І. 289
Нерович 365
Несвій Ол. 16
Несвячений В. 307
Несельман С. 343
Нескажухто Павло *див.* Тригубов Павло
Несмашний О. 260
Нестор Літописецъ *див.* Малеча Нестор Михайлович
Нетті С. 17
Неумивака Н. 45
Не-фельетонистъ 507
Нефорощанський А. 116
Нефьодов А. 88
Нечипоренко М. 247
Нечиталюк Я. 228, 229
Нечіпоренко А. Д. 198
Нечіпоренко А. И. 198
Нечужий 157
Нечуй-Левицький І. *див.* Нечуй-Левицький Іван
Нечуй-Левицький Іван 168, 203, 223
Неведомський А. 287
Неверов А. 88
Незлобін П. *див.* Незлобін П.
Нивпокорений 266
Ник. 142
Николаевскій Х. 422
Николаєвъ В. 442

Іменний покажчик

- Никон, Єпископ Єнісейський 244
Ніжинецький С. 301, 302
Нік 272
Нікітов Юр. 124
Нікітський А. 142
Нікітченко В. 124
Ніковський А. *див.* Ніковський Андрій
Ніковський Ан. *див.* Ніковський Андрій
Ніковський Андрій 168, 169, 170, 171, 219, 220, 221, 222, 224, 315
Ніколаєв Владімір 442, 443
Ніколаєв К. 89
Ніколаєвич Н. 518, 519
Нікольська О. 328
Нікольський Г. 90
Нікулін В. 343
Нікулін Л. 311
Ніл *див.* Девдаріані С.
Нілус Петро 518
Нічка Іван *див.* Кулінич І.
Н-кь 202
Н-овъ В. 396
Новак П. 171
Новак Яків 229
Новаковський Ю. 16
Новий 87
Новиков М. *див.* Новиков Михайло
Новиков Михайло 19, 295
Новиков Н. П. 369
Новиков Петро 252
Новиков С. 452
Новицкий А. Г. 464
Новицький С. 215
Новгородцев Є. 378
Новогребельський Михайло *див.* Бойко М.
Новоминський А. 91
Новосадський Б. 279
Новоселиця М. 277
Новський Л. 259
Новый 511
-нок. *див.* Лиходій Павло
Нордвест М. 346
Носарь Г. С. 227
Носуленко Т. 113
Нуаръ Жакъ *див.* Окснер Яків
Нужний В. 11
Нусенсон Л. 224
Нусинов И. 477
Нутис Я. Ф. 396
Нухім 504
Н-щій М. 467
- О**
О. В. 234
О. В. Г. 242
О. Г. 247, 336
О. З. *див.* Зновицький О.
О. І. 37
О. К. 253
О. К. *див.* Курилас Осип
О. Л. 50, 223
О. Р. 117
О. С. 201, 222
О. Т. 316
О. Т. *див.* Терлецький О.
Обиватель 262
Оборинъ А. 457
Образцовъ Е. Н. 154
Обтемперанскій И. С. 356
Обуховскій В. И. 11
Овраменко А. 134
Овсяннико-Куликовський Д. 512
Овчинниковъ Д. 226
Огановський М. 392
Огарьов М. 328
Огієнко *див.* Огієнко І.
Огієнко І. 38, 56, 173, 254, 275
Огнєв Іван 435
Оголівець В. 320
Огоновський М. 295
Одвертий Ан. 116
Одинцовъ А. 355
Одрина Д. 222
Оже Поль 453
Озаль Ф. И. 536
Озеровъ И. Х. *див.* Озеров І. Х.
Озеров І. Х. 262, 534
Озеров М. К. 66
Око 142, 259, 260
Окольська В. Е. 84
Окопенко А. 309
Окснер Яків 343

- Окулич-Козарін Г. 519
Олександрович 211
Олексів П. 185
Олексійв М. 185
Олексій, єпископ Миколаївський 533
Оленьчук М. 185
Олесевиц С. *див.* Олесевиц Сигизмунд
Олесевиц Сигизмунд 343, 518
Олесницький Є. 223
Олесь О. *див.* Олесь Олександр
Олесь Олександр 6, 34, 78, 110, 119, 171, 175,
197, 209, 223, 244, 260, 280, 301, 328, 335
Олеша Ю. 343
Олешко В. 247
Олинъ С. 326
Олійник 217
Олійник О. 222
Олійник Т. 294
Олімпійський Цезар 445
Олтаржевський И. С. 267
Ольберг В. П. 191
Ольга 264
Ольминскій М. *див.* Ольмінський М. С.
Ольминський М. *див.* Ольмінський М. С.
Ольмінський М. С. 225, 363, 487, 488
Ольховиков С. 71, 117
Ольшанський М. 75, 98
Оманович Р. 277
Омельченко А. 305
Омельченко Грицько 222
Омельченко Н. 157
Омельченко О. 213
Омельченко Ю. 217
Онацький Є. 41
Онѣгинъ 501
Онипко Борис 253
Ониськович І. 109
Онищенко С. 90
Онілов І. 28
Онуфрієвъ В. 23
Оппоков І. 170, 221
Оръ 510
Оранскій А. М. 339
Організатор 87
Орджонікідзе Г. 128
Орел В. 128
Орехов Микола 423
Орєшин В. 395
Ори-Паша 342
Орлик М. 27, 157, 378, 468
Орлик Пилип 223
Орлінський А. 116
Орлов *див.* Орлик М.
Орловъ М. 187
Орлов Н. 496
Орловъ П. 423
Орловський М. 167
Орловський Ол. 378
Орловський Ф. А. 349
Орн Т. 205
Орський Х. Г. 530
Ортенберг А. 386
Орун Захарій 182
Оса 209
Оса А. 116
Оса Я. 215
Осадча Н. 197
Осадчий Т. *див.* Осадчий Тихін
Осадчий Тихін 200, 201, 208
Осадчій Т. *див.* Осадчий Тихін
Осадчук Л. 493
Осинскій Н. 237
Осипов 506
Осипов В. *див.* Осипов В. І.
Осипов В. І. *див.* Осипов В. І.
Осипов В. І. 345, 346, 348, 522
Осиповъ Е. *див.* Осипов Євген
Осипов Євген 472, 473
Осипов С. 79
Осипович Н. 447
Осінський 331
Осінський Н. 98
Оскар 504
Остапенко І. 89
Остапенко С. 15
Остапович М. 274
Островъ А. 381, 456
Островський В. 274
Острошко С. 119
Осьмак К. 67
Отрепьев Георгій 378
Отрута Яків *див.* Ядов Яків

Оффо І. 311
Очевидець 262

П

П. 85, 106, 202, 450, 475, 525
П. *див.* Ганжа Петро
П. *див.* Пачовський В.
П. А. *див.* Антонович Петро
П. Б. 449
П. Б. *див.* Барвінок Павло
П. В. 129, 247
П. Г. 229
П. Д. 321, 339
П. І. М. 192
П. І. М. *див.* Мацков П.
П. К. 112, 178, 250
П. К. *див.* Ковжун П.
П. М. *див.* Маркін Петро
П.М.Ш. 533
П. Н. 322
П. О. 226
П. П. 44, 295, 321, 322, 327
П. С. 157, 204
П. Ф. 216
П. Ф. *див.* Феденко Павло
П. Ц-рѣ 388
Павич *див.* Мазюкевич П.
Павленко І. І. 96
Павлієнко М. 246, 247
Павлов 191
Павлов Б. *див.* Павлов Борис
Павловъ Б. *див.* Павлов Борис
Павлов Борис 204, 365, 515, 532
Павлов П. 391, 512
Павлович О. 242, 265
Павловський М. 171
Павлоцкий М. Л. 374
Павлюк А. 334
Павлюк С. 260
Пазенко Хведір 179, 200
Пайщик Антон 177
Пакельчик З. 158
Пакуль Н. *див.* Пакуль Н. М.
Пакуль Н. М. 201, 524, 525, 526
Паладійчук С. 277
Палій 56

Палій Ісаак 43
Палом Н. 314
П-ан *див.* Патлажин М.
Панасенко В. 401
Панв. 475
Панкратов А. 28
Паннѣвъ І. П. 27
Панов-Черный В. 131
Пановъ Н. А. 459
Паночіні А. 171
Паночіні С. 16, 168
Пантелеймоновъ А. М. 388, 396
Панченко 191
Панченко К. 162
Панченко М. Г. 216, 217, 218
Панченко Мих. 16
Паньків Михайло 12
Паньківський С. 292
Паперни А.-Я. І. 387
Папіні Джовані 241
Папп Олександр 238, 242, 243
Парицький Натан 410
Пароєновъ П. С. 418
Партола С. 216
Парфело 418
Пасѣчукъ-Бережа І. 214
Паський В. 115
Пасько П. *див.* Пасько П. П.
Пасько П. П. 89, 90
Патлажин М. 475
Пачовський В. 103, 105, 106, 107, 130, 242
Пачута М. *див.* Пачута Микола
Пачута Микола 192, 193, 194, 262, 264
Пачута Николай *див.* Пачута Микола
Пашинківна-Котова О. 209, 260
Пашков П. К. 459
Пашенко Г. 90
Пашенко Д. 254
Певзнер І. Е. 95
Певний 200
Певний І. 106
Певний Ф. 37
Педагог 364
Педченко В. *див.* Педченко Василь
Педченко Василь 456, 457
Пе-й Петро 175

- Пеккер Я. 128
Пелікан Б. О. 501
Пенчук 41
Первишев І. 76, 77, 78
Первухін Георгій 102
Первышевъ *див.* Первишев І.
Первышевъ І. *див.* Первишев І.
Перебендя 236
Перевесло Яків 110
Передовий 142
Перельман О. 271
Перельштейн Я. 310
Перепечко І. *див.* Перепечко Іван
Перепечко Іван 442, 443
Перець 447
Перець І.-Л. 387
Перлик Іван 210
Перликъ Д. П. 275
Перский І. І. 416
Перфецький Є. 221
Перфуга А. 311
Перхач Михайло 263
Песелев А. Х. 351, 422
Песоцкій А. 487
Петельман 496
Петербурзький М. В. 504
Петлюра С. 34, 60, 61, 73, 122, 151, 154, 157, 162, 166, 167, 169, 170, 171, 175, 179, 196, 204, 224, 225, 226, 259, 260, 265, 272, 274, 279, 285, 295, 298, 300, 329, 330, 433, 503
Петренко В. 155
Петренко Гр. 213, 214
Петренко М. *див.* Петренко Микола
Петренко Микола 155, 157, 158, 217
Петренко Н. 44, 280
Петренко Ст. Н. 233
Петринський Н. 519
Петро І 220
Петров А. 145
Петров В. 168, 469
Петровъ В. *див.* Петров В.
Петровъ Г. І. 503
Петров Григорій 503
Петров П. 322
Петровъ С. 355, 507
Петрович Гр. 410
Петровскій І. В. *див.* Петровський І. В.
Петровський А. 28
Петровський В. 45
Петровський Г. 485
Петровський І. В. 136, 137
Петрусь В. 37, 39
Петрушевський В. 167, 171
Печатник Яша 493
Пештич Г. 123
Петников Г. 436
Пєчкін С. 506
Пивоваров 506
Пивоваров О. А. 464
Пижов Н. 468
Пикель Р. В. 191
Пикус І. Х. 137
Пилецкій Я. *див.* Пилецький Я.
Пилецький Я. 141, 344, 375, 376, 467, 468
Пилинь Г., свящ. 261
Пилипенко С. 115, 206, 308, 309
Пилипов 322
Пилипович М. 322
Пилипчук В. 305
Пилипчук П. 303
Пинчук І. Я. 79
Пирогов А. 179
Писанка К. 174
Писар Іван 63
Письменник М. 131
Пищаленко Г. 129
Підгаєцький В. 37
Підгірний М. 175
Підгірський С. 108
Підгірянкa Марійка 275
Підгледів 217
Піддубний А. 465
Піддубний Г. 15, 16
Підземський Д. Н. 287
Підпалій 211
Пілецький Я. 389, 394, 449
Пілсудський Ю. 60
Піль-ч А. 222
Піляновський П. 274
Пінчук А. 40
Піонтковський 506
Пісоцький А. 260

- Піщулка Філіп 346
П-й И. *див.* Палій Ісаак
П-кий Ів. 322
П-кий П. 109
П-кій И. *див.* Петровський І. В.
П-ко В. 252
П-ко М. 202
П-къ Ів. 509
Плавачук А. 221
Плаушевський 191
Плевако М. 169, 171, 216, 217, 218, 247
Плевако П. 217
Плетньов 52
Плетньов А. 262
Плеханов Г. *див.* Плеханов Георгій
Плеханов Г. В. *див.* Плеханов Георгій
Плеханов Георгій 102, 235, 321, 381, 486
Плис Ів. 284
Плотницький Я. 368
П-н *див.* Патлажин М.
П-нь 475
П-о А. 14
Побожна Бджола 112
Поборчей В. 93
Повзнеръ *див.* Повзнер А.
Повзнер А. 393, 394
Погарський К. 322
Погодін Олександр 391
Погорилицер И. *див.* Погорилицер И. І.
Погорилицер И. І. 85, 350, 412
Погорілко П. 171
Погорільський В. 281
Подвысоцкій Е. И. 476
Подгасцький Я. М. 276
Подгорський С. М. 79
Подземский 356
Подольський Борис 498
Подоляк *див.* Лисецький П.
Подорожній 50, 277
Подорожній І. 37
Подорожній Ів. 80
Пожаровъ Г. П. 153, 154
Пожарський Д. 308, 309
Пожарський П. 171, 260
Поздняков К. 287
Познер М. 134
Поймишеръ 149
Покко С. І. 489
Покошинець 322
Покрамович Н. 477
Покровская 458
Покровскій 377
Покровський 365
Покровський Г. *див.* Покровський Георгій
Покровський Георгій 296, 389
Полевицький Н. 149
Полесь Г. 229
Полиновскій М. 500
Полищукъ М. 481
Політик 110
Поліщук К. *див.* Поліщук Клим
Поліщук Клим 74, 206, 209, 275, 308, 309, 334, 335
Положай Іван 213
Полозов Мих. 16
Полонський С. 346
Полтавець 322
Полтавець П. 332
Полтавець Ф. 255
Полуботко С. 77
Полуботок В. 324
Поляковъ Б. И. 349
Поляков Г. 506
Поляков І. А. 514, 515, 532
Полянскій 425
Помагайбо В. 275
Померанц-Фрід Ісаак 508
Поміркований *див.* Сич Яків
Помышаевъ П. 294
Понизовский Д. А. 20
По-ній 327
Пономаренко 232
Пономаренко Я. 320
Понурий С. 252, 254
Понятенко П. 260
Поперечний А. 316
Попковъ Н. С. 462
Попов 458
Поповъ А. И. 355, 507
Попов Вол. 140
Попов Е. *див.* Попов Е. П.
Попов Е. П. 138, 522

- Попов М. 191
Попов Н. *див.* Попов Н. Н.
Поповъ Н. Н. *див.* Попов Н. Н.
Попов Н. Н. 391, 514, 515, 532
Попова О. 114
Попов-Запалов 506
Портнов Е. 142
Португалов А. 64, 65, 66, 494, 495
Португаловъ А. В. *див.* Португалов А.
Порш В. 171
По-свій *див.* Сич Яків
Пославський В. 502
Посталовський П. 56, 57, 58
Постернак С. С., инженер 197
Постерня Ю. 221
Постников В. 147, 148
Постниковъ В. *див.* Постников В.
Постников М. 499
Посторонній 326
Потапенко В. 333
Потапенко Г. 418
Поташников В. 317
Потѣхинъ Е. А. 404
Потієнко В. 301
Поточний В. 169, 170, 229
Похілевич Д. 229
Православний 263, 264
Прасолов А. 485
Прегель В. Ю. 473
Премет Е. Е. 451
Преображенскій Д. *див.* Преображенський Дмитро
Преображенський Дмитро 375, 376
Преображенський Є. 75
Пригожий І. 295, 296, 509
Прийдешній А. *див.* Приходько Антон
Прилежаєв І. 296, 382
Прилежний І. 186
Прилипко Панасъ 77
Примак Я. 322
Примаков В. 98
Принценталь Б. К. 526, 527
Присяжнюк А. 229
Присяжнюк В. 278
Прихідько Т. 252, 254
Приходченко Єв. 463
Приходько А. *див.* Приходько Антон
Приходько Антон 16, 128
Приходько В. К. 273
Приходько Г. 274
Прихоженко І. 169, 220, 223
Прихоженко Ів. *див.* Прихоженко І.
Причепа 112, 280
Причепа *див.* Стрижевський Ю.
Прів Едмон 219
Проѣзжій 269
Прокопенко 187
Прокопенко Дмитро 498
Прокопенко К. 11
Прокопович В. 221
Прокопович К. Н. 201, 202
Прокопович П. 305
Прокопович Т. 63
Прокофьевъ С. А. 358
Проктер А. 185
Пролетарій 76, 412
Промисловець 221
Проноза-Мрійник В. *див.* Елланський В.
Просвітянин 43, 87, 152, 247
Просвітянка 204
Проскура Г. 519
Проскура І. І. 529
Проскуровъ И. И. 529
Протасевич Я. 234, 235
Протопоповъ Д. 461
Прохода В. *див.* Прохода Василь
Прохода Василь 209, 210
Пруссаковъ М. Л. 275
Прянічников 514
П-скій К. 321
Псьолевич М. *див.* Христовий (Псьолевич) Микола
Пташицький М. *див.* Пташицький М. І.
Пташицький М. І. 27, 28, 368
Пугач І. 129, 206
Пуглаєнко Л. С. 355, 507
Пужак 299
Пуйда Василь 159
Пулеметчикъ 517
Пульст 535
Пумпянскій Л. 94
Пургайло І. 297

Пуришкевич В. 399
Пушкарівський І. 197
Пушкін О. 242, 328
Пушков Т. К. 187
П-ч М. *див.* Христовий (Псьолевич) Микола
Пчілка Олена 252, 254
Пыжовъ Н. 467
Пьеро 471
Пьеръ Б. 518
Пьер *див.* Юркевич Л.
П'ятаков Г. 18, 114, 116
П'ятаков Л. 98

Р

Р. *див.* Рудинський М.
Р. А. 468
Р. Д. 28
Р. К. 332, 407
Р. С. 150
Рабинович *див.* Рабінович
Рабинович А. Н. 277
Рабиновичъ А. Х. 517
Рабиновичъ И. С. 410
Рабинович І. З. 540
Рабинович Й. 523
Рабинович П. М. 526
Рабіндранат Тагор 481
Рабінович 44, 47, 186, 351
Рабінович О. 516
Рабочій 447
Рабочій Туръ 444
Равлюк Василь 121
Рагозинъ 76
Рагоцький Г. 289
Радбиль Е. В. 135, 267
Радецький І. М. 381
Радищев О. *див.* Радищев Олександр
Радищев Олександр 140, 190, 328
Радченко А. З. 319, 321
Радченко Я. И. 458
Разинъ О. Ц. 452
Разін С. *див.* Філов В. Г.
Разумовський Л. К. 321
Раисовъ М. 472
Райхштейн Д. І. *див.* Ерде (Райхштейн) Д. І.
Райцис Л. І. 438

Рак П. 71
Ракітін А. 85, 86
Ракітников М. 272
Раковскій Х. *див.* Раковський Х.
Раковський Х. 92, 375, 376
Раммо В. А. *див.* Раммо (Парамонъ) В.
Раммо (Парамонъ) В. 374, 498
Ранинин К. 187
Раскольниковъ Р. 487
Распутін *див.* Распутін Г.
Распутін Г. 147, 317, 342, 470
Расторгуева А. П. 95
Ратіц П. 262
Раузов С. 88
Рафаил М. 124
Рафес М. 115, 116, 396
Рахмановъ А. 179
Реаліст Ф. Д. 43
Ребельський Д. 387
Ревич 506
Ревичъ С. 504
Ревуцький Д. 171
Ревуцький Л. 171
Ревюк О. 191
Резанов Вл. 145
Рейнгольд И. И. 191
Рейснер М. 75
Рекун І. 135
Ремез О. 260
Ремізов О. 271
Ренненкампфъ М. Н. 267, 268, 269
Ренчицькі С. Д. і Е. Р. 321
Репко І. 265
Ре-П'ях 112
Респ Р. 517
Решетиловъ И. *див.* Решетілов І.
Решетілов І. 284, 285
Решетняк І. Н. 405
Резін А. 344
Рѣзниковъ В. 481
Ржаніцин А. 80, 296
Ржезниковъ В. *див.* Ржезніков В.
Ржезніков В. 186
Ржепецький Б. 108, 278
Рибак Омелько 277
Ригель О. 16

- Рижевський Н. 313, 435
Рижов П. Д. 489
Рилєєв К. 328
Рилицький М. В. 32
Рильський М. 168, 334
Римській-Корсаковъ (Ларинъ) Г. М. 429
Рислік І. 201
Рихло, хорунжий 181
Різниченко В. 171, 305
Різниченко О. 173
Ріпелко 449
Ріхтер Д. 296
Р-кій А. 424
Робсман І. 371
Ровинський Я. І. 490
Рогальський Д. 506
Рогальський Леонід 254
Рогвиц А. 97, 488
Рогвицъ А. *див.* Рогвиц А.
Роговенько П. 322
Роговський М. 405
Родзевич В. 155, 532
Родзевичъ В. А. *див.* Родзевич В.
Родзенко М. 71, 301, 417
Родионов 458
Родников В. 37, 39
Родштейн Ів. 502
Рожицин В. *див.* Рожицин Валентин
Рожицин Валентин 158, 204, 294, 437, 516, 532
Рожков Г. 296
Рожэ М. 453
Розанов В. 394
Розенбергъ А. 478
Розенберг М. 496
Розенбергъ Н. І. 504
Розенблатъ П. 536
Розенблат Р. 79
Розенблатъ Ю. 458
Розенблит Г. 187
Розенблєм Г. 187
Розентель К. 540
Розенфельд А. К. 376
Розенфельдъ Б. А. 376
Розенфельд Ф. К. 30
Розинеръ В. Е. 537
Розов С. 67
Ройтманъ Ф. Ю. 483
Ройтманъ Я. Х. 483
Рокотовъ Н. 467
Романенко О. 502
Романенко Т. 280
Романи Я. 387
Романов М. Г. 149
Романович Георгій 535
Романович-Ткаченко Н. 78
Романовскій 418
Романовскій А. 285
Романовський В. 168, 169
Романч С. 298
Романченко Іван 257
Романюк А. 315
Романюк Л. 195
Ромов Р. 431
Ромул. 119
Ропитец 361
Рорбах Павло 106
Ротов М. І. 276
Рох Д. 504
Рубиновъ Л. 386
Рубинштейнъ С. *див.* Рубинштейнъ С. М.
Рубинштейнъ С. М. 98, 385
Рубін І. 285
Рубін С. 116
Рубінштейн Г. 540
Рубінштейн Л. 82
Рубінштейн Я. 532
Рубштейн Б. 267
Рувім 98
Руданський С. *див.* Руданський Степан
Руданський Степан 54, 78, 173, 224
Руденко 378
Руденко В. 77
Рудий 468
Рудинський М. 172, 173
Рудич Ю. 305
Руднєв В. В. 522
Рудний Семен 436
Рудницький М. 334
Рудницький С. 313
Рудченко Хв. 254
Рудь 244
Рузвельт, президент 240

Рузер Л. *див.* Рузер Л. І.
Рузер Л. І. 92, 287
Рулін П. 168
Рулька Іван 221
Руманов М. 540
Рупайсь Ю. 390
Русаневичь 417
Русанов Артем 116
Русановъ М. 355
Русин Іван 242, 243
Русова С. 37, 38, 78, 171, 222
Руставелі Шота 190
Руть 444
Рухимович М. Л. 486
Р-Ц. 388
Рцы 509
Рыжакъ Д. 455
Рыковъ П. 461
Рябцов Е. 78
Рябченко П. 468
Ряппо Ян 415

С

С. 28, 152, 179, 317
С. *див.* Сергієвський Василь
С— 242
С. Б. 196, 197
С. Б. *див.* Бачинський С.
С. В. 454, 461
С. В. *див.* Вольська Стефанія (Франциска)
С. Г. 336
С. Г. *див.* Гаєнко Сергій
С. Д. К. 325
С. И. 320
С. К. 105, 106, 246, 247, 473
С. М. 151, 153, 421
С.-н О. 129
С. П. 270
С.-Р. 142, 288
С. С. 286
С. С. *див.* Савинський С. В.
С. Семен *див.* Скляренко Семен
С. Ц. *див.* Цукублін С.
Сабадош М. 242
Сабов Г. 264
Сабов Є. 241, 242, 243

Савва В. 391
Савельєв М. *див.* Ветров А.
Савенко Анатолій 503
Савенко-Новоспаська Н. 503
Савинскій С. В. *див.* Савинський С. В.
Савинський С. В. 323, 324
Савицький А. 67
Савицький М. 303, 328, 329
Савич А. П. 322
Савін А. 114
Савков Георгій 263
Савур 75, 76
Савченко П. 441
Савченко Ф. В. 276, 353, 400
Савченко О. В. *див.* Савченко Ф. В.
Савченко Я. 110, 334, 335
Савченко-Більський М. 67
Савчук А. *див.* Савчук Андрій
Савчук Андрій 248, 250, 251
Савчук М. 250
Сагала Б. М. 524
Сагарда М. 168, 171
Сагін А. 528
Саджай К. 520
Садиковъ С. П. 374
Садовничий П. 231
Садовський В. 260
Садовський М. 171, 205, 293
Сасенко М. 64, 291
Сазонов А. 436
Сайко Е. 429
Сайченко 266
Саливон Г. 169
Саліковський О. 168
Саломатін П. 139
Салтиков-Щедрін М. 242
Сальоме В. Г. 472
Самарський С. 70
Самійленко В. *див.* Самійленко Володимир
Самійленко Віталій 227
Самійленко Володимир 44, 103, 110, 112, 158,
197, 244, 245, 306, 335
Самітний 336
Самойлівець Грицько 43
Самойловъ С. 377
Самулевич П. 149, 150, 431

- Самулевич П. А. *див.* Самулевич П.
Сан *див.* Девдаріані С.
Санъ *див.* Девдаріані С.
Сандомирській А. 423
Санніков 137
Саплинъ Захарія 231
Сапожков М. 20
Сапранський Г. 322
Сараєва Г. 11
Сафонов Т. 40
Сахаренко 248, 250, 251
Сахаров Костянтин 241
Сахно А. 303
Сачківська О. 275, 276
Свашенко П. 289
Сведерський В. Н. 267, 269
Сверло Ів. 17
Свєнціцький І. 168, 171
Свѣтловъ М. М. 515
Светлов П. *див.* Светлов Павло, протоіерей
Светлов Павло, протоіерей 323, 531
Светловський 272
Свѣчинъ А. А. 319
С-вич Ф. 162
Свідерський А. 485
С-Вій 289
Свій 42, 56, 107, 289, 307
Світко Георгій 506
Світлинський Богдан 264
Світличний І. 157, 246
Світличний Ів. *див.* Світличний І.
Свой *див.* Свій
Севастьянов М. 506
Северіян Олекса 54
Севрук П. А. 465
Севрюк О. 157
Сегаль О. Б. 492
Секерак М. 193
Секундов Олександр 323, 324
Селегинський В. 320
Селецкий *див.* Селецький С.
Селецький С. 147, 148
Селянин 295
Селянський Людослав 43, 44
Семен *див.* Шварц І. І.
Семенко М. *див.* Семенко Михайло
Семенко Михайло 15, 16, 300
Семенко О. 138
Семенов С. 11, 440
Семеновъ С. Д. *див.* Семенов С.
Семеновський Л. Г. 262
Семинъ Д. 375
Семінко А. *див.* Семінько А.
Семінько А. 212, 213
Семковський С. 532
Сеник Т. 305
Сенкевич Генрик 481
Сепелевенко 56
Сер Піч-Бренді 517
Серафимович О. 346
Сергеєвський 191
Сергеєв 88, 482
Сергѣевъ Л. *див.* Сергеєв Л.
Сергеєв Л. 442, 443
Сергеєв М. 142
Сергеєв Ф. А. 42, 120, 363, 489
Сергієвський 262
Сергієвський Василь 210
Сергієнко Н. 336
Серебровъ В. 77
Серпер О. 458
Серпов В. 101, 102
Серповець 444
Северський Н. *див.* Липський Микола
Сѣнько 203
Сибірцев І. 499
Сивенький 331
Сивенький В. *див.* Самійленко Володимир
Сивий 255
Сивков С. *див.* Сивков С. В.
Сивков С. В. 144, 145
Сидорак Ю. 180, 303
Сидоренко 214, 303
Сидоренко Н. 72, 248
Сидоров О. 447
Сидоряк Е. 185
С-ий В. *див.* Біднов Василь
С-ик І. 221
Силенко А. 298
Сильченко В. 220
Сильченко И. 534
Симкевич Ф. Я. 275

- Симонгуз М. *див.* Вайнштейн Семен М.
Симонович В. 221
Син України *див.* Син України
Син України 75, 119
Синицький М. 167
Синицький П. 171
Синодскій 373
Синявський О. 67, 171, 217, 218, 246, 247
Синянський П. 135
Сиркін Н. С. 387
Сирота І. 115
Сиротін А. І. 416
Сисоєнко Є. 321
Ситницький [Яків] 302
Сич Я. *див.* Сич Яків
Сич Яків 46, 209, 210, 211
Сіверов-Одоєвський П. 158
Сігал О. 124
Сідельник В. *див.* Сідельник Василь
Сідельник Василь 180, 181
Сільвай І. 243
Сімашкевич М. 39
Сіменович В. 298
Сіренко Марії 521
Сірій Юрій *див.* Тищенко Ю.
Сірко 64
Сірока Л. 34
Сіромаха 75
Сірополко С. 38, 171
Січинський М. 191
Січовик 299
Сіяльський 508
Скальський І. Л. 493
Скарженовський Дмитро 210, 211, 266
Скаржинський Л. 102
Скарлато І. Н. 510
Скарлато С. Н. 373
Сквирскій І. 386
Скворцовъ С. *див.* Скворцовъ С. П.
Скворцовъ С. П. 509, 510
Скворцов-Степанов І. 75, 364, 383, 444, 463
Скептик 328
С-кий 226
С-кій 179
С-кій В. *див.* Сведерскій В. Н.
С-кій І. 534
Ск-ій Л. *див.* Скаржинський Л.
Склепкович Стефан 182
Склицький М. В. 252
Скляр *див.* Скляров Г.
Скляр І. 490
Скляренко Семен 186
Скляров Г. 302
Скнаръ О. 308, 309
Скобелев М. *див.* Скобелев М. І.
Скобелев М. І. 410, 411, 447
С-ковъ Н. 268
Сковорода Г. 168
Скомаровський Р. 452
Скоріно І. 502
Скорняков М. 382
Скоробагевъ-Богущкій К. 481
Скоропадський, генерал *див.* Скоропадський Павло
Скоропадський П. *див.* Скоропадський Павло
Скоропадський П., гетьман *див.* Скоропадський Павло
Скоропадський Павло 28, 38, 43, 45, 92, 101, 106, 108, 118, 163, 165, 207, 219, 220, 221, 223, 235, 248, 258, 259, 270, 274, 282, 311, 312, 320, 322, 330, 341, 395, 505
Скропис-Йолтуховський О. 99, 106
Скороходов Я. 428
Скрабанський М. 147, 148
Скрипаль Олександр 123, 219, 301
Скрипник *див.* Скрипник М.
Скрипник М. 92, 365, 398
Скроцький Я. *див.* Скроцький Ярослав
Скроцький Ярослав 298, 300
Славін Н. 80
Славський Августин 102
Слісаренко О. 334
Слободенко В. 281
Слободницький П. 158
Слобожанець М. 89
Слонимъ М. *див.* Слонім Марк
Слоним Марк *див.* Слонім Марк
Слонім Марк 375, 376, 447, 520
Слонімський Михайло 423
Слухай М. 118, 119
Слуцкій Л. М. 396
С-ль Б. 343

- Слюсар Максим 248
Смальков 191
Смарагдов П. 370
Смирнов И. Н. 191
Смирнов Петр Дмитриевич 113
Смирягинъ А. 533
Смоленскій М. В. 178
Смолич Юрій 406
Смолянов А. 435, 436
Смолянський 140
Смотрицький А. 191
Смук В. *див.* Сергієвський Василь
Смук П. *див.* Стебницький П.
Снегірьов А. *див.* Снегірьов Олександр
Снегірьов Олександр 344, 346, 468
Снегов Н. 361
Снопковський А. М. 501
Соболев М. 460, 512
Соборянинъ 261
сов. 150
Созанський 313
Сойко І. 221
Сокіл Грицько 315
Сокович С. 221
Соковін П. 417
Соколов В. 531
Соколов Н. 288
Соколов П. 345, 346
Соколовъ П. К. *див.* Соколов П.
Соколовский Ол. *див.* Соколовський О.
Соколовскій А. О. 497
Соколовскій Ю. Ю. 236
Соколовський Д. К. 305
Соколовський К. 223
Соколовський О. 122, 158, 200, 217, 293, 294, 501
Соколовський П. Л. 433
Соколовський С. 342
Сокольський Сергій 222
Сократ 517
Солдатенко В. 284, 287
Солігор 296
Солнцев С. 518
Солнцева З. 121
Соловей М. 302
Соловейчук М. 248, 250, 251
Соловйов А. 410
Соловйов В. 306
Соловйов Геннадій 502
Соловйов Сергій 151
Соловій О. 169
Сологуб Федор 501
Солодар Н. А. 179
Солодов Г. 506
Солодовніков А. Г. 448
Соломко 191
Соломоновскій И. В. 94
Солостянський Н. 464
Солофненко А. 450
Солуха 72
Соляник М. 90
Соминський Е. *див.* Соминський Емануїл
Соминський Емануїл 342, 343
Соркин А. М. 432
Сорокинъ С. О. 79
Сорокін 191, 505
Сорокін П. 392
Сосновський А. 197
Сосновцевъ М. *див.* Сосновцевъ М. Н.
Сосновцевъ М. Н. 194, 404
Сосюра В. 94
Спартакъ 458
Спектатор 142
Спекторський Є. 502
Спивакъ М. 458
Спиридонова М. 133
Списак Петро Прохорович 254
Співак С. 102
Співець Є. *див.* Голяк Є
Сребный М. Г. 271
Сріблянський М. *див.* Шаповал М.
Срібний Ф. 313
Ст. 65
Ставрополецъ 508
Ставский І. В. 478
Стадник Г. 187
Сталін Й. 128
Сталінський Є. 392
Станевичъ А. М. 269
Станко Вас. 78
Старий В. *див.* Королів-Старий В.
Старий вовк 119

- Старий Гедз 112
 Старий Запорожець *див.* Григорович Михайло
 Старий педагог 116
 Старий Спілник 277
 Старий учитель 43
 Старик 527
 Старицька-Черняхівська Л. 171, 222, 320
 Старицький М. 56
 Старовір 176
 Старосельський И. И. 245, 464
 Старостін П. 92
 Стасюк М. 115, 153, 206
 Стах Петро *див.* Черкасенко С.
 Сташинський Х. *див.* Сташинський Хведір
 Сташинський Хведір 79, 109
 Стебельський Е. В. 459
 Стебницький 495
 Стебницький П. 169, 170, 171, 221
 Стежкин П. 247
 Стежко І. 177
 Стел Н. 255
 Стельниковъ А. А. 79
 Стенич М. 51
 Степаненко Б. 481
 Степаненко М. 319, 320, 321, 322
 Степанівна Олена 181
 Степанківський В. 541
 Степанковскій Яковъ 269
 Степанов В. *див.* Степанов В. В.
 Степанов В. В. 92, 158
 Степанов І. *див.* Скворцов-Степанов І.
 Степанов Іван *див.* Скворцов-Степанов І.
 Степанов (Скворцов-Степанов) І. *див.* Скворцов-Степанов І.
 Степанов Н. Д. 345
 Степанюк В. 260
 Степовий В. *див.* Біднов Василь
 Степовий З. 259, 260
 Степовий Н. 252
 Степовик 45
 Степовик *див.* Сич Яків
 Степура І. 136, 137, 322
 Стефаник В. 275
 Стефанович І. 502
 Стех В. 183, 185
 Стеценко 288
 Стеценко І. 179
 Стеценко К. 171
 Стецько 112
 Стешенко І. 66, 170, 253, 259, 260, 275, 306, 321, 327, 329
 Стешенко Ів. *див.* Стешенко І.
 Стешенко Михайло 204
 Стешенко О. 171
 Стельников Аркадій 509
 Степной І. 296
 Ст-ий В. *див.* Біднов Василь
 Стіборський В. 343
 Ст-к 102
 Ст-ків 175
 Стодоля Назар 235
 Стожинський Б. 516
 Стокфіш Г. *див.* Стокфіш Г.
 Стокфіш Г. 187, 191
 Столинский К. 139
 Столипін П. 494
 Столпов 191
 Столяренко Петро 110
 Стонов Дмитро 114, 116
 Сторицин Петро 368
 Стороженко Г. 322
 Стоян П. 109
 Страдіварі Антоніо 190
 Страхов Василь 343
 Страшкевич В. 171
 Стрѣлковъ В. 226
 Стрельбицький С. 454
 Стрельбицький С. *див.* Девдаріані С.
 Стрижевський П. 88
 Стрижевський Ю. 223
 Стріль 257
 Струмок *див.* Сергієвський Василь
 Стручковський Е. 149
 Студентъ-Агрономъ 478
 Студинський К. 313
 Студіоз 518
 Ступак О. 315
 Стучка П. І. 366
 Субботовський Б. 470
 Суботін К. 285
 Суд О. *див.* Судомора О.
 Судаков Д. 114, 116

- Судомора 112
Судомора О. 17
Суздальцев А. 177
Суковкін М. 49
Сулиз Панас 322
Сулима Т. 242
Сулькевич М. 204
Сумний 244
Сумний Грицько 17
Сумцов М. 89, 247
Супонов Григорій 528
Супруненко 86
Суражський А. 512
Сурик *див.* Ємельянов О. В.
Сурик (Ємельянов) О. В. *див.* Ємельянов О. В.
Сурмач Роман 242
Сурмаченко Г. Е. 213
Сурпін Л. 344
Суслов О. З. 501
Сухановъ Н. 445
Сухенко Т. Ф. 321
Сухенький Ів. 109
Сухий І. 496
Суховъ А. А. 537
Сухових К. 499
Суховій С. 289
Суходоль Г. Г. 186
Сушко О. 313
Сушко Ф. 191
Суцанський К. 222
С-ф 295, 296
Счастливцев *див.* Счастлівцев
Счастлівцев 160, 401
Сьомушкін В. 288
Сяноженський 215
- Т**
Т. 106, 175, 384
....Т... 242
Т. Г. 401
Т. К. 218
Т. Олекса 15
Т. П. 64
Т. Э. 324
Т...ський П. *див.* Т-ський П.
Табачнюк Штіф *див.* Фодчук Степан
- Таврієць 251
Тавшавадзе Авраам 358
Тагор Р. 334
Тайфунъ 500
Та-кий 159
Талалаєв 191
Талпа М. Е. 144, 414
Тамтешній 110
Тан С. О. 517, 518
Танков А. 449
Тарадаш М. А. 270
Таран І. 290
Таранов М. 465
Тарасевич Г. Ф. 252
Тарасенко М. 180
Таращукъ А. 481
Тарнавський М. 259, 274
Тарнавський Ф. 184, 185
Тарногородский Николай 344
Тартак-Дмитренський 458
Татаренко Г. 135
Татаринов В. 449, 464
Таубер Л. 460, 462
Тауберъ Л. *див.* Таубер Л.
Твен Марк 197
Твердий 200
Твердохліб І. 290
Твердохліб 229
Твішор С. 506
Тейтельбаймъ Г. 285
Тележинський С. *див.* Тележинський Сергій
Тележинський Сергій 222, 309
Телишевскій Г. 342
Телль 186
Телушкинъ Б. М. 387
Темницький Володимир 41
Темницький Є. 223
Темченко П. 134, 135
Тенянка П. 335
Тер-Ваганян В. А. 191
Терехович Я. Г. 322
Терешків А. 16
Терешко *див.* Соловейчук М.
Терещенко А. 14
Терещенко В. 318
Терещенко Ф. 517

- Терлецький О. 103, 107, 313
Терниченко А. 15, 16, 298
Тернюк Г. Ф. 410
Тесленко А. 275
Тетерук П. 294, 296
Тетерук П. С. *див.* Тетерук П.
Тетмайер К. 334
Тешенко І. 259
Т-з А. 508
Тидик М. *див.* Тидик Михайло
Тидик Михайло 262, 263
Тилькевич О. 222
Тимків Атанасій 185
Тимофеєв Тим. Еф. 527
Тимофєєв А. 436
Тимофіїв С. 131
Тимошенко В. 221
Тимошенко С. 217
Тимощенко В. 299
Тимченко 221
Тимченко Є. 38, 168, 171
Тинченко П. 244
Тиняков Ю. Д. 489
Тисяченко Г. 221
Тисяченко Гр. *див.* Саливон Г.
Титаренко В. 87, 88
Титаровський Г. Н. 349
Тихий Ів. 110
Тихівець С. 277
Тихов Д. 354
Тихомиров 116
Тихомиров П. В. 144
Тихоступ І. 63
Тичина П. *див.* Тичина Павло
Тичина Павло 78, 168, 219, 223, 250, 334
Тищенко Г. 106
Тищенко С. 282
Тищенко С., Солдат 345
Тищенко Ю. 61, 171, 256, 257, 260
Тищенко Юр. *див.* Тищенко Ю.
Тір В. 519
Тітаренко 200
Тішайшій 285
Ткаченко 247
Ткаченко М. 100, 258, 259, 260
Ткачук І. 124
Тобілевич (Назаренко) Іван 318
Тов. Лев 487
Товарищ Женья 352, 422
Товбін С. 481
Товстоліс Г. 328, 329
Токаревський Мак 212
Токаренко 244
Токаржевський А. Н. 27
Толстой Л. *див.* Толстой Лев
Толстой Лев 44, 147, 193, 242, 267, 275, 341
Толсторуков М. 371
Толчинь А. І. 358
Томашевський О. 171
Томашевський Ю. 194
Томашівський С. 313
Торь Г. 481
Торицынь 19
Тот 318
Тоть-же 267
Трахтенберг А. А. 471
Трахтенберг Б. *див.* Трахтенберг Б. Ш.
Трахтенберг Б. Ш. 536, 537
Трахтмань Э. М. 194
Трегубов 18
Третьяков Ф. 30
Тривусь І. А. 385
Тригубов П. *див.* Тригубов Павло
Тригубов Павло 119, 151
Трирог М. *див.* Семенко Михайло
Тришечкін М. 429
Трогон В. І. 277
Троцький *див.* Троцький Л.
Троцький Г. 465, 466
Троцький Л. 107, 175, 176, 241, 287, 378, 463, 467, 486
Троцько А. 115
Трубежин Іван 503
Трутовський В. *див.* Трутовський В.
Трутовський В. 133, 389, 395
Трух А. 185
Трюх М. Я. 187
Т-ський П. 229
Туган-Барановський М. 30
Тугушев С. 485
Тупіцин П. 276
Тур. Гр. 382

Тургенєв І. 28, 242
Туревський Борис 483
Турський І. *див.* Дриженко І.
Турчаниновъ С. 481
Тустановський Г. 231
Тутешній 296
Тутковський, проф. 67
Тучапський П. Л. *див.* Тучапський П.
Тучапський Н. 540
Тучапський П. 475, 537
Тушин Віктор 158
Тушкан П. 40
Тушмаловъ Н. М. 459
Тьомкин В. 220

У

У. С. Р. 143
Уайльд О. *див.* Уайльд Оскар
Уайльд Оскар 197, 334
Угрин-Безгрішний Микола *див.* Венгжин М.
Удалаєв С. 177
Удовиченко Грицько 179
Уеллс Г. Дж. 76
Узре 434
Узунъ Ө. Т. 203
Українець *див.* Українець
Українець *див.* Українець
Українець *див.* Грудницький Олелько
Українець С.-Р. 174
Українець 97, 250, 284
Українка Леся 168, 224, 254, 275, 279
Український агроном 221
Ульянов-Ленін В. 375
Улясенко О. 316
Уманській А. Я. 410
Уманський Денис 115
Уманський С. 452
Унковський В. 343
Уралов Петро 378
Уриіл *див.* Сільвай І.
Ус Валентін 44
Усик-Базилевський В. 177
Усишкін М. 453
Усков М. 501, 502
Усков Н. Ф. *див.* Усков М.
Усміхнений 316

Усов І. *див.* Усов І. П.
Усов І. П. 504, 506
Устиловський Г. 475
Усышкинъ М. 387
Уцѣховскій А. 445
Учитель 152, 196, 321, 322
Учитель козак 332
Учителька 321
Ушаков В. 502
Ушинський К. 296

Ф

Ф. Б. 73
Ф. Г. 65, 180
Ф. Галина *див.* Федор Галина
Ф. И. Т. 284
Ф. Ол. 47
Ф. П. 215
Ф. Ч. 534
Фабріціус, д-р 260
Фазіні Сандро *див.* Файнзільберг Олександр
Файнгельд І. 478
Файнзільберг Олександр 343
Фалько 76
Фарбовскій В. 139
Фауст 517
Феддеррс Г. 340, 341
Феддерсъ Г. Ю. *див.* Феддеррс Г.
Феденко Павло 216
Фединський В. 371
Федор Галина 322
Федоренко Павло 327
Федоров Георгій Георгієвич 526
Федоров І. 191
Федоров О. *див.* Федоров О. М.
Федоров О. М. 447, 458
Федорович І. 361
Федоровський М. 223
Федорців Ф. 64
Федотов-Чеховський В. 391
Фейфен С. 519
Фелегі Василій 193
Фельдманъ Г. 381
Фельдман С. 296
Фельдман Х. М. 198
Фельдшериця 322

- Фельдштейн А. Г. 36, 513
Фельдштейнъ А. Г. *див.* Фельдштейн А. Г.
Феміда 116
Физдель А. 519
Филатовичъ Б. 533
Филимонюк Семко 295
Филипенко С. 54
Филипович П. 168, 169, 171
Филиппишин П. С. 383
Филова В. Г. 155
Финнъ-Енотаевскій А. 525
Фишеръ І. 386
Фіалковський Н. 322
Фідоровський В. 260
Філатов К. 191
Філіпов І. 142
Філіпович П. *див.* Филипович П.
Філов В. Г. 120
Філянський М. 334
Фін С. О. 520
Фінн-Єнотаєвський А. 526
Фірсов І. 425
Фітільов М. 401
Фіхтер Я. 485
Фіш О. І. 470
Фішелев Михайло 480
Фішер І. 387, 453
Фішзон Б. 475
Флеровський І. 115, 116
Флитъ Б. Д. *див.* Фліт Б. Д.
Фліт Б. *див.* Фліт Б. Д.
Фліт Б. Д. 341, 342, 343, 500, 501
Ф-літ М. 520
Фліт Олександр 34
Фляйшман, генерал 181
Фодчук Степан 159, 160
Фомин Д. 321, 322
Фомін А. 362
Фомічов І. Т. 504
Фонъ-Гесбергъ К. Д. 194
Фортунатов О. 30
Фрадкинъ И. 432
Франко І. 54, 58, 62, 64, 222, 250, 301, 306, 313, 334
Фра-Філіппо 518
Фрей 505
Фрей Л. 465
Френкель 76
Френкель Р. 121, 292
Фриц Давид *див.* Круглянский И. И.
Фришберг И. Л. 236, 371, 390
Фрідолін С. 67
Фрідріх, генерал 107
Фріман 468
Фріче В. 378
Фрішберг І. Л. 280
Фроловъ Ад. 286
Фролов В. 444
Фугалевич М. 274
Фугорянь Б. 505
Фудманъ Г. 453
Фудман І. Д. 452
Фундамінський І. І. 522
Фундт О. 354
Фурса П. *див.* Фурса Петро
Фурса Петро 173, 174, 297
- Х**
Х. 203, 491
—Х— 298
Х Ікс 142
Хаєм 311
Хайкин Ш. Д. 528
Хайта А. 115
Хамардюк А. 274
Ханенко Б. 223
Ханін М. 367
Ханутін І. 82
Харі О. Р. 518
Харковецъ 321, 322
Харковський І. 528
Харпанов Ю. 401
Харун 295
Харченко І. 114
Хацько Ф. 429
Х-в І. 428
Х-въ І. 538, 540
Хведкевичъ В. Н. 269
Хведько 216
Хвилина 106
Хвиля А. 128, 288
Хвиля Василь 277

- Хворостанський М. 322
Хворостин В. 152
Хейсинг Йосиф 358
Хелмський Е. А. 234
Херсонський Роберт 343
Хижняков В. М. 321
Хименко Г. *див.* Хименко Григорій
Хименко Гр. *див.* Хименко Григорій
Хименко Григорій 41, 52, 55, 56, 58, 110
Хименко Грицько Микитович *див.* Хименко Григорій
Химич В. 253, 254
Хілінський А. *див.* Хілінський А. Н.
Хілінський А. Н. 465, 466
Хірьяков А. 88
Х-ко 15
Х-ко А. *див.* Хоменко А.
Х-ко О. 222
Хлистун А. 185
Хліб. 216
Хлібороб 106
Хмара І. 186
Хмарин Всеволод 197
Хмельницький Богдан 53
Хмельницький О. І. 92
Хобіас 328
Ходзинський О. 171
Ходоров І. 101, 102
Ходоров Р. 367
Ходорова О. 506
Ходушин С. 71, 117
Хозанов Н. М. 360
Холодний П. 38
Хольдъ 467
Хома А. 299
Хома *див.* Невеселий Хома
Хоменко А. 173
Хоменко Володимир 171
Хоменко Г. К. 86
Хомик А. 303
Хомишин, єпископ 316
Хомякова Р. 124
Хор Нил *див.* Хор Ніл
Хор Ніл 314, 435
Хорев 505, 506
Хоткевич Г. *див.* Хоткевич Гнат
Хоткевич Гнат 130, 173, 246, 247, 334
Хотовицький М. 65
Хохловкин Г. Ш. 429
Храмков А. 187
Храмов В. 116
Хрисогелось Е. 385, 419
Христенко Мик. 288
Христич І. 46
Христич Я. 221
Христов К. І. 28
Христовий М. *див.* Христовий (Псьолевич) Микола
Христовий (Псьолевич) Микола 12, 15, 16, 150, 151, 288
Христюк П. 12, 16, 129, 130, 137, 138, 153, 206, 208, 221
Хтокало В. 110
Хтось 73, 108
Хусид І. 491
Хуторянин *див.* Прохода Василь
Х-ч В. *див.* Химич В.
- Ц**
Ц. 106
Ц. Івашко 147
Цакні П. 369
Цалюк Н. Д. 385, 387
Цвейфель, д-р 495
Цвибак А. Е. 523
Цвях Грицько *див.* Хименко Григорій
Цегельський І. 222
Цегельський Л. 299
Цедербаум І. 271
Целевич О. 313
Цельтнер Е. М. 388
Церетелі І. *див.* Церетелі І. Г.
Церетелі І. Г. 147, 366, 411, 486
Церьов 191
Цессарський С. К. 341, 342
Цешевський С. 274
Циганенко Ю. 115
Ципко К. 124
Ціндгольц'єнко Абрам 17
Цірін 115
Цукублін С. 381
Цюрітін С. Т. 345

Ч

Чаадаєв В. 377
 Чаденко В. 109
 Чайка 140, 245
 Чайка М. 162
 Чайка С. 72
 Чайківський 280
 Чайківський Т. *див.* Чайківський Теодор
 Чайківський Теодор 32, 33
 Чайківський Ф. 152, 222
 Чайковський А. *див.* Чайковський Андрій
 Чайковський Андрій 224, 242
 Чайковський П. 341
 Чалий М. 250
 Чалий С. *див.* Куцяк П.
 Чаплинський *див.* Чаплинський Йосиф
 Чаплинський Йосиф 182, 185
 Чарнецький С. 181
 Чарнов А. 496
 Чацкій А. М. 286
 Чацкій Л. 286
 Чеботаревъ Ф. М. 261, 533
 Чеботаревъ Ф. М. *див.* Чеботаревъ Ф. М.
 Чекерес М. *див.* Доленко Микола Ілліч
 Чекерес-Доленко М. *див.* Доленко Микола Ілліч
 Челюк І. *див.* Челюк Іван
 Челюк Ів. *див.* Челюк Іван
 Челюк Іван 68, 69, 72, 119, 285
 Чемний Михайло 184
 Ченикаєв Ю. В. 522
 Чепіга Я. 37, 39, 40, 173
 Червінський 306
 Червона Машкара 134
 Червоненко Василь 330
 Череванін Н. 78
 Чередіїв В. 274
 Чередниченко В. 173
 Черемисов В. 521
 Черемшина Марко 242
 Черетаєв П. 364
 Черкавський М. 108, 109, 219
 Черкасенко В. 173
 Черкасенко С. 37, 38, 78, 171, 260, 292
 Черневський В. 131
 Черниш А. 331

Черниш І. 67
 Черниш М. 321
 Чернишевський М. 140
 Черніговець 327
 Черніховський С. Г. 387
 Чернов В. 411, 447
 Чернович С. 377
 Черноземовъ Н. 534
 Черноморъ *див.* Дусинін Іван
 Черноморъ *див.* Дусинський Іван
 Черноморський Н. 472
 Черный А. 98
 Черный-Панев 395
 Чернявський Б. 309
 Чернявський М. *див.* Чернявський Микола
 Чернявський Микола 71, 72, 172, 334, 336
 Черняк Р. 180
 Черняк Б. Я. 135
 Чехов А. 242
 Чеховський В. 305, 306
 Чивонибаръ *див.* Рабиновичъ А. Х.
 Чиж Є. 341
 Чижевський Д. 142
 Чижевський П. *див.* Чижевський П. І.
 Чижевський П. І. 20, 31, 197
 Чижев Євген Володимирович 254
 Чикайло Гр. 185
 Чикаленко Е. *див.* Чикаленко Є.
 Чикаленко Є. 221, 495
 Чикаленко М. 110
 Чикаленко П. 222
 Чирський Д. 274
 Читач 292
 Чичерін 365
 Членов І. 387
 Чміль В. 322
 Чміль І. 212
 Чоботарев 217
 Човновой Я. 508
 Чолганський Л. 502
 Чопало В. 16
 Чопівський І. 32, 221
 Чорний Крук 112
 Чорний Саша 147
 Чорноморський П. 303
 Чуб П. 308, 309

- Чубинський П. 54, 56
Чудаковъ Н. 403
Чуженюк Т. 275
Чужий 266, 431
Чужой *див.* Чужий
Чулий Петро 117, 119
Чумак В. *див.* Чумак Василь
Чумак Василь 122, 322
Чупир М. 103
Чупринка Г. 119, 168, 179, 197, 209, 223, 291, 334
Чучка Юлій А. 242
Чхеїдзе М. 411
- Ш**
Ш. 458
Ш. Ш. 311
Ш. Шв. 501
Шабля-Пушкарєвський І. *див.* Шабля-Пушкарівський І.
Шабля-Пушкарівський І. 179, 321, 346
Шаве 311
Шавельський Г. И. 530
Шагонянов П. 191
Шалудько І. 320, 322
Шамраєвський М. 493
Шамрай І. 115
Шандура О. 181
Шапиро 310
Шаповал М. 16, 171, 172, 208, 280, 303, 330, 334, 335
Шаповалов В. *див.* Шаповалов В. В.
Шаповалов В. В. 82, 458
Шаптан Я. 72
Шаравский М. *див.* Шаравській М.
Шаравській М. 261, 533, 534
Шарадий Эмиль В. 192, 193
Шарков В. 294
Шарлеман Н. 67
Шатанъ Е. *див.* Шатан Є.
Шатан Є. 536, 537
Шафиро (Шоломъ) Ш. 489
Шафран 211
Шах Володимир 389
Шахнов А. 466, 467, 468
Шахновъ А. *див.* Шахнов А.
Шахновичъ М. 390, 391
Шац-Анін М. У. 513
Швайц М. 395, 518
Шварц І. І. 120, 489
Шварц С. *див.* Шварц С. Б.
Шварц С. Б. 156, 385, 387, 452, 501
Шварць С. Б. *див.* Шварц С. Б.
Шварць Ш. 386, 387
Шварцманъ М. С. 386
Швейцер А. М. 426, 472, 537
Швец Х. М. 231
Швецъ 272
Швецъ-Семерня *див.* Швецъ-Семерня А. Н.
Швецъ-Семерня А. Н. 501, 502
Швидкий Хв. 254
Ш-г М. *див.* Шраг Микола
Шевердін І. Н. 416
Шевченко 425
Шевченко В. *див.* Шевченко В. К.
Шевченко В. К. 275, 400
Шевченко Є. *див.* Шевченко Є. П.
Шевченко Є. П. 319, 320, 321
Шевченко Т. *див.* Шевченко Тарас
Шевченко Тарас 36, 40, 44, 46, 56, 80, 88, 128, 135, 144, 147, 190, 197, 222, 226, 229, 247, 275, 296, 315, 334, 378
Шевчик О. 343
Шевчік Микола 193
Шейнберг Я. А. 103
Шейнблумъ Илья Либертовичъ 521
Шелест Л. 90
Шелест П. 306
Шелкопляс Г. 81
Шелудько Ф. 208
Шелухин С. *див.* Шелухін Сергій
Шелухін Сергій 45, 219, 252, 255, 305, 306
Шелюбській М. Х. 359
Шенгелі Георгія 523
Шенфельд Є. 501
Шенфельд І. *див.* Шенфельд Іосиф
Шенфельд Іосиф 83, 303, 377, 384, 388, 458, 465
Шенфельд Йосип *див.* Шенфельд Іосиф
Шепелева Марія 145
Шептицький Андрей, митрополит 64, 184
Шепшелевич В. 528

- Шер.С. 433
 Шергей М. Ш. 387
 Шерешевский И. В. 498
 Шерман Я. Х. 385
 Шерр Р. Б. 230
 Шерстюк Д. 191
 Шершень 112, 266
 Шершов І. І. 94
 Шестопаля І. *див.* Шестопаля І.
 Шестопаля І. 375, 376
 Шефтель 44, 47, 186
 Шеффер Михайло 428
 Шикъ Ш. В. 451
 Шимановський В. 305
 Шингарьов А. 486, 511
 Шинкаренко В. 45
 Шинкаренко Н. 15, 16
 Шинкаръ Мих. 16
 Широцький К. 40, 168, 172, 222
 Шиферъ *див.* Шифер П.
 Шифер П. 375, 394, 395, 446, 447
 Шиферъ П. *див.* Шифер П.
 Шифрін А. 82
 Шишков В'ячеслав 447
 Шишченко С. 135
 Шіянов Г. *див.* Шіянов Г. С.
 Шіянов Г. С. 230, 231, 268, 272
 Школьник О. 458, 475
 Школьник О. *див.* Школьник О.
 Шкрумеляк Ю. 47, 181
 Шлепецький Андрій, протоієрей 264
 Шліхтер О. 484, 485
 Шлуглейт Х. М. 360, 381, 455, 472, 496
 Шматко Іван 214
 Шматокъ П. Н. 153, 154
 Шмегель В. 37
 Шморгонер Д. 116
 Шнайдер М. 304
 Шнеберг *див.* Шнеберг В. М.
 Шнеберг В. М. 485, 489
 Шнеур З. 387
 Шніцлер А. 334
 Шольц Н. Г. 383
 Шоповолов Т. 88
 Шостенко В. И. 313
 Шостенко И. А. 434
 Шохин Т. 72
 Шпакович В. 149
 Шпенцер М. 477
 Шпилька 431
 Шпиро Л. Г. 397
 Шпілер Євтух 277
 Шполянський Павло 428
 Шраг І. *див.* Шраг Ілля
 Шраг Ілля 154, 170
 Шраг М. *див.* Шраг Микола
 Шраг Мик. *див.* Шраг Микола
 Шраг Микола 12, 13, 16, 201, 322, 330
 Шрайбер Борис 501
 Шрайбер Г. Б. 498
 Шрамченко Л. 310
 Штейн А. 210
 Штейнберг 191
 Штейнберг Д. 78
 Штерн 505, 506
 Штерн М. *див.* Штерн М. Д.
 Штерн М. Д. 294, 523, 532
 Штерн С. 342
 Штивельман Л. 455
 Штиркало Яким 45
 Штіф *див.* Фодчук Степан
 Штогрин Д. 185
 Штокалко П. 185
 Шульга Ф. Г. 419
 Шульгин 21
 Шульгин В. *див.* Шульгин Василь
 Шульгин Василь 223, 225, 503, 511, 534
 Шульгин О. 172, 219
 Шульгина-Іщук Н. 171
 Шулькевичъ Л. 495
 Шульпін А. 380
 Шумській С. 495
 Шумський Г. 72
 Шумський О. 12, 14
 Шумський Олек. *див.* Шумський О.
 Шустер Ф. *див.* Шустер Ф. Ф.
 Шустер Ф. Ф. 314, 528
 Шухат М. 267, 269
 Шухатъ М. Д. *див.* Шухат М.
 Шухгальтеръ Л. Я. 497
 Шухевич В. 299

Щ

Щадилов О. 208
Щап З. 468
Щеглов В. 369
Щепкинъ Е. Н. *див.* Щепкін Є.
Щепкін Є. 367, 368, 369, 395
Щепотьев В. *див.* Щепотьев В.
Щепотьев В. 32, 33
Щербак Н. 137
Щербаківський В. *див.* Щербаківський Вадим
Щербаківський Вадим 31, 33
Щербина 235
Щербина А. 277
Щербина І. 72
Щербина О. 418
Щирий 87, 88, 147
Щирий Юрій 231
Щириця Ю. 40, 231
Щоголів І. 255
Щоголів Я. 315
Щукарьов А. Н. 519
Щурат В. 313

Ю

Ю. З. *див.* Зебницький Юр.
Ю. Р. 195
Ю. Ч. 539
Юдилевич М. А. 434
Юдинъ Л. Б. *див.* Юдін Л.
Юдицький Ю. 129
Юдін Л. 324, 379
Юдовскій В. *див.* Юдовський Володимир
Юдовський В. *див.* Юдовський Володимир
Юдовський В. Г. *див.* Юдовський Володимир
Юдовський Володимир 92, 287, 375, 426
Юзефович-Шпінак І. 389
Юзовъ Ант. 467
Юлліч Г. 518
Юнак 229
Юноша В. *див.* Єфремов П.
Юр. Мих. 15
Юрась Ю. 321
Юринець С. 231
Юркевич Л. 260
Юркевич О. 167
Юрко 107, 112

Юровський Е. 67
Юх. Мих. 78
Юхименко В. 106
Юшкевич С. *див.* Юшкевич Семен
Юшкевич Семен 387, 501
Юшневський Н. 479
Ющенко А. С. 344, 345

Я

Я. 70, 190
Я. В'ячеслав 516
Я. Г. 76, 312, 365
Я. Д. *див.* Довбищенко Я. Е.
Я. І. 322
Я. К. 336, 421, 527
Я. М. 396, 475
Я. Н. 44
Я. Н. *див.* Некраха Яків
Я. П. П. 296
Я. Тут 224
Я. Ю. 322
Яблоновський О. 270
Яблонська 116
Явнилович П. 357
Яворівський В. *див.* Білинський В.
Яворський І. 285
Яворський Н. 512
Яголко Ів 15
Ядїй Н. 321
Ядін Г. 509
Ядов Яків 209, 245
Ядовъ (Жгутъ) 343
Язев В. 491
Якименко М. 220, 221, 222
Якимовецький М. 109
Якобі (Гендельман) 499
Яковенко І. 428
Яковлевъ В. 516
Яковлев Я. 120
Яковлевич В. *див.* Яковлєвич В.
Яковлєв А. 465
Яковлєв Г. 89, 378
Яковлєв І. 318
Яковлєв Павло 528
Яковлєв С. 465
Яковлєв Ф. 513

Яковлевич В. 101, 102
Яковлів А. 171, 172
Яковлів С. 217
Якубович Ів. *див.* Якубович Іван
Якубович Іван 196, 197
Якубчук К. 106, 107
Якуша Яків 196, 197
Якушкін В. 415
Яловий М. 14, 16
Ямчицький С. 449, 450
Яндутьський М. 458
Янків Микола 502
Янко О. 280
Янков Микола 471
Янковський В. 365
Яновський І. 395
Яновський Л. 201
Янушкевич А. 130
Янчуренко С. *див.* Янчуренко Сергій
Янчуренко Сергій 151, 176, 220, 247, 305, 306, 315
Яременко М. 217
Яремський Ів. 312
Ярина К. 106
Яринович А. *див.* Ніковський Андрій
Ярмоленко 53
Ярославський О. 364, 383
Ясенко Леся 44
Ястребова М. 322
Ястржемський 16
Яськів А. 303
Яхенко 187
Яхонтовъ З. Н. 431
Яценко І. 45
Яшек М. *див.* Яшек Микола
Яшек Микола 217, 247

Ъ
Ъ 318

Э
Э. В. 466
Эдигеръ Г. А. *див.* Едігер Генріх Абрамович
Экономистъ 368
Эльперинъ 441
Эльштейнъ Н. С. 340

Эпштейнъ М. М. *див.* Епштейн М.
Эпштейн С. 115
Эрладъ І. 180
Эс-де 198
Эсъ-Эръ 447
Эттингеръ Я. М. 310

A
Age 518, 519
Aleko 91, 373
Alter ego 311, 469
ALTER-EGO *див.* Alter ego

B
Balogh Valentine *див.* Балог Валентин
Biberowysch Ladislaus *див.* Біберович В.
Bohuch Ivan Нр. *див.* Борух Іван Гр.

C
Civis 450

D
Dobosh Andrej 243

F
Fredro I. 268

G
Gorzo Valentine *див.* Горзо Валентин, о.

H
Hanulya Jos. P. Rev. 192
Haras N. *див.* Гарас Н.

I
Ivanov E. *див.* Сабов Є.

J
Jra 350

K
Kerston Helen J. 242
Klem Michael *див.* Клем Михайло
Klevelandskij Josifovič 192

M

Mad *див.* Дрізо Михайло
Markoff Dmitrij 192
Michael 242
Mont d'or 518, 520, 521

N

N. 295, 319, 320
N. N. 106
Nemo 361

O

O. S. V. *див.* Varzaly Stefan, o.
O. V. G. *див.* Горзо Валентин, o.
O. V. B. *див.* Балог Валентин
Obscurus 196
Old Ман 517, 518
Orun Zachar *див.* Орун Захарій

P

P. J. M. *див.* Мацков П.
Pachuta N. *див.* Пачута Микола
Papp Alexander *див.* Папп Олександр
Petrovič J. 243
Puspoki Josif 238
Puyda W. A. *див.* Пуйда Василь

R

Rev. 192

S

Safari Stefan 292
Šarady E. Vasilievic *див.* Шарадий Эмиль В.
Sceniak George 242
Šekaley J. 242
Shura Elias 192
Sigismond *див.* Олесевиц Сигизмунд
Sivak A. N. 192
Skrotsky Yaroslav *див.* Скротський Ярослав
S-ov 263

T

Tolstoj L. N. *див.* Толстой Лев

V

Valze 508
Varzaly Stefan, o. 242
Vostokin (Востокинъ) 264
Vujko Naum 240

W

Wolf fang 521

Z

Z. 289, 324, 330
Zet. 106

ПОКАЖЧИК МІСЦЬ ВИДАННЯ ЧАСОПИСІВ

А

Александрія, тепер м. Олександрія, Кіровоградська обл. 1046, 1271
Александровськ, тепер м. Запоріжжя 965, 1049, 1053, 1055, 1068
Алешки, тепер м. Олешки, Херсонська обл. 1059, 1069, 1081
Ананьєв, тепер м. Ананьїв, Одеська обл. 966
Ахтырка, тепер м. Охтирка, Сумська обл. 857, 1070

Б

Б.-Токмак, тепер м. Токмак, Запорізька обл. 1071
Бахмут, тепер м. Бахмут, Донецька обл. 932, 1035, 1072, 1179, 1198
Бердичев *див.* Бердичів
Бердичів, тепер м., Житомирська обл. 732, 841, 914, 1245
Бердянськ *див.* Бердянськ, Таврич. губ.
Бердянськ, Таврич. губ., тепер м. Бердянськ, Запорізька обл. 968, 969, 1073, 1147, 1171
Берест, тепер м. Брест, Білорусь 894
Біла, тепер м. Біла Підляська, Польща 894
Благовіщенськ на Амурі, тепер м. Благовіщенськ, Російська Федерація 936
Богодухов *див.* Богодухов, Харьк. губ.
Богодухов, Харьк. губ., тепер м. Богодухів, Харківська обл. 892, 1177, 1187
Богуслав, тепер м. Богуслав, Київська обл. 1032, 1159
Борзна, тепер м., Чернігівська обл. 714

В

Валк, м., тепер поділене на м. Валга (Естонія) та м. Валка (Латвія) 943
Валки *див.* Валки Харьковской губ.
Валки Харьковской губ., тепер м., Харківська обл. 912, 996, 1075
Верхнедніпровськ *див.* Верхнедніпровськ
Верхнедніпровськ, тепер м. Верхньодніпровськ, Дніпропетровська обл. 724, 949, 973
Вецляр, м., Німеччина 792
Винница *див.* Вінниця
Винниця *див.* Вінниця
Вінниця, м. 811, 823, 824, 825, 869, 882, 899, 907, 911, 972, 1027
Владивосток, м., тепер Російська Федерація 935
Волчанск, тепер м. Вовчанськ, Харківська обл. 1217
Воронеж, м., тепер Російська Федерація 833, 884

Вороніж *див.* Воронеж

Г

Гадяч, м., тепер Полтавська обл. 896

Гайсин, м., тепер Вінницька обл. 779, 1203

Гайсинь *див.* Гайсин

Глуховъ, тепер м. Глухів, Сумська обл. 1024, 1080

Городня, тепер м., Чернігівська обл. 812

Гришино, тепер с. Гришине, Красноармійський р-н, Донецька обл. 1125

Гуляй-Поле, тепер м., Запорізька обл. 794, 1048

Д

Дніпропетровськ, тепер м. Дніпро 768, 771, 803, 814, 843, 844, 856, 859, 871, 971, 974, 980, 981, 1000, 1001, 1012, 1034, 1052, 1058, 1082, 1083, 1084, 1121, 1152, 1184, 1191, 1194, 1216, 1248, 1259, 1273

Е

Екатеринослав *див.* Дніпропетровськ

Екатеринославъ *див.* Дніпропетровськ

Елисаветградъ *див.* Єлисаветград на Херсонщині

Енакієво, тепер м. Єнакієве, Донецька обл. 1003, 1178

Є

Єлисаветград на Херсонщині, тепер м. Кропивницький, Кіровоградська обл. 743, 813, 1085, 1086, 1262, 1277, 1297

Ж

Житомир, м. 717, 720, 725, 758, 774, 775, 793, 864, 883, 931, 977, 1076, 1131, 1132, 1207, 1229, 1251

Житомиръ *див.* Житомир

Житомир *див.* Житомир

Житомиръ *див.* Житомир

Житомиръ *див.* Житомир

Жмеринка, тепер м., Вінницька обл. 1087

З

Звенигородка, тепер м., Черкаська обл. 804

Здолбунів, тепер м., Рівненська обл. 939

Змієвъ, Харьк. губ., тепер м. Зміїв, Харківська обл. 808

Золотоноша, тепер м., Черкаська обл. 739, 744, 789, 851

И

Измаиль, тепер м. Ізмаїл, Одеська обл. 1218

Изяславъ, тепер м. Ізяслав, Хмельницька обл. 1196, 1253

Изяславль, Волын. губ. див. Изяславъ

Й

Йозефов, м., Чехія 905

Йозефштадт, район Відня, Австрія 741, 865

К

Кадієвка, тепер м. Кадіївка, Луганська обл. 1124

Казатинь, тепер м. Козятин, Вінницька обл. 1089

Каменець-Подольск див. Кам'янець-Подільський

Каменець-Подольскій див. Кам'янець-Подільський

Каменець-Подольскъ див. Кам'янець-Подільський

Каменка, на Днєпре, Таврической губ., тепер м. Кам'янка-Дніпровська, Запорізька обл. 1091

Каменское, с., тепер м. Кам'янське, Дніпропетровська обл. 984, 992

Кам'янець-Подільський, м., тепер Хмельницька обл. 757, 823, 864, 899, 911, 1004, 1090, 1129, 1156, 1250

Канів, тепер м., Черкаська обл. 836

Катеринодар, тепер м. Краснодар, Російська Федерація 960

Катеринослав див. Дніпропетровськ

Катеринославъ див. Дніпропетровськ

Киев див. Київ

Київ див. Київ

Київ, м. 715, 716, 718, 727, 731, 734, 736, 742, 745, 746, 753, 756, 759, 760, 764, 765, 770, 771, 772, 773, 777, 778, 784, 788, 790, 795, 800, 805, 816, 835, 837, 838, 842, 846, 850, 864, 866, 869, 870, 875, 887, 899, 915, 925, 928, 937, 938, 939, 941, 947, 963, 982, 983, 985, 986, 998, 1005, 1006, 1007, 1012, 1014, 1017, 1019, 1026, 1033, 1047, 1054, 1067, 1078, 1079, 1088, 1092, 1093, 1134, 1141, 1142, 1146, 1148, 1149, 1161, 1174, 1189, 1190, 1197, 1208, 1214, 1215, 1234, 1236, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1257, 1263, 1264, 1269, 1287

Кієв див. Київ

Кієвъ див. Київ

Клинцы, тепер м. Клинці, Брянська обл., Російська Федерація 722, 1094, 1095, 1096

Козелець, тепер м. Козелець, Чернігівська обл. 815

Конотоп, тепер м. Конотоп, Сумська обл. 1097, 1151

Константиноградъ, тепер м. Красноград, Харківська обл. 817

Кременчуг див. Кременчуг, Полтавской губ.

Кременчуг, Полтавской губ., тепер м. Кременчук, Полтавська обл. 796, 818, 819, 1023, 1041, 1169, 1170, 1220

Кременчугъ див. Кременчуг, Полтавской губ.

Кривой-Рогъ, тепер м. Кривий Ріг, Дніпропетровська обл. 1098

Кулунда (Сибір, Росія), тепер смт. Алтайський край, Російська Федерація 810

Купянскъ див. Купянськ (Харьковской губ.)

Купянскъ (Харьковской губ.), тепер м. Куп'янськ, Харківська обл. 782, 979, 1099, 1252

Л

Лебединь, тепер м. Лебедин, Сумська обл. 868, 978, 1157, 1158
Липовець, тепер смт, Вінницька обл. 845
Лисичанськ, тепер м. Лисичанськ, Луганська обл. 786
Литинь, тепер смт Літин, Вінницька обл. 726
Лозово-Павловськ, тепер м. Брянка, Луганська обл. 1100
Лохвиця *див.* Лохвиця
Лохвиця, тепер м., Полтавська обл. 1162, 1064
Лубни, тепер м., Полтавська обл. 763, 780, 987, 997, 1101, 1163, 1230, 1275
Лубны *див.* Лубни
Луганськ, тепер м. Луганськ 781, 918, 1043, 1063, 1117, 1126
Луцьк, м., тепер Волинська обл. 939
Львів, м. 761, 762, 847, 877, 926, 939

М

Макеевка, тепер м. Макіївка, Донецька обл. 1127
Маріуполь, м., тепер Донецька обл. 848, 1102, 1103
Марьевка, тепер м. Первомайськ, Луганська обл. 1165
Мелітополь, тепер м. Мелітополь, Запорізька обл. 1020, 1183
Миргород, м., тепер Полтавська обл. 1037, 1160
Миргородь *див.* Миргород
Мінськ, м., тепер Білорусь 750
Могилів на Поділлі, тепер м. Могилів-Подільський, Вінницька обл. 917
Москва, м., тепер Російська Федерація 921, 963

Н

Нѣжин, тепер м. Ніжин, Чернігівська обл. 820, 1105
Нѣжинь *див.* Нѣжин
Никитовка, тепер Микитівка, головна залізнична станція м. Горлівка 1074, 1106
Николаєвъ, тепер м. Миколаїв 1107, 1223
Нікополь, тепер м. Нікополь, Дніпропетровська обл. 1002
Новая-Ушица, тепер м. Нова Ушиця, Хмельницька обл. 821
Новгородсѣверськ, тепер м. Новгородсiверськ, Чернігівська обл. 1108
Новозыбковъ, тепер м. Новозибков, Брянська обл., Російська Федерація 1109, 1199
Новомосковськ, тепер м. Новомосковськ, Дніпропетровська обл. 876
Новоросійськ, тепер м., Краснодарський край, Російська Федерація 961
Нью-Йорк, м., США 783, 834, 853, 927

О

Овручъ *див.* Овруч, Волин. губ.
Овруч, Волин. губ., тепер м. Овруч, Житомирська обл. 1077, 1128
Одеса, м. 728, 785, 852, 897, 900, 903, 920, 940, 967, 970, 990, 994, 999, 1008, 1009,
1013, 1015, 1016, 1018, 1025, 1028, 1029, 1030, 1031, 1040, 1050, 1051, 1056, 1065,
1104, 1111, 1112, 1113, 1123, 1154, 1155, 1164, 1166, 1168, 1173, 1186, 1192, 1195,

Показчик місць видання часописів

1200, 1201, 1202, 1209, 1224, 1225, 1227, 1232, 1233, 1235, 1238, 1247, 1254, 1256, 1265, 1266, 1268, 1278, 1290, 1291, 1294, 1295

Одесса *див.* Одеса

Одесса Херсон. губ. *див.* Одеса

Ольгопіль *див.* Ольгопіль на Поділлі

Ольгопіль на Поділлі, тепер с. Ольгопіль, Чечельницький р-н, Вінницька обл. 740, 861, 881

Омськ, м., тепер Російська Федерація 944

Орехов, тепер м. Оріхів, Запорізька обл. 891, 1204

Орѣховъ *див.* Орехов

Остер (Черніг. губ.), тепер м., Козелецький р-н, Чернігівська обл. 878, 1205

Остеръ *див.* Остер (Черніг. губ.)

Охтирка, м., тепер Сумська обл. 787

П

Павлоград, м., тепер Дніпропетровська обл. 879, 924, 1114, 1122

Павлоградъ *див.* Павлоград

Переяслав, тепер м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл. 880, 964

Петербургъ, тепер м. Санкт-Петербург, Російська Федерація 1146

Пирятинъ, тепер м. Пирятин, Полтавська обл. 822, 1213

Покровськ, тепер смт Покровське, Дніпропетровська обл. 1120

Полонное, тепер м. Полонне, Хмельницька обл. 1110

Полтава, м. 719, 721, 729, 748, 749, 771, 797, 826, 839, 874, 886, 902, 916, 922, 989, 1012, 1022, 1045, 1057, 1115, 1172, 1206, 1249

Прилуки, м., тепер Чернігівська обл. 885, 1219

Проскуровъ, тепер м. Хмельницький 1244

Псков, м., тепер Російська Федерація 943

Путивль, м., тепер Сумська обл. 1116

Р

Радомисль, тепер м. Радомишль, Житомирська обл. 858, 1231

Радомысль *див.* Радомисль

Рига, м., тепер Латвія 943

Рівне, м. 899, 939

Ромни, м., тепер Сумська обл. 863, 867

С

Севастополь, м., тепер Автономна Республіка Крим 723

Сквира, тепер м., Київська обл. 747, 962

Славянськ, тепер м. Слов'янськ, Донецька обл. 1118

Смѣла *див.* Сміла

Сміла, м., тепер Черкаська обл. 733, 910, 1258

Сновськ, тепер м. Сновськ, Чернігівська обл. 991, 1119

Ставрополь на Кавказі, м., тепер Російська Федерація 890

Старобільськ, Харьк. губ., тепер м. Старобільськ, Луганська обл. 923

Стародубь Черниг. губ., тепер м. Стародуб, Російська Федерація 1133
Старокопачин, тепер м. Старокопачин, Хмельницька обл. 1010
Суми, тепер м. Суми 1011, 1135, 1180, 1185
Сухумь, тепер м. Сухумі, Абхазія 791

Т

Таганрог, м., тепер Російська Федерація 771, 1012
Тараща, м., тепер Київська обл. 913
Тирасполь, м., тепер Молдова 1136
Тіфліс, тепер м. Тбілісі, Грузія 737, 945
Трапезонд, тепер м. Трабзон, Туреччина 751, 754, 755
Тульчинь, тепер м. Тульчин, Вінницька обл. 1274

У

Умань, м., тепер Черкаська обл. 735, 908, 946, 1228

Ф

Фастовь, тепер м. Фастів, Київська обл. 1280

Х

Хабаровськ, м., тепер Російська Федерація 889, 950
Харбин *див.* Харбін
Харбін, м., тепер Китайська Народна Республіка 752, 802
Харків, м. 730, 771, 776, 799, 801, 806, 807, 831, 862, 872, 873, 893, 898, 930, 948, 975,
976, 988, 993, 995, 1012, 1021, 1039, 1044, 1060, 1061, 1062, 1066, 1130, 1137, 1138,
1153, 1167, 1175, 1176, 1181, 1188, 1194, 1210, 1211, 1212, 1220, 1221, 1226, 1255,
1260, 1261, 1267, 1272, 1276, 1279, 1281, 1282, 1283, 1286, 1289, 1292, 1293, 1296
Харьків *див.* Харків
Харьков *див.* Харків
Харьковь *див.* Харків
Херсон, м. 766, 767, 769, 798, 827, 906, 909, 919, 1038, 1139, 1140, 1182, 1246
Херсонь *див.* Херсон
Хороль, тепер м. Хорол, Полтавська обл. 738, 828, 1284, 1285
Хотинь, тепер м. Хотин, Чернівецька обл. 855

Ч

Черкаси, м. 952, 1193
Черкасы *див.* Черкаси
Черниговь *див.* Чернігів
Чернігів, м. 829, 830, 860, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 1036, 1143, 1270
Чигирин, м., тепер Черкаська обл. 959
Чугуевь, тепер м. Чугуїв, Харківська обл. 1144, 1288

Ш

Широке, тепер м., Дніпропетровська обл. 809

Показчик місць видання часописів

Шікаго, тепер м. Чикаго, США 934

Ю

Юзовка, тепер м. Донецьк 1042, 1145, 1150

Я

Ямполь, тепер м. Ямпіль, Вінницька обл. 832

Яси (Румунія), тепер м. Ясси, Румунія 933

Н

Homestead, Pa, м. Гомстед, штат Флорида, США 854, 904

Л

Laussane, м. Лозанна, Швейцарія 1298, 1299

М

McKeesport, Pa, м., штат Пенсильванія, США 888

Н

New York, NY *див.* Нью-Йорк

Р

Philadelphia, Pa, м. Філадельфія, штат Пенсильванія, США 849

Pittsburg, Pa, м. Пітсбург, штат Пенсильванія, США 854, 901

W

Wien, м. Відень, Австрія 1300, 1301

Б. м. 840, 895, 933, 1237

Б. м. [Кіш Українського Січового Війська] 951

В Коші УСВ 929

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ
БІБЛІОГРАФІЧНИХ І ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

Бібліографія

1. Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы: справочник. Одесса, 2008. 120 с.
Бельский М. Р., Ижик Л. В. Журналы старой Одессы.
2. Більшовицька преса часів Жовтневої революції і громадянської війни (1917—1921 рр.): зведений кат. газ. та журн., що переходять у збірках м. Львова. Львів, 1997. 28 с.
Більшовицька преса...
3. Газети Радянської України 1917—1920 рр. (За матеріалами газетних фондів Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР): бібліогр. покажч. / уклад.: Л. В. Пахуча (кер. роботи), О. С. Лук'янчук, І. В. Сіра. Київ, 1979. 111 с.
Газети Радянської України 1917—1920 рр. ...
4. Газети Радянської України 1921—1925 рр. (За матеріалами газетних фондів Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР): каталог / уклад.: Л. В. Пахуча (кер. роботи), О. С. Лук'янчук, І. В. Сіра. Київ, 1981. 228 с.
Газети Радянської України 1921—1925 рр. ...
5. Газети Радянської України 1926—1929 рр. у фондах Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР: каталог / уклад.: Л. В. Пахуча (кер. роботи), О. С. Лук'янчук, І. В. Сіра. Київ, 1985. 305 с.
Газети Радянської України 1926—1929 рр. ...
6. Газети України 1917—1920 років у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: наук. кат. / авт.-уклад.: О. А. Вакульчук (керівник), О. С. Залізнюк. Київ, 2014. 436 с.
Газети України 1917—1920 років...
7. Газеты дореволюционной России 1703—1917: каталог / сост.: Т. В. Акопян, А. А. Кряжева, Н. П. Седова [и др.]. Санкт-Петербург, 2007. 592 с.
Газеты дореволюционной России...
8. Газеты русской эмиграции в фондах Отдела литературы русского зарубежья Российской государственной библиотеки: библиогр. кат. / сост.: И. В. Балдина, А. И. Бардеева, Е. В. Макаревич [и др.]. Москва, 1994. Вып. 2. 60 с.
Газеты русской эмиграции...
9. Газеты СССР 1917—1960: библиогр. справ.: в 5 т. Москва, 1970. Т. 1. 278 с.; 1976. Т. 2. 568 с.; 1978. Т. 3. 616 с.; 1980. Т. 4. 491 с.; 1984. Т. 5: Вспомогательные указатели. 264 с.
Газеты СССР 1917—1960.
10. Газеты 1917—1922 годов в фондах Отдела литературы русского зарубежья Российской государственной библиотеки: библиогр. кат. / сост.: И. В. Балдина, А. И. Бардеева, Е. В. Макаревич [и др.]. Москва, 1994. Вып. 1. 118 с.; Вып. 2. 60 с.
Газеты 1917—1922 годов...

Список скорочень бібліографічних і літературних джерел

11. Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики та Календарів-Альманахів на Мікрофільмах (1886—1976) / упоряд. Г. Миронюк та О. Лужницький. Доповн. та пошир. вид. з 1998 р. Міннеаполіс, Міннесота, 2005. XXXVIII, 394 с.
Довідник з Української та Карпато-Русинської Американської Періодики...
12. Зведений каталог-довідник місцевих періодичних видань 1839—1917 рр., наявних у фондах Чернігівської ОУНБ ім. В. Г. Короленка, Чернігівського державного історичного музею ім. В. В. Тарнавського, Державного архіву Чернігівської області / склад: Г. А. Конопацька, Н. М. Волкова, Л. В. Семенюк. Чернігів, 2002. 160 с.
Зведений каталог-довідник...
13. *Ігнатієнко В.* Бібліографія української преси 1816—1916. Харків; Київ, 1930. 288 с.
Ігнатієнко В. Бібліографія української преси 1816—1916.
14. *Кузеля З.* Українська преса в 1918 році // *Кузеля З.* Рік 1918 на Україні. Зальцведель, 1918. С. 5—14.
Кузеля З. Українська преса в 1918 році.
15. *Мартинюк М.* Українські періодичні видання Західної України, країн Центральної та Західної Європи (1914—1939 рр.): матеріали до бібліогр. Львів, 1998. 298 с.
Мартинюк М. Українські періодичні видання...
16. Місцеві газети у фондах обласної універсальної наукової бібліотеки імені О. М. Горького 1865—1987 рр.: каталог / склала Н. П. Шелест. Херсон, 1988. 38 с.
Місцеві газети у фондах обласної універсальної наукової бібліотеки...
17. Місцеві періодичні видання Донеччини: кат.-довід. Донецьк, 2006. Вип. 1 (1889—1917). 36 с.
Місцеві періодичні видання Донеччини.
18. Несоветские газеты (1918—1922 гг.): каталог собрания Российской национальной библиотеки / сост.: Т. В. Акопян, Э. И. Алексеева, Н. А. Давиденко [и др.]; Снигирёва (отв. сост.). Санкт-Петербург, 2002. 168 с.
Несоветские газеты (1918—1922 гг.).
19. Одеська періодична преса років революції та громадянської війни 1917—1921 / опис Г. Д. Штейнванда; за ред. С. Л. Рубінштейна. Одеса, 1929. 174 с.
Одеська періодична преса років революції...
20. *Павлюк І.* Українські часописи Волині, Полісся, Холмщини та Підляшшя (1917—1939 рр.): анот. покажч. Львів; Луцьк, 1997. 180 с.
Павлюк І. Українські часописи...
21. Периодика по литературе и искусству за годы революции 1917—1932 / сост. К. Д. Муратова; под ред. С. Д. Балухатого. Ленинград, 1933. 345 с.
Периодика по литературе и искусству...
22. Периодическая печать СССР 1917—1949. Библиогр. указ. Журналы, труды и бюллетени по технике и промышленности. Москва, 1955. 318 с.
Периодическая печать СССР 1917—1949... Журналы... по технике...
- Периодическая печать СССР 1917—1949. Библиогр. указ. Журналы, труды и бюллетени по общественно-политическим и социально-экономическим вопросам. Москва, 1958. Вып. 1. 318 с.; Вып. 2. 268 с.
Периодическая печать СССР 1917—1949... Журналы... по общественно-политическим и социально-экономическим вопросам.
23. Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії (1838—1917 рр.): список / уклад.: Н. М. Сидоренко, О. І. Сидоренко, О. Д. Школьна. Львів; Київ, 1995. 154 с.
Періодичні видання Катеринослава та Катеринославської губернії...

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.

24. Періодичні видання Києва (1835—1917 рр.): покажчик / [уклад.]: Анастасія Волобуєва, Наталія Сидоренко, Олександр Сидоренко, Олена Школьна. Київ, 2011. Т. 2. 127 с.; Т. 3. 791 с.
Періодичні видання Києва...
25. Періодичні видання Подільської губернії (1838—1917 рр.): покажчик / уклад.: Н. М. Сидоренко, О. Д. Школьна, О. І. Сидоренко, В. В. Фінклер. Львів; Київ, 1999. 70 с.
Періодичні видання Подільської губернії...
26. Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії (1838—1917 рр.): список / уклад.: Н. М. Сидоренко, О. І. Сидоренко, О. Д. Школьна. Львів; Київ, 1996. 126 с.
Періодичні видання Полтави та Полтавської губернії...
27. Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети: бібліогр. довід. / склад.: А. І. Козлова, Д. Х. Мазус, Г. Д. Рубан [та ін.]. Харків, 1965. 575 с.
Періодичні видання УРСР 1917—1960. Газети.
28. Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали: бібліогр. довід. Харків, 1956. 453 с.
Періодичні видання УРСР 1918—1950. Журнали.
29. Преса України: Газети 1917—1920 рр.: бібліогр. покажч. / уклад. Г. Я. Рудий. Київ, 1997. 97 с.
Преса України: Газети 1917—1920 рр.
30. Реєстр української періодичної преси за 1918 р. // Книгарь. 1918. Ч. 16. С. 1004—1006.
Реєстр української періодичної преси за 1918 р.
31. Російськомовна періодична преса України у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького. Журнали: каталог / упоряд. Т. І. Олейникова. Одеса, 1993. 115 с.
Російськомовна періодична преса України... Журнали.
32. Російськомовна періодична преса України у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені М. Горького. Газети, бюлетені: каталог / упоряд. Т. І. Олейникова. Одеса, 1993. 105 с.
Російськомовна періодична преса України... Газети, бюлетені.
33. Рудий Г. Я. Преса України 1917—1920 рр. як об'єкт дослідження української культури: джерелознавчий і методологічний аспекти. Київ, 2005. 551 с.
Рудий Г. Я. Преса України 1917—1920 рр. ...
34. Русские газеты периода 1917—1922 гг. в фондах Государственной библиотеки СССР имени В. И. Ленина: алфавит. кат. Москва, 1986. Часть 1 / сост.: Т. Н. Ленкова, И. А. Капелевич, В. Н. Яковлева [и др.]. 181 с.
Русские газеты периода 1917—1922 гг. ...
35. Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины в 1917—1918 гг.: ист.-библиогр. обзор. Київ, 1979. 207 с.
Солдатенко В. Ф. Большевицкая пресса Украины...
36. Список повременных изданий за 1917 год / сост. Л. К. Ильинский. Петроград, 1919. Часть 1: Алфавитный список повременных изданий. 21, 186 с.
Список повременных изданий за 1917 год.
37. Список повременных изданий за 1918 год / сост. Л. К. Ильинский. Петроград, 1922. XXIII, 287 с.
Список повременных изданий за 1918 год.
38. Труды русской, украинской и белорусской эмиграции, изданные в Чехословакии в 1918—1945 гг.: (Библиография с биографическими данными об авторах). Прага, 1996. Гл. 1, ч. 3.
Труды русской, украинской и белорусской эмиграции...
39. Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького: каталог / склала Т. І. Олейникова. Одеса, 1992. 32 с.
Українська періодична преса у фондах Одеської державної наукової бібліотеки імені О. М. Горького.

Список скорочень бібліографічних і літературних джерел

40. Українська преса у фонді ХДНБ ім. В. Г. Короленка: друк. кат. Харків, 1999. Вип. 1: Газети (1817—1923) / уклад.: Л. Ф. Бондаренко, Т. О. Сосновська. 103 с.
Українська преса у фонді ХДНБ...
41. Українські періодичні видання у фонді ХДНБ ім. В. Г. Короленка: друк. кат. Харків, 2000. Вип. 1: Журнали (1816—1917) / уклад. Л. Ф. Бондаренко. 142 с.; 2001. Вип. 2: Журнали (1918—1923) / уклад.: Л. Ф. Бондаренко, Н. В. Лубенська. 164 с.; 2002. Вип. 3: Бюлетені, вісники, вісті, щорічники (1861—1923) / уклад. Л. Ф. Бондаренко. 133 с.
Українські періодичні видання у фонді ХДНБ...
42. Часописи Поділля: історично-бібліографічний збірник з нагоди 150-ліття першої газети на Україні (1776—1926) та 10-ліття існування УСРР / склали Микола Білінський, Ніна Співачевська та Іван Кревецький; за ред. В. Отамановського. Вінниця, 1927—1928. 224 с.
Часописи Поділля.
43. *Черняков Б. І.* Джерела до історії української преси учнів та студентської молоді (XIX — початок XX ст.). Львів, 2005. 116 с.
Черняков Б. І. Джерела до історії української преси...
44. *Swyrypa F. A.* Guide to Ukrainian Canadian Newspaper, Periodicals and Calendar-Almanacs 1903—1970 on microfilm. Edmonton, Alberta, 1985. 121 p.
Swyrypa F. A. Guide to Ukrainian Canadian Newspaper...
45. The Batchinski Collection Carleton University Library / prepared by John S. Jaworsky and Olga S. A. Szkabarnicki. Edmonton, 1995. 101 p.
The Batchinski Collection...

Література

1. Енциклопедія Сучасної України
ЕСУ
2. Енциклопедія Українознавства: слов. частина: перевид. в Україні
ЕУ
3. Енциклопедія Української Діаспори
ЕУД
4. Українська Літературна Енциклопедія
УЛЕ
5. Українська Радянська Енциклопедія
УРЕ
6. Encyclopedia of Ukraine
ЕУ
7. *Дей О. І.* Словник українських псевдонімів та криптонімів (XVI—XX ст.). Київ, 1969. 560 с.
Дей О. І. Словник...
8. *Животко А.* Історія української преси. Мюнхен, 1989—90. 334 с.
Животко А. Історія української преси.
9. *Животко А.* Рукописні часописи української молоді. Львів, 1938. 27 с.
Животко А. Рукописні часописи української молоді.

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.

10. *Зленко П.* Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р. // Українська книга. Львів, 1938. Ч. 6/7. С. 118—127.
Зленко П. Періодичні видання Наддніпрянщини в 1918 р.
11. Історія партійно-радянської преси України: підручник / [уклад.] Р. Д. Слободянюк [та ін.]. Київ: Вища школа, 1989. 359 с.
Історія партійно-радянської преси України.
12. *Кузеля З.* З культурного життя України. Зальцведель, 1918. 85 с.
Кузеля З. З культурного життя України.
13. *Кузеля З.* З культурного життя України // Вільне слово. 1918. Ч. 22.
Кузеля З. З культурного життя України // Вільне слово.
14. *Лисиченко Д.* Українська преса в Катеринославі // Бібліологічні Вісти. Київ, 1923. Кн. 2.
Лисиченко Д. Українська преса в Катеринославі.
15. *Сидоренко Н.* Національно-духовне самоствердження: у 3 част. Київ, 2000. Част. 1: Українська таборова періодика часів Першої світової війни. 204 с.; Част. 2: Преса інтернованих українців та цивільної еміграції (Чехія, Польща, Румунія, Єгипет, 1919—1924). 262 с.; Част. 3: Національні часописи у «таборовому просторі» Європи після завершення Другої світової війни (Італія, Великобританія, Німеччина, Австрія, 1945—1950). 160 с.
Сидоренко Н. Національно-духовне самоствердження.
16. *Тернопільський Ю. Л.* Українська преса з перспективи 150-ліття. Джерзі Сіті, 1974. 175 с.
Тернопільський Ю. Л. Українська преса...
17. *Чиж Я.* Пів століття української преси в Америці // Календар Українського Робітничого Союзу на рік 1939. Скрантон Па, 1938. С. 117—128.
Чиж Я. Пів століття української преси в Америці.

ЗМІСТ

<i>Від укладачів</i>	3
<i>Список умовних скорочень</i>	7
Бібліографія української преси	9
Борзенская Газета (Р. Бліхарський)	11
Боротьба (У. Чубай, М. Процик-Кульчицька)	11
Будяк (В. Габор)	16
Бюлетень Волинського Губерніяльного Комісара Генерального Секретаріату Української Народної Республіки (Л. Сніцарчук)	17
Бюлетень Народної Волі (М. Комариця)	18
Бюлетень Полтавського Мійського Самоврядування (О. Середа)	18
Бюллетени Исполнительного Комитета Ополченія Юго-Западного Фронта (О. Дроздовська)	19
Бюлетень Вѣстника Полтавскаго Губернскаго Общественнаго Комитета (О. Дроздовська)	20
Бюлетень Клинцовского Совета Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (О. Дроздовська)	20
Бюлетень Украинской Рады Военныхъ и Рабочихъ Депутатовъ гор. Севастополя (З. Наконечна)	21
Верхнедніпровская Народная Газета (К. Стецюк)	21
Вѣстникъ Волинскаго Губернскаго Комиссара Временного Правительства (В. Габор)	24
Вѣстникъ Литинскаго Уѣзднаго Исполнительн. Комитета (О. Середа)	24
Вѣстникъ Областного и Кіевскаго Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (М. Комариця)	25
Вѣстникъ Одесскаго Земства (М. Комариця)	27
Вѣстникъ Полтавскаго Губернскаго Общественнаго Комитета (О. Дроздовська)	31
Виборчий Листок до Городської Думи (О. Середа)	33
Військовий Вістник (О. Середа)	34
Вільна Думка (З. Наконечна)	34
Вільна Праця (В. Габор)	36
Вільна Спілка (О. Дроздовська)	36
Вільна Україна (М. Комариця)	36
Вільна Українська Школа (М. Комариця)	37
Вільне Життя (Н. Кулеша)	40
Вільне Життя (О. Середа)	42
Вільне Слово (З. Наконечна)	44
Вільне Слово (В. Габор)	45

Вінок Кайданам (<i>В. Габор</i>)	46
Вісти Головної Комісії по Справах Виборів до Установчих Зборів Української Народної Республіки (<i>З. Наконечна</i>)	46
Вісти Єлисаветської Української Громади (<i>В. Габор</i>)	47
Вісти з «Просвіти» (<i>В. Ковпак</i>)	47
Вісти з Української Центральної Ради у Києві (<i>В. Габор</i>)	47
Вісти Київського Виконавчого Комітету при Губерніальному Комисарові Тимчасового Уряду (<i>З. Наконечна</i>)	49
Вісти Комітету Ради Селянських Депутатів (<i>О. Середа</i>)	50
Вісти по Справах Виборів до Українських Установчих Зборів Полтавської Окружної Комісії (<i>О. Середа</i>)	51
Вісти Полтавської Ради Робітничих, Солдацьк. і Селянськ. Депутатів (<i>З. Наконечна</i>) 51	
Вісти Українзапкомітету (<i>В. Габор</i>)	52
Вісти Українського Військового З'їзду Кавказського Фронту (<i>М. Комариця</i>)	52
Вісти Українського Клуба в м. Харбині (<i>М. Комариця</i>)	53
Вісти Українського Православного Церковного Собору (<i>О. Середа</i>)	54
Вісти Української Громади у місті Трапезонді (<i>Н. Кулеша</i>)	55
Вісти Української Красної Ради Закавказу (<i>Л. Сніцарчук</i>)	57
Вісти Української Селянської Спільки (<i>О. Дроздовська</i>)	58
Вісти Кам'янецького Повітового Ісполнительного Комітету (<i>О. Середа</i>)	58
Вістник Волинського Губерніального Комісара Генерального Секретаріату Української Народної Республіки (<i>О. Середа</i>)	59
Вістник Генерального Секретаріату Військових Справ Української Народної Республіки (<i>О. Середа</i>)	60
Вістник Генерального Секретаріату України (<i>Л. Сирота</i>)	61
Вістник Драгоманівської Молодіжки (<i>М. Романюк</i>)	62
Вістник Драгоманівської Організації (<i>М. Романюк</i>)	63
Вістник Лубенського Громадського Комітету (<i>М. Процик-Кульчицька</i>)	64
Вістник Педагогічно-Професійного З'їзду (<i>М. Комариця</i>)	66
Вістник І Всеукраїнського Агрономично-Економічного З'їзду (<i>З. Наконечна</i>)	67
Вістник Секретаріата Херсонщини (<i>В. Габор</i>)	68
Вістник Секретаріата Херсонщини Української Народної Республіки (<i>В. Габор</i>)	68
Вістник Т-ва «Просвіта» у Катеринославі (<i>В. Габор, О. Середа</i>)	69
Вістник Т-ва «Українська Хата» в Херсоні (<i>В. Габор, О. Середа</i>)	71
Вістник Українського Військового Генерального Комітету (<i>М. Романюк, О. Середа</i>)	73
Вістник Української Народної Республіки (<i>М. Комариця</i>)	74
Воинъ Свободной Россіи (<i>С. Блавацький</i>)	76
Волошки (<i>О. Середа</i>)	78
Волынская Рѣчь (<i>Р. Романюк, Р. Бліхарський</i>)	79
Волынскія Народныя Извѣстія (<i>І. Зубрицький</i>)	79
Вольная Мысль (<i>В. Ковпак</i>)	81
Воля (<i>М. Романюк, О. Середа</i>)	82
Воля Народа (<i>К. Стецюк</i>)	83
Гайсинское Слово (<i>Л. Сніцарчук</i>)	85
Голос Избирателя (<i>М. Комариця</i>)	85
Голось Крест'янина (<i>О. Середа</i>)	86
Голось Народа (<i>М. Комариця</i>)	88

Голосъ Народа (<i>О. Дроздовська</i>)	90
Голосъ Нашей Семьи (<i>В. Габор</i>)	91
Голосъ Пролетарія (<i>В. Габор</i>)	91
Голосъ Рабочаго (<i>С. Блавацький</i>)	93
Голос Села (<i>М. Процик-Кульчицька</i>)	95
Голосъ Соціалъ-Демократа (<i>С. Блавацький</i>)	95
Голосъ Труда (<i>М. Комариця</i>)	99
Голос Труда (<i>В. Габор</i>)	100
Громада (<i>В. Габор</i>)	103
Громадська Думка (<i>О. Середа</i>)	103
Громадянин (<i>М. Комариця</i>)	108
Гуляй-Польський Просвітянин (<i>О. Дроздовська</i>)	111
Гедз (<i>М. Комариця</i>)	111
Дѣло Революції (<i>М. Процик-Кульчицька, О. Середа</i>)	112
Дѣло Соціаліста-Революціонера (<i>В. Габор</i>)	116
Дніпро (<i>З. Наконечна</i>)	117
Донецкій Пролетарій (<i>Р. Бліхарський</i>)	119
Жіночий Вістник (<i>М. Комариця</i>)	121
За Землю й Волю! (<i>В. Габор</i>)	122
Засів (<i>О. Дроздовська</i>)	123
Звезда (<i>З. Наконечна</i>)	123
Звенигородська Зоря (<i>Р. Романюк</i>)	129
Згода (<i>М. Процик-Кульчицька</i>)	130
Земля и Воля (<i>З. Наконечна</i>)	131
Земля и Воля (<i>Р. Бліхарський</i>)	133
Змієвская Общественная Газета (<i>І. Зубрицький</i>)	134
Зоря (<i>М. Процик-Кульчицька, О. Середа</i>)	134
Зоря Нового Життя (<i>М. Комариця</i>)	135
Извѣстія Винницкой Городской Думы (<i>О. Дроздовська</i>)	135
Извѣстія Городнянскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета (<i>О. Дроздовська</i>)	136
Извѣстія Елисаветградскаго Крестьянскаго Союза (<i>Р. Романюк, М. Пелипещь</i>)	137
Извѣстія Железнодорожнаго Союза Екат. Ж. Д. (<i>І. Зубрицький</i>)	138
Извѣстія Исполнительнаго и Продовольственнаго Комитетовъ и Земства Козелецкаго Уѣзда (<i>С. Блавацький</i>)	139
Извѣстія Кіевскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (<i>О. Середа</i>)	140
Извѣстія Константиноградскаго Общественнаго Комитета (<i>Н. Кулеша</i>)	142
Извѣстія Кременчугскаго Городскаго Общественнаго Комитета (<i>М. Комариця</i>)	143
Извѣстія Кременчугскаго Уѣзднаго Комитета Общественнаго Порядка (<i>М. Комариця</i>)	144
Извѣстія Нѣжинскаго Общественнаго Комитета (<i>М. Комариця</i>)	144
Извѣстія Ново-Ушицкаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>О. Дроздовська</i>)	146
Извѣстія Пирятинскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (<i>О. Середа</i>)	147
Извѣстія Подольскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета (<i>Р. Романюк</i>)	148
Извѣстія Подольскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (<i>Р. Романюк</i>)	149
Извѣстія Подольской Окружной по Дѣламъ о Выборахъ въ Учредительное Собраніе Комисіи (<i>О. Середа</i>)	149

Извѣстія Полтавскаго Совѣта Революціи (З. <i>Наконечна</i>)	150
Извѣстія Херсонскаго Губернскаго Комитета Спокойствія и Безопасности (О. <i>Дроздовська</i>)	151
Извѣстія Хорольскаго Общественнаго Комитета (М. <i>Комариця</i>)	152
Извѣстія Черниговскаго Губернскаго Исполнительнаго Комитета (М. <i>Комариця</i>)	153
Извѣстія Черниговскихъ Губернскихъ Исполнительнаго и Продовольственнаго Комитетовъ (М. <i>Комариця</i>)	154
Извѣстія Юга (О. <i>Дроздовська</i>)	155
Извѣстія Ямпольскаго Уѣзднаго Исполнит. Комитета (З. <i>Наконечна</i>)	158
Інтернаціоналіст (Р. <i>Романюк</i>)	159
Іскра (Р. <i>Романюк</i>)	159
Каменярь (М. <i>Романюк</i>)	160
Канівські Вісти (Н. <i>Кулеша</i>)	161
Київські Губерніяльні Вісти (М. <i>Комариця</i>)	162
Книгарь (О. <i>Дроздовська</i>)	166
Книжный Бюлетень (В. <i>Габор</i>)	172
Козацька Думка (М. <i>Романюк</i>)	173
Козацька Думка (М. <i>Романюк</i> , М. <i>Комариця</i>)	174
Конфедералистъ (М. <i>Комариця</i>)	175
Кооперативная Жизнь (М. <i>Комариця</i>)	176
Крестыанскій Союзъ (З. <i>Наконечна</i>)	178
Липовецкія Извѣстія (Р. <i>Романюк</i>)	179
Лучъ (С. <i>Блавацький</i>)	180
Маківка (В. <i>Габор</i>)	180
Мариупольское Слово (В. <i>Габор</i>)	181
Місіонарь (С. <i>Блавацький</i> , Р. <i>Романюк</i>)	182
Молоде Життя (К. <i>Стецюк</i>)	185
Молоді Сили (Р. <i>Романюк</i>)	186
Морякъ (Р. <i>Бліхарський</i>)	186
Народ (Р. <i>Романюк</i>)	191
Народна Обрана (С. <i>Блавацький</i>)	192
Народная Газета (М. <i>Комариця</i>)	194
Народная Жизнь (М. <i>Процик-Кульчицька</i>)	194
Народная Мысль (В. <i>Габор</i>)	197
Народне Діло (В. <i>Габор</i> , О. <i>Середа</i>)	198
Народне Слово (М. <i>Комариця</i>)	200
Народне Слово (О. <i>Дроздовська</i>)	200
Народні Бажання (М. <i>Комариця</i>)	201
Народное Дѣло (З. <i>Наконечна</i>)	201
Народное Слово (Н. <i>Кулеша</i> , М. <i>Комариця</i>)	203
Народня Воля (Л. <i>Сирота</i>)	206
Наш Голос (В. <i>Габор</i>)	209
Наш Голос (О. <i>Середа</i>)	211
Нашъ Союзъ (М. <i>Комариця</i>)	211
Наша Жизнь (В. <i>Габор</i>)	213
Наша Праця (С. <i>Блавацький</i>)	214
Наше Слово (В. <i>Ковпак</i>)	214
Наше Слово (О. <i>Середа</i>)	215

Нова Громада (З. Наконечна)	216
Нова Громада (З. Наконечна)	218
Нова Полтавська Газета (М. Комариця)	218
Нова Рада (М. Комариця)	219
Новомосковская Жизнь (К. Стецюк, О. Палюх)	224
Новости (М. Романюк, Л. Кульчицька)	224
Остерські Хвилі (М. Комариця)	225
Павлоградское Слово (С. Блавацький)	226
Переяславская Газета (В. Габор)	227
Перший Крок (В. Габор)	228
Подільська Воля (В. Габор)	230
Православная Волянь (С. Блавацький, В. Габор)	231
Праця і Воля (М. Комариця)	232
Прилуцька Думка (М. Комариця)	232
Продовольствие (В. Габор)	236
Пролетарская Мысль (Н. Кулеша)	236
Просвіта (В. Габор)	238
Ранок (Н. Кулеша)	243
Ранок (В. Габор)	244
Рассвет (Р. Бліхарський)	245
Революційне Слово (І. Зубрицький)	245
Рідне Слово (О. Середа)	246
Рідне Слово (О. Дроздовська)	248
Рідне Слово (Л. Сніцарчук)	251
Рідний Край (О. Дроздовська)	252
Рідний Курінь (О. Середа)	254
Робітник (В. Габор, О. Середа)	256
Робітнича Газета (В. Габор, У. Чубай)	257
Родная Страна (Р. Бліхарський, О. Дроздовська)	261
Русский Вѣстникъ (О. Дроздовська)	262
Садові Квітки (В. Ковпак)	264
Салдатська Думка (О. Дроздовська)	264
Свѣтъ Дѣтей (В. Ковпак)	265
Свободне Слово (В. Габор)	266
Свободное Слово (В. Габор)	266
Свободный Голосъ (С. Блавацький, О. Дроздовська)	267
Свободный Голосъ (І. Зубрицький)	270
Свободный Крестьянинъ (В. Габор)	271
Село (З. Наконечна)	272
Село (М. Комариця)	273
Сельско-Хозяйственная Жизнь (В. Габор)	275
Селянська Думка (О. Середа)	276
Селянська Думка (М. Комариця)	277
Селянська Спілка (З. Наконечна)	280
Селянська Спілка (В. Ковпак)	280
Селянський Голос (В. Ковпак)	281
Слав'яносербський Хлібороб (О. Дроздовська)	281
Солдаты и Рабочіи (О. Дроздовська)	283

Солдатская Мысль (<i>О. Дроздовська</i>)	285
Сонце України (<i>В. Ковпак</i>)	287
Соціаліст-Революціонер (<i>О. Середа</i>)	287
Старобѣльська Житнь (<i>І. Зубрицький</i>)	288
Степ (<i>Л. Сирота</i>)	290
Стерно (<i>В. Габор</i>)	290
Стрілецький Щит (<i>М. Романюк</i>)	291
Сьміх (<i>В. Ковпак</i>)	291
Театральні Вісти (<i>М. Комариця</i>)	292
Тифусна Однорівка (<i>В. Ковпак</i>)	293
Трудъ и Воля (<i>В. Ковпак</i>)	293
Трудовая Волянь (<i>О. Середа</i>)	294
Трудовой Союзъ (<i>В. Габор</i>)	296
Україна (<i>В. Ковпак</i>)	297
Україна (<i>М. Комариця</i>)	298
Українець на Зеленому Клині (<i>О. Дроздовська, В. Ковпак</i>)	300
Українська Амурська Справа (<i>Л. Сніцарчук</i>)	302
Українська Військова Справа (<i>В. Габор</i>)	302
Українська Республіка (<i>В. Габор</i>)	302
Українське Пасішництво (<i>В. Передирій</i>)	303
Українське Слово (<i>М. Комариця</i>)	305
Український Агроном (<i>В. Габор</i>)	307
Український Виборець (<i>О. Середа</i>)	307
Український Голос (<i>О. Середа, Н. Кулеша</i>)	308
Український Голос (<i>О. Дроздовська</i>)	309
Українські Вісти Закавказзя (<i>Л. Сніцарчук</i>)	310
Уманское Слово (<i>М. Комариця</i>)	310
Університетські Вісти (<i>О. Середа</i>)	312
Харьковскій Вѣстникъ (<i>М. Комариця</i>)	313
Хвилі (<i>О. Дроздовська</i>)	314
Хвиля України (<i>О. Дроздовська, В. Ковпак</i>)	315
Червона Калина (<i>В. Габор</i>)	316
Черкасская Воля (<i>М. Комариця</i>)	316
Черниговская Земская Газета (<i>О. Дроздовська, О. Середа</i>)	319
Черниговскій Вѣстникъ (<i>В. Габор</i>)	323
Черниговскій Голосъ Труда (<i>М. Комариця, Д. Казіміров</i>)	324
Черниговскій Край (<i>В. Габор</i>)	325
Чернігівський Листок (<i>В. Габор</i>)	328
Чернігівські Губернські Вісті (<i>В. Габор</i>)	328
Чигиринські Вісти (<i>М. Комариця</i>)	331
Чорноморець (<i>О. Дроздовська</i>)	332
Чорноморська Рада (<i>О. Дроздовська</i>)	333
Школа і Життя (<i>О. Дроздовська</i>)	333
Шлях (<i>Л. Сирота</i>)	334
Юнак (<i>О. Дроздовська</i>)	335

Бібліографія іншомовної преси	337
Александровская Мысль (<i>О. Дроздовська</i>)	339
Ананьевскій Вѣстникъ Совѣта Общественныхъ Организаций (<i>М. Комариця</i>)	340
Армія и Революція (<i>О. Палюх</i>)	340
Банковскій День (<i>С. Блавацький</i>)	340
Бердянская Жизнь (<i>О. Дроздовська</i>)	340
Бомба (<i>М. Комариця</i>)	341
Борьба (<i>Р. Бліхарський</i>)	343
Борьба (<i>В. Габор</i>)	344
Бюллетени Верхнедніпровскаго Временнаго Народнаго Комитета (<i>М. Комариця</i>) ...	344
Бюллетени Екатеринославскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета Общественныхъ и Рабочихъ Организаций (<i>В. Габор</i>)	345
Бюллетени Совѣта Областнаго Союза Фабрикантовъ и Заводчиковъ Харьковскаго Раіона (<i>О. Дроздовська</i>)	346
Бюллетень (<i>М. Комариця</i>)	347
Бюллетень «Вѣстника Волынскаго Губернскаго Комиссара» (<i>О. Дроздовська</i>)	347
Бюллетень Газеты «Наша Жизнь» (<i>В. Габор</i>)	347
Бюллетень Голоса Народа (<i>М. Комариця</i>)	347
Бюллетень Екатеринославскаго Городскаго Общественнаго Управленія (<i>О. Дроздовська</i>)	348
Бюллетень Исполнительнаго Комитета Общественной Безопасности (<i>С. Блавацький</i>)	348
Бюллетень Исполнительнаго Комитета Совѣта Солдатскихъ Депутатовъ Кіевскаго Военнаго Округа (<i>О. Дроздовська</i>)	348
Бюллетень К.К.Р.С.Д.Р.П. и Военно-Революціоннаго Комитета (<i>Р. Бліхарський</i>)	348
Бюллетень Каменскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета Общественныхъ и Рабочихъ Организаций (<i>К. Стецюк</i>)	349
Бюллетень Кіевскаго Губернскаго Комитета Партіи Соціалистовъ-Революціонеровъ (<i>О. Дроздовська</i>)	349
Бюллетень Кіевскаго Областнаго Союза Земельныхъ Собственниковъ (<i>О. Дроздовська</i>)	350
Бюллетень Коалиціоннаго Совѣта Демократическихъ Групп Учащихся (<i>Н. Кулеша</i>)	350
Бюллетень № (...) Издательства «Соціалистическая Жизнь» (<i>О. Палюх</i>)	351
Бюллетень № 1 Полтавскаго Комитета Объединенной Еврейской Соціалистической Рабочей Партіи (С.С. и Е.С.) (<i>В. Габор</i>)	351
Бюллетень № 2 (<i>М. Комариця</i>)	351
Бюллетень Сновскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (<i>О. Дроздовська</i>)	351
Бюллетень Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (<i>К. Стецюк</i>)	352
Бюллетень Товарищества Потребительныхъ Обществъ Юга Россіи: Торговый Отдѣлъ (<i>Р. Бліхарський</i>)	353
Бюллетень Центрального Комитета Новороссійскаго Студенчества (<i>О. Палюх</i>)	353
Въ Послѣдній Часъ! (<i>О. Палюх</i>)	353
Валковская Рѣчь (<i>В. Габор</i>)	353
Вѣсти (<i>Н. Кулеша</i>)	354
Вѣстникъ Всероссійскаго Союза Дѣятелей По Отчужденію Имуществъ (<i>Р. Бліхарський</i>)	354

Вѣстникъ Всероссійскаго Союза Мельниковъ-Крупчатниковъ и Строителей (<i>М. Комариця</i>)	355
Вѣстникъ Екатеринославскаго Губернскаго Комитета Православной Церкви (<i>Н. Кулеша</i>)	355
Вѣстникъ Екатеринославскаго Общества Заводчиковъ и Фабрикантовъ (<i>І. Зубрицький</i>)	356
Вѣстникъ Запорожья (<i>В. Габор</i>)	357
Вѣстникъ издаваемый Енакіевскимъ Совѣтомъ Рабочихъ Депутатовъ (<i>Р. Бліхарський</i>)	357
Вѣстникъ Каменецъ-Подольскаго Исполнительнаго Комитета (<i>В. Габор</i>)	358
Вѣстникъ Кіевскаго Областнаго Союза Инженеровъ (<i>С. Блавацький</i>)	358
Вѣстникъ Кіевской Городской Продовольственной Управы (<i>Н. Комариця</i>)	359
Вѣстникъ Общества Экономистовъ и Коммерческихъ Инженеровъ, Окончившихъ Кіевскій Коммерческій Институтъ (<i>В. Габор</i>)	359
Вѣстникъ Подомовой Організації (<i>М. Комариця</i>)	360
Вѣстникъ Профессіональнаго Союза Служащихъ Пароходныхъ и Транспортныхъ Предпріятій (<i>М. Комариця</i>)	360
Вестникъ Совета Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатов г. Староконстантинова (<i>М. Комариця</i>)	362
Вѣстникъ Сумскаго Союза Кооперативовъ (<i>В. Габор</i>)	362
Вѣстникъ Украинской Народной Республики (<i>М. Комариця</i>)	362
Вѣстникъ Юга (<i>М. Комариця</i>)	365
Вечерній Часъ (<i>О. Дроздовська, К. Стецюк</i>)	366
Вечерняя Газета Номеръ Три (<i>М. Комариця</i>)	367
Власть Народа (<i>О. Палюх</i>)	367
Военная Мысль (<i>В. Габор</i>)	369
Воин Свободы (<i>О. Палюх</i>)	369
Вольная Мысль (<i>Н. Кулеша</i>)	369
Воля Народа (<i>С. Блавацький</i>)	370
Вопросы Продовольствія (<i>М. Комариця</i>)	370
Врачебно-Санитарный Обзоръ (<i>В. Габор</i>)	371
Гаудеамус (<i>Л. Сніцарчук</i>)	372
Глуховская Жизнь (<i>К. Стецюк, О. Палюх</i>)	372
Голось Анархиста (<i>М. Комариця</i>)	372
Голосъ Воина (<i>В. Габор</i>)	372
Голось Земли (<i>В. Габор</i>)	373
Голось Правды (<i>Р. Бліхарський</i>)	373
Голось Православныхъ (<i>М. Комариця</i>)	373
Голось Революціи (<i>О. Палюх</i>)	374
Голось Революціи (<i>О. Палюх</i>)	376
Голось Свободной Провинціи (<i>Л. Сніцарчук</i>)	376
Голось Свободной Школы (<i>В. Габор</i>)	377
Голось Солдата (<i>В. Габор</i>)	377
Голось Соціал-Демократа (<i>К. Стецюк</i>)	378
Голось Труда (<i>М. Комариця, Д. Казіміров</i>)	379
Голось Труда (<i>В. Габор</i>)	379
Голось Учащихся (<i>Р. Бліхарський</i>)	380
Горнотрудъ (<i>В. Габор</i>)	380

Дни Авіації в Одесі. 8-го и 9-го Іюля 1917 г. (Р. Бліхарський)	381
Домой в Сіонь (М. Комариця)	381
Донецкая Мысль (Р. Бліхарський)	382
Донецкий Пролетарій (В. Габор)	382
Доходное Садоводство и Огородничество (Р. Бліхарський)	383
Еврей-Избиратель (Р. Бліхарський)	383
Еврейская Заря (С. Блавацький)	383
Еврейская Молодая Мысль (О. Палюх)	384
Еврейская Молодежь (С. Блавацький)	384
Еврейская Мысль (М. Комариця)	384
Еврейская Мысль (К. Стецюк)	385
Еврейская Мысль (О. Палюх)	385
Еврейский Путь (Р. Бліхарський)	387
Еврейское Слово (Р. Бліхарський)	387
Еврейское Юношество (Р. Бліхарський)	388
Єдиненіє (О. Дроздовська)	388
Єдиненіє (Р. Бліхарський)	389
Еженедільный Бюллетень о Движеніи Эпидемических Болѣзней в Полтавской Губерніи (М. Романюк)	390
Екатеринославский Революційный Печатникъ (Р. Бліхарський)	390
Жизнь Народа (О. Дроздовська)	390
Жизнь Россіи (В. Габор)	391
За Народъ (В. Габор)	392
Забастовочный Листокъ Союза Рабочихъ Печатнаго Дела (С. Блавацький)	392
Заря (С. Блавацький)	393
Заря (Р. Бліхарський)	394
Земля и Воля (Р. Бліхарський)	394
Земля и Воля (З. Наконечна)	395
Знамя Труда (Р. Бліхарський)	395
Извѣстія Александровскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета Общественныхъ и Рабочихъ Организаций (О. Дроздовська)	396
Извѣстія Алешковскаго Городскаго Исполнительнаго Комитета (О. Дроздовська)	397
Извѣстія Ахтырскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьян. Депутатовъ (В. Габор)	398
Извѣстія Б.-Токмакскаго Совѣта Раб., Солдатск. и Крестьян. Депутатовъ (О. Філіпова)	398
Извѣстія Бахмутскаго Комитета Спасѣнія Революціи (С. Блавацький)	399
Извѣстія Бердянскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (В. Габор)	399
Извѣстія Бюро Совѣтовъ Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Центрального Района Донецкаго Бассейна (Р. Бліхарський)	399
Извѣстія Валковскаго Уѣзднаго Общественнаго Комитета (К. Стецюк)	400
Извѣстія Волынскаго Губернскаго Избирательнаго Комитета (В. Габор)	401
Извѣстія Временнаго Исполнительнаго Комитета Объединенныхъ Общественныхъ Организаций г. Овруча и Уѣзда (Л. Сніцарчук)	401
Извѣстія Временнаго Исполнительнаго Комитета Совѣта Выборныхъ отъ Средне-Учебныхъ Заведеній Города Кіева (М. Комариця)	402

Извѣстія Всероссийскаго Профессіональнаго Союза Трудящихся въ Сахарной Промышленности (<i>В. Габор</i>)	402
Извѣстія Глуховскаго Уѣзднаго Совѣта Рабоч., Солдат. и Крестьянскихъ Депутатовъ (<i>М. Комариця</i>)	403
Извѣстія Днѣпровскаго Уѣзднаго и Алешковскаго Городскаго Исполнительныхъ Комитетовъ (<i>О. Дроздовська</i>)	403
Извѣстія Екатѣрининскаго Отдѣла Всероссийскаго Союза Инженеровъ и Техниковъ, Работающихъ по Пулямъ Сообщенія (<i>Р. Блѣхарський</i>)	404
Извѣстія Екатеринославскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (<i>Л. Сніцарчук</i>)	404
Извѣстія Екатеринославскаго Районнаго Комитета Сіонистской Организаціи (<i>С. Блавацький</i>)	404
Извѣстія Елисаветградскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>Р. Блѣхарський</i>)	404
Извѣстія Елисаветградской Уездной Земской Управы и Комитета Безопасности (<i>С. Блавацький</i>)	405
Извѣстія Жмеринскаго Исполнительнаго Комитета (<i>В. Габор</i>)	405
Извѣстія Исполнительнаго Комитета Кіевскаго Совѣта Объединенныхъ Общественныхъ Организацій (<i>Н. Кулеша</i>)	406
Извѣстія Казатинскаго Совѣта С. и Р. Депут. (<i>О. Дроздовська</i>)	407
Извѣстія Каменецъ-Под. Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (<i>М. Комариця</i>)	407
Извѣстія Каменскаго Исполнительнаго Комитета (<i>С. Блавацький</i>)	407
Извѣстія Кіевскаго Областнаго Союза Техниковъ (<i>Н. Кулеша</i>)	407
Извѣстія Кіевскаго Окружнаго Комитета Всероссийскаго Почтово-Телеграфнаго Союза (<i>Р. Блѣхарський</i>)	408
Извѣстія Клинцовскаго Районнаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>Р. Блѣхарський</i>)	408
Извѣстія Клинцовскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (<i>Р. Блѣхарський</i>)	409
Извѣстія Клинцовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>Р. Блѣхарський</i>)	409
Извѣстія Конотопской Организаціи Россійской Соц.-Дем. Рабочей Партіи (<i>С. Блавацький</i>)	409
Извѣстія Криворогскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (<i>К. Стецюк</i>)	410
Извѣстія Купянскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета (<i>С. Блавацький</i>)	411
Извѣстія Лозово-Павловскаго Совѣта Рабочихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (<i>О. Філіпова</i>)	411
Извѣстія Лубенскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>М. Комариця</i>)	412
Извѣстія Маріупольскаго Общественнаго Исполнительнаго Комитета (<i>К. Стецюк</i>) .	413
Извѣстія Маріупольскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>М. Комариця</i>)	414
Извѣстія Народной Милиціи г. Одессы (<i>О. Палух</i>)	414
Извѣстія Нѣжинскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (<i>М. Комариця</i>)	414
Извѣстія Никитовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>Р. Блѣхарський</i>)	414
Извѣстія Николаевскаго Совѣта Рабочихъ и Военныхъ Депутатовъ (<i>М. Комариця, О. Філіпова</i>)	415

Известія Новгородсѣверскаго Уѣзднаго Исполнительнаго Комитета (<i>О. Дроздовська</i>)	416
Извѣстія Новозыбковскаго Исполнительнаго Комитета (<i>Л. Сніцарчук</i>)	416
Известія Общаго Профессіональнаго Союза Рабочихъ г. Полоннаго (<i>М. Комариця</i>)	417
Извѣстія Одесскаго Учебнаго Округа (<i>М. Комариця</i>)	417
Извѣстія Одесскаго Фронтowego и Областнаго Съѣзда Совѣтовъ Солдатскихъ, Матросскихъ, Офицерскихъ и Рабочихъ Депутатовъ (<i>О. Філіпова</i>)	418
Извѣстія Одесской Областной Продовольственной Управы (<i>О. Палюх</i>)	419
Извѣстія Павлоградскаго Совѣта Рабочихъ, Солдатскихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ (<i>Р. Бліхарський</i>)	420
Известія Полтавскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>З. Наконечна</i>) ..	420
Извѣстія Путивльскаго Совѣта Рабоч. и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>К. Стецюк</i>)	421
Извѣстія Славяносербскаго Уѣзднаго Общественнаго Комитета (<i>О. Дроздовська</i>)	421
Извѣстія Славянскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>Р. Бліхарський</i>)	422
Извѣстія Сновскаго Совѣта Раб. и Солд. Депутатовъ (<i>О. Дроздовська</i>)	422
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (<i>В. Габор</i>)	423
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (<i>К. Стецюк</i>)	423
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ города Павлограда (<i>Р. Бліхарський</i>)	425
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ и Представителей Арміи и Флота г. Одессы (<i>М. Комариця</i>)	425
Извѣстія Совѣта Рабочихъ Депутатовъ Кадіевскаго Раіона (<i>М. Комариця</i>)	428
Извѣстія Совѣта Рабочих и Крестьянскихъ Депутатов ст. Гришино (<i>Р. Бліхарський</i>) ..	429
Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>В. Габор</i>)	429
Извѣстія Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ Макѣевскаго Горнаго Района (<i>В. Габор</i>)	430
Извѣстія Совѣта Солдатскихъ, Рабочихъ и Крестьянскихъ Депутатовъ гор. Овруча и Уѣзда (<i>Р. Бліхарський</i>)	430
Извѣстія Совѣтовъ Рабочих и Солдатскихъ Депутатов (<i>У. Чубай</i>)	430
Извѣстія Союза Желѣзнодорожниковъ Сѣверо-Донецкой Желѣзной Дороги (<i>Р. Бліхарський</i>)	431
Извѣстія Союза Служащихъ и Рабочихъ Житомирской Желѣзной Дороги (<i>В. Габор</i>) ..	431
Извѣстія Союза Тружениковъ Народной Школы Волыни (<i>М. Комариця</i>)	431
Извѣстія Стародубскаго Временнаго Исполнительнаго Комитета (<i>Л. Сніцарчук</i>)	432
Извѣстія Стачечнаго Комитета (<i>К. Стецюк</i>)	433
Извѣстія Сумскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>В. Габор</i>)	433
Извѣстія Тираспольскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>О. Палюх</i>) ..	434
Извѣстія Харьковскаго Губернскаго Общественнаго Комитета (Губернскія Вѣдомости) (<i>М. Комариця</i>)	434
Извѣстія Харьковскаго Совѣта Рабочихъ Депутатовъ (<i>О. Дроздовська</i>)	436
Извѣстія Херсонскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (<i>О. Філіпова</i>)	437
Извѣстія Херсонскаго Совѣта Рабочих и Военныхъ Депутатов (<i>Р. Бліхарський, О. Дроздовська</i>)	438
Извѣстія Центрального Представительнаго Комитета Учащихся Средне-Учебн. Заведеній г. Кіева (<i>М. Комариця</i>)	438
Извѣстія Центрального Бюро по Объединенію Закупокъ Сахара (Центросахара) (<i>О. Палюх</i>)	439

Извѣстія Черниговскаго Губернскаго Продовольственнаго Комитета (<i>М. Комариця</i>)	440
Извѣстія Чугуевскаго Общественнаго Временнаго Комитета (<i>О. Палюх</i>)	440
Извѣстія Юзовскаго Совѣта Рабочихъ и Солдатскихъ Депутатовъ (<i>Р. Бліхарський</i>)	441
Интимный Журналъ (<i>М. Комариця</i>)	441
Къ Востоку (<i>М. Комариця</i>)	441
Кіевскій Печатникъ (<i>С. Блавацький</i>)	442
Кіевскій Справочникъ (<i>Р. Бліхарський</i>)	443
Кличъ Народа (<i>С. Блавацький</i>)	443
Конотопская Газета (<i>М. Комариця</i>)	444
Кооперативная Жизнь (<i>С. Блавацький</i>)	445
Красное Знамя (<i>В. Габор</i>)	445
Красный Крестъ Южнаго Раіона (<i>М. Комариця</i>)	445
Крестьянинъ и Рабочій (<i>О. Палюх</i>)	446
Кривое Зеркало (<i>О. Палюх</i>)	448
Лебединскій Вѣстникъ (<i>М. Комариця</i>)	448
Лебединскія Извѣстія (<i>М. Комариця</i>)	449
Листокъ «Богуславъ» (<i>М. Комариця</i>)	450
Листокъ Соціал-Демократа (<i>В. Габор</i>)	451
Литературныя Записки (<i>В. Габор</i>)	451
Лохвицкій Гражданинъ (<i>В. Габор</i>)	452
Лубенскій Городской Вѣстникъ (<i>В. Габор</i>)	452
Маккаби (<i>К. Стецюк</i>)	452
Марьевскій Районъ (<i>В. Габор</i>)	454
Маяк (<i>М. Комариця</i>)	454
Металлистъ (<i>В. Габор</i>)	455
Молодая Иудея (<i>О. Філіпова</i>)	455
Молодая Мысль (<i>О. Дроздовська</i>)	455
Молодой Израиль (<i>М. Комариця</i>)	456
Молодые Порывы (<i>В. Габор</i>)	456
Молоть (<i>О. Палюх</i>)	456
Молоть (<i>О. Палюх</i>)	457
Мухоморъ (<i>Р. Бліхарський</i>)	458
Мысли Средней Школы (<i>М. Комариця</i>)	458
Мысль (<i>М. Комариця</i>)	458
Набатъ (<i>К. Стецюк</i>)	458
Народная Жизнь (<i>Р. Бліхарський</i>)	459
Народная Свобода (<i>В. Габор</i>)	459
Народная Свобода (<i>К. Стецюк</i>)	459
Народная Свобода (<i>О. Палюх</i>)	460
Народная Свобода (<i>К. Стецюк</i>)	461
Народное Дѣло (<i>В. Габор</i>)	462
Народный Трудъ (<i>В. Габор</i>)	462
Нашъ Голосъ (<i>В. Габор</i>)	462
Нашъ Голосъ (<i>М. Комариця</i>)	463
Нашъ Голосъ (<i>С. Блавацький</i>)	464
Нашъ Голосъ (<i>В. Габор</i>)	464
Нашъ Журналъ (<i>М. Комариця</i>)	465
Нашъ Журналъ (<i>М. Комариця</i>)	465

Наша Борьба (С. Блавацький)	466
Наше Слово (М. Комариця)	468
Наше Слово (В. Габор)	469
Наше Слово (Р. Бліхарський)	469
Новая Газета (М. Комариця)	470
Новая Дорога (В. Габор)	471
Новая Израильская Жизнь (С. Блавацький)	471
Новая Школа (В. Габор)	471
Новозыбковская Жизнь (В. Габор)	472
Об'єднання (О. Палюх)	472
Одесская Новая Газета (М. Комариця)	473
Одесский Печатник (О. Палюх)	474
Однодневный Гайсинский Листок Свободы (Р. Бліхарський)	476
Орѣховское Свободное Слово (Р. Бліхарський)	476
Остерская Земская Газета (О. Дроздовська)	476
Отклики Полтавы (І. Зубрицький)	476
Отклики Свободной Школы (М. Комариця)	477
Офіціальніе Извѣстія по Вѣдомству Протопресвитера Военнаго и Мирскаго Духовенства (К. Стецюк)	477
Палестина (К. Стецюк)	477
Партія Народной Свободы (С. Блавацький)	479
Первое Мая (В. Габор)	480
Печатник (С. Блавацький)	480
Пирятинская Газета (М. Комариця)	480
Подснѣжник (С. Блавацький)	480
Пора Строить (С. Блавацький)	481
Послѣднія Новости (Р. Бліхарський)	482
Право Народа (Л. Сніцарчук)	482
Придунайскій Голос (М. Комариця)	483
Прилуцкая Жизнь (В. Габор)	483
Продовольственное Дѣло (В. Габор)	484
Пролетарій (К. Стецюк)	485
Пролетарская Мысль (Р. Бліхарський)	489
Пролетарское Знамя (В. Габор, С. Блавацький)	490
Проюг (М. Комариця)	491
Пуля (О. Філіпова)	492
Рабочая Мысль (Н. Кулеша)	492
Рабочая Правда (К. Стецюк)	493
Рабочее Знамя (В. Габор)	494
Рабочій Голос (Р. Бліхарський)	494
Радикаль (В. Габор)	494
Радомысльская Газета (Н. Кулеша)	495
Радость Дѣтей (М. Комариця)	496
Разсвѣтъ (С. Блавацький)	497
Революционная Мысль (Н. Кулеша, В. Габор)	497
Революционное Дѣло (О. Філіпова)	498
Революционное Знамя (В. Габор)	499
Революціонный Народ (Р. Бліхарський)	500

Республика (<i>О. Палух</i>)	500
Республиканецъ (<i>В. Габор</i>)	501
Республиканское Знамя (<i>В. Габор</i>)	502
Родные Звуки (<i>М. Комариця</i>)	502
Русскій Избиратель (<i>В. Габор</i>)	503
Свобода Внутри Нас (<i>В. Габор</i>)	503
Свободная Мысль (Земскія Извѣстія) (<i>С. Блавацький</i>)	504
Свободная Мысль (<i>О. Палух</i>)	504
Свободная Мысль (<i>К. Стецюк</i>)	506
Свободная Россія (<i>О. Філіпова</i>)	507
Свободная Церковь (<i>В. Габор</i>)	507
Свободная Школа (<i>С. Блавацький</i>)	508
Свободное Слово (<i>В. Габор</i>)	508
Свободное Слово (<i>С. Блавацький</i>)	509
Свободное Слово (<i>К. Стецюк</i>)	509
Свободное Слово (<i>Л. Сніцарчук</i>)	510
Свободное Слово (<i>М. Комариця</i>)	510
Свободное Слово (<i>С. Блавацький</i>)	512
Свободный Путь (<i>М. Комариця</i>)	512
Свободный Союзъ (<i>Р. Романюк</i>)	513
Свободный Трудъ (<i>В. Габор</i>)	513
Солдатская Жизнь (<i>О. Палух</i>)	513
Соціалдемократъ (<i>В. Габор</i>)	514
Соціалдемократъ (<i>В. Габор</i>)	515
Соціаль-Демократъ (<i>С. Блавацький</i>)	516
Соціалистъ-Революціонеръ (<i>В. Ковпак</i>)	516
Спортсменъ и Бѣга (<i>В. Габор</i>)	517
Стрѣлы (<i>О. Палух</i>)	517
Студенческіе Отклики (<i>М. Комариця</i>)	518
Студенческій Вѣстникъ (<i>М. Комариця</i>)	519
Сынъ Народа (<i>М. Комариця</i>)	519
Театръ (<i>М. Комариця</i>)	521
Телеграммы «Черниговскаго Края» отъ «Петроградскаго Телеграфнаго Агентства» (<i>В. Габор</i>)	521
Трудовая Жизнь (<i>С. Блавацький</i>)	522
Трудовая Республика (<i>В. Габор</i>)	522
Трудовой Народъ (<i>Р. Бліхарський</i>)	522
Тульчинскія Думскія Извѣстія (<i>С. Блавацький</i>)	523
Утреннія Телеграммы «Лубенскаго Вістника» (<i>В. Габор</i>)	523
Утро Юга (<i>В. Габор</i>)	523
Ученическій Вѣстникъ (<i>С. Блавацький</i>)	524
Ученическій Листокъ (<i>М. Комариця</i>)	524
Учредительное Собраніе (<i>С. Блавацький</i>)	524
Фастовскія Извѣстія (<i>Н. Кулеша</i>)	526
Харьковскій Революціонный Печатникъ (<i>С. Блавацький</i>)	527
Харьковское Единство (<i>С. Блавацький</i>)	527
Хлѣбъ и Воля (<i>В. Габор</i>)	528
Хорольская Рѣчь (<i>С. Блавацький</i>)	528

Хорольское Слово (В. Габор)	529
Храмъ и Школа (В. Габор)	529
Церковно-Общественная Мысль (К. Стецюк)	530
Чугуевскія Извѣстія (Р. Бліхарський)	532
Югъ (К. Стецюк)	532
Южная Русь (О. Палюх)	533
Южный Вѣстникъ (М. Комариця)	534
Южный Вѣстникъ (В. Габор)	534
Южный «Металлист» (В. Габор)	535
Южный Профессіональный Вѣстникъ (О. Палюх)	535
Южный Рабочій (С. Блавацький)	537
Южный Торгово-Промышленный Вѣстникъ (В. Габор)	540
Юный Израиль (С. Блавацький)	540
Bulletin D'Information (С. Блавацький)	541
Bureau Ukrainien en Suisse (С. Блавацький)	541
Meldungen des Pressbüros der «Ukrainischen Parlamentarischen Vertretung Oesterreichs» (С. Блавацький)	542
Nachrichten des Ukrainischen Büros in Oesterreich (С. Блавацький)	542
 Додаток. Порічний реєстр часописів	543
Алфавітний покажчик часописів	561
Іменний покажчик редакторів і видавців	577
Іменний покажчик	587
Покажчик місць видання часописів	645
Список скорочень бібліографічних і літературних джерел	652

Наукове видання

Українська преса в Україні та світі XIX—XX ст.

Історико-бібліографічне дослідження

Том 5

1917 р.

Укладачі:

Мирослав Романюк (керівник проекту),

Лідія Сніцарчук,

Мар'яна Комариця,

Надія Кулеша

Відповідальний редактор:

Лідія Сніцарчук

Редактори:

Ольга Катола,

Зоряна Наконечна

Комп'ютерна підготовка авторських оригіналів:

Данута Алєнішко,

Надія Браїлян,

Галина Ткачук,

Христина Храмович

Обробка ілюстрацій, дизайн, комп'ютерне верстання: *Надія Кулеша*

Обкладинка: *Сергій Іванов*

Матеріали для ілюстрацій надали:

Науковий відділ періодичних видань ім. Мар'яна та Іванни Коців,

відділ україніки, відділ рукописів і відділ рідкісної книги

Львівської національної наукової бібліотеки України ім. В. Стефаника

Підписано до друку 04.11.2019

Формат 84×108/16. Друк офсетний. Папір офсетний

Ум. друк. арк. 70,6. Обл.-вид. арк. 67,2. Ум. фарбовідб. 70,0

Наклад 1000 пр. Зам. №

Надруковано з оригінал-макета

Видавництво «Видавничий дім “Панорама”»,

вул. Вітовського, 25, к. 10, м. Львів, 79011

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 591 від 07.09.2001